NESİN VAKFI EDEBİYAT YILLIĞI 1977

NESİN VAKFI

EDEBİYAT YILLIĞI

1977

Kapak düzeni **Erkal Yavi**

Yayımlayan :
TEKİN YAYINEVİ
Ankara Cad. 51 — İstanbul

YAYLACIK BASIMEVİ
İSTANBUL — 1977

Bu Yıllık'ın oluşması için işbirliğine katılanlar

İlhan Başgöz

Ahmet Cemal

Cevat Çapan

Meral Çelen

Mehmet H. Doğan

Konur Ertop

Ragıp Gelencik

Öksel Göçmen

Alpay Kabacalı

Cevdet Kudret

Aziz Nesin

Bertan Onaran

Erdal Öz

Kemal Özer

Sami N. Özerdim

Nijat Özön

Atilla Özkırımlı

Cahit Öztelli

Sennur Sezer

Perihan Tok

Sunu yazısı, sonda, 959. sayfadadır.

BU KİTABIN BÜTÜN KAZANCININ BAĞIŞLANDIĞI NESİN VAKFI NEDİR?

Nesin Vakfı, Aziz Nesin'in 66 kitabından 55 inin geliriyle kurulmuştur. Nesin Vakfı'nın artan yıllık geliri 600 bin lira olmuştur. Bu Vakf'ın amacı, kimsesiz çocukları barındırmak, eğitmek, devlet okullarından eğitimlerini yaptırarak yaşamlarını kazanabilir duruma getirmektir. Bugüne dek Nesin Vakfı için 3 milyon 500 bin lira harcanmıştır. Nesin Vakfı şimdilik beş arazinin sahibidir. Çatalca'da 15 bin 800 metrekarelik arazide Vakıf yapıları kurulmaktadır. Yapılardan biri tamamlanmış, ikincisi 1977 yılı içinde tamamlanacaktır. Nesin Vakfı'na kimsesiz ilk on çocuk 1978 yılında alınacaktır. Nesin Vakfı senedi şu adresten istenebilir :

Nesin Vakfı - P.K. 5
Çatalca - İstanbul

1976 YILI EDEBİYAT TAKVİMİ

25 Aralık — Türkiye Yazarlar Sendikası'nın İkinci Genel Kurul Toplantısı 25 Aralık günü Gazeteciler Cemiyeti Konferans Salonunda yapıldı.

Sendika Başkanı Yaşar Kemal, kongreyi açış konuşmasında yazarların karşısındaki en büyük engelin düşünce özgürlüğünü engelleyen Ceza Kanununun 141, 142 ve 163. maddeleri olduğunu belirterek sendikanın öncelikle bu maddelerin kaldırılması için girişimlerde bulunduğunu ve bundan böyle de aynı yolu izlemesi gerektiğini belirtti.

Çok hareketli ve tartışmalı geçen toplantıda özellikle yazarlık niteliği ağır basan yayınevi sahiplerinin sendikaya alınması için tüzük değişikliği yapılması önerisi tartışıldı ve yasaya uygun olmayan bu öneri reddedildi. Sendikanın Uluslararası Gazeteciler Federasyonu «FIJ» e üye olması için yönetim kuruluna yetki verilmesi gibi sorunlar üzerinde de duruldu.

Kongreye katılan yazarlar, öncelikle düşünce özgürlüğünü kısıtlayan 141 ve 142. maddelerin kaldırılması yolunda Kongre Başkanı Aziz Nesin'in imzasıyla Cumhurbaşkanı'na, Meclis başkanlarına ve parti başkanlarına birer uyarı mektubu gönderilmesine karar verdiler. Bu mektupta Türkiye'nin imzalamış olduğu İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin, insan haklarının korunmasına ilişkin Roma Sözleşmesi'nin ve son Helsinki belgelerinin ülkesinde yaşayan herkese düşünce ve kanaatlerini serbestçe açıklama, bilim ve sanatı yayma özgürlüklerinin tanındığı belirtildikten sonra şöyle deniliyor

«... Fikir özgürlüğünü ortadan kaldıran ceza yasalarının özellikle faşist kaynaklı 141, 142. maddelerle 312. maddede yer alan fikir suçları, yarı askerî nitelikte Devlet Güvenlik Mahkemelerinin varlıklarının korunmaları Anayasal hakları kâğıt üzerinde bırakmakta, toplumsal yaşama geçirmemektedir. Ülkemizin uluslararası yükümlülüklerine ters düşen ve

saygınlığına dokunan bu durum, yasa dışı uygulamaların da eklenmesiyle Türk yazarları üzerinde ağır bir baskı oluşturmaktadır.

Türkiye Yazarlar Sendikası II. Genel Kurulu, imzacısı olduğumuzu uluslararası belgeler ile Anayasamızın tanıdığı fikir özgürlüğüne ve temel insan haklarına aykırı nitelikteki yasal engellerin yürürlükten kaldırılması için yetkili ve görevli makamlar ve kişilere başvurulmasına ve bu durumun kamuoyuna duyurulmasına karar vermiştir.»

Kongre sonunda yapılan seçimlerde Yönetim Kurulu üyeliklerine Aziz Nesin, Orhan Apaydın, Adnan Özyalçıner, Bekir Yıldız, Kemal Sülker, Haşmet Zeybek, Ataol Behramoğlu; yedek üyeliklere ise Alpay Kabacalı, Vedat Türkali, Leylâ Erbil, Nihat Behramoğlu, Kemal Özer, Demirtaş Ceyhun ve Mahmut Makal getirildiler.

Onur Kurulu Dursun Akçam, Vedat Türkali, Hasan İzzettin Dinamo, Sennur Sezer ve İlhami Bekir Tez'den; Denetim Kurulu ise Aydın Hatipoğlu, Cevat Akgönül, Orhan M. Arıburnu ve Ömer F. Toprak'tan oluştu.

Seçilen Yönetim Kurulu kendi arasında görev bölümü yaparak Genel Başkanlığa Bekir Yıldız'ı, Genel Sekreterliğe Adnan Özyalçıner'i, Genel Saymanlığa Haşmet Zeybek'i getirdi.

27 Aralık — Istanbul, Tünelbaşı'ndaki Kulekapısı Mevlevihanesi, Divan Edebiyatı Müzesi olarak açıldı.

Ocak — Feyzi Halıcı'nın Konya'da yayınlamakta olduğu Çağrı Dergisi'nin 20. yılı Ankara'da kutlandı.

Anadolu Kulübü'nde düzenlenen yemeğe, Halıcı'nın Ankara'daki arkadaşlarından Y. Bülent Bâkiler, Mehmet Çınarlı, İskender Cenap Ege, Sezai Ergun, Kerim Aydın Erdem, İlhan Geçer, Basri İmece, Y. Faruk İnal, Mekki Keskin, İrfan Ünver Nasrattınoğlu, Cahit Obruk, Nail Tan, Kâmil Toygar, Nezihi Tantürk katıldılar.

2 Ocak — Bedri Rarmi Eyüboğlu, Milliyet Sanat Dergisi'nin düzenlediği ankette en çok oy toplayarak geçen yılın sanatçısı seçildi.

11 Ocak — Bir süre Istanbul'da kalıp Türk yazarlarıyla tanışan Avusturya Yazarlar Birliği Başkanı Wolfgang Kraus Viyana'ya döndü.

17 Ocak — Türkiye Yazarlar Sendikası düzenlediği basın toplantısında, Milli Eğitim Bakanlığı'nın kitap kıyımını eleştirdi ve bu tutumu kırk yıl önce Nazi Almanyasında başlatılan kitap düşmanlığına benzetti.

Yazarlar Sendikası Genel Başkanı Aziz Nesin basın toplantısında özetle şöyle dedi

«Millî Eğitim Bakanlığı'nın Türkiye'deki bütün orta öğretim kurumlarına gönderilmiş ve ayrıca Tebliğler Dergisi'nde yayınlatmış olduğu 16 Ekim 1975 tarihli ve 379-12642 sayılı buyruğu üzerine, Bakanın anlayışına, daha doğrusu anlayışsızlığına uygun kafa yapısında olan okul görevlileri eliyle, ancak kırk yıl önce Nazi Almanyasında ve faşist İtalya'da benzerleri görülmüş olan kitap düşmanlığı ve kitap kıyını başlatılmıştır.

Millî Eğitim Bakanının buyruğundan sonra, şimdilik, okul ve sınıf kitaplıklarından kaldırılmış ve toplatılmış kitaplar şunlardır

Büyük İngiliz klasiklerinden Charles Dickens'in, Nobel ödüllü büyük Fransız yazar Albert Camus'nun, büyük Rus klasiklerinden Dostoyevski'nin ve Gogol'ün kitapları.

Türk kültürüne onur vermiş ve Türk Edebiyatının klasikleri arasına girmiş bulunan ölmüş yazarlarımızdan Cevat Fehmi Başkut'un, Sabahattin Ali'nin Orhan Kemal'in, Kemal Tahir'in kitapları.

Günümüz yazarlarından ve Türk edebiyatını dünyaya tanıtarak Türkiye'nizi dünyada kitap düşmanı Bakan Ali Naili Erdem'den çok daha iyi temsil eden, bu temsile lâyık olan, kültür bayrağımızı bütün dünyada dalgalandıran yazarlarımızdan Oktay Akbal'ın, Refik Erduran'ın, Afet Muhteremoğlu'nun, Tarık Dursun'un, Rıfat Ilgaz'ın, Kemal Bilbaşar'ın, Mahmut Makal'ın, Bekir Yıldız'ın, Fakir Baykurt'un, Çetin Altan'ın, Yaşar Kemal'in, Aziz Nesin'in kitapları da okul ve sınıf kitaplıklarından çıkarılmıştır.

Kitapları toplatılan yazarlardan Yaşar Kemal, Bilbaşar, Çetin Altan, Oktay Akbal ve Afet Ilgaz (Muhtereınoğlu)nun da katıldıkları basın toplantısında Türkiye Yazarlar Sendikası Başkanı Aziz Nesin «Faşizmin gelmek üzere olduğunu değil, faşist uygulamalara başlanılmış bulunduğunu» ileri sürerek «Almanya deneyi»nl anlatmış, konuşmasının sonunda şöyle demiştir:

«Bizler, hükümetlerin yazarı değiliz, halkımızın yazarıyız. Şunu iyice bilsinler ki, kitap toplatanlar en büyük yargıç olan tarih önünde suçludurlar ve öz soylarından gelen kendi çocukları ve torunları, kitap toplatan zorbalar olarak, onların adlarını anmaktan utanç duyacaklardır. Türkiye Yazarlar Sendikası'nın ulusuyla bütünleşmiş olan yazarları, ne

yazık ki bugün Eğitim Bakanı yerinde bulunan Ali Naili Erdem'i kültür düşmanı ilân ediyor ve kitap toplatma ve benzeri çağdışı eylemlerden ötürü sorumluları suçladığımızı ve kınadığımızı halkımıza bildiriyoruz.»

Şubat — «Hümanizm ve Uygarlık» adı altında Bağdad'da düzenlenen bir kongrede ünlü İslâm filozfu İbn Nasr Al Farabî'nin binyüzüncü doğum yılı kutlandı.

Eylül ayında Sovyetler Birliğinde yapılan kutlama törenlerinden sonra Bağdad'da Farabi adına toplanan kongre ünlü filozofun değerini bir kere daha vurguluyor.

Buna karşılık, Türkiye, kendi kültür kaynakları arasında önemli yer tutan büyük düşünür için herhangi bir dikkate değer kutlama töreni, toplantı vb. düzenlemedi.

2 Şubat — Pazartesi gecesi saat 24 sıralarında başlayan ve bütün kitapların yanması ile sonuçlanan «Öncü» kitabevi yangını, yetkililerce kasıtlı bulunmuş ve Istanbul Savcılığı olaya el koymuştur.

10 Şubat — Akşehir Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği, bu yıl uluslararası karikatür ve çizgi film yarışmasına ek olarak bir de ulusal gülmece öyküsü yarışması açmıştır.

Katılma süresi 1 mayısta bitecek yarışmada ödül olarak, birinciye altın, ikinciye gümüş, üçüncüye bronz Nasreddin Hoca plaketiyle birer diploma verilecektir.

Katılmak isteyenler mektupla başvurup dernek adresinden yarışmayla ilgili geniş bilgi alabileceklerdir.

15 Şubat — Pazartesi günü Sütlüce'deki Beko Teknik Fabrikasında işçilerin oluşturdukları bir kitaplık yapılan mütevazi bir törenle açıldı. Törene Bekir Yıldız ve Ataol Behramoğlu yaptıkları birer konuşmayla katıldılar. Beko işçileri adına konuşan Maden-İş Sendikası işyeri temsilcisi Mustafa Atar ve Maden-İş 14. Bölge Temsilcisi Celâl Yalçınkaya işçilerin kendi istekleri üzerine bu kitaplığın açıldığını, işçilerin alınteri ve pratikte bilgili olduklarını, ancak teorik ve kültür planında varolan eksiklerini bu kitaplık vasıtasıyla ortadan kaldırmaya çalışacaklarını söylediler.

Törende konuşan Bekir Yıldız, «Ben de bir işçi yazarım. Aranızdan geldim. Sizinle aramıza kâğıt ve sansür girmesin istiyorum» diyerek Türkiye'deki çarpık kapitalizmin yol açtığı dışarıya işçi göçünden sözetti. Bekir Yıldız kapitalizmin ülkelere artık orduları ile değil, yöneticilerle işbirliği yaparak girdiğini ve gözle görülmeyen bir biçimde sömürdüğünü söyledi. Bekir Yıldız daha sonra bir ülkenin kültür değerleri ele

geçirildikten sonra o ülkede sömürünün daha kolaylaşacağını, işçilerin ise bu kitaplıktan gerektiği gibi yararlanarak kendi kültürlerine sahip çıkmaları gerektiğini ileri sürdü. Millî Eğitim Bakanlığı'nın okul kitaplıklarından yurtsever yazarların kitaplarını çıkardığı bir dönemde, işçilerin bu kitaplara sahip çıkarak kitaplık kurmalarının Türkiye'deki işçi sınıfının ne denli bilinçlendiğini gösterdiğini söyliyen Bekir Yıldız, «Adele bizden, ancak düşmanı yenmek için bu yetmez, adele gücümüzü bilim ve kültüre de katmalıyız» dedi.

Ataol Behramoğlu ise konuşmasına «İnsanın insanı sömürmesi kötüdür, ancak sömürülenlerin bunu düşünemeyecek hale gelmeleri çok daha kötüdür» diyerek başladı. Behramoğlu daha sonra yöneticilerin ezilen bu insanları kendi gerçekleri dışında şeyler düşünmeye zorladıklarını, ancak işçilerin bu duruma karşı koymak ve düşünmek için sağlam kitapları okumaları gerektiğini söyledi.

Fabrika işçileri işyerinde 600 kadar işçinin çalıştığını, kitaplığın kart sistemi ile işçilerin yararına sunulacağını, daha sonra ise öğle paydoslarında ve çay molalarında kitapların tartışılacağını ve yorumlanacağını söylediler. Kitaplığın gelişmesi ve yararlı olmasının tamamen kendi çabalarına bağlı olacağını ileri süren işçiler, ilerici yazar, yayınevi ve dergilerin kitaplıklarına katkıda bulunmaları halinde mütevazi çalışmalarının ileride çok genişleyebileceğine değindiler. Kitaplığa katkıtda bulunacaklarının Beko Teknik A.Ş. Karaağaç Cad. No. 24 adresine yollamaları gerekiyor.

25 Şubat — Bir süredir, 3. Ağır Ceza Mahkemesinde 142. maddeden yargılanmakta olan hikâyeci Adnan Özyalçıner, 25 Şubat'ta yapılan duruşması sonunda beraat etmiştir. Yeni A dergisinde yayınlanan Sabah Ajansı adlı yazısı dolayısıyle yargılanmakta olan Özyalçıner'in dünkü duruşmasında, avukatı Orhan Apaydın savunma yapmış, sonuçta mahkeme adı geçen yazıda suç unsuru bulunmadığına hükmederek, Adnan Özyalçıner'in beraatine karar vermiştir.

26 Şubat — Fransa'da Organan Kültürel Araştırma ve Üretim Grubu da Nazım Hikmet'in yapıtlarından oluşan bir gösteri için yoğun çalışmalar yapmaktadır. «Le Chant du Facteur» (Postacının Şarkısı) adını taşıyan gösteri ile ilgili Fransız gazetelerinde çıkan haberler şu girişle başlıyor: «Nazım Hikmet 16 yıl hapishanelerde yatmış bir Türk şairidir. O, mektuplar yazar ve «Bu mektupları insanlar arasında paylaşıyo-

rum. Ben şairlik görevimi yerine getirirken aynı zamanda da postacılık görevini yerine getiriyorum» derdi.»

Diapozitif, kukla, mask ve pandomim gibi türlü anlatım tekniklerinin kullanıldığı gösterinin yönetmeni Patrick Morelli kendi deyimiyle «Yeni bir seyirci için yeni bir dil» aramış.

«Theatre Des Deux-Portes»da sunulacak olan gösteri boyunca Nazım Hikmet'in şiirleri bütün salon içinde sürekli okunacaktır. Öte yandan gösteride kullanılacak olan plak da şimdiden piyasaya çıkacaktır. Fransız eleştirmenler plâğı tanıtmak için, «Bu ses insanları, hareketi, düşünceyi ve mücadeleyi seven bir insanın sesidir» diyorlar.

26 Şubatta başlayacak olan gösterinin tüm Fransızlarca büyük ilgi görmesi beklenmektedir.

26 Şubat — Türkiye Yazarlar Birliği Başkanı Faruk Erem, İstanbul Barosu salonunda verdiği konferansta bilim, sanat ve hukuk ilişkileri üzerinde durmuş ve «Sanat en güç bir bilim dalıdır. Sanat gerçeklikleri keşfeder, bilim sonradan topluma kabul ettirir. Sanatçılar bilime öncülük eden kişilerdir» demiştir.

Faruk Erem, insanın doğayı kendi kendisine yararlı hale sokmaya çalıştığını, bu arada kendisini de değiştirmeye uğraştığını bildirmiş, «Bu uğraşıların birincisini bilim, ikincisini ise sanat gerçekleştirir» demiştir. Erem daha sonra insansanları tahlillerine çok güvenmelerinin onları suça götürdüğünü söylemiş, emek harcamanın ise suça karşı bir güvence olduğunu belirtmiştir. Erem, dâhi diye değerlendirdiğimiz büyük sanatçıların olağanüstü çalışan kişiler olduklarını ileri sürerek, çalışmalarının sonunda bilime ışık tutan yapıtlar ortaya koyduklarını söylemiştir. Erem, «Suçluyu kazıyın, altından insan çıkar» özdeyişinin bilimden çok önce Dostoyevski tarafından ortaya konduğunu, Freud'un ise Madam Bovary romanında verdiği ipuçlarını kullanarak bilinçaltı psikolojisi teorisini bulduğunu belirtmiştir.

Faruk Erem konuşmasının son bölümünde ise toplumsal sorumluluk konusuna değinmiştir. Modern hukukta yer alan «Toplumda herkes, herkesin suçundan sorumludur» ilkesinin hukuktan çok önce sanatçılar tarafından ileri sürüldüğünü belirten Erem, sanatçıların bilime öncülük etme görevlerinin çağımızda da sürdüğünü belirtmiş, «Sanatçılar acı çekerse, küstürülürse bunun zararını bütün toplum çekecektir» demiştir. Faruk Erem daha sonra sanat ve fikir eserlerinde ce-

za hukuku konusuna değinmiş ve «Bu sorun hemen hemen bütün ülkelerde tartışma konusu olmuştur» demiştir. Erem bu konuda önyargılı olmaktan kaçınmak gerektiğini, hele hele toplumsal önyargıların son derece zararlı olduğunu belirtmiştir.

3 Mart — Türkiye Şairler ve Şiirsevenler Derneği, Beyoğlu Öğretmenler Derneği ile ortaklaşa Tepebaşı'nda bir lokal açtı. Dernek, bu lokalde çarşamba, cuma ve cumartesi akşamları saat 19.00 da şiir matineleri düzenleneceğini açıkladı.

4 Mart — Bu yıl Sabahattin Ali'nin yetmişinci doğum yıldönümü olduğu yolundaki yayınlar üzerine bir açıklama yapan Türkiye Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulu üyesi Kemal Sülker, Sabahattin Ali'nin nüfus cüzdanında doğum tarihi olarak 1323 yılının gösterildiğini, bazı edebiyat tarihçilerinin de sanatçının 20 Şubatta doğduğunu ileri sürdüklerini belirterek 20 Şubat 1323'ün milâdi tarihle 4 mart 1908'e rasladığını ifade etmiştir. Sülker, Sabahattin Ali'nin öldürülmesi üzerine açılan soruşturmayı yöneten sorgu yargıcının da «Son tahkikatın açılmasına dair karar»da Sabahattin Ali'nin hüviyet cüzdanının bulunduğunu belirttiğini ve burada doğum tarihinin 1323 olarak gösterildiğini söylemiştir.

4 Mart — Geçtiğimiz hafta İstanbul'daki Polonya Başkonsolosluğunda düzenlenen toplantıda, tiyatro eleştirmeni HAYATİ ASILYAZICI'ya ve Türk Sinematek Derneği Başkanı ONAT KUTLAR'a Polonya hükümetince birer madalya verildi. Toplantıda Kutlar'ın ve Asılyazıcı'nın Polonya kültürünü tanıtmak yolundaki çabaları anlatıldı, özellikle sinema ve tiyatro alanındaki sürekli girişimleri (gösteriler, yayımlar) övüldü.

4 Mart — İzmir'de Dönemeç adlı aylık bir edebiyat dergisi yayınlanmaya başladı. Mart ayında birinci sayısı çıkan Dönemeç'in yayınlanış bildirisinde İstanbul ve Ankara dergilerinin diğer kentlerde bulunan genç yazarlara ve ozanlara ilgisizliğinden yakınılıyor.

12 Mart — Türkiye Yazarlar Sendikası bir süre önce parlâmentodaki gruplara bir mektup gönderip balıkçıları ve çiftçileri örnek göstererek 10.000 liralık vergi bağışıklığının yükseltilmesini istemişti.

İlk olumlu tepki bir CHP milletvekilinden geldi. Hatay Milletvekili Mehmet Sönmez, bu konuda hazırladığı bir yasa önerisini, bugün, Cağaloğlu'nda Tekstil Sendikası'nda yapacağı bir basın toplantısında açıklayacak. Ayrıca Türkiye Ya-

zarlar Sendikası Hukuk Danışmanı Orhan Apaydın'la İkinci Başkan Bekir Yıldız da açıklamalarda bulunacaklar.

Konuyla CHP Milletvekilleri Şükriye Tok ve Necdet Ökmen'in de yakından ilgilendikleri biliniyor.

Çalışmalar bu kadarla da kalmış değil. Şükriye Tok, TYS na başvurarak, Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun çağdaş koşullara ters düştüğünü, yasada gerekli değişiklikler yapılmasının zorunlu olduğunu bildirmiş, bu konuda çalıştığını, sendikayla işbirliği yapmak istediğini söylemiştir.

16 Mart — Dört yıl önce ölen Hasan Ali Ediz'in kütüphanesinde bulunan çok değerli kitapları, vasiyeti üzerine Belediye Kütüphanesine eşi Leman Ediz tarafından teslim edilmiştir. Leman Ediz, kitapları teslim ederken, «mutluluk» duyduğunu belirtmiş ve demiştir ki

«Hasan Ali Ediz'in kütüphanesinde birbirinden kıymetli dört bini aşkın kitap bulunmaktadır. Bunları uzun bir çalışma sonucu tasnif ederek vasiyeti üzerine Belediye Kütüphanesine teslim etmiş bulunuyorum. Kitapların çoğu Rusça ve Fransızca yazılıdır. Bir eşini bulmak mümkün değildir. Bu bakımdan evimizde kapalı kalması yerine, sayfalarının daima çevrilmesini istedim. Eşimin de arzusu bu idi.»

Leman Ediz, Hasan Ali Ediz'in kitaplarından ve çevirilerinden gelen geliri bir bankada toplamaya başlamıştır. Bu gelir ile her yıl Hasan Ali Ediz ödül yarışması açtıracağını belirten ve emekli öğretmen olan Leman Ediz, «En güzel çeviri» yapan çevirmene bu ödül verilecektir. Böylece çevirmenler teşvik edilecek, bir çok eserin daha okunma imkânı yaratılacaktır» demiştir.

Belediye Kütüphanesinde, kitaplar «Hasan Ali Ediz» köşesinde sergilenecektir.

28 Mart — 25 Mart günü ölen Şevket Süreyya Aydemir bugün toprağa verildi. Şevket Süreyya Aydemir, morgtan alındıktan sonra kendisiyle ilgili saygı duruşu töreni Ticaret Lisesi önünde yapılmıştır. Ankara Ticaret Lisesini bilindiği gibi Şevket Süreyya Aydemir kurmuştur. Hacıbayramda, Aydemir'in tabutu kendi vasiyeti üzerine Türk bayrağına sarılmıştır. Ölümünden sonra yakınları, yetkili bakanlara baş vurarak, Şevket Süreyya Aydemir'in tabutunu Türk Bayrağına sarmak istediklerini bildirmişlerdir.

Ancak, askerlerin, şehitlerin ve kahramanların, bayrağa sarılabileceği yanıtını almışlardır. Durumu öğrenen Vedat Dolakay işe kendisi müdahale etmiş ve Hacıbayram'da

belediye mensupları tabutu Türk bayrağına sarmışlardır. Cenaze namazının kılınmasından sonra, Hacıbayramdan hareket eden kalabalık kortej, Anafartalar kavşağına geldiği sırada, Atatürk'ün Ulus'taki at üzerindeki anıtının görüldüğü noktada bir dakika durulmuş ve «Tek Adam» için saygı duruşu yapılmıştır.

Kortej daha sonra Belediye önüne gelmiş, burada toplanan kalabalık el sallayarak Aydemir'i uğurlamıştır. Aydemir, Ankara Belediyesinde İktisat Müdürlüğünü kurmuş ve onun Müdürlüğünü de yapmıştır.

Aydemir'in cenazesi daha sonra Cebeci Asri Mezarlığına getirilerek toprağa verilmiştir. Mezarın başında bir konuşma yapan Şevket Süreyya Aydemir'in 48 yıllık arkadaşı Türk Tarih Kurumu Genel Sekreteri Uluğ İğdemir, Aydemir'in çalışmalarını ve niteliklerini anlatmıştır.

28 Mart — Asım Bezirci, geçirdiği bir trafik kazasından sonra evine kapanmak zorunda kaldı. Kolu kırılan eleştirmen, bu yüzden hazırladığı yeni kitapları da vitrinlerde değil, evinde görebiliyor.

2 Nisan — İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları'nca mahalle ve kahvelerde ücretsiz olarak halka sunulan Aziz Nesin'in «Öyküler» adlı oyununun Kumkapı'daki temsili, gerekli izin alınmadığı öne sürülerek, polis tarafından önlendi.

Bilindiği gibi Şehir Tiyatroları'nın «Kahvelerde Tiyatro» bölümü 1 Ekimden bu yana, tiyatronun tatil gecelerinde, kentin tiyatro görme olanağı olmayan bölgelerinde çeşitli oyunlar sergiliyordu. Son olarak sunulan «Öyküler» Aziz Nesin'in 7 öyküsünden Deniz Uyguner tarafından oyunlaştırılarak sahneye konulmuştu.

17 Nisan — Ahmet İsvan, Florya'daki Belediye Başkanlığı evinde, İstanbul'un sorunlarını görüşmek üzere, geçtiğimiz günlerde yazarlarla bir toplantı yaptı. Toplantıya Türkiye Yazarlar Sendikası Başkanı Aziz Nesin'le birlikte Kemal Sülker, Orhan Apaydın, Haşmet Zeybek, Mehmed Kemal gibi birçok sanatçı ve yazarın yanısıra bilim adamları da katıldı.

20 Nisan — Kemal Tahir için ölümünün üçüncü yıldönümü dolayısıyle 20 Nisan salı günü akşamı saat 20.30'da bir anma toplantısı düzenlendi.

Harbiye'deki Kent Oyuncuları Tiyatrosunda yapılan bu anma gününde Dr. Hulûsi Dosdoğru, Hilmi Yavuz, Nezihe Araz, İsmet Bozdağ ve Prof. Şerif Mardin, yazarın eserleri ve Türk düşüncesindeki etkileri üzerinde konuştular. Ayrıca ti-

yatro sanatçıları Erol Keskin, Yıldız Kenter ve Şükran Güngör de Kemal Tahir'in romanlarından bölümler okudular.

25 Nisan — 28 yıl önce, Nisan 1948'de öldürülmüş bulunan Sabahattin Ali için düzenlenen anma toplantısı 25 Nisan pazar günü yapıldı. TÖB-DER İstanbul şubesince düzenlenen toplantıda Şükran Kurdakul yazarın edebiyat tarihindeki yeri, Asım Bezirci hikâyeleri, Tahir Abacı romanları, Mehmet Ergün yazarın önemi ve genel sanatçı kişiliği üzerinde kosunuldu.

1 Mayıs — 1 Mayıs İşçi Bayramı nedeniyle DİSK tarafından ülkemizde ilk kez düzenlenen törenlere tüm ilerici yazarlar ve sanatçılar katıldılar.

Beşiktaş'tan Taksim'e düzenlenen yürüyüşte Türk Yazarlar Sendikası Flaması arkasında çok sayıda yazar, ozan, edebiyatçının yanısıra öbür sanat dallarından müzik, resim, heykel alanlarında sanatçı ve emekçiler de vardı.

Birçok tanınmış yazar ellerinde pankartlarla Beşiktaş'tan Taksim'e yürüdüler. Taksim'de halay çekenler arasında Yaşar Kemal de vardı. Gösteriye katılmak için Ankara'dan gelmiş sanatçılar arasında ilk gözümüze çarpanlar ise Adalet Ağaoğlu, Cengiz Bektaş ile Fahir Aksoy'du.

2 Mayıs — Millî Eğitim Danışma Kurulunun, İl İdare Kurulunun onayından geçen kararı ile Beykoz Bozhane köyündeki ilkokul ve yetiştirme yurduna «Tonguç Yetiştirme Yurdu» adı verilmiştir.

Yasaya göre Bakanlığın onayından geçmesi gereken orta dereceli yeni okul adları arasında ise, Zeytinburnu Ortaokuluna «Orhan Kemal», Üsküdar Ortaokuluna «Orhan Veli» adları verilmektedir.

Türkiye Yazarlar Sendikası, Millî Eğitim Bakanlığı'na bir mektup yazarak «Tonguç», «Orhan Veli» ve «Orhan Kemal» gibi adların verilmesinin çok yerinde bir davranış olduğunu ve sendika olarak kararı desteklediklerini belirtmiş; kararın onaylanmasını istemiştir.

2 Mayıs — İzmir'de 24 kitabevi ve dağıtımcı ile TGS İzmir Şubesi, ortaklaşa bir açıklama yaparak son günlerde 1971'deki sıkıyönetimin kararlarına dayanılarak yeniden kitap toplatılmaya başlanmasını protesto ettiklerini bildirdiler.

Açıklamada baskılar karşısında susmanın bunları daha da artıracağı ifade edilerek şöyle denildi

«Düşünce ve basın özgürlüğü üzerindeki baskılar giderek artıyor. Zulüm ve talan düzenine karşı çıkan her sesi boğmaya çalışan MC iktidarı, bir yandan kitap, dergi toplatmaya hız verirken bir yandan da matbaacılar göz altına alınıyor, işkence yapılıyor, dağıtım evi sahipleri tutuklanıyor, kitabevleri bayileri baskı altında tutuluyor, tehdit ediliyor.»

Açıklamada, kitapların yayınevi adı, yayın tarihi ve cilt numaralarına bakılmaksızın gelişigüzel toplatıldığı ileri sürülerek düşünce ve basın özgürlüğüne yöneltilen bütün baskılar protesto edildi.

7 Mayıs — Mayıs 1973'de kurulmuş olan Türkiye Yazarlar Sendikasının 3. kuruluş gününe rastlayan 7 Mayıs gecesi, Spor ve Sergi Sarayında düzenlenen şenliklerle kutlandı.

TYS Başkanı Aziz Nesin kutlama törenleriyle ilgili olarak şu bilgiyi verdi:

«Kutlama şenlikleri 17.30 da kitap imzalama şeklinde başlayacak. Tüm yazarlar okurlarına diledikleri kitaplarını imzalayacaklar.

Program 20.30 da Timur Selçuk konseriyle başladı. Müzik bölümünde Timur Selçuk'dan başka Zeliha Berksoy vardı. Can Yücel, Arif Damar, Ataol Behramoğlu, Ülkü Tamer gibi tanınmış Türk şairleri de kendi şiirlerini okudular. Öteyandan Adalet Ağaoğlu, Haldun Taner ve Aziz Nesin'le canlı röportajlar yapıldı. Aşık İhsani sazıyla türkülerini sundu. Nazım Hikmet'in kendi sesinden şiirleri dinletildi. Birlik Sahnesi oyuncuları oyunlarını sundu. Boğaziçi Üniversitesinin folklor gösterileri ile katıldığı programı, Candan Teksoy ve Cüneyt Türel sundu. Bir de Müjdat Gezen'in düzenlediği piyango vardı. Kitap hediyelerinin yanında yazarlar konuşma yaptılar. Gecenin yönetimini Zihini Küçümen yaptı.

TYS Başkanı Aziz Nesin «Türkiye'de ilk kez bu denli yoğun bir program sunuluyor. Sanatımızın değişik dalları arasındaki yakınlaşmanın ötesinde okur-yazar kaynaşması gecenin en kıvandırıcı yönü olacak. İlginin büyük olacağını umuyorum» dedi.

28 Mayıs — Melih Cevdet Anday, «Teknenin Ölümü» adlı şiir kitabıyla kazandığı «Yeditepe Şiir Ödülü»nü önceki akşam Gazeteciler Cemiyetinde düzenlenen bir törenle almıştır. Yazar Recep Bilginer'in açtığı törende önce ödülün kurucusu Hüsamettin Bozok konuşmuş, daha sonra Necati Cumalı, Anday'ın şiirleri üzerine bir konuşma yapmıştır.

2 Haziran — 2 Haziran Çarşamba günü saat 20.00'de Birlik Sahnesi (Harbiye) salonunda Orhan Kemal'i anma toplantısı yapıldı. Aynı gecede «Orhan Kemal Roman Ödülü 1976» töreni de düzenlendi. Toplantıda ilk konuşmayı yapan İstanbul Belediye Başkanı Ahmet İsvan, sanatçı, aydın ve halk ilişkilerinin tarihi gelişimi üzerinde durarak sanatçı halk tanışma ve kaynaşmasının hapishanelerde başladığını belirtti. İsvan konuşmasını Orhan Kemal'i halkını en iyi tanıyan ve hakkıyla en iyi kaynaşabilen bir yazar olarak nitelendirerek bitirdi.

Belediye başkanından sonra söz alan Çetin Altan yazarların bir fırıncıya benzediğini, Orhan Kemal'in, halkını doyurmak için, içinde sürekli kendini yaktığı fırında kendisi için bir kurabiyecik bile pişiremediğini söyledi.

Bulgar Yazarlar Birliği adına konuşan Bulgaristan Halk Cumhuriyeti Kültür Ateşesi ise Orhan Kemal'in fırının sıcaklığından Bulgaristan'a kadar ulaşarak Bulgar toplumunun da gönüllerini ısıttığını söyleyerek sözlerine başlamış, Orhan Kemal'in yapıtlarının Bulgarcaya çevrildiğini, dolayısıyla Bulgar halkının Orhan Kemal'i çok iyi tanıdığını sözlerine eklemiştir.

Orhan Kemal'in sinema çalışmaları konusunda söz alan Hülya Koçyiğit, Yeşilçam'ın Orhan Kemal'le hiçbir şey veremeyip onu sürekli sömürdüğünü belirtti.

Orhan Kemal ödülünün başlangıcından bu güne kadar olan gelişmelerini anlatan Rauf Mutluay daha sonra Roman Ödülünü kazanan Yazar Vedat Türkali'yi sahneye çağırdı. Orhan Kemal'in eşi Nuriye Öğütçü'den ödülünü alan Vedat Türkali ise şunları söyledi: «Sadece bir roman karalayan bir sanatçı olarak, Orhan Kemal'in edebi kişiliği üstüne konuşmak, haddimi aşmak olur. Yalnız çok sayıda yazdığım film senaryoları nedeniyle bir diyalog yazarı olarak Orhan Kemal'in olağanüstü diyalog ustalığından ve ondan çok şeyler öğrendiğimden söz etmek isterim. Orhan Kemal'in en büyük özelliklerinden birinin de halkının içinden ayrılmayıp bir takım edebi akım gruplarının başında bulunmaktansa, halkının içinde, halkının kahvesinde, halkının ızdırabında, sürekli halkıyla birlikte olmayı tercih edip, kalemini para hizmetinde kullanmayıp, halkının yediğinden giydiğinden bir fazlasını hiçbir zaman beklememiş, istememiştir. O gerçek halk sanatçısıdır. Ödülüne layık olmaya çalışmak en büyük uğraşım olacaktır.»

11 Haziran — Özellikle MC Hükümeti döneminde ilerici hareketleri bastırma, sindirme ve çeşitli gerici girişimlerle yok

etme yoğunlaştırılmıştır. Bu gerici politikanın bir yanı da kültür ve sanat hareketlerinin bastırılmasına yönelik kampanyadır. Kitaplar toplatılmakta, filmler sansürün kıyımına uğramakta, tiyatroların sergiledikleri devrimci oyunlar yasaklanmaktadır. Türkiye devrimci hareketinin önüne set çekmek isteyenler bununla da yetinmemiş, koydukları kuralları bile çiğnemişlerdir. Bunun en son İçişleri Bakanlığı'nın Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan yasaklanan yayınların listesini kapsayan kitabı yasaklamasıdır.

1960 yılından 1975 yılına kadar mahkemeler eliyle ve Bakanlar Kurulu kararıyla toplatılan gazete, kitap, dergi ve plakların isimleri ve yasaklama gerekçelerinin yer aldığı kitapta sağcı gazete ve dergilerle, Said Nursî tarafından yazılan «Nur Risaleleri» ile ilgili yasaklama kararları da bulunmaktadır. Yasak yayınların yer aldığı kitapta bazı sağ yayınlarla, Nurculuk üzerine yazılmış kitapların çokluğu dikkati çekmiştir. İçişleri Bakanı Asiltürk'ün Genel Müdürlükçe hazırlanan kitabın yayınını bu nedenle durdurduğu öğrenilmiştir.

Yasaklanan yayınlar arasında «Bediüzzaman Said-i Nursi Tarihçe-i Hayatı, eserleri, meslek ve mesnevi», «Bediüzzaman Cevap Veriyor», «Bediüzzaman» isimli yayınlarla, Süleyman Demirel'in, mason locasına kayıtlı olduğunu belirten bir fotokopi, «Son Osmanlı Padişahı Vatan Haini Değildir» ve benzeri kitaplar da bulunmaktadır.

13 Haziran — Militan dergisi yönetmeni Ataol Behramoğlu yazısında da belirttiği gibi çeşitli nedenlerden yayın hayatına son veriyor.

3 üncü cildin tamamlandığı 18 inci sayı, aynı zamanda, Militan'ın kapanış sayısı olarak yayınlanıyor.

19 Haziran — Son dönemlerde alabildiğine yoğunlaşan baskı, katliâm ve yasa dışı uygulamaları protesto etmek ve halkın haklı mücadelesindeki demokratik haklara omuzdaş olmak amacıyla devrimci halk ozanlarının düzenlediği «PİRSULTAN GECESİ» bugün Spor ve Sergi Sarayı'nda yapıldı.

27 Haziran — Milli Eğitim Bakanlığı, yazar Ahmet Uysal'ın edebiyat çalışmalarında suç ögeleri olduğu gerekçesiyle soruşturma açmıştır. Yazara yöneltilen sorular arasında: «Mapusane Şiirleri Antolojisi»ne yazdığı önsözde Nâzım Hikmet'i «Büyük Türk Şairi» olarak nitelemek, «Çocuklara Öykü» dergisinde Nâzım Hikmet'in «Sevdalı Bulut» adlı kitabını çocuklara tavsiye etmek ve Türkiye Yazarlar Sendikası'na üye olmak gibi suçlamalar yer almaktadır.

28 Haziran — Türkiye Yazarlar Sendikası, DGM'lerinin yeniden kurulmasına karşı bütün demokratik kuruluşlara bir mektup göndererek, bu kuruluşları yasal direnmeye çağırdı.

Mektupta, DGM'lerinin hukuk devletinde yeri olmadığı, bu mahkemeler yeni bir yasayla kurulduğu takdirde, yargıçlarının tüm olarak, MC hükümetince seçileceği belirtildi.

1 Temmuz — Ana ilkesini «emperyalizmin ve ortaklarının gerici, yoz ve uyuşturucu kültürüne karşı devrimci kültür için mücadele» olarak saptayan «Doğrultu» adlı aylık kültür ve sanat dergisinin ilk sayısı 1 Temmuz'da çıkmıştır.

2 Temmuz — Burhan Arpad, yazarlığının kırkıncı yılın Esentepe Gazeteciler mahallesindeki evinin bahçesinde 2 Temmuz cuma günü 17-19 arası dostlarıyla kutladı.

31 Temmuz — Yarımca Kültür ve Sanat Şenliği'nin ikinci günü olan geçtiğimiz pazar, Türk Kahvesinde Hazan İzzettin Dinom, Kemal Sülker, Kemal Özer ve Ataol Behramoğlu Yarımcalılarla sohbet ettiler. Özer ve Behramoğlu kendi şiirlerini de okudular. Bu arada Kaya Tanyeri de, «BÜSK Kısa Film Yarışması»nı kazanan 8 mm.'lik «Bir Şiir Üstüne Görüntüler» adlı filmini sundu.

5 Ağustos — Bu yıl değişik bir içerikle sunulan 5. Yarımca Kültür ve Sanat Şenliği'nin programında bu yıl yazarlar da yer aldı. Yazarlar Sendikası'nın satış yapılan kitap köşesinin yanısıra 25 temmuzdan başlayarak yazarlar Yarımca'ya geldiler. İlk gelen grupta Hasan İzzettin Dinamo, Kemal Sülker, Kemal Özer, Ataol Behramoğlu vardı. Yarımcalılarla söyleşiler yapan yazarla kitaplarını da imzaladılar.

Daha sonraki günlerde Aziz Nesin ve Bekir Yıldız geldiler Yarımca'ya. İki nedeni vardı bu konukluğun. Hem kitaplarını imzalayıp okuyucularıyla söyleşi yapmak hem de filmlerinin gösterisinde bulunmak.

27 Temmuz günü oldukça yoğun engelleme çabalarından sonra oynatılabilen «Kara Çarşaflı Gelin» filminin öykü yazarı olarak konuştu Bekir Yıldız. Aziz Nesin ise «Modern Nasreddin Hoca Aziz Nesin» filminin gösterisinden önce Yarımcalılarla söyleşi yaptı. Yarımca şenliğinde ilk kez gerçekleştirilen böylesine gösteriler yazarlarla Yarımcalıların kaynaştırıyor, edebiyatın işlevine büyük katkıları oluyor.

Yazarlar vardır yaşantıları pek herkesten farklı değildir. Okur, yazar, yayınlar yapıtlarını. Bu tür kişilerin kitaplarından başka özel durumlarıyla pek ilgilenmez kimse. Yapıtlarıdır önemli olan, kişilikleri değil.

Bir de Aziz Nesin gibileri vardır ki, her yönüyle tanıtılmak istenir okuyucularına. Böylelerinin yaşantıları yapıtlarıyla içiçedir, yaşar, yazar, yazar yaşar sanatçı.

Modern Nasreddin Hoca «Aziz Nesin», Feyzi Tuna'nın yönetiminde yapılmış bir belgesel film. Eylem içindeki Aziz Nesin'i görüntülemiş Tuna. 1 Mayıs yürüyüşüne katılmış Aziz Nesin, Yazarlar Sendikası'nın gecesinde Aziz Nesin, imza günlerinde Aziz Nesin. Ve eskilerden kalan fotoğraflarıyla, yaşamla savaşan Aziz Nesin, çalışkan, okuyan, seyahat eden, tutuklanan, ödüller kazanan, kınanan, hayran olunan Aziz Nesin.

Feyzi Tuna, Necip Sarıoğlu ve Nisan Yönder'in çabalarıyla gerçekleştirilen film Yarımca Kültür ve Sanat Şenliğinin çok sevilen, heyecan duyulan gösterilerinden biri oldu. Bu gösteriye katılan Aziz Nesin'in Yarımcalılarla söyleşisi de filme bütünlük kazandırdı, filmin devamı gibi oldu.

21 Ağustos — Türkiye Yazarlar Sendikası, ülkemizde konuk olarak bulunan Kaltay Muhammedcanov onuruna geçtiğimiz günlerde bir yemek verdi. Kazak asıllı yazar Türk sanatçılarıyla tanıştı bu yemekte. Sanatın ulusları birbirine yaklaştırıcı işlevi üzerinde duruldu.

21 Ağustos — Mustafa Baydar, dün sabah bir aya yakın süredir tedavi edilmekte olduğu Cerrahpaşa Hastanesinde vefat etmiştir.

Baydar'ın cenazesi bugün ikinci namazını müteakip Nuruosmaniye Camiinden kaldırılarak Kozlu'daki aile mezarlığında toprağa verilecektir. Gazetecilik Mesleğine 1950 yılında başlayan ve 1952'de Cumhuriyet'e giren Mustafa Baydar, Cumhuriyetin düzeltme servisi şefliğini uzun yıllar başarıyla sürdürmüş, bu arada çeşitli konularda inceleme yazıları da hazırlamıştır.

Mustafa Baydar, 1920'de Gümülcüne'de doğmuştur. Edirne Lisesini, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü bitirmiştir. Baydar, 1944'den 1950'ye kadar Anadolu'da Edebiyat öğretmenliği yapmıştır.

Mustafa Baydar'ın kitap olarak yayınlanmış başlıca eserleri şunlardır:

Atatürk Diyor ki (1951), Atatürkle Konuşmalar (1952), Yeni Türk Hikâyecileri Antolojisi (1966), Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar (1960), Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Anıları (1968), Atatürk ve Devrimlerimiz (1973).

28 Ağustos — Hacı Bektaş-ı Veli'yi anma törenlerinde Ruhi Su, Rahmi Saltuk ve Sümeyra'nın konserlerini yasaklayan Nevşehir Valisine Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Başkanı Aziz

Nesin bir mektup göndererek olayı kınamıştır. Nevşehir Valisine gönderilen mektubun bir kopyası da İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'e gönderilerek Bakanlığın da dikkati çekilmiştir.

TYS Genel Başkanı Aziz Nesin, Nevşehir Valisine gönderdiği mektupta şöyle demektedir :

«Başta Türk halkının övüncü olan büyük sanatçımız Ruhi Su olmak üzere, ses ve saz sanatçısı Rahmi Saltuk ve Sümeyra'nın Hacı Bektaş-ı Veli'yi anma törenlerindeki konserlerine izin vermeyerek engellediğinizi gazeteden öğrendik. Bu davranışınız bir vali olarak korumanız gereken yurttaşlık hakkını çiğnemek ve insanın en doğal hakkı olan çalışma hakkını engellemektir. Yetkinizi aştığınız ve görevinizi kötüye kullandığınız kanısında olduğumuzdan sizi Türk halkı önünde kınamaktayız.»

22 Ağustos — Orhan Seyfi Orhon, ölümünün dördüncü yıldönümü nedeniyle, Zincirlikuyu Mezarlığı'ndaki kabri başında törenle anıldı.

28 Ağustos — Darphane Müdürlüğünden alınan Cemal Süreya'ya Ankara'da görev verileceği öğrenildi.

28 Ağustos — Lütfi Özkök şu günlerde İsveç'ten geldi. Türkiye'de izlinini geçiriyor. Burada Bülent Ecevit'le görüştü. Bilindiği gibi Özkök, Ecevit'in şiirlerini İsveç'çeye çevirmişti.

1 Eylül — 1 Eylül Dünya Barış Günü İKD, İGD, TÖB-DER, TYS, Karikatürcüler Derneği, TÜS-DER, İstanbul Barosu ve diğer ilerici kuruluş ve kişilerin hazırladığı bir programla Açık Hava Tiyatrosunda kutlandı.

Ünlü Sovyet şair ve romancısı Konstantin Simanov de İstanbul'a gelerek geceye katıldı.

Şenliğin hazırlıkları, Aziz Nesin'in başkanlığında dernek temsilcilerinin oluşturduğu bir düzenleme komitesi tarafından yürütüldü.

1 Eylül Barış Günü kutlama programı, 16.30 da Harbiye Şehir Tiyatrosunda düzenlenen bir açık oturumla başladı. TYS Başkanı Aziz Nesin'in yönettiği açık oturuma, Orhan Apaydın, Ali Sirmen ve Reha İsvan Av. Kumkumoğlu katıldı. Silâhsızlanma konusunun tartışıldığı bu oturumdan sonra kutlama şenliği 20.30 da Açık Hava Tiyatrosunda başladı. Gece Aziz Nesin'in yaptığı bir konuşma ile açıldı ve ünlü Sovyet şair ve romancısı Konstantin Simanov şiirleri okudu. Program bazı sanatçıların da katılmasıyla müzikli, slaytlı ve şiirli bir gösteri şeklinde sürdü.

1 Eylül Dünya Barış Günü İzmir'de de İKD ve tüm ilerici demokratik dernekler tarafından gerçekleştirlecek programlarla kutlandı.

Ankara'da ise yine İKD tarafından düzenlendi. Öte yandan İKD şubelerinin bulunduğu diğer illerde de şube çapında kutlamalar yapıldı.

EYLÜL DÜNYA BARIŞ GÜNÜ

İkinci Dünya Savaşından sonra başlayan dünya barışını sağlama çabaları sonucu, 1950 yılında Dünya Barış Konseyi kurulmuş ve İkinci Dünya Savaşının başladığı gün olan 1 Eylül, Dünya Barış Günü olarak kabul edilmiştir.

Yine aynı yıl, Dünya Barış Konseyi, Stockholm'de dünya barışı ve silâhsızlanma çağrısı için bir imza kampanyası açmış ve 500 milyon imza toplamıştı.

İkinci kez 1975 yılında yapılan barış çağrısı, ülkemizde de İlerici Kadınlar Derneği tarafından 8 Mart Emekçi Kadınlar Gününde imzaya açılmış ve 5 bin imza toplanmıştır. toplanan ilk 5 bin imza geçtiğimiz günlerde Birleşmiş Milletlere ulaştırılmak üzere Dünya Barış Konseyine postalanmış, bir kopyası da Başbakanlığa gönderilmiştir. İmza kampanyası sürmektedir.

Tüm dünyada sürdürülen kampanya için bu yıl toplanacak imza sayısının 1 milyara yaklaştığı bildirilmektedir.

8 Eylül — Devrimci Ankara Sanat Tiyatrosu on yıl önce oynadıkları 72. Koğuşu yazar Orhan Kemal'in ölümünün altıncı yılında tekrar sahneledi.

11 Eylül — Aysel Özakın İstanbul Atatürk Eğitim Enstitüsü'nde öğretmendi. Cephenin hışmına uğradı sanatçı. Bir kasaba okuluna atandı. Öğretmenlikten ayrılmaya zorlandı bir bakıma.

15 Eylül — Bir süreden beri Türkiye'de bulunan ve yurdumuzun çeşitli yerlerini gezen, tanınmış Sovyet yazarlarından Konstantin Simonov, geçtiğimiz Pazartesi günü Harbiye Şehir Tiyatrosu'nda sanatçılarımızla tanışarak söyleşide bulundu. Ataol Behramoğlu'nun çevirmenlik yaptığı bu toplantıyı Türkiye Yazarlar Sendikası düzenlemişti. Simonov'un söyleşi toplantısına katılan yazarlar şunlardı: Demir Özlü, Haldun Taner, Aziz Nesin, Asım Bezirci, Nedim Gürsel, Ümit Kaftancıoğlu, Hasan İzzeddin Dinamo, Kerim Korcan, Osman Şahin,

Hasan Kıyafet, Haşmet Zeybek.. Bir buçuk saat süren toplantıda Simonov, Nâzım Hikmet'ten söz etti uzunca bir zaman, büyük ozanın kişiliğini özelliklerini anlattı yazarlarımıza.

Daha sonra toplantıya katılanlar çeşitli konularda sorular yöneltti Simonov'a. Sorular genellikle, Sovyet edebiyatı, Simonov'un yazarlığı ve yaşamı arasındaki ilinti, Sovyetlerde Çehov'dan sonraki tiyatro, Brecht, günümüz Sovyet edebiyatında eleştiri gibi konuları kapsıyordu.

Konstantin Simonov'un tanışma ve söyleşi toplantısı, saat on sekiz otuzda sona erdi.

Aynı akşam Türkiye Yazarlar Sendikası, Sovyet yazarının onuruna bir yemek verdi.

17 Eylül — Türkiye Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulu, 15 Mart 1975'ten beri diktatör Park'ın zindanlarında tutuklu bulunan Güney Koreli şair Kim Şi Ha'nın tutukluluğunun kaldırılması isteğiyle bir protesto mektubu ile bir dayanışma mesajı yayınlamıştır. Güney Kore'nin Türkiye Büyükelçiliğine gönderilen protesto mektubu şöyledir:

«Siyasal görüşlerinden ötürü suçlanarak 15 Mart 1975 tarihinden beri hapiste bulunan şair Kim Şi Ha, bir an önce serbest bırakılmalıdır. Kim Şi Ha'ya uygulanan baskıları Türkiye Yazarlar Sendikası olarak protesto ediyor, yazar arkadaşımızı tüm gücümüzle destekleyeceğimizi bildiriyoruz.»

TYS Yönetim Kurulunun Paris'teki «Kim Şi Ha'ya Özgürlük» komitesine gönderdiği dayanışma mesajı ise şöyledir:

«Asya Afrika Yazarlar Birliği 1975 «Lotus» ödülü sahibi şair Kim Şi Ha'nın özgürlüğe kavuşması için giriştiğiniz mücadelede yanınızdayız. Bir zamanlar Türkiye'nin büyük şairi Nâzım Hikmet'in özgürlüğe kavuşması için, dünyanın ilerici aydınlarının gösterdiği enternasyonalist dayanışmanın benzeri, bugün Güney Koreli ilerici şair için gösterilmelidir. Bu alanda kendi payımıza düşen tüm çabayla mücadeleye katılacağımızı bildiririz. Güney Kore'nin Türkiye'deki büyükelçiliğine gönderdiğimiz protesto mektubu, Kim Şi Ha'nın serbest bırakılması için giriştiğimiz mücadelenin ilk adımıdır. Ortak eylemde, önerilerinizi bekleyeceğiz. Mücadelenizde başarı dilekleri ve dostluk duygularımızla.»

24 Eylül — Türk Dil Kurumunun yıllık dil ödüllerini kazanan edebiyatçılar ve yapıtları dün açıklanmıştır.

Buna göre, romanda Dursun Akçam «Kanlıdere'nin Kurt-

ları», hikâyede «Nedim Gürsel, «Uzun Sürmüş Bir Yaz», şiirde Kemal Özer «Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya», denemede Salâh Birsel «Şiir ve Cinayet», çeviride Said Maden «Aragondan Elsa'ya Şiirler», tiyatroda Güngör Dilmen «Midas'ın Kördüğümü» adlı yapıtlarıyla ödülleri kazanmışlardır.

Kurumun bilim ödülünü de Doç. Dr. Özer Ozankaya «Toplum Bilime Giriş» adlı kitabıyla kazanmıştır.

Ekim — Türk Dil Kurumunun 35 yıldır Derleme ve Tarama Kolu Başkanlığını ve 14 yıldan beri bu kolbaşkanlığı ile Genel Yazmanlığı yürütmüş olan Ömer Asım Aksoy, üzerindeki görevleri arkadaşlarına bırakmıştır. Aksoy, iki yıl önce de çekilmek istemiş, ancak Yönetim Kurulu bu isteğini kabul etmemişti.

Aksoy, bu kez Yönetim Kuruluna sunduğu yazısında şöyle demektedir: «... Yeni döneme iki yıl daha yaşlanmış olarak, 78 yaşımda giriyorum. Gün akşam oldu ve artık bu terazi bu sıkleti çekemeyecek. Genel Yazmanlık, çok dikkat isteyen, bütün gün çeşitli, sıkı çalışmalar gerektiren yorucu bir görevdir. Böyle bir görevin benim gibi gücü azalmış, ama hastalık derecesini bulan sorumluluk duygusu azalmamış bir kişi üzerinde kalması, hem işlerin aksaması sonucunu doğurur, hem de yapmak istediğini gönlünce yapamayan o kişinin dünyasını karartır. Her birine karşı sonsuz saygı beslediğim Yönetim Kurulundaki çok değerli arkadaşlarım, kuşkusuz, işleri de, beni de bu durumda görmek istemezler...

...İstiyorum ki bundan sonra — birkaç mevsimim daha varsa — dâvaya, kalan cılız gücümle, görev sorumlusu olmayarak hizmet edeyim ve sizleri, yüreğimin ihtiraslardan uzak köşesindeki altın tahtlarınızda her gün ayrı ayrı kucaklıyayım. Bana böyle tatlı bir yaşam sonbaharı bağışlayacağınıza inanıyorum...»

Ömer Asım Aksoy'dan boşalan Genel Yazmanlığa, Yayın ve Tanıtma Kolu Başkanı Cahit Külebi seçilmiştir.

4 Ekim — İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü tarafından düzenlenen 2. Uluslarası Türkoloji Kongresi, 28 ülkeden 200'e yakın bilim adamının katılmasıyla 4 Ekim tarihinde toplanmıştır.

2. Uluslarası Türkoloji Kongresi'nin açış konuşmasını yapan Kültür Bakanı Rıfkı Danışman, Türkoloji ilim dalının, bütünü ile Türk kültürünün ilmi metodlarla araştırılması, incelenmesi ve işlenmesi amacını güttüğünü belirterek bugün

dünyanın birçok ülkesinde Türkoloji kürsülerinin ve enstitülerinin faaliyette olmasından ötürü duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. Millî kültür'ün bir milletin bekası için şart olduğunu söyleyen Danışman, konuşmasında özetle şunları söylemiştir:

«Canlı ve istikbale ümitle ve inançla bakan bir millet olarak kültürümüzün yeni bir takım gelişmeler kaydetmesi yeni ufuklar kazanması için bütün dünya milletlerinin fikir ve kültür faaliyetlerini de takip edip inceleyerek, edinilen bilgileri ve neticeleri bize aktarmak ve yaymak suretiyle, kültürümüzün daha renkli bir şekilde gelişmesinde yardımcı olunacaktır. Emsalsiz bir kültür hazinesine sahip millet olarak tarih ve milli değerlerimizi arama durumunda ve bunları, lâyık oldukları bir şekilde canlı tutma ve yüceltme arzusundayız.»

15 Ekim — Geçenlerde Hollanda'nın Rotterdam kentinde düzenlenen şiir festivaline tanınmış ozan Fazıl Hüsnü Dağlarca da katılmıştı. Bu kez de Hollanda'nın Sanat Vakfı Müdürü Mooij, Türkiye'ye geldi ve bu festivalin yankılarından söz ederken şöyle dedi:

«Hollanda'nın en ciddi ve hiç şiir yayımlamayan gazetesi dörtlüklerinden birini basınca, Dağlarca ülkemizde en çok sözü edilen bir kişi oluverdi. Hele yayımlanan dörtlüğü hiç dillerden düşmüyor...» Bu dörtlüğün Türkçesi şöyle:

«Sıcaktır/Dulun kedisi/Gelinin/Kedisinden.»

22 Ekim — Türkiye Yazarlar Sendikası İkinci Başkanı Bekir Yıldız ve Genel Sekreteri Adnan Özyalçıner, basına yaptıkları ortak açıklamada yeni okul kitapları ile, apaçık gerici ve çağdışı bir eğitimin amaçlandığını söylemişler bu konuda halkı uyarmışlardır.

23 Ekim — İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi tarafından düzenlenen II. Uluslararası Türkoloji Kongresi 4 Ekim Pazartesi günü Kültür Sarayı'nda başladı.

9 Ekim'e dek sürecek olan kongre ilk kez 1973 yılında Profesör Ahmet Caferoğlu başkanlığında toplanmıştı. Türk dili ve edebiyatıyla ilgili tarih, sanat tarihi ve edebiyat konularına yer verilen Türkoloji Kongresine bu yıl Profesör Mehmet Kaplan başkanlık ediyor.

25 Ekim — Türk Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulu, Nâzım Hikmet'in doğum ve ölüm yıldönümlerinde anılması ve büyük şairimizin, Nâzım Hikmet'in değerine lâyık bir «Nâzım Hikmet Ödülü» konulmasını öngörmüştür.

Nâzım Hikmet'in 75. doğum yıldönümü olan 20 Ocak 1977 tarihinde ödül koşulları açıklanacaktır. Ödülün düzenlenmesi, gerekli yönetmeliklerin yapılması için konuyla yakından ilgili bulunan 17 yazar ve eleştirmen 3 Kasım Çarşamba günü saat 15 de bir toplantıya çağırılmıştır.

25 Ekim — Devrimci Ankara Sanat Tiyatrosu Beyoğlu Küçük Sahne salonunda «Faşizme Karşı Mizah» konulu bir açık oturum düzenlemiştir. Mizahın faşizme karşı niteliğinin ve etkinliğinin tartışıldığı bu açık oturuma birçok ünlü mizah yazarımız ve karikatür sanatçımız katıldı. Oturumda Aziz Nesin, Tiyatro yazarı Haldun Taner, karikatürcü Ferruh Doğan ve Tan Oral, komedi oyuncusu ve karikatürist Altan Erbulak ve mizah yazar ve çizeri Ferit Öngören konuşmacı olarak yer aldılar.

1 Kasım — İstanbul 2. Sulh Ceza Mahkemesi, «Aydınlıkçı Şair, Aydınlıkçı Yazar Nâzım Hikmet» adlı kitap hakkında toplatılma kararı verdi. Toplatılma kararının gerekçesindeyse, adı geçen kitabın 37. sayfasında bulunan «Ustamızın Ölümü» şiirinde «Komünizmin övüldüğü» ileri sürülmektedir.

13 Kasım — Şehir Tiyatroları «Kültür Programları» serisinde yer alan «Orhan Veli'yi Anma Toplantısı» Üsküdar Şehir Tiyatrosunda yapıldı.

14 Kasım — Türkiye Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulu'nun Nâzım Hikmet'in doğum ve ölüm yıldönümlerinde anılması ve büyük şairimizin değerine lâyık bir «Nâzım Hikmet Ödülü» konulması için başlattığı girişimler sürmektedir. Geçtiğimiz günler içinde yapılan açıklamaya göre «Nâzım Hikmet Ödülü» Yürütme kurulu şöyledir: A. Kadir, Murat Belge, Kemal Özer, Ataol Behramoğlu, Orhan Apaydın, Kemal Sülker, Can Yücel, Genco Erkal, A. Yalçın.

15 Kasım — Yeni Ufuklar dergisi yirmi dört yıllık yaşamını geride bırakırken yayınına son verdi. Yeni Ufuklar da bütün düşün ve sanat dergilerinin kapanmasına yol açan nedenlerle yayınına son veriyor. Derginin «Veda» sayısı Kasım ayında çıktı ve bu durum okuyuculara açıklandı. Bu son sayı, yazın hayatına «Yeni Ufuklar» yoluyla giren yazarlarla, derginin sürekli yazarlarının yazılarını içeriyor.

20 Kasım — TÖB-DER İstanbul Şubesi Aksaray'daki lokalinde, «Günümüzde Çocuk Edebiyatının, Çocuk Kitaplarının Sorunları ve Bu Konuda TÖB-DER'e Düşen Görevler» konulu bir açık oturum yapıldı.

1 Aralık — Yapı ve Kredi Bankası yeni koşullara uygun «Yeni Karagöz Oyun Metinleri» yarışması düzenlendi.

3 Aralık — Geçtiğimiz hafta yitirdiğimiz yazar Sevgi Soysal için Ankara Sanat Tiyatrosunda bir anma toplantısı düzenlendi. Sevgi Soysal'ın çevirisi olan «Dimitrof» oyunundan önce yapılan toplantıda yazar Uğur Mumcu ile Tümad-Der Başkanı Armağan Ener konuştular. Konuşmacılar, Sevgi Soysal'ın devrimci kişiliğini ve ona ilişkin anılarını anlattılar.

1976 YILINDA EDEBİYATÇILARIMIZIN SÖYLEŞİ, KONUŞMA VE AÇIK OTURUMLARI

11 Aralık — İstanbul Avusturya Başkonsolosluğu Kültür Ofisi'nde çevirmen ve eleştirmen Ahmet Cemal, Avusturyalı Şair Rainer Maria Rilke'nin 100. doğum yıldönümü dolayısıyla «Şairin öyküsü» konulu bir konuşma yaptı.

22 Aralık — İstanbul Nişantaşı'ndaki Ertem Kültür Merkezin de, Asım Bezirci'nin yönettiği «1960 sonrası hikâyeciliğimizin Edebiyatımızdaki İşlevi» konulu tartışmalı bir açıkoturum düzenlendi. Bu açıkoturuma, Leylâ Erbil, Tomris Uyar, Ayhan Bozfırat, Tahsin Yücel, Bekir Yıldız, Selim İleri, Şükran Kurdakul, Adnan Özyalçıner, Atilla Özkırımlı, Hulki Aktunç katıldılar.

27 Aralık — TÖB-DER İstanbul Şubesi salonunda Tevfik Fikret'in 60. ölüm yıldönümü nedeniyle düzenlenen anma toplantısına Şükran Kurdakul, Konur Ertop, Ataol Behramoğlu konuşmacı olarak katıldılar.

8 Ocak — Ankara Tevfik Fikret Lisesi'nde düzenlenen Bedri Rahmi Eyüboğlu'nu anma töreninde Fikret Otyam'la, Eyüboğlu'nun kızkardeşi konuştular.

22 Ocak — Avusturya Kültür Ofisi salonunda, Doğan Hızlan'ın yönettiği çeviri sorunları açıkoturumunda Burhan Arpad, Cevat Çapan, Bertan Onaran, Ahmet Cemal konuştular. Önce Burhan Arpad söz almış; çevirinin yararlarının yanısıra bazı zararları olabileceğini, örneğin Kafka gibi Prag'daki hasta toplumu anlatan ve bizim ülkemizin gerçeğine hiç de uymayan bir yazarın dilimize aktarılmasıyla başlayan bir özentinin nasıl tehlikeli olabileceğini anlatmış, ancak daha sonra söz alan Profesör Cevat Çapan böyle bir tehlikenin söz konu-

su dahi olamayacağını, değil Kafka, hiçbir yazar için, çevrilmeli mi, çevrilmemeli, bizim toplumumuza uyar mı uymaz mı diye bir tartışmanın dahi yapılamayacağını, çünkü bu yazarlar bize düşman olsalar dahi onları tanımanın tanımamaktan daha iyi olacağını söylemiştir.

Açık oturumda daha sonra söz alan Bertan Onaran ve Ahmet Cemal de bir eserin yalnız edebiyat alanında değil, bilimsel alanındaki bir çalışmanın da çevrilip çevrilmemesi biçimindeki bir tartışmaya eş olduğunu ileri sürerek, böyle bir soru üzerinde durmanın sözkonusu olamayacağını belirtmişlerdir. Bertan Onaran konuya ilişkin yaptığı konuşmada, elbette çeviriler yapılacak, elbette yabancı kültürler tanınacak, bilinecek, tartışılacak ki, bizim edebiyatımız tanınıp değerlendirilebilsin, demiştir.

Bertan Onaran konuşmasını özetle şöyle tamamlamıştır: «Bizde bazı çevirmenler çoğu zaman kimi çevirdiklerini dahi bilmiyorlar. Bu benim anlayamadığım bir mesele. Nasıl bir çevirmen meselesini anlamadığı bir yazarı Türkçe söyleyebilir?»

Ahmet Cemal de konuşmasında «Batıda tek bir yazar üstünde uzmanlaşarak yalnız onu çevirerek üne kavuşan çevirmenler bulunmaktadır. Çok çevirmen İngiltere'de örneğin Dostoyevski ya da Kafka çevirileriyle tanınmaktadır. Oysa bizde bir çevirmen Kafka da çevirebilir, zamanı gelir bir Simmel de çevirebilir» demiştir.

26 Ocak — Çetin Altan, Dostlar Tiyatrosu'nda edebiyat üzerine söyleşide bulundu.

30 Ocak — Ankara Sanatseverler Derneği'ndeki «Politikacı Şairler» konulu, Anıl Çeçen'in yönettiği açıkoturumda Ali Naili Erdem, Sıtkı Yırcalı, Necdet Evliyagil, Şinasi Özdenoğlu konuştular.

20 Şubat — Atilla İlhan, Ankara Sanatsevenler Derneği'nde örnekleriyle kendi şiirini anlatan bir konuşma yaptı.

20 Şubat — Necati Cumalı, Ertem Kültür Merkezi'nde «Makedonya 1900» adlı yapıtı üzerine konuştu.

23 Şubat — Ertem Kültür Merkezi'nde Gülten Dayıoğlu'nun yönettiği çocuk kitaplarıyla ilgili bir açık oturum düzenlendi.

27 Mart — Adnan Binyazar, Türk Dil Kurumu'nda «Denemenin Çağdaş Anlamı» konusunda bir konuşma yaptı.

27 Mart — Ümit Yaşar Oğuzcan, Ertem Kültür Merkezi'nde «Şiirdeki Ben, Bendeki Şiir» konulu bir konuşma yaptı.

30 Mart — Türker Acaroğlu, Boğaziçi Üniversitesi'nde «Kitaplıklarımızın Temel Sorunları» konusunda konuştu.

9 Nisan — Galatasaray Lisesi'nde, Prof. Şara Sayın'ın yönettiği, «Kafka çevirmenlerinin karşılaştıkları güçlükler» konulu bir açık oturum yapıldı; bu açık oturumu Türkiye'deki Almanca Öğretmenleri Derneği düzenlemişti.

10 Nisan — Mustafa Şerif Onaran, Türk Dil Kurumu'nda «Yazında Çok Yanlı Olmak» üstüne konuştu.

13 Nisan — Rauf Mutluay, İstanbul Sanatseverler Derneği'nin Yapı Endüstri Merkezi salonunda düzenlediği dizi konuşmalara katılarak «Edebiyatımızın son yıllarındaki gelişmeler» konusunda bir konuşma yaptı.

13 Nisan — Haldun Taner, Avusturya Kültür Ofisi salonunda «2000 yılında Burgtheatre» konulu bir konuşma yaptı.

15 Nisan — Avusturya Kültür Ofisi'nde «Yeni Türk tiyatrosunun geleneksel Türk tiyatrosundan yararlanma olanakları» konulu bir açık oturum düzenlendi. Doğan Hızlan'ın yönettiği bu açık oturuma Adalet Ağaoğlu, Aziz Nesin, Oktay Arayacı, Ali Taygun katıldılar.

17 Nisan — Doç. Mustafa Canpolat Türk Dil Kurumu'nda «Halk Dili Yazı Dili» konulu bir konuşma yaptı.

20 Nisan — Ömer Faruk Toprak, Yapı Endüstri Merkezi salonunda «Şiir Üzerine» konuştu.

21 Nisan — Avusturyalı kadın yazar Jeannie Ebner, Avusturya Kültür Ofisi'nde «Edebî eserlerin yaratılmasına ilişkin kişisel tecrübeler» konulu bir konuşma yaptı.

27 Nisan — Metin Eloğlu, Yapı Endüstri Merkezi'nde «Şiir ve Resim» konusunda konuştu.

7 Mayıs — Nevzat Üstün, Ertem Kültür Merkezi'nde «Edebiyatta toplum sorunları»nı anlattı.

11 Mayıs — Ankara Çağdaş Sahne'de «İşçi sınıfının mücadelesinde sanatın işlevi» konulu bir açık oturum yapıldı.

11 Mayıs — Nezihe Araz, İngiliz Kültür Heyeti salonunda «Türk evinde yaşantı»yı anlattı.

13 Mayıs — Ertem Kültür Merkezi'nde «12 Mart'tan sonraki Türk edebiyatı üzerine» bir açık oturum düzenlendi. Bu açık oturumda Murat Belge, Can Yücel, Kemal Özer, Demir Özlü, Ataol Behramoğlu konuştular.

20 Mayıs — Hayati Asılyazıcı, Boğaziçi Üniversitesi Görsel İşitsel Merkezi'nde «Çağdaş Polonya Tiyatrosunun dünya tiyatrosundaki yeri» konusunda konuştu.

12 Ekim — Kadıköy Şehir Tiyatrosun'da Zihni Küçümen'in yönettiği «Sanata yönelik baskılar» konulu açık oturumda Orhan Apaydın, Yılmaz Onay, Orhan Taylan, Vedat Türkali, Can Yücel konuştular.

13 Ekim — Fatih Şehir Tiyatrosunda yapılan «12 Mart'ın sanatımıza yansıması» konulu açık oturuma Adalet Ağaoğlu, Tan Oral, Selim İleri, Kemal Özer katıldılar.

15 Ekim — Metin İlkin, Sosyalist Parti Lokali'nde «Sanat ve Sosyalizm» konusunda konuştu.

16 Ekim — Üsküdar Şehir Tiyatrosu'nda Vecdi Sayar'ın yönettiği «Nâzım Hikmet ve Ulusal Sanat» konulu açık oturuma, Aziz Nesin, Asım Bezirci, Kemal Sülker, Ataol Behramoğlu katıldılar.

23 Ekim — Üsküdar Şehir Tiyatrosu'nda Zeynep Oral'ın yönettiği «Çağımızda Aşk Kavramı» konulu açık oturuma Turan Oflazoğlu, Demir Özlü, Hilmi Yavuz, Can Yücel katıldılar.

25 Ekim — Beyoğlu'nda Küçük Sahne'de «Faşizme karşı Mizah» konulu bir açık oturum düzenlendi.

Kalabalık bir izleyici kitlesinin katıldığı oçık oturumda, Haldun Taner, Ferruh Doğan, Tan Oral ve Ferit Öngören konuştular.

İlk konuşması Ferit Öngören, İkinci Dünya Savaşı sırasında Türkiye'de çizilen karikatürlerden söz ederek, o devirdeki çizgicilerin savaşa karşı olan tavırlarını övdü.

Daha sonra konuşan Haldun Taner, mizahın faşizme, emperyalizme karşı ve sınıf bilincini yaratmaktan yana önemli bir silâh olduğunu vurgulayarak, ilk çağlardan günümüze dek dünyanın ünlü mizah ustaları üzerinde durdu.

Açık oturumun üçüncü konuşmacısı Ferruh Doğan'dı. Doğan, 'adamoğlu'nun mağara çağından bu yana yaptığı çizgilerden söz ederek, Türkiye'deki karikatür sanatının tarihsel evrimini ve günümüzdeki devrimci öze sahip karikatürün önemini, zorunluluğunu anlattı. Kaba gücün, faşizmin, sömürünün çizgi sanatıyla dünya kurulalı beri çelişkiye düştüğünü, sanatın düşmanı olduğunu, sanatınsa kaçınılmaz halkın, ezilenin yanında yer aldığını sözlerine ekledi.

Son konuşması Tan Oral, faşizme karşı savaşta karikatürün yerini ve önemini belirten kuramsal açıklamalarda bulundu. Genel ve felsefeli bir açıdan karikatürün silâh olma yeteneğinden söz etti.

Tan Oral'ın konuşmasından sonra açık oturumun ikinci turuna geçildi ve konuşmacılar, izleyicilerin yönelttiği soruları yanıtladılar.

4 Kasım — Fatih Şehir Tiyatrosu'nda «Shakespeare - Brecht ilişkisi» konulu bir açık oturum düzenlendi. Ahmet Cemal'in yönettiği açık oturuma Murat Belge, Cevat Çapan, Vasıf Öngören, Ali Taygun, Can Yücel katıldılar.

5 Kasım — Tepebaşı Deneme Sahnesi'nde «Günümüz Tiyatrosunda deneme kavramı» konusundaki açık oturumda Haldun Taner, Beglan Algan, Hayati Asılyazıcı, Cevat Çapan, Bülent Somay katıldılar. Açık oturumu Günay Akarsu yönetti.

9 Kasım — Vecdi Sayar'ın yönettiği, Kadıköy Şehir Tiyatrosu'ndaki «İşçi sorunlarının sanata yansıması» konulu açık oturuma Aziz Nesin, Kemal Sülker, Murat Belge, Tan Oral, Süleyman Üstün katıldılar.

13 Kasım — Kemal Özer, Ertem Kültür Merkezi'nde «İkinci Yeni'den Toplumcu Şiire» konusunda konuştu.

16 Kasım — Uğur Mumcu, Ankara Çağdaş Sahne'de «Soldan Sağa» konulu bir konuşma yaptı.

16 Kasım — Avusturyalı oyun yazarı Fritz Hochwaelder Harbiye Şehir Tiyatrosu'nda «Çağdaş tiyatroda oyun yazarlığı» konusunda konuştu.

19 Kasım — Avusturya Kültür Ofisi'ndeki, Ahmet Cemal'in yönettiği «Ödenekli Tiyatroların toplumsal işlevi ve bağımsızlık sorunu» konulu açık oturuma Recep Bilginer, Ergin Orbey, Başar Sabuncu, Vecdi Sayar konuşmacı olarak katıldılar.

25 Kasım — Şükran Kurdakul Fatih Şehir Tiyatrosu'nda «Çağdaş Türk Edebiyatına Bakışlar» konulu bir konuşma yaptı.
26 Kasım — Çetin Altan, Tepebaşı Deneme Sahnesi'nde «Bir yazarın dramı» konulu bir konuşma yaptı.

27 Kasım — Üsküdar Şehir Tiyatrosu'nda «Antifaşist savaşımda sanatın işlevi» konulu açık oturuma Aziz Nesin, Vedat Türkali, Server Tanilli konuşmacı olarak katıldılar.

30 Kasım — Avusturya Kültür Ofisi'nde Ahmet Cemal, doğumunun 95. yıldönümü dolayısıyla «Stefan Zweig Bir Avrupalının zaferi ve trajedisi» konulu bir konuşma yaptı.

1976 YILINDA EDEBİYATÇILARIN OKURLARINA KİTAPLARINI İMZALAMALARI

7 Şubat — Şükran Kurdakul Kadıköy Gençlik Kitabevi
7 Şubat — Kemal Özer Kadıköy, Gençlik Kitabevi
19 Şubat — Çetin Altan Nişantaşı, Akademi Kitabevi.

● Cağaloğlu'ndaki Öncü Kitabevinin kirli eller tarafından yakılması dolayısiyle Türkiye Yazarlar Sendikası bu baskı olayını protesto etmek amacıyla İstanbul'da bulunan bütün yazarlarını Öncü Kitabevinde kitaplarını halka imzalamaya çağırmıştır. Bu amaçla otuz beş yazar, şair, hikâyeci, romancı, kitaplarını beş gün süreyle Öncü Kitabevinde hazır bulunarak okurlarına imzalayacaktır. Bugün saat 11 de bir basın toplantısıyla açılacak olan yazarların kitaplarını imzalama kampanyasına ilk gün Aziz Nesin, İlhan Selçuk, Hasan İzzettin Dinamo, Ümit Kaftancıoğlu, Demirtaş Ceyhun, Recep Bilginer, Macit Cevat katılacaklardır. 21 Şubat cumartesi günü de Erdal Öz, Leylâ Erbil, Arif Damar, Ümit Yaşar Oğuzcan, Vedat Saygel, Sennur Sezer kampanyaya katılacaklardır. Daha sonraki program şöyledir:

23 Şubat Pazartesi: Zeyyat Selimoğlu, Can Yücel, Ömer Faruk Toprak, Osman Şahin, Kemal Özer, Hakkı Özkan, Lütfi Kaleli, N. Kemal Behramoğlu.

24 Şubat salı: A. Özyalçıner, Ataol Behramoğlu, Nihat Behram, Haşmet Zeybek, Mehmet Emin Bozarslan, Aydın Hatiboğlu, Kemal Sülker.

25 Şubat çarşamba: Turgut Uyar, Edip Cansever, İlhan Berk, Metin Eloğlu, Hilmi Yavuz, Tomris Uyar, H. Gümüştaş.

● Türkiye Yazarlar Sendikası'nın Öncü Kitabevinin yakılmasını protesto etmek ve kitabevine yardım sağlamak amacıyla başlattığı kitap imzalama kampanyası başarıyla sonuçlanmıştır. İstanbul halkı ve kamuoyu tarafından büyük des-

tek gördüğü belirtilen kampanyanın sonunda 30.000 TL. na yaklaşan miktarda kitap satılmıştır.

Yazarlar Sendikası Genel Sekreteri Adnan Özyalçıner, alınan sonuç hakkında şunları söylemiştir:

«Türkiye Yazarlar Sendikası'nın kitap ve kitabevi yakılmasını kınamak için «Öncü Kitabevi'ni» destekleme kampanyası sonucunda halkın yazarı ile bütünleşme içinde olduğunu gördük. Özellikle genç okurların ilgisi, sendikanın ileride halkla, okurla yazarı karşı karşıya getirme konusunda umut ve güvence verdi. Kampanyamız halkın baskılar ve baskıcı davranışlar karşısında ne kadar hassas olduğunu gösterdi. Bu kampanyanın başarıya ulaşmasında halkın ilgisi kadar yazarların örgütlü olarak çalışmalarının da büyük payı oldu. Bundan böyle yazar - halk ilişkilerinde sendikamız yeni girişimlerde de bulunacaktır. Kampanyamızın da gösterdiği gibi kitap ve kitabevi yakılarak devrimci düşüncenin gelişmesi önlenememiştir, önlenemeyecektir de.»

26 Şubat — Behçet Necatigil: Nişantaşı, Akademi Kitabevi
4 Mart — Demirtaş Ceyhun: Nişantaşı, Akademi Kitabevi
11 Mart — Bekir Yıldız: Nişantaşı, Akademi Kitabevi
18 Mart — Necati Cumalı: Nişantaşı, Akademi Kitabevi
20 Mart — Salâh Birsel: Osmanbey, Sander Kitabevi
25 Mart — Hilmi Yavuz: Nişantaşı, Akademi Kitabevi

Kadıköy Gençlik Kitabevinde bir yıl süreyle her hafta bir yazar imza günü yapıldı. Nisan ayı içinde kitaplarını imzalayacak olan yazarlar:

Çetin Altan, 10 Nisanda Necati Çumalı, 17 Nisanda Nevzat Üstün, 24 Nisanda Oktay Akbal, 30 Nisanda Asım Bezirci ve Hilmi Yavuz.

Mayıs ayı içinde de Muzaffer Buyrukçu, Tarık Dursun K. Edip Cansever, Erman Şener toplu halde kitaplarını imzalamışlardır.

Yazarlarımız, kitaplarını, aşağıda belirtilen günlerde Tepebaşı Meşrutiyet Caddesindeki KİTAPLARA ÖZGÜRLÜK KARİKATÜR SERGİSİ'nde (Eski Dram Tiyatrosunun yeri) saat 14-19 arasında imzalamışlardır.

3 Nisan 1976 Cumartesi
Bekir Yıldız, Cengiz Bektaş, Tahsin Genç, Ümit Yaşar Oğuzcan, Sennur Sezer, Vedat Saygel, Ömer Faruk Toprak.

4 Nisan 1976 Pazar

Aziz Nesin, Arif Damar, Osman Şahin, Hakkı Özkan, Lütfi Kaleli, Haşmet Zeybek.

5 Nisan 1976 Pazartesi

Ataol Behramoğlu, Kemal Sülker, Metin Demirtaş, Aysel Özakın, Aydın Hatipoğlu, Leyla Erbil.

6 Nisan 1976 Salı

İlhami Bekir, Can Yücel, Hilmi Yavuz, Metin Eloğlu, Turgut Uyar, Edip Cansever, Tomris Uyar, Mübeccel İzmirli.

7 Nisan 1976 Çarşamba

Erdal Öz, Adnan Özyalçıner, Nihat Behram, Hakkı Gümüştaş, Hasan Kıyafet, Mehmet Emin Bozarslan.

8 Nisan 1976 Perşembe

Çetin Altan, Mehmet Seyda, Aşık İhsani, Kemal Özer, Namık Kemal Behramoğlu, Tekin Sönmez, Eray Canberk

24 Nisan — A. Kadir: Nişantaşı, Akademi Kitabevi

6 Mayıs — Adalet Ağaoğlu: Nişantaşı, Akademi Kitabevi

7 Mayıs — Ruhi Su (plâklarını): Nişantaşı Akademi Kitabevi

10 Mayıs — Tahsin Yücel: Nişantaşı, Akademi Kitabevi

20 Mayıs — Selim İleri: Nişantaşı, Akademi Kitabevi

21 Mayıs — Tarık Dursun: Nişantaşı, Akademi Kitabevi

22 Mayıs — Bekir Yıldız

24 Mayıs — A. Kadir: Nişantaşı, Akademi Kitabevi

24 Mayıs — Hikmet Çetinkaya: Cağaloğlu, Öncü Kitabevi

24 Mayıs — Hakkı Gümüştaş: Cağaloğlu, Öncü Kitabevi

29 Mayıs — Hikmet Çetinkaya, Refik Durbaş, Hakkı Gümüştaş, Ahmet Celâl Akbulut, İzmir Kemeraltı Şan Pasajı Aydın Kitabevinde okurlarına kitaplarını imzaladılar.

31 Mayıs — Asım Bezirci: Nişantaşı, Akademi Kitabevi

3 Haziran — Azra Erhat: Nişantaşı, Akademi Kitabevi

10 Haziran — Nihat Behram: Nişantaşı, Akademi Kitabevi

11 Haziran — Tomris Uyar: Nişantaşı, Akademi Kitabevi

● Bir süre önce Ülkü Ocaklı komandolar tarafından yakılan Fındıkzade'deki Arkadaş Kitabevi 3 eylülde yeniden açılmış ve açılış dolayısıyla 30'u aşkın yazar kitaplarını imzalamışlardır. Türkiye Yazarlar Sendikası tarafından düzenlenen imza günlerine şu yazarlar katılmışlardır:

3 Eylül Cuma: Aziz Nesin, Çetin Altan, Nihat Behram, Kerim Korcan, Erol Toy, Macit Cevat, Ömer Faruk Toprak, Vedat Saygel, Edip Cansever, Adnan Özyalçıner, Nevzat Üstün, Lütfü Kaleli, Demirtaş Ceyhun, İlhan Selçuk.

4 Eylül Cumartesi: İsmail Cem, Hasan İzzettin Dinamo, Bekir Yıldız, Ataol Behramoğlu, Haşmet Zeybek, Nurer Uğurlu, Ümit Yaşar Oğuzcan, Sennur Sezer, Hakkı Özkan, Aydın Hatiboğlu, Hilmi Yavuz, Hasan Kıyafet, Metin Eloğlu, Tekin Sönmez, Mehmet Emin Bozarslan, Mehmet Seyda, Arif Damar

Her iki gün de Arkadaş Kitabevinin Ahmet Vefik Paşa Caddesindeki yerinde, saat 15-19 arasında bulunan yazarlar bu arada okurlarıyla söyleşmişlerdir.

24 Ekim — İlhan Berk, Ferit Edgü, İ. Zeki Eyüboğlu, Salâh Birsel, Moda, Cumalı galerisinde okurların kitaplarını imzalamışlardır.

13 Kasım — Yalova'da TÖB-DER şubesiyle Türkiye Yazarlar Sendikası bir sohbet toplantısı düzenledi. Toplantıya Ümit Kaftancıoğlu, Adnan Özyalçıner, Sennur Sezer ve Osman Şahin çağrıldılar. Yazarlar bu toplantıda kitap, eğitim ve sanat görüşleri konusunda konuştular, yapıtlarından örnekler sundular. Ayrıca çağrılı yazarlar kitaplarını imzalamışlardır.

1976'DA ŞİİRİMİZ

Mehmet H. DOĞAN

Bu tür incelemelerin, giderek bütün yıllıkların amacı, kapsamı çok sınırlı tutulmuş bir eleştiri olmaktan çok şiir, hikâye, roman.. vb. edebiyat dallarında bir yıl içinde olan-biteni toplamak, özetlemek ve değerlendirmektir.

Konumuz olan şiiri ele alırsak, bir yığın dergi, bu dergilerin sayfaları içine serpilmiş bir yığın şiir vardır önünüzde. Yayınlandıkları zaman teker teker okuduğunuz, notlar aldığınız, işaretlediğiniz şiirleri bu kez yeniden okuyacaksınız: dergi dergi, şiir şiir. Dergilerin şiire tanıdığı ağırlığı; hangi tür şiire, hangi şairlere yakınlık duyduklarını; varsa, bu ilgi ve ilişkiden doğan yeni yönsemeleri, akımları saptayacaksınız. Şairlerin dergilerde kalmış ürünlerinden bir yıllık edimlerini, şiir serüvenlerini saptayacaksınız.

Sonra yıl içinde yayımlanmış olan şiir kitapları... Her biri, şairlerinin sanatında bir evreyi, bir basamağı, kimi zaman bir değişimi ve atılımı belgeleyen şiir kitapları. En az, toplandıkları, yayımlandıkları andaki coşkuya, özene, dikkate denk bir saygıyla ele alınmayı beklerler.

Sonra şiir üzerine yazılar, tartışmalar, değerlendirmeler... Sonra şiir ödülleri, bunların yankıları. Şairlerin kendi yapıtları üzerine söyledikleri. Değişik görüşteki eleştirmenlerin şiir kitapları üzerine yargıları...

Bir yılın şiir yaşamını, şiir serüvenini yapan, bunlardır. Bütün bu verilere dayalı olarak yapılacak çalışma sonunda, okurun, bu etkinliğin geçmiş ve gelecek yıllarla bağıntısını kurmasına yardımcı olmuşsanız, yıllığın o bölümünün amacı gerçekleşmiş demektir.

Bu tür bir çalışmanın öznel görüşlerden, belli beğenilere dayalı ön yargılardan çok nesnel kalmayı gerektireceği açıktır. Bu nesnelliği, hiç bir zaman, yansızlıkla karıştırmamalıdır. Bilimsel bir incelemenin gerektirdiği bir nesnelliktir bu. Bir ölçütsüzlük yada her türlü yargıya açık bir kararsızlık da değildir bu nesnellik. «Değerlendirme» terimi havada kalan bir kavram olurdu o zaman. Ölçütse, incelemecinin kendi kişisel, öznel görüş ve beğenilerinden değil, paylaştığı sanat ve edebiyat anlayışından ortaya çıkan ölçüttür.

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı 1976'daki, «1975'te Şiir» adlı incelememe belli bir çevreden çok sert bir biçimde karşı çıkıldı. Bu nu, Aziz Nesin'in Sunu'da belirttiği gibi «şiirimizin güçlülüğüne, canlılık ve zenginliğine», daha doğrusu şiire verilen öneme bağlayabilirsek de, söz konusu karşı çıkışların daha yıllık yayımlanmadan, yazım daha yayıncının bile eline geçmemişken yapılmış olması ortada bir ölçütsüzlüğün, bir önyargının, bir özel değerlendirmenin bulunduğunu, fakat bunun benden değil, henüz görmedikleri bir yazıyı değerlendirme garipliğinde bulunan çevreden geldiğini gösteriyordu.

Yıl içindeki gelişmeler – biraz sonra göreceğiz bunları — yargılarımın ne derece doğru ve haklı olduğunu gösterdi. En azından, slogancı şiirin etki gücünü adamakıllı yitirmesi ve bu tür şiire karşı çeşitli yer ve zamanlarda hemen hemen aynı sözcüklerle dile getirilen bir tavrın yaygınlaşması en göze görünen kanıtıdır bunun.

«1975'te Şiir» yazısında şöyle diyordum :

«Ama yukarda da söylediğimiz gibi, bir işlevi olmuştur bu şiirin (sloganc şiir, M.D.) gerçek şiire, yirminci yüzyılın şu son çeyreğinde sürdüğümüz yaşamdan ayakları yere basan gerçekçi izlenimler, duygulanımlar verecek, önümüzü aydınlatacak, coşturacak ama sarhoş etmeyecek, gerçeği unutturmayacak bir şiire özlemi, gereksinimi ortaya koymuştur. Gerek yerel, gerekse evrensel şiir geleneğinden kopuk olmayan; insanlara hazır reçeteler değil, gerçekçi, inandırıcı öneriler sunan: sevginin ve kavganın, aklın ve duygunun, alçakgönüllülük ve kendine güvenin, kısacası yaşamın sahici şiiri olacaktır bu.»

1976 yılı, bu umudun pratikte (şiirlerde) daha az, ama düşünsel planda (yazılarda) daha çok güçlenme yılı oldu diyebiliriz. En azından yanlışın ne olduğu, nerede çıkmaza girildiği anlaşıldı. Bu yanlış iyice anlaşıldıktan, çıkmazın sonuna kadar gidip duvarla karşılaştıktan sonra dönüş ve yeni alanlara yöneliş daha kolay olacaktır. Nasıl ki, biraz sonra vereceğimiz örnekler bu çıkmazdan çıkıldığını da göstermektedir.

Bu yanlışı, kuşağını gerçek bir nesnellikle değerlendirmesini bilen Murat Belge şöyle dile getiriyor :

«'60 sonrası devrimci şiir, öznel bakış açısı sorununu, Marksist ölçüler içinde nesnelliğe dönüştüremedi. Bunun belki eşiğine varılmışken, ya da yaklaşılmışken, gerekli belirleyici adımlar atılamadı. Devrimci şiir yaratılacak gibi olurken, ama henüz yaratılmadan yaygınlaştı, 'moda'laştı. Böylece bir şiir değil, bir 'şiirsellik' yaratıldı. Bu, bir ortak dil oldu, kısa zamanda mazmunlaştı, kolayı alınmış bir teknik haline geldi. Bugün şiirle yüzeysel ilgi kurabilen herkesin kolaylıkla yeniden üretebileceği bir devrimci şiir kalıbı var.» (Birikim, Nisan 1976)

Bu kalıp nasıl kırılabilir? Bu verimsiz, «şiirsellik»ten nasıl kurtulunabilir? 1976, bu arayışların yılıydı denilebilir. Hem kuramsal, hem de pratik planda. Genel siyasî ortamdaki gelişmeler de sağlam bir taban hazırladı bu arayışlara. İşçi sınıfının siyasi ortamda ağırlığının gittikçe artması, işçi sınıfının tarihi öncülüğünün yurdumuzda artık gözle görülür bir gerçeklik durumuna gelişi, siyasî alandan düşün ve sanat alanına kadar her yerde birçok şeyi değiştirecek bir tarihsel olgudur. Bireysel kahramanlıklar, serüvenci atılımlar, işçi sınıfı hareketinden kopuk keyfî yorumlar dönemi kapanmak üzeredir artık. Bu ise slogancı şiirin, mazmuncu şiirin, soyut bir halk ve devrim kavramı üzerinde spekülatif coşkular yaratacak ayakları havada bir şiirin de sonudur. Ne var ki, bu devinime bilinçsizce yapılacak yaklaşımların, onunla özdeşleşmek yerine ona yamanmak girişimlerinin yeni bir tehlike yaratabileceği, «popülizm»in yerine «uvriyerizm»i getirerek soyut bir işçi hayranlığı, bir işçi-fabrika miti geliştirebileceği de unutulmamalıdır. Bugün için henüz ufuktadır bu tehlike. Ama buna karşı da uyanık bulunulmalıdır.

Edebiyatın bütün dallarında, en çok da şiirde görülen bu kargaşanın, yerleşmememişliğin, canlılığın temelindeki neden, aslında, '60 sonrasında, '60 öncesindeki gibi yaşamadığımız, öyle düşünmediğimiz, dünyayı öyle algılamadığımız gerçeğidir. '60'tan bugüne kadar geçirdiğimiz toplumsal gelişim, bu gelişimin yaşamın kendisinde, dolayısıyle insanların düşüncelerinde ve bu yaşamı algılayışlarında yaptığı değişiklikler, yıldan yıla görülmez gibi olsa da, azımsanamıyacak bir birikim yaratmıştır.

Bu birikimin şiirimizde de yansıması kadar doğal birşey düşünülemez. Genç kuşakların inatla yeni bir şiir damarı arama çabalarının yanısıra, eski kuşaktan, kendi şiir ülkelerinin sınırlarını çoktan çizmiş şairlerin de hep aynı kaldıkları, de-

ğlşmedikleri, şiirlerini değiştirmedikleri söylenemez. **Umutsuzlar Parkı**'nın Cansever'i, **Sonrası Kalır**'ın Cansever'i değildir, örneğin.

Yalnız bu değişimin kuşaktan kuşağa, şairden şaire aynı yoğunlukta olmadığını, olamıyacağını da kabul etmek gerek. Genç kuşağın aceleciliğini, sabırsızlığını da unutmadan, daha farklı toplumsal koşullarda bir şiir geliştirmiş eski kuşaktan şairlerin değişme yavaşlığını, hatta kimisinde değişme olanaksızlığını da doğal saymak gerekir. Bir kutuptan tam karşı kutba atlayan bir Kemal Özer'le, etrafına ördüğü şiir duvarı içinde hiç değişmeden kalan bir Sabahattin Kudret Aksal arasında, şiirini tümüyle düşünsel alana kaydıran, «şiiri için gerekil bulduğu Humanizmayı eski Anadolu'da», mitologyada arayan bir Melih Cevdet Anday; şiirindeki özü değiştirmeden yalnız dilin anlatım olanakları ve biçim değişiklikleri üzerinde duran bir Behçet Necatigil; karamsar, bungun, bireyden kaynaklanan özünü aşmaya, aydınlatmaya, bir felsefi plana yaymaya çalışan bir Edip Cansever; şiirini her zaman aynı canlılıkta tutmasını bilen bir Cemal Süreya; son iki-üç yılki suskunluğu dışında hep değişmeler ustası olarak kalmış olan bir Turgut Uyar; ironiye, hicive ve sözcük oyunlarına dayalı şiirleriyle siyasi şiirin güzel örneklerini veren bir Can Yücel; değişemediği, kendini değiştiremediği için şiiri de yitiren bir Fazıl Hüsnü Dağlarca..... gibi çok çeşitli değişkenler vardır. Artık yazmayanlar vardır. Yazmayı sürdürse de şiirin soluğunu yitirmiş olanlar vardır.

1976 yılında dergilerdeki şiirlere baktığımızda bütün bu değişkenlikleri görebiliriz.

DERGİLERDE ŞİİR

Soyut, Türk Dili ve **Varlık** dergileri yıl içinde en fazla şiir yayımlayan dergilerdi. Hemen her ay bir şairler forumuydu sanki bu dergiler.

Birikim genellikle bir yada en fazla iki şairden bir büyük şiir yada şiirler yayımladı her ay. Biraz sonra göreceğimiz gibi bu şiirlerin çoğu yıl sonunda sözü edilecek şiirlerdi.

Yıl ortasında yayın yaşamına son veren **Militan**'da Behramoğlu'nun yanında genç şairlerin (**Erdal Alova, Refik Durbaş, Barış Pirhasan, A. Erhan, K. Kaya**) şiirleriyle 1940 kuşağından A. Kadir ve Rifat Ilgaz'dan seçmeler yayımlandı.

Özgür İnsan dergisinde hemen her ay bir iki şiir yayımlandı; **Attila İlhan, Hasan Hüseyin, Gülten Akın, Başaran, Ali Püsküllüoğlu** gibi değişik şairlerden.

Oluşum'da **Ali Yüce, Mehmet Aydın, Ercümcnt Uçarı** göründü daha çok. **Ali Yüce** arada bir parlayan dizelere karşın kendi kendini eskiten, hatta eskitmiş bir şiiri sürdürdü.

İzmir'de yayımlanmaya başlayan **Dönemeç** dergisinde ise daha çok genç şairler çevresinde bir kadrolaşma görülüyordu: **Ali Rıza Ertan, Aydın Yalkut, Hüseyin Yurttaş, Maksut Doğan, Mehmet Mümtaz Tuzcu**... Ertan ve Tuzcu'nun şiirleri umut vericiydi.

Ankara'da Mart ayında yayımlanmaya başlayan **Sanat ve İnsan** dergisi, öteki dergilerin hiç birinde görülmeyen, bugüne kadar adları duyulmamış, şiirde henüz çok yeni gençlerin dergisiydi.

Yılın en fazla şiir yayımlayan şairi, elbette ki, **Fazıl Hüsnü Dağlarca** idi. Hemen her ay üç dört dergide birden göründü. Geçen yıl hakkında edilen sözleri (bkz. Edebiyat Yıllığı 1976, s. 31 - 32) haklı çıkarmak ister gibi her vesileyle, her fırsattan yararlanarak yazdı, yazdı. Ama büyük bir çoğunlukla şiir yoktu bunlarda. Dağlarca, bu yıl da, otomasyonun yıktığı bir şair görünümündeydi.

Sabahattin Kudret Aksal ise, yorgun kuşağın bu usta virtüözü, ölüm, hüzün, anılar, gölgeler, ay, güneş, gök tuzağına yakalanmış hep bir örnek sürüp giden bir kuyumculuğa döndürdü şiirini.

Oktay Rıfat, Soyut ve **Varlık**'ta, eski verimini ve eski şiirlerinin dilzeyini aratan şiirler yayımladı.

Necati Cumalı, Ülkü Tamer, Ahmet Oktay, birer ikişer şiirle geçirdiler yılı.

Kendi deyimiyle, «özünü hiç değiştirmeden Türk şiirinin en uzak bölgelerine gidip gelen» **Behçet Necatigil, Soyut, Varlık** ve **Cumhuriyet**'te yayımladı şiirlerini. Varlık'taki şiirler eski Necatigil'i getiriyordu bize.

Metin Eloğlu, yıl içinde en fazla şiir yayımlayan şairlerden bir başkasıydı. Bu çokluk içinde **Ya/Malaklar** şiirinin arada yitip gitmemesini isterdim. Eloğlu'nun **Düdüklü Tencere**'den **Yumuşak G**'ye kadarki şiir serüvenini, öfkesi, ironisi, dili, söyleyiş güzelliği yönlerinden en güzel biçimde belirleyen bir şiirdi bu

«Öyle yapalım
Önce ilkyaz ipliğini sıpıtalım ortalıktan
Gül de kokuyor, başbelâsı, silkiverin dışarı
Kukumavları mı n'apalım?
Sokağa kırı/kırıverin yumurtalarını
Lodos vurunca tazı kumsallarımıza
Tavşan yavrularını yosunluğa döşesek de olur
Açalım apışını denizanalarının
Yanık cıgara basalım oralarına
Öyle yapalım
İyice yonttunuz muydu balkıyan arıları?

(Ya/Malaklar'dan, Cumhuriyet, 31 Temmuz 1976)

Edip Cansever, Cemal Süreya hiç görünmediler dergilerde. Oysa ikisinin de yazdığı biliniyordu. **Cansever, Ben Ruhi Bey Nasılım**'ı yayımladı kitap olarak. **Sevda ile Sevgi** şiirleri de yayıma hazır. **Süreya** ise önümüzdeki yıl **Taşkıran Damla** adlı şiir kitabını yayımlayacağını bildiriyor.

Turgut Uyar ise **Soyut** ve **Türk Dili**'nde yayımladığı dört şiirde eski Uyar değildi hiç

Can Yücel'in hepsi de **Birikim**'de yayımlanan şiirlerinden **Can Suyu** (Cenk) ile **Martılar ki...** (Nisan) en güzelleriydi :

MARTILAR Kİ...

Günlerdir körköstebek nefsimle öyle hırlı
Ve öylesine harlı ki
esrik nefesim
Bir kibrit tutsam parlayacak.
Bir sarnıç gemisi **diyecekler alev almış**
Boğazın iki yakasından

Oysa bir gaz tenekesiyle bir şişe mavi
Gelişi güzel mi güzel bir ocak
Suların ortasında sevgili öfkemle benim
Yanacak bahar erişinceye değin
Soğuktan morarmış kanatlarını
ısıtsın diye martılar

Martılar ki sokak çocuklarıdır denizin

(Birikim, Nisan 1976)

Hilmi Yavuz, Cumhuriyet Gazetesi'nin sanat sayfasında yayımladığı **Doğu Şiirleri**'yle yeni bir dizi oluşturuyor. Son yıllarda, özellikle **Bedreddin Üzerine Şiirler**'de gördüğümüz bir özelliği bu şiirlerde de buluyoruz: yapıca sağlam imgelere ustalıkla sığdırılmış vurucu yoğun bir öz.

Ece Ayhan, Birikim'de yılın en güzel iki üç şiirinden birini bırakarak gitti İsviçre'ye. Ece Ayhan bu şiiriyle, Türk şiirinin yalnız başına akan, öykünülmesi olanaksız sularından biri olduğunu bir kez daha kanıtlamış oldu. **Devlet ve Tabiat**'tan sonra. Bir gazete haberinden, şairin, aşağıya aldığımız şiirin adıyla bir kitabı çıkacağını öğrendik yakında.

YORT SAVUL

1. Atlasları getirin! Tarih atlaslarını!
En geniş zamanlı bir şiir yazacağız

2. Harbi karşılık verecek ama herkes
Göğünde kuş uçurtmayan şu üç soruya

3. Bir, Yeryüzüne nasıl dağılmıştır
Tarihi düzünden okumaya ayaklanan çocuklar?

4. İki, Daha yavuz bir belge var mıdır ha
Gerçeği ararken parçalanmayı göze almış yüzlerden?

5. Üç, Boğaziçi bir İstanbul ırmağıdır
Nice akar huruc alessultanlarda bayraksız davulsuz?

6. Nerede kalmıştık? Tarihe ağarken üç ağır yıldız
Sürünerek geçiyor bir hükümet kuşu kanatları yoluk

7. Çocuklar! ile bile muhbirler! ve bütün ahali!
Hep birlikte, üç kez, bağırarak, yazınız

8. —Kurşunkalemle de olabilir
Yort Savul!

(Birikim, Ekim 1976)

Attila İlhan'ın Varlık'ın Temmuz 1976 sayısındaki **Genel Grev** adlı şiiri eski günlerini anımsattı bize şairin.

Yılın en başarılı şairlerinden biri **Süreyya Berfe** ise, en güzel şiirlerinden biri de Birikim'de yayımlanan **Yazı** adlı şi-

iriydi. Süreyya Berfe bu yıl çok şiir yayımlamadı ama **Yazı**'da ancak uzun çalışmalarla edinilecek bir yapısal dengeye, kusursuzluğa ulaştığı görülüyordu.

İzzet Yasar, az yazan, az yayımlayan bir şair. Buna karşın, yayımlanan şiirleri, yıllardır kendisine bağlanan umutları boşa çıkarmayan şeyler oluyor. Acımasız bir eleştiri, alay ve yergi üzerine kuruyor şiirlerini.

ŞİİR KİTAPLARI

Geçen yılın Aralık ayında yayımlandığı için Yıllık 1976'ya alınamayan kitaplarla başlayalım.

Melih Cevdet Anday, Teknenin Ölümü, (Sander 1975)

Anday bu kitabında da, **Kolları Bağlı Odiseus**'la (1963) tuttuğu yolu işin daha bir tadına varmış olarak sürdürüyor. Mitoloji, zaman, yaşam-ölüm özü birinci özelliğiyse bu düşünce şiirinin, ustaca, titizlikle kurulmuş bir yapı da ikinci özelliği. Bu kavramlar birçok batılı şair gibi (Örneğin Eliot) Anday'ı da uğraştırıyor. Birden anlaşılması, tad alınması çok zor olan bu şiir, anlaşılabilmesi, sevilebilmesi için bilgi istiyor, çaba istiyor okurdan. Örneğin eski Anadolu tarihine: Hitit, Frigya, Likya uygarlıklarına değgin, Troya savaşlarıyle ilgili ayrıntılı bilgisi olmayan, Mitolojiye tanış olmayan bir okur, zaman-ölüm gibi düşünceler üzerine felsefî bir kategori olarak kafa yormaya alışkın da değilse bu şiirlerin yapısal güzellikleri karşısında hayran olmakla kalacaktır yalnızca. Örneğin, «Ateş gibi taze bir yaprak», «Çürüyen gözlerime, fersiz dişlerime baktım», «Yarın dündür, dünse daha gelmedi»... gibi dizeler karşısında afallayacaktır.

Teknenin Ölümü, Anday'ın kalıcı kitaplarından biri olacaktır. **Göçebe Denizin Üstünde**'deki yaşam sıcaklığının yerini bu şiirlerde düşüncenin soğukluğu, katılığı almış olsa da. Anday'ın şiir yazarken gösterdiği «bedevi bir sabır»ı göstermek koşuluyla.

Behçet Necatigil, Kareler Aklar, (Bilgi 1975)

Necatigil'in, şiirde sözcükleri hecelerine bölmekle, dizeleri soldan sağa yada yukardan aşağıya okuyarak yeni anlamlar, yeni yapısal güzellikler yaratma çabası **Kareler** şiirleriyle başlamadı. 1960'ta yayımlanan **Dar Çağ** kitabındaki **Yorum Korkusu** şiiri bu çabanın çok daha eskilere uzandığını gösteriyor bize

«Gitmek geçse aklımdan / Hemen Yorum / Nereye, nasıl ve ne zaman? / Oysa ben vazgeçtim / Uyu yorum.

Demek geçse aklımdan git / Git mi yorum / Kime, nerde, ne zaman? / Oysa ben haddim mi / Uyu yorum.

Ne gitmek geçebilir aklımdan / Ne de git demek / Ben eli kolu bağlı / Ağzı dili bağlı / Yaşa yorum / Sevin emi yorum.»

Necatigil biçim olarak da, öz olarak da 35 yıldır bir tek şiiri yazıyor. Ama her gün yeni yeni güzellikler bularak, yeni yeni alanlar açınlayarak. **Kareler Aklar** kitabının birinci bölümünde bu biçimsel çalışmaların şiirlerini; ikinci bölümünde ise küçük, ince duyguların, kaygıların, sevinçlerin, özlemlerin, ölüm korkusunun şiirlerini buluyoruz. Alıştığımız bir yüz gibi Necatigil'i, şiirin bu ağır işçisini...

Behçet Necatigil, Sevgilerde, (Hürriyet Yayınları, 1975)

Hürriyet Yayınları, bu yıl şairlerden **Seçmeler** dizisine başladı. İlk kitap Behçet Necatigil'in **Kareler Aklar**'dan önceki kitaplarından yaptığı seçmeleri topluyor. Konur Ertop kitaba bir sunuş yazısı yazdı.

Kemal Özer, Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya, (Cem, 1975)

Kemal Özer'in, eski şiirinden yaptığı kesin dönüşten sonra üçüncü kitabı bu. Ne var ki, Memet Fuat'ın, övünülecek bir davranış olarak nitelediği «yıllarca emek verdiği sanat aracını bir yana bırakarak her şeye yeniden başlaması»nın ürünlerinin sanat çevrelerince iyi bir kabul gördüğü, benimsendiği söylenemez. Didaktik şiirin, slogan şiirinin en kolay, en yaldızlı örneklerini verdi üç kitabında da. Türk okurunun yıllardır çevirilerinden tanıdığı Brecht'in şiirinden kaynaklanıyor, ama aynı düzeyi tutturamıyordu. Duygulanım ve yaşam karşısında takınılan tavır ayrıydı çünkü her iki şiirde. Biçimdeki kolaylık — basitlik, sadelik değil — yanında, hemen bütün şiirlerindeki yol gösterici, buyurucu, üstten konuşan ses de yadırgattı sanırım okuru: «Sen de katılmalısın yaşamı savunmaya». Oysa bir kavganın içinde, yanılarak, öğrenerek, denemelerden geçerek yaşayan birinin, «Ben de katılmalıyım yaşamı savunmaya» demesi daha sıcak, daha insanî bir şey olurdu, ulaştırılmak istenen bildiriden de birşey eksilmezdi.

Kendini kavganın üzerine, öğretecek, yol gösterecek bir yere çıkarmanın bir de şu sakıncası oldu Kemal Özer'in şiirlerine: anlatımdaki, ulaşılmak istenen açıklık, doğrudanlık, çoğu yerde, «yaşamı savunmak», «daha yoğun, daha anlamlı yaşamak», «ölü olarak ele geçirilen yaşam» gibi dolaylı, soyut kavramlarla yaralandı, onun aleyhine oldu.

İlhan Berk, Atlas, (Ada Yayınları)

Necatigil'in, «şiirimizin Evliya Çelebisi» dediği İlhan Berk, Atlas için şöyle diyor: «Atlas benim coğrafyamdır. Benim bu dünyada yaşadığımın, insanlarla doğayla alışverişimin bu dünyaya çıkması, vurması. İnsanların, kentlerin, doğanın tarihinden böyle geçmiş gelmiş birinin coğrafyası. Bu dünyada olduğumun, yaşadığımın bir kanıtı, dökümü. Bu dökümdeki ben.»

Bu ben sözcüğün altını çizmek isterdim. Bana göre, son yıllarda ağırlığını gittikçe artırarak Berk'in şiirlerine egemen olan bu «ben» ögesi onu gittikçe yalnızlığa, dünyadan, insanlardan koparıp kendi ben'ini anlatmaya itiyor. Giderek herşey: tarih, doğa, kentler, denizler, insanlar İlhan Berk'in önümüze diktiği bir buzlu camın ardından (Necatigil de aynı deyimi kullanmış) görünür oluyorlar. Bunun için de Atlas'taki gerçekten güzel birçok şiiri okurken, çağın, günümüzün soluğunu değil, omuzumuzun gerisinden İlhan'ın soluğunu duyuyoruz. İnsanların, Doğa'nın sıcaklığının yerini kitabi bir soğukluk, kitabi bir şiirlilik alıyor. Bütün bunlara karşın **Atlas**, İlhan Berk'in en güzel, en doyurucu kitabı; kendisinden bu dünyaya bir «burukluk» olmasa bile bir ses bırakacak kitabı sanırım.

Can Yücel, Ölüm ve Oğlum, (Cem Yayınevi)

Ölüm ve Oğlum'la ve bu yıl yayımladığı öteki şiirleriyle Can Yücel'in şiirleri daha bir bedenleşti, doyuruculuk kazandı. Memet Fuat'ın benzetişiyle «şiir masasına yan» oturmuyor artık Can Yücel. Masayı adamakıllı çekmiş önüne ve yazıyor. Arkasında birçok genç yeteneği de (örneğin bir İzzet Yasar, bir Tarık Günersel) sürükleyecek gibi görünen, ironiye, yergiye, çarpıcı imgelere dayalı bir politik şiirin, **Ölüm ve Oğlum**'da en güzel örneklerini buluyoruz.

Edip Cansever, Ben Ruhi Bey Nasılım, (Koza Yayınları)

Edip Cansever'in son kitabı üzerinde çok değişik yorumlamalar yapıldı. Necatigil, «Ruhi Bey'in ızdırabı, bir 'Lüzumsuz Adam'ın dramı. Ayıplanmaların, çevre tarafından sevgiler içinde bile gizli gizli kınanmaların acısıyla, içmiş suyu sünger.» dedi. Hilmi Yavuz, «... insansal bağlardan kurtulmayı olduğu kadar, bu bağlarla birlikte yaşamayı beceremeyen bir insanın trajik ikilemini ortaya koyuyor... Cansever, bireyi metafizik bir çıkmazda görüyor» dedi. Ahmet Oktay, hemen aynı görüşle «Cansever'in hayatı ve insanı, yalnızca ölüm, acı ve yalnızlık karşısında algılayabildiğini, bireylerini mutlu kılamadığını, dünyayı yaşanılası bir dünya yapamadığını», so-

nuç olarak «Marksizmin dışına düştüğünü» söyledi. Ferit Edgü, Varoluşçuluğun izlerini gördü onda.

Oysa Cansever'in **Tragedyalar'dan** beri, hatta **Umutsuzlar Parkı'nı** da katabiliriz buna, yazdıklarıyla dışlaştırmaya çalıştığı yaşam dilimi, geleceği olmayan umarsız çevre düşünüldüğünde (büyüğüyle küçüğüyle burjuva dünyasıdır bu) **Ben Ruhi Bey Nasılım'da** duyurulmak istenen şeyler daha açıklığa kavuşur. Gerek Ruhi Bey kendini, gerekse başkaları onu anlatırken, bir boşuna yaşamışlığı, acısının gerçek dünyasını anlatırlar aslında. Yalnızlıktan, peşlerini bırakmayan bir ölüm duygusundan, sevgisizlikten, kişiliksizlikten, kadın-alkol-çiçek ve özlemden oluşan, «bir ayakkabı çivisi gibi kendine batan» bir tedirginlik dünyasıdır bu. Ruhi Bey, ancak bütün eşyalarıyla birlikte tüm konağı yaktığı, anıları içinden söküp attığı, kargıdığı kentsoyluları konaktan kovduğunda sordukları zaman ilk kez «iyiyim, iyiyim» diye karşılık verir. «Bütün kötülükleri, ölümün armaları» gibi gören Ruhi Bey, kendini Ruhi Bey yapan her şeyi, bütün ölülerini, havuzun kırık taşlarını, limonluğu ve kırmızı konağı, aynalarda kendini seven Ruhi Bey'i gömdükten sonra, «İnsan yaşıyorken özgürdür» der. Bir yeniden doğuştur bu. Başta da söylediğimiz gibi **Ben Ruhi Bey Nasılım**, yorumlara açık bir kitap.

Bülent Ecevit, Şiirler, (Kendi Yayını)

Bülent Ecevit'in, bazı şiirlerinin kendisinden habersiz, eksik ve eski biçimleriyle derlenip yayımlanması üzerine, bu kitabın dağıtımını önlemek için yayımlamak zorunda kaldığı kitabı, **Niçin Şiir** adlı bir önsözden sonra **Şiirler, Şiir Çevirileri,** sanat yazılarını içeren **Yazın ve Sanat** adlı bölümlerden oluşuyor.

Önsözde «... benim için şiir yazmak — özellikle siyasete girdiğimden beri — bir iletişim aracı, bir düşünce açıklama yolu değil, bir düşünme yöntemidir» diyen Ecevit, şiirin, daha da genellikle sanatın bir özgür düşünme yolu olduğuna, insanı «aşkın (transcendant) düşünce alanına yükselttiğine» inanmaktadır. Özellikle Evren bölümündeki şiirler, bu tür bir aşkın düşünceye ulaşmağa çalışan, düşünceyi en öz, en kısa şekilde yansıtmayı «biçim» olarak alan, biçim olarak eski Çin şiirinden esinlenen şiirler. İnsan ve toplum bölümlerindeki şiirlerde ise şair, sıcak bir insan ve dünya sevgisini, barış, mutluluk özlemini, yurt gerçeklerini dile getiriyor. Genel olarak, 50'li yıllarda yazılan şiirlerde o günlerin şiir tarzının, söyleyişinin egemen olduğu görülüyor. Fakat 60'larda ve ondan sonra, belki de şiirimizdeki devinimle fazla ilgilenmemenin sonu-

cu, bugün şiirimizdeki yönsemelerden uzak bir klasik söyleyişe, özdeyişsel biçime bir dönüş görülüyor.

Erol Çankaya, Cehennem Biziz, (Bilgi Yayınevi)

Yayınevinin Umutlar dizisinde yayımlanan **Cehennem Biziz**, çok genç kuşaktan şairlerin şiir üzerinde düşündüğünü kanıtlayan bir kitap. Erol Çankaya, çok genç yaşına karşın kendini rahatlıkla kabul ettirecek bir şiir tadına ulaşmış bir şair olarak görünüyor. Çankaya, **Cehennem Biziz**'de uzun şiire iyice yönelmiş; ne var ki, biçiminin, şiire hiç bir şey katmayan gereksiz yinelemelerden arınması, içeriğin ise bir kuşak öncenin şiirini safdışı kılan duygusallıklardan kurtulması gerek. Şiir yapısını, uzun şiirin hiç kaldırmadığı dağınıklıktan ve başıboşluktan kurtarırsa Çankaya'dan çok güzel şiirler okuyacağımıza inanıyorum ben. Güzel şiirler, bu şiirlerde çok güzel dizeler buldum **Cehennem Biziz**'de.

Ali Püsküllüoğlu, Unutma Onları, (Bilgi Yayınevi)

Yeni kitabında, «burjuva şairlerin elinde oyuncak olan Türk şiirini kurtarmak için yola çıkan» Ali Püsküllüoğlu, hiç de söylediği gibi, daha önceki kendi şiirini yadsımıyor, «bunlar da şiir mi?» diye. Tersine, **Sırtımızda Kızgın Güneş**'ten beri (1965) gelen şiirini geliştiriyor, somutlaştırıyor belki, güncele yaklaştırıyor. Ama bu, 20 yıllık şiir birikiminin de bir sonucu; bir yerinden nasıl kesilir, atılır bir parçası? Püsküllüoğlu, öyle boş ve iri lâflar etmeyecek kadar bilir şiiri. **Unutma Onları**'da bunun kanıtı olan güzel şiirler de var.

Arif Damar, Alıcı Kuşun Kardeşliği, (Cem Yayınevi)

Arif Damar, Günden Güne (1956), İstanbul Bulutu (1958), Kedi Aklı (1959), Saat Sekizi Geç Vurdu (1962), Alıcı Kuş (1966) adlı kitaplarını bir araya topladı bu ad altında, kendi deyişiyle «öteki şiirlerini, kitaplarını kardeş yaptı Alıcı Kuş'a. Damar'ın 20 yıllık az fakat öz şiir serüvenini izliyoruz kitapta.

Dergâh Yayınları, **Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Bütün Şiirleri**'ni yayımladı. Kitap, **Şiirler, Eşik, Zaman Kırıntıları, İnsanlar Arasında, Eski Şiirler, Yayımlanmamış Şiirler, Bitmemiş Şiirler ve Mısralar, Bazı Şiirlerin İlk Şekilleri** bölümlerinden oluşuyor.

Mustafa Seyit Sutüven de, bu yıl **Bütün Şiirleri** toplanan şairlerden. (Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları). Şiirimizin çeşitli evrelerini inceleyecek edebiyat tarihçileri ve eleştirmenler için yararlı bir kaynak oluyor bu tür toplu baskılar.

Sander Yayınları, Şükufe Nihal'den **Şiirler**'i yayımladı.

Yahya Kemal Enstitüsü, Yahya Kemal'in **Bitmemiş Şiirleri**'ni yayımladı.

Yıl içinde çıkmış öteki şiir kitaplarını da şöyle sıralayalım :

Metin Altıok, Gezgin, (Dost Yayınları)

Enis Batur, Ara-Kitap (Kendi Yayını)

Nihat Behram, Dövüşe Dövüşe Yürünecek (Militan Yayınları)

Abdülkadir Bulut, Sen Tek Başına Değilsin (Yonca)

İbrahim Zeki Burdurlu, İzmir'in Mor Atları, (Kendi Yayını)

Hüseyin Avni Dede, Acıya Kurşun Geçmez, (Bayraktar Yayınları)

Hasan İzzettin Dinamo, Gecekondumdan Şiirler, (May)

Müştak Erenus, Ölmeye Vakit Yok (May)

Ali Rıza Ertan, Gülle Büyüyecek Adı (Dönemeç)

Melise Gürpınar, Yeni Bir Gün Şarkısı (Kendi Yayını)

Hasan Hüseyin, Koçero Vatan Destanı, (Bilgi)

Şinasi Özdenoğlu, Acısıyla Yanmak Türkiye'nin (Eroğlu, 1975)

Özgül Özgüven, Yağmur Tutan Güzellik, (Yeditepe)

Fethi Savaşçı, Çöpçü Türküsü, (Yeditepe)

Osman Serhat, Erden Aktoğlu, Düşünen Şiir Akımı (Kendi Yayını)

İlhami Kurtar, Gülgun Cinol, Düşünen Şiir Akımı (Kendi Yayını)

Osman Serhat, Yalnızlığın 7 Rengi (Kendi Yayını)

Zekâi Yiğiter, Savaşın Soluğu (Yücel, 1975)

Ali Yüce, Boyundan Utan Darağacı (Bilgi)

ÖDÜLLER

1976'da şiir ödülleri sayısı ikiye yükseldi. Gelecek yıl SEK (Sanat El Kitapları)'in ve Türkiye Yazarlar Sendikası'nın kuracağı öğrenilen Nâzım Hikmet ödülleriyle birlikte bu sayının dörde çıkacağı umulmaktadır. Şiir ödülleri sayısının artmasının hem şiir yaşamının hareketliliği üzerinde, hem de ödüllerin niteliğinde ve değerinde olumlu değişiklikler yapması umulabilir.

Bu yıla kadar tek şiir ödülü olan Türk Dil Kurumu Ödülü bu yıl yine çeşitli yorumlara uğradı, dedikodulara neden oldu.

Ödüle 21 şiir kitabı katılmıştı. Bunların arasında Hilmi Yavuz'un **Bedreddin Üzerine Şiirleri,** Kemal Özer'in **Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya,** Kemal Burkay'ın bu yıl ikinci baskısı yapılan **Dersim** ve Özdemir Asaf'ın **Çiçekleri Yeme-**

yin adlı kitapları ilk bakışta dikkati çekiyordu. Ödül Kemal Özer'e verildi. Kemal Özer, ödülden sonra sorulan, «bu yapıtınızla nasıl bir şiiri amaçlıyorsunuz?» sorusuna verdiği cevapta şiirini şöyle açıklıyordu :

«Şiir de öteki sanatlar gibi insan gereksinimlerini karşılamaya yönelmiştir. Okurun olduğu kadar ozanın gereksinimleri de söz konusudur, burda. Yaşam değiştikçe gereksindiğimiz şiir elbet değişecek. Yaşamı değiştirme savaşımızda şiirin kendine özgü, ama etkin bir yeri olduğu kanısındayım. Bu anlamda o da bir silâhtır. Cephenin en ön kesiminde çarpışmaktadır. Güncel kavgada, güncel olayların içinde yer alacak bir şiiri gereksindim son kitabımı oluşturan örnekleri yazarken. Okuru, bu kavganın içinde olmaya çağırsınlar istedim. Onu bilesinler, dirençli ve umutlu kılsınlar...» (Cumhuriyet. 25 Eylül 1976)

Öte yandan, Milliyet Sanat Dergisi'nin 199. sayısında T.D.K. ödüllerinin genel bir incelemesini yapan Atilla Özkırımlı ilginç bir savda bulundu

«... daha yılın başında şiir ödülünü Hilmi Yavuz'un alacağına kesin gözüyle bakılıyordu. Ama Hilmi Yavuz'un geçmiş kültürümüzü değerlendirebilmek amacıyla okullarda Arap harflerinin öğretilmesini önermesi ödülü yitirmesine yol açtı» diyordu Atilla Özkırımlı.

Bu sav doğru olabilir de, olmayabilir de. Fakat en azından, 1976 yılı T.D.K. şiir ödülünün isabetsizliği üzerinde birtakım yorumlara yol açtı ve Hilmi Yavuz'un kitabını ödüle lâyık görenlerce benimsendi.

Yılın ikinci şiir ödülü, 1954 yılından 1967 yılına kadar 12 kez verilen Yeditepe Şiir Armağanı'nın artık kapanmış olan Yeditepe dergisi sahibi Hüsamettin Bozok tarafından canlandırılmasıyle ortaya çıktı. Bozok, Politika gazetesine yaptığı açıklamada, «1968'den bu yana çevreden hep armağanın yeniden yürürlüğe konması konusunda istekler duyduğunu», «kurula seçilecek üyelerin çeşitli çevrelerden ve kuruluşlardan gelmesine, öncelikle de şiir dışında yazı yazan kimselerden olmasına dikkat edildiğini» ekliyordu. Akbal'la Bozok'tan başlayarak kademeli bir şekilde birbirini seçen seçici kurul üyeleri Oktay Akbal, Recep Bilginer, Hüsamettin Bozok, Sami Karaören, Aslan Kaynardağ, Adnan Özyalçıner, Haldun Taner'den oluşuyordu.

Armağana, yıl içinde yayımlanmış bütün şiir kitaplarının gireceği, sonuçların her yıl Ocak yada Şubat ayında ilân edileceği bildiriliyordu.

Üzerinde en çok durulan konu seçiciler kurulunun oluşumu oldu. İçinde hiç şair bulunmayan bir seçiciler kurulunun, geçen yıl yayımlanmış en iyi şiir kitabını seçip seçemiyeceği tartışıldı. Politika'da Cemal Süreya, Yeditepe Ödülü seçici kurulunun oluşum biçimi üzerinde durarak, «seçici kurul üyelerini meydana getiren yazarların bir bölüğünün, şiir sanatını gereğince izleyen, şiir üstüne yeterince kafa yormuş kimseler olmadığını» yazdı. (Politika, 13 Mayıs 1976)

Atilla Özkırımlı ise aynı konuda şunları yazdı Milliyet Sanat Dergisi'nde

«... tartışılması gereken bir seçici kurul konusu var. Armağanın yerini bulması, seçici kurulun onanmasını gerektirmiyor. Çünkü şiirden anladıkları kuşkulu olan üyelerden oluşmuş bir seçici kurul bu.» (M.S.D., sayı 187)

Bu düşünceler ve içerdiği gerçekler, Hüsamettin Bozok'un «şairler, toplantılarda karar verirlerken, öncelikle kendi şiir anlayışlarına öncelik tanıyorlar; daha kötüsü, seçecekleri kitabı kendilerinin benzeri olanlarda arama eğilimi gösteriyorlar. Oysa günümüzde hiç bir dilin şiirinde tek bir anlayış yok» gibi sözleriyle geçiştirilebilecek gibi değildir. Şair olmasalar bile — şiirden anladıkları ön koşul olarak alınırsa — seçici kurul üyelerinin de değişik şiir anlayışlarına yakınlık duyabilecekleri bir yana, bu tür bir anlayış, roman ödülünde şairlerin, sinema ödülünde hikâyecilerin, tiyatro ödülünde romancıların seçici kurul üyeliği yapmaları gerekeceği gibi bir sonuca götürmez mi bizi? Oysa kökünden yanlış bir yoldur bu. Hele, T.D.K. Edebiyat Ödülü seçici kurulunun edebiyatın bütün dallarındaki yapıtları değerlendirmelerinin yanlışlığı ileri sürüldüğü bir sırada.

Yeditepe Şiir Armağanı'nın «geçen yılın en iyi şiir kitabı» olarak Melih Cevdet Anday'ın **Teknenin Ölümü** adlı yapıtına verildiği açıklandı Mayıs başlarında. **Teknenin Ölümü** gerçekten de 1975'in en iyi şiir kitaplarından biriydi. Bu bakımdan armağan sonucu ters bir sonuç sayılmayabilir. Ama armağanın Anday'a verilmesinin bence daha da önemli yanı, bunun, Anday'ın 40 yıllık şiir serüveninden sonra aldığı ilk şiir ödülü oluşuydu.

Anday, ödül kazanan kitabı üzerine kendisiyle bir konuşma yapan Konur Ertop'a, şiirin genel çizgisi üzerine şunları söylüyordu :

«... Ben yeni biçimler, yeni konular denemeyi sevdim hep. Özellikle son yıllarda, özellikle aradım yapı çalışmasını. Şiirde eskimiş olmanın verdiği bir duygu mudur, sağlam kuruluş-

lar daha çok çekiyor beni. Okuduğum şiirlerde de önce gözümün düzeni, biçimi yakalamasını arıyorum. Sonra da bazı duyuş ve görüşleri son şiirlerimde tema olarak kullanmayı denedim. Çok yanlı olmayı istedim, o şiirleri yazarken bir kitap bütününü düşündüm diyebilirim. Eski şiirlerimle benzer olan ve olmayan yanları, dışardan bakan biri daha iyi görebilir.» (Cumhuriyet, 22 Mayıs 1976)

Üçüncü şiir ödülü ise, İlhami Bekir Tez'in yayımladığı Sanat El Kitapları SEK tarafından Nâzım Hikmet adına düzenlendi. İlk kez ne zaman verilebileceği pek belli olmayan (gelecek şiirlerin Yedinci Kitaptan başlanarak yayımlanacağı ve sonucun bir yıl sonra bildirileceği, bu sürenin en çok altı ay uzatılabileceği, bildiriliyor) ödülün seçici kurulu, sağlıklı bir değerlendirme yapılacağı umudunu veriyor insana. Kurul, İlhami Bekir Tez, Memet Fuat, Can Yücel, Asım Bezirci, Selâhattin Hilâv, Cemal Süreya ve Süreyya Berfe'den oluşuyor. 10 Ekim 1976 günlü Politika gazetesinde yayımlanan ödül koşulları arasındaki, «Şiirlerin yurt özlemi, ölüm, mahpusane konularını kapsayacağı» ve «şiirlerin dize sayısının elliyi aşmayacağı» kuralları bana pek gereksiz ve zorlama göründü.

Türkiye Yazarlar Sendikası yönetim kurulu «Nâzım Hikmet'in değerine lâyık bir Nâzım Hikmet Ödülü konulmasını» öngördü. Ödülün düzenlenmesi, gerekli yönetmeliklerin yapılması için konuyla yakında ilgili 17 yazar ve eleştirmen 3 Kasım 1976 günü bir toplantıya çağrıldı. Çağrılı yazarlar şunlardı:

Orhan Apaydın, Yaşar Kemal, Fakir Baykurt, Cevdet Kudret, Ataol Behramoğlu, Şükran Kurdakul, Murat Belge, Aziz Nesin, Asım Bezirci, Kemal Özer, Hasan İzzettin Dinamo, Kemal Sülker, Genco Erkal, Bekir Yıldız, Memet Fuat, Can Yücel, A. Kadir.

Gazete haberi, yönetim kurulunun, Nâzım Hikmet'in doğum ve ölüm yıldönümlerinde anılmasını da öngördüğünü ve ödül koşullarının Nâzım'ın 75. doğum yıldönümü olan 20 Ocak 1977 tarihinde açıklanacağını bildiriyor. (Politika, 25 Ekim 1976)

Şiir üzerinde, günlük değerlendirmelerin ve kitap eleştirilerinin sınırlarını aşan pek çok yazı ve inceleme yayımlandı bu yıl. Yerimiz, bütün bu incelemeleri özetlemeye, değerlendirmeye elvermeyeceği için, bunlardan en önemli bulduklarımızın yalnızca adlarını ve yayımlandıklarını yerleri bildirmekle yetineceğiz, tarih sırasıyle:

Ruhi Su'nun Cumhuriyet Sanat Sayfasında yayımlanan iki

yazısı : **Halk Türkülerinin Şiirle İlişkisi (24.1.1976 - 12.2.1976)**

Mehmet Ergün, Kemal Özer'in Şiirinin Yeni Dönemi, (Militan, Mart 1976)

Kemal Özer'in bu yazıya cevabı: **Nesnel Olmayan Nesnel Eleştiri,** (Militan, Mayıs 1976)

Memet Fuat bu yıl şiir üzerine en çok yazı yazan yazardı. Politika gazetesindeki bu yazılarında şiirimiz üzerine özgün görüşler ileri sürdü

Hiç Bir Yasaya Dayanmadan (14.4.1976); **Sanatçının Yaşama İçgüdüsü** (21.4.1976); **Karıştırılmaması Gereken** (28.4. 1976); **Garip Akımı Türk Şiirine Neler Getirdi** (21.7.1976); **1940'larda Toplumsalcı Şiir,** (28.7.1976); **Serbest Nazım Garip I,** (4.8.1976); **Serbest Nazım Garip II,** (11.8.1976); **Türk Şiirinde İki Ayrı Anlayış,** (18.8.1976); **Şiirimizde Toplumsal Eğilimler,** (26.8.1976); **Partili Şairler,** (4.9.1976).

Nedim Gürsel'in iki incelemesi **Nâzım Hikmet'in Rubaileri,** (Birikim, Mayıs 1976); **Nâzım Hikmet'in Kıyamet Sureleri,** (Birikim, Temmuz 1976)

Sovyetler Birliği Doğu Dilleri ve Edebiyatları Enstitüsü Türkoloji doçentlerinden **Tevfik Melikov**'un, yargıları çok su götürür bir yazısı: **Genç Türk Şiirinde İlerici Yöneliş** (Militan, Mayıs 1976)

Erol Çankaya'nın, '60 kuşağı şairlerini incelediği seri yazısı: **60 Kuşağına Bakarken I, II, III, IV,** (Politika, Mayıs 1976)

Ahmet Oktay'ın bir yazısı : **Cansever'in Şiirine Analitik Bir Yaklaşım,** (Birikim, Haziran 1976)

Şükran Kurdakul'un bir incelemesi **Necip Fazıl'ın Şiiri,** (Türk Dili, Haziran 1976)

ANMA GÜNLERİ, ÖZEL SAYILAR

Nâzım Hikmet, Cahit Sıtkı Tarancı, Ahmet Hamdi Tanpınar, Cahit Saffet Irgat, Ömer Bedreddin Uşaklı, Halit Fahri Ozansoy ölüm yada doğum yıldönümlerinde Milliyet Sanat Dergisi, Cumhuriyet ve Politika'da ve öteki dergilerde çeşitli yazılarla anıldılar.

Militan Dergisi, A. Kadir ve Rifat Ilgaz için, şairlerle konuşmaları, şiir üzerine düşüncelerini ve şiirlerinden seçmeleri içeren özel bölümler yayımladı.

Yılın başlarında televizyonda, Yaşayan Edebiyat programında üç şair: Cenap Şahabettin, Ömer Bedreddin Uşaklı, Behçet Necatigil tanıtıldı. Necatigil, kendi şiirinin özünü oluşturan Evlerin ve Çevresinin, şiirindeki yerini anlattı. Bugünkü şiirimiz üzerine düşüncelerini söyledi.

1976'DA ÖYKÜ VE ROMAN

Atilla ÖZKIRIMLI

1976'da öykü kitaplarıyla romanları değerlendirmeden önce geçen bir yılın getirdiklerine topluca bakmak gerek. Ama Türk öyküsünün ve romanının gelişimine ilişkin genellemede ayrıntıya girmek de gereksiz.

Çünkü temelde, 1975'in öykü ve romanlarını bütün olarak değerlendirirken vardığım yargılar bu yıl için de geçerli. Türk öyküsü ve romanı toplumcu gerçekçi çizgide gelişimini sürdürüyor. Bununla sanatçılarımızın gerçekliğe belli bir dünya görüşüyle yanaşmaya çalıştıklarını anlatmak istiyorum. Hiç değilse bakış açılarının büyük ölçüde sosyalist düşünceyle belirlendiğini.

Yıl içinde yayımlanan yapıtlarla ilgili eleştirilerde yada tartışmalarda, kimi zaman birbirinin tam tersi düşünceler de öne sürülse, toplumcu sanatın ne olup ne olmadığı üzerine düşünceler sıralandığını anımsayalım. Artık sanatçının bir ideolojiye bağlanıp bağlanmaması gerektiği tartışılmıyor. Ne de ideolojiyle sanatın ilişkisinin olmadığını öne süren var. Şu yargımı yineleyeyim: «Çünkü sanatçı, insanı, hem birey olarak kendi gerçekliği, hem de toplumsal varlık olarak hayatın gerçekliği içine oturtmak, onu dışındaki nesneler ve insanlarla tüm ilişkilerinin bütünü olarak kavramak durumundadır. Bu ise gerçekliğe belli bir dünya görüşüyle yanaşmakla mümkündür.» (Cumhuriyet, 13.12.1975).

Ayrıca yayınevlerinin Türk yazarlarının öykü ve romanlarına gösterdikleri ilgi de artarak sürüyor. Aslında okurun zorlamasının sonucu bu. Üstelik roman yine başı çekiyor. Yeni adlara ise daha çok öyküde rastlanıyor. Başlangıcın öyküyle

olması gelenekselleşmiş bir yol artık. Öyküde direnen az. Öte yandan gerek öyküde gerekse romanda beliren yeni adların umut verdiğini, üstelik kiminin belli bir çizginin üstünde ürünler verdiklerini ekleyeyim.

Bir de yöntemimi değiştirmediğimi, «bütünü en iyi yansıtacağına inandığım yapıtları eleştirel bir tavırla ele aldığımı» eklemeliyim. 1976'da yayımlanan kitapların sayısal dökümü henüz yapılmadığına göre elimde kesin sayılar yok. İzlediğim ve bildiğim kadarıyla bu yıl yayımlanan öykü kitaplarının ve romanların sayısı geçen yıla oranla daha çok. Ayrıca 1975'in son aylarında yayımlananlar var. Böylece üzerinde duracağım yapıtların sayısı, geçen yıl değerlendirdiklerimin hemen hemen iki katı. Bu ise kitaplarla ilgili değerlendirmelerin kısa tutulmasına yol açtı. Ama kısaca da değinsem yargıdan kaçınmadım. Kuşkusuz, verilen yargıların dayanaklarını göstererek. Bu nedenle şu soruların karşılıklarını vermeye çalıştım: Anlatılmak istenen ne? Getirilen öz ne ölçüde gerçekliği yansıtıyor? Yansıtılan gerçeklik, gerçekliğin bütününü kapsıyor mu? Yada bu gerçekliğin doğruyla ilintisi nedir? Bir de «Nasıl anlatılıyor?» sorusu. Bu soru kanımca salt anlatım tekniğine götürmüyor bizi. Burada söz konusu olan gerçekliğin yansıtılış biçimi.

Son olarak okurun, bu değerlendirmeyi bütünleyen «Edebiyat Ödülleri» ve «Yayınevleri» bölümlerini de okuması gerektiğini belirtmeliyim. Bildiğim kadarıyla, ödül kazanan yapıtlarla ilgili yazılarımın bütünü «Edebiyat Ödülleri» bölümüne alındı. Aynı yargıları bir de buraya aktarmak yanlış olurdu. «Yayınevleri» bölümünü hazırlarken de, yayıncılarla yaptığım konuşmalarda Türk yazarlarına yönelişlerinin nedenlerini araştırmaya çalıştım. Okur, kimi sorularının yanıtını da o bölümde bulacaktır. Kuşkusuz, öteki arkadaşlarımın hazırladığı «Çocuk Edebiyatı», «Edebiyat Tartışmaları», «Dergiler» gibi belli bir açıdan yılın görünümünü yansıtmayı amaçlayan bölümleri de okumak koşuluyla.

GEÇEN YILDAN

Bu yazı kasım başında hazırlanıyor. Oysa Türkiye'de yılın ilk yarısıyla son yarısında, yayımlanıyor genellikle kitaplar. İki nedeni var bunun: İlki, 1 haziranla bir ekim arası yayıncılarca «ölü mevsim» sayılıyor. İkincisi de, gelecek yılın ödüllerine kitap yetiştirme kaygısı. Öykü ve roman dalında ödül kazanan beş yapıttan üçü 1975'in son iki ayında yayımlanmış söz ge-

limi. Daha şimdiden, bu yazıyı daktilo ederken gelen yayımlanmış üç kitap var elimde.

Ödül kazananlar (bk. Ödüller Bölümü) dışında geçen yıl değinemediğim öykü kitapları şunlar

«DİZ BOYU PAPATYALAR»da sekiz öyküsü yer alıyor Tomris Uyar'ın. Öykülerin ortak yanı, seçmek zorunda bırakıldıkları bir yaşamı sürdüren, düzene, düzenin koşullarına yenik düşmüş insanların anlatılıyor olması. Toplumun her kesiminden, bir ezikliği, bir çözülmeyi yaşayan insanlar bunlar. Kimisi yokluk içinde, kimisi sevgisizlik... Kimi sürekli aldatılmış, kimi düzenliliğin çemberinde boğulmuş... Ama hepsi de umutlu. Hem boyun eğmişler, hem de kurtulmanın yolunu arıyorlar yazgılarından.

Söz gelimi «Hakların En Güzeli»nde, gözünü kırpmadan adam vuran Hüseyin, büfe işini alabilmek için «Belediyeye köylülük oynarken», çaresizken, «öldürtenlerin, ölecek herif kadar puşt» olmaları yüzünden «kârlı bir işi» tepebiliyor. Emekli Albay Halit Akçam'ın düzenli yaşamının gerisinde bastırılmış, yaşanmamış duyguların karmaşıklığı yatmakta. Müzeyyen'i «vesikalı» olmayı istemeye itecek kadar yaşamdan bezdiren ise çaresizliği (Ömür Biter Yol Biter). Kısaca, kendilerinin seçmediği bir yaşamı sürdüren insanların dünyasını sergiler Tomris Uyar. Toplumsal gerçeklikten çıkarılmış kesitlerdir bunlar. Kişilerinin yaşarlığı da buradan gelir.

Tomris Uyar öykülemeyi, ele aldığı insanın dünyasını yansıtırken toplumsal olanın altını çizmeyi biliyor. Her gün yüzlercesine rastladığımız insanların olağan görünümlerinin altındaki dramı ustaca yansıtıyor.

«ONLARIN ÇOCUKLARI» Şükran Kurdakul'un dördüncü öykü kitabı. Kitap on öyküden oluşuyor. Öykülerde genellikle, babaları tutuklanan, izlenen ya da toplumcu bir kavgayı benimsedikleri için çevreden baskı gören kişilerin aileleri, karıları, çocukları konu alınmış. Yalnız, «Tartı», «Bilek Gücü», «Sayılardan Kalan», «Ana Kız» adlı öykülerde böylesine belirgin bir olguyla karşılaşmıyoruz. İlk iki öyküde (Baskından Sonra, Evdekiler) anlatılanlarla da geçmiş ve şimdi arasında doğal bir bağ kurulmuş.

Edebiyata şiirle giren ve 1950'den sonra toplumcu sanata yönelen Şükran Kurdakul, ilk öykü kitabıyla toplumcu gerçekçi sanatın ustalarından olacağını kanıtlamış, sonraki kitaplarıyla da başarısını sürdürmüştü. «Onların Çocukları»nda da, kendine özgü anlatımı; kişilerini kendi insansal gerçekliklerinden soyutlamadan toplumsal gerçeklikleriyle belirlemesi; top-

lumcu bakış açısını, sanatın gereklerine sırtını dönmeden doğruyu yansıtacak biçimde kullanmasıyla öyküsünü geliştiriyor. Özellikle, «Baskından Sonra, Unutulmaz Baba Resimleri, Babasının Oğlu, Seçimden Önce, Sakallar» adlı öykülerin duyarlıkla da beslenen etkileyicilikleri belirtilmeli.

Tomris Uyar'ın kitabıyla birlikte 1975'in iyi denilebilecek bir-iki kitabından biriydi «Onların Çocukları».

«BOĞALARIN ÖLÜMÜ» Nevzat Üstün'ün beşinci öykü kitabı. Kitapta altı öykü var. İkisi dışında (Bir Kadın, Uzun Ev) yazarın ben'i çevresinde oluşuyor öyküler. Şöyle de diyebiliriz: Anılar, izlenimler, gözlemler öyküleştiriliyor. Öykü kişisinin ardına gizlenmiyor Nevzat Üstün. Giderek iki öyküde (Götürülmeler, Ağustos Götürülmesi) 12 Mart dönemindeki gözaltına alınışları çevresindekilerin de gerçek adlarını kullanarak anlatıyor.

Bu durum öyküden uzaklaştırmıyor Nevzat Üstün'ü. Tersine, anılar, izlenimler, ayrıntıların ayıklanması, gerçekliğin öyküsel boyutlara yerleştirilmesi, öyküleme sonucu bir olayın duruma dönüşmesine yol açıyor. Olay, olayı yaşayan insanın durumunu yansıtmada bir araç olarak kullanılıyor. Trajik olanı yakalamaya çalışıyor yazar. Bütün öyküler için aynı şey söylenebilir. Cinsel bir hazza yol açan öldürme olayı (Boğaların Ölümü), Almanya'da çalışmanın Türk insanının dünyasında yarattığı dramlar (Bir Kadın, Uzun Ev) v.b. Kısaca, toplumsal olanla bireysel olanı toplumcu bir bakış açısıyla birleştiriyor Nevzat Üstün.

«ÇARPANA»da on beş öyküsü var Ümit Kaftancıoğlu'nun. Genellikle Doğu Anadolu insanını konu alan öyküler bunlar. Ama olayların geçtiği yerler açısından bir çeşitliliğin sağlandığı da görülüyor. Değişik yaşama koşullarının konu alındığı «Erikliceli Ramazan, İnce Köşk, Küvet» öyküleri gibi. Ayrıca Almanya'ya, Kore'ye gidişin ekonomik olanaklar sağlamasının yanısıra, yeni toplumsal sorunlar da yarattığı gösterilmek istenmiş kimi öykülerde.

Kitaptaki en iyi öykü, kitaba adını veren «Çarpana» bence. Bir tutkuyu anlatıyor bu öyküde Kaftancıoğlu. Abartmasız, yalın, gerçek... Öteki öyküler için aynı şeyi söylemek güç. Olaya dayanıyorlar büyük ölçüde. Kişilerin iç dünyaları, çatışmalar iyice belirlenemiyor. «Gülember», «Şehrali» öyküleri buna örnek. Yine de «Çarpana»nın, bütün olarak, Kaftancıoğlu'nun öykücülüğünde bir aşama olduğu belirtilmeli.

«KARAYA VURDU DENİZ» Zeyyat Selimoğlu'nun. Selim-

oğlu'nun öykülerinde ayrı bir dünya dile gelir: Deniz adamlarının dünyası. Duyguları, tutkuları, özlemleri, umutları, kısaca yaşamları denizle belirlenmiş insanları gerçeği zorlamadan abartmadan anlatır Selimoğlu. Büyük savlar peşinde değildir. Göze çarpmaz. Ama deniz kadar engin insan dünyaları sergilenir öykülerinde.

Bu kitabında on üç öyküsü yer alıyor Selimoğlu'nun. Kitaba seçilen ad ise bütün öykülerde ortak olan öz'ü belirliyor: Karaya vuran deniz adamlarını anlatıyor Selimoğlu. Karaya vurunca tıpkı denizden çıkmış balığa dönen insanları. Yarım adamdır hepsi. Deniz ya vücutlarının bir parçasını almıştır, ya gemilerini, ya da emekliye ayırmıştır onları. Bir yalnızlıktır kara onlar için. Böylece değişik bir açıdan doğa-insan ilişkisini buluyoruz öykülerde. Doğayla uyuşan insan, karada yabancılaşıyor, çevreyle, başka koşulların insanlarıyla çatışıyor, denizdeki gücünü yitiriyor ve yenik düşünüyor.

Gözlemin, anlatılan insanları tanımanın Selimoğlu'nun başarısında payı büyük.

1976'nın ROMANLARI

YILANI ÖLDÜRSELER

«Yılanı Öldürseler»de Yaşar Kemal klasiğe kayıyor ustaca. Babası öldürülen çocuğun anasını öldürmeye itilişini anlatırken, öç alma tutkusunun insanı insanlıktan çıkarışını, çocuk sevgisinin ölümü hiçe saydırışını, güzelliğe duyulan hayranlığın kıskançlığa dönüşerek o güzelliği yoketmeye yönelişini, kısaca «insan gerçeği»nin o karmaşık, o çelişkili trajik diyalektiğini vermeyi amaçlıyor.

Konu alınan olay tek bir çizgide gelişiyor: Güzelliğiyle ün salmış Esme'nin Halil tarafından zorla kaçırılıp istemeden onun karısı olması ve eski sevdalısı, kendisi yüzünden hapse düşmüş Abbas'ın yıllar sonra gelip Halil'i öldürmesiyle Hasan'ın trajedisi başlıyor. Çünkü babası Halil'in kanının yerde kalmaması için, Esme'yi, anasını Hasan öldürmelidir.

Yaşar Kemal, Hasan'ın yalnız Büyükana ve amcaları tarafından değil, köyce anasını öldürmeye zorlanışını ve itilişini işlerken, bir iç ve dış çatışması olarak alıyor konuyu ele. Öç alma duygusunun karşısına güzelliği ve sevgiyi koyuyor. Esme, oğluna karşılık canı bağışlandığında gitmemekte direniyor. Hasan saldırılara karşı koruyor anasını. Esme'nin güzelliği karşısında parmaklar tetiği çekemiyor. Ama bir başka ay-

rıntıyı belirlemeden geçmiyor Yaşar Kemal: Oğlundan başkası öldürürse Esme'yi, Esme'nin kardeşleri kanını yerde komazlar. Öyleyse oğlunun anasına duyduğu sevginin, bağlılığın yenilmesi gerek. Böylece önce çevresiyle sonra kendisiyle çatışması başlıyor Hasan'ın. Bu çatışmayı, Hasan'ın çocuk dünyasındaki duygu karmaşasını, bilinçaltına sinsice yerleştirilen öldürme düşüncesini; çevrenin, Büyükana'nın saplantısına bağlı olarak Esme'ye duyduğu düşmanlığı bilinen ustalığıyla işliyor Yaşar Kemal. Üçüncü kişi olarak anlatıyor olayı, ama Hasan'dan dinlediğini özellikle belirterek. Temelde salt bir olayı aktarmayı değil, olayın içindeki insanın gerçeğini vermeyi amaçladığı için geçmiş-şimdi-gelecek olarak üç zaman boyutunu da kullanıyor. Daha romanın başlarında Hasan'ın birini öldürdüğünü biliyoruz. Dikkatli okumuşsak tek bir cümleden de bunun anası olduğunu anlıyoruz. Sonra ayrıntılar geliyor. Hasan'ı anasını öldürmeye götüren ayrıntılar. Geçmişle ilgili olanları olayı, şimdiyle ilgili olanları ise Hasan'ın trajiğini belirlemede kullanılıyor.

«Yılanı Öldürseler»de salt insanın insanla çatışmasını değil, daha önemlisi kendi kendisiyle çatışmasını anlatıyor Yaşar Kemal. İnsanın doğasını, o bir türlü kesenkes belirlenemeyeni.

Nitekim romanın öteki kişileri işlenirken de görüyoruz bunu. Esme, Abbas'ı seviyor; ama kocasından da kopamıyor, çocuğu bağlıyor onu. Mustafa ve Ali, kardeşleri Halil'in öcünü almak için hem Esme'yi öldürmek istiyorlar, hem de biri korkusunu, öteki sevgisini yenemiyor. Karşıt duygular arasında bocalıyorlar.

«Yılanı Öldürseler»in başarısı da buradan geliyor işte.

AL GÖZÜM SEYREYLE SALİH

«Al Gözüm Seyreyle Salih»te yepyeni bir Yaşar Kemal'le karşı karşıyayız. Gittikçe zenginleşen, derinlemesine yayılan bir romanı geliştiriyor Yaşar Kemal. Kendi duraklarını soluk soluğa aşıyor. O evrensel, o kesenkes yanıt verilemeyen soruya karşılık arıyor tıpkı «Yılanı Öldürseler»de olduğu gibi: İnsan nedir? Giderek bu soru Yaşar Kemal romanının odağı durumuna geliyor.

Salih bir çocuk. Kendini bildi bileli dünyayı seyreyleyen bir çocuk. Temel Reis bir gün Salih'e bakmış bakmış, sonra o uzun, kamış parmaklı, o okşamayı çok seven elleriyle saçlarını okşamış Salih'in, «Senin adın al gözüm seyreyle Salih

olsun,» demiş, «Sen hep seyreyliyorsun dünyayı.» İşte romanın özü bu: Salih'in gözüyle dünya... İnsanları, börtü böcüsü, iyileri kötüleriyle içinde yaşadığı, soluk aldığı dünya...

Şimdi başka bir soru: Nasıl anlatıyor bu dünyayı Yaşar Kemal? Değişimi vurgulayabilmek için romanı oluşturan ögeler üzerinde duralım.

Roman İstanbul'a yakın bir Karadeniz kasabasında geçiyor. Bu, şu demek: Yaşar Kemal'in romanında önemli bir yeri olan doğa değişiyor, toprağın yerini deniz alıyor. İnsan-toprak ilişkisinin yerini de kuşkusuz insan-deniz ilişkisi. Romanın kişileriyse doğal olarak bu deniz kasabasının insanları: Önce balıkçılar ve kaçakçılar, sonra kasabanın esnafı, zanaatkârı, büyük tüccarı... Ama hep Salih'in gözüyle, onun bilincindeki biçimleriyle. Bu ise özü belirliyor. Dış gerçeklik Salih'e nasıl yansıyorsa öyle, kopuk kopuk, bir masalın gerçeküstülüğüyle, bir düş'e dönüşerek var oluyor.

Roman ne toplumsal bir gerçeklik, ne de bu gerçekliğin yansıdığı bir olay üzerine kurulmuş. Ama asıl vurgulanması gereken de bu. Evet kaçakçılar var, kaçakçılık da, ama yan olaylar bunlar. Önemsiz gibi görünen, Salih'in çocuk dünyasından çıkarılmış iki olay var temelde. Biri, Salih'in deniz kıyısında bulduğu, kanadı kırık, ölmek üzere olan martı, ikincisi de vitrinde gördüğü mavi karoserli kamyon çevresinde gelişiyor.

İkinci olay, zaman olarak daha önce yer alıyor Salih'in dünyasında. Onun için her şey gelip bu kamyonu elde etmekte düğümleniyor. Dünyaya bu odaktan bakıyor. Çocuk oyuncak ilişkisinden yola çıkarak dış gerçekliği veriyor Yaşar Kemal böylece. Herkesin ya balıkçı olduğu ya da Şile bezi dokuduğu kasabada komşuları Metin kaçakçılık yaparak daha iyi koşullara yöneliyor. Metinlerin bahçesinde gördüğü kamyonda toplanıyor bu nedenle Salih'in özlemleri. Masaldan yararlanıyor burada Yaşar Kemal. Gerçek dünya Salih'in kafasında masala dönüşüyor, gerçek kişiler de masal kişilerine.

Daha sonra martı yaşadığı dünyaya getiriyor Salih'i. Bütün çabası martıyı yaşatmak, kanadını iyileştirmek. Dünyayla, çevresindeki insanlarla ilişkisini martıyla ilişkisi belirliyor. Umarsız kaldıkça masaldaki şehzadeye sığınıyor. Düşle gerçek içiçe giriyor romanda. Öte yandan düşle gerçeğin çatışması belirginleşiyor. Martının, kaçakçı Metin'in öldürülüşü bu çatışmanın sonucu. Yenilmez kahraman, korsanların en yüreklisi Metin bozuk işleyen düzenin çarkında eziliyor. Gerçek bu... Salih'in sevgisi martıyı yaşatmaya yetmiyor, sevgi kine yenili-

yor. Büyük Ana'nın kinine. O kin ki sevginin ürünüdür. Gerçek bu... Salih'in, Temel Reis'in teknesine binip kaçamadığı gerçek.

«Al Gözüm Seyreyle Salih» karmaşıklığı, çelişkileri, ilişkileri, çatışmaları içinde insan gereçeğinin araştırıldığı bir roman. Yaşar Kemal romanında bir aşama.

FİKRİMİN İNCE GÜLÜ

Adalet Ağaoğlu, «Fikrimin İnce Gülü»nde kurtuluşu Almanya'da arayan binlerce Bayram'dan birini anlatıyor. Roman, Bayram'ın Balkız adını verdiği Mercedes'iyle Kapıkule'den Türkiye'ye girişiyle başlıyor, köyü Ballıhisar'a varışıyla da bitiyor. Her yolculukta olabilecek bir iki küçük olay, Mercedes'in orasının burasının zedelenmesi, şarampola uçuşu; yolda karşılaşılan gümrük görevlileri, trafik polisi, kâhya, garson gibi birkaç insan... Hepsi bu kadar. Ama öte yandan bu küçük çizgilerin belirlediği bir kalın çizgi: Bayram. Özlemleri, tutkuları, ezilmişliğiyle bir Bayram.

Ağaoğlu, Bayram'ın kişiliğinde salt «Almanyacılar»ı değil, tüketim ekonomisinin koşulladığı nesneleşmiş insanı anlatıyor. Bireysel kurtuluşu için her şeyi mubah gören, kendi kurtuluşu uğruna başkalarının yaşamını hiçe sayan, umursamayan, düzenin çarpıklaştırdığı, özüne yabancılaşmış bir insan bu. Almanya'da çalıştığı süre içinde biriktirdiği bütün parasını Mercedes'e yatıran Bayram kurtulmuş da değildir üstelik. Köyü Ballıhisar'a varana dek Mercedes'iyle birlikte düşleri de onulmaz yaralar alacak, onca yolu aşıp köyüne kadar gelecek; sonra tükenmiş, içi boşalmış, «Münih'in Banhof'una indiği ilk akşamkinden daha da bitkin, daha da korkular, tedirginlikler içinde», «köyünün dibinde yalnız ve yabancı», kafasında «yarın ne yapacağım» sorusunu büyüterek, çocukluk günlerinde belleğine yerleşmiş o Ford'un sahibi gibi köyüne giremeden geri dönecektir.

Romanın Kapıkule-Ballıhisar yolculuğunu kapsadığını söylemiştim. Ağaoğlu'nun gözlemciliğine de değinmeliyim burada. Ama gördüğünü olduğu gibi yansıtan bir gözlemcilik değil bu. Geçilen yolları, yolda yaşananı; reklam panoları, restoranları, araçları, bu araçların sürücüleriyle soluk alan bir canlıyı sergiliyor sanki. Üçüncü kişinin anlatımından, ustaca kişisinin bilincine kayıyor, onun bakışıyla yanaşıyor olaya, nesnelere. Sonra yer değiştiriyor, «öteki»nin düşüncelerine atlıyor. Her birimize göre başka olan yanıyla veriyor böylece bir olay par-

çasını, nesnelerin her bilince başka bir biçimde yansıyışını... İşte Bayram'ın bir parçası olan Mercedes'in tanımı: «Bayram'a göre balrengi, Veli'nin karısına göre bokrenki, Kapıkule'nin Nuran hanımına göre sidikrengi, Vedat'ına göre hardalrengi, Türk Petrol'ün sürücüsüne göre altınrengi olan Mercedes...» (s. 99)

Ağaoğlu, çocukluğundan Almanya'daki işçiliğine kadar duyguları, düşünceleri, özlemleri, tutkularıyla yaşayan bir Bayram tipi çiziyor. Geriye dönüşlerle, yolculuğun «vukuatsız» bölümlerinde Bayram'ın anılarına dalarak, parça parça, ama parçalar arasında bağlantılar kurarak, bir dantel örer gibi kişisinin dünyasını sergiliyor. Yalnız Bayram değil, romanın yapısı içinde yer alan bütün kişiler gerçeklikleriyle veriliyorlar. Salt betimlemede ulaşılan bir başarının sonucu değil bu, ayrıntıların seçimi ve değerlendirilişi de yaratıyor gerçeklik duygusunu.

Adalet Ağaoğlu, geriye dönüşlerle Bayram'ın gerçekliğini ne ölçüde başarıyla verebiliyorsa, bir süre yurdundan uzak kalmış kişisinin gözüyle Türkiye'nin sosyo-ekonomik gelişiminin sağlıksızlığını da o ölçüde başarıyla iletiyor.

YARIN... YARIN...

Pınar Kür'ün ilk romanı bu. Zaman olarak 12 Mart dönemini alan yazar, bir aşkın çevresinde geliştirdiği romanında, değişik toplum katlarından olan insanları sergilemeyi ve bir dönemin bu insanların dünyasındaki yansımalarını vermeyi amaçlıyor. Romanın kişileri, genellikle varlıklı sınıftan. Ama Pınar Kür'ün gerek kişilerine, gerekse kişilerini yerleştirdiği toplumsal gerçekliğe bakışı yanlış. Gerçekliğin, raslantısalın belirlediği bir gelişin sonucu olarak belirmesi bunun en belirgin örneği. İşte bu yapaylığa götürüyor onu.

Pınar Kür kişilerini tek tek çizerken başarılı olduğu gibi, psikolojiyi yerinde kullanarak inandırıcılığı da sağlıyabiliyor belki: ama sağlıklı bir bütüne ulaşamıyor. Kişilerinin yaşamı hep raslantılarla değişiyor. Söz gelimi Selim'in bilinçlenmesini Paris'teyken Josette'le tanışmasına bağlaması; Aysel Alsan'ın, bu düşmüş kadının kişiliğinde burjuva yaşayışının iğrençliğini sergilerken, bir görünüp kaybolan Hülya'nın dramına boş vermesi; olumlu kişiler olarak koymak uğruna işçi Memet ve karısı Kadriye'yi idealize etme çabasına girişmesi; eylemcileri, derinlemesine bir eleştiriye girmeden bir iki söyle harcayıvermesi ve onlara yaşarlık kazandıramaması ilk ağızda sı-

ralanabilecek aksamalar.

Kuşkusuz ilk romanı olması açısından, Pınar Kür'ün belli bir düzeyi tutturduğu, bir anlatım ustalığı olduğu yadsınamaz. Gözlemden yararlandığı, tanıdığı bir çevreyi, yaşadığı ya da katıldığı, yakından tanık olduğu olayları, durumları anlattığı açık. Bütünde değil de parçada başarılı olmsının nedeni bu. Romanda sergilenen kişilerin bireysel gerçekliğini çevreleriyle çatışmaları belirliyor. Bir çelişki yumağı biçiminde sunuluyor bellibaşlı kişiler. İlişkileriyle var oluyorlar. Ama bundan sonra işler karışıyor. Varsıl bir ailenin çocuğu olan Selim önce babasıyla çatışıyor, sonra yoksulluğu yaşıyor Paris'te. Sınıf değiştirme çabası bu. Tek yolu da şu Selim'e göre: «Çevreni aşmakla başlayacaksın işte.» (s. 186. İşte değil işe olmalı doğrusu. Bir dizgi yanlışı sanıyorum.) Ama başarılı olamıyor. Yanlış olduğunu bile bile katıldığı bir eylem ölüme götürüyor onu. Bir bakıma kendisi seçiyor ölümü. İki kişi başarıyor bu işi: Aysel Alsan milyoner Sulhi Gebzeli'yle evlenerek, Seyda'nın kocası Oktay fırsatları değerlendirip CHP'ye yanaşarak sorunlarını çözüyorlar. Toplum düzenine bağlı temel sorunsal ise ortada kalıyor. Yanlış yorumlara açık bir durumda üstelik. Anlattığı, anlatmak istediği ne Pınar Kür'ün? Yabancılaşma olgusunun aşılamayacağı mı? Burjuva ya da küçük burjuva kökenli aydınlar hep bir kısır döngüde mi kıvranacaklar? Önlerindeki dağı nasıl aşacaklar? Selim gibi mi? İşte romanın son satırları: «Selim mi? dedi. Ama Selim dağı aşmadı ki Selim öldü...»

Aslında yanıtlanması gereksiz sorular bunlar. Salt olumlu bir sonuca ulaşmak için gerçekliği çarpıtmasını isteyemeyiz romancıdan. Ama bir roman toplumsal düzenin çıkmaza ittiği kişilerin «nasıl kurtulacağım» sorusu üzerine kurulmuşsa ve bu kişiler yakın çevrelerini aşmanın yollarını arıyorlarsa, sınıflarına yabancılaşmışlarsa yukarıdaki soruların yanıtını aramak kaçınılmazlaşır. Yanıtın doğruluğunu araştırmak sonra ya da verilemeyişini... Yapaylık dediğim bu işte. Pınar Kür'ün gerçekliğe toplumsal bağlamı ve diyalektik gelişimi içinde yaklaşamamasının sonucu bu da.

SURNÂME

Bir edebiyat sözlüğünde «surnâme» şöyle tanımlanıyor: «Sûrnâme yahud Sûriyye: Düğün, ziyafet, şenlik gibi şeyleri tasvir için yazılan manzum ve mensur yazılardır.» Aziz Nesin de «Surnâme»sini şöyle tanıtıyor: «İşbu Surnâme, Berber

Hayri adlı bir ırz ve namus düşmanının Sultanahmet alanındaki asılma şenliğini betimleyip anlatır.» Görüldüğü gibi özde önemli bir ayrım var, aradaki benzerlik biçimsel. Gerçekten Aziz Nesin gerek kuruluş gerekse anlatım olarak eski surnâmelerden ustaca yararlanmış.

Kuruluş olarak, dedim. «Surnâme»nin bölümlenişi, eski yapıtların tıpatıp aynı. Önce bir «Öndeyiş», sonra kitabın yazılış nedeninin açıklandığı bir «Giriş», daha sonra ise, «Bu bölüm falanı filânı bildirir» kalıbının korunduğu bölüm başlıkları, ardından kitabın bitiriliş tarihini bildiren «Sondeyiş». Anlatım olarak da, konuşmaların en aza indirilerek betimlemelerin, olayların aktarılması... Bu yönüyle bir ustanın geçmişteki kültürü çağdaş bir yorumla değerlendirişinin somut örneği «Surnâme».

En önemlisi de, kitabın başındaki Hayri'yle asılan Hayri'nin bambaşka bir insan olması, bir değişimin ustaca verilmesi. Koşullar nasıl Hayri'yi bir çocuğun ırzına geçip sonra onu öldürmek zorunda bırakmışsa, başka koşullar da gittikçe yiğitlenmesine yırtıcı biri olmasına yol açacak, zindana atılıp yalnızlığına kapanınca kendi kendine sorular sormaya başlayacaktır. Hapisaneler ise bütün soruların karşılıklarının bulunabileceği yerlerdir.

Berber Hayri'nin, işlediği suçtan başlayarak hapishanedeki yaşamını, hazırlıklarıyla üç gün süren asılma şenliğini ayrıntılarıyla anlatıyor Aziz Nesin. Hayri'yle birlikte hapisanedeki öteki hükümlüleri, hapisane koşullarını, asılma dolayısıyla adalet bürokrasisinin işleyişini de betimliyor. Bir kara mizah örneği bu yönüyle «Surnâme». İnce bir yergi, zekice bir taşlama, buruk bir gülümseme.

BÖYLE GELMİŞ BÖYLE GİTMEZ

Aziz Nesin'in özyaşam öyküsü «Böyle Gelmiş Böyle Gitmez'in birinci cildi 1966'da yayımlanmıştı. «Yokuşun Başı» alt başlığını taşıyan ikinci cilt on yıl sonra geldi. Annesinin öldüğü yerden başlayarak... «Yokuşun Başı» Aziz Nesin'in öğrencilik yıllarını kapsıyor, beşinci sınıftan ortaokulu bitirinceye kadar olan dönemi. Şu cümleyle bitiyor ikinci cilt: «Lise öğrencisiydim ve artık çok başka bir insandım.»

Ama önce başka bir konu üzerinde durmak, bir soruya yanıt getirmek gerekiyor. Bu soru ve yanıtı temelde «Böyle Gelmiş Böyle Gitmez»in değerlendirilmesini de içeriyor. Soru şu: Aziz Nesin'in bu yapıtı bir roman sayılabilir mi?

Tahir Alangu, «Böyle Gelmiş Böyle Gitmez»in birinci cildini roman saymış. Varlık Yıllığı'ndaki yazısında (1967), yapıtın, «çocukluğundan başlayarak bütün hayatını kaplayacak, yaşadığı çağı da devre devre değişen olay ve şartları ile tasvir edecek bir büyük biyografya romanı olarak» kurulduğunu belirtiyor.

Aziz Nesin ise değil roman olduğunu söylemek, otobiyografik roman bile demiyor, «Özyaşam» diyor yalnızca ilk sayfada. Doğal bu duyarlığı da. Hem gerekli mi bu? «Olması mümkün olayları...» diye başlayan tanımlar çoktan aşıldı günümüzde. Kalıplar değil, anlatılanın kendisi önemli.

İşte Aziz Nesin'in anılarını anlatmaktaki amacı: «Anılarımı daha çok yaşadığım çağda toplumumuzun durumunu, geçirdiği aşamaları anlatmak için yazıyorum. Anılarımda kendimi öne geçirmek istemedim. Kendimi, ilişkilerimle birlikte toplumu canlı olarak vermek istediğim için anlattım.» (s. 430).

Görüldüğü gibi Aziz Nesin amacını açıklar, Tahir Alangu, Aziz Nesin'in yapmak istediğini yorumlarken aynı şeyleri, değişik sözcüklerle söylüyorlar. Gerçekten de «Böyle Gelmiş Böyle Gitmez»de bir çağı, çağın koşullarını, yaşanan gerçekliği, bu gerçekliği oluşturan kişileri, üstelik kendi gerçeklikleri içinde buluyoruz. Bir romanın içeriği bundan başka bir şey midir?

Aziz Nesin'in anılarında yalnız bir çağı, yaşamına giren insanları değil, iç dünyasındaki çelişkileriyle bir ilişkiler bütünü içinde kişiliği oluşan insanı, bu insanın aşama aşama gelişimini, her aşamada biraz daha değişerek başkalaşmasını da izliyoruz. Bence «Böyle Gelmiş Böyle Gitmez»in asıl üstünde durulması gereken yanı da bu.

Sonra da şunlar: Dış dünyanın aktarılışında yazarın gözlem gücü ve bu yapıtın salt bir sanatçının dünyasını değil, onun bakış açısını da yansıtan, sanatını açıklayan bir anahtar oluşu...

Kuşkusuz, Aziz Nesin'in gözlem gücü üzerinde ayrıntılı biçimde durmanın gereği yok. Öyküleriyle yeterince kanıtlandı bu. Ama kocasını kiracıları olan kadınla aynı yatakta görüp utancından kimselerle konuşmayan, kimsenin yüzüne bakamayan ve dünyaya küsen Fatma Anne'nin; yıllarca bir eve, bir bahçeye kapatılmış, hayat doluyken bir yalnızlığı büyütmek zorunda kalmış, ama baskıdan kurtulunca boşanan Hayret ablanın gerçekliğinin bu gözlem gücü ürünü olduğu belirtilmeli.

Geriye bir tek şey kalıyor: Her cildi kendi içinde bir bü-

tünlük taşıyan, ama asıl bütüne sekiz ciltte ulaşılacağını bildiğimiz «Böyle Gelmiş Böyle Gitmez»in bir an önce öteki ciltlerinin yazılmasını dilemek.

KOCAKURT

«Kocakurt»ta Ahmet Say, reklamcılıktan seyyar satıcılığa, komisyonculuktan mahalle politikacılığına ve yankesiciliğe kadar her işe girip çıkan, her boyaya boyanan kişisinin serüvenleri aracılığıyla 1953-1973 arasında ülkemizdeki toplumsal gelişimi sergilemeyi amaçlıyor. Sanayileşme sürecinde, kentleşmenin hızlandığı, tüketim toplumu özelliklerinin belirginleştiği bir dönem bu.

Ahmet Say'ın çizdiği Kocakurt tipi ise bu sağlıksız gelişimin özelliklerini taşıyan, bireysel kurtuluşu peşinde, fırsatçı, gününü gün etmeyi amaçlayan, ama sonuçta hep açıkta kalan, çevremizde yüzlerce benzerini gördüğümüz biri.

Roman Kocakurt'un hapisanedeki serüvenleriyle başlıyor ve onun anlatımıyla yürütülüyor. Ama bu hem olumlu hem de olumsuz sonuçlara yol açıyor roman açısından. Şöyle: Toplumsal gelişim ve toplumun çeşitli katlarından insanlar mizaha yakın bir anlatımla sergileniyor. Eleştiriyi de içeriyor bu bakış açısı. Ayrıca olayların akışı bir okunurluk sağlıyor romana. Öte yandan zamansal sırayla birbirini izleyen olayların anlatımına dönüşüyor roman. İlk sayfalarda, hücredeyken, yalnız gerçek değil, yaşayan bir insan olarak da karşılaştığımız Kocakurt bile yitiyor sayfalar ilerledikçe. Onun adı çevresinde dönenee bir öyküler demeti çıkıyor ortaya. Serüven romandaki insanların yaşarlığını vurgulayacak yerde, onları belirsizleştirecek bir boyuta ulaşıyor.

Yine de Ahmet Say'ın ironi yüklü bir anlatımla, üstelik doğru bir bakış açısıyla belli bir düzeyin altına düşmediği belirtilmeli.

GÖZBAĞI

Zor bir işi yükleniyor Erol Toy, «Türk işçi sınıfının tarihsel gelişimini romanlaştırmayı deniyor. Bunun için de 1928'den 1970'e uzanan bir süreç boyunca, İzmir İktisat Kongresi'nden 12 Mart müdahalesine kadar Türk toplumunun sosyoekonomik gelişimini, bu gelişim içinde işçi sınıfının oluşumunu ve sınıfsal bilince ulaşışını anlatma yolunu seçiyor.

Roman üç bölümde gelişiyor: Tarih Zincirindeki Baklalar, Yabancılaşma, Bütünleşme. Önce 1928'deki bir tramvay işçileri grevinden yola çıkılarak yeni bir sınıfın doğuşu, tarih içindeki yeri saptanıyor; ardından, Türkiye'deki kapitalistleşme süreci içinde işçi sınıfının tarihsel konumu belirleniyor; üçüncü bölümde ise bu sınıfın, sınıfsal bilince ulaşmasının yanısıra siyasal ağırlığını koyarak kendi düzenini kurması yolundaki seçenekler değerlendiriliyor.

İşçi Hüseyin'i alıyor odak olarak Erol Toy. Hüseyin'in bilinçsiz bir işçiyken tramvay işçilerinin grevinde tutuklanışını, salıverildikten sonra işsiz kalışını, bulduğu işe dört elle sarılışını anlatıyor. Patronu Nevres Bey işi büyütüyor, sanayici oluyor, Hüseyin ise adının ardına usta sıfatını ekleyebiliyor yalnızca. Oğlunu okutuyor kolayca sınıf değiştirebilmesi için. Ama toplumsal gelişim, geçirdiği deneyler, kısaca yaşamın kendisi sınıfsal bilince ulaştıracaktır Hüseyin ustayı.

«Gözbağı» bireyin ya da bireylerin değil, bir toplumsal sınıfın romanı. Bu nedenle, teklerin serüvenlerini değil, bir sınıfın serüvenini anlatıyor Erol Toy. Zorluk da buradan geliyor işte. Romanın kuruluşunda boşluklar beliriyor; romancıyı, kişilerinin ağzından yorumlar yapmaya, bilgi vermeye itiyor. Özellikle son bölümde olay özetlerine, sonra bu olayların değerlendirilmesine yöneliyor yazar. Olgulardan verilere bütün bir tarihsel gelişimi, kısacası her şeyi tek bir romanda vermeyi deniyor.

Yalnız romanı bitirince bir soru takıldı kafama: Acaba «Gözbağı»nı okuyan bir işçi şu son yargılarıma katılır mıydı?

BİR UZUN SONBAHAR

Demir Özlü edebiyata şiirle girmiş, sonra bireyin bunalımını ve tedirginliğini işlediği öykülerinin yanısıra kendi kuşağından önceki gerçekçileri yargılayan eleştirileriyle tanınmıştı. Ama askerliğini yaptıktan sonra görüşlerini değiştirdiği, toplumcu edebiyatı savunduğu, «hayatın durmadan değişen çoğulluğunu kavramaya çalışan» öykülere yöneldiği görüldü.

Bu saptamayı yapmamın nedeni, Özlü'nün ilk roman denemesinin de bu görüşün ürünü olması. Özellikle biçimde, öz'ün yansıtılışında belirgin bir değişim söz konusu. Ama Özlü'nün öyküden sıyrıldığını söylemek güç.

«Bir Uzun Sonbahar» devrimci düşünceleri yüzünden işin-

den olmuş, askerde çavuşa çıkarılmış bir burjuvanın, öğrenci olaylarının yoğunlaştığı 1970 dönemindeki kararsızlığının, değişen bir ortamda yerini arayışının, çelişkili yaşamının öyküsü.

Otobiyografiden yola çıkıyor Özlü. Kuşkusuz bu, romana gitmesi için bir engel değil. Ama otobiyografiye kapanmak, yaşanılan dışlaştırılamadığı, toplumsal gerçekliğe dönüştürülemediği sürece tehlikeli. Olaycıkların birbirine eklenmesi, yaşam parçalarının ustaca anlatımı bir roman bütünlüğüne ulaşmak için yeterli değil çünkü. Ne de bir özeleştirinin içtenliği.

Bu olumsuzluğun ötesinde üstünde durulması gereken bir nokta var: Bir çözülmüşlüğü, bir çürümüşlüğü anlatıyor Demir Özlü. Çizdiği gerçeklik ve gerçekliğe bakış açısı sınıfsal. Öz'ü kurtarıyor bu nedenle. Ama romana ulaşamıyor, iyi bir uzun öykü koyuyor ortaya.

GREVDEN SONRA

Hakkı Özkan 1950'den beri öykü ve romanlar yazan, otuzu aşkın kitabı yayımlanmış bir edebiyat emekçisi. Yaşamını da yıllardır Babıâli'de işçilikle kazanıyor. Milliyet Roman Yarışması'nda (1974) basılmaya değer görülen «Grevden Sonra» adlı romanında işte bu çevreyi, bir basımevinde çalışan işçileri anlatıyor. Bir grevde önderlik ettiği için işinden atılan, bin güçlükle bulduğu yeni işinden olmamak için hiç bir şeye karışmamaya kararlı basımevi işçisi Nuri'nin öyküsü bu. Ama sonuşta, işsiz kalma, doğacak çocuğunun yoksulluk içinde büyümesi korkusu bile onun yeniden işçi temsilciliğine itilişini engelleyemeyecek, koşullar bu yolda yeni bir savaşıma atılmasını zorunlu kılacaktır.

«Grevden Sonra» büyük sıfatıyla nitelenen romanlardan değil. Gerek romanın kuruluşunda, gerekse anlatımda aksamalar var. Ama yazarının çok iyi tanıdığı bir çevreyi anlatması ve yalın gerçekçiliği romana ayrı bir özellik katıyor. Gerçekliğin zorlamasız yansıtılışı bu özellik.

ARAYIŞ

Hakkı Gümüştaş «Arayış»ta, köyden kente göçüp gecekondu mahallesine yerleşmiş bir aileyi ve bu ailenin sakalık yapan oğlunu anlatıyor. Eşekle evlere ve inşatlara su çeken Kaplan'ın tek derdi ailesini geçindirecek kadar su satmak; ağabeyi değişik işlere girip çıkan biri, aileye bir yararı yok. Bi-

linçsiz bir emekçi Kaplan, on dokuz yaşında, arkadaşlarının etkisine açık... Ama mahalleye su boruları döşenip evler «çeşme alınca» ve taşıma işini kamyoncular yüklenince sorular sormaya başlar kendi kendine. Bilinçli işçiler vardır çevresinde. Bunlardan birinin arkadaşı olduğu için tutuklanır, işkence görür. Son sayfalarda şu sözleri söyleyecektir artık: «... emeğimi satarak yaşayan bir işçiyim.»

Başarısız bir roman «Arayış». Birinci kişiyi kullanmış anlatımda Gümüştaş. Amacı, 1960 öncesinden başlayarak ülkemizdeki kapitalistleşme süreci içinde işçi sınıfının bilinçlenişini anlatmak. Kaplan'ın çocukluk günlerini anımsaması yetiyor tarihsel gelişim çizgisini çekmesi için. Ama bu parça parça anılar roman kişisinin yaşıyla denk düşmüyor kimi zaman. Parçaların birleştirilememesi ayrı bir sorun. Bütüne ulaşılamıyor kısacası. Şematizmden de kurtulamıyor Hakkı Gümüştaş böylece. Gerçeklik kazanamıyor kişileri, soluk almıyor.

YAĞMURLA GİDEN

Burhan Günel, yaşlı biriyle evlendirilmiş Emine'nin öyküsünü anlatıyor «Yağmurla Giden»de. Başkalarının kendisi için çizdiği yaşamı kabulleniyor Emine, yazgısına boyun eğiyor. Teyzesinin oğlu Hüseyin'e duyduğu sevgiyi içine gömüyor, çocuklarının dünyasına kapanıyor. Hüseyin de farklı bir durumda değil. Sıradan bir evliliğe gidiyor o da. Ama çoluk çocuğa karışmış Emine, İskenderun'a dönünce yazgısına başkaldırmayı deniyor. Oysa koşullar yaşamlarını belirlemiştir artık.

Emine'nin yazı geçirmek için kocasının çalıştığı Kumluca'dan İskenderun'a gelişiyle başlıyor roman. Olayın gelişiminde, geriye dönüşlerle gemiyle yapılan yolculuğu anlatıyor Günel. Yer yer de Emine'nin oğlu Hüsam'ın bilincine atlıyor. «Zaman Dışı»na çıktığı bu bölümlerde Hüsam'ın bilincinin oluşumunu izliyoruz. Tepkilerini, olayların belleğindeki izlerini, duygularını.

Büyük bir olay anlatmıyor Günel, ne de şaşırtıcı, çarpıcı görünümler getiriyor anlattığı insanların dünyasından. Ama onları ilişkileri içinde, duyarlıklarıyla vermesini biliyor. Günel'in kişileri çevrenin güdücülüğünde bireyselliklerini yaşayamadan belirli bir sona sürükleniyorlar. Hüsam'ın annesinden kopuşu, olaylara bakışı da çevrenin güdümünde. Romanın bitişinde ise yeni bir Hüsam var. Belki kurtuluşun onunla gerçekleşeceği bir Hüsam. Böylece insanlarının gerçeğini toplumsal gerçeklik çerçevesinde ele alıyor Günel.

Yalnız romanın yapısının zayıf olduğunu, mekanik bir kurgusallığa gidildiğini söyleyeceğim. Bölümlemenin getirdiği önemli bir aksama bu da. Belirgin biçimde parçalıyor öyküyü Burhan Günel. Geçmişe dönerken, Hüsam'ın anlatımına geçerken bölüm açıyor hep. Bu teknik kusur başarısını gölgeliyor.

KİMSE

«Kimse»de neyin anlatıldığını açıklayabilmek için Ferit Edgü'nün romanın başına koyduğu şu sözleri almak gerek: «Belli bir sürede (bir karakış boyu) belli bir noktada (ülkemizin doğusunda on üç haneli, yüz on dört nüfuslu Pirkanis adlı dağ köyünde) anmak, ansımak, anlamak, sormak, karşılık aramak ve özellikle yaşamı sürdürebilmek için yapılmış konuşmalardan seçmeler ya da bir monolog'un, diyalog'a dönüştürülmesi çaba(lama)sı.» Bir kendi kendine konuşma kısacası. Daha da somutlayarak, büyük bir kentte büyümüş, Avrupa görmüş, yabancı dil bilen bir aydının öğretmen olarak gittiği Hakkari'nin bir köyündeki yalnızlığının öyküsü diyelim. Giderek bir hesaplaşma, bir kendini sorguya çekme.

Önce, şimdiye kadar kullandığım bütün ölçüleri bir yana iterek öznel bir yaklaşımla ele almak istiyorum «Kimse»yi. Üstelik benimsemediğim, tutmadığım bir roman olmasına karşın. Bir çelişki görünebilir bu. Ama değil.

1960'tan sonra uygulamaya konulan yedeksubay öğretmenlik kurumu, hem lise mezunlarını öğretmen olarak köye gönderip ilköğretimdeki açığı kapatmayı, hem de ordunun gereksiniminin çok üstündeki yedeksubay deposunu boşaltmayı amaçlıyordu. Yararını, zararını, sonuçlarını tartışacak değilim burada. Yalnız bir gerçek var: Bu durum, köyü hiç tanımayan kentli aydının köy insanı ve köy gerçeğiyle karşılaşmasına yol açtı. İdealistçe yorumlar da gereksiz. Her birey farklı bir biçimde yaşadı bunu. Kiminin hiç bir sorunu olmadı. Kiminin sorunu ise kendisiydi ya da çevresi. Yetişmelerinden, kişiliklerinden, sınıfsal durumlarından başlayarak bulundukları çevrenin koşullarına kadar bir yığın nedeni var bu farklılığın. Ama genellikle, değişik sürelerle de olsa yalnızlık duygusunu yaşadılar, yabancılıklarını duydular. Çok daha iyi koşullarda, fırın ekmeğinin yendiği, kasabaya pikapların işlediği bir Karadeniz köyünde yaptım ben de yedeksubay öğretmenliğimi. Benzeri duyguları yaşadım, yaşayan başkalarını da gördüm. Öznel bir yaklaşımdan söz etmemin nedeni bu.

Ama anlatılmak istenen gerçekliğin doğru olması yetmiyor. Geçen yıl bir başka roman için yazdıklarımı, özel adları atarak «Kimse» için yineleyebilirim: Burada asıl söz konusu olan gerçekliğe bakış açısı ve gerçekliğin yansıtılış biçimidir. Öznel yaşantı parçalarının gerçekliğin bütünüymüş gibi sunulması, Lukacs'ın dediğince «değişmez bir insanlık yazgısına dönüşebilir». Bu, roman kişisinin bireysel çıkmazının tek boyutlu bir gerçeklik olarak verilmesinin sonucudur. Doğrudan doğruya genelden yola çıkılarak genel'in içindeki özel değil de, genel gibi gösterilmek istenen bir özel antılınca bu kısır döngü kaçınılmazdır.

Edgü de bunu yapıyor işte. Bir bireyselliğin araştırmasına giriyor. İlk kez karşılaşılan insanları, nesneleri, çevreyi ve doğayı, salt kişisinin başkalığını betimleyebilmek için kaba bir çerçeve olarak kullanılıyor. Genel bir bireysellik de değil araştırdığı, özel olanı genel gibi göstermek. Bireysel trajiği, insanın trajiğiymiş gibi sunmak... Üstelik bunu biçimciliğiyle de geliştiriyor. Öznel bir gerçekliği gerçekliğin bütünüymüş gibi yansıtıyor.

GÖÇÜK

«Göçük» Levent Ağralı'nın ilk romanı. Milliyet Yayınları Roman Yarışması'nda (1975) yayımlanmaya değer bulunanlardan.

Adından ve kapak resminden hemen anlaşılacağı gibi, kömür madenindeki bir göçük olayı konu almıyor romanda. Biz hazırlık galerisinin açılmasında çalışan beş işçi göçük altında kalırlar. Biri hemen ölür, biri aklını yitirir, biri «posta» altında kalır, bacağı kırılır. Davut Çavuş'la Halil sağlamdır yalnız. İşte Ağralı göçük altındaki günleri, ölüme karşı direnişi anlatmaya çalışıyor romanında.

Kurtulacakları umudunu yitirmezler hiç Ağralı'nın kişileri. Kulakları hep «göçük»ün öte yanından gelecek kazma seslerindedir. Bir şey yapamamak, beklemek onları yaklaştırır birbirlerine, kendilerini madene atan yazgılarını paylaşırlar.

Değişik bir konu getiriyor «Göçük»le Levent Ağralı. İşçi olan kişilerinin duygu ve düşünce dünyalarına eğiliyor daha çok. Seçtiği olay gerektiriyor bunu. Ölümle, üstelik yavaş yavaş, kendini duyurarak gelen ölümle karşı karşıya olan iki kişinin psikolojisini vermesi, duyurması gerek. Oysa bir iki patlama dışında sıradan bir tehlikeyi yaşar gibi Ağralı'nın kişileri. Halil'in kendini asması umudunu yitirmesinin sonucu

belki, belki de bir «Kan davası»ndan kaça kaça ölümü özler olmasından. Ama bu çözülüş verilebilmiş değil. Gerilim yok çünkü romanda. Davut Çavuş'un, Halil'in kendini öldüreceğini sezememesi bunun kanıtı. Bir de ayrıntıların belirlenememesi, seçilememesi... Davut'la Halil'in ölen arkadaşlarına karşı görevlerini, kendilerini bekleyen ölümü unutarak yerine getirmeye çalışmaları önemli de, üç gün yiyeceksiz, susuz kalan insanın, ölüm korkusu bütün duyuları, güdüleri bastırsa da açlık duymaması, bunun unutulması romancı için önemsiz mi?

Ayrıca, diyalogun ağır bastığı romanda kişilerin yerel dille konuşturulmalarının yanlışlığına da değinmeliyim. Olay bir maden ocağında, belli bir bölgede geçse de özellikle bu olayı yaşayan insanın durumu yansıtılmak isteniyorsa genel anlatımın dışına çıkmak amaca ters düşer, özü zedeler.

Arka kapakta belirtildiğine göre, «aynı kişilerin veya aynı iş kolunda çalışan işçi arkadaşların çalışma koşullarını, dertlerini, düşüncelerini kapsayan bir dizinin ilki» Göçük. Ağralı'nın da ilk roman denemesi. İlk oluş kimi kusurları bağışlatır her zaman. Hele daha iyinin gelebileceğini sezdiriyorsa.

SARI YAZMA

«Karadenizin Kıyıcığında» (1969) ve «Karartma Geceleri» (1794) adlı romanlarından sonra, bu kez otobiyografik bir romanla çıkıyor okurun karşısına Rıfat Ilgaz. «Sarı Yazma»da —çocukluğundan başlayarak 1950'lere kadar— çileli yaşamından bir kesit sunuyor.

«Sarı Yazma» Rıfat Ilgaz'ın «Bir Gürültü, bir tedirginlik kaynağı olduğunu» anladığı evinden kaçarak «tek işlevi» yazarlığını sürdürebilmek için, «doğduğum, eşsiz, benzersiz memleket...» sözcükleriyle nitelediği Cide'ye gidişiyle başlıyor. On iki yaşındayken ayrıldığı, ama hiç bir zaman unutamadığı Cide'ye dönüş, çocukluk yıllarının geçtiği bu kıyı kasabası geçmişe götürüyor Ilgaz'ı.

Kurtuluş Savaşı dönemine rastlayan çocukluk yılları, ülkücü bir öğretmenin karşılaştığı güçlükler, koşulların zorlaması yetmezmiş gibi bir de yaşamak için veremle savaşım. 1940'ların baskılı günleri...

Bütün bunlar salt Rıfat Ilgaz'ın değil, küçük değişikliklerle aslında bir kuşağın öyküsü. Günümüzde artık siyasal partilerin programlarına bile girmiş kimi düşünceleri savunanların uğradığı sıkıntıların, haksızlıkların, insanlık dışı baskıların...

Yeni bir yaşamın eşiğinde sanki geçmişi anımsayarak güç kazanmak istiyor Ilgaz. Ama anıların üstüste yığılmasından oluşmuyor «Sarı Yazma». Kendisini merkez alarak, bir romanın bütünlüğü içinde direnen insanın öyküsünü ustaca veriyor Rıfat Ilgaz.

TARTIŞMA

«Tartışma»da Samim Kocagöz 1960'tan sonra gelişen toplumcu eylem içinde iki kuşağın tavrını, solun parçalanışını ve 12 Mart'a gidişi konu alıyor. Yasa dışı örgütlenmeyi seçen gençler sonunda silâhlı eyleme itiliyor ve yok ediliyorlar. Tek yasal örgüt olan sol parti ise görüş ayrılıkları yüzünden bölünüyor ve bu bölünme egemen güçlerin işini kolaylaştırıyor. Bölünmenin sorumlusu olan partili partisiz orta yaşlı ve yaşlı aydınlar da tutuklanıyorlar.

Görüldüğü gibi roman 1968'le 1971 arasındaki dönemi kapsıyor. Kocagöz'ün amacı gerek TİP, gerekse genel anlamda Türk solunun içinde görülen düşünce ayrılıklarını sergilemek, birleşememenin yarattığı olumsuz sonuçları göstermek, 12 Mart'ı da bir bakıma bu parçalanışa bağlamak...

12 Mart'ın gelişen Türk solunu ezme girişimi olduğu yaşanan olaylarla kanıtlandı. Ama bu, konunun bilinen, gözle görülen yanı. Temelde çok başka nedenlere dayanıyor 12 Mart oldugusu. Bu nedenlerine sosyo-ekonomik koşullarca belirlendiği açık. Solu ezmek görünürdeki bahane. Konumuz bu değil kuşkusuz. Amacım. Kocagöz'ün romanındaki yanılgıyı vurgulamak. Temeldeki değil, yüzeydeki gelişimi konu ediniyor Kocagöz, alt ile üst arasındaki bağlantıyı kuramadığı için de romanı boşlukta kalıyor.

Sonra, politik düşüncelerinden, tavırlarından da sıyrılamıyor. Kocagöz. Konuya, bir romancı olarak değil, söz konusu «Tartışma» da taraflardan biri olarak bakıyor. Bu yaklaşımı, gerçekliği, kendi politik tavırlarının doğrulduğunu kanıtlayacak biçimde yansıtmasına yol açıyor. Bölünmeyi, toplumumuzun sağlıksız tarihsel gelişimine bağlayamaması bundan.

Ayrıca, «Giriş, Ara, Sonun Başlagıcı» adını verdiği bölümler dışında (bu bölümlerde öğrenci eylemlerinin değişik aşamalarından kesitler sergileniyor) bir roman başarısına ulaştığı da söylenemez Kocagöz'ün. Kişiler değil, devinen, konuşan kalıplar var bu sayfalarda. Üstelik kişileri betimlerken de yukarda sözünü ettiğim öznellikten sıyrılamıyor Kocagöz.

MAKEDONYA 1900

Cumalı, babasının çocukluk ve gençlik yıllarıyla ilgili anılarını öyküleştiriyor. 1900 - 1920 yılları arasında Balkanlardaki kaynaşmayı, ulusçuluğun yarattığı düşmanlıkları, acımasızlıkları, aynı yazgıyı paylaşan insanların çatışmalarını ve bu çatışmaların belirlediği trajik durumları sergiliyor gerçeği zorlamadan.

Öyküler babanın ağzından, genellikle birinci şahısla anlatılmış. Kimi öykülerde ise (Dila Hanım, Zole Kaptanın Ölümü, Kurt Kanı gibi) üçüncü şahıs kullanılmış. Her iki anlatımda da yazarın araya girdiği söylenemez. Abartmıyor, yoruma gitmiyor Cumalı. İlk bakışta kimi olayları aktarıyor, ayrıntılara girmiyor. Ama başarısının nedeni de burada yatıyor. Olaylar değil insanlar kalıyor öyküleri okuduktan sonra. Olayın kendisi ayrıntılaşıyor, belli bir dönemde, yerde ve koşulda yaşamış insanı, bu insanın gerçekliğini belirliyor.

«Makedonya 1900»ü üç kitap olarak tasarlamış Cumalı. Amacı yüzyılın başındaki kavgaları ve bu kavgayı yaşamış değişik uluslardan insanları çağdaş bir yazar olarak anlatmak, bu yolla okurda sevgi uyandırıp barış duygusunu güçlendirmek. Bunu başarıyor da.

ELİF DİYE BİR TÜRKÜ

Başaran'ın bu dördüncü öykü kitabında on sekiz öykü var. Öykülerden ikisi ayrı bir özellik taşıyor. «Elif Diye Bir Türkü» TRT 1970 Sanat Ödülleri Yarışmasında başarı ödülünü almış; «Ayrılanmak» da bir derginin açtığı Sabahattin Ali Hikâye Yarışması'nda ikincilik kazanmıştı (1974).

«Yeni bir ateş yakmanın çoşkusu içinde, bu çoşkunun, yaratıcı emeğin türküsünü» söylemek isteğiyle başladığı şiir çalışmalarının yanısıra toplumcu gerçekçi bir görüşün egemen olduğu öyküler, köyü, köylüyü ve kendini köy sorununun çözümüne adamış öğretmeni anlattığı anılar - izlenimler de yazan Başaran, yeni yapıtında yine köy gerçeğine eğiliyor.

Çarpıcı görünümler getiriyor köy insanının dünyasından. Gerçeği çarpıtmıyor ama. İnsanın doğasına, içinde bulunduğu koşullara ters düşmeyen bir gerçeklik yansıttığı. Ama salt düzene ilişkin toplumsal bozuklukları, köyün ve köylünün ezilişini, sömürülüşünü, geri bırakılmışlığını sergilemiyor. Büyük

ölçüde olaya dayanan öykülerinde, toplumsal gerçekleri içinde köy insanın dünyasını, duyguları, düşünceleri ve gelenekleriyle var olma kavgasını verişini işliyor. Sosyo - ekonomik yapıdaki değişimlerin onun dünyasındaki yansımalarını çiziyor. Klasik öykülemenin sınırları içinde, ama ustaca.

KAPAN

Hakkı Gümüştaş'ın «Suları Salıvermek» ten sonra ikinci öykü kitabı bu. Kitap on öyküden oluşuyor. Öykülerde genellikle kurtuluşu kentte arayan, inşaat işçiliği, ırgatlık gibi işlerde çalışarak üç beş kuruş biriktirip, sınırlı ama daha az sıkıntılı bir yaşama kavuşmayı düşleyen insanlarla, toplumun alt kesiminde olan bu insanların duyarlıkları, dünyaları, acı gerçekleri sergileniyor.

Gümüştaş kişilerini sergilerken, betimlemelerden, iç konuşmalardan çok üçüncü kişinin anlatımını yeğliyor. Karşılıklı konuşmalarla ve yaptıkları işlerle yaşarlık kazanan öykü kişileri, Gümüştaş'ın Orhan Kemal'den etkilendiğini gösteriyor.

Kuşkusuz, Gümüştaş'ın aynı ustalığa ulaştığı söylenemez. Yalınlık, yüzeyselliğe götürüyor öykücüyü çünkü. Gümüştaş, görünen gerçeği toplumsal gerçekliğin bağlamında verebildiği an daha başarılı öyküler yazabilir.

GİDENLER DÖNMEYENLER

Dergilerde öykülerine rastladığımız Hulki Aktunç'un ilk kitabı bu. On dört öykü yer alıyor kitapta. «Göz Bağı, Şehir İçi - Kasaba, Eski Şeyler, Gidenler Dönmeyenler, Kızılca Dünya Beşlisi» başlıklarıyla beş bölümde toplamış öykülerini Aktunç. Üstelik bir bütünlüğe varmayı amaçlamış. Kişilerinin değişik zaman kesitlerindeki yaşamalarından çıkarıyor öykülerini. Belirgin bir bağ kurmuyor arada. Kimi ayrıntılara değiniyor yalnızca. Bu ayrıntılar yoluyla sezdiriyor bütünlüğü.

İki öykü üzerinde durarak gösterelim bunu:

«Patron» da II. Dünya Savaşı yıllarında bir köşkün limonluğuna yerleşmiş Nadire ile Zamir efendinin yaşamalarından bir kesitle karşılaşıyoruz. Zamir'in bir işi var, Nadire ise köşktekilerin hizmetini görüyor. Çocukları Kenan memede. «Gidenler Dönmeyenler» adlı öykünün kişileri de Zamir, Nadire ve Kenan. Bu kez 1970'lerdeyiz. Kenan Almanya'da, işçi. Ama aradaki bağlantının kişi adlarıyla kurulduğu sanılmamalı. İki ayrı öykü söz konusu çünkü. Adlar önemli değil. İkinci öykü-

de, birinci öyküdeki olaylara ilişkin bir açıklama yok; ne bir anı, ne yaşanan günlerle ya da yerlerle ilgili bir çağrışım... Tek bağlantı ilk öyküden düşmanın Trakya'ya dayandığının, Zamir'in her an ihtiyat asker olarak çağrılabileceğinin belirtilmesi... İkinci öyküdeki Kenan'ın savaş çocuğu olduğunu biliyoruz çünkü. Zamir'in de 1940'larda ihtiyat askeri olarak Trakya'da bulunduğunu. Kişilerinin gerçekliğini belirleyen ayrıntılarla kuruyor bağlantıyı Hulki Aktunç.

Kuşkusuz, bütün öyküler için böyle bir eşleme yapmamız gerekmiyor. Yok da böyle bir durum. Temelde, öykülerle bütünlenen tek bir gerçeklik söz konusu. Anlatılan insan dünyalarıyla ulaşılan toplumsal bir gerçeklik. Aktunç'un kişileri, bu kişilerin yaşamlarından çıkarılan kesitler, altta, insana karşı bir düzenin varlığını sezdiriyor. Bu düzenin değiştirileceğini de. Çünkü insan değişiyor. Bu değişimi izliyoruz Aktunç'un öykülerinde. Bir bakıma belli bir süreç boyunca, zamanı belli noktalarda durdurarak bir sınıfın insanlarının dünyasına giriyor Aktunç. Bir seviyi, bir özveriyi, bir umudu, bir inancı öyküleştiriyor. İnsanın gerçeğine sırtını dönmeden.

«Gidenler Dönmeyenler» yılın başarılı öykü kitaplarından.

İNSAN POSASI

Bekir Yıldız, iki bölümden oluşan bu son yapıtındaki ürünlerini «Hikâye/Röportaj» olarak nitelemiş. «İnsan Posası»nda Almanya'da çalışıp dönen işçileri konu alıyor, «Beyaz Kan»da ise bir Elazığ yolculuğunun gözlem ve izlenimlerini. İçerik açısından bütünleşiyor her iki bölüm. Çünkü Yıldız, şu ya da bu biçimde, kapitalist düzenin insanı insanlıktan çıkarıp posaya dönüştürdüğünü vurgulamayı amaçlıyor. Bir yazar olarak da öykü kişilerinin, üçüncü şahsın ardına gizlenmiyor, doğrudan doğruya konuşuyor. «Hikâye/Röpartaj» demesinin nedeni bu sanıyorum.

Sanatçının, Almanya'da çalıştığı süre içinde sakatlanmış, çalışamaz duruma gelmiş ve bu yüzden yurda dönmek zorunda kalmış işçilerle yaptığı görüşmelerden oluşuyor ilk bölüm. Bir sömürü çarkının ezdiği insanlar bunlar. Kimi yakınmıyor bile durumundan. Türkiye'de kalıp mandende çalışan arkadaşları gibi ölmediğine, tek bacağını yitirdiğine şükreden Mehmet Atalay buna örnek.

Bekir Yıldız, yazdıklarına «Hikâye/Röportaj» demekle eleştiriye fırsat vermiyor bir bakıma. Öykü değil bunlar denile-

cekti çünkü. O kol bacak kopmaları, delirmeler, bedeni tankın altında ezilenler... Yeşil markların, dolarların egemen olduğu düzenin gerçeği. Öykülemeyi araç olarak kullanıyor Bekir Yıldız bu açıdan.

BAHRİYELİ ÇOCUK

Yılların öykücüsü Tarık Dursun K.'nın sekizinci öykü kitabı «Bahriyeli Çocuk». Kitapta da sekiz öykü yer alıyor.

Tarık Dursun, arka kapakta da belirtildiği gibi, «Çocukluk ve ilk gençlik yıllarının o doyumsuz günlerini» anlatıyor. Otobiyografik öyküler bunlar. Öykü kişileri de doğal olarak anne, baba, ağabey, nine, dayı ve yakın arkadaş çevresi. Böylece bir eksen çevresinde bütünleniyor öyküler.

İlk öyküde altı yaşlarındayken bahriyeli giysilerle fotoğrafı çekilen çocuğun büyüyüşünü, ailesinin dağılışını, öğrenimini sürdüremeyip hayata atılışını, ilk aşkını izliyoruz kitap boyunca.

Bilinen duygulu anlatımını sürdürüyor Tarık Dursun. Kimi öykülerde de (Ninemin İki Kumrusu, Sahi Ferihan Var Mıydı?, Nafakalık) duygusallık insan sevgisiyle beslenerek özü belirliyor. Bu özün aktarılışında, bir düzeye ulaşmış, artık ustalaşmış bir anlatımın tuttuğu yeri belirtmeye gerek var mı?

AH BAYIM AH

Değişik bir öykü anlayışıyla geliyor Nazlı Eray. İlk kitabı «Ah Bayım Ah» daki öykülerini belli bir kalıba sokmak, kavramlarla sınırlamak olanaksız. Hem öz, hem anlatım olarak üstelik. Olay yok öykülerinde Eray'ın; ya da şöyle söyleyelim, alışılmış anlamıyla olaya dayanmıyor öyküleri. Bir duygunun anlatımı kimi zaman (Acının Öyküsü, Mutluluk), kimi zamansa toplumsal bir aksaklığın negatif karikatürü (Kabul Günü) ya da kopuk kopuk izlenimler (Geceyarısı İnsanları), yabancılaşması insanın (İçdünya), bir aldanınayı yaşaması (Bayım), sonra durmadan araması birini, bir şeyleri (Bu Kentin Sokakları)... Bireysel olanın öyküsünü yazıyor Nazlı Eray. Bireyselliğin çemberinde boğulmadan ama, yeri gelince altını çizerdiği bir ayrıntıyla insan gerçeğini vurgulayarak...

Gerçekle düş içiçe kimi öykülerde (Düşçü İsmet, Sonsuzun Çocuğu, Çevre Sokağı, Yalnızlık Hikâyesi, v.b.). Sait Faik'in son öykülerini anımsatan bir gerçeküstüne kayış görülüyor bu

öykülerde. Aradaki ayırım, Eray'ın çocuksu bir dünya kurması ve homour'dan yararlanması... Dış Dünya nasıl bir çocuğun bilincinde gerçek çizgilerini yitirir, bir düş'ün çizgilerine yerleşirse, tıpkı öyle. Humour ise bu dönüşümden kaynaklanıyor. Alay önemli bir yer tutuyor Eray'ın dünyaya bakışında.

Getirdiği öze uygun bir anlatımı da geliştiriyor Nazlı Eray. Betimlemeden ne ölçüde kaçıyorsa, uzun cümlelerden, sıfatlardan da o oranda kaçıyor. Sürekli bir devinim içinde kişileri, devinimleriyle var oluyorlar. Her an başka bir durum, başka bir eylem içindeler. Kısa, yalın cümlelerle yürüyor anlatım bu nedenle, oradan oraya savruluyor, dağıtılıyor bilinçle.

1976'nın iyi öykü kitaplarından biri «Ah Bayım Ah».

GELİN ÖMRÜMÜZ

Şiir ve eleştirilerinin yanısıra öyküleriyle de tanıdığımız Tahir Abacı 1976'da ilk kitabıyla beliren adlardan. «Gelin Ömrümüz»de sekiz öyküsü yer alıyor Abacı'nın. Kitabının başına da bir «Açıklama» koymuş. Üçü dışında öykülerde anlatılan olay ve kişilerin «yaşanmış olaylarla ve gerçek kişilerle hiç bir ilişkisi» olmadığını «özellikle» belirtiyor. Kanımca yanlış anlaşılmak istemiyor Abacı. Dış gerçeği olduğu gibi aktarmadığını, gerçekliği belli bir bakış açısıyla vermek istediğini vurgulamak amacı. «Dış gözlem gerçekçiliği»ni (bu sözler onundur) benimsenmediğini açıklamak gereğini duyuyor. Kuşkusuz, doğru anlayabilmişsem.

Buradan yaklaşmak istiyorum Abacı'nın öykülerine. Üstelik bu «Açıklama»nın gereksiz olduğunu söyleyerek. Yaşanmış bir olayın ya da gerçek bir kişinin anlatılıp anlatılmaması bir öyküyü değerlendirirken ölçü olabilir mi? Sanatçı ister yaşanmış bir olaydan yola çıksın, isterse olayı kendi kurmuş olsun; ister tanıdığı filanı anlatsın, isterse salt kendi kafasında yarattığı birini, önemli değil bu; önemli olan anlatılan olayın ya da kişinin gerçek duygusunu vermesi, başka bir deyişle gerçekliğin boyutlarına yerleştirilmiş olması. Ayrıca kim, hangi sanatçı demeyeyim, hangi insan yaşadığının dışındadır, hiç bir şey almaz yaşadığından?

Nitekim Abacı'nın anlattığı kişiler de yakın çevresinde, yaşama kesitinde bulunan kişiler. Ya kırsal kesimden ya da memur, öğretmen, mühendis gibi ara sınıflardan seçiyor kişilerini Abacı. Bir de öğrencilerden. İşçi yok kişileri arasında söz gelimi.

Öykülerinde anlattığı insanı iç ve dış gerçekliğiyle bir bü-

tün olarak vermeyi amaçlıyor Abacı. Özellikle 1970'lerden bu yana öğrenci kesiminde görülen «militan» tipin dünyasına eğilirken toplumsal gelişimin çelişkilerini (Gelip Geçenler), tarihsel bağlamlarını (Kafatası, Mimozalar Açarken) göstermeyi de istiyor. Ya da zaman olarak geçmişe kayıp, 1940'lardan 50'lerden getirdiği bir öyküyle («Elemi Atamayan Dağlar») güncel arasındaki koşutluğu vurguluyor.

Bütün olarak bakıldığında, Tahir Abacı'nın öykülerinin gelecek için umut verdiği söylenebilir. En olumlu yanı da gerçekliğin boyutlarını belli bir bakış açısıyla kavramaya çalışması, kişilerini donmuş, değişmez kalıplar olarak değil, değişen yanlarıyla yansıtmaya yönelmesi...

YAPMA ÇİÇEK USTALARI

Geçtiğimiz yıllarda öykülerini dergilerde okuduğumuz Ayşe Kilimci de ilk kitabı bu yıl yayımlananlardan. On sekiz öyküsü yer alıyor «Yapma Çiçek Ustaları»nda. Genellikle genç kız ya da kadın dünyalarından çıkarılmış öyküler bunlar. Çarpıcı, içtenlikli, duyarlı... Bastırılmış, yaşanmamış duyguların gizli, koşullanmadan başka bir şey olmayan yazgıların acılı dünyasını anlatıyor Ayşe Kilimci. Umutsuz ve karamsar.

Kilimci'nin kitabındaki öyküler önce etkileyicilikleri açısından dikkati çekiyor. İlk öykü «Tüketen» ya da kitaba adını veren «Yapma Çiçek Ustaları» gibi söz gelimi. Kadınlığın ya da genç kızlığın o kendine özgü gizlerinin, kadınlık psikolojisinin sergilendiği benzeri öyküler için de aynı yargıya varılabilir.

Bir bakıma Kilimci, toplumca benimsenen ikinci cins gerçeğine bağlanıyor, bu açıdan yanaşıyor kişilerine. Başkaldırır, geçerli değer yargılarının yanlışlığını gösterir gibi oluyor kimi öykülerinde (Mahkemecilik), ama bütünde kadının edilgenliğine kapanıyor, ikinci cinsin öyküsünü yazıyor. Oysa yeterince işlenmiş, tüketilmiş bir konu bu. Üstelik salt kadınlık açısından da değil, toplumsal açıdan da.

Öte yandan Kilimci'nin öykülerinde edilgenliğin, özgürcü davranmanın, duygularını yaşayamamanın hep çevrenin baskısı sonucu ortaya çıktığı, öyküleri kurtaranın bu toplumsala açılma olduğu da belirtilmeli. «Küçük Kentin Küçükleri», «Düzlüğe Çıkmak», «Ekmek Yetimi» gibi öykülerinde ise toplumsal gerçekliğin öne çıkması, ayrıca bir ezilmişliğin hemen bütün öykülerde toplumsal düzene bağlanması olumlu nitelikler. Hele öykülemedeki ustalık da göz önünde tutulursa.

BARIŞ ADLI ÇOCUK

Sevgi Soysal «Barış Adlı Çocuk»ta 1968'den bu yana yazdığı öykülerini toplamış. Bu on üç öykü sanatçıdaki değişimi sergilemesi açısından ayrı bir önem taşıyor.

Kitapta yer alan öykülerden «Eskici» 1972'de Yeni Dergi'de yayımlandığında şunları yazmışım: «Sevgi Soysal Eskici adlı hikâyesinde yaşaması için en gerekli eşyaların dışında her şeyini bir eskiciye satan kadını anlatırken, eskiyi arkada bırakan, geçmişin bütün bağlarından kurtulmuş insanı anlatıyor sanırım. (...) Yalnız Soysal'ın yeni yaşamayla birlikte yeni eşyalara yönelmediği belirtilmeli. Bu yönelmeyiş, tersine yatağını da bir çöplüğe attıktan sonra kente dönüş ve vitrinleri seyreden insanları görünce duyulan üstünlük duygusu, bir bilinçlenmenin, yeni bir düzene geçişin belirtisidir. Eşyalardır yaşamımızı belirleyen, onlarla olan ilişkilerimizdir yaşamamızın sınırlarını çizen. Bir yabancılaşmayı anlatmak istiyor Sevgi Soysal.» (Sinan Yıllığı, 1973).

Bu alıntıya baş vurmamın nedeni şu: Bir değişimi gözlüyoruz Soysal'ın öykülerinde. Sanatçının bakış açısının değiştiğini, yeni bir öyküyü geliştirdiğini, kısaca kendini aştığını gösteren ilk örneki benim için «Eskici» öyküsü. Şimdi kitabında daha iyi görüyoruz bunu.

Sevgi Soysal yabancılaşan insanı anlatıyor öykülerinde. İnsanın insanla ve neslelerle ilişkisini sergilerken yabancılaşma olgusunun altını çiziyor. Yaratan, yaratırken değişen ve değiştiren, yenilenen bir insan anlattığı.

Kitaptaki öyküleri iki kümede tolayabiliriz. Özellikle son beş öyküde gözlem önemli bir yer tutuyor. Biri dışında, hapishane ya da tutukluluk günlerinin izlenimleri diyebiliriz bunlara. «Bir Ağaç Gibi» de ise kanser olduğunu bilen kadının umudu, «Ağacın en yoz yeri budanınca filizlene»ceğine inanmasından geliyor: «Kozası içinde bekleyen tırtıl, bir ipek böceğine dönüşüyorsa bu durmak değildir.»

Hapishane izlenimleriyle beslenen öykülerdeki kişiler alabildiğine canlı. Gözlemin doğruluğu, anlattığı kişiyi en iyi biçimde yansıtan ayrıntıları yakalayışı, günceli öykü gerçeğine dönüştürmesi Soysal'ın ustalığının kanıtı.

SONUÇ

Buraya kadar yaptığım tek tek değerlendirmelerde yargıdan kaçınınamakla birlikte, değerlendirmelerin uzunluğunun

ya da kısalığının, ele aldığım yapıtın başarısına bağlı olmadığını belirtmeliyim. Ne de özellikle bir sıra güttüm. Söz konusu kitapları incelerken aldığım notları elemek, anlatımda yoğunluğa gitmek zorundaydım. Böyle bir sınırlamaya gitmezsem seçtiğim kitapları değerlendirmek için yüz sayfa yazmam gerekecekti. Yıllık'ta bir sınırlama getirilmiyordu, ama bu benim kendimi sınırlamamam anlamına da gelmiyordu. Bu nedenle ayrıntılardan kaçındım. Ama söylemek istediğimi, düşüncelerimi açık seçik ortaya koydum sanıyorum.

Bir de söylentileri önlemek için, buradaki eleştirileri önce gazetede yayınlayıp sonra ekler yapmadığımı açıklamalıyım. Tersine bana ayrılan yer sınırlı olduğu için yazdıklarımı kısaltarak yayınladım.

Son söz olarak, Türk romanının ve öyküsünün olumlu bir gelişimi sürdürdüğünü yinelemek istiyorum. Sayısal artışın ötesinde, nitelik açısından bir sıçrama bu. Türk romancısı ya da öykücüsü neyi, nasıl anlatacağını biliyor artık. Bir yılı neden olumsuzlarla değerlendirmeli? Bunun en belirgin kanıtı da okurun yazarına sahip çıkması.

1976'DA HALK EDEBİYATI

Cahit ÖZTELLİ

1976 yılı halk şiiri, halk ozanları yönünden oldukça canlı geçti. Yapılan şenlikler, konferanslar; halkın, aydının, basının, TRT'nin artan ilgisini gördü. Kitap yayınları geçen yıllara göre daha da arttı.

On beş yıllık bir süreden beri her yıl anılması gelenek yapılmış olan Karaman'da «Dil Bayramı ve Yunus Emre» ile, Karaca Oğlan'ın yattığı yer olan Mut'da hiçbir davranış görülmedi. Buna karşılık Silifke «Türkmen Şenlikleri» ile başa geçti. Bu arada Kültür Bakanlığı konu ile ilgili her bayrama, şenliğe ilgi gösterdi, katkıda bulundu.

Anmalar — Şenlikler

1. Ankara'da **İngiliz Kültür Derneği** 5.1.1976 gecesi Türk Halk Ozanları toplantısı yaptı. Yurdun, daha çok Kars bölgesinin ünlü ozanları geceye katıldı. Usta malları ile kendi yapıtlarını çalıp söylediler. Eski halk şiiri geleneği üstüne konuşmalar yapıldı.

2. Adana Bölge Müzesi Çalışmaları

Her yıl düzenlediği konferanslar arasında Halk Şiiri konusunu da almaktadır. Bu yıl da üç halk ozanı anıldı.

1. 13 Şubat 1976'de Âşık Ferrahî (konuşmacı: Mustafa Bozer),

2. 26 Mart 1976'da Taşlilll Cemalî (konuşmacı: Sıtkı Soylu),

3. 30 Nisan 1976'da Adanalı Ziya (konuşmacı: İrfan Ü. Nasrattınoğlu)

3. Âşık Veysel Anıldı

Ankara Âşık Veysel Kültür Derneği 7 Şubatta «Halk Ozanlığı ve Halkbilim» konulu sempozyum yapıldı. Kadri Kaplan, Nazif Aslan, Ahmet Durakoğlu, İrfan Ünver Nasrattınoğlu, Osman Attila, Cahit Öztelli konuştular.

21 Mart 1976'da Âşık Veysel'in ölümünün üçüncü yıldönümü anma töreni yapıldı.

4. Çağdaş Sahne Resitalleri

Ankara Çağdaş Sahne'de 24 ve 26 Şubat günleri Ruhi Su ile Sümeyra «Köroğlu ve Türkülerimiz» konulu bir resital verdiler.

5. İstanbul'da Ozanlar Gecesi

TMGT 22 Mart 1976'da Harbiye Şehir Tiyatrosu'nda Halk Ozanları gecesi düzenledi. Büyük ilgi gördü.

6. İsrail Büyük Elçiliğinde

7 Nisan 1976'da Karslı Halk Ozanları tarafından gösteriler yapıldı. Geceye Özay Gönlüm ile Modern Folk Üçlüsü de katıldı.

7. Yunus Emre Haftası

Eskişehir'de 5—9 Mayıs'da yapılan Yunus Emre Haftası'nda çeşitli gösteriler yanında bir de seminer düzenlendi.

8. Adana'da Karaca Oğlan — Dadaloğlu Şenlikleri

Adana Halk Eğitimi Merkezi Müdürlüğü ile Halk Eğitimini Geliştirme Derneğinin ortaklaşama düzenledikleri İkinci Karaca Oğlan ve Dadaloğlu Şenliklerinde yurdun çeşitli yörelerinden gelen halk ozanları yarıştılar. Ayrıca iki gün süren seminerler de yapıldı. Adı geçen ozanlar konusunda Feyzi Halıcı, Vecdi Yarman, Cahit Öztelli, İrfan Ünver Nasrattınoğlu, Sıtkı Soylu, Mustafa Bozer ilginç bildiriler sundular (17 — 18 Mayıs).

9. Silifke Müzik ve Folklor Şenlikleri — (20-26 Mayıs)

Çevre köylerinin büyük ilgi gösterdiği bu şenlikte Yörük - Türkmen yaşantısını sergileyen gösteriler de düzenlendi. Ge-

celeri Halk Müziğinden çeşitli örnekler sunuldu. Seminerler düzenledi. Taşili bölgesinin folklor ve halk ozanlarının (eski, yeni) yaşamı ve eserleri üzerine bildiriler sunuldu. Konuşmacılar: Cahit Öztelli, Sıtkı Soylu, Nail Tan, Vecdi Yarman, Kerim Yund, İrfan Ünver Nasrattınoğlu, İlter Veziroğlu.

10. Mersin Şenlikleri — 25 Mayıs

İkinci Akdeniz Moda ve Tekstil Şenliği dolayısıyla düzenlenen âşıklar şöleninde yurdun her yanından on sekiz âşık türlü gösteriler yaptılar. Turizm Bakanlığının organize ettiği şenilğin bu bölümünü şair Feyzi Halıcı ile İrfan Ünver Nasrattınoğlu yönettiler. Vali, Garnizon Komutanı, Belediye Başkanı tarafından âşıklara ödülleri verildi.

11. Konya'da Gül Bayramı

Konya Turizm Derneğinin 29 Mayıs'ta düzenlediği Gül Bayramı Şenliğinde âşıklar da gösteriler yaptılar. Konya'da düzenlenen her türlü kültür şenliklerinin başında bulunan Şair Feyzi Halıcı ve İ.Ü. Nasrattınoğlu'nun yönetiminde başarılı geçti.

12. Bir Âşık Öldü

Sıvaslı ünlü Âşık Talibi Coşkun (1898 — 1976) çok sevdiği Keklik Emine'li dünyasından göçtü. Tanrı günahlarını affetsin.

13. Bir de Heykel Dikildi

Halk Ozanlarının birinci sırasında yer alan son büyük ozanlardan Develili (Kayseri) ÂŞIK SEYRANÎ'nin Develi'de bir heykeli dikildi. Önümüzdeki 1977 yılında Seyranî büyük ölçüde anılacaktır.

14. Bir de Jübile düzenlendi

19 Haziranda Ankara'da HOTEY — DER'in düzenlediği Âşık Efkârî jübilesi yapıldı. Yurdun her yanından gelen âşıklar da toplantıya katıldılar.

15. Nasraddın Hoca Şenlikleri

5 — 10 Temmuzda Akşehir'de ünlü Halk Filozofu Hoca a-

nıldı. Büyük bir bayram havası içinde geçen şenlikler uluslararası bir nitelik taşıyordu. Çeşitli sergiler yanında bir de uluslararası karikatür sergisi açıldı. Büyük sanatçı Ruhi Su çok alkışlanan bir konser verdi. Bir de seminer düzenledi. Fazıl Hüsnü Dağlarca ile Cahit Öztelli Hoca üstüne konuştular, önerilerde bulundular.

16. Büyük Düşünür Hacı Bektaş Veli de Anıldı.

Her yıl yinelenen anma törenleri bu yıl da (16 — 18) Ağustos) yapıldı. Âşıklar Bektaşi — Alevî nefesleri söyleyip çaldılar. Düzenlenen açık oturum oldukça tartışmalı geçti. Konuk olarak gelen Cahit Öztelli, üniversitelerde Bektaşi Edebiyatı Kürsüsü kurulmasını ve büyük kentlerden birinde uluslararası bir kongre düzenlenmesini önerdi.

17. Karaca Oğlan'ın Köyünde

Feke, Karaca Oğlan'ın köyü Göğceli'nin ilçesidir. İki yıldır Feke Belediyesi Karaca Oğlan için şenlikler düzenlemektedir. İki gece çevre âşıklarının katıldığı konserler verildi. Gündüz seminer düzenlendi. Vecdi Yarman, Cahit Öztelli, İ. Ü. Nasrattınoğlu büyük ozanı çeşitli yönleriyle sundular. Göğceli'ye gidildi. Köy yüksek dağlar ve çamlar arasında doğanın çok güzel bir parçası idi. Köylüler bu ziyaretten çok mutlu oldular. Yüzlerce konuğa kurbanlar keserek yemek şölenleri verdiler. Köyde büyük ozanın torunlarıyla tanışıldı. Oyunlar oynandı (20 - 22 Ağustos).

18. Konya'da Âşıklar Bayramı (23 — 30 Ekim)

On bir yıldan beri her yıl uygulanan bu bayram yurdun en büyük âşıklar şenliğidir. Bu büyük bayram şenliğini, Konya'nın yetiştirdiği aydın kişilerin başında gelen, Şair Feyzi Halıcı'nın kurduğu ve yönettiği Konya Turizm Derneği düzenlemektedir. Yurt ölçüsünde ilgi gören bu bayrama yüze yakın âşık katılır her yıl.

Çağımızda da Halk Ozanları geleneği yaşayacaksa bunda hiç kuşkusuz her yıl yinelenen bu toplantıların büyük payı olacaktır. Âşık geleneğinin sürmesini, canlanmasını gözönünde bulunduran Dernek yöneticileri şu bölümlerde yarışmalarla âşıklara karşı karşıya getirmektedir. Atışma, hikâyeli türkü, doğmaca şiir (irticalî şiir söyleme), dudak değmez, şiir o-

kuma, muamma, güzelleme dalları yarışmaları ile geleneğin sürdürülmesine çalışılmaktadır. Her yıl âşıklar kafilesine yeni yeni genç ozanlar katılmaktadır. Nitekim, bu yıl en güzel şiirde on sekiz yaşındaki Kul Sadi birinciliği aldı. Ayrıca, seçmeler çok dikkatle yapılmakta, Seçiciler kurulu bu alanda çalışmaları ile tanınmış kişilerden oluşturulmaktadır. Örneğin: Ahmet Kabaklı, Cahit Öztelli, Osman Attila, Vecdi Yarman, Gültekin Samanoğlu, Yavuz Bülent Bakiler, Nail Tan, İrfan Ünver Nasrattınoğlu... İşin ne denli ciddî tutulduğunu bu seçiciler açıkça göstermektedir.

KÜLTÜR BAKANLIĞI ÇALIŞMALARI

Bakanlık halk kültürü ile ilgili bütün çalışmalara yakından elini uzatmakta, her türlü yardımı yapmaktadır. Bir yandan kitap yayınlarını sürdürmekte, öte yandan maddî, manevî alanda derneklere destek olmaktadır.

1966 yılı Millî Eğitim Bakanlığına bağlı olarak kurulan Millî Folklor Enstitüsü daha sonra Kültür Bakanlığına geçmiştir. Şimdi adı «Millî Folklor Araştırma Dairesi» olmuştur. Nedenini bilmiyoruz, buna niçin gereksinme duyulmuştur. Bu daire, bütün gücü ile çalışmakta, uluslararası folklor kongreleri toplamakta, yararlı araştırma kitapları yayımlamaktadır. Ayrıca Karagöz, halk oyunları seminerleri düzenlemektedir. Halk el sanatlarının geliştirilmesi ve usta yapıcılar yetiştirme kursları açmaktadır. Yurdun çeşitli bölgelerinde uzmanlar göndererek kültür derlemeleri yapmaktadır.

Böyle bir kuruluşta çok geç kaldık. Hızla kaybolan halk kültüründen ne kurtarabilirsek iyi olur. Ama, işi daha geniş tutmak gerekmektedir. Bunun için uzmanlarla toplanarak geniş bir çalışma proğramı hazırlamak kökten işbirliğine girmek, daha bilimsel yolla çalışmak, sonuç bakımından çok yararlı olur kanısındayız.

KİTAPLAR

1976 yılında oldukça geniş bir yayın yapılmıştır Halk edebiyatı türünde. Bunlardan kimisini, yalnız ad ve hazırlayıcılarını vermekle yetineceğiz.

1. Borlu Kâmilî Baba (Nail Tan)
2. Âşık Efkârî (Hotey Der. yayını)
3. Âşıkların Diliyle ATATÜK (İrfan Ünver Nasrattınoğlu)

4. Uyan Padişahım — Toplum olayları (Cahit Öztelli)
5. Gürünlü Âşık Sefil Gülhanî (İ. Ü. Nasrattınoğlu)
6. Samsunlu Âşık Kemalî Bülbül (İ. Ü. Nasrattmoğlu)
7. Berçenekli Âşık Mahzunî (Süleyman Yağız)
8. Âşık İhsanî (May Yayını)
9. Karslı Âşık Hasreti (Hotey — Der. Yayınları)
10. Seyyid Nizamoğlu (Adil Ali Atalay)
11. Sahte Şöhret Bir Ozan — ERZURUMLU EMRAH (Cahit Öztelli)
12. Kul Himmet Üstadım (İbrahim Aslanoğlu)

DERGİLER — GAZETELER

Halk edebiyatı ve folklor konusunda büyük zorluklara dayanarak otuz yıldan beri çıkmaktadır. Bu denli uzun ömürlü dergi pek azdır. Kendini halk kültürüne adamış İhsan Hınçer tarafından çıkarılmaktadır. Dergi her zaman değerli bir kaynak niteliği taşıyacaktır. Derginin adı TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI... Adres: P.K. 46 — Aksaray - İstanbul.

Sıvas'ta öğretmen İbrahim Aslanoğlu büyük bir çaba ve zorluklar içinde dört yıldan beri aylık «SIVAS FOLKLORU» adıyla çıkardığı dergide, yurt çapında bir derleme kadrosu ile derlemeler yayınlamaktadır. Ad. P.K. 60 Sıvas.

İki üniversitemiz de şu dergileri çıkarmaktadır:

1. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, HALKBİLİMİ.
2. Boğaziçi Üniversitesi, FOLKLORA DOĞRU.

Ankara'da yayınlanmakta olan GÜNDEM gazetesi haftada bir gün tam sayfa olarak HALK EDEBİYATI — FOLKLOR ilâvesi veriyor. Türkiye'de hiçbir gazetenin yapmadığı bu halk kültürü ilâvesi ilk defa olmaktadır. Daha çok konunun güncel olaylarını kapsıyor. Yarın için kaynak olacak niteliktedir. Bu sayfayı ülkücü bir genç araştırmacı olan İrfan Ünver NASRATTINOĞLU hazırlamaktadır.

KONYA'DA ÂŞIKLAR BAYRAMI

Feyzi HALICI

Yıl 1966. Tarih, kültür, sanat beldesi Konya'da bir şölenin hazırlığı içindeydik. Türkiye çapında, Âşıklar Bayramını gerçekleştirmek için, tarifsiz heyecanlarla dopdolu gece gündüz demeden çalışıyor, bayramın başlıyacağı günü, hatta saati iple çekiyordu. Erişilmez bir hayal içindeydik, âdeta...

Yıllar öncesinin Konya'sında bir Âşık Mehmet Ağa vardı. Anadolu toprağı gibi bereketli ve muhabbet dolu sesi mısra mısra kulaklarımda çınlıyordu. Kendisine söylenen bir kafiyeyi ayak yaparak, günün konusuyla yuğurup, dur'suz, dur'aksız kıt'alar halinde şiir olarak dinleyenlere sunuyordu. Çocuksu gözlerimle ve hayretle Âşık Mehmet Ağa'nın sözlerini dinlemiyor, âdeta hayran hayran seyrediyordum. Mehmet Ağa'nın şiirleri bir memleket sofrası gibi zengin ve cömert, rengârenk bir Anadolu tablosu gibi mânalı ve güzeldi.

Yıllar geçti aradan. Bir gün Konya'da İstanbul Caddesi'ndeki halı mağazamızın kapısında duruyordum. 1961 yılının bir yaz günüydü. Çağrı henüz dört yıllık bir dergiydi. Çağrı'nın Konya'daki satışı ellibeş kadardı. Mağazanın köşesinde genç bir adam bir elinde matbu kâğıtlar, öbür eli kulağında, öldürülen bir genç için yanık yanık ağıt söylüyordu. Ağıt bitince, etrafını saran kalabalık, bir bir, yirmibeş kuruş ödeyerek gencin elindeki tek yapraktan ibaret şiiri kapıştılar. Bu, halkımızın kendi sanatına, kendi duyarlığına, kendi sevgisine, kendi hasretine, kendi acısına şiir olarak, ağıt olarak gösterilen ilgiye candan bir mukabelesiydi.

Gerçekten de öyle. 1966 yılında Türkiye Âşıklar Bayramı'nın temelini bu düşüncelerin ışığı altında attık. Düşüncemi, zamanın Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Müsteşarı Sayın Sedat Tolga'ya açınca, heyecan içinde; «Bundan daha geçerli, daha faydalı, halkımızın ilgisini çekecek bir sanat ve kültür olayı tasavvur edemiyorum» demişti. Âşıklar Bayramının gerçekleşmesinde ilk yakın ilgiyi Sayın Sedat Tolga'dan gördük.

1966 yılının 7-9 Ekim tarihleri arasında Âşıklar Bayramı'nı yapacaktık. Türkiye çapında bir duyuru kampanyası açtık. Bütün valiliklere, kaymakamlıklara Âşıklar Bayramını, tarihini, bölgelerinde varsa Âşıkların katılma şartlarını bildiren mektuplar yazdık. Basın dünyası, yayın organları, sanatçı dostlarımız sağolsunlar, yardım ve ilgilerini esirgemediler bizden.

İlk Âşıklar Bayramı üç yarışma dalıyla başlıyordu:

A) Karşılıklı şiir ve sazla atışma

B) En güzel memleket şiiri

C) En güzel memleket türküsü.

Jüri yurdumuzun tanınmış sanatçılarından, Folklorcularından kuruluydu.

İlk yıl bayrama 28 Halk şairi katıldı. Üç gün üç gece Konya'da Âşıklar şöleni dillere destan bir canlılıkla başladı ve öylece sonuçlandı. Bu gün hakkın rahmetine kavuşan Posoflu Âşık Müdamî, Âşık Dursun Cevlânî ile Âşık Murat Çobanoğlu,

Âşık Abdülvahap Kocaman, Âşık Sefil Selimî, Şemsi Yastıman ve Adnan Türközü, Konya Turizm Derneğinin ortaya koyduğu ödülleri aralarında paylaştılar.

On yıldır Âşıklar Bayramı'na katılan ve sayısız ödüller kazanan, fakat ilk yılki yarışmalarda derece alamıyan Âşık Selmanî'yi teselli etmek istemiştim. Bana aynen şu şekilde cevap vermişti; «Abi, merak etme. Sayenizde bu güne kadar, ismini duyup yüzünü görmediğimiz âşık arkadaşlarla Bayram vesilesiyle Konya'da görüştük, konuştuk, halleştik. Allah sizden razı olsun. Bu bayramda tecrübe kazandık. İnşallah gelecek yıl en büyük ödülü ben kazanacağım.»

On yıl içinde Âşıklar Bayramı dolayısıyla Âşıklar zincirine yüzlerce yeni âşık katıldı. İrticalî (Doğmaca) şiir söyliyemiyen nice âşıklar iki yıl içinde bülbül kesildiler. Her yıl yarışmalara yeni dallar ilave ettik. Muammayı yarışmaya soktuk. Leb-değmez (Dudak değmez), her bayram âşıklar ve dinleyiciler arasında büyük ilgi ve heyecan uyandırdı. Doğmaca Atışma dalı yanında, verilen bir kafiye üzerine yapılan Doğmaca Şiir söyleme dalı her bayramın merakla izlenen dalı oldu. Onuncu yıl yarışmalarına hikâyeli, türkülü şiir dalını da koyduk.

On yıl, Bayramının jüri üyeliğini yapan değerli bilim adamı, Sanatçı ve şairlerimizin isimleri şunlardır:

Behçet Kemal Çağlar, İhsan Hınçer, Feyzi Halıcı, Âşık Veysel, Kadircan Kaflı, Sadi Yaver Ataman, Fahrettin Kırzıoğlu, Mehmet Önder, Mehdi Halıcı, Mehmet Çakırtaş, Âşık Efkârî, Şeref Kişmir, Mazhar Sakman, Celâl Kişmir, Orhan Şaik Gökyay, Ahmet Kabaklı, Gültekin Samancı, Osman Attilâ, Yıldız Tezcan, Cahit Öztelli, Tahir Kutsi Makal, Prof. Dr. Faruk K. Timurtaş, Prof Dr. Mehmet Kaplan, Muzaffer Uyguner, Âşık Reyhanî, M. Necati Sepetçioğlu, Kerim Aydın Erdem, Mehmet Çınarlı, Necmettin Esin, İlhan Geçer, Basri İmece, Asaf Güven, Ahmet Petekçi, Kemal Yılmaz, Ali Rıdvan Bülbül, İrfan Ünver Nasrattınoğlu, Nail Tan, Ord. Prof. Dr. Sadi Irmak, Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver, Prof. Dr. Şükrü Elçin, Kemal Akça, Yahya Benekay, Kâmil Toygar, İlter Veziroğlu, Vecdi Yarman, İbrahim Aslanoğlu, Vehbi Cem Aşkun, Dr. Müjgan Cunbur, Hikmet Dizdaroğlu, Dr. Turgut Günay, Prof. Dr. Ahmet E. Uysal, Âşık Müdamî, Âşık Murat Çobanoğlu, Âşık Şeref Taşlıova.

Âşıklar Bayramına Türkiye'nin dört bir köşesinden koşup gelen âşıklar katılmaktadır. Genellikle Kars'tan, Erzurumdan, Sivas'tan, Tokat'tan, Maraş'tan, Gaziantep'ten, Adana'dan,

Antalya'dan, İstanbul'dan, Artvin'den, Urfa'dan, Samsun'dan, ve Konya'dan âşıklar bayrama katılıyorlar. Başlangıçtan bu güne Bayrama katılan, gücünü kabul ettirip ödül kazanan âşıkların isimleri şunlardır

Müdamî, Efkârî, Dursun Cevlanî, Murat Çobanoğlu, İlhamî, Abdülhavap Kocaman, Halil Karabulut, Davut Sularî, Sefil Selimî, Reyhanî, Selmanî, Mevlüt İhsanî, Şeref Taşlıova, Sadi Değer, Rüstem Alyansoğlu, Feymanî, Hüdaî, Nuri Çırağı, Cemalî Habip Karaaslan, Kul Mustafa (Düşıneztorun), Hasan Yüzbaşıoğlu, Salihî, Ali Gürbüz, Hüseyin Çırakman, Ali İzzet Özkân, Mahmut Taşkaya, Fikret Ünal, Ferrahî, Emine Ferrahî, Yılmaz Şenlik, Ruhanî, Nuri Meramî, Veysel Şahbazoğlu, Firganî, Semaî, Nusret Torunî, Nevcivan Özmerih, Ummanî Saraç, İhsan Şahbazoğlu, Kadir Gedikhanlıoğlu, İsmail Cengiz, Nuri Uzun, Zülfikâr Divanî, Kemalî, Fezaî, Şavşatlı Kara, Diyarî, Halit Araboğlu, Şaşvatlı Söylerî, Sarıcakız, Ali Sultan, Ali Taş, M. Kapaklıkaya, Hikmet Arifî, Musa Merdanoğlu, Nevzat Merdanoğlu, Paşa Yanguni, Necati, Adnan, Sarrafî, Ali Dadaşoğlu, Hüseyin Aköğretmen, Adil Çiçek, Günay Yıldız, Mürsel Sinan, Mahmut Coşkuner, Sabahattin Dülger, Kul Sadî, Nimri Dede, Veysel Demir, Tacettin Deniz, Püryani, Halil Erem, İbrahim Güleç, Pervanî, Haydar Arslan, Hüseyin Özcan, İsmail Giygel, Abdullah Yolcu, Dursun Durdağı, Hacı Karakılçık, Sadi Yüksel, Eyyubî, Mehmet Yılmaz, Tonbul Baba, Mehmet Yılmaz, Erdemli, Gül Ahmet, Abdullah Coşkun, Ceyhanî, İhsan Ozanoğlu, Derdi Derya, Mehmet Ali Özkan, Hasan Yıldırım, Sabri Orak, Kul Ahmet, Mansur.

Geleneksel Türkiye Âşıklar Bayramı, Konya'mızda her yıl tekrar edilecek. Konya'lı sanatsever hemşehrilerimiz Bayrama gönülden sahip çıktılar, halk şairlerimize ev sahipliğinin, konukseverliğinin en güzel örneğini gösterdiler.

Bayramı güçlü bir hâle getiren Halk Şairlerimize, jüri üyeliği yapan Bilim adamı, Sanatçı, Folklorcu dostlarımıza, değerli Basın mensuplarına en iyi dileklerimizi şükran duygularımızı sunmayı borç biliriz.

(Çağrı — Kasım 1976)

⊙

30 EKİM TARİHLİ POLİTİKA GAZETESİNDE ÂŞIKLAR BAYRAMI'NA DEĞGİN ŞU YAZI YAYINLANDI :

Şu günlerde Konya'da sürdürülen «Âşıklar Bayramı» ile ilgili olarak, devrimci ozan Âşık Fermanî bir açıklama yapmış

ve bu bayramın, karşı devrimcilerce düzenlenmiş bir yutturmaca niteliğinde olduğunu bildirmiştir Âşık Fermani'nin açıklaması şöyle: Sekiz, dokuz, yıldan beri, Konya'da bir bayram yapılıyor. Gerçekte bir bayram değil, bir oyundur bu. Yazık ki, çoğu kimse de bu oyunun içyüzünü bilmiyor. Kimdir bu oyunu tezgâhlayan? Oynayanlar, alkışlayanlar kimler? Bu beyler, paşalar daha önce niye böyle bir bayram düzenlemediler? Düşünmeğe değer!

«Ülkemizde uzun zamandanberi, devrimci halk ozanları yetişmektedir. Zulme karşı, sömürüye ve onun bekçisi faşistlere karşı sazıyla sözüyle kavga veriyor devrimci âşıklar... İşte bu ilerleyiş egemenleri korkuttu. Önleme yoluna itti. Ve sonuçta «Konya Âşıklar Bayramı» diye bir oyunu akıl ettiler. Amaç, halkın gözünü boyamak! Tutucu ve halk düşmanı bir partinin adamları hepsi de. Ortaya konulan ürünler de hiç bir zaman halkın sanatı olamaz bu nedenle.

Paraya gereksinimi olan yoksul saz çalıcıları bir araya toplayıp onların tartışmalarına gülmek acıklı bir bayram olmalı halkımız için. Ama beyler paşalar böyle istemişse, halkın uyuması amaçsa, bütün bu olup bitenlere karşı çıkmak da devrimci halk ozanlarının doğal görevidir.»

1976 YILINDA ÇOCUK EDEBİYATIMIZ VE ÇOCUK KİTAPLARIMIZ

Erdal ÖZ

ÇOCUK EDEBİYATIMIZDA DÖNEMEÇ SAYILACAK BİR YIL

Yanılmıyorsam, 1976 yılı, çocuk edebiyatı sorununun yurdumuzda en çok tartışıldığı, bu konuda yazıların en çok yazıldığı yıl oldu. Dergilerde, gazetelerde yazarlarımız sık sık bu konuyu işlediler. İstanbul Radyosunda bu konuda yazarlarımızla bir dizi konuşma yapıldı. «Çocuk Yayınları Sorunu» konusunda Töb-Der bir açık oturum düzenledi. Yayımlanan çocuk kitaplarının birkaçı oyunlaştırılıp sahnelere çıkarıldı. Dış dünyanın kitap fuarlarında Türkiye'den de çocuk kitapları sergilendi. Birkaç yerli çocuk kitabımızın yabancı dillere çevrildiği, yayım hazırlıklarının yapıldığı duyuldu. En önemlisi de, «Çocuk kitapları» sorunu, «çocuk edebiyatı» sorunu öylesine gündeme getirildi ki, sonunda, her yıl verilmek üzere o yılın en başarılı yerli çocuk kitabına verilmek üzere, Türk Dil Kurumunca, onbin TL. tutarında bir de ödül kondu.

Bana öyle geliyor ki, çocuklarımız için gerekli kitapların yazılmadığı, yayımlanmadığı, yazarlarımızın bu işe eğilmediği ya da özendirilmediği gibisinden yakınmalar, 1976 yılıyla birlikte artık gerilerde kalmıştır. 1976 yılı, bu yolda ilk büyük ve güç dönemecin dönüldüğü yıl olmuştur.

OKUL KİTAPLARININ EN KARANLIK YILI

1976 yılı Türkiyemiz için karanlık bir yıl oldu. Yönetimi elinde bulunduran gerici partiler ortaklığı, yönetimi elden ka-

çırmamak, gerici yönetimlerini sürdürmek amacıyla, ülkeyi kargaşa ortamına sürüklemekle kalmadı, her türlü aracı kullanarak ülkeyi ortaçağ karanlığına çevirmek istediler. Bu arada eğitim dalında yoğun bir eyleme geçtiler. Okullar, bir çağdaş bilimi öğrenme yuvaları olmaktan çıkarıldı. En güçlü öğretmen Derneği olan Töb-Der, bir süre kapatıldı. Uyanık, ilerici, yurtsever öğretmenler üzerine her türlü baskı yolu, sindirme yolu denendi. Ve özellikle Milli Eğitim örgütü, gerici, ırkçı, faşist kafalı yöneticilerle dolduruldu. Bu arada, özellikle orta öğretimde 'tek kitap' yönetimine dönüldü. Her ders için, gerici iktidarın kendi özlemleri doğrultusunda, karanlık kafalı kişilere kitaplar yazdırıldı. Ve yalnızca bu kitaplarla öğretim ve eğitim yapılması koşulu kondu. Kitaplar daha yeni çıkıyor piyasaya. Ama çıkarılan her kitap, büyük tepkilere yol açıyor. Bu yıl öğrenciler bu kitapları okumak, bu kitapları öğrenmek, bu kitaplardan sınıf geçmek zorundalar. İlerici kuruluşlar ardı ardına bildiriler yayınladılar. İlerici aydınlar, yazarlar, buna karşı çıktılar. Millî Eğitim Bakanı, bu kitapları kimlere yazdırdığını şu sözlerle açıkladı:

«Her biri sahasının otoritesi sayılan, kendisini efkârı umumiyeye kabul ettirmiş şahsiyetler olarak büyük milletimizin tasvibini kazanmış ilim adamları.»

Şu cümledeki sözcükler, sözdizimi bile millî eğitimimizin, nasıl gerici, tutucu kişilerin elinde kaldığını göstermesi bakımından ilginçtir.

«ÇOCUK YAYINLARI SORUNU» KONUSUNDA BİR AÇIK OTURUM

1976 yılının çocuk kitaplarıyla ilgili ilk girişimi, İstanbul'da Töb-Der'in düzenlediği açık oturum oldu.

«Çocuk Yayınları Sorunu»nun tartışıldığı açık Oturumu *Haşim Çiçek* yönetti.

«Türkiye'nin en güçlü öğretmen örgütü olan Töb-Der, şimdiye kadar bu konuya yeterince açıklık getirememiştir. Bu konuların sözünü ettik, fakat yapılması gerekenleri başkalarından bekledik. Çocuğu, öğrenciyi, öğretmenden daha iyi tanıyanın olacağı inancında değilim. Öyleyse neden örgüt olarak, en iyi tanıdığımız bu sosyal varlığın gereksinimlerinin başında gelen, çocuk yayınlarını bir çözüme bağlayamadık? Öğretmen örgütünün, hele de devrimci bir öğretmen örgütü olan Töb-Der'in temel görevlerinden biri değil midir bu?»

Konuyu, örgüt adına böyle bir özeleştiriyle tartışmaya açan Haşim Çiçek'ten sonra, *Yılmaz Elmas*, «Türkiye'de Çocuk Yayınları'nın Niteliği ve İçeriği» konusunda konuştu :

«Günümüz Türkiyesinin çocukları, toplumdan ayrı tutulamaz. Bugün anne, baba ve öbür yakınları sömürülüyor, horlanıyorsa, çocuk da sömürülüyor ve horlanıyor demektir... Çocuklar, yaşantılarıyla, etkilenmeleriyle, genel anlamda politikanın içindedirler. Bundan dolayı politikanın dışında tutulamazlar... Emperyalizm, geri bıraktırılmış bizim gibi ülkelerde, çocukların belli yaş çağlarına göre bilimsel araştırmalarla değerlendirilerek okuma ve düşünmelerine daha çok görme duyusuna hitap eden bol resimli kitaplarla, düşünmeyi körleten ve istenileni düşünmeden kabullenen köleler yetiştirmeyi amaçlamaktadır... Kapitalist ve sömürülen ülkelerde, çocuklar, modern kölelik temeli üzerinde biçimlendirilmek istenmektedir. Bu bilinçlendirilmeye karşı çıkmak ve çocuklara doğa olaylarını, sosyal gelişmeleri, sömürü mekanizmasını kavratmak ve sömürüye karşı mücadele bilincini vermek çocukların gelişimine katkısı olan devrimci sanatçıların, yazarların ve eğitimcilerin görevleri arasındadır.»

Daha sonra, «Çocuk Edebiyatında Emperyalist Etkiler» konusunda *Gülsüm Cengiz* konuştu:

«Ülkemizde kendi değerlerimizi yaşatan, halkımızın günlük yaşantısını işleyen, bunun içindeki toplumsal çelişkileri yansıtan çocuk kitapları yazılmamıştır. Ve ulusal bir çocuk edebiyatı gelişmemiştir.»

Gülsüm Cengiz, «Çocuklarımız ne tür kitaplar okuyor? Kısaca gözden geçirelim,» dedikten sonra, okumaya yeni başlayan çocuklar için hazırlanan kitapçıkları şu ilginç örneği vererek niteledi :

İlk bakışta gelişigüzel gibi görünen bu kitapları derinden inceleyecek olursak, hepsinin bir amaca yönelik olduğunu görürüz. Ormanın gizlerini ve diğer canlıları tanımak, yeni şeyler öğrenmek için yuvasından ayrılan Hop Hop Tavşan ile kümesinin dışını merak edip öğrenmek için uzaklara giden Meraklı Civciv'in başına gelenleri altı, yedi yaşındaki çocuklar dehşet içinde okurlar. Ve kitabın sonunda tavşanı kurt, civcivi de tilki yer. Ya da zorlukla canını kurtaran minik tavşan ya da civciv, bir daha annesinin dizinin dibinden ayrılmamaya ve çok meraklı olmamaya karar verir. Sonuçta ya cezalanır ya da yenilgiyi kabul eder. Bu tür kitaplar, çocukları etkilemez diye düşünülmesine karşın, etkiler. Çocuk, araştırmanın, doğaya açılmanın, öğrenmek istemenin çok kötü şeyler olduğu

kanısına varır kitap bitince. Ve üstelik bu bir tek kitapla da kalmaz. Genellikle bu tür kitaplarda aynı konular işlenir.»

Daha sonra Gözlem Yayınları yöneticisi *Abdullah Özkan*, «Nasıl Bir Çocuk Edebiyatı» konusunda konuştu. Konuşması boyunca sorular sorarak konuya açıklık getirmeye çalıştı:

«Ulusal bir çocuk edebiyatı kurmalıyız, bunun için yazarlarımız teşvik edilmelidir, demek, çözüm getirmiyor sorunlara. İçeriktir önemli olan. İçerik ve estetik sorunlar ve bu içeriğin çocuklara nasıl kavratılacağı. Uzay yolu'nu, Bonanza'yı seyredip televizyonun önünden kalkan çocuğa, ille de devrimciliği anlatacağım diye, itici, zevksiz bir şekilde deforme edilmiş, 'kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla' benzetmeleriyle mi anlatacağız dünyanın gerçeğini? Böylesi ürünlerle mi çekeceğiz çocuğun ilgisini? Çocuğa düzenin işleyişini kavratacak içeriği, yine hayâl âlemi üzerine kurulmuş gerçeklerden uzak bir estetik bütünle mi vereceğiz, yoksa sloganlar seviyesine indirilmiş kitaplarla mı yapacağız bu işi?»

Daha sonra ben konuştum. Bana verilen konu şuydu:

«Ülkemizde ulusal bir çocuk edebiyatı nasıl yaratılabilir?» Konuşma konusunun bir reçete aramak olmadığını biliyordum. Konuya kendimce yaklaşmaya çalıştım. Ama beceriksiz bir konuşmacı olduğumdan, daha önce notlar biçiminde hazırladığım konuşmamı doğru dürüst sunamadım sanıyorum. O günkü notlarıma bakarak konuşmamı şöylece özetleyebilirim

«Ulusal çocuk edebiyatı, ulusal edebiyatın dışında düşünülemez. Ne demektir bu? Ulusal edebiyat. Yani, çeviri olmayan bir edebiyat mı? Akla ilk gelen kaba bir tanımlamayla böyle mi açıklayacağız ulusal edebiyat kavramını? Evet ama, ulusal olmanın, yerli olmaktan değişik bir anlamı olmalı. Önce «ulusal» sözüne açıklık getirmeliyiz. Bunun, gerici «milliyetçilik» akımıyla uzaktan yakından hiç bir ilgisi olamaz. «Milliyetçilik» sözcüğünün Türkçe karşılığı olamaz «ulusalcılık». Öyleyse «milliyetçilik» kavramını açıklamakla başlamalıyız işe. 1789 büyük Fransız Devrimi, hem Fransız feodalizmini yıktı, hem de Fransız ulusunu kurdu. Hem de Fransız romanını. Yeni bir sınıf, burjuva sınıfı, yönetimi ele geçirdi. İşte milliyetçilik akımı da o zaman başladı. Feodal güçlere karşı birleşen ve savaşan halk, birleşip ulusallaştı. Bu yeni sınıf, yani burjuva sınıfı, çağdaş ulusların yaratılmasında ilericiydi. Ama bu sınıf kapitalistleşip geliştikçe, daha da güçlenmek, genişlemek istedi. Karşısında tekniğin, ticaretin gelişmesiyle doğmuş bir yeni düşman sınıf buldu. Emekçi sınıftı bu. Ürettiğine sahip

çıkamayan, ona yabancılaştırılmış sınıf. Kapitalist kesim, genişlemek isteyince, karşısında emekçi sınıfları ve öbür ulusları, halkları buldu. Onları ezmeye, sömürmeye, köleleştirmeye başladı ve asıl ve gerçek gerici yüzü böylece ortaya çıkmış oldu. Bugün bu sınıf, «Milliyetçilik» bayrağını hâlâ elinden bırakmamıştır. Bu akımın sahibi bugün de yine aynı sınıftır.

Oysa «ulusalcılık», kapitalist sınıfın ağzında artık çiğnenmiş sakıza dönmüş olan o «milliyetçilik» ten apayrıdır. Ulusalcılık, dilini, ülkesini, halkını, halkının emeğini sevmek, yüceltmek anlamındadır bugün. Burjuva milliyetçiliği, savaştan, köleleştirmekten, sömürmekten, yok etmekten yanadır, oysa bizim ulusalcılığımız, barış içinde bir arada kardeşçe yaşamaktan yanadır. İşte Ulusal Edebiyat burada ortaya çıkmaktadır. Ulusalcılığın özelliklerini taşıyan, bu amacın gerçekleştirilmesi savaşına katkıda bulunmaya çalışan edebiyattır bu. Halkına, kim olduğunu, niçin, nereden, nasıl buraya geldiğini, nereye, nasıl, niçin gideceğini anlatmaya çalışan bir edebiyat. İnsancıl ve ulusal oluşu da bu yüzdendir. Sınıfsaldır. Halkının diliyle, halkının toprak bütünlüğü içinde, halkının ortak tarih ve ekonomik yaşantı birliğini bilerek ve onu yüceltmeye çalışarak, halkının kültürünü geliştirerek sürdürülen bir edebiyattır. Saptayıcı, uyarıcı, ileriye yöneliktir. Bu edebiyatta yazar, halkla birliktedir. Yazar, halkının ileri bir ulus, ileri bir toplum olmasının sözcüsüdür. «Özdilini, ülkesini sevmek, egemen güçlerin saltanatına, ve onun faşizmine son vermek için savaşmak, emekçi kitlelerin demokratik ve sosyalist mücadelesine katkıda bulunmak, bu kitleleri bu bilinç düzeyine yükseltmek. Bütün bunlar, ulusal bir gururla olur.» Bu söz benim değil, bu sözü Lenin böyle söylüyor.

Çocuk edebiyatı da bu genel anlayış içinde ele alınmalıdır. Bir ulusal kurtuluş savaşı, kurtulma amacında kitlelerin birleşmesiyle gerçekleşir. Çocuk edebiyatı da, çocuklarımızın kurtarılması amacında birleşmeye başladığımız, en azından bunu düşünmeye başladığımız şu günlerde yaratılmak üzeredir. Ve kitlenin kurtuluşundan ayrı düşünülemez.

Bu genel girişten sonra, ulusal bir çocuk edebiyatının özellikleri, nitelikleri, nedir, ne olabilir, konusunda aklımın erdiğince bir şeyler söylemiştim o oturumda. Ve sözlerimi şöyle bitirmiştim:

«Bütün bunlar, ilk akla gelen genel ilkelerdir. Bunları bir formüle bağlamak düşünülemez. Çünkü bugün gerçekçi, halkla sıkı bağlar kurmuş nice yazarımız var. Onlar özgürce bu işin üstesinden geleceklerdir. Bunun örneklerini onlar vere-

ceklerdir. Nasıl yapılması gerektiğini de en iyi onlar bilecek, çıkış yollarını onlar bulacaktır. Yazarlarımız hazırdır. Daha nice yenileri gelecektir. Yeter ki onları bu yola çekelim. Çocuklar için yazmanın nasıl bir gereksinme olduğuna onları inandıralım. Ürünler gelmeye başlamıştır. Çorap söküğü gibi gidecektir bu. Dönemece geliyoruz.»

YILIN ÖNEMLİ ÇOCUK KİTAPLARI

Yine en çok sayıda çocuk kitabını ve en çok sayıda yerli yazarın kitabını, geçen yıl olduğu gibi, bu yıl da Arkadaş Kitaplar yayımladı.

Gözlem Yayınları, Milliyet Yayınları, Koza Yayınları, Yeni Dünya Yayınları, Baskan Yayınları, Esi Yayınları, Armağan Kitaplar, bu yıl da çocuk kitapları konusunda ağırlığı çeviri kitaplara verdiler. Ancak yayımladıkları kitap sayıları, geçen yıla oranla düşüktü. Birer ikişer kitap yayımlamakla yetindiler. Bu kitapları burada sıralamanın gereğine inanmıyorum. Bunlar arasında önemli bulduğum birkaç çocuk kitabını tanıtınakla yetineceğim:

GÜL SAĞNAĞI: İsmail Uyaroğlu'nun yazdığı «Çocuklar için şiirler». Gözlem Yayınevinin Çocuk-Aşama Dizisi içinde yer alan bu kitap, bence bu yılın en önemli çocuk kitaplarından biri. İsmail Uyaroğlu, son beş altı yıldır, dergilerde yayımladığı şiirleriyle tanıdığımız, gittikçe ustalaşan genç bir ozan. Milliyet Sanat Dergisinin açtığı şiir yarışmasında derece aldığı da aklımızda. Çocuklara şiirleriyle yaklaşımı, ilginç. Çocukların sözcükleriyle, yalın kat konuşuyor, ama hep onlara bir şeyler fısıldıyor, sınıfsal bir şeyler. Çocukların dikkatini toplumsal olgulara, çelişkilere çekmesini iyi beceriyor. İşte kitaptan bir örnek:

AĞLARKEN AĞLARKEN AĞLARKEN...

İnce ince ağlıyor
Öksüz bir çocuk ağlıyor
Geceden ürkmüş, ağlıyor:
— Annem benim nerde?

Okulu bırakmış, mecbur bırakmış
Babası hasta, ondan bırakmış
Simit satıyor, bir yandan da ağlıyor:
— Tanrım benim nerde?

Pabuçları yırtık, bakmayın n'olur
N'olur kar yağmasın, n'olur, n'olur
O kadar da sever oysa karda oynamayı, ağlıyor:
— Sevincim benim nerde?

Ama bir şeyler kımıldıyor içinde
Büyüyor yavaş yavaş, öfke gibi, içinde
Ve ağlarken ağlarken ağlarken:
— Tüfeğim benim nerde?

YARININ BÜYÜKLERİNE ŞİİRLER — Bertolt Brecht'ten seçme şiirler. Bir derleme. Değişik çevirmenlerin Brecht'ten yaptıkları çeviri şiirler arasından, çocuklar da okusun diye yapılmış bir derleme. Çocuklara uzak kalacak yoğunlukta şiirler de var bu kitapta. Ya da ön bilgiler gerektiren şiirler. Ama yine de Brecht gibi bilinç taşıyıcı bir ustadan çocuklar için hazırlanmış ilk derleme. Yararlı. Bir örnek:

YIKANMAK İSTEMEYEN ÇOCUĞA

Bir çocuk vardı
Hiç yıkanmak istemezde.
Ve yıkanınca da
Hemencecik küllere belenirdi.

İmparator geldi ziyarete
Yedi basamak çıktı
Bir bez aradı anası
Temizlemek için pasaklı çocuğu.

Bir bez olsun yoktu
İmparator gitti
Çocuk onu görmedi
Umurundaydı çocuğun da sanki.

ARKADAŞ KİTAPLAR

Cem Yayınevi'nin çocuk dizisi olan *Arkadaş Kitaplar* dizisini, sayın Aziz Nesin, en azından bir başka arkadaşa inceletmeliydi. Böylece bu dizinin eleştirisi de yapılmış olurdu. Oysa ben Arkadaş Kitaplar'ın yöneticisiyim. Birtakım sanatçı arkadaşlara bu işin önemini anlatmışım, onları buna inandırmışım, anlaşmışız, oturup kitaplarını yazmışlar, kitaplar

çevirmişler, kitaplar resimlemişler. Ben de bunları beğenmişim, yayımlamışım. Şimdi burada oturup o arkadaşları herhalde eleştiremem. Haksızlık olur bu. Kendi hazırladığım bu kitapları oturup övemem. Bu da ayıp olur. Peki ben şimdi ne yapmalıyım? Sanki Arkadaş Kitaplar hiç yokmuş gibi susmalı mıyım? Bağışlayın, ama bu da garip kaçar. Öyleyse, izin verin de en azından Arkadaş Kitaplar dizisinde 1976 yılında neler yapıldığı konusunda biraz bilgi vereyim. Bu da benim hakkımdır; benim olduğu kadar da bu dizide emeği geçen yazar ve çizer arkadaşlarımın hakkıdır. Evet, en iyisi bu. Bilgi veriyorum.

Arkadaş Kitaplar, geçen yıl, 33 kitap yayımlamıştı. Bu yıl bu sayı 57'ye ulaştı. Yani 1976 yılında 24 yeni kitap. Kitaplar şunlar:

Lastik Pabuçlar / Zoşçenko (öyküler)
Kargalar / Behrengi (roman)
Mavi Orman / Güngör Dilmen (şiirli masallar)
Fedor Amca / Uspenski (gülmeceli roman)
Borçlu Olduklarımız / Aziz Nesin (öyküler)
Okumak İstiyorum / Cubao (öykü)
Döne Döne Gider Güneş / Jurgielewicz (roman)
Kuzucuk / Müjdat Gezen (masallar)
Can Arkadaş / Fikret Otyam (roman)
Kuş Ne Yana Öter / Işıl Özgentürk (roman)
Açıkgöz Budalalar / Erich Kaestner (gülmeceli roman)
Göğsü Kınalı Serçe / Nihat Behram (şiirli masallar)
Alagün Çocukları / Nezihe Meriç (roman)
Alis Harikalar Ülkesinde / L. Carroll (Roman)
Çocuklar Arasında / Dostoyevski (öyküler)
Karlar Kraliçesi / Andersen (masallar)
Kumdan Betona / Rıfat Ilgaz (roman)
Konuşan Bebek / Behrengi (roman)
Arslan Tomson / Orhan Kemal (öyküler)
Şeytanın Altınları / Ülkü Tamer (şiirli masallar)
Çocuklar Grevde / Gormander (roman)
Sakarca / Fakir Baykurt (masal)
Balina İle Mandalina / Dağlarca (şiirli öykü)
Palavracı Baron / Erich Kaestner (gülmeceli roman)
Kırmızı Çini Kâse / Adnan Özyalçıner (masallar)

Bir yılda 24 yeni kitap. Bu 24 kitabın 13 tanesi kendi yazarlarımızın, kendi çizerlerimizin yarattığı kitaplar. Hemen hemen yarısı. Böylece, Çocuk Edebiyatımıza bu yıl Arkadaş

Kitaplar'ın katkısı 13 yeni kitap oluyor. Bu kitaplar üzerinde biraz bilgi vermem gerekiyor.

Güngör Dilmen, bu önemli oyun yazarımız, ilk kez *Mavi Orman* kitabıyla, çocuk edebiyatı alanında ürün vermiş oluyor.

Sahnelerimizin başarılı oyuncusu *Müjdat Gezen*, *Yalçın Çetin*'in resimlediği *Kuzucuk* kitabıyla, ilk kez yazarlık alanına adımını atmış oluyor.

Aziz Nesin, geçen yıl yine Arkadaş Kitaplar dizisinde yayımlanan, kurtuluş savaşımızla ilgili belgesel öykülerini topladığı *Bu Yurdu Bize Verenler* adlı kitabına, *Borçlu Olduklarımız* adı altında yeni bir cilt daha eklemiş oluyor.

Fikret Otyam, kendi resimlediği *Can Arkadaş* adlı kitabıyla roman alanına giriyor.

Işıl Özgentürk, *Kuş Ne Yana Öter* adlı kitabıyla, roman örgüsü içinde çocuklara işçi sınıfını ve grevi anlatıyor.

Nihat Behram, *Göğsü Kınalı Serçe* adlı kitabında şiirini ilk kez çocuklar için kullanıyor.

Nezihe Meriç, yıllarca sustuktan sonra, *Alagün Çocukları* adlı romanıyla yeniden yazmaya başlıyor.

Rıfat Ilgaz, *Kumdan Betona* adlı kitabında, kendi yöresi olan bir Karadeniz kasabasının, yaşamı aşamalarla dolu örnek bir köylü çocuğunu anlatıyor.

Türk edebiyatının ölmez yazı ustalarından biri olan *Orhan Kemal*'in öyküleri anasından derlenen *Arslan Tomson*, çocukları gerçeklere yönelten bir kitap. Orhan Kemal'den çocuklarımıza okutacağımız daha pek çok öykü var.

Şeytanın Altınları, çocuklar için yazmayı çok iyi bilen *Ülkü Tamer*'in Grimm Kardeşler'in masallarından yola çıkarak yeniden yazdığı şiirli masallar.

Usta romancımız, usta öykücümüz *Fakir Baykurt*, *Sakarca* adlı masalıyla, çocuklarımıza çağdaş bir masal yaratıyor.

Büyük ozanımız *Fazıl Hüsnü Dağlarca*, *Balina İle Mandalina* adlı bu yeni çocuk kitabında, şiirli bir dostluk öyküsü anlatıyor.

Adnan Özyalçıner, ilk kez çocuklar için yazıyor, ve *Kırmızı Çini Kâse*'de, belki de en yalın anlatımına ulaşıyor.

Bunlar, kendi yazarlarımızın kitapları. Bu kitaplara büyük katkıları olan çizerlerimiz de Ulusal bir çocuk edebiyatının oluşmasına, bunun kitap biçiminde somutlaşmasına, yazılanları görüntüleyerek onların sevilmesine, yayılmasına büyük çapta yararlı oluyorlar.

Orhan Peker, *Ferruh Doğan*, *Yalçın Çetin*, *Tan Oral*, *Meh-*

met Sönmez, Yıldız Cıbıroğlu, Leylâ Uçansu, Yıldız Aydemir, Selçuk Demirel, Osman Kehri, Mustafa Delioğlu, Ferit Öngören, gerek siyah beyaz, gerekse renklerle bezenmiş sayısız resimleriyle, çocuk kitaplarını süsleme geleneğinin yaratıcıları oluyorlar.

Bu arada çevirilerin de tadını çıkaran usta çevirmenlerimizi anmadan geçmemeliyim. *Mehmet Fuat, Ülkü Tamer, Akşit Göktürk, Faruk Ünlütürk, Tomris Uyar, Şule Akyüz, Demir Özlü, Mehmet Özgül, Ataol Behramoğlu,* gibi Fransızca, İngilizce, Almanca, Rusça, İsveççe ve Farsça'dan çeviri yapan bu çeviri ustalarının da bu kitapların başarılı olmasında ve sevilmesindeki katkılarını kıvançla belirtmek istiyorum.

Milliyet Çocuk Kitapları. Bilindiği gibi, başarılı ozanımız ve çocuklar için en iyi kitapların yazarı *Ülkü Tamer*, 1976 yılı sonlarında Milliyet Yayınlarının genel yayın yöneticiliğine getirildi. Milliyet çocuk kitapları, gelecek yıl başarılı örnekler yayımlayacak demektir. Bu yıl yayımlananlar arasında önemli bir kitap bulamadım. Gelecek yılı beklemek en iyisi.

Okar Yayınları, Çocuk Kitapları dizisi de bu yıl içinde yayına başladı. *Kemal Bilbaşar*'ın *'Kurbağa Çiftliği'* ile *Joy Adamson*'dan çevrilen *'Özgür Doğanlar'* adlı iki kitapla yayına başlayan Okar Yayınlarının sahibi ve yöneticisi sayın *Zeki Okar,* bu yılki yayın amaçları konusunda bize şunları söyledi:

Geçen yıl iki kitapla başlattığımız Çocuk Kitapları Dizisi'ni bu yıl tasarılarımız doğrultusunda geliştirmek amacındayız. Dizi de öncelikle Türkiyeli yazarların yapıtları yer alıyor. Öte yandan dünya çocuk edebiyatının çağdaş ürünlerine de ileride yer vereceğiz. Amacımız, kültür emperyalizminin bayağı ürünlerine karşı açılan savaşa, doğrudan, haklıdan, gerçekten yana yapıtlarla katılmak; çocuğun doğayı, insanı, toplumları, kısacası Dünya'yı tanımasına, ezeni ezilenden ayırmasına, değişmesi gerekeni görmesine yardımcı olmak. Faşist ideolojinin okullara sokulduğu bir dönemde, sanırız amaçtan öte, bir görev bu...

YEPYENİ BİR ÖDÜL

Türk Dil Kurumunun her yıl değişik dallarda verilmekte olan ödüllerine bu yıl bir yenisi daha eklendi: «Çocuk Kitapları Ödülü». Bu yıl ortasında yapılan Türk Dil Kurumunun büyük kurultayında alınan yerinde bir kararla, bundan böyle her yıl, o yılın en başarılı çocuk kitabına *Türk Dil Kurumu Çocuk Kitapları Ödülü* verilecek. Tutarı 10 bin lira değerinde olan bu

ödülün ilki, 1977 yılı içinde açıklanacak. Buna göre, 1976 yılı içinde yayımlanmış yerli çocuk kitapları ile masal kitapları, bu ödüle katılabilecek. Gelişmekte olan çocuk edebiyatımız için gerçekten büyük bir özendirme kaynağı olabilir bu ödül. Dileriz, sonuçları bakımından da doyurucu, inandırıcı olsun.

ÇOCUK KİTAPLARINDA FİYAT SORUNU

1976 yılında, çocuk kitaplarının yüksek fiyatlı oluşu konusunda öne sürülen görüşler, kesindi.

«Umut verici bir girişim diye bakabilirdik, Arkadaş ve Gözlem-Aşama dizilerine. Oysa çok pahalı olmaları nedeniyle burjuva ve küçük burjuva çocuklarının ulaşabileceği kitaplar olmak durumundadırlar. Sonuç olarak, ülkemizde emperyalizmin denetim ve etkisindeki çocuk edebiyatı, sonsuz bir rahatlık içinde gelişip dururken, buna karşı nitelikli bir çocuk edebiyatı hâlâ yoktur ya da yok denecek kadar azdır ya da çocuğun ulaşamayacağı yerlerdedir.» (Gülsüm Cengiz / Töb-Der açık oturumundaki konuşmasından).

...Bu alanda 'Cem' ve 'Gözlem' yayınevleri, olumlu adımlar atmışlardır. Ancak bunların amaçları ilk plânda kâr olduğu için, çıkardıkları çocuk kitapları içerik yönünden devrimci olmakla birlikte, biçim yönünden (maliyet ve kâr oranı yönünden) ezilen, sömürülen sınıf ve tabakaların çoğunluğunun alım gücüne uygun değildir.» (Bekir Karakurt / Çocuklar İçin Edebiyat / Yeni Toplum / Mayıs 1976).

«Çocuk kitaplarının nasıl olacağı, neleri içereceği konusundaki tartışmaları şöyle özetleyebiliriz: Nitelikli yayınlar şimdilik çocukların satın alma gücünü aşmaktadır. Ancak, bilinçli, gelir düzeyi yüksek ana babalar bu tür kitapları edinebilmektedirler. Gerçekten iyi, güzel, yararlı kitaplar henüz köy odalarına, işçi evlerine girememiştir. Cem, Gözler, Milliyet, Yeni Dünya yayınları, kapak fiyatlarının on liranın üstünde tutulması bu yargıyı kanıtlıyor. (Ahmet Uysal / Çocuk Edebiyatı Sorunu / Dönemeç dergisi, Mayıs 1976).

Kitaplar güzel olsun, daha da güzel olsun, iyi kâğıtlara, daha da iyi kâğıtlara basılmış olsun, daha da iyi resimlenmiş olsun, olsun ama, yoksul çocukların da bu kitaplardan yararlanabilmesi için, kitaplar daha da ucuz olsun. Bu arkadaşların söylemek istedikleri bu. Ancak, bu iyi niyetli istekleri bugünkü düzen içinde, özel kesimden beklemek, safça bir istek olmuyor mu?

Özel kesim, kâr amacı güdecektir. Bu gerçeği bile bile, amacı, sosyalist bir devletin amacı olarak düşünmek çocukça bir istek olmuyor mu? Sanki sosyalist bir düzen içindeymişiz de, kamunun gereksinmelerini devlet karşılamıyormuş gibi. Sosyalist bir devletin yapması gereken işleri, özel yayınevlerinden beklemek, gerçekçi düşünceye uzak düşmek olur.

Ne olursa olsun, kim ne derse desin, çocuklar için hazırlanmış bir kitabı, kupkuru bir içerik olarak düşünmüyorum. İçerik, ancak, ustaca bir biçimlenişe kavuşunca etkili olabilir. Bu da yazarın işidir. Ama bir çocuk kitabı, yalnızca yazarla da bitmiyor. Bunun bir de usta bir çizer eliyle görüntülenmesi, bir yayıncı eliyle de, ilginç, albenili bir kitap biçimine sokulması gerekiyor. Çocuklarımıza ille de ucuz olacak diye, kötü kâğıtlara basılmış, ille de kötü resimlenmiş, kötü biçimlenmiş çamur gibi kitaplar mı vereceğiz? Yıllar yılı yapılan bu değil mi? Hangi yazarı, böyle kitaplar yazmaya özendirebiliriz? Hangi çizerimiz, böyle bir kitabı süslemek için istek duyar içinde? Ve hangi çocuk, bu kitabı edinmekten sevinç duyar? İlle de çocuğun beğenisini ilkel ölçüler içinde mi tutacağız? Ve kitabın yazarına, çizerine, emeği karşılığında doyurucu bir ücret ödenmesine kim karşı çıkabilir? Bütün bunlar bir araya gelince, ortaya çıkan masraflar, kitabın fiyatını belirleyecektir. Önce olağanüstü yüksek olan, ve ancak karaborsadan alınabilen kâğıt fiyatlarını ucuzlatacak bir devlet, kitapların gerçekten yayılmasını, okunmasını isteyecek, bu görevi yüklenecek bir devlet gerekli. Baskı sayısı arttıkça kitabın maliyeti de düşer. Öyleyse bu kitapların okurlarını artıracak, bu kitapların yurdun dört bir yanına dağılmasını ve okunmasını destekleyecek bir devlet gücü gerekli önce. Kimin devleti? Bütün bunları önlemeye çalışan bir zorba azınlığın devleti mi? Yoksa bütün bunlardan yana olan bir çoğunluk devleti mi? Önce bu devletin adını koymak gerek. Ötesi kolay.

Evet, içerik bakımından doğru, ama fiyat bakımından yanlış bir tutumla özel kesimin önce kâr diyerek bastığı bu çocuk kitapları için, en azından, değerli ozanımız *Gülten Akın* gibi konuya soğukkanlılıkla yaklaşmakta bence yarar var:

«Çocuk edebiyatı» üstüne kalem gezdiren arkadaşların çoğu, her bir şeyi çözümlüyorlar, anlıyorlar da bir şeye pek bozuluyorlar: Nazım'ın, Behrengi'nin masallarının kar gibi ak kâğıtlara renkli, cici kapaklarla, resimlerle basılmasına. Boz apartman, boz yol, gülümsemez anne baba, dalıp dalıp giden öğretmen, somurtkan okul kitapları, kahverengi sıra, kara, lâcivert önlük. Yasak yasak. yasak. Bunların ve başkalarının altını çizerseniz, durum aydınlanır. Renkli oyuncaklar, renkli kitaplar bir gereksinme sonucu ortaya çıkmıştır. Her şey gibi. Anapara düzeni şıp diye anlamıştır bu gereksinmeyi ve isteneni tezgâhlamaya girişmiştir. Girişsin. Düzenin gereğidir bu. Çocukların en çok beğeneceği usta yazarları da seçecektir gecikmeden. Seçsin. Biz sonuca bakalım. «Küçük Kara Balık», «Sevdalı Bulut» Hiç usanmadığımız «Kaşağı», «Forsa» ve başkaları çocuklarımızın dünyasına girdi mi, girmedi mi? Bu alışveriş, doyma noktasına geldiğinde, pazar kendini genişletecek, ucuz ve çok baskı dönemi gelecek. Hem de kısa sürede. Hele hele gelsin bir halkça, hakça yönetim dönemi. Hele girişsin devlet her şey gibi ulusal eğitimi kökünden düzenlemeye. Hele yürekten girişsin devrimci yazarlarımız ülkenin çocukları için yazma işine. O zaman başka. Şimdilik eldekini, iyi niyetli, namuslu çabaları beğenmek, değerlendirmek, giderek ondan yararlanmak zorundayız. Duruk bir «edebiyattan» devinen, yaşamı, doğayı yakından izleyen bir yazına büyük adımlar atıldı. Namuslu yayınevi, nasıl gücü ölçüsünde kendine düşeni yapıyorsa, biz de yapacağız. Kitap yazacağız, yazılanları tanıtacağız.

GÜLTEN AKIN
(Çocuk Yazını, Türk Dili, Haziran 1976)

ÇOCUK EDEBİYATI ÜZERİNE İLGİNÇ YAZILAR

1976 yılında dergi ve gazetelerde, çocuk edebiyatı konusunda pek çok yazı çıktı. Yayımlanan çocuk kitapları, büyükler için çıkarılan kitaplar kadar önemsendi, ilgiyle karşılandı. Dergi ve gazete sayfalarında unutulup yok olmalarına gönlüm yanaşmadığı için, birkaç ilginç yazıyı, önemli bölümleriyle buraya aktarmayı görev sayıyorum:

ÇOCUK EDEBİYATI SORUNU

Yıllar süren çırpınışlardan sonra, çocuk edebiyatının üzerine gidildiği bir döneme ulaştık. Böyle bir sonuç, çocukların ve çocuk edebiyatının kurtarıldığı anlamına gelmez elbette. Olsa olsa, sorunun açık seçik kavranılmaya başlanmasıdır bu. Aileyi, toplumu ekonomik temeller içinde ele alarak kurtarmadan çocukların sorunlarına çare bulmak olanaksızdır.

Ortam ne olursa olsun, gene de sanatın işlevinden söz etmek her zaman olasıdır. Toplumun değişen yapısını, değişmesi gereken kurumların işleyişini, üretim araçları üzerindeki mülkiyet ilişkisini yansıtmak devrimci sanatın görevidir. Her ne kadar Bekir Yıldız çocuk yayınlarını «bir bardak zehire katılan, bir damla bal» olarak nitelese de, sanat kendi payına düşeni ağır aksak sürdürmek zorundadır. Erdal Öz'ün ileri sürdüğü gibi «bir çocuk edebiyatı geleneğimiz» olmasa da, devinimler, atılımlar birbirini yenileyecek, aşacaktır.

Üç beş yıl öncesine kadar, Tevfik Fikret, Ömer Seyfettin, Aziz Nesin, Rıfat Ilgaz dışında kalan «kara edebiyat» adamları meydanı boş, arkalarını sağlam bularak uzun yıllar at oynatıp durdular. Bireyci, şoven duygular veren, çocukları kendi sınıflarına yabancılaştıran, mülkiyeti kutsallaştıran, sömürü düzenini öven vurdulu-kırdılı kitaplarla geniş bir ağ, korkunç bir şebeke kurdular. Bu ağ, bu şebeke kapitalist düzenle birlikte çatırdıyor şimdi. Edebiyatımız, sanatımız kökleşiyor. İşçi sınıfının, tarım emekçilerinin yanında yer tutarak tökezlemeden ilerliyor. Buna koşut olarak çocuk edebiyatı da bir dönemeci atlamak üzere. Soruna eğilen yazarlar ayrı ayrı görüşler ileri sürseler de, gelişim hızını yitirmiyor.

Çocuk kitaplarının nasıl olacağı, neleri içereceği konusundaki tartışmaları da şöyle özetleyebiliriz: Nitelikli yayınlar şimdilik çocukların satın alma gücünü aşmaktadır. Ancak bilinçli, gelir düzeyi yüksek ana-babalar bu tür kitapları edinebilmektedirler. Gerçekten iyi, güzel, yararlı kitaplar henüz köy odalarına, işçi evlerine girememiştir. Cem, Gözlem, Milliyet, Yeni Dünya yayınları kapak fiyatlarının on liranın üstünde tutulması bu yargıyı kanıtlıyor.

İçerik sorunu, bu tür yayınların en önemli özelliği olarak önde geliyor. Güçlü ve güçsüz yanıyla insan (kitabın kahramanı ya da kahramanları) bireysel çıkışlardan arınıyor, nesnelerle, toplumla, doğayla ilişki kuruyor artık. Devlere değil, egemenlere karşı mücadeleyi yeğliyor. Yalanla, cin-peri masallarıyla uyutulan çocuklara saygı belirginleşiyor.

Bir başka gerçek de şu: Çocuklardan önce büyükler okuyor bu tür yayınları. Okuyor ama, öğrencisine, çocuğuna, yakınlarına da anlatıyor, salık veriyor, yaygınlaştırıyor. Sözgelimi, Bekir Yıldız'ın «Behrengi çocukların değil, büyüklerin anlayabileceği bir toplumsal değişikliğin simgesini uygulamaktadır. Öyleyse pek çok masal, özellikle baskı dönemlerinde çocuklar için değil, büyükler için yazılıyor diyebiliriz» (Militan/sayı 15) yargısı hem olumlu, hem olumsuz yönler taşıyor bu açıdan bakınca.

Öte yandan Yaşar Kemal «çocuk edebiyatına inanmadığını» ileri sürüyor bir konuşmada. (Cumhuriyet Gazetesi/Kemal Özer). Yazarın gözlemlerle vardığı sonuca bakılırsa çocuk edebiyatı, çocukların küçümsenmesinden doğmuştur.

Çocukların ciddiye alınmadığı kapitalist ülkelerde, çocuklarla alay edilircesine uydurma, akıl ve çağ dışı kitapların yazıldığı doğrudur. Bilinçli, egemen sınıfın çıkarını gözeterek yazılmış kitaplardır bunlar. Çocuk psikolojisini iyice hesaba katarak piyasaya sürülen yayınların amacı, kapitalizmin dünyaya bakış açısını kavratmak, benimsetmektir. Ülkemiz için asıl tehlike bu yayınların içeriğinde yatmaktadır. Çeviri furyasına karşı çıkmaların anlamlılığı bu gerçekten kaynaklanır.

Bir başka tartışılan yön de halkın ürünü olarak ortaya çıkan masalların niteliğidir. (Örnek: P. Naili Boratav/Az Gittik Uz Gittik.) Bu masallar bizim halkımızın ortak ürünüdür. Yerli renkleri, yalın bir dili, sayısız deyimleri vardır. Böyle bir kaynağı nasıl değerlendirmeliyiz? Aynen alarak, hiç değiştirmeden aktararak mı? Yoksa, belirli ögeleri seçip kullanarak mı? Bu masalların feodal düzen kalıntısı olduğu, idealist bir dünya görüşü taşıdığı açık seçik ortadadır. Anlatım renkleri. dili, deyimleri bir yana bırakılırsa taşıdığı düşünce yapısının çok ilkel olduğu görülecektir.

Bu tür derlemeler yapılmalıdır kuşkusuz. Ama masalın aslına bağlı kalma dönemi kapanmıştır artık. Şimdi sanatsal bir masal dönemi açılmıştır. Günümüz yazarları bu anlatım yolunu seçiyorlar. (Sabahattin Ali/Sırça Köşk, Aziz Nesin/Memleketin Birinde Hoptirinam.) Bu tür çalışmaların en önemli niteliği, ideolojik ve gerçekçi olmasıdır. Çocuğu çağdaş kültüre, sınıfsal doğrulara yaklaştırmasıdır.

AHMET UYSAL
(Cumhuriyet, 1 Mayıs 1976)

ESKİ ÇOCUK DERGİLERİNDE DİL KONUSU

Bizdeki çocuk yayınları, yazın tarihimizin en bilinmeyen bölümü. Bu konuda kendilerini konuşmaya, yazmaya yetkili bulanların bile en insaflısı, bizdeki çocuk yayınlarını Meşrutiyet'ten —1908— den başlatıyor.

Oysa kütüphanelerimizdeki —benim bulabildiğim— en eski çocuk dergisinin çıkış yılı 1869, çıkış günü (15 teşrin-i evvel-i frengi) —ekim—, adı *Mümeyyiz*...

Demek ki en az 107 yıl önce başlamışız çocuklarımız için yayın yapmaya... Ve hemen hiç aralıksız sürdürmüşüz bu çalışmaları. 1940, özellikle 50'lere gelinceye kadar da bu işi iyice ciddiye almışız.

Eski çocuk dergilerinin en büyük özelliği, çocuklara gösterdikleri saygıdır. Çocukları asla bir sömürü aracı olarak kullanmamışlar. Eğlendirme gayretleri yanında, «yararlı» olmayı da amaçladıklarına tanık oluyoruz. *Çocuklara Arkadaş, Çocuklara Talim, Çocuk Yurdu, Çocuk Dostu, Çocuk Bahçesi, Çocuklara Mahsus Gazete* ve öbürlerinin en ilginç ve önemli ortak yönleri «başyazı»larında, verdikleri «haber»lerde, çoğunlukla, memleketin önemli konularını ele almış olmalarıdır. Bu tutum, çocuklara saygı göstermek değil de nedir?.. Çocukların taze heyecanlarını, önünü ardını düşünmeden kırmaçlamak yerine, onları küçük yaştan memleket sorunlarıyle ilgilenmeye alıştırmak çabasını, bu çok önemli çabayı, bu günkü çocuk dergilerinde bulamıyoruz.

Eski çocuk dergilerini, doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak üstünde durdukları önemli konulardan biri de «dil» sorunudur.

Eskilerin bu konudaki çalışmalarını, birkaç dergiden örnek vererek sergileyelim:

Elimizdeki ilk çocuk dergisi olan *Mümeyyiz*'in başlığını ve «Mukaddime» adlı ilk yazının «dil»le ilgili sözlerini olduğu gibi aktarmak istiyorum.

Numara	Recep	Hicret	Cuma	Milât	Teşrinievvel	Teşrin-i evvel-i frengi
1	9	1286		1869	3	15

İşbu gazete haftada bir kere cuma günleri Asmaaltı'nda Camlı Han Matbaasında çıkar bir seneliği kırk ve altı aylığı yirmi beş ve üç aylığı on beş kuruştur küçük nüshası yirmi parayadır.

Terbiye-i ve menafi-i etfale müteallik asâr meccanen basılır

«.....Sizin için dahi işbu gazete çıkarılmaya başladı. İçinizde görmeyen ve bilmeyenleriniz birçoklarınız bulunursa da elbette çoğunuz Tasvir-i Efkâr Terakki Mümeyyiz Muhadderat daha başka isimlerle Köprübaşı'nda ve kalabalık mahallerde satılır yazılı kâğıtlar görmüşünüzdür. İşte böyle kâğıtların Frenkçe adı gazete ve Arapça ceridedir. Daha Türkçe mahsus adı yoktur».

Görüldüğü gibi bu dergi, henüz noktalama işaretlerini kullanmaya başlamamıştır ama gazete sözcüğünün Türkçesini aramıştır.

1298'de yayıma başlayan *Çocuklara Arkadaş* dergisinde Türkçeye özlem, belli bir yazı olarak değil, ama, o gün için kullanılması çok doğal olan sözcüklerin bile Türkçe karşılıkları her yazının başına konarak belirtilmiştir. Örneğin: hâmi-esirgeyici, tefekkür-düşünme, hararet-sıcaklık, ziya-aydınlık, imâl-yapmak, mubaşeret-başlamak, hayat-dirilik, mahlût-karışık, varak-yaprak. Gibi...

ÇOCUKLARA KIRAAT: (1299) — 8. sayıda dergiye gönderilen mektup ve karşılığı ilginçtir. Mektup der ki: «Geçen 7 numaralı nüshanızın son sayfasının ikinci sütununun onuncu satırında 'kaba Türkçe' sözü vardır. Bu sözden dahi maksat neden ibarettir?»

Karşılığı da şöyle: «.....Kaba Türkçe demekten maksadımız, herkesin anlayacağı bir surette olsun dedik. Mehmet Ağa, Ahmet Ağa, Hüseyin Ağa, okunurken bulunurlarsa anlasınlar demeyi murat ettik. Fakat biz burda hata ettik. Zira 'kaba Türkçe' olsun tabiri yerine 'açık ve sade olsun' demeliydik. Yani şanlı, azametli ecdadımız olan ve dünyayı heybetinden, şecaatlerinden titreten ve ulûm-u maarifin terakkisine cidden gayret eden eski Türklerin usulü üzerine olsun demeyi murat ettik. Daha açık söyleyelim: Arabi ve Farisi kelimeleriyle yazmayınız demek istedik. Bizde Arabi ve Farisi kelimelerden Türkçeleştirilmiş pek çok kelimeler vardır ki onları kullanmalıdır.

.....Vatan, güç bir yol ile, lisan ile hizmet bekliyor.

.....Ecdadımız bu vatana lisanları olan Türk lisanıyle hizmet ettiler. O yolun yolcusu olarak dinimize, vatanımıza, devletimize o yoldan, yani kendi lisanımız olan Türk lisanıyle hizmet edelim. Yani Osmanlı diliyle hizmet edelim.»

ÇOCUKLARA TALİM (1303) dergisinde önce «Üç Lisan» adı altında, her sözcüğün Türkçesi, Arapça ve Farsçası veriliyor. Şöyle ki:

TÜRKÇE	ARAPÇA	FARİSİ
etmek-ekmek	hubz	nân
et-ed	nâr	ateş
et	lahan	gûşt
deniz	bahr	derya
baş	re's	ser
dil	lisan	zeban

Derginin ilk sayısında başlayan bu «Üç Lisan» açıklamaları 6 sayı sürüyor. 6. sayıda şöyle bir yazı var:

TÜRKÇE LÜGAT KİTABI

Arapça ve Farisî olmayarak, salt Türkçe bulunan lügatleri yani sözleri sırasıyle yazarak bir araya toplanmasını arzu eyledim. Ancak fiillerin ancak emr-i hâzırlarıyle mastarlarını yazmasını münasip görerek, işte birer birer yazmaya başladım:

«Elif denen bu harf, Türkçeyi okumak ve yazmak için 32 harften ibaret olan harflerin birinci harfidir.» dendikten sonra, elif harfinin çeşitli yerlerdeki görevleri anlatılmaktadır.

Sonraki sayılarda Türkçe sözcüklerin açıklanmalarının sürdürüldüğünü görüyoruz. 7. sayıdaki açıklamalardan birkaçını alalım:

Abanmak — Baş ve göğüsle ileriye ve üstüne doğru pek yüklenmek, dayanmak.

Ebru — Mermer gibi damarlı türlü renkte olan kâğıt (ebru lügati Farisî'de kaş demektir. Buradaki Türkçesidir.)

Ap — Bütün bütün, birdenbire, pek (ancak birkaç sözün evvelinde kullanılır.)

Apaçık — Bütün bütün açık.

Apansız — Birdenbire.

Apalak — (aplak) - Semiz, tıknaz.

Ve böylece uzayıp gidiyor.

Bu dergi, sonraları «mabat» sözcüğünü de kaldırmış, sürekli yazıların altına, «alt tarafı gelecek nüshada» demeye başlamış.

MEKTEP (1307) in 7. sayısında şöyle bir yazı görüyoruz:

«Risalemizde elden geldiği, mümkün olduğu kadar açık Türkçe yazmak iltizam ediyor isek de bazan zaruri olarak Arabî, Farisi tabirler, terkipler, bazan ecnebi kelimeler kullandığımızdan .....Bundan sonra her cüz'ün münderecatında bulundurulan o gibi tabirler ve terkiplerle kelimeler üzerine birer x işareti koyup bunlar için o cüz'ün neheyetine şöyle bir cetvel ilâve etmeyi .....Bir de lügatlerin şerhleri istimalimize göre, yani Osmanlı erbab-ı kalemi ne manada kullanmakta iseler o mana üstüne yapılacaktır.

İntihap (a) — Seçmek, seçilmek.»

Aynı derginin 9. sayısının başyazısı, dışardan gönderilecek yazılarda dil bakımından aradıkları nitelikleri açıklamak için yazılmıştır:

—İHTAR—

«.....Kolaylıkla anlaşılacak yolda gayet açık ve öyle bir garip lügatlerden, kâtipçe tabirlerden âr olması ve hususiyle —bir kişinin kaleminden çıkmış gibi— ifade ve imkânların hep bir tarzda bulunması matlûp ve mültezimdir.

.....Bundan sonra yazılacak şeylerin gayet açık ve sade olmasına, lûzum-u hakiki olmadıkça Farisi, Arabî kelimeler ve hele meselâ «çıktı» yerine «huruç etti» gibi lüzumsuz mürekkep fiiller kullanılmamasına dikkat buyrulmasını rica ederiz.»

ÇOCUK DÜNYASI (1329) Sayı 13:

DİL YARIŞI

«Küçük karilerimizden aldığımız bazı mektuplarda dil yarışına dair verdiğimiz izahatı tamamiyle anlamadıkları bildiriliyor. Bunun için biz tekrar izahat vermek mecburiyetinde kaldık: Burada dikkat edilecek bir nokta var: Lisanımızda kullanılan Arapça ve Acemce kelimeler, cümleler, terkipler yerine Türkçe sözler bulup koyabilmektir.»

Görüldüğü gibi, eski çocuk dergilerinin birçoğunda «dil», üstünde durulan bir konudur. Bu dergiler incelendiğinde sade dil değil, yazım üstünde de durulduğu görülür... Ama dergilerimizde, bugün olduğu gibi dün de, ne dil birliği vardır, ne de yazım. Örneğin, *Çocuk Dünyası* sade dil yarışması yaparken, aynı zamanda çıkmakta olan *Çocuk Duygusu* dil üstünde, yazım üstünde hiç durmaz; dil de *Çocuk Dünyası*'na oranla bir hayli ağırdır.

1312 yılında yayımlanmakta olan *Türk Yavrusu*'nda Mehmet Emin, «Ey sevgili çocuğum, sana gülen bu hayat sade oyun değildir. Şu dünyada her şeyi kendinden bekle ve um» derken, 1312 çıkılış *Çocuklara Mahsus Gazete*, «M Zükûr ve inas etfal-i vatanın tehzib-i ahlâk ve tevsi-i malûmatına hâdim olarak şimdilik haftada bir defa çıkar ve her şeyden bahseder musavver Osmanlı gazetesidir» der; Ahmet Mithat Efendi'nin mektubundan, (atıfetlû Ahmet Mithat Efendi Hazretleri'nin sahib-i imtiyaza takdirat-ı mahsusaya mütezammın bir mektub-u âlileri var» diye söz eder ve bütün yazılarında aynı ağdalı dili kullanır.

Ama gene de 107 yıl önce bir çocuk dergisinin, «gazete» sözcüğüne karşılık araması; 100 yıl kadar önceki derginin gönderilecek yazıların «sade Türkçe» olmasını koşullaması; 90 yıl önce yayımlanmış bir çocuk dergisinin «Arapça, Farsça olmayan salt Türkçe sözler»i bir araya toplama gayreti ve benzerleri, eski çocuk dergilerinin, çocukları, dilin sadeleşmesi konusunda bilinçlendirme çabaları olarak üstünde durulacak çalışmalardır.

İSMET KÜR

(Türk Dili Dergisi, Eylül 1976)

TÜRKİYE'DE ÇOCUK EDEBİYATININ DÜNÜ BUGÜNÜ VE...

Ne yazık ki, bizim bir çocuk edebiyatı geleneğimiz yok. Böyle bir geleneğin olmayışını yurdumuzun kültürel hayatında, daha doğrusu kültürel karmaşasında aramak gerekir. Bunun da göstergesi toplumsal koşullar ve Türkiye'nin sınıfsal yapısıdır.

Ataerkil aile düzeninin sürdüğü, feodal ilişkilerin egemen olduğu bir toplumda çocuk edebiyatı olmaz. Çünkü, bu tür bir toplumda çocuk yoktur. O döldür, zürriyeti sürdürmesi gereken bir maldır. Herşey babadan oğula devredilir. Maddî ve manevî hayat, aile reisinin denetimi altındadır. Aile reisi ne derse o olur. Çocukların söz hakkı yoktur. Çocukların aklı çalışmaz. Ne buyurulursa onu yapmak zorundadırlar. Evlilikleri bile ataerkil aile düzeninin gereklerine göre kurulur. Bu durumda çocuk edebiyatından söz etmek gülünç olur herhalde.

Önce Tanzimat, sonra da Cumhuriyet ve Atatürk Devrimleri biraz olsun değişiklik yaptı. Batıcılık matıcılık başladı. Yüzümüzü Avrupa'ya çevirdik. Cumhuriyet okulları açıldı. Yüzey-

sel de olsa gözle görülür bir değişim başladı. Çocuk ilk kez önemsendi. Çocuk olduğu için değil, rejimin geleceği olduğu için önemsendi. Ama, «çocuklar herşeye karışmaz, aklın ermez, burnunu sokma, sen anlamazsın, sus bakayım otur yerine» gibi kör inançlar olduğu yerde kaldı. Bunun sonucu, çocuklar iki ateş arasında sıkışıp kaldılar. Bir yanda eski yazı, Kurân kursları, sert bir otorite; öte yanda yeni yazı, yeni eğitim sistemi ve müsamereler, balolar, bayramlar. Bu dönemdeki Nasrettin Hoca fıkralarını, hayvan masallarını, çocukların rejime bağlılıklarını artıracak marşları, şarkıları, hikâyeleri çocuk edebiyatı sayarsak, o zamanın çocukları olan bugünkü aklı başında yaşlılar alay eder bizimle.

Tek parti döneminde yurdumuza yavaş yavaş yaklaşan emperyalizm, 1950'den sonra bütün takım taklavatıyla geldi. Onunla birlikte «Çöplük Kitapları» da girdi yurdumuza. Çocuklar, bu kez iki cami arasında değil, üç cami arasında bînamaz kaldılar. Kurân kurslarına aynı hızla devam, okullarda «Yaşasın Cumhuriyet, Yaşasın Atatürk», sokakta ya da evde kovboyculuk. 1950-1960 döneminde, bugün anladığımız anlamda bir çocuk edebiyatı doğamazdı. Çünkü doğrudürüst bir edebiyat yoktu. Büyükler, kendi sorunlarıyla uğraşmaktan vakit ayıramıyorlardı çocuklara. Baskı dönemlerinde büyüklerin okumaları, öğrenmeleri, bilinçlenmeleri engellenmişken çocuklara ne verilebilir? Egemen sınıflar kendi istedikleri gibi kitapların yayımlanmasına izin verdiler. «Büyükler, küçükler oyalansın. Olur olmaz şeyleri öğrenmesinler. Zararlı cereyanlardan, fikirlerden uzak dursunlar.» Hep böyle düşündü, hep bunları istedi egemen sınıflar. Hele çocuk sözkonusu olunca, iyice arttırdılar baskıları. Sandılar ki toplum yerinde durur. Baskıyla - zulümle, çağ dışı kanunlarla, yasaklamalarla herşeyi önleyebilirler. Türkiye diledikleri gibi bir ülke olur. Düşünce özgürlüğünü, yaratma özgürlüğünü yok saydılar. Hepimizin bildiği baskı dönemleri, 1960'tan sonra yerlerini kısmî özgürlüklerin gerçekleşmeye başladığı bir döneme bıraktılar. 1960 yılı, toplumsal ve kültürel hayatımızda bir dönüm noktası oldu. Çocuk edebiyatı da diğer sorunlar gibi 1960'tan sonra önem kazanmaya başladı. Bu yıla kadar siyasal iktidarların güdümünde olan çocuk edebiyatı, bu yıldan sonra küçük de olsa bir soluk aldı.

Yeni dönemdeki gelişmelere geçmeden bir gerçeği bir kez daha belirtmekte yarar var. Bugüne kadar bir çocuk edebiyatı kurulamamışsa, çocuklarımız resmî ideolojilerin boy hedefi olmuşsa, kahramanlık masalları, serüven hikâyeleri, milliyetçi-

lik efsaneleriyle uyutulmuşlarsa, bunun tek sorumlusu yazarlar, ana babalar değil, gelip geçen siyasal iktidarlar ve o iktidarların dayandığı sınıflardır.

1961 Anayasası'nın getirdiği demokratik ortam, ilkin büyüklerin gözünü açtı. O güne kadar bilinmeyen, yasaklanan düşünceler öğrenildi. Kitle haberleşme araçları yeni yeni görevler üstlendiler. Gazeteler, dergiler, kitaplar nitelik değiştirdi. Radyo, TV'de haberlerin ve programların yapısı değişti. Ülkemiz dünyaya, dünya ülkemize açıldı. İşçi sınıfının sendikalaşma hareketi hızlandı, bilinç düzeyi yükseldi. Sınıf esasına dayalı bir siyasal parti kuruldu. Belli başlı marksist klâsikler okunmaya başladı. Toplumsal uyanış yeni boyutlara ulaştı. Yazarlar, sanatçılar düne oranla daha özgür oldular. Düşünce hayatımızın, durumu değişti. Yayın piyasası hareketlendi. Bunlar, çocuk edebiyatına da yansıdı. Ama pek küçük bir ölçüde. Çünkü, her zaman olduğu gibi büyükler kendi dertlerine düşmüşlerdi. Haklıydılar doğrusu. Önce, kendilerini eğitmeyi düşündüler. Büyüklerin eğitimi çok vakit aldı. 1970'lere gelene kadar çocuklar yine ikinci planda kaldılar. Onlar yine eski «resim aptallığı»nın, «akıl almaz serüvenler»in, hayaller dünyasının tutsağı oldular. Bir iki yayınevinin hiç bir şeyine özen göstermeden yayımladığı çocuk kitapları yeterli değildi.

Toplumumuzdaki hızlı değişim insanları da değiştirdi. Ana babalar çocukları için doğru dürüst kitaplar arar oldular. Ancak 1970'ten sonra çocuk edebiyatının ilk kıpırdanmaları başladı.

Çocuk edebiyatı henüz çok yeni. Yazarlarımız, son yıllarda çocuk kitapları yazmaya başladılar. Ana baba öğretmen üçlüsü, son yıllarda çocuklar için seferber olabildiler. Yayınevleri, son yıllarda özlenen çocuk kitaplarını basmaya başladılar. Çünkü, toplumumuzun, dolayısıyla çocuklarımızın hangi tehlikeler karşısında olduğu son yıllarda çok açık bir biçimde görüldü.

Günümüzdeki çocuk edebiyatı, şimdilik tam istenilen düzeyde değil. Çocuk edebiyatı, ticaret konusu olduğu sürece istenilen düzeye ulaşamaz. Yayınevleri ne kadar özen gösterse, ne kadar dürüst davransa yine belli bir düzeyin üstüne çıkamazlar. Onların elini kolunu bağlayan kapitalist ilişkiler vardır, devletin yapısı vardır, siyasal iktidarların müdahalesi vardır. Bütün bunlara karşın, namuslu yayınevlerine yine de önemli görevler düşmektedir: İyi çocuk kitabı basmak. Bu görevi yerine getirmek bugün mümkündür. Çocuklar kendilerine verilen iyi, doğru, yararlı, onlara göre ve güzel hiç bir şeyi geri çe-

virmiyorlar. Son yıllarda yayına başlayıp hızlı bir gelişme gösteren bir kaç yayınevi bunun en açık kanıtıdır.

Çocuk kitapları yayımlayan bazı yayınevlerinin amaçları ve yayın politikaları ortada. Demek ki, yurdumuzda bir çocuk edebiyatının doğuşuna tanık oluyoruz. Bırakalım geçmişi, düne kadar ne bu tür yayınevleri vardı, ne de böyle amaçlar. Şimdi, burada yazarlarımıza büyük görevler düşüyor. Çünkü, çocuk edebiyatının kurulabilmesi, bir geleneğe sahip olabilmesi için herşey hazır. İlk iş, çocuk kitabı yazmak. Çocuklara göre çocuk kitabı yazmak. Öykü, roman, masal, oyun, şiir türlerinde ürün vermek. Böylece, ulusal bir çocuk edebiyatımızın kurulmasına, temellerinin atılmasına yardımcı olmak.

SÜREYYA BERFE
(Milliyet Sanat, 13 Nisan 1976)

ÇOCUKLAR İÇİN EDEBİYAT

...Çocuk edebiyatı ürünleri bize ilkin çeviri yoluyla gelmiştir. Şinasi, Recaizade Mahmut Ekrem, Muallim Naci, ...La Fontaine'den ilk olarak fabllar çevirirler. Hayatın gelecek yüzünü yansıtan çocukları Türk Edebiyatında ilk kez Tevfik Fikret, Şermin adlı yapıtında ele alır. Sonra İbrahim Alâettin, Ali Ulvi, Ziya Gökalp, Mehmet Emin, Halit Ziya, Ömer Seyfettin şiir ve öykülerle çocuk edebiyatının ilk ürünlerini verirler. Bu arada La Fontaine'in fabları, Andersen'in masalları, Daniel de Foe'nun Robenson'u, Charles Dickens'in Davit Coperfield'ı, Jonathan Swift'in Alis Harikalar Diyarında'sı, Jules Verne'nin geleceğe dönük hayal ürünü masalları Türkçeye çevrilerek, çocuklarca ve büyüklerce de ilgiyle okunur.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında bu çeviri çocuk edebiyatı, önemini korur. Hatta Nâzım Hikmet ve Orhan Veli, La Fontaine'den yeni fabllar çevirirler. Ayrıca Nâzım Hikmet, bu yıllarda Mavi Kitap adıyla çocuklar için yazdığı öyküleri yayınlar. Bu kitapta İlhami Bekir'in de öyküleri yer alır.

Harf değişikliğinin (1928) çocuk edebiyatının gelişmesi ve yaygınlaşmasında önemli katkısı olur. Sonra Köy Enstitülerinin kurulmasıyla (1940) bu gelişme yeni aşamalar kazanır. Çocuk edebiyatı ürünleri kitabî ve didaktik olmaktan kurtularak, hayatın gerçek yüzünü, yaşayan, soluk alan yüzünü yansıtan duruma erişir. Bir çok yazar ve şair daha öğrencilik döneminde önemli sayılabilecek ürünler verirler.

Teknik gelişimlerle birlikte yapıtların basılma, okunma, yazılması da artar. Ancak bu, ülkemizdeki kapitalist gelişmeye

görü düzeninin ürünleri olan «Çöplük Kitapları», Teksaslar, Pekos Biller, Red Kitler, Tommiksler, çocuk kitapları alanını 1955 sonrası iyice doldurur. İçeriği birbirinin aynı olan bu tür yayınlar çocuk beyinlerini uyuşturmaktadır. Ama zamanla kapitalizmin çöküşü gibi kültürünün de gerilediği görülür.

Şimdi egemenlik çocuğa özgür bir kişilik sunan şiir, öykü, roman, vb. gibi türlerdeki içeriği zengin, yararlı yapıtlardadır. Bunlar ise, son birkaç yıldır sevindirici düzeyde gelişim göstermektedir. Artık yazarlarımızın çocuklar için yazdığı yapıtlarının da sayısı artmaktadır. Yayınevleri bu alana da çekinmeden para yatırmaktadırlar. Eğitimciler, okuldışı serbest okumalara gereğince önem vermektedirler. Geleceğin yöneticisi çocuklar, ilkin kendi gerçeklerini tanımaktan sevinç duyan bir düşünüşle eğitilmek gereksinimini duymaktadırlar. Bizce tüm bu girişim ve gelişimler, toplumcu içerikli aynı zamanda evrensele açılan ulusal çocuk edebiyatımızın yaratılması yolundaki çabalardır.

Önümüzdeki yılların çocuklar için yazılan ürünlerin zafer yılları olacağını söylemek, kehanet sayılmamalıdır.

HİKMET ALTINKAYNAK

(Cumhuriyet, 1 Mayıs 1976)

ÖNEMLİ BİR KARAR

Son Dil Kurultayında çocuk romanlarına da ödül verilmesi konusunda alınan karar, gerçekten çok önemlidir. Çünkü bu karar, çocuk yazın türünün, uzun yıllardır süregelen boşlanmaktan, küçümsenmekten kurtuluşunu muştulayan bir adımdır.

Çocuk yayınlarının küçümsendiğini nerden çıkarıyoruz?.. Çocuk kitabı yazanlar toplumumuzda, genellikle, «yazar» bile sayılmazlar. Cumhuriyetin 50. yıldönümü nedeniyle yayımlanmış, 50 yıllık Türk yazınını inceleyen kitapların benim görebildiklerimde çocuk yayınları üstünde hiç durulmamıştır. Gerçi bu 50 yılın zengin bir çocuk yazınına sahip olduğu savı ileri sürülemez; ama gene de üstünde durulacak ad ve yapıtlar vardır. Örneğin, bir Naime Halit Yaşaroğlu vardı. Adına hiç bir yerde rastlanmayan bu aydın kadın, Türk çocuk yazınına adamakıllı katkıda bulunmuştur. Hemde çocuğa bugünkünden de az önem verilen yıllarda, yılmadan çocuk kitapları yazmış, çevirmiş; eşi «Muallim Ahmet Halit» le birlikte gelmiş geçmiş ve yaşayan çocuk dergilerinin en iyilerinden biri olan *Çocuk Dünyası*'nı çıkarmıştır yıllarca.

Bir Kemal Kaya vardı. O da Naime Halit gibi, eğitimci yazarlarımızdan biriydi. Ve eğitimle yazını bir arada yürütebildiği için güzel çocuk kitapları yazdı, çevirdi.

Ve sayılamayacak kadar çok hizmeti ve yapıtıyle Eflâtun Cem Güney...

Ve daha başkaları...

Çocuk kitaplarını eleştirene de rastlanmaz. Gerçi memleketimizde her alanda bir eleştirmen darlığı vardır ama, gene de eleştiriyi kendine iş edinenleri görüyoruz. Bir süre önce *Türk Dili* dergisinde bir iki kez Gülten Akın'ın çocuk kitapları üstünde durduğunu gördük, o kadar...

Öğretmen Vasfi Bingöl'ün yayımladığı iki ciltlik *Çocuk Kitapları Kılavuzu* çok yararlı bir yapıt olmasına karşın, beklenen, gereken ilgiyi görmemiş, bu yüzden de bunlara yenileri eklenmemiştir.

Basımcılar da çocuk kitaplarına daha az para verirler. Hatta TRT bile çocuk oyunlarına daha az para öder.

Nedendir bu küçümseyiş?.. Çocuk için yazmak, yetişkin için yazmaktan daha mı kolaydır?.. Elbette değildir. Önce, çocuk için konu bulmak çok daha zordur. Rasgele bir konu alamazsınız. Bulunacak konuların, oynak çocuk ilgisini toparlayabilecek nitelikte olması gerekir. Hem de bir şeyler, olumlu bir şeyler vermesi istenir çocuğa...

Kız çocuklarının tuttuğu konularla, erkek çocukları ilgilendiren konular aynı olmaz çoğu kez. Bu yüzden, bulunacak konular, bütün çocukların sevebilecekleri türden olmalıdır. Ayrıca konuların yaşlara göre de ayarlanması zorunluluğu vardır. Hangi yaşlar için yazıyorsa, o yaşların psikolojik özelliklerini bilmelidir yazar.

Yetişkinler için yazanların birçoğundan duyarsınız: «Bu kitabı yazmaya başlarken bunları yazmak niyetinde değildim. Ama romanın kişileri benim sözümü dinlemeden yazıyı sürdürdüler» derler... Oysa bir çocuk kitabının yazarı kendini asla kişilerin buyrultusuna bırakamaz. O, hep tetikte olmak, çocuğun ilgisini, bilgisini, çocuğa verilmesi ve verilmemesi gerekenleri bir an gözden kaçırmamak zorundadır.

Çocuklar için yazarken, konular gibi, sözcüklerin de titizlikle seçilmesi gerekir; rasgele sözcükler kullanılamaz. Yazar, hangi yaşlar için yazıyorsa o, yaşların bildiği sözcükleri bilmeli, bunları biraz daha zenginleştirmek çabası içinde olmalıdır.

Üstelik çocuk, yaman bir eleştirmendir. Bir yerini tutmadığı kitabı, bir daha almamacasına bırakıverir. Bu, bırakıver-

diği kitapların sayısı çoğalırsa, okumaktan tümden soğuması olasılığı da vardır.

Görülüyor ki, çocuklar için yazmak, gerçekten zor bir yığın sorumluluğu yüklenmek demektir.

Hal böyleyken çocuk yayınlarına, çocuk için yazanlara neden önem verilmez?.. Bu sorunun karşılığı çok açıktır: Memleketimizde «çocuk»a gereken değer verilmez ki, çocuk için yazanlara, yazılanlara verilsin... Çocuk, — çok acı ama gerçek — her yandan itilip kakılan, haklarına, varlığına saygı gösterilmeyen bir yaratıktır bizde. Herhangi bir anaya ya da babaya, hatta, hatta bazı öğretmenlere sorun: «Çocuklarınıza saygı duyar mısınız?» deyin; yüzünüze garip garip bakacak: «Saygı göstermek çocuğun görevidir» yanıtını verecektir.

Son zamanlarda bazı yazarlarımızca çocuk yayınlarıyle ilgili bir garip sav atıldı ortaya: «Çocuklar için ayrı yayın yapılmaz.» diyenler çıktı.

Başından beri yazdıklarımız bu savı çürütmeye yeter sanırım... Ama gene de sorunu biraz daha açık seçik koyalım ortaya:

Günümüzde ayrı bir çocuk hekimliği var mıdır? Vardır; çünkü çocuk, bedeniyle yetişkinden ayrımlıdır.

Ayrı bir çocuk beslenmesi var mıdır? Vardır; çünkü çocuğun gelişmesi için yetişkinden ayrı bir beslenme düzenine bağlanması gereklidir.

Ayrı ruhbilimi ve bunun uzmanı var mıdır? Vardır; çünkü çocuğun davranışlarını anlamak, çocuğa yön vermek ve de çocukta davranış bozuklukları varsa bunları düzeltmek ayrı bilgilere gereksinme gösterir.

Gelişmiş ülkelerde ayrı çocuk mahkemeleri var mıdır? Vardır; çünkü çocuğu sorguya çekmek, onun davranışlarını değerlendirmek ve kararı buna göre vermek ayrı bir uzmanlık işidir.

Bu örnekleri çoğaltabiliriz. Bütün bunlar bizi, «çocuk» denen, yetişkinden ayrımlı bir canlının var olduğu sonucuna götürmez mi? Sanırım ki götürür. Hekimi, besini, öğretmeni, ruhbilimcisi, yargıcı ayrı olan çocuğun, ayrı yayınları da olması doğal değil midir?

Derler ki «Ne *Robenson* çocuklar için yazılmıştır, ne *Güliver'in Gezileri*, ne de *Küçük Prens*... Ama çocuklar bunları bayıla bayıla okuyorlar.»

Yüzlerce yıldan beri yazılmış milyonlarca kitap arasında böyle beş on tane, kırk elli tane yapıtın bulunması bir genelleme yapılmasına olanak verir mi?

Daha ileri gidip, «Çocuk için ayrı yayın düşünmek, onu insan yerine koymamaktır» diyen yazarlarımız bile var. Aslında, çocuk için ayrı yayın yapılmaması onu insan yerine koymamak, ona saygı duymamak anlamı taşır.

Çocuk için ayrı yayın da yetmez. Çocuk için yazanlarda bazı özellikler aranması zorunludur: Çocuğun bütün gereksinmelerini çok iyi bilmek gibi... «Çocuk» u her yönüyle tanımak gibi... Elbette bunların yanında iyi bir yazı ustası olmak da var...

Umalım, diyelim ki, çocuğa ve yayınlarına karşı uyanmaya başlayan ilgi ve saygı kısa zamanda istenilen düzeye varsın... Bizde de sesini, tüm dünya çocuklarına ulaştırabilen büyük yazarlar yetişsin.

İsmet KÜR
(Türk Dili Aralık 1976)

⊙

ISTANBUL RADYOSU'NDA ÇOCUK EDEBİYATI ÜSTÜNE KONUŞMALAR

Hazırlayanlar *Nursel Duruel*
Sezi Çolakoğlu

Mehmet Başaran
6.12.1975 Saat 13.30

Sezi Çolakoğlu — Sayın Mehmet Başaran, ülkemizde çocuk edebiyatının durumu nedir? Bize kısaca bilgi verir misiniz?

Mehmet Başaran — Ülkemizde çocuk edebiyatının durumu genel edebiyatımıza paralel olarak düşünülmelidir. Nasıl edebiyatımız öncelikle dar bir çevrede oluşmuş, ancak yeni bir yönetimden sonra harf değişimi, dil devrimi yapıldıktan sonra yurt yüzeyine, halka gitmeye başlamışsa, çocuk yazını da ancak bu ortam içinde oluşabilmiş, çocuklarımıza ulaşabilmiştir.

Sezi Çolakoğlu — Evet... Çocuklar için bir edebiyat, yani ayrı bir edebiyat yapmak mı sözkonusudur, yoksa çocuklar büyüklerin kitaplarından da yararlanabilirler mi? Yani böyle bir ikili görüş var şu anda ülkemizde. Siz bu konuda ne diyorsunuz acaba?

Mehmet Başaran — Ben o konuyu açıklamaya çalışmazdan önce, Türkiye'de herşeyden önce insanlarımıza okuma alışkanlığı edindirme gereği üzerinde durulmasından yanayım. Çünkü bugün mevcut eğitim düzeni yetişmekte olanlara kitabı sevdiremiyor, kitaptan yeterince yararlanmasını veremiyor. Eğitim düzeni yetişenlere davranış düzeyinde bilgiler kazandırmalı. Onlara bireysel ve toplumsal yaşamı iyileştirecek etkinlik ve yetkinliği kazandırabilmeli. Ancak böyle bir eğitim düzeni, sağlıklı düşünmeyi ve sağlıklı duyarlığı geliştirebilir. Bugün yalnız derslikler dolup dolup boşalmaktadır. Okullardaki kitaplıklar birer depo durumundadır. Hatta laboratuarlar da çalışıyor denemez. Şu halde sağlıklı bir yaşama ortamı durumuna gelen okulda ancak kitaplıklar da gürül gürül dolar ve orada okuma alışkanlığı edindirilebilir. Okuma alışkanlığı edinememiş insanların birtakım kuru bilgileri edinmiş olmaları insanlığının gelişmesine bile yeterli değildir. Bakın Nurullah Ataç ne diyor: «Bizi bencillikten, karamsarlıktan, kabalıklarımızdan edebiyat kurtarır. Şiirler, hikâyeler, romanlar, tiyatro eserleri, denemeler kurtarır. Öteki insanların içlerini bize onlar açıverir. Bize başkalarını onlar duyurur.» Edebiyat şöyle olmalı, böyle olmalı demezden önce kafamıza koymamız gereken şey, nasıl insanlarımızın beslenmesi için çaba harcıyorsak, kafa besini diyebileceğimiz okuma alışkanlığıyla elde edilen besinler edinmeyi de alışkanlık haline getirebilmeliyiz. Gene bakın Ataç ne diyor: «Çocuklara, gençlere şiirler, hikâyeler, romanlar okutturun. Onları tiyatrolara, sinemalara gönderin. O hikâyelerin, romanların, oyunların insanlarıyla tanışsınlar. Onların hayatlarını, hayallerini yaşasınlar, öğrensinler. Onların içlerini, böylece gerçekteki insanları daha iyi anlarlar. Çocuğunuz büyüyünce ne olacaksa olsun. Küçükken siz ona edebiyatı sevdirmeye bakın. İlim, bilgi sonradan gelecektir. Kişiliğin kurulmasında en önemli etken dilin iyi kavranması, inceliklerinin öğrenilmesi, duyarlığın ve sağlıklı düşünmenin geliştirilebilmesidir.»

Sezi Çolakoğlu — Evet... O zaman çocuklara okuma alışkanlığını vermenin yolu, yöntemi nasıl olacak acaba?

Mehmet Başaran — Çocuklara okuma alışkanlığı vermenin yolu yöntemi onların gereksinimlerinden, onların gelişim basamaklarından hareket ederek onların sevebileceği yapıtlardan çıkarak kazandırılabilir. Çocuk, çocuğun ruhsal gelişimi, çocuk dili bunda büyük etkendir. Ancak nasıl yüzme denizde öğrenilirse, okuma da denize benzer bir okuma ortamı yaratılmışsa orda öğrenilebilir. Anası babası okumayan, öğ-

retmeni kitaba iyi gözle bakmayan, çevresi kitaptan çekinen bir ortamda kitap okuma alışkanlığı edindirilemez. Ünlü bir mimar mühendis kendisi için özene bezene bir ev yaptırmış. Konuklarını gezdiriyormuş. Bayanlardan biri gördüğü kitaplığı çok beğenmiş. «Aman ne kadar iyi bişey, demek hâlâ okuyorsunuz» demiş. Bay böbürlenerek, «Hâlâ mı? Biz kitapları okulda bıraktık. Bunlar çocuklara...» deyivermiş. Bugünkü eğitim düzeni kitaptan soğutuyor, hattâ diplomayı aldığı zaman kimileri kitaplarını yakma gereğini duyuyor. Önce bu anlayışın değişmesi gerekli.

Sezi Çolakoğlu — Evet... Çocuk kitaplarının özellikleri ne olmalı sizce?

Mehmet Başaran — Çocuk kitaplarının özellikleri genellikle içerik yönünden, dil yönünden, anlatım yönünden düşünülmesi gerekir. Yerli eserlerde bu özen, bu kaygı güdülerek yazılmış, ortaya çıkarılmış pek az yapıt görebiliriz. Yabancı çeviriler de birçokları bireyciliğin, bencilliğin abartılmış duyguların ürünüdür. Oysaki çağımızda gelişen topluma ayak uydurabilen sağlıklı düşünen, sağlıklı duyan insanlar yetişmesi gerekli. Yani kitap eğitimin tamamlayıcısı oluyor. Öyle olunca taşıması gereken nitelikler, içerik yönünden şunlar olmalı: Çocuğun yaşantısını, kişiliğini, kişisel yapıcı ve yaratıcı güçlerini geliştiren nitelik taşımalı. Toplumun değişen değer yargılarını kavrayabilen ve toplumuna uyum yapmasını kolaylaştıran bir içerik özelliği taşıyabilmeli. Çocuğa insanı, doğayı, yaşamayı sevdirmeli. Ayrıca insanı olduğu gibi göstermeli. Zayıf ve güçlü yönleriyle, tüm çelişkileriyle yansıtabilmeli. Yalnız bir yönünü ele alarak, idealize ederek vermemeli. Bu tür yapıtlar aslında birçok ruhsal hastalıkların nedeni, uyumsuzlukların nedeni bile olmaktadır. Sonra çocuğun okuduğu kitaptaki kahramanlarla özdeşim yaptığı hiçbir zaman unutulmamalı. Acıma, iyilik, korku, dehşet, kin, kahramanlık ve benzeri duygular ve insanüstü ya da gerçek ötesi kavramlar çok dengeli ve abartılmamış bir şekilde kullanılabilmeli. Çocuk için özellikle gülmecenin sağlıklı gelişimde çok önemi vardır. Bu unutulmamalı ve kitaplarda gülmece ögesine geniş yer verilmeli mizaha. Din ve ırk üstünlüğü, bağnazlık, yazgıcılık gibi önyargıları işlemeyen, akılcı olan bir içerik olmalı, çocuğa kavratılmak istenen ana düşünceyi bir ders, bir ibret şeklinde vermeyip bunu sezinletmeli, çocuk düşüncesinin somuttan soyuta ve yakın çevreden uzağa doğru gelişeceğini dikkate almalı, çağdaş bilim, teknoloji ve düşünceden geleceğe uyum yapmak üzere yararlanan araştırıcı düşünen insan-

lar yetiştirmeye yönelik bir içerik olmalı. Çocuğa; güven, sevme, iyilik, güzellik, cesaret, hoşgörü, sorumluluk, gerçeklik gibi duyguların gelişmesinde yardımcı olabilecek nitelik taşımalı ve bunların hepsinin üstünde de sanat değeri taşımalı.

Sezi Çolakoğlu — Peki, teşekkür ederiz sayın Başaran. Bir sorum daha var size. Sizin çocuk edebiyatına yönelişiniz nasıl oldu acaba?

Mehmet Başaran — Ben öğretmen olarak eğitimin çeşitli basamaklarında çalıştım. Öğrencilerime okuma alışkanlığı edindirme benim için ilk sorundu. Çünkü istediğimiz kadar bilgiler aktaralım, istediğimiz kadar bilgiler belletelim, tümü bellek kanunlarına uyularak silinip gidiyor. Eğer okuma alışkanlığı edinmemişse okulu bitirmiş, cebinde diploma taşıyan kişilerin birer karabilisiz haline geldiklerini görüyoruz. Evet, diploması var, hatta sayılırken okur-yazar diye de gösteriliyor ama gerçekte bir karabilisizden farksız oluyor. Bu açıdan programların ille de edindirilmesini istediği fakat nedense üzerinde pek durulamayan okuma alışkanlığına yönelince eserler aramak, yapıtlar bulmak zorunluğuyla karşılaştım. Kendimcelerini, görüşüme uyanlarını bulamadığım için, acaba ben bişey yapamaz mıyım diye düşündüm ve köy okullarında dolaşırken, köy köy gezerken topladığım, derlediğim masalları, çocuk fıkralarını, tekerlemeleri, atasözlerini değerlendirmeye çalıştım. Giderek kendim de bu alanda bişeyler yazmayı denedim.

Sezi Çolakoğlu — Evet, o zaman bu konudaki yapıtlarınız? Ben onları rica edeyim sizden...

Mehmet Başaran — Bu konuda yayınlanmış bazı yapıtlarım var. Yapmayı tasarladıklarım da var. Bunlardan ikisi çeviri. Yayın yapmayı düşünürken ben daha çok halk çocuklarını, köylerde yaşayanları düşündüm ve dilin, içeriğin onlara gidebilmesini istedim. İlk kitabın adı «Dilek Yüzüğü». Onu izleyen «Cingöz Çoban». Daha sonra köylerden kendi derlediğim masallardan çağdaş içerikle yükleyerek bir masal kitabı yaptım. Bu «Kuş dili» adını taşıyor. Onu «Akça Kız» adlı olanı izledi. Daha sonra «Evvel evvelken, deve tellâlken» adlı bir masal kitabı daha yazdım. Bence en önemlisi öğretmenlere, çocuklara okuma alışkanlığı edindirmede yardımcı olacak, hem gereçleri, hem de eğitsel ilkeleri yansıtan bir derleme kitabım var. «Aç Kapıyı Bezirgân Başı.» Bu daha önemli. Bunu «Yağmur Gelin» izledi son olarak.

Hazırlayanlar *Nursel Duruel*
Sezi Çolakoğlu

TARIK DURSUN K.
13.12.1976, saat: 13.30

Sezi Çolakoğlu — Sayın Tarık Dursun K., Çocuk edebiyatının bugünkü durumu hakkında bize kısaca bilgi verir misiniz?

Tarık Dursun K. — Yurdumuzda, özellikle cumhuriyetle birlikte çocuğa gereken önem verilmiş gibi görülür. Yeri geldi mi «Çocuklar aziz vatan malıdır, ulu ağacın birer dalıdır, yardım görmeli, bakılmalıdır» diye bayramlarda, seyranlarda yeri göğü inletiyoruz. Gerçekte toplumumuzun bireyleri arasında üzerine en az eğildiğimiz, sorunlarıyla en az ilgilendiğimiz çocuklarımızdır. Geleceğin büyüklerini ne yöneticiler ciddiye alıyorlar, ne eğitimcilerimiz, ne yazarlarımız, ne de yayıncılarımız. İlk okuma çağından başlayarak çocuğa kitap yoluyla doğrulara, gerçeklere dayanan bir yöntemi uygulamak aslında devlete düşen bir ödev. Devlet yapmıyorsa, yapanlara yardımcı olmak, bunun karşıtı yayınları denetlemek, burada bir parantez açarak şunu söyleyim: Vurdulu kırdılı, hırsız, polis ve kovboylu resimli dergilerin haftalık baskı toplamı yedi yüz elli bindir. Ayrıca da devletin ödevi... Bizde çocuk kitaplarından önce çocuk dergiciliği oluşmuştur. 1940 yıllarıyla 1950 yıllarını Yavru Türk, Çocuk Sesi, Ateş Çocuklar İçin ve Afacan dergileri iki eğitimcinin, Faruk Gürtunca ile Tahsin Demiray'ın ürünleridir. Ayrıca Çocuk Haftası'nı bir zamanlar Ahmet Muhip Dranas'ın yönettiği Çocuk Dergisi'ni ve Doğan Kardeş'i de bunlara katmak gerek. Çocuklar uzun süre kitaptan yoksun bırakıldılar. Küçük girişimler yaygınlık kazanamadı. İlk olumlu çaba, bir büyük gazetenin kitap yayınlarında bu alana ağırlık vermesiyledir. Yolu açan da asıl bu çaba olmuştur. Arkasının nasıl geldiğini siz de biliyorsunuz. O yayınların bir başka yararı daha olmuştur. Çocuk ilk kez kendi ülkesinin çağdaş yazarlarıyla karşı karşıya gelmiştir. Tabii aynı durumu yazarlarımız için de söyleyebiliriz. Kendi deneylerime dayanarak söylüyorum: Türk yazarını çocuklar için yazmaya yöneltmek, pek kolay olmamıştır. Yazarımız çocuklar için yazmayı hem yanlış anlıyordu, hem de küçümsüyordu biraz. Başlarda, çokluk şimdi de aynı şey egemen, çocuk romanını ya da çocuk hikâyesini kahramanı çocuk olan roman, ya da hikâye belliyordu. Yanlıştı tabii. Şundan ötürü yanlıştı: Çocuk diye aldığımız okurun yaş düzeyi 12 yi aşmıyor. 12 ya-

şındaki bir çocuğun, daha da geriye gidip 1 ile 12 yaşındaki çocuğun diyelim, kelime dağarcığı ergin bir okurunki ile eşdeğerde değildir. Duygu, alıgılanma ve ruhsal yanı da öyle... Sözgelişi Dağlarca'nın çocuklar için yazdıkları çocuk şiirleri değildir. Büyüklere göre yazılmış, büyükler için çocuk şiirleridir. Örneği, düzyazıdan ve başkalarını vererek de çoğaltabiliriz.

Sezi Çolakoğlu — Yani siz şey diyorsunuz, çocuklar için ayrıca bir çocuk edebiyatı yaratmanın zorunlu olduğunu söylüyorsunuz.

Tarık Dursun K. — Evet, ben buna inanıyorum.

Sezi Çolakoğlu — Evet! Şimdi o zaman ikinci sorumuza geçelim: Sizin çocuk edebiyatına yönelişiniz nasıl oldu?

Tarık Dursun K. — Ben belirli bir yaş dönemine kadar, masalın çocuklar üzerindeki olumlu etkisine inanıyorum. Bu yüzden de daha çok masalı denedim. Masal çocuğun düş dünyasını genişletip zenginleştirir. Yanısıra, dilimizin yurt düzeyindeki ana kaynaklarının gürlüğüne, olağanüstü güzel tadına varabilir. Ama o belirli yaş dönemini aştı mı masalı çekip almalı çocuğun elinden. Yerine daha gerçekçi, daha ayağı yerde, kendi toprağını, kendi insanının serüvenini anlatan hikâyeleri, romanları okutmalı. Bu geçmişteki masal birikiminin de yardımıyla çocuğu gününe ve çağına hazırlıyacaktır.

Sezi Çolakoğlu — Evet, önceleri masal yazdınız, sonra, biraz önce dediğiniz gibi daha gerçekçi öykülerle yöneldiniz çocuklara. Bu konudaki yapıtlarınız neler acaba, hemen sorayım.

Tarık Dursun K. — Bu konuda iki masal kitabım var, bir de yeni bir hikâyeler kitabını şu günlerde bitirmek üzereyim.

Sezi Çolakoğlu — İsimlerini alabilir miyiz acaba?

Tarık Dursun K. — Masal kitaplarımın adları «Deve Tellâl, Pire Berber İken», «Bir Küçücük Aslancık Varmış». Hikâyeler kitabının adı da sanıyorum «Bahriyeli Çocuk» olacak.

Sezi Çolakoğlu — Sayın Tarık Dursun K., siz aynı zamanda yayımcısınız da... Bu konudaki çalışmalarınız, bugünkü çalışmalarınız ve gelecekteki çalışmalarınız nedir? Öğrenebilir miyiz?

Tarık Dursun K. — Yönetimini sürdürdüğüm yayınevi çocuk kitaplarında demin de söylediğim ve üzerine basarak vurguladığım o ilkeyi uygulamaya çalışıyor. Bir iki yayınevi de aynı yolu izliyorlar. Bu ilkeye genç kuşak yazarlarımız da ayak

uydurdrular artık. Arada gerçi yine eskinin yanlışları tekrarlanıyor ama olsun. Bir gün o da ortadan kalkacak.

Hazırlayanlar *Nursel Duruel*
Sezi Çolakoğlu

Ümit Kaftancıoğlu
20.12.1975, saat 13.30

Sezi Çolakoğlu — Çocuk edebiyatının ülkemizdeki durumu nedir?

Ümit Kaftancıoğlu — Çocuk edebiyatının ülkemizdeki durumu nedir sorusuna ben biraz başka açıdan bakmak istiyorum. Önce ülkemizdeki çocuk nedir, çocuğu biliyor muyuz ya da çocuğun durumu nedir? Yani çocuğun durumunu bilirsek, çocuk dénen bir varlığın büyüklüğüne, yüceliğine inanmışsak onun için birtakım yaratılara girişmiş olabiliriz, bir takım yazılara, öykülere, masallara, destanlara elatmış olabiliriz veya derlemiş, toparlamış, ortaya koymuş olabiliriz. Oysa ülkemizde bir çok ana-baba hatta kamusal kuruluşlar bile çocuk denen varlıktan uzakta, çocuk denen varlığı tanımayan kimseler hâlindeyiz. Meselâ bütün ana-babanın veya çok kimsenin ağzından şu sözleri çok duyarız: Daha küçük, yaşı ne, başı ne.. Ne versen onunla oyalanır, yargısıyla karşılanan çocuğa sunulacak veya verilecek edebiyatın varlığından sözetmek biraz güç... Ana-babalar, çocukla ilgilenenler, çocuk denen dünyayı tanımıyorlar diyebiliriz. Çocuğu tanımıyan insanın çocuk edebiyatını tanıması sözkonusu olabilir mi? Analar babalar çocuklardan sorumlu olanlar çocuğun eline verilecek kitabı seçmiyor veya seçmek için gayret göstermiyor. Çocuklar kendileri seçim yapmak zorunda kalınca da en zararlı yayını seçebiliyorlar. Çünkü bu tür yayınlar yani çocuğa zararları dokunacak hatta çocuğun eline gitmesinde hiç bir faydası olmayan kitapların çıkması, yayılması, dağıtılması oldukça kolay. Çocuk böyle bir başıboşluk, bir serbestlik de bulunca bir kılavuz, bir önder, bir rehber olmayınca da istediğini alabilmektedir. Ülkemizde çocuklarımızın önüne sürebileceğimiz kitaplardan sözetme olanağı var. Ben herkes gibi «Hayır, bizde çocuk edebiyatı yoktur, çocuklarımıza sunulacak kitabımız yoktur» görüşünde değilim. Bana göre az da olsa, yetersiz de

olsa dağıtımı olanaksızlıklar içinde sürse de bir kaç kitabımız vardır. Ne var ki geniş bir kitlenin çocuk kitabı alacak olanağı yoktur. Özellikle köy kesimi, kırsal bölge, gecekondu semtlerindeki otuz milyon nüfus içinde yaşayan çocuk ekmek parası veya defter kalem parası kazanmak zorunda. Böyle bir çocuğun, çocuk edebiyatından haberdar olması veya olsa bile bir kitap alacak olanağı kavuşması sözkonusu değil. Şimdi diğer taraftan çok küçük bir kesim çocuklarına istediği kitabı alabilir. Fakat bunların da seçeneği yoktur. Seçeneği yoktur derken, acaba cümle yerinde mi bilemiyorum. Yani seçme gayreti yoktur, acaba şunu mu alayım, bunu mu alayım? Yani önemli bir noktayı ihmal ederek, eh çocuk bir kitap alsın, renkli mi renkli, oyalıyor mu çocuğu oyalıyor... Bir süre bizim odamızdan uzakta tutabiliyor mu tutuyor... Aman benim başımı ağrıtmasın da ne okursa okusun gibi bir vurdumduymazlık veya ana-babanın sorumsuzluğu, çocuk edebiyatının diğer bir darbesi haline geliyor. Şimdi ulusal bir uğraş olarak, amaç olarak Türkiye'de çocuk edebiyatı ele alınmış değil ülkemizde. Kamusal kuruluşlar bunula uğraşmaktadır. Hatta çocuğun eline kitapların verilmesini önleyici tedbirlerden bile sözedebiliriz. Eskidenberi kitaplarımızda yeralan yazılara gözatıyorum, benim çocukluğumda da okuduğum yazıları şu anda benim çocuğum da okuyor ve o kadar mantıksız, o kadar mânasız, o kadar kuru, o kadar zoraki ve çocuğa o kadar yanlış telkinlerde bulunan konular ki bunun çocuğa verilmesi çok mahzurlu. Meselâ küçük bir örneğini vermek istiyorum; bu tarihten hikâyeler bunların birisi. Türkçe kitabında: Bir ada kuşatılıyor, komutan, yardımcı komutanlardan birisine diyor ki, «Siz adanın arkasına geçmeyin, orada top mermisi kayaya çarpacak, mermiler de sizin ordunuzun veya birliğinizin üzerine gelecektir» diyor. «Kaya parçaları...» «Hayır efendim, ben fedakârım, ben vatan için ölmeyi göze aldım...» der... Bu kadar kopkoyu gerçeğin karşısına çeker askerini çıkar, tabii düşmanın attığı gülleler, mermiler kayaya çarpınca parçalanan kaya da ordaki Türk kahramanını öldürür ve denize gider... Bu Türk çocuğuna kahramanlık diye tanıtılıyor kitapta... Oysa bu bir kahramanlık değil, bu bir bilgisizlik ve benim oğlumun bana yargısı şu: «Aaa babacığım» dedi «Ne kadar mantıksız adam» dedi. «Kayanın geleceğini biliyor, yine de oraya geçmiş ölüyor, onun adı da kahraman oluyor.» dedi. «Halbuki pek ters» dedi. «Oraya geçmiyecekti...» Şimdi görünüyor ki Türkiye'de çocuk edebiyatının varlığından sözetmek, piyasada kitabın varolduğundan sözetmek de biraz terslik ge-

tiriyor. Yani çocuk edebiyatı alanına sokulabilecek kitaplarımız var ama herhalde özellikle sokmuyoruz veya sokulmasına taraftar değiliz. Şimdi bu küçük örnekten hareket ederek şu kısa sonuca varabiliriz:

Ülkemizde bir çocuk edebiyatını genişliğine oluşturacak kitaba belki sahip değiliz. Masala, destana, öyküye ama bütün buna rağmen çocuklarımıza bugün sunabileceğimiz küçük bir sofra vardır: Meselâ bu sofrayı çocuğun önüne açacak ya düzeni kurmak; yolu, planı, sistemi geliştirmek veya eğitsel kurumları veya çocuklarla uğraşan insanları veya ana-babayı bu konuda bilinçli kılmak. Meselâ bu... Yani noksan olan Türkiyede çocuk edebiyatı konusunda noksan olan belirtmeye çalıştığım plansızlık...

Sezi Çolakoğlu — Evet... O zaman ikinci soruya geçeyim Ümit eğer istersen... Peki, senin çocuk edebiyatına yönelişin nasıl oldu?

Ümit Kaftancıoğlu — Çocuk, benim için yetişkinlerden, yaşlılardan, olgunlardan daha önemli. Bir yazarın en büyük sorumluluğundan birisi de genç kuşağın yetişmesine yardımcı olmaktır. Yani bir edebî eser yazmak, bir edebiyata girmek, bir edebiyatın içinde yaşamak önemli değil. Bana göre bir kuşağın yetişmesinde etken olmak, çağdaş kuşakta ancak çocuklar arasından çıkacaktır ve çocuklarımızdan yaratacağız böyle bir kuşağı... Yani ülkemizin geleceğinin güvencesi çocuklardır demek yetmiyor; bunun uygulayıcısı olmak, bunu gerçekleştirmek gerekiyor. Şimdi büyüklerimiz yazdıklarımızı okuyor, boş vaktini belki değerlendiriyor, koltuğuna oturuyor, uzanıyor, kitabımızı okuyor, eh şu yazar iyi yazmış fena yazmamış, bak şunu iyi demiş, yahut şurasını ters demiş, canım bu olmaz deyip, meseleyi belli bir yargıyla bırakabiliyor. Ona etkimizin ne olup olmadığı konusunda kuşkularımız da var veya büyük bir etkimiz de olsa onun faal hayattaki yapısı, biraz sonra son bulacaktır. Oysa uzun vadeli bir kuşak yetiştirmenin sorumluluğu ve büyüklüğü, uğraşının anlamı yüce... O nedenle çocuk edebiyatına yönelmenin gereğine inandım. İkincisi çocuklar yetişkinlere nazaran daha aç, daha ihtiyaç sahibi... Yani okumaya gereksinim duyan, o alana doğru yeni yönelmiş bir kitle... O kitlenin önünde ne varsa eğilecektir, alacaktır, okuyacaktır. Onlar bir şey okuyacakları zaman mutlaka yararlı, hiç değilse zararı olmayan bir kaç şey bulabilmeliler... Benim yazdıklarımın ne kadar yarar sağlıyacağı yahut hangi konuda zararlı olacağı konusu benim ifade edeceğim şey değil ama ana düşüncem bu... Çocukların çok bü-

yük ihtiyaç duyduğu bu alanda çalışmanın büyük yararlar sağlıyacağı ve çağdaş insanın yetişmesinde büyük etken olacağı konusunda inancım var idi, o nedenle yöneldim.

Sezi Çolakoğlu — Peki bu konudaki eserlerin? Bu güne kadarki?

Ümit Kaftancıoğlu — Şimdi bugüne kadar üç tane kitap yayınladım çocuklar için. Birincisi «Tek Atlı Tekin Olmaz» adıyla yayınlanmış, içinde Türk Halk Masalları vardır. Ve bu masalları ben sırf çocuklar için de ayarlamadım. Yani çocuklar için ayrıca ayarlanmasına da inanmıyorum. Yani büyükler için de yazılmış olabilir bir kitap, bir eser, bir masal kitabı, bir hikâye kitabı; küçükler için de... Büyüklere senlendiğimiz bir kitabı da pekâlâ okurlar... Meselâ «Dönemeç» benim bir uzun hikâyedir ve hiç de çocukları dikkate alarak yazdığım bir hikâye değil. Fakat daha sonra gördüm ki bu kitabı en fazla okuyan çocuklar oldu. Çünkü, orda romanın, şeyin, eserin, hikâyenin kahramanı çocuklar olmasına rağmen, sürükledikleri mesele veya içinde bulundukları durum, yetişkinleri, olgunları hatta bir memleket yöneten insanları ilgilendiren meselelerdi, sorunlardı. Buna rağmen çocuklar çok rahatlıkla okudular. «Tek Atlı Tekin Olmaz» de, masalları derlemenin bir bakıma yararı, bir bakıma da büyük bir yararı olduğuna kani değilim... Yani, çünkü çocukları bugün artık masalla kolay kolay avutulmasına taraftan olmayan bir düşünceye sahibim. Ancak çocuklar bu konuda belli ölçüler almışlar. Yani boş yaratıklar değil... Ak kâğıt değil... Onların etkilendiği ortamı da gözönünde tutarak onlara yaklaşınayı amaçladım «Tek Atlı»'yla... Yani çocuk onu okurken birtakım üstün kahramanlıklar filân görmek ister. Onun yapısında bu var. O yapıyı dikkate alarak bunu hazırladım. Ama şeyde, «Kekeme Tavşan» adlı küçük çocuklar için yazılmış masallarda, bunun biraz daha, bir adım daha ilerisinde meselelere değinmeye çalıştım. Bunun yanıbaşında bazı antolojilerde yayınlanmış hikâyelerim veya masallarım var. Bir de küçük küçük masal kitabı var yine, yayınlanacak... Yani aslında çocuklar için veya çocukların okuyabileceği şu anda yayınlanmış iki kitabım ve birkaç tane de dağınık hikâyelerim var...

Sezi Çolakoğlu — Peki, geleceğe yönelik projelerin neler?

Ümit Kaftancıoğlu — Şimdi, bu konuda, çocukların küçük boyutlu yapıtlar okumaktan kurtarılıp okuma alışkanlığını kazanabilmeleri için biraz daha boyutlu, biraz da sürekli okumalarını sağlamak için, çocuk romanları üzerinde çalışmak istiyorum. Çocuk romanı üstünde çalışmayı düşünmekten ziya-

de, uygulamam da var bu konuda. Bir çocuk romanım yakında yayınlanacak... Ve sanıyorum ki Türk çocuklarının ilgiyle okuyacağı bir kitap olmaktan ziyade hiç değilse Türk çocuklarının yaşayışını ve içinde bulunduğu durumu belgeleyici ve biraz da okuma olanağı bulan çocukların, okuma olanağı bulamayan çocuklara bakışını ve ilerde bu ülkenin geleceğine elleri, kafaları erdiği zaman düşüneceği sorunları ortaya koydum bu kitapta. Umarım ki Türk çocuklarına onu sunmuş olalım.

⊙

Gülten Dayıoğlu
27.12.1975, saat: 13.30

Sezi Çolakoğlu — Efendim bize kendinizi kısaca tanıtır mısınız?

Gülten Dayıoğlu — İlkokul öğretmeniyim. Kütahya'nın Emet ilçesinde doğdum. Çocukluğumun büyük bir bölümü Anadolu'da geçti. İstanbul'da Atatürk Kız Lisesi'ni bitirdim. İki yıl Hukuk Fakültesi'ne devam ettim, sonra ayrıldım. Dışardan ilkokul öğretmenleri sınavlarına girerek ilkokul öğretmeni oldum. Onbeş yıldanberi öğretmenlik yapmaktayım. 1950 den bu yana yazmaktayım.

Sezi Çolakoğlu — Evet, onu soralım. Edebiyatçılığınız nasıl başladı? Yazarlığınız?

Gülten Dayıoğlu — 1950 de Afyon yerel gazetesinde, İkaz Matbaası çıkarıyordu o zaman, Afyon gazetesinde bir hikâyem çıkmıştı. Sonra öğrencilik yıllarında da yayınlanmamak kaydıyla, hep kendime kalmak kaydıyla bir çok hikâyeler yazdım. Fakat cesaret edip hiç bir zaman bir yere veremedim öykülerimi. Genellikle öykü üzerinde duruyordum.

Sezi Çolakoğlu — Öyküleriniz çocuklar için miydi, yoksa?..

Gülten Dayıoğlu — Hayır, o zamanlar, ne bileyim işte gençlik coşkuları gibi daha çok duygusal şeylerdi. Bu nedenle hiç bir gün ortaya çıkaramadım o öykülerimi... Sonradan, bu arada Döl adlı bir öykümle Yunus Nadi Yarışmasına girdim Cumhuriyet Gazetesi'nin... Orada bir ikincilik aldım.

Sezi Çolakoğlu — Hangi yıllarda?

Gülten Dayıoğlu — 1964 1965 yılında. Akşam gazetesinin kadınlar arası yarışması vardı, oraya, yarışmaya girdim, orada bir altıncılık aldım ve yavaş yavaş cesaret bulmaya başla-

dım. 1962'de öğretmen olduktan sonra, ilk, çocuğa yönelme gereksinimi duydum. Bunun nedeni de okulda çocukların, okul dışında çocukların boş zamanlarını doldurabilecek kitapların çok az olduğunun bilincine vardım, öğretmen olduktan sonra. Ve Zaimler Yayınevi'ne, o zaman 62 de, küçük kitaplar halinde hikâyeler yazmaya başladım. Daha sonra Ayşegül'leri türkçeye uyguladım. Zannediyorum ilk 16 sayısını yaptım onların. Böylece çocuğa, çocuk alanına girmiş oldum. «Fadiş» adlı romanımla 1965 zannediyorum, yarışmaya girdim. Yarışmada ilk 10 eser arasında kaldı fakat derece alamadı «Fadiş». Kaldırdım kitaplığa, biraz da kırılarak tabii... Çünkü çok coşkuyla hazırlamıştım kitabı. Yani ilk romanım oluyor da «Fadiş» de, onun için üzerinde duruyorum. Konu bizim oralardandır. Yani iç-batı Anadolu eşiğinden, Kütahya ve çevresinden. Oranın çocukları, oyunları, deyişleri, gelenekleri işlenir, duygusal bir çerçeve içinde. Sonra 1970 e kadar kitaplığımda kaldı. Arkadan «Dört Kardeştiler»i yazdım, o da bir romandır. Sonra «Suna'nın Serçeleri» bir dizi öyküler... Son romanım «Yurdumu Özledim» adlı bir roman. Bu arada çocuğu yürütürken, çocuğun sadece hikâye, roman dalında değil özellikle eğitimi yönünden de ilgilendim çocuklarla. Yurt dışında bir takım incelemeler yaptım, özellikle işçi çocuklarına ve özellikle Almanya'da... Onların ne denli eğitimden, öğretimden yoksun olduklarını, çeşitli dizi yazılarla kamuoyuna ve ilgililere duyurmaya çalıştım, «Yurt Dışındaki İşçi Çocuklarının Eğitim ve Öğretim Sorunları» adı altında. Ve orada elde ettiğim bilgilerle bir roman yazmayı uygun buldum. Bu romanda da, köyünden ana-babasıyla Almanya'ya giden bir, on yaşlarında bir erkek çocuğunun oradaki yaşamı, o toplumla ilişkileri, sürtüşmesi, bu arada memlekete duyduğu özlem... Sade memleketin taşına toprağına değil, insanına, geleneğine, göreneğine, herşeyine duyduğu özlemi dile getirmeye çalıştım.

Sezi Çolakoğlu — «Yurdumu Özledim...»

Gülten Dayıoğlu — «Yurdumu Özledim... evet... Zannediyorum «Fadiş»ten sonra beni etkileyen roman...

Sezi Çolakoğlu — Yayınlandı mı?

Gülten Dayıoğlu — Bu, çocuk dergisinde tefrika edildi. Şimdi aynı yayınevinde kitap haline getirilecek. Zannediyorum 1976 baharında kitap haline gelecek. Bu arada Arkın Yayınevi'nin yaptığı Çocuk Öyküleri Yarışması'na katıldım. 1974'-de, burada «Leylek Karda Kaldı» adlı öykümle ikincilik, «Güzel Hanım» adlı öykümle birincilik aldım. Zannediyorum bu

öyküler de yayınevince kitap haline getirilmek üzere... Çocuklar için yazmayı sürdürürken bu arada yine öykü yazma tutkum da sürdü. 1970 de kendim bastırmak koşuluyla «Döl» adlı bir öykü kitabı çıkardım. 70 den bu yana yine o tür öykülerle çalışmamı sürdürüyorum. Bu kez 1975 nisanında «Geride Kalanlar» adlı öykü kitabım çıktı. Burada da eşleri yurt dışında olan kadınların çeşitli yönlerden sorunları, bunalımları ele alınmakta...

Sezi Çolakoğlu — Genel olarak çocuklara yöneliksiniz ama... Bunun nedenleri?

Gülten Dayıoğlu — Evet... Ben de farkında olmayarak, gerçekten buraya yönelmiş oldum, çocuğa yönelmiş oldum. Nedenlerini düşündüğümde, bir kere hep çocukların içindeyim öğretmen olmam nedeniyle. Onların davranışlarını, tutumlarını, düşüncelerini gözleme olanağım var. Bu davranış tutum ve düşünceler o kadar ilginç ki... Ve bunlardan etkilendikçe, oturup yazıyorum. Yahut notlar alıyorum sonra derliyorum. Böylece konunun içinde olmam belki de çocuk için yazmamı sürdürmeme neden oluyor. İlk önce eksiklikten, boşluktan başladım çocuk alanının boşluğundan... Fakat bugün bunu severek sürdürüyorum. Özellikle belirtmek istiyorum: Çocuk için yazarken başka bir coşku duyuyorum. Çok seviyorum çocuklar için yazmayı... Şunu da belirtmek istiyorum Çocuklar için yazarken kendimce bazı ölçülere doğru yöneliyorum. Kent çocuklarıyla köy çocukları arasında bir bağıntı kurma çabası içindeyim. Genellikle çocuk, yani piyasada bulunan çocuk kitapları çoğunlukla kent ve kasaba çocukları üzerine yazılmış. Onların yaşamları dile getirilmiş. Ben, bunun dışında köy çocuklarının yaşamını da romanlarımda sergileyerek kent çocuğu, köy çocuğunu tanısın; onu benimsesin, hatta biraz da onun yaşamına bakıp kendi yaşamının değerini anlasın, bu konuda bilinçlensin istiyorum, yani bir bağ kurmak istiyorum. Böyle bir amacım da var.

Sezi Çolakoğlu — Peki, o zaman size bir başka soru yöneltelim: Ülkemizdeki Çocuk Edebiyatı'nın durumu hakkında ne dersiniz?

Gülten Dayıoğlu — Ülkemizde bir kere Çocuk Edebiyatı henüz var mı? konusu geliyor insanın aklına. Gerçi geçmiş yıllara göre, bugün çocuk kitapları sayıca çok bol piyasada. Fakat nitelik yönünden pek az. Öğretmen gözüyle baktığımda piyasayı, velilerin ve öğretmenlerin, zararlı yayın diye nitelendirdikleri ve dışarda da «Çöplük Kitaplar» diye nitelendi-

rilen, vurdulu - kırdılı yayınlar ayrık otu gibi sarmış durumda. Bu arada bazı iyi niyetli yayınevleri olumlu çıkışlar yapmakta fakat bu zararlı yayınlarla başedecek nitelikte henüz sayıca ve nitelikçe, nitelik yönünden çocuk kitabı yok. Bunun nedeni de yazarlarımız çocuk kitabı yazmıyorlar, konuya eğilmiyorlar. Oysa gelecek kuşakların kişiliği, okul ders kitaplarıyla değil; okul dışında okudukları kitaplarla oluşacak. Çünkü evler dar, çocuklar eskisi gibi bahçelerde, çıkıp avlularda oynıyamıyorlar. İster istemez bir kitap alıp köşeye çekiliyorlar. Ve orada biz hiç farkında olmadan, sanki mayalanan bir hamur gibi, çocuk orada kendi kendine mayalanıyor ve o kitapların biçiminde bir kişilik geliştiriyor. Okullarda çok ağır programlar uygulanmakta; ilköğretimde de olsun, orta öğretimde de olsun... Buna karşın çocuk, bunca ağır programla okulda ezilirken, okul dışında alabildiğine başıboş kalmakta. Oysa okulda edinilen bilgiler, okul dışında okuduğu yararlı kitaplarla bütünleşirse çocuk onu benimseyebilir, kendine mal edebilir o bilgileri. Oysa bunun tersi oluyor ve çocuğun okulda edindiği bilgiler de askıda kalıyor. Bu durum çocuğu tedirgin ediyor. Dengesizliğe düşürüyor ve gelecek kuşaklarda gerçekten bunun acısını çekeceğiz. Bizim kuşakta okuyacak kitap yoktu. Bir kaç «Çocuk Gözü», «Çocuk Sesi»... Biz yoksunduk bunca bolluktan ama yani belki de yok olması daha iyiydi. Bugünkü bu karmaşıklığın, kitap bolluğunun çocuğa bir yarar sağlamadığı inancındayım.

Sezi Çolakoğlu — Siz, çocuklar için ayrıca yazmak gerektiği görüşündesiniz değil mi? Yani çocuklar, büyüklere yazılmış kitapları okurlar ve anlarla görüşünde değilsiniz. Çocuklara ayrıca yazmak...

Gülten Dayıoğlu — Bu bir tartışma konusu olabilir. Ben buna girmek istemiyorum. Benim söylemek istediğim şu: Piyasada zararlı yayınlarla mücadele edebilecek ve onları sindirecek nitelikte çocuk kitaplarının varolması gerekir; hem de bol miktarda... Biz bundan yoksunuz. Tabii meydan o kitaplara kalıyor ve çocuklar yutarcasına, köşe başlarında, sinema kapılarında... İşin ilginç yanı eskiden sadece büyük kentlerde okunurdu bunlar... Dış kaynaklı biliyorsunuz bunlar... Ne konu yönünden, ne deyim, ne işleniş yönünden, hele çeviri yönünden, yani hiç bir tutar tarafı yok... Ve bugün yaptığım araştırmalarda bu tür kitapların ortaokulların çoğalması ve köy çocuklarının da kasabalara, ortaokullara gelmesi nedeniyle bulaşacı hastalık gibi, köy çocuklarına bulaştığını kendim gördüm, yaptığım araştırmalarda... Tabii çocuk ordaki,

şurada bunu belirtmek isterim özellikle, çocuklar okudukları kitaplardaki kahramanlarla özdeşleşirler. Bu tartışma götürmeyen bir gerçektir, yani bilimsel bir gerçektir. Özdeşleşirken, bu vurdulu kırdılı yayınların kahramanlarıyla özdeşleşmeleri sonucunu herhalde siz de kestirebilirsiniz. Bizden olmayan gerilimler ve bir de gerçek hayat... Çocuk kitabın dışında gerçek yaşam. Tamamen çocuk tedirgin ve dengesiz bir duruma düşüyor...

Sezi Çolakoğlu — Şöyle sorayım o zaman, bir çocuk kitabının nitelikleri ne olmalı?

Gülten Dayıoğlu — Çocuk kitabının nitelikleri de madde madde kestirilemez. Fakat benim kanımca çocuk kitabı ulusal kültürümüzü, ulusal ahlâkımızı, gelenek ve göreneklerimizi yansıtmalı, yurt sevgisini aşılamalı, insancıl olmayı vurgulamalı çocuğa. Bu arada konuları kesinlikle bizden olmalı, bizim insanımız işlenmeli, bizim sorunlarımız çocuk düzeyine indirilerek çocuk kitabı hazırlanmalı... Sonra dil çok önemli çocuk kitabında... Bazı yazarlar büyükler için yazdıkları gibi çocuk kitabı yazmaya yönelikler... Yaptığım incelemelerde görüyorum. Oysa çocuğa yeni yerleşmekte olan sözcükler Türk Dil Kurumu'nun önerdiği yeni sözcükler çocuk kitaplarında verilmeli ki çocuk küçüklükten bunları benimsesin. İlerde elinde sözlükle araştırma durumuna düşmesin, iki dilli olmasın. Örneğin bizim kuşak iki dilli... Bir lise mezunu 20 - 25 yılı aşmış bir kuşak, lise mezunu, bugün, görüyorum sözlükle anlamaya çalışıyor bazı yazıları. Çocuklara küçüklükten verilsin derim. Çeviri dili de çok temiz ve çocuğa uygun olmalı. Çocuk için çevirmek, çocuk için yazmak kadar önemli aslında. Yani her önüne gelen çocuk için çevirmemeli. Yayımcılar bunu gözönüne almalılar derim. Çocuk kitaplarının içerik yönünden özelliği, benim kanımca tabii, bunlar olabilir, bunlara daha pek çok şey eklenebilir... Bunun yanında bir de kitabın fiziksel yapısı da çok önemli... Kâğıt, baskı, punto, resim, kapak, cilt... Çocuğu etkilemede çok güçlü ögeler... Yaprakları dağılıveren, 3 - 5 sayfa okuyunca yaprakları dağılıveren bir kitap; içeriği ne olursa olsun çocuğun gözünden düşüyor. Bunu da yine okulumda çocuklarımla haşir-neşir olurken gözledim.

Sezi Çolakoğlu — Çocuk yayınlarının gelişmesi ve çocuklarla tam bir bütünlük kazanması için önerileriniz var mı?

Gülten Dayıoğlu — Bu konuda pek çok atılım yapılabilir ama şu anda benim aklıma gelenler, herşeyden önce piyasadaki zararlı yayınlarla savaşmak için piyasaya yararlı yayınla-

rın sürülmesi gerekir. Bu yararlı yayınları da ancak bizim değerli yazarlarımız seçkin eserler vererek gerçekleştirebilirler, çocuk eserleri vererek. Bunun için devletin konuya eğilmesi yerinde olur. Örneğin yarışmalar açılması, çocuk kitapları konusunda yazarları özendirme yönünden yararlı olabilir kanısındayım. Ve bir yön verir yazara da. Bu arada veli, öğretmen, yazar, yayımcı ve devlet yine işbirliği yapmalı, derim. Çocuk kütüphaneleri de çocuk sayısına göre ülkemizde hiç sözü edilemiyecek kadar azdır. Yani hiç bir istatistiğe vurulamıyacak kadar azdır. Bunların da sayıca çoğaltılması, işler duruma getirilmesi; bir yerde kütüphane var örneğin, işlemiyor; işler duruma getirilmesi, çocuklara, okullara dağıtılması, okullara kadar girmesi, kütüphane kartları verilmesi yani çocuğa ikinci bir okulmuş gibi sürekli bağıntı kuracak çalışmalar yapılması gerekir. Bir de çocuk kitaplarının dağıtımında, Millî Eğitim Bakanlığı, Kültür Bakanlığı, Çalışma Bakanlığı, işçi kuruluşları, hatta ordu işbirliği yapabilir ki, kitaplar yurdun dört bir yanına ulaşabilsin. Örneğin özellikle yurt dışındaki işçi çocuklarına... Hem onlar ülkeden uzak, hem de ellerinde tek bir satır, binde bir geçen gazetein dışında Türkçe bir yayın yok.

Sezi Çolakoğlu — Önerileriniz bunlar...

Gülten Dayıoğlu — Evet... Bunlar derim. Bu arada da şunu belirtmek yerinde olur. Yayınevleri kitapların bol ve ucuz yapılması önerilerimize karşı kâğıt fiatlarını, posta ücretlerini, ortaya atmaktalar, bunların yüksek olduğunu belirtmekteler. Yine devletin özellikle çocuk kitaplarına hiç değilse bir ayrıcalık tanıması; kâğıt ve posta ücretleri yönünden yerinde olur karısındayım.

Sezi Çolakoğlu — Peki efendim, sohbetimiz için çok teşekkür ederiz.

1976'DA ÇEVİRİ EDEBİYATI

Cevat ÇAPAN

1976'DA İNGİLİZ VE AMERİKAN YAZARLARINDAN YAPILAN ÇEVİRİLER

İngilizceden yapılan çeviriler arasında, her yıl olduğu gibi, 1976'da da roman türü ağır basıyor. Bu arada, deneme, inceleme ve şiir türlerinde de bir iki ilginç örnek yok değil. Oyun türü ise, şimdilik, okurların ilgisizliği gerekçesiyle daha uzmanlaşmış yayıncıları bekliyor.

İngiliz ve Amerikan yazarlarının çeviri yoluyle Türk okurlarına tanıtılması açısından yılın en önemli olaylarından biri ünlü Amerikan romancısı Saul Bellow'un Nobel Edebiyat Ödülünü alarak uzun bir gecikmeden sonra da olsa, Türk edebiyat meraklılarına ulaşmasıydı. Başka bir önemli olay ise, Yeni Ankara Yayınevi'nin **Mrs. Dalloway** ile **Karanlığın Yüreği** gibi gerçekten seçkin iki başyapıtla yayın hayatına girerek çok daha uzun sürmüş bir gecikmeyi bu romanların başarılı çevirileriyle unutturması oldu. Bu yayınevi öbür dillerden seçip çevirttiği kitaplarla da üstün bir düzeyi koruyacağa benziyor.

1976'da Türkiye'de yayımlanan İngiliz ve Amerikan romanlarına toplu olarak baktığımızda, İngilizleri Joseph Conrad, D. H. Lawrence ve Virginia Woolf gibi eski ustaların, Amerikalıları ise, adları daha çok 1950'lerden sonra duyulmuş genç yeteneklerin temsil ettiklerini görüyoruz. Bunu bir bakıma doğal karşılamamız gerekir. Çünkü İkinci Dünya Savaşından sonra, Amerikan romanında ve şiirinde büyük bir patlamaya tanık oluyoruz. İngiliz Edebiyatı ise, bu dönemde yaratıcı gücünü daha çok oyun yazarlığı alanında gösteriyor. Ben ge-

ne de adlarını andığım eski ustalarla birlikte Joyce Cary, Doris Lessing, William Golding, Anthony Burgess, Angus Wilson, David Storey gibi genç ve orta yaşlı kuşaklardan daha birçok İngiliz romancısının çevirtilmek için incelenmeye değer yapıtları olduğunu söyleyeceğim.

Geçen yıl içinde Türkiye'de yayımlanan İngiliz romanları yirminci yüzyıl İngiliz Edebiyatı konusunda yeni değerlendirmeleri başlatabilecek nitelik ve yetkinlikte örnekler. Bu yüzden, bunların üzerinde kısaca da olsa ayrı ayrı durmamız gerekiyor. Önce Conrad'ın **Karanlığın Yüreği (Heart of Darkness)** adlı 1902'de yayımlanmış uzun hikâyesini ele alalım. Polanya asıllı bir İngiliz yazarı olan Joseph Conrad'ın çocukluk ve ilk gençlik yılları Polanya Kurtuluş Hareketinin başarısızlıkla sonuçlanan girişimleri yüzünden oldukça çalkantılı bir ortamda geçmiş ve kendisinin hayatı boyunca siyasal çekişmelere kuşkuyla bakmasına yol açmıştır. Üniversite öğrenciliği sırasında Fransa'ya giden Conrad, hayatının bundan sonraki döneminde kamarotluktan kaptanlığa kadar denizcilik uğraşının çeşitli aşamalarında çalışan bir eylem adamı olarak karşımıza çıkar. Uzakdoğu'dan Güney Denizlerine, Afrika'nın bağrından insan ruhunun derinliklerine kadar uzanan geniş ve değişik dünyalarda gezip eşsiz gözlem gücüyle yaşantılarını sanata dönüştüren Conrad önceleri bir serüven romancısı olarak dikkati çeker, fakat çok geçmeden çağının insanın, özellikle de sömürgeci Avrupalıların çelişkilerini, uygar insanın yabancılaşmasını tam bir doğru sözlülükle ve işlediği öze yaraşır bir anlatım zenginliğiyle sergileyen usta bir yazar olarak kendini edebiyat dünyasına kabul ettirir. İşte **Karanlığın Yüreği** yazarın en önemli romanı olan **Nostromo** ile birlikte Batı sömürgeciliğini dolaylı olarak eleştirdiği en başarılı yapıtlardan biridir. Basit bir serüven hikâyesi gibi başlayan **Karanlığın Yüreği** giderek ele aldığı karmaşık sorunları çözümleyen toplumsal bir eleştiri, ahlâkçı bir mesel boyutlarına ulaşır. Sinan Fişek, Conrad'ın başka bir dile aktarılması oldukça güç anlatım inceliklerini büyük bir başariyle Türkçeleştirmiş. Bu çevirinin okurlarda Conrad gibi önemli bir yazarın öbür romanlarını da tanıma özlemi uyandıracağı yargısına ben de katılıyorum.

Virginia Woolf'un **Mrs. Dalloway**'i (1925) de Tomris Uyar'da ideal çevirmenini bulmuş önemli bir roman. Virginia Woolf'u Türk okurları daha önce **Deniz Feneri** ve **Dalgalar** romanlarıyle tanımıştı. **Mrs. Dalloway**'in çevrilmesiyle yazarın bizde «bilinç akımı» diye bilinen deneysel roman anlayışına

nasıl bir katkıda bulunduğunu da daha kolayca anlıyabiliyoruz. Virginia Woolf bu romanında, **Deniz Feneri**'nde olduğu gibi, sevgi ve yalnızlık temalarını ele alıyor. Romanın ana olayı Mrs. Dalloway adlı orta tabakadan aydın bir kadının düzenlediği bir partiyle ilgili. Çeşitli insanları bir araya getiren bir toplantı bu. Ama bu toplantıya gelen insanlar gerçekten bir araya gelebiliyorlar mı? Birbirleriyle konuşurken aralarında bir anlaşma olabiliyor mu? Yazar bir güne sığdırdığı olaylar aracılığıyle değişik çevrelerden gelen roman kişilerinin düşünceleri, anıları, özlemleri arasında bağlantılar kurarak, anlatımını zaman ve uzay içindeki geçişlerle dokuyarak bize belli bir toplumun, belli bir tarihteki durumunun canlı bir görünümünü çiziyor. Tomris Uyar'ın yılın çeviri olayı sayılabilecek bir ustalıkla çevirdiği romanın başında Virginia Woolf'u sanatçı kimliğiyle tanıtan derli toplu bir de önsüzü var. Kutlanması gereken bir çeviri çalışması.

1976'nın üzerinde dikkatle durulması gereken çeviri romanlarından biri de **Çingene ile Bakire (The Virgin an the Gipsy)**. Koza Yayınlarının roman dizisinde yer alan ve aslında D. H. Lawrence'ın en başarılı uzun hikâyelerinden biri olan bu yapıtı Mehmet Harmancı dilimize çevirmiş. **Çingene ve Bakire** aynı yazarın ünlü **Lady Chatterley'in Sevgilisi** gibi cinsel sevgiyi ele alan, ama bu konuyu belki de o romanda olduğundan daha özlü ve yetkin bir anlatımla dile getiren eşsiz bir hikâye. Lawrence bu yapıtında, karısı kaçan bir taşra rahibinin bu acıya katlanışı ile anasız kalan iki kızın kendi yaşlı anası ve kızkardeşinin yardımlarıyle yetiştirmeye çalışırken karşılaştığı sorunları, rahibin evinde hayatı yadsıyan ve yaşama sevincine karşı çıkan kalıplaşmış ahlâk anlayışı ile genç kızlık çağına gelen küçük kizi Yvette'in cinsel uyanışının çatışmasını büyük bir ustalıkla sergiliyor.

İngiliz yazarlarından 1976'da yayımlanmış olan üç de ilginç deneme ve inceleme kitabı var. Bunlardan George Thomson'un **İnsanın Özü (The Human Essence)** adlı incelemesi bilimin ve sanatın kaynaklarını açıklamayı amaçlayan bir çalışma. Payel Yayınevi'nin Bilgi Dizisinde yer alan bu kitabı Celül Üster başarıyle çevirmiş Thomson **İnsanın Özü**'nde «İnsan ve Doğa», «Maymundan İnsana Geçiş», «Söz ve Türkü», «İlkel Bilgi», «Doğa Felsefesi», «Büyüden Sanata», «Modern Bilim ve Felsefe,» «Öz ve Biçim», «Aydınlar ve Proleterya» başlıklı bölümlerde günümüzde üzerinde önemle durulan konuları Marksist açıdan ele alıyor. **İnsanın Özü**, Thomson'un tiyatro sanatının toplumsal kökenini incelediği **Aeschylus and Athens**

(Aiskhylos ve Atina), ile eski Yunan uygarlığını ve ilk düşünürleri ele aldığı **Studies in Ancient Greek Society (Eski Yunan Toplumu Üzerine İncelemeler)** adlı temel yapıtlarına bir giriş olarak da okunabilecek çok yararlı bir kitap.

Cem Yayınevi Montaigne'in, Sabahattin Eyuboğlu'nun ve Bacon'un denemelerinden sonra bu yıl da ünlü İngiliz romancısı Aldous Huxley'in Denemeler'ini Ayseli Usluata'nın titiz çevirisiyle okurlarına sunuyor. Edebiyattan tarihe, felsefeden bilime, güzel sanatlardan teknolojiye kadar düşünen herkesi ilgilendiren konularda söyleyecek sözü olan Huxley, bu denemelerinde zengin kültür birikimiyle sanat ve toplum arasındaki ilişkileri aydınlatmayı amaçlıyor, çağdaş insanın karşı karşı karşıya olduğu ikilemlere eğilirken usta bir romancı olduğu kadar özgün bir deneme yazarı olduğunu da kanıtlıyor. Özellikle tüketim toplumlarının sanatı yozlaştıran etkileri üzerinde duran Huxey, bilimle sanat arasında açılan uçurumun tehlikesine değindikten sonra bu «iki kültür» arasında bir uyum sağlamaya çalışarak son yılların önemli tartışmalarından birine olumlu bir katkıda bulunuyor.

Yankı Yayınları 1974'te yayımladığı **Sanat ve Devrim**'den sonra İngiliz sanat eleştirmeni ve romancısı John Berger'in yeni bir kitabını sundu okurlarına: **Görme Biçimleri (Ways of Seeing)**. Sanat konularında okumaya alışageldiğimiz kitaplardan biri değil bu. John Berger'in BBC televizyonunda yaptığı konuşmalara dayanan bu çalışmaya dört başka arkadaşı da katılmış. Televizyonun etkili bir kitle haberleşme aracı durumuna geldiği bir tüketim toplumunda sanat yapıtlarıyla reklamların nasıl algılandığı konusunda sorular sormayı amaçlayan **Görme Biçimleri** sınıfsal koşullanmaların bu süreçteki payının ne olduğunu da araştırıyor. Özellikle birinci bölümde, Alman düşünürü Walter Benjamin'in «Mekanik Yeniden Yaratma Çağında Sanat Yapıtı» adlı denemesinden aktarılan görüşler sanat yapıtlarıyla ilgili bazı önyargılarımızı sarsacak güçte. **Görme Biçimleri**'nin bir başka özelliği de, anlatmak istediği düşünceleri yalnız yazıyle değil, belli bir sıraya göre düzenlenmiş olan resimlerle de iletmeye çalışması. Yurdanur Salman ile Margaret Quigley'nin açık seçik bir dille Türkçeye aktardıkları bu kitabın görsel sanatlarla ilgi duyan okurlara yeni ufuklar açacağını sanıyorum.

Yazının başında, İkinci Dünya Savaşından sonra Amerikan romanında büyük bir patlama olduğundan söz etmiştim. Buna bir çeşit olgunlaşma ve bilinçlenme de diyebiliriz. Savaşın sona ermesiyle dünyanın tam bir barış dönemine girme-

diğini, tersine, emperyalizmin yeni bir kimliğe bürünerek soğuk savaş dediğimiz başka bir gövde gösterisine giriştiğini, savaşın korkunçluğunu yakından ve uzaktan yaşamış olan bazı uyanık Amerikalılar da anlamışlardı. Görünüşte bir bolluk ve özgürlük ülkesi olan Amerika'da birey, yıllar boyunca içinden geldiği gibi yaşıyabileceğine inanmış, bir anlamda gelenek ve göreneklerinin tutsağı olarak gördüğü Avrupa ve Asya toplumlarındaki eski dünyalı insanlardan kendisini daha mutlu saymıştı. Oysa yapılan araştırmalar Amerikalıların da gizli güçler tarafından yönetildiklerini, yargılarında, kararlarında, beğenilerinde hep başkalarına göre davrandıklarını gösteriyordu. Toplumbilimcilerin, ruhbilimcilerin, dilbilimcilerin bu bulguları Amerikan insanını, daha doğrusu dilediği gibi davranma özgürlüğünden vazgeçmek istemeyen bilinçli Amerikan yurttaşlarının kendi toplumlarıyla ilgili büyük bir kuşkuya, bir tedirginliğe itecek nitelikteydi. Bu konuda en büyük tepkiyi gösteren yazarlar da, söz konusu koşullanmaya karşı, dilin geleneksel, görneksel kalıplarından kurtulma yollarını araştırmaya başladılar. Amerikan zencilerinin bağımsız bir karadereliler toplumu için giriştikleri şiddet eylemleri, toplum dışı topluluklar halinde yaşamayı seçen «hippiler» ve uyuşturucu madde düşkünlüğü, Kadınların Özgürlük Hareketi, Amerikan romanının 1950'lerden sonraki içeriğini belirleyen olaylardı. Bu toplumsal çalkantılar karşısında uyuşturucu maddelerin yapay cennetine olduğu kadar Zen Budizminin içedönük dinginliğine sığınanlar da oldu.

Amerikan toplumundaki bu çözülüşün yalnız edebiyata değil, tiyatro, sinema ve plastik sanatlara da yansımaması elbette olanaksızdı. Nitekim, bu doğrultudaki değişmeleri ve gelişmeleri Türk okurlarıyle birlikte tiyatro ve sinema seyircileri de son yıllarda sıcağı sıcağına izleyebildiler. Roman türünde J. D. Salinger, Ralp Ellison, Norman Mailer, John Updike, Kurt Vonnegut Jr. gibi yazarların yapıtları Amerika'yı yeniden keşfetmek isteyen okurlara önemli ipuçları veriyordu. Romanları Türkiye'de ilk olarak 1976'da yayımlanan Saul Bellow, Joseph Heller, Ken Kesey, Erica Jong ve E.L. Doctorow gibi yazarlar da Türk okuruna çağdaş Amerikan edebiyatının yeni zenginliklerini tanıma olanağını sağlıyorlar.

Saul Bellow'un 1944'te yayımlanan ilk romanı **Boşlukta Sallanan Adam (Dangling Man)** bizde de piyasaya çıkan ilk kitabı oldu. Cem Yayınevi Bellow'un bu romanından sonra Amerika'da 1956'da yayımlanan başka bir kısa romanını da yayımlamaya hazırlanıyor. **Boşlukta Sallanan Adam** askere a-

lınmayı bekleyen genç bir adamın bu bekleyiş süresi içinde nerdeyse odasına kapanış dış dünya ile bağlarını kesmesini ve kendi geçmişiyle hesaplaşmasını anlatan günlük biçiminde yazılmış başarılı bir ilk roman. Romanın kahramanı bir yandan da sivil hayattaki kargaşalıktan kurtulup askerlik hayatının düzeni içinde adını sanını unutturmayı özlüyorsa, içine düştüğü gevşeklikten sıyrılıp bir zamanlar inandığı insanlığın temel değerlerini yeniden bulmayı umduğu için duyuyor bu özlemi. Bu edilgin tavır ve insanlığın temel değerlerinin büyük bir sabır ve bilgelikle yeniden keşfedilmesi çabası Bellow'un daha sonraki romanlarının da konusu. Bu edilgenlikte, roman kişlerinin çile çekmekten hoşlanan birer «mazohist» oluşlarında Bellow'un Yahudi asıllı bir yazar oluşunun da payı olduğunu söyleyen eleştirmenler var. Bellow'un Türkçeye çevrilen ikinci romanı **Nefret (Herzog)** bu yargıyı doğrulayan bir kara güldürü örneği. Amerika'da 1964'te yayımlanan bu roman Bellow'un belki de en çok okunan, üzerinde en çok konuşulan yapıtı. **Herzog**'u Bellow'un kendi romanlaştırılmış anıları ya da yaşantıları olarak da tanımlayabiliriz. Çağdaş Amerikan yazarı, Bellow'a göre, özümleme olanağı olmayan öyle bir bilgi yığını altında ezilmiştir, çevresinde yaşanan gerçekler onun gerçeklik duygusunu öylesine aşan boyutlara ulaşmıştır ki yazarın hayalgücü yeni konular yaratacak yerde kendi anılarını romanlaştırmayı, yaşantı birikiminin bir dökümünü yapmayı daha sağlıklı ve içten bir yazarlık eylemi olarak görür. Moses Herzog başarılarının, mutluluklarının elinin altından kayıp gittiğini gördükçe, karılarının, çocuklarının birer birer kendinden uzaklaşmalarına boyun eğdikçe, acılarını, yalnızlığını tanımadığı birçok insanlara hiç bir zaman postalamıyacağı mektuplar yazarak giderme yolunu seçer. Bellow'un hemen hemen bütün öbür roman karmanları gibi Herzog da hep iyi bir insan olmayı özlemiştir. Hem de mezbahaya benzeyen Chicago şehrinde yaşıyarak gerçekleştirmeyi umduğu bir düştür bu. Daha doğrusu, nereye gitse içinde taşıdığı Chicago'ya rağmen gerçekleştireceği bir düş. Herzog'u ayakta tutan çevresindeki çözülüşe karşı gösterdiği direniştir. Kendi kişiliğindeki çözülüş bile bu direniş büsbütün etksiz kılamaz. Romanın sonundaki pastoral görünüm Herzog'un da inancını hiç bir zaman yitirmediği hayatın sürekli çürüyüşünün ve yeniden yeşerişlnin bir simgesidir. Ama Herzog'un kavuştuğu bu huzur geçici ve aldatıcı da olabilir. Bundan sonra atılacak adım onu nereye götürecektir? Bu bakımsız bahçeli evde oyalanmak bir yaşama tarzı olamıyacağına göre, Herzog kaçıp gel-

diği topluma mı dönecektir, yoksa okyanus sularının yükselip onu da içine almasını mı bekleyecektir? Bellow bu soruları karşılıksız bırakıyor. Onca önemli olan Herzog'un içine dökmüş, geçmişle hesaplaşmış olmasıdır. Bu düşüncelerini Bellow bir yazısında şöyle özetliyor:

Bence, **Herzog**'un önemli temalarından biri, bireyin kendisini utanç verici ve kısır bir özel hayatın duvarları içine kapamasıdır. Bu yüzden insan kendinin küçülmüş hisseder; bu duruma karşı gülünç bir savaşa girişir; ve sonunda anlar ki, onun bir aydın ayrıcalığı sandığı şey, gerçekte bir çeşit tutsaklıktan başka bir şey değildir... Her **Bildungsroman** bu ilk adımın atılmasıyle sonuçlanır. Bu ilk gerçek adımın atılmasıyle. Bu ilk adımı atmak için kendini her türlü düşünce molozundan arıtabilen insan önemli bir iş başarmış demektir.

Bellow'un **Herzog**'daki başarısı ise, sadece kahramanının bu önemli adımı atmış olduğunu inandırıcı bir dille göstermesi değil, bu malzemeden unutulmaz bir kara güldürü örneği yaratmış olmasıdır. Ne yazık ki, Bellow'un bu iki romanı da onun ustalığına yaraşır bir dille çevrilmemiş. Kitapların Nobel Ödülünün açıklanışından hemen sonra yayımlanması kaygısı belki de daha titiz bir çeviri çalışmasına fırsat vermemiş. Bu da Nobeli kazanmanın bir bedeli olsa gerek.

Kara güldürü açısından 1976 oldukça bereketli bir yıl. Bu türdeki bir başka baş yapıt da Yaygın Kültür Ortaklığı'nın yayımladığı Joseph Heller'in **Şike (Catch 22)** adlı romanı. **Şike** 1961'de Amerika'da yayımlandığı zaman birçok eleştirmence yılın kitabı seçilmiş ve kısa bir süre içinde bütün bir genç kuşağın hayranlığını kazanmıştı. İlk bakışta bir savaş romanı **Şike**. Ama savaşın korkunçluğunu, insana, iyiye ve güzele aykırı niteliğini eşsiz bir alaycılıkla vurgulayan bir savaş romanı. Romanın kahramanı Yüzbaşı Yossarian'ın gözünde gerçek düşman saldırmakla görevli olduğu Almanlar değil, kendi safında onunla birlikte savaşan silâh arkadaşları — daha doğrusu, kendi toplumunun kurumları ve insanlarıdır. Amerikan insanının kendi toplumuna karşı duyduğu kuşku **Şike**'de Yossarian'ın Amerikan Hava Kuvvetlerinde görevli olan herkese karşı duyduğu kuşku olarak karşımıza çıkıyor. Romandaki olaylar Akdeniz'de Elbe'ye yakın Pianosa adasındaki bir hava üssünde, bir askeri hastanede ve işgal altındaki Roma'da geçmektedir. Yossarian bu savaş dönemi içinde tek kaygısı, en küçük görevlisine kadar tam örgütlenmiş olan ve her türlü kişisel davranışı denetim altına almayı amaçlayan bu çevrede insanlığını korumaktır. Askeri disiplinin katı kurallarına uy-

mak için mantığı ve doğa yasalarını unutmaya zorlanan Yossarian, akıl almaz kurnazlıklarla onu ezmek isteyen baskılardan sıyrılmayı başarır. Başta Hitler olmak üzere kendisini öldürmeyi tasarladıklarına inandığı kimselere karşı inanılmaz savunma yolları bulur. Ölümün her köşeden karşısına çıkıp onu pençesine alması tehlikesine karşı Yossarian'ın hayatını sürdürmek için kullandığı silâhların başında zekâsı ve alt edilmez güldürü duygusu gelmektedir. **Şike**'nin 1976'daki unutulmaz romanlardan biri olmasında Levent Denizci'nin başarılı çevirisinin de payı var sanıyorum.

Yılın en çok sözü edilen çevirilerinden biri de hiç kuşkusuz Erica Jong'un **Uçuş Korkusu**'ydu (**Fear of Flying**, E Yayınları). Adını şiir kitaplarıyle duyurmuş genç, güzel bir kadın yazarın bu ilk romanı başta Henry Miller olmak üzere birçok ünlülerin övgüsünü kazanmıştı. Daha ağırbaşlı aydınlar romanı bir solukta okumuş olsalar bile, yargılarında daha «temkinli» davranmayı yeğliyorlar. Oysa bu ağırbaşlılık Erica Jong'un alaya aldığı konulardan biri **Uçuş Korkusu**'nda. Ruhdeşenlik, Don Juanlık. Almanlar, New Yorklu Yahudi entellektüeller, kadın yazarlar gibi. İnsanlığın çektiği acılara karşı yaman bir ilâcı var Erica Jong'un: anında aşk. Yani Nescafé gibi bir şey. Bir oburluğun romanı **Uçuş Korkusu**: cinsel oburluğun, bilgi oburluğunun, eşya oburluğunun — kısacası, yaşantı oburluğunun. Bence «uçuş»tan korkmayanların bile hafife almamaları gereken çok eğlenceli bir kitap. Armağan İlkin de çok güzel çevirmiş Türkçeye.

Ken Kesey'nin **Guguk Kuşu**'nda (**One Flew over the Cuckoo's Nest**) Amerikan toplumu bir akıl hastanesi olarak çıkıyor karşımıza. Gene gizli güçlerin egemen olduğu bu hastanede disiplini Büyük Hemşire sağlıyor. Hem de disipline uymayan hastaları şok tedavisiyle korkutarak. Bu düzenli hayat Büyük Hemşire'nin baktığı koğuşa Randle McMurphy adlı delibozuk bir hastanın gelmesiyle tehlikeye giriyor. Hastanedeki erkek hastaları bu dev anasının birer kukla haline getirmesine başkaldıran McMurphy onları hastaneden kaçırıp deniz kıyısına gezmeye götürmeyi başarıyor. Açıklığa kavuşma, baskıdan belli bir süre için de olsa kurtulma, cinsel hazların tadılması ve denizin olumlu etkisi taptaze bir hava estiriyor hastaların yaralı ruhlarında. Bir daha Büyük Hemşire'ye kolay kolay boyun eğmeme gücünü kazanıyorlar. McMurphy bu olay sonunda bir lobotomi ameliyatı ile cezalandırılıyor ama, baskıya karşı, özgürlüğe ve gerçekliğe doğru önemli bir adım da atılmış oluyor.

Amerikan hayatının bu kadar basite indirgenmesi belki de aşırı şematik bulunabilir. McMurphy'nin kurtarıcılığında çizgi romanların üstün insan tipini, Büyük Hemşire'de ise gene aynı türün amansız cadılarından birini görebiliriz. Ama Ken Kesey çizgi roman mitolojisini bilinçli olarak kullanıyor bu romanında. Çünkü çizgi roman da Amerikan gerçekliğinin vazgeçilmez öğelerinden biri. Ken Kesey'nin **Guguk Kuşu**'ndaki başarısı akıl hastanesine tıkılmış bu insanların sağlıklı yanlarının nasıl köreltildiğini, sağlıklı insanların da nasıl kolayca ruh hastası durumuna sokulabileceğini sorunu bütün boyutlarıyle bilen biri gibi dile getirmiş olmasıdır. **Guguk Kuşu**'nun iki Türkçe çevirisi var. Aziz Üstel ile Özay Süsoy'un çevirileri (Altın Kitaplar), G. Suveren'in çevirisinden (Hürriyet Yayınları) daha rahat okunuyor.

Amerikan edebiyatından bir de şiir kitabı var 1976 yayınları arasında: Orhan Duru ile Ferit Edgü'nün Allen Ginsberg ile Lawrence Ferlinghetti'den çevirdikleri **Amerika** (Ada Yayınları). Yukarıda sözünü ettiğim romanların da ele aldığı Amerikan yabancılaşmasına karşı duyulan köklü öfkeyi dile getiren coşkun bir kitap **Amerika.** Ferlinghetti toplumsal hayata karşı daha sorumlu, Ginsberg ise daha delidolu bir tepki gösteriyor. Bu şiirler aynı zamanda Amerikan sanatçısının dış dünyaya büyük bir sevgi ve ilgiyle açılışının da ilk örnekleri. Ferlinghetti de, Ginsberg de yaşıyan en büyük Amerikan şairleri değiller. Hele ölmüş bir şiirin külleri içinden dirilip kalkan şairler oluşları epeyce su götürür bir yargı. Şiir ne zaman öldü ki, küllerinden böyle Anka Kuşları kanat vurup havalanmış olsun? Ama şiiri demokratlaştırmalarında her iki şairin de öyle alkışlanası bir çabaları var ki, Orhan Duru ile Ferit Edgü'nün coşkusunu paylaşmamak elde değil.

ÇEVİRİ YAZINIMIZDA 1976 GERÇEKLER VE EĞİLİMLER

Ahmet CEMAL

Çeviri yapıtlarından yana yine «bolluk içinde» bir yılı geride bırakıyoruz. Bunu anlamak için bir istatistik beklemek gereksiz; yıl içersinde birkaç kez olsun kitapçıları dolaşmış her kişinin rahatlıkla saptayabileceği bir durum. Ama bu «bolluk», tek başına ele alındığı takdirde, çeviri yazınımızın bugünkü tüm gerçekleri ve yakın geleceğine ilişkin bir fikir verebilmek açısından yetersiz. Dahası, salt bu ölçüye dayanıldığı takdirde yanlış izlenimler edinebilme olasılığı da epey yüksek. Bu durumda belki de yapılabilecek en doğru iş, bazı sorular sormak ve çeviri yazınımızın durumunu bu sorulara verilecek karşılıkların ışığında ele almaktır. Böyle bir yazının çerçevesi içersinde çeviri yazınımıza ilişkin olarak sorulabilecek tüm soruların yer almasının olanaksızlığını da ayrıca belirtmek gerekir.

Burada üzerinde durulabilecek birkaç soru, şöylece özetlenebilir

1. Geride bıraktığımız yılda bütün içersinde kaliteli çeviri oranı neydi?
2. Neler çevrildi, neler kaldı?
3. Çeviri politikasına egemen eğilimler neydi?

Şimdi bu soruları tek tek ele alalım.

1. Kaliteli çeviri oranı 1976'da kaliteli çeviri oranı, bir ölçüde kaliteli yapıt oranına koşuttu. Başka deyişle genel çeviri tablosu içersinde kaliteli yapıt seçimi geçen yıla oranla büyük bir sıçrama yapmayınca — bunu, aşağıda, ikinci soruda daha ayrıntılı ele alacağız —, sergilenen kaliteli çevirilerde de kayda değer bir artış olmadı. Bu arada değerli yapıt-

ların kötü çevirilerle sunulduğuna, tek tük te olsa, raslandı.

Bence yılın çeviri olayı, Brecht'in «Şvayk Hitler'e Karşı» adlı oyununun Üsküdar Şehir Tiyatrosu'nda oynanmasıyla ortaya çıktı. Can Yücel'in çevirisi çeşitli bakımlardan ve özellikle bir Brecht çevirisi olması açısından erişilmesi gerçekten çok güç bir sanat düzeyindeydi. Bu büyük başarıyı Can Yücel'in ozan kişiliğine bağlayanların sayısı kabarıktı. Bu, yadsınması olanaksız bir gerçek hiç kuşkusuz. Ama ozan kişiliğin yanında, en az onun kadar ağır basan bir öğe daha var bence: Çevirmenin, Brecht'i salt anlamanın çok ötesinde «sindirmiş» olması. Bir başka deyişle, Brecht'in, hem bu oyunun yazıldığı dönemin koşulları, hem bugünün genel koşulları, hem de Türkiye'nin bugünün özel koşulları içersinde daha iyisi kolay kolay düşünülemeyecek biçimde iyi değerlendirilmiş olması. İşte bu öğe, Can Yücel'in ozan kişiliği ile birleşince ortaya «dört başı mamur» bir çeviri yapıtı çıkmış. Bu çeviri, «çeviride asla sıkı sıkıya bağlı kalınmalı mı, kalınmamalı mı?» tartışmalarına da yepyeni boyutlar kazandıracak nitelikte. Çünkü Can Yücel, özellikle şarkılarda, asıl metinden sık sık ayrılmış; ama bu davranışıyla a n l a m a, yani Brecht'in vermek istediği anlama daha bir yoğunluk kazandırmış. Sanırım Can Yücel, bu çeviriyi oyunun İngilizce metninden yaptı. Bu durum karşısında — eski görüşlerimden dönerek — ikinci dilden çeviriyi onayladığım anlamı çıkarılmamalı. Yalnız burada çok başarılı bir kuraldışılık karşısında olduğumuz da unutulmamalı. Brecht'i ikinci dilden çevirmeğe karşın bunca doğru ve güçlü yansıtabilmek, ancak Can Yücel gibilerinin üstesinden gelebileceği bir iştir!

Yıl içersinde Günebakan Yayınları, ünlü Alman yazarı Siegfried Lenz'in «Stadtgespraech» adlı romanını «Kanlı Söylenti» adıyla ve Mehmet Tim'in çevirisiyle yayımlamıştı. Mehmet Tim, bu kitaba değin çevirilerini zaman zaman dergilerde yayımlamaktaydı. «Kanlı Söylenti», karşımıza daha mesleğin ilk basamaklarında usta düzeyine yaklaşmış bir çevirmen çıkardı. Lenz, Almanca'nın tüm teknik olanaklarını kullanarak yazan bir yazar, bir dil ustasıdır. Kimi zaman kendisini Almanca olarak anlamak bile çaba harcanmasını gerektirir. Mehmet Tim, hem çok iyi bir çeviri dili kullanmak, hem de yazarın anlatımını dilimizde korumak gibi iki üç işi başarının potasında birleştirmiş.

Afşar Timuçin, Fransız yazarı André de Richaud'nun «Acı» (La douleur) adlı romanıyla gerçek bir çeviri ziyafeti çekti. Richaud, bizde neredeyse hiç bilinmeyen bir yazar. Ama ülke-

mize Afşar Timuçin'in çeviri diliyle girdiği için aynı zamanda talihli bir yazar!

Armağan İlkin, tanınmış Amerikalı yazar E. L. Dostorow'dan yaptığı ve Değer Yayınları'nca «Zorlu Günler» (yapıtın asıl adı Welcome to Hard Times) adıyla yayımlanan çevirisinde her zamanki dil ustalığına ve titiz çalışmasına yeni bir örnek ekliyor. Amerikan ve İngiliz edebiyatının nice ünlü yapıtlarını berbat çevirileri yüzünden bir yana atmak zorunda kaldığımı anımsayınca, bu ilginç yapıtı Armağan İlkin'in Türkçesinden okumanın zevki bir kat daha artıyor.

Tomris Uyar'ın V. Woolf'tan yaptığı «Mrs. Dolloway» çevirisi için söyleyebileceğim fazla bir şey yok. Her zaman başarı göstergesinin en üst çizgilerinde dolaşan bu çeviri ustasının elinden çıkan yapıtlar, sanırım artık kimseyi şaşırtmıyor. Yalnız «Mrs. Dolloway»i yayımlayan Yeni Ankara Yayınevi'nin çalışmalarına değinmek gerekir belki. Joseph Conrad'tan Sinan Fişek çevirisiyle «Karanlığın Yüreği», Paul Eluard'dan Sait Maden çevirisiyle «Şiirler» — sanki adı geçen yayınevi salt üstün düzeyde çeviriler vermek için kurulmuş. «Çeviri ticarethaneleri»ni düşününce insan biraz şaşmaktan, epeyce de hayranlık duymaktan kendini alamıyor.

Son olarak değinmek istediğim kitap, ünlü İngiliz yazarı Aldous Huxley'nin «Denemeler»i. Huxley, edebiyatımızda adı «çok», ama kendi «hiç mesabesinde» bilinenlerden. Böyle bir yazarın tutup denemelerini yayınlamak ta bu yüzden biraz yüreklilik, çokça da edebiyat sevgisi gerektiren bir iş. Cem Yayınevi'nin kültür dizisinde çıkan kitap, Ayseli Usluata tarafından çok akıcı bir dille, titizliğini her bakımdan açığa vuran bir çalışmayla dilimize kazandırılmış.

Buraya değin yaptığım, tüketici olmayan bir dökümdü Yalnızca bu yıl içersinde benim dikkatimi çeken çeviri yapıtları üzerinde durdum. Öte yandan saydıklarıma eklenebilecek «kaliteli çeviri» sayısının büyük bir olasılıkla iki elin on parmağını geçemeyeceğinden korkarım. Bunun da nedenleri çeşitli. Aşağıda bir nebze olsun değinmeğe çalışacağız.

2. Neler çevrildi, neler kaldı? Bu soruyla birlikte, «bizde neler çevriliyor?» sorununa gelip takılıyoruz. Çevirilerin çoğunluğunu, yine «eğlence edebiyatı» oluşturdu; başka deyişle kalıcı mesaj namına bir şey içermeyen, salt vakit geçirtme amacına hizmet eden, son sayfası çevrildiği anda her şeyiyle uçup gidecek türden kitaplar. Bunların oranının, burada açıklanması çok uzun sürecek nedenlerle, kökenini Türkiye'nin bugün içinde bulunduğu koşullarda bulan bir takım neden-

lerle, düşeceği beklenemez. Bu alanda en doyurucu sonuç, bugün için azınlığı oluşturan kaliteli yapıtların oranının biraz olsun yükselmesi olabilir. Gelişmeye bu açıdan bakıldığında umut verici girişimlerden tümüyle yoksun olduğumuz söylenemez. Eksik olan çeşitli noktalardan, eskiden beri özellikle dikkatimi çeken ikisi üzerinde durmak istiyorum :

a) Ülkemizde yapıtlarının çoku dilimize çevrilmiş, okunarak benimsenmiş yazarlara ilişkin olarak, büyük bir kaynak eksikliği vardır. Bunun nedeni, yayınevlerinin genellikle bu yazarların biyografilerini, ya da üzerlerine yazılmış olanları basmağa yanaşmamalarıdır. Örneğin Kafka'nın dilimize çevrilmemiş yapıtı kalmamış gibidir; buna karşılık bu yazara ilişkin bilgiler, bugün bile çoğunlukla kulaktan dolma niteliktedir. Yıllardır yapıtları basılmakta olan bu yazarın, en yakın dostu olan yazar Max Brod tarafından kaleme alınan biyografisi dilimize çevrilmemiştir. Aynı durum ülkemizde, Kafka'nın yanı sıra, pek çok yazar açısından geçerlidir. Bazı yayımcılarımıza bu konuyu açtığımda, «bizim okuyucunun» belli bir yazarın elinden çıkan yapıtları aldığı, ama o yazarlar üzerine yazılanlara rağbet etmediği karşılığını aldım. Kanımca bu görüşü yerinde diye nitelendirebilme olanağı yok. Çünkü «bizim okuyucuya», böyle bir görüşe varılmasını haklı gösterecek kadar şans tanınmış değil henüz. Başka bir deyişle, basıldığı halde satılamayıp elde kalmış «biyografiler» yok.

Biyografi çevirilerinin eksikliği, aynı zamanda edebiyatımızı bir örnekten yoksun bırakma gibi bir sakınca da taşımaktadır. Gerçekten bugün edebiyatımızda kendi yazarlarımız için de bir biyografi geleneğinin gelişmiş olduğu söylenemez. Böyle bir durumda gerçekten edebi değer taşıyan biyografi çevirilerinin yararlı örnek niteliğini taşıyacağı kuşkusuzdur.

b) Yurdumuzda yapıtlarıyla tanınan yabancı yazarlara ilişkin «bütün yapıtları» biçimindeki düzenlemeler alabildiğine eksiktir. Kendi yazarlarımız açısından bir dereceye kadar yürütülebilen bu çalışma, yabancı yazarlar için neredeyse hiç yapılmamaktadır. Bu arada başlayan bazı çalışmaların eksik kaldığına da tanık olunmaktadır. Örneğin bir de Sade'a ilişkin «bütün eserleri» çalışmasının arkası getirilmemiştir. Bu tür çalışmaların en büyük yararı, ciltler halinde çıkacağından, alışta bir süreklilik sağlanmasıdır. Başka bir deyişle bir yazarın çeşitli yayınevlerince yayımlanmış yapıtlarını toplamayı düşünmeyen okuyucu, «bütün eserleri I» diye bir başlıkla karşılaştığında, daha sonra çıkacak ciltleri almayı daha kolay düşünülebilecektir.

3. Çeviri politikasına egemen olan eğilimler. Bu konuda en önemli saydığımız sorunları — ki bu sorunlar, geçmiş yıllarda olduğu gibi 1976 boyunca da yoğunluğunu ne yazık ki korumuştur —, şöyle özetleyebiliriz :

a) İkinci dilden çeviri: Bir yapıtın asıl yazıldığı dilden değil de, daha önce çevrildiği başka bir dilden dilimize aktarılması, başka bir deyişle «çevirinin çevirisi», bu —yabancı dil bilgisinin yetersiz olması nedeniyle— zorunlu olduğu zamanlardan günümüze kalmış kötü bir alışkanlıktır. Bugün örneğin İskandinav dilleri, Uzak Doğu dilleri ve buna benzer, yurdumuzda ender bilinen dillerde kaleme alınmış edebi yapıtlar açısından bu yola başvurmanın zorunlu olduğu kuşkusuzdur. Buna karşılık İngilizce, Fransızca, Almanca ve İtalyanca gibi yaygın bilinen dillerde bugün aynı yöntemin sürdürülmesi, çeviri edebiyatımız açısından son derece zararlı sonuçlar doğurmaktadır. Edebiyat bilimi alanında yapılan incelemelere göre, bazı kuraldışı durumlar saklı kalmak üzere, en başarılı asıl diden çevirilerle bile edebî değer taşıyan bir yapıt, değerinin yüzde otuza yakın bir kısmını yitirmektedir. Buna bir de çevirinin çevirisi eklenince, asıl yapıttan geriye ne kaldığını kestirebilmek zor değildir. Durumun böyle olmasına karşın ikinci dilden çeviri, ülkemizde henüz eleştirmenlerce ciddiyetle ele alınan bir sorun değildir. Zaten eleştiri edebiyatımızda yabancı dilden çevrilen yapıtların çevirisinin kalitesi üzerinde durmak ta henüz bir alışkanlık halini almamıştır. Çeviriye değinilse bile bu, ancak kullanılan «çeviri dili» açısından olmakta, yazarın kendine özgü anlatımının, özelliklerinin dilimize ne ölçüde getirilebilmeş olduğu hemen hiç araştırılmamaktadır. Bir edebiyat yapıtı gerçekten çok üstün bir Türkçe ile, buna karşılık yazarın anlatım özellikleri hiç gözönünde tutulmaksızın, bunlar silinerek dilimize çevrilmiş ise, bu çeviriyi ne ölçüde, hangi ölçülere göre başarılı ya da başarısız saymak gerekir? Bütün bu sorunların ciddiyetle ele alınmayışında eleştirmenlerimizin çoğunun bir yabancı dili bile iyi bilmeyişleri de kuşkusuz büyük rol oynamaktadır.

b) Çeviri maratonları: Nobel Edebiyat Ödülü'nün bugüne değin çeviri edebiyatımız açısından çok zararlı sonuçlar doğurmuş olduğunu söylemek, acaba şaşırtıcı olur mu? Bizde yaygın olan çok zararlı bir uygulama da şudur: Bir yabancı yazara adı geçen ödül verilir verilmez kimi yayınevlerimizce bu yazarın çeviri hakkı artık düşmüş, yani on yıl, ya da daha önce yazılmış yapıtları seçilmekte, çeviri hakkının satın alınması diye bir durum da söz konusu olmadığından, bir başka

yayınevinin de aynı yapıtı daha önce piyasaya sürebileceği korkusuyla, tam bir çeviri maratonuna başlanılmaktadır. Çevrilecek kitap parçalara ayrılmakta, dört, beş, kimi zaman altı kişiye birden dağıtılmaktadır. Öyle ki her bir çevirmen, başını ve sonunu, mesajın ne olduğunu bilmeksizin «bir takım cümleleri» dilimize aktarmaktadır. Sonra bu çeviri yamaları bir araya getirilip, piyasaya «Nobel Ödülü'nü kazanmış yazarın yapıtı» diye sunulmaktadır. Bu, aynı zamanda hem acıklı, hem de gülünç bazı durumlara da yol açmaktadır. Örneğin bundan birkaç yıl önce Nobel Ödülü'nü kazanan bir yazarın kitabı, altı kişi tarafından aşağı yukarı on gün gibi rekor sayılabilecek bir sürede dilimize çevrilmiş, kitap çıkarılmış, daha sonra ilgililerce bu yazarın «Türk okurunca benimsenmediği» belirtilmiştir! Böyle bir salatayı yeryüzünde gerçek bir edebiyat ürünü diye benimseyebilecek bir okur kitlesi var mıdır? Yalnız bir noktayı burada hemen eklemek gerek: Bu tür «çeviri ayıpları»nın ortalığa dökülüşünde bazı çevirmenlerimizin alabildiğine sorumsuz davranışlarının da çok büyük payı vardır. Kendisine getirilen bir, iki fasiküllük bir bölümü kabul eden çevirmenin yeri, edebiyat yapıtlarının arası değil, ama noterlik bürolarıdır! Üstelik bugün Türkiye'de ödenen çeviri ücretleri genellikle tamaha değmeyecek kadar düşüktür. Bu durumda Hilmi Yavuz'un yerinde deyişle «kötü çevirmenin iyi çevirmeni kovması»nın nedenini anlayabilmek, gerçekten güçtür. Biraz önce de belirttiğimiz gibi, sorunun epey önemli bir kısmı da gelip «çevirmenin sorumluluğu» sorununa dayanmaktadır. Bugün örneğin bir Akşit Göktürk'e, bir Bertan Onaran'a, bir Cevat Çapan'a, bir Tomris Uyar'a acele ve «ortadan kopma fasikül» halinde çeviri önerisi neden yapılamaz? Yapılsa bile böyle bir öneri neden bu çevirmenlerin kapısından döner? Bu ve benzeri kişiler çeviri makineliği ile, sanat düzeyine yükselen çevirinin çevirmene yüklediği sorumluluğu arasındaki farkı tam anlamıyla bildikleri için!

c) Olumlu belirtiler ve önlemler: Bütün bu aksaklıklara karşın, ilk bakışta önemsenmeyecek denli küçük bile gözükse, bugün çeviri edebiyatımızda gelecek için umut beslemeyi haklı kılan bazı belirtiler vardır. Her şeyden önce bugün için çok sınırlı bile olsa, «çeviri seçen» bir okuyucu kitlesi oluşma yolundadır. İkinci olumlu gelişme, yaptığı işin hakkını veren, sorumluluğunun bilincinde olan çevirmenlerinin sayısının, yılda bir ya da iki olsa bile, artmasıdır. Nihayet eskiden beri kitap kalitesini ön planda tutan birkaç yayınevine, işe şaşılacak bir yüreklilikle hep kaliteli kitap — ve çeviri! — yayın-

layarak başlayan yayınevlerinin eklenmesi de sevindirici bir gelişmedir.

Yukarda sayılan tüm aksaklıkların salt çevirmenlerin sorumluluk bilinciyle düzeltilemeyeceği ortadadır. Bu alanda en etkin rolü, örneğin Türkiye Yazarlar Sendikası gibi bir örgüt oynayabilir. Bugüne değin bu örgütün, özellikle çeviri ücretlerinin belli bir düzeyin altına düşmemesine ilişkin bazı kısmî çalışmaları olmuştur. Bu yöndeki çalışmaların yoğunlaştırılması ve etkin olunması, «ucuz çevirmen» bulma olanağını yitirecek yayınevlerinin çevirmen seçiminde daha titiz davranmaları sonucunu büyük bir olasılıkla doğurabilir. Yine aynı örgüt içersinde gerçekleştirilecek bir çalışmayla, doğrudan doğruya çevirmenlerin birbirleriyle diyalog kurmaları, çevirinin ve çevirmenin sorunlarının daha belirgin biçimde ortaya çıkmasını kesinlikle sağlayabilir.

⊙

1976'DA ÇEVİRİ ZANAATININ SORUNLARI

Bertan ONARAN

1977 Nesin Yıllığı'na çeviri işinin ve çevirmenin sorunlarının yansıtılması tasarlanırken, birkaç dilde iyi-kötü uzmanlaşmış çevirmenin kendi dillerindeki çeviri yayınları inceleyip genel sorunlar çevresinde özel, tekil eksikler, yanlışlıklar üzerinde durmaları kararlaştırılmıştı. Hazırlık söyleşisinde ben de vardım, bu ana tasarıya o gün katıldım; hattâ ufak tefek hazırlıklara giriştim. Ancak, sonradan hem özel yaşamımdaki güçlüklerden, hem de Türkiye'de yayın yaşamının akışında gözüme çarpan hastalıklardan ötürü, kendi payıma sorunu böyle ele alamayacağım kanısına vardım. Nedenlerini aşağıda açıklayacağım. Ama neyi irdelemek istediğimi başından söyleyeyim: çeviri yayınlar arasından yalnız Fransızca'dan yapılmış olanları ele alıp eksikleri, kusurları, yanlışları saptamayacağım. Tersine, yerli-yabancı yapıt ayırımına, yayın dünyasındaki bütün yazı emekçilerini kapsayan, etkileyen dertlere aklımın erdiğince değineceğim. Fransızca'dan yapılmış çeviriler bu genel çerçeveye nasıl olsa kendiliklerinden girecek.

Gerek Avusturya Kültür Ofisi'nde iki yıldır yapageldiğimiz açıkoturumlarda, gerekse yayın organlarındaki kitap tanıtma

yazılarıyla eleştirilerde ve özel dertleşmelerde, hep gittikçe artan çeviri yayın sayısına karşılık, nitelikteki korkunç düşmeden yakınılmaktadır. En önemli yapıtların bile işinin eri olmayan kimselere yaptırılması, ödül kazamanan yapıtların jet hızıyla, kimi zaman iki üç kişiye bölüştürülerek çevirtilmesi, aynı yapıtın birkaç çevirisinin yayınlanması, kitapların üstüne çevirmen adının yazılmaması öteden beri yakınma konusu. Ama hem sözünü ettiğim açıkoturumlarda, hem yazarlararası konuşmalarda benim duyabildiğim bütün çözüm önerileri bireyseldi: herkes, hem de en keskin toplumcular bile, bu karmaşık sorunun çözümünü, özünü ve gözünü budaktan esirgemeyen yiğit çevirmenlerden beklemekte. Çünkü Brecht'in ünlü sözü salt parlak lâf etmek için söylenmiştir, biz aha vaha aldırmadan «kahraman»lar bekleriz tüm sorunları çözmek üzere. Yazarlıktan yayıncılığa başladıktan sonra kırk yıllık anamalcılara taş çıkartırcasına cimrileşen, tutumluluğu en kolay vurulan çevirmenlere uygulayan emekçi eskilerinden; yayınevlerine danışman olur olmaz Koç'un kurmaylarından daha acımasız, «evet efendim»ci kesilen yazar-çizerlerden; kimi zaman emekçi partilerinde etkin görevler bile alan toplumculuğu tartışma götürmez yayınevi sahiplerinden; resmi sosyalist ülkelerle ve yazarlarıyla akşam-sabah çay içen, hem dostumuz, hem yargıcımız yayıncılardan hesap sormak kimsenin aklından geçmez.

Ama bu satırları okuduktan sonra, eh bunun da ayağı yerden kesik, aklı bulutlarda, düşülkelerde çözüm arıyor demeyin. Sözünü ettiğim danışmanlardan, yayıncılardan, yazar-yayıncılardan emekçilerin sorunlarına çözüm gelmeyeceğini bilecek kadar birşeyler öğrendim ve yaşadım. Amacım, doğru hedefi anımsatmak.

Peki hedefi bulduk. Emeğin hakkını nasıl koruyacak, nasıl dürüst ve saygılı iş yapabilme olanağını sağlayacağız çevirmenlere — ve tabii bütün öbür dallardaki yazın erlerine? Çok basit bir lâf edeceğim için müthiş utanıyorum, ama çaresiz: başkalarını uyandırmaya, bilinçlendirmeye, emekçiliklerinin farkına vardırmaya çalışan yazarları Cinci Hoca'ya okutup bilinçlendirerek; büyücü değil, düşün işçisi, hem de kıyasıya sömürülen yazı emekçisi olduklarını hiç unutmamacasına anımsatarak. Bir türlü canlandıramadıkları «Sendika»larının siyasal parti olmadığını, dinsel, siyasal inançları, düşünceleri ne olursa olsun bütün yazın erlerine açık olduğunu kabul etmelerini ve uygulamalarını sağlayarak (Sendika'nın kuruluş günlerinde Anadolu'daki yayın organlarında üç beş şiiri ya da

yazısı çıkmış emekçilerin kuruma, yönetim kuruluna alınıp alınmayacağının tartışıldığını işitmiştim: inşallah doğru değildir). Örnekse, Gazeteciler Sendikası işçi sınıfına epeyce döneklik eden Türk-İş'e bağlıdır, üyeleri türlü eğilim ve inançtadırlar, ama gerçek bir sendika olduğu için işverenlerle üyelerinin çok sıkıntı çekmeden yaşamalarını sağlayacak sözleşmeler imzalayabilmektedir (genel, acımasız sömürü sürse de). Eşit emeğe, eşit ücret alınmasını (ya da lütfedilmesini) sağlayarak (bu konuda da ikinci elden değil, doğrudan kendi kulağımla duyduğum, bütün dünya emekçilerine ters örnek diye okutulabilecek birkaç sözü anımsıyorum şu anda: kırk yıldır ekmeğini kalemiyle kazanan büyük bir yazarımız, bir söyleşi sırasında çevirilere ikinci ve daha sonraki basımlarda ilkinden daha az para verilebileceğini söylemişti: biliyorsunuz, çeviri yayınların ikinci ve daha sonraki basımlarında basımevleri, kâğıtçılar, ciltciler falan da ilk aldıklarından daha azına razı olmaktadırlar seve seve. Çeviri yayından elde edilen kesintisiz parasal değer, ikinci basımda, baskı sayısı aynı kalsa, kitabın fiyatı artsa bile, azalmakta, dolayısıyla yayıncının payı da düşmektedir! İkinci örnekse, bir öykücü-danışman dosttan: bugünün geçim koşulları içersinde ciddi çevirinin % 10'dan aşağı yapılamayacağını söylediğim zaman, «sen artık pahalı çevirmen oldun» yanıtını vermişti. Doğru, etten ucuz, ev kirasının yamacına bile sokulamayacak bir «pahalı» parasız çevirmen oldum galiba!). Tıpkı bizimkiler de içinde olmak üzere yabancı işçi çalıştıran ülkelerdeki yerli işçilerin sömürülmekten kurtulma, işten atılma tehlikesini önlemek üzere yabancı işçilere küfreden, saldıran Avrupalı emekçiler gibi, işsizlik tehlikesinin belli bir düzeyin üstündeki çeviri yayınlardan değil, yukarda sözünü ettiğim danışman-yazarların da seçim ve emeğiyle çıkarılan, aklı-başında eleştirmenlerimizin bir gecede okuyup bitirdikleri Simmel'lerden, Cartland'lardan geldiğini unutarak Yazarlar Sendikası Tüzüğü'ne «ekin buyuruculuğuna karşı olma» ilkesini neden koyduklarını pek kestiremeyen, emekçi kardeşlerini sırtlarından hançerleyen yerli yazarlarımızı titreyip benlik bulmaya çağırarak birkaç adımlık ilerleme sağlanır belki. Kendi payıma, büyük güçlerin «böl ve yönet» ilkesine yazarlardan, öbür dallardaki sanatçılardan daha çok kolaylık sağlayan emekçi görmedim bu güne dek. Yapılan işin özünde var belki bu tuzak: sanatsal yaratma, son aşamada, müthiş tekil çünkü. Ama oluşum evresiyle paylaşım (tüketim) evresinde çoğul, toplumsal olduğunu anımsamak, buna göre davranmak, tuzaklı kıskançlıkları bir yana bırakmak pek mi zor acaba? Ortak yaşayabilme ölçülerini

saptayıp kabul ettirdikten sonra, kimin büyücülüğünün daha üstün olduğunu büyük yargıç, kimsenin ağzından düşmeyen tüketiciler, halk kararlaştırmayacak mı? Üstelik hem tinsel, hem somut desteğiyle: yerli ya da çeviri yapıtı bilmem kaç kez bastırarak!

Bu üretim-tüketim ilişkisi ortadayken, emekçiler böylesine emekçi olmaktan korkarken, korkularından dönüp birbirlerini ısırırlarken, yayıncılardan doğru dürüst yapıtlar basmaları, sağlıklı, saygılı çeviriler yaptırmaları, kitabın kapağına, iç basımına, sayfa düzenine özenmeleri istenebilir mi? İstenirse gerçekçi olur mu, sonuç verir mi?

Açıkoturumlardan birinde, emekçiler, çevirmenler bile bu konuda kendi aralarında bir düşün birliğine, kavram birliğine varamamışken, dil ve terim birliğinin sağlanabilmesi için resmi hiç bir etkisi ve yetkisi bulunmayan Türk Dil Kurumu'ndan yazın erlerini hizaya getirmesini isteyen dinleyici gibi boş önerilerle daha ne kadar zaman yitireceğiz acaba? Türk Dil Kurumu gibi benim de hiç bir etkim ve yetkim yok elbet. İsteyen halk adına, devrim adına tam bir yetkiyle konuşup örneğin bilimsel çevirilerde yarı Osmanlıca, yarı Frenkçe, çeyrek Türkçe yazıp konuşmanın en gerekli ve yararlı yol olduğunu savunabilir, öyle davranabilir. Ama gerçekten bilinçli bir emekçinin bir kavramı, bir düşünceyi üstünde yaşadığı topraklarda üreyip yayılmış seslerle daha kolay, daha sağlam, daha kalıcı anlatabileceğini ben unutmamaya çalışıyorum. Ondan önce de, sağlıklı işin ancak sağlıklı yaşama koşullarında gerçekleştirilebileceğini; bir işin ancak onunla uğraşan kişiyi yaşatabiliyorsa uğraş niteliğine bürünebileceğini ve ancak bundan sonra o insandan uğraş dürüstlüğü beklenebileceğini; işverenler koşulların zorlamasıyla bilgilerini, bilinçlerini her gün arttırıp el ele verirken, ortak dağıtım örgütleri kurarken, yalnız siyasal bildiriler yayınlayan sendikamızın onların ekmeğine yağ sürdüğünü; bütün bunlara azıcık aklı eren bir emekçi olarak mikrobu bırakıp hastalık belirtisiyle uğraşamayacağımı; belki benden daha kötü koşullarda, hiç istemeden kahramanlık göstermek zorunda kalan emekçi kardeşlerimi unutmamak niyetindeyim. Daha ne kadar beceririm bilmem: umalım ki çok tez olmasın yenilgim.

1977'de gerçek bir Sendika'ya, bir yayın ortaklığına kavuşma umuduyla.

1976'DA ARMAĞANLAR, ÖDÜLLER, YARIŞMALAR

Kemal ÖZER

Bir yılın armağanlar, ödüller, yarışmalarla ilgili görünümüne geçmeden önce, sorunu daha temelden kavramaya dönük küçük bir yaklaşım denemesi yapmak istiyorum. Bu deneme, yeni kurulacak ödüllere katkıda bulunur ya da sürmekte olanlara kendini gözden geçirme, yenilenme özeni verir kaygısını taşıyor. Hiç değilse bir tartışmayı başlatır umudunu...

DEĞERLENDİRME İŞLEMİNİ ÖNEMSİYORSAK

İlkin üç sözcük üzerinde duralım: «Armağan», «Ödül» ve «Yarışma», gelişigüzel kullanılıyor. Özellikle «ödül» ve «armağan» sözcükleri birbirinin yerini alıveriyor sık sık. Üşenmeyip Türkçe Sözlük'e bakarsak, «armağan» sözcüğünün şöyle karşılandığını görürüz: «Birini hoşnut etmek ya da sayımış olmak için karşılıksız verilen seçme şey, hediye». Oysa «ödül» karşılığında şu tanım yapılmakta: «İyi bir işe karşılık verilen armağan ya da edilen iyilik, mükâfat».

Demek ki iki sözcük arasında, şu kısacık tanımlarla bile hemen ortaya çıkan bir ayrım var. Birinde seçme, yeğleme ağır basarken ötekinde bir değer yargısı egemen. «Yarışma» sözcüğü ise «Bilgi ya da yetenek üstünlüğünü göstermek için yarışmak işi, müsabaka» olarak tanımlandığına göre, öbür ikisinden ayrılığı daha kesin ortada.

Şimdi uygulamaya bakalım. Sözgelimi neden «Madaralı Roman Ödülü» deniyor da, Sait Faik adına verilen «hikâye armağanı» oluyor? Birine ödül, birine armağan derken, tu-

tumda ne ayrım gözetilmiş? Yoksa gelişigüzel bir adlandırma mı, yapılan? Yarışma örneğini alalım. «Film Öyküsü Yarışması» ya da «Roman Yarışması» dendiği vakit, daha yönetmeliği görmeden anlıyoruz ki, belirlenen bir türde yazılmış yapıtları yarıştırmaktır sözkonusu, yayınlanmış yapıtları değerlendirmek değil. İşlem açıktır yani. Yarışmacılar, yönetmeliğe uygun yapıtlar oluşturup seçiciler kuruluna sunacaklardır. Seçiciler de bunlar arasında bir ölçüt uygulayıp sıralama yapacaklardır. Oysa «ödül» ya da «armağan» nitelemesi bu açıklığı taşımıyor.

Değerlendirme işlemini önemsiyorsak, daha adını koyarken belirginlik kazanmalı yaptığımız iş. «Armağan» ya da «ödül» deyince, yapılacak işlemin niteliğini bir ucundan ortaya koymalı. Değerlendirme, yayınlanmış yapıtlar arasında bir seçmeyi, bir yeğlemeyi kapsıyorsa «armağan» sözcüğüyle bunun altını çizmeliyiz. «İyi» gibi, «en iyi» gibi bir değer yargısı taşıyorsa «ödül» sözcüğüyle vurgulanmalı.

BU TİTİZLİK NEDEN GEREKLİ?

Değerlendirme, kamuoyu ile yapıt ya da yaratıcı arasında kurulan ilişkidir. Değerlendirmenin işlevi olacaksa, bu ilişkinin açıklık kazanmasında yarar var. Ne kadar açık seçik olursa bu ilişki, değerlendirme o kadar saygınlık kazanır. Saygın bir değerlendirme de işlevini yerine getirir. Yani amacına ulaşır.

Ülkemizdeki uygulamalara göz atalım. «Sait Faik Hikâye Armağanı» en eskilerden biri. İlk yıllarında büyük tartışmalara yol açmıştı. Hatırlanırsa, ara sıra canlanan bu tartışmaların özünü, yapılan değerlendirmenin Sait Faik sanat anlayışına uyup uymaması oluşturuyordu. Doğrusu da buydu. Sait Faik adına yapıldığına göre, onun sanat anlayışına uygunluk baş sırayı almalıydı değerlendirmede. Oysa bu gerekli titizlik esirgendi. Sait Faik anlayışına uygunluk ölçütü, onun taklitçiliğine yol açar sanıldı. Ortalığı Sait Faik benzerleri kaplayacak çekintisi yaygınlık kazandı. Yılın «en iyi» öykü kitabına verilmesi gibi bir ölçüt de araya karıştı. Yani uygulama, Sait Faik adına yapılan değerlendirmeyi açıklığa götürmedi, giderek bulanıklaştırdı. Önce belli bir kuşağın (Sabahattin Kudret, Necati Cumalı, Haldun Taner, Oktay Akbal vb.) onurlandırılmasına kaydırıldı, sonra öykücülüğümüzde adı uzun boylu edilmeyecek, sıradan yazarlara (Kâmuran Şipal, Mahmut Özay, Cengiz Yörük, Faik Baysal vb.) yöneltildi, tutarsız bölüştür-

melere (Bekir Yıldız Bilge Karasu) uğratıldı. Bütün bunların sonucunda bugün öyle bir yere vardı ki, ne «uygunluk» ölçütü kaldı ortada, ne de bir değer yargısı getirir oldu. Yani ne Sait Faik sanat anlayışına «uygun» yapıtlara veriliyor, ne de yılın «en iyi» öykü kitaplarına. Kamuoyunu etkileyecek bir saygınlıktan (Sait Faik'in bütün saygınlığına karşın) her geçen yıl biraz daha uzaklaşıyor.

Yeri gelmişken, aynı sakıncanın «Orhan Kemal Roman Ödülü'nün başına gelebileceğini de belirtmek gerek. İlk uygulama yıllarında Çetin Altan, Yılmaz Güney, Sevgi Soysal ve Erdal Öz'e verilen ödül, üstünde durduğumuz açık seçikliği göstermiş, yapılan değerlendirmenin Orhan Kemal'in sanat anlayışına «uygun» düştüğünü kanıtlamıştı. Böylelikle kamu oyunda belirli bir saygınlık kazanmış, etkisini kökleştirmişti. Oysa bu yılki sonuç en azından bir duraklamadır. «Bir Gün Tek Başına», katılanların, hattâ bütün bir yılın «en iyi» romanı olabilir. Ama Orhan Kemal Roman Ödülü'nün amacı ne? Yıhn «en iyi» romanını mı seçecek, yoksa Orhan Kemal'in sanat anlayışına «uygun» başarılı roman mı? Önce bu noktada açıklık gerek. İkincisi ve zoru, elbet Orhan Kemal'in sanat anlayışını saptamak ve bunu ödül değerlendirmelerine yansıtmak. Bu yapılmış mıdır? Tüzük ya da yönetmelik ardına sığınma sözkonusu olmamalı, uygulama gözönünde çünkü. Orhan Kemal Roman Ödülü'nün de, yukarda sıraladığımız nedenlerden ötürü Sait Faik Hikâye Armağanı gibi saygınlığını yitirmesi istenmiyordu, ölçütü açıklığa kavuşturulmalı. Hem de her geçen yıl biraz daha.

BURDA AKLA BİR SORU GELİYOR

Değerlendirmeleri açıkhğa kimler kavuşturur? Düzenleyenler en başta. Sonra seçici kurulda görev alanlar. Sorumluluk isteyen işler bunlar, özür tanımaz. Sait Faik gibi, Orhan Kemal gibi, bir ülkenin edebiyatında gerçekten değerli, saygın ve anlamlı yeri olan sanatçılar adına değerlendirme yapmaya kalkışılacaksa, bu işin düzenleyicileri önce gerekli sorumluluğu taşımak zorunda. Seçiciler kurulu da titiz bir özenle oluşturulmalı. Tek tek bakıldığında saygın eleştirmenler, değerli yazarlar, adına ödül konan, sanatçının yakınları değil, sözkonusu değerlendirmenin ölçütünü oluşturacak ve uygulayacak kişiler görev almalı.

Ölçüt sorununa gelince, sanatının özellikleri ve uzanımları

belli bir sanatçı adına ödül konacaksa, bu özellikleri ve uzanımları saptamaktır işin başı elbet. Burada önemli olan, bir zamanlar Sait Faik dolayısıyla ortaya atıldığı gibi, yazarları Sait Faik olmaya özendirmek değil. Bu çabanın boşuna olacağı da açık zaten. Ama onun sanat anlayışında, bir sanatçının olumlu, başarılı yapıtlar ortaya koymasına yarayacak özgün ve yaratıcı değerler varsa, değerlendirme ölçütünü bunlarla kurmak, uygulamayla da bu değerleri yaşatmak önemli.

Öte yandan, ödül bir sanatçı adına değil de, bir amaç adına konuyorsa, o amacın ne olduğunu saptamak, yine için başı. Madaralı Roman Ödülü bu açıdan örnek alınırsa ülkemizde amaç adına konan ödülün işleyişine değinebiliriz. Kimlere verildi üç yıllık uygulamada? Yaşar Kemal, Abbas Sayar ve Talip Apaydın. Kırsal kesim insanını, onun sorunlarını sanatında odak edinen bu yazarlar, ödülü, yönetmelik ya da tüzükle saptansın saptanmasın, belli bir amacı gerçekleştirir kılmıştır. Düzenleyici sayın Madaralı'nın bu ödülü koymakta bir amacı varsa (ki var görünüyor) bu amaca yönelik sonuçlara yöneltmeli değerlendirmeyi. Seçiciler kurulu ona göre oluşmalı ve bu amacı gerçekleştirecek ölçütü araştırıp uygulamalı. Demek ki sorun, amacı gerçekleştiren en başarılı yapıtı değerlendirmekte ve bu değerlendirmenin sorumluluğunu taşıyacak kişileri bir araya getirip seçimi onlara yaptırmakta düğümleniyor.

ÜÇÜNCÜ BİR DEĞERLENDİRME YOLU

Belli bir sanat anlayışına ya da amaca «uygun» yapıtları «armağan»lamanın yanı sıra, bir de değer yargısı getiren «ödül»lendirme üzerinde duralım. Yani bir türde «iyi»yi, «beğenilen»i değerlendiren girişimleri irdeliyelim. Yeditepe Şiir Aramağanı, buna iyi bir örnek. Yılın «en beğenilen» şiir kitabına veriliyor. «En beğenilen» dendiğine göre, her şeyden önce değer yargısı var işin içinde. Elbet bu «en beğenilen», oluşturulmuş seçiciler kuruluna göre değişir. Ama böylesi değerlendirmelerin de açıklığa kavuşturulması olası.

Yapılacak değerlendirme sıradan değil de işlevli sonuçlar doğursun isteniyorsa, kişilikli ve saygın bir değerlendirme olsun isteniyorsa, içerdiği beğeniyi saptamak gerekir. Beğeni görecedir gerçi, ama soyut değildir. Her beğeninin altında bir sanat anlayışı, dolayısıyla bir dünya görüşü yatıyordur. Düzenleyici, yapılan değerlendirme mutlak değildir, bu seçiciler kuruluna göredir gibi özürler aramadan, işlemi açıklığa kavuş-

turmalı, yapıtlar şu sanat anlayışına yaslanan beğeniyle irdelenecek, sonuç şu anlama gelecek, diyebilmeli. Elbet seçiciler kurulu da, bu açıklığı sağlayacak beğenide ve düşüncede kişilerden oluşturulmalı.

BELİRGİNLİĞİ YARIŞMALARA DA YÖNELTMEK

Armağan ve ödüllerden istediğimiz titizliği, yarışmalardan istemeyecek miyiz? Yayınlanmış yapıtlar değil de, yazılacak yapıtlar sözkonusu olunca yarışma ölçütü niye açık seçik olmasın? Tam tersine, aynı titizliği yarışmalarda da gözetmeliyiz. Yarışmanın amacı, yaslanacağı beğeni açık açık ortaya konmalı. Birtakım yuvarlak sözlerin ardına sığınmadan, yarışmacılardan ne isteneceğini, neyi değerli bulduğumuzu belirtmeliyiz.

Uygulamada ortaya konan bir durumdan söz açmak gerekir burda. Bir yarışma düzenlenirken sanılıyor ki, şu kadar sayfayı aşmasın diye uzunluk ölçüsü vermek, metni şu kadar çoğaltınayı istemek yeter. Hele «çağdaş düzey» gibi, «günümüz beğeni düzeyi» gibi yuvarlak deyimler de araya karıştırılırsa belirleme tam oluyor. Bir de savunusu var bu tür davranışın. Yaratıcının özgürlüğü sınırlanır, daha baştan güdümlenir böyle davranılmazsa, deniyor. Bir çeşit alan daraltmasından, içerik kısıtlamasından kaçınma olarak sunulmaya çalışılıyor.

Oysa yarışma düzenleyicisi olarak bu tür davrananın ya belli bir amacı yoktur, ya da asıl amacını gözlerden kaçırması sözkonusudur. Diyelim bir roman yarışması açtı, «ben yalnızca Türk edebiyatına yeni yazarlar kazandırmayı amaçladım» dedi. İlk bakışta oldukça belirgin bir amaç. Yeni yazarlar yetiştirmenin, kazandırmanın kimse karşısında olamaz. Ama belirginlik yalnız bu kadarla kalıyorsa, şu soru akla gelmez mi: Yeni yazarlar, ama nasıl, ne nitelikte, ne görüşte yeni yazarlar? Olsun da nasıl olursa olsun mu diyeceksiniz, yoksa şu ya da bu türde bir yeğlemeniz olacak mı? Ya saklıyorsunuzdur yeğlediğiniz niteliği, ya da açık açık koymak zorundasınızdır.

Amaçsız da olsa, gizli amaçlı da olsa, yarışmanın sonuçları, yani uygulaması olacak bir de ortada. İstediğiniz kadar amaç sayılmayacak ortalama bir ölçüt getirin, sonuçta yine bir amaca hizmetten kurtulmazsınız. Ya da istediğiniz kadar saklayın amacınızı, sonuçlar asıl yapmak istediğinizi ele verecektir. Kuşkusuz, yarar, yarışma türü değerlendirmelerde daha görünür biçimde. Sonuçları, bu yüzden, yararlı olup ol-

mamaya göre ölçüyoruz. Bu da belirginlik istemeyi daha ideolojik kılıyor.

Ödül ve armağan olayında düzenleyicinin daha özverili görünmesine karşılık, yarışmalarda düzenleyici yarar bekleyen görünümde. Dikkatimizi ister istemez buna yöneltiyoruz. Yoksa amaç derken salt ideolojik amaç değil üzerinde durduğumuz. Savrukluğun işe yaramayacağını, gizlemenin başarılamayacağını vurgulamak aslolan.

YERİ GELMİŞKEN BİR DE...

Şu noktaya değinmekte yarar var: Yarışmacıdan belirli isteklerde bulunmak, yaratışı sınırlamak mıdır gerçekten? Bir roman yarışmasında bir anlayışı, ya da bir yaklaşımı açık açık önermek, diyelim o yarışmaya katılacak sanatçıyı gücünden daha aşağı ürün vermeye mi yöneltir? Yaratıcıya, sanat içi de olsa, bir çeşit karışma mı sayılmalı?

Yarışma yönetmelik ya da tüzüklerinde getirilen öze değgin açıklıklar, yaratışı engelleme çabaları değildir. Belki yöneltme çabalarıdır. Önemli olan, sanatçıyı verimli kılacak, olumlu yapıtlar vermeye yöneltecek görüşlerden kaynaklanması. Onu temel sorunlarla yüz yüze getirecek, geniş soluklar aldıracak yeğlemelere sürüklemesi. Öyle ki bir yarışma tüzüğünün içeriği bir çeşit ön-eleştiri niteliği taşıyacak kadar belirgin olabilir kanımızca.

SEÇİCİ KURULLARIN OLUŞUMU

Yukarda kısaca değindiğimiz gibi, değerlendirmeleri yönlendirenlerin başında düzenleyiciler kadar seçiciler de geliyor. Ödül, armağan ve yarışma olayı, sergilediğimiz biçimde sürüp gittiğinden, seçiciler de genellikle bu gidişe uygun ölçülerle belirlenmekte. Bir kez, bir seçicinin görevi, bulunduğu kurula gelen yapıtları okuyup içlerinden birini seçmek olarak anlaşılıyor. Bu göreve getirilmek ise, kimine göre bileğinin hakkı, kimine göre onur, kimine göre ayrıcalık, hatta nerdeyse meslek sayılıyor. Yer tutmanın, köşe edinmenin ilk basamağı olarak görüldüğü de oluyor.

Uygulamaya baktığımızda, bir zamanlar hep aynı kişilerin kurulları oluşturduğu görülür. Bir derneğe üye olup da başkasının girmesini önlemek gibi, seçiciler de uzun süre aralarına başkalarını almak istemediler. Gedikli seçiciler türedi. Hangi nitelikte yarışma ya da ödül olursa olsun, hangi tür-

de yapıtlar sözkonusu olursa olsun, hep aynı kişiler hizmete (!) koştu. Kışlık odununu alamayan sanatçılara ödül verilmesini sağladılar kimi zaman. Yani bir sosyal yardım olarak düşünüldü ödüller. Kimileri okumadıkları yapıtları, öbür seçicilerden birinin vereceği güvenceye (!) dayanarak seçti ve savundu. Bugün bu görünüm, eskiye oranla azbuçuk değişti. Seçicilerin loncası dağılır ya da genişler gibi oldu. Buna karşın, seçicilerin bir araya getirilmesindeki ölçütsüzlük, rastgelelik, kısaca karmaşa büyük ölçüde sürüyor.

PATLAK VEREN BİR OLAY

Bu yıl patlak veren bir olay, bu konuya ışık düşürecek nitelikte. Antalya Festivali'nde düzenlenen «Film Öyküsü Yarışması»ndaki seçiciler, sonuç açıklandıktan sonra ortaya çıkan tartışmada, birbirlerinin sanat görüşüne katılmadıklarını açıkladılar. Rauf Mutluay'ın, yarışmadaki öykülerden yola çıkarak yazdığı «Gerçeği Çarpıtmak» yazısındaki görüşlere, bu görüşlerin yaslandığı sanat kuramına karşı, öteki seçicilerden Afşar Timuçin ile Zihni Küçümen tedirgin olduklarını, bu görüşe katılmadıklarını, öyküleri «çok daha değişik bir dünya görüşüne bağlı kalarak» değerlendirdiklerini yazmak zorunluğunu duydular.

Seçiciler kurulunun oluşumundaki tutarsızlığı çok iyi ortaya koyan bu durum, aynı zamanda şu temel soruları da getiriyordu akla: Yarışma düzenleyicisi, böylesi ters görüşlü seçicileri nasıl bir araya getirmişti ve daha önemlisi, bu birbirinin tedirgin olacak kadar uzağındaki kişiler nasıl bir araya gelmeyi kabul etmişlerdi?

Seçicilik görevinin oy vermekle başlayıp bitmediğini burda bir daha anmak gerek. Yarışma ya da ödül tüzüğünün gerekçesini oluşturmakta ve geliştirmekte görev almaktır seçici olmak. Bir araya geldiği öteki üyelerle uyum sağlamak, ödülü, uygulamada yaratıcı sonuçlara götürmek düşer onun payına. Verdiği oy'un gerekçesini oluştururken yapar asıl çalışmasını. Bir çeşit yapıcılık olmalıdır üstlendiği. Birbirine ters düşen seçicilerle aynı masaya oturmakla değil, bağdaşık olmayı aramakla korur onurunu. Sonuçtan sonra yapacağı açıklamalar, protestolar değildir bu işin de yaraşığı.

Aynı dünya görüşünde olanların bir araya gelmesi, aynı sanat anlayışıyla yapıtlara yaklaşılması, bir ödülü ya da yarışmayı ilginçlikten uzaklaştırır, çekişmeyi ortadan kaldırır görüşünün yanlışlığına da kısaca değinelim. Değişik görüşle-

rin aynı yarışmada çarpışması yerine, ayrı görüşlerin değişik yarışmalarda çarpışması edebiyat ortamını zenginleştirir ancak.

BİR YILLIK GENEL GÖRÜNÜM

Sayısal yaklaşımla bakarsak geçen yıl saptadığımız 12 ödül, armağan, yarışma olayına karşılık, bu yıl değerlendirme olaylarının 10'a düştüğünü görmekteyiz. Madaralı, Sait Faik, Orhan Kemal, Peyami Safa değerlendirmeleri yapılırken, Milliyet Yayınları Roman Yarışması yinelenirken, Türk Dil Kurumu ödülleri bu yıl da verilirken, Sabahattin Ali Hikâye Yarışması'na ara verildi. Yunus Nadi Armağanı geçen yıl romana ayrılmışken bu yıl edebiyat türlerine yönelmedi. Milliyet Sanat Dergisi'nin düzenlediği Deneme Yarışması ile Yılın Başarılı Genç Şairi'ni seçme girişimi sürdürülmedi. Fatih Halkevi Hikâye Yarışması ve Antalya Festivali Hikâye Yarışması da yinelenmedi. Buna karşılık, Yeditepe Şiir Armağanı yeniden verilmeye başlandı. Nasrettin Hoca Şenliği dolayısıyla «Gülmece Öykü Yarışması» ile «Hacı Bektaş Deneme Yarışması» uygulamasına geçildi. Antalya Festivali'nde de «Film Öyküsü Yarışması»na yönelindi.

Türlere göre düşünürsek beş roman değerlendirmesi göze çarpıyor. Dört öykü değerlendirmesi olayında film öyküsü ve gülmece öyküsü dikkati çarpıyor. Şiirde iki, denemede iki, oyunda ve çeviride birer değerlendirme yapıldı. Bunların beşi yarışma biçimindeydi, öbürleri armağan ya da ödül olarak işlem gördü.

YARIŞMALARIN TEK TEK DÖKÜMÜ

Yarışmalar içinde kuşkusuz en önemlisi Milliyet Yayınları Roman Yarışması'ydı. Geçen yıla oranla gerek katılma, gerek sonuç bakımından gerilemişti. Bir yıl önceki 312 yapıta karşılık bu yıl 116'ya düşmüştü sayı. Üstelik ilk üç dereceye değer nitelikte roman bulunamamıştı bunların arasında. Ama roman türü üstüne oldukça yoğun ilgi çekmesi sözkonusuydu. Varılan sonuçların niteliği, yerinde olup olmaması, ortaya çıkardığı yazarların başarısı, mansiyon verilen yapıtlar yayınlandıkça daha iyi anlaşılacak. Yalnız bu yarışmanın her yıl yinelenmesinden yarar ummamak gerektiği anlaşılmış sayılır. Daha dolgun verim için birkaç yılda bir düzenlemesi akla geliyor.

Ötüken Yayınevi'nce yürütülen Peyami Safa Roman Ya-

rışması'nın tek ilginç yanı, sağcı düşüncenin edebiyat alanındaki tek yansıması olması. Geçen yıl olduğu gibi bu yıl da birinciliğe değer bir yapıt bulunamaması, bu yarışmanın amacına ulaşamadığını gösteriyor. Hele ikincilik ve üçüncülük verilen yapıtların yazarlarına bakarsak, İbrahim Zeki Burdurlu ve Zeria Karadeniz'i görürüz ki gelişme olanağı kalmamış bu yazarlardan herhalde sağ düşünceeye taze aşı, yeni sürgün sağlanamaz. Tahir Kutsi'ye mansiyon verildiği bir yarışmada, «teşvik armağanı» alan birtakım «bilinmez» yazarların da ne nitelikte olduğunu kavramak zor değil.

Antalya Festivali Film Öyküsü Yarışması, sonuçları açısından kamuoyuna yankı uyandırmaktan çok, yukarda değindiğimiz, seçicilerinin tartışmasıyla ilgi çekti. Nasrettin Hoca Gülmece Öykü Yarışmasıyla Hacı Bektaş Deneme Yarışması da oldukça sönüktü. Ne amaçları, ne sonuçları yeterince duyurulamadı.

Ödül ve armağanlara gelince, Madaralı Roman Ödülü tutarlı yolda olmasına karşın yayın dünyasında etkisini gösteremedi. İlerki sayfalarda izleneceği üzre, ödülü alan Talip Apaydın'ın ne yazarlığı, ne yapıtı üzerinde söz edilmedi. Sait Faik Hikâye Armağanı, gün günden etkisini yitiriyorken, Orhan Kemal Roman Ödülü de, yine yukarda değindiğimiz gibi, hiç değilse duraklatıcı bir sonuca ulaştı.

Türk Dil Kurumu Ödülleri ise bu yıl altı dalda birden verildi ve üzerinde en çok konuşulan ödül oldu. Ayrıca yıl ortasında yapılan Türk Dil Kurumu kurultayında ödüllere ilişkin yeni kararlar alınmasıyla da üzerinde konuşuldu. Kurultay kararlarına göre, deneme, anı ve gezi, bundan böyle ayrı ayrı değerlendirilecek, çocuk edebiyatıyla ilgili yeni bir ödül konacak. Sonuçlara etkisi bakımından önemli değişiklik, oylamada puanlama yönteminin getirilmesi ve seçicilerin yapıtlar üzerinde yaptığı değerlendirmelerin kamuoyuna duyurulması. Yüz üzerinden verilecek puanlarla yapılan değerlendirme kimi türlerde ödül vermeme durumunu ortadan kaldıracak, değerlendirme gerekçelerinin açıklanacak olması da seçicileri sorumlu davranmaya yöneltecek. Elbet bunların da seçici kurul üyelerince bir kaçamağı bulunmazsa...

TARTIŞMA GÖTÜRÜR BİR GİRİŞİM

Yıl içinde duyurulan bir girişim de dikkati çekti. Nâzım Hikmet Adına Ödül başlığı altında bu girişim şöyle duyuruluyordu

«Türk ulusu olarak Dünya sanat tarihine kazandırdığımız,

eserleri 41 yabancı dile çevrilmiş olan büyük Türk şairi Nâzım Hikmet adına bir şiir yarışması düzenledik.

Yayınlanmış ya da yayınlanmamış yapıtıyla herkes katılabilir.

Şiirlerin dize sayısı 50'yi aşmayacak ve içeriği şu üçten biri olacaktır: YURT ÖZLEMİ, ÖLÜM, MAPUSANE.

Birinciye büst, ikinciye tablo, üçüncüye seçicilerin imzalı kitapları, onuncuya kadar da sıralı onar SEK kitabı sunulacaktır.

Seçim kurulu şu ozan ve eleştirmenlerden oluşmaktadır İlhami Bekir, Memet Fuat, Can Yücel, Asım Bezirci, Selâhattin Hilâv, Cemal Süreya, Süreyya Berfe.»

Nâzım Hikmet adına ödül düzenlemek gerçekten eksikliği duyulan ve belli bir boşluğu dolduracak girişimlerdendir ülkemizde. Ama bunun için iyiniyet yetmez. Bu sorumluluğu yüklenecek çapta elverişli girişimler gerekir. Bu da, yayınevlerini, dergileri, hele kişileri aşar Altından kalkılacak biçimde düzenleyişleri belki yalnız örgütler yapabilir.

Nitekim, yukarıya aldığımız duyuru, bu dediklerimizi doğrular nitelikte sorular getirmiyor mu? Kimdir düzenleyicisi? SEK dergisi. «Her türlü sanat anlayışına açık», «belli olmayan zamanlarda» çıkan, içeriği daha çok bir kahvede bir araya gelenlerin birbirlerine adadıkları yazı ve şiirlerle oluşan (amatör bile diyemeyeceğimiz, çünkü amatörlükte içtenlik vardır) bir dergi. Ne yandan bakılırsa bakılsın ciddi bulunamayacak bu girişimin üzerinde bu kadar duruşumuzun nedeni, nasıl yer aldıklarını açıklayamadığımız yazar ve ozanlardan oluşan «seçim kurulu», bir de kapsamsız girişime eşsiz bir örnek oluşu. Vereceği şimdiden belli cüce sonuçların Nâzım Hikmet adıyla nasıl bağdaştırılacağını düşünmedi mi Can Yücel, Asım Bezirci, Memet Fuat, Selâhattin Hilâv, Süreyya Berfe?

KAPSAMLI GİRİŞİME YÖNELİŞ

Belki bir tek yararı oldu andığımız bu girişimin. Nâzım Hikmet'e sahip çıkması gereken ilk örgüt durumundaki Türkiye Yazarlar Sendikası, büyük ozana yaraşan doğum ve ölüm günü törenleriyle adına kurulacak ödülü oluşturmak ve yönetmek için bir an önce harekete geçti. Bu yazının yazıldığı sıralarda, bu girişim için gerekli toplantılar ve düzenleme çalışmaları yapılmaya başlanmıştı. Önümüzdeki yıl, Nâzım Hikmet adına yaraşan bu ödül düzenlemesi, umarız ilk sonuçlarını verir ve yukardaki kişisel girişimden de kısa sürede vazgeçilir.

YANKILAR VE TARTIŞMALARIN DÖKÜMÜ

Ödül, armağan ve yarışmalarla ilgili ilerki sayfalara alıntıladığımız yazıları iki kümede toplamak olası. Kazananların kimlikleri, sanatları ve yapıtları üstüne kendileriyle yapılmış konuşmaları yankılar bölümünde topluyoruz. Bu bölümdeki yazıların yayınlandığı yerlerin dökümü şöyle: Cumhuriyet 8, Politika 6, Milliyet Sanat Dergisi 5, Vatan 2, Türk Dili 1, Yeni Toplum 1, Yürüyüş 1. Toplam 25 yazıdan onbeşi Türk Dil Kurumu Ödüllerini kazananlarla, üçü Sait Faik Hikâye Armağanı kazananla, ikisi Yeditepe Şiir Armağanı'nı kazananlar, birer tanesi de Madaralı, Orhan Kemal, Milliyet Yayınları Roman Yarışması, Antalya Festivali Film Öyküsü Yarışması kazanan ve derece alanlarıyla ilişkili.

Tartışma diye niteliyebileceğimiz ikinci kümede 15 yazı saptadık. Yayınlandıkları yerler şöyle: Politika 7, Milliyet Sanat Dergisi 4, Cumhuriyet 2, Vatan 2. Bunlardan 6 tanesi Türk Dil Kurumu Ödüllerine ilişkin. 4 tanesi Antalya Festivali Film Öyküsü Yarışması çevresinde ortaya çıkan bir tartışmayı kapsıyor. Üçü Yeditepe Şiir Armağanı dolayında, biri Milliyet Yayınları Roman Yarışması'yla ilgili değerlendirme. Bir de ödülleri genellikle gözden geçiren yazı var.

Değerlendirmeler üzerine yazanlardan Atilla Özkırımlı, gerek yaklaşımı, gerek kapsamı ile yılın dikkati çeken tartışmacısıydı. Üç yazısından ilkinde, Türk Dil Kurumu Ödülleri dışındaki ödüllerin gerek konumu, gerek sonucu üzerinde durdu. Öbür iki yazısında, başlangıcından bugüne TDK Ödüllerinin işleyişi ve bu yılki sonuçlar hakkında geniş bir değerlendirme yaptı. Çoğunu bizim de paylaştığımız bu değerlendirmeler sanatçılar arasında ve yayın dünyamızda tartışmalara yol açtı.

⊙

SONUÇLARIN TUTANAĞI

«MİLLİYET YAYINLARI ROMAN YARIŞMASI»

Milliyet Yayınları'nın amatör ve profesyonel bütün yazarlara açık roman yarışmasının ikincisi 1976 nisanında sonuçlandı. Behçet Necatigil, Oktay Akbal, Tarık Buğra, Tomris Uyar ve Rauf Mutluay'dan oluşan seçiciler kurulu, katılan 116 roman arasından ön elemede ayrılmış 11 yapıtın hiçbirisini

ilk üç dereceye değer bulmadığını, ancak bunlardan üçüne, yayınlanmak koşuluyla, mansiyon verilebileceğini karara bağladı.

Levent Ağralı «Göçük» adlı romanıyla 5 bin liralık 1. mansiyonu, Mehmet Zeki Niksarlı «Türkoğlu Cıbır Salih ile Acemoğlu Gaffar» adlı romanıyla 4 bin liralık 2. mansiyonu, İ. Güney Dal «Memeleri Büyüyen İşçi» adlı romanıyla 3 bin liralık 3. mansiyonu kazandılar.

«MADARALI ROMAN ÖDÜLÜ»

Üç yıl önce kurulan «Madaralı Roman Ödülü»nü 1976'da Talip Apaydın kazandı. Mehmet Başaran, Oya Baydar, Adnan Binyazar, Mustafa Ekmekçi, Ceyhun Atuf Kansu, Mustafa Şerif Onaran ve İlhami Soysal'dan oluşan seçiciler kurulu, Apaydın'ın «Tütün Yorgunu» romanını beş oyla ödüle değer buldu.

Apaydın, ödülün karşılığı on bin lira ile diplomayı, 25 nisan günü Ankara'da, Halkevleri Genel Merkezi'nde yapılan bir törenle aldı. Törene katılan konuşmacılardan Fakir Baykurt, Türk romancılığı üzerinde bilgi verdikten sonra, Talip Apaydın'ın ödül verilen romanına değinerek «yapıt, üretim içindeki insanımızın tahlili bakımından değerlidir. Halk kaynağından beslenerek geliştirilen çalışma da övgüye değer» dedi. Daha sonra konuşan Ceyhun Atuf Kansu ise, Apaydın'ın özelliğinin «kişi yaratmak» olduğunu söyledi.

«YEDİTEPE ŞİİR ARMAĞANI»

İlk kez 1954 yılında, Yeditepe dergisi ve yayınları sahibi Hüsamettin Bozok'un kurduğu ve 1968 yılına kadar 12 ozana verilmiş bulunan «Yeditepe Şiir Armağanı» sekiz yıllık aradan sonra, 1976'da yeniden verilmeye başlandı.

Oktay Akbal, Recep Bilginer, Hüsamettin Bozok, Sami Karaören, Aslan Kaynardağ, Adnan Özyalçıner ve Haldun Taner'in oluşturduğu seçiciler kurulu, 1975 yılı içinde yayınlanmış kitaplar arasından «Teknenin Ölümü»nü «yılın en beğenilen şiir kitabı» seçerek Melih Cevdet Anday'ı armağanlandırdı.

«SAİT FAİK HİKÂYE ARMAĞANI»

Profesör Vahit Turhan, Behçet Necatigil, Haldun Taner, Oktay Akbal, Rauf Mutluay, Tahsin Yücel ve Hilmi Yavuz'un oluşturduğu seçiciler kurulu, «Sait Faik Hikâye Armağanı»nı

«Dostlukların Son Günü» adlı kitabından dolayı Selim İleri'ye verdi.

«ORHAN KEMAL ROMAN ÖDÜLÜ»

1976'da «Orhan Kemal Roman Ödülü»nü «Bir Gün Tek Başına» romanıyla Vedat Türkali kazandı. Rauf Mutluay, Fethi Naci, Asım Bezirci, Fikret Otyam, Hilmi Yavuz, Konur Ertop ve Nurer Uğurlu'dan oluşan seçiciler kurulu beş oyla bu kararı alırken, bir üye (Asım Bezirci) oyunu hiçbir yapıta vermediğini açıklamıştır.

Ödüle başvuran ve değerlendirmeye giren öteki romanlar ve yazarları şunlar: «Raziye» Melih Cevdet Anday, «Bir Bilim Adamının Romanı» Oğuz Atay, «Gurbet, Yavrum» Aysel Özakın, «Güneşin Katli» Memet Türkkan, «Gerçek Yasa» Bekir Fikri Emek, «Tütün Gözlüm» Nazmi Gören.

«PEYAMİ SAFA ROMAN YARIŞMASI»

Ötüken Yayınevi'nin düzenlediği «Peyami Safa Roman Yarışması»nın ikincisi 1976 içinde sonuçlandı. Seçiciler kurulu bu yıl da birinciliğe değer yapıt bulamadı. İki gün süren tartışmalı toplantı sonunda, İbrahim Zeki Burdurlu'nun «Akdenizin İnsan Çiçekleri» adlı romanına ikincilik, Zeria Karadeniz'in «Yeğen» adlı romanına da üçüncülük verildi. Ayrıca Tahir Kutsi'nin «Meydan Dayağı» adlı belgesel romanı mansiyon aldı.

Armağan düzenleyicisi Ötüken Yayınevi, dereceye giren bu yapıtlar dışında, Suat Doğan'ın «Çöne Yılmaz», Bekir Kara'nın «Yemin», Ali Şatir'ın «Baskı», M. Tufan Güner'in «Kıyıdakiler», Tülay Karaağaç'ın «Dalgalar Yine Durgundular» adlı romanlarına «teşvik armağanı» vermeyi uygun buldu.

«ANTALYA FESTİVALİ FİLM ÖYKÜSÜ YARIŞMASI»

XIII. Antalya Uluslararası Sanat Festivali'nde 1976 için bir «Film Öyküsü Yarışması» düzenlendi. 75 öykünün katıldığı yarışmada, Rauf Mutluay, Süreyya Duru, Afşar Timuçin ve Zihni Küçümen'den oluşan seçiciler kurulu, Altın Portakal birincilik ödülünün verilmemesini, Gümüş Portakal ikincilik ödülünün «Pencere» adlı yapıtıyla Ali Özgentürk ve «Babaya Çiçek Götürmek» adlı yapıtıyla Ayla Behlülgil arasında bölüştürülmesini, ayrıca «Bir Virgül Daha» ile Erdoğan Aytekin'e, «Gurbet Sancısı» ile Erkan Doğan'a mansiyon verilmesini kararlaştırdı.

«GÜLMECE ÖYKÜ YARIŞMASI»

Her yıl 5-10 temmuz arasında Akşehir'de yapılmakta olan Nasreddin Hoca Şenliği'nde 1976'da bir de «Gülmece Öykü Yarışması» düzenlendi. 60 yazarın 90 öykü ile katıldığı yarışmada, Ferruh Doğan, Bekir Yıldız, Semih Balcıoğlu, Dr. İhsan Ünlüer ve Ahmet Çuhacı'dan oluşan seçiciler kurulu şu sonuçlara vardı :

1. «Yay-Kur Kıraathanesi» (İbrahim Kaynar)
2. «Âşık Geçinen Soytarı» (İbrahim Kaynar)
   «Dürzü» (İbrahim Kaynar)
3. «Hıdır Baba» (Muzaffer İzgü)

«HACI BEKTAŞ DENEME YARIŞMASI»

Hacı Bektaş Turizm Derneği'nce her yıl ağustos ayında düzenlenen Hacı Bektaşı Veli'yi Anma Şenlikleri'nde bu yıl bir deneme yarışması da yapıldı. 26 yarışmacının katıldığı yarışmanın konusu «Hacı Bektaş Veli'nin Devrimci, Halkçı, Toplumcu Yanı» olarak belirlenmişti.

Tahsin Yücel, Adnan Binyazar, Konur Ertop, Sabahattin Batur ve Ümit Kaftancıoğlu'ndan oluşan seçiciler kurulu, aşağıdaki sonuçlara vardı

1. Halil Ünlü ve M. Emin Lebe
2. Emin Gök ve Rıza Zelyut
3. Adil Gülvahaboğlu

Başarı Ödülü: Adnan Kalemci, Abdullah Tekin, Behlül Ablak.

Ayrıca 8 yapıt yayınlanmaya değer görüldü.

«TÜRK DİL KURUMU ÖDÜLLERİ»

1976 Türk Dil Kurumu Ödülleri bütün dallarda verildi. «Kanlı Derenin Kurtları» ile Dursun Akçam romanda, «Uzun Sürmüş Bir Yaz» ile Nedim Gürsel öyküde, «Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya» ile Kemal Özer şiirde, «Midas'ın Kördüğümü» ile Güngör Dilmen oyunda, «Elsa'ya Şiirler» ile Said Maden çeviride, «Şiir ve Cinayet» ile Salâh Birsel denemede ödüle değer bulundu. Bu sonuçlara ulaşan seçiciler kurulu Sabahattin Kudret Aksal, Necati Cumalı, Sami Karaören, Adnan Binyazar ve Profesör Gündüz Akıncı'dan oluşuyordu.

Türk Dil Kurumu Ödüllerine katılan yapıtların dökümü şöyle

Şiir : «Çiçekleri Yemeyin» Özdemir Asaf, «Dersim» Kemal Burkay, «Zaman Ağacı» Basri İmece, «Anadolu Destanı» Remzi Koç, «Bedreddin Üzerine Şiirler» Hilmi Yavuz, «Savaşın Soluğu» Zekâi Yiğitler, «Yarınsız Sayfaları Yırtıyorum» İhsan Topçu, «Savaşa Yalnız Gidilmez» A. Neyzar Karahan, «Mehmetçik Barış Türküsü (Kıbrıs Destanı)» Mesut Akça, «Dağbaşı» Feriha Aktan, «Yağmur Tutan Güzellik» Özgül Özgüven, «Yol» Turhan Doyran, «Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya» Kemal Özer, «Sevmeli İnsanlar» Mehmet Torun, «Tutkum» Nadide Buluç, «Utkuya Çağrı» Turhan Oktay, «Gelecek» Hüseyin Atabaş, «Teo ile Çiko» Naci Sarısözen, «Ayna» Turhan Doyran, «Çöpçü Türküsü» Fethi Savaşçı, «Sevmek Egemen» Osman Numan Baranus.

Roman : «Gerçek Yasa» Bekir Sıtkı Emek, «Dökme Demir Tahta Çivi» Savaş Büke, «Bir Bilim Adamının Romanı» Oğuz Atay, «Güneşin Katli» Memet Türkkan, «Şafak» Sevgi Soysal, «Viski» Çetin Altan, «Gurbet, Yavrum» Aysel Özakın, Karanlıklar Biterken» Selim Sabit Salman, «Kanlı Derenin Kurtları» Dursun Akçam, «Bir Gün Tek Başına» Vedat Türkali, «Sürgün» Behzat Ay, «Tütün Gözlüm» Nazmi Gören.

Öykü «Çapraz Etem» Turán Altuntaş, «Boğaların Ölümü» Nevzat Üstün, «Sıkıyönetimde Grev» Memet Türkkan, «Dostlukların Son Günü» Selim İleri, «Acı Ağıt» Cafer Demiryürek, «Geride Kalanlar» Gülten Dayıoğlu, «Korkuyu Beklerken» Oğuz Atay, «Bando Takımı» Muzaffer İzgü, «Taş Ocağında» Fethi Savaşçı, «Dünyadan Bir Atlı Geçti» Bekir Yıldız, «Uzun Sürmüş Bir Yaz» Nedim Gürsel, «Karşı Pencere» Ömer Faruk Toprak, «Çarpana» Ümit Kaftancıoğlu.

Oyun : «Midas'ın Kördüğümü» Güngör Dilmen, «Hazreti İbrahim» Aydın Hatipoğlu, «Bu Oyun Oynanmalı» Memet Türkkan, «Ak Tanrılar» Güngör Dilmen.

Çeviri : «Küheylan» (Peter Shaffer) Sevgi Sanlı, «İnsanın Yücelişi» (J. Bronowski) Filiz Ofluoğlu, «Tanrılar Susadılar» (Anatole France) C. Güner, T. Tuncer, «Elsa'ya Şiirler» (Aragon) Said Maden, «Yarının Tarihi» (J. Fourastie - C. Vimont) Tanju Gökçöl.

Deneme - Eleştiri Gezi : «Acısıyla Yanmak Türkiye»nin Şinasi Özdenoğlu, «Bir Ceza Avukatının Anıları» Faruk Erem, «Gezi Notları» İbrahim Olgun, «Hikâyemizde Bekir Yıldız Gerçeği» Mehmet Ergün, «Şiir ve Cinayet» Salâh Birsel, «Kahveler Kitabı» Salâh Birsel, «Almanya Beyleri ile Portekiz'in Bahçeleri» Nevzat Üstün.

KAZANANLARA VE DERECE ALANLARA İLİŞKİN YANKILAR

MİLLİYET YAYINLARI ROMAN YARIŞMASI'NDA MANSİYON KAZANANLAR

Milliyet Yayınları'nın «Roman Yarışması»nda Birinci ve İkinci Mansiyon'u kazanan yazarlara şu soruları yönelttik: «1. Sanat anlayışınızı kısaca açıklar mısınız, sizce romanın edebiyat ve yaşamdaki yeri nedir? 2. Mansiyon kazanan romanınız ilk çalışmanız mı, yoksa daha önce roman üzerinde ya da edebiyatın öteki dallarında çalıştınız mı? 3. Mansiyon kazanan romanınızda işlediğiniz konuyu ve bunu hangi açıdan ele aldığınızı kısaca belirtir misiniz?»

LEVENT AĞRALI

1. Sanatı, insanı iyiye ve güzele götürecek, bütün kötülüklerden arındıracak güçte bir uğraşı, din, milliyet ve ırkı ne olursa olsun, tüm insanlığın kardeşlik ve dostluk bağları ile bağlanmasına en büyük yardımcı olarak görüyorum.

Romanın edebiyattaki yeri hakkında bir söz söylemeyi gereksiz buluyorum. Yaşamdaki yerine gelince... Roman, yaşamı yansıttığında, yaşamdan bir şeyler verebildiğinde, soluğunu toplumun soluğuna katabilir. Topluma ve toplumun yaşamına bir katkıda bulunabilir, hatta yön bile verebilir yaşama.

2. Göçük, roman dalındaki ilk yapıtım. Daha doğrusu, bitirdiğim ilk roman. Göçük, korkusuz ve fedakâr maden işçisinin, çilekeş yeraltı işçisinin yaşamındaki güçlükleri, tehlikeleri, haksızlıkları dile getiren bir dizinin ilk öyküsü. Bir zincirin ilk baklası da diyebilirsiniz. Zincirin altı baklası daha var elimde, bitmiş ve bitmek üzere olan altı öykü daha.

Edebiyatın diğer dalında, şiirde de çalıştım. Aruz, hece ve serbest şiirlerim var. TRT yarışmasına ve Hürriyet'in Kıbrıs Destanı yarışmasına katıldım. Fakat, aruz şiir gönderdiğimden olsa gerek, dereceye giremedim.

3. Göçük'te, maden işçisinin çalışma koşullarını, yeraltı dünyalarını işlemeye çalıştım. Maden işçisinin, yerin yüzlerce metre altında çalışmak için yurdun nerelerinden kopup Zonguldak'ta toplandıklarını, bu zorlu ve tehlikeli işte bulunma nedenlerini, düşünce ve duygularını, korkularını, ümitlerini dile getirmeye çalıştım.

MEHMET ZEKİ NİKSARLI

1. Her yapılan işte bir sanatsal, bir de zenaatsal pay olduğunu düşünüyorum. Örneğin marangozluk işinin ürününün bazan bir sanat eseri, bazan da bir ticari ürün olduğunu gösterebiliriz. 14. Lui stili bir mobilya takımı sanat değeri taşıdığı halde bir mobilya mağazasının malları böyle bir değer taşımaz. Buna benzer örnekleri her iş için verebiliriz. Yoksul oğlan varsıl kız, varsıl oğlan yoksul kız ikilisinin işlendiği filmler, romanlar benim anlayışımca birer zenaat ürünüdür, sanat ürünü değil. Buna karşılık bir demirci ustasının yaptığı bahçe parmaklıklarında bir «incelik» görebiliyorsam, o parmaklıklar benim için bir sanat eseridir.

Romanın edebiyattaki yerine gelince: Roman yalnızca bir yazın türü değildir. Zaten günümüzde yazın türleri birbiri içine girmiştir. Alışılagelmiş tanımlamalarda roman, bir düz yazı türüdür. Benim anlayışımca şiir biçiminde de roman olabilir. Örneğin Kuvayı Milliye Destanı'nı roman sayıyorum.

2. Mansiyon kazanan romanımı ilk çalışmam değil. Daha önce «Haydutçuk» adlı romanım Milliyet'te tefrika edildi. Edebiyatın öteki dallarıyla ilgilendim sayılmaz. Bir iki kez hikâyeyi denedim. Ama hikâyeden çok bir roman bölümüne benzedi.

3. Şöyle bir iddia öne sürüyorum: Kişinin toplumdaki yeri iie düşünceleri ve davranışları arasında bir paralellik, uygunluk vardır. Dünyanın neresinde olursa olsun, bulunduğu toplumdaki yeri kesin sınırlarla belli olmayan kişinin, yani toplumdaki yeri tutarsız olan kişinin düşünceleri de, davranışları da tutarsızdır, çelişkilerle doludur. Bunu kanıtlamak için, okuyucuya çok yapay gelse de birbirine çok uzak, birbirinden çok değişik yerleşim merkezlerinden, kişilikleri arasında hiç bir benzerlik bulunmayan kişileri biraraya getirdim.

(Milliyet Sanat Dergisi 30 Nisan)

⊙

GÜNEY DAL

Sanat anlayışınızı kısaca açıklar mısınız, sizce romanın edebiyat ve yaşamdaki yeri nedir?

a) Lukacs'tan başlayarak Sartre, Adorno, Goldman, Karl

Manheim ve daha birçok kişi, eşyanın üretimi yasalarından kalkınarak düşüncenin üretimine yeni teoriler getirmeye çalışmışlardır. Ve ekonomi kategorileriyle genel anlamda kültürün, özel anlamda edebiyatın üretimi sorununa marksist kuramın ışığı altında yeni bir bilinçle yaklaşma olanağı doğmuştur. Ben kendi edebiyat anlayışımı da böylesi bir bilinçlenmeyi odak noktası alarak sürdürmekteyim. Emeğin yabancılaşmasından kurtarılıp gerçek özgürlüğüne kavuşturulması savaşımına ben edebiyatla da katılma yolunu tutmuşumdur. Bu açıdan bakıldıkta, benim edebiyat anlayışım, sınıflı bir toplum olan toplumumuzda ezilen, sömürülen sınıfların yanındadır. Bu demek değildir ki, ben kuru, yaşamayan sloganlardan kurulu bir edebiyatı savunuyorum. Tam tersine, sınıflı bir toplumun sanatı gereği siyasetle sanatın, sanat kuralları içinde birleşmesini, içerikle biçimin kaynaşmasını, devrimci siyasi bir içeriğin elverdiğince mükemmel bir sanat biçimiyle birleşmesini savunuyorum.

b) Edebiyat anlayışımdan yukarıda kısaca söz ettim; bu anlatım aynı zamanda edebiyatın yaşamdaki yerini de belir ler. Romanın yaşamdaki yeri ise, edebiyatın yaşamdaki yerinden ayrı bir konum kaplamaz, yalnız edebiyat kavramı içinde özel bir oylumu vardır. Ve insanın yabancılaşmamış özgün gerçekliğini bulmamızda, devrimci bir sınıfın savaşımına katkıda bulunduğu sürece roman insansal işlevini sürdürebilir. Böylesi bir işlev de romana insanlığın var olmasıyla doğru orantılı olarak sınırsız bir yaşam gücü verir...

Mansiyon kazanan romanınızda işlediğiniz konuyu ve bunu hangi açıdan ele aldığınızı kısaca belirtir misiniz?

Dört yılı aşkın bir süreden bu yana Almanya'da yaşıyorum. Bir süre içinde çeşitli fabrikaların çeşitli iş dallarında işçilik yaptım. Pratik deneylerim ayağımı daha bir iyice yere basmamı sağladı. Mansiyon alan romanımda da bu deneylerimden yararlanarak «emek göçü» olayını işlemeye çalıştım. Yabancı bir ülkede bir nevi sürgün yaşamı sürdüren işçi arkadaşların sorunlarını, 1973 yılında büyük bir olay haline gelen «Ford Grevi» çerçevesi içersinde işlemeyi denedim. Günün birinde ülkeye dönecek bir milyonu geçen bir kitlenin toplumsal yapı kesitini, bu kitlenin kendi gerçekliğini araştırarak vermeye çalıştım. Kendimce bilinçlendiremediğim gerçekliğin birçok yüzüne de el yordamıyla dokunmaya çalıştım. Çünkü kırsal ekonomi ilişkileri içinden çıkıp gelen, pratik yaşamlarında işçi oldukları halde kişisel üstyapısını henüz işçilik bilincine dönüştüremeyen bu insanların gerçekliği elbette kolay kavrana-

mazdı. Dahası, böylesi bir kitlenin sorununa romanla değil, bilimsel bir toplum yapı araştırmasıyla yaklaşılmak gerekirdi. Ya da edebiyatla bilimi atbaşı götürmek gerekirdi. Bu konuda ben yalnızca kendime düşen görevi bireysel çabalarla yapmaya çalıştım ve sürdürmekteyim...

(Milliyet Sanat Dergisi - 4 Haziran)

⊙

MADARALI ROMAN ÖDÜLÜNÜ KAZANAN TALİP APAYDIN

Ödülü kazanmanızı nasıl yorumladınız? Yarışmaya katılan öteki yapıtların bir değerlendirmesini yapar mısınız? Genel olarak 1975 yazın yaşanı üzerine neler söylersiniz?

Bu tür sanat yarışmalarında sonuç, spor yarışmalarında olduğu kadar açık, seçik, kesin değil. Kaybeden de kazanan kadar değerli olabilir. Yarışmaya katılan öteki yapıtların hepsini okuyamadım. Ama çok değerli yazarların yapıtları vardı. «Onlar iyi değildi, benimki iyiydi» demek yanlış bir davranış olur. Ben yapmam bunu.

Kazandığıma doğal olarak sevindim. Her yazar okunmak, beğenilmek ister. Ödüllerin özendirici bir yararı vardır. «Daha iyi çalışayım, şunları da yazayım» dedirtir insana.

1975 yazın yaşamı genel olarak canlı ve başarılı geçti. Özgün yapıtlar yayınlandı. Yararlı tartışmalar oldu. Yıl sonunda yayınlanan yıllıklar ilgiyle okunuyor. Okuyucu sayısı çoğalıyor ve düzeyi yükseliyor.

«Romanımız zayıfladı, dar boğaza girdi» yargısına katılmıyorum. Türk romanı en verimli dönemini yaşıyor. Çeşitli anlayışlar içinde ilginç yapıtlar veriliyor. Dünyaya açılan romanlarımız son yıllarda yazıldı, bunu görmezden gelemeyiz.

Yapıtlarınızla okuyucuya ne vermeyi amaçlıyorsunuz? Tütün Yorgunu romanının sizin yaşamınızdaki yeri nedir?

Yapıtlarımda ülkemizin ve insanlarımızın sorunlarını vermeye çalışıyorum. Roman öbür yazın türleri içinde yaşamı daha geniş boyutlarıyla verme olanağı taşıyor. İnsana yaklaşımı kolaylaştırıyor. Sorunları özümsetiyor ve sorunlar üzerinde düşündürüyor.

Bazı konular, bazı durumlar, bazı insan tipleri yazarı daha çok ilgilendiriyor. İster istemez yakınlık duyuyor o konu-

ya. Bu tütün konusu benim için öyle oldu. Tokat yörelerinde çalışıyordum. Oralarda tütün ekerler. Onun için tütün tarımı konusunda epey gözlemlerim oldu. Belâlı bir işti tütün ekmek. Yorucu, sinir bozucu, öldürücü bir işti. Bunalımlara düşürüyordu insanları. Bütün yıl sür, ek, çapala, kır, diz, kurut... Sonra da götür, yok pahasına sat.

Osman'a Taşova'nın bir köyünde rasladım. Bir duvarın dibine oturmuştu. Her yeri titriyordu. Elleri de habire gidip geliyor, bir şeyler yapıyordu.

— Ne yapıyor bu? diye sordum.

— Tütün diziyor dediler. Tütün dize dize böyle oldu.

Tın!.. Bir tel çaldı içimde. Bunda bir öykü yatıyor dedim. Ama hemen yazamadım. Önce oyun olarak düşündüm. Tarla taban... Sahneye sığmayacaktı. Sonra öyküye çevirdim. Sinir hastalarının tekkelerdeki tedavi şeklini de inceleyince çalışmam romana doğru uzandı.

Türkiye mozaik gibi bir ülke. Nerelerde neler var, neler oluyor? Her köşesi başka çeşit, başka renk. Doğası, insanları, sorunları yazmakla, anlatmakla bitecek gibi değil..

Her yazılan roman olur mu? diyecekler. Olmaz elbet. Roman — yukarda söyledim — insana yaklaşarak, insan sıcaklığını yakalayarak yazılır. Büyük zorlukları vardır. Onun için konuya içtenlik, yakınlık duymak gerekir.

Güncel siyasal olayların sanat yapıtlarına yansımasını nasıl değerlendiriyorsunuz? Günümüz sorunlarının yazarlara birtakım yükümlülükler getirdiği kanısında mısınız?

Güncel siyasal olaylar sanatçıyı elbet ilgilendirir. Ama bu ilgi, bir gazete yazarının ilgisinden farklıdır. Romancı, öykücü olaylara daha geniş boyutlar içinde bakar. İnsanların çeşitli durumlardaki davranışlarını inceler. Olayların dünü, bugünü ve yarını vardır. Nedenleri ve sonuçları vardır. Onun için günlük olaylar hemen roman oluvermez. En vurucu konular bile belli bir hazırlık süresi ister. Deyim yerinde ise, önce hazmetmek, sindirmek gereklidir.

Günümüz sorunları yazarlara elbet birtakım yükümlülükler getirir. Olayları iyi izlemek, iyi anlamak, insanların acılarını ta canevinde duymak gerekir. Roman ondan sonra yazılabilir.

Köye açılan edebiyat akımının önde gelen kalemlerinden biri olduğunuzdan söz ediliyor. Bu doğrultuda yazınınızda köy gerçeklerini konu alan yapıtların sizce işlevi nedir?

Ben fazla savı olan bir yazar değilim. Gücümce birşeyler yazdım. Daha da yazacağım. Köyden geldim köy enstitülerin-

de okudum. Köylerde, kasabalarda çalıştım. İlgimi çeken insanlar, olaylar, yakınlık duyduğum konular daha çok köylerde geçiyor; onun için doğal olarak oraları yazdım. Köyler ülkemizin büyük bir gerçeği. Hakları yenmiş, yoksul bırakılmış, sömürülmüş, milyonlar. Hâlâ karanlıklar içinde. Sorunlarının hiç biri çözülmemiş, tek başlarına kendi güçleriyle yaşamaya çalışan insanlar. Üstelik büyük değerler taşıyorlar. Geleceğe çevrik umutları, özlemleri var. Biz onları yazdık, daha da yazacağız. Türkiye büyük bir ağaçsa, köylü, bu ağacın köküdür. Gövdesidir. O canlanmadan ne yaparsak yapalım, çiçek açamayız. Her gün bir daha görüyoruz bunu.

Kısa yaşam öykünüzü verir misiniz? Bugüne dek kaç ödül aldınız ve bundan sonra yapmak istedikleriniz?

1926 yılında Polatlı'ya bağlı Ömerler köyünde doğdum. Üç yaşımda iken anam öldü. Sonra babamın köyüne, Kapılı'ya göçtük... Orada üvey ana elinde büyüdüm. Zor çocukluk günleri yaşadım. Üç sınıflı köy okulunda okudum. İlkokulu kasabada bitirdim. Sonra Çifteler Köy Enstitüsü'ne girdim. Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nün Güzel Sanatlar bölümünü bitirdim. Gezici bir başöğretmen olarak Tokat köylerinde çalıştım. Sonra Turhal'da, Amasya'da öğretmenlik yaptım. Şimdi birkaç yıldır Ankara'dayım.

Doğan Kardeş dergisinin çocuk romanları yarışmasında «Toprağa Basınca» adlı romanımla üçüncülük, TRT sanat yarışmasında «Otobüs Yarışı», «Yapılar Yapılırken» adlı yapıtlarımla radyo oyunları başarı ödülünü kazandım.

Şimdi Kurtuluş Savaşımızı konu edinen üç ciltlik bir dizi roman üstünde çalışıyorum. «Toz Duman İçinde», «Vatan Dediler» bitti, yayınlandı. Üçüncü cildi, «Köylüler»i yazıyorum.

Ayrıca öyküler, çocuk romanları üstünde çalışıyorum.

Nilgün TARKAN

(Milliyet Sanat Dergisi 23 Nisan)

HÜSAMETTİN BOZOK'UN KONUŞMASI

Yeditepe Şiir Armağanı Melih Cevdet Anday'ın «Teknenin Ölümü» adlı kitabına verildi. Ödülün verilmesi için 26 Mayıs 1978 çarşamba günü Gazeteciler Cemiyeti salonunda yapılan törende Recep Bilginer, Hüsamettin Bozok, Necati Cumalı ve Elif Naci konuştular. Ödül bir madeni plaka idi. Bu törende armağanın kurucusu Hüsamettin Bozok, aşağıdaki konuşmayı yaparak ödülü Melih Cevdet Anday'a sundu.

Hüsamettin BOZOK

Güzel bir rastlantıyı açıklayarak söze başlamak istiyorum. Şimdi burada Melih Cevdet Anday dostumuzu, Yeditepe Şiir Armağanı'nın yirminci yılında kutlamak için bulunuyoruz.

İlk tüzük 1955 yılının ocak ayında açıklanmış ve hemen işe başlanmıştı. Seçiciler Kurulu: Ahmet Hamdi Tanpınar, Sabahattin Eyuboğlu, Azra Erhat, Vedat Günyol, Memet Fuat, Samim Kocagöz ve Hüsamettin Bozok'tan oluşacaktı. Ancak Samim Kocagöz, çalışmalara başlamazdan önce, Istanbul dışında oturduğunu ileri sürerek kuruldan ayrıldı. Tüzüğe uyularak, öteki üyeler onun yerine Adnan Benk'i seçtiler ve böylece ilk Seçiciler Kurulu ortaya çıkmış oldu. Daha sonraki yıllarda da kuruldan bazı ayrılmalar olunca hep bu yola gidildi. Bu arada, daha önce armağan kazanmış olan şiirler de kurulda yer aldı.

Armağan, 1967 yılına kadar sürdü. Ondan sonra arada geniş bir boşluk var. Bunun nedenlerini sıralamak uzun sürer. Ama şimdi, çevreden gelen isteklerin etkisiyle yeni bir Seçiciler Kurulu oluşturduk. Çalışmaları önümüzdeki yıllarda da sürdüreceğiz.

En son Seçiciler Kurulu şöyleydi Tahir Alangu, Asım Bezirci, Hüsamettin Bozok, Edip Cansever, Memet Fuat, Fethi Naci, Behçet Necatigil. Kurul üzerine yaptığım bu açıklamada, şimdi aramızdan ayrılmış bulunan aziz Ahmet Hamdi Tanpınar, Sabahattin Eyuboğlu ve Tahir Alangu'nun adlarını saygıyla anmak isterim.

Ödül olarak ilkin küçük bir altın plaket düşünülmüştü. Ancak bu, 150 ve daha sonra da 300 lira paraya dönüştürüldü. En sonunda madenî bir plakada karar kılındı. Yılın en

başarılı şiir kitabını yazmış olan şaire verilecek olan bu ödülü, ilk yıl, Oktay Rıfat «Karga ile Tilki» adlı kitabıyle almıştı. Şimdi yirminci yılda da aynı gruptan ve kuşaktan bir sanatçı, Melih Cevdet Anday, «Teknenin Ölümü» kitabıyle ödülü kazanmış oluyor.

Burada, şimdiye kadar Yeditepe Şiir Armağanı'nı almış olan şairlerimizi de anmak isterim. Oktay Rıfat «Karga ile Tilki», Fazıl Hüsnü Dağlarca «Âsû», Behçet Necatigil «Eski Toprak», Edip Cansever «Yerçekimli Karanfil», Cemal Süreya «Üvercinka», Arif Damar «Istanbul Bulutu», Ahmet Hamdi Tanpınar «Şiirler», Turgut Uyar «Tütünler Islak», Hasan Hüseyin «Kavel», Ahmet Oktay «Her Yüz Bir Öykü Yazar», Ceyhun Atuf Kansu «Bağımsızlık Gülü» ve Ülkü Tamer «İçime Çektiğim Hava Değil Gökyüzüdür» adlı kitaplarıyle ödül aldılar.

Bu yılkı çalışmaların özeti şöyle: 30 nisan ve 6 mayıs günlerinde iki kez toplanıldı. Tüzük gereğince yapılan ilk yazılı seçimde son tura kalan kitaplar, aldıkları oy sırasına göre şunlar oldu: Melih Cevdet Anday'ın «Teknenin Ölümü», Kemal Burkay'ın «Dersim», Hilmi Yavuz'un «Bedrettin Üzerine Şiirler», Kemal Özer'in «Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya», Hasan İzzettin Dinamo'nun «Sürgün Şiirleri», Mehmet Başaran'ın «Gök Ekin», Özdemir Asaf'ın «Çiçekleri Yemeyin»... İkinci ve kesin turda «Teknenin Ölümü» altı oyla ödüle hak kazandı. Öteki oy, Kemal Burkay'ın «Dersim» adlı kitabına verildi.

Bu sonuç, hiç kuşku yok, yirmi beş yıl yayın hayatını sürdürmüş olan bir sanat dergisi ve yayınevi adına, bir kurulun ortak beğenisini yansıtır. Yurdumuzda her yıl yüze yakın şiir kitabı yayımlanmaktadır. Bunların arasında, herkesin beğenisini kazanmış birçok güzel kitap vardır. Nitekim, bizim yaptığımız ilk oylamada adları bildirilen kitapların her biri, kendine özgü güzellikler taşıyan kitaplardı. Armağanların, yurtta sık sık gereksinmesini duyduğumuz canlılığa bir katkısı olacaksa, bunu düşünmek bizim için bir sevinç kaynağıdır.

Melih Cevdet Anday için uzun söze gerek yok. Kırk yıldır durmadan, dinlenmeden yazıyor. Türk edebiyatına yalnız şiir türünde değil, roman, tiyatro, deneme ve eleştiri türlerinde de çok güzel kitaplar armağan etti. Bir yandan da, Batı edebi-

yatının en seçme kitaplarını dilimize aktarmaktan geri kalmadı. Orhan Veli Kanık ve Oktay Rıfat'la ortaklaşa çıkardığı «Garip» kitabından sonra altı şiir kitabı yayımladı: «Rahatı Kaçan Ağaç», «Yan Yana», «Telgrafhane», «Kolları Bağlı Odysseus», «Göçebe Denizin Üstünde» ve «Teknenin Ölümü»...

Melih Cevdet Anday, kendi deyimiyle «bugün artık geçmişte kalan ve yapacağını yapmış olan» «Garip» kitabından «Teknenin Ölümü» ne kadar, gittikçe yükselen bir grafik çizerek geldi. O da, çağdaşları gibi, durmadan, bıkmadan değişerek, yenileşerek savaşını yürüttü. Bu savaş, bir bakıma «zevksizliğe, bayağılığa, orta malı olana karşı bir savaş»tı. Konur Ertop'la yaptığı bir konuşmada: «Yeni biçimler, yeni konular denemeyi sevdim hep» diyor. Açıkca görüleceği gibi, hele şimdilerde Melih Cevdet Anday'ın şiiri, kolaydan bilinçle bir kaçıştır. Yaygın ve alışıla gelmiş duygusallıktan kaçış. Kolaylıktan ve rahatlıktan kaçış! Bu nedenledir ki, onun şiirinin tadına varmak için, şöyle üstünkörü bir göz atmak yetmiyor. Bu şiirin üstüne iyi niyetle ve dikkatle eğilmek gerekiyor. Bu şiirler bu emeğe, bu zahmete lâyıktır. Yine onun dediği gibi: «Sanat, edebiyat eğitimi; anlayışları, duyuşları sadece **doyurmak** değil, **yükseltmek** amacına yöneliktir.»

Son durağını açıklaması istendiği zaman şu karşılığı veriyor: «Şiirim için gerekli bulduğum hümanizmayı eski Anadolu'da aradım.» Bu arayışın izleri yalnız şiirinde değil, deneme ve eleştirilerinde de göze çarpar. Acaba bazı yanılgıları, düşüncelerini savunmada zayıf dayanakları olmuyor mu? Buna cevap arama gereğini duymadan, ortaya konması yararlı bir gerçek var: Melih Cevdet Anday'da yanıltmaca, aldatmaca yoktur. Oyalama, uyuşturma, uyutma yoluna sapmaz. Akılcı davranıştan ayrılmaz ve düşündüğünü açık seçik söylemeyi en büyük erdem sayar. Ayaklarını bastığı toprağı bilir. İnsan sevgisini, günümüzün gerçekleriyle bağdaştırmakla yetinmez, binlerce yıl öncesinin Anadolu'suna kadar uzatır.

Melih Cevdet Anday, bugün yaşamının en olgun, en verimli çağındadır. Bu armağan dolayısıyle onu yürekten kutlarken, bu niteliklerini de elde tutarak, daha uzun yıllar edebiyatımıza yeni güzellikler getirmesini dilerim.

Hüsamettin Bozok
26.5.1976

YEDİTEPE ŞİİR ARMAĞANINI KAZANAN

M. CEVDET ANDAY

Yeditepe ödülünü kazanan «Teknenin Ölümü» adlı şiir kitabınız üstüne söylemek istediğiniz var mı?

Geçende Şişli Terakki Lisesindeki Kitap Sergisinde kitaplarımı imzalarken bir liseli öğrenci kız geldi yanıma, öğretmeni ödev vermiş benim şiirlerim konulu, «Teknenin Ölümü» adlı kitabım üstüne bilgi istedi benden. Ne gibi bir bilgi verebilirdim? Okuyup okumadığını, nasıl bir izlenim edindiğini sordum. «Okudum, hiç bir şey anlayamadım» diye yanıtladı beni. Şiirin ders olmadığını biliyorum elbet, tarih öğrenilir gibi öğrenilmez, ders olsa o öğrenci bunca güçlük çekmezdi anlamak için, ders olmadığını biliyorum, derken bir şiir kitabını özümseyerek okumak için ayrıca bir bilgi hazırlığına gerek olmadığını belirtmek istiyorum. Ama gene de belli bir kültür düzeyini gerektirir şiir okumak. Yunus Emre'nin okurları o günün aydınları idi, üst yanı içinse dua gibi bir şeydi onun şiirleri. Benim burada bugünkü toplumumuzun bu açıdan bakıldığı zamanki durumu üstüne genel anlamda söyleyeceğim şu: İnsanlarımız «kolay»a çok, ama çok alıştırıldı. Dolmuşlarda çalınan şarkıların sözlerine, hafif batı müziği denilen müziğin sözlerine, yaygın alaturka şarkılardaki sözlere bir bakın! O düzeydeki sözleri «güzel söz» diye bellemiş olan bir düzey karşısında, ozan elbette anlamsız kalır, çünkü güç gelir. Bizde batı müziğini sevmeyenler, inanıyorum ki, o müziğe alışmak için gerekli ilk güçlüğe katlanamayanlardır. Alaturka için böyle bir güçlük çekmiyorlar. Çünkü geliştirilmemiş bir müzik o. Eleştirmenlerimiz, edebiyat, sanat öğretmenlerimiz, bir şiirin, bir sanat yapıtının, duyguları kolayından etkilemek için değil, yükseltmek için yazılıp yapıldığını topluma öğretmeye çalışmalılar. Okuduğu bir şiir, dinlediği bir müzik, baktığı bir resim karşısında hiç kimse, kendine güvene güvene, «Ben bir şey anlayamadım» diyememeli, demek ki kendi beğenisini, anlayışını ölçü saymaya kalkmamalıdır. «Başka ne ölçü olabilir ki...» denebilir buna karşı, ama bir «beğeni»nin oluşması için bir şeyler (eğitim) gerekli olduğu da unutulmamalı. Gene bu dergide geçen yılın şiir kitapları üstüne konuşurken Sayın Behçet Necatigil, benim kitabımla İlhan Berk'in kitabını okumak için hazırlık gereken kitaplar arasında saydı. Bir şiir kitabını, okumak için hazırlık gereken kitaplar arasında saydı. Bir şiir kitabını oku-

mak, anlamak için hazırlık gerekmesi, o şiir kitabının lehine değildir; okur gider, hazırlıksız okuyacağı bir şiir kitabı bulur. Fakat, «okur ya anlamazsa» diye, ozan, yazacağı sözcüklerden, kuracağı imgelerden vazgeçecek değildir ya.. Sözgelişi ben Anadolu mitologyasından epey yararlandım şiirlerimde, şimdi bir okur kalksa da, «Ben o masalları bilmiyorum, güç geliyor bana bu şiirler» dese, benim mi değişmem gerekir, onun mu değişmesi? Basit, bilisiz halka seslendiğini söyleyip durduğumuz halk ozanları da bir takım eski masallara anıştırmalar yapıyorlardı. Ozan, çeşitli düzeylerde bulunabilecek olan okuru tanımaz, tanımak da istemez, belki kafasında bir okur yaratır, başka yolu yoktur bunun. Okura çok basit gelen güzel bir şiir bile, gerçekte okurun sevdiği anladığı anlamda güzel değildir. İlk «Garip» şiirlerini, okurlar hem «basit», hem «anlamsız» bulmuşlardı. Ataç'ın «Bu şiirlerde yalnız anlam var» diye yazması da bundandı. Ama okur o açık anlama alışık değildi. Bugün de durum öyle değil mi?

Kanımızca şiirinizin bir özelliği de duygunun düşünceleştirilmesi. Bu konuda ne dersiniz?

Bu sorunuzu, «Düşüncenin duygulaştırılmasıdır ozanın işi» diye karşılayabilirdim. Ama bir başkası bunun tersini söylese doğru olurdu gene. Bizde duygucu izlenimi bırakın bir ozan, ama gerçek bir ozan bile, ona uğraşı açısından bakıldığı zaman duygucu değildir. Ozana eskiden beri yanlışlıkla yakıştırılan bir şeydir bu. Gerçekte şiir yozlaştıkça duygusallaşır. Şiirin duygu ile de, düşünce ile de sıkı bir ilintisi yoktur. Başka bir dildir o. Ama ozan için bütün sanatçılar için olduğu gibi, sanatı üstüne konuşurken bir takım sözler gereklidir, o yüzden de şiir üstüne tutarlı tutarsız bir yığın söz söylenmiştir. Bunların hiç bir şiiri, ozanı açıklamaz. Ama gene de ozanlar, bu sözlerden birkaç tane hazırlamalıdırlar konuşmalar, soruşturmalar için. Şiir bir yapıdır, bu yapının bir işçiliği vardır, ama sonra onun içine girilip oturuluyormuş, ona bakanlar duygulanıyorlarmış... Bunlar sonraki işlerdir. Ozan o yapıyı, içinde oturmak için de, bakıp duygulanmak için de, kurmamıştır. Eskiden yazmıştım, «Makber»den aklımızda Fatma Hanım kalmıştır da, «Annabel Lee»yi okurken Edgar Allan Poe'nun genç yaşında ölen eşini düşünmeyiz hiç, şiirdir orada karşılaştığımız. Hâmit ile Poe arasındaki ayrım buradadır. Duygudan düşünceye, ya da düşünceden duyguya geçişi bu iki örnek üzerinde düşünün, yararlı çıkarımlara yol açabilir belki. Sorun şuradan doğmaktadır: Okur, okuduğu şiirden duygulanmak istemektedir, böyle alıştırılmıştır ve ozan da (en

iyilerini söylemek istiyorum) sözcüklerle oynayarak duygulandırmayı beceren kişidir. Oysa ona duygularla dolup taşan bir kişi olarak bakılmaktadır. Bana gelince, kimi şiirlerimde birtakım düşünleri kullandığım doğrudur, sözgelişi Troya Önünde Atlar şiirimde «zamanın olmadığı» tema'sını işlemek istedim. Ne var ki, bir şiirde düşünce, şiirin değerlendirilmesi için işe yaramaz, şiirin yazılmasına yarayan bir etki gücüdür o, o kadar. Ama gene de söyleyeyim, bir düşünce işi olarak bakarım şiire, sorunuzun nedeni bu olsa gerektir.

Son dönemdeki şiirlerinizde ölüm temasına sık sık rastlanıyor. Her hangi bir nedeni var mı?

Bir ozan, bütün insanlara seslenmek istiyorsa, «ölüm» konusu ele almalıdır diyebilirim, çünkü ölüm korkusu her zaman, her yerde insanların başta gelen ortak duygusu olmuştur. Aşk bile onun gibi değildir, aşkın egemen olduğu, olmadığı dönemler yaşanmıştır çünkü. Ama ölüm korkusu duymadan yaşandığı olmamıştır hiç. Şu sözlerimle, ölüm konusunu ele alış nedenimi açıkladığım sanılmasın. Konusu ölüm ya da yaşamak olmuş, şiir aynı etkiyi bırakır. Bununla birlikte açılmışken sürdürelim sözümüzü, ölüm konusu zaman zaman moda olmuş, zaman zaman unutulmuştur. Sözgelişi Cahit Sıtkı Tarancı, ölüm konusuna düşkündü, sakın ölümü düşünürdü boyuna sanmayın, hiç düşünmezdi, ama onun için gözde bir konuydu ölüm konusu, kalemini daha kıvrak kullanırdı o konuda. Bunun arkasından «yaşama sevinci» moda konu oldu idi. Diyeceğim, bunlar, ozanın kendi duygusal özelliğine göre değil de, çağın getirdiği değerlendirmelere göre öne çıkar. Ben ölüm konusuna, onu yaşamla karışık görme açısından bakmayı denedim. Yaşamın bir parçası gibi. Yukarda değindiğim «zaman» teması da bunun içine girer.

Şu anki çalışmalarınız ve geleceğe dönük tasarılarınız nelerdir?

Bu yıl yalnızca şiirle uğraşmak istiyorum, belki yıl sonuna doğru yeni bir şiir kitabı çıkarırım. «Teknenin Ölümü» adlı kitabının baş tarafındaki yedişer dize ve üçer kıtadan kurulu şiirler biçiminde daha epey yazmak niyetindeyim. Doğrusu o biçim güç gelmedi değil bana, ama işte bu güçlük heves veriyor çalışmaya. Cumhuriyet'e yazıyorum, yazmayı sürdüreceğim. Çeviri ile uğraşmayacağım. Belki kendim için küçük bir oyun yazarım. İşte böyle.

ZEYNEP ORAL

(Milliyet Sanat Dergisi 14 Mayıs)

M. CEVDET ANDAY'LA «TEKNENİN ÖLÜMÜ» KİTABI ÜSTÜNE KONUŞMA

Konur ERTOP

Teknenin Ölümü kitabınızla 1976 Yeditepe Şiir Armağanı'nı kazandınız. Bu yapıtınız, şiir dünyamızdaki ürününüzün Garip Hareketi'yle başladığı gözönünde tutulursa, daha önceki şiirinizden ayrılan yönler gösteriyor. Öte yandan diyalektik maddeciliğe, dile, topluma, eski Anadolu uygarlıklarına ilişkin görüşleriniz bakımından okurunuzun artık iyi tanıdığı bir şiir bütünü kendini sürdürüyor. Siz, Tęknenin Ölümü'nü eski şiirinizle ilişkileri ve ondan ayrılan yanları bakımından nasıl değerlendiriyorsunuz?

«Teknenin Ölümü» adlı son şiir kitabımdaki şiirlerle, eski şiirlerim arasında ayrılan yanlar dolayısiyle açtığınız sorun, gerçekten de şiirimizin, daha doğrusu ozanlarımızın bir özelliğine değinmektedir. Bizim ozanlarımızın çoğu sürekli bir değişim süreci içinde bulunmuşlardır. Bu, çağdaş şiirimizin bir karakteri olarak alınsa yeridir. Ama eskiden öyle değildi, sözgelişi Divan ozanlarında böyle bir değişmeden, gelişmeden söz edilemez; Halk şiiri için de durum öyledir. Daha yakma gelelim; örneğin Ahmet Haşim'i, Ahmet Haşim yapan bir şiir vardır, o kadardır. Yahya Kemal'de değişiyor gibi görünen ise, konudan konuya geçişin, zamandan zamana geçişin uyandırdığı bir aldanmadır. Diyebiliriz ki, bütün şiirleri biraraya getirilmiş çok yanlı bir ozan bizde bir bütünlük duygusu uyandırır, çünkü bakış aynıdır. Bizim çağdaş ozanlarımız ise değişmeyi ve değiştiklerini göstermeyi sevdiler. Bana gelince, belki ben de bu genel tavrın içindeyim; ama şurada hemen söyleyeyim ki, Garip şiiri artık geçmişte kaldı, yapacağını yaptı o şiir. Ben yeni biçimler, yeni konular denemeyi sevdim hep. Özellikle son yıllarda, özellikle aradım yapı çalışmasını. Şiirde eskimiş olmanın verdiği bir duygu mudur, sağlam kuruluşlar daha çok çekiyor beni. Okuduğum şiirlerde de önce gözümün düzeni, biçimi yakalamasını arıyorum. Sonra da bazı duyuş ve görüşleri son şiirlerimde tema olarak kullanmayı denedim. Çok yanlı olmayı istedim, o şiirleri yazarken bir kitap bütününü düşündüm diyebilirim. Eski şiirlerimle benzer olan ve olmayan yanları, dışardan bakan biri daha iyi görebilir.

Kitabınızda eski ile yeni, tarih ile çağdaş yaşam birleşiyor. Örneğin Troya'lı kahramanlarla Köroğlu öyküsünün kah-

ramanı yanyana geliyor. Şiirin öteden beri ilginç temalarından biri olan «zaman» temasını bu tür şiirlerinizde nasıl değerlendirdiğinizi anlatır mısınız?

«Zaman» bir tema olarak beni epeydir etkilemektedir. Bunu bir felsefi sorun olarak ele aldığımı sanmak yanlış olur; her çeşit felsefi görüş, bir şiirin çıkış noktası olabilir. Zaman sorununa gelince; çok kuşku uyandırıcı bir kategoriydi bu ve geriye gidildikçe olayların ve kişilerin sırası bozuluyordu, ya da bu sıra önemini yitiriyordu. Böylece ben Anadolu için yeğlediğim tarih görüşünü ortaya çıkarmaya da bir olanak bulmuş oldum. «Troya Önünde Atlar» adlı uzun şiirimde Köroğlu'yu, Ali'yi, Menelaos'u biraraya getirebildim.

Mitologya her zaman şiirin önemli kaynaklarından biri olmuştur. Sizi değişik bir mitologya dünyasına, eski Anadolu'ya, Hitit, Frig vb. kaynaklarına yönelten etmen ne oldu? Bu kaynağın bugün bizim için önemi ve taşıdığı zenginlikler nelerdir?

Antik Anadolu eskiden beri merak konumdu. Yahya Kemal kendini Osmanlı ile sınırlamıştı; Kavafis, Hellenistik dönemden esinleniyordu; deyim yerinde ise, ben de şiirim için gerekli bulduğum Hümanizmayı eski Anadolu'da aradım. Onun üstünde çalışırken, günümüzü yazdığım duygusuna kapılıyorum. Başka türlüsü de işe yaramazdı zaten. Hitit'ten, Frigya'dan, Likya'dan bir kişi ya da bir olay anlatırken kendimi o zamanda, o olayı günümüzde varsayıyorum. Bundan önceki soruda ortaya attığınız «zaman» teması, böylece benim mitologya merakımla birleşiyor. Zamanın geçişinin kaldırılıvermesi bu eski masallara birden bir güncellik kazandırıveriyor. En önemlisi de, yaşam ile ölümü birbirine karıştırıyor, ikisi arasındaki zıtlığı ortadan kaldırıyor. Son kitabımdaki şiirlerin birçoğunu bu üçlü bakış açıklamaya yardım eder sanırım.

Bugünkü Türk şiirini besleyen kaynaklar sizce nelerdir? Şiirlerimizin hangi kaynaklarla daha yakın bağlar kurması özlenir?

Bugünkü Türk şiiri, ya da kısaca Türk şiiri, genç bir şiirdir. Bunu çok kez yazdım ve hep yadırgandım. Bir ulusun şiiri, kendi dili ile başlar; bizim dilimizin şiire girmesi ise, Halk şiiri dediğimiz dönem bir yana bırakılırsa, yenidir. Ne yapalım ki, Divan şiiri gibi Halk şiiri de bizim yeni şiirimizi etkilememiştir. Bizim yeni şiirimizin başlıca niteliği bir «birey» şiiri olmasıdır. Divan ve Halk şiirleri, bir anlamda «kollektif»ti, imzalara karşın. Çağın ortak beğenisidir orada egemen olan. Oysa Türkiye son elli yıl içinde «yeniden doğuş»unu ya-

şiyordu ve her «yeniden doğuş» olayında olduğu gibi, «birey» çıkmıştır ortaya. Bakmayın «birey» sözcüğüne karşı duyulan tedirginliğe, o tedirginlik bile «birey»indir. Az önce «genç bir şiir» deyimini kullanırken bireyin kendisini algılamasından çıkan şiiri anlatmak amacını güdüyordum. Bu şiirin kaynakları çok değişik ve yaygın oldu. Batı şiiri en başta rol oynadı. Ama diyebiliriz ki, son elli yıl içinde şiirimiz artık etki tepki oluşumu ile normal yoluna girmiştir, onun tarihi başlatılmıştır. Bundan sonra Divan şiiri de, Halk şiiri de daha kişilikli olarak kaynaklaştırılabilir.

İkinci Yeni hareketinden sonra şiirimizin gelişimi hangi nitelikler göstermiştir? Günümüz Türk şiirinin, toplumumuzla ilişkisi konusunda ne düşünüyorsunuz?

İkinci Yeni diye adlandırılan şiir akımının açıklaması da var bir önceki yanıtımda: Anadilimize dayanan şiirimiz diyalektik bir gelişim içine girmiştir. Garip akımı Hececilerin açtığı çığıra karşı çıkmıştır; İkinci Yeni, Garip şiirine tepki ile doğdu. Gerçekte Garip şiirinin İkinci Yeni'cilere «basit» görünen yanı, sulandırılmış bir ozanca duyarlığa tepkinin anlatımı idi. Ama doğrusunu söylemek gerekirse, o şiir, yalnızca bu değildir; o şiirde en karmaşık anlatım ve duyarlılık biçimlerinin örnekleri vardır, hatta bu bakımdan öncü bile olmuştur o şiir. Şunu anlatayım, o şiiri «anlamsız» diye eleştirmişlerdi. Bütün yeniliklerin başına gelir bu. Fakat sonra bakarsınız, o anlamsız sayılan şiirin bütün gizleri çözülmüş, bütün anlamları bir bir ortaya konmuştur. İşte burada şiirin halk ile ilişkisi konusuna kendiliğinden geldik. Şiir ve genellikle sanat akımları, daha taze iken, değil yalnızca halka, aydınlara da yabancıdır; zaman ve eğitim bu yabancılığı ortadan kaldırır. Halk için diyerek sanatı, edebiyatı «kolay»laştırmamalıdır. Bizim toplumumuzun şimdi geçirmekte olduğu bunalımlardan biri «kolaylık bunalımı»dır. Sanat, edebiyat eğitimi, anlayışları, duyuşları sadece «doyurmak» değil, «yükseltmek» amacına yöneliktir. Şu da var; bir plancı, bir ülkenin yarınını nasıl düşünüyorsa, bir sanatçı da, bir ozan da yarının «beğenisini» kurar. Sorunu güncelin biraz üstünde düşünmelidir. Bununla bir şiirin hiçbir zaman gününde anlaşılamayacağını söylemek istediğim sanılmasın. Anlaşılır, hepsi anlaşılır, ama çoğu zaman «hoşa giden»le, «düşün sorunu» olarak kalan ayrıdır. Zevksizliğe, bayağılığa, orta malı olana karşı bir savaştır sanat.

(Cumhuriyet 22 Mayıs)

ANDAY'IN ŞİİRLERİ...

Melik Cevdet Anday'ın ilk şiirinin yayımı üzerinden tam 40 yıl geçmiş!.. Yeditepe 1976 Şiir Armağanını kazanan «Teknenin Ölümü», onun 6. şiir kitabı. Edebiyat tarihlerinde, biyografi kitaplarında, ansiklopedilerde Anday'ın kimliği öncelikle «şair» diye tanımlanır. Oysa romandan çeviriye, oyundan denemeye dek birçok türü kapsar onun yazı alanındaki çalışmaları. Anday şiir dışında kalan yazın dallarında türlü ödüller kazanmıştı: İlhan İskender Tiyatro Armağanı (1968), Ankara Sanatseverler Derneği Tiyatro Ödülü (1972), TRT Sanat Ödülleri Yarışması Roman Ödülü (1971), TDK Çeviri Ödülü (1973). Şaire önceki hafta verilen Yeditepe armağanı, onun kazandığı ilk şiir ödülüydü. Bu yönüyle onun sanatına karşı gecikmiş bir borcun ödenmesi anlamını da taşıyordu.

Anday'ın şiirlerinde duyarlılıkla sağlam bir mantık birleştirilir. Yapı ustalığına önem verilir. Pırıl pırıl bir dil kullanılır. Bu ortak niteliklerle kurulmuş şiir sürekli olarak gelişir, yenilenir.

Teknenin Ölümü kitabında sanatçı, şiirin en eski temalarını, doğayı, saviyi, zamanı ölümü... Konu edinmektedir. Şiirlerin bir yanında etkileyici bir lirizm karşımıza çıkmaktadır. Anadolu'nun eski uygarlıklarını, onların bugüne uzantılarını ele alırken şairin düşünür yönü kendini belli etmektedir.

(Cumhuriyet 22 Mayıs)

SAİT FAİK HİKÂYE ARMAĞANINI KAZANAN SELİM İLERİ

1) Sait Faik Hikaye Armağanını aldığınızı öğrendiğinizden bu yana bir gün bile geçmedi. Neler düşündünüz, düşünüyorsunuz bu armağan hakkında?

Armağana katılan her yazar gibi kazanmayı istiyordum kuşkusuz. Kazandığım için de sevinçliyim. Sait Faik adını taşıyan bir armağanın benim için özel bir anlamı var. Türk hikâyesinin en önemli yazarlarından biri Sait Faik. Anlatımı, dünya görüşü, hikâyelerindeki kurgu çeşitli dönemlerde çeşitli şekilde okurları çokça etkilemiştir. Uzun yıllar Sait Faik okudum, bugün de okumaktan kopamayacağım hikâyecilerden biri... İnsan, çok sevdiği bir ustanın adını taşıyan armağanı kaza-

nınca ne duyumsar?. İşte onları duyumsuyorum... Ayrıca seçiciler kurulunda görüşlerine sonsuz saygı duyduğum kişiler var. Onların beni ödüllendirmesine de sevinmemek elde değil... Böyle bir şeyler düşünüyorum galiba, bir de ödülün sorumluluğunu duyuyorum...

2) Sait Faik ile kendi hikâyeciliğiniz arasında bir bağlantı görüyor musunuz?

Alçak gönüllülükten uzak bir yanıt olacak ama; görüyorum. Daha doğrusu Sait Faik'in içten, o sarı deftere yazılmış izlenimini uyandıran öykülerini zaman zaman çalmak ihtiyacını duyuyorum. Evet, düpedüz çalmak... Ancak bir yazımda da belirttiğim gibi bu günün hikâyecisi içeriğini de, biçimini de ne adına kullandığını nitelemek zorundadır. Ben bunu yapmaya çalışıyorum. Sait Faik günümüz öykücülüğü için vazgeçilmez bir kaynaktır. Bu kaynağı da herkes kullanmalıdır bence. Bağlantı, sanırım, benim Sait Faik hikâyesinden çok şey öğrenmemde odaklanıyor.

3) Türkiye'de hikâye yayımlanabilecek yerler çok kısıtlı. Doğal olarak, belirli bir değerlendirmenin, bir az talep durumunun sonucu bu. Yazdığınız hikâyelerin uzun süre okuyucuya erişememesi olasılığı sizi nasıl etkiliyor?

Soruna şöyle bakalım isterseniz, ben okurunu bekleyen hikâyecilerdenim... Yani, okura anlattığımı, okur benimsemeli, yabana atmamalı. Okurdan çok şey bekleyen bir hikâyenin bu dönemde, çok güç yaşama koşulları altında ne kerte değerlendirileceğini kestirmek güç. Ayrıca bugüne kadar yazdıklarımla edebiyat çevrelerinde pek ilgi toplayamamış, edebiyat çevresinin öbeklenmelerine katılmamış biriyim... Bu durumda okur, benim hikâyemi değil de, daha tanıtılmış bir yazarın ürünlerini seçmekte haklıdır tabii. Ben umutsuz değilim, okurumu en azından «Dostlukların Son Günü»nde bulduğuma inanıyorum. Sonra, bir emek meselesi bu. Emek verdikçe, okur da yaklaşacaktır size.

4) Hikâyeciliğiniz için Sait Faik Armağanı öncesi ve sonrası diye bir ayırım olur mu dersiniz?

Doğal olarak böyle bir ayırım var. Özellikle benim için. Büyük bir hikâye ustasının adını taşıyan armağanı kazandıktan sonra, kılı kırk yarmalı insan. Yapı olarak alınganım, bu yüzden de çok zaman edebiyata küsmüş, yazmamaya karar vermişimdir... Ama bir Behçet Necatigil'in «Edebiyatımızda İsim-

ler Sözlüğü»ne bakıp, orada adımı görüp, bana beslenen bir inanca saygısızlık etmemem gerektiğini hissetmişimdir. Şimdi büsbütün sorumlu hissediyorum kendimi.

(Politika 12 Mayıs)

⊙

SELİM İLERİ

Edebiyat alanına hikâyeci olarak mı girdiniz?

Evet. 1967 yılında Yeni Ufuklar dergisinde ilk hikâyelerim yayınlandı. Hikâye denemezdi belki onlara; anlık izlenim ve duygulanımları yansıtmaya çalışan düzyazılardı. Sonra «Cumartesi Yalnızlığı»... Her türlü etkiye açık, kişisel yolumu aradığım bir kitap... O gün bugün sürüp gidiyor hikâyecilik uğraşı. Kimi eleştirmenlerimiz hikâyeciliğimi, nedense, zamanla bırakacağım ve başka bir türe kayacağım bir uğraş olarak niteliyorlar. Oysa hikâye türü çalışmalarımı bu türün olanaklarını, sınırlarını, yönsemelerini kavramak amacıyla yapıyorum. Roman ve şiir üzerine düşünürken bile hikâyenin tanımını çıkarmaya çabalıyorum. Bu açıdan yaşamı bir hikâye dünyasından algılamak istediğimi söyleyebilirim.

Hikâyenin geçen yüzyıl sonunda ve bu yüzyılın ilk çeyreğinde bir altın dönemi var. Çehov, Katherin Mansfield, Maupassant, Hemingway, Kafka, Faulkner vb. Günümüzde hikâyenin durumu nasıl sizce?

Çehov, Mansfield, Kafka ve Faulkner gibi ustaların varlığından söz edilemez bugün. Şimdi hiç istemediğim, hoşlanmadığım bir ayırıma başvuracağım: Batı hikâyesini tek başına ele alacağım. Batı'da eski önemini, görkemini yitirdi hikâye. Çok şaşırtıcı bir durum bu. Oysa bugünün insanı, sinemayı tanımış olan okur, bence, romana oranla hikâyeyi yeğlemeli. Hikâye, tekniği gereği okura daha kolay sevdirebilir kendini. Mansfield'dan sonra tuğla kılıklı birtakım romanlara bel bağlayan okurları anlamak olanaksız. Ancak şunu da belirtmekte yarar var: Adlarını andığımız hikâyeciler olmasaydı, Türkiye'de «artistik» hikâyeden sözedemezdik pek. Bu yüzden Batı hikâyesinin bir dönemine çok şey borçluyuz.. Sanırım ülkemizde hikâye epey etkin bir dönemini yaşıyor. Çeşitli anlayışlarda, bence, çok başarılı öyküler yazılıyor. Bu etkinlik roman için de söz konusu. Çağdaş Türk edebiyatı, yanılmıyorsam, edebiyat açısından en bilinçli dönemini yaşıyor. Hikâyeci de gündeş görevlerini enine-boyuna kavramak zorunda. Okuyabil-

diğim kadarıyla Sovyet hikâyeciliğinde de gerçekten usta işi örnekler var. Bir de Bulgar hikâyeciliği...

Hikâyenizde, çok kalın çizgileriyle söylersek, bir atmosfer yaratılmak istendiğini, insanların iç yaşamlarının yansıtıldığını, günlük yaşamımızda ilk bakışta dikkati çekmeyen noktalara, ayrıntı gibi görünen şeylere eğilindiğini görüyorum. Niçin böyle bir öykü anlayışı?

Yaşamı da böyle algılıyorum. Ayrıntılar, yaşamın can damarı gibi geliyor bana. Çok lüks bir lokantaya, elinde, satmak için mezarlıklardan topladığı güllerle giren bir kız çocuğunu düşünelim.. Ne denli «popülistçe» olursa olsun, bir an sayısız çağrışım üşüşür... Çocuk sömürüsü dediğimiz ekonomik olayın burada da karşımıza çıktığını farkederiz. Evet, ayrıntılardan öte hiç bir şey yoktur sanki. Temelde gördüğümüz her şey ayrıntılarda belirlenir. İnsan, dış dünyadan algıladıklarını iç yaşamında değerlendirir, iç yaşamda ödeşmeye girişir. Sorumluluk, bilinç, öfke, öfkenin radikal bir konuma oturtulması, iç yaşamımızda anlam kazanır.. Sonra çağımızın insanı dış dünyanın gerçekliklerini, eskisinden daha etkin biçimde duyumsamaktadır. Ama iç yaşam hâlâ erdendir, dokunulmamıştır. İşte bütün bu etmenler beni ayrıntıya ve iç yaşamın olanaklarına itiyor.

Hikâyelerinizdeki duygurluk zaman zaman bir «melodram» ögesi durumuna dönüşüyor. Günümüzde modern batılı sanatçıların, örneğin sinemada Luchino Visconti'nin bu ögeyi bilinçle ve özellikle kullandıklarını biliyoruz. Sizde nasıl bir eğilim bu?

Melodram, içinde yaşadığımız toplumu, bu toplumun düzeninden gelen çarpıklıkları en güzel açıklayabilecek bir sözcük. Kaba gücün, kötü niyetli zekânın, vahşet özlemlerinin tek geçerli «erdem» sayıldığı bir toplumda yaşıyoruz. Yeni bir sınıfın duyarlığı değil benim yansıttığım. Bu bayağı iğrenç ortamın kıyısında, köşesinde yaşayan, düzene pek de karşı koymayan ya da karşı koyma bilincinden yoksun kişileri ve kötü niyetli zekânın temsilcilerini, bu iki karşıt zümreyi anlatıyorum galiba. Durumlarının bilincine varamamış kişilerin acıları, belki çok derindir, ama bir hayli de sulugözlüdür. Bu yüzden melodramı benimsiyorum. Ayrıca melodramın folklorik özellikler taşıdığına inanıyorum çağımızda. Örnekse at arabalarının çiçekten bezekleri yerine, şimdi, Anadolu'ya giden kamyonlarda Orhan Gencebay'ın şarkı adları okunuyor.

Hikâyelerinizde İstanbul'un «İmparatorluk artığı» çevreleri ile Cumhuriyet dönemi burjuvazisinin yaşam kesitleri

önemli bir yer tutuyor. Hikâyeleriniz âdeta bu «kapalı kutular»dan birer kesit gibi...

Tanıyorum onları. Daha doğrusu çok iyi tanıdım, onların iki yüzlü ortamlarında, yapay inceliklerinde eğitildim. Ama hep biliriz, insan değişir, değiştirebilir. Bu imparatorluk artıklarının, Cumhuriyet dönemi burjuvazisinin içyüzlerini sergilemeyi tarihsel bir hikâyecilik görevi saydım... «Pastırma Yazı», «Dostlukların Son Günü» bu nedensellikten yola çıkan kitaplardır. Yeni çalışmalarımda büyük iş adamlarımızın sessiz cinayetlerini, o pek masum aile hayatlarını anlatmak istiyorum. «Madame Bovary»sini bile yaratamamış bir sınıfın o yarı alaturka, yarı alafranga yaşama biçimi, o akıllara durgunluk verecek bayağılığı çok ilgimi çekiyor. Onları anlatmak bende bir tutku diyebilirim.

Bizim hikâye sanatımızda size kadar gelen çizginin halkaları olan yazarları sayar mısınız?

Her hikâyeciden çok şey öğrendim. Bu sorunuzun karşılığında upuzun bir ad sıralaması çıkarmak istemiyorum. Hikâyeyi bırakmış görünümlerine üzüldüğüm üç ad vereceğim: Vüs'at O. Bener, Onat Kutlar, Sevim Burak.

Hikâyelerinizin dili ve anlatımı, klâsik ustaların «tahkiye» özelliklerinden ve yalın fonksiyonel dilinden farklı, çağdaş nitelikler taşıyor...

Sanırım öyle. Bunun nedenleri var. Çağdaş okurun uzun betimlemelere, olay örgüsünün çizelgesine pek yakınlık göstermeyeceği kanısındayım. Hele hikâyede... Sinemanın getirdiği büyük olanaklar var. İki saate bazan bütün bir yaşamı, bazan bütün bir tarihsel dönemi sığdırıyor sinema. Hikâyenin de, sinemanınkine hiç benzemeyen bir dil araması gerektiğine inanıyorum. Kısa, kopuk demiyorum; ama özü kavrayan, özü karmaşıklığıyla yansıtan ve yaşarlığını koruyan bir dil.. Bunun için de anlatım tekniklerinin tümünden yararlanmaya çalışıyorum.. Bir de içerik biçim ilişkisi var, benim için önemli olan. Çağdaş edebiyatın birinci görevi, büyük usta Brecht'in de belirttiği gibi, edebiyat olmaktır. Tabiî çağına tanık olan bir edebiyat. Özetle şunu söyleyebilirim, öyküsel içeriğim için gerekli dili, anlatımı her seferinde yeniden arıyorum.

1960 sonrası Türk edebiyatında politik kaygılar, toplumcu tavır ağır basıyor. Özellikle 12 Mart faşizmi sonrasında yazılan bir çok roman ve hikâye kitabı, yakın geçmişin baskılarını dile getirdi. Sizin hikâyeleriniz bu eğilimin dışında gö-

rünüyor. Politika ile sanatınız arasındaki ilişkiyi nasıl görüyorsunuz?

Politika dışı bir edebiyatı günümüz için olanaksız görüyorum. Gelgelelim politikanın, dünya görüşünün öyküye sindirilmesi, yedirilmesi de gerekir. 12 Mart olayının benim hikâyelerime dolaylı biçimde yansıması, «dıştan baktığımı» kabullenmemden ileri geliyor. İşkenceler, baskılar, insanlığın ilk çağlarında görülen yöntemler yaşandı yakın geçmişimizde. Bütün bu korkunç olayları ürünlerinde yaşayan, yansıtan yazarlarımızı saygıyla andığım kişiler. Bana gelince, «Dostlukların Son Günü»nde küçük burjuva kökenli hikâye kişisinin 12 Mart karşısındaki kaygılarını, yalnızca bunu dile getirdim. Bilinçli olarak yaptım bunu. Ama bu, o döneme yeniden bakmayacağım anlamına gelmemeli. Son olarak şunu söyleyeyim, yazdığım her şeyde faşizm adını verdiğimiz kötülüğü yansıtmak istiyorum. Sanırım hikâyelerimin politikayla ilişkisi burada odaklanıyor.

(Milliyet Sanat Dergisi 21 Mayıs)

⊙

ÖYKÜCÜ SELİM İLERİ İLE BİR SÖYLEŞİ

Sait Faik Hikâye Armağanını aldınız bu yıl. İsterseniz, genel olarak ödüller üzerinde duralım. Ödüllerin gerekliliğine, yararına inanıyor musunuz?

Yazarı ödüllendirmek diye bir anlayış söz konusu ise, buna karşı olduğumu belirtebilirim. Sanatta rekabet duygusunun yararlı sonuçlar doğuracağına inanmıyorum. Ancak ödüllerin, armağanların okur üzerinde yoğun etkinlik sağladığı da bir gerçek. Bu yüzden ödüller, yazar için gerekli. Bir tür diploma... Çok sayıda kitap çıkıyor; daha doğrusu ülkemizin isterlerini aşan sayıda hikâye kitabı, roman yayımlanıyor. Okur neyi alacağı konusunda kuşkulu. Çevirileri de işin içine katarsak, durumun hayli güçleştiğini görürüz. Ödülü bir seçkinlik belgesi olarak görmemek gerek. Yazarın o güne kadarki çabası değerlendiriliyor. Bu, benim gibi okurla ilişkisi çok zaman kısıtlı kalmış yazara da çok yararlı olabilir. Bir yazarın okurla ilişkisi çok çeşitli nedenlerle kısıtlı kalabilir. Yazar, alışılagelmiş çizginin dışında yazmak ister. Okurun zamanı dardır, yeni bir şeyin değeri üzerine kafa yormak-

tansa, inandığı kişilerin yargısını bekler. Söz gelimi «Dostlukların Son Günü» üzerine, armağanı alıncaya dek, tek bir yazı yayımlanmadı. Şimdi okurdan ne bekleyebilir böyle bir durumda yazar? Oysa kitabının eleştirilmesi, yalnızca eleştirilmesi, bir yazar için bence onurların en büyüğüdür. Ödüllerin bir başka yararı da, ünsüz yazarları (benim gibi), yayımlama inceliğini ve korkusuzluğunu gösteren yayınevlerine yönelik. Yayınevi, yazarını önemsiyor, yapıtını gözü kapalı yayımlıyor. Ama çarkın dönmesi gerekli. Ödüller sağlayabiliyor bunu... Bütün sorun Türkiye'nin genel ortamıyla ilintili.

Yanılmıyorsam 1969'da, Sait Faik Armağanının Orhan Kemal ile Faik Baysal'a verilmesi tepkilere yol açmış. siz de artık hiçbir ödüle katılmayacağınızı söylemiştiniz. O günden bugüne değişen ne?

Evet, bir karşı koyuştu o sıralar yaptığım. Armağanlara, ödüllere katılmayacağını söyleyerek neye karşı koyuyordum; pek anımsamıyorum. Soruşturmayı düzenleyen Naci Çelik'in amacı ise, yanılmıyorsam.. Orhan Kemal ve Faik Baysal gibi iki ayrı kutuptaki yazara bir armağanı paylaştırma sorununa değinmekti... Benim yanıtım, bugün utanarak andığım sözlerle doludur. İlk kitabımla Türk hikâyesini ele geçirdiğim kanısındaydım herhalde. Orhan Kemal gibi büyük bir ustanın anısını saygıyla anıyorum bugün. O iri sözleri de gençlik tepkisine bağlayalım, dilerseniz... Gelgelelim Orhan Kemal'e paylaştırmak da şaşırtıcı bir tutum. Her sonuçta birtakım şaşırtılar olabilir. Ama hem armağana katılacaksınız, hem de sonra size vermediler diye bağırıp çağıracaksınız; çirkin bir tutum, böyle düşünüyorum bugün. Bu yüzden de Sait Faik Hikâye Armağanı'na tedirginlikler içinde katılmıştım geçen yıl.

Her ödülün verilişinden sonra, genellikle seçici kurullar eleştiriliyor. Bu eleştirilerde doğruluk payı var mı sizce? Ya da şöyle söyleyelim: Bir seçimi kurul sorunundan söz edilebilir mi? Seçici kurullarına nesnel davranmaları olası mı?

Seçimi kurulların işi çok güç. Edebiyat ürününde ne kadar nesnel olmaya çalışırsak çalışalım, beğenilerimiz öznele yöneliktir. Bize yakın gelen bir kitabı, nedenleri ve sonuçları bir yana iterek, öbür kitaplardan ayırırız. Edebiyat, bilimsel temele dayandırılamaz. Kuşkusuz bilimsel olandan yararlanır; ama temelinde yatmaz bilimsellik. Dolayısıyla öznel kaygılar ağır basar seçimlerimizde Seçiciler bu yüzden zor durumda olan kişilerdir. Bu yılın hikâye kitapları arasında, benim tek bir ad söylemem gerekirse, daha önce de belirttiğim gibi Tah-

sin Yücel'in «Dönüşüm»ünü yinelerim. «Dönüşüm» hikâyeciye de çok şey öğreten bir kitap. Yapıtı sevmemin ilk nedeni bu. Armağana katılan kitaplar arasında Oğuz Atay'ın «Korkuyu Beklerken»i, Nedim Gürsel'in «Uzun Sürmüş Bir Yaz»ı, Şükran Kurdakul'un «Onların Çocukları», Tomris Uyar'ın «Diz Boyu Papatyalar»ı, Zeyyat Selimoğlu'nun «Karaya Vurdu Deniz»i hep başarılı ürünler. Seçici kurulların işi güç ya da beğenide öznellik ağır basar diye armağanların kaldırılması mı gerekiyor? Buna da hayır diyeceğim tabii. Çünkü, demin de belirttiğim gibi armağanlar, yazarın okurla ilişkisinde yararlı sonuçlar sağlıyor. «Dostlukların Son Günü»nü kendim için yazmadığıma göre, okura ulaşmak istediğim ve yaşam konusunda okurla tartışmak istediğim açık bir gerçek. Kısır bir çevrenin içinde yazmak istemiyorum ben. Söylemek istediğim şeylerin paylaşılması gerekli, ya da karşı konulması; ikisinden de çok şey öğrenebilirim. Bunu sağlayacak olan tek kurum da, okurun kendisidir...

(Cumhuriyet 29 Mayıs)

⊙

ORHAN KEMAL ROMAN ÖDÜLÜNÜ KAZANAN VEDAT TÜRKALİ

Orhan Kemal ve Orhan Kemal Ödülü kazanmanız konularında söyleyecekleriniz.

Edebiyat tarihimize mal olmuş, ünlü, koca bir yazar için ne söylenir iki satırla? Bir «Murtaza», bir «Bereketli Topraklar» için bile sayfalarca yazmak, konuşmak ister insan... Anlatım ustası, daha önemlisi de «konuşturma» ustasıydı Orhan Kemal... Asıl büyük yanı «tavrı»dır bence: Hiç bir ayrıcalık düşünmeden halkının arasına karışmak, onun derdiyle yoğrulmak, onlardan biri olmak... Ancak yapıtlarıyla belirgin olmak, içinde yaşadığı emekçi halktan... Tavrı bu bence... Edebiyattaki uzantısı da bu tavrın, falan ya da feşmekan ülkedeki en son edebiyat, sanat akımını izleyip bizde onun acentalığına kalkmak değil de, içinde yaşadığı emekçi yığının isterlerine, gereksinimlerine göre yaratıcılık savaşı vermek; hem de başa gelecek her türden acıyı çekerek, her belâya katlanarak... Orhan Kemal'i Orhan Kemal yapan bu bence... İşçi sınıfımızın «kendi kendine» olduğu bir tarihsel dönemin yazarıydı. Bugün işçi sınıfımız «Kendisi için» dönemindedir. O savaş yürütülüyor toplumumuzda. Devrimci yazarımızın tavrı, Orhan Ke-

mal tavrıdır gene: Yani, ayrıcalıksız biçimde emekçi halk yığınımızın yaşamına, savaşına karışmak ve onun isterleri, gereksinimleri doğrultusunda yaratıcılık çabası göstermek... Ödüllü kazanınama doğal ki sevindim. Lâyık olmaya çalışacağım bundan böyle de...

«Bir Gün Tek Başına» romanı yayınlandığından bu yana bir yılı aşkın süre boyunca, romanın çeşitli yanlarını konu alan çeşitli eleştiriler yayınlandı. Şimdiye kadar çıkan eleştiriler, sizce romana ne ölçüde olumlu bir yaklaşım sağlayabildi?

Yeni kavgalara sokmak istiyorsunuz beni galiba! Biliyorsunuz bu konuda Militan Dergisi'nde yaptığım bir konuşma (Ocak 76 sayısı) çoğularının küsmesine neden oldu. Övgü yazanların bir bölüğü küstahlık bile saydılar bu davranışımı. Diplomatlıktan hoşlanmam; hele böyle konularda. O dergide, o gün söylediklerimin hepsi doğrudur ve sürekli inandığım şeylerdir, yinelemekte yarar görürüm. O tarihten sonra da üstünde durulmaya değer bir şey çıkmadı sanırım...

Bu eleştirilerde üzerinde durulmayıp da romanın sizce vurgulanması gereken yanı, ya da yanları var mıdır?

Bir yanı var, üstünde durulmadı. Toplumda zaman zaman ağır bulutların çökmesiyle yaratılan ürkü ve korkunun boşluğu, saçmalığı, insana yakışmazlığı görülür romanda. O günleri çöküntü içinde, umutsuz, umarsız yaşayan aydının, bugünün bakış açısından nasıl kolayca suçlanabileceği görülür. Doğrudur bu suçlama, yerindedir. Asıl doğru olan gününde yapabilmektir o suçlamayı. Sözgelimi bugünün kara bulutlarının da ilerde nasıl küçümseneceğinin bilincinde olmaktır. Üstüne çıkabilmektir korkunun, ürkünün. Aydınımızın köksüzlüğünden, emekçi yığınlara dayanmamasından gelen bir eziklikten-dir biraz da bu ürkü... İyimserdir roman bu sergilemeyi yapmasıyla, hem de çok iyimser. Ondan da öte, karamsarlığın taşlamasıdır «Bir Gün Tek Başına»..

«Bir Gün Tek Başına» ile getirmek istediğiniz temel tartışma, «27 Mayıs öncesi 7-8 aylık bir süreyi ve bu sürede kişilerin, özellikle küçük burjuva aydınının halktan kopmuş durumu ve dramı...» üzerine idi. (Sanat Dergisi, 7-2-1975) Eleştirilerde bu noktaya yeterince değinildi mi? Sizce bu yolda bir tartışma sağlanabildi mi?

Yeterince değinildiğini sanmıyorum bu noktaya. Olumlu bir tartışmaya da gidilmedi kanımca. Yalnız bazı yanlışlara gidildi! Hemen bir kez daha açıklayayım: Ne 27 Mayıs'ın, ne de «27 Mayıs'a nasıl gelindi?» nin romanı değildir «Bir Gün

Tek Başına» ...Öyle görmek, göstermek isteyenler çıktı. Ona göre de ahkâm kesenler ...27 Mayıs'ı bir romanla anlatmayı hiç düşünmedim, düşünseydim bambaşka bir roman tasarlardım. Militan'daki konuşmalarım, sorularınızla ilgili gecikmiş bir tartışmayı açmak içindi biraz da. Suçlu bulundum kimilerince. Anlıyorum ki bu konuları, özellikle Kenanlar'ı yargılayacak, sağlıkla tartışacak duruma gelmemişiz daha! Eninde sonunda gelineceğine inanıyorum. «Ömür çok - Bekleriz İlâhi kızılcık...»

İstanbul Şehir Tiyatrolarınca bir süre oynandıktan sonra yasaklanan «Bu Ölü Kalkacak» adlı oyununuz üzerinde söyleyecekleriniz...

Söyleyecek o kadar çok şey var ki, hangisinden başlamalı?.. Değerli tiyatro adamımız yönetmen Hamit Akınlı'ya çok şey borçlu oyun. Önce onu açıklayayım. Sergileme biçimine yüzde yüz katıldığımdan söylemiyorum bunu. İşin o yanına hiç karışmadım. Hem de bu konudaki önerisine karşın. Zaman zaman eleştirilerim oldu. Bazı yerlerdeki eleştirilerimin haklılığına hâlâ inanırım. Çoğu yerde de Hamit Bey'in haklı olduğuna inandım. Bütün bunlar ayrı konu. Oyuncular için de bu yollu söylenecek sözlerim var. Fakat işin önemli yanı şu bence: Hamit Bey'in, bütün anlayışsızlıklara, güvensizliklere, giderek çarpık zevklere karşı yürüttüğü savaş olmasaydı, on yıl önce yazılmış bu oyun daha yıllar yılı çekmecede beklerdi. Tiyatronun «Frenk icadı» olmadığını anlamış tek tük aydından biri Hamit Akınlı. Geleneksel tiyatromuzun tadına varmış. «Halk anlamayacak» demişlerdi oyun için. En büyük eleştirileri buydu önceleri. Aslında bu savın bir aydın ahmaklığı olduğunu öteden beri bilirim, bir Yeşilçam emekçisi olarak... Tersi tanıtlandı bugün, halk anladı ve sevdi oyunu. Kendinden geleni sevmemesi olanağı var mı halkın?... Aydınımız ne yaptı bu kez? Sustu!... Batı'dan, başka bir ülkeden getirmedikçe bir değeri, bir yeniliği, bir denemeyi, bir güzelliği deyin isterseniz, kolay mı bizim aydının ağzını açması! «Aydınımız» da «Frenk icadı» da ondan diyeceksiniz! O aydınlara sözümüz yok bizim. Bizimkiler nerde?... Onu merak ediyorum.

Faşist baskı karşısında da sürdürüyorlar suskunluklarını. Frenk bile icat etmedi böylesini!...

Yasaklanmaya gelince, Bu kadar saçmalık üstünde durulmaya değmez. Yanlış hesap nasıl olsa mahkemeden dönecek inancındayım. Polise hakaret varmış? Şuna buna haka-

retle sorunlara eğilmenin aptallık olduğunun bilincindeyimdir. Düşünmedim böyle bir yolu. Oyunda yaratılmış soyut bir dünyanın tiplemelerinden böyle somut bir olguyu nasıl çıkarmışlar, onu da anlamadım. Yüz liraya babasını satmak deyimine takılmışlar galiba. Yüz liraya babasını satacak her meslekte adam vardır yeryüzünde.

Senaryo ve oyun yazarlığının roman tekniğine olumlu etkileri olduğu söylenebilir mi?..

Etkilenme biçimine bağlıdır bu. Kimi kez, kimilerine olumlu etkileri olur, kimi kez, kimilerine de tam tersi olumsuz etkilerinden söz edilebilir. İyi kullanılmış her bilgi gibi, kuşku yok ki tiyatro ve sinema bilgisinin ve yazarlık denemelerinin de romancının tekniğine yararlı etkisinden söz edilebilir. Özellikle sinemadan ben çok yararlandım; çağımızın romanında bu yararlanmanın kaçınılmaz, zorunlu bir şey olduğu inancındayım. Ama romanın bağımsızlığı, apayrılığı unutulmadan...

(Milliyet Sanat Dergisi 4 Haziran)

⊙

GÜMÜŞ PORTAKAL ÖDÜLÜNÜ ALAN ÖZGENTÜRK SORULARI YANITLADI

Film öyküsü yarışmasında «Pencere» adlı yapıtıyla gümüş portakal ödülünü kazanan Ali Habib Özgentürk'e sorduklarımızı iletelim.

— *Ödül alan film öykünüzde ne anlatıyorsunuz?*

— «PENCERE» köklü bir geçmişten gelen soylu insanî değerleri, kendinde barındıran yaşlı bir işçiyle, bir pencerenin hikâyesidir. İshak Baba'da var olan eski toprak ilişkilerinin birikimiyle, bir fabrikanın çevresinde oluşan mücadelelerin belirlediği insanî değerler arasındaki çatışmayı anlatmaya çalıştım. Hikâyede emekçi halkımızın içinden biri olan İshak Baba, geleceği gösteren ipuçlarının kaynaştığı bir pencerenin önünde kendi sınıfının gerçekleriyle başbaşadır.

— *Neden böyle bir konu seçmek gerekti?*

— İshak Baba'nın acıları, dramı, çelişkileri, geleceği gören sağduyusu, namuslu ve örgütsüz emeği beni etkilemiştir. İshak Baba'nın bir gerçek olarak yaşadığına ve onunla birçok şey anlatılabileceğine inanıyorum. Ayrıca ondan alacağımız dersler

de var. Ayrıca ülkemizin içinde yaşadığı bir takım gerçekler bir çok sanatçıyı çeşitli biçimlerde etkiliyebilir. Gerçeği anlatmanın yolu tek değildir.

— *Şimdi bu öykü ne işe yarayabilir? Filme çekilme olanağı var mı?*

— Antalya sokaklarında yerde parçalanmış yatan işçi heykelleri, Antalya duvarlarında karalanmış emekçi elleri, Antalya'nın sınırında kalmış, Urfa'dan dışarı çıkıp geleceğe doğru adım atmasına izin verilmeyen «Kara Çarşaflı Gelin», İçişleri Bakanının Antalya Belediye Başkanına çektiği «Kara Çarşaflı Gelin» filmi festivale alınırsa kopyaya el koyarım» diyen telgrafı ve sansürle mücadele ettiğini söylediği halde Yeşilçam'da Filmciler Derneği'nin «Kara Çarşaflı Gelin»i Antalya Festivaline sokmamak için gösterdiği çabalar arasında ödüllendirilmiş işçilerle ilgili bir hikâyenin filme alınabilmesi mümkün olabilir mi? Antalya'da yaşanan sinema ortama ülkemizin yaşadığı politik yapıdan farklı değil. İlerici ve gerçekçi sinemanın oluşmasını önlemek için bütün koşullar var. Bir yanda faşist sansür Hitler sansürünün papucunu dama attıracak kararlar alıyor. Bırakın gerçekçi filmi bir yana en sıradan iş filmleriyle bile uğraşıyorlar. Her filmin «milliyetçi» olmasını istiyorlar. Neredeyse seks filmlerinin bile. Bir filmdeki polis sayısını az bulup, polis sayısının arttırılmasını istiyorlar.

Sansür böyleyken, bir yanda uzlaşıcı sinemacılar, bir yanda gerici iktidardan 9 milyon lira alıp festival yapacak olan Ümit Utku, bir yanda ne yapacağını bilemeyen yurtsever yapımcılar sinema ortamının karışıklığını ortaya koyuyor. Bütün bunların yanında sinema emekçileri örgütleniyor ve kendi gazetelerini çıkarıyorlar. Herşeye rağmen sinema alanında birşeyler oluyor. Yeşilçam'daki kahvelerin dumanlı masalarından ileriye, aydınlığa doğru adımlar atılıyor.

Bu ortamda «Pencere» kendine bir yapımcı arayacak. Senaryosunu yazıp bitirmiştim. Ayrıca şunu da belirtmeliyim: Bu tür filmlerin yapılmasında DİSK gibi ilerici kuruluşlara da görev düşüyor...

(Cumhuriyet - 30 Haziran)

⊙

ANTALYA FESTİVALİNDE FİLM ÖYKÜSÜ YARIŞMASI'NDA DERECE ALAN AYLA BEHLÜLGİL

Bu yıl düzenlenen Onuncu Antalya Uluslararası Film ve Sanat Festivali'nde Film Öyküsü Yarışması'nda gümüş sanat ödülünü, «Babaya Çiçek Götürmek» adlı öyküsüyle kazanan

Ayla Behlülgil, kendi adıyla ilk kez kamuoyu karşısına çıkmış oldu. Yıllardan beri sanatla yakından ilgilendiği halde, türlü nedenlerle yapıtlarını yayınlayamayan ve yalnızca çeşitli yayın organlarında «takma adla» sanat yazıları çıkmış, yazmış olan Behlülgil'e ödül kazanan öyküsü konusunda bazı sorular yönelttik:

— Öykünüzün konusunu anlatır mısınız?

— Bu öyküde sevgiyi ve onun doğurduğu özlemi işledim. Kuşkusuz sevginin birçok türü var. Öykünün kahramanı olan çocuğun babasına karşı duyduğu özlem sessiz ama etkili bir biçimde anlatmak istiyordu. Bunu da yaşanan bir yolculuk ve geriye dönüşlerle vermeye çalıştım.

— *Sevgi teması tek başına yeterli mi sizce?*

— Bu tartışılabilir. Yalnız bu öyküde salt sevginin sözü edilmiyor, en ağır basan nitelik sevgi. Bunun yanında, çocuğun gözüyle doğruları, yanlışları belirtmeye çalıştım. Özellikle son yıllarda yoğunlaşan biçimde büyük acılar yaşandı, yaşanıyor. Belki ayırmak doğru değil ama, boyları omuzlarımıza yetişenlerin bu acıları nasıl yaşadıklarını, neleri farkettiklerini de anlatmak istedim. Onların alabildiğine kesin ve bir o kadar da doğru bazı değer yargılarını verebildim sanıyorum.

— *Bu öyküyü yazarken nasıl bir anlatım türü seçtiniz?*

— Önce şunu belirteyim: Anlatımın evrensel olmasının gerektiğini düşünüyordum. Geriye de gidilse, ileri de, yaşarlığını sürdürsün istiyordum. Bir de, bu öykünün filme uyarlanması halinde, senaryo yazımında ve çevirim sırasında öze ilişkin belirsizlikler olmasın istiyordum. İç öyküde hiç konuşma yok. Düz bir kamera anlatımı, monoton bir müzik ve sürüp giden bir otobüs sesi. Kamera çocuğun anımsama sahneleriyle duracak, geriye dönüşlerle anlatılan parça parça ana öykü, bu yolla çarpıcılığını koruyacak. Gerçekte bu işi hiç bilmiyorum ben. O yüzden de çok sıkıldım. Ama bildiğim bir şey var: Bu öykünün sinematografik anlatım gücü olduğu.

— *Öykünüzün sinemaya uygulanabilirlik şansı var mı?*

— Sanırım öykünün bu niteliğinin belirlenmesi seçici kurula ait bir yetki. Benim bu soruya cevabım şübjektif olur. Yine de, uygulanabilir derim ben. Yarışma koşullarından biri de, sayfa sayısının kısıtlı olmasıydı. O yüzden bazı olay ve ögeleri atmak zorunda kalmıştım. Senaryo haline getirilirken, bunlar yerlerini alabilir. Bu da orta metrajdan uzun metraja çıkartabilir öyküyü. Ama ticari niteliği ne olur? Bunu söyleme olanağım yok.

— Çocuk öyküsü denilebilir mi «Babaya Çiçek Götürmek» için.

Denemez, bu çocuk öyküsü değildir. Özel olarak bir biçim seçilmesi sonucunda oluşmadı. Bizler, büyükler, hem daha çok konuşuyor, hem de duygularımızla düşüncelerimizi baskı altında tutuyoruz. Buna karşın, yine de acıları biz daha çok çekeriz sanıyor, sanıyoruz. Çocuklar söylemedikleri için, onlar unutuyorlar sanıyoruz. Oysa bizde onların doğruyla yanlışı ayırma gücü yok. Biz, o gücü büyüdükçe yitiriyoruz. Bir de, umut: Bir çocuğa yakıştığı kadar hiç kimseye yakışmıyor. Umutlanmak onlar için soluk almak kadar kolay ve bir o kadar da doğal. Babasına çiçek vererek onun suçsuzluğunu kanıtlamayı bir çocuktan başkası düşünemez. Buna inanmaz. Ve ben inanıyorum ki, o çocuk babasına çiçek vermiştir.

Sanılmasın ki, benim olayı alış yönüm, çocuğun bireysel sorunu, bu sorunun çözümüdür. Çocukta somutlaşan toplumsal acıyı anlatmak isterim. Çünkü bu olayı toplumsal açıdan almamazlık edemezdim. Bireysel mutluluk ya da mutsuzlukların hiç bir şeye çözüm ya da sorun olacağı inancında değilim. Ben, adı duyulmuş bir yazar değilim. Ustalığım yok. İşin zenaat yanını da bilmiyorum. Ama «yazın»ın büyük gücüne inanıyorum. Görebildiğim, değerlendirdiğim, özümlediğim neyse onu verebilirdim. Buna çalıştım.

(Politika 15 Temmuz)

⊙

TÜRK DİL KURUMU ŞİİR ÖDÜLÜNÜ KAZANAN KEMAL ÖZER

«Türk Dil Kurumu şiir ödülünü kazandınız. Bu konuda düşündüklerinizi?»

Sanat ürünü ilk bakışta tekil bir olgudur. Kişinin kendi çabasıyla, yetenekleriyle bağıntılıdır. Yani alabildiğine kişiseldir. Başarı ya da başarısızlık gibi ödüllenmek de kişiye özgüdür. Ne var ki bu, ilk bakışta böyle. Derinliğine bakarsak, tümüyle böyle olmadığını görürüz. Ürünün kişiselliği, daha geniş, daha tümel bir arka yapının izdüşümüdür aslında. Çünkü bir sanat anlayışını örneklemektedir her ürün. Her sanat anlayışı da bir dünya görüşünden kaynaklanmaktadır. İşte ödül kazanmayı bu bağlam içinde değerlendirmekten yanayım. Ürünün yaslandığı arka yapıyı gözler önüne serdiği ölçüde kıvanç vericidir sonuç. Yapıya yöneltilen ilgi, onun içinde yer aldığı

sanat anlayışı ve dünya görüşüne çekecekse bakışları, yerini bulmuş olur ödül.

«Dilin arılaşmasındaki tutumunuz nedir?»

Dille yaşam arasındaki bağıntı, edebiyatla yaşam arasındaki bağıntıyla sıkı ilişkide. Dilin arılaşmasını, yaşam için girişilen kavganın bir parçası sayıyorum bu yüzden. Yaşamı değiştirmede etkin yeri varsa sanatçının, dil karşısında da evrimci bir anlayışa bel bağlayamaz. Bir ürünü değerlendirmede dil ölçütünün yer almasını ayrıca yerinde bulduğumu söylemeliyim.

«Bu yapıtınızla nasıl bir şiiri amaçlıyorsunuz?»

Şiir de öteki sanatlar gibi insan gereksinimlerini karşılamaya yönelmiştir. Okurun olduğu kadar ozanın gereksinimleri de söz konusudur burda. Yaşam değiştikçe gereksindiğimiz şiir elbet değişecek. Yaşamı değiştirme savaşımında şiirin kendine özgü, ama etkin bir yeri olduğu kanısındayım. Bu anlamda o da bir silâhtır. Cephenin en ön kesiminde çarpışmaktadır. Güncel kavgada, güncel olayların içinde yer alacak bir şiiri gereksindim son kitabını oluşturan örnekleri yazarken. Okuru, bu kavganın içinde olmaya çağırsınlar istedim. Onu bilesinler, dirençli ve umutlu kılsınlar..

(Cumhuryiet 25 Eylül)

⊙

TÜRK DİL KURUMU ŞİİR ÖDÜLÜNÜ «SEN DE KATILMALISIN YAŞAMI SAVUNMAYA» ADLI YAPITI İLE KAZANAN KEMAL ÖZER İLE KONUŞMA

Ödül almayı büsbütün kişisel bir olay olarak düşünmüyorum. Özellikle bizimki gibi ülkelerde, ödüllenen yapıtın yaslandığı dünya görüşünü, sanat anlayışını öne çıkarıyorsa, altını çiziyorsa yerini buluyor demektir ödül. Çünkü toplumsal kavga her kesimde yürürlüktedir. Sanat yapıtı da bunun içinde olduğuna göre, her tür değerlendirmeyi bu bağlamda ele almak gerekir. Ödül olayının kişiyi aşması, yapıt yoluyla kişiselden genele ulaşması buradan kaynaklanıyor işte. Sanatımın etki gücüne bir genişlik getirdiği ölçüde ödül aldığıma sevineceğim.

«Daha önceki kitaplarınızla ödül kazanan Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya kitabı arasındaki gelişmeyi anlatır mısınız?»

Şimdiye dek 6 şiir kitabım yayınlandı. Bunlardan ilk üçü ayrı yapıda şiirleri içeriyordu. Nitelemek gerekirse, soyut, öznel, bireyci şiirlerdi bunlar. Daha çok, yaşamdan alınan duyumları, izlenimleri dile getiriyordu.

Son üç kitabımdaki şiirleri ise somut, nesnel, toplumcu şiirler. Özellikle bu son kitabımdakilerin bir birleşime vardığını söyleyebilirim. İçeriği en iyi iletebilecek bir estetik yapı içinde olmalı toplumcu şiir. Bu konuda yaptığım araştırmalar, giriştiğim deneyler en gelişmiş biçimiyle son kitabımdaki şiirlerde sonuca ulaştı sanırım. Yine bu kitabımda, güncel şiirlerin yanında, tarihsel bir yaklaşım getiren şiirlere de yer verdim. Kurtuluş Savaşı bölümünü buna örnek gösterebilirim. Böylece, önceki iki kitabımdan daha geniş bir içerik alanına yayılmış oldu bu kitabım.

«Ozanın sanatındaki işlevselliği konusunda ne düşünüyorsunuz?»

Önce şunu belirtmek gerekir, ozanın işlevi her iki uca da çekilmemeli. Yani ondan ne yapabileceğinden çoğunu istemeli, ne de yapabildiği kadarını küçüksemeli.

Ozan, her şeyden önce bir kavga eridir. Ama bu kavgayı yaparken sanatını daracık bir alana sığıştırmak değildir amacı. Tam tersine, alabildiğine geniş tutmak, insan yaşamındaki türlü gereksinimleri karşılayacak oranda yaymak zorundadır onu. Çünkü, bilir ki giriştiği kavga, insan yaşamının her kesimine yayılmıştır. Gününde, geçmişinde, geleceğinde olduğu gibi, duygularında, ülkülerinde, özlemlerinde de yürütmektedir etkisini. Ozan da şiiriyle her kesimde vermelidir savaşını işte. Nâzım'ın deyişiyle, «sevdikleri zaman, yani aşk şiiri okumayı gereksindikleri zaman; dövüştükleri zaman, yani kavga şiiri okumayı gereksindikleri zaman; yendikleri zaman, yani sevinç şiiri okumayı gereksindikleri zaman, kocamaya başladıkları zaman, yani yaşlılık sorununu çözmeyi gereksindikleri zaman, hastalandıkları zaman, doğayı dinledikleri zaman, toplum sorunlarını çözmek istedikleri zaman, kısaca her anlarında» insanların ellerine alacakları şiirleri yazmalıdır.

(Politika 28 Eylül)

1976 T.D.K. ŞİİR ÖDÜLÜNÜ KAZANAN KEMAL ÖZER

1976 Türk Dili Kurumu Şiir Ödülü'nü «Sen De Katılmalısın Yaşamı Savunmaya» adlı kitabıyla kazanan Kemal Özer ile yapılan bir konuşmayı sizlere aşağıda sunuyoruz.

Ödül konusunda düşünceleriniz?.

Tekil bir olay olarak düşünmüyorum ödül almayı. Yapıtın kişiselliği yanıda asıl dayandığı arka yapı önemli. İşte ödül de bu arka yapıyı, yani sanat anlayışını ve dünya görüşünü öne çıkarmalı.

Ödül kazanan kitabınızın özellikleri?.

Son üç kitabımda somut, nesnel, toplumcu şiirler yer alıyor. Bunlarda karşılaştığım sorunlar, özellikle estetik sorunlar, bu son kitabımda bir gelişime bağlandı sanırım. İçeriği en iyi iletebilecek estetik yapıyı oluşturmaktı asıl sorun. Bu kitabımdaki örneklerle bu sorun çevresindeki deneylerim, araştırmalarım belirli bir sonuca ulaştı. Öte yandan bu kitabımda tarihsel bir olayla, Kurtuluş Savaşı'yla günümüz arasında yakınlık kuran örnekler yer aldı. Güncel yorum getirmeye çalıştım Kurtuluş Savaşı'na.

Dil ile yaşam ve şiir arasındaki bağıntı üstüne diyecekleriniz?.

Dil ile yaşam arasında, uzun boylu anlatmaya gerek yok, sıkı ilişki var. Biri ötekini geliştiriyorsa, öteki de onu besliyor. Ozanın amacı ise yaşamı değiştirmektir. Dil'le dilin sorunlarıyla içiçe olması bu amacından gelir en başta. Dilin arınması, canlı tutulması, yetkinleştirilmesi olayını yaşam için girişilen kavganın bir parçası sayıyorum.

Şiir, aynı zamanda insan yaşamını zenginleştiren bir etkinlik. Dil, daha yetkin düşünmenin, daha köklü anlatımın, daha derin kavrayışın olanağını taşıdığına göre ozanın bu olanağı ortaya çıkarmadaki, yani dili değiştirmedeki devrimci tutumu açık seçik ortadadır. Dilin daha kapsamlıya, daha yetkine doğru değişmesi, yaşamın değiştirilmesi gibi ozanın temel amaçlarından biri.

(Vatan 28 Eylül)

KEMAL ÖZER'LE KONUŞMA

(Yürüyüş 5 Ekim)

Daha önce bir yerde, sanatı tanımlarken «nesnellik»in ve «güncel»in altını çiziyordunuz, gerekliliğini vurguluyordunuz. Bunu biraz açar mısınız?

Bilimsel bir dünya görüşünün sonucu oluyor nesnellik. Sosyalist dünya görüşünün bilimselliği gerekli kılıyor bunu. Yalnız nesnellik, içinde öznel ögeler bulundurmayan demek değil, sanat için genel bir tanım, onu belirleyen ana özellik.

Güncellik ise ülke koşullarının öne getirdiği bir yöneliş. Sanatı güncele yöneltmek, sanat yalnızca böyle yapılır demek değil, yaşamı her yönüyle kucaklayan bir yaklaşım, bir yorum oluyor. Örneğin bir aşk şiiri de güncele taşıyabilir içinde. «Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya»da yer alan «Bir Kurtuluş Savaşı İçin Açıklamalar» da böyle. Savaş başka bir biçimde sürmekte bugün. Kurtuluş Savaşı'nı anlatırken bunu vermeye, bugünü de Kurtuluş Savaşı içinde yorumlamaya çalıştım.

Nâzım'ın Taranta-Babu'sunu alalım, sözünü ettiğimiz güncelliğin açıklanmasında seçkin bir örnek. Orada anlattığı olay şimdi eski. Oysa şiir faşizmin genel niteliklerini de yakalayabilmiş olduğu için hâlâ yeni ve güncel.

Bu arada bir daha belirteyim, yaşanan günlük bir olayı anlatmak, şiirleştirmekte yalnızca bir yol. Ama gerekliliğine inandığım bir yol.

Eleştirmenlerin bir çoğu güncel-şiirin tehlikelerinden, açmazlarından söz ettiler...

Peki her zaman yok mu bu tehlike? Söylenen şeyin içeriği okura eksilmeden ulaşmalı. Anlatılanlar, sözcük, dize ustalığına feda edilmemeli bence. Dünya görüşünün gereği bu. Söyleyeceğimizi açık seçik, korkmadan söylemeliyiz. Çünkü gizlenecek şeylerimiz yok. Tersine, bugüne kadar gizlenen, sisler ardında bırakılan şeyleri çekip çıkarmalıyız.

Bazı eleştirmenler, İkinci Yeni'nin şiire estetik açıdan yararlanılabilecek deneyler getirdiği kanısındalar. Ben böyle düşünmüyorum. Örneğin «Kavganın Yüreği»nde toplanan şiirler, içerik açısından yeni bir dönemin başlangıcıydı, ama gördüm ki söylediğim, söylemek istediğim yer yer açık, somut olmalı. Dahası okurlarca değişik anlamlara varılabildi. İkinci Yeni'nin estetik özellikleri, içerikten fire vermeyi zorunlu kılıyor ya da buna zorluyor ozanı.

Şiirin temel ögeleri doğrudan anlatım, yalınlık, açıklık ve somutluk olmalı. Bu temel ögeler çevresinde kurulmalı şiir. Herkesin her gün kullandığı bir dil kullanmalı. Tersi «şiir dili» kurmak demektir ki bu da öznel, kapalı, içeriği eksilten bir anlatıma yol açar. Yine de eklemeliyim, toplumcu şiir salt böyle yazılır demek istemiyorum yazdığım şiirlerle. Aramaya, oluşmaya açık bir şiir çünkü söz konusu. Son üç kitabı bu açıdan değerlendirmek gerek.

Toplumcu şiirin gelenekle bağıntısı üzerinde daha önce de durmuştunuz. Geleneğin gerekliliği konusunda söyleyecekleriniz?

Gelenek geçmişle bir bağlantıdır, ozanın ustası, öğretmenidir bir bakıma. Şiir bir süreç işidir, ozan pat diye, yerden biter gibi belirivermez. Burjuvazi işte bu süreci kesintiye uğrattı. Nazım'la yükselen, giderek etkinlik kazanan 1940 kuşağı şiiri kendisinden sonrakilere unutturulmak istendi. Türlü baskılar, hapisler, sürgünler, yani siyasal ortamın ağır, elverişsiz havası kadar, belirli çevrelerce desteklenen Orhan Veli Şiiri de bu kopukluğun önemli nedenlerinden biri.

Garip, edebî sanatları atarak estetik planda şiiri çoraklaştırdı. İçeriği ise soyut bir halk kavramının ötesinde değildi. Bunun yanısıra gelişmesi, boy atması, araştırması için gerekli olanaklardan yoksun bırakılan toplumcu şiir, hem 1950-60 döneminin baskısı, hem de bu baskının yol açtığı uygun koşullar içinde gelişen İkinci Yeni ile biraz daha baltalanmış oldu.

1960 sonrasında siyasal durumun değişmesiyle genç ozanlar toplumcu içeriğin sürdürülmesi düzeyinde 1940 şiiriyle ilintiler kurdular. Fakat toplumcu şiire karşı yaratılan birikim, aynı ilintinin estetik düzeyde kurulmasını oldukça engelledi. Genç ozanlar Nazım dışındaki toplumcuları estetik bakımdan geri ve ilkel buldular, öyle değerlendirdiler. Yaratılan kopuklukla amaçlanan da buydu zaten.

Şimdi ise 1940 kuşağı ozanları tanındıkça, okundukça yeniden keşfediliyor nerdeyse. Örnekleri son yıllarda arttı.

Burada asıl eleştirmenlere büyük görevler düşüyor. Sabırlı ve titiz bir biçimde araştırmak gerekiyor geçmişi. Toplumcu ozanları bir bütünlük içinde ele alıp değerlendirmek, sağlıklı gelişmenin, genç, yeni yetişecek ozanlara yol göstermenin gerekliliği ve ilk koşulu.

(Yürüyüş 5 Ekim)

KEMAL ÖZER'İN ÖDÜL TÖRENİNDE YAPTIĞI KONUŞMA

Değerli konuklar,

Bana burda verilen fırsattan yararlanarak birkaç konuya kısaca değinmek istiyorum Dil ile yaşam arasındaki bağıntıyı uzun boylu anlatmaya gerek yok. Birbirleriyle sıkı ilişkideler. Biri ötekini geliştiriyorsa, öteki de onu beslemekte. Birisinin sorunlarına eğilen kişi, ötekiyle de iç içe olmak zorunda. Ozanın amacı, bir sözcükle söylemek gerekirse, yaşamı değiştirmek olduğuna göre, dille dilin sorunlarıyla da iç içe bulunması amacının gereğidir. Dilin arınması, canlı tutulması, yetkinleştirilmesi olayını, bu yüzden, yaşam için girişilen kavganın bir parçası sayıyorum. Yaşamı değiştirmeden ozanın etkin yeri varsa, dil olayında da devrimci olacaktır, evrimci bir anlayışa bel bağlayamaz.

Yeri gelmişken, dil devrimciliğini, bir sözcük yenileştirmeciliği olarak sınırlamadığını belirtmeliyim. Bu konuda, çok daha derindedir kökleri devrimciliğin. İnsanın gelişen yaşamı ve artan gereksinimleriyle yakından bağıntılıdır. Çünkü bu gelişmede dilin de payına düşenler vardır. Ozan, şiiriyle bu gelişme ve gereksinimlere nasıl karşılık getirme uğraşındaysa, dilin payına düşenler ozanın uğraşına da yansıyacaktır doğallıkla.

Şiir, aynı zamanda insan yaşamını zenginleştiren bir etkinliktir. Dil, daha yetkin düşünmenin, daha köklü anlatımın, daha derin kavrayışın olanağını taşıdığına göre, ozanın bu olanağı ortaya çıkarmadaki, yani dili değiştirmedeki devrimci tutumu açık seçik ortadadır. Özetlersek dilin daha kapsamlıya, daha yetkine değişmesi de yaşamın değişmesi gibi ozan için amaçtır.

Amaçtan söz ederken "yaşamı değiştirmek" dedim. Ozanın bir kavga içinde olduğunu eklemeliyim hemen. İstese de istemese de içindedir bu kavganın. Aslolan bilinçle yapmaktır, hangi yanda olduğunu bilerek yapmaktır bu kavgayı. Bu da onun toplumsal sorumluluğunun gereğidir.

Yaşama karşı sorumluysa bilir ki, kavga tek yanlı, daracık bir kesimde yapılmıyor. Her alanda, her kesimde yürürlükte. Şiirin işlevi de kavgayı bütün kesimlerde göğüslemektir. İnsanın dününde, bugününde, geleceğinde, düne, bugüne, geleceğe bakışında, özlemlerinde, isteklerinde, ülkülerinde kavgayı göğüsleyecektir şiir. Nâzım'ın deyişiyle "sevdikleri zaman, yani aşk şiiri okumayı gereksindikleri zaman; dövüştükleri za-

man, yani kavga şiiri okumayı gereksindikleri zaman; yenildikleri zaman, yani umut şiiri okumayı gereksindikleri zaman; yendikleri zaman, yani sevinç şiiri okumayı gereksindikleri zaman; kocamaya başladıkları zaman, yani yaşlılık sorununu çözmeyi gereksindikleri zaman; hastalandıkları zaman, doğayı dinledikleri zaman, toplum sorunlarını çözmek istedikleri zaman, kısaca her anlarında" insanların okuyacakları şiiri yazmaktır ozanın görevi.

Birkaç söz de ödül üstüne söylemek isterim. Bilindiği gibi, sanat ürünü tekil bir olgudur. Kişinin kendi çabasıyle, yetenekleriyle bağlantıdır. Yani alabildiğine kişiseldir. Başarı ya da başarısızlık gibi ödüllenmek de kişiye özgüdür. Ne var ki bu, ilk bakışta böyledir. Derinliğine bakarsak, büsbütün böyle olmadığını görürüz. Ürünün kişiselliği, daha geniş, daha tümel bir arka yapının izdüşümüdür aslında. Çünkü bir sanat anlayışını örneklemektedir her ürün. Her sanat anlayışı da sınıfsal bir dünya görüşünden kaynaklanmaktadır. İşte ödül almayı bu bağlam içinde değerlendirmekten yanayım. Ürünün yaslandığı arka yapıyı gözler önüne serdiği ölçüde kıvanç vericidir sonuç. Yapıta yöneltilen ilgi, onun içinde yer aldığı sanat anlayışına ve dünya görüşüne çekecekse bakışları, yerini bulmuş olur ödül.

Dil, şiir ve ödül konusunda burda kısaca söylediklerimin ışığında Dil Bayramımızı, ödül alan değerli sanatçı arkadaşları, seçiciler kurulunu, dilbilimcileri, emeği geçmiş tüm dil devrimcilerini, kurum yönetici ve çalışanlarını kutluyor, hepinize saygılarımı sunuyorum.

(Türk Dili Kasım)

⊙

TÜRK DİL KURUMU ROMAN ÖDÜLÜNÜ KAZANAN DURSUN AKÇAM

Kanlı Dere'nin Kurtları üzerine söyliyecekleriniz?

Bu romanım, 50 yıllık Cumhuriyet döneminde türlü kılıklarla görünen faşizmi ve sömürü oyununu vurgulamak ister. Türk halkı 50 yıldan beri değişik görüntüler içinde hergün 12 Mart'ı yaşamaktadır. Bu romanım, Anadolu köylüsünün bir yandan insanın insana olan zulmüne ve öte yandan, tabiatın zulmüne karşı direnişinin dramını yansıtır.

Bugün köy romancılığı işlevini tamamlamış mıdır?.

Romanın köyü, kenti, kasabası olmaz. Romanın konusu in-

sandır. Ve insanın dramıdır. Romanı, yerleşme noktalarına göre ayıranların sanata ters düşmeleri bir yana devrimci sanatı yörüngesinden saptırdıkları, egemen sınıfların ekmeğine yağ sürdükleri bir gerçektir. Tartışma konusu yapılmak isteniyorsa, sanatın devrimci tutarlığı tartışabilir. Köy-Kent değil, sömürenler - sömürülenler vardır. Bunu tartışsınlar. Sanatçı toplumun önünde olan kişidir. İyiyi, güzeli, doğruyu gören kişidir. Devrime giden yolda motor işçi sınıfının öz örgütüdür, sanatçı bu motorlu taşıtın farları ve dikiz lambasıdır.

Geniş kitlelere seslenmesi istenen toplumcu yapıtların sizce nasıl bir dil kullanması gereklidir?

Bu sorunuz gerçekte toplumun maddî yaşantısından, üretim ilişkilerinden soyutlanamaz. Dil üst yapı kurumudur, dili alt yapı belirler. Bizim toplumumuzda Doğudan Batıdan yabancı kelimeler kullanılmıştır. Böylece halkımız bunları anlamaz duruma düşmüştür. Oysa bizim dil kaynağımız zengindir. Bu kaynak halktır. Fakat onun emeğini sömürenler dilini de sömürmüşlerdir. Halkımızın destanları masalları öyküleri, dilimizin asıl kaynağıdır. Halkın günlük yaşamında kullandığı sözler onun kendi yarattığı kelimelerdir. Ben romanımda Doğu Anadolu ağzından Dede Korkut hikâyelerinin ana kaynağından yararlandım.

(Cumhuriyet 25 Eylül)

⊙

DURSUN AKÇAM'LA BİR KONUŞMA

Türk-Dil Kurumu Roman ödülünü "Kanlıdere'nin Kurtları" adlı yapıtı ile kazanan Dursun Akçam'la konu hakkında kısa bir konuşma yaptık. Dursun Akçam bu konuşmada dil ve sanat konusundaki görüşlerini açıkladı. Bu konuşmayı aynen sunuyoruz.

1 — Türk Dil Kurumu roman ödülünü kazandınız. Genel olarak Türk Dil Kurumu, özel olarak bu yılki ödülleri nasıl değerlendiriyorsunuz?

— Ödül alan bir kişi olarak bu konuda konuşmam şimdilik yersiz olur. Her ödül dağıtımının ardından ileri geri söz edenler olabilir. Bunu doğal karşılamak gerek. Yerinde eleştirilere saygı duyulur ancak. Eleştiri adına kendi iç dünyasının zavallı dramını yansıtan bir ya da bir buçuk «marazi» tipin sayıklaması dışında Türk Dil Kurumunun bu yılki ödül-

lerini, kişliklerine ve değer yargılarına saygı duyduğum eleştirmenler, sanatçılar olumlu karşıladılar. Bunu, ileri bir adım olarak niteleyenler de oldu.

2 — Ödül alan Kanlıderenin Kurtları'ndan biraz söz eder misiniz?

— Kişinin kendi yapıtı üstünde konuşması oldukça zor. Salt köyden bir roman değildir Kanlıdere'nin Kurtları. Ezilen insanın dramı, evrensel boyutları içinde ele alınmak istenmiştir. Çeşmir köyünde feodal ağadan başlayıp kasaba ve kentlerdeki tefeci-tüccar kesiminden parlamentoya, onların bir yansıması olan yönetim-yürütme organlarından Washington'lara uzayan işbirlikçi zincirleme sömürü çarkı, emperyalizmin güdümünde geri bıraktırılmış ülkelerin hemen hepsinde görülür. Halkımız üstünde sürdürülen vurgun, talan oyunlarının sergilenmesi yanında, Cumhuriyet sonrası faşizmin, özellikle köylüler üstünde değişik görünümlerle uygulanan elli yıllık faşizmin vurgulanmasına özen gösterilmiştir. Kısaca, bir yanda egemenlerin sömürüsü, «zulmü», bir yanda doğanın acımasızlığı. Bu güçlerin kıskacında direnen, yaman bir yaşam savaşı veren insanların dramı.

3 — Romanın dili konusunda söyleyecekleriniz var mı?

— Özen gösterdiğim konulardan birisi de romanın dili, anlatımı olmuştur. Doğu Anadolu halkının dil kaynağından, dil yaratısından geniş ölçüde yararlanmaya çalıştım. Bıçak gibi anlatım gücü var, şiir var o dilde.

4 — Dil konusundaki görüşünüzü daha ayrıntılı anlatır mısınız?

— Üretim yapan, değer yaratan insanlar, dilimizi de yaratanlardır. Dil olgusu, mekanik zorlamalarla toplumun güncel yaşamından ne çok ileriye götürülebilir, ne de bir milim geriye. Dilimizi vardığı aşamadan geriye çevirme çabasında olan feodal özlemciler, bir ırmağı yatağından geriye çevirmek gibi doğa ve toplum yasalarına ters düşmektedirler. Bir toplumun dili, o toplumun, üretim biçiminden, üretim ilişkilerinden soyutlanamaz. Toplum değiştikçe dil de değişir. Sözcükler canlılar gibi doğar, büyür, ölürler. Doğmadan ölen sözcükler olduğu gibi, çağlarca yaşayan, işlerliğini yitirmeyen sözcükler de vardır. Sözcüklerin ömrünü üretim eylemindeki ve güncel yaşamdaki yerleri belirler. İşe yarayanlar kalır, yaramayanlar ölür.

Dilimiz uzun yıllar Doğunun ve Batının etkisinden kurtulamadı. Etkiden de öte Doğu gizemciliğinin Arapçası, Farsça-

sı, Batı kapitalizminin Frenkçesi, Latincesi altında ezdirilmek istendi. Bugün de bir ayağımız Arabistan'ın mistisizm'inde, öbür ayağımız Avrupa'nın, Amerika'nın kapitalizminde, montaj kafamız emperyalizmin buyruğunda!..

Emperyalizm bir bütündür. Geri bıraktırılmış ülkelere o yalnız doları, markı, makinası, montaj ve ambalâj sanayisi ile girmez. Kültürü ile, dili ile de girer. Türk Dil Kurumu montaj ve ambalâj sözcüklerine karşılık bulmaya çalışırken peşinden margarinler, butikler, jarseler, jartiyerler girer. Eğitim aktarmacılığı ile parttaymlar, fultaymlar girer.

Ekonomisini yabancı dillerin boyunduruğundan kurtaramayanlar, dillerini de kurtaramazlar o boyunduruktan. Dil sorunu toplumsal yapı sorunudur, siyasal iktidar sorunudur. Türkçenin bağımsızlığı, Türkiye'nin bağımsızlığı ile sıkı sıkıya ilişkilidir.

5 — Sanatın politika ile politikanın da sanatla bir ilişkisi var mıdır? Varsa nasıldır sizce?

— Bir olayı öbüründen ayırmak, ayrı düşünmek. bilindiği gibi metafizik düşünce tarzıdır, idealist felsefenin dünyayı yorumlama yöntemidir. Sınıflı toplumlarda politika yapmak üretim araçlarına sahip olanların hakkıdır. İşçiler, köylüler üretim yapar, feodal ağaya, patrona artık değer sunarlar. Politikaya aktif karışamazlar. Eğer karışırlarsa özümleyemezler! Çünkü onlar demokrasi rüştüne erememişlerdir Onların görevi bellidir, vergi vermek, askerlik yapmak, bir de dört yılda bir en güçlü yalanı söyleyen siyasal partinin seçim sandığına oy atmak. Memur dediğin de gözlerini kapar, işverenin işini yapar. Çizmeden yukarı çıkamaz. Öğrenci ders çalışır, sermayenin istediği bir model olur. Etliye sütlüye burnunu sokmaz. Sanata gelince, o egemenler için bir ciklettir, sanatçılar da edebî uşak!. Şiir okur, türkü söyler, roman, hikâye yazar, resim yapar, oyun sahneler, beyfendileri, hamfendileri eğlendirir!.

Politika bir anlamda sınıflararası çelişkilerin, çıkar ilişkilerinin kavgasıdır, siyasal iktidarın ele geçirilmesi kavgasıdır. Sanatçının yeri bu kavgada belirlenir. İçinde yaşadığı toplumdan soyutlanamaz o. Bir tavır almak durumundadır. Ezenin, sömürenin uşağı mı olacak, ezilenin, sömürülenin kavgacısı mı?. Ben sanat yaparım, politika yapmam gibi kaytarmacılık günümüzde geçerliliğini yitirmiştir. Bireyci cambazlıkla, toplumcu çalım da satılamaz! Sanat yapmak elbet de bildiri yazmak, meydan nutku çekmek değildir. Sanatın politikası, sanatın kuralları içindedir, evrenseldir. Sanat bir yerde ince bir

ustalık işidir, güzeli yaratma işidir. Ancak adama sormazlar mı, sen sanatını kimin için yapıyorsun, niçin yapıyorsun? Soylular sarayında bir süs lambası mı olmak amacın, yoksa yoksulun karanlık evinde yana yana eriyen bir mum mu?

Sanatçı sorumsuz kişi değildir. Ülkesinin, çağının insanından sorumludur. Yansızlık da yoktur sanatta, toplumsal yaşamda olduğu gibi. Güçlü, güçsüzü ezerken «Ben yansız kişiyim!» diyerek seyirci kalmak, güçlüden yana olmaktır. Politika yapmadığını savlayan gelmiş geçmiş nice kısa ömürlü sanatçılar, gül bülbül edebiyatı ile «Zalim»lerin şakşakçılığını yapmışlardır.

Gerçek sanatçı zorba bir düzenle uyum içinde olmamıştır hiç bir zaman. Siyasal iktidarların hışımları her daim onların başında olmuştur. Mahkemeler, zindanlar da kapı komşuları.

Sanatçı, toplumun önünde olan kişidir. Dünyayı değiştirmek, daha güzel bir dünya yaratmak için çırpınır. O nedenle de devrimcidir, ancak devrimi yapacak o değildir. Devrime giden yolda yürüyen arabanın motoru, siyasal iktidarı amaçlayan işçi sınıfının öz örgütüdür. Sanatçı da bu arabanın farları, dikiz lambası.

6 — Önümüzdeki dönem için ne gibi çalışmalarınız vardır?

— Hikâyelerim var. Gözden geçirdikten sonra «Haley» adı ile yayımlamak istiyorum. Yarım kalmış iki romanım var. Birini tamamlamaya çalışacağım.

(Vatan - 13 Ekim)

⊙

DURSUN AKÇAM'IN ÖDÜL ALIRKEN 26 EYLÜL'DE TÜRK DİL KURUMU'NDA YAPTIĞI KONUŞMA

Sayın Cumhurbaşkanımız, Sayın Türk Dil Kurumu Başkanı, değerli konuklar,

Yazar da bir işçidir, üretim yapar. Onun ürünü zorlu bir emeğe dayanır. Üretim süreci boyunca olanca gücünü, beynini, yüreğini, etini, kanını çalıştırır, çetin ve yıpratıcı bir hesaplaşma sonunda yapıtını ortaya çıkarabilir. O nedenle bu emeğin değerlendirilmesi, sanatçının desteklenmesi önemli toplumsal bir konudur. Bu da bir kurumdan, bazı kişisel çabalardan öte, devlete düşen bir görevdir. Çağdaş ülkelerde devlet bu görevi yerine getirmektedir. Sanata, sanatçıya değer verilir. Saygın bir yeri vardır sanatçının o ülkelerde. Aç bıra-

kılmaz, işsiz bırakılmaz sanatçı. Oysa bizde bunun tam tersi olmaktadır. Sanatın, sanatçının desteklenmesi bir yana, kösteklenmesidir söz konusu olan. Çağdaş sanat, çağdaş düşünce düşmanlığı ile karşı karşıyadır halkımız, sanatçılar düşünürler. Bu düşmanlık özellikle eğitim kurumlarında dayanılmaz bir düzeyde sürdürülmektedir. Böyle bir ortamda Sayın Cumhurbaşkanımızın bu toplantıyı onurlandırınaları bizleri sevindiren ve yüreklere su serpen bir olaydır.

Sanatçı elbette bir ters gidişin dümen suyuna kürek çeken kişi değildir. Bozuk düzenin, çağdışı uygulamaların şakşakçısı da değildir. Şiir okuyarak, roman, hikâye yazarak, türkü söyleyerek gönül eğlendiren kişi hiç değildir. Haksıza karşı haklının, sömürene karşı sömürülenin, çağdışı akımlara karşı çağdaş akımların yanındadır onun yeri. Sanatçı toplumun önünde olması gereken kişidir. İyiye, güzele, doğruya giden yolu göstermek, ışık tutmaktır onun görevi. O nedenle ilericilik, devrimcilik sanatın doğasında vardır. Sanatçı devrimci kişidir. O doğru bildiği yolda başı dik, alnı açık, korkmadan, eğilmeden yürür. Hiçbir baskı yöntemi onu yıldıramaz, sindiremez. Zindanlarda da onun sesi gür çıkar. İnsanlık tarihi bu soy sanatçıların örnekleriyle doludur.

Türk Dil Kurumu Atatürk'ün kurduğu önemli kurumlardan birisidir. Kurulduğundan bu yana türlü engellere karşın varlığını koruyabilmiştir. Amacı doğrultusunda dilimizin arılaşmasında, özleşmesinde saygıya değer çabaları olmuştur... Dil olgusu, mekanik zorlamalarla toplumun güncel yaşamından ne çok ileri götürebilir, ne de bir milim geriye... Dilimizi vardığı aşamadan geriye çevirme çabasında olan feodal özlemciler, bir nehri yatağından geriye akıtmak gibi, doğa ve toplum yasalarına ters düşmektedirler. Bir toplumun dili, o toplumun üretim biçiminden, üretim ilişkilerinden soyutlanamaz. Toplum değiştikçe dil de değişir. Sözcükler canlılar gibi doğar, büyür, ölürler. Doğmadan ölen sözcükler olduğu gibi çağlarca yaşayan, işlerliğini yitirmeyen sözcükler de vardır. Sözcüklerin ömrünü üretim eylemindeki ve güncel yaşamdaki yerleri belirler. İşe yarayanlar kalır, yaramayanlar ölür.

Bizim dilimiz uzun yıllar Doğu'nun ve Batı'nın etkisinden kurtulamadı. Etkiden de öte Doğu gizemciliğinin Arapçası, Farscası, Batı kapitalizminin Frenkçesi, Latincesi altında ezdirilmek istendi. Cumhuriyet sonrası kısa bir dönemi ayırırsak, bugün de bu iki akımın etkisi altındadır dilimiz. Kur'an Kursları, İmam Hatip Okulları, İslâm Enstitüleriyle bir ayağımız Arabistan'da, yabancı uyruklu okullarla, kolejlerle öbür

ayağımız Avrupa'da, Amerika'da. Ve bu iki bileşimden oluşan montaj kafalar oldukça etkin durumda. Bugüne dek gelişen, yeşeren kültürümüz ayrıca emperyalist etkiler altında. Emperyalizm bir bütündür. Geri bıraktırılmış ülkelere o yalnız Doları, Markı, makinası, montaj ve ambalaj sanayisi ile girmez. Kültürü ile, dili ile de girer. Türk Dil Kurumu, montaj ve ambalaj sözcüklerine Türkçe karşılıklar bulmaya çalışırken peşinden margarinler, butikler, jarseler, jartiyerler girer. Eğitim aktarmacılığı ile parttaymlar, fultaymlar girer.

Ekonomisini yabancı ülkelerin boyunduruğundan kurtaramayan ülkeler, dillerini, kültürlerini de kurtaramazlar o boyunduruktan. Dil sorunu toplumsal yapı sorunudur, siyasal iktidar sorunudur. Türkçe'nin bağımsızlığı, Türkiye'nin tam bağımsızlığı ile sıkı sıkıya ilişkilidir.

(Yeni Toplum Ekim)

TÜRK DİL KURUMU ÖYKÜ ÖDÜLÜNÜ KAZANAN NEDİM GÜRSEL

— *Yazarın dili konusunda düşünceleriniz?*

— Her yazarın kendi dilini oluşturduğunu, konuştukları dili toplumsal dizge düzeyinden, yani bildirişim amacıyla kullanılmaktan çıkarıp, yapıtının özgün diline dönüştürdüğünü söyleyebiliriz.

Yazar kullandığı dilin içinde suda balık gibidir. Dili yoğurup bir biçim verdiği, kendine özgü bir anlatıma, yani yapıtı nın özgün diline dönüştürdüğü kadar dil de onu yoğurup değiştirir.

— *Çağdaş Türk öykücülüğü konusundaki görüşleriniz?*

— Çağdaş Türk öykücülüğünün Sait Faik'le Sabahattin Ali'den kaynaklandığı, bu iki yazarın açtığı yoldan filizler verdiği görüşündeyim. Gerçeklik anlayışları ve yapıtlarının içeriği bakımından birbirinden oldukça ayrı yerlerde duran bu iki öncünün ortak yanları da bulunduğunu öne sürebiliriz.

Benim kuşağımın öykü yazarlarına gelince, 951 doğumlu olduğuma göre en gençleri sözkonusu etmem gerekiyor. Selim İleri, Hulki Aktunç, Necati Tosuner, Nazlı Eray v.b. gibi yazarların yapıtları ilk gençlik denemeleri olmanın ötesinde, yetkin örnekler. Deyim yerindeyse, bugün «orta yaş»a gelmiş öykü yazarları arasında Orhan Kemal anlayışını başarıyla sürdüren, yani gözlem ve yaşam deneyini temel alan Füruzan'ı ve bazı

öyküleriyle Sevgi Sosyal'la Bekir Yıldız'ı sayabilirim. Adnan Özyalçıner, Demir Özlü, Erdal Öz, Orhan Duru, Leylâ Erbil, Tomris Uyar, Selçuk Baran ve yeniden yazmalarını özlediğim Onat Kutlar'la Vüsat Bener, Nezihe Meriç, Sevim Burak da beğenerek okuduğum yazarlardan. Tahsin Yücel'le Bilge Karasu'nun üstündeyse ayrıca durmak, edebiyatımızda pek alışılmamış ama çok önemli bir çizgiyi sürdüren bu iki öykücünün yapıtlarındaki çağdaş tutumu ayrıntılarıyla irdelemek isterdim. Bir önceki kuşağın öyküyü sürdüren yazarları arasında Oktay Akbal ve Necati Cumalı'yı da saymalıyım.

(Cumhuriyet - 25 Eylül)

⊙

TDK HİKÂYE ÖDÜLÜNÜ KAZANAN NEDİM GÜRSEL'LE KONUŞMA

Necati GÜNGÖR

— Bir öykü kitabı için oldukça kalın sayılabilecek «Uzun Sürmüş Bir Yaz» da iki bölüm var. Bu bölümlerin bir bütün oluşturduğu söylenebilir mi?

— «Uzun Sürmüş Bir Yaz» için yazılan eleştirilerden biri, Bunuel'in Fritz Lang'ın «Metropolis» adlı filmi üstüne verdiği bir yargıdan yola çıkarak kitabımın kuruluşunu «ortasından yapıştırılmış iki ayrı filme» benzetiyordu. Kuşkusuz doğru bir pay var bu yaklaşımda. İlk bölümdeki yedi kısa öyküyle, ikinci bölümdeki iki uzun öykü, özellikle de «Akarsu» hem içerik, hem biçim açısından birbirlerinden oldukça farklı nitelikteler. Ama yine de temel bir noktada birleştikleri düşüncesindeyim.

— Konuyu biraz daha somutlayalım isterseniz. Örneğin, sözü geçen bölümlerin içeriğini tanımlar mısınız? Kitabınızda neyi vurgulamak istediniz?

— Kitabımın ilk bölümü «Cicipapa» başlığını taşıyor. Büyükannemin bayat ekmeklerden yaptığı bir yoksul yemeğiydi cicipapa. Bu sözcük benim için, beylik bir deyimle, «yitirilmiş cennetin», yani taşrada geçen çocukluğumun simgesidir. «Cicipapa», «Camlar Buğulandı», «Bulgur Palas», «Avlu», «Kışa Doğru», v.b. gibi öykülerde bir çocuğun nesneler ve insanlara kurduğu ilişkileri, dünyaya bakışındaki şiirsel ve büyülü havayı dile getirmeye çalıştım.

İkinci bölümse «Uzun Sürmüş Bir Yaz İçin Öyküler» başlığını taşıyor. Duyarlıktan çok düşünceye ağırlık veren, hem

kurgusal anlatım hem de bilinçaltı öğeleriyle yüklü iki uzun metin var bu bölümde. 12 Martla yoğunlaşan toplumsal sarsıntının küçük burjuva aydınlarında bıraktığı izleri, derin yaraları ve iç dünyalarının karmaşasını konu edinen bu metinlerin ilk okuyuşta kendilerini ele vermeyeceklerini, okura direneceklerini biliyorum. Ama her metnin bir değil birçok açıdan okunmasının mümkün olabileceğini de gözden ırak tutmamalı. Bir bakıma her yapıt, eğer reçete değilse, değişik düzeylerde okunabilirliğinin çoğalttığı, zenginleştirdiği adamlar ve güzellikler bütünüdür. Kendi yaratıcı da olsa bir yazar yapıtındaki güzelliklerin, anlam olanaklarının tümüne sahip çıkamaz. Okurun yaratıcılığı da bu noktada başlar sanıyorum.

Ben kendi payıma «Köprüaltı» ve «Akarsu» adlı öykülerde bir baskı döneminin belirleyici özelliklerini araştırmaya çalıştım. Ve iki ayrı düzlemde ele aldım. 12 Mart sarsıntısını. Örneğin «Akarsu» daki Nilgün'ü düşünelim. Nilgün işkence görmüş bilinçli bir kızdır. Ama doğrudan katılmamıştır eyleme. Politik bilinci üstüne fazla şey bilmeyiz. Kişiliğinin odak noktası, daha çok babasının büyük bir toprak ağası oluşunda yoğunlaşır. Toplumsal düzeyde gerçekleşen bir baskı yöntemi, yani 12 Mart döneminde kurumlaşan işkence bir başka düzlemde, Nilgün'ün öznel tarihinde bulur karşılığını.

Ülkemizde pek üstünde durulmasa da, Batıdaki Marksistler, çoktan farkına vardılar bilinçaltı gerçeğinin. Fransız Komünist Partisi'nin, Freud'un öğretisini ele alıp Marksizm içinde bir yere oturtmayı amaçlayan yığınla kuramsal yayını var. Örneğin Althusser'in son kitabındaki «Lacan ve Freud» incelemesi bu konuya çok ilginç ipuçları getiriyor.

Diyeceğim, Nilgün'ün durumunu betimlemek ya da başına gelenleri anlatmak daha genel bir şeyi, değişik düzlemlerde işleyen baskı mekanizmasını araştırmaktır aslında. «Akarsu» nun öteki kişileri için de aynı şey söylenebilir. Her birinin bireysel gibi görünen trajiği, özünde toplumsaldır. Bence önemli olan bir öykü anlatmak değil, genel bir işaret, bir İM koyabilmektedir.

«Uzun Sürmüş Bir Yaz» da, baskı dönemini vurgulamak için bazı eğretileme unsurlarına başvurdum. Örneğin ölüm, 12 Mart döneminin altını çizen, benim kuşağımın çok yakından tanıdığı bir gerçekti. Onu yaşanılan günlük ayrıntılarda yakalamaya, kızgın duvarlara çarpılan bir su sesinde, sıcak kumsalda, bir öğle sessizliğinde aramaya çalıştım. Aslında birbirini bütünleyen «Köprüaltı» ve «Akarsu» bu anlayışla örülmüş,

sessizliğin de bir dil, bir anlatım öğesi olarak kullanıldığı öykülerdir.

— *Dil konusuna değindiğinize göre sözü kazandığınız ödüle getirelim isterseniz. Kitabınızın T. D. K ödülünü almasını nasıl karşıladınız?*

— Genç bir yazarın ilk kitabıyla ödül alması, üstelik bu ödül T.D.K. tarafından verilmişse, sevindirici bir olay elbet.

Ama işin bir de sorumluluk yanı var. Benim gibi, edebiyat serüveninin başında sayılabilecek bir yazarı yıkabilir bu ödül. Şimdi daha çok çalışmalı, daha yetkin örnekler vermeliyim.

(Politika - 30 Eylül)

⊙

NEDİM GÜRSEL'İN ÖDÜL TÖRENİNDE YAPTIĞI KONUŞMA

Değerli konuklar,

Söze bir anıyla başladığım için beni bağışlamanızı dilerim.

Gök mavisi, saydam bir vazo anımsıyorum. Evimizin konuk odasındaki o güzelim çeşmibülbüllerin, duman rengi sulukların, pırıl pırıl, lekesiz limonata bardaklarının ortasında dururdu. Perdeleri her zaman inikti taşradaki konuk odamızın. Çocukluğumun yasaklar dünyasını aşmanın sevincine kapıldığımdan olmalı, gizlice odaya girer, yarı karanlıkta daha da mavileşen vazoya saatlerce bakardım. Bir gün, güçlükle erişebildiğim cam dolaptan almak istedim vazoyu. Ne de olsa dokunmak başkaydı. Çevremi kuşatan dünya, ben dokundukça kendini ele veriyor, nesneler karmaşanın içinden bir bir sıyrılıp belirginleşiyorlardı. Ama vazo kayıverdi parmaklarımın arasından; odanın yarı karanlığında mavi bir su gibi aktı gitti. Kırılan parçaları toplamaya çalışırken. dört yaşın suçluluk duygusu içinde «... ja oldu! ja oldu!» diye bağırdığımı anımsıyorum. Öfkeyle odaya giren babam işe yanlışımı düzeltmekle başladı. Sözcüklerin üstüne basarak, eğer ölüm konuşamamak, dünyayı, bütün güzellikleri artık hiç adlandıramamaksa, gerçek bir otobüs kazasında öldüğünden bu yana hep susan babam, o an, mavi vazonun kırıklarına aldırmadan sözcüklerin üstüne basarak, onları ağzında tane tane yuvarladı: «Ka-za oldu! Ka-za oldu!» Vazo gizini ele vermemiş, ama büyü yine de bozulmuştu. O an, dört yaşımın uçarılığıyle, gerçekte kırılanın vazo değil, benim sözcüklerim olduğunu bilmi-

yordum elbet. Kendi sözcüklerim kırılmış, dil artık benim için de toplumsal bir dizge olarak işlemeye başlamıştı. Yıllar sonra, öykülerimi yazarken hep bu olayın bilincini taşımaya çalıştım.

Her yazarın kendi dilini oluşturduğunu, konuşulan dili toplumsal dizge düzeyinden, yani salt bildirim amacıyla kullanılmaktan çıkarıp, yapıtının özgün diline dönüştürdüğünü söyleyebiliriz. Bildirişim niteliğini bu düzeyde de koruyan yapıtın dili, içeriği dışlaştıran, bilgi veren bir araç olmakla yetinemez artık. Kendisi olmak ister, beyaz kâğıdın kapalı dünyasında kendi serüvenini yaşar. Ama her yazarın bilmesi gereken bu temel gerçek, onun topluma sınıfsal açıdan bakmasına, yapıtına dış gerçekliğin devrimci yorumunu da yerleştirmesine engel olmamalı. Diyeceğim, bir yazar için, safında yer aldığı dünya görüşü kadar dil bilinci de önemlidir çağımızda. Yazar toplumun çarpan yüreğini, can damarını bulmaya, sınıf çatışmasındaki ileriye dönük gücü kavramaya çalışırken elinde sözcüklerden başka malzeme olmadığını bilmelidir. Kullandığı dilin dışında değildir çünkü, onun bir parçasıdır. Ama dil de yazarın bir parçasıdır. Yazar kullandığı dilin içinde suda balık gibidir. Dili yoğurup bir biçim verdiği, kendine özgü bir anlatıma, yani yapıtının özgün diline dönüştürdüğü kadar dil de onu yoğurup değiştirir. Bu nedenle bir yazarın dili araç değil, yapıtının kendisidir aslında.

Türkçenin en büyük şairlerinden Nâzım Hikmet bir mektubunda şöyle diyor: «Dünyanın en iyi insanlarından olan Türk halkının ve dünyanın en güzel dillerinden biri ve belki de en başta gelenlerinden olan Türk dilinin yabancı ülkelerde tanınmasına vesile olabilmek ömrümün en büyük sevinci ve şerefi olur. Bir köylü toprağını ve öküzünü, bir marangoz tahtasını ve rendesini nasıl severse ben de Türk dilini öyle seviyorum.» Evet. Bir tarla sürer gibi, tohumu kösnüyle bekleyen yumuşak, verimli toprağı keskin saban demiriyle kaldırır gibi yazmak. Ya da bir rendeyi budaksız, güzel tahtanın üstünde kaydırır gibi yazmak. Ama her şeyden önce, Nâzım'ın deyişiyle «Dünyanın en güzel dillerinden biri ve belki de en başta gelenlerinden olan Türkçeyi» severek yazmak. Böylesine büyük, böylesine yararlı bir sevginin içinde, bilincin, dünyayı haklıdan, doğrudan ve güzelden yana değiştirme isteğinin de bulunması gerektiğine inanıyorum. Bu amaçla çalışan bilim adamlarını, yazarları, öğretmenleri, T.D.K. üyelerini ve Türkçenin gerçek

yaratıcısı halkımızı kutlar, *Uzun Sürmüş Bir Yaz* adlı öykü kitabımı değerlendirdikleri için sayın yargıcılar kuruluna saygılarımı sunarım.

(Türk Dili Kasım)

⊙

TÜRK DİL KURUMU OYUN ÖDÜLÜNÜ KAZANAN GÜNGÖR DİLMEN

Güngör DİLMEN

— *Dilde özleşmenin tiyatroya yansıması konusunda düşündükleriniz...*

— Tiyatro dili, şiirde romanda kullanılan dilden geri kalmamalıydı. İlk oyunumdan bu yana, dil konusunda ödün vermedim. Sürekli olarak Türkçenin olanaklarını denedim. Seyircinin bunu yadırgadığı da olmadı değil. Ama yadırgamayı alışma izler. Şimdi özellikle gençler, kullandığım tiyatro dilini hiç de aşırı bulmuyorlar. Ben geri kalmamak için kendimi denetliyorum. Köhne bir dille ilerici düşünce bağdaştırılamaz.

— *Ödül kazanan oyununuzun kısaca konusu?*

— «Midasın Kördüğümü» bir üçlünün son oyunu. «Midasın Kulakları», «Midas'ın Altınları» daha önce oynanmıştı. Oyunu, Gordium yıkıntılarında arkeoloji öğrencileri oynuyorlar. Yani oyun içinde oyun. Asıl oyun «Kördüğüme» başlamadan öğrenciler ve başlarındaki profesörleri, Anadolu'dan son yüz yüzelli yıldır sürüp giden arkeoloji soygununu, kültür yağmasını tartışırlar. İşte bakın, oyunum Ankara'da sahneye konduktan kısa bir süre sonra Gordium Müzesi soyuldu, bir kamyonet dolusu tarihî eser kaçırıldı. Sanki oyunda söylenenlere inat. Buna çok üzüldüm. Neyse bir bölümü ele geçmiş.

Asıl oyuna gelelim. Bir toplumun yoz inançlarla uyutulup nasıl adım adım yıkıma sürüklendiğinin masalsı öyküsü. Kördüğüm bir simge, Midas bu düğümü çözünce büyük bir fetih olacakmış! Bütün Frigyada bir kördüğüm manisi, çılgınlığı yayılıyor. Yurttaşlar gerçek yaşamdan kopup düğümcülüğe yatıyorlar. Kaçınılmaz sonuç gelip çatıyor.

Oyunum Ankara'da ilk beş temsilden sonra kaldırılmak istendi. Bunu bana rejisörün yanında açıkça söylediler. Sonra ne şiş yansın ne kebap misali İstanbul'da kısa bir süre oynayıp kaldırdılar. Gerici yöneticiler bu oyunda kendilerini görmüş olmalılar.

— *Yeni çalışmalarınız?*

— Bitirmek üzere olduğum birkaç oyunum var. Şehir Tiyatrolarına yeniden girdikten sonra zamanımın tümünü «Türk Tiyatrosu» dergisini yeni biçim ve içeriği ile çıkarmaya adadım.

(Cumhuriyet - 2 Ekim)

⊙

GÜNGÖR DİLMEN'LE KONUŞMA

Gürol SÖZEN

— *Ödül kazanan oyununundan biraz söz eder misin?*

— Midas, adı masallara karışmış bir Anadolu insanı. Bu masalları kendime göre yorumlayarak üç oyun yazdım «Midas'ın Kulakları», «Midas'ın Altınları», «Midas'ın Kördüğümü».

Türk Dil Kurumu armağanını kazanan bu üçlünün son oyunu. Bir tür oyun içinde oyun. Günümüzde Gordium yıkıntılarında kazı yapan arkeoloji öğrencileri oynuyorlar. Dış oyun diyebileceğimiz günümüzde geçen sahnelerde genç arkeologlar Anadolu'da sürüp giren kültür soygununu tartışırlar. Sen misin bunları yazan? Oyunum sahneye konduktan kısa bir süre sonra Gordium Müzesi soyuldu!

Arkeologların sunduğu iç oyuna, yani asıl oyuna gelince: Frigya'nın serüvenci kralı fetih düşleri içindedir. Köylü dedesi Gordios'un kağnısındaki düğümü çözerse büyük bir fatih olacağına inanır. Bu sapık inanç bütün ülkeye yayılır, Frigya'da bir düğüm çağıdır başlar. Yurttaşlar gerçek yaşamdan koparak düğüm düğüm sayıklamıya koyulurlar. Bütün olaylara düğüm açısından bakılır, Frigya adım adım yıkıma sürüklenir.

— *Kördüğüm dediğin?*

— Kördüğüm tabii bir tiyatro simgesi. Yoz inançlar, toplumun bir sayrılığı diye yorumlanabilir. Gericiler bu simgede kendi dünya görüşlerini bulmuş olacaklar ki, Devlet Tiyatrosu'na yasa dışı yollarla baskı yaparak, oyunu beş temsil sonra kaldırmaya kalkıştılar.

— *Oyun kaldırıldı mı?*

— Hayır, daha beter oldu. Bizim yasal yoldan hakkımızı arıyacağımızı sezerek oyunu İstanbul'a getirdiler, kısa bir süre burada oynayıp öyle kaldırdılar. Böylece hem bizim ağzımı-

zı kapatmış hem de oyunun İstanbul'da başka bir sahnede oynanma şansını bir süre için öldürmüş oldular.

Beni en çok üzen, Devlet Tiyatroları yetkilileri Refik Eren ve Mahir Conova'nın (ki oyunu o sahneye koymuştu) oyunun beş temsilden sonra kaldırılacağını bana rahatça, hiç sıkılmadan söyliyebilmeleri oldu. Kendileri de sanatçı olan bu kişilerin yazarın ve oyuncuların emeğine ne denli saygılı olduklarını görün. Bir sürü masrafla sahneye konan oyunun bu masrafların yüzde birini çıkarmadan kaldırılmasına bu beyler nasıl karar verirler? Böylesine sorumsuzca davranmak yetkisini kendilerinde nasıl bulurlar?

«Midas'ın Kördüğümü» Türk Dil Kurumu armağanını kazanınca işte bunları anımsadım.

— *Sanatçının toplumdaki işlevi sence ne olmalıdır?*

— Türkiye büyük değişmeler içinde, toplumumuz sosyalizm öncesinin sancılarını çekiyor. Sanatçı bu olup bitenlere gözlerini, kulaklarını kapayamaz. Önce bu toplumun bir parçası, sade bir yurttaş, bir aydın olarak doğru bildiği yolda savaşıma katılacaktır. Sonra da sanatçı olarak. Sanat toplumu dolaylı olarak etkileyebilir. Sen bir ressamsın, sergiyi gezenlerin birden değişmeyeceklerini biliyorsun. Ki yapıtlarında da bu işin sürekli olduğunu simgeliyorsun. Tiyatro ise söz ve eylem sanatı olduğu için toplumu değiştirmede belki daha fazla etkindir. Ama o da basın, radyo TV gibi kitle iletişim ortamlarıyla yarışamaz.

Yine tiyatroya dönelim. Devrimci öz estetiğe dönüştürülmezse etkinliğini yitirir. Giderek can sıkıcı olur, halkı tiyatrodan soğutur. Bunları, belli bir tiyatroyu ya da oyunu düşünerek söylemiyorum. İlerici özel tiyatrolarımızın çalışmaları çok kıvanç verici. Benimki, ileriye bakan bir uyarı. Kendi kendimle de sürekli bir tartışma halindeyim.

— *Şehir Tiyatrolarındaki yerinden yönetim uygulaması sence başarılı olacak mı?*

— Hiç kuşkum yok. Bu bir iki kişinin kafasından çıkmış, bir formül değil. Türkiye'deki bütün tiyatrocular böyle bir düzen değişikliğini istiyorlardı. Karşıçıkan bir iki kişi, niye karşı çıktıklarını söylemiyorlar, yakışıksız dedikodularla havayı bulandırıyorlar. Yok, kimi yazarlar için kara liste çıkarılmış, yok bu yeni düzenle işler yürümezmiş. Yazarların karşısında bugün beş ayrı tiyatro var, yeni düzenin ne ölçüde başarılı olacağını da zaman gösterecek. Biraz sabretsinler. Yersiz suçlamaları başka bir yazımla yanıtlayacağım.

(Politika - 5 Ekim)

TÜRK DİL KURUMU DENEME ÖDÜLÜNÜ KAZANAN SALÂH BİRSEL

1 — «Denemelerinizde de şiirleriniz gibi araştırıcı bir zekânın yanında alaycı, yergici bir tutum kendini belli ediyor. Sanatınızın bu yönü üstüne sizin söyleyecekleriniz nelerdir?»

Alay ve yergi benim iki gözüm, iki elimdir. Onlarsız hiç bir şeyi göremem, hiçbir şeye dokunamam. Ben kendime, kendi nefes alışıma, kendi duygu ve düşüncelerime de hep yergi ve gülmece güldürmece diyebileceğimiz *humour* ile yaklaşmışımdır. Öyle sanıyorum ki, gerçeği yakalamak isteyen ve gerçekten daha büyük bir gerçek olamayacağına inanan her sanatçı da bu yolu tutar. Bir Lâtin yazarı, sanırım Cicero, şöyle demiştir: «Ben Eflâtun'u severim, ama gerçeği daha çok severim.» İşte gerçeğe bir kez tutuldunuz mu, her adımı onun doğrultusunda atar, sonunda da bütün fincancı katırlarını ürkütürsünüz. Hani fincancı katırları da huylanmaya pek heveslidirler.

2 — «Denemelerinizin dayandığı dünya görüşü ve onları oluşturan gözlemler, alıntılar için ne söyleyeceksiniz?»

— Benim kimi nişan noktalarım şardır. Zorbalığın yeryüzünden kalkmasını, doğruyu söylemenin saygınlık kazanmasını, gerçeğin kapı arkalarında durmayıp salonun başköşesine kurulmasını, iyi işlerin kötü diye gösterilmemesini, kısacası, insanların kandırılmamasını ve sömürülmemesini isterim. Sanırım alıntılarım, gözlemlerim de ayni alanda at koşturur. Ne var, benim bir yazar olduğum unutulmamalıdır. Ben kırk yıldan beri hep gözlem ve alıntı depolamaya çalıştım. «Dağarcık» adını verdiğim bir takım defterler bu alıntı ve gözlemlerle doludur. Doğrusu, benim deneme yazmaya el atışım da, bu alıntı ve gözlemlerin boğazıma sarılıp, nefesimi sıkmaya başlamasından sonradır.

3 — «Hareketli, canlı bir dil kullanıyorsunuz, konuşma diline dayanan. Ama sık kullanılmayan deyimlere de eğiliminiz çokça. Bu tutumunuz yazı dilimizin gelişimi için nasıl bir olanağa işaret ediyor?»

En canlı dil konuşma dilidir. Kimi zaman küçük bir sözcük, bütün bir tümcenin yani cümlenin yerini tutabilir. Edebiyatsa budur: Söyleyeceğini en kestirme yoldan söyleyeceksin.

(Cumhuriyet 2 Ekim)

TDK ÇEVİRİ ÖDÜLÜNÜ KAZANAN YAPIT: ELSA'YA ŞİİRLER

Eray CANBERK

Şiirin başka dillere aktarılmazlığı konusunda çeşitli görüşler vardır. Bu görüşler zaman zaman tartışılır. Ana dilini kullanan bir kimse ve özellikle bir şair dilbilgisi sınırları içinde kalan sözdizimi, anlam ilişkileri gibi kuralların çok ötesine geçebilir. Ana dilin kurallı ve kuralsız bütün olanaklarını şair herkesten çok kullanır. Bu durum gözönünde tutulursa şiir çevirmenin güç bir iş olduğu, çeviri şiirlerin anlamlarından, söylemek istediklerinden çok uzağa düştüğü ileri sürülebilir.

Güç de olsa şiir çevirisini uğraş edinmiş sanatçılardan biri de Sait Maden... Baudelaire'i çevirdiği dönemlerden başlayarak aralıksız şiir çevirisiyle uğraşmış. Zaman zaman çevirileri okurdan uzak kalmış ama Sait Maden şiir çevirisinden uzak kalmamış. Dil Kurumu Ödülü'nün alması ise bir rastlantı değil. Sait Maden'in şiir çevirilerini asıllarıyla karşılaştırırsanız bu çevirileri «Şiiri bilen biri»nin yaptığını sezinlersiniz. Çevirilerde şairin özgünlüğü, ana dilini kullanışı örselenmemiştir. Daha sıradan bir deyişle söylersek, şiir, aslında çok yakın olarak Türkçe söylenmiştir. Bir uyarlama değildir. Lorca Lorca'dır, Eluard Eluard'dır, Aragon Aragon'dur.

Bu tür bir çalışmanın nedenini, kısa bir süre önce bu konuyla ilgili olarak yaptığımız bir ikili söyleşi sırasında Sait Maden şöyle açıklamıştı: «Ben doğudan ve batıdan değerli şairlerin okurumuza, aydınımıza, sanatçımıza ulaşmasını istiyorum. Bunları tanıtmaya çalışıyorum. Bir çeşit aracılık yapıyorum. Ülkemizde bir kültür birikimi olsun istiyorum. Buna katkıda bulunmaya çabalıyorum.» Bu kısacık açıklamadan da hemen anlaşıldığı gibi Sait Maden, yalnızca şiir çevirme amaçlamıyor. Bu sürekli çabasına bir görev sorumluluğu da yüklüyor.

Gerçekten, adını iyi bildiğimiz, sık sık sözünü ettiğimiz has sanatçıları hangi ürünleriyle tanıyoruz?.. Daha doğrusu Türkçemize hangi yapıtlarıyla girmişler?.. Dil bilmeyen ya da dil bilse bile Aragon'u Türkçeden okumak isteyen bir şiir meraklısı için yapılacak şey dergileri karıştırmaktır. Üstelik, şu son onbeş yılın dergilerinde bile kaç tane Aragon çevirisi bulabilirz? Değişik anlayışlarla yapılmış bu Aragon çevirileri şairin şiir anlayışını, dünya görüşünü okura ulaştıramazlar. Bu açıdan kitaplaşmış şiir çevirileri gerekiyor.

«Elsa'ya Şiirler» diye Türkçe'ye çevrilen yapıt, Fransa'da 1959 yılında «Elsa» adıyla yayınlanmış. Kitabın ilk sayfasından da anlaşıldığı gibi Aragon Doğu edebiyatına ve kültürüne yabancı olmayan bir sanatçı. Sadi'nin Gülistan'ından aldığı bir parçayla Elsa Triolet'nin, «Roses à Crédit»sinden aldığı kısa bir bölüm kitabının ana temasının bir sunuluşu gibi. Şiirler hep sevilen kadını anlatıyor. Katı ve kısır kurallara bel bağlayanlar için Aragon'un bu tutumu ters gelebilir ama önyargılardan uzakta durabilenler için durum hiç de öyle değil. Soyut, içeriksiz, içgüdüsel düzeyde aşk şiiri okumaya alışkın kimseler de Aragon'u çok «duygulu» ve «insancıl» bulacaklardır. Çünkü Aragon hep bir arada olunan, mutlulukları ve acıları paylaşan, sırasında destek olan, sırasında avutulmayı isteyen bir insanı anlatmaktadır şiirinde. Bu insan, bir erkeğin kadını, Aragon'un, Elsa'sıdır. Dahası, Türkçemizin o güzelim deyimiyle bir «hayat arkadaşı»dır. Aragon sevgisini ve tutkusunu şiirleştirirken kadın erkek ilişkisini bütün alanlarını da şiirleştirmiştir. Bayağılığa, «âşıkane»liğe düşmemiş, sevda bezirgânlığı yapmamıştır. Aragon'un bu tutarlı ve sağlam tavrı, elbetteki dünya görüşünün tutarlığından ve sağlamlığından gelmektedir. Şairin kadın erkek ilişkisi ve aşk anlayışını hafife alanlara ne demeli? Yaşadığımız son bunalımlı dönemleri bir eşelesinler. Onurlu ve unutulmaz sevda hikâyelerine rastlayacaklardır.

Roman ve deneme alanlarında da ürün vermiş olan Aragon'un Türk Dil Kurumu Ödülü'yle yeniden güncellik kazanması sevindirici bir olay. Sait Maden'in bu tür çalışmaları, kendi amacına da uygun olarak, gerçekten yarar sağlıyor öyleyse.

(Politika 9 Ekim)

⊙

ÖDÜL VE YARIŞMALARA DEĞGİN AÇIKLAMA, DEĞERLENDİRME VE TARTIŞMA YAZILARI

MİLLİYET YAYINLARI'NIN İKİNCİ ROMAN YARIŞMASI'NA 116 ESER KATILDI; BU YIL ÜÇ MANSİYON VERİLDİ

Tomris UYAR

Milliyet Yayınları'nca düzenlenen ikinci roman yarışmasına 116 roman katıldı. Bu yıl yazarlar yalnızca «rümuz» kullanabiliyorlardı ve sayfa kısıtlaması uygulanmıştı. Geçen yıl-

ki 310 romana oranla, ilk bakışta bir ilgi azalması olduğu sanılabilir; oysa durumu başka bir açıdan değerlendirmek zorundayız. İlk yarışma, bir «roman birikimi» nin boşalımını sağlıyordu. Kimi yazarlar, yıllar önce yazdıkları, bir türlü yayımlama olanağını bulamadıkları romanları da yollamışlardı. Nitekim derece alan romanlar, eleştirmenlerce «Türk yazını adına özgün atılımlar» olarak nitelendirildiler.

Ne yazık ki bu yıl yarışmaya katılmak için alelacele çırpıştırılmış, hikâyeleri şişirerek geliştirilmiş romanlar çoğunluktaydı. Yani ilgi azalmamıştı ama, ürünlerde bir düzey düşüklüğü göze çarpıyordu. Kabaca, konulara göre, bir sınıflama yaparsak, dörde ayırabiliriz gelen romanları:

116 romandan 38'i yine köy sorunlarını ele alıyordu. Şaşılacak bir tekdüzelik içindeydi bu romanlar. Yine ağa-ırgat ilişkileri, hükûmet köylü ilişkileri, particilik, kooperatifçilik sorunları, kız kaçırmalar ve ırza geçmeler değişmez konulardı. Bu sorunlar, yerel törelerin, mânilerin, türkülerin, tekerlemelerin, özdeyişlerin, şiirlerin eşliğinde bol bol diyalog kullanılarak sunuluyordu. Dil savruk, özensizdi: imlâ kuralları hiç mi hiç gözetilmemiştir. Eksik, basma kalıp bilgiler, kötüyü iyice kötü, iyiyi iyice iyi yaparak insanları kuklalar haline getirme, tipleştirme, üstelik «taammüden» tipleştirme çabası, hepsinin ortaklaşa özelliğiydi.

Bu konuda geçen yıl yazdıklarıma, bir olumsuz gelişmeyi katınam gerek: Evet, köye bir kere giden her mühendis, her hükûmet tabibi, her ülkücü öğretmen, her yedek subay ya da doğduğundan beri köyde yaşayan her yurttaşın birtakım ünlü toplumcu yazarlardan esinlenerek roman yazması beklenemez; nitekim olmuyor da. Yalnız bu yıl, bu tür romanlarda değişik bir «bitiş» görüyoruz. Eskisi gibi kahredici sömürünün, genel sömürünün üstüne gitme yiğitliğini göstermiyor roman baş-kişileri, kötü, ağayı vurup dağa çıkıyorlar, o kadar.

Bu romantik, oldukça kolaya kaçan çözüm, Türk romanında köy sorunlarının uzun bir süre roman katına yükselmeden işleneceğinin belirtisi; yazınımız adına üzücü bir belirti.

Büyük Jüri'ye sunulan «Kabza» ,«Cebelinurun Eteklerinde», «Hasat», «Alicik» ve daha çok psikolojik verilere dayanan «Suçlu Ayağa Kalk», öbür romanlardan şu özellikleriyle ayrılıyorlardı: Bir kere dil — yer yer yanlışlarla dolu olsa da — şiirsel bir dildi ve daha önemlisi yazarlar Anadolu'nun gerçekten iyi tanıdıkları bölgelerini, o bölgelere özgü töreleri ustalıkla ve ayrıntılara inerek verebiliyorlardı; alışıldık konu-

ları bir daha, ama özenle anlatıyorlardı. Turistik herhangi bir «köy» ya da pastoral köy manzarası çizmek değildi amaçları.

Kenar mahalleleri, kasaba yaşamını, kentlerde yaşanan güncel olayları, sendika sorunlarını işleyen 48 romanda ağır yaşama koşulları altında ezilen, hırpalanan, umudunu yitiren kişiler karşımıza çıkıyordu. Gariptir, ister yüksek öğrenim görmüş aydınlar, ister sınıf atlamaya çalışan işçiler olsun, bu kişilerin hepsi aynı toplumsal görüşleri ileri sürüyorlardı: Yani yazarın okura iletmek istediği, ama bir türlü kendi ağzıyla söyleyemediği, zaten doğru dürüst özümleyemediği bir dünya görüşünü. Avrupa'da okuyan genç kızlar, sosyete delikanlıları, yurt köşelerinde acı çeken bürokratlar... Söylev tutkusu başı çekiyordu yine. Romanla ilintisi olmayan söylevlerdi bunlar, yama gibi duruyordu bütünün içinde.

İşçi sorunlarını, işkence gören aydınları ele alan romanlarda nerdeyse «paranoyak» diye teşhis konulabilecek bir ruh hali göze çarpıyordu. Kendini dünyanın merkezinde görmek ve herkesi kendine düşman saymak, her olaydan işkillenmek gibi aşırı benmerkezciliği devrimci anlayışla bağdaştırmak güç olsa gerek. Olayların gerçek olması başka, romanda aynı gerçeklikle yansıtılabilmesi başka.

Bu arada önemli bir sorun çıkıyordu ortaya. Bu ürünler, amatör yazarların ilk ürünleriyse ve belli bir düzeyin üstüne çıkabilmişlerse, desteklenmeliydiler elbet. Ama ya orta halli bir yazarın sonuncu ürünüyseler? Bu açmazı ortadan kaldırmanın tek yolu, sanırım yarışmayı yalnızca amatörlere açık tutmaktır. O zaman yapılan seçme, daha sağlıklı olabilir.

Amatörce bir coşkuyla yazılmış iki romanın üstünde özellikle durmam gerekiyor: «Memeleri Büyüyen İşçi» ve «Türkoğlu Cıbır Salih ile Acemoğlu Gaffar». Birinci yapıtta, Almanya'daki Türk işçilerinin sorunları bir grev olayı çerçevesinde sergileniyordu. İkinci romanda, Türkoğlu Cıbır Salih'le İranlı TIR kamyonu sürücüsü Acemoğlu Gaffar'ı bambaşka çevrelerde yaşadıkları hikâyelerden koparıp zorunlu bir birleşmeye götüren olaylar zinciri inceleniyordu. İki romanın erdemleri ve kusurları hemen hemen aynıydı. Yazarların iletmek istediği bildiriler, yeterince berrak değildi; kuru ve gereksiz söylevlerle dolu bölümler ikisinde de görülüyordu. İnandırıcılıktan uzak, acemi bölümler de çoktu. Yalnız, «gerçekten bildiğini yazma», dahası, sorunlara içtenlikle eğilme, kalıplaşmış çözümlerle yetinmeme hep hep bir arayış içinde olma, insanlara bakıştaki sıcaklık, bu yazarların ilerde daha da iyi romanlar yazacaklarının belirtisi sayılabilir.

Türkiyeli aydının yaşadığı çelişkileri kaçak bir devrimcinin serüvenleri çevresinde vermeye çalışan «Gemi», Türk yazınında pek görülmemiş bir romandı.

«İstenmeyen Adam» ile «Dilenci», profesyonel ellerden çıkma sıradan iki roman niteliğindeydiler. Yalın, duru bir Türkçeyle yazılmış, okunduktan sonra hemen unutulan romanlar.

Kişisel kanımı belirtmem gerekirse, «Göçük» adlı roman, öbür örnekler arasına katılamayacak kadar iyi bir romandı. Denizaltındaki göçükte kurtarılmayı bekleyen maden işçilerinin yaşamı, geriye dönüşlerle ustalıkla veriliyordu. Anlatım sürükleyici, zaman zaman soluk kesiciydi. Bildirisini, hiç söylevciliğe kaçmadan, konuşmalara yedirerek iletiyordu yazar. Bu anlatım içerik kaynaşımı, özgün bir romancıyı muştuluyor bize. «Göçük» te öteki örneklerde rastlamadığımız bir tempoya, «zaman» kavramı içinde vurgulanan bir tempoya rastlıyoruz; romanların hiçbirinde «zaman» kavramı yok çünkü.

Belgesel olma savını taşıyan 16 romanla 14 fotoroman, ta baştan yarışmadışı sayılabilirlerdi. Yaşamadan çok bilimsel incelemelerden, doğruluğu saptanmamış siyasal yazılardan, anılardan yola çıkıyordu belgesel romanlar: Kıbrıs olayları, Yunan Savaşı, Bursa'nın tarihi v.b. Karışık İtalyan foto-romanlarının trüklerini yineleyen fotoromanlarsa, magazin edebiyatının zararlarını en belirgin biçimde yansıtıyordu. Magazine düşkün kimseler, başka hiçbir şey okumuyorlar besbelli. Kerime Nadir dilini kullanarak batılılaşmaya çalışıyorlar. Yabancı sözcüklerin hemen hepsi yanlış, yersiz kullanılıyordu. Bu romanları gözünüzle görmezseniz, Türkiye'de hâlâ bunların yazılabildiğine, dahası bir yarışmaya gönderilebildiğine inanmazsınız.

İlk elemeyi kazanamayan romanlara gelince... Özenli Türkçesi, kıvrak zekâsıyla «Yerin Kulağı Var» romanının — ne yazık ki roman değildi — yazarım, son anda yarışmadan çekilen, başta sanırım üç romanla katılan «Albümden Bir Kumandan» yazarını özellikle anmak gerek. Gereksiz gevezeliklerden arınsa, «Döllenpe», yaşayan baş-kişileriyle (geçen yıldan) «Göbel» ve «Yalnızlar», usta kurgusuyla «Harabe» de anılmalı. Gelen romanların 9'u geçen yıl da katılmışlardı yarışmaya. Bu yıl, adını değiştirerek şaşırtmaca vermek isteyenler, ne olur önjürinin yollanan romanları okuduğunu bilsinler. Yazarlık onurunun hiç bir ödülle değişilemiyeceğini de...

(Milliyet Sanat Dergisi 30 Nisan)

YEDİTEPE ŞİİR ARMAĞANI YENİDEN VERİLİYOR

— Yeditepe Şiir Armağanının yeniden verilmeğe başlanacağını işittik. Armağanın kurucusu olarak kısaca bilgi verir misiniz?

— Yeditepe Şiir Armağanı 1954 yılında kuruldu. İlk seçiciler kurulu şöyle oluşmuştu: Sabahattin Eyüboğlu, Ahmet Hamdi Tanpınar, Vedat Günyol, Azra Erhat, Adnan Benk, Mehmet Fuat ve ben. Amacımız, o zamanlar sözü sık sık edilen bir gereksinmeyi karşılamaktı. Böylece bir yılın şiir kitaplarını birer birer incelemek ve seçiciler kurulu üyelerince en çok beğenileri bulup çıkarmaktı. Bu çalışmalar 1968 yılına kadar sürdü ve on iki şiir kitabı ödüllendirildi. Yalnız 1960 ve 1961 yıllarında armağan verilmedi.

— Armağan karşılığı nedir?

— İlk yıllarda 300 lira idi. Ama bunun giderek hiç bir şey anlatmadığı göz önüne alınarak, «madeni bir plaka» ya dönüştürüldü.

— Şimdiye kadar Yeditepe Şiir Armağanını alan şairler ve kitapları hangileridir?

— Oktay Rıfat (Karga ile Tilki), Fazıl Hüsnü Dağlarca (Asu), Behçet Necatigil (Eski Toprak), Edip Cansever (Yerçekimli Karanfil), Cemal Süreya (Üvercinka), Arif Damar (İstanbul Bulutu), Ahmet Hamdi Tanpınar (Şiirler), Turgut Uyar (Tütünler Islak), Hasan Hüseyin (Kavel), Ahmet Oktay (Her Yüz Bir Öykü Yazar), Ceyhun Atuf Kansu (Bağımsızlık Gülü), Ülkü Tamer (İçime Çektiğim Hava Değil Gökyüzüdür).

— İlk seçiciler kurulunda Ahmet Hamdi Tanpınar'ın adını saydınız. Oysa daha sonra açıkladığınız listede onun da bir kitabının ödül aldığını söylediniz. Bu nasıl oluyor?

— Yeditepe Şiir Armağanı seçiciler kurulu on üç yıl içinde çok değişti. Armağan kurulduğu zaman Ahmet Hamdi Tanpınar uzun bir Paris yolculuğundan yeni dönmüştü. Seçiciler kurulu üyeliğini kabul etti, ama rahatsızlığı dolayısıyle toplantıya ve karara katılmadı. İlk ödül altı üyenin kararıyle verildi. Bu gibi eksilmelerde, kuruldaki üyeler bir başka kimseyi kendi aralarında seçiyorlardı. Nitekim böylece Tahir Alangu, Fethi Naci, Asım Bezirci, Edip Cansever, Behçet Necatigil değişik zamanlarda seçiciler kuruluna katılmıştır. Armağan kazanan yazara bir daha ödül verilmeyeceği için, daha önce ödül kazanmış şairlerin üyeliğe çağrılmasında bir sakınca görülmemiştir.

— Bugünkü seçiciler kurulu nasıl oluşturuldu?

— 1968'den bu yana çevreden hep armağanın yeniden yü-

rürlüğe konması konusunda istekler duyuyordum. İlkin Oktay Akbal ile anlaştık. İkimiz üçüncü üyeyi seçtik. Sonra üç kişi dördüncüyü, dört kişi beşinciyi.. Böylelikle yedi kişilik kurul kurulmuş oldu.

— *Üyelerin seçiminde neleri dikkate aldınız?*

— Kurula seçeceğimiz üyelerin çeşitli çevrelerden ve kuruluşlardan gelmesine, öncelikle de şiir dışında yazı yazan kimselerden olmasına dikkat ettik.

— *Şairler niçin kurulda yer almadı?*

— Şairler, toplantılarda karar verirlerken, öncelikle kendi şiir anlayışlarına öncelik tanıyorlar; daha kötüsü, seçecekleri kitabı kendilerinin benzeri olanlarda arama eğilimi gösteriyorlar. Oysa günümüzde hiç bir dilin şiirinde tek bir anlayış yok. Edebiyatın zenginliği de farklı anlayışların çokluğundan ileri gelmiyor mu?

— *Peki, bugünkü seçiciler kurulunu açıklar mısınız?*

— Bunu soyadlarının alfabe sırasına göre açıklayayım Oktay Akbal, Recep Bilginer (İstanbul Gazeteciler Cemiyetinden), Hüsamettin Bozok, Sami Karaören (Türkiye Gazeteciler Sendikasından), Aslan Kaynardağ (Türk Editörler Derneğinden), Adnan Özyalçıner (Türkiye Yazarlar Sendikasından), Haldun Taner (Türk Oyun Yazarları Derneğinden).

— *Armağana katılma koşulları nelerdir?*

— Armağana katılma için bir koşul yoktur. Seçiciler Kurulu ropartörü bir yıl içinde yayımlanmış şiir kitaplarını bir araya getirip kurula sunar. Ama isteyenler. önceden kitabından yedi adet gönderirse, üyelere dağıtırız. Yalnız seçime, daha önce armağan kazanmış kitaplarla, ikinci baskılar katılamazlar. Bu yıl geciktik. Armağan her yıl Ocak ya da Şubat ayında ilân edilecektir.

— *Armağana aday kitapların seçiminde. önceden kararlaştırılmış bir ilke ya da ilkeler var mıdır?*

— Böyle bir şey şimdiye kadar olmamıştır. Armağan tüzüğü «üyelerin çoğunlukla en çok beğendikleri» der. Bu beğenide, hiç kuşku yok, çağın dışına düşmemek, sanırım her kurul üyesini yalnız bu armağan için değil, her eyleminde elden bırakmayacağı bir kavramdır. Şimdiye kadar hep, Türk şiirine yeni bir hava, yeni bir tat getirmeğe çalışmış kitaplar oy almıştır. Bu, önünde sonunda küçük bir yazar topluluğunca ortaya konmuş bir beğenidir. Armağan almış kitabın, seçiciler kurulunca en çok beğenildiğine işaret eder. Öteki kitaplar içinde de çok güzel kitaplar her zaman olmuştur. Yedi kişilik

kuruldan dört oy almış kitap, o yılın en çok beğenilen kitabı sayılır.

— *1975 yılı içinde çıkmış kitaplar için ne zaman karar alınabilir?*

— Sanırım bunu Mayıs ayı başlarında ilân edebileceğiz.

(Politika - 25 Nisan)

⊙

YEDİTEPE ÖDÜLÜ

Cemal SÜREYA

Gazetelerde Yeditepe şiir ödülünün yeniden kurulduğunu okuduk. Kısa bir süre sonra da bu yılki ödülün Melih Cevdet Anday'ın «Teknenin Ölümü» adlı yapıtına verildiğini öğrendik. Yeditepe ödülünün bunca aradan sonra günümüz koşulları içinde bir önemi, bir yeri olabilir mi? Hüsamettin Bozok'u, aradan yıllar geçtikten sonra, ödülü yeniden işlerliğe geçirmeğe iten nedenler nelerdir acaba?

Yıllar önce, ödüllerin değerini yaratan öğeler üstüne düşüncelerimi yazmıştım. Bir ödülün değeri birçok öğenin yanyana bulunmasına bağlıdır. Bunların en önemlileri şunlardır·

1) O ödülün daha önce kimlere verildiği;
2) Ödülün daha önce kimlere verilmediği;
3) Ödülün maddi değeri ve sağladığı maddi olanaklar;
4) Seçici kurulun kimlerden oluştuğu;
5) Bu son ödüle katılıp da kazanamayan yapıtların da değerli oluşu;
6) Ödülü verenin kimliği.

Yeni Yeditepe şiir ödülünün yönetmeliğini göremedim. Ama eskisine göre tek değişik yanının yeni seçici kurul üyeleri olduğu anlaşılıyor. Bugünkü seçici kurul üyeleri şunlar: Oktay Akbal, Recep Bilginer, Hüsamettin Bozok, Sami Karaören, Aslan Kaynardağ, Adnan Özyalçıner, Haldun Taner. Hüsamettin Bozok'un, yeni seçici kurul üyelerinin adlarını saptarken ne gibi bir kaygı içinde bulunduğunu kolayca kestirebiliyoruz: Şiiri, şiir olmayanlar değerlendirsin istemiş. Gerçi Kaynardağ da, Karaören de bir yerde şair kişiler. Ama sonucu değiştirmiyor bu. Evet, böyle istemiş Hüsamettin Bozok. Bunun da iyi bir yanı olduğu düşünülebilir. Nedir ki seçici kurul üyelerini meydana getiren yazarların bir bölüğünün şiir sanatını gere-

ğince izleyen, şiir üstüne yeterince kafa yormuş kimselerden olmadığı da bir gerçek. Sözgelimi Haldun Taner. Bence Haldun Taner böyle bir sorumluluğu üstlenmemeliydi.

Ama Yeditepe şiir ödülünde asıl sorun Seçici Kurulun oluşum biçimi değil. Çünkü Seçici Kurul üyeleri, n'olsa, ağırbaşlı, saygın, deneylerden geçmiş yazarlar. Gerçi şiirsel plânda giderek «tutucu» bir plânda duracakları, yapıtlardan çok adlara takılıp kalacakları da akla gelmiyor değil. Ama büyük yanılışlara düşmeyeceklerini şimdiden söyleyebiliriz.

Asıl sorun şurda: Yeditepe şiir ödülünün, ödül kazanacak yapıtların şairlerine bir maddi olanak sağlamadığı görülüyor. Bir madeni plâket ödülü kurtaramayacaktır sanırım. Üstelik bu ödül ilk kurulduğu sıralardaki gibi tek şiir ödülü de değil. Şairlere 10 bin lira ödül veren Türk Dil Kurumu var. Ayrıca, günümüzde, bir ödülün değerini, etkinliğini, öbür koşullar aynı kaldığı takdirde, en çok ödülün arkasındaki maddi olanaklar sağlamaktadır. Yeditepe ödülü, 1950'lere kadar 300, o tarihten sonra bir süre 500 liraydı. Bu paralar bir değer değildi, ama günün koşulları içinde bir şiir kitabının telif hakkından daha aşağıya düşmüyordu. Bugün bir şiir kitabının telif hakkı 2000-5000 lira arasında değişmektedir. Bir yapıta verilen ödülün ortalama telif hakkında daha az olmaması gerekir. Hatta onun en az birkaç katı olması gerekir.

Sözü değiştirmek zorundayım burda. Hervé Bazin ödüller için bakın ne diyor: «Ödüller, katılan yazarlar içinde en iyisini seçmekten çok, birer «edebiyat olayı» oldukları için önemlidir. Gerçekte bir ödül (sözgelimi Goncourt ödülü), o ödülü kazanmış sanatçı için bir kezlik yüksek baskı olanağı sağlamaktadır. Ama bu ilerisi için şaşmaz bir güvence değildir. Yazar daha sonraki başarılarını çalışmalarının gücüyle elde edecektir. Bu yönden alınırsa, ödüller, yazar için bir «ilk itiş» anlamını taşıyor. En iyisi bir toplumda hiçbir ödülün bulunmamasıdır. Yarışma bütün bütüne doğal diyebileceğimiz koşullar içinde olmalıdır. Ama, ödüllerin de hiç değilse bir «olay» olarak değerini yadsıyabilir miyiz?»

(Politika - 13 Mayıs)

ÖDÜLLER, KENDİ AMAÇLARINI GELİŞTİRECEK VE YENİ DEĞERLERİ ORTAYA ÇIKARACAK BİÇİMDE İŞLETİLMELİ

Atilla ÖZKIRIMLI

22 mayıs cumartesi günü, Orhan Kemal Roman Armağanı'nı kazanan yapıtın açıklanmasıyla Türk Dil Kurumu Ödülü dışında bütün yarışmalar sonuçlandı. Yarışmalar diyorum, çünkü yine biri dışında, bütün ödüllerde ilk ve değişmez koşul, yazarın ya da yapıtını yayımlayan yayınevinin başvurması. Kısacası, ödülü kazanabilmek için önce katılmak gerekli.

Ayrıca üstünde durulması gereken başka sorunlar da var. Bu sorunlar çeşitli sorulara yol açıyor. Hemen her yıl armağanlar - ödüller konusu, sonuçlar açıklandıktan sonra tartışılıyor, kimi tepkiler görülüyor. İki noktada yoğunlaşıyor bu tartışmalar: Sonucun ödülün amacına aykırılığı ve seçici kurullar olgusu. Aslında birbirine bağlı, başka bir söyleyişle biri ötekinin sonucu olan bir konu bu. Çözümlenebilmiş de değil.

Katılma koşulu olmayan ve «en iyi» likten öte özel bir nitelik aranmayan Yeditepe ödülü dışında, her iki sorun da bütün ödüller için geçerli. Sait Faik, Orhan Kemal ödüllerinde, ödüllendirilecek yapıtın, bu yazarların sanat anlayışına uygun olması öngörülmekte; Madaralı ödülünde, ödül verilecek romanın kimi nitelikleri taşıması gerekmekte; henüz verilmemiş olan TDK ödülünde ise, yapıtın sanat değerinden çok, dilinin TDK'nın amaçlarına uygunluğu şart koşulmaktadır.

İşte, ödül kazanan yapıtlar üzerinde durulur, sonuçlar değerlendirilirken bütün bu ölçüler göz önünde tutulmalıdır. Yanıtlanması gereken soru şudur: 1976 yılı ödüllerinin sonuçlarıyla ödüllerin amacı arasında uygunluk var mıdır? Yoksa, ödüllendirilen yapıtlar, 1976'nın en başarılı yapıtları mıdır, sorusu değil.

Nedeni açık. 1975'te yayımlanan bütün yapıtlar bu yarışmalara girmemişlerdir. Sonra, söz konusu ödüllerin seçici kurul üyelerinin beğenileri, kabullenilmesi gereken tek doğru ölçü değildir. Her ödülde bir başka seçici kurul bir başka yapıtı seçebilirdi. Ayrıca her seçimde sanat dışı kimi ölçüler de geçerli olabiliyor.

Bir başka sorun da şu: Bu yazı benden değil de bir başkasından istenseydi, o başkasının sonuçları değerlendirişi, büyük bir olasılıkla değişik olacaktı. Bir eleştirmenin, savunduğu

dünya görüşüne bağlı olarak sanat anlayışı, tutumu bellidir, bilinir. Bu eleştirmen seçici kurullardan birinde yer alsaydı, beğenisini elbette savunduğu sanat anlayışı belirleyecekti. Bu nedenle ölçüyü kendi dışımda arıyor, konuya ödüllerin amacı açısından yaklaşmak istiyorum. (Kendi ölçülerimle yaklaştığımda bunu özellikle belirteceğim. Ben sözcüğüne bağlı yargılar bu zorunluluk göz önünde tutularak hoş görülmelidir.)

Genel olarak bakıldığında bu yılki ödüllerin yerini bulduğu izlenimi uyanmaktadır. Bir Köy Enstitülünün kurduğu Madaralı ödülü, yönetmelikte sayılan nitelikleri taşımasından kuşku duyulmayacak bir romana, toplumcu sanattan yana Talip Apaydın'ın romanına verilmiştir. Üstüne üstlük Talip Apaydın da bir Köy Enstitülüdür. «Tütün Yorgunu» romanında, Fakir Baykurt'un deyişiyle «Görekli köyünden tütün emekçisi Ağ Osman»ı, «karısı Durdu, kızı Güldane, oğlu Yaşar, kardeşi Hüseyin»i, kısacası «hırlısı türlüsüyle Görekli köylüleri»ni anlatır. Baykurt, ağustos 1975'te yazdığı andığım yazısında (Yeni Ufuklar, s. 263) Apaydın'ın salt «duyurma» görevini yaptığını belirtmekte, ardından bunu yeterli görmeyen «sanat anlayışları»na «edebiyat beğenileri» ne değinerek kendi açısından eleştirmekte, sonuç olarak, Apaydın'ın edebiyatı, «İnsanın içini burgu gibi oya oya kanatan acıların edebiyatı»dır yargısına varmaktadır.

Bunu belirtirken Apaydın'ın romanını kötülemek değil amacım. Tersine romanda anlatılan Ağ Osman'ın dramı, gelişen üretim tekniğine yenik düşen kırsal kesim insanının dramıdır aslında. Ama Apaydın, bilinen Apaydın'dır, bir kendini yenileme söz konusu değildir. Ne öz, ne biçim olarak... (Bu benim düşüncem). Nitekim 1975 yılı içinde pek üzerinde durulmamıştır. Ödülden sonra da yankı uyandırmaz. Amaca uygunluk sağlanmıştır, oysa sonuç, Kabacalı'nın da belirttiğince «güme gider.» (Milliyet S. D., s. 185, 21 mayıs 1976). Bir iki gazete haberi o kadar.

Yeditepe Şiir Ödülü'nün Melih Cevdet Anday'ın «Teknenin Ölümü» adlı yapıtına verilmesi de şaşırtıcı değildir. Ama bu sonuca, farklı bir tutumla, ödülün kendine özgülüğünü göz önünde tutarak, «en iyi» olup olmama açısından yaklaşmak gerekiyor. Çünkü başta da belirttiğim gibi, armağanın amacı, katılma koşulu aranmadan yılın en iyi şiir kitabını seçmektir. Parasal bir ödül de söz konusu değildir.

Kuşkusuz, Anday'ın kitabı yılın iyilerindendi. Konur Ertop'un özetlemesiyle, «şiirin en eski temalarını, doğayı, seviyi,

zamanı... konu edinmekte», «etkileyici bir lirizm»in yanısıra «Anadolu'nun eski uygarlıklarını, onların bugüne uzantılarını» bir düşünür tavrıyla değerlendirmekteydi Anday. (Cumhuriyet, 22.5.1976). Kanımca geç kalınmış bir değerlendirme diyebilirdik bu yapıt için. Hele bir zamanlar. Anday'ın aynı armağana katılan bir yapıtının, toplatıldığı gerekçesiyle yarışma dışı bırakıldığı düşünülürse.

Ama Anday'ın kitabı, yılın «tek» iyi şiir kitabı değildir. 1975'te yayımlanan iyi şiir kitaplarının sayısı oldukça fazlaydı. Armağan'ın bir başka yapıta verilmesi de olasıydı bu açıdan. Yine de kanımca, Yeditepe Şiir Armağanı'nın sonucunu tartışmak, beğeniler değişik olsa da, gereksiz. Bunda, armağanı, kendi şiirini geliştiren, «yeni biçimler, yeni konular denemeyi seven» usta bir ozanın kazanmasının payı büyük. Ama tartışılması gereken bir seçici kurul konusu var. Armağanın yerini bulması, seçici kurulun onanmasını gerektirmiyor. Çünkü, şiirden anladıkları kuşkulu olan üyelerden oluşmuş bir seçici kurul bu. Nasıl bu sonuca ulaşıldı peki? İşte yanıtı kolayca verilemeyecek bir soru.

Sait Faik Hikâye Armağanı'nı Selim İleri'nin kazanması ise, ilk anda beklenmedikti, ama şaşırtıcı olmadı. İleri'nin öykü anlayışı Sait Faik çizgisine ters düşmüyordu. Yayımlandığında yankı uyandırmadı kitabı, ama öyküleri belli bir düzeyin üstündeydi. İleri «imparatorluk artığı, cumhuriyet dönemi burjuvazisi» kavramlarıyla nitelenen bir toplum kesiminin insanlarını anlattığı öykülerinde, bu insanların dünyalarını, duyarlıklarını yansıtırken, gerek ayrıntıları kullanışı, gerekse içeriğe uygun bir anlatımı geliştirmesiyle dikkati çekiyordu. Üstünde pek durulmadı ama, «yerlilik» en belirgin özelliğiydi öykülerinin.

Öte yandan, Sait Faik Armağanı'na katılan yapıtlar arasında İleri'nin de belirttiği gibi (Cumhuriyet, 20 mayıs 1976) «başarılı ürünler»in sayısı hiç de az değildi. Nitekim ilk oylamada, hiç biri gerekli oyu toplayamamış, tartışıldıktan sonra yapılan ikinci oylamada İleri'nin yapıtı seçilmişti. Kendi içinde tutarlı bir sonuçtu bu. Oysa söz gelimi, Şükran Kurdakul ödül alsaydı şaşırtıcı olurdu. Yapıtı başarısız olduğundan değil, seçici kurula ters düştüğünden.

Orhan Kemal Roman Armağanı'na gelince... Ödül verilen Vedat Türkali'nin romanı üzerine çok yazıldı çizildi. Nesin Yıllığı'ndaki değerlendirmemde, «Bir Gün Tek Başına»nın başarısının anlatım tekniğinden geldiğini, ama getirilen özün sağlıklı olmadığını, küçük burjuva aydını Kenan'ın gerçek-

liğinin yapay olduğunu, yazarın aslında bir tez romanı yazdığını ve kişilerini bu teze göre oluşturduğunu ileri sürdüğüme bakarak, şimdi öne süreceğim yargının olumsuzluğu oluğan, doğal karşılanmasın. Bu yazıda ölçüm Orhan Kemal. Vedat Türkali'nin romanı ise, «Orhan Kemal Roman Armağanı Yönetmeliği»nin 5. maddesindeki nitelikleri taşımıyor. Bu maddeye göre, ödül, Orhan Kemal'in sanat görüşüne karşıt ve ona aykırı bir yapıta verilemez. «Orhan Kemal, insanlara hep umutla, hep iyimserlikle bakar. Türk romanında bir 'Orhan Kemal bakışı' vardır. O, her insanda, her şeye rağmen aydınlık bir yan, temiz, insani bir yan bulunabileceğine inanır. (...) Severek, kahrolarak baktığı belli olan insanları, hoşgörüyle ama olduğu gibi gösterir. Onların birbirlerine güvensizliklerini, yalancılıklarını, birbirlerini gammazlamalarını, gösterişçiliklerini, palavra atışlarını, ilkel egoizmlerini bütün çıplaklığıyla gösterir.» (Fethi Naci, On Türk Romanı, s. 59-60).

Şu sorunun yanıtını aramak gerekiyor şimdi: Önemli mi bu? Gerçekten değerli, başarılı bir yapıt, salt Orhan Kemal'in sanat anlayışına aykırı olduğu için değerlendirilmemeli mi? Elbette. Bir yazarın adını taşıyan ödüller, onun adını, anısını yaşatmak, sanat anlayışının gelişmesini, yaygınlaşmasını sağlamak amacıyla kurulur. Doğaldır bu. Hele o ödül, kazanan sanatçıya verilen ve emeğini de degerlendirmek amacı güden parasal bir karşılık değil de, bir plaket, bir onur belgesiyse...

Aslında yanlış, armağanın kuruluş biçiminde, uygulama yönteminde yatmaktadır. Katılma zorunluluğu, bir yazarın ancak bir kez ödüllendirilebileceği koşulu, üstelik parasal bir karşılığı olmayışı, hem seçenekleri azaltmakta, hem de kendiliğinden bir sıraya koyma işleminin oluşmasına yol açmaktadır. Katılan yapıtların azlığı üstelik salt bununla da açıklanamamaktadır. Bence madalyonun bir de öteki yüzü var: Paralı ödüllere katılan yazarlarımızın çokluğu yanısıra, Orhan Kemal Roman Armağanı'na katılanların azlığı, eğer geçerli bir özür öne sürülemiyorsa, katılmayan romancılarımız için yüz kızartıcı olsa gerektir.

Görüldüğü gibi, sonuç ne olursa olsun, genel olarak her ödülün işleyişinde kimi aksaklıklarla karşılaşılıyor. Geçmiş yıllara baktığımızda hemen her yıl sonuçların tartışmalara yol açtığını söylemiştim. Bu tartışmalar seçici kurullar çevresinde yoğunlaşıyor daha çok. Ama bir dilekçeyle ödüle katılan yazar, eğilimleri bilinen seçici kurulların yapıtını değerlendirmelerini kabul ettiğine göre, şuna verildi, buna verilmedi tartışması anlamsızlaşıyor. Asıl gürültünün Sait Faik Hikâye Arına-

ğanı çevresinde koparılması ise, karşı çıkışların içtensizliğini gösteriyor. Çünkü bunda, söz konusu armağanın etkinliğinin payı büyük. Kurumlaşmış olmasının da. Parasal ödülün dışında, kazanan yapıt yeni basımlara ulaşma olanağını da kazanıyor. Madaralı ve Orhan Kemal ödülleri ise daha birkaç yıllık. Üstelik biri parasız. Yayıncıların iştihasını da kabartmıyor.

Türk Dil Kurumu ödülü yapıtının diline verilmekle birlikte (kimi yıllar bu koşulun es geçildiği görülüyor) yine de bir anlamda edebiyat ödülü. Ama o da, paralı, üstelik kurumlaşmış olmasına karşın etkin değil. Seçici kurulun her kurultaydan sonra değişmesi ise bu konudaki sakıncaları giderici, daha doğrusu gidermesi gereken olumlu bir etken. Oysa Kurum politikasının ödüllendirmeye yansıması, nesnel ölçülerden, öznel beğenilerden çok kimi hesapların ağır basması ödülün etkinliğini önlüyor. Kimi yıllar, ödüllendirilmeye değer yapıt olmadığı gerekçesiyle ödül verilmeyebiliyor. Hemen ardından, ödüllendirilmeye değer görülmeyen yapıtlar arasınada, söz gelimi, Yaşar Kemal'in de romanının bulunduğunu öğreniyor okur. Ya da siyasal rüzgârlara göre, sözgelimi, seçici kurulun kararı değiştirilemeyince ödül aldığı halde, Fakir Baykurt'un adı açıklanmıyor. Fırtına yerini melteme bırakınca, geçmiş ödül, bir zarfın içindeki çek, sessizce sanatçının eline tutuşturuluveriyor. Bu nedenle her yıl, TDK edebiyat ödülleri eleştiriliyor, sanatçılar bireysel çıkışlarla bir daha yarışmaya katılmayacaklarını açıklıyorlar. Ama, bu toplu bir harekete, bir tavır almaya dönüşmüyor. Tek tek yazılar, eleştiriler olarak kalıyor.

Sonuçlarsak, amaçları, işleyiş biçimleri açısından ülkemizdeki ödüllerin, kimi yıllar olumlu sonuçlara ulaşılsa da, sanatçılara sağladığı parasal çıkarlar dışından sanatsal bir işlevleri olduğu savunulamaz. Kimin adına kurulmuş olursa olsun, ne tür bir sınırlama getirilirse getirilsin, ödülleri kendi amaçları doğrultusunda, o amaçları geliştirici, yeni değerleri ortaya çıkarıcı biçimde işletmek gerekir.

Elimde, Seçilmiş Hikâyeler dergisinin 1957'de yayımlanmış bir sayısı var. Bakıyorum, kapakta Sait Faik'in maskı ve yanında bir başlık: «Her Yıl Yeniden Ölen Adam». Karıştırıyorum dergiyi. Dergi, seçici kurulun, üç yıldır Sait Faik'in sanat anlayışı, öykü tutumu ile hiç bir ilgisi olmayan yazarları değerlendirdğini, üstelik hiç bir yıl armağana katılan eserler arasından en dikkate değer olanını, en yeni ve özgününü seçmediğini belirterek, kitaplarını bastığı yazarlar adına bir daha armağana katılmayacağını açıklıyor.

Hep aynı sorun tartışılagelmiş demek ki... Ama değişen çok şey yok. Bilinen, denenmiş adlar ödül kazanıyor. Kendini yenileyen görmezden geliniyor. Adını ödüle veren sanatçının sanat anlayışına boş verilebiliyor. Bir yapıtı daha yayımlandığında da, yayımlanacakları düşünmeden edebiyat olayı olarak alkışlayan seçici kurul üyelerinin yanısıra, oylarını aylar önce açıklayanların sorumsuzluğu, yalnız adına ödül konulan sanatçıya değil, sanata karşı da saygısızlıkmış, kimin umurunda.

(Milliyet Sanat Dergisi 4 Haziran)

⊙

ŞİİRDEN KİM ANLAR?

Oktay AKBAL

Ozan İlhan Berk'ten bir mektup aldım. Burda çıkan yazım için «Lehime mi, aleyhime mi o yazı?» diye soruyor. Şakayı seven bir sanatçıdır Berk. Durmaksızın değişen bir ozan, ama her geçtiği yerde değerli bir şeyler bırakmayı da başaran. Tutmuş, «Atlas» kitabını okumuşum, çize çize, düşüne düşüne, bir de yazı yazmışım üstüne. Demek bir değer görmüşüm, yetmez mi bu kadarı? İlle de övmek, göklere çıkarmak mı gerek, sevdiğimi söylemek, «Kırk liraya kıyıp bir tane alın» demek az övgü mü? Bodrum'daki güzel evinde içi rahat etsin Berk dostumun. Hem aldırmasın. «O lehte mi, bu aleyhte mi?» diye. Yazsın — ki yazıyor zaten —, yayınlasın — onu da yapıyor —. Kalan kalır, giden gider.

Geçen gün Beyazıt Kitaplığında eski «Servetifünun» ciltlerini karıştırdım. Servetifünun deyince aklınıza Fikret'ler, Cenap'lar dönemi gelmesin hemen. Ben «kendi» dönemimize ait ciltleri inceledim. 1940'dan 1944'e dek canlı bir edebiyat dergisiydi «Servetifünun Uyanış», «Genç Nesil» adı verilen 1940 kuşağının ilk ürünleri orada yayınladı. Ben de ilk «edebî» çalışmalarımı bu dergide okura sundum. Okur da okur ha, üç beş yüz kişinin gördüğü ya da görmediği bir dergi! 1940'larda öyleydi, iki yüz sattık mı, büyük okura ulaştık der sevinirdik! 1943 yılında bu derginin yöneticiliğini yapmıştım. Tam bir yıl, ayda elli lira aylıkla... Yaş yirmi! Kendimi «Herşey» sandığım günlerdi onlar!. Ulaşacak yer kalmamıştı artık! Ney-

se, kısa sürdü bu esriklik hali, kısa zamanda anladım «Sanat uzun yaşam kısa» özdeyişinin anlamını...

1943 yıllarına ait bir sayıda İlhan Berk'le yapılmış bir konuşma var. Sormuşlar Berk'e — Belki de soran bendim, hatırlamıyorum—: «Türkiye'de şiirden kim anlar?» Berk dört ad veriyor: Nurullah Ataç, Sabahattin Eyüboğlu, Abidin Dino, Behice Boran. Soruları soran kişi «Tarancı anlamaz mı?» demiş. Berk'in yanıtı şöyle: «Anlar dersem peşine kırk isim sıralamak lâzım gelecek.»

Bugün Behice Boran'ın «Şiirden anlayan kişi» olduğunu kimse yazmaz söylemez. Neden bilmem? 1943'te anlardı da şimdi anlamaz mı oldu? O zaman bir ozan Boran'ı neden dolayı «Şiirden anlar» saymış dersiniz? Sanırım o günlerde «Adımlar»da şiir kitapları üstüne yazılar yazıyordu Boran. Hatırladığıma göre Ilgaz'ın «Yarenlik»ini övmüştü bir yazısında. Berk de ya beğenmiş o yazıyı, ya da «Bir gün benden de söz eder diye umutlanarak o övgülü sözü söylemiş, kim bilir!

Atilla Özkırımlı'nın «Sanat Dergisi»nde bir yazısını okudum: «Ödüller, kendi amaçlarını ve yeni değerleri ortaya çıkaracak biçimde işletilmeli» diyor. Bir görüştür. Bu tür ödüller de gereklidir. Ama benim üyesi bulunduğum iki ödül, yani Sait Faik ve Yeditepe ödüllerinin amacı bu değil. Geçen bir yıl içinde yayınlanan şiir ve öykü kitapları arasında «en iyisi»ni seçmek... «En iyisi» nedir? Burası tartışılır elbet. Belirli bir seçici kurula göre, «en iyisi», Görece bir yargıdır bu, başka bir kurul hiç oy almamış bir kitabı «en iyi» bulabilir. Bizim bu yıl Sait Faik ödülünü İleri'ye, Yeditepe ödülünü Anday'a verişimiz bizim seçici kurulların yargısıdır. Kimi zaman oy birliğiyle, kimi zaman oy çokluğuyla alınır böyle sonuçlar. Siz katılmazsınız, ya da katılırsınız, toplum bilmez bunu. Çoğunluğun yargısıdır ağır basan. «Yeni değerleri çıkaran ödüller» de vardır, bunlar yarışmalardır. Milliyet Yayınlarının roman yarışması örneğin... Geçen yıl da, bu yıl da bu yarışmanın seçici kurulunda bulundum. «Bir gün Tek Başına»nın iki kocaman dosya tutan müsveddesini okuyup beğendim. «Yeni bir değer» olarak ortaya çıkardık Vedat Türkali'yi!... Eskiden beri yazan, tanınan bir yazardı gerçekte!.. Kolay kolay çıkmaz «yeni değerler». Nitekim bu yıl bulamadık birincilik hattâ üçüncülük verecek yapıt, mansiyonlarla yetindik...

Özkırımlı, Yeditepe Şiir Ödülünün seçici kurulunu da beğenmemiş! «Şiirden anladıkları kuşkulu olan üyelerden oluşmuş bir seçici kurul bu» diyor. «Şiirden anlamak»... Kim an-

lar şiirden, kim anlamaz? Anlamak için ne gibi yetenekler, nitelikler gerekir? Bunları tartışmak da bir sonuç getirmez. Herkes, herkesi «şiirden anlar» ya da «anlamaz» diye suçlayabilir de ondan! Bir ölçütü, bir saptama yolu yok bunun... Bakın, tam otuz üç yıl önce bir ozan, şiirden anlar saydığı dört kişinin adını vermiş, içlerinde Dino ve Boran da var. Özkırımlı ne der bu yargıya? Berk gibi bir ozan 1943'de ünlü bir ozanı, Tarancı'yı, «şiirden anlayanlar» arasına katmıyor. Demek şiir yazmak da yetmiyor şiirden anlamaya!

«Yeditepe» seçici kurulu şiirden anlar mı, anlamaz mı, kim anlar şiirden, kim anlamaz? Kimin ne ölçüde anladığı, ya da anlamadığı saptanabilir? Bunları bilemem. Ama ortadaki sonuç, Anday'ın «Teknenin Ölümü» nün «en iyi» şiir kitabı olduğu yargısıdır. Bence bu sonuç bile üyesi bulunduğum kurulun «şiirden anladığı»nı göstermeye yeter... Bilmem daha ne diyeyim? Galiba, şiirden anlamak konusu üzerinde daha çok düşünülecek, daha çok mürekkep akıtılacak. Ama sonunda kesin bir şey elde edilemeyecek yine de!.. Olsun, şiir üzerine konuşmaktır önemli olan, düşünmek, düşündürmektir.

(Cumhuriyet 14 Haziran)

⊙

GERÇEĞİ ÇARPITMAK

Rauf MUTLUAY

Düğün sonu, el öpmeye gelmişler: ucuza alındığı belli o güzelim çiçek demetiyle. Delikanlı lâcivertlerini giymiş, dal gibi esmer kızın giysisi siyah. Ama ikisi de özgür bir rahatlık içindeler. Erkeğin açık yakalı gömleği, yeni evli kadının çiçekli eşarpı, ürkek ve utangaç davranışlarını gideriyor iyice. Koltukta oturuşları kişilikli bir saygı havası veriyor. Büyükler odaya girince kız da ayağa kalkıyor; ama sigarası yakılırken, konukluk ve kadınlık hakkını kullanıp, azıcık eğilmekle yetiniyor. Konuşmaları içten cevapları yalın, hesapları açık, durumları belli. Yeni evli bir işçi çifti bu. Balayı günlerine rastladığı için bağlı oldukları sendikanın büyük yürüyüşüne katılamadıklarını da söylüyorlar açıkça. Yalanları yok. Tersini deseler kim bilebilirdi gerçek olmadığını: ama onlar ne kazanırlardı yalanlarıyla. Bunun farkındalar.

Erkeği ilkokul diplomasıyla köyünden geldiği günlerden tanıyorum. Bir okul hademeliği sırasında yaşıtlarının sofra artıklarını toplardı. Daha o günlerde, her somunu dörde bölüp adam başı dağıtma yerine, çok ince dilimlerle sepetlere doldurmayı önermiş; günde kim bilir kaç ekmeklik israfı önlemişti. Askerliğinde tank şoförlüğü yaptı, dönüşünde bir süre işsiz kaldı, ordan oraya girdi çıktı. Şimdi bir televizyon fabrikasında, gördüğü kursun verdiği uzmanlıkla saat başına bilmiyorum kaç kuruş alıyor; ama hak edilmiş bir ücret olduğunu biliyor bunun. Seksen gün grev yapmışlar. Kendilerini destekleyen sendikalarla dayanışma sırasında tanışmışlar. Kız, aynı federasyona bağlı bir ilâç fabrikasında çalışıyormuş; Sivas'ın bir köyünden, evlerini iki fabrikanın da uzaklık ortalamasına göre seçmişler. Çok pahalı değilmiş, bin lira kirası. Asansörsüz bir yapıda altıncı kat. Merdiveni çokmuş gerçi ya önündeki teras... Doğallıkla biraz borçları varmış şimdi Eksiksiz ev olur mu? Ama yakınmış toplu sözleşme zamanı. Alacakları varmış emeklerine...

Toplumumuz için yeni bir umut damarı bu aile. Şu Gültepe, Çeliktepe, Kuştepe diye adlandırılan gecekondu mahallelerine önce gelen ablalarla eniştelerin yanına sığınmış çocukların geliştirdiği yeni yapı. En az on yıldır tanıyorum onları. Emeklerinin gün gün nasıl değerlendiğini yakından izledim. Hiç bir kurban da vermediler. Köyden gelip kentte sıkıca tutundular; toprağa kök salmış evleri, dikili ağaçları da var şimdi. Hakları.

Köşedeki komşuyu da yakından biliyorum. Eşini yitirmiş baba, bazı akşamlarda sohbet ve kadeh arkadaşım. Kızıyla öteden beri can yoldaşı. Cumartesi ikisi de çalışmıyorlar. Beşiktaş pazarından dolu dolu bir gelişleri var. Yeni evliler meslektaş sayılırlarmış. Kız manikür için çağrıldığı evlere gidiyor beş gün; damat, mahallenin berberinde kalfa. Çocuğa daha vakit varmış; hele bir toparlanılsın. Delikanlıyı tanıyıp tanımadığını sordum eşime: «Kibar bir çocuktur, dedi. Efendi, zarif, usta. Çok zaman o boyar, düzeltir saçlarımı. İşini öyle iyi bilir ki. Herkes onu arar berbere gidince...»

İşte bir başka umut damarı daha. Yarım kalmış orta öğrenim eksikliğini ellerinin, göz nurlarının, emeklerinin kazancıyla gideren; ana baba parasını fazla yemeden işlerinin sağladığı özgürlükle sevgi yuvaları kuran, toplumda aranan, sevilen, işlerine gereksinim duyulan. Eşit, özgür, mutlu, küçük ama rahat evlerinde kendi kişilikleriyle kendi bahtlarını ku-

ran. Kimsenin hor görmediği, göremiyeceği çalışmalarıyla herkesle eşit onurlarını koruyan...

Üstüste elli altmış hikâye okudum bugünlerde; bir seçim görevinin dikkatli notlarıyla. Hayır, hiç bir yazar örneklerini verdiğim bu konulara yaklaşmıyor. Varsa yoksa kan öcü, ırgat ağa kavgası, yere atılan namuslar, her kadına göz koyan ağazadeler, Almanya'dan beş parasız dönen işçiler, bir fabrikaya girmek için patrona yatak zevki vermek zorunda kalan kimsesiz dişiler, kaldırılamıyan cenazeler, çabucak bozulan yuvalar, ayakta duramayan emekler, çaresiz insanlar, örgütlenememiş işçiler, anaların emzirme hakkını bile kısıtlayan tarla sahipleri, her mala göz koyan hırsızlar, kavuşulamayan aşklar, yara sarmayı unutan hastaneler, hasta bakmayan doktorlar, dâva alamayan avukatlar, hep yıkılan gecekondular, bir lokma rahat ekmek yiyemiyen kapıcılar, yanlış patlayan tabancalar, mayın tarlasında kalan kaçakçılar, kente yerleşemeyen köylüler, emeğini satacak yer bulamayan işsizler, haksız hapisler, masum hükümlüler, zalim polis, aptal yargıç, düşman karakol...

Türkiye hep böyle mi, yoksa konu dramı arayan yazar acemiliklerinin gerçeği çarpıtması mı bu? Hiç mi yok umut ve mutluluk? Aşklar, güzel evlilikler, tatlı rastlantılar, değerlenen emekler, olumlu gelişmeler nerde? Ne diyordu André Gide: «Nathanael; Önem, bakışında olsun, baktığın şeyde değil!.» Yazma eylemine girişen niyetler, gerçekten biliyorlar mı hayatı? Yoksa hayatları kadar dar bir hayalin heveslerinde grev hakkı, toplu sözleşme, artan ücretler, işçi örgütlenmesi, sendika, DİSK gibi güçlü bir federasyon, emeklilik hakkı, sigorta, dayanışma, sağlık bakımı, yapı kredisi.. yok mu? Niçin bütün hikâyeler patron öfkesinin kıyıcılığında, işinden atılıveren emekçinin açlığında, bunun getirdiği hırsızlık çaresizliğiyle orospuluk yazgısında noktalanıyor? Hikâyenin birinde çavuş rütbesiyle evine izinli dönen bir askerin düşlerini anlatırken yazar, araya şu inanılmaz cümleyi sıkıştırıyor: «Salak, enayi. Evinde neler olup bittiğini bir bilse... Böyle hayaller kurar, çavuş olduğuna sevinir miydi? Ne olacak.. aptal İsmail..» Kahramanını ve konusunu sevmeyen kişi, iyi şeyler yazabilir mi hiç?. Kurtulmalı bu karanlık, kör bakışlardan. Sanat önünde gider toplum olaylarının. Gerçekleştirilmiş nice güzellik dururken hep geride kalır, geçmişin anılarından kötülükler derlemeye kalkışır mı süreklilikle?

«Konu Ufukları» adlı yazımda dar coğrafyamızın bizi ba-

zı şeylerden yoksun ettiğine dikkat etmiştim (Cumhuriyet, 22 ekim 1974): «... Gerçekten yaşanan doğa koşullarının yazarlara getirdiği ufuk genişlikleri, konu değişiklikleri yok değil. Neden bizim kalemlerimiz Marmara nafaka balıkçıları, Bodrum süngercileri, Sivriada Geceleriyle yetinir de Herman Melville'in Kaptan Ahab'ı Beyaz Balina'nın ardına düşer ölüme kadar? Niçin bizde bir orfozu dipte vurmak bir roman olayı haline gelir de Hemingway'in İhtiyar Balıkçı'sı büyük kılıçbalığı ve köpekbalıklarıyla savaşır?.. Okyanus sonsuzluğumuz yok, yaban ormanlarımız yok, kutup karları, tropik sıcağı, ayak basılmamış doğanın tehlikeleri, çıkılmamış dağ dorukları, kasırgalarla tayfunlar, Eldorado düşleri.. yok. Ne keşif merakı, ne büyük avlar tutkusu, ne balinalar, ne köpekbalıkları. Kullanıla kullanıla eskitilmiş alışkın toprağınızla uysal kıyılarımızda nasıl değişik konular zenginliği bulabiliriz? Ama bunlar mıdır asıl değerli olan? Sözünü ettiğim, adlarını andığım kitaplarda güçlü üstünlük, konular değişikliğinden, tehlikeler çokluğundan, doğa zenginliğinden mi geliyor? Kaptan Ahab'ı, İhtiyar Balıkçı'yı ilginç yapan, karşılaştıkları tehlikelerin büyüklüğü mü? Sanmam.

Çünkü Jaws (Denizin Dişleri) romanını okurken beni ilgilendiren, Okyanus kıyısının olanak genişliği değil, o düşman köpekbalığını yakalamak isteyen küçük kasaba şerifi Brody'nin uğraşıydı. Öteki kitaplar da doğayı değil insanı, insanın dramını veriyorlardı. Ne diyordu Schopenhauer: «Bir roman ne kadar çok iç ve ne kadar az dış hayat yansıtırsa, o kadar yüksek ve soylu olacaktır. Sanat, dış hayatın elden geldiği kadar az kullanılıp, iç hayatın en kuvvetli bir şekilde harekete geçirilmesindedir. Roman yazarının ödevi, büyük olayları anlatmak değil, küçükleri ilgi çekici hale sokmaktır..»

Evet, muhayyileye hayat yardım eder. Belki insan, ancak hayatı kadar, onun yolunda hayal kurabilir ancak. Ama yazarlar, kendi hayatlarıyla değil en azından toplumlarının hayatları çapında hayal kurmakla görevlendirilmiş gibidirler. İçinde yaşadıkları çevrenin sorunlarını iyi bilerek tarihsel gelişimini izleyerek, kazanılmış zaferlerini de değerlendirerek. Gerçeği tek yönde çarpıtmadan; hep olumsuz örneklerde dram arama yanılgısına düşmeden. Çünkü hayat; her şeyden önce sevgi, inanç, mutlulukla yürür. Boyuna tökezlemez. Umut damarları da vardır toplumumuzun. Bunu yazarlarımız görmezse kim değerlendirecek?

(Cumhuriyet - 20 Haziran)

«HAPPY END» İYİMSERLİĞİ

Fethi NACİ

Arkadaşım Rauf Mutluay bugünlerde üstüste elli altmış hikâye okumuş; bu hikâyelerde, hep toplumsal yaşamın acılı yanlarından söz edilmesinden, hep karanlık tablolar çizilmesinden yakınıyor ve şöyle diyor: «Türkiye hep böyle mi, yoksa konu dramı arayan yazar acemiliklerinin gerçeği çarpıtması mı bu? Hiç mi yok umut ve mutluluk? Aşklar, güzel evlilikler, tatlı raslantılar, değerlenen emekler, olumlu gelişmeler nerde?» (Gerçeği Çarpıtmak, Cumhuriyet, 20 Haziran 1976)

Rauf Mutluay, «umut damarı» diye nitelediği iki örnek veriyor; biri, yeni evli bir işçi çifti, öbürü gene yeni evli bir manikürcü ile bir berber kalfası. «İşçi çifti»nin erkeği, ilkokul diplomasıyle köyünden gelmiş, bir okulda hademe olarak çalışmış, askerliğinde tank çavuşluğu yapmış, şimdi bir televizyon fabrikasında çalışıyormuş; karısı da Sivas'ın bir köyünden gelmiş, şimdi bir ilâç fabrikasında çalışıyormuş. Oturdukları dairenin kirası bin lira imiş. «Toplumumuz için yeni bir umut damarı bu aile.» diyor Rauf Mutluay. Öteki evli çift için «Beşiktaş pazarından dolu dolu bir gelişleri var...» diyor Rauf Mutluay ve ekliyor: «Eşit özgür, mutlu, küçük ama rahat evlerinde kendi kişilikleriyle kendi bahtlarını kuran.»

Rauf Mutluay, «Hiç bir yazar örneklerini verdiğim bu konulara yaklaşmıyor.» diye yakınıyor ve okuduğ elli altmış hikâyenin konularını şöyle özetliyor: «Varsa yoksa kan öcü, ırgat-ağa kavgası, yere atılan namuslar, her kadına göz koyan ağazadeler, Almanya'dan beş parasız dönen işçiler, bir fabrikaya girmek için patrona yatak zevki vermek zorunda kalan kimsesiz dişiler, kaldırılamıyan cenazeler, çabucak bozulan yuvalar, ayakta duramayan emekler, çaresiz insanlar, örgütlenememiş işçiler, anaların emzirme hakkını bile kısıtlayan tarla sahipleri, her mala göz koyan hırsızlar, kavuşulamayan aşklar, yara sarmayı unutan hastaneler, hasta bakmayan doktorlar, dava alamayan avukatlar, hep yıkılan gecekondular, bir lokma rahat ekmek yiyemeyen kapıcılar, yanlış patlayan tabancalar, mayın tarlasında kalan kaçakçılar, kente yerleşemeyen köylüler, emeğini satacak yer bulamayan işsizler, haksız hapisler, masum hükümlüler, zalim polis, aptal yargıç, düşman karakol...»

Rauf Mutluay, bu konuları işleyen hikâyeleri başarısız oldukları için, belirli bir düzeyin altında oldukları için beğen-

meseydi mesele yoktu, ama o, edebiyatsal açıdan değil toplumsal açıdan karşı çıkıyor bu hikâyelere: «Türkiye'de grev hakkı, toplu sözleşme, artan ücretler, işçi örgütlenmesi, sendika, DİSK gibi güçlü bir federasyon, emeklilik hakkı, sigorta, dayanışma, sağlık bakımı, yapı kredisi... Yok mu? Niçin bütün hikâyeler patron öfkesinin kıyıcılığında, işinden atılıveren emekçinin açlığında, bunun getirdiği hırsızlık çaresizliğiyle orospuluk yazgısında noktalanıyor?»

Doğrusu, hayli talihsiz satırlar bunlar. Rauf Mutluay'ı yakından tanıdığım için, inançlarını bildiğim için suçlayıcı sözcükler kullanmak istemiyorum, ama Rauf'u benim gibi yakından tanımayan biri, bu satırları okuduktan sonra, «Rauf Mutluay kurulu düzenin savunuculuğunu mu yükleniyor? Şu kıçı kırık kapitalist düzeni değişmez Allah yapısı mı sanıyor?» diye düşünebilir. Çünkü sendikaya, toplu sözleşmeye, şuna buna rağmen, 1973 yılında yapım sanayiinde sekiz saat çalışan bir işçi ortalama bunun bir saat kırksekiz dakikasında kendisi için, kalatı altı saat oniki dakikalık bölümünde de işverenler için çalışmaktaydı; bir başka deyişle, yaratılan yüz liralık bir değerin yirmi iki buçuk lirası işçilerin cebine girerken yetmiş yedi buçuk lirası egemen güçlerin kasalarına dolmaktaydı. Çünkü sendika gibi, toplu iş sözleşmesi gibi ekonomik mücadele araçları sömürüyü ortadan kaldıramaz.

Rauf Mutluay'ın verdiği iki örnekteki ve şu yukarıya aldığım sözlerindeki mantığı sonuna kadar götürürsek şöyle dememiz gerekmez mi: «İşçiler, sendikalar çerçevesinde yürüttükleri mücadele ile, kapitalist düzen içinde de mutlu ve güvenli bir yaşama kavuşabilirler.» Bunun ardından ister istemez şu çağrı gelecektir: «Ey işçi sınıfı! Boş ver sömürü düzenini değiştirmeye, boş ver sosyalizmi kurma savaşına, görüyorsun, kapitalist düzen içinde de mutlu ve güvenli yaşamak mümkün.» Siz nasıl düşünüyorsunuz, bilmiyorum ama, o yazıyı okuyunca bunlar geldi benim aklıma. Rauf Mutluay dostum yazısından böyle anlamlar çıkarılabileceğini herhalde düşünmemiştir.

Rauf Mutluay'ın «umut damarları»na gelince... 1959'da yazmışım şu satırları: «Balzac'ı okurken düşünüyorum: bugün bize ondokuzuncu yüzyılın iyimserlik anlayışı oldukça ilkel geliyor. Bu ilkellikte hem o çağın sanatçılarının birey-toplum ilişkilerini ancak sezgiyle kavramalarının payı var, hem de o çağın bireyci davranışının. O yüzyılda ancak öyle bir iyimserlik anlayışı olabilirdi. Örneğin Balzac, César Birotteau'yu kendince iyimser bir sonuca bağlamış. Birotteau, bütün borç-

larını ödüyor, evine kavuşuyor, namuslu bir insan olarak, çoluk çocuğunun geçimini yeniden düzenlemiş bir aile babası olarak ölüyor. Ama Balzac'ın gösterdiği toplum kesitinden anlıyoruz ki birçok insan iflâs etmekte, güçlükle biriktirdiği paraları eshama, tahvilâta yatıran birçok insanın parası borsa dalavereleri, bankacıların hileleri yüzünden batmaktadır. Balzac da, başka bir romanında, Nucingen Bankası'nda, bunu açıkça gösteriyor. O zaman Birotteau'nun mutlu sonucu bizi pek etkilemiyor, borçlarını ödeyemeyen, çoluk çocuğunun geleceğini düzenleyemeyen yığınla insanın varlığı geliyor aklımıza, bugünkü anlayışımızla, roman iyimser değil, sadece happy end'le bitmiş, diye düşünüyoruz.» (Gerçek Saygısı, s. 21)

Rauf Mutluay, tipik bir küçük burjuva özlemini «umut damarı» sanıyor: Küçük ama rahat evlerinde kendi kişilikleriyle kendi bahtlarını korumak... Verdiği iki örnek için «happy end iyimserliği» bile denemez, çünkü bu sömürü düzeni içinde o «mutlu işçiler»in sonlarının ne olacağı belli değildir.

Günlük yaşamla ilintili gözlemlerden yola çıkarak genel sonuçlara varmağa çalışmak, çoğu zaman, yanılgılara götürür. Genel sonuçlar, gözlem dışında, bilimsel bilgi gerektirir. Ve Türkiye gerçekleri üzerine yapılan araştırmalar Rauf Mutluay'ın özetlediği hikâye konularının genellikle doğruları yansıttığını göstermektedir. O hikâyeler kötü hikâyeler, acemi işi hikâyeler olabilir; böyle oldukları için onları beğenmeyebiliriz. Ama bu hikâyelere «gerçeği tek yönde çarpıtmak» gibi, «hep olumsuz örneklerde dram aramak» gibi sözlerle karşı çıkmak, hem edebiyat dışı bir tutumdur, hem de siyasal açıdan tutuculuktur.

«Hiç mi yok umut ve mutluluk?» diyordu Rauf Mutluay. Var elbette. Sömürü düzenine karşı çıkanların, insanın insana kulluğuna son vermek isteyenlerin, toplumsal sorunlarının çözümünün de toplumsal olduğu, toplumsal sorunlara bireysel çözümler bulunamayacağı bilincine varanların yürüttükleri savaş var, Türkiye'de sosyalist bir düzeni kurmak için savaşanlar var. Bu savaş sürdükçe umut da sürecektir.

Rauf Mutluay hatırlar, ne diyordu Nâzım Hikmet bir oyununda: «Biraz da iktisadi, siyasi Dr. Albenozo, biraz da iktisadi, siyasi» Yalnız edebiyat eserleri okuyarak edebiyat eleştirisi, yapmak çağı geçti artık.

(Politika 28 Haziran)

⊙

GERÇEĞİ ÇARPITMAYALIM

Zihni KÜÇÜMEN - Afşar TİMUÇİN

XIII. Antalya Uluslararası Sanat Festivali «Film Öyküsü Yarışması» Seçiciler Kurulu Başkanı Sayın Rauf Mutluay'ın 20 Haziran 1976 günkü **Cumhuriyet** gazetesinde yayınladığı **Gerçeği Çarpıtmak** adlı yazı, sözkonusu yarışmanın seçiciler kurulu üyelerinden olan bizleri de bağlar nitelikte göründüğü için, aşağıdaki açıklamayı yapmak zorunda kaldık.

Sözkonusu «Film Öyküsü Yarışması» Seçiciler Kurulu 19 Haziran 1976 günü toplandı. Toplantıya Rauf Mutluay, Zihni Küçümen, Afşar Timuçin katıldılar. En yaşlı üye olarak Seçiciler Kurulu Başkanlığı'nı alan Rauf Mutluay, dördüncü üye Süreyya Duru'nun Ankara'dan mektupla gönderdiği değerlendirmeleri açıkladı. Bundan sonra, toplantıda bulunan üç üye, değerli buldukları öyküleri açıkladılar. Bu açıklama üyelerden hiçbirinin belli bir ya da birkaç öykü üzerinde birleşmediklerini ortaya koydu. Örneğin Afşar Timuçin en yüksek notu 43 numaralı öyküye, Zihni Küçümen de 27 ve 29 numaralı öykülere veriyordu. Bunun üzerine, üyelerin yüksek not verdiği öyküler teker teker ele alındı, altın sanat ödülüne değer yapıt bulunamadığından 27 ve 29 numaralı öykülere gümüş sanat ödülü, 15 ve 43 numaralı öykülere bronz sanat ödülü verilmesi kararlaştırıldı. Durum bir tutanakla saptandı, tutanağın aslı Seçiciler Kurulu Başkanı olarak Antalya'ya sonuçları götürmekle yükümlü olan Sayın Rauf Mutluay'a verildi. Bu durum, Seçiciler Kurulu üyeleri olan bizlerin, değerlendirmelerimizi Sayın Rauf Mutluay'ın adı geçen yazısında saptamaya çalıştığı sanat ilkelerine ya da benzer ilkelere bağlanmaksızın, özgürce, **sanat değerini tek ölçüt sayarak** yaptığımızı ortaya koyar.

Sayın Rauf Mutluay'ın 20 Haziran 1976'da **Cumhuriyet**'de yayımlanan ve sözkonusu yarışmaya gönderilen öyküleri konu edindiği belli olan yazısı, Seçiciler Kurulu toplantısından bir gün sonraya, sonuçların açıklanmasından çok önceye rastlıyor. Sayın Rauf Mutluay'ın yarışmaya giren öyküleri umut kırarcasına eleştirdiği bu yazı, bizleri en çok ortaya koymaya çalıştığı sanat kuramı bakımından düşündürmüş ve tedirgin etmiştir. Bizler böylesi bir sanat görüşüne katılmadığımızı, öyküleri bambaşka bir tutumla, nesnel bir tutumla, ve çok daha değişik bir dünya görüşüne bağlı kalarak değerlendirdiğimizi açıklayalım. Elbette her kişi yaptığı değerlendirmeleri kendi

dünya görüşü çerçevesinde nesnel kalarak ya da kalmaya çalışarak yapacaktır.

Bir savı, bir dünya görüşünü ortaya koyabilmek adına şemacılığa kaçmanın ve yaşarlıklı kişiler yerine cansız kartonlar getirmenin sanata da dünya görüşlerine de katkıda bulunmayacağını biliyoruz; buna karşılık sanatçının toplum olayları karşısında mutlaka iyimser olması, çirkinliklerle güzellikleri hep aynı ölçüde değerlendirmesi, kurulu düzenin de hakkını yememek kaygısıyla yükümlü olması gerektiğine inanmıyoruz. Sanatçı alkışlamaktan çok eleştiren ve ilerlemeyi böylece güvence altında tutan kişidir. Zorunlu olmadığı halde hep mutlu sonların uyuşturucu sıcaklığına bağlanan sanatçı da, savlı olmak adına yanlış görüntüler veren dar bakışlı ve şemacı sanatçı kadar olumsuz sayılmak gerekir. Bu bakımdan, **Gerçeği Çarpıtmak** yazısıyla Bay Rauf Mutluay'a da, bu yazının bir yerinde «Bir roman ne kadar çok iç ve ne kadar az dış hayat yansıtırsa o kadar yüksek ve soylu olacaktır.» diyen Schopenhauer'a da hak vermiyoruz. Karamsarlık denen açmazı dünya görüşü haline getirmiş olan Schopenhauer'ın roman üzerine bu görüşleri bize olduğu kadar çağdaş yazar Rauf Mutluay'a da ters düşmeliydi.

Çağımızın sanat kuramcıları iç dünyayı dış dünyanın ya da dış dünyayı iç dünyanın üzerine koymayı düşünmeksizin insanı iç-dış bütünlüğü ve diyalektiği içinde ele alırlar.

Umutlu olmak binbir kötülüğün içinden güzellikler ayıklamak değil, ama güzelliğin yaratılması süreçlerinde bütün insanın çabasına etiyle kanıyla katkıda bulunmaktır.

Sayın Rauf Mutluay'ın yazdığı **Gerçeği Çarpıtmak** adlı yazıda ortaya koyduğu görüşleri tutmadığımızı, dolayısıyla bu görüşlerin bizi sözkonusu oylamada hiç bir biçimde bağlamamış olduğunu bildiririz.

(Politika - 29 Haziran)

⊙

GERÇEKLE GERÇEKÜSTÜ

Çetin SEZER

«Üstüste elli-altmış hikâye okudum bugünlerde; bir seçim görevinin dikkatli notlarıyla. Hayır, hiçbir yazar örneklerini verdiğim bu konulara yaklaşmıyor. Varsa yoksa kan öcü, ırgat-ağa kavgası, yere atılan namuslar, her kadına gözkoyan ağazadeler, Almanya'dan beş parasız dönen işçiler. Yara sar-

mayı unutan hastahaneler, hasta bakmayan doktorlar, dava almayan avukatlar... Haksız hapisler, masum hükümlüler, zalim polis, aptal yargıç, düşman karakol...

Türkiye hep böyle mi, yoksa konu dramı arayan yazar acemiliklerinin gerçeği çarpıtması mı bu?...»

Böyle diyor Rauf Mutluay 20 Haziran Pazar günkü yazısında. Rauf Mutluay 13. Antalya Festivali'nin jüri üyelerinden biri. Film Öyküsü Yarışması'na katılan öykü için yukarıda aldığımız yargılara sahip. «Yazar acemiliklerinin gerçeği çarpıtması» olarak nitelediği, göz çıkarırcasına gerçek olan olguları kimin çarpıttığı ayrı bir yazının konusu. Nelerin gerçek, nelerin gerçeküstü olduğu da.

Bunları bir yana koyup film öyküsü yarışmasında «Pencere» adlı yapıtıyla gümüş portakal ödülünü kazanan Ali Habib Özgentürk'e sorduklarımızı iletelim.

— Ödül alan film öykünüzde ne anlatıyorsunuz?

— «PENCERE» köklü bir geçmişten gelen soylu insanî değerleri, kendinde barındıran yaşlı bir işçiyle, bir pencerenin hikâyesidir. İshak Baba'da var olan eski toprak ilişkilerinin birikimiyle, bir fabrikanın çevresinde oluşan mücadelelerin belirlediği insanî değerler arasındaki çatışmayı anlatmaya çalıştım. Hikâyede emekçi halkımızın içinden biri olan İshak Baba, geleceği gösteren ipuçlarının kaynaştığı bir pencerenin önünde kendi sınıfının gerçekleriyle başbaşadır.

— Neden böyle bir konu seçmek gerekti?

— İshak Baba'nın acıları, dramı, çelişkileri, geleceği gören sağduyusu, namuslu ve örgütsüz emeği beni etkilemiştir. İshak Baba'nın bir gerçek olarak yaşadığına ve onunla birçok şey anlatılabileceğine inanıyorum. Ayrıca ondan alacağımız dersler de var. Ayrıca ülkemizin içinde yaşadığı birtakım gerçekler birçok sanatçıyı çeşitli biçimlerde etkileyebilir. Gerçeği anlatmanın yolu tek değildir. Burada hemen aklıma gelen birşey var. Önemli bir şey: 20 Haziran'da, ödül aldığım yarışmanın seçiciler kurulu üyesi olan Sayın Rauf Mutluay bir yazı yayımladı. Bu yarışmaya katılan hikâyelerin hemen hepsinin gerçeği çarpıttığını yazıyordu. Memleketimizde emekçilerin artık mutlu olduğunu, toplu sözleşmelerin onların doyurduğunu ve buna benzer şeyleri örneklerle açıklıyordu. Neredeyse sözü «örgütlenme mücadelesindeki işçiyi, mayında parçalanan kaçakçıyı, mapusanedeki devrimciyi anlatmak gerçeği çarpıtmaktır, böyle birşey yoktur» demeye getiriyordu. Bence Sayın Rauf Mutluay iki olguyu birbirine karıştırıyor: Gerçeği anlatmanın yollarıyla gerçeğin kendisini. Sayın Rauf Mutluay'ın

gerçeği anlatmanın yolları konusunda kendine göre düşünceleri olabilir. Bu ayrı. Ama gerçeğin anlatılmasına karşı çıkarsa burada durmak gerekir. Bir anlamda Rauf Mutluay gerçeğe karşı çıkmaktadır. «Gerçek»in önünü tıkamak ister gibidir. Örgütlenme mücadelesini kan revan içinde yürüten işçilerin, gerçek olmadığını söyleyen Sayın Rauf Mutluay, bir bakıma bana «Yaz okumaları» içinde, gerçeklerden sıkılmış, gerçeklerden rahatsız olan bir «entellektüel»i hatırlatmaktadır. Ayrıca bilinmesi gereken birşey daha var: Gerçeği anlatmaktan yana olanlar için gerçek, bir işçinin sadece örgütlenme mücadelesi içinde olması değildir. O işçinin aşkı, insanî zaafları, küçük mutlulukları, bireyci yanları da «gerçek»tir. İşin garip yanı, faşizmin bir işçinin heykeline bile tahammül edemeyip parçaladığı, sokaklarda genç insanların katledildiği, sanatçıların gerçeği anlatmanın yollarını tartıştığı bir ortamda, yaşayan gerçeğin çarpık gerçek olduğunu, gerçek olmadığını ileri sürüyor. Doğrusu bu, faşizmin gerçeğin önünü tıkamaya çalıştığı bugünlerde insanı kara kara düşündürüyor.

— Şimdi bu öykü ne işe yarayabilir? Filme çekilme olanağı var mı?

— Antalya sokaklarında yerde parçalanmış yatan işçi heykelleri, Antalya duvarlarında karalanmış emekçi elleri, Antalya'nın sınırında kalmış, Urfa'dan dışarı çıkıp geleceğe doğru adım atmasına izin verilmeyen «Kara Çarşaflı Gelin» İçişleri Bakanı'nın «Antalya Belediye Başkanına çektiği «Kara Çarşaflı Gelin filmi alınırsa kopyaya el koyarım.» diyen telgrafı ve sansürle mücadele ettiğini söylediği halde Yeşilçam'da Filmciler Derneği'nin «Kara Çarşaflı Gelin»i Antalya Festivali'ne sokmamak için gösterdiği çabalar arasında ödüllendirilmiş işçilerle ilgili bir hikâyenin filme alınabilmesi mümkün olabilir mi? Antalya'da yaşanan sinema ortamı ülkemizin yaşadığı politik yapıdan farklı değil. İlerici ve gerçekçi sinemanın oluşmasını önlemek için bütün koşullar var. Bir yanda faşist sansür, Hitler sansürünün pabucunu dama attıracak kararlar alıyor. Bırakın gerçekçi filmi bir yana, en sıradan iş filmleriyle bile uğraşıyorlar. Her filmin «milliyetçi» olmasını istiyorlar. Neredeyse seks filmlerinin bile. Bir filmdeki polis sayısını az bulup polis sayısının arttırılmasını istiyorlar.

Sansür böyleyken, bir yanda uzlaşıcı sinemacılar, bir yanda gerici iktidardan 9 milyon lira alıp festival yapacak olan Ümit Utku, bir yanda ne yapacağını bilemeyen yurtsever yapımcılar sinema ortamının karışıklığını ortaya koyuyor. Bütün bunların yanında sinema emekçileri örgütleniyor ve kendi

gazetelerini çıkarıyorlar. Herşeye rağmen sinema alanında birşeyler oluyor. Yeşilçam'daki kahvelerin dumanlı masalarından ileriye, aydınlığa doğru adımlar atılıyor.

Bu ortamda «Pencere» kendine bir yapımcı arayacak. Senaryosunu yazıp bitirmiştim. Ayrıca şunu da belirtmeliyim: Bu tür filmlerin yapılmasında DİSK gibi ilerici kuruluşlara da görev düşüyor.

(Vatan 1 Temmuz)

TDK ÖDÜLLERİ ÜZERİNE

RAUF MUTLUAY

Türk Dil Kurumu'nun koyduğu ödülleri bu yıl alan yazarları kutlarım. Hepsi de Türk dilinin özleşmesi, güzelleşmesi için çaba göstermiş kişiler. Özleşen Türkçe'ye hizmetleri geçmiştir. Dilimizin gelişmesine katkıları var. Ancak seçiciler kurulunun yargılarını eleştirebilmek için, ödüle katılan, tüm yapıtları okumuş olmak gerekir. Oysa ben, kimlerin katıldığını bilmiyorum. Bu nedenle yapıtlar arasında bir karşılaştırma yapamayacağım. Şuna kesinlikle inanıyorum ki, ödüllendirilen yazarlar, dilimiz açısından çaba harcamış kişilerdir.

SELİM İLERİ

Öbür dallardaki seçimler için az çok olumlu şeyler söylenebilir; ancak roman dalındaki sonuç benim için çok şaşırtıcı oldu. Dursun Akçam'ın edebiyat içinde, özellikle edebiyatın dile dayanan açılarında ödüllendirilebilecek bir yazar olduğuna inanmıyorum. Sevgi Soysal'ın «Şafak»ını görmezden gelmek, herhalde hem sağa, hem de tekkeleşmiş bir edebiyat grubuna hoş görünmek amacını taşıyor.

DEMİR ÖZLÜ

Ödül sonuçlarını olumlu karşıladım. Nedim Gürsel'in ilk hikâye kitabına ödül verilmesine çok sevindim. Genç yazarların ödüllendirilmesinden yana olduğum için söylüyorum bunu. Nedim Gürsel, Türk diliyle uğraşan, anlatımını zenginleştiren bir yazar ayrıca. Dursun Akçam da toplumumuzun temel gerçeklerinden yola çıkan, mücadeleci bir yazar. Salâh Birsel'in denemelerini her zaman özgün bulmuşumdur. Said Maden de çevirileriyle, Türk şiir dünyasını zenginleştiren biri.

Kemal Özer'in şiirinde yaptığı köklü değişiklik ve Güngör Dilmen'in tiyatro anlayışı karşısında kararsızlıklarım olmasma karşın, Türk Dil Kurumu'nun ödülleri onların da hakkı.

ERDAL ÖZ

Bu yıl ödüllendirilmeyen dal yok. Özellikle geçen yıllarda ödül verilmeyen alanlar oluyordu ve bu edebiyatımız adına üzücüydü doğrusu. Bu yıl bütün dallarda ödüllendirilecek yapıt bulunmasına sevindim. Bu yılki ödüllere gelince, gerçekten ödülü haketmiş kişilerdi Nedim Gürsel, Kemal Özer, Dursun Akçam, Güngör Dilmen, Said Maden ve Salâh Birsel. Onlar adına sevindim. Ancak ödül dışı kalan arkadaşlar içinde de, ödüle değer yapıt sahipleri vardı.

ÜLKÜ TAMER

Ödüle katılan yapıtların tümünü okumuş değilim. Ancak ödül sonuçları, bu haliyle sevindirici doğrusu. Bir de sevindiğim başka nokta var: Öteki yıllarda ödül verilmeyen dallar da olabiliyordu. Yani ödüle «lâyık» yapıt bulunamıyordu. Bu üzücüydü elbet. Bu yılki ödüllendirmede, her alanda ödül almaya «lâyık» yapıt bulunabilmesine sevindim.

HAYATİ ASILYAZICI

Dursun Akçam'ın romanını okumuştum. Gerçekten yerinde bir seçim. Röportaj ve hikâyelerden sonra romana geçişi, başarılıydı. Dil açısından da, konu yönünden de «Kanlı Derenin Kurtları» öteki köy romanlarından değişik bir yapıt. Kanımca, «Kanlı Derenin Kurtları» alışılmış köy romanının dışında kalıyor. Ödüllendirilmesi iyi oldu.

Kemal Özer'in şiir kitabından sonra, Said Maden'in çevirileri de ödülü haketmişti bence.

Belki de ilk kez, TDK'nun yaptığı seçmelere katılıyorum. Ancak, hangi nedenlerdendir bilmem, Nedim Gürsel'e verilen ödül, biraz erkence verilmiş izlenimi bıraktı.

OĞUZ AKKAN

Bu yılki TDK ödüllerinin üç kitabımıza birden verilmesi bizi sevindirdi elbet. Sonuçları doğal karşılıyoruz, çünkü bastığımız kitapların değerine inanıyorduk zaten. Özellikle genç yazar Nedim Gürsel'e dil ödülü verilmesi, o arkadaşa karşı duyulan inancın boş olmadığını kanıtladı. Şiirde Kemal Özerin, çeviride Said Maden'in ödüle değer bulunması doğal bir sonuç. Sanırım bu kitapların yeni baskılarını da kısa zamanda yapabileceğiz.

ALPAY KABACALI

Kısaca şunu söyleyebilirim: Birçok kişiye ödüller hakkıyla verildi. Bu yılki ödüllerin bütün dalları kapsaması da ayrıca olumlu. Bütün alanlarda ödüle değer yapıt verilebiliniyor demektir. Olumlu bulduğum yan burası. Ancak değerlendirme kurulunun geleneksel değerlendirme çizgisini aştıkları da söylenemez. Benim için yadırgatıcı bir sonuç olmadı bu bakımdan.

EDİP CANSEVER

Ödüle katılan yapıtların tümünü okuduğumu söyleyemeyeceğim. Ancak bu sonuçlar benim için şaşırtıcı olmadı. Eğer ödüle katılan kitapların hepsini okuyabilseydim, sonuçlara eleştiri getirebilirdim. Benim diyeceklerim bu kadar.

PINAR KÜR

Vallahi ben hikâye alanında Selim İleri'ye, romanda da Sevgi Soysal'a ödül verileceğini umuyordum. Bu alanlardaki sonuçlar, değerlendirmeler benim için pek şaşırtıcı oldu hakçası. Bu yazarların yapıtlarını okuduğum zaman dil açısından çok sevmiştim. Sevgi Soysal'ın «Şafak»ıyla, Selim İleri'nin «Dostlukların Son Günü»nün ödül dışında kalmasına üzüldüm. Salâh Birsel'in deneme dalında ödül alacağı zaten biliniyordu. Şaşırtıcı olmadı. Dursun Akçam'ın romanını da okumadığım için ödüle değer miydi, değmez miydi, bir şey söyleyemem.

MEMET FUAT

Türk Dil Kurumu ödülünü alan arkadaşların hepsi de ödüle değer sanatçılar. Katılanlardan ötekileri bilmiyorum. Bu nedenle sonuçları eleştiremiyorum. Bu sonuçlar benim için şaşırtıcı değil.

HAŞMET ZEYBEK

Bu tür ödüllendirmeler, genellikle bir çember içindir. Ödüllendirilenlerle, ödül alanlar bu çemberin içindedir. Çemberin dışındakiler, ancak sonuçlar açıklanınca bilgi sahibi olabiliyor. O kadar. Ödül verilirken kullanılan ölçü nedir? Neye göre ödül verilir? Biz bilemiyoruz bunları.

BEHÇET NECATİGİL

Sizden öğrendiğim sonuçlara sevindim. Olumlu, isabetli davranmış değerlendirme kurulu. Ödül verilen sanatçıların hepsi

de kendi dalının birer değeridir. Ödüller yerini bulmuştur. Ancak katılanlar içinde hangisinin daha değerli olduğunu ileri sürebilmek zor. Çünkü kimler katıldı, kimler katılmadı bilmiyorum.

NACİ ÇELİK

En isabetli karar, Salâh Birsel'in çalışmalarının değerlendirilmiş olması. Şiir ve hikâye kitapları için aynı şeyler söylenemez. Tabii TDK ödül seçicileri, asıl yanlışı romanda yapmışlar. O kurum seçicileri ki, kolayına roman beğenmeyip o dalda ödül dahi vermemişler, yeri geldiğinde. O kurum seçicileri ki, Yaşar Kemal romanına sırt çevirebilmişler. Dursun Akçam'ı romanıyla ve romancı olarak ödüllendirmek, günümüz Türk romanı için dramdır.

NEVZAT ÜSTÜN

Jürinin kararına hayır diyemeyiz. Evet demek de mümkün değil. Türk Dil Kurumu'nun ödüllerine ben de katıldığım için bu konuda bir şey söylemek istemem. Jüri karar vermiş, bu karar geçerli. Hepsi bu.

(Politika 29, 30 Eylül, 2 Ekim)

⊙

BU YILIN TDK ÖDÜLLERİ DAĞITIMI YERİNDE. AMA GENEL İŞLERLİK AKSAMALARININ GİDERİLMESİ DE GEREKİYOR

Atilla ÖZKIRIMLI

1955'te kurulan Türk Dil Kurumu Ödülleri'nin bugüne kadarki sonuçlarını gözden geçirmeden ve bu yılki sonuçlara değinmeden önce konuyla ilgili bilgileri sıralamakta yarar var. TDK Ödülleri'nin dağıtıldığı «Dil Bayramı»nın anlamı nedir ve bu bayram için neden 26 eylül tarihi seçilmiştir? Hangi amaca yöneliktir bu ödül? Katılma koşulları nelerdir? Ödüle değer görülen yapıtı kimler seçer, ölçüleri nedir?

Tarihsel bilgiler kısaca şöyle

Atatürk'ün buyruğuyla 12 temmuz 1923'de kurulan «Türk Dili Tetkik Cemiyeti» çalışmalarına başlamadan önce düşünürlerin, yazarların, öğretim görevlilerinin ve halk temsilcilerinin katılacağı bir kurultay toplanması kararlaştırılır. Dü-

şünce yine Atatürk'ündür. «Kurultayda Türk dilinin dünkü, bugünkü ve yarınki hali görüşülecek, savlar ortaya konulacak, düşünceler ileri sürülecek, çalışma kolları ayrılarak ana program hazırlanacak ve böylece, dil işi millete mal edilmiş bulunacaktı.» (Agâh Sırrı Levend, Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri, 3. bas., s. 409, 1972).

Yabancı bilginlerin de çağrıldığı Birinci Türk Dil Kurultayı işte bu amaçla 26 eylül 1932'de Dolmabahçe Sarayı'nda toplanır. Çeşitli görüşlerin tartışıldığı Kurultay'da yedi maddelik bir çalışma programı saptanır, Merkez Yönetim Kurulu seçilir, Türkçenin geliştirilmesi yolunda ilk örgütlü ve kapsamlı bir çalışmaya girişilir. «Böylece, ülkemizde Türkçeyi özleştirme ve zenginleştirme seferberliği başladı. Bu yönden ilk Kurultay'ın toplanma tarihi olan 26 eylülün dilimizin gelişmesi içindeki yeri ayrı bir anlam kazandı ve Dil Bayramı olarak kutlanılması kararlaştırıldı.» (Emin Özdemir, Erdemin Başı Dil, s. 55, 1969).

Yıllar sonra, 18 temmuz 1954'te toplanan VII. Türk Dil Kurultayı'nda ise, yazar ve sanatçıları, bilim adamlarını TDK'nın amaçlarına uygun arı bir Türkçe kullanmaya özendirmek, önerilen Türkçe sözcüklerin yaygınlaşmasını, benimsenmesini sağlamak düşüncesiyle, her yıl bilim ve sanat yapıtları arasından seçilecek iki yapıtın yararına verilmek üzere 7.000 lira ödenek ayrılır. Kurultay'ı izleyen ilk yılda, 1955'te Bilim Ödülü, Gündüz Akıncı'nın «Abdülhak Hamit»ine, Sanat Ödülü de Cahit Külebi'nin «Yeşeren Otlar» adlı şiir kitabına verilir. 1956'da Bilim Ödülü verilmez; Sanat Ödülü'nü ise «Ali» adlı romanıyla Orhan Hançerlioğlu alır. 1 temmuz 1975'de toplanan VIII. Kurultay'da ödül yönetmeliği değiştirilir. Edebiyat Ödülü'nün şiir, hikâye, roman, oyun, deneme eleştiri gezi ve çeviri olmak üzere altı türde verilmesi kararlaştırılır. O günden bugüne bu karar bir kez değiştirilecek, 1964'te Edebiyat Ödülü teke indirilecek, ama bu yalnızca 1966'da uygulanabilecek, 1967'de yeniden eski yönetmelik yürürlüğe girecektir. 1966'nın Edebiyat Ödülü talihlisi ise Cemal Süreya'dır.

Basına yansıyan haberlerden geçtiğimiz aylarda toplanan son Kurultay'da deneme - eleştiri - gezi ödülünün de tek değil, her dalda ayrı ayrı verilmesinin kararlaştırıldığını öğrendik. Seçici kurul üyelerinin raporlarının açıklanması, her dalda kesinlikle ödül verilmesi gibi başka olumlu kararlar da var alınan. Ama bu konuda kesin konuşmak için henüz erken. Yeni ödül yönetmeliğinin yayımlanmasını beklemek gerekiyor.

Şimdi biz bu yılki TDK Ödülleri'ni düzenleyen ve Türk Dili dergisinin ocak 1976 tarihli 292. sayısında yayımlanmış yönetmelik üzerinde duralım. Yönetmeliğin, seçiciler kurullarının kaç üyeden oluşacağı, ödül miktarı gibi hükümleri zaman zaman değiştirilse de bu biçimsel değişiklik önceki yılların sonuçlarını değerlendirmemizi etkilemiyor. Temeldeki soru şu TDK Ödülleri 1955'ten beri verilmesine ve kuruınlaşmış olmasına karşın neden etkin olamıyor? Geçmişteki uygulamalara da bakarak bu sorunun yanıtını bulmaya çalışalım.

Yönetmeliğe göre «Ödüller, Türk Dil Kurumu'nun amacına uygun olarak yazılmış» (Madde 2) yukarıda türlerini saydığımız birer edebiyat yapıtına verilir. Yedinci maddede ödül verilecek yapıtlardaki nitelikler daha açık bir biçimde sıralanıyor «... dil değeri ve Türk Dil Kurumu ilkelerine bağlılık yanında yazın yapıtlarında sanat değeri, bilim yapıtlarında bilim değeri aranır. Gerekirse ilgili dalın uzmanlarına danışılır.» (Şimdiye dek salt sonuçların açıklanmasıyla yetinildiği için herhangi bir dalda uzmanların düşüncesinin alınıp alınmadığını bilmiyoruz.)

Görüldüğü gibi bir kurum ödülü olduğu düşünülürse bu amaca karşı çıkmak için bir neden yok. Ödül verilecek yapıtlarda sanat ve bilim değerinin aranması ise olumlu bir adım. Ama neredeyse hemen her yıl kimi türlerde ödüllendirilmeye değer yapıt olmadığı gerekçesiyle ödül verilmeyişini nasıl açıklayacağız? İşte ödül verilmeyen türlerin dökümü: 1958'de hikâye, tiyatro, çeviri, deneme - eleştiri gezi; 1959'da şiir, roman, tiyatro, d-e-g; 1960'da şiir, roman, tiyatro, d-e-g; 1961'de şiir, roman, tiyatro; 1962'de şiir, tiyatro; 1963'te şiir, roman; 1964'te roman, tiyatro; 1965'te roman, tiyatro; 1966'da yönetmelik değişikliğiyle tek ödül; 1967'de hikâye, çeviri; 1968'de şiir; 1969'da roman, tiyatro, d-e-g; 1970'te roman. hikâye, d-e-g; 1971'de şiir, tiyatro, d-e-g; 1972'de roman, d-e-g; 1973'te şiir, tiyatro, d-e-g; 1975'te şiir, roman, tiyatro, d-e-g. Buna göre 1957'de alınan edebiyat dalında altı türde ödül verilmesi kararı uygulamada bir kez gerçekleşir, 1974'te. Bu durum TDK Ödülleri'ni etkisizleştirir. Okurun ödüle güvenini sarsar.

Ülkemizdeki edebiyat ödüllerini değerlendirdiğim bir yazımda (Milliyet Sanat Dergisi, s. 187, haziran 1976) TDK Ödülleri'yle ilgili olarak şunları yazmıştım: «Türk Dil Kurumu Ödülü yapıtın diline verilmekle birlikte (kimi yıllar bu koşulun es geçildiği görülüyor) yine de bir edebiyat ödülü. Ama o da, paralı, üstelik kurumlaşmış olmasına karşın etkin değil.

Seçici kurulun her kurultaydan sonra değişmesi ise bu konudaki sakıncaları giderici, daha doğrusu gidermesi gereken olumlu bir etken. Oysa Kurum politikasının ödüllendirmeye yansıması, nesnel ölçülerden, öznel beğenilerden çok kimi hesapların ağır basması ödülün etkinliğini önlüyor. Kimi yıllar, ödüllendirilmeye değer yapıt olmadığı gerekçesiyle ödül verilmeyebiliyor. Hemen ardından, ödüllendirilmeye değer görülmeyen yapıtlar arasında, sözgelimi, Yaşar Kemal'in de romanının bulunduğunu öğreniyor okur. Ya da siyasal rüzgârlara göre, sözgelimi, seçici kurulun kararı değiştirilemeyince ödül aldığı halde Fakir Baykurt'un adı açıklanmıyor. Fırtına yerini melteme bırakınca, geçmiş ödül, bir zarfın içindeki çek, sessizce sanatçının eline tutuşturuluveriyor.» Daha açık söylemek gerekirse, ödüle katılan yapıtların ne diline, ne değerine bakıyor seçici kurul üyeleri. Yoksa ödül verilmeyişi başka nasıl açıklanabilir? Yukarıdaki döküm başka hangi sonuca götürebilir bizi? Sözkonusu yıllarda gerçekten ödüllendirilmeye değer yapıt olmadığına değil sanırım.

Bir bakıma yönetmelikteki kimi maddeler de yol açıyor buna. Dokuzuncu maddeyle şöyle bir koşul getiriliyor: «Türk Dil Kurumu Ödülü'nü bir kez alanlar, sonraki yıllarda bir daha aday olamazlar.» Herhangi bir sınırlama yok maddede. Nasıl bir gelişme gösterirseniz gösterin, ödül aldığınız türde bir daha aday olamamanız bir yana, başka bir türe de katılamazsınız. Böylece, sözgelimi, çeviri ödülü kazanan Bilge Karasu (1963), Tahsin Saraç (1964), Ülkü Tamer (1965), Melih Cevdet Anday (1973), Tomris Uyar ve Turgut Uyar (1975) artık hikâye ve şiir ödülüne aday olamazlar.

Bir başka sorun da seçici kurulların oluşumunda ortaya çıkıyor. Yönetmeliğin üçüncü maddesi seçici kurullarla ilgili. Bu maddeye göre her kurultaydan sonra iki seçici kurul seçiliyor. Bir seçici kurulun kaç üyeden oluşacağı kurultaylarda alınan kararlarla değişebiliyor. Ama değişmeyen bir şey var: «Yönetim kurulunca, kendi içinden» ve «Kurum üyeleri arasından ...) gizli oyla» seçiliyor bu kurullar. Belli amaçlarla kurulmuş bir kurum ödülü sözkonusu olduğuna göre doğaldır bu durum. Ama yazarların, sanatçıların, üstelik ödül alanların bile Kurum'a üye olma istekleri yine «gizli oyla» reddediliyorsa doğallığını yitirir. Aslında Kurum üyesi olan ve yönetim kurullarıyla seçici kurullarda yer alan yazarların, sanatçıların bir listesini çıkarmak ilginç olurdu doğrusu. Bir de üyeliğe kabul edilmeyenlerin tabii...

Bu, seçici kurulun oluşumu konusu başka sakıncalar da

taşıyor. Düşünün bir kez, seçilen beş kişi şiir, hikâye, roman, oyun, çeviri, deneme eleştiri gezi olmak üzere tam altı türde hem dili hem sanat değeri açısından bir yapıtı değerlendirebiliyor. Böylesine «tam teşekküllü» bir seçici kurula hiç bir yerde rastlayamazsınız. (Bu yılki seçici kurul üyeleri alınacaklar belki. Ama ben hiç birinin böyle bir sav öne sürmeyeceklerini ve hepsinin bunu söylemeyi küçüklük saymayacak olgunlukta olduklarını biliyorum.)

Gelelim bu yıla... Hemen belirtmeli: Bütün türlerde ödül verilmesi sevindirici. Üstelik karşı çıkılacak sonuçlar da değil bunlar. Ama az önceki yargımı çürütmez bu. Seçici kurulun uzmanlığını kanıtlamaz. Bu sonuçlar aylarca önceden biliniyordu. Tek sürpriz Dursun Akçam oldu.

Daha sonra seçici kurulun, ödüllendirilen yapıtın ne diline, ne de sanat değerine baktıklarını söylemiştim. Başka etkenler sözkonusu çünkü. Başka etkenler sözkonusu olduğu için bir çelişki yok düşüncelerim arasında, (Yukarıda andığım geçen yazıma karşı çıkan Oktay Akbal, Yeditepe Şiir Armağanı seçici kurulunu şiirden anlamamakla suçlayıp, armağanın Melih Cevdet'e verilmesini yerinde buluşumu çelişki olarak nitelemişti. Şimdi bir soru: Melih Cevdet çeviri ödülü almasaydı da TDK ödülüne katılabilseydi Yeditepe Ödülü verilir miydi kendisine acaba?)

Açık konuşalım. Kırk kişiyiz, birbirimizi biliriz. Bildiklerimizi de okurdan saklamamız anlamsız.. Nitekim daha yılın başında şiir ödülünü Hilmi Yavuz'un alacağına kesin gözüyle bakılıyordu. Ama Hilmi Yavuz'un geçmiş kültürümüzü değerlendirebilmek amacıyla okullarda Arap harflerinin öğretilmesini önermesi ödülü yitirmesine yol açtı. Başka seçenek olmadığı için de Kemal Özer'e yönelindi. Ödülü vermemek, seçenek olmaktan çıkmıştı artık.

Hemen belirtmeliyim, ödülün Kemal Özer'e verilişini değil, seçici kurulun eğilimine yön veren düşünceyi eleştiriyorum. Düşüncesine katılmadıkları sanatçıyı cezalandırmak... Ölçü bu. Ayrıca Hilmi Yavuz'un TDK ilkelerine ters düştüğünü de sanmıyorum. Bildiğim kadarıyla Kurum üyesidir ve düşüncelerinden dolayı uyarılmış da değildir.

Sözü uzatmak gereksiz. Ödüllerin kimlere verileceğinin, tahmin olarak değil, hangi üyenin kime verdiğinin önceden bilinmesi ölçünün değil ölçüsüzlüğün etken olduğunun yeterli kanıtı. Bir keresinde ödülün bir sanatçımızın yapıtına değerinden dolayı değil, yaklaşan kışı geçirebilmesi için kömür ala-

bilmesi amacıyla verildiğinin eski seçici kurul üyelerince anlatıldığını da ekleyelim isterseniz.

Yine de ödüllerin sonuçlarının, yerindeliğiyle avunalım bu yıl da. Bu yerindelik seçeneksizliğin yarattığı bir olgu, bunu da unutmayalım. Baştan beri sıraladığım aksaklıklar giderilmezse TDK Ödülleri etkinliğe kavuşamayacaktır. Gelecek yıl raporların açıklanması, kimi sakıncaları giderebilir belki, ama sorunu çözmez. Başka önlemler de almak gerekir.

Öncelikle yönetim kurulu ve Kurum üyeleri arasından da olsa her tür için ayrı bir seçici kurul oluşturulmalıdır. Dokuzuncu madde değiştirilmeli, bir sanatçının, ödül aldığı türde değilse de, başka türlerde ödül alabilmesi sağlanmalıdır. En önemlisi de, başvurma koşulu kaldırılmalı, o yıl yayımlanan bütün yapıtlar ödüle katılmalıdır.

(Milliyet Sanat Dergisi 1 Ekim)

⊙

BİR ÖDÜLÜN GETİRDİKLERİ

Tarık DURSUN K.

Her ödül ya da armağanın ardından sürüyle davul dövülür. Bu yalnızca bizde değil, bütün dünyada da böyledir. Kolay mı bunca insanı hoşnut etmek? Kazananların sevenleri vardır, düşmanları vardır bir o kadar da seçiciler kurulunun tabii. Sonuca, alkış tutanlar olduğu gibi ıslık çalıp yuha çekenler de çıkar. Kimmiş bu ödülleri kazananlar: Kimmiş, neci oluyorlarmış da o seçiciler kurulu, kalkmış, falanın yerine filânı değerlendirmiş, nerden almış bu hakkı, nasıl almış, kim vermişmiş onlara?.

Hoşnutlar kesiminde ön sırayı kuşkusuz, kazananlar alır. Kaybedenlerin diş gıcırtıları, göz kısmalarına aldırmaksızın gazetelerde, dergilerde resimleri yayınlanır, konuşmaları birbirini izler. Kitapçı vitrinlerini yeniden kuşaklanmış kitapları süsler. Törenler düzenlenir ve ödülleri neyse verilir, alınır. Bir yıl geçmeden de unutulur her şey. Bir yeni ödülle yeni baştan tutuşturulup alevlendirilene kadar.

Bu yılın Türk Dil Kurumu Dil Ödülleri'ni romanda Dursun Akçam («Kanlı Derenin Kurtları»), şiirde Kemal Özer («Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya»), hikâyede Nedim

Gürsel («Uzun Sürmüş Bir Yaz»), denemede Salâh Birsel («Şiir ve Cinayet»), oyunda Güngör Dilmen («Midas'ın Kördüğümü») ve çeviride de Said Maden (Louis Aragon'dan «Elsa'ya Şiirler») kazandılar.

Seçiciler kurulunun üyeleri: Sabahattin Kudret Aksal, Sami Karaören, Necati Cumalı, Adnan Binyazar ve Prof. Dr. Gündüz Akıncı'ydı.

Katılanlar çokmuş bu yıl, açıkladılar, öğrenildi. Sözgelimi, romanda, Akçam'ın dışında Çetin Altan, Sevgi Soysal, Aysel Özakın, Behzat Ay, Vedat Türkali ve Oğuz Atay varmış. Doğrusu, çoğunluğu Akçam için zorlu rakipler. Seçiciler kurulunda olsaymışım, çok duraksamalar geçirirdim. Özellikle Sevgi Soysal'ın «Şafak»ı ile Oğuz Atay'ın «Bir Bilim Adamının Romanı» arasında. Bir de Aysel Özakın'ın «Gurbet, Yavrum»unu görmezden gelemezdim.

Hikâye konusunda da aşağı yukarı aynı şeyleri söyleyebilirim: Genç, yetenekli, ustalığa dönük bir yazar ödüllü kazanan Nedim Gürsel. Ama iş hem Dil'e, hem hikâyeciliğe vardırılırsa; Gürsel'in hikâyesini geçmiş bir Bekir Yıldız'dan, bir Nevzat Üstün'den, bir Gülten Dayıoğlu'ndan; bunların birinden birini aday seçerdim ödüle. Selim İleri'yi bile katardım aralarına.

Şiir kitapları içinde en güçlüleri, Hilmi Yavuz'un «Bedreddin Üzerine Şiirleri», Özdemir Asaf'ın «Çiçekleri Yemeyin»i ve Kemal Özer'in «Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya» adını verdiği kitabıydı. Şiire bunca emek vermiş bir Özdemir Asaf, yalnız şair olarak kaldı. Hilmi Yavuz'la Kemal Özer kendi şiirlerini çok yönlü olarak aşmış olmanın kanıtını veriyorlardı. Asaf sıradan çıkınca, Yavuz'la Özer arasındaki çekişmeyi Özer'e kazandırmışlardı.

Oyun için kimsenin bir şey diyeceğini sanmıyorum. Dilmen, iki kitabıyla yarışmanın zaten gerçek birincisiymiş.

Çeviride, Said Maden'in ödülü, gecikmiş bir değerlendirmeden başka ne sayılmalı? Maden, yıllar yılı öz şiirini çeviri şiire adamış, çalışmalarını bu alana dökmüştü. Değerini buldu sonunda.

Bir başka değerini bulan kişi, Salâh Birsel'di. Son yirmi yılın düzyazıdaki eşine rastlanması çok zor, bir o kadar da güçlü kalemi. Şiirinde pek sık görülen zekâ parlamaları, düzyazılarında daha bir belirginleşip öne çıkan Birsel'in «Şiir ve Cinayet»i üzerinde hır çıkarılmayan ödüllendirmelerin başında geliyor.

Şimdi, kazananlar, yerine benim gönül eğdiğim kişiler kazansalardı, ne olurdu? Aynı şeyler. Yani yine hoşnutsuzluklar, yine seçiciler kuruluna çatmalar, dedikodular, düşmanlıklar, diş bilemeleri. Sonuçta değişen hiç bir şey olmazdı yine inanın!...

(Vatan - 6 Ekim)

⊙

TDK ÖDÜLLERİ: YAPITLAR ÜSTÜNE DEĞERLENDİRMELER

Atilla ÖZKIRIMLI

Geçen haftaki yazımda TDK Ödülleri'ni bütün olarak değerlendirmiş, ödül yönetmeliğindeki uygulamada, kimi yanlışlara yol açan maddeler üzerinde durmuş, seçici kurullara egemen olan anlayışı eleştirmiş, kısaca, sözkonusu ödülün etkin olamayış nedenlerini araştırmıştım. Bu yazımda ise, geçen hafta kısaca değindiğim bu yılki sonuçları gözden geçireceğim. Yöntemim de şu olacak: Önce, geçen yazımdaki düşüncelerin ışığında sonuçları değerlendirecek, sonra, bu sonuçlar karşısında tutumum ne olursa olsun, kazanan yapıtları nesnel bir görüşle ele alacağım. Sonuçları değerlendirirken yapacağım karşılaştırmanın, bir elma-armut karşılaştırması olmadığını da özellikle belirtmek isterim.

Şimdi ödül yönetmeliğindeki sıraya uyarak sonuçlara bir göz atalım:

«Biz şair milletiz» yargısını doğrulayacak ölçüde, katılanların sayısının en çok olduğu dal şiirdi. Yirmi ozan katılmıştı yarışmaya (yapıt olarak yirmi bir, Turhan Doyran iki kitabıyla katılmış). Elimizdeki listede hemen üç ad göze çarpıyor: Kemal Burkay, Hilmi Yavuz, Kemal Özer. Bunun nedeni üç ozanın kitabının da ikinci basıma ulaşmış olması. Doğrusu, yarışmaya katılan kitapların hepsini görmedim. Gördüklerim arasında (Özdemir Asaf, Zekâi Yiğitler, A. Neyzar Karahan, Feriha Aktan, Turhan Doyran, Fethi Savaşçı, Osman Numan Baranus) bu üç kitabı aşacak güçte olanı yoktu.

Geçen haftaki yazımda da belirttiğim gibi Kemal Özer'e üç oy'un verildiği biliniyordu. Sonra doğrulandı bu, Özer üç oyla aldı ödülü. Hilmi Yavuz'un ödülü yitiriş nedenini yazdığım için ayrıntılara girmeyeceğim. Yalnız, sonuca karşı çıkmadığımı, bir davranış biçimini, bir anlayışı eleştirdiğimi tek-

rar belirtmeliyim. Andığım üç ozan da, Kemal Burkay «Dersim», Hilmi Yavuz «Bedreddin Üzerine Şiirler», Kemal Özer «Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya» adlı kitaplarıyla kendi şiir anlayışları çerçevesinde ödüle değerdiler. (Kemal Özer'in kitabının ikinci basımı benim önsözümle yayımlandı. Bir dergide çıkan bu kısa incelememi bana sorarak kitabının başına koydu Özer. Başka açıklamaya gerek yok sanırım.)

Kemal Özer'in şiir serüvenini iki aşamada ele almak gerekiyor: 1970 öncesi ve sonrası. Birinci döneminde Özer bir biçim ustası olarak belirir. Şiiri anlatımcı niteliğinden arındırılmış, duyarlık biçimin buyruğuna verilmiştir. Anlatılmak istenenin değil, anlatış biçiminin önemsenmesi, onu, kendini en iyi dışlaştırabileceği yapıyı kurmaya iter. Sonuç olarak da benzetmelere, uzak çağrışımlara yönelir, açık değil kapalı, yalın değil karmaşık, anlatımcı değil sezdirici bir şiiri kurmaya girişir. 1970'ten sonra ise içerik ve biçim açısından şiirini eskisinin tam karşıtı bir noktaya getirir Özer. Amaçladığı şiire de bu son kitabıyla daha çok yaklaşır. (Andığım önsözden alıyorum aşağıdaki satırları.)

Kemal Özer, «Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya» adını taşıyan bu kitabının başındaki, «türkü silâh olmalı ağzında/silâh olmalı elinde bilgi/yüreğinde inanç silâh olmalı/neresinde olursa olsun dünyanın/insandan esirgedikçe düşman/savunmalısın yaşamı» dizelerinde de görüldüğü gibi şiirinin işlevini somut olarak belirler. Bu, bir çağrıdır aynı zamanda.

«Kavrulup kalan ekinden soralım onları/çatlamış topraktan soralım/açlıktan, mayın korkusundan, anadan, bacıdan/dizlerini döven kimse ondan soralım» derken bir tavır almaya çağırır okuru. Ya da «Öyle bir yol ayrımındasın ki artık/mümkün değil tek başına savunman hiç bir şeyi,/ya kalmana boyun eğeceksin ayaklar altında,/ya alacaksın direnenlerin yanında yerini/sahip çıkmak için yaşamın aydınlığına» dizeleriyle uyarır onu.

Yaşanan, sınıfsal bir çatışmanın somut görünümleri olan olaylar çıkış noktasıdır onun için. Üstelik «kavga» tek bir alanda da verilmemektedir. Çok yönlü olduğu kadar çok yanlıdır, ulusal olduğu kadar evrenseldir, güncel olduğu kadar da tarihsel. Zamansal bir kesinti de söz konusu değildir. Başka alanlarda, başka biçimlerde de olsa sürmektedir. Koşullar değişmiştir yalnızca.

Böylece Kurtuluş Savaşı'na uzanır Kemal Özer. Bununla da yetinmez. Tarihsel olanla güncel olan arasında bağlantı ku-

rar. İlk çağrışım «Kurtuluş Savaşı»yla belirlenir. Sömürü, düşman, işbirlikçi, kalleşlik, pusu, işkence, döneklik, umut gibi kavramlar aracılığıyla geçmiş şimdiyle özdeşlenir. Geçmişten geleceğe uzanan, dünyayı değiştirme amacına yönelik bir silâhtır artık şiiri.

Roman ödülüne gelince... Geçen haftaki yazımda, sonuçların önceden bilindiğini belirterek, «Tek sürpriz Dursun Akçam oldu» demiştim. Açıklayayım.

Akçam'ınkiyle birlikte en az altı roman vardı ödül alabilecek. Şöyle yıl içinde uyandırdıkları yankıya ve kendi seçmeme göre sıralayayım bunları: «Şafak» (Sevgi Soysal), «Gurbet, Yavrum» (Aysel Özakın), «Bir Bilim Adamının Romanı» (Oğuz Atay), «Bir Gün Tek Başına» (Vedat Türkali), «Viski» (Çetin Altan). Ödülü aldığı için Akçam'ı bu sıralamaya sokmuyorum. Vedat Türkali ise iki armağan kazandığından zayıf bir olasılıktı. Ama diğer beş roman da ödüllendirilebilirdi. Seçici kurul üyelerinin yalnız bu dalda hangi yapıta oy verdikleri bilinmiyor, olasılıklar üzerinde durulduğu, uyandırdıkları yankılara bakarak «Şafak» ve «Gurbet, Yavrum»un ödülü kazanacağı sanılıyordu. Özakın'ın iki oyu olduğu da söyleniyordu, Akçam'ın adı, üzerinde durulmadığı için «sürpriz» etkisi yaptı. Öğrenildiğine göre üç oyla kazanmıştı ödülü Akçam. Ayrıca dili açısından düşünüldüğünde ödüle en yakın aday «Kanlı Derenin Kurtları»ydı.

«Kanlı Derenin Kurtları» Dursun Akçam'ın ilk romanı. Önce Milliyet gazetesinde tefrika edilen bu romanında Akçam, «Anadolu'nun Kuzeydoğu ucunda» bulunan Çeşmir köyünü, bu köyün bir yandan doğanın acımasızlığı, bir yandan ağanın sömürüsü altında ezilen insanlarını anlatıyor. Zaman dilimi olarak son 25-30 yıl alınmış. Bir kuraklık olayı çevresinde kuruyor romanını Akçam. Ama anlatmak istediği ne kuraklığın köylülerin yaşamındaki etkileri, ne de ağanın kuraklıktan yararlanarak köylüleri iyice ezmesi. Asıl amacı halkın zararına işleyen bir düzenin gelişimini sergilemek. Bu nedenle «şimdi»den (kuraklıktan) yola çıkarak yeri ve kişilerini belirledikten sonra geçmişe atlayıp kişilerinin serüvenleri aracılığıyla 1940'tan sonraki toplumsal oluşumu, Kuzeydoğu Anadolu'daki feodal yapının çok partili siyasal düzene uyarlanışını, üretim güçlerini elinde bulunduran ağaların, demokrasi adı altında yönetimle bütünleşerek egemenliklerini nasıl sürdürdüklerini anlatıyor. Kırsal kesimdeki (feodal yapının egemen olduğu) oluşumu, yani genel'i yansıtacak özel'i sergiliyor. Akçam, Çeşmir'de olan biteni anlatırken, Bekir bey salt

babası Hıdır'ın bıraktığı yerden ağalığını sürdüren bir egemen değil. Bir zincir düşünelim. Köylüyü ezen bu zincirin ilk baklası Bekir bey. Köyde muhtar ve imamın, kentte parti başkanı, yöneticiler ve güvenlik güçlerinin, başkentte milletvekilinin eklendiği bir zincir bu. Böylece ağa, siyasal güçler ve yönetim egemen sınıfı oluşturuyor. Romanda anlatılan kişiler egemen sınıfı oluşturan bu ögelerin temsilcileri. Yalnızca bağımsız yargı organları bu zincirin dışında.

Görüldüğü gibi tezli bir roman «Kanlı Derenin Kurtları». Büyük ölçüde de gözleme dayanıyor. Akçam, yetiştiği, çok iyi tanıdığı bir yöreyi ve insanları anlatırken olguları belli bir dünya görüşüyle yorumluyor. Belli bir bakış açısıyla yansıtıyor. Karamsar da değil. Çözümü ezilenlerin bilinçlenişinde araması, gerçekliğe yaklaşımının doğru olduğunu gösteriyor. Kişilerini idealize etmekten de kaçmıyor.

Roman olarak kusursuz değil «Kanlı Derenin Kurtları». Dil ve anlatım başarılı belki, ama romanın yapısı için aynı şey söylenemez. Kurgu aksaması da denilebilir buna. Bilinçle, özellikle böyle bir yol tutulmuş olsa da, zamansal geçişlerin belirgin olmayışı, kimi olayların gelişiminin geçiştirilmesi yanlış. Hele bir olayın gelişiminde karşılaştığımız kişilerin özgeçmişlerinin olay durdurularak oracığa yamanıvermesi romanın akışını olumsuz yönde etkileyen teknik bir kusur.

Bir de romanın dilindeki zorlamaya değinmek gerek. Kişilerini konuştururken Kuzeydoğu Anadolu'da geçerli konuşma dilinin özelliklerinden ustaca yararlanıyor Akçam. Özellikle Ana'nın konuşmaları Dede Korkut'un dilini anımsatıyor. Ama öte yandan sözcük seçiminde doğal olmayan zorlamalarla karşılaşıyoruz. Sözgelimi, Bekir bey konuşurken, «Şöyle... İmgelemin çok zengin doğrusu!..» diyebiliyor.

Bu yıl öykü türünde yarışmaya katılan yapıtların hemen hepsi Sait Faik Hikâye Armağanı'na katılmış yapıtlardı. Söz konusu armağanı Selim İleri kazandığına göre ikinci kez ödüllendirilmesi zayıf bir olasılıktı. (Yanılmıyorsam TDK Ödülleri tarihinde bir kez gerçekleşti bu. 1969'da Orhan Kemal «Önce Ekmek»le iki ödülü de kazandı. Ama, Sait Faik Armağanı'nın Orhan Kemal'le Faik Baysal arasında bölüştürülmesine bir tepkiydi bu.) Aynı armağanda öteki kitapların üzerinde pek durulmamıştı zaten. Oylar açıldıktan sonra konu tartışılmış, ödülün Selim İleri ve Nedim Gürsel arasında paylaştırılması önerilmişse de, daha sonra Behçet Necatigil'in katılmasıyla İleri'nin kitabı oy çokluğuyla seçilmişti. İlk avantajı buradan geliyordu Gürsel'in. Ayrıca yılın beğenilen kitapların-

dan «Diz Boyu Papatyalar» TDK Ödülleri'ne katılamıyordu. Tomris Uyar çeviride bir kez ödül almıştı çünkü (1975). Şükran Kurdakul ise (Onların Çocukları) başvurmamıştı.

Böylesi bir karşılaştırmaya gidişim yadırganacak belki. Hele başka kişilerden oluşan iki ayrı seçici kurul sözkonusu olduğuna göre. Ama ben, şu anda Türkiye'de geçerli bütün ödüllerin seçici kurullarına egemen olan bir anlayışı, bir eğilimi sergilemek istiyorum. (Vedat Günyol'un üyesi olduğu bütün seçici kurullardan çekilmesi bu konuda ibret alınacak olumlu bir davranıştır.) Nitekim, TDK Ödülleri'ne de katılan «Çarpana» seçenek olamazdı. Gürsel'in karşısında zayıf olması bir yana, konularını hemen hemen aynı yöreden alan ve benzeri bir anlatım kullanan Kaftancıoğlu'na, Akçam'la birlikte ödül verilemezdi. Bekir Yıldız, Sait Faik konusundaki çıkışıyla daha baştan yitirmişti. Nevzat Üstün, Oğuz Atay o çevrenin dışında olan sanatçılardı, v.s.

Bütün bunların ötesinde ödülün, ilk kitabını çıkarabilme olanağını bulabilmiş genç bir öykücüye verilmesi sevindirici. Öğrenildiğine göre, Gürsel üç oyla almış ödülü. Tartışma da olmamış.

«Uzun Sürmüş Bir Yaz» gerek içeriği, gerekse anlatımı açısından yılın başarılı kitapları arasında. İki bölüme ayrılmış öyküler: «Cicipapa» ve «Uzun Sürmüş Bir Yaz İçin Öyküler». İlk bölümde yedi kısa öykü yer alıyor. Bunlar daha önce dergilerde yayımlanmıştı. İkinci bölümdeki öykülerse (Köprüaltı, Akarsu) birincilere(oranla «uzun» sıfatıyla nitelenebilir. Üstelik «Akarsu», içerik bakımından birbirine bağlı bir dizi öyküden oluşuyor.

Ödül ertesi kendisiyle yapılan bir konuşmada sorulardan birine verdiği yanıtta, ilk bölümdeki öyküleri için şunları söylüyor Nedim Gürsel: Cicipapa, Camlar Buğulandı, Bulgur Palas, Avlu, Kışa Doğru, v.b. gibi öykülerde bir çocuğun nesneler ve insanlarla kurduğu ilişkileri, dünyaya akışındaki şiirsel ve büyülü havayı dile getirmeye çalıştım.» (Politika, 30 Eylül 1976). Gerçekten duyarlığın egemen olduğu bu öykülerde bir çocuğun dünyasıyla yaşanan dünya arasındaki ayrımı başarıyla vurguluyor Gürsel. Sözgelişi, «Kışa Doğru»da çocuk, ayakları tutmayan kardeşinin yıkılan gecekondularının içinde olduğunu kendisinden öğrenen adamın korkuyla yıkıntılara koşuşunu oyun olarak niteleyecek, keyifle ardından koşacaktır. Bu ayrım «Avlu»da iyice belirgin. Dış dünyaya üç ayrı açıdan bakıyor Gürsel: Baba, ana, çocuğun gözüyle. Üçünün dünyası da nesnelerle sınırlı, ama yaşamlarını belirleyen nesneler bir-

birinden farklı. En önemlisi de dış dünyanın bu nesneler aracılığıyla bilinçlerine yansıması. Yabancılaşmanın da altını çiziyor böylece Gürsel.

Bir bakıma bilinç ve bilinçaltı kavramları Gürsel'in öykülerinin anahtarı olarak da kullanılabilir. Nitekim ikinci bölümdeki öykülerde bilinçaltı iyice öne çıkıyor. Kısaca söylemek gerekirse, 12 Mart döneminin küçük burjuva kökenli aydınların dünyasındaki yansımalarını buluyoruz bu öykülerde. «1951 Tevkifatı»nda babası tutuklanan Selim'in ya da bir toprak ağasının kızı olan Nilgün'ün öyküsü öznel olduğu ölçüde, genel bir trajiği de yansıtmakta aslında. Çelişkileri, çektikleri acılar da öyle. Öğretinin yaşama uydurulamayışının sonucu bu. Önce gövdenin sonra bilincin çözülmesi de. Ayrıca Gürsel sonuçların ya da olayların anlatımıyla yetinmiyor, kişilerinin «tarihleri»ni araştırıyor. Geçmişin bilinçaltındaki izlerini sergiliyor. Yaşanan öznelliğin toplumsal koşullarca belirlendiği kanıtlanıyor böylece.

Bu iki öyküde belirgin biçimde işlenen temlerden biri de ölüm. Gürsel, «ölüm»ü simge olarak kullanıyor, baskı dönemlerinin simgesi. Yaşama isteğiyle dolu genç insanlar için ölüm her an karşılaşılabilecek günlük bir gerçek oluveriyor. Acı yoğunlaşıyor iyice.

Son olarak Nedim Gürsel'in, öykülerinin içeriğine uygun bir anlatımı geliştirdiği de belirtilmeli.

Deneme ve çeviri türlerinde ödül kazanan yapıtlara geçmeden önce, Güngör Dilmen'in, oyun ödülünü kazanan «Midas'ın Kördüğüm»ü adlı yapıtı üzerine bir şey söyleyemeyeceğimi belirtmeliyim. Dilmen'in yapıtı kitap olarak yayımlanmadı. Sahnelenmiş biçimini de görmedim. Bu konuda Güngör Dilmen'in usta bir oyun yazarı olduğu, oyunlarında ayrı bir Türkçe kullanmaya özen gösterdiği dışında bir düşünce öne sürmek yanlış.

Son yıllarda düzyazı ürünleriyle dikkati çeken, yaşayan deneme yazarlarımızın önde gelenlerinden olan Salâh Birsel'in ödüllendirilmesi ise ancak bu konuda geç kalındığı için eleştirilebilir.

«Şiir ve Cinayet» adlı kitabında on yedi denemesi yer alıyor Birsel'in. Bunlardan «Keçi Çobanı, Kuzu Çobanı» 1970 TRT Sanat Ödülleri Yarışması'nda birincilik kazanmış, Snenondoah Kuşları, İnsan Hakları, Kıtmir, Şikago Mezbahası gibi, kimileri de dergi ve gazetelerde yayımlanmışlardı.

Geniş, özümsenmiş bir kültür; kıvrak, iğneleyici bir anlatım; hınzırca bir ağırbaşlılık egemen Birsel'in denemelerine.

Genellikle bir alıntıdan çıkıyor yola, sonra konudan konuya atlayarak alıp götürüyor okuru. Bir kuyumcu titizliğiyle işliyor denemelerini. Zorbalık, ikiyüzlülük, kendini beğenmişlik gibi davranışlar kurtulamıyor Birsel'in oklarından. Canlı, konuşma dilinin yalınlığına ve akıcılığına sahip anlatımı, kendine özgü deyimleriyle ayrı bir tat getiriyor Birsel denemeciliğimize.

Sözü, edebiyat ödüllerinin sonuncusuna getirerek bağlayalım.

Çeviri türünde ödül alan «Elsa'ya Şiirler» ise, dünyanın sayılı ozanlarından Aragon'u Türk okuruna tanıtması açısından önem taşıyor. Türk okuru ozan olan Aragon'u şiirleriyle değil, romanları ve düzyazılarından yapılmış bir derlemeyle tanıdı önce. Dergilerde yayımlanan bir iki şiiri ozan Aragon'u tanıtmaya yetmiyordu kuşkusuz. Elimizdeki kitap 1959'da Paris'te yayımlanmış «Elsa» adlı yapıtının çevirisi. Karısı Elsa Triolet'ye (ölm. 1970) adanmış, büyük bir aşkı dile getiren şiirler bunlar. Yazıldıkları tarih eski belki. Ama, Aragon'un son dönemini yansıtıyorlar. Said Maden'in özenli çevirisiyle.

(Milliyet Sanat Dergisi 8 Ekim)

⊙

TDK ÖDÜLLERİ

Selim İLERİ

Milliyet Sanat Dergisi'nde Atilla Özkırımlı iki haftadır Türk Dil Kurumu ödüllerini yazıyor. İki yazıyı da dikkatle okudum. Son sıralar eleştiri diyebileceğimiz yazılar, ortalığın dökümü gibi bir nitelik de kazandı. Özkırımlı'nın yazıları da böyle: Hem kazanan kitapların eleştirisi, hem de seçiciler kuruluna ilişkin haberlerin açıklanması.

Kim kime niçin oy vermiş, bu yazılardan öğreniyoruz.

TDK ödüllerinin sonuçları genellikle olumlu karşılandı. Politika'nın açtığı soruşturmaya karşılık veren kişiler «iyidir, hepsi ödüllendirilecek sanatçılardır, kitapları okumadım,» gibisinden ilginç şeyler söylediler. Ödüle katılan biri olarak yazmama karşın içim rahat. Çünkü Nedim Gürsel'in «Uzun Sürmüş Bir Yaz» kitabının kazanmasından sevinç duydum. Gelgelelim beni şaşırtan bir iki soruna değinmeden geçemeyeceğim.

Özkırımlı, şiir ödülünün Hilmi Yavuz'a verileceği beklenirken şairin Arapça-Farsça eğitimi yüzünden tartışmaya girmesiyle ödülsüz kaldığını belirtiyor. Bu belirtiş yeni tartışmalara yol açabilir. Kulak gazetesi Hilmi Yavuz'un ödüllendirileceğini, bütün bir yıl boyunca açıkladı. Ama sonunda Kemal Özer kazandı. Hilmi Yavuz'u cezalandırmak gibi bir amaç mı güdüldü? Bilmiyorum. Kemal Özer'in «Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya» adlı yapıtı, kuşkusuz, ilginç ve üzerinde titizlikle durulması gereken bir çalışma. Kemal Özer, 1970'den bu yana kendi şiir anlayışının dışına çıkarak, şiire ve topluma yeni bir bakış açısıyla yaklaşıyor. Kolay bir kavga değil bu. Öte yandan Hilmi Yavuz da Şeyh Bedrettin şiirlerinde Türkçenin tarihî gelişimini irdeliyordu... Şiir ödülünün sonucu daha konuşulacağa benzer.

Asıl şaşırtıcı sonuç, roman dalında alındı. Sevgi Soysal, Aysel Özakın, hatta Vedat Türkali gibi adlar beklenirken Dursun Akçam adlı bir yazar kazandı ödülü. Dursun Akçam'ın yapıtları, bence, edebiyatın çerçevesi içinde düşünülemez bile. Öyle çalakalem yazılmış yapıtlar diye bakabiliriz bunlara. Sevgi Soysal'ın «Şafak»ına gelince, dil açısından yüzde yüz ödüllendirilmesi gereken bir yapıttı, yine bence... «Şafak»ın anlatımı ve anlatma tekniği Türkçenin sınırlarını zorluyordu her şeyden önce. Özenli-düzenli, cicili-bicili bir Türkçeyle yazmıyor Sevgi Soysal. Savruk, kaygısız bir anlatımı var. Bu savrukluğu, kaygısızlık kuşkusuz ilk izlenimin sonucu. Dikkat edersek, yazarın her cümleyi düzenle değil ama, özenle kurduğunu ayrımsarız. Anlattığını en özlü biçimde anlatma isteği ağır basıyor...«Şafak» ayrıca, birkaç yıl Türkiye'yi ordan oraya savuran faşizm özlemlerini ustaca irdeleyen bir yapıttı. Ismarlama ders kitaplarına karşı çıkan TDK, bu kitapların varlığını hazırlayan koşulları görmezden mi gelmek istiyor? Kestiremedim.

BİR DÜZELTİ

Yine Özkırımlı'nın yazısına döneceğim. Sait Faik Hikâye Ödülü'nden de söz ediyor yazar. Selim İleri'yle Nedim Gürsel, bu ödülü paylaşacaklardı, son anda Behçet Necatigil'in katılmasıyla İleri kazandı, diyor. Öyle mi olmuş?

Bana başka türlü anlatılmıştı. Neyse, Özkırımlı düzeltti, hep öğrendik.

Bana anlatılana gelince, son oylamada tek bir ad yazılması önerilmiş, orada bulunmayan Rauf Mutluay'ın dışında

Seçiciler Kurulu, «Dostlukların Son Günü»nü yazmış. Ama, demek yanlış biliyormuşum. Demek, Necatigil sonradan katılmış.

Ödülden sonra beni ilk kutlayan Behçet Necatigil'in eşi, değerli öğretmenim Huriye hanım olmuştu. Bu incelikten onur duymuştum.

(Politika 11 Ekim)

⊙

TÜRK DİL KURUMU 1976 ROMAN ÖDÜLÜ

Fethi NACİ

Bu yıl TDK Roman Ödülü'nü Dursun Akçam kazandı. Edebiyat çevrelerinin ilgisini çekmeyen, çoğu eleştirmenin okumak gereksinmesini duymadığı, «Kanlıderenin Kurtları» adlı romaniyle.

«Bir romanın değerli olması için ille de edebiyat çevrelerinin ilgisini mi çekmesi gerekir! O 'Edebiyat çevreleri'nin eş dost kayırma şebekeleri olduğunu bilmiyor muyuz!» diye öfkelenenler çıkacak, biliyorum; ne var ki şunu da biliyorum: Gerçekten değerli bir edebiyat eserine o «edebiyat çevreleri» kayıtsız kalamaz.

Dursun Akçam, gördüğü, yaşadığı gerçekleri, yakından tanıdığı insanları, bu insanların çilelerini anlatıyor. Belli, söylemek istedikleri yıllar yılı birikmiş Dursun Akçam'da; bunun için roman yapısı, anlattıklarının tümünün bu yapı için gerekli olup olmadığı pek ilgilendirmiyor onu; söyleyeceğini söylüyor. Söyledikleri alabildiğine acı, alabildiğine kahredici; insanı etkilemesi için ayrıca bir romancı ustalığı gerektirmeyen acılıkta, kahredicilikte gerçekler. Dili temiz. Anlatısı sürükleyici...

Gene de başarılı bir roman diyemiyorum Kanlıdere'nin Kurtları için. Romandaki insanlar, köyden söz açan çoğu romanda olduğu gibi, bir toplumsal gerçekliğin iletilmesi için araç olarak kullanılıyorlar; iç dünyalarından bir haber yok. Merdan, Nazlı'yı seviyor, Nazlı, Merdan'ı; ama bu sevda üstüne, belirli koşullarda yaşayan bu iki insanın sevdası üstüne özgün tek çözümleme bulamıyorsunuz, 469 sayfalık romanda.. Hep harcıâlem sözler, hep her köy delikanlısına, her köy kızına yakıştırılabilecek sözler...

Kanlıdere'nin Kurtları, sonlara doğru, adamakıllı zayıflıyor. Dursun Akçam'ın romanını «iyimser» bir sonuca vardır-

mak istediği belli. Bunun için iki şey yapıyor: Bir ağa köpeğini, Altındiş'i, olumlu bir kişiye dönüştürüyor; ağayı da rezil ediyor. İkisi de toplumsal gerçeklikten soyutlanmış, en küçük inandırıcılığı olmayan uydurma «iyimserlik»ler. Altındiş'in öyle bir dönüşüm göstermesi başlı başına bir roman konusu olabilirdi; bu alabildiğine ilginç gelişmeyi Dursun Akçam akıl almaz bir ilkellikle veriyor. Ağanın rezil edilmesine gelince; Dursun Akçam, gerçekçi bir yazar olarak, toplumsal gerçekliği yansıtmak yerine, toplumsal gerçekliği imgelem gücünün yettiğince tahrif ediyor.

Roman, «yeni bir şafak doğuyordu Cemşir'in ufkunda!..» diye bitiyor. Hepimiz o «yeni şafak»ı özlüyoruz; ama o «şafak»ın doğuşunun bu kadar kolay olmadığını da biliyoruz. İmgelem gücünün ürünlerini toplumsal gerçeklik diye sunmak, herhalde, bu «şafak»ın doğuşunu çabuklaştırmaz.

Dursun Akçam'ın temiz bir dili var. Ama köylüleri konuştururken öyle öz Türkçe sözcükler kullanıyor ki yadırgamamak elde değil: İmgelem, yanıt, deney, tüze, doğa, önlem, koşul, yasa, özgecilik, saptamak, kanı, yargı, giz, görüntü, özgür...

Bu yıl da, Türk Dil Kurumu ödülleri genellikle olumlu karşılandı. Oysa, romanda, şiirde, hikâyede büyük haksızlıklar yapıldı. «Bir Gün Tek Başına» ya da «Şafak» dururken, «Kanlıdere'nin Kurtları»nın, «Bedreddin Üzerine Şiirler» dururken, «Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya»nm «Dostlukların Son Günü» dururken, «Uzun Sürmüş Bir Yaz»ın ödül alması, edebiyat ölçütleriyle, kolay kolay açıklanamaz.

Sabahattin Kudret, alınan bir kararla, bundan böyle seçiciler kurulu üyelerinin yazılı rapor vereceklerini ve bu raporların yayımlanacağını söyledi. Eh iyi eğleneceğiz demektir!

(Politika 17 Ekim)

1976'DA YENİ BİR YILA GİRERKEN

Atilla ÖZKIRIMLI

Kâğıt sıkıntısından başlayarak dağıtım yetersizliğine ve sosyo-politik ortamın sonucu olarak düşünce özgürlüğünün sınırlandırılmasıyla kitap düşmanlığına dek varan baskılardan oluşmak üzere bir dizi sorunları var yayıncılarımızın. Bunların üzerinde duracak değilim. Gerek sorunlarını, gerekse bu sorunların çözüm yollarını kendi açılarından anlatacaklar birazdan. Ben yalnızca olguları saptayacağım.

Yayınevleri açısından 1976 yılı sorunlarla dolu bir yıldır. Kitap satışlarında düşüş görülmekte, buna koşut olarak basım giderlerinin artışı kitap maliyetini yükseltmekte, bu artışın kitap fiyatlarına yansıması talebin gittikçe azalmasına yol açmaktadır. Başka ülkelerle karşılaştırıldığında ülkemizde kitap gerçekten ucuzdur. Ama o ülkelere oranla Türkiye'de milli gelir de çok düşüktür.

Bu durum ne yayınevlerini haklı çıkartır, ne de tek başına kitap satışlarını etkiler. Doğrudan sosyo- ekonomik düzenin bozukluğunun sonucudur ve düzen değişmedikçe çözülmesi de olanaksızdır. Bir örnek: Devletin tekelinde bulunan kağıtta bile üretimle tüketim dengelenemez, kağıt sıkıntısı alır yürür, aracılar daha devletin fabrikasındayken kapattıkları kağıdı karaborsa fiyatlarla yayıncıya devrederlerse, iş temelinden bozuk demektir.

Bir başka konu ülkemizde yayıncılığın örgütlenememiş olmasıdır. Gerçi bir editörler derneği vardır, ama ismi var cismi yok derneklerdendir bu da. Yayıncılar arasında bir dayanışma kurulamamamıştır. Rekabet ticari kurallarla değil hileyle yürütülmektedir. Bir kitabın iki üç çevirisi birden başka adlarla piyasaya sürülebilmekte, bir başka kitap çevirmeninden izin alınmadan el çabukluğuyla basılıvermektedir. Ya da satmamış, depo beklemiş bir kitap adı ve kapağı değiştirilerek yeni kitapmış gibi sunulmakta, işi bozulmuş bir yayıncının eski kitapları satın alınıp yeni kapak geçirilerek birkaç kat fazla fiyatla vitrinlere çıkarılmaktadır. Kuşkusuz, bütün yayıncılara yönelik değil bu suçlamalarım. Ama yayıncılıkta korsanlık adı verilen bu tür uygulamaların varlığıdır biraz da ortamı bulandıran.

Öte yandan olumlu bir gelişmenin ürünleri de toplandı 1976'da. Yayıncılar Türk yazarlarının yapıtlarına yöneldiler.

Türk sanatçılarının romanları, öykü ve şiir kitapları yayımlandı birbiri ardısıra. Okurun ilgisinin sonucuydu bu. Türk okuru kendi sorunlarını, kendi gerçekliğini yansıtan yapıtları yayımlamasını istiyordu yayıncıdan. Kâr ilkesinin geçerli olduğu, klasik arz-talep ilkesinin işlediği yayıncılık alanında, yayıncıların yerli yapıtlara ağırlık tanımaları başka nasıl açıklanabilir? Geçtiğimiz yıllarda başlayan bu gelişim 1977'de de artarak sürecek. Eldeki veriler bunu gösteriyor.

Bir başka sorunu gündeme getiriyor bu gelişim, yazarın durumunu. Türkiye'de yazarlar da örgütlenebilmiş değil. Kitaplarının satışı yüksek birkaç yazarımız dışında «telif hakkı»nın ne olacağını yayıncı belirliyor. Bu da yayıncıdan yayıncıya değişiyor. Bir yayıncı «hak yememeye» çalışırken, bir başkası sömürüyor bu durumu, bir kitabı çerez parasına kapatıyor ya da hiç bir şey ödemiyor. Yazar da kitabının yayımlanmamasındansa yayımlanmasını yeğ tutuyor. Üste para vererek kitabını bastırdığı günlerde bu günlere gelindiği için hoşnut bile durumdan. Yanlış da burada. Bunun için yayıncıyı suçlamak yanlış. Yazarın direnmesi gerek, kitapsız kalma uğruna olsa da, bir de örgütlenmesi. Geçerli olan yasalara göre, yazarlarla yayıncı arasındaki anlaşmalara dernek, sendika, hiç bir örgüt karışamaz. Biri satıcıdır, öteki de alıcı. Ama örgütlenmeyle belirli ilkelerde birleşilir, güç birliği sağlanır.

Şimdi sözü yayıncılara bırakalım. Yalnız bir iki açıklamadan sonra.

Aşağıdaki konuşmaları iki kümede toplamak gerek. Bunlardan Cumhuriyet gazetesinden çıkanlar, yayıncılığımızın durumunu belirlemek ve yayıncılarımızın sorunlarını saptamak amacıyla yapıldı. Ayrıca her yayınevinin yayıncılık politikasının belirmesi de amaçlandı. Bu konuşmaları ben yaptım. Kimi yayınevleri ise sorunlarımı yanıtlamadı.

Politika gazetesinde çıkanlar ise yayınevlerinin sorunlarını ve yeni yayın mevsimindeki kitaplarını saptamak amacını güdüyor. Sorular gazetenin sanat servisince hazırlanmış ve bütün yayıncılara gönderilmiş. Öğrendiğime göre kimi yayınevleri bu sorunları da yanıtlamamış.

Bu bölüme her iki gazetede yayımlanan yanıtları tarih sırasıyla aldım. Konuşmaların kimi bölümlerini çıkardım, konumuza açıklık getiren bölümlerini aldım. Yalnız, Nurer Uğurlu'nun yanıtları, yayıncılığımızın tarihsel gelişimini de içerdiği için bütünüyle aldım.

NURER UĞURLU YAYINCILIĞIMIZI DEĞERLENDİRİYOR

● **Bir dağıtımcı olarak Türk yayın hayatının gelişmesini nasıl değerlendiriyorsunuz?**

1960'dan sonra Türk yayın hayatı gerek nitelik ve gerekse nicelik yönünden çok önemli gelişmeler göstermiştir. Bir çeşit kendine özkün yeni ve çağdaş bir hava oluşturmuştur. 1960 öncesi Türk yayın hayatı daha çok Batı'ya dönük. Batı'nın liberal buryuva demokrat anlayışını içeren düşünce ve yazın yapıtlarına öncelik tanıyan bir görünüm içindeydi. Batı'nın klasik yapıtlarının yayınlanmasını ve bu kitapların geniş okur kitlesine ulaşmasının önemini azımsamamakla birlikte bu dönemdeki yayıncılığımız düşünce ve dünya görüşü açısından tek yanlıydı. Buna çağını en az yirmi yıl geriden izleyen bir yayıncılık da diyebiliriz. Bu dönem yayıncılığa Batı'nın sömürgeci kültürünü içeren kitaplara öncelik tanıyan, burjuva yazarlara ağırlık veren bir görünümdeydi.

● **Ya 1960 sonrası?**

1960 sonrası yayıncılığımız, Türkiye'nin toplumsal ve siyasal gelişmesine uygun bir evrim göstermiştir. Özellikle uzun yıllar ülkemizde yayınlanması türlü baskı ve yıldırmalarla geriye atılmış, hiç sözü edilmemiş ve edilememiş siyasal, ekonomik ve toplumsal yapıtların yayınlanması Türk düşüncesine yeni boyutlar ve çağdaş açılar kazandırmıştır. Bugünlerin yayıncılığında öğretisel ve düşünsel yapıtlar büyük ilgi görmüş, giderek kendi sorunlarımızın gerçekçi açıdan çözümü ve ülkemizin çağdaşlaşması doğrultusunda önemli görüşler sergilemiş, birçok araştırmalara, incelemelere ve tartışmalara kaynaklık etmiştir. 1960 eylemi, birçok yasakları yıktığı gibi, yayın yasağını da ortadan kaldırmış, birçok devrimci ve öğretisel kitaplar Türk yayın alanına yayılmış, geniş okur kitlesine ulaşmıştır. Bu tip kitapların kapışılır gibi satıldığına tanık olmuşuzdur.

● **Peki, yayıncılarımızın Türk yazarlarına karşı tutumu?**

1960 sonrası Türk yayıncılığında, Türk edebiyatı ikinci plana itilmiş, özellikle yerli yazarlarımıza gereken ilgi gösterilmemiştir. Şiir, öykü ve roman kitapları bir köşeye atılmış daha çok çeviri kitaplar piyasaya sürülmüştür. O kadar ki, adı sanı ülkesinde bile çok az duyulmuş bir yabancı yazar, örneğin bir Lâtin Amerika romancısı, bir Afrikalı öykücü Kemal Tahir, Orhan Kemal, Yaşar Kemal ve Fakir Baykurt gibi yazarlarımızdan daha çok aranır ve okunur olmuştur. 1970

sonra Türkiyesinde yayıncılığımız çok önemli ve ilgi çekici bir yere gelmiştir. Bu, öğretisel ve düşünsel yapıtların yanında, en az onlar kadar yerli yazarlarımızın da aranır ve oknur olmasıdır. Bu gelişmede yazarlarımızın ülkemizin sorunlarına yaklaşımı, onları sunuş biçiminin de büyük katkısı vardır.

● **Günümüzde bu ilginin arttığını söyleyebilir miyi?**

Yayıncılarımız sevindirici bir biçimde kendi yazarlarımıza ilgil duymağa başlamıştır. Günümüzde yeni bir yazarın kitabı bile büyük yayınevlerimizce kuşku duyulmadan yayınlanmakta, yayınevi çekmecelerinde uzun zaman beklemeden basılmaktadır. O kadar ki, yeni bir yazarın yeni bir kitabı yayıncılarımızca tanınmış bir yazarın kitabı kadar ilgi görmektedir. Ayrıca bu evrimde Türk okurunun da büyük katkısı vardır.

● **Bunu Türk okurunun gelişimine mi bağlıyorsunuz?**

Türk okuru yazarından çok şeyler beklemektedir. Ona büyük sorumluluklar yüklemektedir. Çünkü okur, bir yerde yazarla aynı düşünce ve eylem birliği içindedir. Bence, yazar okur arasındaki en güzel ilişki budur. İkisi de eylem içinde bilinçlenmekte, aynı düşünce çizgisinde birleşmektedirler. Özet olarak söylemek istersek yazarlarımız okurundan çok bilgili değildir. İkisinin de kültür düzeyi aynı yere ulaşmıştır. Bu durumda yazarlarımızın çok dikkatli olmaları gerekmektedir.

Yeni kurulmuş ve güzel giden bir ilişkinin bozulmaması için büyük çaba göstermek gerek. Bir kere okur, çırpıştırılmış düşünce ve sorunlara yaklaşımı düzensiz ve inandırıcı olmıyan yazarları defterinden siler. Çünkü okur, yazarla aynı tartışma düzeyinde bulunmaktadır ki, yazarın ona sunduğu onu en azından kadırmalıdır. Onun için yazarının çok şeyler bilmesini, bildiğini iyi, güzel ve ustaca vermesini ister. Bu da bilinçli okur olmanın güzel davranışıdır.

● **Biraz da, değişik türlerdeki kitapların satış durumundan söz eder misiniz?**

Günümüz Türkiyesinde kitapların satışları çeşitlidir. Öğretisel ve düşünsel kitaplar yanında edebiyat yayınları da geniş okur bulmaktadır. Daha dün denecek bir zaman kesiti içinde 3-5 bin arasında basılan kitaplar bugün 5-10 bin arası bir düzeye ulaşmıştır. Bu arada, yerli roman ve öykü kitaplarına duyulan ilgi de hiç yabana atılacak gibi değildir. Bilindiği gibi ülkemizde şiir kitapları her zaman en az okur bulur. Bence en seçkin okur bu okurdur. Buna rağmen iyi bir şiir kitabının bir yıl içinde iki üç, hatta daha çok baskı yaptığına 50-60 bin sattığına tanık olduk ki, bunun üzerinde biraz olsun durmak gerek. Öykü kitaplarının satış düzeyi şiirden çoktur. En çok oku-

nan edebiyat yapıtı romandır. Romana duyulan ilgi de yazarın ortaya koyduğu sorunla genişlemektedir. Bir dünya görüşünü içermiyen, bir toplumsal konuyu ele almıyan herhangi bir romanın satışı yoktur.

● **Okurun yakındığı konulardan biri de kitap fiyatları. Bu konuda düşünceleriniz?**

Ülkemizde yayıncılık daha sanayi durumuna gelmemiştir. Buna en büyük engel kitabın tüketimde lüks mal sayılmasıdır. Ayrıca bu lüsk sayılmaya Türk ekonomisinin de azımsanamıyacak bir katkısı vardır. Bir kere, kitabin hammaddesi olan kâğıdını rahat ve uygun fiyatla alamayan ve bulamayan yayıncı kitap fiyatı üzerinde önemle durmak zorunda kalıyor ki, bu da kitap fiyatları konusunda okur yakınmalarını doğuruyor.

(Cumhuriyet, 31.7.1976)

⊙

CENGİZ TUNCER (E Yayınları)

● **Yayın hayatının ölü bir mevsime girdiği şu günlerde önce sorunlarınızdan söz açalım isterseniz.**

Geçenlerde bir soruya karşılık olarak yayın hayatının değişik bir tanımını yapmak zorunda kaldım. Bana göre kitap, örgütlenmemiş özgür düşüncenin değişik bir biçimde örgütlenmesi amacına hizmet etmelidir. Bu yüzden de örgütlenmiş her şeye karşı bir ürkütücülük taşır içinde. Daha açık söylemek gerekirse bütün örgütler kitaptan korkar; bu korkunun yoğunluğu da örgütlerin tutucu yanlarıyla doğru orantılı olarak yükselir. Bu yüzden de yayın hayatının desteklenmesi gelişmesini sağlayacak kuralların konması, sorunlarının çözülmesi o ülkede örgütlenmemiş özgür düşünceye karşı genel tavrın gelişmesi eşdoğrusunda olabilir. Türkiye'nin yasaklanmış düşüncelerle dolu bir ülke olduğu düşünülürse yayın hayatının bir yığın sorunla karşı karşıya bulunduğu kendiliğinden ortaya çıkar.

Devlet size kâğıt vermez. Kâğıdı karaborsadan sağlamak zorunda kalırsınız. Posta giderleri yüksektir. Kitaplar toplatılır. İlerici gerici bütün kurumlar sizden kitabı bağış olarak almağa çalışır. Bankalar için yayın alanı rizikosu yüksek iş alanıdır, kredi vermemek için uğraşırlar.

Oysa yayın hayatının temelde bir ticaret işi olmadığı bilinmelidir. Yayın hayatı bir tutku işidir. Hangi yönde olursa olsun ticaret çizgisine doğru kaydırılması o ülkenin örgütlenmemiş özgür düşünce gelişmesini olumsuz olarak etkiler.

Şu anda ülkemiz bu sakıncanın en tehlikeli boyutlara ulaştığı bir dönemi yaşıyor.

● **Yayın politikanız nedir? Genel olarak Türkiye'deki yayın durumundan da söz eder misiniz?**

Birkaç yıl önce ünlü İtalyan yazarı İtalo Calvino (Ağaca Tüneyen Baron ve Sandık Müşahidi adlı iki kitabını yayınladık) ile konuşuyordum. Bizim kitapların listesine baktı. «Bunlarla sürdüremezsiniz yayıncılığı» dedi, «Yardımcı ders kitapları, yüksek kazançlı lüks kitaplara yönelmelisiniz.» Ben de kendisine «Yani büyük sermaye ile bu işi yapmalıyız» dedim. «Evet» dedi «Bizim patron için yayınevi metres gibidir, her yıl milyonlarca lirasını yer.» Sözünü ettiği patron İtalya'nın en büyük ve en ünlü yayınevlerinden birinin patronuydu.

Ben, örgütlenmemiş özgür düşüncenin bir potansiyel olarak kullanılabileceğine ve bu potansiyelin iyi yayını gerçekleştirmeye yeteceğine hâlâ inanıyorum. Bu yüzden de yayın politikamızı, en az kötü olan çok satışlı kitaplarla sağlanacak gelirin yararlı kitaplara yatırılması kuralına göre sürdürüyorum. Bizim dizinlerimizde hemen hemen hiç bir klâsik yok, bütün kitplarımız çağdaş yazarların eserlerinden oluşmuştur. Yüze yakın yazarı Türk okuruna tanıttık; kötüleri de var aralarında ama büyük çoğunluğu iyi, soylu ve değişik yazarlardır. Büyük bir bölümü önümüzdeki yıllarda ünlenecek yazarlardır. Oysa ülkemizde yayıncılık daha çok Tolstoy, Dostoyevski, Gorki, Balzac, Zola gibi satış şansları olan yazarlara dayanıyor. Oysa ben bu sürecin geçildiğine inanıyorum, okuyucunun çağdaş değerlerle bir an önce tanışması gerektiğine inanıyorum. Ama ne yazık ki bunu gerçekleştirecek yan desteklerden yoksunuz. Bir örnek vermek isterim, Amerikalı yazar Kurt Vonnegut Jr'ün dört kitabını bastık. Vonnegut Jr. gerçekten önemli bir yazar, ünü gittikçe bütün dünyaya yayılıyor, yapıtları ilgiyle değerlendiriliyor, olay yaratıyor. Oysa bizde üzerinde duran bile olmadı.

● **Kitap fiyatlarındaki yüksekliğin okuma oranını etkilediği söyleniyor. Ne dersiniz?**

Dünyada kitabın en ucuz satıldığı ülke Türkiye'dir. Ama bu okuyucunun alım gücü karşısında ucuz olduğu anlamına alınmamalı. Bir kâğıt sorunu var, bugün bütün dünya kâğıt sıkıntısı çekiyor, aşağı yukarı dünyanın her yerinde kâğıt fiyatları aynı — dolar olarak —. Bu yüzden kitap fiyatını dünya fiyatlarına göre düşünme zorunluğu var. Yani kitabı pahalı duruma getiren Türkiye'deki milli gelir düşüklüğüdür. Devlet ya

da kurumlar yayın hayatına parasal katkıda bulunmadıkça kitap fiyatları ucuzlamak bir yana pahalılaşmaya devam edecektir.

(Cumhuriyet, 26.6.1976)

OĞUZ AKKAN (Cem Yayınevi)

● **Sanırım, basım giderlerinden siyasal etkenlere kadar bir dizi sorunla karşı karşıya yayıncılarımız.**

Elbette. Gider artışları, özellikle kâğıt, karton gibi hammadde fiyat artışlarıyla kitap fiyatlarının yükselmesi sonucu okurun alım gücünün azalması arasındaki ters orantı önemli bir sorun. Belki de daha önemli bir sorun, bazı il ve ilçelerde gerek kitapçının çekinmesi, gerekse yapılan baskı ve tehditler nedeniyle kitapçının bazı kitapları teşhir edememesi, satamaması, katı düşüncenin bu alanda bile etkilerini gittikçe arttırması. Hele okul kitaplıklarına bazı kitapların sokulmayışını, yasaklandığını da düşünürsek.

● **Siyasal ve ekonomik bunalımların da etkisi görülüyor mu?**

İç ve dış olayların, hükümet bunalımları, enflasyon, Kıbrıs meselesi gibi, piyasayı etkilemesi sonucu, iki yıldır kitap piyasasında da krizler bir birini izledi. Her bunalımdan sonra satışlar azalıyor. Bunda kitabın ihtiyaç değil de birçok kişi tarafından lüks ihtiyaç maddesi gibi düşünülmesinin de rolü var. Özellikle yazın, tatile gidenlerin çoğu yanına kitap almıyor artık.

● **Başka hangi sorunları ekleyebiliriz bunlara?**

Basılmak için bekleyen kitap sayısının artması yanında, kağıt bulma ve basım güçlükleri de bir başka sorun. Hattâ basım güçlükleri derken sık sık elektrik kesilmesini de sayabiliriz.

Ayrıca hâlâ istenildiği gibi dağıtım yapılamamasını, kitabın birçok ilde okura ulaştırılamamasını, kitabı seven, kitaptan anlayan kitapçı sayısının da birkaç yüzü aşamamış olmasını ekleyebiliriz sorunlar dizine.

● **Biraz da yayın politikanızdan söz edelim isterseniz. Amaçlarınızı tek cümleyle özetleyebilir misiniz?**

Kültürümüze katkıda bulunabilecek yerli ve yabancı eserlerin çeşitli diziler halinde, düzenli ve olanaklar elverdiği oranda doğru, iyi ve güzel biçimde yayımlanması diyebilirim.

● **Bu dizilerin adları...**

Şöyle sıralayayım: Türk sanatçıları dizisi, Dünya Klasikleri Dizisi, Yirminci Yüzyıl Klasikler Dizisi, Nobel Dizisi, Antoloji ve Şiir Dizileri, Kültür Dizisi, Arkadaş Kitaplar adı altında geçen yıl başladığımız ve elli kitap yayımladığımız Çocuk Dizisi.

● **Yayın politikanızı açıklayıcı somut örnekler de verir misiniz?**

Dağlarca, Aziz Nesin, Yaşar Kemal, Bekir Yıldız yanında bir Nedim Gürsel'in ilk kitabının da yayımlanabilmesi, Tolstoy, Dostoyevski, Balzac gibi büyük klasiklerin yanında Asturias, Heinrich Böll, Beckett gibi yazarların daha Nobel kazanmadan önce eserlerinin yayımlanması, Salinger, Mişima, Günter Grass, Vesaas gibi modern diyebileceğimiz yazarların tanıtılması, ilk Kuzey Vietnam romanı Gök Cephesi'nin yayımlanması bize kıvanç veren örneklerdir.

Kısaca bir yandan yerli, diğer yandan klasik ya da modern, yabancı değerlerin, kültürümüze katkıda bulunabilecek eserlerinin yayımlanmasıdır amacımız.

● **Bu amaca ulaşmak için gözettiğiniz ilkeleriniz de var mı?**

Elbette Özellikle şu ikisini örnek verebilirim:

Yabancı değerlerin eserlerinde, olanaklar ölçüsünde ilk dilden, yani aslından çeviri yapmak.

Seks yayınları ya da din ve tarih istismarı yapmamak, bu tip kitapların basımına hiç yer vermemek.

● **Peki, Türk sanatçılarının yapıtlarına yönelmenizin nedenlerini açıklar mısınız?**

Bir ülkenin yayınevi öncelikle kendi sanatçılarının eserlerine yer vermeli kanısındayım. Biz, yayınevi olarak «Nobel Yayınları Dizisi» ile işe başlamıştık. 1964'te. Bu belki ters görünebilir. Ama küçük bir sermayenin emeğin katkısıyla büyümesi uzun bir süreyi alıyor. Bu dizinin sevilmesi sonucu klasiklere ve Türk Sanatçıları Dizisine başladık. Daha sonra hiç kâr amacı olmadan, hattâ bazılarında zarar edeceğimizi bile bile bazı kitapları yayımlayabildik. Bugün Nazım Hikmet'in Tüm Eserleri, Dağlarca'nın Bütün Eserleri'ni tamamlamaya çalışıyoruz. Yaşar Kemal, Ahmet Arif, Bekir Yıldız, Erdal Öz tümüyle Cem Yayınevi'ne bağlı sanatçılarımız. Aziz Nesin'in on, Orhan Kemal'in altı eseri de bu dizide yer alıyor. Bunların yanısıra her yıl Türk ve Dünya şairlerinden ortalama on kitap yayımlamaya çalışıyoruz.

● **Satış durumu nasıl?**

Şunu sevinçle belirtmeli ki son iki üç yılda bazı Türk sanatçılarının eserleri çok ünlü bir yabancı sanatçının eserlerinden daha çok satılıyor.

● **Sizce bunun nedeni ne olabilir?**

Okurun kendi sanatçısına öncelik tanıması, bu sanatçılardan bazılarının, örneğin Nâzım Hikmet, Yaşar Kemal, Aziz Nesin, Dağlarca, Orhan Kemal, dünya edebiyatındaki yerini anlaması ve onlarda kendini daha çok bulması sonucudur sanırım.

(Cumhuriyet, 10.7.1976)

⊙

TURHAN BOZKURT (Altın Kitaplar Yayınevi Yönetmenlerinden)

● **Altın Kitaplar'ın politikasını açıklar mısınız?**

Yayınevimiz 20 yıllık bir delikanlıdır. Ama Türkiye ölçülerine göre oldukça eski sayılabilir. Biz, çok yönlü bir kitap politikası uyguluyoruz. Yılda en az 100 kitap yayınlamaktayız. Klâsik dizimiz, çocuk kitapları dizimiz, Nobel dizimiz, aşk romanları dizimiz, meşhur romanlar dizimiz, bestseller dizimiz, polis romanları dizimiz, bilimsel dizimiz, modern klâsikler dizimiz ve bizim yazarlarımız dizisi ile çok daha geniş bir okur kitlesi oluşturmak istiyoruz.

● **Neden renkli ve gösterişli kapaklara yöneliyorsunuz?**

Liberal bir toplumda bütün moda yenilikleri ilgiyle izlenir. İnsanların güzele ve yeniye karşı hayranlıkları vardır. İşte Altın Kitaplar bundan esinlenerek vatandaşa kitabı sevdirmek için dış görünüşüne büyük önem vermektedir. Böylece kitabı güzel ve sevimli gören okur, onu alıp okuduktan sonra, nasıl olsa elinden bırakamayacaktır.

● **Altın Kitaplar listesinin en önemli özelliği nedir?**

Altın Kitaplar'ın listesi dünyanın en ünlü yazar ve eserleriyle dopdoludur. Dostoyevski'den Şolohov'a, André Malraux'dan Harold Robbins'e, Dr. Jivago'dan Rüzgâr Gibi Geçti'ye, Vurguncular'dan Jaws'a kadar en seçkin ve pahalı eserleri listesinde toplamıştır. Bu yıl da yine dünyanın en ünlü ve en güzel eserlerini yayınlamaya devam edecektir. Listemiz büyük yeniliklerle doludur. Bizi zirveye çıkaran okurlarımıza daha büyük bir güçle hizmet anlayışı içindeyiz.

● **Yerli yazara gereken önem veriliyor mu yayınevinizce?**

Yayınevimizin eksiği yerli yazarlardı. Şimdi bu eksiğimizi gidermeğe çalışıyoruz. Çeviriye alışkın bir okur alanı var. Biz bu okur kitlesini de yerli yazar okurları arasına katmak istediğindeyiz. Sonuçlar olumludur. Yayın yelpazemizde yerli yazarlar da yer alınca yayınevimiz edebiyat içi bütün türleri kapsamış oluyor. Ayrıca büyük bir yayınevinin listesinde yerli yazarların bulunması gereğini de her zaman savunmuşuzdur. Yerli yazarlar dizimizin yıllar geçtikçe çeviri kitaplarımız kadar büyük bir okur kitlesine ulaşacağına inanıyoruz.

● **Son olarak sorunlarınızdan da söz eder misiniz?**

Kâğıt ve cilt bezi bulmakta büyük güçlük çekiyoruz. Ama kitapseverleri kendi dertlerimizle meşgul etmeğe ne gerek var? Bizim sorunlarımızı yetkililer zaten biliyor. Bütün kitapseverlere gönüllerince eserler dilerim...

(Cumhuriyet, 28.8.1976)

⊙

DOĞAN HIZLAN (Altın Kitaplar Yayınevi Yönetmenlerinden)

Yayıncılara sorular :

1 — Türkiye'de yayımcılık sorunları üstüne düşünceleriniz?
2 — Yayınevinizin bu yılki yayın programı nedir?

Önümüzdeki kitap sezonuna da her yıl olduğu gibi yeniliklerle başlayacak Altın Kitaplar.

Bizim Yazarlarımız Dizisi'nde Aziz Nesin'in Nazım Hikmet'i anlatan Türkiye Şarkısı, Necati Cumalı'nın Makedonya Türkleri'nin göçünü dile getiren Viran Dağlar adlı romanının birinci cildi, ayrıca genç yazarlardan 2 roman daha yayınlanacak Meşhur Romanlar dizisinde Irving Wallece'ın, R. Entebbe Baskını, Sidney Sheldon'ın Aynadaki Yabancı, Harold Robbins'in, Mario Simmel'in ve Mario Puzo'nun çıkacak yeni romanları liste başı olarak sayılabilir.

Nobel dizimizde, Steinbeck'ten iki roman, Bertrand Russell'den İktidar, 1976 Nobelini kazanacak yazardan 1 kitap düşünüyoruz.

Altın Klasikler dizisinde Madam Bovary ve Sefiller'in yeni çevirileri ile yetineceğiz.

Bilimsel Dizi'de, İkinci Dünya Savaşı, Cinsel Sapmalar, Kudret, Sağlıklı Kal Uzun Yaşa ilk sırada yer alıyor.

Çocuk romanları dizimizde ünlü klasikler ağır basacak, her ay bir kitap yayınlayacağız.

Polisiye dizimiz ve Pembe dizimiz eskisi gibi yeniliklerle okurlarımıza sunulacak.

Son olarak yayınevimizin gurur duyduğu Yeni Edebiyat dergimiz Kasım ayında edebiyat severlerine tekrar kavuşacak...

Bu arada dünyada yayınlanacak en yeni kitapları orijinal kopyalarının yayınladıkları ülkelerle aynı anda Türkiye'de yayınlayacağız.

Bu yıl da hedefimiz geçen yıllarda olduğu gibi, en az 100 kitap yayınlamaktır.

Kâğıt durumunun aksaklığından çok yakınıyoruz. Ama, iç dertlerimizle okuru tedirgin etmeyelim.

Bütün kitapseverlere gönüllerince yapıtlar dileriz...

(Politika, 22.8.1976)

⊙

CAVİT TUNCER (Konuk Yayınları adına)

Türkiyeli yayıncıların sorunlarını üç açıdan ele almanın isabetli olacağı kanısındayız:

1 — Okurlar açısından,

2 — Siyasal iktidarlar açısından,

3 — Yayınevleri açısından,

1 — a) Cumhuriyet hükümetlerinin uyguladıkları milli eğitim politikasının başarısızlığı sonucu, Türk toplumunda yeterli bir kültür birikimi oluşmamış ve okuma yazma oranının düzeyi oldukça düşük kalmıştır. Türkiye, genellikle okur kitlesinin az olduğu bir ülkedir.

b) 12 Mart hükümetlerinin ve MC iktidarının kültür politikası, toplumu olumsuz yönde şartlandırmış ve kitaba olan ilgiyi başka alanlara çevirme doğrultusunda olmuştur.

c) Okur kitlesinin yoğun bulunduğu büyük kentlerde, özellikle ulaşım güçlüklerinin büyük zaman kaybına yol açtığı görülmektedir. İş yoğunluğu ve çalışma koşullarının ağırlığı da buna eklenecek olursa, çalışan bir insanın kitap okumaya ayıracağı zamanın oldukça sınırlı kaldığı kolayca anlaşılır.

d) Sosyal sorunların gitgide artan ölçüde aile hayatına

yansıması, büyük çoğunluğunu dar gelirlilerin oluşturduğu çalışan insanları moral ve psikolojik yönden etkilemektedir.

e) Toplumda, emperyalist kültürün yörüngesinden çıkma eğilimi günden güne güçlenmektedir. Bununla ilgili olarak gelişen sendika ve dernek faaliyetlerinin, sinema gösterilerinin, açık oturumların, konferansların ve toplantıların, kitaplara ilgiyi özendirmekle birlikte, kitap okuma süresini önemli ölçüde kısıtladığı da bir gerçektir.

f) Ve nihayet, kitap okuma ihtiyacının ağır bastığı işçi, memur, öğrenci ve aydın tabakalarda satınalma gücünün giderek azalması, okurun kitap ihtiyacını asgari düzeyde tutmasına yol açmaktadır.

2 — a) Yeni fikirlerin topluma aktarılmasında, köhne mevzuat bir baskı unsuru niteliğindedir. Yayıncı, antidemokratik yasaların tehdidi altında yayın yapmak zorundadır.

b) MC'nin, ilerici, demokratik kültüre olan düşmanlığı, birçok kitabın okul kitaplıklarından çıkarılmasına ve ilerici kitapların gezici sergilere alınmamasına kadar varmıştır.

c) Kitap yasaklamaları ve toplatmaları, hakkındaki yasaklama kararı mahkemeler tarafından kaldırılmış ve satışı serbest bırakılmış kitapların «yasak kitap» işlemi görmeye devam etmesi ve yeniden toplatılması, MC iktidarı döneminde olağan bir hale gelmiştir.

d) Kitabevlerinin baskınlar düzenlenerek tahrip edilmeleri karşısında hükümet etkisiz kalmaktadır.

e) Posta masraflarının kabarıklığı, kitap göndermelerde postanelerde çıkarılan güçlükler ve yayıncıların basına gösterilen kolaylıklardan yararlanamamaları da, burada değinebileceğimiz önemli sorunlardan biridir. Yayıncıları, en zorunlu ihtiyaçlarından biri olan kağıdı ancak ikinci ellerden tedarik edebilmektedirler!

3 — Belli alanlarda ihtisaslaşmış olan ihtiyaç giderek artmaktadır.

Yayın maliyetlerinin günden güne yükselmesi ve kitap fiyatlarını aynı ölçüde artırmanın güçlüğü, dağıtım sisteminin güçlüğü dağıtım sisteminin yeterli ölçüde gelişmemiş olması gibi faktörler de yayıncının başlıca sorunları arasında yer almaktadır.

Ekonomi, politika bilimi, tarih, felsefe ve sosyoloji alanlarına ağırlık tanımak üzere, edebiyat ve edebiyat incelemelerine de yer vererek yayınlarımızı sürdürmek niyetindeyiz. Yayınevimiz özgürlük, demokrasi ve sosyal ilerleme doğrultusunda bir politika izlemeye devam edecektir. Bu yılın yayın programı

ile ilgili olarak, pek yakında çıkacak bazı kitaplarımızı şöylece sıralayabiliriz: Çağımızda Kapitalizm ve Enternasyonalci Öğretisi Marksçılık — Leninçilik, Toplumsal İlerleme Yolunda Barış içinde Birlikle Yaşama Politikası ve Yakın Çağlar Tarihi (cilt II ve III.)

(Politika, 23.9.1976)

⊙

ÜLKÜ TAMER (Milliyet Yayınları Genel Yönetmeni)

— Türkiye'de yayıncılık sorunları...

— «Milliyet Yayınları»nda birinci ayım bu; ama 1958'den beri kitap piyasasının içindeyim. Bu yüzden yayıncılığın sorunlarına yabancı sayılmam. Aklıma gelen ilk sorun, giderlerin yüksekliği. Okurlar, kitap fiyatlarını, ülkemiz koşullarına göre, çok yüksek buluyorlar. Haklılar, Ama yayıncılar da haklıdır; çünkü kağıt ve baskı giderleri gözönünde tutulursa, kitaplara daha düşük fiyatlar koyamazlar. Okurun satmalma gücü, dilediği kitapların hepsini almasına engel oluyor, bu da ilginç bir çok kitabın satılmamasına okura ulaşamamasına yol açıyor. Onun için, yayıncılar diledikleri kitapla her zaman ilgilenemiyorlar, istedikleri oranda yararlı olamıyorlar.

— Bu yılki yayın programınız...

— «Milliyet Yayınları»nın amacı, çağının sorunlarıyla sürekli ilgilenen bir okur kitlesinin kitap gereksinmesini karşılamak... Bu okur kitlesi, aşk romanına da, polisiye romana da, eğlendirici kitaba da gereksinme duyacaktır. Bu geniş çerçeve içinde en «kaliteli» yapıtları vermek istiyoruz. Bu yılki yayın programımız oldukça yüklü. Artık yerleşmiş dizilerimizi yeni kitaplarla sürdüreceğiz. Başka diziler açmayı da düşünüyoruz. Son iki yılda roman yarışmalarıyla Türk edebiyatına katkıda bulunduğumuzu sanıyoruz; bu katkımızı daha da arttırmak görevlerimizden biri.

Yayımlanmak üzere bulunan kitaplarımızdan bazılarının adlarını vereyim:

Tarih Dizisi'nden iki kitap: «Tanzimat» ile «Woods Paşa'nın Anıları».

Hasan Pulur'un «Olaylar ve İnsanlar — 2» si.

Roger Ikor'un romanı: «Suçsuzlar Kapısı».

(Politika, 24.9.1976)

⊙

ERAY CANBERK - AFŞAR TİMUÇİN
(Kavram Yayınları)

Sorunların başında maliyet, kitabı okura ulaştırma gibi sorunlar var elbette. Bir de çevirmen sorunu var. Ancak, bizim şimdilik çevirmen sorunumuz yok, genellikle kitaplarımızı kendimiz hazırlıyoruz çünkü. Gelecek günlerin bize neler getireceğini şimdiden bilemiyoruz.

Biz yayın politikamızı kendi çalışma düzenimize göre ayarladık: daha çok, bilim ve felsefe kitapları çıkaracağız. Bu yüzden, «bilim ve felsefe» dizimiz bizi en çok uğraştıran dizi olacak. Bu arada, zaman zaman, çok önemli bulduğumuz, okura ulaştırılması gerektiğine inandığımız hikâye ve romanlar da basacağız. «Roman ve Hikâye» dizimizin dışında iki dizimiz daha var: «Tarih-belge-gezi anı» dizisi, «Sanat ve edebiyat» dizisi.

İlk kitabımız ARİSTOTELES FELSEFESİ yayımlandı. Birinci kitabımızı, ünlü düşünür Lucien Goldmann'dan yaptığımız SEÇMELER izliyor. Üçüncü kitabımız kasımda çıkacak. Afşar Timuçin'in özgün bir çalışması olan DESCARTES, Asıl adı DESCARTEC'CI BİLGİ KURAMININ TEMELLENDİRİLİŞİ olan bu çalışma doktora tezi olarak yazılmış, bir başka yayınevi tarafından basılmıştı. Bu kitapları iki felsefe kitabı ve iki roman izleyecek. Felsefe kitaplarından biri, Paul Nizan'ın BEKÇİ KÖPEKLERİ. Paul Nizan bu kitabında felsefenin birçok sorununu açık ve anlaşılır bir dille ele alıyor. Öbürü, Lucien Goldmann'ın KANT FELSEFESİNE GİRİŞ'i. Kant'ı çağı içinde, kendinden önceki ve kendinden sonraki felsefelere bağlı olarak inceleyen bu kitap, Kant çağının toplumsal özelliklerini derinlemesine ele alıyor, özellikle Kant düşüncesinin burjuva düşüncesi içindeki yerini belirleme çalışıyor.

Bu arada üç aylık bir FELSEFE DERGİSİ çıkarmayı tasarlıyoruz, Ocak 1977'den başlayarak.

Bütün bunlar 1976 programı içinde gerçekleştirilecek çalışmalar. 1977 programını da hazırladık. Ama bu programda ufak tefek değişiklikler olabilir. 1977'de de çalışmalarımızın ağırlık noktasını bilim ve felsefe kitapları meydana getirecek.

(Politika, 24.9.1976)

ÖMÜR CANDAŞ (Esi Yayınları Yöneticisi)

Son on yılda, kitap yayını alanında oldukça büyük gelişmeler olmuştur elbette. Ama bugün, en büyük yayın kuruluşlarının yatırımları bile, küçük çapta bir sanayi işletmesinin yatırımına eşdeğerde değildir. Bunun nedenlerini açıklayacak yeterli araştırma ve istatistikler de ne yazık ki yapılmamıştır. Ancak kişisel gözlemim olarak şunu söyleyebilirim; Duygu düşünce, bilgi ve hatta haber iletişiminde yazı, ülkemizde yeterli bir etkinliğe ulaşamamıştır daha. Bir başka deyişle, yazılı iletişim araçlarına «talep» düşüktür. Yazıya ağırlık veren gazetelerin tirajı da bunu doğrulamaktadır. Büyük sermaye kolaylıkla «talep» yaratamayacağı bir alana elbette ki yatırım yapmamaktadır. Yazılı iletişim araçlarına talebi arttırmanınsa, öbür tüketim mallarına olan talebi arttırmaya oranla çok daha güç olduğu da açıktır. Ayrıca büyük sermayenin, böyle bir talebi yaratmayı özellikle istemediği de düşünülebilir. Çünkü büyük sermaye çevrelerinin bugünkü yapısı, sağlıklı bir biçimde yapılacak duygu, düşünce ve bilgi iletişiminin yaratacağı birikime dayanabilecek nitelikte değildir. Demokrasiyi tekyanlı yürütme çabaları da bunun kanıtıdır. Bence temelde yayıncılığın en önemli sorunu, «yazılı iletişim araçlarına «talep» sorunudur. Bu talebin yaratılabilmesi de kuşkusuz politik düzeyde bir takım köklü değişikliklere bağlıdır.

2 — Esi yayınları, geliştirici ve yetiştirici yayınlar yapmak amacıyla kurulmuştur. Gelişme ve yetişme çağındaki okurlara yönelmiştir. Ülkemizde bu alanda büyük bir boşluk vardır. Son yıllarlarımızın sanıldığından daha yoğun ve etkin çabalar için de olduklarını kanıtlayacağını da sanıyorum. Ayrıca böyle bir bütünlük, bu alanlar arasındaki kopukluğu gidererek, yaşadığımız ortama daha çok yönlü bakabilmemize ve bilim, sanat, teknik arasında, günümüzde zorunlu olan ilişkilerin kurulmasına yardımcı olacaktır.

Esi Yayınları, «yarının büyüklerinin duygu ve bilgi yönleriyle gelişmiş, yaşama bağlı ve yabancılasmamış güçlü bireyler olmaları için» başlattığı ve 9 - 14 yaş arası okurlara seslenen «Yetişme Dizisi»ni bu yıl da devam ettirecektir. Bu dizide ünlü yazarların, 9-14 yaş arasındaki okuyucu tarafından kavrayabilecek nitelikteki yapıtları, yer almaktadır. Ayrıca, yatırım olanakları elverdiği ölçüde hazırlığı sürdürülen yeni diziler de yayınlarımız arasında yer alacaktır.

(Politika, 25.9.1976)

ZEKİ ÖZTÜRK (Öncü Yayınevi Sahibi)

Daha iyisini, daha az hatalı olanını yapabilmenin çabası ve bilinci içinde yayın yapmayı düşünüyorum. Bilinen tüm provokasyonların içinde olmamıza karşın, «KARL MARKS'IN BİYOGRAFİ»sini yayımladıktan sonra... Burada, böyle bir kitabı, en büyük sorumlulukla, kötü hapishane koşullarında çevirerek okuyucuya kavuşturulmasında asıl emeği geçen ERTUĞRUL KÜRKÇÜ'yü anmak görevimizdir. Bu yayın döneminde, HENRİ LEFEBVRE'in, MARKS'IN SOSYOLOJİSİ'ni yayınlayacağım. Ayrıca, FRİEDRİCH ENGELS ve LENİN'in BİYOĞRAFİLERİini de yayınlamayı planlamış bulunuyorum.

2 — İlerici yayıncıların, ne denli zor koşullar altında yayın yaptığı herkesin malümudur. Öteden beri. özellikle de 12 Mart faşizminden bu yana süregelen terör ve baskılar... Ekonomik baskılar... Provokasyonlar... Faşizmin bu işlevi, özellikle de, ilerici yayıncılar üzerindeki baskısını daha etkin biçimde gösteriyor. Gün olmuyor ki, yayınlanan kitaplarımız için kovuşturma açılmasın, ilerici yayıncıların, 1971'den bu yana, sanırım tutuksuz, işkencesiz ve soruşturmasız günleri kalmadı... Kâğıt, baskı dağıtım gibi sorunlar yayımcının ülkemizdeki sorunlarını çoktan aştı. Biliniyor ki, bir gün başta işçi sınıfı olmak üzere tüm demokratik güçlerin savaşımı sonucunda, ilerici yayımcılığın sorunlarıyle birlikte ve ilerici yayıncılığın asıl anlamı, temelden çözüme kavuşacaktır. Şimdilerde yapılan yayıncılığın, disiplin ve sorumluluk içinde yapıldığı söylenemez. Fakat bugünkü aşamada bile, ilerici yayıncıların yapacakları o kadar görevleri var ki. Kanımca, 1960'lardan bu yana bireysel çabalarla sürdürülen yayıncılık, iyi niyetlere karşın, ciddî yayın yapmak ülkemizdeki gelişmelerden sonra hiç de kolay olmayacaktır.

(Politika, 28.9.1976)

ALİ BUCAK (Koral Yayınları Yöneticisi)

1 — Türkiyeli yayımcının sorunları deyince, ilerici yurtsever yayıncıların sorunlarını anlıyorum. Diğerlerinin sorunları olduğunu sanmam.

Tabii, sorun deyince de aklımıza ilk gelen, anti-demokratik baskılar oluyor. Diğerleri ikincil. Kitap toplatma-

lar, peşin fikirli bilirkişilerin de gayretiyle, alabildiğine yapılıyor. Bir de keyfi toplamalar var ki (özellikle taşrada), canı isteyen görevli istediği kitabı, kitapçıdan alıp götürüyor. DGM'-ler artık kitaplara da el attı. Kitaplarla ilgili davalara da bakıyorlar. Kitapların devlet güvenliğini ne kadar ilgilendirdiğini bilemiyorum, Şu anda hapiste olan iki yayıncı arkadaşımız var. Dosyası Yargıtay'da olanlar, henüz yargılananlar hariç. Kitabevleri yakılıyor, kitapçılar tehdit ediliyor, böylece kitabın okuyucuya ulaşmasını engellemeye çalışıyorlar. Bir çeşit, dağıtımın damarlarını tıkama. Bazı PTT memurları, sipariş üzerine gönderdiğimiz kitapları keyfi olarak iade ediyorlar. Baskı ve engellemeler anlatmakla bitmez.

Ekonomik sorunlarımız var. Özellikle kağıt temini konusunda. Yayımcılara kredili kağıt alma imkânı sağlanmalı. Bir de kitap korsanlığı, yanlış ve eksik çeviri başkasının çevirisinin izinsiz basımı gibi durumlar oluyor ki, bunlar da okuyucunun genel olarak kitaplara ilgisini azaltıyor. Bir kitabı güvenle alamıyor.

Son günlerde Yayıncılar Derneği kuruldu. Gerek antidemokratik, gerekse de ekonomik baskılara karşı örgütleneceğiz. Ayrıca yayıncıların kendi aralarında disipline olmaları, bazı konuları prensiplere bağlamaları gerek.

2 — Bu yılkı yayın programımız tam kesinleşmedi. Önce şunu söyleyeyim, Marksist klâsiklerden kitap ve derlemeleri yayınlamaya devam edeceğiz. Geçen yıl, Edvar Snow'un «Çin Üzerinde Kızıl Yıldız»ını yayınlamıştık. Bu yıl da Mao Zedung'un ölümü nedeniyle geniş bir biyografisini yayınlamayı düşünüyoruz. Ayrıca, Çinle, ilgili olarak «Kültür Devrimi Tarihi» ve «Çin'de Köylü İsyanları Tarihi» adlı iki inceleme kitabımız var. George Thomson'un «Marks'tan Mao Zedung'a Devrimci Diyalektik» adlı kitabı da yakında çıkacak. Telif eserlere de yer vereceğiz. Haşmet Zeybek'in «Alpagut» oyunu ve Mehmet Emin Bozarslan'ın yeni araştırmalarını yayınlayacağız. Bu yıl, genç bir romancımızı da okuyucularımıza tanıtmayı düşünüyoruz.

(Politika, 28.9.1976)

MEHMET HARMANCI (Koza Yayınevi)

1. Koza Yayınevi, bir kaç dizide sürdürdüğü yayınlarına bu yılın ortalarında uygulamasına giriştiği «Türk Yazarları»yla yeni bir atılıma başladı. «Türk Yazarları» dizisinde yer alan ve yer alacak kitaplar, bütünüyle şiir, roman, hikâye dallarını kapsamıyor. Bunlara denemeyi, incelemeyi, araştırıyı, geziyi, biyografi ve sinemayı da kattık. Bir aksama olmazsa, önümüzdeki bir yıl içinde Türk yazarlarından yirmibeş kadar kitap sunacağız. Bunlar, Cemal Süreyya, Tomris Uyar, Ö. F. Toprak, Burhan Günel, Tarık Dursun, K. Tevfik Akdağ, Orhan Duru, Edip Cansever, Mehmet Güler, Orhon M. Arıburnu, Nabizade Nazım, Adnan Binyazar, Vecihi Timuroğlu, Muzaffer Buyrukçu, Mahmut T. Öngören, Semih Tuğrul, Mete Akyol, Ali Püsküllüoğlu, Rüştü Şardağ, Enver Naci Gökşen, Tekin Sönmez, Sezer Tansuğ, Demir Özlü, Ebubekir Hazım Tepeyran ve Semiha Berksoy'dan.

«Türk Yazarları» dizisinin yanı sıra «oba», «güncel» ve «çocuk kitapları»yla «roman» dizilerimiz de sürdürülecek.

2. Günümüz Türkiyesinde yayıncılığın başlıca sorunu, gereğince okura ulaşamamaktır. Kağıt, baskı-dizgi pek önemli sorunlar değil, hala kırk milyonluk bir ülkede üç ile beş bin arası kitap satılıyor. Bu eksikliğin nedenini okura ulaşamamakta, dört başı bayındır bir dağıtım yokluğuna bağlıyoruz. Bu sorun çözüldüğünde (yani, kitaplar sözgelimi Siirt ilindeki kitapçılara kadar zamanında iletildiğinde) bu sayının en az iki katı olacağına inanıyoruz.

(Politika, 29.9.1976)

⊙

VEDAT GÜNYOL (Çan Yayınları)

Cumhuriyet dönemiyle birlikte, kitap yayını, bir iki kitabevi dışında, okuma yazması olmayan, kitap yayınını, bir bakkal kafası, bakkal hırsı, kazanç tutkusu içinde belirli bir dünya görüşünden uzak kimselerin eline geçti. Okul kitaplarının baskısını da ellerine geçiren ve bu sayede para üstüne para koyan sivrilmiş bir kaç yayınevinin burada adını vermenin gereği yok. Çoğu böylesi kimselerin tekelinde olan yayımcılığımızın başlıca sorunları, **Birinci Türk Neşriyat Kongresi**'nde (1939), ucuz kâğıt, ucuz baskı araçları, indirimli posta ücretleri, ucuz

ve güvenli dağıtım olanakları gibi, hepsi de devletin insafına hoşgörüşüne, yardımına, ilgisine bel bağlamak biçiminde dile geliyordu.

Yayıncıların sorunları, Birinci Neşriyat Kongresinde dile getirilen sorunlardan ne bir parmak aşağı, ne bir parmak yukarıdır. Ne var ki, bakkal kafalı, renksiz, eyyamcı yayıncıların devletten bekledikleri ilgi, bir çeşit ilgisizliktir, savcıların, yargıçların, emniyetçilerin ilgisizliği, kitap toplamak, kitapçı dükkânlarını ateşe vermek, verdirmek biçiminde beliren ilginin ilgisizleşmesi.

2 — Bu yıl en az on kitap yayınlamak niyetindeyim. Bunlardan beşi Çan Yayınları'nda daha önce çıkıp da tükenen kitapların ikinci, üçüncü, dördüncü baskılarıdır. Ekim ayında Politika Sanatı'nın, Bertrand Russel'den S. Eyüboğlu ile yaptığımız Dünyamızın Sorunları'nın ikinci üçüncü baskıları. Einstein ve Albert Bayet'nin eserleri. Telifler arasında, benim Uzak Yakın Anılar'la Çalakalem adı altında topladığım eleştiri yazılarım. Sonra David Shub'dan yaptığım Lenin biyografisi, Saint -Just'ten seçmeler, Blanqui'den seçmeler.

(Politika, 29.9.1976)

⊙

ABDULLAH ÖZKAN (Gözlem Yayınları)

1 — Ülkemizdeki yayıncılığın pek çok sorunu var. Bunlardan ilk anda dile getirilenler, kapitalist üretim koşullarının tayin ettiği sorunlar. Dağıtım yetersizliği, kâğıt ve baskı fiyatları, posta ücretleri gibi birçok teknik sorun. Bunlar gerçekten önemli sorunlar. Ancak biz bütün bu sorunların ötesinde temel bir soruna değinmek istiyoruz. Bu, Türkiye'deki yayıncılığın okurla diyalog kuramaması sorunudur. Kapitalist üretim ilişkilerinin tayin ettiği koşullar altında kitabı bir «meta» olarak üretiyor ve pazara sürüyorsunuz. Bundan sonra kitabın okura ulaşmasına kadarki aşamayı yayıncı dışındaki unsurlar belirliyor. Birkaç gazetedeki köşe yazarlarının «okuyun bu kitabı» türünden övgüleri, kitabın güncel bir konuyu ele alması, biraz reklam, hatta biraz da «popüler» bir kitap olması satış sayısını artırabiliyor. Oysa kitaplardaki içerik sorununu değerlendirebilecek türden bir denetimin varlığı ve etkinliği gerekli. Son yıllarda toplumsal sorunlarla ilgili araştırmalara duyulan ilgi gözle görülür bir şekilde arttıysa da bunun niceliğinden çok ni-

teliği önemli. Şu veya bu sorunu ele alan bir kitabın kamuoyuna mal edilmesi ve tartışılır bir sorun haline gelmesi ve bir eleştiri süzgecinden geçirilmesi gerekir.

Özetle söyleyecek olursak, büyük bir emekle hazırlanan kitabın üretildikten sonra kaderiyle baş başa bırakılmasıdır asıl sorun. Bunu okurla yakın ilişki kurmak, hatta okur denetiminin kurulmasını sağlamakla olumlu bir durama getirmek mümkün olabilir. Özellikle, sol kitapların yurt çapında etkin bir dağıtımı sağlanamadığından (burada politik baskı da söz konusudur) % 35 40 oranında bir indirimle dağıtıcılara bırakılan kitabın ucuz fiyatla doğrudan doğruya okuyucuya ulaşmasını sağlayacak Kitap Kulüpleri türünden yeni organizasyonlar da kurulabilir. Kitaplar üzerindeki politik baskılar, toplatılma olayları gibi sorunlar ise ülkemizdeki genel politik baskının yayıncılığımıza yansıyan yanlarıdır. Burada da tüm toplumsal olaylarda olması gereken ortak mücadelenin sağlanması, sorunlara sahip çıkılması hatta kitaba sahip çıkılması gibi durumlar söz konusudur ama bunlar yayıncılık sorunlarını aşan durumlardır.

2 — Dört dizide sürdürdüğümüz yayınlarımızın bu yıl yayınlanacak kitapları ise şöyle sıralayabiliriz:

Bilim Dizisi :

Stefanos Yerasimos'un Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye isimli eserinin III. ve son cildi.

2 — Bu dizinin ikinci kitabı Atilla Aksoy'un hazırladığı Azgelişmişlik ve Emperyalizm isimli derlemesinin devamı olan Emperyalizm üzerine bir derleme...

3 — Dizinin üçüncü kitabı Nisan 1976'da Almanyada yayınlanan bir kitap. Ulrich Alberecht, Dieter Ernet, Peter Lock ve Herbert Wulf isimli 4 yazarın hazırladığı «Silahlanma ve Azgelişmişlik» isimli bu kitapta Türkiye, Yunanistan, İran ve Hindistan ülkelerindeki emperyalizmin denetimindeki hızlanan silahlanma yarışını niceliği ve niteliği inceleniyor.

İşçi Hareketleri Sorunları Dizisi :

1 — Dizinin ilk kitabı Paris Üniversitesi Öğretim Üyelerinden G. Haupt ve Paul Dumont'un ilk kez Türkiye'de basılacak ve Gözlem Yayınları için hazırlanan Osmanlı Dönemi Sosyalizmi üzerine bir kitaptır.

2 — İkinci olarak, M. Nikolinakos'un geçen yıl Almanya'da yayınlanan ve pek çok dile çevrilen «İşçi Göçü ve Kapitalizm» isimli çalışması yayınlanacak.

Eğitim Sorunları Dizisi :

1 — Dizinin ilk kitabı Alman araştırmacısı E. A. Rauter'in «Düzene Uygun Kafalar Nasıl Oluşturulur» isimli çalışmasıdır.

2 — Bundan başka, ünlü Sovyet Eğitimcisi A. Makarenko'nun eğitim deneyini anlattığı iki ciltlik anıları yayınlanacak.

3 — Üçüncü olarak J. Korczak'ın eğitim sorunlarıyla ilgili bir kitabı yayınlanacak.

Gözlem Çocuk Aşama Dizisi :

Bu dizide sırasıyle şu kitaplar yayınlanacak:

1 — Yaşamaya Dair: Nâzım Hikmet
2 — Albalon'un Morbalon'a Sevdası: Ümit Denizer
3 — Yeşil Köpek: Stanislav Stratiev
4 — Haydut Oğlu Haydut: Karel Çapek
5 — Biskay Körfezi: Stanislav Stratiev.

(Politika, 30.9.1976)

⊙

SIRRI ÖZTÜRK (Sorun Yayınları)

İlerici yayıncıların; 141 142 gibi faşist yasaların baskıların, tehditlerin, sağdan ve soldan gelen provakasyonların, ekonomik güçlüklerin, kitap toplatmanın, yayınları sattırmama ve kitabevi kundaklama, vd. onlarca sorunları bulunmaktadır.

Bilinen bu sorunlar dururken, kalkıp da; kağıt baskı, cilt, dağıtım-pazarlama gibi sorunların sözünü etmeğe kalkışmak, temel doğruları gizlemek, konuyu sapıttırmak anlamına gelmez mi? Aslında tüm bunlar da yayıncı için elbette büyük sorunlardır.

Sözü edilen bu sorunlar, ülkemizin diğer temel sorunlarından ayrı olarak ele alınamazlar. Tüm yayıncılar da bunu bilirler. Ve bu nedenle de, ülkemizin ilerici hareketinin dışında bir çözüm öneremezler.

Burada hemen değinilecek bir konu da, yayıncıların aralarında bulunması gereken asgari diyalog ve dayanışmadır. Herkesçe de bilinmektedir ki, yayıncılar arasında olması gereken birlik ve dayanışma değil asgari ölçülerde, hemen hemen hiç yoktur. Herkes, kendi sınıfsal ve düşünsel konumuna uygun olarak, ve bugünkü aşamada bile, olması gereken ve yadırganamayacak olan disiplin ve sorumluluktan uzak bir şekilde, dilediği kitabı, dilediği bir biçimde basabilmektedir.

Söz, «yayıncılığın sorunları»na gelince doğal olarak yayıncının kimliği, geçmişi, olanakları ve bunun kaynağı, kitleyle kurduğu diyalog, kitlelere getirdiği-götürdüğü... gibi konular, hep gündeme geliyor. Gene -ilericilik söz konusu olunca- basılan kitapların çeviri ve redaksiyonlarının nasıl yapıldığı? Yayınevlerinin bu yoldaki organizasyonlarının hangi seviyede bulunduğu?... Tüm bunlar, ve daha bir çokları, ayrıntılarına dek sıralanabilir.

İlerici yayınların sadece basılması işlevinin, yerine getirilmiş bir ödev, tek başına tamamlanmış bir fonksiyon olarak tanımlanamayacağı açıktır. Ayrıca, gerekliliği kanıtlanan bir yayının istenilen ölçüde, asıl sahibine ulaştırılmasını sağlamak her ilericinin ödevi olması bir yana, dağıtım işi, örgütlenememiş bir konudur.

2) Yayınevimizin 1976 - 1977 yayın döneminde basılmasını planladığı kitaplar şunlardır:

1 — Devlet Güvenlik Mahkemeleri. Derleyen: Mutlu Kurtuluş.

2 — Sendikalar ve Sosyalizm. Yazan: Henri Krasucki (basılıyor.)

3 — İşçi sınıfını politika dışı tutan teorilerin eleştirisi. M. Panova, F. Lerner, Y. Tchaplygeuine, N. Béleooussov.

4 — Bilimsel Teknolojik Devrim ve Üçüncü Dünya A. Shpirt.

5 — Küba Komünist Partisi 1. Kongresi (Gramma'dan)

6 — Bugünkü İspanya'da Sınıflar Savaşı. Hans-Werner Fransa (IMS).

Yayınevimiz, bunların dışında, ülkemiz yazarlarının ürettikleri ve konularıyla birer sorun sayılabilecek telif kitapları da yayınlacaktır.

(Politika, 1.10.1976)

⊙

ERDAL ÖZ (Cem Yayınevi Arkadaş Kitapları Yöneticisi)

Kitap kağıdını fabrikadan değil de, her gün artan fiyatlarla karaborsadan almak zorunda kalışımız. Kitap dağıtımının hâlâ yaygın bir örgütlenmeye gitmemiş olması. Gerici bir iktidarın sürekli kitap yasaklaması. Bunlar, yayıncılığımızın belki de ilk akla gelen sorunları. Ama sanırım, daha önemli sorunlar, yayımcılar arasındaki didişmelerden doğuyor. Yayım-

cılığımız korsn yayımcıların elinden büyük paralar alıyor. Önüne gelen yayın yapıyor. Hele kuramsal kitapların yayımındaki kargaşa, günden güne artıyor. Bu işe girişirken de, öyle büyük önhazırlıklar yapılmıyor. Başka yayınevlerinin bulup ortaya çıkardığı, okurlarca tutulan, satılan kitapları, bir bakıyorsunuz, bir iki gün içinde pişirilip kotarılıp piyasaya sürülüveriyor.

Bir başka sorun da şu: Bir yayımcıysanız, diyelim, uzun çabalar sonucu bir dizi yaratmış ve piyasada tutturmuşsanız, hemen taklit edilirsiniz. «Arkadaş Kitaplar» adı altında bir çocuk kitapları dizisi yayımlıyorum. Benzerleri hemen piyasaya sürülüverdi. Hiç bir arayış, hiç bir yeni buluş, hiç bir emek olmadan, hazıra konma isteği, Sağlıklı bir yayımcılık değil bu.

Arkadaş Kitaplar, bir buçuk yıldır yayımlanıyor. Elli kitap yayımladık. Bu arada birçok kitabın da yeni basımlarını yaptık. Gerici Milli Eğitim Bakanlığı, kitaplarımızı, okullardan topladığı, yasaklayıcı genelgeler yayımladığı halde bu diziyi tutturduk. Bu yıl, yeni basım işine daha da hız veriyoruz. Çünkü kitaplarımız birbiri ardınca tükeniyor. Bu arada elli kitabı bulan dizimize yeni kitaplar ekleyeceğiz.

Biri, çocukların bayılacağı, gülmeceli bir kitap: Erich Kaestner'den Akşit Göktürk'ün Türkçeleştirdiği «Palavracı Baran.» Biri, Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın çocuklar için yazdığı şiirli bir öykü: «Balina ile Mandalina.» Mehmet Sönmez'in bu kitap için yaptığı birbirinden güzel resimler, kitabı çiçek bahçesine çevirdi. Bir de Samed Behrengi'nin yeni ve çok sevdiğim bir kitabı: «Konuşan Bebek.» Leyla Uçansu'nun resimleriyle çıkıyor. Her ay çıkacak iki yeni kitapla bu diziyi sürdüreceğiz. Değişik ülkelerden seçip hazırladığımız otuza yakın çeviri kitabımız, sırası geldikçe yayımlanacak. Behrengi'den dört yeni kitabın da hazırlanmakta olduğunu belirtmeliyim.

Bu arada kendi yazarlarımızın yazdığı, kendi çizerlerimizin çizip boyadığı bir çok kitap da, önümüzdeki aylarda sırayla yayımlanmış olacak, Hazırlanmış olan bir kaçını sayayım.

Fakir Baykurt'tan «Sakarca». Adnan Özyalçıner'den «Kırmızı Çini Kâse». Ülkü Tamer'den: «Tatili Nasıl Geçirdiniz?». Selçuk Baran'dan: «Porselen Bebek.» Erol Toy'dan: «Altın Saray.» Ahmet Uysal'dan «Keloğlan'ın Diliyle». Boratav'dan: «Çocuk Tekerlemeleri.» İlhan Başgöz'den: «Çocuk Bilmeceleri.» Orhan Kemal'den: «Harika Çocuk.» İhmal Amca'dan: «Büyülü Çiçek.» Refik Durbaş'tan: «Evliya Çelebi» ve daha hazırlanmakta olan niceleri sağlıklı bir Türkiye Çocuk Edebiyatının gelişmekte olduğunu gösteriyor bu kitaplar. Asıl yayın amacımız da bu. Çocuğu, sağlıklı sorular sorabilecek biçimde yarına hazırlamak.

Ayrıca Rıfaz Ilgaz, özellikle ilkokul çağındaki çocuklarımız için, bir dizi gülmeceli kitap hazırlıyor: «Bacaksızın Başından Geçenler» On kitaplık, bol resimli bir dizi olacak. İlk dört kitap hazır. Resimleniyor. Her kitap ayrı bir serüven. Her ay bir tanesi yayımlanacak. Bu, bizim yeni bir dizimizin ilk kitapları olaracak.

6 - 9 yaş kuşağı arasındaki çocukları düşünerek, daha bol resimli, daha az yazılı, bir başka dizinin hazırlıklarını yapıyoruz.

Bir de «Bilgi Veren Dizi»miz olacak.

Bunlar, yeni yayın dönemi için yaptığımız hazırlıklar.

(Politika, 2.10.1976)

⊙

AHMET KÜFLÜ (Bilgi Yayınevi)

Kağıt piyasasının istikrarsızlığına, özellikle taşrada hissedilen kitap aleyhtarı ağır baskıya rağmen, ağırlığını Türk Yazarlarının oluşturduğu yayın programımızı uygulamak özlem ve kararındayız.

Yayınevimiz Kemal Tahir'in bıraktığı sarı defterlerden derlenen kitapları yayınlamaya bu mevsim ünlü DAMAĞASI'-ile devam edecektir. Daha sonra «MÜLKİYET KALESİ» ni yayınlamayı planlıyoruz.

Çetin Altan'ın uzun süredir üzerinde çalıştığı «KÜÇÜK BAHÇE» adındaki romanı, önümüzdeki günlerde yayınlanacak olan «NAR ÇEKİRDEKLERİ» başlıklı derlemesini izleyecektir. «NAR ÇEKİRDEKLERİ» ünlü yazarımızın çeşitli konular üzerindeki inceleme, araştırma ve söyleşilerini kapsamaktadır.

Yine önümüzdeki günlerde yayınlanacak «HANGİ SOL» ile «Anılar ve Acılar» dizisini tamamlayacak olan Attilâ İlhan'-dan bu yıl yeni bir şiir kitabı «BÖYLE BİR SEVMEK» ile «Aynanın İçindekiler»in üçüncü kitabı olan romanı «YARAYA TUZ BASMAK»ı yayınlayacağız. Füruzan'dan adları henüz belirlenmemiş bir romanı ile bir hikaye kitabını yayınlayacağımızı ummaktayız.

Sevgi Soysal, henüz çıkan «BARIŞ ADLI ÇOCUK»tan başka tefrika edilirken büyük ilgi ve yankı uyandıran «YILDIRIM BÖLGE KADINLAR KOĞUŞU» bir de çeşitli konulardaki görüşlerini içeren «BAKMAK» adlı söyleşi kitabıyla yer alıyor. Mevsim içinde, henüz adı kesinleşmemiş bir roman yayılayacağız.

Adı kesinleşmemiş bir romanını yayınlayacağımız başka yazarımız da, hikâyeci ve romancımız Selim İleri.

Pınar Kür'ün bu yıl 'KÜÇÜK OYUNCU' adlı romanını yayınlayacağımızı, bu eserin de en az önceki kadar ilgi toplayacağını söyleyebiliriz.

Hasan Hüseyin'den bu mevsim de yeni bir şiir kitabı var.

Erhan Bener'den 'YALNIZLAR' adlı romanı yayınlayacağız.

Yayın programımızda bunların yanısıra Haldun Taner'in, 'HİKÂYELER III'ü ve 'HAK DOSTUM'u, Oktay Akbal'ın 'GEÇMİŞİN KUŞLARI' ve 'KİRLİ AYNA'sı, Tahsin Yücel'in 'HANEY YAŞAMALI'sı yer alıyor.

Bütün eserlerini vermeye çalıştığımız yazarlar ve ozanlardan, Nâzım Hikmet şiirleri dizisinin beşinci kitabı 'BİR HAZİN HÜRRİYET' Sabahattin Ali dizisinden 'YENİ DÜNYA', Orhan Kemal'den 'SERSERİ MİLYONER' ve Halikarnas Balıkçısı'ndan, 'TURGUT REİS' Türk yazarları programımızı tamamlamaktadır.

Bunlara ek olarak, yayınevimiz, Türk okurlarının mizaha yatkınlığını düşünerek, Türk ve yabancı yazarlardan oluşturduğu yeni bir mizah dizisini yayınlamaya başlayacaktır. Bu diziden ilk olarak dünyaca ünlü bir yabancı yazarın. Ephrain Kishon'un 'BAŞBAKANI KİM ÖPTÜ?' adlı hikâyeler kitabı çıkacak, onun hemen ardından Trudy Baker ve Rachel Jones'in 'AH ŞU SEKRETERLER!'i gelecektir. Bu diziden Muzaffer İzgü'nün 'DONUMDAKİ PARA' adlı hikâyeler kitabını sunacağız. Bu ilk üç kitabı öteki mizah eserleri izleyecektir.

Bilgi Yayınevi, fikir kitapları alanındaki yayınına Mete Tuncay'ın gözden geçirip üzerinde uzun boylu çalışarak geliştirdiği, adeta yeni bir kitap haline getirdiği «TÜRKİYE'DE SOL AKIMLAR» adlı ünlü incelemesinin yeni basımıyla devam edecek. Bu arada sözü çok edilen, fakat üzerinde hiçbir ciddi eser bulunmayan özyönetim (oto-gestion) konusunu da, konunun uzmanı Drolovic tarafından kaleme alınmış «ÖZYÖNETİM» adlı araştırma ve incelemesiyle aydınlatacaktır. Ünlü kuramcı Bettelheim'in, «SOVYET RUSYA'DA SINIF SAVAŞI» adlı başeseri, daha önce Türkçede İttihat ve Terakki üzerine bir eseri yayınlanmış olan Pakistanlı tarihçi Feroz Ahmad'ın «ÇOK PARTİLİ DÖNEM KRONOLOJİSİ» adlı çok yararlı çalışması, nihayet Bertrand Russel'in, «ENDÜSTRİ TOPLUMUNUN GELECEĞİ» adlı son derece ilginç denemesi fikir kitapları bölümünü kapatıyor.

(Politika, 5.10.1976)

ZEKİ OKAR (Okar Yayınları)

Günümüz Türkiye'sinde yayıncılığın sorunları saymakla biter mi, bilmiyorum. Herşeyden önce kitabın okura ulaştırılması sorunu var. Büyük kentlerimiz dışında kalan yörelerde ilerici devrimci yayınların satışı açıkça engelleniyor.

Öte yandan kâğıt ve karton fabrika fiyatının çok üstünde, karaborsada. Maliyetlerdeki artışın yükselttiği kitap fiyatları okuyucunun alım gücünü zorluyor, hatta aşıyor. Bunlar zaten az olan kitap talebinin daha da azalması sonucunu doğuruyor. Sonra kitap tanıtımı için olanaklar çok sınırlı. En çok bir ay süren, sonra ister istemez kesilen duyurular yetersiz kalıyor. Kimi zaman okur yeni çıkan bir kitabın adını bile duymuyor.

Ancak bir bölümünü sıralayabildiğim bu sorunların çözümü, hiç kuşkusuz Türkiye'nin temel sorunlarının çözümünden ayrı düşünülemez.

Yayın programımıza gelince: Bu yılki programımızda yer alması kesinleşen yapıtlar şunlar: Çağdaş Dünya Edebiyatı Dizisi'nde, Yugoslav yazar Dobrika Kosiç'ten «Güneşe Doğru», Macar yazarı Akoş Kerkes'ten «Makra», Jorge Amado'dan «Yaşlı Denizciler», Gineli Camara Laye'den «Afrikalı Çocuk» ve Doğu Alman Bruno Apitz'den «Kurtlar Arasında Çırılçıplak».. Türk yazarları dizisinde, Haydar Koyun'un öyküleri, Muzaffer Buyrukçu'nun «Kavga» adlı kitabının ikinci baskısı, Afet Ilgaz'ın adı henüz kesinleşmeyen yeni romanı ve Selçuk Baran'ın «Sarmaşıklar» adlı öykü kitabı.. Çocuk Kitapları Dizisi'ni geçen dönem yayımlayamadığımız kitaplarla sürdürmek istiyoruz. Bunların arasında Afet Ilgaz'ın «Çocuklar Yenilmez» adlı çocuk romanıyla Mehmet Seyda'nın «Ölümsüz Dostluk» adlı yapıtı da var. Yeni yayın döneminin hemen başında yayımlanacak kitaplarımızdan biri de, «Çağdaş Kompozisyon». Kompozisyon çalışmaları için hazır reçeteler yerine ilk kez derli toplu bilgiler getiren, kılavuz niteliğindeki bu kitabı Esen Yel hazırladı.

(Politika, 6.10.1976)

⊙

BÜLENT HABORA (Habora Kitabevi)

— Yayınladığı kitaplarda işçilerin-köylülerin sorunlarını halledebilmeleri, haklarını elde edebilmeleri için bir örgüt çevresinde birleşmeleri öğüdünü veren yayınevleri bugüne dek

bir örgüt kuramadılar. Bu durumda, demek ki, halledilmesi gereken sorunu yok yayıncıların.

Oysa sanıyorum, en az Türk halkınınki kadar çok sorunu var yayıncıların.

— Son birkaç yıldır, genellikle Türkiye'nin komşularıyle ilgili eserler yayınlıyorum. Bulgaristan, Sovyetler Birliği, Romanya, Yunanistan gibi. Özellikle, şu son yıllarda, ülkemizle ilişkileri gelişen (spordan elektriğe kadar) ve yılda ortalama 1.5 milyon Türk'ün gördüğü komşumuz Bulgaristan'la ilgili eserlere ağırlık verdim. 1.5 milyon Türk'ün yılda en az iki kere gördüğü bu ülkenin edebiyatını, bu ülkeyi görmeyen 42 milyon Türk'e tanıtmayı düşündüm. Bu yıl da gene ön planda Bulgaristan, Sovyetler Birliği, Romanya ile ilgili eserler yer alacak. Diğer ülkelerden de, (ABD, Fransa, Yugoslavya, vs.) birkaç kitap yayınlamayı düşünüyorum..

(Politika, 17.10.1976)

1976'NIN DERGİLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

Alpay KABACALI

Türkiye'de ilk gazete «Takvimi Vakayi» 1831'de, ilk dergiler «Mecmuai Fünun» ile «Mecmuai İberi İntibah» 1862'de çıkıyor. (Haz. Selim Nüzhet: Matbuat Cemiyeti 1933 «Almanak»ı). Geride kalan yüz on yılı aşkın sürede, özellikle bunun ikinci yarısı olan Cumhuriyet döneminde binlerce dergi yayımlanıyorsa da —gazeteciliğin her yönüyle incelenegelmesine, bu konuda çeşitli anketler, araştırmalar yapılmasına karşın— dergiler araştırmacıların ilgisi dışında kalıyor. Adeta mantar gibi bitiveren ve sonra da «dergiler mezarlığı»na gömülen asalaklar sayılmış dergiler. Durmadan batıp çıkmaları, satışsızlıkları, uzun ömürlü dergilerin parmakla sayılabilecek denli az oluşu da bu yüzden. Oysa bu süre içerisinde bazı soruların karşılığı, genel çizgileriyle de olsa, somut biçimde verilebilmeliydi. Sözgelimi:

- Dergiler neden uzun ömürlü olamıyor?
- Hemen her dönemde birçok dergi çıkması, okurumuzun dergilere gereklik duyduğunun bir kanıtı. Dergi çıkarıcıları okurun eğilimini-isteğini anlayıp değerlendiremiyor mu, yoksa bu eğilim ya da istek doğrultusunda değil de çıkarıcılarının beğenisine göre mi düzenleniyor dergiler?
- Türkiye'de geniş bir dergi alıcısı kitlenin oluşmadığı sonucuna varabilir miyiz? Durum böyleyse, yeni dergiler daha önce çıkanların okurunu bölüp ömürlerini kısaltıyorlar mı?
- Yukarıdaki sorulara karşılık bulabilmek için sayısal verilere dayanmak zorundayız. Sözgelimi, konumuz açısından, zorla satma yöntemlerine başvurmadan seslenebileceğimiz kaç sanat-edebiyat dergisi okuru var ülkemizde?

● Okur sayısını artırmak için ne yapmalıdır? (Genel eğitim ve kültür düzeyini yükseltmek için yapılması gerekenler dışında).

● Gazetelerin sanat-edebiyat sayfaları dergi okuru sayısını artırıyor mu, eksiltiyor mu?

Bunlar ve benzeri daha nice sorular, somut karşılıklar bulamamaktadır. Ancak birtakım gözlemleri, saptayımları sıralayabiliriz:

1. Ekonomideki enflasyonist gidiş ve buna bağımlı olarak yayın piyasasında başgösteren bunalım, okur sayısını azaltıyor.

2. Türkiye'nin toplumsal bir dönüşüm döneminde bulunması, dolayısıyle bir kültür ya da değerler değişimi süreci yaşanması, «dergi alışkanlığı» getiriyor: Belirli bir sayısından sonra dergiler kendilerini yenileyemeyince okur gözünde de «eskiyor» ve yenisine gereklik duyuluyor.

3. Siyasal iktidarın doğrudan ya da dolaylı baskı ve tehditleri, toplumcu dergilerin yöneticilerini yıldıramasa bile, dergiciliği çeşitli yönlerden baltalıyor. Bu da ya kapanma nedenlerinden biri oluyor ya da yeni dergiler yayımlanmasını önlüyor. (Her dönemde rastlanan besleme dergiler konumuz dışında).

4. Gerek yukarıdaki nedenlerin, gerekse başka etkenlerin sonucu olarak dergicilikle çoğunca «amatör»ler ya da belirli bir kesim uğraşıyor: bu da dergilerin belirli bir düzeye yükselememesine yol açıyor ya da okuru dergilerden uzaklaştıran nedenlerden biri oluyor. Ancak, son zamanlarda büyük sermaye geniş ilân-reklâm olanakları ve «profesyonel» kadrolarıyla dergiciliğin kimi alanlarına el atmış ve çok satışlı dergiler yayımlamaya başlamıştır; önümüzdeki dönemlerde dergiciliğin başka alanlarına da el atacağı anlaşılmaktadır.

SAYILARLA DERGİLER

Yukarıda sıralanan genel gözlemler, 1976 yılında birçok derginin birbiri ardı sıra kapanması olgusuna açıklık getirecektir. Dergi sayısı açısından 1976'da durum şöyle:

1975'de ya da daha önce yayına başlayıp da 1976'da çıkmakta olanlar şunlar: *Varlık, Türk Dili, Soyut, Milliyet Sanat Dergisi, Birikim, Oluşum* (6 dergi).

Bu yıl içerisinde çıkıp da kapanan: *Ozanca* (Kayseri'de yayımlandı).

1976'da yayına giren ve çıkmakta olanlar: *Doğrultu, Dö-*

nemeç, Yapıt (3 dergi).

1975'de ya da daha önce çıkmış olup da 1976'da kapananlar ya kapandığını açıklamamakla birlikte yayımına uzun süre ara verenler: *Yeni Ufuklar, Yarına Doğru, Militan, Öykü* (4 dergi).

Başlıca kültür-sanat-edebiyat dergileri bunlar. Bir de başka konulara (eğitim, siyaset vb.) ağırlık tanımakla birlikte kültür-sanat-edebiyat'a da yer vermeleri dolayısıyle adlarını anmamız gerekenler ve ayrıca küçük dergiler var: *Yeni Toplum, Özgür İnsan, Gözlem, Yürüyüş, Çağ, Hakimiyet Sanat, Saçak...* Sağcı bir açıdan sanat yapma savıyla yayımlanan *Hisar, Kubbealtı Akademi Mecmuası, Edebiyat* vb. gibi dergiler üzerinde durmaya ise hiç gereklik yok.

Öte yandan, *Cumhuriyet* gazetesinin haftalık, *Politika*'nın günlük sanat sayfalarıyla bu alana önemli katkıda bulunduklarını da belirtmeliyiz.

Bu döküm, 1976'da kültür-sanat-edebiyat konularında başlıca 14 dergi yayımlandığını, bunlardan 5'inin çeşitli tarihlerde kapanmasıyla yıl sonunda sayının 9'a düştüğünü ortaya koyuyor. Bu 9 derginin üçü 1976'da yayın alanına atılmış, ötekilerin yaşları ise şöyle: Varlık 43, Türk Dili 27, Soyut 12, Milliyet Sanat 5, Oluşum 3, Birikim 2 yaşında.

Haftalık bir dergi olan Milliyet Sanat bir yana bırakılırsa, öteki dergilerin 6 bin ile 500 arasında sattığını, hatta bazen satışların bu sayıların da altına düştüğünü belirtmekle 1976'nın dergiler tablosundaki en iç karartıcı görünümü çizmiş, sayısal durumu belirtmiş oluyoruz.

İÇERİK YÖNÜNDEN DERGİLER

Dergiler, içerikleri yönünden çeşitli ölçütlere bağlı kalınarak incelenebilir: Genel tutumlarıyla, getirdikleri ürünler açısından, belirli alan ve dallardaki gelişme gözlemlenerek (öyküde, şiirde... ne kadar yol alındı, hangi tür ağırlık kazandı... gibi), dergilerdeki ürünlerine eğilme yoluyla yazarların, sanatçıların gelişim çizgilerini belirleyerek, vb... Yılın dergileri, çeşitli yönlerinin tümüyle ancak çok geniş bir inceleme yazısı çerçevesinde ele alınabilir. Belirli ölçütlere bağlı kalmak ise yılın panoramasını yansıtmaya yetmeyecek; bakış açısı, seçilen ölçütle sınırlanmış olacaktır. Bu nedenle, kimi eksiklikler bulunabileceğini önceden kabul ederek, örnekleme yoluyla yukardaki ölçütlerin tümüne başvurmanın en gerçekçi yöntem olacağı kanısındayız.

Kültür-sanat-edebiyat-dergilerine başlıca iki eğilim egemen olmuş durumda: Bir bölüğünün bakış açısı, sanat-düşünce çizgisi çok geniştir; bu açının, çizginin sınırını taşmama koşuluyla değişik anlayıştaki ürün ve yazılar dergide yer bulur. Bir çeşit «süreli antoloji» niteliğindedir böyle dergiler. Tipik örneği *Varlık*'tır. TDK'nun «Dil ve yazın dergisi» *Türk Dili*'ne giren yazın ürünleri de aynı anlayışla değerlendirilir. *Soyut*'u, kapanan *Yeni Ufuklar*'ı da bunlar arasında sayabiliriz. Bir başka özelliğiyle, süreli antoloji biçiminde olmamakla bunlardan ayrılan *Milliyet Sanat Dergisi*, değişik anlayıştaki yazıları yayımlama yönünden aynı kümeye sokulabilir.

İkinci kümede yayın çizgisini daha dar tutan, belirli bir dünya görüşüne bağımlı kalan dergiler var. Bunlar, çoğunca kadro oluşturulması zorunluğu da duymaktadırlar. Ancak, bir yandan kadro oluşturmanın güçlüğü, öte yandan da derginin görüşünü paylaşan yetenekli gençlerin çabaları sonucu yeni yeni imzalara yer verilmektedir. Bu tip dergilerde sanatı güncel sorunlarıyla ele alma, kimi kez de belirli bir yayın planına bağımlı kalma kaygısı gözlenmektedir. Bu yıl altı sayısı çıktıktan sonra kapanan *Militan*, 1976'da dört sayısı yayımlanabilen *Yarına Doğru*, hazirandan beri çıkmakta olan *Doğrultu*, İzmir'de gençlerin çıkardığı *Dönemeç* ve *Birikim* bu tip dergilerdendir.

Milliyet Sanat Dergisi, yukarıdaki iki kümede yer alanlardan da ayrılmaktadır: Haftalık oluşuyla ve güncelliği gözetmesi, güncel sanat-kültür olaylarına bağımlı kalarak çoğunca bu olaylar üzerine yazılar yayımlaması, şiir, öykü gibi ürünlere yer vermemesiyle...

⊙

Uzun süre «öncü» dergilerden yoksun kalınması ve bir zamanlar öncülük yapanların artık bu işlevlerini yitirmiş bulunmaları olgusu gözönüne alınırsa, son birkaç yılda düşünce yazıları açısından belirli bir hareketlilik yaşadığımız ortaya çıkar. Genellikle gençlerin çıkardıkları dergiler, sanat-edebiyat-kültür sorunlarını güncel yönleriyle ve gerçekçi yaklaşımlarla ele almaya özel bir önem vermektedirler artık. Öteki dergilerde de bu eğilime uygun yazılar yayımlama çabası görülmektedir. 1976'nın dergilerinde yer alan bu tür yazıların hepsini anma olanağımız yoksa da (böyle bir tutum, bu bölümü bir «dergiler fihristi»ne dönüştürebilir) birkaç örnek verebiliriz:

- «Edebiyatta devrimci tavır» konulu açık oturumda yapı-

lan konuşmalardan ikisinin, Kemal Özer ile Aysel Özakın'ın konuşmalarının *Yarına Doğru* dergisinde (16, Şubat) yayımlanan metinleri, çağdaş gerçekçilik ve devrimci sanatın işlevi sorununa çeşitli açılardan ışık tuttu.

● *Öykü*'de (5, Ocak-Şubat) Mehmet Bayrak, «Köy edebiyatının sorunları»nı inceledi.

● *Birikim*'de (12, Şubat ve 14, Nisan) Murat Belge, «12 Mart romanları»na ve «Bir edebiyat malzemesi olarak 12 Mart yaşantısı»na baktı.

● Aynı dergide Mehmet Ayhan'ın «Kültür sorunu veya kültür teorisi» (13, Mart), Atilla Özkırımlı'nın «Babalılar ayaklanmasının dini ve kültürel temelleri» (14, Nisan) başlıklı incelemeleri dikkati çekti.

● Haziran ayında yayına giren *Doğrultu*, çeşitli sayılarında imzasız, Mehmet Ergün imzalı ya da başka gençlerin imzalarıyla birçok güncel sorunu ortaya getirdi. Her yazının şu ya da bu yönü çeşitli açılardan tartışılabilirdi; önemli olan, bu sorunların «zamanlı» olarak getirilmesiydi. Çeşitli sayılardan birkaç başlık: «Kültürel mücadelenin gerekliliği», «Demokrasi savaşımı ve devrimci sanatçıya düşen görevler». «İşçi sınıfına yönelmenin gerekliliği», «Sanat ve kitleleşmek».

ÇEŞİTLİ HAREKETLİLİK GÖSTERGELERİ

Belirli yazarları ya da sorunları büyüteç altına alarak incelemenin birçok yararı bulunmakla, özellikle bu tip sayılar birer «kaynak» olma açısından önem taşımakla birlikte, aylık dergiler çoğunca başka konuları bir yana bırakmanın doğru olmayacağı görüşüyle özel sayılar düzenlememektedirler ki, bu tutumlarında haklıdırlar.

Buna karşılık *Milliyet Sanat Dergisi*, haftalık yayımlanmasının verdiği olanakla kimi kez belirli konulara ağırlık veren sayılar ya da yazı dizileri yayımlayabilmektedir. 1976'da şu konulara ağırlık verildi: Bilim-kurgu (167, 16 Ocak), eski halk kitapları ve resimleri (176, 19 Mart), resimde ulusallık (179, 19 Nisan), sembolizm (195, 30 Temmuz), sanatta slogan (198, 24 Temmuz), varoluşçuluk (202, 22 Ekim). Yazı dizileri: «Edebiyat tartışmaları» (179-180, 9 Nisan-18 Haziran) ve «Türk edebiyatında seks: Konur Ertop» (196-209, 10 Eylül-10 Aralık).

TDK'nun olanaklarından yararlanan *Türk Dili* ise Temmuz sayısını «Türk romanında Kurtuluş Savaşı» özel sayısı olarak yayımladı. Bir kitap hacmindeki bu özel sayıda Ceyhun Atuf

Kansu'nun «Ulusal Kurtuluş Savaşı üzerine» genel değerlendirmesiyle Mehmet H. Doğan'ın «Türk Romanında Kurtuluş Savaşı»nı, Kansu'nun çeşitli roman kişilerini ele alan genel incelemeleri yer alıyordu. Bunu Selim İleri, Mehmet H. Doğan, Mustafa Şerif Onaran, Şükran Kurdakul, Muzaffer Uyguner, Atilla Özkırımlı ve Adnan Binyazar'ın çeşitli sanatçıların ürünlerini konu edinen incelemeleri izliyordu. Ayrıca Samim Kocagöz, Tarık Buğra, Attila İlhan ve Talip Apaydın'ın kendilerini Kurtuluş Savaşı'nı işlemeye yönelten nedenlerle Kurtuluş Savaşı'nı romanlaştırma anlayışlarını ortaya koyan yazılarına, Sami N. Özerdim'in hazırladığı «Kurtuluş Savaşı yazını zamandizini»ne ve son olarak örneklere yer veriliyordu.

Ölümler ya da yıldönümleri nedeniyle alışılagelen anmalar dışında, yaşayan sanatçılara geniş yer ayırma tutumunun örneklerine de rastladık 1976'da:

1975'de «iki aylık öykü dergisi» olarak çıkmaya başlayan, martta yayımlanan 6. sayısıyla «aylık edebiyat dergisi»ne dönüşen ve nisandan sonra çıkmayan *Öykü*, 5. sayısında (Ocak-Şubat) öykücü Muzaffer Buyrukçu'yu, 6. sayısında (Nisan) «25. sanat yılında Kemal Özer»i konu alan yazılar yayımladı. *Militan*, iki toplumcu şaire ağırlık verdi: A. Kadir'e (15, Mart) ve Rıfat Ilgaz'a (18, Haziran). *Yarına Doğru* ise «1940 toplumcu kuşağı»nın artık şiir yayımlamayan özgün bir şairinin, M. Niyazi Akıncıoğlu'nun eski ürünlerinden örnekler ile şairliği üzerine Mehmet Ergün'ün bir yazısını yayımladı (17, Mart-Nisan)). Hikmet Altınkaynak'ın bu şairle yaptığı konuşma ise *Cumhuriyet*'in sanat-edebiyat sayfasında yer aldı ve eski bir şairin bugünü üzerine ilginç saptayımlar getirdi. *Yarına Doğru*, iki sayısında (17, Mart-Nisan ve 18, Mayıs-Haziran) «Latin Amerika Şiiri»ni bol örneklerle tanıttı. *Yeni Ufuklar*'ın Kasım 1976 tarihli «Son sayı»sı, Burhan Arpad'dan Nedim Gürsel'e kırk üç yazarın derginin kapanışı üzerine yazdıklarını içeriyordu. Bu özel sayıda dikkati çeken, kırk üç yazarın iki ana görüş çevresinde toplanmasıydı. Bir bölüğü yirmi beş yıla yakın bir süredir yayımlanan derginin kapanmasına yazıklanıyor, ve bunda çeşitli etkenlerin, özellikle ilgisizliklerin payı bulunduğunu ifade ediyordu. Öteki bölüğüne göreyse kapanmaya yol açan etkenlerin başında bir kültür değişimi sürecini yaşamamız geliyordu ve *Yeni Ufuklar* artık «işlevini tamamlamış»tı.

⊙

Sanat ve kültür alanındaki hareketliliğin göstergelerinden biri de gazete ve dergilerin düzenlediği soruşturmalardır.

1976'da aylık dergilerde ne yazık ki soruşturmalara rastlanmadı. Bunun tek ayrıcası, *Doğrultu*'nun aralık sayısında bir tek cevapla başlatılan «Sanat-siyaset ilişkisi üstüne» soruşturmaydı. Buna karşılık haftalık *Milliyet Sanat Dergisi* birçok soruşturma düzenledi. Bunların en önemlileri şu konular üzerineydi: Kültür sorunu (166, 19 Ocak), şiir çevirisi (172, 20 Şubat), günümüz tiyatro yazarlarının başlıca sorunları (183-184, 7-14 Mayıs), 15. T. Dil Kurultayı (195, 30 Temmuz).

Bir başka gösterge ise tartışmalardır; ciddi, serinkanlı, inanışlarda açık, düşünce ayrılıklarında ve yorumlarda dürüst davranarak, kişilikleri araya katmadan yapılacak tartışmalar yoluyla giderek bir tartışma geleneğinin doğması, edebiyatımızın gereksinimidir de, 1976 içerisinde yer alan tartışmalarda ne yazık ki bu düzey tutturulamadı. Ya kişilikler hedef alındı ya da fikirler yerine sözcükler, cümleler üzerinde duruldu ve 'fındık kabuğunu doldurmayacak cinsten' diye nitelenebilecek görüşler öne sürüldü. Tartışma «alan»ının aylık dergilerden gazetelerin sanat sayfalarına ya da düşünce yazıları köşelerine kaydığı da görüldü. Bunda gazetelerin hareketliliğe daha elverişli oluşu kadar tartışmacıların «sabırsızlıkları» da etken oluyordu.

Anılması gereken ilk tartışma, Hilmi Yavuz'un *Politika*'daki «Geçmişin bir kültür birikimi olarak algılanması amacıyla» okullarda Osmanlıca öğretilmesini savunan yazısı ile başladı. Melik Cevdet Anday bu soruna «ilericilik-gericilik» açısından baktı ve *Cumhuriyet*'teki yazısında okullarda Osmanlıca öğretmenin gericilik sayılacağını ifade etti. Konu, somut maddi koşullar açısından değil, kuramsal bir yönden ele alınıyordu. Sonradan Doç. Dr. Metin Kunt, Rauf Mutluay, Vehbi Belgil, Emin Özdemir ve Mehmet Bayrak da konuya çeşitli açılardan yaklaştılar. Bu bölümün yazarı şu yargıya varmıştı: «Tartışma temelde yanlış bir çizgi üzerinde gelişti: M. C. Anday, soruna ilericilik-gericilik açısından yaklaştı, Yavuz ise bir yandan Lenin'in sözüne yaslanırken öte yandan bağlı olduğu 'yapısalcı-strüktüralist' anlayış çerçevesinde kuramsal çözümler önerdi. Yapısalcılığın Marksizmle bağdaşmadığını (...) dikkate almadı. Kısacası, her açıdan yanlış bir tartışmaydı.» *(Milliyet Sanat Dergisi* 190, 25 Haziran).

Ayrıca Militan dergisi ile Mehmet H. Doğan *(Politika*'daki yazıları) arasında sürdürülen, kişisel suçlamalarla, kısır çekişmelerle dolu tartışmayı (Bkz. *Politika*, 19 Nisan ve *Militan* 16, Nisan) ve yılın sonlarına doğru başlatılan «Brecht'in Türkiye'deki sunuluşu üstüne» bir başka tartışmayı (Bkz. Mehmet H.

Doğan'ın *Politika*'da yayımlanan «Sosyalist gerçekçilik ve toplum» üzerine yazısı ile İzzet Yasar'ın *Birikim*'de çıkan —21, Kasım— yazısı. Son günlerde başka yazarlar da bu tartışmaya katıldı) anabiliriz.

Öte yandan, ödüller armağanlar daha önceki yıllarda birtakım yankılara, tartışmalara yol açarken 1976'nın Sait Faik, Orhan Kemal, Yeditepe, Madaralı ve Türk Dil Kurumu armağanları önemli yankılar, tartışmalar getirmedi. Bu konuda anabileceğimiz yazılar şunlar: Atilla Özkırımlı'nın ödüllerin dağıtımındaki ölçütleri ve değerlendirme yöntemlerini konu alan üç yazısı *(Milliyet Sanat Dergisi* 187, 199, 200 - 4 Haziran, 1 Ekim, 8 Ekim), Cemal Süreya'nın bir değinmesi *(Politika,* 13 Mayıs) ve TDK ödüllerinin dağıtımında Kemal Özer, Dursun Akçam, Nedim Gürsel'in yaptığı konuşmaları içeren Kasım tarihli *Türk Dili* dergisi. (Bu yazı hazırlanırken dergilerden birçoğunun aralık sayıları çıkmamıştı).

ÇEŞİTLİ ÜRÜNLER

1976'da geçmişin ve günümüzün sanat-edebiyat ürünlerine çağdaş bakış açısıyla yaklaşıp sağlıklı eleştiri ve temellendirmeler yapma çabasına da tanık olduk. Her ne kadar bu tür yazılar «eleştirmen yokluğu»ndan haklı olarak yakınıldığını ortaya koyacak ölçüde az idiyse de, yakın bir dönem öncesi dikkate alınırsa, olumlu bir gelişim vardı. Burada örnek olarak Berna Moran'ın *Birikim*'de yayımlanan iki yazısını [Halit Ziya Uşaklıgil'in Aşk-ı Memnu romanı üzerine «Bihter mi Nihal mi?» (11, Ocak), «Sinekli Bakkal'da politika sorun» (21, Kasım)], yine aynı dergide yer alan Ahmet Oktay'ın «Cansever'in şiirine analitik bir yaklaşım»ını (16, Haziran) anabiliriz.

Eleştiri konusu açılınca, son yıllarda kuramsal yazılar ya da örnekler yoluyla yaygınlaştırılmak istenen «Yapısalcı Structuraliste» eleştiriye de değinmek gerekiyor. Bu konuda ya da yapısalcı anlayışla yazılmış yazılardan başlıcaları şunlardı: Enis Batur: «Eleştirel bir yöntem için araştırmalar» *(Soyut,* 92 ve 94, Haziran ve Ağustos), Tahsin Yücel: «Özgür tutsaklar» *(Türk Dili* 292, Ocak), Ülker Onart: «Bir anlama-yorumlama denemesi: 'Dönüşüm'» *(Türk Dili* 301, Ekim), Roland Barthes: «Dilsiz ve kör eleştiri» *(Soyut)* 93, Temmuz). *Birikim* dergisi de yapısalcı eleştirinin Fransa'daki önemli bir yazarını, Roland Barthes'ı yerinde bir yaklaşımla tanıtıyordu: «Söyledikleri, savundukları şeyin farklılığına karşın, hatta Barthes'in Mark-

sizm'e daha fazla yakınlık duymasına karşın, kurduğu ilişkinin niteliği onun bu tavrını Sartre'a yaklaştırır. (...) Çünkü Barthes küçük burjuva ideolojisini anlıyor, açıklıyor, yorumluyor; ama aslolan değiştirmek tabii.» Ve bu sayıda Barthes'tan iki örnek veriliyordu. (13, Mart).

⊙

Dergilerde yer alan çeşitli konulardaki deneme, değini, anma, gezi yazılarıyla günlükleri sıralamaya ne olanak var, ne de gerek. Burada Mehmet Fuat'ın *Cumhuriyet*'te, sanat-edebiyat sayfasında yayımlanan «Deneme yazarlığı» başlıklı yazısından bir cümleyi aktarmakla yetineceğiz: «Deneme türü, bir düşünce birikimi dönemindeki yaygınlığını eyleme geçmiş yığınlar karşısında sürdüremez.»

⊙

Dergilerde yer alan şiirler ve öyküler üzerinde birer birer durma olanağımız yok. Her biri için eleştiri getiremeyeceğimize göre, üç beş sözcükle değinmenin herhangi bir yararı olacağı kanısında değiliz. 1976'da şiir ve öykü üzerinde duran bölümler, bu konularda yeterli bilgi verecektir kanısındayız. Burada ancak şu kadarını söyleyebiliriz: Kapanan *Yeni Ufuklar* ile *Milliyet Sanat Dergisi'nin* şiir ve öykü yayımlamama tutumuna karşılık öteki dergiler çeşitli oranlarda şiire de öyküye de yer verdiler ve bu dallarda kendi sanatlarına özgü birer yer edinmiş olan pek çok imza için 1976, verimli bir yıl oldu. Özellikle şiirde, dikkati çeken birçok genç imza ile karşılaşıldı. Öykü dalında parlayan genç imza sayısı, şiirdeki kadar olmadı.

⊙

Bu yazıda 1976'nın dergilerine bütünsel bir açıdan bakmaya çalıştık; gazetelerin sanat sayfalarındaki yazı ve ürünlerin tümünü değil, ele alınan konunun zorunlu kıldıklarını gözönünde tuttuk. Özellikle Cumhuriyet ve Politika gazetelerinde çıkan yazıları da ele alsaydık, bu panorama biraz daha hareketlilik kazanmış olacak, ancak herhangi bir farklılık göstermeyecekti.

Yukarıdaki dökümden şu sonucu çıkarıyoruz: Kültür-sanat ortamının «olay» planındaki durgunluğu ve dergilerin birbiri ardı sıra kapanması olgusu, dergi yazılarının sağladığı

bir gizli (potansiyel) hareketlilikle dengeleniyor. Hiç olmazsa ortaya gelen birikimin sağladığı bir hareketlilik bu. Genel planda bir değerler değişimi süreci yaşadığımızı, siyasal iktidar ile ona bağımlı birtakım güçlerin ise çağ dışı yöntemlerle bu değişim ve gelişime karşı çıktıklarını da göz önüne alırsak, kültür-sanat yaşamımızın olumsuz koşullara ve ters yöndeki etkenlere karşın sağlıklı bir doğrultuda (ama geç ve güç!) ilerlediğini söyleyebiliriz. Bizce en önemli sorun, daha geniş kitlelere ulaşma, «tiraj» sorunudur artık. İlk planda ele alınması gereken de budur.

5 Aralık 1976

İNCELEME

İnceleme bölümünde şu dört konu yer almıştır:

1 — Nijat Özün'ün «Beyazperdede Türk Yazını» başlıklı bu incelemesinde başlangıcından bu yana Türkiye'de edebiyat-sinema ilişkisi anlatılıyor. Konusunda, ilk geniş incelemedir.

2 — Ragıp Gelincik'in «Dil Sorunu ve Dilsel Sorun 1977» başlıklı yazısı, dil sorunumuza yeni bir görüş getiren, tartışmaya açık, değerli bir incelemedir. Bu incelemenin kimi yerlerinin tartışmalara neden olacağını sanırız.

3 — 1976 yılının önemli edebiyat olaylarının başında, dört başlı Millî Cephe iktidarının okullar için hazırlattığı tek tip ders kitapları gelmektedir. Değerli edebiyat tarihçimiz Cevdet Kudret, «Donkişot'tan Hamzanâme'ye» başlıklı yazısında, lise edebiyat kitaplarını incelemekte ve eleştirmektedir.

4 — Amerika'da İNDİANA Üniversitesi'nde öğretim üyesi bulunan İlhan Başgöz «Amerika Birleşik Devletleri'nde Türk Dili ve Kültürü» başlıklı incelemesinde, ABD'nde başlangıcından günümüze değin Türkoloji çalışmalarını anlatmaktadır. Gelecek yıl yayınlayacağımız 1978 yıllığında, Sovyetler Birliği'ndeki Türkoloji çalışmalarını anlatan bir inceleme yeralacaktır.

BEYAZPERDEDE TÜRK YAZINI

Nijat ÖZÖN

Genellikle bir ülkenin yazını, o ülkenin sineması için her vakit baş vurulan bir kaynaktır. Yazının sinemadan daha eski ve köklü bir tarihi, geleneği oluşu, ortada hazır bir metnin bulunması, okurların belirli bir yazın ürünü karşısındaki tutumlarının önceden bilinmesi, yazıncının ve yapıtının ünü yapımcıları ve yönetmenleri her vakit kendine çekmiştir. Film yapımının % 90 kadarının öykülü filmlerden oluştuğu göz önüne alınınca, sinemanın bu yapıtlardan, özellikle roman-öykü ile oyun türlerinden yararlanması kadar doğal bir şey olamaz. Nitekim, öykülü ilk filmimiz *Pençe* (1917), Mehmet Rauf'un aynı adlı oyunundan aktarılmıştı. *Pençe*'den önce çevrilmeye başlanınakla (1914) birlikte yarım kalan, ancak 1918'de tamamlanabilen *Himmet Ağa'nın İzdivacı* da Molière'in «Zor Nikâhı» nın («Le mariage forcé) tulûat kumpanyalarında kılık değiştirmiş biçimine dayanmaktaydı. Yazınımız ile sinemamız arasındaki bu ilişki, çeşitli evrimlerden geçerek, günümüze kadar uzanmaktadır. (*)

Kuşkusuz, herhangi bir ülkenin yazını ile sineması arasındaki ilişki başka, yazıncısı ile sineması arasındaki ilişki yine başkadır. Bir bakıma yazın ile sinema arasındaki ilişki, yazıncının sinemayla kurduğu ilişkilerin belki de en «gevşeği»dir. Yazıncı, sinemayla daha sıkı, daha «örgensel» bir ilişki kurabilir. Bu ilişkileri en «gevşek»ten en «sıkı»ya doğru şöyle sıralayabiliriz: 1. Yayımlanmış yapıtın başkasınca uyarlanması, 2. Yayımlanmış yapıtın başka bir yazıncı eliyle uyarlanması, 3. Ya-

---

(*) Yazınımız ile sinemamız arasındaki ilişkiyi inceleyen bir yazımız, Adnan Ufuk imzasıyle, 1959'da yayımlanmıştı: «Sinemamız ve Edebiyatımız» («Sinema-Tiyatro» dergisi, Sayı: 5, 15 Temmuz 1950).

zarın, kendi yapıtının uyarlanmasına katılması, 4. Yazarın, kendi yapıtını kendisi uyarlaması, 5. Yazıncının, film öyküsü yazması, 6. Yazıncının senaryo yazması, 7. Yazıncının, yukarıdaki çalışmalara ek olarak, çevirime de katılması, 8. Yazıncının, kendi yapıtını kendisi yönetmesi.

Gerçekte bu çalışmalardan her birinin ortaya çıkardığı değişik sorunlar olduğu gibi, birinci çeşit çalışmadan sonrakilerin daha da ilgi çekici olduğu, daha verimli, daha sağlıklı sayılabileceği de ileri sürülebilir. Ne var ki, konu, yazıncı ile sinema arasındaki ilişki değil de, bu yazının başlığında belirtildiği gibi, yazın ile sinema arasındaki ilişki olunca, konuyu birinci durumla sınırlamak gerekir. Bu durumda, herhangi bir ülkedeki yazının o ülke sinemasında ne ölçüde, nasıl yansıdığını belirlemenin en sağlıklı yolu da, yayımlanmış, yani kamuya sunulmuş yapıtlardan beyazperdeye aktarılmış olanları saptamaktır. Nitekim, bu yazının sonunda yer alan «Dizin I» le yapılmak istenen de budur. Bu dizinin eksiksiz olduğunu ileri süremeyiz. Çünkü bazı durumlarda, filmin kaynağında yer alan yapıtı saptamak güç, hatta olanaksızdır. Örneğin sansürün «kara liste»sinde yer alan yazıncılarımız yapıtlarını çoğunlukla başka adlarla —hem kendi adlarını hem de ypıtlarının adlarını değiştirerek— göndermektedirler. Yazarından izinsiz olarak aktarılan, «yağmalanan» yapıtları da, tanınmayacak kılıklara girdiğinden, saptamak olanaksızdır. Örneğin «İnce Memed» bugüne kadar «resmen» çevrilmemiştir, ama yazarının da belirttiği gibi yine de beyazperdeye en azından bir düzine «İnce Memed» aktarılmıştır. Bununla birlikte, yazınımız ile sinemamız arasındaki «açık» ilişkiyi belirleyen bu dizindeki eksiklerin pek az olduğunu sanıyoruz.

Bu dizin incelendiğinde, dikkati ilk çeken nokta, sinemamızın başlangıç yıllarında, yeni yapıtlara, yeni yazıncılara, başka bir deyişle «yeni yazın»a yakın ilgi gösterilmesidir. «Binnaz», «Nur Baba», «Ateşten Gömlek», «Sözde Kızlar». «Aynaroz Kadısı», «Bir Kavuk Devrildi», «Yayla Kartalı», «Hürriyet Apartmanı» kitap biçiminde yayımlandıkları, sahnelendikleri yılda ya da birkaç yıl arayla beyazperdeye aktarılmışlardır. Demek ki, o çağın sinemacısı, zamanının yapıtlarını daha yakından izliyordu. İkinci Dünya Savaşı'nın bitimini izleyen ilk on beş yıldaysa, filmin kaynaklandığı yapıt ile film arasında ortalama on yıllık bir aranın yer aldığı göze çarpmaktadır. Bu durum ancak son on beş yıl içinde değişmeye, ilk dönemdeki yakın ilgiye dönüşmeye başlamıştır.

İkinci nokta, yine bu ilk dönemde yapıtları perdeye aktarı-

lan yazarların, yazın yaşamlarının henüz başlangıcındaki genç yazarlar oluşlarıdır. İçlerinden yalnız Halide Edip-Adıvar (d. 1884), «Ateşten Gömlek» filme alındığında otuz dokuz yaşında bulunuyor, geride on beş yıllık bir yazın yaşamı yer alıyordu. Buna karşılık, örneğin bir Yusuf Ziya Ortaç (d. 1895) «Binnaz» çevrildiğinde yirmi dört yaşındaydı ve kitapları iki yıldan beri yayımlanmağa başlamıştı. Peyami Safa (d. 1899) yirmi beş yaşında bulunuyordu ve «Sözde Kızlar», üzerinde «birazcık» durulabilecek» ilk yapıtıydı. Yakup Kadri Karaosmanoğlu (d. 1889) «Nur Baba» çevrildiğinde otuz üç yaşındaydı, yazı yaşamına atılalı dokuz yıl olmuştu, «Nur Baba» ikinci romanıydı ve ilk yapıtı «Kiralık Konak» o vakit fazla dikkati çekmemişti. Oysa yine 1960'lara gelinceye kadar, genç romancı ve öykücülerimizin, sinemacılarımızca böylesine bir ilgiyle karşılanmaları pek rastlanmadık bir olaydı. Öyle ki, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde, 1960'a gelinceye kadar, bu yeni yazın — sinema alışverişini ancak altı yapıtta görebiliyoruz: 1952'de Baha Gelenbevi'nin Necati Cumalı'nın (d. 1921) aynı addaki oyunundan aktardığı *Boş Beşik;* yine Cumalı'nın romanından Orhan M. Arıburnu'nun aktardığı *Tütün Zamanı* (1959); 1956'da Şadan Kamil'in Haldun Taner'in (d. 1915) öyküsünden uyarladığı *Bir Aşk Hikâyesi;* 1957'de Ziya Metin'in Yaşar Kemal'in (d. 2922) öyküsünden aktardığı *Namus Düşmanı;* yine Yaşar Kemal'in çizgi roman olarak yayımlanan yapıtından Atıf Yılmaz'ın uyarladığı *Karacaoğlan'ın Karasevdası* (1959); Atıf Yılmaz'ın 1957'de Kemal Bilbaşar'ın (d. 1910) öykülerinden uyarladığı *Gelinin Muradı.*

Bunların dışında, 1939-1960 arasındaki dönemde sinemamıza aktarılan yapıtlar ya artık «yaşlı» sayılabilecek yazarlarımızdan —örneğin Hüseyin Rahmi Gürpınar (1864-1943), Halide Edip-Adıvar (1884-1964), Akagündüz (1886-1958), Sermet Muhtar Alus (1887-1952), Refik Halit Karay (1888-1065), Reşat Nuri Güntekin (1889-1956), Faruk Nafiz Çamlıbel (1898-1975)...— ya da çoğunlukla «piyasa romanı» dediğimiz yapıtların yazarlarından —örneğin Esat Mahmut Karakurt (d. 1902), Kerime Nadir [Azrak] (d. 1917), Muazzez Tahsin Berkand (d. 1900)...— alınmıştır.

Bu duruma yol açan birkaç neden var. Birincisi, 1939'a kadar uzanan dönemde sinemamızın gerçekleştirdiği filmlerin büyük bir çoğunluğunun tek bir kişinin —Muhsin Ertuğrul'un— elinden çıkmasıdır. Ertuğrul'un, sinemamızın çıkmaza saplanmasındaki payı ne denli büyük olursa olsun, kendisinin belirli bir «kültür»ü olduğu, zamanının benzerleri arasından sıyrıla-

bilen yapıtlarını seçebildiği, gününün yazınıyle ilgilendiği söz götürmez. Buna karşılık, ondan sonraki uyarlamaların çoğunun piyasa romanından yukarı çıkamaması ya da «yaşlanmış» yazarların ünü kulaktan kulağa yayılmış yapıtlarına yönelmesi, yeni yazının dikkate değer yapıtlarıyle ilgilenilmemesi de, sonraki dönem sinemacılarının genellikle «kültür»den yoksun olmalarındandır. Bu durum ancak, 1960'tan sonra, o da piyasaya yeni giren genç yönetmenlerin ya da kendilerini yeni duruma uydurma zorunda gören eski yönetmen ve yapımcıların davranışıyle değişmeye yüztutmuştur.

Bununla birlikte bu konuda bir başka önemli nedeni de gözden uzak tutmamak gerekir. O da sinemamızın ilk dönemine rastlayan yazın ile bugünkü yazınımız arasındaki görüş ve tutum ayrılığıdır. Bugünkü yazarlar, sinemamızın ilk dönemindeki yazarlarla karşılaştırılamayacak kadar «ayağı toprağa basan» kişilerdir. Çevrelerinde olup bitenlerle, günlük yaşamın gerçekleriyle sıkı sıkıya ilişkilidirler. Oysa sinema birçok ülkede sınırlı, hele bizde «kısıntılı» denilebilecek denli sınırlıdır. Bundan dolayı, genç yazarların yapıtlarını beyazperdeye aktarırken, bunun karşısına yapımcının anlayışı kadar sansürün de dikilmemesi olanaksızdır. Nitekim son yıllarda beyazperdede genç yazarların gittikçe çoğalan yapıtları hemen her seferinde sansürle büyük bir çekişme büyük bir uğraşı pahasına, çok kez de yapıtın büyük ölçüde çarpıtılması pahasına gerçekleştirilmiştir.

Bunun dışında, sansürün daha «yumuşak» davrandığı «eski şöhretler»in bazı dikkate değer yapıtlarının bir yana bırakılıp ya daha önemsiz yapıtlarına ya da piyasa romanlarına el atılması yalnızca, yukarıda da belirtilen «kültürsüzlük»le ilgilidir. Sinemcıların büyük çoğunluğu henüz, ilk gençliklerinde okudukları piyasa romanlarından yukarıya çıkamamış, hiç okumayanlarıysa kitabın üstündeki «onuncu bin, on beşinci bin» notunun büyüsüne kapılmışlardır. Belirli bir okur topluluğu için kaleme alınan bu çeşit yapıtlar, bütün yazınların kıyısında kenarında her vakit varlıklarını sürdürmüşlerdir. Hiç bir yazınsal değer taşımamalarına karşın (*), okuru çok geniş bir

---

(*) Nitekim biz de «Dizin I»e, yazımızın başındaki birinci maddeye uygun düşen tüm yapıtları, yazınsal değer taşıyıp taşımadığına bakmaksızın aldık. Dizindeki filmlerin çoğunun da bunlara dayandığı görülmektedir. Ancak başka türlü, gerçek Türk yazınının sinemamıza ne ölçüde yansıdığı anlaşılamazdı.

piyasayı tutan bu yapıtların, belirli bir yaş döneminde okuma alışkanlığı kazandırmak bakımından yararı da görülebilir. Tabii ancak, okuru daha sağlam yapıtlara hazırlamakta kısa süreli bir aşama oluşturmak koşuluyle. Nitekim, okuma alışkanlığına erişmiş birçok kimse, ortaokul sıralarındayken bu çeşit yapıtlardan epeycesini yutarcasına okuduğunu anımsar. Ama bu çeşit yapıtların en tehlikeli yönü, bir bölük okuru da hiç bir vakit bu düzeyin üstüne çıkamayacak biçimde etkilemesidir. İnsanın belirli bir yaş dönemini de aştıktan sonra bu çeşit yapıtlara saplanıp kalması kadar sakıncalı pek az şey vardır. Çünkü bu yapıtlar kadar insana yaşam üzerine, dünya üzerine yalan söyleyen, bunlar kadar insanı yanıltan bir şey yoktur. Bunların bizim «çoksatan»larımız (bes-seller) olduğu, her ülkede bu çeşit yapıtların öncelikle sinemaya aktarıldığı da söylenebilir. Ne var ki, örneğin bir Amerikan «çoksatan»ı, gerçek Amerikan yazınının öz değerler taşıyan ürünlerinden büyük bir «düzey» farkı göstermekle birlikte, bizimkiler gibi yaşamdan bütün bütüne uzak, uydurma, yalancı bir dünya, gerçekdışı kişilerden söz açmazlar. Tersine, bazan en katıksız gerçekleri bunlar taşır. Öte yandan Amerikan «çoksatan»ları aynı zamanda ileride sinemaya da aktarılacağı düşünülerek kaleme alındığından uyarlamaya da yatkındır. Böyle olunca, hele ayrı ayrı sinemacıların birkaç kez denemesi gereken yapıtlar dururken, «piyasa romanları» üzerindeki bu ayak direme anlaşılamamaktadır.

İlk dizindeki uyarlamaları rakamlara vurduğumuzda, gerçek yazınımızın bugüne kadar beyazperdeye yeterince yansımadığı açıkça anlaşılabilmektedir. Bu dizinde 200 yapıttan yapılmış uyarlama yer almaktadır. Bu 200 yapıtın 45'i iki kez, 2'si üç kez çevrilmiştir. Böylelikle 200 yapıttan yapılan uyarlamaların sayısı 249'a ulaşmaktadır.

Bu 200 yapıtı türlere göre sıralarsak, en büyük iki kümeyi roman-öykü (144) ile sahne yapıtları (43) oluşturmaktadır. 144 roman-öykünün 11'i öyküdür *(Bir Aşk Hikâyesi, Namus Düşmanı, Gelinin Muradı, Kara Pençe, Irmak, Susuz Yaz, Kızgın Toprak, Bedrana, Yatık Emine, Kumpanya, Kara Çarşaflı Gelin)*.

43 sahne yapıtının da 4'ü operet *(Leblebici Horhor, Ayşe'nin Duası, Lüküs Hayat, İstanbul Çiçekleri)*, 1'i müzikli güldürüdür *(Keşanlı Ali Destanı)*.

Bu iki büyük kümenin dışında kalan 12 filmin kaynakları

da şunlardır: 7 çizgi roman (*) *(Karacaoğlan'ın Karasevdası, Cengiz Han'ın Hazineleri, Cicican, Karaoğlan, Malkoçoğlu, Tarkan, Bizimkiler: Hüdaverdi — Pırtık)*; 2 televizyon dizisi *(Nöri Kantar Ailesi, Kaynanalar)*; 1 şiir *(Mevlid)*, 1 röportaj dizisi *(Mahpus)*; 1 «menakıp» *(Anadolu Evliyaları)*, 1 basılı senaryo *(Kocatepe'nin Üç Süvarisi)*.

Buna göre 200 filmin türlere göre dökümü ve yüzdeleri şöyledir: 133 roman (% 66,5), 11 öykü (% 5,5), 43 sahne yapıtı % 21,5), 7 çizgi roman (% 3,5), 2 TV dizisi (% 1,0), 1 şiir (% 0,5), 1 röportaj (% 0,5), 1 menakıp (% 0,5), 1 basılı senaryo (% 0,5).

Doğrudan doğruya roman kümesine göz attığımızda, yukarıda piyasa romanlarının ayrıcaklı yeri ve gerçek yazınsal değer taşıyan yapıtların çok az yer tuttuğu yolunda söylediklerimiz kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Gerçekten de, dizindeki 133 romandan 101'i, yani % 75,9'u piyasa romanıdır. Dahası var: Birden fazla çevrilen filmlerin ezici çoğunluğunu da yine bu çeşit romanlar oluşturmaktadır. Gerçekten de, roman kümesine baktığımızda, birden çok çevrilen 36 roman görürüz. Bunların 33'ü piyasa romanıdır. Bunların çoğunun, sinemamıza renkli film girdiği vakit ikinci kez çevrilen piyasa romanları olduğu görülmektedir. Bu da, bir çeşit yapımcıya göre, denenmemiş yeni bir yatırıma girerken, işi sağlam kazığa bağlamanın tek çıkar yolunun «piyasa romanı»ndan şaşmamak olduğu düşüncesine dayanıyor. Yapıtları en çok aktarılan yazarlara baktığımızda da yine aynı gerçekle karşılaşıyoruz: Kerime Nadir [Azrak]'ın 17, Esat Mahmut Karakurt'un 15, Muazzaz Tahsin Berkand'ın 14 romanı beyazperdeye aktarılmıştır (*). Dahası var: Karakurt'un romanlarından 8'i, Azrak'ın romanlarından 6'sı, Berkand'ın romanlarından 5'i ikişer kez çevrilmiştir. Böylelikle yalnız bu üç romancı, sinema seyircisinin karşısına 65 kez çıkmış oluyorlar.

Yazın tarihimizde yerleri olan yazarlardan, yapıtları per-

(*) Dizi olarak değişik serüvenlerden oluşan çizgi romanlardan her dizinin yalnız birinci filmi örnek olarak dizine alınmıştır. Yoksa, örneğin, yalnız KARAOĞLAN dizisinden yarım düzine film çevrilmiştir.

(*) Üstelik bu yapıtlar, filme alınmadan önce yayımlanmış olanlardır. Aynı yazarların yayımlanmamış yapıtlarından ya da özel olarak hazırladıkları film öykülerinden çevrilenler de vardır.

deye en çok aktarılma onuruna erenlerin sayısı pek azdır. Bunlar da Halide Edip-Adıvar, Reşat Nuri Güntekin, Hüseyin Rahmi Gürpınar gibi «eski», «yerleşmiş» yazarlardır. Üstelik, bunların bile en önemli yapıtları değil de, geniş okur yığınlarınca en «tutulmuş» yapıtları aktarılmıştır. Aynı onura erişmiş tek yeni yazar, Orhan Kemal'dir. Orhan Kemal'in imzasını taşıyan yapıtların tümünün, yazıldıkları tarih daha eskilere uzanmakla birlikte, ancak 1960'tan sonra beyazperdede yer bulabilmiş olması, yukarıda üzerinde durduğumuz sansür olgusunu bir kez daha kanıtlar. Cumhuriyetle yaşıt ya da ondan sonra doğmuş olan yazarların yapıtları da yine ancak 1960'tan sonra beyazperdeye ulaşabilmeğe başlamıştır.

Yine de yazınımızın perdeye yansımasında önemli boşluklar, büyük gedikler olduğu gözden kaçmamaktadır. Örneğin, yapıtlarının uyarlanması yönünden en iyi durumda olan Orhan Kemal'i ele aldığımızda, asıl değer taşıyan önemli yapıtlarının («Baba Evi», 1949; «Avare Yıllar», 1950; «Bereketli Topraklar Üzerinde», 1954; «Dünya Evi», 1958; «Arkadaş Islıkları», 1968; «Gurbet Kuşları», 1062) çevrilmediğini görürüz. Sinemacılarla yakın ilişkisi ve işbirliğine karşın, son dönemin en büyük romancısı Kemal Tahir'in hiç bir romanı (özellikle «Sağırdere», 1955; «Körduman», 1957; «Rahmet Yolları Kesti», 1957; «Yediçınar Yaylası», 1958; «Köyün Kamburu», 1959; «Yorgun Savaşçı», 1965; «Devlet Ana», 1967) beyazperdeye aktarılmamıştır. Yine sinemayla yakın ilişkisine karşın Yaşar Kemal de aynı durumdadır («İnce Memed» I-II, 1955, 1960; «Orta Direk», 1960; «Yer Demir Gök Bakır», 1963; «Ölmez Otu», 1969; «Demirciler Çarşısı Cinayeti», 1974; «Yusufcuk Yusuf», 1975). Sabahattin Ali («Kuyucaklı Yusuf», 1937; «İçimizdeki Şeytan», 1940) yoktur; Güntekin'den *Akşam Güneşi*, *Dudaktan Kalbe* vardır da «Yeşil Gece» (1928) yoktur. Daha gerilere doğru gidince, örneğin bir Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Tanzimattan günümüze değin Türk toplumunun geniş bir panoramasını veren yapıtları («Kiralık Konak», 1022; «Bir Sürgün», 1937; «Hüküm Gecesi», 1927; «Sodom ve Gomore», 1928; «Yaban», 1932; «Ankara», 1932; «Panorama» I-II, 1953, 1954) yoktur. Ebubekir Hazım Tepeyran'ın «Küçük Paşa»sı (1910), Mehmet Rauf'un «Eylül»ü (1900) yoktur. Halit Ziya Uşaklıgil'in, romanlarımız arasında sinemaya en yakın anlatımlı yapıtı «Aşk-ı Memnu» (1900) ancak geçen yıl «TRT» nin desteğiyle televizyon dizisi olarak gerçekleştirilebilmiştir. Nabizade Nazım'ın «Zehra»sını (1896), Recaizade Mahmut Ekrem'in büyük bir mizah duygusu taşıyan «Araba Sevdası»nı (1806), Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın perdeye

aktarılmış yapıtları dışında kalanları da bu «yoklar» dizinine sokabiliriz.

Güçlü mizah yazarlarımızın beyazperdede neden yer bulamadıkları da yine zihinleri kurcalayan bir konudur. Bir Rıfat Ilgaz'ın romanının ancak yıllar sonra, sahne uyarlaması yoluyle perdeye aktarıldığı vakit seyirciden ne denli büyük ilgi gördüğü düşünülürse, bu alandaki kaybın değeri daha iyi anlaşılır. Ünü ulusal sınırları aşan mizah yazarı Aziz Nesin'in de yine ancak yıllar sonra, bir sahne yapıtı ve bunun radyo ile televizyona yapılan uyarlaması gibi dolambaçlı bir yoldan perdeye ulaşabilmesi, üzerinde durulacak bir konudur.

Genellikle sinemamızda, öykü uyarlamaları roman uyarlamalarından daha başarılı sonuçlar vermektedir. Öyle olduğu halde öykü türünün beyazperdeye ulaşması romandakinden bir hayli geridedir. 133 romana karşılık ancak 11 öykü uyarlaması bulunduğu düşünülürse bu alanda henüz yapacak çok şey olduğu anlaşılır. Halit Ziya Uşaklıgil, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Refik Halit Karay'dan başlayıp Memduh Şevket Esendal, Sabahattin Ali, Sait Faik Abasıyanık, Kemal Bilbaşar, Haldun Taner, Yaşar Kemal, Rıfat Ilgaz, Aziz Nesin, Adnan Veli [Kanık], Bekir Yıldız, Füruzan'a... uzanan öykücüler henüz sinemamızda gerekli yerlerini bulamadılar.

Asıl anlaşılması güç yön, gerek sansürün daha az engel çıkarması, gerek taşıdığı zenginlikler, gerekse «ulusal» bir sinemanın baş vurabileceği en önemli kaynaklardan biri olmasına karşın halk yazınımızdan niye yeterince yararlanılamadığıdır. Yazımızın sonunda yer alan ikinci dizin, sinemamızın başlangıcından bu yana ele ahnan halk yazını malzemesini göstermektedir. Bunların film olarak başarısızlıkları bir yana, halk yazınının bir kaynak olarak kulanılmasında örnek gösterilemeyecek bir baştan savmacılıkla ele alındıkları da gözden kaçmamaktadır. Bu dizinde yeni çevirimler bir yana bırakılırsa 42 film vardır. Bu 42 filmin 38'i halk hikâyesidir. Bunlara yakından bakılınca hepsinin belirli hikâyeler çevresinde dönüp dolaştığı görülür 7 «Keloğlan», 4 «Köroğlu», 3 «Battal Gazi», 2 «Kahveci Güzeli», 2 «Kerem ile Aslı», 2 «Tahir ile Zühre»... Acaba dört kez çevrilen *Köroğlu*'dan hangisi, bu kahramanı, «Türk halkının dirlik ve düzenlik kavgası»nın içine yerleştirebilmiştir? Radyodaki tanıtı programlarıyle ün kazandığından birbiri ardından yedi kez beyazperdeye taşınan *Keloğlan*'lardan hangisi bu tipin özelliklerini derinliğine yansıtabilmiştir?

Bir başka küme «Nasrettin Hoca»dır. Bu kümede beş tane *Nasrettin Hoca* filmi görüyoruz. Ama Keloğlan'da olduğu gibi

Nasrettin Hoca'da da, Hocanın fıkraları kadar değilse de yine de anılarda kalabilecek bir filme şimdiye değin rastlanmamıştır. Ünlü halk ozanlarının yaşamöyküleri —ki topu topu beşi bulan bu filmlerin de üçü Karacaoğlan çevresinde dönüp dolaşmaktadır— de daha talihli çıkmamıştır. Karagöz ile ortaoyunu repertuvarı —kısa filmler de dahil olmak üzere— büyük bir baştan savmacılıkla perdeye yansımıştır.

Türk yazınının beyazperdedeki yeri konusunda, yukarıdaki iki dizin dışında olduğu kadar tecimsel sinema dışında da kalan bazı denemeleri burada anımsatmakta yarar vardır. Bunlar 8 mm ya da 16 mm'lik kısa filmlerde yapılan şiir uyarlamalarıdır. Kaya Tanyeri 1967'deki ilk Hisar Kısa Film Yarışması'na Orhan Veli [Kanık]'ın «Karşı» (1949) adlı şiir kitabındaki aynı adlı şiiri görüntüleyen *Galata Köprüsü*'yle katılmıştı. Ertesi yılki 2. Hisar Kısa Film Yarışmasına Artun Yeres, Nazım Hikmet [Ran]'ın «Kuvayı Milliye» adlı Kurtuluş Savaşı Destanı'nın giriş bölümü olan Onlar ki'yi görüntüleyen filmi sundu. Yine Kaya Tanyeri 1976 Boğaziçi Üniversitesi Kısa Film Yarışması'na Ataol Behramoğlu'nun «Bir Gün Mutakla» (1970) adlı şiir kitabına dayanan *Bir Şiir Üzerine Görüntüler*'le katıldı.

Türk yazınından yabancı ülkeler sinemasına yansıyan yapıtlara gelince, çok az sayıda olan bu çeşit uyarlamaların çoğu Nazım Hikmet'in yapıtlarıdır. Nazım Hikmet'in hapisteyken yazdığı, Türkiye'de ancak 1965'te Gülriz Sururi - Engiz Cezzar Topluluğu'nca 1965'te oynanan ve aynı yıl kitap biçiminde yayımlanan «Ferhat ile Şirin» oyunu, 1956-57'de Çek yönetmeni Vaclav Krşka eliyle Bulgar-Çek ortakyapımı olarak *Bir Aşk Masalı (Ferhat ile Şirin)* adıyle çevrildi. Fransız yönetmeni Maurice Pialet, yine Nazım Hikmet'in 1939-41 arasında yazdığı «Memleketimden İnsan Manzaraları» adlı uzun şiirin başlangıç bölümü olan «Şu 1941 Yılında»dan *Maitre Galip (Galip Usta)*yı çevirdi (295 m). Nazım Hikmet'in ilk kez Üsküp'te basılan masalı «Sevdalı Bulut», Türk minyatür geleneğine uygun çizgilerle Sovyetler Birliği'nde canlı-resim olarak aynı adla perdeye aktarıldı. Yaşar Kemal'in «Bebek» adlı öyküsünü Barbro Karabuda 1973'te İsveç'te sinemaya uyguladı.

Bu incelemenin konusu, Türkiye sınırları içindeki Türk yazını olduğundan, uzun yıllardan beri apayrı bir gelişme gösteren Türk dilindeki öbür yazınlar burada ele alınmamıştır (*). Ancak öteden beri Anadolu Türkleriyle ortaklaşa kullanılan bazı yapıtların Türkiye dışındaki uyarlamalarını da burada sıralamak yararlı olur. Örneğin Özbekistan Sovyet Cumhuriye-

tinde yönetmen Yakov Protozanov'un çevirdiği *Nasrettin Hoca Buhara'da* (1943) ile Nabi Ganiyev'in çevirdiği *Nasrettin Hoca'nın Serüvenleri* (1946), yine Ganiyev'in çevirdiği *Tahir ile Zühre* (1945); Azerbaycan Sovyet Cumhuriyetinde Hüseyin Seyyitzade'nin çevirdiği *Köroğlu* (1961), Tevfik Tagizade'nin çevirdiği *Dede Korkut* (1975); Azerbaycanlı Uzeyir Hacıbekov'un yapıtı olmakla birlikte Türkiye'de de çok sevilen ve Türk tiyatro repertuvarında sık sık yer alan «Arşın Mal Alan» adlı müzikli güldürünün üç evirimi (1917'de Boris Svetlov, 1945'te Rıza Tahmasb ile Nikolay Lesçenko, 1966'da Tevfik Tagizade); Tacikistan Sovyet Cumhuriyetinde yönetmen Tahir Sabirov'un çevirdiği *Şahsanem ile Garip* (1964) bunlar arasındadır. Nasrettin Hoca'nın, ünlü İngiliz canlandırma sanatçısı Richard Williams tarafından yaratılan, ancak bizim tanıdığımız Hoca'ya hiç uymayan canlı resmi *The Amazing Nasruddin! (Nasrettin Hoca)*'yı da (1967-73) burada sayabiliriz.

Bu araştırmanın konusu dışına taşınakla birlikte, yazımızın başında sıraladığımız yazıncı — sinemacı ilişkisi çerçevesinde yer alan bazı çalışmaları da kısaca belirtmekte yarar vardır. Bu çalışmalar, yazıncının sinema alanındaki özgün çalışmalarıdır (film öyküsü, senaryo yazmak, uyarlamalara katılmak... gibi). Bunlar arasında Yaşar Kemal (*Beyaz Mendil*, 1955, *Alageyik*, 1958; *Karaçalı*, 1956; *Murat'ın Türküsü*, 1964; *Ölüm Tarlası*, 1966...), çoğunu Murat Aşkın takmı adıyle imzaladığı çalışmalarıyle Kemal Tahir (*Beş Kardeştiler*, 1962, *Battı Balık*, 1962; *Azrail'in Habercisi*, 1963; *İki Gemi Yan Yana*, 1963; *Yarın Bizimdir*, 1963; *Haremde Dört Kadın*, 1964; *Namusum İçin*, 1964) Orhan Kemal (*Aşka Kinim Var*. 1962; *Gurbet Kuşları*, 1964; *Acı Zeytin*, 1961...), Tarık Dursun K. (*Düşman Yolları Kesti*, 1959; *Ölüm Dönemeci*, 1959; *Cehennem Arkadaşları*, 1964), Atilla İlhan [Ali Kaptanoğlu] (*Yalnızlar Rıhtımı*, 1959. *Devlerin Öfkesi*, 1960; *Şoför Nebahat, Rıfat Diye Biri*, 1962; *Dişi Kurt*, 1963; *Rüzgâr Zehra*, 1963), Cengiz Tuncer (*Aramıza Kan Girdi*, 1962; *Korkusuz Kabadayı*, 1963; *Aklın Durur*, 1964; *Başlık*, 1964...), daha eski tarihlerde Behçet Kemal Çağlar (*Kendini Kurtaran Şehir*, 1951, *Destan Destan İçinde*, 1952, *Ezo Gelin*, 1955; *Âşıklar Kâbesi*, 1956...), Orhan Hançerlioğlu (*Altı Ölü*

(*) Örneğin Türkiye'de de yapıtları çok iyi bilinen Kırgız yazarı Çingiz (Cenğiz) Aytmatov'un hemen tüm yapıtlarından yapılan uyarlamalar gibi.

Var, 1953; *Öldüren Şehir*, 1954, *Kumpanya*, 1958; *Kelebekler Çift Uçar*, 1964), daha yenilerdeyse Selim İleri *(Yaralı Kurt*, 1972; *Günahsızlar*, 1972; *Bir Demet Menekşe*, 1974; *Askerin Dönüşü*, 1975; *Çapkın Hırsız*, 1975) yer almaktadır.

Yazıncının kendi yapıtlarını kendisinin yönetmesinin tek başarılı örneğiniyse, sanat yaşamına öykücülükle başlayan, şimdiye kadar üç romanı yayımlanan, senaryoculuk, oyunculuk, yönetmenlik ve yapımcılığı birlikte yürüten Yılmaz Güney verdi.

DİZİN I

(Aşağıdaki dizinde, sinemamızın başlangıcından günümüze kadar yazınımızdan beyazperdeye yapılan uyarlamalar yer almaktadır. — 1976 yılının yalnız ilk aylarındaki uyarlamalar dizine alınmıştır. — Yanlarında (*) bulunanlar, sahne yapıtlarıdır. Bunlarda «K» kısaltması sahne yapıtının kitap olarak yayım tarihini, öbür kısaltmalar ilk sahnelendikleri tiyatroyu ve sahneleme tarihini gösterir. Tiyatro kısaltmaları şunlardır: ABS = Ankara Birlik Sahnesi, ADT = Ankara Devlet Tiyatrosu, AFT = Ayfer Feray Topluluğu, AH = Ankara Halkevi, AHO: Ankara Halk Oyuncuları, AOS = Ankara Oyun Sahnesi, AT = Arena Tiyatrosu, BT = Bulvar Tiyatrosu, GT = Gedikpaşa Tiyatrosu, İGBT = İstanbul Güçbirliği Tiyatrosu, İOH = İstanbul Operet Heyeti, İŞT = İstanbul Şehir Tiyatrosu, İz. ŞT = İzmir Şehir Tiyatrosu. KO = Kent Oyuncuları, MKT = Muammer Karaca Tiyatrosu, MT = Mithatpaşa Tiyatrosu, NT = Naşit Tiyatrosu, OOK = Osmanlı Opera Kumpanyası, SCT = Gülriz Sururi - Engin Cezzar Tiyatrosu, SO = Ses Opereti. UUT = Ulvi Uraz Tiyatrosu. Öbür açıklamalar, dizinin sonundaki dip notlarında verilmiştir.

Yapım Tarihi		*Filmin adı*	*Yönetmen*	*Yazar*	*Yapıtın tarihi*
1917	(*)	Pençe	Sedat Simavi	Mehmet Rauf	1909
1919		Mürebbiye (1)	Ahmet Fehim	Hüseyin Rahmi Gürpınar	1898
1919	(*)	Binnaz (1)	Ahmet Fehim	Yusuf Ziya Ortaç	İŞT: 7.4.1919 K: 1919
1922		Boğaziçi Esrarı (Nur Baba)	Muhsin Ertuğrul	Yakup Kadri Karaosmanoğlu	1922
1923		Ateşten Gömlek (1)	Muhsin Ertuğrul	Halide Edip Adıvar	1922
1923	(*)	Leblebici Horhor (1)	Muhsin Ertuğrul	Takfor Nalyan Dikran Çuhacıyan	OOK: 30.12.1875
1924		Sözde Kızlar (1)	Muhsin Ertuğrul	Peyami Safa	1925 (1)
1934	(*)	Leblebici Horhor Ağa (2)	Muhsin Ertuğrul	Nalyan Çuhacıyan	OOK: 30.12.1875
1938	(*)	Aynaroz Kadısı	Muhsin Ertuğrul	Musahipzade Celâl	İŞT: 1028-29 K: 1936
1939	(*)	Bir Kavuk Devrildi	Muhsin Ertuğrul	Musahipzade Celâl	İŞT: 15.11.1930 K: 1936
1939	(*)	Taş Parçası	Faruk Kenç	Reşat Nuri Güntekin	İŞT: 15.1.1923 K: 1926
1940		Kıvırcık Paşa	Faruk Kenç	Sermet Muhtar Alus	1933
1941	(*)	Duvaksız Gelin (Hülleci)	Adolf Körner	Reşat Nuri Güntekin	İŞT: 1935 K: 1935
1945	(*)	Yayla Kartalı (1)	Muhsin Ertuğrul	F. Nafiz Çamlıbel	İŞT: 1944-45 K: 1945
1945	(*)	Hürriyet Apartmanı	Talât Artemel	Sedat Simavi	İŞT: 1941 K: 1940
1946		Toros Çocuğu	Şadan Kâmil	M. Şevki Yazman	1943
1946 — 7		Seven Ne Yapmaz (1)	Şadan Kâmil	Kerime Nadir (Azrak)	1940
1046 — 7		Senede Bir Gün (1)	Ferdi Tayfur	İhsan Koza (İpekçi)	1946
1946 — 8		Unutulan Sır			

Yapım Tarihi	*Filmin adı*	*Yönetmen*	*Yazar*	*Yapıtın tarihi*
	(Domaniç Yolcusu)	Şakir Sırmalı	Şükûfe Nihal (Başar)	1946 (2)
1948 (*)	Canavar	Hadi Hün	F. Nafiz Çamlıbel	İŞT: 20.4.1924 K: 1926
1948	Damga	Seyfi Havaeri	Fikret Arıt	1946 (3)
1945 — 49 (*)	Köroğlu	Refik Kemal Arduman	Muharrem Gürses	AH: 1944 K: 1945
1949	Vurun Kahpeye! (1)	Lütfi Ö. Akad	Halide Edip Adıvar	1926
1949	Efsuncu Baba	Aydın G. Arakon	Hüseyin Rahmi Gürpınar	1924
1949 (*)	Ayşe'nin Duası (1)	Vedat Örfi Bengü	M. Sabahattin Ezgi	İOH: 1922 (4)
1950 (*)	Lüküs Hayat	Lütfi Ö. Akad	Cemal Reşit Rey Ekrem Reşit Rey	İŞT: 29.10.1933
1950	Ateşten Gömlek (2)	Vedat Örfi Bengü	Halide Edip Adıvar	1922
1950	Çete	Çetin Karamanbey	R. Halit Karay	1939
1950 (*)	Nam-ı Diğer Parmaksız Salih (1)	Faruk Kenç	N. Fazıl Kısakürek	İŞT: 1948 K: 1940
1951	Dudaktan Kalbe (1)	Şadan Kâmil	Reşat Nuri Güntekin	1923
1951	Allahaısmarladık (1)	Sami Ayanoğlu	E. Mahmut Karakurt	1936
1951	Sürgün	Orhan M. Arıburnu	R. Halit Karay	1941
1951 (*)	Vatan ve Namık Kemal (1)	Talât Artemel Sami Ayanoğlu Cahide Sonku	Namık Kemal	GT: 1.4.1873 (5) K: 1873
1951 (*)	Çıldıran Baba	Vedat Örfi Bengü	Vedat Örfi Bengü	NT: 1938 (6)
1951 (*)	İstanbul Çiçekleri	Muammer Çubukçu	Saim Nahit Bilga	SO: 1944 (7)
1952 (*)	Boş Beşik (1)	Baha Gelenbevi	Necati Cumalı	İz. ŞT: 1949 K: 1949

Yapım Tarihi		*Filmin adı*	*Yönetmen*	*Yazar*	*Yapıtın tarihi*
1952		Ankara Ekspresi (1)	Aydın G. Arakon	E. Mahmut Karakurt	1946
1952		İki Süngü Arasında (1)	Şadan Kâmil	Akagündüz	1929
1952		Kızıltuğ	Aydın G. Arakon	A. Ziya Kozanoğlu	1923
1952		Son Gece (1)	Sami Ayanoğlu	E. Mahmut Karakurt	1938
1953	(*)	Soygun	Sami Ayanoğlu	Cevat Fehmi Başkut	İŞT: 1951 - 2
1953		Yavuz Sultan Selim Ağlıyor	Sami Ayanoğlu	F. Fazıl Tülbentçi	1947
1953		Kara Davut (1)	Mahir Canova	N. N. Tepedelenlioğlu	1928
1953		Aşk Istıraptır	Atıf Yılmaz	Oğuz Özdeş	1939
1953		Hıçkırık (1)	Atıf Yılmaz	Kerime Nadir (Azrak)	1938
1954		Vahşi Bir Kız Sevdim (1)	Lütfi Ö. Akad	E. Mahmut Karakurt	1926
1954		Nilgün (1)	Münir Hayri Egeli	R. Halit Karay	1950
1954		Leylâklar Altında	Suavi Teclü	Mebrure (Sami) Alevok (Koray)	1936
1954	(*)	Paydos (1)	Sami Ayanoğlu	C. Fehmi Başkut	İŞT: 1948 K: 1948
1954		Cingöz Recai (Beyaz Cehennem) (1)	Metin Erksan	Server Bedi (Peyami Safa)	1924 (8)
1955		Kadın Severse	Atıf Yılmaz	E. Mahmut Karakurt	1939
1955		Dağları Bekleyen Kız (1)	Atıf Yılmaz	E. Mahmut Karakurt	1934
1955		İlk ve Son (1)	Atıf Yılmaz	E. Mahmut Karakurt	1940
1956		Bir Aşk Hikâyesi (Tuş)	Şadan Kâmil	Haldun Taner	1951 (9)

Yapım Tarihi	*Filmin adı*	*Yönetmen*	*Yazar*	*Yapıtın tarihi*
1956	Yolpalas Cinayeti	Metin Erksan	Halide Edip Adıvar	1937
1956	Beş Hasta Var	Atıf Yılmaz	Etem İzzet Benice	1932
1957	Namus Düşmanı	Ziya Metin	Yaşar Kemal	1949 (10)
1957	Çölde Bir İstanbul Kızı	Faruk Kenç	E. Mahmut Karakurt	1927
1957	Lejyon Dönüşü (Medy)	Orhon M. Arıburnu	Hasan Kazankaya	1956
1957	Gelinin Muradı	Atıf Yılmaz	Kemal Bilbaşar	1953 (11) 1956
1957	Ölmüş Bir Kadının Evrak-ı Metrukesi (1)	Semih L. Evin	Güzide Sabri (Aygün)	1905
1958	Bir Şoförün Gizli Defteri (1)	Atıf Yılmaz	Akagündüz	1943
1958 (*)	Yaprak Dökümü (1)	Suavi Tedü	Reşat Nuri Güntekin	İŞT: 1943 4 (12)
1958	Uçurum	Sırrı Gültekin	Oğuz Özdeş	1943
1958	Funda (1)	Nişan Hançer	Kerime Nadir (Azrak)	1941
1959	Zümrüt	Lütfi Ö. Akad	İhsan Koza (İpekçi)	1948
1959	Kalpaklılar	Nejat Saydam	Samim Kocagöz	1962 (13)
1959	Ömrümün Tek Gecesi (1)	Arşavir Alyanak	E. Mahmut Karakurt	1949
1959	Sonbahar	Nişan Hançer	Kerime Nadir (Azrak)	1941
1959	Samanyolu (1)	Nevzat Pesen	Kerime Nadir (Azrak)	1941
1959	Tütün Zamanı	Orhon M. Arıburnu	Necati Cumalı	1959 (14)

Yapım Tarihi	*Filmin adı*	*Yönetmen*	*Yazar*	*Yapıtın tarihi*
1959	Karacaoğlan'ın Karasevdası	Atıf Yılmaz	Yaşar Kemal	1958 (15)
1959	(*) Binnaz (2)	Mümtaz Yener	Y. Ziya Ortaç	İŞT: 7.4.1919 K: 1919
1959	Üç Kızın Hikâyesi	Orhan Elmas	Akagündüz	1933
1960	Ayşecik	Memduh Ün	Kemalettin Tuğcu	1960
1960	Ateşten Damla	Memduh Ün	Mükerrem K. Su	1942
1960	Ölüm Perdesi	Atıf Yılmaz	Ümit Deniz	1959
1960	Suçlu	Atıf Yılmaz	Orhan Kemal	1957
1960	Kezban (1)	Arşavir Alyanak	Muazzez Tahsin Berkand	1941
1960	Cumbadan Rumbaya	Turgut Demirdağ	Server Bedi (Peyami Safa)	1936
1960	Satın Alınan Adam (1)	Arşavir Alyanak	Özdemir Hazar	1960 (16)
1960	Kadın Asla Unutmaz	Asaf Tengiz	Oğuz Özdeş	1958
1960	Şahane Kadın	Nevzat Pesen	Kerime Nadir (Azrak)	1949 (17)
1961	Avare Mustafa	Memduh Ün	Orhan Kemal	1958 (18)
1961	Bülbül Yuvası (1)	Nejat Saydam	Muazzez Tahsin Berkand	1943
1961	Boş Yuva	Memduh Ün	Kerime Nadir (Azrak)	1960
1961	Kızıl Vazo (1)	Atıf Yılmaz	Peride Celâl	1941
1961	Küçük Hanımefendi (1)	Nejat Saydam	Muazzez Tahsin Berkand	1944
1961	Sokaktan Gelen Kadın	Arşavir Alyanak	Esat M. Karakurt	1945

Yapım Tarihi	*Filmin adı*	*Yönetmen*	*Yazar*	*Yapıtın tarihi*
1961	İstanbul'da Aşk Başkadır	Süreyya Duru	İlhan Engin	1959
1961	Sessiz Harp	Lütfi Ö. Akad	Ümit Deniz	1959
1961	Yaban Gülü (1)	Ümit Utku	Güzide Sabri (Aygün)	1926
1961	Zavallı Necdet	Nevzat Pesen	Saffet Nezihi	1902
1962	Aşk Bekliyor	Ümit Utku	Kerime Nadir (Azrak)	1957
1962	Cengiz Han'ın Hazineleri	Atıf Yılmaz	Abdullah Ziya Kozanoğlu Suat Yalaz	1962 (19)
1962	Dikmen Yıldızı	Asaf Tengiz	Akagündüz	1928
1962	Mağrur Kadın (1)	Burhan Bolan	Muazzez Tahsin Berkand	1958
1962	Mevlid. Süleyman Çelebi	Mehmet Muhtar	Süleyman Çelebi	1409 (20)
1962	Yılanların Öcü	Metin Erksan	Fakir Baykurt	1959
1962	Allah Seviniz Dedi	Nejat Saydam	İlhan Engin	1961
1963	Esir Kuş	Ümit Utku	Kerime Nadir (Azrak)	1960
1963	Aşka Tövbe (1)	Orhan Elmas	Kerime Nadir (Azrak)	1945
1963	Çiçeksiz Bahçe	Ümit Utku	Muazzez Tahsin Berkand	1947
1963	Susuz Yaz (1)	Metin Erksan	Necati Cumalı	1962
1963	Cicican	Ertem Göreç	Bedri Koraman	1963 (21)
1963	Azrail'in Habercisi	Atıf Yılmaz	Ümit Deniz	1962

Yapım Tarihi		*Filmin adı*	*Yönetmen*	*Yazar*	*Yapıtın tarihi*
1963		Yakılacak Kitap (1)	Süreyya Duru	Etem İzzet Benice	1927
1963	(*)	Yedi Kocalı Hürmüz (1)	Yılmaz Atadeniz	Sadık Şendil	1962
1964		Kocatepe'nin Üç Süvarisi	Yavuz Yalınkılıç	Macit Doğudan	1961 (22)
1964	(*)	Duvarların Ötesi	Orhan Elmas	Turgut Özakman	ADT: 1958
1964		Döner Ayna	Süreyya Duru	Halide Edip Adıvar	1954
1964	(*)	Keşanlı Ali Destanı	Atıf Yılmaz	Haldun Taner	SCT: 1964
1964	(*)	Mor Defter	O. Nuri Ergün	Çetin Altan	İŞT: 1961
1964		Günah Bende mi? (1)	Kemal Kan	Kerime Nadir (Azrak)	1939
1964		Muallâ (1)	Ülkü Erakalın	Muazzez Tahsin Berkand	1941
1964		Göye Giden Gelin	Ülkü Erakalın	Rakım Çalapala	1950
1964	(*)	Kocaoğlan	Ziya Demirel	Orhan Asena	ADT: 1961 K
1964		Son Tren	Nejat Saydam	E. Mahmut Karakurt	1954
1964	(*)	Gurbet Kuşları	Halit Refiğ	Turgut Özakman	1962 (23)
1964		Vurun Kahpeye' 2.	Orhan Aksoy	Halide Edip Adıvar	1926
1965		Çanakkale Arslanları	Turgut Demirdağ Alb. Nusret Eraslan	F. Celâlettin (Dr. Fahri Celâl Göktulga)	1939 (24)
1965		Dağ Başını Duman Almış	Memduh Ün	Oğuz Özdeş	1960

Yapım Tarihi		*Filmin adı*	*Yönetmen*	*Yazar*	*Yapıtın tarihi*
1965		Aşk ve İntikam	Süreyya Duru	Muazzez Tahsin Berkand	1958
1965	(*)	Bozuk Düzen	Haldun Dormen	Güner Sümer	İŞT: 1964 K: 1965
1965	(*)	Kart Horoz	Ertem Eğilmez	Sadık Şendil	BT: 1964
1965		Dudaktan Kalbe (II)	Ülkü Erakalın	Reşat Nuri Güntekin	1923
1965		Garip Bir İzdivaç	Nejat Saydam	Muazzez Tahsin Berkand	1944
1965	(*)	İsyancılar	Abdurrahman Palay	Recep Bilginer	İŞT: 1964 K: 1964
1965		Kadın İsterse	Nejat Saydam	Esat Mahmut Karakurt	1960
1965		Üç Tekerlekli Bisiklet	L. Ö. Akad Memduh Ün	Orhan Kemal	1963 (25)
1965		Karaoğlan. Altay'dan Gelen Yiğit	Suat Yalaz	Suat Yalaz	1964
1965		Kırık Hayatlar	Halit Refiğ	Halit Z. Uşaklıgil	1924 (26)
1965		Murtaza	Tunç Başaran	Orhan Kemal	1952
1965		Posta Güvercini	Nevzat Pesen	Kerime Nadir (Azrak)	1950
1965		Sevgim ve Gururum	Süreyya Duru	Muazzez Tahsin Berkand	1957
1965		Yıldız Tepe	Memduh Ün	Peride Celâl	1945
1966	(*)	Buzlar Çözülmeden	Nejat Saydam	Cevat Fehmi Başkut	İŞT: 1964 K. 1965

Yapım Tarihi		*Filmin adı*	*Yönetmen*	*Yazar*	*Yapıtın tarihi*
1966		Hıçkırık (II)	Orhan Aksoy	Kerime Nadir (Azrak)	1938
1966		Senede Bir Gün (II)	Ertem Eğilmez	İhsan Koza (İpekçi)	1946
1966		Allahaısmarladık (II)	Nejat Saydam	Esat Mahmut Karakurt	1936
1966		Çalıkuşu (2 bölüm)	Osman F. Seden	Reşat Nuri Güntekin	1922
1966		Kolsuz Kahraman	Nejat Saydam	Abdullah Ziya Kozanoğlu	1930
1966		Malkoçoğlu	Süreyya Duru	Abdullah Ziya Kozanoğlu - Ayhan Başoğlu	1965 (27)
1966		Yakut Gözlü Kedi	Nejat Saydam	Ümit Deniz	1963
1966		El Kızı	Nejat Saydam	Orhan Kemal	1960
1966	(*)	Pemde Kadın	Atıf Yılmaz	Hidayet Sayın	KO: 1964 K: 1965
1967	(*)	Demirel'e Söylerim	Hulki Saner	Necabettin Yal Beliğ Selönü	MKT: 1966
1967		Akşam Güneşi	Osman F. Seden	Reşat Nuri Güntekin	1926
1967		Sevda	Selâhattin Burçkin	Turan Aziz Beler	1942
1967		Bir Şoförün Gizli Defteri (II)	Remzi Cöntürk	Akagündüz	1943

Yapım Tarihi		*Filmin adı*	*Yönetmen*	*Yazar*	*Yapıtın tarihi*
1967		Dokuzuncu Hariciye Koğuşu	Nejat Saydam	Peyami Safa	1930
1967		Kara Davut (II)	Tunç Başaran	Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu	1928
1967		Samanyolu (II)	Orhan Aksoy	Kerime Nadir (Azrak)	1941
1967		Sinekli Bakkal	Mehmet Dinler	Halide Edip Adıvar	1936
1967		Son Gece (II)	Memduh Ün	Esat Mahmut Karakurt	1938
1967		Sözde Kızlar (II)	Nejat Saydam	Peyami Safa	1925
1967		Üvey Ana (I)	Ülkü Erakalm	Akagündüz	1933
1967	(*)	Yaprak Dökümü (II)	Memduh Ün	Reşat Nuri Güntekin	1943 - 4 (28)
1968		Aşka Tövbe (II)	Türker İnanoğlu	Kerime Nadir (Azrak)	1949
1968	(*)	Kanlı Nigâr	Ülkü Erakalın	Sadık Şendil	AT: 1967 8
1968	(*)	Ayşem (II)	Nejat Saydam	Muhlis Sabahattin Ezgi	İOH: 1922 ADT: 1966
1968	(*)	Çatallı Köy	Ülkü Erakalın	Ali Yürük	İŞT: 1966 K: 1968
1968		Dağları Bekleyen Kız (II)	Süreyya Duru	Esat Mahmut Karakurt	1934
1968		Erikler Çiçek Açtı	O. Nuri Ergün	Esat Mahmut Karakurt	1952

Yapım Tarihi	*Filmin adı*	*Yönetmen*	*Yazar*	*Yapıtın tarihi*
1968	Funda (II)	Mehmet Dinler	Kerime Nadir	1941
1968	Gültekin	Muzaffer Aslan	Abdullah Ziya Kozanoğlu	1928
1968	Hicran Gecesi	Osman F. Seden	Güzide Sabri (Aygün)	1930
1968	İlk ve Son (II)	Memduh Ün	Esat Mahmut Karakurt	1940
1968	Kadın Severse (II)	Ülkü Erakalın	Esat Mahmut Karakurt	1939
1968	Kara Pençe	Muzaffer Aslan	Oğuz Özdeş	1966
1968	Kezban (II)	Orhan Aksoy	Muazzez Tahsin Berkand	1941
1968	Vesikalı Yarim	Lütfi Ö. Akad	Burhan Arpad	1968 (29)
1968	Nilgün (II)	Ertem Eğilmez	Refik Halit Karay	1950
1968	Ömrümün Tek Gecesi (II)	O. Nuri Ergün	Esat Mahmut Karakurt	1949
1968 (*)	Parmaksız Salih (II)	Turgut Demirağ	Necip Fazıl Kısakürek	İŞT: 1948 K: 1949
1968 (*)	Paydos (II)	Ülkü Erakalın	Cevat Fehmi Başkut	İŞT: 1948 K: 1948
1968	Sabah Yıldızı	Türker İnanoğlu	Muazzez Tahsin Berkand	1958

Yapım Tarihi		*Filmin adı*	*Yönetmen*	*Yazar*	*Yapıtın tarihi*
1968		Sabahsız Geceler	Ertem Göreç	Server Bedi (Peyami Safa)	1934
1968		Sarmaşık Gülleri	Nejat Saydam	Muazzez Tahsin Berkand	1950
1968		Yakılacak Kitap (II)	Süreyya Duru	Etem İzzet Benice	1927
1968	(*)	Yayla Kartalı (II)	Ülkü Erakalın	Faruk Nafiz Çamlıbel	İŞT: 1944 5 K: 1945
1969		Anadolu Evliyaları	Şevket Aktunç	Nezihe Araz	1959
1969	(*)	Boş Beşik (II)	Orhan Elmas	Necati Cumalı	İz. ŞT: 1949 K 1949
1969		Cingöz Recai (II)	Safa Önal	Server Bedi (Peyami Safa)	1924
1969		Buruk Acı	Nejat Saydam	Türkân Şoray	1969
1969		Tarkan	Tunç Başaran	Sezgin Burak	1968
1969		Günah Bende mi? (II)	Nevzat Pesen	Kerime Nadir (Azrak)	1939
1969		İffet	Ümit Utku	Hüseyin Rahmi Gürpınar	1896
1969		Karlı Dağdağı Ateş	Safa Önal	Refik Halit Karay	1956
1969		Kızıl Vazo (II)	Atıf Yılmaz	Peride Celâl	1941
1969		Ölmüş Bir Kadının Mektupları (II)	Ülkü Erakalın	Güzide Sabri (Aygün)	1905 (30)

Yapım Tarihi	*Filmin adı*	*Yönetmen*	*Yazar*	*Yapıtın tarihi*
1969	Uykusuz Geceler	Orhan Aksoy	Kerime Nadir (Azrak)	1945
1969 (*)	Vatan ve Namık Kemal (II)	Duygu Sağıroğlu	Namık Kemal	1873 (31)
1970	Ankara Ekspresi (II)	Muzaffer Aslan	Esat M. Karakurt	1946
1970	Birleşen Yollar	Yücel Çakmaklı	Şule Yüksel Şenler	1970 (32)
1970	Küçük Hanımefendi (II)	Ertem Eğilmez	Muazzez Tahsin Berkand	1944
1970	Linç	Bilge Olgaç	Kerim Korcan	1967
1970	Mağrur Kadın (II)	Nevzat Pesen	Muazzez Tahsin Berkand	1958
1970	İç Güveysi (II)	İlhan Engin	Hüseyin Rahmi Gürpınar	1898 (33)
1970	Güller ve Dikenler	Nejat Saydam	Kerime Nadir (Azrak)	1969
1970	Kara Pençe	Memduh Ün	Ömer Seyfettin	?
1970	Ölünceye Kadar	Safa Önal	Esat M .Karakurt	1937
1970	Seven Ne Yapmaz? (II)	Orhan Aksoy	Kerime Nadir (Azrak)	1940
1970	Bülbül Yuvası (II)	Nejat Saydam	Muazzez Tahsin Berkand	1943
1970	Saadet Güneşi	Nejat Saydam	Muazzez Tahsin Berkand	1947
1970	Yaban Gülü (II)	Ümit Utku	Güzide Sabri (Aygün)	1946

Yapım Tarihi		*Filmin adı*	*Yönetmen*	*Yazar*	*Yapıtın tarihi*
1971		Bizimkiler. Hüdaverdi - Pırtık	Lâle Oraloğlu	Sezgin Burak	1970
1971		Satın Alınan Koca (II)	Duygu Sağıroğlu	Özdemir Hazar	1960 (34)
1971		Bir Kadın Kayboldu	Safa Önal	Esat M. Karakurt	1948
1971		Muallâ (II)	Nevzat Pesen	Muazzez Tahsin Berkand	1941
1971		Senede Bir Gün (III)	Ertem Eğilmez	İhsan Koza (İpekçi)	1946
1971		Son Hıçkırık	Ertem Eğilmez	Kerime Nadir (Azrak)	1968
1971		Üvey Ana (II)	Ülkü Erakalın	Akagündüz	1933
1971	(*)	Yedi Kocalı Hürmüz (II)	Atıf Yılmaz	Sadık Şendil	1962
1971		Bir Genç Kızın Romanı	Safa Önal	Muazzez Tahsin Berkand	1943
1972		Aşk Fırtınası	Halit Refiğ	Muazzez Tahsin Berkand	1935
1972		Cemo	Atıf Yılmaz	Kemal Bilbaşar	1966
1972		Gecekondu Rüzgârı	Sırrı Gültekin	Oğuz Özdeş	1960
1972		Irmak	Lütfi Ö. Akad	Sait Faik (Abasıyanık)	?
1972		Sizli Hatıralar	Nejat Saydam	Kerime Nadir (Azrak)	1966
1972		Suya Düşen Hayal	Orhan Elmas	Kerime Nadir (Azrak)	1966
1972		Vukuat Var (Hanımın Çiftliği)	Nejat Saydam	Orhan Kemal	1958 (35) 1961

Yapım Tarihi	*Filmin adı*	*Yönetmen*	*Yazar*	*Yapıtın tarihi*
1972	Vahşi Bir Kız Sevdim (II)	Nejat Saydam	Esat M. Karakurt Ercüment Ekrem Talu	1926
1972	Kopuk	Vedat Türkali		1922
1973 (*)	Sultan Gelin	Halit Refiğ	Cahit Atay	İŞT: 1964 K: 1965
1973	Kızgın Toprak	Fevzi Tuna	Osman Şahin	1972 (36)
1973	Vurun Kahpeye! (III)	Halit Refiğ	Halide Edip Adıvar	1926
1973 (*)	Asiye Nasıl Kurtulur?	Nejat Saydam	Vasıf Öngören	ABS: 1970 K: 1970
1973	İki Bin Yılında Aşk	Ertem Göreç	Refik H. Karay	1954 (37)
1973	İki Süngü Arasında (II)	Ülkü Erakalın	Akagündüz	1929
1973	Mahpus	Nejat Saydam	Halit Çapın	1972 (38)
1973	Susuz Yaz (II)	Yılmaz Duru	Necati Cumalı	1962
1974 (*)	Kuma	Atıf Yılmaz	Cahit Atay	MT: 1966 (39) K: 1964
1974	Bedrana	Süreyya Duru	Bekir Yıldız	1971 (40)
1974	Sokaklardan Bir Kız	Nejat Saydam	Orhan Kemal	1968
1974	Yatık Emine	Ömer Kavur	Refik H. Karay	1919 (41)
1974	Kumpanya	Tuncer Baytok	Salt Faik (Abasıyanık)	1951 (42)
1974-5 (*)	Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz	Ergin Orbey	Aziz Nesin	ABS: 1971
1974-5	Kanlı Deniz	Orhan Elmas	Yaman Koray	1962 (43) 1959 (44)
1975 (*)	Ha Babam Sınıfı	Ertem Eğilmez	Rıfat Ilgaz	UUT: 1966 K: 1967

Yapım Tarihi		*Filmin adı*	*Yönetmen*	*Yazar*	*Yapıtın tarihi*
1975		Yayla Kızı	Ertem Göreç	Akagüdüz	1940
1975		Nöri Kantar Ailesi	Ertem Göreç	Tekin Akmansoy	1975
1975	(*)	Ha Babam Sınıfı Sınıfta Kaldı	Ertem Eğilmez	Rıfat Ilgaz	İGBT: 1970 K: 1971
1976		Ağrı Dağı Efsanesi	Memduh Ün	Yaşar Kemal	1970
1976	(*)	Ha Babam Taburu	Hulki Saner	Rıfat Ilgaz	AOS: 1970
1976		Kara Çarşaflı Gelin	Süreyya Duru	Bekir Yıldız	1970 (45) 1973
1976		Sütkardeşler (Gul Yabani)	Ertem Eğilmez	Hüseyin Rahmi Gürpınar	1912 (46)
1976	(*)	Canavar Cafer	Tanju Gürsu	Refik Erduran	1973
1976		Kaynanalar	Zeki Ökten	Tekin Akmansoy	1975

D İ Z İ N II

(Aşağıdaki dizinde halk yazınından alınma malzemeye dayanan filmler gösterilmiştir)

Yapım Tarihi	*Filmin adı*	*Yönetmen*	*Senaryocu*
1941	Kahveci Güzeli	Mahsin Ertuğrul	Nazım Hikmet Ran
1942	Kerem İle Aslı	Adolf Körner	Ragıp Şevki Yeşim
1943	Nasrettin Hoca	Muhsin Ertuğrul	
	Düğünde	Ferdi Tayfur	Burhan Felek

Yapım Tarihi	*Filmin adı*	*Yönetmen*	*Senaryocu*
1946-7	Kızılırmak Karakoyun (I)	Muhsin Ertuğrul	Ercüment Er (Nazım Hikmet Ran)
1948	Keloğlan	Vedat Örfi Bengü	Vedat Örfi Bengü
1945-9	Köroğlu	Refik Kemal Arduman	Muharrem Gürses
1951	İncili Çavuş	Semih L. Evin	Melih Başar
1952	Boş Beşik (I)	Baha Gelenbevi	Necati Cumalı
1952	Tahir İle Zühre	Lütfi Ö. Akad	Lütfi Ö. Akad
1952	Arzu İle Kamber	Lütfi Ö. Akad	Lütfi Ö. Akad
1953	Köroğlu Türkân Sultan	Faruk Kenç	Faruk Kenç
1954	Nasrettin Hoca ve Timurlenk	Faruk Kenç	Zeki Alpan
1954	Nasrettin Hoca	Talât Artemel	Talât Artemel
1954	Canlı Karagöz'ün Maceraları (Mihriban Sultan)	Muharrem Gürses	Muharrem Gürses
1955	Ezo Gelin (I)	Orhan Elmas	Behçet Kemal Çağlar
1955	Kanlı Nigâr Karagöz'le Hacivat	Settar Körmükçü	Settar Körmükçü
1955	Karacaoğlan	Avni Dilligil	Melih Başar
1955	Battal Gazi Geliyor	Sami Ayanoğlu	Sami Ayanoğlu
1958	Alageyik	Atıf Yılmaz	Yaşar Kemal (47)

Yapım Tarihi	*Filmin adı*	*Yönetmen*	*Senaryocu*
1959	Karacaoğlan'ın Karasevdası	Atıf Yılmaz	Yaşar Kemal (47)
1964	Dağlar Kralı Köroğlu	Mehmet Dinler	Bülent Oran
1965	Nasrettin Hoca	Yavuz Yalınkılıç	Yavuz Yalınkılıç
1965	Keloğlan	Yavuz Yalınkılıç	Yavuz Yalınkılıç
1966	Karacaoğlan	Nuri Akıncı	Nuri Akıncı
1966	Ferhat İle Şirin	Nuri Akıncı	Nuri Akıncı
1967	Battal Gazi	Muharrem Gürses	Muharrem Gürses
1967	Kızılırmak Karakoyun (II)	Lütfi Ö. Akad	Nazım Hikmet Ran
1967	Kozanoğlu	Atıf Yılmaz	Ayşe Şasa
1968	Ezo Gelin (II)	Orhan Elmas	Behçet Kemal Çağlar
1968	Kahveci Güzeli	Muzaffer Aslan	Muzaffer Aslan Fikret Arıt
1968	Köroğlu	Atıf Yılmaz	Ayşe Şasa
1969	Boş Beşik (II)	Orhan Elmas	Necati Cumalı
1971	Battal Gazi Destanı	Atıf Yılmaz	Ayşe Şasa
1971	Keloğlan	Süreyya Duru	Turgut Özakman
1971	Keloğlan Aramızda	Sırrı Gültekin	Turgut Özakman
1971	Keloğlan ve Yedi Cüceler	Semih L. Evin	Semih L. Evin
1971	Kerem İle Aslı	Orhan Elmas	Orhan Elmas
1971	Nasrettin Hoca	Melih Gülgen	Melih Gülgen
1972	Keloğlan İle Can Kız	Metin Erksan	Turgut Özakman

Yapım Tarihi	*Filmin adı*	*Yönetmen*	*Senaryocu*
1972	Leylâ İle Mecnun	Duygu Sağıroğlu	Duygu Sağıroğlu
1972	Tahir İle Zühre	Mehmet Bozkuş	Mehmet Bozkuş
1972	Arzu İle Kamber	Mehmet Bozkuş	Mehmet Bozkuş
1973	Ezo Gelin (III)	Fevzi Tuna	Behçet Kemal Çağlar
1973	Pir Sultan Abdal	Remzi Cöntürk	Mehmet Aydın
1974	Yunus Emre	Özdemir Birsel	Özdemir Birsel
1975	Keloğlan İş Peşinde	O. Nuri Ergün	Turgut Özakman

NOTLAR

1 *1922'de tefrika biçiminde yayımlandı.*
2 *Başar'ın «Domaniç Dağlarının Yolcusu» adlı romanından.*
3 *Arıt'ın «Güzel Yuana» adlı romanından.*
4 *Ezgi'nin «Ayşe» adlı operetinden.*
5 *Kemal'in Magosa'ya (Kıbrıs) sürülmesine yol açan «Vatan yahut Silistre» oyununun Gedikpaşa Tiyatrosu'ndaki olaylı temsiliyle başlayan ve yaşamöyküsel sahneler içeren bu filmin en büyük bölümü «Vatan yahut Silistre» oyununun tümünü kapsar.*
6 *Bengü'nün «Kasırga» adlı oyunundan.*
7 *Bilga'nın «Gönülden Gönüne» adlı operetinden.*
8 *Server Bedi'nin (Peyami Safa) 1924'te yarattığı «Cingöz Recai» tipinin serüvenlerine dayanır.*
9 *Taner'in «Tuş» adlı öyküler kitabının aynı adlı ilk öyküsünden.*
10 *Yaşar Kemal'in «Sarı Sıcak» (1952) adlı öyküler kitabındaki «Dükkâncı» (1949) öyküsünden.*
11 *Bilbaşar'ın «Üç Buutlu Hikâyeler» (1956) adlı öyküler kitabındaki «Üç Buutlu Hikâye» ile «Pembe Kurt» (1953) adlı öyküler kitabındaki bir bölümün birleştirilmesiyle oluşmuştur. Bilbaşar daha sonra «Gelinin Muradı» filminin konusunu «Başka Olur Ağaların Düğünü» (1972) adıyle romanlaştırdı.*
12 *Güntekin'in «Yaprak Dökümü» romanı 1930'da basılmıştır. Ancak bu uyarlamada, romanın İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda sahnelenen basılmamış oyun uyarlaması kullanılmıştır.*
13 *İlk bölümü 1958'de tefrika biçiminde yayımlandı.*
14 *1971'de 2. basımı «Zeliş» adıyle yapıldı.*
15 *Yaşar Kemal'in 1958'de «Cumhuriyet»te çizgi roman biçiminde yayımlanan yapıtından.*
16 *1960'da tefrika biçiminde yayımlandı.*
17 *Azrak'ın «Aşk Rüyası» adlı romanından.*
18 *Orhan Kemal'in «Devlet Kuşu» adlı romanından.*
19 *Suat Yalaz'ın, Kozanoğlu'nun romanına dayanarak resimlediği ve «Akşam» gazetesinde yayımlanan «Kaan'ın Maceraları» adlı çizgi romandan.*
20 *Süleyman Çelebi'nin asıl adı «Vesiletü'n-Necat» olan «Mevlid»ini de içeren bu yaşamöyküsel filmin senaryosunu Macit Cevat Doğudan yazmıştır.*

21 *Karikatürcü Koraman'ın «Milliyet» gazetesinde yıllardır tefrika edilen çizgi romanından.*

22 *Macit Cevat Doğudan'ın «Kocatepe'nin Üç Süvarisi — Zafer Kahramanları» adıyle 1961'de yayımlanan senaryosundan.*

23 *Özakman'ın «Ocak» adlı oyunundan.*

24 *Göktulga'nın «Keloğlan Çanakkale Muharebelerinde» adlı romanından. Aynı yapıt 1960'ta «Çanakkale'deki Keloğlan» adıyle de yayımlandı.*

25 *Orhan Kemal'in «Sokakların Çocuğu» adlı romanından.*

26 *Uşaklıgil'in bu romanı önce «Servet-i Fünun» dergisinde tefrika edilmiş, derginin 1901 yılında kapatılması üzerine yarım kalmıştı. Film, romanın zamanımıza aktarılmış biçimidir.*

27 *Kozanoğlu'nun romanından (1933) Başoğlu'nun çizgi roman biçimine soktuğu yapıtın «Cumhuriyet» gazetesinde yayımlanan dizisinden.*

28 *«Yaprak Dökümü»nün bu eviriminde hem romandan hem de oyundan yararlanılmıştır. 12 No. lu nota bkz.*

29 *Arpad'ın «Alnımdaki Bıçak Yarası» adlı romanından.*

30 *Aygün'ün «Ölmüş Bir Kadının Evrak-ı Metrukesi» adlı romanından.*

31 *5 No' lu nota bkz.*

32 *Şenler'in «Bugün» gazetesinde tefrika edilirken (1970) yarım kalan, sonra kitap biçiminde yayımlanan «Huzur Sokağı» adlı romanından.*

33 *Gürpınar'ın «Mürebbiye» adlı romanından.*

34 *Hazar'ın «Satın Alınan Adam» adlı romanından. 16 No' lu nota bakınız.*

35 *Orhan Kemal'in «Vukuat Var» (1958) ile bunun devamı olan «Hanımın Çiftliği» (1961) adlı romanlarından.*

36 *Şahin'in «Yeni Dergi»de (Kasım 1972) yayımlanan «Musallim ile Kuşde» adlı öyküsünden.*

37 *Karay'ın «İki Bin Yılın Sevgilisi» adlı romanından.*

38 *Halit Çapın'ın «Milliyet» te yayımlanan «Mahpus Kadınlar» adlı röportaj dizisinden.*

39 *Atay'ın «Ana Hanım Kız Hanım» adlı oyunundan.*

40 *Yıldız'ın «Sahipsizler» (1971) adlı öyküler kitabındaki «Bedrana» öyküsüne «Hamuş» adlı öyküden bir bölüm katılarak.*

41 *Karay'ın «Memleket Hikâyeleri» adlı öyküler kitabındaki «Yatık Emine» öyküsünden.*

42 *Abasıyanık'ın «Kumpanya» adlı öyküler kitabının aynı adlı ilk öyküsünden.*

43 Koray'ın «Deniz Ağacı» adlı romanından.

44 Ilgaz'ın 1959'da yayımlanan «Ha Babam Sınıfı» romanı ile bunun sahne uyarlamasından.

45 Yıldız'ın «Beyaz Türkü» adlı öyküler kitabındaki «Kara Çarşaflı Gelin», «Barutçu Maho» adlı öyküleri ile «Kaçakçı Şahan» (1970) adlı öyküler kitabındaki «Kaçakçı Şahan» öyküsünden oluşturulmuştur.

46 Gürpınar'ın «Gulyabani» adlı romanından.

47 Yaşar Kemal «Alageyik» ile «Karacaoğlan'ın Kara Sevdası»na sonradan «Köroğlu» efsanesini de katarak «Üç Anadolu Efsanesi» adıyle yayımladı (1967).

(Ankara, 31 Temmuz 1976)

DİL SORUNU VE DİLSEL SORUN
1977

Ragıp GELENCİK

Ön yargıların, yanlış bazı kanıların ve sanıların öteden beri başat olduğu bir konuya böyle — dil sorunu ve dilsel diye — ikiye bölmekte yarar var. Dil sorununda şuna yanıt aranır: Hangi dil? (Örneğin, bizde Osmanlıca mı, Türkçe mi?) Dilsel sorunda ise yanıtı aranan şudur: Ulusal dil (Bizde Anadolu Türkçesi.) nasıl korunup geliştirilebilir? 1976 Türkiye'sinde bu iki sorunun da varolduğunu sananlar görülüyor. Bu, doğru mu?

Bu iki sorun ulusal sorundan ayrılamaz; bundan ötürü, kesin ve son çözüme onunla birlikte kavuşacaktır. Onun için ulusalcılıkla ilgili tarihsel olgular gözönünde tutulmadan bu sorunlara sağlıklı yaklaşılamaz. Ulus, kendisini belirli bir dil, toprak, ekonomik yaşam ve kültür ortaklığında dışavuran ve tarihsel olarak gelişmiş ruhsal biçimleme birliğidir. Ve Batı Avrupa'da ulusalcılık burjuvazisinin politik egemenliğinden sonra doğar. Ulusalcılık, bir burjuva ideolojisi ve politikası olarak, kapitalci toplum yükselirken ilerici bir rol oynar. Feodalliğin giderilmesinde belirli bir payı vardır. Ve ulus, bir ülke burjuvazisinin öbür ülkeler burjuvazilerine karşı ekonomik güvencesi olur. Bundan dolayı, örneğin, XVII. yüzyıldan başlayarak, XIX. yüzyılın ortalarına kadar, Almanya'da dilsel sorunu çözmeyi (Almancayı korumayı, arıtmayı ve geliştirmeyi) Alman ulusal burjuvazisi üstlenir. 1973'te, Fransa'da özellikle ikinci emperyalist savaştan sonra Fransızcaya girmiş Anglosakson kökenli sözcüklere savaş açılır. Fransız burjuvazisinin uluslarası kapital karşısında direnmesiyle bu olay arasındaki koşutluk ilginçtir.

Bununla birlikte, olayı gereğince incelemeden kesin bir yargıya varmak sakıncalıdır. Burjuva ulusalcılığı, özellikle emperyalist dönemde, sık sık saldırgan bir biçimde, şovenliğe bürünür, ırkçılıkla bağlantılanır; kapitalin uluslararasılaşma süreciyle birlikte kozmopolitikle ve antikomünistlikle bütünleşir. Ve artık, amaçları,

1 — Sınıf kavgasını gevşetmek ve saptırmak,

2 — Sömürülen halkların bilinçlenmesini önlemek olan burjuva ulusalcılığı, gerici bir ideoloji ve politika haline gelir.

Öte yandan, ayırıcı özelliği antiemperyalistlik olan yeni bir ulusulcılık doğar. Bu ulusalcılık, sonraki gelişime göre, ilerici veya gerici bir ideoloji olabilir.

Dil sorunu ve dilsel sorun, kimilerinin sandığı gibi, ulusal sorunun doğumundan daha geriye götürülemez. Bundan ötürü, örneğin **Karamanoğlu Mehmet Beyin Farsça yerine Türkçeyi devlet (?) dili yapmasında (1277), Ali Şir Nevaî'nin Muhakemetü'l Lugateyn'i yazmış olmasında (1499), ulusalcılık aramak boşuna olur.** Şöyle ki, Türkiye **Türkiye** adını Anadolu Selçuklu Sultanlığı döneminde alır. O çağ insalarının ülkeyi böyle adlandırmaları, gerçekte, bir olgunun saptanmasından başka bir şey değildir: Anadolu'da dinsel ve budunsal (ethnic) bakımdan karışık bir halk yaşamakla birlikte, Türkler kesinlikle çoğunluktadır. Anadolu'da konuşulan başat dil Türkçedir. Farsça, devlet dili olarak, Karamanoğlu Mehmet Beyin Buyruğunda belirtildiği gibi, yalnızca **divanda, dergâhta, bargâhta, mecliste ve meydanda** konuşulur. Türkler genellikle, ve özellikle Güney ve Güneydoğu Anadolu'da ve batı uçlarında, göçebe Türkmen yaşamını sürdürürler. Bu göçebe Türk boyları (kabileleri) ve oymakları (aşiretleri) başlarındaki beylerin yönetiminde epeyce özerktirler, ama devlete ya da onun iktâ sahibine yıllık belirli bir «mukarrerat» verirler. Burada Türk boylarının ve oymaklarının iki niteliği üzerinde özellikle durulmalıdır:

Göçebelik ve belirli bir özerklik. Büyük Selçuklu Sultanlığı döneminde, Selçuklular, başarılarını göçebe Türk boylarına ve oymaklarına borçludurlar. Ama doğudan durmadan yenileri akan bu göçebe topluluklar, yalnız kendi yaşam biçimlerinin gerekleriyle ilgilendikleri için, Sultanlığın çözmeye çalışıp da bir türlü çözemediği başlıca sorun olarak kalırlar, ve Anadolu Selçuklu Sultanlığında da öyle olagiderler. Sınıflı bir toplumda, göçebe topluluklar üretenlerin ve üretimin denetlenmesini güçleştirdikleri için, onların dışındaki bir sömürü mekanizması istendiği kadar başarılı işleyemez. Böyle topluluklar önemli bir çokluktaysa, onlara belirli bir özerklik tanımak

bağış değildir, tersine, zorunluktur. Yaşam biçimleri yüzünden böyle toplulukları ideolojik bakımdan eritmek de güçtür. Bununla birlikte, göçebe toplulukların yaşadıkları alan sınırlıysa —ki Anadolu Selçuklu Sultanlığında öyledir— onların başlıca dayanağı olan coğrafya, belirli mevsimlerde ve koşullarda, onlar üzerinde belirli bir egemenlik kurulabilmesinin de nedeni olur. Bundan ötürü, Moğol saldırısı ve soygunu, Anadolu'daki göçebe Türk boylarını ve oymaklarını büyük ölçüde etkiler. Baybars Moğolları yenince, Konya'daki işbirlikçilerden politik egemenliği ele geçirmeye çalışan, ve dağlık Güney Anadolu'da barınan oymaklardan «kızıl külâhlı, çarıklı ve kara kilimli kaba göçebeler» ile Konya'ya girip kenti yağmalayan Karamanoğlu Mehmet Beyin yaptığı, yoğun bir sömürüye başkaldırmaktan başka bir şey değildir. Mehmet Beyin kurduğu düzen bir oymaklar topluluğu sistemidir. Karamanoğulları, politik sahneden silindikleri 1470'lere kadar, oymak yapılı kalmaktan kurtulamaz ve ele geçirdikleri alan merkeziyetçi bir düzen kurmalarına uygun görünmekle birlikte bunu başaramazlar. Mehmet Beyin Türkçeciliğine gelince, bir oymaklar topluluğunda o oymakların ortak dilinden (Türkçe'den) başka bir dile gerek duyulmayacağı besbellidir. Öte yandan, Mehmet Beyin çağdaşı Mevlâna Farsça yazar. Mevlevilik kentlerdeki varlıklı sınıfları okşar, ilkelerini sünnilik ile uzlaştırmaya, medreseleri karşısına almaktan kaçınmaya çalışır, egemen güçlerin desteğini sağlar. Mevlâna, yaşadığı toplumun sınıfsal yapısını bilen, politikayla yakından ilgili, ve kendi toplumsal konumuna tümüyle uygun davranan bir kimsedir. Gerekli gördüğünde Moğollarla işbirliği yapar ve Türkleri aşağılar. Ama, dil konusunda Mevlânâ'yı yermek, Mehmet Beyi övmek gibi yersizdir. Mehmet Beyin Türkçeciliği nasıl bir zorunluk sonucu ise, Mevlânâ'nın Farsça yazmış olması da öyledir. Mehmet Beyin davranışı ulusal olmadığı gibi, Mevlânâ'nınki de ulusaldışı değildir, çünkü o çağın olaylarına ulusalcılık açısından bakılmaz.

Ali Şir Nevaî'nin genellikle Türkçe yazmış, ve özellikle **Muhakemetü'l Lugateyn**'i yazmış olmasında da ulusalcılık aranmaz. Nevaî, **Muhakemetü'l Lugateyn'de**, o çağ şairlerinin hangi dili ve neden elüstünde tutuklarını şöyle açıklar: «...ta mülk Arap halifelerinde ve sultanlarında idi, felek o vakit nazm yazanlara Arap dili ile cilve verdi... Çünkü mülkün bazı iklimlerinde ve ülkelerinde Sart sultanları müstakil oldular, o münasebetle Farsi-guy şairler zuhur kıldılar... Ta mülk Arap ve Sart sultanlarından Türk hanlarına intikâl etti... Türk dili ile şairler peyda oldular.» Açıkça şöyle de der: «... bu sultanlar

sultanının kimya—eser hatırı ve hurşid—asar zamiri daha ona mayil ki, Türk nazımları öz lâfızları ile şi're meşgullük kılgaylar. «Nevaî de bu gerekçeden, kendisinin koruyan çevreden ötürü genellikle Türkçe yazar, ve öyle görünüyor ki, gene aynı gerekçeden ötürü, bu yolda daha da ileri gidip, tuttuğu yolu yüceltmek için **Muhakemütü'l Lugateyn**'i kaleme alır. Nevai'nin Arapçaya hiç bir diyeceği yoktur: «Arap dili fesahat ayini ile mümtaz ve belagat tezyini ile mucize-tırazdır ki, hiç tekellüm ehlinin bunda davası yoktur.» Onun Kur'an dilinden böyle sözetmesi çağının koşullarına uygundur. Nevaî Sartları da, Sart dilini de asla yermez, tersine, onları da över. Yapıtlarında herhalde % 20-25 oranında Farsça sözcük bulunan (*) ve Farsça bir divan da meydana getirmiş olan Nevaî, **Muhakemetü'l Lugateyn**'de Farsça karşılıklarının bulunmadığını bildirdiği 100 Türkçe sözcüğü sıralarken, Türkçede karşılıkları olmayan bir yığın Farsça sözcük bulunduğunu bilmiyor olamaz. Nevaî'nin çağdaşı olup da Farsça yazmış şairler, **Muhakemetü'l-Lugateyn**'i okurken herhalde büyük bir anlayışla gülümsemiş olmalıdırlar.

XV. yüzyıldan XIX. yüzyıla sıçramadan, ve Türkiye'de ulusalcılığın doğumunu, dil sorununu ve dilsel sorunu kısaca tartışmadan önce, Nevaî'nin dilindeki bir görüngü üzerinde durmak ve Osmanlıca olgusunu nesnel bir açıdan değerlendirmek yerinde olur. Nevaî XI. yüzyılda ve Çağatayca yazar, Osmanlılıktan etkilendiği söylenemez; ama onun dilinde, özellikle resmî bir tavır takındığı zaman, Çağatayca'ya özgü bazı yanlar sayılmazsa, Osmanlıcanın ana çizgileri görülür. İşte **Muhakemetü'l Lugateyn**'den iki örnek:

«Tekellüm ehli hırmeninin huşe-çini ve söz dürr-i semini mahzeninin emini ve naz gül-istanının andelib-i nağme- serayi, yani Ali Şir el Mütehallıs Bi'n-Nevayi, gufire zunubuhu ve sütire uyubunu mundak arz kılur kim, söz dürridür kim anın deryası köngüldür.» Ve «Asalet bahrının dürr-i şah-varı, adalet madeninin gevher-i ali-mikdarı, sipehbüdlig marekesinin Rüstem-i Destanı, sipehdarlıg meydanının Sam-ı Nerimanı, ser-efrazlıg tacının gevher-i zibendesi, bezm-sezlıg sipihri-

---

(*) Agâh Sırrı Levend, Nevaî ile ilgili çalışmasının sonuna Türkçe, Farsça ve Arapça birer sözlük eklemiştir. Okurun Nevai'nin yapıtlarını anlamasını kolaylaştırmak için düzenlenmiş bu sözlüklerdeki toplam sözcük sayıları ve oranları şöyledir : Türkçe 1076 (% 51,09), Farsça 580 (% 27,54), Arapça 450 (% 21,37). Bkz: Agâh Sırrı Levend, Ali Şir Nevai, TDK yayını 253, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1968.

nin ahter-i ferhundesi, cihan-darlıg bezminin İskender-i Cemşid-cahı, cihangirlig encümeninin hurşid-i alem-penahı, rıfat cihanının kulle-i gerdun-hıraşı, adalet sipihrinin sahab-ı gevher-paşı, fazl u kemal hadekasının merdümek-i binası, tekellüm ü makal hadikasının bülbül-i hoş nevası Es Sultanü'bnü Sultan El Hakanü'bnül Hakan muizzü's saltanatı ve d-dünya ve'd-din...» Doğrusu, bu parçalarda Baki'nin (XVI. yüzyıl) Kanunî mersiyesini ansıtan bir hava da vardır:

«Ey pay-bend-i demgeh-i kayd-ı nam ü neng
Takey heva-yi meşgale-i dehr-i bidireng».

Bu, Çağataycanın da, Anadolu Türkçesinin de Farsçadan ve Arapçadan, belirli bir ölçüde aynı yolda etkilendiklerini gösterir. (Burada söz konusu olan yazılı dildir.) Bundan dolayı, Osmanlının devşirilen oğlanları en çok Anadolu'daki sipahilerin yanına, Türkçe konuşan reayanın yanına yolladığını; devşirmelerin orada herhalde basit bir Türkçe öğrendiklerini, ve daha sonra İstanbul'da ve Edirne'de Arapça ve Farsça öğrendiklerini, bu dillerin karmasından da Osmanlıca denen dilin geliştiğini söylemek, (*) mekanik bir yaklaşım sayılabilir. Bununla birlikte, Osmanlı tarihinde birbirine en çok benzeyen iki görüngü, kapıkulluğu ile Osmanlıcadır: Birincisinde insanlar, ikincisinde ise diller, toplumsal kaynaklarından uzaklaştırılıp halka yabancılaştırılmıştır. Ama Osmanlıca kapıkulluğunun sonucu değildir. Osmanlıca ile kapıkulluğu, ikisi birden aynı nedenlerin sonucu olmak gerekir. Fatih Sultan Mehmet'ten sonra politik sahnede ağır basmış ve daha sonra hasımsız kalmış kapıkullarının Osmanlıcanın doğumuna yolaçtıklarını öne sürmek, sınıfsal bir açıklama çabasıdır, ama öyle görünüyor ki başarılı değildir. Osmanlıca, amaca göre, Ziya Gökalp gibi «Arapça, Acemce ve Türkçenin kamuslarını, sarflarını, nahivlerini birleştirmekle husule gelen» bir çeşit «Esperanto» ve «Her mâna için lâakal üç şekil, her adet için lâakal üç lafzı olan bir sun'i zevait halitası» diye tanımlanabilir. Bu tanımda gerçeklik payı da bulunabilir. Ama Osmanlıca, her şeyden önce, anadilleri Türkçe olan ve/veya günlük yaşamlarında Türkçe konuşmuş insanların belirli tarihsel-toplumsal-ekonomik koşullarda yarattıkları veya, belki de daha doğrusu, yaratmak zorunda kaldıkları bir dildir. Yapısı bakımından şöyle formülleştirilebilir: Türkçe çatı + (Türkçe X Farsça X Arapça): Çatısı Türkçe olan üçlü bir dil melezi veya karması. Ama Osmanlıca, böyle olduğu içindir ki, bu formüldekinden

---

(*) Prof. Niyazi Berkes, 100 Soruda Türkiye İktisat Tarihi, (2. baskı, Gerçek Yayınevi, Nisan 1972) C. I, s. 89, 90.

farklı ve daha fazla bir şeydir. Bilindiği kadarıyla, örneğin Türkçe, Farsça, Arapça vb. gibi konuşulmuş değildir, bir imparatorluğun resmî ve egemen çevrenin yazınsal dilidir. Öyle sıradan bir jargon sayılamaz. Osmanlıcanın gelişiminde iki evre vardır:

1) Klasik evre. Bu, Anadolu Selçukluları zamanından başlar ve XIII. yüzyılda Şeyyat Hamza, Dehhanî gibi şairlerden, XIX. yüzyılda İzzet Molla, Vâsıf gibi şairlere kadar yazınsal bakımdan, resmî belgelerle de resmî bakımdan izlenebilir.

2) «Avrupaî mefhumlar» ile karşılaşıldıktan sonraki evre. Bu, XIX. yüzyıl boyunca ve İmparatorluğun yıkımına kadar sürer. Bu evrede, sözgelimi Ziya Gökalp gibi Türkçüler de, türettikleri terimlerle, Osmanlıcanın gelişimine katkıda bulunurlar.

Osmanlıca, gelişiminin belirli bir aşamasından sonra, elbette Türkçe değildir, ama gene de, her zaman, Farsça ve Arapça olmadığı kadar Türkçedir. Onun için, Doksan Üç Kanunu Esasisi'nde, devlet hizmetinde kullanılacak kişilerle ilgili olarak, «Tebai Osmaniyenin hidematı devlette istihdamı için devletin lisanı resmisi olan Türkçeyi bilmeleri lâzımdır.» denmesi ilk bakışta göründüğü kadar garip değildir.

Osmanlı İmparatorluğun,da başka ulusallıkların yanında öteden beri bir Türk ulusallığı (**nationality**) vardır. Ama Türk Ulusundan ancak Ulusal Kurtuluş Savaşından sonra sözedilebilir. Bununla birlikte, Balkanlardaki ulusal kurtuluş savaşları ve Balkanlı ulusların İmparatorluktan kopmaları, küçük ve orta burjuva kökenli sayılabilecek ve Batılı yöntemlerle eğitilmiş bir bölük asker-sivil bürokrat ve aydında ulusal bilinci uyandırır. Çarlık Rusya'sındaki burjuva Türklerin ulusalcılığı ile de beslenen bu akım, daha sonra, emperyalistlerin kışkırttığı sözde Arap ulusalcılığının etkisiyle daha da güçlenir. XIX. yüzyılın ikinci yarısında ve XX. yüzyılın başında, İmparatorluk sınırları içinde Türk ulusalcılığı güdebilecek bir sınıf görülmez. Durum, en kalın çizgileriyle, şöyledir:

Sınaî burjuvazi: yok sayılabilir. Kapitalin çoğu yabancıların.

Ticari burjuvazi: dışa bağlı. Büyük çoğunluğu gayri Müslim (Türk değil) ve emperyalist devletlerden birine sığınmış durumda.

İşçi sınıfı: modern, örgütlü bir işçi sınıfının varlığından sözetmek çok güç. İşçiler özellikle iki büyük ilde, İstanbul'da ve İzmir'de toplanmış durumda.

Köylülük, esnaf: ezik, yoksul, içine kapanık.

Eşraf, âyan, ulema: Padişaha bağlı.

Bürokrasi (askeri-sivil): kapıkulluğunu sürdürmekte. Üst kesimi emperyalistlerle politik ve ekonomik işbirliğinde.

Nitekim, Kurtuluş Savaşından önce, ülkede İmparatorluğa ve emperyalizme karşı ulusal-Türk bir ayaklanma ya da savaş olamaz. Ve Kurtuluş Savaşına katılan bürokrat, aydın kadro, birinci emperyalist savaşta İmparatorluğu kurtarmak için dövüşür.

Dil sorunuyla bu koşullarda karşılaşılır. Ama bu, İmparatorluk sınırları içinde öteden beri Türkçe konuşa gelmiş halk kesiminin sorunu değildir. Halk, kendi nesnel ve öznel koşullarına uygun bir Türkçe konuşur, yaşamında «Osmanlıca mı, Türkçe mi?» sorusuna yer yoktur. Sorun aydınlarındır. Osmanlıcadan kurtulmaya onlar çalışır, ve Osmanlıcayı onlar ölüme yargılar. Dış etkenlerin de işe karışamsıyla bu aydınlar ulusalcılığı ırkçılığa, Turancılığa da sapar, Bu sapma dilsel soruna da yansır: Tasfiyecilik!

Osmanlıca, daha Cumhuriyetten önce, yazınsal dil olarak yıkıcı bir sille yer. Gökalp'in de belirttiği gibi Mehmet Emin, Ömer Seyfettin, Yakup Kadri, Yahya Kemal, Falih Rıfkı, Refik Halit, Reşat Nuri, Orhan Seyfi, Faruk Nafiz, Yusuf Ziya, Hikmet Nâzım, Vâlâ Nurettin gibi yazarların ve şairlerin bu başarıda payları vardır. Ama söylemek gerekir ki yazıncıların işi kolaydır. İzledikleri temel ilke halkın kullandığı dille yazmaktır. Ve Türkçe, tarihsel gelişimi bakımından, yazınsal dil olarak kullanılmaya elverişlidir; elde hazır bir dil vardır ve o dil kullanılıp daha da geliştirilir. Oysa resmî dil olarak Osmanlıcaya doknulamaz, çünkü bunun başarılabilmesi için önce İmparatorluğun yıkılınası ve onun yerine ulusal bir devlet kurulup Türkçenin resmî dil olarak geliştirilmesi gerekir. Öte yandan, Türkçe işlenip bilime ve Felsefeye uyarlanmış ve bu amaçla geliştirilmiş değildir. Ziya Gökalp Türkçeciliği bu noktada pes eder, türettiği gerçekten Osmanlıca terimlere, «Avrupaî mefhumlar»a uygun bir Osmanlıcanın doğumuna katkıda bulunur. İlerde bu Gökalp Osmanlıcasıyla da uğraşmak gerekecektir.

Uluslaşma sürecimizde antiemperyalist bir damga olan Kurtuluş Savaşı gerçekten çetin koşullarda verilir. Savaşı yöneten asker ve sivil bürokrat, aydın kadronun eşraf-âyan-köylülük desteğini sağlaması zaman alır ve bunun gerçekleşmesinde emperyalistlerin mala, cana ve Anadolu insanının değerlerine saygısız politikasının da payı vardır. Her nasıl olursa olsun, bu savşta en ağır yükü köylülük omuzlar.

Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan reformların başlıca a-

macı, ideolojik bakımdan Osmanlılıkla ilişkilerin koparılmasıdır. 1928'de Latin kökenli harfler de bundan ötürü kabul edilir, ama Türkçenin gelişimini de olumlu etkiler. O dönemde tarihe ve dile şu varsayımla yaklaşılır: Türk uygarlığı ve dili bütün uygarlıkları ve dilleri büyük ölçüde etkilemiştir. Birinci Türk Tarih Kongresinin (2-11 temmuz 1932) tutanakları bu varsayımın nerelere vardırıldığını belgeler. Varsayımın kanıtlanması için dil bir yöntem gibi kullanılır. Şöyle:

«Malûmunuzdur bu **Atene** bir harp ve cidal ilâhesidir... Fakat **Atene** bir taraftan da akile ve müdebbire bir ev hanımıdır... Diğer taraftan sanayiin hamiyesi yani bir ilâhei nardır ki ilâhı olan **Efostos'la** sıkı sıkıya münasebettedir... Maahaza bu ilâhe aynı zamanda eşçar ve nebatatın da ilâhesir... Ve nihayet **Atene Hipyas** ünvanile at cinsinin de hâmisidir... Şu hale nazaran **Atena** öyle birtakım evsafı mütezadde ve mütearızaya maliktir ki ilâhenin hakikî tabiatını bulmak cidden imkânsız gibidir. Ve Avrupa uleması nazarında hakikaten bir muamma halindedir. Türkçenin yardımı olmasa bu evsafı ilelebet muamma olmakta devam edecekti.

Halbuki **Atene** harp ve cidal ilâhesi olmak sıfatile Atun yani kale demektir. Atun Türkçede şefî ve müdafi manasınadır. Bu kelime Mançu lisanında sur, siper manasına kullanıldığı gibi Moğolcada Hoton şeklini alarak şehir manasına kullanılmıştır... Sulh ve refah ilâhesi olması da kalelerin sekeneye bir emniyet ve huzur vermesinden ve öyle kolay kolay kaleye hücum ve tecavüz olunamayacağı hasabile sulh ve refahı muhafaza edeceğinden naşidir... Ev hanımı ilâhesi olması sıfatı yine Türkçe Atun kelimesindendir. Atun hakikatta hatun lâfzının muhaffefidir... Sanayiin hamiyesi olması ve Efostosla sıkı münasebeti Türkçe ateş manasına olan ot kelimesindendir. Bunun nihayetine kaidaten bir «N» ilâvesile Otun-odun olur. İşte Otun kelimesi Atan şekline girmiş ve ateşi temsil etmek sıfatile Atenin ismini teşkil eylemiştir.

Kezalik eşçar ve nebatat ilâhasi sıfatile Atene Türkçe Ot kelimesidir ki buna da kaideten bir «N» ilâvesiyle Otun yine Atene olmuştur.

Ve nihayet atların hamisi sıfatile Atene at kelimesidir ki, «N» ilâvesiyle Aten-Atene olmuştur.»...

«Görüyorsunuz ki Mısır itikadiyatı ve telâkkiyatı da Türk itikadiyati ve telâkkiyatıdır, Mısır ilâhları Türkçe isim taşıyan ilâhlardır.»

O dönemdeki tutumu belgelerle ortaya koymak bakımından iki örnek daha vermekte yarar var:

«İslâmın zuhurundan sonra felsefe Türkelinde büyümüş, Türkelinde yaşamıştır. Asıl Araplarda **Elkindi** ile Yemenli **Hemdani**'den başka feylosof yoktor... Diğerleri ya Türklerdir, veya Türklerin şakirtleridir, başka feylosof yoktor, İslam felsefesi Türk felsefesi mahiyetindedir.»...

«Ankaramn biraz şimalinden «Bağlum» köyünden Abdullahını, kadınını ve küçük yavrusunu takdim ediyorum. İşte ince ve uzun burunlu brakisefal ve Antropoloji kitaplarında bu karekterlerle tavsif edilen halis dağlı adam, Alp adamı, Türk adamı **(Alkışlar)**. Abdullah koyu olmayan gözlere buğdaydan daha açık renkli kumral bıyıklara ve beyaz bir tene sahiptir. Fakat işte yavruları, saçları altın renkli olan bu yavru Türk ırkına mensuptur. **(Alkışlar)**. İşte Alp Adamı. Ortaasyadan gelmiş olan adam, bizim ecdadımıza bağlı olan adam. **(Alkışlar)**.»

Görülüyor ki ortam Güneş-dil teorisinin doğumuna elverişlidir, hatta, dil (Türkçe) bir tarihsel kanıtlama yöntemi gibi kullanıldığına göre, böyle bir teori gereksenmektedir. Ve teori 1936'da doğar. Kimileri, Güneş-dil teorisini Türkçeyi arıtma çığırından Osmanlıcacılığa geri dönüş manevrası sanırlar. Bu, kozmopolitliktir, sorunu çözmez. Nitekim dilsel sorunun çözümüyle ilgili olmak gerekir; ama yanlış bir sanıdır, çünkü çeşitli sözcükleri ele alıp onları birer birer çözümlemeye, ve hepsinin öz Türkçe olduğunu kanıtlamaya (?) yarayan bir teori, dilsel sorunun çözümü için herhalde yalnızca şunu önerebilir: Bütün dillerden, gereken bütün sözcükler alınabilir, çünkü bütün diller Türkçenin derin etkisinde kalmıştır. Bu ise bir çeşit kozmopolitikliktir, sorunu çözmez. Nitekim dilsel sorunun çözümüyle ilgili uygulamada bu teori gözönünde bulundurulamaz. Yukardaki gerekçelerden ötürü, Güneş-dil teorisi «Türkçenin eskiliğini ve öteki dillere kaynaklık ettiğini ses ve yapı bakımından açıklayarak savunan bir etimoloji incelemesidir.» Ve gene bu teori için «Ancak devrin dilcileri tarafından geliştirilerek dildeki sözcüklere de uygulanmış, birtakım birimlerin kök incelemesinde, çözüm yolu olarak kullanılmıştır. Bu arada Arapça, Farsça, Fransızca gibi yeni, Sumerce gibi eski dillerdeki birtakım sözcükleri Türkçe köklere bağlayan etimolojiler türlü tepkiler yaratmıştı.» (*) demek eldeki belgelere uymaz. Eldeki kanıtlara göre, Güneş-dil teorisi, doğmadan önce uygulanmış, ve adıyla ilgisiz bir alanda (tarihsel alanda) uygulanmış belki de ilk ve son teoridir.

(*) Dr. Kâmile İmer, Dilde Değişme ve Gelişme Açısından Türk Dil devrimi, (TDK yayını 422, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1976) s. 90, 91.

1938'e kadar epeyce sözcük türetilir. Örneğin, 2.11.1935'te yürürlüğe girmiş ve hâlâ yürürlükte olan «2834 Sayılı Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Kanu»nda şöyle sözcüklerle karşılaşılır: **Arıulusal, bağınlı, buçlu, çikatçı, erge, işyar, koyaç, kurağ, onam, sorav, sürel, taptamak, taşıtsız (mal), tutulga, ürem, üretmen, üsnomal, yaraç, yoğaltım, yüklenmek.** Bunların yerine bugün şü sözcükler kullanılmaktadır: **Uluslararası, bağlı veya bağımlı, sınırlı, ihracatçı, erek veya sorumluluk, sürekli, uygulamak, taşınmaz (mal), tutanak, faiz, üretici, olağanüstü, gereç veya malzeme, tüketim, taahhüt etmek,** Aynı metinde **sermaye, iktisat, müdür, murakabe** gibi Osmanlıca sözcüklerin yerine **kapital, ekonomi, direktör, kontrol gibi** Batılı sözcüklerin kullanıldığı da göze çarpar. Bu, ve **arıulusal, üsnomal** gibi bugün gerçekten yadırganan sözcükler, o dönemde Osmanlıcaya nasıl bir savaş açıldığının kanıtıdır. O dönemde türetilip de bugün kullanılan bazı sözcükler —aynı yasa metnine göre— şunlardır: **Araç, bakanlık, genel, kurul, seçim, ürün, üretim, yetki, yönetim.** Dönemin ayırıcı özelliklerinden biri da her nasılsa türetilen veya Anadolu Türkçesinin kökendeşi olan dillerden alınan sözcüklerin buyrukla hemen kullandırılmasıdır. Basında, sık sık, Osmanlıca sözcüklerin karşılıkları öz Türkçe listeler halinde yayımlanır. Başyazılar bu sözcüklerle yazılmalıdır. Ama başyazarlar alışageldikleri sözcüklerle yazarlar ve **ikameci** denen görevliler onların yerine buyurulanları koyarlar.

Burada Kemal Atatürk'ün kişisel dil tutumu üzerinde de kısaca durulabilir. Gazi Mustafa Kemal, 1927'de, güçlü bir anlatımla yazdığı değerli bir belge olan **Nutuk**'un daha ilk sayfasında **manzara-i umumiye, harb-i umumi, kıtaat-ı askeriye, sarf-ı mesai** gibi tamamlar ve **kıtaat, şerait, ahkâm, vesaik** gibi çoğullar kullanır. **Nutuk**'taki dil, bu bakımdan, sözgelimi Ziya Gökalp'in 1923'te yazdığı **Türkçülüğün Esasları**'ndaki dilden epeyce geridir. Kemal Atatürk, 1934'te, İsveç Velihatının Ankara'ya gelişi dolayısıyla yaptığı konuşmada **anıklamak, baysak, baysal, genlik, ıs, kıldacı, önürme, söyünç, süerdemlik, tükel, tüzün, uz, yaltırıklı** gibi sözcükler kullanır. Hakimiyeti **Milliye**, 4 birinci teşrin 1934'te, 1. sayfasında yayımladığı bu konuşmanın anlaşılabilmesi için, kullanılan sözcüklerin Osmanlıca ve Fransızca karşılıklarını 2. sayfasında verir. Kemal Atatürk, 1936-37 kış aylarında, geometri terimleri üzerinde çalışır. Bu, herhalde, Cumhuriyetten sonra belirli bir alanda Türkçe terimler bulmak için yapılmış ilk önemli çalışmadır. Önerdiği terimlerin bazıları, örneğin **imsiy, katıy, ökül, yüre vb.**

tutunamaz; bazıları değişerek ve Anadolu Türkçesine uyarak tutunur **Çarparık**-çarpım, **dikey** açı-dik açı, **bütey** açı-bütünler açı, **karşıtilgin**-karşılıklı vb. bazıları ise ilk halleriyle kullanılagelir : **Uzay, çember,** açı, **çap, yarıçap, yay, kiriş, ters-açı, yöndeş açı, üçgen, dörtgen** vb. Bu çalışmanın Türkçenin geliştirilmesi yolunda değerli bir deneme olduğu söylenebilir.

1930'larda tarihe ve dile neden böyle ırkçı bir biçimde yaklaşılır? Kurtuluş Savaşından sonra ülkedeki egemen sınıflar değişmezler, yalnız egemenliklerini bürokrasinin önderliğinde sürdürürler. Ve Türkiye'de, o zaman bile, ulusalcılık güden bir sınıf yoktur. Ticari burjuvazinin Müslim (Türk) kesimi, hiç de ulusal olmayan dış ticaretin denetini gayrı Müslim (Türk olmayan) kesimden almak özlemi ve girişimi içindedir. Gerekçesi kendisinin ulusal olduğudur, ama amacı ulusal bir dış ticaret düzeni kurmak değildir. 1923 şubatında toplanan İzmir İktisat Kongersinde kapitalci kalkınma yolu benimsenir. Sınai girişimlere pek büyük kolaylıklar gösterilir, devlet özel girişimlere ortak bile olur. «Kanunen Türk addedilen şirketler» ile ortaklık kurması koşuluyla ülke yabancı kapitale de açıktır vb. Bu arada şöyle bir gelişim olur: Bürokrasi, tek partili bir düzende parti ile bütünleşir ve kapital ile ilişiki kurar. Bu olgu gözden ırak tutulur ve bürokrasiye sıradan bir bürokrasi gözüyle bakılırsa, 1930'larda bürokrasinin nasıl olup da önemli bir rol oynayabildiği anlaşılmaz. 1929 dünya ekonomik bunalımı Türkiye'yi böyle bir liberal kalkınma çabası içinde yakalar. Kemal Atatürk, 1930'da çıktığı yurt gezisinde, bunalımın ülkedeki yıkıcı etkisini açıkca görür ve izlenimlerini «Umumî Kâtibine» şöyle özetler: «Bunalıyorum çocuk, büyük bir ıstırap içinde bunalıyorum! Görüyorsun ya, her gittiğimiz yerde mütemadiyen dert, şikâyet dinliyoruz. Her taraf derin bir yokluk, maddi, manevi perişanlık içinde. Ferahlatıcı pek az şeye rastlıyoruz. Memleketin durumu ne yazık ki bu.» Serbest Fırka denemesi gösterir ki bürokrasi halk yığınlarının gözünde saygınlığını hızla yitirmektedir. Bu, bürokrasi için kuvvetli bir uyaran olur. Bir bocalama ve arama süresinden sonra, 1932'de, devletçiliğe geçilir, ama böylelikle kapitalci kalkınma yolundan vazgeçilmiş olmaz. (Bunun tersini gösteren herhangi bir kanıt yoktur.) Devletçiliğe geçilmesinde ekonomik bunalımdan zarar görmeyen Sovyetler Birliğindeki uygulama da etkili olmuş olabilir. Ama, 1930'larda, kapitalci ülkelerde devletin ekonomik yaşama herhangi bir biçimde el attığı görülür. Bu, örneğin Almanya'da ve İtalya'da çok kara bir biçimde olur. ABD'de **New Deal** uygulaması yaşanır. Öyle görünüyor ki, bunalım kapitalci

yoldan kalkınmayı benimseyen Türkiye'de de anlaşılır. Ulusalcılık, izlenecek ekonomik politikaya uygun ideoloji ve politikadır; ve bundan ötürü benimsenir. Olaylar bu geçişin çok iyi planlandığını gösterir: 1932'de, ekonomik alanda devlete büyük yetkiler tanıyan 2054, 2056, 2058, 2059, 2061, 2064 ve 2068 sayılı yasalar 2-9 temmuzda TBMM'den geçirilir. 2-11 temmuzda Birinci Türk Tarih Kongresi toplanır. 12 temmuzda Türk Dili Tetkik Cemiyeti (Bugünkü TDK) nin kurulması buyurulur. Bütün bunların bir temmuz ayının on gününe sığdırılması raslantı olamaz. Ve ondan sonra, özellikle dışa bağlı ticari burjuvazinin ve liberal dönemde türemiş sözde sınai burjuvaziciğin istekleri karşısında, özel çıkarın karşısında, ulusal çıkardan söz edildiği görülür. Ama Avrupa'da burjuvazinin feodalliğe karşı kullandığı ulusalcılık, Türkiye'de toprak ağalığına karşı kullanılmaz. Ulusalcılığın ırkçılığa doğru kayması koşulların çetinliğinden ötürüdür ve belki biraz da o yıllarda ülkenin dış ekonomik ilişkilerinde önemli bir yeri olan Almanya'daki ırkçılığa karşı tepkidir. Türkiye'nin koşulları ırkçılığın Nazi Almanya'sındaki gibi emperyalist amaçlara hizmet etmesine elbette engeldir. Ama ırkçılık ülkede açık bir «ulusal baskı» yaratılmasına yetecek kadar ileri götürülür.

1930'lar, Osmanlıcanın resmi dil olarak açıkça ve iyice hırpalandığı yıllardır. Ama o dönemde türetilmiş ya da her nasılsa bulunmuş sözcükler, daha sonra, çok fire verir. Ulusal baskıyla yürütülen ve «dil devrimi» denen dil geliştirme çalışmaları kimi aydınlarca soğuk karşılanır, kimilerinde ise tepki uyandırır. 1930'larda politik kaygılar dilsel sorunun çözümünde aşırı ağır basar. 1932-38'de TDK'nin yayımladığı 43 kitap ve kitapçıktan —ki 33'ü 50 sayfalık bile değildir— 10'u (yaklaşık % 25'i) Güneş-dil teorisi üzerindedir. Irkçı yaklaşım, geliştirilmek gereken dilin Anadolu Türkçesi olduğunu unutturmuş veya bunun anlaşılmasını veya anlaşılmışsa bile tartışılmasını engellemiş görünür. Dönemin dilsel başarısızlığı yalnız ırkçı yaklaşım yüzünden değildir; o sırada Anadolu Türkçesini geliştirmek için gerekli verilerin el altından bulunmadığı da unutulmamalıdır. Bu eksiklik anlaşılır ve 1939-49 döneminde TDK'nin araştırma, tarama, derleme ve tıpkıbasım çalışmaları büyük bir artma gösterir

TDK'NİN YAYIN ÇALIŞMALARI

Dönem	sayfa (yılda ortalama)	tıpkıbasım sayfa (yılda ortalama)	TOPLAM sayfa
1932-38	780	15	5 462
1939-49	2 680	265	29 487
1950-60	1 341	161	14 757
1961-75	4 005	—	60 081

NOT 1951'de çıkarılmaya başlayan aylık **Türk Dili** dergisi hesaba katılmamıştır.

Gene bu dönemde, çeşitli dallarda terimlerin Türkçeleştirilmesine çalışılır. Bu iş çok bürokratik bir yoldan yapılır. Bir tanığın anlattığı gibi, şöyle «O yıl İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde doçenttim. Hepimizi, yani bölümün bütün öğretim üyelerini 1942 şubat tatilinde Ankara'ya çağırdılar. Felsefe terimlerini Türkçeleştirmek konusunda çalışmak, görüşmek üzere diye gidiyorduk; ya da öyle olacağını sanıyorduk. Oysa bizlere pek iş düşmedi: Terimleri hazırlanmış bulduk, toplantıya katılan Bakanlık görevlilerinin sağladığı çoğunluk oylarıyla rahat rahat geçiyorlardı. Bizlerin sözü pek dinlenmedi.» (*) İşte orta öğrenim terimleri böyle Türkçeleştirilir. 1945'te Teşkilât-ı Esasiye Kanunu da Türkçeleştirildikten sonra, 1946'da, çokpartili düzene geçilmesiyle birlikte, dilsel çalışmalar biraz tavsamaya başlar. Türkçenin gelişmiş Batılı dillerle doğrudan doğruya ve geniş ölçüde karşılaşması da 1939-49 dönemine raslar: MEB'nin çeviri yayınları! Amaç, klasik burjuva kültürünü ve onun kaynaklarını aktarmaktır. Bu işin gereğince yapıldığı söylenemez. Ama Türkçenin bu çalışmalardan yine de kazançlı çıktığı söylenebilir. Bu çalışmalarda şöyle bir güçlükle karşılaşılır: Batıda toplumsal-ekonomik gelişimle birlikte, yaşanarak, bazı kavramlara varılmıştır. Oysa Türkiye toplumu bu kavramlara varmamıştır. Batılı dillerde bu kavramların sözcükleri (onların maddesel varlık biçimleri) onlarla birlikte doğmuştur. Oysa Türkçede bu sözcükler kavramların aktarılmasıyla doğacaktır. Kavram-sözcük ilişkisi bakımından kavramlar sözcüklerin düşünsel içerikleridir. Başarı, kavram-sözcük uyumunun gerçekleştirilmesine bağlıdır. Bu ise ilk bakışta göründüğü kadar kolay bir iş değildir. Bu yüzden, ve daha başka nedenlerden, önerilmiş ve yıllarca kullanılmış bir sözcük

(*) Macit Gökberk, «Türkiye'de Felsefe Dilinin Gelişimi», Türk Dili, 260, 1 mayıs 1973.

bir gün yerini yeni bir sözcüğe bırakıverir. (Örneğin, **phenomen** için yıllarca **olay** kullanıldığı halde, bugün **görüngü** sözcüğü kullanılıyor. **Natural selection**'a 1970'lere kadar **doğal ayıklanma** dendiği halde, Darwin'in yapıtları Türkçeye çevrilince bu karşılık yerini doğal **seçme**'ye bırakmıştır.) Çünkü dilsel sorun, gerçekte bir kavram sorunudur, ama kavram ile sözcük arasındaki diyalektik ilişkiden ötürü, ilk bakışta bir sözcük sorunu gibi görünür.

İkinci emperyalist savaşın sonunda, Türkiye'de, egemen sınıflar iyice palazlanırlar, halk ise bitkindir. 1950'den sonra ulusalcılık artık Türkiye'de izlenen bir politika değildir. ABD'ye ekonomik ve politik uydu olunur. Burjuva ulusalcılığı, gerici bir ideoloji olarak, «milliyetçilik» adı altında halka karşı kullanılır, ve Mc Carthyciliğe taş çıkartan bir antikomünistliktir başlar. Ulusal dilin geliştirilmesinden resmen vazgeçilir. Eski Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nun metni yeniden yürürlüğe konur. Orta öğretimde Osmanlıca ve Fransızca terimlere dönülür. 1930'lardaki gibi bir ulusalcılık, hatta şovenlik, küçük burjuvaların özlemi olur.

Bu dönemde, bir Ataç olgusu vardır. Ataç, alışılagelmiş söyleyişle, dilsel sorunda aşırılığın simgesidir. «Ataç... sözcükçü değildi. Sözcük şovenliği de yoktu.» (*) sanısı doğru olamaz. Şöyle der Ataç: «Direneceğim bu yolda: **şey**'i, **kadar**'ı, **nasıl**'ı bile kullanmadan, yalnız Türkçe kelimelerle sözcükler yazmağa çalışacağım.» Ve sözünde durur. Bu, halk dilinin özümsediği yabancı kökenli sözcüklere düşmanlıktır, sözcük şovenliğinin ta kendisidir. O, bu tutumu 1946'da benimser, ama etkili olması 1950'den sonra ulusalcılığın iyice bırakıldığı yıllara raslar. Ataç'ın etkisi dilsel sorundaki tutumunun doğruluğundan kaynaklanmaz, Ataç yanlış yoldadır çünkü. O, küçük burjuva ulusalcılığının dilsel sorundaki yansısıdır. Etkisi bundan ötürüdür. Ve küçük burjuva ulusalcılığının saldırganlığı, şovenliği de ancak böyle, dilsel sorunda vb., olabilir. Ataçsal tutum ulusal dilin geliştirilmesi sorununu diri tuttuğu için yararlı, özümsenmiş sözcüklerle savaşılması gibi boş ve gereksiz bir işe yolaçtığı için de zararlı olur. Ataç eski kaynaklara eğilmek zorunda kalır. Çok sevdiğini söylediği Mercimek Ahmet'in Türkçesini herhalde bundan dolayı iyice incelemiştir. Bazı ölü sözcükleri gün ışığına çıkarır. Öyle görünüyor ki ölü sözcüklerin diriltilmesinde belirli bir payı vardır. Türettiği sözcüklere gelince, bazıları gerçekten başarılı, bazıları ise ondan

---

(*) Niyazi Berkes, «Anlam Devrimi», Cumhuriyet, 16 Kasım 1975.

beklenmeyeccek kadar başarısızdır. Yeni sözcükler türetmenin o yıllara kadar alışılageldiği gibi bürokratik bir iş olmadığını, düşündüklerini eksiksiz iletmek isteyen herkesin yapabileceği ve yapması gereken bir iş olduğunu genç yazarlara ilk duyuran da belki odur. Bu dönemde küçük burjuva aydınların dilsel gelişime katkıları olduğu anılmak gerekir.

27 Mayıs Darbesinden sonra bürokratik dil yeniden ele alınır. Bürokrasiye, bir genelgeyle, Türkçeleri bulunan yabancı kökenli sözcüklerin kullanılmaması buyurulur. TDK için bütçeye yeniden ödenek konur. 1961 Anayasasında açık, anlaşılır bir Türkçe kullanılır. Ama Türkçenin gelişimi bakımından önemli olan, 1961 Anayasası ile belirli bir politik özgürlük ortamının doğumudur. Daha önce ülke yalnız burjuva âleme, burjuva ideolojiye açık tutulur, dolayısıyla düşünsel yaşam burjuva kavramlarla sınırlı kalır. Türkçe de burjuva sınırları içinde gelişir. Bundan ötürü, bizde, bugün de olduğu gibi, dilsel sorun politik özgürlük sorunu ile bağlantılıdır. Türkçenin burjuva sınırları içinde bile gereğince geliştirilmiş olmadığı 1960'larda iyice ortaya çıkar. Özellikle 1965'ten sonra hızlanan çeviri çalışmaları Türkçenin olumlu yolda gelişmesine katkıda bulunur.

Bu inceleme özetinden sonra 1977'de dilsel soruna gelince, bugün sanki birbirinin karşıtezi (**antithesis**) imiş gibi görülen ve gösterilen iki dilsel tutum ve uygulama ile uğraşmak gerekiyor. Birincisi dilsel sorunda şovenliğe kayıyor. Buna şoven küçük burjuva tutumu adı verilebilir. Bu tutuma göre, örneğin burjuvaziye **kentsoylular** veya **kentsoyluluk**, diyalektiğe **eytişim**, kapitalciliğe **anamalcılık** vb. deniyor. Böylece kavramlar çarpıtılıyor, belirsizleştiriliyor. Bu, bir tek örnekle açıkça gösterilebilir: Burjuvazi: **Kentsoylular** veya **kentsoyluluk. Bourgeosie** sözcüğü **bourg**'tan türemiş **bourgeois** sözcüğünün çoğuludur. Bourg (özellikle bir şatonun yakınında veya yanında kurulmuş ve aynı zamanda bir pazar yeri olan Ortaçağ kasabasıdır veya köyüdür. **Bourgeois** bourg'lu ve **bourgeoisie** bourg'lular anlamına geliyor. Ama **bourgeosie**, sonradan ve bugün kapitalci toplumda ana egemen sınıf anlamına kullanılıyor. Böylece bu sınıfın nereden kaynaklandığı da anlaşılıyor. Bugün Avrupa'da **bourg** yok, ama **bourgeoisie** var. Türkiye'de ise **bourg** da, **bourgeoisie** de hiç bir zaman olmamıştır. Bugün Türkiye'de burjuvaziden sözediliyorsa, bununla bugünkü Türkiye'de toplumsal gelişim yasalarının kapitalci Avrupa'daki yasalar olduğu, bugünkü Türkiye'de oradaki **bourgeosie**'nin rolünü oynayan bir egemen sınıf bulunduğu anlatılıyor. **Kentsoylu** sözcüğe **bourg**'-

un kent diye Türkçeleştirildiğini gösteriyor ve yanlışlık daha burada başlıyor. Ama bourg'lu için **kentli** karşılığı kullanılamıyor, çünkü kentli köylünün karşıtı, oysa burjuva proleterin karşıtı. Onun için **kentsoylu** sözcüğü türetiliyor ve böylelikle insanın soy'u kent olabilirmiş gibi bir garipliğe de düşülüyor. Bazı kavramlarla birlikte onların yabancı dillerdeki sözcüklerini almak bir zorunluk olabilir. Bu, her dil için böyledir. Dilsel sorunda bilimsellik, özgürlük, bu zorunluğun anlaşılmasıyla başlar. Ama böyle bir zorunluk yoksa, başka dillerden sözcük almak gereksiz ve yanlış olur. Bu tutum, özümsenmiş sözcüklerle de uğraşıyor.

İkinci tutum ve uygulama, özellikle, 1976'da orta öğretim için yazılmış tek ders kitaplarında bütün açıklığı ile görülüyor. Bu tutuma göre, örneğin **anlam, sapma, aşırlık, sınıflama, inceleme, çekim, gelecek, yapma, ilgili, açıklama, gerçeklik, tepki, işbirliği** gibi Türkçe sözcükler bırakılıp onların yerine **mâna, inhiraf, ifrat, tasnif, tetkik, cazibe, istikbal, sun'i, alâkadar, izah, realite, reaksiyon, kooperasyon** gibi Osmanlıca ve Batılı sözcükler kullanılıyor. Bu, Osmanlıcaya dönmekten çok kozmopolitliği benimsemektir. Öte yandan tarihe «ırkçı» bir yaklaşım benimseniyor. Gerçekte bu iki — tarihe ırkçı, dilsel soruna kozmopolit— yaklaşım birbiriyle çelişmiyor. Saldırgan «milliyetçilik» ırkçılığa ve kozmopolitliğe açıktır. Bu tutum ve uygulama ulusal dile saygısızlıktır. Amacı, dilde karışıklığa yolaçarak genç beyinlerde kavram kargaşası yaratmak, onların çağdaş kavramlara ulaşmasını aksatmak veya engellemektir. Bu tutum Türkiye'de öteden beri vardır, ama son iki yılda yeniden etkin hale gelmiştir.

Görülüyor ki birbirinin karşıtezi gibi sunulan veya öyle sanılan bu iki tutum, gerçekte bir ve aynı tezin birbirini tamamlayan iki parçasıdır. Bu tez Türkiye'de egemen ideolojiye uygundur. Bunun karşıtezi ise şudur: Dilsel sorunda şovenliğe, ırkçılığa, kozmopolitliğe hayır; zorunlukların anlaşılmasına, kadarki gelişimin olumlu yanına evet. Ulusal dile ve bilime saygının gereği budur.

KAYNAKLAR

Akdağ, Mustafa, Prof Dr., **Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi**, C. I, Cem Yayınevi, Yelken Matbaası, İstanbul, 1974.

Berkes, Niyazi, Prof., **Türkiye İktisat Tarihi**, C. I, Gerçek Yayınevi, 100 soruda dizisi, 2. baskı, İstanbul, nisan 1972

Berkes, Niyazi, «Anlam Devrimi», Cumhuriyet, 16 Kasım 1975.

Birinci Türk Tarih Kongresi, Konferanslar, Münakaşalar, T.C. Maarif Vekâleti, Basıldığı yer ve tarih yok.

Boratav, Korkut, Doç. Dr., **Türkiye'de Devletçilik,** Gerçek Yayınevi, 100 soruda dizisi, 1. baskı, İstanbul, mart 1974.

Çolpan, Yılmaz, **Ataç'ın Sözcükleri,** TDK yayını 214, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1963.

Dilmen, İbrahim Necmi, **Güneş-dil Teorisinin Ana Hatları Hakkında,** TDK Yayını, Devlet Basımevi, İstanbul, 1936.

Dinçer, Nabi, Çavdar, Tevfik; Börtücene, İcen **Türk Bürokrasinin Ekonomik - Toplumsal Yapı İçindeki Yeri ve Rolü,** TİD, Ankara, kasım 1975, (Çoğaltma).

Enyclopaedia Brittanica, 1967 baskısı, Seljuks maddesi.

Gazi, Mustafa Kemal, **Nutuk,** birinci elli bin, (eski harflerle), Ankara 1927. **Geometri,** TDK yayını 333, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1971.

Gökberk, Macit, «Türkiye'de Felsefe Dilinin Gelişimi», **Türk Dili,** 260, 1 mayıs 1973

İmer, Kâmile, Dr., **Dilde Değişme ve Gelişme Açısından Türk Dil Devrimi,** TDK Yayını 422, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1976.

Kaymaz, Nejat, Doç Dr., «Pervane Süleyman», **Cumhuriyet,** 7-17 Şubat 1976.

Levend, Agâh Sırrı, **Ali Şir Nevaî,** C. IV. TDK yayını 253, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1968.

Onan, Necmettin Halil, **İzahlı Divan Şiiri Antolojisi, MEB,** Maarif, Matbaası, İstanbul, 1940.

Özerdim, Sami N., «Coşku ile Alay», **Halkevleri,** 11, ocak 1976.

Stalin, J., **Son Yazılar,** 1950-1953, 1. baskı, **Sol** Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara, kasım 1970.

Türk Dil Kurumu Yayınları 1933-1976, TDK yayını 420, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1976.

Velidedeoğlu, Hıfzı Velde, **1961 Anayasanın Dili,** TDK yayını 357, Bilgi Basımevi, Ankara, 1972.

Ziya Gökalp, **Türkçülüğün Esasları,** Varlık Yayınları, Ekin Basımevi, İstanbul, temmuz 1955.

DON KİŞOT'TAN HAMZANÂME'YE

Cevdet KUDRET

Aşağıdaki örnekleri, Millî Eğitim Bakanlığı'nın okullar için hazırlattığı bir kitaptan aktarıyorum

Tanrı tek olmasa kâinatta nizam olur muydu? (S. 154)

Tanrı, kâinatın yaratıcısı, sahibi ve hâkimidir. (S. 148)

Tanrının kendisine Kur'an'ı bildirdiği hazret-i Muhammed Mustafa (571-632), yaşadığı devirden bugüne kadar... (S. 171)

Müslümanlar bir işe başlarken «Bismillâh» (Allah'ın adıyle) derler. Bunun sebebi, Allah'ı hiçbir zaman unutmamaları, ondan yardım dilemeleridir. Allah'ı daima yanında hisseden, kötülük işlemeden çekinir. (S. 173)

Müslüman daima Allah'ın emirlerine uyar, buna rağmen başına bir felâket gelirse, Allah'ın emri bu imiş diye boyun eğer. (S. 178)

Tanrı'nın sonsuz lûtuflarına örnekler veriniz. Hayat ve tabiat da Tanrının bir lûtfu değil midir? Tanrı vermese biz onları yaratabilir miydik? (179)

«Hak», Tanrı mânasına gelir. Müslüman olan Türkler ona taparlar. (S. 189)

İslâmiyet, iyimser bir dindir. Ona iman edenler ebedî bir hayata kavuşurlar. (S. 191)

«Şehâdet» kelimesi şahitlik mânasına geldiği gibi ezanda geçen «Eşhedü en lâ ilâhe illâllah - Eşhedü enne Muhammeden Resûlüllah» cümlele-

rine de tekabül eder. (...) Bir kimsenin müslüman olabilmesi için «Kelime-i şehadet» denilen bu cümleleri tekrarlaması ve onlara iman etmesi lâzımdır. (S. 191)

Türk devletinin var olmasında İslâmiyetin büyük rolü olmuştur. (S. 192)

İstiklâl Savaşı'nın kazanılmasında dini inancın büyük rolü olmuştur. (S. 190)

Bu örnekleri bir din kitabından aldım sanacaksınız. *Din Dersi* adlı kitap için daha önce yayınladığım bir yazıyı görenler, belki de hızımı alamayıp aynı konuda bir yazı daha yazdığımı sanacak. Oysa, ben hızımı aldım ama, Milli Eğitim Bakanlığı hızını alamamış olacak ki, din dersi dışındaki derslerin kitaplarında da din konularına ağırlık verilmesini sağlamış. Yukardaki örnekler, ısmarlama yoluyla yazdırılan *Edebiyat* adlı kitaptan alındı. Bunun, İmam Hatip okulları için yazdırılmış olduğunu sanıyorsunuz belki de. Hayır, hayır. Layık Türk liselerinin I. sınıflarında okutulmak üzere yazdırılmış. İstanbul Üniversitesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın hazırladığı kitapta, yapılan hesaba göre, «metinlerin 1/5'i, doğrudan doğruya dinsel nitelikte» imiş, öteki metinlerin de çoğu «dinsel telkinlere açık» bulunuyor. Konuya bu açıdan baktığımızda, Bay Kaplan'ın hiç bir fırsatı kaçırmadığını görüyoruz; diyelim, gerçek anlatım ile mecazlı anlatım anlatılacak. Fırsat bu fırsat, hemen Yunus Emre'den bir şiir seçilmiş ve «mecaz»ı anlatmak bahanesiyle başlanmış «dinsel telkin»e

Haktan gelen şerbeti içdük elhamdü lillâh
Şol kudret denizini geçdük elhamdü lillâh

«Haktan gelen şerbet», «aşk şerbeti» imiş, «bu şerbet, yani aşk duygusu, Tanrıya inanç, insana büyük bir güç kazandırır» mış vb...

Dinsel yazı yazan ve tanıtılması zorunlu bulunan birkaç ozan (Yunus Emre, Süleyman Çelebi vb.) ve yazar (Sinan Paşa vb.) dışında kalan ve dindışı eserler veren düşün ve sanat adamlarından dahi — ki Türk edebiyatını genellikle onların eserleri oluşturur — eğer varsa dinle ilgili bir metin seçmeğe; tam bir metin yoksa, dine değgin sözler, dizeler ve satırlar bulup oraya sokuşturmağa özen gösterilmiş... Diyelim, Baki'den bir gazel seçilecek. Biliyoruz, Baki, dünya nimetlerine aşırı bağlı bir kişi; şiirlerinde de bunun izlerini görürüz.

Gününü gün etmeğe çalışır ve kaba sofuları sık sık alay alır. Ama, içinde yetiştiği çevrenin geleneklerine uyarah, arasıra din'le ilgili birkaç beyit de yazmıştır. Baki'yi Baki yapan dındışı gazeller bir yana bırakılarak, dinsel beyitlere fazlaca yer verilen bir gazel özellikle seçilmiş; öteki Divan şiirlerinde pek yapılmadığı halde, bunun kolayca anlaşılmasını sağlamak, yani işi sağlama bağlamak için, metnin «bugünkü dile çevrilmiş şekli» de ayrıca verilmiş:

Kaderin hükmüne zerre kadar karşı koymayız/ Allah'a tevekkül ederiz, ona güveniriz/ Allah'ın lûtfuna istinad ederiz... vb. (S. 176)

İslâm uygarlığı çevresindeki Türk edebiyatının ilk ürünlerinden olan *Kutadgu Bilig*, birey, toplum ve devlet ilişkileri üzerine yazılmış bir kitaptır. Başına da — geleneğe uylarak — Tanrıyı, peygamberi öven şiirler konmuştur. Kitaptan parça seçilirken asıl konu bir yana bırakılmış, Tanrıdan söz eden beyitler bugünkü dile çevrilerek verilmiş:

Bütün bu yaratılmış olanlar ona muhtaçtır, muhtaç olmayan yalnız Tanrıdır, onun eşi yoktur./ Ey kuvvetli, kaadir, ebedi ve müstağni olan Tanrı, senden başkasına bu ad yakışmaz... (S. 153)

Köroğlu'ndan bir koşma mı verilecek? İçinde hiç değilse «Mevlâ» sözcüğü geçen bir parça seçilmiş:

Hemen Mevlâ ile sana dayandım
Arkam sensin kal'am sensin dağlar hey (S. 160)

İşte Tanzimat ozanlarından parçalar:

Bize gayret yakışır, merhamet Allah'ındır.
(Namık Kemal, s. 185)

Gözünün önünden hep Tanrı'nın insanı âciz bırakan eserleri geçer./ ...Tanrı insanlara gökyüzünden tebessümler gönderir.
(Abdülhak Hâmit, s. 185)

Ahmet Hamdi Tanpınar, *Bursa'da Zaman»* adlı şiirinde

Bursa'da bir eski cami avlusu

demiş değil mi? Yazarımız hemen girişir:

Eski Türk medeniyetinde ve mimarisinde cami mühim bir yer tutar. O bayrak gibi Türk milletitinin sembolüdür. vb. (S. 205)

Bir hikâye mi seçilecek? Hiç değilse hikâye kahramanının adının «Hafız Nuri Efendi» olmasına dikkat edilmiş (M. Ş. Esendal, *Hayat Ne Tatlı*, s. 126-129).

Faruk Nafiz'in İslâmlıktan önceki dönemde Türk'lerin Orta Asya'dan göçünü anlatan *Akın* adlı oyununda kişilerin adları *İstemi Han, Bumin, Demir* vb. dir. Prof. Kaplan, seçtiği metnin altında çok masum görünüşlü bir soru soruyor

> *«Akın» piyesinde konuşan şahısların adları tarihidir... Onların yerine «Ahmet, Mehmet, Hasan, Hüseyin» dese uygun olur muydu?*

Verilecek karşılıkta şöyle demek zorunluğu var: «Uygun olmazdı; çünkü oyunun vakası İslâmlıktan önceki dönemde geçmektedir. «Ahmet, Mehmet, Hasan, Hüseyin» adları ise Arap adlarıdır. Türkler, ancak İslâmlığı kabul ettikten sonra, yeni girdikleri dinin ve uygarlığın etkisiyle, Türkçe adları bırakıp Arap adlarını almağa başlamışlardır.»

Buraya kadar iyi. Ama yazar acaba neden «Hikmet, Şevket, İrfan, Tarık» vb. gibi adlar seçmemiş de, «Ahmet, Mehmet, Hasan, Hüseyin» adlarını seçmiş? Çünkü «Ahmet ve Mehmet (Muhammed)» Peygamberin adlarıdır, «Hasan, Hüseyin» de torunlarının adları. Yazar, derste asıl bunu söyletmek istiyor. İşgüzar bir öğretmen bu adlarla neler yapmaz ki... «Tanrının kendisine Kur'an'ı bildirdiği hazret-i Muhammed Mustafa»ya duyulan saygı ve sevgiden başlayıp Hüseyin'in Kerbelâ'da nasıl şehit edildiğine kadar işi götürebilir; hattâ o vak'a üzerine, piyes biçiminde, konuşmalı küçük bir ödev bile yazdırabilir.

«Deneme ve Fikir Yazıları» bölümünün «İslâmî Devir» kesiminde sanki başka kimse ve başka eser yokmuş gibi, bir din adamı olan Birgivi Mehmet Efendiden bir parça alınmış; bu parça aracılığıyla, hiçbir olayın nedenini aramamak, düşünmemek, körü körüne «itikat etmek» gerektiği «telkin» edilmeğe» çalışılmış. Bu parçaya göre, her ne yaparsak Tanrı'nın iradesi ile yaparmışız. Tanrı dilese, herkesi îmanlı ve itaatli eder, dilese herkesi kâfir edermiş. Eğer: «Ya niçin herkesin imanlı olmasını dilemedi de, bazısının kâfir olmasını diledi?» diye sorarsan, cevap o imiş ki, «Ona dilediği ve işlediği nesneden sual sorulmaz. Fail-i muhtardır. Her dilediği ve işlediği nesnelerde faideler ve hikmetler vardır. Âdem oğlanının aklı ona ermez. Onları bilmek lâzım değildir; hemen bize lâzım olan böylece itikat etmektir.» (S. 270 - 271)

Memleketimizde yıllardır çalışan ve birer misyoner okulu olan Amerikan kolejleriyle Fransız Papaz liselerinde bile doğru dürüst edebiyat okutulur, böylesine din propagandası yapılmaz.

Anayasa'nın 2. maddesinde, «Cumhuriyetin Nitelikleri» anlatılırken Türkiye Cumhuriyeti'nin «... Layik bir hukuk devleti» olduğu belirtilmiş ise de, iktidardaki koalisyon partilerinin tutumuna uyularak, kitapta bu nitelik görmezlikten gelinmiştir; hattâ daha da ileriye gidilerek, bu Anayasa ilkesi bilinçli olarak bir yana itilmiş, hukuk diliyle söylemek gerekirse, «ihlâl edilmiş»tir... Hazırlayıcıları arasında Prof. Kaplan'ın da bulunduğu söylenen müfredat jrogramında *«İslâmiyeti telkin eden menkıbe ve hikâyeler.» (Tebliğler Dergisi,* c. 39, 4 Ekim 1976, sayı: 1901, s. 343) seçilmesini zorunlu kılan bu emredici cümle o bakımdan dikkate değer. Anayasanın 19. maddesinde:

> *Herkes. vicdan ve dini inanç ve kanaat hürriyerine sahiptir.*
>
> *Din eğitim ve öğrenimi, ancak kişilerin kendi isteğine ve küçüklerin de kanuni temsilcilerinin isteğine bağlıdır.*

denmektedir. Okullarda din dersi okumak öğrencilerin ya da kanuni temsilcilerinin isteğine bağlı ise de, edebiyat dersi isteğe bağlı değildir, zorunlu derstir. Din dersi okumak istemeyen kişiye edebiyat dersinde dolaylı olarak dinsel «telkin» yapmak; okutulanları öğrenmeğe zorlamak, bilmek istemeyenleri sınıfta kalma tehlikesiyle karşı karşıya bırakmak, Anayasanın bu maddesine aykırıdır. Söz konusu maddeye dayanılarak, adı geçen kitabın okutulmasını kanun yoluyle önleme çarelerini aramak hukukçularımıza düşer.

«Hikâye Tarzında Yazılmış Eserler» başlıklı bölümün «İslâmî Devir» kesiminde ise iş büsbütün çığırından çıkarılmış; din kuralları da bir yana bırakılarak, tarihlerden ve menkıbe kitaplarından özenle seçilmiş parçalar aracılığıyle, öğrenciler doğrudan doğruya boş inançlara (hurafelere) yöneltilmiş. Adı verilmeyen bir yazmadan seçilen bir parçada, İstanbul'un alınışı Şeyh Akşemseddin'in kerametine bağlanmış: Akşemseddin sabaha kadar dua etmiş; Fatih bir de kaleye bakmış ki, «İslâm askerinin önünde ak abâlar giyinmiş bir taife hisara koyulmuş; hemen o saat kale fetholmuş...» Ve metnin altında bir soru:

> *İstanbul'un fethinde Gaziler kadar Velilerin de rolü olmuş mudur? (52-53)*

Bölümün başında da birtakım bilgiler ve öğütler veriliyor :

> *İslâmî devir Türk tarih ve edebiyatında bu devir Türk cemiyetine şekil veren iki insan tipini, Gazi ve Veli'yi, daima beraber buluruz. (...) Onların Türk tarihinde oynadıkları rolü anlamak için Gazavatnâmeler ile Evliya Menkıbelerini... okumak lâzımdır. (S. 47).*

İçinde yaşadığımız bu akıl çağında aklı körletmek için elden gelen her çareye başvurulmuş; menkıbeler, efsaneler, masallar boş inançlarla kafalar tıklım tıklım doldurulmağa çalışılmıştır. O kadar ki, İslâm velîlerinin menkıbeleri yanında, şamanlık döneminin inançları dahi birer gerçekmiş gibi anlatılmış. Şu cümlelere bakınız:

> *İslâmlıktan önve Türk'ler, kendilerine has bir dine sahip idiler... Şaman adı verilen din adamları, uçar at veya büyük kuşlara binerek, hasta olanların veya ölenlerin ruhunu Tanrı katına ulaştırıyorlardı. (S. 19)*

Her ulusun kendine özgü birtakım mitleri, efsaneleri, masalları vardır. Geçmiş çağların edebiyat ürünleri olan destanlarda, menkıbe kitaplarında da anlatılan bu mitler (bu akıldışı ve olağanüstü olaylar ve varlıklar toplamı), bugün eski insanların ve toplumların inançları olarak değerlendirilir; elimizdeki kitapta ise bunlar bugün de geçerli imiş gibi gösteriliyor ve İstanbul'un fethinde gaziler kadar velî'lerin de rolü olduğunu, şamanların uçar at ve büyük kuşlara binerek ruhları Tanrı katına ulaştırdığı, ciddî ciddî anlatılıyor. Olayların akıldışılığı pek sırıttığı zaman, yazar ona da bir kulp takıyor:

> *Bunlar eski çağların inanç tarzlarıyle ilgili olmakla birlikte, rüyalar gibi, derin bir mâna da taşırlar. (S. 39)*

Prof. Kaplan, bu «derin mâna» lar konusundaki bilimsel görüşünü, kitabının ilk sayfalarında, «Yazı Çeşitleri» ni anlatırken açıklamış. Diyor ki

> *Her ilmi öğreten kitaplar vardır. Eskiden rüyaları yormak, fala bakmak, cinleri, perileri çağırmak için bile kitaplar yazılmıştır. Bugün bu ilimler geçerli olmadığı için unutulmuştur. İlimler çağdan çağa eskir ve değişirler. (S. 5)*

Ne var ki, İstanbul'un Veli'ler tarafından «fethedildiğine», şamanların uçar at ve büyük kuşlara binerek ruhları Tanrı katına ulaştırdıklarına inandığını, öğrencileri de inandırmağa çalıştığına göre, Prof. Kaplan söz konusu boş inançları yorumlayan o «ilimler»in eskimediğini, bugün de geçerli olduğunu kabul ediyor demektir.

Din düşkünlüğü, kitapta o kerteye vardırılmış ki, değil yalnız İslâm dini, Türkler'in vaktiyle girmiş oldukları Mani ve Buda dinleri üzerinde dahi uzun uzadıya durulmuş. Din olsun da, ne olursa olsun!... Maniheist Uygur'ların edebiyatından şiir diye alınan ve içinde on iki kez «Tanrı» sözü geçen duanın seçilmesi dikkat değer (s. 148). Bir süre Buda dinine de girmiş olan Budist Uygur'lardan da iki parça seçilmiş. «Fikir yazısı» na örnek olarak, *Sekiz Yükmek* adlı kitaptan alınan din'le ilgili yazıda şöyle «fikirler» ile karşılaşıyoruz:

> *Dini insan süsler, din de insanı yükseltir. Hangi canlı varlık dine sığınırsa, o, devlet ve saadete erer (S. 264)*

Ve altında birtakım sorular

> *«Dini insan süsler» sözünden ne anlıyorsunuz? Bu fikri örnekler vererek açıklayınız.*
>
> *«Din insanı yükseltir» sözü üzerinde düşünerek kısa bir yazı yazınız.*

Seçilen ikinci parça ise bir hikâye; fakat o da dinle ilgili (s. 40 - 43). Kitapta bu hikâyenin ve Budizm'in açıklanmasına üç sayfa ayrılmış. Bu açıklamalardan öğrendiğimize göre:

> *Budizm'de beş yasak vardır. Bunlar: 1. Zina etmemek, 2. Hırsızlık yapmamak, 3. Canlı varlıkları öldürmemek, 4. Yalan söylememek, 5. Sarhoş olmamaktır. (S. 43)*

Yani, «Zina etmek, hırsızlık yapmak, canlı varlıkları öldürmek, yalan söylemek, sarhoş olmak» yasak değilmiş... Tam kapitalist düzene göre bir din... Prof. Kaplan, çağdaş edebiyattan da buna uygun parçalar seçmiş:

> *İnce, titrek kanatlarıyla küçük, toparlak bir burun; boya izleri hâlâ kaybolmamış etli dudaklar... Bu burun ve dudaklar, aşk yaparken galiba fena olmayacaktı. (S. 124)*

Müfredat programında, «*Roman ve hikâye tarzındaki eserlerde tip tasvirleri (...) ihtiva eden parçalar üzerinde durulmalıdır*» (*Tebliğler Dergisi*, s. 342) dendiğine göre, yazarın bu parça üzerinde durması gerekirdi. Liselerin I. sınıflarındaki 14-15 yaşlarındaki çocuklar «*aşk yapmak*» işinin ne olduğunu bilemeyecekleri için, yazar bunun nasıl yapıldığını açıklamalı; konuyu dil açısından da ele alarak, «*aşk yapmak*» sözünün «*banyo almak, duş almak*» sözleri gibi Türkçeye aykırı düştüğünü, bu yoldaki söyleyişlerin dilimize Frenkçeden geldiğini belirtmeli; yazı yazarken onların Türkçedeki karşılıkları olan «yıkanmak, çiftleşmek» sözlerini kullanmanın daha doğru olduğunu belirtmeli idi. Bu fırsattan yararlanarak, çocuklara, bazı Batı okullarında uygulandığını duyduğumuz «seks eğitimi» vermek de yararlı olurdu. «Seks» konusunun bir başka parçada daha ele alındığını görüyoruz: Altınyaprak tütün şirketinin müdürü Muzaffer Bey, şirkette çalışan ve «aklı başının bir karış üstünde parmak kadar bir kız çocuğu olan» daktilo Leman'ı baştan çıkarmış, gebe bırakmış, sonra da hastahaneye yatırıp «kürtaj» yaptırmış. Kızla evlenmesi istendiği zaman şöyle konuşur:

> — *Bu Leman vakası acıdır, fakat zihninizde büyüttüğünüz kadar fevkalâde bir şey değildir. Her gün, her yerde, bir çok emsali görülen bir vak'adır. (...) Bana bu kızla evlenmeği teklif ediyorsunuz. Olacak şey mi? Bu Leman'ın benden evvel kaç kişiyle düşüp kalktığını biliyor musunuz? (...) Size daha açık söyleyeyim, kürtajla alınan çocuğun babasının da kim olduğu şüpheli. Fakat muhtemel babaların şimdilik en prezantabl olanı ben olduğum için bu şeref bana hasrediliyor.*
>
> — *Demek bu zavallı kıza yapılacak hiçbir şey yok.*
>
> — *Onu biz aramızda çoktan hallettik. Tazminat vereceğim.*
>
> — *Para tazminatı mı?*
>
> — *Bu zamanda paradan daha ciddi bir muavenet olabileceğine inanıyor musunuz? (S. 250)*

Avrupa ve Amerika sinemalarıyle açıksaçık seks romanlarında sık sık işlenen bu patron sekreter ilişkisi, böylece, bizim ders kitaplarımızda da ele alınarak, içlerinde geleceğin patronları da bulunan bugünün 14 - 15 yaşlarındaki çocuklarına bir çeşit meslek eğitimi verilmiş oluyor; bunun «her gün,

her yerde, bir çok emsali görülen bir vaka» olduğu; «bu zamanda paradan daha ciddi bir muavenet olamayacağı öğretiliyor. Amerika'dan yalnız uçak, denizaltı vb. alacak değiliz ya; kapitalizmin değer yargılarını da alacağız elbette! Müfredat programında, «*Metin seçiminde, millî ahlâki değerlere bağlılık esas alınmalı*» (*Tebliğler Dergisi*, s. 342) deniyorsa da, buradaki «ahlâki değer» sözünü, burjuva ahlâkı, kapitalist ahlâk anlamında yorumlamak gerekiyor. Gerçekten de, Prof. Kaplan, dinsel görüşlerle kapitalist görüşleri bir araya getirerek, kitabında bir çeşit «edebi koalisyon» kurmuş; bunların, hayatta olduğu gibi, edebiyatta da «birlik ve beraberlik içinde» yaşayabileceklerini göstermiştir.

SAVAŞA DOĞRU

Kitapta geniş yer verilen din tema'sı yanında ikinci bir ana tema olarak da, savaşçılık, dünya egemenliği ve Turan özlemi tema'sı işlenmiş. Atatürk tarafından konan ve Türkiye Cumhuriyeti'nce yakın zamanlara kadar uygulanan «Yurtta sulh, cihanda sulh» ilkesine aykırı olarak, son yıllarda koalisyon ortaklarından bazılarınca ileriye sürülmeğe başlanan «fetih ruhu» kavramı, burada «akıncı ruh» (s. 46) sözleriyle karşımıza çıkıyor ve «bozkurt» efsanesiyle besleniyor:

> *Çok iyi bindikleri at ve çok iyi kullandıkları ok sayesinde Türk'ler, tarihin en eski çağlarından itibaren, anavatanları olan Orta Asya'dan kalkarak doğuya, batıya, güneye, kuzeye akın etmişlerdir. Asırlarca süren bu savaşlar, Türkler'i savaşçı bir kavim yapmış ve onlarda cihana hâkim olma idealini doğurmuştur. (S. 33)*
>
> *Söylemiş olduğu «savaş türküsü» (...) şiiriyle Oğuz, mensup olduğu topluluğu dünya fethine çağırıyor. «Daha deniz daha müren (nehir) / Güneş bayrak gök kurıkan (çadır)» mısraları, Oğuz'un cihangirlik ülküsünü çarpıcı bir şekilde belirtir. [«Bozkurt olsun bize uran» mısraındaki] «uran» savaş bağırışı demektir. Eski Türk kültüründe bozkurt önemli bir yer tutar. Türkler kendilerinin bozkurttan türediklerine inanıyorlardı. Savaşlarda Oğuz'a boz tüylü, boz yeleli bir erkek kurdun yol göstermesi de eski Türk'lerin inançları ile ilgilidir. (S. 38)*
>
> *Eski Türk dininde ve sosyal hayatında savaş önemli bir yer tutar. (...) İslâmiyette de savaş*

kutsaldır. (...) Türk'ler İslâmiyeti büyük bir sevgiyle benimserler. Onu kendi akıncı ruh ve cihan devleti kurma idealleri ile kaynaştırırlar. (S. 46)

Yazar, çağdaş ozanlardan seçtiği parçalarda da, «akıncı ruh ideali» bulunmasına özen göstermiş; Yahya Kemal'den *Akıncı* şiirini (S. 192), Faruk Nafiz'den *Akın* oyununu (S. 237) seçerek, genç kuşaklara bu «ideal»i aşılamağa çalışmış ve söz konusu parçaların altında, öğrenciye şu yolda sorular sormuştur:

Bu şiirde tarih ve kahramanlık ile beraber dine yer verilmiştir. Hangi kelimeler din ile ilgilidir? (S. 193)

Bildiğiniz büyük Türk akıncılarının adlarını yazınız. (S. 241)

Yazar bu kadarla da yetinmemiş, Ahmet Haşim'de dahi bir savaş şiiri bulma çabası göstererek, *Süvari* adlı şiiri seçmiş; ozanın «melûl akşamda son ışıklarla bulutlar cengi»nin başladığını anlatan dizelerinden yola çıkarak:

Bu şiirde bir savaş havası var mıdır? Savaşanlar kimlerdir? Şaire bu savaş fikrini veren hangi hâdisedir? (S. 195)

yolunda sorular düzenlenmiş.

Üç sahada (Orta Asya), Azerbaycan, Anadolu) aynı harfleri (Arap harflerini) kullanan bu üç Türk edebiyatı (Çağatay, Azeri, Anadolu edebiyatları) arasında yakın çağlara kadar karşılıklı tesirler devam etmiş, XX nci yüzyıl başında, harf birliği ortadan kalktığı ve araya demirperde girdiği için, çeşitli Türk ülkeleri arasındaki münasebetler, maalesef, kesilmiştir. (S. 21)

Sözleri arasında maceracı *Turan* özlemi yatmaktadır (*). Bundan daha önemlisi, yazar, «*XX nci yüzyıl başında, harf birliği ortadan kalktığı için, çeşitli Türk ülkeleri arasındaki münasebetler, maalesef, kesilmiştir*» derken, harf devrimine karşı olan tutumunu açıklamış ve bu devrimden duyduğu üzüntüyü belirtmiştir.

(*) Burada adı açıkça anılmamakla birlikte, yazılacak olan II. sınıf edebiyat kitabında, Ziya Gökalp konusu işlenirken, onun Turan adlı şiiri ve «Türkiye büyüyüp Turan olacak» vb. gibi dizeleri aracılığıyla bu «böyük Türkiye» tema'sının en geniş ölçüde ele alınacağını bekleyebiliriz.

Arabistan çölleriyle Orta-Asya bozkırlarına böylesine dönük, çöl ve bozkır efsanelerine böylesine tutkun bir yazarın, genellikle gerçekçi bir nitelik gösteren Batı edebiyatına bütünüyle sırt çevirmesi doğaldır. (Batı edebiyatı konusuna ayrıca değineceğim). Eski müfredat programında, roman bahsi işlenirken, Don Kişot (Don Quijote) tan seçilmiş bir parça da okunurdu. Elimizdeki kitapta ise, akıldışı efsanelere dayanan şövalye romanlarını okuya okuya aklını kaçıran, gerçek hayatı efsanelerle karıştırdığı için başına türlü işler gelen Don Kişot atılmış; onun yerine, efsaneyi gerçek gibi anlatan *Hamzanâme*'den bir parça alınmış.

Okuduğu şövalye romanlarındaki efsanelere aklını takarak Ortaçağdaki gezgin şövalyeler gibi bir gezgin şövalye olmak, dünyadan kötülükleri kaldırmak, haksızlıkları düzeltmek, insanlığı mutluluğa kavuşturmak hayaline kapılan Don Kişot, atalarından kalma paslı zırhları ve tolgayı mahzenden çıkarır, yarım yamalak onarıp giyinir; gözüne küheylan gibi görünen sıska atı Rocinante'ye biner; elinde mızrağı ile yola koyulur. Rocinante, efendisinin bütün serüvenlerine katılan; onunla birlikte taşlanan, yıkılan, sopa yiyen; yaşlı, sıska gerçek bir attır. Peygamberin amcası Hamza'nın adının çevresinde oluşan **Hamzanâme** adlı hikâyede ise, hikâye kahramanı Hamza, gaipten gelen bir sesin tarif ettiği yerde atası peygamber İshak'ın tolgasını bulup başına geçirir, onun örme zırhını giyinir, kemerini kuşanır, savaş aletlerini alır; vaktiyle peygamber İshak'ın bindiği ve tâ o zaman beri bir mağarada yaşayan, yılda bir de Kâbe'nin çevresini dolanan, kimsenin tutmadığı kutsal ata biner; kendisine saldıran bir kavmi kâh kılıçla, kâh gürz ile, kâh yay ve okla perişan eder.

İşte böylece okullarımızdaki edebiyat derslerinde **Don Kişot'un** yerini **Hamzanâme**, gerçekçi edebiyatın yerini efsane aldı. Oysa, hurafelerle edebiyat eğitimi yapılamaz. Yukarda söylediğimiz üzere, Don Kişot, akıldışı şövalye romanlarını okuya okuya aklını kaçırmıştı; bugün insan düşünüyor: Okullarımızda dinî ve ırkî efsanelerle kurulu hikâyeleri okuta okuta çocukların akıllarını başlarından alıp birtakım çağdaş Don Kişot'lar mı yetiştirmek istiyorlar acaba?

Müfredat programında, seçilecek metinlerin nitelikleri anlatılırken, bir yerde şöyle deniyor:

> *Sınıf içinde ve dışında ideolojik münakaşalardan, hattâ gittikçe çatışmalara sebebiyet verecek eserlerden ve yorumlardan kaçınılmalıdır.*
> *(Tebliğler Dergisi, s. 342)*

Oysa, kitaptaki metinler ve yorumlar yukarda örnekleriyle gösterildiği üzere öğrenciyi «ideolojik münakaşa ve çatışmalar»ın ve MSP, MHP, AP doğrultusundaki siyasetin tam ortasına itecek niteliktedir.

★

Yazımızın buraya kadar olan bölümünde, yazarın genel tutumu üzerinde durduk. Şimdi, kitapta uygulanan eğitim yöntemi, eserin bilimsel niteliği ve dili üzerinde duracağız.

MEDRESEYE DOĞRU

Geçmişe ve köhneliğe bağlılık, uygulanan eğitim yöntemiyle başlıyor. Yazar, önsözde şöyle diyor:

> *Edebi eserler, fikri bir hazırlıktan sonra okundukları zaman, daha derin bir mâna ve önem kazanırlar. Bundan dolayı, kitabın başında öğrenciye daha sonra okuyacağı ve inceleyeceği metinler hakkında bilgi verilmiştir. (...) Öğrencilerin, metin incelemesine geçmeden önce, bu bilgileri kafalarına yerleştirmelerinde fayda vardır. Öğretmenler bu bilgileri kendi usullerine göre soru sorarak veya tekrarlatmak suretiyle öğretebilirler.*
>
> *(önsöz, s. XI)*

«Öğrencilerin, metin incelemesine geçmeden önce kafalarına yerleştirmeleri» istenen bilgiler, kitabın başında 32 sayfa içinde verilmiş. «*Edebiyata Giriş*» genel başlığı altındaki bu I. Bölüm, kendi içinde daha küçük birtakım bölümlere ayrılmış:

> *1. Edebiyat hakkında bilgiler; 2. Yazı çeşitleri ve edebiyat nevileri; 3. Türk edebiyatının devirleri; 4. Edebi bir eser nasıl okunur veya incelenir?*

Bu bölümlerde verilen bilgileri, öğrencilerin «kafalarına yerleştirmek için», «öğretmenler kendi usullerine göre» soracaklar meselâ

> *— Edebiyat nerden gelir?*
>
> *— Edebiyat kelimesi «edeb» kelimesinden gelir. Edep, terbiye demektir. Edebiyat terbiye dışına çıktı mı, güzel olma vasfını kaybeder... vb. (s. 3)*
>
> *— Şiir nev'ine giren eser nasıl olur?*
>
> *— Şiir nev'ine giren eser, umumiyetle vezinli*

ve kafiyeli olur. Vezin ölçü demektir. Vezinli şiirlerde mısra adı verilen şiir satırları aynı sayıda hecelerden oluşur... vb. (s. 6)

— Roman kahramanları nasıl olur?

— Roman kahramanları hayatta raslanan insanlardır. Üstün bir güce sahip değillerdir. Çok defa çevreleriyle anlaşamazlar, yalnız kalırlar. Durmadan didişir, üzülür veya yenilirler. (s. 10)

— Tiyatro nedir?

— Tiyatro okunan değil, seyredilen bir sanattır. Oyunu gözlerimizle görür, kulaklarımızla işitiriz. (s. 12).

— Deneme nedir?

— İlmin çözemediği pek çok şey vardır. İlmin kesin bilgiler vermediği konularda yazılan yazılara «deneme» adı verilir. (s. 13)

Öğrenciler, işte böyle bir «fikri hazırlıktan sonra» okuyacakları eserlerdeki «derin mâna»yı anlayacaklarmış. Oysa, kişioğlunun sanat çalışmalarının hiçbir döneminde kurallar önde gitmemiştir. Sözgelimi, eski Yunan sanat dünyasında bir çok tragedya yazılmış, Aristo onları inceleyerek tragedyanın kurallarını saptamıştır. Sanat eğitiminde de bu yolun izlenmesi gerekir; yani, önce bir metin — sözgelimi, bir şiir — okunur, vezin, kafiye vb. o metin üzerinde öğretilir. Yeni kitapta ise, çoktan bırakılan eski yönteme dönülmüş; birtakım soyut bilgiler, «fikri hazırlık» adı altında, öğrencilerin «kafalarına yerleştirilmeğe» çalışılmış; böylece, çocuklar, «ezbercilik»e itilmiş. Yazar, bu ezbercilik konusunda öylesine ileriye gidiyor ki, değil yalnız kuralların, metinlerin bile ezberlenmesini salık veriyor. Diyor ki

Lise birinci sınıf öğrencisi bu kitapta verilen metinleri kelime ve mânası ile öğrenebilir ve tekrarlayarak kafasına yerleştirebilirse, ileriki sınıflarda daha büyük başarı sağlar. (Önsöz, XIII)

Bazı edebi eserler, ezberlendikten sonra, beklenmedik bir zamanda birdenbire aydınlanırlar. (Önsöz, s. XII)

Diyelim, Halit Ziya'nın *Mai ve Siyah*'ının aydınlanmasını istiyoruz. Romanı ezberletecek miyiz? Ezberlenecek kitap bir tane olsa neyse. Edebiyatımızda binlerce «edebi eser» var; nice romanlar, hikâyeler, şiirler, oyunlar, denemeler vb... Bunların aydınlanması için, öğrenciler hepsini «kafalarına yerleş-

tirecek»ler mi? Buna kafa mı dayanır? Oysa, müfredat programında, «Türk edebiyatının modern metodlarla» okutulması isteniyor *(Tebliğler Dergisi,* s. 341). Kitapta ise, medrese usulüyle «edebiyat talimi» yaptırılıyor. Bugün geçerli olan «modern metod» bu imiş demek. «Yeni talim çıkmış varam alışam».

Yöntem konusunda birkaç nokta üzerinde daha durmak gerekiyor. Müfredat programı, okutulacak eserlerin seçimi için bir ölçü koymuş

> *Türk edebiyatının, muhteva, estetik değer, dil ve üslûp bakımından en mükemmel eserlerini okutmak... (Tebliğler Dergisi. s. 342)*
>
> *Henüz küllürleri ve tenkit kabiliyetleri gelişmemiş olan öğrencilere ortak değer haline gelmemiş eserleri vermek doğru değildir. Bu seviyedeki öğrenci, her şeyden önce, kendi milletinin ortak değer haline gelmiş eserleri tanınalıdır. (...) Çağdaş edebiyattan da ortak değer haline gelmiş metinler seçilmelidir. (Tebliğler Dergisi, s. 342)*

Oysa, kitaptaki parçaların çoğu, «muhteva, estetik değer, dil ve üslûp bakımından en mükemmel eser» değildir. Sonra, «ortak değer haline gelmiş» eserler de seçilmemiş. Diyelim, Reşat Nuri'nin bir romanından bir parça seçilecek. Müfredat programındaki ölçüye göre, bu romancının «ortak değer haline gelmiş eseri «*Çalıkuşu*» dur. Nitekim, yazar da, kitabında Reşat Nuri'yi tanıtırken, «*Çalıkuşu bugün de her Türk gencinin okuması gereken bir romandır*» (s. 119) demiş; sonra da kalkmış, sanatçının adı sanı duyulmadık *Son Sığınak* adlı romanından bir parça seçmiş... Yine aynı yazarın oyunlarının birinden bir parça almağa kalkışınca da, onun doğrudan doğruya oyun olarak yazdığı eserleri bırakmış da, *Yaprak Dökümü* adlı romanından oyunlaştırdığı bir eserinden parça almış...

«Deneme ve fikir yazısı» örneği olarak Birgivi Mehmet Efendiden seçilen dinsel parça «Türk edebiyatının en mükemmel eserlerinden» olmadığı gibi. eski edebiyatımızda «Hikâye tarzında yazılmış eser» örneği olarak, adı bile belirtilmemiş, ne idüğü bilinmeyen «yazma bir eser» den seçilen *Fatih ile Akşemseddin* hurafesi, «ortak değer haline gelmiş eser» değildir.

Alınan metinlerin işlenişinde de birtakım dengesizlikler göze çarpıyor. Sözgelimi, kitapta Yahya Kemal'e 2 sayfa, Ahmet Haşim'e 1 sayfa; bunların çırağı olan Ahmet Hamdi Tanpınar'a ise 14 sayfa ayrılmış. Yazar, Tanpınar'ın kürsüsünde

yetiştiği için, ona karşı saygı ve sevgi beslemekte haklıdır elbette; ama bilim ve eğitim konusunda kişisel eğilimlerimizi bir yana bırakmamız gerekir. Nitekim, müfredat programında da: *«Öğretmenler edebiyat derslerinde öğrencilere kendi şahsi ve hususi temayüllerini aşılamağa kalkmamalıdır» (Tebliğler Dergisi,* s. 342) denmektedir.

Ortaokul okuma kitaplarından sonra, edebiyatla ilk kez karşılaşan çocuğu bu sanata ısındırmak, çekmek, sevme yoluyla onda bir sanat beğenici oluşturmak, giderek özen uyandırmak için, öğrencinin gazete ve dergiler aracılığıyle, yarım yamalak da olsa, adını duymağa, resimlerini görerek tanımağa başladığı çevresindeki sanatçılarla eğitimine başlamak; gerekli bilgileri, sevebileceği metinler aracılığıyle, ürkütmeden, bezdirmeden; şekere bulanmış ilâç gibi, acılığını duyurmadan vermek; ve aylar geçtikçe, yakından uzağa, bugünden düne doğru yavaş yavaş ilerlemek gerekirdi. Oysa, elimizdeki kitapta *Kutadgu Bilig*'lerden, Alp Ertunga'lardan, Tonyukuk'lardan, Uygur nesir ve şiirlerinden, *Hamzanâme*'lerden, Birgivî Mehmet Efendilerden, Baki'lerden, Nef'i'lerden fırsat bulup da Cumhuriyet devrine gelinceye kadar sayfalar tıklım tıklım dolmuş; çağdaş sanatçılardan ancak birkaç tanesine şöyle bir değinilip geçilmiş... Kitabın dökümünü yaptığımızda karşımıza şöyle bir tablo çıkıyor:

İslâmlıktan önceki dönemden adı bilinen ve bilinmeyen 10 kişi, İslâm uygarlığı çevresindeki Türk edebiyatından 25 kişi, Batı uygarlığı çevresindeki Türk edebiyatından (Tanzimat, Servet-i Fünun, Meşrutiyet) 23 kişi (toplam 58 kişi); Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatından ise yalnız 7 kişi (Faruk Nafiz, Sait Faik, Necip Fazıl, Ahmet Hamdi, Cahit Sıtkı, Orhan Veli, Behçet Necatigil) alınmış. Buna koşut olarak, İslâmlıktan önceki dönemden 11, İslâmlık döneminden 34, Batı uygarlığı döneminden 34 (toplam 79) metin; Cumhuriyet dönemi edebiyatından ise sadece 8 metin seçilmiş. Sayfa olarak da, 294 sayfalık kitabın yalnız 41 sayfası Cumhuriyet dönemi sanatçılarına ayrılmış... Dikkat ettim, yaşayan sanatçılardan yalnız 2 kişi (Necip Fazıl, Behçet Necatigil) alınmış, Cumhuriyet döneminden bile yalnız ölüler seçilmiş. Böylece, kitap, canlı bir sanat dünyası olacak yerde, bir noktada donmuş, hayattan kopmuş, çevresi yasak duvarlarıyle çevrili bir edebiyat mezarlığı hâline gelmiş...

Lise I. sınıfta çocuğa başlıca edebiyat türlerini tanıtmak gerekirken, yazar, din propagandası yapmaktan, «akıncı ruh

ideali» oluşturup dünya hâkimiyeti hevesleri uyandırmaktan, Turan özlemi aşılamaktan fırsat bulup da; yarım yamalak ele alabildiği şiir, hikâye, roman, tiyatro ve deneme türleri dışına çıkamamış; «Edebiyata Giriş» bölümünde düzensiz ve sistemsiz de olsa, adlarını andığı; derme çatma, yalan yanlış da olsa tanımlamalarını yapmağa çalıştığı eleştiri, mektup, anı, gezi yazısı, tarih, biyografya vb. türlerine hiç el uzatamamıştır. «Giriş» bölümünde değinmeğe çalıştığı türlerin de kimisinin altında o türde yazan tanınmış yazarların adları verilmiş, kimi türlerin (şiir, hikâye, tiyatro) altında ise hiç kimsenin adı anılmamıştır. Ad anmalar da ya isabetsiz, ya yetersiz. Sözgelimi, roman türünde, Cumhuriyet dönemini temsil eden Sabahattin Ali, Aziz Nesin, Orhan Kemal, Yaşar Kemal vb. yok; deneme türünde Selâhattin Batu, Cemil Meriç (?), Malik Aksel (?) var da, Sabahattin Eyuboğlu, Vedat Günyol vb. yok; edebiyat tarihi türünde Vasfi Mahir Kocatürk ve Ahmet Kabaklı dahi var da, koskoca Mustafa Nihat Özön; şöyle ya da böyle, fakat bir dönemi derinden etkilemiş olan İsmail Habip yok, vb.; hele tarih türünde Namık Kemal, Süleyman Paşa var da, Divan edebiyatı döneminin başta Naima olmak üzere hiçbir tarihçisi yok...

Eski kitaplarda Batı edebiyatına epey yer verilmiş, Tanzimat'tan sonraki Türk edebiyatı verimleriyle Batı edebiyatı örnekleri arasındaki bağlantı gösterilmeğe çalışılmıştı. Elimizdeki kitapta ise, yazar, Batı edebiyatı konusunda şöyle diyor:

> *Bu sınıfta öğrencilere dünya edebiyatından örnekler verilmemiştir. Öğrencinin kendi milletinin edebiyatını öğrendikten sonra, yabancılara gitmesi daha uygun görülmüştür. (Önsöz, s. XIII)*

Acaba hangi sınıfta «yabancılara gitmenin daha uygun görüldüğünü» müfredat programı üzerinde araştırdım ve ancak Lise III. sınıfta «Dünya Edebiyatı» gibi iddialı bir başlık altında topu topu 9 kişiye yer verildiğini gördüm

> *Tagor, İkbal, Sadi, Hafız, Hayyam, / Racine, Molière, Shakespeare, Goethe.*

Daha ilk bakışta göze çarptığı üzere, bunların da 5 tanesi Doğudan, ancak 4 tanesi Batıdan seçilmiş. Doğu edebiyatından *Sadi, Hafız* ve *Hayyam*'ın niçin seçildiğini anlıyorum da; bizim edebiyatımızda herhangi bir etkisi bulunmayan, dünya edebiyatında ise «esamisi» bile okunmayan *Tagor* ile *İkbal*'in hangi akla hizmet edilerek seçildiğini bir türlü anlayamadım. Batı edebiyatından da niçin yalnız oyun yazarları alınmış? (Goet-

he'nin şiir ve romanları da var. Not: Bu sanatçının adını bile yanlış yazmışlar).

Burada, «kendi milletinin edebiyatını öğrendikten sonra yabancılara gitmek» görüşü üzerinde durmak gerekiyor: Molière'i bilmeden Şinasi'nin *Şair Evlenmesi'ni;* Shakespeare'i bilmeden Hâmit'i; Fransız realist romancıları (Balzac, Stendhal, Flaubert vb.) tanımadan Halit Ziya'nın roman ve hikâyelerini; natüralist romancıları (Zola vb.) görmeden Hüseyin Rahmi'yi; sembolizm akımını ana çizgileriyle olsun öğrenmeden Cenap ve Haşim'i nasıl anlatabilir, yorumlayabiliriz?... Yazar, deneme türünü anlatmağa uğraşırken, bir yerde, «Dünya edebiyatında deneme nev'inin en büyük temsilcisi XVI ncı asırda yaşamış olan Fransız yazarı Montaigne'dir» demek zorunda kalmış. Sadece adını anmak yeterli mi? Montaigne'den bir örnek vererek türün özelliklerini örnek üzerinde göstermek doğru olmaz mıydı?

Dedim ya, her şeyden önce yöntem sakat. O kadar ki, «İslâmî Devir Türk Şiiri» bölümünün başında, şiir örneği diye verilen parçada, şiirin kendisi değil de, nesirle çevrilmiş biçimi verilmiş (s. 153). Şiir niyetine nesir... Hani, cenaze namazında «Er kişi niyetine!» derler; ölen artık er değildir ama, yine öyle denir. Buradaki şiir cenazesine de aynı yöntem uygulanmış: «Şiir niyetine!»

«YANLIŞLIKLAR KOMEDYASI»

Kitabın bilimsel niteliğine gelince... Bunu, Shakespeare'in ünlü oyununun adıyle anlatabiliriz: *Yanlışlıklar Komedyası.*

Kitap daha satışa çıktığı gün birdenbire ün alan; «ün alan» ne söz, dillere destan olan yanlışı en başta anmak gerekir: *Âşık Paşa ve Âşık Paşa Tarihi* (s. 48, 49) diye anılan kişi ve kitap adlarının *Âşıkpaşazade* ve *Âşıkpaşazade Tarihi* olması gerekirdi.

Bir yerde şu satırları okuyoruz:

> *Tanzimat'tan sonra (...) gecikerek de olsa Türkiye'ye giren matbaa sayesinde, geniş kitleye hitap etme imkânını bulan bir yeni edebiyatçılar zümresi teşekkül etti. (S. 23)*

Tanzimat 1839'da başlar, basımevi ise Türkiye'ye Tanzimat'tan 111 yıl önce 1728'de girmiştir.

«İstiklâl Marşı'nın Tahlili» bölümünde, «*Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım*» dizesi «tahlil» edilirken şöyle deniyor

Türk milleti ezelden beri hür yaşamış ve hür yaşamağa alışmıştır. (...) Anadolu Türk devleti gerçekten de 1071 Malazgirt zaferinden bugüne kadar daima hür ve müstakil olmuştur. (s. 190)

«Ezel» demek, «1071 yılı» demek değildir.

Aynı bölümde şöyle bir cümle daha var:

«Türk ordusu bu şiir yazıldıktan bir yıl sonra, 16 Ağustos 1922 sabahı büyük taarruza geçer. (S. 188)

Yazarımız — eğer sorsanız — Malazgirt savaşının hangi yıl, hangi gün ve hangi saatte başladığını bilir; ama Kurtuluş Savaşı'nda «Büyük Taarruz»un ne zaman başladığını bilmez.

«Öğrencilerin, metin incelemesine geçmeden önce, kafalarına yerleştirmelerinde fayda vardır» denen «bilgiler» den sadece birkaçı üzerinde duralım:

Sözleri musiki ile ifade edilen tiyatrolara «operet» veya «opera» denilir. (S. 12)

«Operet» başka, «opera» başka şeydir; bunlar, ikisi de aynı şeymiş gibi, «veya» ile birbirine bağlanamaz.

İnsanlar günlük konuşmalarda bile (...) edebî eserlerde bol bol kullanılan teşbih, istiare ve mecaz gibi oyunlara başvururlar. (S. 2)

Acaba «istlare», «mecaz»dan ayrı bir şey mi?

Edebiyat sahasına giren eserler başlıca dört nev'e ayrılır: I) Şiir; II) Destan, masal, hikâye ve roman; III) Tiyatro; IV Deneme; V) Diğer yazı çeşitleri. (S. 6)

Edebiyat eserleri «4 nev'e ayrılır» deniyor, altında «5 nevi (tür)» sayılıyor. Kaldı ki, bir ders kitabında böylesine «indî ve keyfi» sınıflamalara gitmemek gerekir. Molière'in de ünlü komedyasında belirttiği üzere, iki çeşit anlatım yolu vardır *Nazım, Nesir*. Bunlar da, kendi içlerinde birtakım türlere ayrılır. Sözgelimi, *destan* (epope) denen şey, *hikâye* ve *roman* türünden ayrı bir şeydir, «şiir türü»nün «epik şiir» bölümüne girer. Yazar, «destansal halk hikâyeleri» ile «destan»ı birbirine karıştırıyor... Sonra, «*Diğer yazı çeşitleri*» diye «nevi» (tür) mi olur? Orada sayılanlar (mektup, anı vb.), nesrin ayrı ayrı türleridir.

Yazar, «şiiri» de kendi keyfine göre bölümlere ayırmış:

Şiirleri anlattıkları konulara göre: a) Tabiat şiirleri; b) Aşk şiirleri; c) Savaş şiirleri; ç) Didaktik (öğretici) şiirler; d) Sosyal şiirler; e) Kahra-

manlık şiirleri gibi kısımlara ayırmak mümkündür. (S. 8)

Yazarın dediğine uyup da, «şiirleri anlattıkları konulara göre kısımlara ayırmak»a kalkarsak, bunun sonu mu gelir? O kadar çok konu var ki, say sayabildiğin kadar: Doğum şiirleri, ölüm şiirleri, ticaret şiirleri, kunduracılık şiirleri, marangozluk şiirleri, şoförlük şiirleri, berberlik şiirleri, doktorluk şiirleri, eczacılık şiirleri vb... Oysa, şiir türü, klasik bölümlemeye göre, *epik, lirik, didaktik, dramatik, pastoral* çeşitlerine ayrılır, bunların da kendi içlerinde bölümlenmeleri vardır.

Türlerin tanımlamaları ve açıklamaları ise ayrı bir âlem:

Roman kahramanları (...) çok defa çevreleriyle anlaşamazlar. Yalnız kalırlar. Durmadan didişir, üzülür veya yenilirler. (s. 10)

Roman kahramanlarını öğrendik: Durmadan didişirlermiş. Bir de, romanlarda nelerin olmadığını öğrenelim:

Romanlarda, destanlarda olduğu gibi büyük hâdiseler, savaşlar ve zaferler yoktur. (s. 10)

Hemen iki roman adı geldi aklıma: *Savaş ve Barış, Batı* Cephesinde Yeni Bir Şey Yok.

Destanların çoğu, milletlerin yaptığı savaşlardan doğar. Destanlarda, milletleri düşman istilâsından kurtaran ve onlara zaferler kazandıran kahramanlar yüceltilir. (s. 9)

Milletleri («memleketleri» olsa gerek) düşman istilâsından kurtaramayan, milletlere zaferler kazandıramayan kahramanlar alçaltılır mı? (Troya savaşında memleketini düşman istilâsından kurtaramayan, yenilen Hektor alçaltılmamıştır.)

Tiyatro okunan değil, seyredilen bir sanattır Oyunu gözlerimizle görür, konuşulanları kulaklarımızla işitiriz. (s. 12)

Burnumuzla görüp ağzımızla işitecek değiliz ya!

Bu yolda yanlışlar ve ters anlatımlarla yüklü kitapta türlerin doğuşları, gelişmeleri, her birinin kendi içindeki çeşitleri bile verilmemiş. Sözgelimi, tiyatronun *tragedya, komedya, dram* vb. gibi dallarının sözü dahi edilmemiş; sadece, bir «piyes» lâfıdır gidiyor (bk. s. 11-12, 222); sonra da, Şinasi'nin *Şair Evlenmesi* adlı oyunundan söz edilirken, damdan düşer gibi, «*Bu piyes bir perdelik komedidir*» deniyor. «Komedi» nedir, «perde» nedir, ne bilsin çocuk...

«DİLLERİ VAR BİZİM DİLE BENZEMEZ»

Yazarın dil konusundaki görüşü ve tutumu üzerinde ayrıntılı olarak durmak gerekirdi. Yazımın sınırlı çerçevesi içinde birkaç noktaya değinmekle yetineceğim.

Yazar, dil anlayışını, kitapta birkaç yerde açıklamış:

> *Kelimeler ister eski, ister yeni, ister yerli, ister yabancı olsunlar, öğrenilmesinde daima fayda vardır. Türk'ler binlerce yıl, çeşitli milletlerle temas ettikleri için, onlara Türkçeden pek çok kelime verdikleri gibi, onlardan da pek çok kelime almışlardır. Bütün medeni milletlerin dillerinde yabancı dillerden alınma kelimeler vardır. (...) Binlerce yıl aramızda mal, iş ve kültür alışverişi olmuş. (...) Bugün de yabancılardan eşya ile beraber kelime almıyor muyuz?*
>
> *İlim bizi anlayışlı, davranmağa götürmelidir. Yazarlar, eserlerinde hangi kelimeleri kullanmışlarsa, onları bilmeğe mecburuz. (...) Edebi eserlerin manası ancak onda kullanılan kelime ve cümlelerin bilinmesine bağlıdır. (s. 26)*

Yabancı sözcükleri alma, öğrenme, kullanma gerekçesi hazır: «Bütün medeni milletlerin dillerinde yabancı dillerden alınma kelimeler» varmış, «bugün de yabancılardan eşya ile beraber kelime alıyor»muşuz, «yazarlar, eserlerinde hangi kelimeleri kullanmışlarsa, onları bilmeğe mecbur»muşuz... İşte ünlü Divan şairi Baki'nin en ünlü şiirin başlangıç beyti.

> *Ey pây-bend-i dâmgeh-i kayd-i nâm ü neng*
> *Tâ key hevâ-yi meşgale-i dehr-i bî-direng*

Buradaki «kelimeleri» bilmeğe mecbur muyuz? Kitabın başka yerlerinde de şöyle deniyor:

Edebi eserlerin değer ve manası, kulanılan kelimelere bağlı olduğu için, örğencilerin metinlerde geçen kelimelerin ses ve manalarını bellemelerine önem verilmelidir. (önsöz, s. XII)

Hep bellemek, ezberlemek: öğrenci, metinleri belleyecek, sözcüklerin anlamlarını belleyerek, metinlerden önce verilen bilgileri belleyecek... Sonra da «bellek» diyemeyecek, «hafıza» diyecek.

Yazar, kendisi yazarken hangi yolu tuttuğunu açıklamıyorsa da, kullandığı dil incelendiğinde, M. E. Bakanlığınca 1975 yı-

lında yayınlanan bir genelgeye uyduğu anlaşılıyor. Müfredat programında belirtildiğine göre, bu ısmarlama kitaplarda, «...İlim dışı zorlamaların mahsulü kelimelere yer verilmemeli, bu hususta M. E. Bakanlığının 7. 11. 1975 tarih ve 1146 sayılı «Dilde Aşırılıklardan Sakınılması Hakkında»ki genelge (Tebliğler Dergisi, c. 38, 17 Kasım 1975 tarih ve 1860 sayılı) esasları gözönünde tutulmalı» imiş.

Yazarın kullandığı dili ele almadan önce, söz konusu genelge üzerinde durmak gerekiyor. Dil devrimini durdurma amacını güden bu belgeye göre:

«Millî tarihimizin akışı içinde tabii bir şekilde gelişip zenginleşmekte olan Türkçemizin, son zamanlarda, ilim dışı zorlamalar ve aşırılıklarla bu gelişme yolundan saptırılmağa çalışıldığı görülmekte», «yakın nesiller bile birbirlerinin konuştuklarını anlayamaz duruma gelmekte», «aydınlarımız gittikçe halktan kopmakta» imiş; «Türk dilinin ve Türk kültürünün öğretilmesi, her biri ayrı görüşte olan öğretmenlerin şahsî arzularına, zan ve temayüllerine bırakılamaz»mış; «her derecedeki eğitim ve öğretim kurumlarımızda, dilimizin tabiî yollardan gelişip zenginleşmesine engel olabilecek aşırılıklardan, şahsî ve ilim dışı zorlamalardan, bazı okullarda kurulmuş olup da kol faaliyetleri cümlesinden yürütülen «arı dil» adı altındaki çeşitli sun'î teşebbüs ve çalışmalardan kesinlikle sakınılmalı; her türlü eğitim ve öğretim çalışmalarında ve resmî yazışmalarda ilim verilerine ve kaidelere aykırı, yerleşmemiş, oturmamış kelime ve terimlere itibar edilmemeli» imiş; «öğretmenlerimiz, öğrencilerine, evlerinde, çevrelerinde konuşulan, okudukları ve ilerde okuyacakları büyük ve değerli sanat ve ilim eserlerinde kullanılan, sağlam, oturmuş, tabii yoldan gelişip zenginleşen Türkçeyi öğretmek zorunda» imiş...

Yeni sözcük kurmayı «ilim dışı zorlama ve aşırılık» diye gören, «yerleşmemiş, oturmamış kelime ve terimlere itibar edilmemesini» buyuran Bakanlık, «ilim verilerine ve kaidelere aykırı» bulduğu yeni sözcükleri kendi genelgesinde —tabii, farkında olmadan— bol bol kullanmış:

> *Amaç, aydın, bakan, bakanlık, durum, eğitim, genel, genelge, görev, kesinlik, konu, nitelik, okul, oluşturmak, öğretmen, öğretim, öğrenci, önem, özellik, sonuç, sorumsuz, terim, veri, yazışma, yönelmek, yüzyıl*...

Sayın Bakan, valiliklerden, «*bu konuda durumun ilgililere duyurulmasını*» değil, «bu mevzuda vaziyetin alâkadarlara teb-

ligini»; «*ve her dereceli öğretim kurumlarında ilk yapılacak öğretmenler toplantısında*» değil, «ve her dereceli talim ve tedris müesseselerinde ilk yapılacak muallimler içtimaında»; «*bu* genelgenin okunmasının teminini» değil, «bu tamimin kıraatının teminini»; «*önemle rica*» değil, «ehemmiyetle rica» etmeli idi.

Elimizdeki kitap, işte bu genelgedeki buyruğa ve orada uygulanan yönteme uygun bir dille yazılmış. Bir yandan, «yüzlerce yıldan beri dilimize giren», «büyük ve değerli sanat ve ilim eserlerinde kullanılan sağlam, yerleşmiş, oturmuş kelimeler»:

> *Abide, âmil, Avrupaî, bilhassa, bizzat, hal-i hazır, hâtırat, intiba, kesif, kitabe, mahiyet, muhteva, mürekkeb, müsamaha, rivayet, sanatkârane, sekte, tecelli, telâkki, temayül, teşekkül* vb.

bir yandan da Batıdan «eşya ile beraber aldığımız kelimeler»:

> *Aktif, anonim, dinamik, dinamizm, ekonomik, fonksiyon, jest, ideal, kültürel, metod, mimik, orijinal, otorite, pasif, sosyal* vb.

bol bol kullanılmış. O kadar ki, kimi zaman aynı cümle içinde bunlardan bir koalisyon bile kurulmuş:

> *Bazı yazarlar, seyahat kitaplarında gördükleri yerlerin tarihî, coğrafî, sosyal ve ekonomik hayatı hakkında bilgiler de verirler.* (s. 15)

Oysa, «tarihî, coğrafi» denince, ondan sonra «içtimai ve iktisadi» demek gerekirdi.

Söz konusu genelgenin buyruğuna aykırı, fakat tutumuna uygun olarak, burada da, «ilim verilerine ve kaidelerine aykırı, aşırı, yerleşmemiş, oturmamış» saydıkları «kelime ve terimlere» —her halde yine farkında olunmadan— zaman zaman «itibar edilmiş». O kadar ki, bir zamanlar en aşırı sayılan «*önem, konu, okul, terim*» sözcükleri en çok kullanılanlar arasında yer almış; hele «ilim verilerine ve kaidelerine aykırı» olduğu örnek diye gösterilen «*somut*» sözcüğü bile —hem de «*müşahhas*» sözünü açıklamak için— kullanılmış (s. 302); «*tenkit*» sözü de «*eleştiri*» ile açıklanmış (s. 5). Yazarın, kimizaman çok sık, kimizaman da seyrek olarak «itibar ettiği» yeni sözcüklerden bir demet sunuyorum:

Açıklama, akım, ayrıntı, başarı, denge, deyim, durum, duyu, eşitlik, gelenek, geliştirmek, genel, ilgi, ilgili, incelemek, inceleyici, karmaşık, kavram, kesin, konu, okul, öğretim, öğretmen, öğrenci, özellik, özellikle, özetlemek, sonuç, somut, soru, sömürgeci, tartışma, tartışmak, yazar, yetinmek, yönelik...

Ne var ki, «din bilinci» çok kuvvetli olan yazarımızın «dil bilinci» çok zayıf. Bakıyorsunuz, aynı kavramın bir yerde Arapça ya da Farsçasını, başka bir yerde Türkçe ya da Frenkçesini kullanıyor. Ziya Gökalp'ın da işaret ettiği gibi, aynı kavram için çeşitli sözcükler kullanılmaz; «Müterâdif (eşanlamlı) sözlerden Türkçesini almalı» der Gökalp. Bir yazı, her şeyden önce, kendi içinde tutarlı olmalıdır; yazar eğer Osmanlıcadan yana ise, pekâlâ, baştan sona kadar Osmanlıca ile yazılmalıdır; nitekim, çağının modasına uyarak Osmanlıcayı yeğleyen Halit Ziya, Frenkçeyi herkesten iyi bildiği halde, bir tek Frenkçe sözcük kullanmamıştır. «Dil bilinci» olan kişi böyle davranır. Elimizdeki kitapta ise, bunun tam tersi bir uygulama ile karşılaşıyoruz. Görebildiğim örnekleri, sayfa numaralarını da belirterek, alfabe sırasıyle veriyorum:

Başarı sağlamak (XIII) — *muvaffak olmak* (90) / *Çevirme (çevrilme)* (XIII, 138, 140) — *tercüme* (33, 222) / *Genellikle* (3, 276) — *umumiyetle* (6, 9, 134, 192) / *kural* (111) — *kaide* (18) / *kutsal* (38, 46, 187, 290 vb.) — *kudsî* (173) / *oluşmak* (6) — *teşekkül etmek* (23, 52) / *önem* (2, 15, 68, 75, 119, 125 vb.) — *ehemmiyet* (75) / *önemli* (XI, 24, 38, 47, 54, 69, 87, 129, 147 vb.) — *mühim* (129) / *özel* (305) — *hususî* (171, 181) / *sözlük* (26, 111 vb.) — *lûgat kitabı* (7) / *sözü edilen* (21) — *bahsedilen* (67) / *şimdiki zaman* (125) — *hal-i hazır* (125) / *toplum* (223) — *cemiyet* (39, 195, 276, 281, 282 vb.) *tören* (144) — *merasim* (187) / *uygulamak* (XII) — *tatbik etmek* (87) / *ülkü* (39 vb.) — *ideal* (33, 46, 47) / *yoğun* (11) — *kesif* (29) / *yüzyıl* (11, 21, 24, 33, 137, 220, 228 vb.) — *asır* (7, 19, 20, 21, 22, 33, 43 vb.)...

Bu kadarla da kalınmamış, aynı sayfada hem *önem*, hem *ehemmiyet* (75); hem *önemli*, hem *mühim* (129); hem *şimdiki zaman*, hem *hal-i hazır* (125); hem *yüzyıl*, hem *asır* (21,

33) denmiş. Yine aynı sayfada (171), bir satır arayla hem *genel,* hem *hususî* denir mi? Ya *genel — özel,* ya da *umumî — hususî* demek gerekmez mi?...

Terimler konusunda da aynı yol izlenmiş: Kimi yerde *sıfat tamlaması* (197), *isim ve sıfat tamlamaları* (136); kimi yerde de *isim terkibi, sıfat terkibi* (175), *terkip, terkipler* (178, 230) denmiş...

Milli Eğitim Bakanı, dil konusunda bu yolda tutarsızlıklara düştüğü zaman; siyaset adamıdır, bu iş mesleği dışında kalır, bilmez, anlamaz deyip hoşgörüyle karşılayabiliriz; ama edebiyat ve dil işini meslek edinmiş bir kişinin bu tutumu bağışlanamaz.

Dil devrimini baltalamak isteyen bir iktidarın verdiği görevi üstlenen yazar, en azından, sözcükleri doğru olarak kullanmalı, dilin söyleniş biçime özen göstermeli, şöyle cümleler kurmamalıydı:

> *Bu elbisenin düğmeleri açılınca, kendiliğinden hemen tekrar kilitlenir* («iliklenir» demek istiyor, s.. 90)
>
> *Fuzuli'nin hikâyeyi anlatan beyitleri ile bu gazeller birbirine sarmaşır* (belki, «kaynaşır» demek istiyor, s. 95)
>
> *Avrupalılarda hatırat tutmak* («hatıra defteri tutmak» demek istiyor) *çok yaygındır* (s. 14)

Kitaptaki noktalama yetersizlikleri yüzünden anlam kaymaları, imlâ tutarsızlıkları üzerinde, yazı çok uzadığı için, durmak istemiyorum. Hattâ, yukardan beri örnekleriyle göstermeğe çalıştığım bilimsel yanlışların, anlatım savrukluklarının birkaçını olsun, kitabın yazılışının aceleye gelmiş olmasından doğduğuna inanmak istiyorum. Bir edebiyat profesörünün kaleminden böylesine bir utanç belgesi çıkmış bulunmasına gönlüm razı olmuyor. Gerçekten de, gümrükten mal kaçırır gibi, öylesine acele edilmiş ki, kimi yerlerde konması düşünülen tarihler ayraç içinde noktalarla gösterilmiş; dizgi yanlışlarının düzeltilmesi sırasında bile noktaların yeri doldurulamamış:

> *Nedim Türkiye'de yenilik hareketlerinin başladığı III. Ahmet (..... — .....) devrinde yaşamıştır.* (s. 183)
>
> *Piyeslerinin adı: Kara Belâ (.....).* (s. 184)

SONUÇ

Şimdi kendi kendime soruyorum: Böyle bir kitap acaba niçin yazdırılmıştır? Atatürk'ün adını törenlerde dillerinden düşürmeyenler, XX. yüzyılın ikinci yarısının ortasında onun devrimlerini baltalamakla nasıl bir çıkar elde edecekler? Yayınlanan müfredat programında, «*Atatürk inkılâplarına bağlı nesiller yetiştirmek*» ten söz ediliyor (*tebliğler Dergisi*, s. 343) ise de elimizdeki kitapta, layiklik, harf devrimi, dil devrimi gibi devrimlerle, yurtta ve cihanda barış ilkesine açıkça karşı çıkılmış; Batı edebiyatı silkilip atıldığına göre, bir anlamda, Batılılaşmaya da sırt çevrilmiş; tekkeler (s. 21, 47), zaviyeler (s. 49), veliler (s. 47, 48-49, 50-51) övülerek, tekke ve zaviyelerin kapatılması devrimi de dolaylı olarak zedelenmek istenmiştir. Kitabın «400.000 adet basılmış» olduğu bildiriliyor. Bu demektir ki, bir yıl içinde aşağıyukarı yarım milyon çocuk Atatürk ilkelerine ve devrimlerine karşı yetiştirilmek isteniyor.

Sonra, bir üniversite öğretim üyesi böyle bir görevi nasıl üstlenir? Kitapta «Yazı çeşitleri» anlatılırken, «yazılı eserlerin üç kısma ayrıldığı» belirtiliyor. Bunlardan birincisi şuymuş:

> *Çok para kazanmak, propaganda yapmak, oyalamak ve eğlendirmek için yazılan ve basılan eserler.* (s. 6)

Bu cümleyi okuyunca ayaklarım suya erdi. İki satır aşağıda da, bu tür eserler konusunda şöyle deniyor:

> *Birinci nev'e giren eserler kültür bakımından büyük bir değer taşımazlar. Bunlar arasında zararlı olanlar da vardır. Tenkitçi bir kafaya sahip olmayanlar, bu çeşit yazılara kapılarak yanlış bilgilere sahip olabilirler.* (s. 6)

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİNDE TÜRK DİLİ VE KÜLTÜRÜ

İlhan BAŞGÖZ
İndiana Universitesi

Amerika Birleşik Devletlerinde, Türk Dili ve Kültürü'nün okutulması, üniversitelerin ve kollejlerin programlarına girmesi epey eskilere gider. İlkin, 1894-95 ders yılında Columbia Universitesi (New York) Türk Dili öğretimini programına alır. Orada 1925'lere kadar sadece dil dersleri verilir. O yıl prof. Nicolas N. Martinowitch Türk edebiyatı ve Orta Asya tarihi dersleri okutmaya başlar. Martinowitch, Türkish Theatre, (Türk Tiyatrosu) adlı kitabın yazarıdır. Bundan sonra 14 yıl Türk dili okutulmaz, 1944 te Prof. Menges yeniden başlatır bu programı. 1950' den sonra ise Fuat Köprülünün, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinden, süreli bir para yardımı sağlamasından sonra program gelişir.

Princeton Universitesi 1930 da Türk kültürü ile ilgili dersleri programına alır. Prof. Lewis Thomas Türk dili dersi verir. Bu profesörün Elemantary Turkish adlı bir gramer kitabı yayınlanmıştır. W. L. Wright aynı üniversitede Orta Doğu tarihi derslerinde Türk tarihine de yer vermiştir.

Ancak Türk Diline ve kültürüne asıl ilgi İkinci Dünya Savaş'ından sonra başlar, ve 1950'den sonra birdenbire yaygınlaşır. Bunun hem Amerika, hem Türkiye'ye bağlı nedenleri var. İkinci Dünya Savaşından büyük başarı ile çıkan Amerika, kendisini, birdenbire, komünist olmayan dünyanın lideri olarak bulur. Bir yandan Amerikan hükümetinin, dış ülkelere yaptığı silah araç ve gereçleri yardımı, bir yandan ekonomik yardım, bir yandan komünizmi durdurabilmek için güvenlik uzmanları yardımı, yabancı dilleri ve kültürleri bilen insan gereksinmesini umulmadık bir şekilde artırır. Buna özel girişimin alış veriş için is-

tekleri de eklenir. Amerikan Universiteleri bağımsız kurumlardır. Ama, toplumdan gelen isteklere, şaşılacak kadar çabuk uyar, programlarında gerekli değişiklikleri hemen gerçekleştirirler. 1950'den başlayarak, yabancı dil ve kültür çalışmaları üniversite ve kollejlerde mantar gibi biter. Türkiye ile ilgili çalışmaların gelişmesi için özel bir sebep de var. 1950'de iş başına gelen Demokrat Parti hükümeti, akıl almaz bir cömertlikle kapılarını Amerikaya açar. Özel girişimin, tatlı kârlar arayan adamları, Amerika'nın silah ve ekonomik yardımını düzenleyecek, sivil ve asker uzmanlar, nihayet Amerikan üstlerine yerleştirilecek askerler Türkiye'ye akınaya başlar. Bu ilgi üniversite programlarında hemen yansır. Daha üniversiteleri bile beklemeden Amerikan Milli Savunma Bakanlığı, Monterey'de Savunma Dil Enstitüsünü kurar. Burada, az gelişmiş dünyanın bütün dilleri öğretilir, Türkçe'de daha kuruluşundan beri programına girmiştir. Bunu State Department'in kurduğu, Yabancı Hizmetler Enstitüsü (Foreign Service Institute) izler. Bu enstitünün Türkçe öğretiminin başına, uzun zaman Türkiye'de bulunmuş Lloyd Swift getirilir. Swift, bu Enstitünün yayınladığı üç ciltlik «Temel Türkçe» (Basic Course in Turkish) adlı kitapların hazırlığını ve yayınlanmasını kontrol ettiği gibi, kendisi de ayrıca bir Türk grameri yayınlamıştır:

Üniversiteler de ilgiye katılmakta gecikmezler. 1950 ile 1965 yılları arasında en büyük ve tanınmış Amerikan üniversitelerinden çoğu, programları arasına Türkoloji çalışmalarını katar. Türkçenin bu altın devri, 1966 da en yüksek noktasına varır. O yıl, adlarını aşağıda verdiğim Üniversiteler ve eğitim kurumlarının programlarında Türkçe ve Türk kültürü ile ilgili başka dersler okutulmaktaydı:

California Universitesi, Los Angeles'te.
California Universitesi, Berkeley'de.
Şikago Universitesi, Şikago'da.
Columbia Üniversitesi, New York'ta.
Savunma Dil Enstitüsü, Monterey, California'da.
Dropsie Coleji, Filadelfia'da.
Yabancı Hizmetler Enstitüsü, Waşington'da.
Jorjtavn Universitesi, Waşington'da.
Hartford Semineri, Kenetiküt'de.
Harvard Universitesi, Boston'da
Indiana Universitesi, Bloomington, Indiana'da.
Johns Hopkins Universitesi, Baltimor'da
McGill Universitesi, KANADA, MONTREAL'da.
Mişigan Universitesi, Ann Arbor, Mişigan'da.

Pennsilvanya Universitesi, Fladelfia'da.
Portland State Kolleji, Oregon'da.
Princeton Universitesi, New Jersey'de.
Toronto Universitesi, Toronto, Kanada'da.
Utah Universitesi, Salt Lake City'de.
Washington Universitesi, Washington, Seattle'da.

Bu üniversitelere, 1970'den sonra Wisconsin Universitesi, Madison, Wisconsin'de, katılır. Böylece 21 üniversite ve yüksek öğretim kurumunda Türkiye ile ilgili dersler okutulmağa başlar. Bunlardan ikisi Kanada'da bulunmaktadır.

Bir üniversiteye yabancı kültür öğretimini sokmak çok taraflı bir iştir. Yetişmiş öğretim üyeleri bulmak, programa öğrenci çekmek, kitaplıkları gerekli araştırma ve çalışma kaynakları ile donatmak, sonra da bunun için gerekli parayı bulmak, bu işlerin en önemlileridir. Amerika Üniversiteleri öğretim görevlileri işini, büyük ölçüde, o kültürle ilgili memleketten ya misafir profesör davet edip kendi adamlarını yetiştirerek, yahut, bu profesörlerden beğendiklerine üniversite kadrolarında devamlı yer vererek çözmüştür. Bundan başka, dünyanın öteki memleketlerindeki uzmanlara daha iyi para verip, daha iyi hayat şartları sağlayarak Amerika'ya çekmiştir. Türkçe öğretimi de bu çizginin dışında kalmamıştır. Adı geçen üniversitelerdeki Türkoloji derslerinden bir kısmını Türkiyeden çağrılan hocalar okutmaktadır. Talat Halman, Princeton Universitesinde; Halil Inalcık ve Fahir İz, Şikago Universitesinde; Kemal Karpat, Wisconsin Universitesinde; Şinasi Tekin, Harvard Universitesinde; Osman Nedim Tuna, Pennsilvanya Universitesinde; Niyazi Berkes, emekli olmadan evvel McGill Universitesinde; Mark Glazer, Purdue Universitesinde; Günay Kut, Şikago Universitesinde İlhan Başgöz, İndiana Üniversitesinde görevli Türk vatandaşlarıdır. Bunların arasına, Türk vatandaşı olmayan, fakat Amerika'nın Batı Dünyasından çekip aldığı değerleri de katmalıyız. Bunların en tanınmış olanları şunlardır: Bernard Lewis, Princeton Universitesinde, İngiltere'den; Andreas Tietze, ayrılmadan evvel, Los Angeles'te, California Universitesinde, Avusturya asıllı, İstanbul'dan; K. Menges, ayrılmadan evvel, Columbia Universitesinde İngiltere'den; Halasi-Kun, Columbia Universitesinde, Macar asıllı, İstanbul'dan; Wolfram Eberhard, California Universitesi, Berekeley'de, Alman Asıllı, Ankara Universitesinden; Ilse Cirtautus, Waşington Universitesinde, Alman asıllı, Almanya'dan; N. Poppe, Waşington Universitesinde, Rus Asıllı, Harpten önce Rusya'dan; Bodregligeti, Cali-

fornia Universitesinde, Macar asıllı, Macaristan'dan; Kathleen Burrill, Columbia Universitesinde, İngiltere'den: R. Ettinghausen New York Universitesinde, Alman asıllı, Almanya'dan; S. Robinson, İngiliz asıllı, İngiltere'den Mişigan Universitesinde; Eleazar Birnbaum Toronto Universitesinde, İngiltere'den; gelerek Amerika Birleşik devletlerinde ve Kanada'da Türk Dili ve Kültürü öğretimi programlarında yer almışlardır. Sonra'dan bunların yetiştirdikleri Amerikalı kuşak, bu programlara katılmaya başlamıştır.

Üniversitelerdeki Türkoloji eğitim ve öğretimi için gerekli kitapları ve ders araçlarını genellikle üniversite bütçeleri kendileri karşılar. 1970 ekonomik bunalımına kadar bu dersleri okutan öğretim görevlileri, satın alınması gerekli kitapların bir listesini kitaplıklara yollar, bunlar her zaman satın alınırdı. Bu kitapların yalnız Amerika'da yayınlanmış olması gerekmez. Türkiyede, ya da dünyanın herhangi bir memleketinde yayınlanmış kitap ve dergiler bu listeye konabilir. Böylece, konuda bütün dünyada yapılan yayınlar, üniversite kitaplıklarına getirtilirdi. Şimdi, aynı işe devam ediliyor. Fakat istenen kitapların hepsi satın alınamıyor. Ama büyük bir kısmını gene getirtebiliyoruz. Bu yüzden Amerikan Üniversiteleri, Türkoloji dalında dünyanın en iyi ve büyük kolleksiyonlarını toplayabilmişlerdir. Harvard, Columbia, California, İndiana, Şikago ve Princeton universitelerinin bu daldaki kitap kolleksiyonlarını, Türkiye'de de bir arada bulmak zordur. Waşington'daki Kongre Kitaplığı ise Türkiye'de yayınlanan her kitabı satın alır. Bundan başka, Amerikan universite kitaplıkları, çok iyi işleyen bir «Kitaplıklar Arası Kiralama» servisi geliştirmişlerdir. Amerika'da, Kanada'da ve dünyanın en büyük kitaplıklarında bulunan kitap kolleksiyonlarının listelerini satın alırlar. Eğer aradığınız bir kitap, sizin kitaplığınızda yoksa, bir ilgili onu başka kitaplıklarda bulur, onlara yazar ve size getirir. Kitabı kendi kitaplığınızda okur geri verirsiniz. Bu hizmet için kişi para ödemez. Kitaplıklar öder. Kitap Amerika'da bulunmazsa, British Museum'dan veya Bibliotheque Nationale'den getirtilir. Amerikada bulunanların getirtilmesi, 10 gün, İngiltere ve Fransadan gelenlerinki 3 hafta kadar alır. Süreli kitap almaların parasını üniversiteler öder ama, ara sıra değerli ve pahalı kolleksiyonlar bulunursa, bunlar için üniversite dışında para sağlanabilir. Bu işi kültür vakıfları üzerine alır. Böyle bir para sağlayıp, 30 bin dolar ödeyerek Amerikan Universitelerinden biri, Türkiye'den Fahri Bilge'nin kitap kolleksionunu satın almıştır. Bir ara Fuat Köprülü'nün kütüphanesinin satılık olduğu haberi gelmiş,

fakat istenen büyük parayı hiçbir üniversite bulamadığı için kitaplık alınamamıştır.

1970 lerden sonra Xeroks kopya etme makinelerinin gelişmesi kitaplıklara büyük kolaylıklar getirdi. Her kitaplığın hemen her katında bu otomatik makinelerden birer tane vardır. İsteyen istediği sayfanın veya makalenin kopyasını birkaç dakikada çıkarır, alır gider. Makineye her sayfa için 5 cent atmak yeter. Ancak, bütün bir kitabın kopye edilmesi, bir telif hakları kanunu ile yasaklanmıştır. Çünkü, bazı hallerde, kitabı kopya etmek, satın almaktan daha ucuza gelmektedir. Bu otomatik servislerin yanında, kitaplıkların, kendi memurlarının çalıştırdıkları kopya etme servisleri de vardır. İstenilen makalenin veya sayfanın numarası onlara yollanır, onlar burasını kopye eder sizin adresinize yollarlar.

Burada Amerikan universitelerinin kitap çalınmalarını önlemek için geliştirdikleri bir yöntemi belirtmek istiyorum. Gerek üniversite kitaplıkları, gerek halk kitaplıkları isteyen vatandaşa kitap verir. Bu kitapları, alan evine götürüp belirli bir zaman tutar ve geri getirir. Bu tip kitap verme bir mesele olmaz. Her alanın adresi kayıtlı olduğu için geri verilmeyen kitap günü dolunca istenir, gününde getirilmeyen kitap için, geciken her gün başına bir para cezası kesilir. Ancak Üniversite kitaplıklarından kitap çalınır. Gerçi kitaplıkların çıkış kapılarında memurlar vardır ama, kitaplık depolarından çıkan binlerce öğrenciyi kontrol edemezler. Öğrencinin kitap deposuna girmesi serbest olduğu için, çıkanlar bazan şuralarına buralarına, ya da çantalarına değerli kitapları koyup aşırırlar. 1965'ten sonra bu bir salgın haline geldi. Bizim üniversiteden yılda 200.000 dolarlık kitap çalınıyordu. Amerikan tekniği bu işi şöyle çözdü. Kitaplıklardaki kitapları özel bir ışınla duygululuştırdılar. Çıkış kapılarına da bir geçit yeri koydular. Kitaplıktan çıkarılan kitap memura gösterilip, onun önündeki bir makinede, sırtının duygululuğu, duygusuzlaştırılmazsa, çıkış kapısını kapayan kol açılmıyor, üstelik de bir zil çalmıya başlıyor. Sorun böylece çözüldü.

Amerika'da Türk Dili'nin öğretiminde dil labratuvarları önemli bir iş yüklenmişlerdir. Her üniversite'nin hatta lisenin bir dil labratuvarı vardır. Burada, ses şeridi, film ve televizyon dersleri ile öğretim yapılır. Biz öğrencilerimizi en az haftada bir saat labratuvara götürür, dersleri orada yaparız. Bu dersler için özel olarak hazırlanmış ses şeritleri vardır. Türkçe bilgisi ilerlemiş olanlara, edebiyat dilimizi öğretmek için, ilginç bir şerit kolleksiyonu hazırladık; bu işin gerçekleşmesine, 1963

lerde Fikret Otyam yardım etti. Şeritlere Türk sanatçılarının seslerini aldık. Onlar kendi eserlerini ses makinesine okudular. Şimdi elimizde, bir çoğu aramızdan ayrılan, değerli Türk sanatçılarının sesleri var. Yakup Kadri'yi, Eyüboğlu kardeşleri, Falih Rıfkı'yı, Orhan Kemal'i, Kemal Tahir'i, İlhan Tarus'u, İnönü'yü ve de Maltepe Camisinin imamını öğrencilerimiz kendi seslerinden dinlemekteler.

Genellikle yabancı kültür programlarına, özellikle Türkçe eğitimine öğrenci çekmek işi üniversiteler arasında şaşılacak bir yarışma işidir. Her yıl binlerce broşür, kitap, mektup hazırlanır, liselere ve öteki üniversitelerin öğrencilerine dağıtılır. Büyük maaşlar verilerek en iyi öğretim üyeleri öteki üniversitelerden çelinir. Öğrenciler, öğrencilerin ana babaları üniversiteye davet edilir, campus'un ve öğrenim olanaklarının ne kadar büyük olduğu onlara gösterilir. Profesörlerin ve eserlerinin reklamları yapılır, derslerin programları gayet çekici bir biçimde, resimlerle süslenerek yayınlanır. Ama öğrenciyi bunlardan çok, gelecekteki iş olanakları çeker. O dalda okuyacak öğrenci, bitirince ne iş yapacaktır? Bu bakımdan şartlar, şimdi Türkiye'nin aleyhine çalışmaktadır. Buna karşı, büyük petrol gelirleri sağlayan İran, Mısır'ın Amerikanın dümen suyuna girmesinden sonra, öteki Arap memleketleri, Amerika'lı öğrencilere parlak işler sunmaktadır. İran, Tahran'da İngilizce öğretecek bir üniversite mezununa, 12000 dolar yıllık kontrat vermektedir. Bunun için, öğrenci ilgisi şimdi, Orta Doğu'nun öteki memleketlerinin dillerine ve kültürlerine kaymıştır. Farsça okutmaları için, öğrenciler, üniversitelere baskı yapmaktadır.

1956 yılı, Amerikan Universitelerinde yabancı dil ve kültür araştırmalarının gelişmesinde bir dönüm noktasıdır. O yıl, Amerikan kongresi bir kanun kabul etmiş, ve bu alanlara büyük bir para desteği sağlamıştır. Milli Savunma Eğitimi adı verilen bu kanunla, ilgili bakanlık üniversitelerde 55 Yabancı Kültür Araştırma Merkezi kurmuştur. Kanunun, milli savunma ile ilgisi pek azdır. Kongre, yabancı kültür araştırmalarına bu kadar parayı vermiyeceği için, işin içine bir savunma ilkesi konmuş, ve kanun milli savunma'nın bir gereği olunca, kimse ona karşı çıkmamıştır. İlk altı yıl içinde bu kanunla, 40 milyon dolar harcanmıştır. Bu yabancı kültür merkezlerinin arasında Türkçe de yer almış ve büyük destek görmüştür bu kanundan. Buradan gelen para ile, Profesörlerin maaşları karşılanmış, bu konularla ilgili öğrencilere eğitim bursları verilmiş, kitaplıklara

kitap alınmış, araştırma projeleri desteklenmiş, ve yayınlar yapılmıştır. Kanun bu gün de yürürlüktedir, ancak, bu merkezlerden yarısı, 1970'den sonra kapatılmıştır. Ve şimdi bu işe ayrılan para eskisi kadar çok değildir. Ama, gene de, yabancı kültür araştırmalarına sağlam bir destek olmaktadır. Geçen yıl bu kaynaktan, tek bir üniversiteye 30 öğrenci bursu sağlanmıştır.

Türkçe'ye ve yabancı kültürler eğitimine verilen başka bir destek, kültür vakıflarından gelir. 1950 yılı ile 1960 yılı arasında Rokfeller Vakfı, bu alana 50 milyon dolar, Ford Vakfı 65 milyon dolar akıtmıştır. Şimdi de yabancı kültür araştırma ve eğitimine en büyük yardım bu vakıflardan gelmektedir. Bu vakıfların en önemlileri şunlardır:

JOHN SİMMON GUGGENHEİM VAKFI: En seçkin bilim adamlarına ve bilimsel değeri en yüksek araştırma projelerine burs verir. O kadar ki, eğer bir yerde Guggenheim bursu aldığınızı söylerseniz, size artık değeriniz ve araştırmalarınız konusunda hiç bir şey sorulmaz; anlaşılır ki siz, o dalın en seçkin insanısınız.

FORD VAKFI: Türkiye'de bir şubesi vardır; Orta Doğu Teknik Üniversitesinin kurulmasına önemli bir yardımda bulunmuş, bir çok projeye ve bilim adamına destek sağlamıştır.

SOSYAL BİLİMLERİ ARAŞTIRMA VAKFI: (Social Science Research Council). En çok toplum bilimleri dalındaki girişimleri ve araştırmaları destekler.

BEŞERİ BİLİMLERİ ARAŞTIRMA VAKFI: (National Endowment for Humanities) Hükümet tarafından özel bir kanunla kurulmuştur, en çok sanat ve beşeri bilimlerle ilgili araştırmaları destekler.

FULBRİGHT VAKFI: Ünlü senator'ün girişimi ile kabul edildiği için onun adını taşır. Her türlü araştırma ve eğitim projesini destekler. Ancak bu kaynaktan faydalanabilmek için Amerikan vatandaşı olmak gereklidir. Diğer vakıfların hiç birinde böyle bir ayırım yoktur, Amerikada çalışan, ya da dünyanın herhangi bir üniversitesinde çalışmaları ile tanınan bir bilim adamı öteki vakıflara baş vurarak, araştırmaları için yardım isteyebilir.

TÜRKİYE'DE AMERİKAN ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ: (American Researech Institute in Turkey.) Bu kuruluş sadece Türkoloji ile ilgili araştırmaları destekler. Biri Ankara.da, biri Istanbul'da olmak üzere iki şubesi vardır. Merkezi şimdilik Şikago Universitesindedir. Ama bu, başkanın bulunduğu kente

ve üniversiteye göre değişebilir. Enstitü, 1960'larda Halasi-Kun' un önayak olması ile kurulmuştur. O vakit Amerika'nın Türkiye'de satış bedellerinden kalan önemli bir Türk parası birikimi vardı. Bu paranın bir kısmını Enstitü kullanabiliyordu, bunun için geliri boldu. Sonra, Türk Amerikan ilgilerindeki gerginliği izleyerek, bu paralar suyunu çekti. Şimdi, Amerika'da Enstitüye üye olan Üniversitelerin yıllık üyelik geliri ile, bir de State Department'in verdiği yıllık yardımla ayakta durmaktadır. Enstitü'nün başkanı Şikago Universitesinden prof. Hans Gutterbock'tur. Bu profesör, uzun yıllar Ankara Universitesinde, Hitit araştırmaları profesörlüğü yaptığı için, hem Türkçeyi iyi bilir, hem Türkiye'de sevilen bir insandır. Institu'nün sayılı Türk Bilim adamından oluşan bir de Türk üyeleri kolu vardır, onlar kuruluşu Türkiye'de temsil ederler. Bu Enstitü yalnız Amerikalı öğrencilere ve öğretim görevlilerine araştırma desteği vermekle kalmaz. Türk Üniversitelerinde de, ciddi bulduğu öğrenci ve öğretmen projelerine de para desteği sağlar. Son on yıl içinde, bu Enstitüden, araştırma yardımı alan Türk bilim adamlarının sayısı bir hayli kabarıktır. Bunlar daha çok, Ankara ve İstanbul Üniversitelerinden, Hacettepe ve Orta Doğu üniversitelerinden gelmektedir. Türk bilim adamlarına verilecek yardımı, Enstitü'nün Türkiye'deki üyeleri kararlaştırır ama, onlar, Amerikan merkezi tarafından onaylanmadıkça kesinleşmez. Amerika'daki merkez, üye üniversitelerden gelen birer profesör'den oluşur. Bu satırların yazarı, yönetim kurulunda İndiana Universitesini temsil etmektedir.

Araştırma Vakıfları'nın sayısı bu kadar değildir; bunlar ancak bizim için en önemli olanlarıdır. Bunların dışında, irili ufaklı vakıf sayısı yüzü geçer. Tıpkı Osmanlı vakıflarında olduğu gibi buralara, sermaye olarak verilen paralardan hükümet vergi almaz, bunları ödenmesi gereken vergiden de düşer. Onun için, büyük ticari girişimler böyle vakıflar kurmuşlardır.

Türkoloji öğretimine gelen öğrenciler, çeşitli kaynaklardan gelir. Bunları iki bölüme ayırabiliriz. Biri, üniversitelerin yabancı dil isteklerini yerine getirmek için Türkçeyi alanlardır. Bunlar, tıpkı bizim üniversitelerdeki yabancı dil öğrenenler gibi, programı bitirene kadar gelir, gerekli zamanı doldurur, ondan sonra bir daha Türkçe kitabını açmaz. Öğrendiklerini unutur. İkinci bölümde, gerçekten Türkçe öğrenmek isteyen, bunu kendisine bir meslek olarak seçen öğrenciler yer alır. Bunların sayıları kabarık değildir. Her üniversitede, 1960 larda 5 ile 15 arasında değişirdi. Şimdi ortalama 5-10 arasında oynamakta-

dır. Ama birinci ikinci sınıf öğrencilerine verilen, Türkiye ile ilgili kültür derslerinin kalabalık olduğu yerler vardır. Geçen yıl Los Angeles'te Osmanlı tarihi dersine 800 öğrenci geliyormuş. Amerikan üniversitelerinde Türk dili ve Kültürü eğitimi alarak gerçekten Türkçeyi öğrenen ve kendisini bu dalda çalışmalara veren öğrencilerin sayısı 20-25 i geçmez. Bunların bir kısmı öğretim görevlisi olarak Üniversitelere yerleşmiştir. Bir kısmı hükümet dairelerine girmiştir. Ama hepsi, Türk kültürünün çeşitli dallarına katkıda bulunurlar. Türk edebiyatından çeviriler yaparlar, çeşitli dallarda araştırmalar yürütür ve yayınlarlar. Bize gelen öğrencilerin en önemli kaynağı Barış Gönüllüleri idi. En iyi öğrencilerimiz de onların arasından geldi. Bunlar, Türkiye'deki inanışın aksine, kendi kültürlerine kızgın, onu protesto eden, ülkücü gençlerdi. Türkiye'de bir zaman kaldıktan sonra gerçekten Türk halkını ve Türkiye'yi seviyorlar, döndükten sonra bu alandaki bilgilerini artırmak istiyorlardı. Yazık ki bu kaynak şimdi kurumuştur. Elbette onların eli ile Türkiye kalkınacak değildi, asıl yardım yabancı bir kültürü tanıyan bu gençlere yapılmış oluyordu. Onlar, Amerikan kültürünün dışında gelişen bir toplumun ne demek olduğunu ilk elden görüyorlar, ve ufukları adamakıllı genişliyordu.

Üniversitenin herhangi birinde Türkoloji dalında okuyup bir master veya doktora derecesi kazanan Amerika'lı öğrenci 1950'lerde ve 1960'larda iş bulmakta güçlük çekmiyordu.

Bunlar Dış İşleri'nde, Eğitim Bakanlığında, CİA'de, Silahlı kuvvetler kadrosunda, Çalışma Bakanlığında, Tarım Bakanlığında, Birleşmiş Milletler Kurulunda, Üniversite kitaplıklarında iş bulabiliyorlardı. Ama asıl büyük kısmı, o yıllarda gelişip yayılmakta olan özel sektör'de iş alıyorlardı. Bu öğrencilerden yüzde 50 sinin özel sektör'de, yüzde otuzunun hükümet dairelerinde iş almış oldukları söylenebilir. İçlerinden pek küçük bir gurup da Üniversitelerde iş bulmuş, öğretim kadrosuna katılmıştır. 1970'lerden sonra, iş bulmak kolay olmuyor. Yalnız Türkoloji mezunları için değil, sosyal ve beşerî bilimlerden derece alan öğrenciler için de iş bulmak bir sorun haline geldi. Geçen yıl, ellerinde bu dallardan doktorası olan 600 öğrenci iş bulabilmek için sırada idi. Bu yüzden, Türkoloji programlarında beliren durgunluk, yerini artık gerilemeye bırakmıştır. En önemli sorun şimdi, bu programlara öğrenci çekebilmektir. En büyük üniversitelerde bile, 1 ya da iki öğrenci ile çalışan Türkoloji bölümleri var. Eğer bu bölümlerin profesörleri tenür almamış olsalar, işlerine son verilecek ve program böylece ka-

panacak. Tenur, Amerikan universitelerinde bir iş güvenliği kurumudur. Belli bir yıl, genellikle 7 yıl, bir üniversitede büyük başarı ile çalışan, gerek yayınları, gerek öğretmenliği ile seçkin bir durumda olan profesörü, üniversite artık bir, iki, üç yıllık kontratlarla çalıştırmaz. Denemesinden başarı ile geçtiği için ona tenür verir. Bu profesör artık işinden çıkarılamaz. Bazı üniversitelerde bugün Türkçe programları bu sebepten ayakta durmaktadır. Ama, oralarda da, böyle bir profesör emekli olunca, ya da işten ayrılınca yerine, şimdilik düşük bir maaşla bir genç asistan alıyorlar, tanınmış bir bilim adamı ile doldurmadan bekliyorlar. Yeni aldıklarına da artık kolay kolay tenür vermiyorlar. Bunu gören, ilgili yabancı devletler, kendi programlarının aksamaması ve Amerikan universitelerinde gelişmesi için, üniversitelere yardım ediyorlar. İran Şahı, bir zaman evvel bir Universiteye, Pehlevi Araştırmaları Merkezi kurulması için 1 milyon dolar bağışlamıştı. Geçen yaz bütün büyük Üniversitelerin başkanları, Orta Doğu'yu tozlu yol haline getirdiler. Petrol gelirlerinin bir kısmını Amerikan Universitelerine akıtmak için akla gelebilen her şeyi yapıyorlar. Türkiye Cumhuriyeti'nin de Columbia ve Şikago universitelerine küçük bir yardım yaptığını sanıyorum.

Amerika'da ve Kanada'da Türk Dili ve kültürü ile ilgili dersleri okutan profesörleri, ve bu dersleri okuyan öğrencileri içine alan bir birlik vardır. Adı «Türk Araştırmaları Birliği» (Turkish studies Association) dir. Birlik öğrenci üyelerden aldığı yıllık 2, öğretim görevlilerinden aldığı 5 dolarlık aidatla yaşar. Üye sayısı iki yüz kadardır. Her yıl Amerikan kentlerinin birinde, bilimsel bir toplantı düzenler. Bu toplantıda, üyeler araştırmalarını veren bildiriler sunar. buluşlarını ve fikirlerini öteki meslek arkadaşları ile tartışırlar. Ortak meselelerini konuşur araştırma ve yayınlarından birbirlerini haberli kılarlar. Birlik «Türk Araştırmaları Birliği Bülten'i» adı ile küçük bir bülten yayınlar. Yılda 4 kere çıkan bu bülten dünyanın her yanındaki konu ile ilgili gelişmeleri üyelerine duyurur; çeşitli konularda haberleşmeyi ve yardımlaşmayı sağlar. Sınırlı üye sayısı ve geliri yüzünden, Birlik, daha bir Türk Araştırmaları Dergisi yayınlıyamıyor. Ama bu yolda umutlu gelişmeler içindedir. Yakın bir gelecekte Amerika'daki Türkoloji çalışmalarının tanınmasına ve yayılmasına ayrılmış böyle bir dergimiz olacaktır. Bu demek değildir ki bu alandaki çalışmalar yayın olanağı bulamıyor. Tarih, dil ve sosyal bilimler konusunda yayın yapan dergilerin hepsi, belli bir ortalamanın üzerine çıkan çalışmaları, hangi kültürle ilgili olursa olsun yayınlar-

lar. Bu yalnız Amerika'da değil, dünyanın her tarafında çıkan dergiler için de böyledir. Ama bunlar arasında doğrudan doğruya Türkoloji çalışmalarını ilgilendiren en tanınmış dergiler şunlardır: (Bak liste 1) Amerika'nın ve Avrupa'nın büyük yayınevleri de Türkoloji dalında hazırlanmış kitaplardan en seçkinlerini basmaktan çekinmezler. Bunların yanında İndiana Universitesi'nin Ural ve Altay Dilleri Yayın serisi, sayısı ikiyüzü aşan kitaplarından bir haylisini Altay Dilleri araştırmalarına ayırmıştır. Öteki üniversiteler de, örneğin Harward Universitesi basımevi. California Universitesi basımevi Columbia Universitesi basımevi yayınları arasında Türkoloji ile ilgili eserlere yer vermişlerdir.

Amerika'da sayıları hergün artan bir Türk azınlığı vardır. New York gibi, Şikago, Detroit gibi büyük şehirlerde bu azınlık yoğun olarak yaşar. Türklerin buraya göçü, bilhassa 1960' lardan sonra artmıştır. Bu demektir ki, burada doğan Türk aslından çocuklar üniversite eğitimi yaşına yaklaşmaktadır. Her azınlıkta olduğu gibi, bunların çocukları da genellikle anadillerini unutuyorlar. Ama belli bir yaştan sonra başka bir kültürden ve ulustan olmanın ayrıcalığını duymağa başlıyor, ve üniversitelerde o kültür dalında verilen derslere yöneliyorlar. Asıl meslek olarak değilse bile, yardımcı ders olarak, ana yurdun konularını almak istiyorlar. Bu göçmenleri yurtlarından koparmamak için, ana yurtların hükümetleri büyük çabalar harcıyorlar. Macaristan, bu alanda öncülük yapacak bir program geliştirmektedir. Belli üniversitelerde, Macar göçmenlerinin çocuklarına Macarca öğretmeye çalışıyorlar; onlara Macaristan' dan kültür yayınları yolluyorlar, burslar veriyorlar, onları Macaristana davet edip ilgilerini canlı tutmağa çalışıyorlar. Biz Türkler daha burada yaşıyan, vatandaşlarımızla sağlam ilişkiler kurmuş değiliz. Onların çocuklarını Türkoloji programlarına çekebilmek için hiç bir hazırlığımız yok. Türkiye Cumhuriyetinde de, böyle bir kaygının ve çabanın izleri görünmüyor. Bu alanda, iyi bir örgütlenme, hem Türkoloji programlarının öğrenci meselesini çözmeye, hem de, göç eden Türklerin çocuklarını ana yurdun kültüründen koparmamaya yarayacaktır.

Aşağıdaki listelerden birinde, Amerika'da Türk Dili eğitiminde kullanılan belli başlı gramer ve okuma kitaplarının listesini; ötekinde, ister Türk asıllı olsun ister olmasın, Amerika'da Türkolojinin her hangi bir dalında öğretim görevi yapan bilim adamlarının listesini veriyoruz. Her ismin yanında, çalıştığı üniversitenin adını, uzman olduğu konuyu ve yayınlanmış eserlerinin en önemlilerinden ikisini de vereceğiz. Bu listede görü-

lecek üniversite adları, yukarda Türkoloji programı geliştirmiş olarak adlarını verdiğimiz Üniversitelerden daha çok olacaktır. Bunun sebebi şudur, bazı üniversitelerde, Türkoloji ile ilgili olmayan genel dersleri veren profesörlerin arasında, Türkiye üzerinde çalışan ve bu alanda eser veren bilim adamları vardır. Bu üniversitelerde, bu Türkoloji programı gelişmemiştir ama, öğretim üyelerinden biri derslerinin bir kısmını Türk kültürü ile ilgili bir konuya ayırabilir, yahut kendisi, verdiği dersleri değil, araştırmalarını bu konuda yapabilir. Çoğunlukla sosyal bilimlerde, eğitim dalında, tarih dalında böylece Türkiye ile ilgili bilim adamları bulunmaktadır.

OKUMA VE GRAMER KİTAPLARI :

OKUMA KİTAPLARI :

Foreign Service Institute, *Basic Reader*. Waşington, 1958.

Foreign Service Institute, *Intermediate Reader*. Waşington, 1962.

Foreign Service Institute, *Newspaper Reader*. Waşington, 1961.

Andreas Tietze, *Turkish Literary Reader*, Bloomington, Indiana, 1963.

Andreas Tietze, *Advanced Turkish Reader*. Bloomington, Indiana, 1973.

İlhan Başgöz, *Türkish Folklore Reader*. Bloomington, Indiana, 1971.

Paul Wittek, *Turkish Reader*. Londra, 1945, 1956.

Julius Nemeth, *Turkish Reader for Beginners*. Columbia University Press, 1968.

GRAMER KİTAPLARI :

Geoffrey L. Lewis: *Teach Yourself Turkish*, Londra, 1953.

Roberts B. Lees, *The Phonology of Modern Standard Turkish*. Bloomington, Indiana, 1963.

Lloyd Swift, *A Reference Grammar of Modern Turkish*. Bloumington, Indiana, 1963

Yusuf Mardin, *Colloquial Turkish*. London, 1961.

Amerika ve Kanada'nın Üniversitelerinde ve yüksek öğretim kurumlarında, Türk Dili ya da Türk Kültürü ile ilgili bir dersi okutmuş veya okutmakta olan Profesörlerin listesi. Her ismin yanında, parantez içinde çalıştığı üniversitenin adı, onun yanında uzman olduğu bilim dalı verilmektedir. Her ismin altında, İngilizce yayınlanmış, en önemli iki eserinin adı eklenmiştir.

Bilim Adamları ve Eserleri :

Başgöz, İlhan (Indiana Universitesi, folklor ve eğitim)

1. Bilmece: A Corpus of Turkish Riddles. (A. Tietze ile beraber.) California Universitesi yayını, 1975.
2. Educational Problems of Modern Turkey 1920-1940). Indiana Universitesi yay. 1968.

Berkes, Niyazi (McGill Üniversitesi, Kanada, Tarih ve sosyoloji)

1. The Development of Secularism in Turkey, Montreal, 1964.
2. Turkish Nationalism and Western Civilisation, Colombia Univ. yay. 1958.

Bodrogligeti, Andras. (California Universitesi, Los Angeles, Osmanlıca ve Farsça) L. A Fourteen Century Turkic Translation of Sadi's Gulistan, Indiana Universitesi yay. 1973.

Karpat, Kemal. (Wisconsin Universitesi, Türk Tarihi ve Siyasi Bilimler)

1. Turkey's Politics; The Transition to a Multy-Party System. Princeton Univers. yay. 1959.

Roderic H. Davison. (Waşington Universitesi, Osmanlı Tarihi)

1. Reform in the Ottoman Empire, 1856-1876. Princeton Univers. yay. 1963.
2. Turkey, New Jersey, 1968.

Frederic W. Frey. (Massachusette Techni Universitesi, Siyasi Bilimler)

1. Turkish Political Elite. Cambridge, Mass, 1965.

Lewis, Bernard. (Princeton Universitesi, Osmanlı Tarihi)

1. The Emergence of Modern Turkey, Oxford Univ. yay. 1961.
2. Istanbul and the Civilisation of the Ottoman Empire. Oklahoma Univ. yay. 1963.

Robinson, D. Richard. (Princeton Univers. Modern Turkiye Tarihi)

1. The First Turkish Republic, Harward Univ. yay. 1963.
2. Village Economics, New York, 1949.

Shaw, Stanford J. (California Universitesi, Los Angeles, Osmanlı Tarihi)

1. Ottoman Egypt in the Age of French Revolution. Harward Univ. yay. 1964.
2. Ottoman Egypt in the 18 th. Century, Harward Univ. yay. 1968.

Szyliowicz. J.S. (Denver Universitesi, Sosyal Bilimler)

1. Political Change in Rural Turkey. Colombia Univ. yay. 1965.
2. Education and Modernisation in the Middle East. Cornell Univ. yay. 1973.

Weiker, Walter F. (Rutgers Universitesi, Modern Türkiye Tarihi)

1. The Turkish Revolution, 1960-61. Brooking Institusu yay. 1963.
2. Decentralazing Government in Modernizing Nations. Sage yay. 1972.

Tietze, Andreas. (California Universitesi, Los Angeles, Türk Dilleri ve Türk Edebiyatı)

1. Kuman Riddles and Turkish Folklore.
2. Langua Latina. Bilmece: A Corpus of Turkish Riddles, (Başgöz ile beraber) Calinorfia Universitesi yay. 1975.

Fisher, Sydney. (Ohio Universitesi, Tarih)

1. Social Forces in the Middle East. Cornell Universitesi yay. 1955.

Tekin, Talât, (California Universitesi, Berkeley, Dil)

1. A Grammar of Orkhon Turkich, Indiana Univ. yay. 1968.

Tekin, Şinasi. (Harward Universitesi, Dil)

1. Saltukname, the Legend of Saru Saltuk, Harward Univ. yay. 1974.
2. Ahmed i Dai and his Çengname, Harward Univ. yay. 1973.

Mardin, Şerif. (Princeton Universitesi, Sosyal Bilimler)

1. The Genesis of Young Ottoman Thought, Princeton Universitesi yay. 1962.

Smith, Grace. (California Universitesi, Berkeley, Dil, Edebiyat)

Bayerle, Gustav. (Indiana Universitesi, Osmanlı Tarihi)

1. Ottoman Diplomacy in Hungary, Indiana Univ. yay. 1972.
2. Ottoman Tributes in Hungary, Indiana Univ. yay. 1973.

Olson, Robert. (Kentuki Universitesi, Tarih)

1. The Siege of Mosul and Ottoman Persian Relations. Indiana Univ. yay. 1975.

Eckman, Janos. (California Universitesi, Dil)

1. The Divan of Gadai. Indiana Universitesi yay. 1971.
2. Chagatay Manula, Indiana Universitesi yay. 1966.

Schachter, Gustav. (Northeastern Univ. Ekonomi)

1. Yugoslav System. Socialism of the Future. Northeastern Univ. yay. 1968.
2. The Italian South, New York, Random House yay. 1968.
2. The Italian South, New York, Random House yay. 1965.

West, Steven L. California Universitesi, Los Angeles, Edebiyat)

Halman, Talât. (Princeton Universitesi, Edebiyat)

1. Modern Turkish Drama, Bibliotheca Islamica yay, 1976.
2. I am listening to Istanbul, selected poems of Orhan Veli, Corinth Books yay 1971.

Poppe, Nicholas. (Waşington Universitesi, Seattle, Dil)

1. Tatar Manual, Indiana Universitesi yay. 1961.
2. Kırghız Manual. Indiana Univ. yay. 1961.

Cirtautas, Ilse. (Waşington Universitesi, Seattle, Dil)

Kolars, John F. (Mişigan Universitesi, Ann Arbor, Sosyal Bilimler)

1. Tradition, Season and Change in Turkey. Şikago, 1963.

Magnarella, Paul. (Vermont Universitesi, Antropoloji)

1. Tradition and Change in a Turkish Town, Cambridge, Halsted Press. yay. 1974.

Feroz Ahmet. (Massachuset Universitesi, Osmanlı Tarihi)

1. The Young Turks; The Commettee of Union and Progress in Turkish Politics, Oxford, Clarendon, 1969.

Stone, Frank. (? Edebiyat)

1. The Rub of Cultures in Turkey, Indiana Universitesi yay. 1973.

Tachau, Frank. (Illinois Universitesi, Siyasi Bilimler)

1. The Developping Nations, Selected Readings, (Ed. by.) New York, Dodd yay. 1972.

Halaşi Kun, Tibor. (Columbia Universitesi, Dil ve Tarih)

Menges, K. (Columbia Universitesi, Türk Dili)

1. Introduction to Turkic Studies, Waşington, 1962.
2. The Turkic Languages and Peoples, Weisbaden, 1968.

Stevvard, Robinson (Mişigan Universitesi, Edebiyat ve Dil)

Burrill, Kathleen. (Columbia Universitesi, Dil ve Edebiyat)

Kortopeter, C.M. (New York Universitesi, Tarih ve Edebiyat)
1. Modern Near East, Literature and Society; (ed. by.) New York, Univ. yay. 1971.

Itzkovvitz, Norman. (Princeton Universitesi, Tarih)
1. Ottoman Empire and Islamic Tradition, New York, Kopf yay. 1972.
2. Mubadele, An Ottoman-Russian Excahnge of Embassador, Şikago Univ. yay. 1970.

Chambers, Richard. (Şikago Universitesi, Edebiyat)

İz, Fahir (Şikago Universitesi, Dil ve Edebiyat)
1. A Turkish English Dictionnary, Oxford, 1951.
2. An English Turkish Dictionnary, Oxford, 1952.

İnalcık, Halil. (Şikago Universitesi, Tarih)
1. The Ottoman Empire, London, 1973.

Birnbaum, Eleaser. (Toronto Universitesi, Dil ve Edebiyat)
1. Books on Asia From the Near East and Far East, Toronto Univ. yay. 1971.

Tinto, Vincent. (Syracuse Universitesi, Sosyal Bilimler)

Tuna, Osman Nedim. (Pensilvanya Universitesi, Dil)

Eberhard Wolfram. (California Universitesi, Berkeley)
1. Minstrel Tales from Southeastern Turkey, California Universitesi yay. 1955.
2. Conguerors and Rulers, Leiden, 1970.

J. Jacobsen, (Utah Universitesi, Dil ve Edebiyat)
1. Turkish Folklore Reader, Utah Univ. press, 1972.

Findley, Carter. (Ohio Universitesi, Tarih)

Pritsak, Omelyan. (Waşington Universitesi, Dil)

Not İsminden sonra kitap adı bulunmayan Profesörlerin ya kitap halinde çıkmış eserleri yoktur, yahut Halaşi-Kun'da olduğu gibi İngilizceden başka dillerde de yayınlanmıştır.

Liste 1

Türkoloji ve Doğubilim çalışmalarıyla ilgili dergiler

Abhandlungen der Bayerischen Akademie der Wissenschaften (München) [ABAW]

Abhandlungen der Deutschen Akademie der Wissenschaften (Berlin) [ADAW]

Abhandlungen für die Kunde des Morgenlandes [AKDM]

Abhandlungen der Preussischen Akademie der Wissenchaften, Phil. - hist. Klasse [APAW]

Academia Sinica: Bulletin (see: Chung-yang Yen-chiu Yüan)

Acta Asiatica (Tokyo)
Acta Ethnographica
Acta Linguistica (Budapest)
Acta Linguistica Hafriensia
Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae [AOH]
Acta Orientalia [AO] (Copenhagen)
Acta Orientalia (Leiden)
Acta Universitatis Lundensis [= Lunds Universitets Arsskrift]
Acta Universitatis Tamperensis
Acta Universitatis Upsaliensis [= Uppsala Universitets Arsskrift]

Ajia Kenkyu
American Anthropologist [AA]
American Anthropological Association Memoirs
American Journal of Philology
Ankara Universitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi [AÜDTCFD]

Ankara Universitesi Tarih Araştırmaları Dergisi
Anthropos
Archiv Orientâlni
Archivum Linguisticum (Glasgow)
Arctic Anthropology
Arkheolohiya (Kiev)
Asia Major [AM]
Asian Affairs (= Journal of the Royal Central Asian Society)
Asian Folklore Studies
Asian Perspective
Asiatische Studien (Zürich)
Baessler-Archiv [BA]
Balkansko Ezikoznanie (Sofiya)
Beiträge zur Kunde der Indogermanischen Sprachen [= Bezzenberger's Beiträge]

Bulletin de l'École Française d'Extrême Orient [BEFEO] (Hanoi)

Bulletin of the Museum of Far Eastern Antiquities [BMFEA]
Bulletin of the School of Oriental (and African) Studies [BSO(A)S] (London)

Bulletin of Tibetology (Gangtok)
Cahiers d'histoire mondiale
Cahiers du monde russe et sovietique
Cahiers de la Société Asiatique

Central Asian Review
Central Asiatic Journal [CAJ]
China Pictorial
China Reconstructs
China Quarterly
Chung-kuo Yü-wên
Chung-yang Yen-çhiu Yüan, Li-shih Yü-yen Yen-chiu So: Ch'ikan [= Academia Sinica: Bulletin of the National Research Institute of History and Philology]

Collectanea Orientalia [CO] (Wilmo) [reprinted in Rocznik Orientalistyczny, ca. 1950]
Current Anthropology [CA]
Danske Videnskabernes Selskab, Hist. — Filos — Meddelelser
Deutsche Akademie der Wissenschaften, Klasse für Sprachen, Literatur und Kunst, Berlin: Sitzungsberichte

Dokladi Akademii Nauk SSSR [DAN]
Dokladi soobsceniya Instituta Yazikoznaniya AN SSSR
East West (Rome)
Eesti NSV Teaduste Akadeemia, Keel ja Kirjanduse Instituut Soome-ugri ja samojeedi Keeleteadus N. Liidus

Emakeele Seltsi Aastaraamat (Tallinn)
Èpigrafika vostoka [EV]
Ethnographisch-Archaeologische Zeitschrift
Ethnology
Ètimologiya (Moskova)
Etudes Balganiques
Eurasia Septentrionalis Antiqua [ESA] (Helsinki)
Finnisch-ugrische Forschungen [FUF] (Helsinki)
Folio Linguistica
Folklore
Gengo Kenkyu [only 1967-]
Harvard Journal of Asiatic Studies [HJAS]
Indian Antiquary
Indogermanische Forschungen [IF]
Indo-Iranian Journal [IIJ]
Instituttet for Sammenlignende Kulturforskning (Oslo)
Isis
Islam, Der
Islamica
Islamic Culture
Islamic Quarterly
Istoriceskie zapiski

Istoriko-filogiceskiy zurnal AN Armyanskoy SSR
Izvestiya AN Azerbaidzanskoy SSR: Seriya istoriya, filosofii i prava (Baku)
Izvestiya AN Èstonskoy SSR: seriya obscestvennkh nauk [= Eesti NSV Teaduste Akadeemia, Toimetised: Ühiskonnateaduste seeriya] (Tallinn)
Izvestiya AN Kazakhskoy SSR (Almati)
Izvestiya AN Kirgizskoy SSR (Frunze) [only 1972-]
Izvestiya AN SSSR otdelenie obscestvennikh nauk
Izvestiya AN SSSR seriya geograficeskaya
Izvestiya AN SSSR seriya literaturi yazika
Izvestiya AN SSSR sibirskoe otdelenie (Novosibirsk)
Izvestiya AN Tadzikskoy SSR otdelenie obscestvennikh nauk (Dusanbe)
Izvestiya AN Uzbekskoy SSR seriya obscestvennkh nauk [= Obscestvenne Nauki v Uzbekistane] (Toskent)
Izvestiya Obscestva Arkheologii Istorii i Ètnografii (Kazan)
Journal of the American Oriental Society [JOAS]
Journal of Asian History [JAH]
Journal of Asian Studies [JAS]
Journal asiatique [JA]
Journal of the Burma Research Society [JBRS]
Journal of Linguistics
Journal of Near Eastern Studies [JNES]
Journal of the North China Border Research Society [JNCBRS]
Journal of the North China Branch of the Royal Asiatic Society [JNCBRAS]
Journal of Oriental Studies [= Tung-fang Wen-hua] (Hong Kong)
Journal of Phonetics
Journal of the Royal Anthropological Institute [JRAI]
Journal of the Royal Asiatic Society [JRAS]
Journal of the Royal Asiatic Society of Bengal [JRASB]
Journal of the Royal Central Asian Society [JRCAS] [= Asian Affairs]
Journal de la Société Finno-Ougrienne [JSFOu] [= Soumalais Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja]
Journal of the Urusvati Himalayan Research Institute
Kalevalaseuran Vuosikirja
K'ao Ku
Kaukausus, Der
Kazakhstanskaya pravda
Keel ja Kirjandus

Keleti Szemle [KSZ] [1900-1932]
Kodaigaku [= Palaeologia] (Osako)
Kokugogaku
Körösi Csamo Archivum [KCA]
Kratkie soobsceniya Instituta Arkheologiya (AN SSSR)
Kratkie soobsceniya Instituta Etnografii (AN SSSR) [KSIE]
Kratkie soobsceniya Instituta Narodov Azii (AN SSSR) [KSINA]
Kratkie soobscenlya Instituta Vostokovedeniya (AN SSSR) [KSIV]
Kuhn's Zeitschrift [KZ] [= Zeitschrlft für vergleichende Sprachforschung, etc].
Kunst und Literatur [= Sowjetwissenschaft] (Berlin)
Language: Journal of the Linguistic Society of America [last twenty years shelved in UGL]
Leksikograficeskiy sbornik [1957-1963]
Lingua (Amsterdam)
Linguistics: An International Review
Linguistique Balkanique [= Balkansko Ezikoznanine]
Literaturniy Azerbaidzan (Baku)
Literaturniy Kirgizstan (Frunze)
Lunds Universitets Arsskrift [= Acta Univ. Lund]
Man
Materiali issledovaniya po arkheologii SSSR [MIA]
Mélanges asiatiques (Vols. 4-10)
Mémoires de la Société Finno-Ougrienne [MSFOu] [= Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia]
Memoirs of the Research Deparment of the Toyo Bunko [MRDTB]
Middle East Journal
Middle Eastern Studies
Minzokugaku Kenkyu
Mitteilungen des Instituts für Orientforschung (Berlin)
Mitteilungen des Seminars für Orientischen Sprachen
Mizan
Monatshefte für Deutsches Unterricht
Monde, Oriental, Le
Mongolia Society Bulletin [MSB]
Mongolian Studies: Journal of the Mongolia Society [= Mongolia Society Bulletin]
Monumenta Nipponica
Monumenta Serica [MS]
Muséon, Le (Vol. 64-)
Muslim World
Nachrlchten der Göttinger Akademie der Wissenschaften,

Philologisch-Historische Klasse
Narodi Azii i Afriki
Nihon-Tibetto Gakkai Kaiho
Norsk Tidsskrift for Sprogvidenskab (Oslo)
Noviy Vostok [= Nouvel Orient]
Onoma: Bibliographical Review of Onomastics
Onomastica
Onsei no Kenkyu [= Study of Sounds] (Tokyo)
Orbis Linguistica
Orbis Litterarum
Oriens
Oriens Extremus
Orientalia
Orientalistische Literaturzeitung [OLZ]
Ostasiatische Zeitschrift [OZ]
Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology [in Geology Library]
Palaeologia [= Kodaigaku]
Petermanns Geograpraphisches Mitteilungen
Philological Quarterly
Polska Akademja Umiejetnosci: Mémoires de la Commission Orientaliste
Problemi severa [= Problems of the North]
Przeglad Orientalistyczny
Revue de linguistique et de philologie comparée
Rocznik Orientalistyczny [RO]
Sadoi sarq (Dusanbe)
Saeculum (Munich)
Sarq Yulduzi (Toskent)
Serie Orientale Roma
Skes-bya (Dharmsala)
Shigaku Zasshi (Tokyo)
Shirin (Kyoto)
Sinologica
Sitzungsberichte der Bayerischen Akademie der Wissenschaften (Munich)
Sitzungsberichte der Preussischen Akademie der Wissenschaften: Phil. - Hist. Klasse [SPAW]
Slavic Review
Sovetskaya arkheologiya [SA]
Sovetskaya ètnografiya [SE]
Sovetskaya Kirgiziya (1960-)
Sovetskaya tyurkologiya
Sovetskoe finno-ugrovedenie

Sovetskoe vostokovedenie
Soviet Anthropology and Archeology
Soviet Geography
Soviet Studies in History
Soviet Studies in Literature
Sprache, Die: Zeitschrift der Sprachwissenschaft (Wien)
Strani narodi vostoka
Studia et acta orientalia
Studia Ethnographica (Ulan Bator)
Studia Islamica
Studia Orientalia (Helsinki)
Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia [= JSFOu]
Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia [= MSFOu]
Suomalaisen Tiedeakatemian Toimituksia [= Annales Academiae Scientiarum Fennicae] [= Finska Vetenskaps-Societen] (Helsinki)'
Suomi
Surabu Kenkyu (Sapporo)
Tibet Society Bulletin
Toho Gakuho (Kyoto)
Tohogogaku [= Eastern Studies] (Tokyo)
Tonan Ajia Kenkyu (Kyoto)
T'oung Pao [TP] (Leiden) [only Vol. 24-]
Toyo Gakuho (Tokyo) [TG]
Toyoshi Kenkyu
Transactions and Proceedings of the American Philological Association
Transactions of the International Congerence of Orientalists in Japan
Transactions of the Philological Society (London)
Trudi Instituta Etnografii
Trudi Instituta Vostokovedeniya [TIV]
Trudi Instituta Yazikoznaniya
Trudi Instituta Yazika i Literaturi, AN Kirgizskoy SSR (Frunze)
Trudi Kirgizskoy arkheologo-etnograficeskoy ekspeditsii
Turan
Türk Dili
Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten
Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi
Türk Tarih Kurumu Belleten [TTKB] (Ankara)
Türkiyat Mecmuası
Turkmenskaya iskra
Ucenye zapiski Instituta Vostokovedeniya [UZIV]

Ucenye zapiski Kazanskogo Universiteta
Ucenye zapiski Leningradskogo Gos. Pedagog. Institatuta im. A.I. Gertsena
Ungarische Jahrbücher [UJ] (Berlin)
Uppsala Universitets Arsskrift [= Acta Universitatis Upsaliensis]
Ural-Altaische Jahrbücher [UAJ]
Uzbek Sovet Entsiklopediyasi (Toskent)
Vestnik AN Kazakhskoy SSR (Almati)
Vestnik drevney istorii
Vestnik Leningradskogo Universiteta
Vestnik Moskovskogo Universiteta
Virittäjä: Kotikielen Seuran Aikakauslehti (Helsinki)
Voprosi antropologii (Moskovskogo Gcs. Universiteta)
Voprosi istorii [VI]
Voprosi yazikoznaniya
Welt des Islams
Wên Wu (Peking)
Weiner Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes [WZKM]
Word: Journal of the Linguistic Society of New York
Yü Wên
Yü-yen Yen-chiu (Peking)
Zapiski Imperatorskago Russkago Geogra Obscestva po otdeleniyu ètnografii [ZRGO]
Zapiski Imperatorskoy Akademii Nauk [ZAN] [= Mémoires de l'Académie Impériale des Sciences]
Zapiski Instituta Vostokovedeniya AN SSSR [ZIV]
Zapiski Kollegii Vostokovedov [ZKV]
Zapiski vostocnago otdeleniya Imperatorskago, Russkago Arkheologiceskago Obscestva (Vols. 1-20) [ZVOIRAO]
Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft [ZDMG]
Zeitschrift für Ethnologie
Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung etc. (KZ) [= Kuhn's Zeitschrift)
Zentralasiatische Studien (Bonn)
Zvezda Vostoka: Organ Soyuza Pisateley Uzbekistana

YILIN EDEBİYAT OLAYLARI

YILIN SANATÇISI

KİTAP TOPLATMA OLAYI

DİVAN EDEBİYATI MÜZESİ

TV'de EDEBİYAT

DİL KONUSU ve TDK

TÜRKİYE YAZARLAR SENDİKASI'NIN ÇALIŞMALARI

«HÂNENDE MELEK» OLAYI

«MÜTHİŞ BİR TREN» OLAYI

YILIN SANATÇISI

SANAT DERGİSİ OKURLARININ OYLARIYLA «YILIN SANATÇISI» SEÇİLEN BEDRİ RAHMİ'YE, AZİZ NESİN'DEN MEKTUP

Aziz NESİN

Sanat Dergisi'nin açtığı «Yılın Sanatçısı» anketine beş bini aşkın okurumuz katıldı ve Bedri Rahmi Eyuboğlu 1418 oy alarak «Yılın Sanatçısı» oldu.

Postaların işlemediği, haberlerin ulaşmadığı, kuş uçmaz, yol geçmez o son yerdesin. Orasını kara, karanlık derler. Görmeyenler böyle söyler. Orası karanlık bile değil. Vara karanlık olaydı, karanlığın da resmini çizerdin boyardın, şiirini düzerdin yazardın. Ve sen hep altmış dört yaşında, artık hiç yaşlanmadan, hep son olduğun gibi yaşayacaksın, bütün öteki yaşlanmayan dostlar gibi anılarımızda. Ve Rahmi torunlar ve Murat torunlar, dedelerinden daha yaşlı olacaklar.

Yazık, orası karanlık bile olmadığından, mektubumu okuyamayacaksın. Belki sana değil de kendime yazıyorum bu mektubu. Senin herkese, herkesin de sana seslendiği gibi, azkalsın «Reis» diye, «Bedros» diye başlayacaktım mektubuma. Ama hiçbir zaman reis diye seslenmeyi de, seslenilmeyi de sevemedim. Sanırım, sana, senin dostlarına seslendiğin gibi reis demeyen tek dostunum.

Bizden yana sorup soruşturacak olursan, bizler, tıpkı senin de aramızda olduğun zamanlardaki gibi, yine her zaman ve her yerde, ve karada, ve denizde ve havada ve cezaevlerinde bile, hep iyi olmak zorundayız. Buradan sana değgin iki haber vereyim. Birincisi, bir müjde: Yılın sanatçısı seçildin! Niçin mi seçildin? Ne yaptın da mı seçildin? Bize bırakıp gittiğin bu yeryü-

zünü, resimlerindeki renkler cümbüşüyle bayram yerine çevirmek istediğin için değil... Bırakıp gittiğin bu halkın sözünü, şiirlerinde nakış nakış, oya oya dillendirdiğin için de değil... Ya niçin? Söyliyeyim sevgili Bedri: Öldüğün için... 1975 yılında öldüğün için... 1975 yılının sanatçısı seçtiler seni. İki birinci yılda ölüp, ikibininci yılın sanatçısı seçilmeni yeğlerdim doğrusu.

İkinci haberim sevindirici değil: «Dol Kara Bakır Dol» adlı kitabınla Türk Dil Kurumu'nun şiir ödülünü alamadın, ödülü kazanamadın. Ama bir avuntun olacak, salt sen değilsin kazanamayan. Bu yıl yargıcılar kurulu, ödüle layık şiir yazmış şair bulamadı. Niçin mi kazanamadın? Niçin mi ödüle lâyık görülmedin? Kötü şiir yazdığın için değil. «Dol Kara Bakır Dol» adlı kitabındaki şiirlerin beğenilmediği için de değil... Haksızlığa uğradığın için de değil. Öyleyse ya niçin? Söyliyeyim sevgili Bedri: Biraz daha erken ölmediğin için... Türk Dil Kurumu'nun değerli yargıcılar kurulu üyeleri, kararlarını vermek için toplanmadan biriki gün önce ölebilmiş olsaydın, bence, Türk Dil Kurumu ödülünü kazanacağın kesindi.

Biraz geç öldüğün için TDK ödülünü kaçırdınsa da, çok erken öldüğün için de yılın sanatçılığını kazandın. Sana bişey söyliyeyim mi sevgili Bedri Rahmi: Yaşamanın yeri ve zamanı olmaz; ve sen bunu çok iyi bilerek yaşadın. Ama ölmenin bir zamanı vardır ve yitirdiğinle kazandığın da gösteriyor ki, sen ölmenin zamanını hiç bilemedin.

Çok erken olgunlaşan bir sanatçıydın, bense çok geç geliştim. Öylesine geç geliştim ki, 1954 yılında Cumhuriyet Gazetesinde yayınlanan yazılarını süslediğin desenler yüzünden, Akbaba dergisinde seninle alay etmiştim. Hem de ne diye bilir misin? Yazılarını bezediğin o desenlere ne yandan bakılsa hiçbir ayrımı yok, hiçbir anlamı yok diye... O sıralar imzalı yazı yazdırtmıyorlardı da, imzasızdı o yazılarım. Yazılarını, şiirlerini seviyor, resimlerinden üstün tutuyordum. Çok sonraları, ama hiç olmazsa kendikendime anlayabildim ki, sen şiirlerinde de, resimlerinde de hep aynı şeyi yapmaktasın. Nasıl resim yapmak için, boya, tutkal, mozayık, taş, mermer, kum, çimento, cam gibi türlü araçları kullandıysan, sözcükleri kullanıp şiir biçiminde resimler yaptın. Şiirlerin, sözcüklerle yapılmış resimdi.

Sabahattin'i toprağa verdiğimiz gün, mezarlık dönüşü, sekiz-on arkadaş bir meyhânede oturup içerken,

— Ne şaşılası şey, demiştin, beşon gündür ölüm üstüne şiirler yazmaktan kendimi alamıyordum.

Okumuştun ölüme değgin o bitmemiş, yarım bölüm şiirle-

rini.. Nasıl etkilenmiştim... O günün acılı havasından mı? Kendikendime bir dram mı uyduruyorum, Nâzım için de aynı şeyi düşünmüştüm: Kendisi için şiir yazılanın, kendisi için yazılan şiiri anlayamayışı, tadına varamayışı... İnsanın bir yarısının öbür yarısına yabancı oluşu gibi bişey bu... İtalya'dan sana gönderilen mektupta da buna benzer bir zorluk anlatılmıştı. O mektup seni çok sevindirmişti; ölümün kanser tırnaklarıyla içini bura bura oyduğu günlerde, yatağında okumuştun o mektubu. İtalyan Türkologun mektubu, anadili Türkçeymiş gibi düzgündü, güzeldi. Türkolog, bütün şiirlerini okuyup anladığını, ama yine de anladıklarında bile anlamadığı birşey olduğunu sezmişti. Şiirlerindeki kimi sözcükleri, kimi deyimleri, kimi anlamları bütün gizleriyle çözümleyebilmek için İstanbul'da, sana geleceğini yazıyordu. İşte şiirin dili bu, gizlerini kolaycacık vermeyen, hemen kendini teslim edip tattırmayan şey... Senin alabildiğine cömert şiirin bile, bir türkologa peçesini açmıyordu.

Hidayet Gülen sana Vakf'ı anlatmış. Çok coşkulanmışsın. Ölümüne yaklaşan günlerinde her sana gelişimde, ne zaman Vakf'a gideceğimizi soruyordun. Ne zordu yalan dolanla seni aldatmaya çalışmak, oyalamak... Hiçbir zaman seni Vakf'a götüremeyeceğimi bile bile yalanlar uyduruyordum.

Komşu sayılırdık, yine de seyrek görüşebiliyordük. Çünkü sen bir başka türlü yapışmıştın kendini bağladın zincirlerine, ben başka bir türlü. Ölüm, boyasını yüzüne çaldıktan. ölümün gölgesi yüzüne düştükten sonra, daha sık sana gelemeyişim biraz da bundandı, sık gelişlerimden kuşkulanırsın diye seyrek geliyordum. Ne zor şey, ölüme yargılı dostunun kısa süre sonra öleceğini bile bile elinden hiçbişey gelmeden, umarsızca karşısına oturup konuşmak onunla. Onulmaz derdin olduğunu, ölüm yolunun sonuna geldiğini bilseydin, seninle çok daha erinçli konuşabilecektim. Evin dolup taşıyordu dostlarınla, öğrencilerinle. Seni avutacak sözler bulabiliyor, iyileşeceğine seni inandırmaya çalışıyorlardı. Oysa ben gözlerimi kaçırıyordum senden, sanki gözlerimde ölüm yargım okuyacakmışsın gibi geliyordu.

İki-üç gece sana gelmek için evimden çıktım, sizin kapının önünde duraladım, içeri girmeye yüreklenemedim. Evden çıkan iki öğrencine,

— Ağrıları var mı? diye sordum.

Dileğim, dayanılmaz ağrıları çekmeden tükenmendi.

Gerçekten, sana söylenmeyen şeyin ne olduğunu bilmiyor muydun, yoksa biliyordun da sevenlerini telâşa vermek mi iste-

miyordun? Bunu öğrenemeyeceğiz senden. Bilmiyordun da neydi o çalışma sıtması içindeki çırpınışın! Yaşamının bir sayım dökümü içine girmiştin şiirlerini bantlara okuyor, tablolarının renkli resimlerini çekiyor, acıların ara verdikçe dergilerdeki, gazetelerdeki yazılarını derleyip topluyor, kitapların çıksın diye özenip telesiyordun. İlâç ve iğne uykuları arasında durmadan resimler boyuyor, bitmemiş resimler üzerinde çalışıyordun. İyi hazırlandın ölüme, sana yakışan soylu sanatçı biçiminde; yaşamının her zamanki bir yıllık olağanüsü çalışkanlığını son biriki ayının içine yoğunlaştırarak...

Sana, Müzehher Vanu'yla son gelişimde, Eren uyuduğunu söylemişti. Yukarı çıkıp uyanınanı bekledik. Yatağa yüzükoyun uzanmıştın, iğnelerin etkisiyle derin uykudaydın. Epiyce bekledik uyanmanı. Ayrılırken, Eren, gittiğimize çok üzüleceğini söyledi.

— Yine geliriz... dedim.

Elbet geleceğiz biz de bigün, o karanlık bile olmayan yere. Ne sen bileceksin bunu, ne de biz... Vara, dedikleri gibi kara karanlık olaydı da, sen resmini yapıp boyasını vuraydın, şiirini yazıp söyliyeydin, ben de alayını yapıp sözünü-söyleşisini yazaydın.

(Sanat Dergisi 2 Ocak)

KİTAP TOPLATMA OLAYI

Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğü, valiliklere bir genelge göndererek okul ve sınıf kitaplıklarından «sakıncalı» kitapların çıkarılmasını istedi. Genelgede, okullarda «mizah edebiyatı adı altında veya memleket gerçeklerini aksettirdikleri iddiasıyla yayınlanan, fakat gerçekte millî terbiyemize aykırı, ahlâk, aile, hatta cemiyet değerlerimizi yıkmaya matuf kitapların bulunduğu» ileri sürülüyordu.

Okul ve sınıf kitaplıklarından atılması buyrulan yasak kitaplar şunlardı:

Çemberler (Çetin Altan), Karayar Köprüsü (Refik Erduran), Mor Defter (Çetin Altan), Çilli (Fakir Baykurt), Baba Evi (Orhan Kemal), Kaplumbağalar (Fakir Baykurt, Hababam Sınıfı (Rıfat Ilgaz), Baba Ocağı (Parden Deay), Suçumuz İnsan Olmaz (Oktay Akbal), Gecekondu (Muzaffer İzgü), Müfettişler Müfettişi (Orhan Kemal), Avare Yıllar (Orhan Kemal), Kara Vagon (Bekir Yıldız), Toprak Ana (Cengiz Aytmatof), İnce Mehmet (Yaşar Kemal), Başörtülüler (Afet Muhteremoğlu), Duvar (Jean Paul Sartre), Bozuk Düzen Okulu (Halil Beyhangil), Buzlar Çözülmeden (Cevat Fehmi Başkut), Küçücük (Orhan Kemal), Ekmekçi Kadın (Xavier de Mpntephin), Onbinlerce Kağnı (Fakir Baykurt), Bizim Köy (Mahmut Makal), Taras Bulba (Gogol), Kerem ile Aslı (Eflâtun Cem Günet), Yine Aynı Eser (Muharrem Zeki Korgunal), Son Hudut (Maclean), Esirler (Sabahattin Ali), Ekmek Kavgası (Orhan Kemal), Tırpan (Fakir Baykurt), Gurbet Kuşları (Orhan Kemal), İlyas Efendi (Muzaffer İzgü), Dağları Bekleyen Kız (Esat Mahmut Karakurt), Evsahibesi (Dostoyevski), İş İşten Geçti (J. Paul Sartre), Bağrıyanık Ömer ile Güzel Zeynep (Tarık Dursun K.), Sağır Dere (Kemal Tahir), Namuş Gazı (Aziz Nesin), Sıra Sıra Deliler (İsa Ayhan), Cep Dergisi (Varlık Yayınları),

Kalkınma Masalı (Mahmut Makal), Öğretmenimize Sevgilerimizle (Drjih Varte), Bereketli Topraklar Üzerinde (Orhan Kemal), Oliver Twist (Charles Dickens), Beyazlı Kadın (Wiskie Collins), Uyumsuz Yaşamak (Albert Camus), Cemo (Kemal Bilbaşar), Yılanların Öcü (Fakir Baykurt).

(Aralık 1975)

ECEVİT : «OKULLARDA KİTAP CELLÂTLIĞINA SON VERİLMELİ»

CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit, dün verdiği demeçte, «Okullarda kitap cellâtlığına son verilmesini» istemiş, «Öğretmenlerin buna boyun eğmeyeceklerine olan inancını» belirtmiştir. «Cephe hükümetinin Anayasa'yı içine sindiremediğini» belirten Ecevit, «Şimdi aynı hükûmetin bazı totaliter ülkeleri bile geride bırakan bir çağdışı uygulamaya girdiğini» söylemiş, «Okul kitaplarından sakıncalı görülenlerin toplatılması» konusuna değinerek şu görüşleri öne sürmüştür:

«Okul kitaplıklarından, dünya klâsikleri arasına giren kitaplar bile toplatılmaktadır. Yer yer buna karşı, bazı okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin direndiğini kıvançla öğreniyoruz. Bu kültür düşmanlığına karşı yaygın ve etkin bir direnişin gerçekleşmesi Türkiye'de demokrasinin geleceğini tehlikeye düşürecektir ve dünyada Türkiye'nin saygınlığını ağır biçimde zedeleyecektir. Böyle bir kültür düşmanlığına boyun eğmek, demokratik bir ülkede öğretmenlikle bağdaşamaz.

Bu kültür düşmanlığının, okuma ve kitap düşmanlığının ardında, halk ve hak düşmanlığı vardır. Çocukların, gençlerin toplum sorunlarını öğrenmesi, yoksulların, ezilenlerin, hakkı esirgenenlerin sorunlarıyla ilgilenmesi önlenmek, bozuk düzen, yeni yetişen kuşaklara tartışmasız kabul ettirilmek istenmektedir. Eğitimin de, demokrasinin de temel amacı, insan kişiliğinin serbestçe gelişmesini sağlamaktır. Bu kitap ve okuma yasaklarıyla, eğitimin ve demokrasinin temel amacı yok edilmeğe çalışılmaktadır. Köylüler aralarında akşamdan akşama biraraya gelip de kendi sorunlarını konuşamasınlar, tartışamasınlar ve o yoldan bilinçlenemesinler diye, sömürüden kurtulmağa kalkışmasınlar diye, bazı ağa köylerinde, köy kahvesine bile izin verilmez. Okul kitaplıklarına da insan düşüncesini ve kişiliğini

ve yeni kuşakların toplum sorunlarına ilgisini geliştirecek, insanları genç yaşta bilinçlendirecek tüm kitapların yasaklanmak istenmesi, o ilkel ağa zihniyetinden farksız bir zihniyetin ürünüdür.

Bu Anayasa dışı, çağdışı, uygarlık dışı bakanlık buyruğuna uymak Türkiye'yi yüzyıl önceye, Abdülhamit çağına geri götürmeğe razı olmak demektir. Bir ülkede özgürlükçü demokrasi, yalnız buna inanan bazı siyasal partilerin mücadelesi ve direnişi ile korunup yaşatılamaz. Bütün toplumun, kendi olanakları içinde bu mücadeleye barışçı yollardan katkısı olmalıdır. Bu katkının başlangıçta getirebileceği yeni baskılara ve ıstıraplara da, demokrasinin ve insanca yaşayabilmenin bedeli olarak, hep birlikte, dayanışma içinde katlanılmalıdır.

Uyanık Türk öğretmeninin, kendine düşen demokratik görevi, insanlık görevini, uygarlık görevini, öğretmenlik görevini yerine getireceğine inanıyorum. Köylünün, işçinin rahatça sömürülebilmesi için insan kafasını daha çocuk yaştan karartmayı, ve köleleştirmeyi amaçlayan kitap cellâtlığına, Türk öğretmeninin boyun eğmeyeceğine güveniyorum. Bu konuda vereceği onurlu mücadelede, Türk öğretmeni, yalnız Türk halkını değil, bütün özgür ülkeler kamuoyunu yanında bulacaktır. Özgürlükçü Türk basını da, bu demokratik mücadelede öğretmene destek olmalıdır.»

(Milliyet - 12 Ocak)

⊙

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI ALİ NAİLİ ERDEM, CHP LİDERİ ECEVİT'E VERDİĞİ CEVABI, DEVLETİN RESMİ DERGİSİNDE YAYINLATTI

Milli Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem, «Bülent Ecevit'in okul kitaplıklarına sokulması yasaklanan kitaplarla ilgili beyanatına cevap» adıyla bir genelge hazırlatarak Bakanlığın «Tebliğler Dergisi»nde yayınlatmıştır. Ecevit'e çok ağır sözlerle hücum eden Milli Eğitim Bakanı, bu yanıtını tüm okullara gönderilen tebliğler dergisinin 19 Ocak 1976 tarih ve 1869 sayılı nüshasında yayınlatmıştır. AP'li Milli Eğitim Bakanı, bu davranışıyla particiliği devletin resmi yayın organlarına kadar sokmuş olmaktadır.

Ali Naili Erdem'in Tebliğler Dergisinde yayınlanan yazısı özetle şöyledir:

«Yalanı, iftirayı kendine meslek ve mesned edinen Ecevit, okul kitaplıkları hakkındaki beyanatı ile istismarcılığın yeni bir örneğini vermiştir.

Gerçekte sayın Ecevit'in hedef almış olduğu genelge milli terbiyemize aykırı, ahlâk, aile, hatta toplum değerlerimize ve müesses Anayasa nizamını yıkmaya yönelmiş eserlerin, okul kitaplarında mevcut olup olmadığının tesbitini amaçlamıştır.

Hal böyle iken, her mevzuda bir istismar tefeciliği yapan sorumsuz ve yıkıcı muhalefetin lideri, sâbık başbakan sayın Ecevit komünizmi tasfiye, Türk milliyetçiliğini hakim kılma yolundaki azimli ve kararlı tutumumuzun kimlerin tepesine bir yumruk gibi indiğini görmekte ve bunun sonucunda suçüstü yakalanan insanların feryadını koparmaktadır.

Sayın Ecevit istediği kadar çırpınsın, ihtilâl, nöbetleri geçirsin, biz, okullarımızda, kanunsuz olarak sokulmuş, ahlâksızlığı aşılayan, komünizmi telkin eden kitapların bulunmasına asla müsaade etmiyeceğiz.

Sayın Ecevit'in dünya klâsikleri dediği eserler ilkokullarımıza varıncaya kadar sokulmuş bulunan Lenin'in «Militan maddecilik», «Toplumda siyasi eğitim», «Devrim stratejisi», «Grev», Stalin'in «Faşizme karşı savaş konuşmaları», «Diyalektik ve tarihi materyalizm», Lin Piao'nun «Yaşasın halk savaşının zaferi», Marcel Villand'ın «Sosyalist savunmalar»ı, Nâzım Hikmet'in «Alman faşizmi ve ırkçılığı», «Sevdalı bulut», Hikmet Kıvılcımlı'nın «Uyanmak için uyarmalı», Bekir Yıldız'ın «Reşo ağa», «Kara vagon» ve Giap'ın, «Halk savaşı - Halk ordusu» gibi kitaplarıdır.

İşte bir okul kitaplıklarında mikrop saçan bu çeşit kitapların varlıklarını tesbite çalışıyoruz. Buna mukabil, CHP Başkanı, bütün Türkiye'yi marksizm'in bataklığı haline getirmek istiyor.

CHP'nin marksist tabirlerle konuşan beynelmilel Genel Başkanı, Türk milletini, Türk milliyetçiliğini bu tarz kuru-sıkı tertiplerle ve mahiyeti karanlık beynelmilel ittifaklarla korkutmak ve geriletmenin mümkün olamıyacağını er geç anlayacaktır.

Ancak Başbakanlık yapmış bir siyaset adamının böyle sakim bir yola girmesi ibret vericidir.

Kafaları köleleşenlerin, milliyetini, dinini, kültürünü inkâr edecek kadar beyinleri yıkananların, kimin şemsiyesi altında bulunduğunu bütün millet görmektedir.

Biz kitap cellâtı değiliz, fakat CHP nesillerin cellâdıdır. Türk çocuklarını, millî hedeflerden saptırarak, yabancı kültür

ve ideolojilerin kölesi yapmak cellâtlığına elbette karşı çıkacağız. Elbette dur diyeceğiz.

Türkiye'nin itibarını zedeliyenler; devlet adamı ciddiyetinden uzak, milli birliğe düşman, Sayın Ecevit gibi sosyalist ağalarıdır.

Halk ve hak düşmanı olan Ecevit'in kendisidir.»

Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayımlanan «Tebliğler Dergisi»nin yıllık abonesi 10 lira olarak gösterilmekte, okullara ve çeşitli resmi kurumlara ise parasız yollanmaktadır. Bir bakanın böyle bir siyasal demecinin ilk kez genelge biçiminde «Tebliğler Dergisi»nde yayınlanması dikkati çekmiş, bakanlık çevrelerinde eleştiri konusu olmuştur.

(Cumhuriyet 2 Şubat)

OKUL KİTAPLIKLARINDAKİ BAZI KİTAPLARIN TOPLATILMASI «ÇOK YANLIŞ BİR TUTUM» OLARAK DEĞERLENDİRİLİYOR

Oğuz Akkan

Dünya klasikleri olsun, ünlü sanatçılarımızın yapıtları olsun, öğrencilerin eğitimlerini bütünleyen, onların kişiliklerinin gelişmesini sağlayan kitaplardır. Bunların okul kitaplıklarından çıkarılması ya da okunmalarının engellenmesi ancak eğitim ve kültür düşmanlığı olarak tanımlanabilir. Bu çağdışı, gülünç, acınacak bir tutumdur. Bazı okullarda kitaplıklardan çıkarıldığını gazetelerden öğrendiğimiz kitapların bir bölümü, özellikle dünya klasikleri, otuz yıl önce, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından kitaplıklara yerleştirilmiştir. Bugünkü davranış, ne kadar geriye gidilmek istendiğini de gösteriyor. Ancak, öğretmenlerimizin böyle bir tutuma uymayacaklarına, geniş anlamda öğretmenlik, eğiticilik görevlerini sürdüreceklerine inanıyorum. Türkiye'yi bir Şili, bir Güney Afrika Birliği yapmak isteyen faşist düşünceliler, yenileceklerdir.

Gülten Dayıoğlu

Şu günlerde okul kitaplıklarında, ilginç bir ayıklama girişimine hazırlanılmaktadır. İlgililerce yapılan açıklamalara göre: «Anayasamıza, ulusal ahlâk ve âdetlerimize aykırı kitaplar» okul kitaplıklarından çıkarılacaktır.

İlgilileri tedirgin eden bu kitaplar serbestçe basılıp satıldığına göre, okunmasını engellemek anlamsızdır. Anayasamız, yurttaşlara öğrenme özgürlüğü tanımıştır. Öğrenci yurttaş değil midir? Onun öğrenme özgürlüğünün kısıtlanması Anayasa'ya ters düşmüyor mu?

Amaç, gençleri «kötü fikirler»den korumaksa, bu tür önlemler yarar sağlamaz. Okul kitaplıklarından ayıklama yerine, daha geçerli ve köklü önlemlere başvurmak gerekir:

Okullarda geçerliğini yitirmiş dış kaynaklı ve alabildiğine yüklü, katı, kuramcı ders programları yerine, çağın koşullarına uygun, ulusal sorunlarımızı çözümlemeye yönelik «Bize Göre» ders programlarına yer verilirse; öğrenciler bilgi depo etmek yerine, iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan ayıracak biçimde bilinçlenme olanağı bulacaklardır.

Bu düzeye gelen öğrenciler, ellerinden almaya, gözlerinden gizlemeye, kafalarından kazımaya çalıştığımız «kitaplar»ı okuduklarında onlardan kuşkulandığımız anlamda etkilenmeyeceklerdir.

Yeni yetmen, okulda yasakladığımız bu kitapları, okul dışında, bugün olmasa, yarın okuyacaktır. Hem de art düşünceli, yıkıcı amaçlara yönelik kişi ve kuruluşların önderliğinde okuyacaktır. Üstelik, okuduklarını, bu tür kitapları kendisine «sunan»ların görüş açısından yorumlayacaktır. Oysa, öğrenci, okul kitaplıklarından ayıklanması öngörülen kitapları, okul çatısı altında, öğretmenin önderliğinde okusa, başka bir deyişle, öğrenciye okulda, değişik fikirleri ve durumları bilimsel yöntemlerle karşılaştırma olanağı sağlansa, herşey daha aydınlık olacaktır.

Zararlı görüleni ya da sanılanı, ayıklayıp saklayarak değil de karşısına onu çürütecek, anlamsız ve etkisiz bırakacak, düşünce, tutum ve davranışlarla çıkmak daha yararlı olacaktır.

Prof. Faruk Erem

Okul kitaplıklarından bakanlık emriyle bazı kitapların çıkarılması konusunu şöylece değerlendirmek isterim: Bakanlığın emrinin mahiyetini, genişliğini, emri görmediğim için bilemiyorum.

● Eğer bakanlık, bazı kitapları, örneğin bu kitaplar hakkında, bir mahkemece verilmiş ve kesinleşmiş bir karar gereğince kaldırtmış ise, buna karşı birşey söylenemez. Bununla beraber kitap toplatma denilen uygulamanın, bir kanuna da-

yandığı kabul edilirse dahi çağdaş memleketlerin hiç birinde mevcut olmayan bir hal olması nedeni ile demokrasi anlayışına uygun olmadığını da belirtmek isterim. Fakat ne de olsa bir mahkeme kararını uygulamak yürütmenin görevidir, şu şartla ki bütün mahkeme kararları hakkında aynı titizlik gösterilmiş olsun.

● Eğer bakanlık, kendi anlayışına göre zararlı saydığı kitapları kaldırmış ise, bu herşeyden önce, takdirinin hangi ölçülere göre tecelli ettiğini gösterir ve «takdiren kitap toplatılmak» diye bir hukuk kuralı mevcut değildir.

Esasen kitap toplatmak ve benzeri tedbirlerin hiç bir etkisi de yoktur. Bugün her çeşit fikirleri radyolardan, özellikle yabancı radyolardan dinlemek, piyasada her çeşit kitabı bulmak kabildir. Eskiden belki, bir ülkeye bazı fikirlerin girmesini yasaklamak mümkün idi. Bugün dünyanın bütün memleketlerinde bunu başarmak olanağı kalmamıştır. O halde çocuksu tedbirlerle kendimizi aldatmanın anlamsızlığını belirtmek isterim. En büyük güvence, karşıtı ile beraber her türlü fikirlerin tartışılabilmiş olmasıdır. Zira insan kafası asla «konserve kutusu» değildir. Çocuklarımıza düşünmeyi öğretelim. Bu yeter ve bu her türlü yasal ve idarî yasaktan daha fazla bir güvencedir.

Prof. Dr. Özcan Köknel

Akıl almaz bir karar. Bir Ruh ve Sinir Hekiminden fikir sormanız kararın bu yönünü vurguluyor.

Gencin, kişiliğini oluşturan, ona toplumsal değerler veren, çok yönlü, çağdaş ve özgür düşünce kazandıran tek araç, yerli, yabancı düşünce ve sanat ürünleri olan kitaplardır. Gelişmekte olan kuşaklara kitap seçme özgürlüğünü tanımayan bir toplumda gelişme olamaz. Bence, Bakanlığın görevi, gence kitapları özgürce seçecek olanakları sağlamaktır. Güdümlü seçim, tek yönlü, saplantılı, bağnaz insanlar yaratır. Bu kültür değil, koşullama veya beyin yıkamadır. Böyle kişilerin oluşturduğu toplumda «hoşgörü, kişiye ve düşünceye saygı kaybolur. Bilim ve sanat ilerlemez. Kültür yozlaşır.

Kişi ve toplum açısından hiç bir kitap, kitabı yasaklayan düşünce kadar zararlı olamaz. Amaç, gence seçilmiş kitap vermek değil, iyi kitap seçecek kültürü vermektir. Ülke ve dünya sorunlarına gerçekçi yaklaşımın yolu budur.

Yüzyıllar boyu dünya klasikleri arasına giren kitapların toplanması gelecek kuşakları çağdaş kültür düzeyinden uzak-

laştırır. Değeri yıllar boyu oluşan bir kültür düzeyi içinde tanınmış yazarlarımızın kitaplarının yasaklanması gençleri topluma yabancılaştırır. Çağdaş kültürden kopmuş, topluma yabancılaşmış genç her türlü olumsuz etkiye açık, kişiliği silik bir insan olur.

Bu yasaklamanın ters tepkisi olacağını umuyorum. Toplumumuzda, yasaklara karşı ilgi fazladır. Yasaklanan bu kitaplar, şimdiye kadar bunları okumamış olanların ilgisini çekecek ve bakanlık, istemeden bu kitapların okunması için bir kampanyayı başlatmış olacaktır.

Bekir Onur

Okul kitaplıklarından kitap toplatma olayı, hak ve özgürlüklere bir saldırı olması bir yana, eğitimin amaçlarına da, eğitilenin psikolojisine de ters düşer. Özgürlüğü savunması ve aşılamaya çalışması gereken bir eğitim düzeni, okuma özgürlüğünü sınırlamaya kalkışırsa bunun genç zihinlerdeki yıkıcı etkisi kaçınılmaz olur. Kısıtlama, engelleme ve baskı gençte okula karşı şaşkınlık, karamsarlık, güvensizlik ve kuşku uyandırır. Başka bir olumsuz yön de, toplatılmak istenen kitaplarda sanatsal, kültürel, toplumsal düşünme yetilerini geliştirmeye çalışan gençlerin bu kaynaktan yoksun bırakılmasıdır. Topluma katılmanın yolu önce toplumsal değerleri özümlemekten geçtiğine göre kimsenin bu yolu tıkamaya hakkı yoktur. Sayın Bakanın, kitaplıklarda bulmasınlar da isterlerse dışardan alsınlar biçimindeki görüşü kendi görevini yadsımaktır. Eğitimcinin görevi öğrencinin toplumsal algı alanını genişletmek olduğuna göre bunun araçlarını da sağlamak zorundadır, hem de hiç bir keyfî seçim yapmadan.

Ömer Faruk Toprak

Ülkemiz, cumhuriyet tarihinde görülmemiş, ekonomik ve siyasal, büyük bir bunalım içindedir. Dokuz aydır, çağdaş uygarlık ile ilintisi olmayan bir yönetim, Türkiye'mizi çağ dışı düzene sürükleyip götürmek istiyor. Yayınevlerimiz, aylardır Anadolu'nun kitap ve dergi çekmediğinden yakınıp duruyorlar. Baskının bir bölümü, (taşlı, sopalı, tabancalı cinsinden) küçük ilçe ve illerdeki kitapçılar üzerinde. Şimdi başka bir yönden harekete geçtiler. Okul kitaplıklarını boşaltmaya, televizyondaki (Hanende Melek türünden) filmleri yasaklamaya başladılar. İlerici gazetelerimiz, sık sık faşizmin gelmekte oldu-

ğundan söz ediyorlar. Oysa bir ülkede, aydın kişiliği olan yazarların romanları, öykü kitapları, okul kitaplıklarından kaldırılırsa, ya da Anadolu'da sattırılmazsa, oradaki yönetimin ismi zaten faşizm'dir.

Bu dönem geçicidir. Gerçi öldürecek, bıçak sallayacak, kitap toplayacak, yoz yapıtlarla halkı afyonlayacaktır. Ama, 12 Mart dönemi kadar ömürleri olmayacaktır. Bu ağır baskıyı en çok, öğrencilerimiz, öğretmenlerimiz, işçilerimiz, aydın halkımız çekmektedir. Hepsi de devrim bilinci içindedirler. Kırk milyonun çoğunluğu ilericidir, gericileri tanımaktadır.

Ülkemiz 1919 mayısında nasıl bir dönemeç başına getirilmişse, bugün de ona benzer tehlikeli bir dönemeçteyiz. Mustafa Kemal, işbirlikçileri elinin tersi ile nasıl itti ise, halkımız da faşizme özenenleri bitirecektir.

(Milliyet Sanat Dergisi - 16 Ocak)

⊙

KİTAP KORKUSU

Prof. Cavit Orhan TÜTENGİL

Milli Eğitim Bakanlığı'nın valiliklere gönderdiği yeni bir genelge «sakıncalı» kitap konusunu yeniden gündeme getiriyor. Genelgede ileri sürüldüğüne göre, bazı okul ve sınıf kitaplıklarında «milli terbiyemize aykırı, ahlâk, aile, hatta cemiyet değerlerimizi yıkmağa» yönelik kitaplar bulunduğu gözlenmiştir. Genelgede belirtildiğine göre ülkemizde, «gayeleri kurulu düzeni yıkmak olan, istikameti belli bazı yazarlar»a ait olan bu kitapların tezelden toplanarak Yayınlar ve Basılı Eğitim Malzemeleri Genel Müdürlüğü'ne gönderilmesi gerekir.

Senatoda bir yazılı soru önergesine konu olan «genelge», yanıtlarını kamuoyunun da ilgiyle beklediği şu soruları da Milli Eğitim Bakanına yöneltiyordu:

● Sözkonusu kitapların tespitinde uyulan ölçüler nelerdir? Bu ölçüleri kim veya hangi makam tespit etmiştir?

● Eflatun Cem Güney'in «Kerem ile Aslı» adındaki klasik halk hikâyesini işleyen eseri, Kemal Tahir'in Sağırdere» adındaki romanı, Yaşar Kemal'in «İnce Memet», Kırgız yazarı Cengiz Aytmatov'un «Toprak Ana» adlarındaki eserleri de

merkeze gönderilmiş midir? Bunlarla ilgi gerekçeler nelerdir?

● Çağdaş Türk Edebiyatı eserlerinden bir kısmının kitaplıklardan çıkartılması Türkçe ve milli edebiyat öğretimini aksatmayacak mıdır?

● Genelge gereğince Bakanlığa gönderilen kitaplar ne yapılmıştır veya ne yapılması düşünülmektedir?

Kitap korkusu üzerine dayalı bu son gelişmeler karşısında konunun biraz kökenine inmek gerekiyor. Ali Suavi Efendi, 1870 yılında Paris'te yayınladığı «Ulûm Gazetesi»nin bir sayısında «tabı makinesi» nin gecikmesinin «telâfisi kabil olmayan mazi» olduğunu söylüyordu: «... tabı makinesi geçikti. Ecdadımız bu mes'uliyetten kurtulamaz. Telâfisi kabil olmayan mazi budur». Ali Suavi Efendi böyle bir yargıya varırken Gütenberg'in 1440 yılında kurduğu basımevinin, 287 yıllık bir gecikmeden sonra İbrahim Mütefferrika tarafından 1727 yılında kurulabildiğine dikkati çekiyordu. Bu gecikmenin yanı sıra üzerinde durulması gereken asıl konu, Osmanlı İmparatorluğunda azınlıkların kendi basımevlerini Türklerden çok önce kurmuş bulunmalarıydı. Museviler 1492 yılında Türkiye'ye gelirken basımevlerini de birlikte getirmişlerdi. İstanbul'da ilk Ermeni basımevinin Sivaslı Apkar tarafından 1567'de, ilk Rum basımevinin de Nikodemos Metaksas tarafından 1627 yılında kurulduğu biliniyor. Görüldüğü gibi, İstanbul'da Rum ve Türk basımevlerinin kuruluşu arasında bile yüz yıllık bir zaman aralığı vardır.

Müteferrika İbrahim Efendi'nin, Damat İbrahim Paşa'ya yazıp verdiği bir «risale»de basımevinin yararlarını sayarken, son «genelge» nin hatırlattığı aşağıdaki konulara da değindiği görülür:

● Birçok mühim kitapların teksiri avam ve havas için faidelidir.

● Müelliflerin eserlerinin tab'ı bu eserlerin ihyasına ve İslâmlar arasında intişarına sebep olur.

● Kitapların ucuzluğu taşradaki şehirlerle kasabalar halkının da kitaptan istifade etmelerine sebep olur.

● Şehirlerde büyük kütüphaneler tesisine imkân bulunur; ilim tahsil edenler çoğalır.

● Bütün İslâm âleminin muhtaç olduğu kitapların basılması devletin şan ve şerefini arttıracaktır.

Biraz da, «Uzak» geçmişten «yakın» geçmişe dönelim.

Abdülhamit döneminin «en büyük düşmanlarından biri» saydığı kitaba karşı açtığı savaşta «ateş»i kullandığını görüyoruz. 1902 tarihli bir belgeden öğrendiğimize göre çuvallar içindeki kitapların Çemberlitaş Hamamına taşınması için Milli Eğitim Bakanlığının bahçe duvarlarında» bir geçit açılmış, hamamın külhanında yakılan kitap ve risaleler, 12 mayıs 1902'-de 165 çuvala varmıştı.

12 Mart döneminin büyük boyutlara ulaştırdığı kitap düşmanlığı, iki kaynağın belgelediği bir birikimin adeta patlaması olmuştur. Biri resmi, öteki özel olan iki kaynak, yaşadığımız günlerin toplumsal tarihini yazacaklara çok şeyler söyleyecektir

1. Yurda Sokulması ve Elden Ele Geçmesi Yasak Yayınlar, İzmir 1965, V + 417 sayfa.

2. Yasak Kitaplar, Bülent Habora, İstanbul 1969, 137 sayfa, (Habora Kitabevi Yayını).

Kültürel durumun bir göstergesi olan baskı ve yazı kâğıdı tüketimi açısından Türkiye'nin durumunu 1967 yılına ilişkin sayılarda izleyebiliyoruz. Gazete kâğıdı dışında kalan tüketimin adam başına bir yılda kilogram olarak düşen miktarı, UNESCO istatistiklerine göre, şöyledir

Angola	0.3	Suriye	1.4
Pakistan	0.4	Yugoslavya	5.0
Kenya	0.7	Japonya	12.2
Hindistan	0.7	İngiltere	21.2
Gana	1.0	Fransa	31.0
Türkiye	1.1	İsviçre	42.6

Zaman içinde sayılar değişse bile, Türkiye'nin ülkeler arasındaki yerinin ve durumunun büyük ölçüde değişmediği varsayılabilir. Kitap üretiminin çok sınırlı olduğu ve okur-yazar oranının hâlâ düşük düzeyde sürüp gittiği ülkemizde kitaba karşı girişilen olumsuz tutumları ancak bir «çelişki» olarak nitelendirebiliriz. İbrahim Müteferrika'nın iki yüz elli yıl kadar önce düşünüp söyledikleri günümüzde de geçerliğini korumaktadır. Ne var ki, başta Milli Eğitim Bakanlığı olmak üzere çeşitli devlet kuruluşlarını bekleyen kitabın esirgenmesi, desteklenmesi, yayım ve dağıtım kolaylıklarının sağlanması, toplumsal bir gereksinme olarak henüz ortada durmaktadır.

Okul ve sınıf kitaplıklarının düzenlenmesinde bazı önceliklerin ve özelliklerin gözönünde tutulması doğaldır. Yeni bir

düzenleme yapılırken kitap düşmanlığı yaratmaktan kaçınmak ve kitabı belli bir politikanın aracı haline getirmekten sakınmak baş ilke olmalıdır. Başka türlü davranışlar, Milli Eğitim Bakanlığını bindiği dalı kesme durumuna getirmekle kalmaz, Ali Suavi Efendi'nin «telâfisi kabil olmayan mazi»sine yenilerini de eklenmiş bulunur.

Kitabın da iyisi kötüsü, yararlısı yararsız olabilir. Böyle bir ayrımın değişik değer yargılarına göre karşıt sonuçlara götüreceği gözetilerek, kendi yargılarımız doğrultusunda bir zorlamaya girişmek yerine, özgür bir ortamda kitapları karşı karşıya getirmek en doğrusudur. Çünkü bir kitabın yaratacağı sakıncayı ortadan kaldırmanın yolu, onun karşısına bir başka kitabı koymaktır. Bu nedenle, kitaptan korkanlar, temelde, çelimsiz ve çağdışı düşüncelerinin geçersiz olduğunu görmekten korkanlardır.

(Milliyet Sanat Dergisi 16 Ocak)

⊙

YAZARLAR SENDİKASI'NIN KİTAP KIYIMI PROTESTOSUNA FRANSIZ YAZARLARI DA TELGRAF ÇEKEREK KATILDILAR

Namık **KOÇAK**

Milli Eğitim Bakanlığı'nın bir genelgesi sonucu okul kitaplıklarından tanınmış Türk yazarlarının eserleriyle dünya klasikleri arasına girmiş kitapların kaldırılması üzerine Türkiye Yazarlar Sendikası'nın yaptığı basın toplantısına Fransız Yazarlar Birliği ve Fransız yazarlarından Jean Paul Sartre, Emanuelle Robles, Vercors gibi ünlü Fransız yazarları da telgraflar göndererek kitap yasaklanmasını protesto ettiler; Türk yazarlarıyla dayanışma içerisinde olduklarını açıkladılar. Kitapları toplatılan yazarlardan Yaşar Kemal, Kemal Bilbaşar, Çetin Altan, Oktay Akbal ve Afet Ilgaz (Muhteremoğlu)nun da katıldıkları basın toplantısında Türkiye Yazarlar Sendikası Başkanı Aziz Nesin, «Faşizmin gelmek üzere olduğunu değil, faşist uygulamalara başlanılmış bulunduğunu», «Almanya deneyi»nin Türkiye'ye de aktarıldığını ileri sürdü.

Son günlerde TV filmlerinin yasaklanmaya başlandığını, tiyatro eserlerinin «uydurma gerekçelerle» sahneden kaldırıldığını da belirten Aziz Nesin, şöyle dedi:

«Eğitim Bakanı, buyruğunda toplatılan kitapların 'Millî terbiyemize aykırı, ahlâk, aile, hatta cemiyet değerlerimizi yıkmaya matuf kitaplar' olduğunu söylemiştir. Bizler, o kitapların yazarları olarak, kitaplarımızın milli terbiyeye aykırı olduğunu söyleyenlerin en azından terbiyesizlik etmiş olduklarını halkımıza ilân ediyoruz. Bizler, Türkiye Yazarlar Sendikası'nın üyeleri olarak, kitaplarımızın 'Ahlâk, aile ve cemiyet değerlerimizi yıkmaya matuf' olduğunu söyleyenlere, kem söz sahibinindir, deyip, bu aşağılayıcı sözleri aynen, hayır aynen değil, lâyık oldukları ve hak ettikleri çok daha ağırıyla yüzlerine çarparak geri çeviriyoruz. İyice bilsinler ki, kitap kıyımıyla, kitap düşmanlığı yaparak, yurdumuzu dünyanın gözünde utançlı duruma, insanlarımızı da barbar duruma düşüremeyeceklerdir. Ve onlar, ancak toplattıkları kitapların sayesinde uygar bir ülkenin kimliğini taşıyabilmektedirler. Unutmasınlar ki, onların çocukları ve torunları, bugün 'Ahlâk, aile ve cemiyet değerlerini yıkmaya matuf' kitaplar yazdıklarını söyledikleri yazarların yaşamlarını okullarda ders olarak okuyacak, kitaplarından sınav vereceklerdir.

«Buyrukta, 'Bu kitapların gayeleri kurulu düzeni yıkmak olan istikameti belli yazarlara ait oluşu da dikkatten kaçmamaktadır' deniliyor. Eğitim Bakanının 'kurulu düzen' dediği düzenin, sayelerinde nasıl bir düzensizlik olduğunu ve bu düzensizliği kimlerin kurduğunu bugün artık bilmeyen kalmamıştır. Başları, hükümetin ortaklarından olan komandoların cinayetleri midir kurulu düzen dedikleri? Dokuz ayda cinayete kurban giden 20 öğrencimizin, 7 öğretmenimizin, 5 işçimizin katillerinin bulunamaması mıdır kurulu düzen dedikleri? Yurdumuzu, can güvenliği olmayan bir cehenneme çevirmiş olmalarımıdır kurulu düzen dedikleri? Üniversiteleri çalışamaz, işlemleri yürümez duruma getirmeleri midir kurulu düzen dedikleri? Kurulu düzen sandıkları bu düzensizlikleri yıkmak Türk yazarının baş görevidir. Ali Naili Erdem ve onun gibilerine karşı bu görevimizi yapmaya çalışmaktan övünç duyuyoruz.

«Türk halkının büyük tarihsel talihsizliği olarak Eğitim Bakanı koltuğuna oturabilmiş Ali Naili Erdem ve onun gibiler, kitaplarımızı yalnız bir süre için okul kitaplıklarından toplatsalar bile, yazarlarımızın adlarını ve yapıtlarını Türkiye insanlarının gönüllerinden kazımaya güçleri yetmeyecektir! Bizler, hükümetlerin yazarı değiliz, halkımızın yazarıyız. Şunu iyice bilsinler ki, kitap toplatanlar en büyük yargıç olan tarih önünde suçludurlar ve öz soylarından gelen kendi çocuk-

ları ve torunları, kitap toplatan zorbalar olarak, onların adlarını anmaktan utanç duyacaklardır.

«Türkiye Yazarlar Sendikası'nın ulusuyla bütünleşmiş olan yazarları, ne yazık ki bugün Eğitim Bakanı yerinde bulunan Ali Naili Erdem'i ve ortak üyesi bulunduğu hükümeti kültür düşmanı ilân ediyor ve kitap toplatma ve benzeri çağdışı eylemlerden ötürü sorumluları suçladığımızı ve kınadığımızı halkımıza bildiriyoruz.»

Fransız yazarların tepkileri

Dünya yazarlarından Türkiye Yazarlar Sendikası'nı destekleyen şu telgraflar geldi:

«Türk gençliğinin dünyaca ünlü yazarları okumasını yasaklama girişimlerini sizlerle birlikte protesto ediyor, kültürel ve demokratik özgürlükler için verdiği yiğit mücadelede Türkiye Yazarlar Sendikası'nı desteklediğimizi belirtiyoruz. Fransız Yazarlar Birliği»

Ünlü Fransız yazarı Vercors'un telgrafı şöyle: «Büyük yazarların kitaplarının öğrenciler tarafından okunmasının engellenmesi, hiç bir zaman kabul edilemez. Böylesi yasaklamalar yalnızca onların zekâlarının gelişmesini önlemeye değil, aynı zamanda da eserlerin ve düşüncelerin bütün dünyaya yayılmalarına karşı da ciddi bir saldırıdır.»

Fransız yazarlarından Emanuelle Robles şu destekleme mesajını iletti: «Türk yazarlarıyla dayanışma halindeyim. Benim adıma her şeyi söylemeye yetkilidirler.»

Ünlü yazar ve düşünür Jean Paul Sartre ise şu telgrafı çekti: «Aralarında kitaplarımın da bulunduğu Fransız kitaplarına uygulanan yasaklayıcı tedbirleri onur kırıcı olarak karşılıyor, mücadelenizi paylaşıyorum.»

Fakir Baykurt

Kitap yasakları Anayasa ve uygarlığa aykırı bir davranıştır. İnsanın temel hak ve özgürlüklerine saldırıdır. Sendikanın protestosuna katılıyorum.

Ahmet İsvan

Milli Eğitim Bakanlığı'ndan lise ve ortaokul kitaplıklarından toplanan kitapların tümü derhal Belediye Kitaplığında düşünce ve basın özgürlüğüne inanan halkımızın hizmetine konulacaktır.

Töb-Der Genel Sekreterliği

Millî Eğitim Bakanının orta öğretimde uyguladığı kitap yasağına, bu faşist uygulamaya T. Y. S.'nin gösterdiği haklı

tepkiyi TÖB-DER olarak destekliyoruz. Edebiyatımızın yazarlarına, onların ürünlerine uygulanan bu düşünce düşmanlığını bütün eğitim kurumlarında öğrencilerimize ve halkımıza teşhir edeceğiz.

Kitapları yasaklanan yazarlar ne dedi?

Kitap düşmanlığını «faşizm» olarak niteleyen Yaşar Kemal, kitap kıyımı konusunda şunları söyledi:

«Kitap kıyımı ilginç bir olay. Gerçekte Türkiye'de bir nazi uygulamasına gidiliyor. Irkçılık getirilmeye çalışılıyor. Almanya'da Hitler bile bu kadar ileriye gitmemişti. Türk Halk klâsiklerinden 'Kerem ile Aslı' nasıl yasaklanır, toplatılır aklım almıyor. 14. yüzyıldan bu yana var olan bu eseri yasaklamak şeytanın aklına gelmez. Ancak Kerem ile Aslı'nın toplatılmasının nedeni ırkçılıktır. Konu da Aslı ermeni bir papazın kızı, Kerem ise bir Türk gencidir. Oysa 20. yüzyıl ırkçılık çağı değildir. Bu eserin yasaklanması ile halk kendi kendisini yasaklamış olur. Sahtekâr bir kuruluş değilse, bu olay. Türkiye'nin Avrupa Konseyi'nden çıkarılmasına neden olabilir. Kitap toplatılan bir ülkede demokrasiden bahsedilemez.»

Kemal Bilbaşar, «Türkiye'de iktidar günlerini saymaktadır. Ben bu konuda gerekli protestoların gösterilmesinden yanayım» dedi.

Son zamanlarda Türk yazarları üzerindeki baskının arttığını ileri süren Çetin Altan ise şunları söyledi: «Hem dış dünyaya açılıyorlar hem de ilişki kurdukları toplumların yazarlarından korkuyorlar. Uyanmakta olan halkın korkusu var içlerinde. Memleket insanlarına katkıları yok, ancak o insanlara karşı içlerinde gizli bir fesatlık var. Hem çağdaş olacaklar, hem de kitap toplatacaklar; bu ikisi bir arada mümkün değildir.»

Oktay Akbal'a göre, «MC iktidarının hücumu tüm çağdaş sanatlaradır. Edebiyat bu sanat dalları içinde daha yaygın olduğu için ağırlık buna verilmektedir. Onlar Türk edebiyatına yön veren bunca yazarı bırakmışlar okunacak üç dört kişi bulmuşlar. Onlar da bugünkü edebiyatın en gerisinde olan kişilerdir.»

Afet Ilgaz ise şöyle dedi: «Dünya'nın hiçbir yerinde bu olmaz. Faşist uygulamanın bir örneğidir. Yasaklanan kitabının adı, 'Başörtülüler'dir. Kitabı okuduklarını sanmıyorum. Neden yasakladıklarını anlayamıyorum, oysa Tebliğler Dergisi daha önce bir kitabımı okullara önerdi ve kitap ödül aldı.»

(Milliyet Sanat Dergisi 23 Ocak)

KİTAP TOPLAMALARINI SARTRE VE FRANSIZ YAZARLAR BİRLİĞİ TEPKİYLE KARŞILADI

Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Başkanı Aziz Nesin, dün düzenlenen basın toplantısında, bazı kitapları yasaklayan Milli Eğitim Bakanlığı genelgesini kınamış, «Türk halkının büyük tarihsel talihsizliği olarak Eğitim Bakanı koltuğuna oturabilmiş Ali Naili Erdem ve onun gibiler kitaplarımızı yalnız bir süre için okul kitaplıklarından toplatsalar bile, yazarlarımızın adlarını ve yapıtlarını Türkiye insanlarının gönüllerinden kazımaya güçleri yetmeyecektir» demiştir.

Bu arada ünlü düşünür ve yazar Jean Paul Sartre ile Fransız Yazarlar Birliği ve Fransız yazarı Vercors ile Emanuelle Robles, Türkiye Yazarlar Sendikasını destekleyen telgraflar göndermişlerdir. Telgraflarda yasaklamalar kınanmış ve Sendikanın tüm girişimlerinin desteklendiği belirtilmiştir.

Aziz Nesin, basın toplantısında, Millî Eğitim Bakanlığı genelgesiyle, ödül kazanmış bir çok yabancı kitapla, Türk edebiyatını dünyaya tanıtan yazarlarımızdan Oktay Akbal'ın, Refik Erduran'ın, Afet Muhteremoğlu'nun, Tarık Dursun'un, Rıfat Ilgaz'ın, Kemal Bilbaşar'ın, Mahmut Makal'ın, Bekir Yıldız'ın, Fakir Baykurt'un, Çetin Altan'ın, Yaşar Kemal'in ve Aziz Nesin'in kitaplarının okul ve sınıf kitaplıklarından toplattırıldığını belirtmiş, komandoların saldırıları konusunda ise şunları söylemiştir:

Komandolar

«Üç büyük kentimizin dışında kalan kent ve ilçelerimizde resmî olmayan, ama iktidarca desteklenen gerici kişiler, örgütler ve kurumlar yoluyle komando denilen kişiler ve Türkiyemizin ocağına incir ağacı dikmek isteyen Ülkü Ocaklılarca kitapçı dükkânlarına yapılan baskınlar, yasaya aykırı baskılar, korkutmalarla, gözdağı vermelerle kitapların dağıtımı önlenmektedir.»

Nesin, Metin Erksan'ın beş Türk yazarının hikâyelerinden kendisine ısmarlanarak yapmış olduğu TV filminden son ikisinin yasaklanmasını da kınamış, toplatılan kitapların millî terbiyemize aykırı, ahlâk, aile, hatta cemiyet değerlerimizi yıkmaya matuf kitaplar olduğunu söyleyenlere bu sözlerini lâyık oldukları ve hakettikleri çok daha ağırıyle yüzlerine çarparak geri çevirdiklerini ifade etmiş, tamimde bu kitapların amaçlarının kurulu düzeni yıkmak olduğunun belirtildiğini hatırlatarak şunları demiştir:

Cinayetler

«Başları hükümetin ortaklarından olan komandoların cinayetleri midir kurulu düzen dedikleri? Dokuz ayda cinayete kurban giden 20 öğrencimizin, 7 öğretmenimizin, 5 işçimizin katillerinin bulunamaması mıdır kurulu düzen dedikleri? Yurdumuzu can güvenliği olmayan bir cehenneme çevirmiş olmaları mıdır kurulu düzen dedikleri? Üniversiteleri çalışamaz, işlemleri yürümez duruma getirmeleri midir kurulu düzen dedikleri? Kurulu düzen sandıkları bu düzensizlikleri yıkmak Türk yazarının baş görevidir. Ali Naili Erdem ve onun gibilerine karşı bu görevimizi yapmaya çalışmaktan övünç duyuyoruz.»

Kınama telgrafları

Türkiye'deki kitap yasaklamalarını kınayan ünlü düşünür ve yazar Jean Paul Sartre, Türkiye Yazarlar Sendikasına bir telgraf göndermiştir.

Sartre telgrafında şöyle demiştir:

«Aralarında kitaplarımın da bulunduğu Fransız kitaplarına uygulanan yasaklayıcı tedbirleri galeyanla karşılıyor, mücadelenizi paylaşıyorum. Dostluklarla...»

Fransız Yazarlar Birliği'nin telgrafında ise şunlar kaydedilmiştir:

«Türk gençliğinin dünyaca ünlü yazarları okumasını, yasaklama girişimlerini sizlerle birlikte protesto ediyor. Kültürel ve demokratik özgürlükler için verdiği yiğit mücadelede Türkiye Yazarlar Sendikasını desteklediğimizi belirtiyoruz.»

Ünlü Fransız Yazarı Vercors'un telgrafında şunlar yazılmıştır:

«Büyük yazarların kitaplarının öğrenciler tarafından okunmasının engellenmesi hiçbir zaman kabul edilemez. Böylesi yasaklamalar yalnızca onların zekâlarının gelişmesini önlemeye değil, ayni zamanda da eserlerin ve düşüncelerin bütün dünyaya yayılmalarına karşı da ciddi bir saldırıdır.»

«Türk yazarlarıyle dayanışma halindeyiz. Benim adıma her şeyi söylemeye yetkilidirler.»

Yazarlar da katıldı

Türkiye Yazarlar Sendikasının basın toplantısında kitapları yasaklanan yazarlardan Çetin Altan, Kemal Bilbaşar,

Yaşar Kemal, Oktay Akbal, Afet Ilgaz konuşmacı olarak katılmış, yaptıkları konuşmalarda olayı şiddetle kınadıklarını belirtmişlerdir.

Telgraflar

Türkiye Yazarlar Sendikasının yasaklamayı kınama konusundaki girişimlerini desteklediklerini İstanbul Belediye Başkanı Ahmet İsvan, Fakir Baykurt ve TÖB-DER Genel Sekreter Yardımcısı Rüştü Apaydın da birer telgrafla bildirmişlerdir.

(Cumhuriyet - 18 Ocak)

⊙

MİLLİ EĞİTİM'İN KİTABA KARŞI AÇTIĞI SAVAŞ SÜRÜYOR

Milli Eğitim Bakanlığının Tebliğler Dergisinde yayınlanan buyruğu ile başlattığı «kitaba karşı savaş» kampanyası yurdun çeşitli okullarında sürüyor. Özellikle MC hükümeti döneminde atanmış olup «ülkücü» eğilimleri bilinen okul yöneticileri tarafından yürütülen kampanyaya Tebliğler Dergisinde bulunmayan kitaplar da dahil ediliyor.

Artvin Öğretmen Lisesine yeni atanan müdür Halis İsmail Dayıoğlu'nun girişimiyle, aşağıda adları ve yazarları belirtilen kitapların okul kitaplığında bulundurulması sakıncalı görüldü ve durum üst makama bildirildi.

İhtilâlin Mantığı	Şevket Süreyya Aydemir
Kör Duman	Kemal Tahir
Kelleci Mehmet	» »
Kölelerin İsyanı	Zühal Avcı
Tırpan	Fakir Baykurt
Efendilik Savaşı	» »
İçerdeki Oğul	» »
Onbinlerce Kağnı	» »
Egemen Devlet	Anthony Sampson
Kazan Töreni	Aziz Nesin
Namus Gazı	» »
Harran	Bekir Yıldız
Beyaz Türkü	»
Kaçakçı Şahan	»

Suyu Arayan Adam	Şevket Süreyya Aydemir
Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi	İsmail Cem
Milli Kurtuluş Tarihi	Doğan Avcıoğlu
Türk Kurtuluş Hareketleri	Çetin Yetkin
Yaralısın	Erdal Öz
Hele Dayı	Muzaffer İzgü
Gecekondu	»

Sakıncalı bulunan kitapların önemli bir bölüm MEB tarafından daha önce yayınlanan kitaplar listesinde bulunmamaktaydı. Kitaba karşı savaş kampanyası böylece yerel yöneticilerin yargısına bırakılmış bir kitap avına dönüşmüş bulunuyor.

(Politika 23 Ocak)

⊙

İSVAN, TOPLATILAN KİTAPLARDAN BEYAZIT KÜTÜPHANESİ'NE VERDİ

İstanbul Belediye Başkanı Ahmet İsvan, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından okullarda okunması yasaklanan ve toplatılan kitapların bir kısmını dün satın alarak Beyazıt Belediye Kütüphanesine vermiştir.

Belediye Başkanı İsvan, fikir özgürlüğü adına MC hükümeti tarafından okul kitaplıklarından çıkartılan bu kitapları İstanbullular ve okul kitaplıklarında artık bulamayacak öğrencilerin yaralanmaları için Belediye Kitaplığına malettiklerini açıklamış, «Biz daima fikir özgürlüklerinin savunucusu olacağız.» demiştir.

Belediye Kütüphanesine maledilen kitaplar arasında Fakir Baykurt, Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Aziz Nesin, Muzaffer İzgü, Bekir Yıldız, Oktay Akbal, Kemal Tahir, Tarık Dursun K. Eflâtun Cem Güney adlı Türk yazarları ile Gogol, Aytmatov, Sartre, Camus gibi yabancı yazarların bazı eserleri bulunmaktadır.

(Milliyet 28 Ocak)

⊙

OKUL KİTAPLIKLARI

Ali Rıza ALP

Kitabın kötüsü olmazmış. Kim söylemişse düpedüz —âmiyane tabiri ile— halt etmiş. Etin, yağın, hatta insanın kötüsü varken, kitabın neden kötüsü olmazmış.

Hele şu memleketimizin kaderini ellerinde tutan politikacılara bakın. Kaçta kaçı iyidir. Kaçta kaçı memleket ve millet meselelerini kendi çıkarları üstünde tutuyor. Mukaddes bilinen kıymetlere iftira eden liderlerin yetiştiği bir ülkede, yani memletekimizde fikrin de, insanın da... Kitabın da... İyisi kötüsü vardır.

Kötü kitap vardır

Babalık hissini duymamış olanlardan değil, evlat sevgisi tatmış olanlardan sormak gerekir. Buzdolaplarına kokmuş et bırakırlar mı? Çocuğunun midesini düşünen baba, kafasını da düşünmek zorunda değil midir?

Hangi aile reisi on-oniki yaşındaki kızının kütüphanesine seks kitapları doldurur. Ailesine hürmetkâr hangi baba çocuklarının ruhundan ata sevgisini koparacak yayımları çocuklarına salık verir?

Kötü adam, kötü mahsul gibi kötü kitap da vardır. Çocuğu evde kötü neşriyattan uzak tutmak ana-babanın görevi ise, okullarda da bu işi izlemek Milli Eğitim Bakanlığının görevidir.

Sayın Ali Naili Erdem kötü yayımların okul kitaplıklarından ayıklanması için doğru bir adım atmıştı. Sonra nedense her kararından olduğu gibi bu kararından da dönüş yaptı. Yahut daha hafif bir deyimle tevil yoluna saptı.

Oysa açıktan açığa söyleyebilmeliydi. Demeli idi ki «Her meslekte olduğu gibi öğretmenler arasında da rejim düşmanı, gelenek ve görenek hasmı, seks hayranı kişiler bulunabilir. Biz bunların sapık görüşlerini yansıtan eserleri okul kitaplıklarından toplatacağız, buna kararlıyız..» diyemedi.

Sayın Milli Eğitim Bakanı açık bir ifade kullanmadı. Tevil yollu konuşması, rejim ve aile düzenine karşı cephe almış çevreleri sevindirdi.

Evvelâ toplatılan eserler sanat eserleri midir? Sanat eseri ise bu yayımlara «Sanat Eseri» diyecek kimdir? Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kuruludur. Sanat eseri ola-

bilecek kitapların asgari müşterekleri vardır. Yoksa her aklına esen kişi «Bu sanat eseridir» diyerek kendi inançsızlığı yönünde yazılmış eserleri ancak kendi parası ile, kendi kütüphanesine alır ve dilerse kendi çocuklarını aşağılık «seks» ve menfur «rejim düşmanlığı» kitapları hayranı yapabilir... Ancak şu var ki memleketimizde «Kanun dışı» sayılan fikirleri eylem haline getirmek için çocuklarına telkin etmesi bile suçtur.

Aşağılık mizah eserleri ile ciddi bir nesil yetiştirmeye imkân yoktur. Bu espriyi aşırı sol sağdan çok daha fazla bildiği için en yıkıcı fikirleri bin tebessüme sarıp «Mizah» kalıpları içinde çocuklarımıza iletiyor.

Okul kitabı eğitimcinin konusudur

Millî Eğitim Bakanlığının bir görevi de neyi, ne dozda hangi usul ve metodlarla çocuklara öğretmeyi tesbit etmektir. Hiçbir ilkokul öğrencisi «Bize neden Einstein nazariyelerini okutmuyorsunuz» diyemediği gibi, «Neden kütüphanemizde filân veya falan yazarın argo dolu kitabını bulundurmuyorsunuz» da diyemez. İlk, orta ve lise öğrencileri reşit değildir. Kanun nazarında iyiyi ve kötüyü ayırdedemedikleri için işledikleri suçtan ötürü ya hiç ceza almazlar, yahut hapishane yerine ıslahaneye gönderilirler. Liselerde, orta ve ilkokullarda bundan ötürü idarenin muhatabı aile velisidir.

İyi ve kötüyü ayırdedemeyen çocuklarımıza «Kitaptır ve de kötü kitap yoktur» diye rastgele kitap okutmak eğitimcilikle bağdaşır şey değildir.

Fakat politikacı, eğitimin kabul etmediği şeyleri bile propaganda aracı olarak kabul eder.

Sayın Millî Eğitim Bakanı okul kitaplıklarından kitapları toplatırken eğitimciler yerine politikacıların seslerine kulak verdiği için çelişmeye düştü. Biz Sayın Erdem'den bu konuda daha açık konuşmasını ve taviz vermemesini beklerdik. Yanılmışız.

Yukarıda memleketimizde değer hükümleri hercümerci olduğunu söyledik. Dosyasız avukat, hastasız doktor, iyi bir gelir kaynağı olduğu için politikacılığı seçebilir. Hele ağzı üçbeş kelime lâf edebiliyorsa «Büyük politikacı» diye geçinebilir. Ne var ki eğitimci olamaz. Eğitim ve öğretim asgari bir kültür ister, psikoloji, biyoloji ve pedagoji gibi bugün bağımsız birer ilim olmuş bilgilerden haberli olmayı gerektirir.

Bütün bunlara sahip olmadan 6—18 yaş gençliğine nele-

rin faydalı, nelerin zararlı olduğunu bilmeye imkân yoktur. Bizim politikacılarımızın neleri bilip neleri bilmedikleri okul kitaplıkları hakkında ileri sürdükleri fikirlerden belli olmuştur.

Anayasamız, Anayasaya dayalı olması gereken diğer yasalarımız başıboş nesiller yetiştirmemizi emrediyor?

Kışkırtıcı olmaktan başka hiçbir şey olamamış, evlat sevgisi duymamış politikacı, ağzına geleni söylüyor. Halbuki 0—1 yaş çocuğunun neleri yemesi lâzım geldiğini, 1—6 yaş çocuğunun nelerle ilgilendirilmesini, 6—12 yaş çocuğunun neler öğrenmesi, tehlikeli yaş olan 16 yaş bunalımına giren çocukların nasıl eğitileceğini ilim ortaya koymuştur.

İlme sırt çeviren, politikacı, elbet bunu bilmeyen politikacıdır. Hiçbir baba «Ben 5 yaşındaki çocuğumun önüne süt, viski, şarap ve rakı bırakıyorum, dilediğini içsin» der mi? Diyemediğine göre «Ben 15 yaşındaki çocuğumun karşısına Lenin'i de, Mao'yu da, Atatürk'ü de koyuyorum, dilediğini okusun. Yahut 12 yaşındaki kızının müstakbel kocasını memnun etmesi için kendisine bütün seksüel yayımları salık veriyorum» diyebilir mi?

Kitabın iyi ve kötüsü vardır. Hatta bugün aşırı solcular arasında bir anket yapılsa «Şu, şu yazarları okumayın. Çünkü kötü yazarlardır» demiyecekleri mi sanılıyor. Hani kötü kitap yoktu?

Bir lise öğrencisi ile bu makalenin yazılmasından yarım saat evvel aramızda bir konuşma geçti. Çocuk lisenin son sınıfındaydı. Edebiyat öğretmeni bir edebi romanın özetlenmesini istemiş «Hangi romanı özetliyeyim?» diye bana sordu.

«Sinehli Bakkal» dedim. Reddetti. Halide Edip aristokrat imiş.

«Yaban» dedim. Yakup Kadri toplumun gerçeğini bilmiyormuş.

«Çalıkuşu» dedim. Reşat Nuri masalcıymış.

O zaman «Öğretmeniniz hangi yazarı seviyor?» demek zorunda kaldım. Üç isim verdi. Eserlerinde «Anadolu gerçeğidir» diye açık-saçık sözler, cinsi münasebet sahneleri bulunan üç yazar ismi ve «Bunların hangi eserlerini salık verirsiniz?» dedi.

Ben «Öğretmeninizin sevdiklerini, edebiyat tarihimiz tanımıyor» sen git öğretmeninden sor, dedim.

Nesilleri böyle yetiştiriyoruz. Kitabın iyisi kötüsü olmazmış... Öğretmenin bu kadar aşağılığı olduktan sonra kitabın neden kötüsü olmuyormuş?

Ah Sayın Erdem, biraz cesur olsaydınız milyonlarca anababadan hayır dua alırdınız.

(Tercüman - 24 Ocak)

⊙

BUNLAR MI KİTAP?

Ergun GÖZE

Millî Eğitim Bakanlığı, solcuları zengin etmek için, büyük miktarlarda alınmış ve mektep kütüphanelerine doldurulmuş bulunan, eserleri ayıkladı. Bir mektep kütüphanesinde ne gibi kitaplar bulunur? Bunu herkes bilir ki, ancak öğretici, seviyeli ve ahlaki iradeyi kuvvetlendirici ilim ve sanat eserleri bulunur. Amma solda ne ilim vardır, ne sanat, ne de ahlâk. Onun sanatı propaganda, ilmi propaganda ve ahlakı yıkmaktan ibarettir. Millî Eğitim Bakanlığı da, bu tip sol kitapları okul dışına defledi. Anarşistlerin cesetlerine bile toz kondurmayanlar, hapisteki sabotajcıların kahvelerinin az veya çok şekerli olup olmadığını bile kontrol edenler. Hemen harekete geçtiler ve ilk defa bu kadar şuurlu bir millî kadronun eline geçmiş bulunan Millî Eğitimi toptan «Kitap ve ilim düşmanlığı» ile suçladılar. Bir yaylım ateşi açtılar ki, demeyin gitsin. Beylerderesi'nde jandarmaya kurşun kusan anarşistleri bile geçtiler.

Millî Eğitim Bakanlığı toplattığı kitaplardan bazılarının fotokopilerini göndermiş. Aslında şuraya bu sayfaları almak lazım ki, bunların ruh röntgenleri, sanat seviyeleri fikir sapıklıkları meydana çıksın. Amma mümkün değil, çünkü bu sütunun haya damarı çatlamamıştır. Allah çatlatmasın da. Ancak.. Hayasızca hücumları karşılayabilmek için bazılarını burnumuzu tutarak tarif etmeye çalışacağız. Okuyucu o tarifi yüz ile bin ile çarpıp gerçeği düşünsün.

Bu kitaplardan birisi, çok meşhur, bugünlerde epey düşkün, bir yazarın romanı. Rahmetli Peyami onun için «zeki oğlandır, komünist olsun sanmam» derdi. İşte rahmetli Peyami'yi yanıltan bu vatandaş, marksist «eylemlerinden» sonra tutmuş bir roman yazmış. Froyd'u almış. Bu kusmuğu bir de kendi ağzından kusmuş. Bana gönderilen satırlar, hizmetçi kızla, en hayasız cinsinden, etek altı konuşmaları güya bi-

limsel bir ton ile veriyor. Bunun neresi «Eğitim» neresi sanat. Neresi edep neresi edebiyat, üstelik müstekreh. Oturak muhteviyatı laboratuvarda bağırsak hastalığını teşhise yarayabilir, amma edebiyatta, ruh sakametinden başka neyi gösterir?

İkincisi, eski TÖS Genel Başkanlarından birisinin. Konusu, tam onlara göre. Adam, oğlunun karısını, yani gelinini ayartıyor, sayfa sayfa, en cılk kelime ve aşağılık tabirlerle bunu anlatan eser mi Millî Eğitim Bakanlığının kütüphanelerini süsleyecek?

Üçüncüsü, bir yeni ve şişirme şöhretin. Çok afedersiniz. Bu kahramanın kahramanı, eşeğiyle aşk yapıyor. Sanat olayı bu.. O da kâfi gelmedi ise, bir çocuğun ırzına geçilişini, salya sümük, sapık ve aşağılık bir tarzda uzun uzun anlatıyor. Bu mu yazarlık? Bu mu sanat? Bu mu öğretmenlik, bu mu millî eğitim?

Dördüncüsü, zorla şişirilmiş bir sol balon. Başına gelen belayı hâlâ anlamadı, nereden geliyor. Amma buyurun, kitabından şu pasajı ve anlayın.

«Ne diyorum, biliyor musun avrat. Tutacaksın şu Allahı, üç kış aç bırakacaksın, sonra vereceksin eline kazmayı ama kazma ağır olacak, öyle ağır ki, zor kaldıracak, çalıştıracaksın güneşin altında, bizim yediklerimizi yedireceksin, bizim çektiklerimizi çektireceksin. Sonra da bir güzel döveceksin, öyle döveceksin ki, bir ay kalkamayacak yataktan, kolunu kanadını kıracaksın. Öyle kör topal bırakacaksın ortaya, bak o zaman nasıl kuzu kuzu olacak. Kalemi aldı mı eline duracak, ne yazacağını şaşıracak..»

Şimdi şu basitliğe, zavallılığa, cıvıklığa bakınız. İnkârda bile, küfürde bile bir seviye olur. Küfür bile bu kadar ucuz değildir, bu devirde. Hâlâ ikibin sene önceki zavallı kelle. Ve şimdi sormaz mısınız? Tahsil çağındaki yavruların eline verilecek kitaplar bunlar mı? Behey kitapsızlar bunlar mı kitap?

(Tercüman 30 Ocak)

MÜSTEHCENİN DE ÖTESİNDE BAYAĞILIK NE ZAMAN FİKİR SAYILMIŞTIR?

Bazı gazetelerin baş sayfalarına bastıkları bu resimde, Sayın Bay İsvan işportada kitap satan birisi gibi görünmektedir. Bu kitaplar Millî Eğitim Bakanlığı'nın okul kitaplıkla-

rından çıkarttırdığı «roman»lardır. Sayın Bay İsvan onları Belediye'nin parası ile almış ve Belediye Kitaplığı'na koydurtmuştur. Bu pozu ile de demektedir ki; «Ey kitabın ve okuma özgürlüğünün değerini bilenler, kitap ve okuma düşmanlarından oluşan hükümetin mahzene attıklarını ben, kendi yetkim çapında gün ışığına kavuşturdum».

İnsanları ve aklı hiçe sayanların, bir; bir de düşünüp taşınmaya ömür boyu heves duymamış fazla açıkgözlerin kârıdır bu davranış; zira.

1) Nasıl yumurtanın kokmuşu, elmanın kurtlusu ve çürüğü varsa, kitap denilen şeyin de ele alınmaması, Sayın Bay İsvan'ın veya herhangi bir vatandaşın evine değil ama okul kitaplıklarına girmemesi gerekenleri vardır. Kitabın değeri kitap oluşundan gelmez, kitap kitaptır diye dokunulmazlık kazanamaz. Bayağı kitaplar vardır, iğrenç kitaplar vardır, üçkağıtçıların yazdığı kitaplar ve belli bir maksat için yazılmış kitaplar vardır.

2) Sayın Bay İsvan çoluk çocuğunun böyle kitaplar okumasını ister mi?

3) Gene Sayın Bay İsvan, paralelindeki kimselerin, okullarımızda dinle ve milliyetçilikle ilgili şeyler okutuluyor diye kopardıkları yaygaranın, birtakım kitaplara karşı çıkılabileceğini, bu hakka gerekçe olduğunu düşünemez mi?

4) Ve nihayet, Sayın Bay İsvan, arkalarında işportacı pozu vermeye razı olduğu kitapları okumuş mudur?

Bir insanın ne olup ne olamayacağı ancak seçtikleri ve savundukları ile belli olur. Sayın Bay İsvan'ın da okumayı ve kitabı değerlendirme bakımından ne olup ne olamayacağını göstermek için, savunduğu, arka çıktığı kitapların niteliğini açıklamak isteriz. Ve, bu işi yaparken onların iğrençliğini ne kadar perdelemiş olursak olalım, okuyucularımızdan gene de özür dileriz:

«Roman» adı altında basılmış bu kitaplardan birisinde, bir delikanlının bir eşekle cinsi münasebeti ayrıntıları ile anlatılmakta, bir başkasında ise, yeni yetme bir oğlan çocuğu ile genç bir kızın fingirdeşmeleri ve oğlanın kendi kendini tatmini, gene uzun uzadıya verilmektedir.

Sayın Bay İsvan böyle kitapları okuyabilir, beğenebilir ve evinde de bulundurabilir. Ama, karakter yapıları çok daha başka olan ailelerin ve öyle aileleri temsil eden bir bakanlığın bu tür kitapları okul kitaplıklarından çıkarttırmasına yalnız kendisinin değil, hiç kimsenin itiraz hakkı yoktur.

Politik bir mesaj taşıyan, yâni belli bir ideolojinin propa-

gandasını yapan kitaplara gelince, genel bir okul kitaplığında bunların da yeri elbet yoktur. Bunu Sayın Bay İsvan'ın kendisinin de kabul etmesi için soruyoruz: Faşizm'i veya ırkçılığı telkin eden bir kitabın o kitaplıklara sokulmasına Sayın Bay İsvan razı mıdır?

Okullar ve Millî Eğitim Sayın Bay İsvan'ın da, kendi seviye, anlayış ve karakterinde olanların da baba malı değildir. Tıpkı başka seviye, anlayış ve karakterlerin de olmadığı ve olamayacağı gibi.

Ama Sayın Bay İsvan ve kendisi gibiler, nasıl başkaları için hüküm veriyorlarsa, başkaları da, kendilerinin seviye, karakter ve anlayışları için, böyle tercih ve savunmalarına dayanarak, çürütülemez bir haklılıkla hüküm vereceklerdir.

Bu hükmü sayın Bay İsvan'ın kendisi istemiş, hattâ zorlamıştır. Sayın Bay İsvan'ın kitap işportacısı pozundaki resmi unutulmayacak ve şu resimaltı ile hatırlanacaktır: Müstehçenin bayağının ve Anayasa tahripçiliğinin okul kitaplıklarında bile savunucusu idi!

(Tercüman - 31 Ocak)

⊙

«KİTAPLARA ÖZGÜRLÜK HAFTASI» DÜN BAŞLADI

Türkiye Yazarlar Sendikası ile Karikatürcüler Derneği'nin ortaklaşa düzenledikleri «Kitaplara Özgürlük Haftası» dün Tepebaşı'ndaki Karikatür Müzesi'nde başladı.

T. Yazarlar Sendikası Başkanı Aziz Nesin'in bir konuşmasıyla açılan «Kitaplara Özgürlük Haftası» dolayısıyla Sendika imza günleri düzenlerken Karikatürcüler Derneği de geleneksel sergisi çerçevesinde üyelerinin «Kitaplara Özgürlük» konusunu işleyen karikatürlerine yer verdi.

Bu sayfalarımızda birkaç örneğini gördüğünüz karikatür sergisi 15 nisan'a kadar Karikatür Müzesi'nde kaldıktan sonra Çemberlitaş'daki Darüşşafaka Sanat galerisi'ne götürülecek.

T. Yazarlar Sendikası'nın Millî Eğitim Bakanlığı'nca okul kitaplıklarındaki yerli yabancı tanınmış yazarların kitaplarının toplatılmasını protesto ve kınama amacıyla hazırladığı

«Tolatılan Kitaplardan Seçmeler» adlı eser de bu hafta satışa çıkarıldı.

Bilindiği gibi, Millî Eğitim Bakanlığı'nın tutumu Türkiye içinde ve dışında sert tepkilere yol açmış, olayı bir basın toplantısı düzenleyerek kınayan TYS, protestoları çeşitli biçimlerde sürdürme kararı almıştı.

«Kitaplara Özgürlük Haftası»nın yalnız Millî Eğitim Bakanlığı'nın tutumunu değil, çeşitli yollardan kitap toplatmaları ve yazarlara yapılan baskıları da kamuoyu önünde kınama amacı taşıdığı açıklandı.

(Milliyet Sanat Dergisi - 2 Nisan)

DİVAN EDEBİYATI MÜZESİ'NİN TARİHÇESİ VE DİVAN ŞİİRİNDEN GÜNÜMÜZE KALANLAR

Galata'daki «Kulekapısı Mevlevihanesi», 27 aralık günü «Divan Edebiyatı Müzesi» olarak açıldı. Topkapı Sarayı ile Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde bulunan konuyla ilgili eserlerin bu müzeye getirildiği belirtiliyor. Kültür Bakanı Rıfkı Danışman'ın açılışını yaptığı müzede, böylece «yazı ve yazmalar», «halı ve kilim», «seramik, cam, ağaç işleri», «taş oyma», «kitabeler», «türbeler» bölümlerinden sonra yedinci bir bölüm oluşturuluyor. Aşağıda binanın tarihçesini ve Gölpınarlı'nın Divan Edebiyatı üzerine görüşlerini bulacaksınız.

Abdülbaki GÖLPINARLI

Mevlânâ Celâleddin, bir şiirinde,

«Dünyada kimseyle uyuşamayız; gökkubbe altında ev kuramayız biz./Sarhoşuz, mahmuruz, susuz: içtikçe içiyoruz; herkes yeter demiş; bizim yeterimiz yok./Rahmet denizidir bu; düşmansa üstündeki çer-çöp. Her çer-çöp için gönül dalgasından vazgeçemeyiz biz:/O ölümsüzlük diyarında Nuh gibi, Halil gibi aşk köşkünden başka bir yapı kurmayız biz./Avlanmak istedik mi, uçup gittiğimiz yer, Kafdağı'dır; akbaba gibi leş avlamayız biz./Kapkara hırs toprağına, meyvası cefa olan fidanı dikmeyiz biz./Gözümüz, onun kutluluk tadındayken kutlu cana bile tenezzül etmeyiz biz./Sus, bundan böyle, cinsimizden olmadığı için pek o kadar nazına, kafiyeye de aldırış etmeyiz biz diyor. Bu şiiri, kendisine bir ev, bir yurt, bir tekke yapmak teklif edildiği zaman söylemiş; böyle birşey kabul etmemişti Mevlânâ. Çünkü o, «Canlar kıblesiyim ben, gönüller Kâ'besi'yim. Arş'ın mescidiyim ben, Cuma mescidi değilim./Sâf aynayım ben, kararmış, sırı dökülmüş ayna değilim: Tûrusînânın gönlüyüm ben, kinle dolu gönül değilim./Âlem

tekkesinde, dünya medresesinde, benim gönlü sâf sûfî; yün hırka giyen sûfilerden değilim ben» diyordu. Alem, tekkesiydi onun; dünyâ da medresesi. Ama gene de dostların zoruyla, zamanında, hem evi, hem medresesi olan yerin yanına birkaç oda kurulmuştu. Eflâkî'nin «Dâr'ül-Uşşak- Aşıklar yurdu» dediğine göre bu yapılar, Mevlânâ'nın feyzinden faydalanmak aşkına düşen, belki de babasıyla ve onunla Belh'ten gelen yersiz yurtsuz dostlar için kurulmuştu.

Hind-İran ve Roma tesirleriyle yoğrulan, bir yandan zâhitliği, bir yandan rintliği, bu iki zıt görüşü ve inancı temsil eden tasavvuf, medresenin karşı durmasına rağmen bünyeleşmiş, İslâm'daki irfânı benimsemiş, ilk tekke, Şam'da hicretin ikinci yılında (M. VIII) kurulmuştu. Mevlânâ, mezhepler sınırını aşan bilgisiyle medresenin, dinleri insanlık potasında eriten irfânıyla tekkenin mümessiliydi. Böyle bir bilgin ve ârifin adına kurulan Mevlevîlik, tekkenin, zikrin, ayrı bir giyim-kuşamın ve vakfın aleyhinde bulunan ve halktan ayrılmayan «Melâmet» yolunun bir kolu olmakla beraber tekke kurmaktan gene de kaçınamazdı; nitekim daha önce gene Melâmet esaslarına dayanan Kalenderlik de tekkeleri olan bir tarikat haline gelmişti. Hattâ Melametin ideolojisinin, esnafı teşkilatlandırarak, loncalar kurarak halkı kucaklayan Fütüvvet ehlinin bile zaviyeleri vardı; her toplumun bir toplantı yeri olmasından daha tabiî birşey olamazdı. Mevlânâ, babası Sultân'ül-Ulema (Bilginler padişahı) Bahâeddin Muhammed Veled'in kabri üstüne bir türbe yapmak isteyenlere de izin vermemiş, «Gökkubbeden daha yüce bir türbe mi olur» demişti. Fakat tam bir teşkilâtçı olan oğlu Sultan Veledin zamanında, kendisine, babasının yattığı yeri de kucaklayan «Yeşil Kubbe» yapılmış, türbeye vakıftan su sağlanmış, türbesiyle, hucreleriyle, Cemâat Hânesiyle (Toplantı ve öğrenim yeri) Mevlânâ Dergâhı kurulmuştu.

Oğlunun ve torunu Ulu Ârif Çelebi'nin zamanında, Konya'dan başka Anadolu'nun birçok yerlerinde Mevlevî-Hâneler (Mevlevî tekkeleri) yapılmıştı hattâ Mevlevî köyleri bile belirmişti. XV-XVI. yüzyıllarda ana tarafından Mevlânâ soyundan gelen ve coşkun bir Mevlevî kalenderi olan Divâne Mehmed Çelebi, Mevlevîliği Anadolu sınırlarından aşırmış, Arabistan'a ve İran'a dek yaymış, oralarda da Mevlevî-Hâneler kurulmuştu.

İstanbul'da ilk kurulan Mevlevî-Hâne, Fatih devrinde (1451-1481), bugün Şehzâde câmiine giden anacaddenin sağ yanında, kiliseden camiye çevrilen, sırtını Bizans yapısı, Türk

onarımı Bozdoğan kemerine dayamış bulunan ve şimdi bir eseri bile kalmayan Kalenderî-Hâne zâviyesidir. Bu zâviyenin vakfiyesinde, zâviyede bir şeyhin, bir de «mücâvirlere» yemek verilmesine bakan kişinin bulunması, cuma namazlarından sonra «Mesnevi» okutulması, dört kişilik bir mutrib heyetinin katılmasıyla yapılacak semâ' meclisinin bir aşirle tamamlanması şartları var. Bu Mevlevî-Hânenin pek az bir zaman sonra her nedense adı anılmamakta ve 897 hicrîde (1492), Dîvâne Mehmed Çelebi adına kurulan Kulekapısı Mevlevî-Hânesi, İstanbul'da kurulan ilk Mevlevî-Hâne olarak gösterilmektedir; herhalde Kalenderî-Hâne, ya yandı, bir daha yapılamadı, yahut da medrese oldu.

27 aralık cumartesi günü «Dîvân Edebiyat Müzesi» adı altında açılış töreni düzenlenen bu Mevlevî-Hâneye, Kulekapısı Mevlevi-Hânesi denmesinin sebebi, Galata Kulesi civarında bulunması dolayısıyledir; Galata Mevlevî-Hânesi de denirdi. Burası, Fâtih'in Hâssa gulâmlarından Veliyeddin oğlu İskender Paşa'nın bahçesiymiş ve denize dek uzanırmış. Dîvâne Mehmed Çelebi İstanbul'a geldiği zaman, Mevlevîliğe bağlı bulunan Paşa, onun da huzuruyla bu bahçede bir ayn-ı cem tertiplemiş, ertesi günü de bahçesini Mevlevîlere vakfetmiştl. II. Beyazıt zamanında 897 hicrîde (1491) vakfedilen bahçeye sonradan bir Mevlevî-Hâne kurulmuş, Sinoplu Safâyî Ali Dede de Dîvâne Mehmed Çelebi tarafından halîfe ve şeyh atanmıştır. Sonradan tekke, Halvetîlerin eline geçmiş, 1631'de vefât eden ve Kasımpaşa Mevlevî-Hânesini kuran Abdî Dede, burasının Mevlevîlere âit olduğunu ispatlamış, Mesnevî şârihi olup Ankaravî diye tanınan Rusûhî İsmâil şeyh atanmış, ondan sonra, tekkelerin kapanışına dek Mevlevî-Hâne olarak kalmıştır.

Şunu da söyleyelim:

«Hadîkat'ül-Cevâmi», bu İskender Paşa'yı, Kanunî devrinde Bostancıbaşı bulunan ve Kanlıca Câmiini yaptıran İskender Paşa sanarak yanılmıştır. Fatih'in gülâmlarından olan İskender Paşa'nın, İstanbul'da, Sarıgüzel'de (Sarı Gürz) bir de câmii vardır; Kulekapısı Mevlevî-Hânesine, Vize Kazası köylerinden Karabökçük köyündeki tarlasını da vakfetmiştir. 912'de Bosna'da ölmüş, Vize'ye nakledilerek oraya defnedilmiştir. Bütün bu bilgileri, rahmetli Ahmed Nuri Ebüssuudoğlu'nun «İstanbul Mevlevî-Hâneleri hakkında tarih ve edebiyat bakımından tedkikler: Galata Mevlevî-Hânesi» adlı eserine borçluyuz. Bu basılmamış eser, şimdi nerdedir, kimdedir? Bunun bulunup açılan Müze Kütüphanesine mal edilmesi gerek-

tir. Biz haber verdik, ilgili makamlara da bu işi başarmak düşer.

İşte açılan Müzenin kısa hâl tercümesi budur.

Şimdi gelelim «Divân Edebiyâtı Müzesi»ne:

Bu ad, içimi dökmeye büyük bir fırsat verdi bana. Vaktiyle ben, bir «Dîvân Edebiyatı beyânındadır» yazmıştım; bu eser, epeyce de gürültüler koparmıştı; hattâ rahmetli Ataç bile «Ayıp derler bu senin yaptığına Abdülbâki, Neşâtî'yi biz senden öğrenmedik mi» gibi serzenişlerde bulunmuştu. İtirâf edeyim; gerçekten de ayıptı; yerilirdi, yergilerimin çoğu da hâlâ doğru; ama öyle yerilmezdi; övülecek yanı hiç mi yoktu? O benim dünümdü; yazılarımda derim ya; dününü bilmeyen, bugününü bilemez, yarınını düşünemez. Evet, Dîvân şâirlerinin çoğu saray çevresinde toplanmış, medhiyeler düzmüş; ama onda benim târihim var, dünüm var; insânî görüşüm, yurt sevgim de var. Sırası gelince,

«Et lokması lâzım mı, doyurmaz mı seni nan?/Zehr olsun o lokma k'ola pes-mande-i dûman» (1) diye bağıran köpürüşüm,

«Baş eğmeyiz edâniye dünyâ-yı dûn için,/Allâhadır tevekkülümüz, i'timâdımız» (2) diye ferâgatım,

«Bu izz-i nefs Reşîdâ Hudâ emânetidir,/Anı fedâ edemem en büyük penâha dahi» (3) beytiyle Arş'a çıkan izzet-i nefsim var. O da «Kadem-kadem» devrini aksettirmiş, o da «Cihan-cihan» beni, benim seyrimi bildirmiş. Bu sözleri bir «itirâf-ı zünûb» olarak söyleyip şimdi hiç de o fikirde olmadığımı, hattâ o zaman bile olmadığımı, onun, bir tehevvür sayhasından ibâret bulunduğunu belirttikten sonra asıl söze gelelim:

«Dîvan Edebiyâtı Müzesi» sözünden birşey anlamadım dersem ayıplamayın beni; «Divan Edebiyâtı beyânındadır»ı yazdığımdan dolayı da ayıplamayın artık, olmaz mı?

Evet, «Dîvân Edebiyâtı Müzesi»; fakat bu müzeye neler konacak? Dîvan şâirlerinin elyazıları mı, kalemleri, divitleri, hokkaları, müsveddeleri mi? Yoksa dîvanları mı, resimleri mi? Bunların çoğu yok. Divanlar, kütüphanelerde ve hiçbir kü-

---

(1) Et lokması lâzım mı; ekmek doyurmaz mı? Alçakların artığı olan lokma zehir olsun.

(2) Alçak dünya için alçaklara baş eğmeyiz; dayancımız da Allâh'dır, güvencimiz de.

(3) Ey Reşîd (Şâirin adı), izzet-i nefis, Allah emânetidir; onu en büyük sığınılacak yere, kişiye bile fedâ edemem.

tüphaneden hiçbir kitabın bir başka yere nakli câiz değildir; «Şart-ı Vâkıf, nass-ı Şâri' gibidir.» Bütün divanların, mecazları gösteren «Tercemân-ül-Belâga», «Bahr'ül-Maârif» gibi eserlerin mikrofilmleri konacak, arayan hepsini orda bulup büyütme makinasıyla okuyabilecek mi yoksa? Bizim aklımız ermedi; fakat bu adı koyanlar, elbette birşeyler düşünmüşlerdir.

Biz burasını, bir Mevlevi, bir Mevlevîlik, yahut bir Tarikatler, yahut Tasavvuf Müzesi olarak düşünüyorduk. Orda iki bölüm olabilirdi. Bir bölümü Mevleviliğe ayrılır, Deste-güller, Tıyğbenler, Elifi nemedler, Haydariyeler, Resim hırkaları, sikkelerin, destanların çeşitli nümüneleri teşhîr edilir, mankenlerle canlandırılır; öbür bölümünde çeşitli tarikatlerin tacları, teberler, keşküller, güller v.s. yer alırdı. Hattâ bir ayrı bölümde de levhalar, Şehzâdebaşı'ndaki medresede, Yenicâmi'deki yerde çürümeye bırakılmış levhalar, yazılar, Kur'anlar, bütün bunlar bir heyet tarafından değerlendirilip teşhire arzedilirdi.

Ama ne olursa olsun, iyi niyetle atılan her adım, iyiye doğruya varır. Değil mi ki böyle bir Müze açıldı; elbette iyi olacaktır; ümitliyiz. Başaranları, bu işte çalışanları ve çalışacakları kutlarız.

(Milliyet Sanat Dergisi 2 Ocak)

KULE-KAPISI VE ŞEYH GALİP

Ahmet KABAKLI

Geçen hafta içinde, İstanul Tünel'in, Yüksekkaldırım'a inen köşesinde, eski ve ünlü KULE-KAPISI MEVLEVİHANESİ, Divan Edebiyatı Müzesi olarak, Kültür Bakanı Sayın Rıfkı Danışman ve Müsteşarı Sayın Prof. Emin Bilgiç tarafından açıldı.

İstanbul ve başkentin, milli kültüre bağlı seçkinleri, birçok sanatkâr ve ilim adamları, kültürümüzün büyük bir kaynağını gün ışığına çıkarmak azmiyle açılan, bu harika biblo yapılı, eski ve canlı ilim, kültür, sanat yuvasının açılış törenini sevinçle gördüler. Müzeyi, tarihî-manevî kültürümüze bağlılığın bir nişanesi olarak açan Rıfkı Danışman'ın temsil ettiği milliyetçi görüşü alkışladılar.

Bu arada «Divan Edebiyatı Müzesi» fikrinin ortaya atıcısı

ve birçok inceliklerin hazırlayıcısı olan Prof. Mehmet Kaplan'ın, bu yapının onarımı ile müze tasarısını beş yıldan beri sürdüren Sayın Mehmet Önder'in ve müzenin manevî zeminini, geleneğe göre tanzimini tam vukufu ve hasbi sevdası ile başaran Sayın Necati Elgin'in gayretleri minnetle anıldı.

Yeni açılan müze 430 yıllık bir sanat, ilim, kültür merkezi olup yakın zamana kadar «Galata Kule-Kapısı Mevlevihanesi» diye anılmıştır. İslâm dünyasında 100 kadar mevlevihane içinde mertebe itibariyle Konya Mevlevihanesi'nden sonra gelen en büyük merkez olmuştur. Bir padişahın (III. Selim) bugün de mevcut olan Hünkâr mahfili'ne bizzat, gelip seyrettiği biricik mevlevihane de burasıdır.

Bugün müze olarak açılan külliye Semâhane, Derviş hücreleri, hünkâr mahfili, kütühane, sebil, matbah, şadırvan ve hâmuşân (mezarlık) bölümlerini içine almakta olup, Türk-Osmanlı mimarisinin en zarif yapılarındandır.

Girişin sol tarafında yan yana iki türbede, Divan Edebiyatı'nın büyük şairi ve dergâhın en şöhretli postnişini ŞEYH GALİB, (Galib Dede) ile Mevlâna Mesnevisi'ni şerh edenlerin en büyüğü olarak «Hazreti Şârih» diye anılan ŞEYH İSMAİL ANKARAVÎ DEDE yatmaktadır.

Galata Kule-Kapısı Mevlevihanesi, Şeyh Galib ve çok sevdiği Esrar Dede gibi en büyük iki şairin yanısıra 70 kadar «divan» sahibi şair ve birçok besteciler, bilginler, mesnevihânlar yetiştirmiştir. Bunların bir kısmı, Mevlevihâne'nin «Hâmuşân-susmuşlar» adı verilen mezarlığında gömülüdür.

Prof. Mehmet Kaplan, bu Hâmuşân'ın girişine, mermer bir levha üzerine yazılmak üzre, Şeyh Galib divanından birkaç beyit çıkarmış. Bana da göstermek lütfunda bulundu. Böylesine orijinal bir parçayı seçip çıkarmasından ötürü, kendisine övgüler söyledim.

Bir mezarlıkta sevilen merhumlar nasıl canlanırlar, nasıl sessiz konuşur ve şaşılacak bir güçle yaşatılır! Adeta bir senfoni sesini nasıl verirler. Ben bu erişilmez beyitlerde gördüm

«Kelâm-ı samtı deryâlar gibi pür-cûş söylerler
Muhabbet sırrını birbirine hâmuş söylerler
.....
Rumuz-ı aşkı cümle bi-zebânu guş söylerler
Gözüm düş oldu gördüm bir güruhi hep külâhiler
Acep heybet, heybet şevket, acep tarz-ı İlâhiler»

Şeyh Galib, büyük ihtimalle, bu dergâhın «Hâmuşân»ında yatan yakınlarının, (Hep külâhiler dediği) ölmüş mevlevi-

lerin, o gün yaşamakta olanların âyinlerine, sema'larına, söz, sohbet ve muhabbetlerine katıldıklarını beyan ediyor. Onlar ki :

«Sessizlik (sükût) kelâmını, deryalar gibi coşkun söylüyorlar. Hiç konuşmadan (sessizce) birbirlerine muhabbet sırını söylüyorlar. Aşk sembollerini hepsi dilsiz söyleyip, kulaksız dinliyorlar. Şairin gözü onlara ilişince hepsinin: «çok heybetli, vakarlı, ilâhi tarzda hareket eden «Külâhiler» (Mevleviler) olduklarını» görüyor.

Galata Kule-Kapısı Mevlevihanesi'nin, «Divan Edebiyatı Müzesi» olarak açılması, İstanbul'un ve Türk sanatının büyük bir eksiğini tamamlama teşebbüsü olmuştur. Fakat bu müze henüz noksandır. Bahçesinin «divan bahçeleri» tarzında düzenlenmesi, bu sıcak ve zarif yapıya, inanmış ve çok kültürlü müdürler, memurlar bulunması, bu dergâhın havasında yetişmiş olanlara, (Sayın Kemal Edip Kürkçüoğlu, Sayın Necati Elgin vb.) burayı bir mektep gibi canlandırmaları için odalar ayrılması gerektir.

İstanbul Belediyesi'ne, üniversitelere ve bütün kültür, sanat ilgililerimize söylenecek bir söz daha vardır: Ecnebi kültür emperyalizminin kol gezdiği, bizden başka her devletin «kültür merkezleri» bulunan koca Beyoğlu beldesinde, elli yıldan beri açabildiğimiz tek sanat ve ilim yuvası bu «Divan Edebiyatı Müzesi» olmuştur.

Kule-Kapısı Mevlevihanesi'nden çalınarak «Evlendirme Dairesi» yapılan binanın da bu müzeye ilâve edilerek, burada Türk sanatiyle ilgili konferanslar, konserler verilmesi, sergiler açılması sağlanmalıdır.

(Tercüman 4 Ocak)

⊙

YENİ BİR MÜZE

Ayten LERMİOĞLU

«Divân Edebiyatı Müzesi» ismiyle onarılan Galata Mevlevihanesi'nin 27 Aralık günü açılış merasiminde Kültür Bakanı Sayın Rıfkı Danışman'ın dâvetlisi olarak biz de bulunduk.

Herşeyden evvel arzedelim ki, bu kıymetli eserin harap olmaktan kurtarılma teşebbüsü, tâ Menderes Hükümeti zamanıdır ve merhum Trabzon Mebusu O.N. Lermioğlu'nun, Devrin Maarif Vekili Celâl Yardımcı ile yazışmalarıyla sabittir. An-

cak her güzel teşebbüse sekte vuran 1960 darbesi bu işi de geri bıraktırmış, sonra zannederim, AP Hükümeti zamanında, Kültür Müsteşarı Sayın Mehmet Önder'in gayretiyle ele alınmış, yıllar yılı süren emekle restore tamamlanmıştır. Fakat ne hikmet ki, açılış merasimi için de uzun bir devre beklenmiştir. Ve işte nihayet küşad, güzide topluluk huzurunda, Sayın Rıfkı Danışman'a nasip olmuştur. Bu sebeple kendilerine teşekkür vazifemizdir.

«Divan Edebiyatı Müzesi», Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'ne bağlı bir kurumdur; bundan sonra Pazartesi harlç hergün, 9.30-17.00 arası ziyarete açık kalacaktır.

Gelelim, derviş hücreleri, Hünkâr mahfeli, semahane, türbe, kitaplık, sebil, hâmuşân (mezarlık), şadırvan ve matbahtan ibaret, büyük bir külliye halindeki Mevlevihane'nin tarihçesine... Bugünkü müzenin bulunduğu yer, vaktiyle Sultan II. Bayezid zamanının ünlülerinden Akıncı İskender Paşa'nın tasarrufu altındaydı; av çiftliği olarak kullanılırdı. Günün birinde, Hz. Mevlâna'nın torunlarından kerametleri zâhir velî, Sultan Divanî Hazretleri (mahlâsı Semai olan Divane Mehmed Çelebi) seyahatleri arasında İstanbul'u teşrif etmiş. İskender Paşa'nın misafiri olarak çiftlikte bir müddet kalmıştı. Ziyaret sonunda İskender Paşa'nın dileğiyle çiftlikten bir kısım yer tapusu ile Sultan Divanî'ye hibe edildi ve burada bir Dergâh yapımına başlandı. M. 1491 yılında tamamlanan Mevlevîhane'nin ilk Şeyhi Sultan Divanî oldu. Ancak, Sultan Divanî kabına sığmayan cezbeli bir ulu dervişti; bir yerde devamlı kalmaktansa seyyah gezmeyi tercih ediyordu. Esasen gayesi, vardığı yere aşk ve irfan ilmeğini atmak, oradan bir başka yere geçmekti. İşte böylece kurulan Galata Mevlevîhanesi, ki Galata Kulesi'ne yakınlığı dolayısiyle Kulekapı Mevlevihanesi de denir, bir kültür merkezi olarak çok kıymetli insanlar yetiştirdi. Âlim, Mesnevîhan, şair, hattat ve musikişinas olarak sıralayabileceğimiz kıymetlere misal olmak üzere Divan Edebiyatımızın gözdelerinden Şeyh Galib'i, «Tezkire-i Mevleviye» ve «Semahâne-i Edeb» eserlerinin yazarı, şair Esrar Dede'yi, Sadrâzam Karamustafa Paşa'nın kardeşi derviş Osman Sineçâk'ı (Gülşen-i irfan hitabıyla tanınır), kimya âlimi, şair ve derviş Mezakî Süleyman Dede'yi; Köprülü Ahmed Paşa'nın Hazine Kâtibi, rindmeşrep ve şair Fasih Dede'yi (üç lisanda Dîvanı vardır); Dîvan sahibi derviş Sun'ullah'ı; âlim ve şair Aynî Dede'yi, «Nazmül Cevahir» adlı üç lisanda lügat sahibidir); Moralizâde Hamit Efendi'nin kızı meşhur Türk şairesi Leylâ Hanım'ı sayabiliriz. Hülâsa olarak ar-

zetmek gerekirse denilebilir ki, bu çatı 430 yıllık mazisinde ilhamını dinden, tasavvuftan alan 70 kadar Dîvan sahibi kıymetli şair yetiştirmiş, yine aynı zaman zarfında 30 Şeyh burada hamları pişirmek için postnişin vazifesi görmüştür...

Avluya giriş yolunun sonunda «Hadıkatü'l Ervah» (Ruhlar Bahçesi)nin bir yanında yer alan türbelerden ikincisinde, III. Selim'in çok sevdiği Şeyh Galib ve Mesnevî'nin en muteber şerhini yaptığı için Hz. Şârih diye anılan İsmail Resuhî Dede (Ankaravî) yatmaktadır. Ankaravî'nin ayrıca onbir kıymetli eseri daha vardır ki, bunlardan «Minhacü'l Fukara» tasavvuf erbabınca meşhurdur.

Diğer Türbe, Dergâh'ın son şeyhlerine aittir; yatırlarından Mehmed Ataullah Dede (Dede, 1001 gün hizmet ve eyvallah ile nefsini terbiye eden, çile çıkaran dervîştir), Arabça, Farsça, Fransızca ve Almanca'yı iyi bilen matematik ve geometri âlimidir; tâlik'de üstad hattat ve güçlü musikişinastır.

Mevlevîhane'nin oymalı, nakışlı semahanesi Türk'ün el sanatlarındaki maharetini göstermeye yeter. Diğer bölümlerde seccadeler, gümüş şamdanlar, rahleler, 1792 yıllarında Padişah III. Selim'in oturduğu mahfelde bazı fermanlar yer almaktadır. Teşhir edilen eserler arasında Mesnevî'nin 500 yıl içinde yazılmış değişik tarihli örnekleri, Fuzulî ve Bakî Dîvanı, Şeyh Galib Dede'nin «Hüsn ü Aşk»ı ve Leylâ Hanım'ın Dîvanı göze çarpmaktadır. III. Selimden başka, avludaki çeşme'nin üstündeki tuğralı yazı ile Sultan II. Mahmud'un semahane kapısı üstündeki kitabe ile Sultan Abdülmecid'in bu kültür yuvasına olan ahlâka ve bağlılıkları kolayca anlaşılmaktadır.

(Sabah - 4 Ocak)

⊙

DİVAN EDEBİYATI MÜZESİ

İnci ENGİNÜN

1975 yılının son günlerinde Istanbul yeni bir müze kazandı. Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'ne bağlı olarak ziyarete açılan bu müze Divan Edebiyatı Müzesi adını taşımaktadır. 27 Aralık Cumartesi günü yapılan açılış töreninde, bu yeni müze hakkında Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Müdürü Can Kerametli, Kültür Bakanı Rıfkı Danışman ve Prof. Dr. Mehmet Kaplan birer konuşma yaptılar.

Divan Edebiyatı Müzesi'nin yer aldığı bina, Istanbul'da inşa edilmiş olan ilk Mevlevihane'dir. Kulekapısı Mevlevihanesi adını taşıyan bu bina 1491 yılında yapılmış, 1766'da geçirdiği yangında hasara uğramış ve yeni baştan imar edilmiş, sonraları da zaman zaman tamir görmüştür. Eskiden geniş bir sahaya yayılmış olan bahçe, bostan ve mezarlığının yerinde bugün, okul, konsolosluk ve evlendirme dairesi ile dükkânlar yer almaktadır. Dar bir demir kapıdan girilen bahçe, dar ve sıkıntılı Beyoğlu semtinde, inanılmaz bir genişlik ve gönül açıcı bir görünüş kazanır. Mevlevihane'den bugün kalan semahâne binasının bulunduğu, altında mutfak ve derviş odalarının bulunduğu yapı, hâmuşân adını taşıyan mezarlık, iki türbe ve eskiden üstü kütüphane, altı muvakkithane bugün idare binası olarak kullanılmakta olan yapıdır. Hâmuşân'da divan şairlerimizden aralarında Leylâ Hanım, Fasih Dede, Esrar Dede'nin de bulunduğu yüz kadar şair, musikişinas, derviş yatmaktadır. Türkiye'de ilk matbaanın kurucusu olan İbrahim Müteferrika'nın mezarı da yine bu hâmuşândadır. Türbelerde büyük Türk şairi ve Galata Mevlevihanesi postnişinlerinden Şeyh Galib, Mesnevi şârihi Şeyh İsmail Ankaravi ve diğer postnişinler yatmaktadır. Tarihimizde meş'um bir rol oynamış, Tanpınar'ın romancı bakışıyla «şahsen çok sevimli, cüretkâr, zarif ve aynı derecede zâlimdi» diye tasvir ettiği Halet Efendi'nin başı da yine bu türbelerden ilkinde gömülüdür. Sadece bu hâmuşân, o susmuş halleriyle geçen yüzyılların romanlarını aksettirmektedir. Müze'nin ilk müdürü muhterem Necati Elgin burada yatanların hepsinin bir listesini hazırlamıştır. Yine Necati Elgin, merhum neyzen Halil Can ile birlikte Galata Mevlevihanesi'nin tarihini yazmışlardı. Yıllar önce tamamlanmış olan bu çalışma basılabilmek için ilgililerin himmetini beklemektedir.

Türk kültür tarihinde raksı, edebiyatı, musikisi, dünya görüşü ile müstesna bir yeri olan Mevlevihane zaten kendi başına bir müzedir. Alt katta semahâne, mihrap bulunur. Semahânenin çevresi seyircilere ayrılmıştır. Kafesle bölünmüş olan kısımlar kadın seyircilere mahsustur.

Üst katta semahâneye bakan bölmeler ile arkada yer alan odalar vardır. Divan edebiyatı mahsullerinin bir kısmı, divanlar, yazılar (hat), çalgılar, v.s. bu arka odalarda yer almış, semahâneye bakan bölmeler ise eskiden olduğu gibi döşenmiştir. Bu bölmelerden mihrabın karşısındaki hariç hepsi kafeslidir. Bu açık bölme mutribhânedir. Mutribhânenin sağında ve solunda üçer bölme daha vardır. Sağdaki bölmelerden biri

Konya şeyhine, biri de hükümdara, soldaki bölmelerden biri yabancı seyircilere mahsusmuş.

Müzenin açılması dolayısıyla güzel bir konuşma yapan ve yıllardan beri üzerinde düşündüğü, Divan Edebiyatı Müzesi Komisyonu Başkanı olarak ilgili bakanlıklara ve mercilere birçok defa bu müzede gerçekleştirilmesi gereken tasavvurlarını bildirmiş olan Prof. Dr. Mehmet Kaplan müzenin eksik de olsa açılmasından duyduğu memnuniyeti belirttikten sonra şunları söyledi :

«Genellikle Türk tarihine bakanlar onun savaşçı tarafını görmüşlerdir. Bu doğrudur, fakat eksik bir görüştür. Türkler savaşmışlardır, zira kurdukları medeniyete yeni yerler açmak, bu medeniyeti yeni ülkelere taşımak ihtiyacındaydılar. Fakat Türkler yaşayış şekli bakımından barışçıydılar ve gittikleri her yerde bu barışçı medeniyet şeklini ifade eden yapılar ve izler bırakmışlardır. Medeniyet yalnız teknik demek değildir. Medeniyetler insana vermiş oldukları değerle mânâ kazanırlar. Türklerin bütün dünyaya karşı savundukları değerler vardır. Türkler insana nasıl değer vermişlerdir? Şeyh Galib'in ünlü terci-i bendinde en mükemmel ifadesini bulan bakış tarzı Türklerin insana bakış tarzıdır. Bu şiiri sizlere okumak istiyorum.

Terci-i bend

Ey dil ey dil neye bu rütbede pür gamsın sen
Gerçi virâne isen genc-i mutalsamsın sen
Secde-fermâ-yı melek zât-ı mükerremsin sen
Bildiğim gibi değil cümleden akvemsin sen
Ruhsun nefha-ı Cibril ile tev'emsin sen
Sırr-ı Hak'sın mesel-i İsi-yi Meryem'sin sen
Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen
Merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen

Bu bakış tarzı Türk milletihin Anadolu'ya gelmesinden sonra ruhu olmuştur. Bu insaniyet fikri Mevlânâ'dan bugüne kadar gelerek Türk medeniyetini kurmuştur. Bu medeniyete bugünkü dünya da muhtaçtır.

Divan edebiyatı genellikle yanlış tefsir edilmiştir. Divan edebiyatı bir medeniyetin edebiyatıdır. Tıpkı halk şiirinde olduğu gibi onda da medeniyetimizin izleri bulunmaktadır. Şair milletiz, kültürlü milletiz. İslâmiyet'i en güzel, en derin din haline getirmişiz. Bu din Türkiye'yi ve dünyayı beslemiştir.

Dünya bugün bu dinin değerini anlamaktadır.

Bu müzenin açılması iki bakımdan önemlidir.

a) Gençler buraya gelecekler ve iftihar edecekleri bir kültür malzemesiyle karşılaşacaklardır. b) Avrupa'dan gelenlerin dikkati bu müze üzerine mutlaka çekilecektir.

Türk edebiyatını seven bir insan olarak gerçekten bu müzenin kazanılmış olmasından sevinç duyuyorum. Asırlar önce atılan kültür tohumu yeşermektedir. Yabancı kültür merkezlerinin kesif olarak bulunduğu bu semtte böyle bir müzenin açılması gerçekleşmiştir, buranın bir kültür merkezi olarak gelişmesini temenni ederim.»

Bu konuşmalardan sonra, bir sema ayini gösterisi ile tören sona erdi, müze ziyarete açıldı. İnşallah temenniler gerçekleşir ve bu müze bir kültür merkezinin nüvesini teşkil eder.

(Hisar - Mart)

TV. de EDEBİYAT

1975 Edebiyat Yıllığı'nda «Radyoda Edebiyat» ve «Televizyonda Edebiyat» başlıklı ayrı bölümler vardı. Millî Cephe iktidarındaki Türkiye radyolarında ve TV. sinde edebiyata yer verilmedi denilebilir. TV. deki sağcı bir edebiyat açık oturumu da yine sağcılarca beğenilmedi. Aşağıda 1976'da TV. deki tek edebiyat açık oturumunu veren bir yazı okuyacaksınız

NOBEL ADAYLARIMIZ VE MİLLİYETCİLER

Zeki ÖNAL

«Nobel Edebiyat Ödülü»nü ülkemizden bir yazarın niçin kazanamadığı hakkında kısa bir röportaj yapılmıştı. Aradan çok geçmedi; bu «tv» programını seyredenleriniz herhalde muhtevayı hatırlayacaklardır.

Solcu olmayan san'at, ilim ve fikir adamlarına söz hakkı verilmediği için TRT'yi sık sık tenkid etmekte idik. Bu defa, Prof. Mehmed Kaplan ve Cemil Meriç de vardı. İsimlerini duyunca, mâhut ambargonun kaldırılmış bulunmasına bilseniz ne kadar sevindim. Heyhat ki işin sonu, başlangıçtaki sevincimi bir acı tebessüme dönüştürdü.

Cemil Meriç'in paradokslarına da açık tezatlarına da alışkınım; o, acılı bir lezzettir. «Nobel'i kazansa kazansa Nâzım Hikmet ve Kemal Tahir kazanırdı» hükmü beni hiç şaşırtmadı. Biraz üzdü o kadar! Gerçi; sayın Meriç'in, Nâzım Hikmet'e hayranlık benzeri bir sempati duyduğunu biliyordum. Ama sanıyordum ki; çok yönüyle değişen bir Cemil Meriç'te o sevgi de artık küllenmiş ve çürümüş olmalıdır. Belli ki yanılmışım!

Bir tarihte şöyle yazmış: «İlhâmı, nazmın an'anevi kalıplarına sığmayan ihtilâlci, şair, dilimize açık denizlerin kükre-

yişlni hatırlatan bir âhenk kazandırdı. Divan gübreliğinde yetişenleri mukaddes bir asabiyete sürükleyen mısraları dalgalar gibi serâzad ve dalgalar gibi ölçüsüzdür.»

Fikrî hayatı bir çok köklü değişim hatlarına sâhip biri için, «mâzi», hatırlatılmaması gereken hatâlarla dolu olabilir; «hâl»i olgunluk vasıflarıyla bezenmiş bir insanın karşısına mazînin belki kendince de reddedilmiş bir hatâsını çıkarmak, benim dürüstlük ölçülerime sığmaz.

Ne var ki; sayın Meriç, Nâzım'ı hâlâ Nobellik (!) bir değer saymaktadır. Bunu «Nobel» yabancılığının değersizliği ile te'vil imkânı da yoktur; çünkü sayın Meriç'in ikinci mağdur adayı Kemal Tahir'dir ve kendisi Kemal Tahir'i Türk romanının yüzakı telâkki eder!

Yaşayan aday olarak Atillâ İlhan'ı gösterecek diye ödüm koptu!

Prof. Kaplan'ın sözleri ise ayrı bir yürek yarasıydı.

Sayın Kaplan'a göre bizden Nobel kazanacak biri çıkamazdı. Çünkü bizde «şahsiyet» yoktur ve «şahsiyet»i oluşturacak şartlar ancak Tanzimat'tan sonra gelişmeye başlamıştır! Din baskıları, gelenek bağları, yazarlarımızı; alışılagelmişlikten kurtulup orijinal bir şahsiyet yapısına ulaşmaktan mahrum ediyor!

Aşağı-yukarı bunları söyledi sayın Kaplan! Nasıl söyledi, hâlâ havsalam almıyor. İnsan; din'den, geleneklerden, milli-manevî değer hükümlerinden koparak mı şahsiyet kazanır? Eğer öyle ise, fikir ve san'at hayatımız (lebâleb) «şahsiyet» doludur! Hiç hayıflanmasın!

Fakat bana öyle geldi ki, sayın Kaplan, bu kelimeleri, hazırlıksız yakalandığı için kontrolsüz ve teemmülsüz kullandı; âdeta savurdu. Kitapları ve makaleleri, bu savrukluktan ezâ duymuş olmalıdır! Hiç değilse, önemli bir kısmı...

Hep solcular konuşturuluyor diye yakınırdık. Millîyetçi bilinenler konuşturulduğunda başımıza yeni üzüntülerin çıkacağını bilmediğimiz sanılmasın. Aydınlığa ihtiyacımız var. Tecrübelerimiz arttıkça, hatalarımız azalacak. Bir-iki misâl sizi ümitsizliğe sürüklemesin. Milliyetçi Düşünce sahipsiz değil; göreceksiniz.

(Sabah -. 3 Ocak)

DİL KONUSU ve TDK

IŞIKÇI : «TV'DEKİ UYDURUK TÜRKÇEYİ KALDIRACAĞIM»

Prof. Şaban Karataş tarafından Televizyon Dairesi Başkanlığı'na atanan Fahrettin Işıkçı «Yapım ve yayın politikasının açıklığa kavuşması» amacıyla düzenlediği toplantıda, bugüne kadar yapılan pprogramları eleştirmiş ve «Müzik ve eğlence yayınları da dahil olmak üzere televizyonda yayınlanan bütün programlar bölücü ve kışkırtıcıydı» demiştir.

Önceki gün yapılan toplantıda, Işıkçı, televizyonun şimdiye kadar bir tek milliyetçi program yapmadığını ileri sürmüştür.

Televizyonun dil anlayışına da karşı çıkan Televizyon Dairesi Başkanı, «Televizyondan uyduruk Türkçe'yi kaldıracağım. Bu dil yüzünden oğlumla bile anlaşamıyorum» demiştir.

Ülkede birlik ve beraberliği koruma ve sağlama yolunun çocuk programlarında dinî ve ahlâkî sohbetlere yer vermekle sağlanacağını ileri süren Işıkçı, televizyon prodüktörlerinin Battal Gazi, Genç Osman, Hazreti Ali'nin cenkleri gibi kültür hazinelerinden kasıtlı olarak yararlanmadıklarını söylemiştir.

Televizyon program yöneticileri de özellikle idarenin yönetmelik dışı davranışlarından ve resmî sıfatı bulunmayan kişilerin programların yayınlarını yasaklamalarından yakınmışlardır.

(Milliyet - 30 Ocak)

MİLLİ EĞİTİM BAKANI, ARI DİLİN MİLLÎ BİRLİĞİ BOZDUĞUNU SAVUNAN BİR GENELGE YAYIMLADI

Hikmet ÇETİNKAYA

Milli Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem, valiliklere bir genelge göndererek, arı dilin milli birliği ve bütünlüğü bozduğunu, bu dilin bir moda salgını olduğunu öne sürmüş, kimi aydınların ve bir kısım basın organlarının bunun etkisi altında kaldığını belirterek, «Bu aşırı ve sorumsuz tutum ve davranışların okullarımızda da bir takım menfi tesirler husule getirdiği, Bakanlığımıza kadar ulaşan şikâyetlerden anlaşılmaktadır» demiştir.

Vallliklerce Milli Eğitim Müdürlüğü aracılığıyla tüm okullara gönderilen genelge ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın 38 cilt ve 1860 sayılı tebliğler dergisinde yer alan «Dilde aşırılıklardan sakınılması» konulu metin, tüm öğretmenlere okutulmuş ve imzalatılmıştır.

Ali Naili Erdem'in imzasını taşıyan genelgede «Milli tarihimizin akışı içinde tabii bir şekilde gelişip zenginleşmekte olan Türkçemiz, son zamanlarda ilim dışı zorlamalar ve aşırılıklarla bu gelişme yolundan saptırılmaya çalışılmaktadır» denilmekte ve bu yüzden de yazı dilimizin konuşma dilinden uzaklaştırıldığı belirtilerek görüşler ileri sürülmektedir:

«Bazı aydınlarımız ile bir kısım basın ve yayın organlarımızı bir moda salgını halinde tesiri altına aldığı görülen bu hareket, yakın nesillerin bile birbirlerinin konuştuklarını anlayamaz duruma gelmelerini şartlandırmakta, 10-20 yıl önce yazılmış, değerli kültür ve sanat eserlerinden faydalanılmaması sonucunu hazırlamakta ve hususiyle aydınlarımızın gittikçe halktan kopması gibi zararlı sonuçlar doğurma istidadı göstermektedir. Bu aşırı ve sorumsuz tutum ve davranışların, okullarımızda da bir takım menfi tesirler husule getirdiği, Bakanlığımıza kadar ulaşan şikâyetlerden anlaşılmaktadır.

Halbuki, bilindiği üzere dil, insanlar arasında anlaşmanın temel vasıtası ve düşünce ve duygularımızı içine sığdırmaya çalıştığımız mahfazadır. Bu niteliğiyle dil, milleti oluşturan, ortak milli kültür değerleri yaratarak, nesilleri birbirine bağlayan ve milli birlik ve bütünlüğün pekiştirilmesinde en büyük rolü oynayan amillerin başında gelir.

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 2. maddesinde belirtildiği üzere, Türk Milli Eğitiminin genel amacı: Türk mil-

letinin bütün fertlerini... Türk milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren yurttaşlar olarak yetiştirmektir.»

Türk kültürünün yüzyıllardan beri sahip olduğu, yarattığı ve geliştirdiği «Millî, ahlâki, insanî, manevî ve kültürel değerler Türk dili ile yazılmış eserlerde ifadesini bulmuştur. Buna göre, biz Türk vatandaşlarına Türk dilini öğretmek ve Türkçe yazılmış eserleri okutmak suretiyle temel kanunumuzun göstermiş olduğu hedefe ulaşabiliriz.

Nitekim, Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 10. maddesinde de, «Millî birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak Türk dilinin, eğitimin her kademesinde, özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçılmadan öğretilmesine önem verilir! çağdaş eğitim ve ilim dili halinde zenginleşmesine çalışır ve bu maksatla Milli Eğitim Bakanlığı'nca gereken tedbirler alınır» denilmek suretiyle, Türk Millî Eğitim Kurumları'nda Türk dilinin nasıl öğretilmesi gerektiği açıkça belirtilmiş ve bu görevin yerine getirilme işi de Millî Eğitim Bakanlığı'na verilmiş bulunmaktadır.

Görülüyor ki, bu konuda ortaya konan ana fikir, Türk dilinin — millî birlik ve bütünlüğünün temel unsurlarından biri — olduğudur.»

Bakan Erdem, öğretmenlere yaptığı öğütlemede ise, dilimizin genç nesillere «özellikle bozulmadan aşırılıklara kaçılmadan öğretilmesinin gerekliliği üzerinde durmuş, salt Türkçeyi bilmenin yeterli olmadığını belirterek şöyle devam etmiştir

«Her Türk, Türk milletinin sahip olduğu — millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerleri — benimsemek, korumak ve geliştirmek için, Türk diliyle yazılmış eserleri de okumalı ve anlamalıdır.

Türk milleti, binlerce yıldan beri pekçok değerli eser meydana getirmiştir. Bunlar Türk milletinin ortak kültür hazinesini teşkil eder. Türk çocuklarının hepsi bu eserlerden gerektiği kadar istifade edebilecek bir şekilde yetiştirilmelidir.

Bu eserlerden bir kısmı eskiden yüksek tabakaya hitap etmek üzere kaleme alındığı için, Türk halkının bilmediği kelime ve terkipleri ihtiva etmektedir. Bunlardan değerli olanlar sırasıyla bugünkü dile çevriliyor. Bununla beraber, eskiden kalma eserler arasında Yunus Emre'nin ve Karacaoğlan'ın şiirleri, Dede Korkut hikâyeleri ve Mevlid gibi Türk halkının bugün de anlayacağı eserler bulunmaktadır. Bu yüzyıl başından sonra, Türk yazarlarının çoğu, eserlerini herkesin anladığı dil-

le yazmıştır. Bunlar arasında çok değerli olanlar vardır. Bilindiği üzere, bu devirde çağdaş Millî Türk Devletinin ruh ve zihniyetini hazırlayan eserler meydana getirilmiştir. Atatürk'ün nutku da bunlar arasındadır. Bu eserler Türk çocuklarına ve gençlerine, millî şuuru aşılamak için paha biçilmez bir hazinedir.

Millî Eğitim Temel Kanunu'nuzun Bakanlığımıza verdiği diğer bir görev de, «Türkçenin çağdaş eğitim ve ilim dili halinde zenginleşmesine çalışmak ve bu maksatla gereken tedbirleri almak»tır. Nitekim, bu konuda ilk tedbir olarak bir akademî kurulması kararlaştırılmış ve bu maksatla hazırlanmış bulunan Türk Dili Akademisi Kanun Tasarısı yüce meclislere sevkedilmek üzere, Bakanlar Kurulu'na sunulmuştur.

Türk dilinin ve Türk kültürünün öğretilmesi her biri ayrı görüşte olan öğretmenlerin şahsî arzularına, zan ve temayüllerine bırakılamaz. Bu yola gidilirse, millî birlik bozulur. Biz, millî eğitim topluluğu içinde çalışan insanlar olarak, milletçe kabul edilmiş, ortak kültür hazinesine malolmuş kelime ve eserleri öğretmek zorundayız.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, dil konusu, millî eğitimimizin en başta gelen konularından biridir. Bu sebeple her derecedeki eğitim ve öğretim kurumlarımız da, dilimizin tabii yollardan gelişip zenginleşmesine engel olabilecek aşırılıklardan, şahsî ve ilim dışı zorlamalardan, bazı okullarda kurulmuş olup da kol faaliyetleri cümlesinden yürütülen — arı dili — adı altındaki çeşitli sun'i teşebbüs ve çalışmalardan kesinlikle sakınılması, her türlü eğitim ve öğretim çalışmalarında ve resmî yazışmalarda ilim verilerine ve kaidelere aykırı, yerleşmemiş, oturmamış kelime ve terimlere itibar edilmemesi hususunda bütün idareci ve öğretmen arkadaşlarımızın gereken titizliği göstermelerini bekliyor ve kanunun emrettiği istikamette gereğini yapacaklarına da inanıyorum.»

(Cumhuriyet - 1 Şubat)

⊙

KARATAŞ 'GERÇEK TÜRKÇE İLE BİR TRT LÛGATI HAZIRLANACAK'

«Yayınlar ideolojik telkinlere kapalı, örflerimize uygun olacak»

TRT Genel Müdürü Prof. Şaban Karataş, Tercüman'a yaptığı açıklamada, TRT'nin Anayasa çizgisinde, millî bir hüvi-

yete kavuşması için elinden geleni yapacağını bildirmiş, bu konuda ilk işin millet bütünlüğünün sağlanmasında en önemli rolü olan dil birliğini sağlayacağını söylemiştir. Prof. Karataş, amacının TRT Yönetim Kurulu ile mükemmel bir koordinasyon kurarak kurumun bağlı olduğu mevzuata göre icraat yapmak olduğunu bildirmiş, «Bugün herkesin şikâyetçi olduğu husus, dil keşmekeşidir. En küçük programlardan, haberlere kadar TRT yayınlarında bu keşmekeşe son verilmesi için gerekli bütün çaba gösterilecektir. Yaşayan ve herkesin anladığı gerçek Türkçeyi ihtiva eden bir TRT lügatı hazırlatacağım. Bu lügat dışında, her önüne gelenin aklına estiği gibi kelime kullanmasını önleyeceğim» demiştir.

(Tercüman - 2 Şubat)

⊙

15. Türk Dil Kurultayı sona erdi

DİL ÇALIŞMALARINI HIZLANDIRACAK YENİ KARARLAR ALINIRKEN, HÜKÜMETİN DİL POLİTİKASI ELEŞTİRİLDİ

Nilgün TARKAN

Türk Dil Kurumu 15. Kurultayı geçtiğimiz cuma günü başladı. 4 gün süren Kurultay'ın son gününde Yönetim Kurulu, Denetleme Kurulu ve Onur Kurulu seçimleri yapıldı. Seçimler sonucunda (aldıkları oy sırasına göre) Prof. Dr. Seha Meray, Doç. Dr. Berke Vardar, Dr. Ceyhun Atup Kansu, Prof. Dr. Doğan Naci Aksan, Prof. Dr. Macit Gökberk, Doç. Dr. Tahsin Yücel, Prof. Dr. Cavit Orhan Tütengil, Doç. Dr. Mustafa Canpolat, Prof. Dr. Ruşen Keleş, Prof. Dr. Gündüz Akıncı, Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek, Ömer Asım Aksoy, Emin Özdemir, Dr. Mustafa Şerif Onaran, Prof. Dr. Bedia Akarsu, Oktay Akbal, Sami Karaören, Cahit Külebi, Ömer Atillâ Sav, Prof. Dr. Bahri Savcı, Prof. Dr. Enver Ziya Karal, Sabahattin Kudret Aksal, Adnan Binyazar, Dr. Semih Tezcan, Doç. Dr. Akşit Göktürk, Prof. Dr. Özcan Başkan, Tahir Nejat Gencan, Prof. Dr. Saadettin Buluç, Orhan Hançerlioğlu, Prof. Dr. İlhami Cıvaoğlu, Mehmet Salihoğlu, Prof. Dr. Vahit Turhan, Fazıl Hüsnü Dağlarca ve Prof. Dr. Vecihi Hatiboğlu Yönetim Kurulu üyeliklerine; Özcan Atalay, Fahrettin Uluç, Osman Ersoy, Ali Rıza

Önder ve Mehmet Tuğrul Onur Kurulu üyeliklerine; Muzaffer Uyguner, Sabahattin Teoman, Muammer Uygur da Denetleme Kurulu üyeliklerine getirildiler.

Kurultay, Türk Dil Kurumu Başkanı Macit Gökberk'in konuşmasıyla açıldı. Gökberk, Türkçenin özleşmesi ve olgunlaşmasıyle, Türk ulusunun çağdaşlaşması arasında bağlantı olduğunu söyledi, «Özleşen ve olgunlaşan Türkçeye karşı çıkanlar, çağdaş bir ulus olmaya da karşı olanlardır» dedi. Dil Akademisi tasarısını eleştiren Türk Dil Kurumu Başkanı bu konuda da şu görüşlere yer verdi

«Akademiler kurulmuş, oturmuş dillerin yapıları, yasaları üzerinde çalışan, araştırmalar yapan resmi kuruluşlardır. Türk Dil Kurumuna verilen görev ise, Türkçeyi, kendi öz değerlerine dayanarak, çağdaş bir kültür dili yapmaktır. Bu türlü bir oluşturma işi, bilgi yanında inancın da olmasını gerektirir. Salt bilimsel araştırmalar yapan, yapması gereken akademilerde inancın pek yeri olmaz. Üstelik akademiler ne denli özerk olurlarsa olsunlar, devlet kuruluşları oldukları için; gelip geçen iktidarların değişen kültür politikalarından büsbütün bağımsız olamazlar.»

Gökberk, Türkçeyi kendi öz değerlerini işleyerek çağdaş bir kültür dili olgunluğuna vardırmak görevinin, beş-on dil bilgininin başarabileceği iş olmayacağını, bu konuda başarının, Türk aydınının inanıp bağlanması ve halkın benimsemesiyle gerçekleşebileceğini ileri sürdü. Daha sonra Türk Dil Kurumu'nun Türk dili konusundaki çalışmalarını anlatan Gökberk, Kurumun, Türk dili üzerine önceki yıllarda görülmemiş bir yoğunlukla eğildiğini belirtti; birkaç tartışmalı sözcüğe bakarak «uydurma dil» suçlamasını yöneltmenin gülünç olduğunu. dil devriminin geliştirdiği Türkçenin bir yandan halka inerken bir yandan da aydınların dili olduğunu söyledi. Bu başarının başlıca nedeninin, dil devriminin ulusal tarihin akışına uygunluğu olduğunu bildirdi ve «Tarihin akışı nasıl durdurulamazsa, onunla uyumlu giden dil devrimi de durdurulamaz» dedi.

Kurultay Başkanlık Kurulu seçiminde Ord. Prof. İlhami Cıvaoğlu başkanlığa, avukat Ömer Atillâ Sav ile Prof. Ruşen Keleş asbaşkanlığa getirildi. Daha sonra Yönetim Kurulu raporu okundu. Raporda, geçtiğimiz iki yılın en belirgin çizgilerinden birinin, dili özleştirme çabalarının hükümetçe engellenmesi olduğu belirtiliyordu. Başka ulusların yüzlerce yıl önce dillerini yabancı dillerin egemenliğinden kurtardığı, Türkiye'nin de bugün bu konuda örnek alınacak bir düzeye ulaştığı

bildirildi ve «Gelin görün ki, şimdi hükûmetimiz bu duruma, ulusal birliği bozan gidiş gözüyle bakmaktadır» denildi. Raporda, hükûmetlerle Türk Dil Kurumu arasındaki ilişkiler de anlatıldı. Kuruma ilginin Atatürk döneminden başlayarak 1950'ye dek sürdüğü, ancak bu tarihten sonra yardımların kesildiği ve çalışmaların engellenmeye çalışıldığı ileri sürüldü. CHP iktidarda olduğu zamanlar yardımın başladığı, daha sonra yine «yıkıcı bir dil politikası» uygulandığı bildirildi. Hükûmet programında yer alan «millî dil» kavramı eleştirildi ve programda sözü geçen «dil konusunda aşırılıklardan kaçınılacaktır» sözünün «özleştirme yoluna gidilmeyecektir» anlamını taşıdığı belirtildi. Özleştirmenin hükûmet programında bile sık sık örneği görülen, ulusça benimsenmiş bir tutum olduğu hatırlatıldı ve asıl zorlamanın Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı yerlerde bütün ağırlığıyla yürütüldüğü, temiz dilli okul kitaplarına karşı savaş açıldığı kaydedildi. Raporda, «Atatürk zamanında dili özleştirme çalışmalarına emek verdikleri için takdirname alan öğretmenler, şimdi öğrencilere ulusal dil sevgisi aşılıyor suçlamasıyla sorguya çekilmekte, ailelerinden çok uzaklara atılmaktadırlar» denildi. Dil Akademisi sorununa da değinildi ve bu tasarının hükûmetin dil devrimini engellemek için düşündüğü yollardan biri olduğu bildirildi. Türk Dil Kurumu'nun «hor görülmüş ve el atılmamış» dil hazinelerini ortaya çıkardığı ve dilbilgisini yabancı kurallardan kurtarıp kendi kurallarına kavuşturma yolunun Türk Dil Kurumu ile açıldığı belirtildi. Raporda, «geçmişimizde Arapça ve Farsçaya nasıl kucak açılmışsa şimdi de Batılı sözcüklere öylesine kapılar açılmıştır» denilmekte, bu durumun ancak ulusça gösterilecek duyarlık ve tepkiyle yenilebileceği bildirilmekteydi. Yabancı dille eğitim yapma görüşüne de karşı çıkılarak çağımızda siyasal sızmaların, kültür sızmasıyla kendisine ortam hazırladığı hatırlatıldı.

Daha sonra Denetleme Kurulu raporu okundu, hesapların yasalara ve Kurultay kararlarına uygun yürütüldüğü sonucuna varıldığı bildirildi.

İkinci oturumda, yarkurul (komisyon) seçimlerine başlandı. Türk Dil Kurumu tüzüğüne göre Kurultay, gündemindeki konuları incelemek üzere yarkurullar oluşturacaktı. Bu yıl Derleme ve Tarama Yarkurulu, Dilbilgisi Yarkurulu, Sözlük Yarkurulu, Terim Yarkurulu, Yayın ve Tanıtma Yarkurulu, Bütçe-Plan Yarkurulu ve Hukuk Yarkurulu oluşturuld ve yarkurul üyeleri ayrı ayrı odalarda çalışmalara başladı. Ertesi gün yarkurullardan gelen raporlar görüşüldü. Sözlük Yarkurulu

raporunda, Türkçe Sözlük çalışmalarının doyuruculuğa yönelmiş olduğu söyleniyor, Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü, Türkmence Sözlük hazırlatılması için öncalışmalara başlanması gerektiği belirtiliyordu. Terim Kolu çalışmalarında tek bir kavram için değişik terimlerin kullanıldığına değinilen raporda, bu durumun sözlükçülük açısından büyük güçlükler yarattığı bildirilmiş, Terim Kolu'nun bu konuda daha çok titizlik göstermesi gerektiği savunulmuştu. Raporda ayrıca, Türkçe Sözlükler Kaynakçası hazırlanması istenmiş ve Sözlük Kolu ile Dilbilgisi Kolu'nun ortak çalışmasıyla Yazım Kılavuzu'nda yeniden düzenlemeye gidilmesinin gerekli olduğu belirtilmişti.

Dilbilgisi Yarkurulu raporu bugünkü dilbilgisi terimlerine dokunulmayarak sıfat, hece, harf gibi yabancı terimlere ivedilikle karşılık bulunmasını öngörüyordu. Yazım Kılavuzu'yla ilgili olarak geniş kapsamlı çalışmalar yapılması gerektiğine değinilen raporda, sesbilim alanındaki çalışmalara yoğunluk kazandırılması ve dilbilim ile dilbilgisi konusunda yabancı dille yazılmış yapıtların çevirisine yer verilmesi, bu alanda Türk Dil Kurumu'na gönderilen özgün yapıtların da bastırılmasına olanak sağlanması istenmişti.

Yayın ve Tanıtma Yarkurulu toplantısında kurumun yayın sayılarının az olduğu ve içeriklerinin de yeterince doyurucu olmadığı ileri sürülmüştü. Raporda bunun nedenleri şöyle sıralanıyordu

«Kurumun genel bir yayın siyasası vardır. Ancak bu siyasa, günümüz koşullarına uymamaktadır. Kolların birbiriyle bağlantısız çalışmaları ve her kolun belirgin bir çalışma yöntemi olmaması bu sonucu yaratacak başlıca nedendir. Türk Dili dergisi bir bülten görünümündedir ve durağan bir dokuya sahip değildir. Yapılan yüksek yayın harcamalarına karşın yayın sayısı azdır. Kuruma yayınlanmak üzere gönderilen bilimsel yapıtların ve araştırmaların «gerekçeli olarak» geri çevrilmemesi başka bir sakıncayı oluşturmaktadır.»

Raporda bu eksikliklerin giderilmesi için genel yayın siyasasının, günümüzün toplumsal gereksinmelerine uygun bir anlayışa kavuşturulması, kolların çalışma yöntemlerini saptayan bir iç yönetmeliğin düzenlenmesi, günümüz yazarlarıyla yakın ilişkiler kurulması, nitelikli yerli ürün yayınlanmasına önem verilmesi, geri çevrilen yazıların neden kullanılmadığının gerekçeli olarak bildirilmesi istenmişti. Türk Dil Kurumu'nun temel bilimsel ürünler vermesinin gerekli olduğu da bildirilen raporda, yabancı dillerdeki Türk Dili ile ilgili önemli yapıtların çevrilmesi, değerli tiyatro oyunlarının ya-

yınlaması öngörülüyordu. Raporda Kurum'un yayın etkinliğinin yetersiz kaldığı savunularak bu konuda uzman kişilere çalışmalar yaptırılması istenmiş, ayrıca Türk Dil Kurumu tüzüğüne, Kurum'un ödülünü kazanmış yazarların eğer istiyorlarsa, Kurum üyesi olarak alınmaları için bir madde eklenmesi ve ödüllerin sayılarının artırılarak, yazın alanında şiir, roman, öykü, oyun, çeviri, deneme, eleştiri, gezi, masal ve çocuk yazınına, bilim dalında «toplumsal ve insansal bir bilim yapıtı»na, ve «bir fen bilimi yapıtı»na verilmesi önerilmişti.

Derleme ve Tarama Yarkurulu raporunda dilekler şöyle sıralanmıştı: «Türkçe yeradları konusunda başlanan çalışmalara ışık tutacak bir kılavuz hazırlanması. Türk Dil Atlası'nın hazırlanması, İstanbul, Ankara ve öteki üniversitelerce yaptırılmış olan tez niteliğinde ağız çalışmalarından yararlanılması, Zanaat Terimleri Sözlüğü'nün resimlendirilerek yeniden bastırılması.» Raporda, Derleme ve Tarama Kolu'nun hazırladığı yapıtların yabancı ülkelerde de beğenilip aranmasının, kolun olumlu çalışmalarını yansıttığına değiniliyordu.

Terim Yarkurulu'nun 1976-1978 dönemi için Terim Kolu'nun yapmasını istediği çalışmalar şöyle belirlenmişti

«Fiziksel Kimya Terimleri Sözlüğü, Hakbilim Terimleri Sözlüğü, Genel Uygulayım Terimleri Sözlüğü bitirilmelidir. Bilim dalımızdaki gelişmeleri ve bu gelişmelerin ürünü olan terimleri daha geniş yığınlara duyurmak amacıyla Yayın ve Tanıtma Kolu'nca «Bilim ve Dil» dergisi çıkarılmalıdır. Terimlerin yaygınlığını sağlamak için resmi kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılmalı, bu konuda girişimlerde bulunulmalıdır.»

Raporda ayrıca, terim konusunun Türk Dil Kurumu'nun en önemli çalışmalarından biri olduğuna ve Türk dilinin bağımsızlık savaşının temel taşı olduğuna dikkat çekilmiş ve bu yüzden tüm olanaklar kullanılarak terim çalışmalarına ağırlık verilmesi gerektiği belirtilmişti.

Bütçe-Plan Yarkurulu raporunda 1974-1975 bütçe uygulamaları incelenmiş ve gelirlerin 3 milyon 210 bin liralık bir artış gösterdiği kaydedilmiştir. Bu artış, arsa, bina ve kitap satışlarından doğuyordu. Bütçe-Plan Yarkurulu Türk Dil Kurumu'nda çalışan görevli ve hizmetlilerin yakınmalarını çözüme bağlamak için bir Alt Yarkurul görevlendirmiş, bu Alt Yarkurul sendikalı görevliler ve sendikalı olmayan görevliler için ayrı ayrı incelemelerde bulunmuştu. Bütçe-Plan Yarkurulu, Yönetim Kurulu raporunda belirtildiği gibi, bütçe sıkıntılarının görevli ve hizmetli ücretlerinden doğmadığını, yatırım

harcamalarından doğduğunu bildirmiş ve Yönetim Kurulu'nu bütçe harcamalarına egemen olamamakla suçlamıştı. Yarkurul, bütçe ödeneğinde % 7 tutarında bir artış yaparak 9 milyon 190 bine ulaştırmış ve toplam harcamaların % 54'ünün görevli harcamalarına, % 34'ünün bilimsel harcamalar, % 12'sinin de öbür harcamalara ayrıldığını belirtmişti. Yarkurul'ca yatırım harcamaları da 100 bin lira ek yapılarak 250 bin liraya çıkarılmıştı. Bütçe-Plan Yarkurulu, genel ambardaki kitapların piyasa yayını niteliğinde ve Kurum amaçlarını yayıcı olanlarının pazarlanması gerektiği görüşünde birleşmiş, yeni yönetim kurulunun bu görevi üzerine alması istenmişti. Raporda ayrıca, Karadeniz Bakır İşletmeleri'nden alınan 500 bin liralık paybelgitinin (hisse senedi) «başabaş» olarak satılması da onaylanmıştı.

Hukuk Yarkurulu ise 48 imza taşıyan ve tüzüğün bazı maddelerinin değiştirilmesini öngören önergeyi incelemiş ve bu konuda daha derinlemesine bir inceleme yapılması gerektiğini bildirmişti. Ayrıca, Türk Dil Kurumu ödüllerini kazanan kişilerin Yönetim Kurulu tarafından görüşülmeden, başvurdukları takdirde Kuruma üye yapılmasını isteyen 58 imzalı bir önergeyi de görüşmüş ve konunun incelenerek önümüzdeki Kurultay'a getirilmesine karar vermişti.

Yarkurullardan gelen raporlar eleştirildikten ve yeni görüşler ortaya atıldıktan sonra, Yönetim ve Denetleme Kurulları raporlarının aklanmasına karar verildi. Son olarak yönetim kurulu, denetleme kurulu ve onur kurulu seçimleri yapıldı ve 15 Türk Dil Kurultayı sona erdi.

Türk Dil Kurumu yeni Yönetim Kurulu, daha sonra toplanarak, Yönetim Kurulu Başkanı'yla çeşitli çalışma kollarının başkanlarını seçti. Yönetim Kurulu Başkanlığı'na Prof. Seha Meray, Asbaşkanlığa Ord. Prof. Dr. İlhami Cıvaoğlu, Derleme ve Tarama Kolu Başkanlığına Doç. Dr. Mustafa Canpolat, Dilbilgisi Kolu Başkanlığı'na Prof. Dr. Doğan Aksan, Terim Kolu Başkanlığı'na Emin Özdemir, Sözlük Kolu Başkanlığı'na Doç. Dr. Semih Tezcan, Yayın ve Tanıtma Kolu Başkanlığı'na Cahit Külebi, Sayman Üyeliğe de Mehmet Salihoğlu seçildi.

KURULTAY'DAN NOTLAR...

— Kurultay'ın açılışına Diyanet İşleri Başkanı, Yüksek Mahkeme Başkanları, Ankara Üniversitesi Rektörü de gelmişti.

– Toplantıları izleyenler, bugüne dek yapılan Kurultay'lar arasında en coşkulusu olduğunda birleştiler. Konuşmacılar, söz söylerken ve hareketlerinde heyecanlıydılar. Bu durum, ülkede süregelen baskılara bir tepki olarak yorumlandı.

— Kurultay'ın 3. günü Yarkurullardan gelen raporlar görüşüldü. Raporlarla birlikte Kurum ve Türk Dili dergisine eleştiriler yöneltildi.

— Türk Dil Kurulu üyelerinden Fahrettin Kerim Gökay'ın Osmanlıca eğitim yapılmasını önermesi, öteki üyeler arasında tepkiyle karşılandı. Prof. Gökay, Türk dilinin kısırlaşmaması için bunun gerekli olduğunu söylemişti.

— Kurultay'a kutlama yazısı gönderenler arasında CHP Genel Başkanı ve TDK üyesi Bülent Ecevit de bulunuyordu. Ecevit, yazısında, hükümetin uydurma milliyetçiliği uygulamaya çalıştığını, bu durum karşısında Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu'nun aralarında danışarak ve işbirliği yaparak etkin bir kültür savaşı vermeleri gerektiğini söylüyordu. Kurultay'a

— Kurultay'da dil devriminden yana olan kamu görevlilerinin ezilip, horlandığına ve sürüldüğüne değinildi. TDK'nın, özellikle öğretmenlerin karşılaştıkları bu tür baskılar için en azından psikolojik destek sağlaması istendi.

— Kurultay toplantıları Kurumun yeni salonunda yapıldı. Bitmemiş yapının alt salonu Kurultay için açılmıştı. Kurumun üyelerinden yüksek mühendis Sait Sadi Danişmendgazioğlu, Kurultay öncesi en çok yorulanlardan biriydi. Seçimler için 533 TDK üyesinin adlarının bulunduğu listeler hazırlamıştı. 35 kişilik Yönetim Kurulu listesinde her üyenin bulunması için bu listelerden yüzlerce bastırması gerekmişti. Yanına gelen her kişinin adının bulunduğu listeyi arayıp, buluyor ve oy sandığına atılmak üzere sahibine veriyordu. Danişmendgazioğlu, seçim saatlerinde çevresine en çok meraklı toplayan kişi oldu.

— Türk Dili dergisi hakkında eleştirileri yanıtlayan Cahit Külebi derginin satışının son birkaç ayda binden çok fazla arttığını anlattı. Bu artışın Milli Eğitim Bakanlığınca dili özleştirme çabalarına karşı yayınlanan genelgeden sonra başladığını açıklaması alkışlarla karşılandı.

— Kurumun bilançosunda, devletin 1974-1976 yıllarında 2 TL.'lık yardım yaptığı belirtilmişti. Bunun nasıl olduğunu soran üyelere aslında devletin bir kuruş yardım etmediği, bu 2 TL.'nı nda sembolik bir anlam taşıdığı belirtildi.

— Danişmendoğlu, seçim öncesinde olduğu kadar seçim-

ler sırasında da çok yoruldu. Çevresine toplanan alaycı üyelerle zaman zaman tartışmalara girdi. Bu arada ilginç bir açıklamada bulunarak kuruma Atatürk'ten çok miras bırakacağını bildirdi.

— Yönetim Kurulu seçimleri sonucunda, Doç. Dr. Mustafa Canpolat, Prof. Dr. Ruşen Keleş, Sami Karaören, Ömer Atila Sav, Adnan Binyazar, Dr. Semih Tezcan, Doç. Dr. Akşit Göktürk, Prof. Dr. İlhami Cıvaoğlu ve Vahit Turhan Yönetim Kuruluna yeni üyeler olarak girdiler.

(Milliyet Sanat Dergisi - 16 Temmuz)

⊙

Sanat Dergisi'nin «Soruşturma»sı

15. TÜRK DİL KURULTAYI'NIN ARDINDAN DEĞERLENDİRME, ELEŞTİRİ VE ÖNERİLER

15. Türk Dil Kurultayı'nın ardından, üçü T.D.K. üyesi (Adnan Binyazar, Yaşar Nabi, Erdal Öz), dördü de kurum dışından (Hasan Hüseyin, Yaşar Kemal, Aziz Nesin, Sevgi Soysal) yedi yazarımıza aşağıdaki soruları yönelttik: 1. Yapılan konuşmalar, okunan raporlar ve alınan kararlar açısından 15. Türk Dil Kurultyı'nın bir değerlendirmesini yapar mısınız, 2. T.D.K. üyesi misiniz? Değilseniz, başvurdunuz da mı kabul edilmediniz? Başvurmadınızsa nedeni? Bu kurumun üyesi olabilmek sizce ne gibi anlam taşır?, 3. Türk Dil Kurumu'nun bugüne kadarki çalışmalarını yeterli buluyor musunuz? Önerileriniz?

Aldığımız karşılıkları alfabe sırasıyla yayımlıyoruz.

Adnan Binyazar

1. Söz konusu raporlar yayımlanmadan nesnel bir değerlendirme yapmak olanaksız. Ancak, her kurultayda olduğu gibi, bu kurultayda da, daha iyi neler yapılabilir sorusu üzerinde yoğun tartışmalar yapıldı. Özellikle, yan kurullarda uzun uzun bilimsel tartışma ortamı doğdu. Bilindiği gibi, yaratılan her düzen, zaman içinde gösterir boşluklarını. Kurultayların, bu boşlukları görüp düzeni yenileme açısından yararları büyüktür. Özellikle teknik konularda daha da somutluk kazanıyor bu yenileme işlevi. XV. Kurultay, bu tutumuyla bu etkiyi uyandırmıştır. Ayrıca, çok genel bir gözlemle belirtmek gere-

kirse, XV. Kurultayda, ne yaptığını bilenle, ne yapması gerektiğini kestiremeyenler arasındaki ayrım, kalın çizgilerle belirlenmiştir. Başka bir deyişle, çağdaş olanla, çağdışı kalanın neler olduğu anlaşılmıştır. Çağdışı olana kurultayın toplu tepkisi ise, önemli bir bütünleşmeyi belirler. Bir takım çatlak seslere karşın, Atatürk devrimciliğinin bu granit kalesi, gerçek kimliğini, bu bütünleşmeyle bir kez daha göstermiştir.

Değinilmesi gerekli önemli sorunlardan biri de, bu kurultayda, TDK'nın dışa daha açık bir siyasa izlemesi gerektiği kararıdır.

Aslında bu, kurumun temel amacıdır. TDK'nın, yayın piyasasında, dil yapıtları yanında yazınsal yapıtlarla da yer alması gereklidir kuşkusuz. Çocuk yayınlarına, halk kitaplarına yoğun biçimde yer vermesi yararlı olacaktır .Bu kurultayda, bu sorun üzerinde yoğun biçimde durulmuştur. Ödüllerin yeniden gözden geçirilmesi, «deneme - eleştiri, gezi» gibi bir ödülün bağımsız ödüller haline getirilmesi de yararlı olmuştur. Özellikle «tarihsel sözlük» çalışmalarının hızlandırılması kararı da, bu kurultayın aldığı çok önemli kararlardan biridir.

2. On yıldır TDK üyesiyim ben. Kuruma üye olmanın anlamı iki yönlüdür. Bir, gençler açısından, iki, ünlü sanatçılar açısından. TDK, bilimsel ve sanatsal çalışmalarıyle, doğal olarak bir saygınlık kazanmıştır. Bu ortamda yer alan genç bir sanatçının, bir bakıma sanatçılığı, dilciliği, yazarlığı kanıtlanmış olur. Kuşkusuz, gençken kurum üyesi olmayan bir sanatçı, dilci ya da yazar olmaz gibi bir kanı saçma sapandır. Ne ki, yaygındır bu kanı. Ancak bunun çok doğru bir yanı var, iki-üç yılda bir de olsa, ünlü sanatçılar, yazarlar arasında yer alan bir genç kendine güven duyar, böyle bir ortamda nasıl bir sorumluluk taşıdığının bilincine daha iyi varır. Özellikle kurultaylar bu ortamı yaratır. Ünlü sanatçılar açısından ise. üyelik, bunun tam tersidir. Gençlere TDK bir şeyler katarken, ünlüler TDK'ya çok şeyler kazandırır. Kanımca TDK yurtta ve yurt dışında ün yapmış sanatçıların varlığıyle daha da güçleniyor, daha da saygınlık kazanıyor. Bu nedenle Yaşar Kemal, Aziz Nesin, Fakir Baykurt, Mehmet Seyda, Asım Bezirci, Dursun Akçam, Demirtaş Ceyhun, Ülkü Tamer... gibi yazarların kurum dışında bulunmalarını bir eksiklik saymışımdır.

3. Devrimci kuruluşlar için «yeterlilik» söz konusu değildir. Her zaman ileriye atılımı gerektiren değişimler, yenileşmeler söz konusudur. TDK da bu yönden görevini bu doğrultuda yerine getirmiştir. Toplumdaki düşünsel değişimi etkilemiş, toplumdan aldığını topluma vermeyi bilmiştir. Bunun en

somut örneği yedi ciltlik «Tarama Sözlüğü» ile on beş cildi bulacağını sandığımız «Derleme Sözlüğü»dür. Ancak bu derleme ve taramaların «laboratuvar» çalışması yeterince yapılmış değildir. Örneğin, «Tarihsel Sözlük» çalışmaları çok yavaş gitmiştir. «Türkçe Sözlük»te tanım yönünden tutarsızlıkların bulunduğu söylenmektedir. Bunların geniş oranda değerlendirilmesi yapılmalıdır. Önemli gördüğüm bir öneri de şudur: TDK kusursuz sayılabilecek roman, şiir, bilim yapıtı gibi çeviri ürünleri verebilmelidir toplumun eline. Yetkililerden oluşan sürekli bir çeviri kurulu kurmalıdır. Bu çeviri kurulu, toplumumuza yararlı gördüğü yapıtları çevirmelidir. Böylece çevirideki keşmekeşlik ortadan kalkacak, ayrıca TDK kurul çalışmasını başlatacaktır bu alanda. Baskıdaki güzellikten içerikteki doğruluğa değin, bu alanda önemli yapıtlar kazandırabilir, T. D.K. da bu alanda öncülük yapar.

Hasan Hüseyin

1. Kurultayı basından izledim. Eskilerine göre «coşkulu bir kurultay» olduğu belirtiliyordu. Ödüller, yapıtlar, çalışmalar ve üyelik konularındaki eleştiri ve önerileri umut verici buldum. Dilerim, bu eleştiri ve öneriler, kurultay veya kongre gündemlerinin «dilekler» maddesinde edilen sözlerin gittiği yere gitmesin.

2. Türk Dil Kurumu'nun üyesi değilim. Üyelik için başvuranların durumlarına baktım, başvurmaktan vazgeçtim. Ünlü dil işçilerinin Kuruma üye olmayışları karşısında, Kurum üye ve yöneticilerinin, bazı aydın ve yazarlara pasaport verilmeyişini kınamağa kalkışmalarının gülünç olacağını düşünüyorum. Şu anda elimde Kurumun üyeler albümü bulunsaydı, herhalde tatlı sözler etmeyecektim. Bugünkü durumunda. Kurumun bana verebileceği hiç bir şey yoktur. Türk Dil Kurumu diye bir kurum olsa da, olmasa da, ben çalışmamı sürdüreceğim. Ankara'da oturduğum için, yolluğa heveslenip kurultaylara gelmek diye bir konum yok. Kurumun yayınları ise beni hiç ilgilendirmedi. Türkçe Sözlük'ün son basımını inceleyen bazı kimselerin, sosyalbilimsel bazı söz ve terimlerin karşı-devrimci bir anlayışla açıklandığını söylediklerine tanık oldum. Bu konu üzerinde duracaklarını sanıyorum o kimselerin.

3. Türk Dil Kurumu'nun kendince başarılı çalışmalarından yararlanmayı düşünmedim hiç. İktidarların anti-demokratik tutum ve davranışlarını kınamaya kendini yetkili gören Kurum, her şeyden önce, kendi tutum ve davranışlarındaki pü-

rüzlerden kurtulması gerekir kanısındayım. Tüzük çoktan değiştirilmeliydi. Ödül yönetmeliği, aile bütçesi anlayışından kurtarılmalıydı. Değerlendirmeler, bir yıl içinde çıkmış bütün yapıtları kapsayacak bilimsellikte olmalıydı. Ödül verilen yazarın, Türk Dil Kurumu'na üye kabul edilmemesi gibi bir gülünçlüğe son verilmeliydi. Tarama ve derlemeler yoğunlaştırılmalı, hızlandırılmalıydı. Kendini devrimci sayan Kurumun, siyasal iktidarların anti-demokratik karar ve uygulamalarını susarak değil, yüksek sesle kınaması gerekirdi. Ödül verdiği yazarın adını bile açıklayamama durumuna düşmemeliydi. Değil üyelik başvurmalarını geri çevirmek, Türk diline emeği geçen yazarları üyeliğe çağırma anlayış düzeyine ulaşılmış olmalıydı. 15 Kurultayda da bu doğrultuda bir eğilimin bulunduğunu sanmıyorum. Başkanlık divanı oluşturmak, çalışma raporu okumak, denetçi raporu okumak, aklanmayı beklemek, yeni yönetim kurulunu seçip dağılmak, bence, şu dediklerimi gerçekleştirmeye yetmez. Bunlar, her kurum ve kuruluşun yaptığı şeydir. TDK, yasal sınırlarını dikkatle gözden geçirmeli, ülkemizin 1976'lardaki kavgasının içinde yerini almalıdır. Çünkü TDK, ne Çocuk Esirgeme Kurumu'dur, ne de mason locası...

Yaşar Kemal

1. Kurultayı izlemek olanağını bulamadım, alınan kararları bilmiyorum.

2. TDK üyeliği için bir kere başvurdum, almadılar, sebebini de bilmiyorum. Bakın, ben «neden» yerine sebep kullanıyorum. Belki de sebebi budur.

3. TDK'nun çalışmaları bugüne kadar olumlu yönden gelişti. Dilimizin oluşmasına bu kurumun olumlu katkıları oldu. Tarama sözlükleri başlıbaşına büyük iş. Sözlük çalışmaları bütün eksikliklerine karşın yararlanılabilecek durumda. Dilimizin etimolojisi ile gereğince uğraşılmaması. bu yönden bir sözlüğün yapılmasına başlanılmaması eksiklik. TDK'nun daha birçok eksikliklerini sayabiliriz, örneğin, Sovyetlerde büyük bir sözlük yapıldı, Orhon ve Yenisey anıtlarından çıkarılan sözcüklerin, deyimlerin, atasözlerinin sözlüğü. TDK'nun bundan haberi var mı acaba? Bu sözlük ülkemizde de yayınlansaydı iyi olmaz mıydı? Sözün kısası bu kurum ne kadar olumlu iş yapmışsa. o kadar da yapmamış durumda. TDK sözlü folklorumuzun bir odağı olabilirdi. Bizim dilimizin kökeni yazılıda olduğu kadar, belki de daha çok, halkın dilindedir. TDK'nun yaptıkları, ya da yapamadıkları geniş bir araştırmayı gerekti-

rir. Benim burada söylediklerim üstünkörü dokunuşlardır.

Yaşar Nabi

1. 15. Dil Kurultayı, kendine özgü geleneksel havasına uygun biçimde, her zamanki ağır başlılığı içinde toplandı, gündemindeki maddeleri görüştü, tartıştı, birtakım kararları oyladı. Bilindiği gibi, Dernekler Yasasına bağlı olan Türk Dil Kurumunun, görevini tamamlamış Yönetim Kurulunu seçmesi gerekiyordu. Seçimden sonra Yönetim Kurulunda büyük değişiklik olmadı. Prof. Seha L. Meray yeni Yönetim Kurulunca başkanlığa seçildi. Uzun çalışmalarıyla bütün iş arkadaşlarının sevgi ve saygısını kazanmış olan Gökberk'in bu beklenmedik ayrılışına kurum üyelerinin pek çoğunun üzüldüğünü tahmin ediyorum.

Bu Kurultay'ın da ötekiler gibi eski Yönetim Kurulunu ibra ederek yeni kurulu seçmekti, asıl görevi. Bu bakımdan bir değerlendirme yapmak için olsa olsa bu görevin ciddilik ve dikkatle yerine getirilmiş olduğu ileri sürülebilir.

Her zamanki gibi konu dışı konuşmalarla üyelerin zamanlarını boş yere harcayan birtakım konuşma ve gösteriş meraklılarının sık sık kürsüde görünmeleri tek yorucu yanıydı Kurultay'ın. Bu arada aklı başında önerilerde bulunan üyeler de görüldü, ciddi görüşmeler de oldu tabii. Geleneksel kültürümüz bakımından aşırılığa kayıldığını ileri sürerek çalışmaları aksatmayı öneren birtakım üyelerin, taban tabana ayrı düşüncede oldukları halde bu kurumun üyeliğinden ayrılmayı neden düşünmedikleri de bir soru halinde dinleyenlerin zihinlerini kurcalamaktan geri kalmadı ve zaman zaman protestolara da yol açtı.

2. Evet üyesiyim. Osmanlıca dediğimiz eski dilimizin tarih açısından işlenmiş en büyük hatâ olduğu düşünülürse bu büyük sapmanın yurdumuzda yarattığı dil ikiliğini, dil geriliğini ortadan kaldırmanın kesin bir gereklilik olduğuna inananlar bu yoldaki çalışmaları açısından T. Dil Kurumuna yürekten bağlıdırlar. Bağlı oldukları ülküyü yaşatan ve yayan bir kurumun üyesi olmaktan da ancak kıvanç duyarlar.

3. T. Dil Kurumunun bugüne kadarki çalışmalarını küçümsemek olanaksızdır. Bu çalışmaların yeterli olup olmadığını ölçecek duyarlı bir tartı yok elimizde. Her halde dili özleştirme, imlamızı düzene koyup kontrol etme, başka Türkçe lehçeleri üzerinde çalışmalarını öteden beri sürdürme, Türk dil bilgisinin düzenlemesinde başlıca rolü oynama ve daha nice yöndeki (örneğin terimleri hazırlamakta) gösterdiği çabalar azım-

sanamayacak başarılardır. Daha fazlası yapılabilirdi diyecekler çıkabilir. Ancak Türk dilinin etimolojisi yolunda pek az emek harcanmış olmasını, mutlaka bir kusur aranması gerekirse, bir eksik diye belirtelim isterseniz.

Aziz Nesin

1. (Aziz Nesin, okunan raporlar, alınan kararlar konusunda bilgi sahibi olmadığını, bu nedenle ilk soruyu cevaplandıramayacağını söylemiştir.)

2. Türk Dil Kurumunun üyesi değilim. Üç nedenle üyelik için TDK'na başvurmadım.

Önce onurumu korumak için. Öyle yazarların üyelik başvuruları geri çevrildi ki, bunlara bakarak, geri çevirme yetkisinde olanların kafa doğrultularını — kafa eğriltileri de denilebilir — anlamış olduk. Yapacağım başvuruyla, çağlarına ters düşen bu çarpık kafalıları gizli gizli sevindirmek istemedim. Hele üyelik ödentisini süresi içinde ödemedi diye Melih Cevdet Anday'ın TDK üyeliğinden çıkarılmış olması unutulmayacak bir olaydır. Bir de 27 Mayıs'tan sonra Peyami Safa'nın TDK üyeliğinden çıkarılması olayı vardır. Peyami Safa'yla karşıt düşüncelerde olduğumuz, çok sert tartışmalarımız olduğu bilinir. Ama, O'nun ve daha bir-iki üyenin 27 Mayıs'tan hemen sonra üyeliklerden çıkarılmalarını hiç doğru bulmadım. Peyami Safa, yazılarıyla, TDK ilkelerine ters düşen bir yazardı. Bu bakımdan elbet TDK'ndan çıkarılmalıydı. Ama 27 Mayıs sonrasında çıkarılmış olması hiç de güzel değildi. 27 Mayıs olmasa, TDK ile ters düşen Peyami Safa'nın üyeliği sürecekti. Bugün de TDK'nun, ilkeleriyle ters ve karşıt düşen üyeleri vardır.

İkinci neden: Anadilime hizmet, dilimin özleşmesine ve özleşen dilimize yaygınlık sağlamaya çalışmak, TDK'na üye olayım, yada olmayayım, başlıca ve vazgeçilmez görevimdir. Bu bakımdan, üye olmamla olmamam arasında bir ayrım yoktu.

Üçüncü neden: Kurumlara başvuruyla, dilekçeyle üye olunacak yaşlar vardır; insanın dahaca kendini o alanda varlayamadığı gençlik yaşları... Ben, altmışımı geçtim. Kırk yıllık yazarım. Altmışbeş kitabım var. Bu kitapların birliyle de TDK ödülünü kazanmıştım. TDK yayınları arasında da bir kitabım çıktı. Artık benim, geri çevrilmeyi bile göze alarak, dilekçe verip TDK'na üye olmaya kalkmam, ille de kendimi anımsatmak istemem, TDK yetkililerine karşı çok ayıp olur.

Her kurumun, her topluluğun doğal üyeleri vardır. Onlar

olmadıkça, o kurum, oluşur ama, eksikli kalır. Bu doğal üyeler, başvurusuz olarak, o kurumun, o örgütün üyesidirler. Bir örnek vereyim: Türkiye Yazarlar Sendikası'na daha üye olarak yazılmamış ünlü, büyük, usta yazarlarımız, şairlerimiz var. Bunların, sendikamıza üye olmak için başvurmalarını beklememiz doğru olmaz. Biz yönetim kurulu olarak, dostlarımız olsun, olmasın, kendilerini sevelim sevmeyelim, kendilerini kabul ettirmiş olan bu yazar ve şairlere, onlarsız sendikamızın eksikli kalacağını, üye olurlarsa sendikanın kendileriyle değerleneceğini bildirir, üyeliğe çağrılıklar gönderiyoruz. Yine de sendikamıza katılmayanlar olursa, bu yazılı dileklerimizi saygıyla yineliyoruz.

Bir yazar, bir aydın olarak, dilimin özleşmesine, arınmasına çalışmam için, ile de TDK üyesi olmam gerekmez. Ama, örneğin, Fahrettin Kerim Gökay ve O'nun gibi olan TDK üyelerinin, TDK ilkeleriyle nasıl bağdaşabildiklerini ve dilimize nasıl katkıda bulunduklarını ötedenberi hep merak eder dururum. Kimbilir, belki bunu kurumun yönetmenleri de merak ediyorlardır.

TDK üyesi olmanın, bence anlamı büyüktür. Önce o kişiye onur verir. (Vermesi gerekir.) Sonra, Türk diline hizmet ettiğini belgeler. (Belgelemesi gerekir.) Bundan başka, TDK üyesi olmak, kimilerini dil sorunlarında daha etkin çalışmalara da yöneltiyor. Ama gerçek durumun, bütün üyeler için böyle olduğu söylenemez.

3 — Hiç bir kurumun çalışması yeterli değildir. Her çalışmanın iyisi, iyinin daha daha iyisi vardır. TDK çalışmaları, bu bakımdan yeterli olmasa da, iyi çalışmalar. Yayınlarından ben çok yararlanıyorum, çok şeyler öğreniyorum. Üstelik, üye olamayanlara da, çalışma alanlarını açıyorlar, çok iyi.

Dışında olup da bir kuruma önerilerde bulunmak doğru olmaz. Ama yine de, yeni kuşakların eski kültürümüzle bağıntılarını sağlamak için, TDK'nun eski yapıtları günümüz diline aktarma işini dörder yıllık çalışma plânlarıyla (kurultaylar arası) yürütmesini öneririm. Bir de, yayınlarının kapalılıktan, seçkin aydınlar sınırlılığından kurtulup, daha geniş alanlara yayılmasını dilerim. Örneğin, bilimsel olanlarının dışındaki kitapların kapak düzenlemeleri bile, geniş yığınlara yayılmasını önleyecek gereksiz ve aşırı ciddilik özentisi içindedir. Yayınlarının bir bölümü halk için çekici olabilmeli, dağıtım da genişletilmelidir. Temel sorunlarda önerilerde bulunamıyorum, bunu yapmak için örgütü içinden tanımak, bütün çalışmalarını bilmek gerekir.

Erdal Öz

1. Bu son kurultay da, süregelen Türk Dil Kurumu kurultaylarının yeni bir örneğiydi. Yıllardır yönetimi elinde bulunduran egemen kliğin, oldukça tembel, oldukça uyutucu tasarılarıyla yüklüydü kurultay. Ancak, siyasal iktidarın «milliyetçi» geçinen şımarık uçları, bu kurultayda daha bir örgütlü göründü; seslerini gizlemediler. Okullarda Osmanlıca okutulmasından tutun da, Arapçanın, Farsçanın erdemleri bile kürsüde sık sık dile getirildi. Bir Türk Dil Akademisi kurulması özlemi bile yine konuşmalara konu edildi. Ancak, kurumun yönetimini elinde bulunduran klik, bu kurultayda nedense her zamankinden daha yorgun, daha soğukkanlı göründü. Sağdan gelecek saldırılara karşı sanki aldırışsızdı. Oysa geçen kurultaylarda Genel Yazman başta olmak üzere, yönetimdekiler, sık sık kürsüye fırlar, en azından Atatürk'çü bir çizgi içinde, sağdan gelen saldırılara karşılıklar ararlardı. Bu kez böyle bir çaba içinde de görünmediler. Bunun yanında Türk Dil Kurumunu daha ilerici, daha atılımcı, daha çalışkan, daha gerçekçi, daha bilimsel olmaya zorlayan birçok doğru ve haklı öneri, yine har zamanki gibi başarıyla ve türlü numaralarla hasır altı edildi. Örneğin, Türk Dil Kurumu ödüllerini kazanan yazarların kuruma üye olmaları konusunda verilen bol imzalı bir öneri, yöneticileri pek kızdırdı. Ne kadar bürokratik ve mantık dışı engelleme varsa, hepsi ortaya sürüldü ve öneri geri çevrildi. Örneğin, yönetim kuruluna seçilecek kişilerin tek bir seçim listesinde toplanması önerisi, daha demoratik, daha tutarlı, daha sağlıklı bir seçimi önerdiği halde, yöneticilerin kızgın tepkisiyle karşılandı. Ancak yönetim kuruluna tepki gösteren ilerici kesimin birtakım tutucu kişileri birlikte karalama kararı, seçimlerin sonucunu yine de etkiledi. Yönetim kurulunu istediği ve listesinde yer verdiği birtakım tutucu kişiler böylece seçimi kazanamayıp liste dışı kaldılar. İyi değerlendirecek olursak, 15. Kurultay sonunda yönetim kuruluna seçilen kişiler arasında ilerici olanlar çoğunluktadır. Bu ilk kez böyle olmaktadır. Yani daha genç ve yazarların çoğunlukta olduğu bir yönetim kurulu bugün işbaşına geçmiştir. Bu, ilerici kesimin oylarıyla başarılmıştır. Birtakım gerçekçi ve haklı istekler bu yönetim kurulunca şimdiden gözönüne alınacak olursa, kurumun geleceği güvence altına alınabilir. Atatürk'ün kurduğu ve Türkçemizin özleşmesi ve gelişmesi amacını güden böyle devrimci bir kuruluşa, yıllardır öylesine tutarsız kişiler de üye olarak alınmıştır ki, sonuçta böyle bir Kurultay'da Osmanlıca mı Türkçe mi tartışması bile yapıla-

bilmiştir. Utanç vericidir bu durum. Devrimci bir kuruluşun içinde ilericilik gericilik çatışmasının sorumluları, yönetimi yıllardır elinde bulunduran değişmez kişilerdir. İlerici, yurtsever, yetenekli kişilere kapılarını kapatan, ancak kendilerine zarar vermeyecek, seçimlerde oy verecek kişilere üyelik kapılarını açık tutan bu kişler ve onların etkili olduğu yönetim kurulları, Türk Dil Kurumunu bugün etkisiz bir kuruluş durumuna sokmuşlardır. 12 Mart döneminde Türk Dil Kurumu ödüllerini kazanan Fakir Baykurt ve Atillâ Tokatlı gibi kişilerin adlarını açıklamaktan bile korkan bu yılgın, sinik kişiler, hiç bir atılımın öncüsü olamazlar. 15. Kurultay, yine tutucuların çabalarıyle ve tasarılarıyle yüklü olarak geçmiş gibi görünse de, ilerici unsurların ortak çalışmalarıyle birtakım olumlu sonuçlar da alınabilmiştir. Yönetim kuruluna seçilenlerin daha tutarlı bir çoğunluk sağlamaları yanında, özellikle Yayın Yarkurulunun tutarlı önerileri de kurultayın onayından geçmiş ve olumlu sonuçlar alınmıştır. Örneğin bu yıl ödüllerin sayısı on bire çıkarılmış, ödül yönetmeliği olumlu biçimde değiştirilmiş, ödül oylamalarının gerekçeli raporlarının açıklanması koşulu getirilmiştir. Özellikle son yıllarda olumlu gelişmeler gösteren çocuk edebiyatı konusu da bir ödüle kavuşturulmuştur. Bence en önemli sonuçlardan biri bu Çocuk Edebiyatı Ödülü'dür. Yayın Yarkurulunun kurultaydan geçen raporu, kurumun genel tutumunu da eleştiren bir rapor olmuştur. Yılda 6-8 milyon harcama yapabilen bir kurumun son yıllarda yayımladığı kitapların gülünç denecek sayıda az oluşu, niteliksiz oluşu bu eleştirilerin başında gelmiştir. Özellikle kurumun genel siyasasının, toplumun gelişme hızının çok gerisinde kaldığı da bu raporda belirtilmiştir. Ve bir çok yayın türü önerilmiştir. Bunlar bence bu kurultayda atılan olumlu adımlardır.

2. Evet, Türk Dil Kurumu üyesiyim. Şu durumuyla kuruma üye olmak bence pek bir anlam taşımıyor. Üstelik Türkçe'nin nice güzel örneklerini veren, Türkçe'nin özleşmesi yolunda geniş okur kitleleriyle sıkı ilişkiler kuran, dili yaratan ve kalabalıklara götüren nice yazar arkadaşımın kuruma üye olamadığını bilmek, üye olduğum için sırasında utanç bile vermiştir bana.

3. Dönüp geriye bakınca Türk Dil Kurumunun geçmiş yıllarda şimdikinden çok daha başarılı çalışmalar yaptığını görüyoruz. Son yıllarda kurumun tutucu bir niteliğe bürünmüş olduğu gözlerden kaçmıyor. Oysa özünde devrimci niteliklerle yüklü böyle bir kuruluşun çok daha başarılı sonuçlar alması gerekirdi. Dil çalışmalarını, Türkiye'nin toplumsal ilerleyişin-

den, uyanışından ayrı düşünemeyiz. Kurum, toplumun bütün ilerici atılımlarından yana olmalıdır. Öncü olmalıdır. Oysa bugünkü durumuyle kurum, dilin gelişmesini bile izleyemez olmuştur, dilimizin bile gerisinde kalmıştır. Açın bakın Türkçe Sözlük'ü. Örneğin son günlerde çok kullanılan «faşizm», «sosyalizm», «komünizm» kavramlarını açın bakın. Bu kadar yanlış, bu kadar uyduruk tanımların yapıldığı böyle bir sözlükten, olsa olsa utanç duyarsınız. Bırakın yabancı diller konusundaki sözlükleri, Türkçeden Türkçeye yapılmış doğru dürüst bir sözlüğümüz bile yoktur. Yönetimle bilimsel çalışma kadroları birbirinden ayrılmalıdır. Bilimsellik adına yönetim kuruluna doldurulan tutucular çoğunluğu, kurumu bu çıkmaza sokmuştur. 15. Kurultay bir dönüm noktası olabilir. Yönetim kuruluna seçilenler arasında ilerici kişiler çoğunluktadır şimdi. Bana kalırsa onlara büyük görevler düşüyor. Bir kere kurumun yapısını değiştirmek ve geliştirmek için hızla ilerici yazar ve dilcilere üyelik çağrısında bulunulmalıdır. Birtakım yazarlarımız kuruma küstürülmüştür. Onlara çağrılar çıkarılmalı, onlar kuruma çağrılmalıdır. Öncelikle böyle bir istek yönetim kurulundan gelmelidir. İlerici üye sayısı hızla artırılmalıdır. Kurum, arsa, tapu işleriyle uğraşmaktan kurtarılmalı, yatırımlar dil ve edebiyat konularına kaydırılmalıdır. Gerçekten Türkçemize gönül vermiş kişiler, yönetime ağırlığını koymalı, yönetimi eski çizgisine sürdürmek isteyen tutucu kişilerin egemenliğine son verilmelidir. Türk Dil Kurumu devrimci, atılımcı niteliğine yeniden kavuşturulmalıdır. Bence gelecek büyük kurultay bu atılımı yapacak güçte olacaktır.

Sevgi Soysal

1. Kurultay toplantılarına katılmadım. Bu bakımdan yapılan konuşmalar ve kurultayın genel havası hakkında fazla bir bilgim yok. Ama, basından izlediğim kadarıyla üstünde durulan en güzel konu MC hükûmetinin, dilin özleşmesine ve daha doğrusu çağdaş bir dil anlayışına karşı olan tavrı. Konuşmacıların, MC hükûmetinin bu tavrını, sanata, düşünceye ve halka karşı olan genel tavrının doğal bir uzantısı olarak mı, yoksa, ayrı, tek başına bir «özleştirme sorunu» olarak mı aldıkları, basındaki özetlerden açık seçik belirmiyor.

Bence işin önemli yanı burda. Egemen güçlerin güdümünde olan devletin kültür politikası, dil alanında da, tutucu görüşleri hakim kılmak istiyor. Bu durumda, «özleştirmeden» halkın, çağdaş bir kültür diline sahip olması kastediliyorsa, halk kültür kurumu egemen olmadığı sürece, bu baskı ve engelle-

melere hazırlıklı olmalı. Mesele, halkın, dil ve kültür sorununa, kendi iktidarının bir parçası olarak bakması ve bu sorunlara sahip çıkmasını sağlamak.

Ben, öğretmenlere yapılan baskıyı da bu yönde görüyorum. Öğretmenlerin suçlanmalarına, kıyılmalarına kullandıkları «öz türkçe» sözlüklerden çok, özledikleri Türkiye neden oluyor. Bu özlemi duyan kişilerin, işlevini yitirmiş, halka yabancı sözcükler kullanmak yerine dili yaşayan ve durmadan gelişen bir diyalogun aracı olarak yorumlayacakları açık.

2. Türk Dil Kurumu üyesi misiniz?

Hayır değilim.

Türk Dil Kurumu'na üye olmak için başvurdunuz mu?

Hayır.

Bunun belirli bir nedeni var mı? Üyeliğe kabul edilmeyeceğinizi mi düşündünüz?

Hayır. Üyeliğe başvursaydım, belki kabul edilmezdim. Kabul edilmemiş çok kişi tanıyorum. Ama yine de başvurmadan kabul edilmeyeceğim iddiasında bulunmak yanlış bir düşünce olur. Bir ön yargı diyelim buna. Bu da sevmediğim bir şey.

Başvurmayışımın asıl nedeni, «üye olmayan giremez» yaftasının hakim olduğu özel kulüplere pek düşkün olmayışım.

Bu kurumun üyesi olmak sizce ne gibi bir anlam taşıyor?

Herhangi bir kurumun üyesi olmak tek başına ne anlam taşıyabilir ki? Önemli olan kurumun toplumdaki işlevidir. Türk Dil Kurumu'nun toplumun gelişmesi yönünde katkısı ne ölçüdeyse, üyeliğin anlamı da o kadardır. Tabii, üyelik hiç bir zaman, tek başına bir «ehliyet» belgesi değildir. Hele bir yazar için.

3. Ülkemizin durumu ve varılması gereken hedefler açısından hiç bir kurumun yapmadığı çalışmaların yeterliliği, sözkonusu olamaz. Ne var ki, Türk Dil Kurumu. bütün kapalılığı ve dil meselesini toplumun güncel sorunlarından soyutlayışı bir yana, olumlu çalışmalar yapmıştır. Ayrıca, kurultayda yayınlardan derlemelere, kıyılan öğretmenlere destek olunmasına kadar yapılan öneriler ve eleştiriler değerlendirilirse, kurum daha olumlu bir nitelik kazanabilir. Benim önerilerim yok. Olsa bile anlamsız. Hariçten gazel okumak olacak çünkü.

(Milliyet Sanat Dergisi - 30 Temmuz)

TÜRKİYE YAZARLAR SENDİKASI'NIN ÇALIŞMALARI

TÜRKİYE YAZARLAR SENDİKASI İLE SOVYET YAZARLAR BİRLİĞİ İKİLİ ANLAŞMA İMZALAYACAK

Sovyet Yazarlar Birliği Başkanı tanınmış yazar Konstantin Simonov, Türkiye Yazarlar Sendikasıyla, iki ülke yazarları arasındaki ilişkileri geliştirmeye yönelik bir anlaşma imzalanacağını açıkladı. Tanınmış romancı Konstantin Simonov ile Moskova'daki evinde görüşerek Türkiye izlenimlerini sordum. Konstantin Simonov Türkiye Yazarlar Sendikasıyla Sovyet Yazarlar Birliği ilişkilerinin olumlu gelişme kaydettiğini söyleyerek şöyle dedi:

«Türkiye Yazarlar Sendikası ile ikili bir anlaşma imzalamaya hazırlanıyorum. İmza töreninin ocak ayında İstanbul'da yapılacağını sanıyorum. Yazarlar Birliği birleştirici bir örgüttür. Türk yazarlarının da örgütlenmesi çok önemli. İki ülke arasında yazarlar düzeyinde ilişkiler, 1965'de başladı. Ben de 1965'den bu yana üç kez Türkiye'ye gittim. Bu yıl tatilimi de Türkiye'de geçirdim. İzlenimlerim çok olumlu. Türkiye'de birçok dostlarım var. İlişkilerimizin temelini çeviriler oluşturuyor. Eleştirilerde seçim yaparken yanlışlıklardan da söz ediliyor, olabilir... İşbirliğini geliştirerek bu yanlışlıklar önlenebilir.»

Sovyet Yazarlar Birliği Başkanı Simonov bu amaçla bir toplantı öneriyor:

«İki ülkenin yazarları bir araya gelsinler. 10 yılda ne yapıldı, yapılanlar doğru mu, yanlış mı diye tartışsınlar... Ve bundan sonraki çalışmalara bu tartışmalar yönversin. Örneğin şimdi Sovyet Yazarlar Ansiklopedisi Türkçe yayınlanacak. Bu ansiklopedide yer alacak yapıtlar için Sovyet Yazarlar Birliği seçimde yardımcı olabilir.»

Konstantin Simonov yazarlararası tartışmalara okuyucuların da katılmasını gerekli görüyor. Tanınmış yazar, Türkiye tatilinden dönüşte, 7. filmini tamamladığını bildirdi. Benimle konuşmasını yaptıktan sonra da Paris'e gideceğini söyledi. Film çalışmalarına çok önem verdiğini belirtti.

«Ama artık tamam... Bir buçuk yıl film yok..»

— Peki roman?

Konstantin Simonov, savaş notlarından büyük bir roman hazırladığını söylüyor. Birkaç hikâyeden oluşacak bu roman.. Baş kahraman bir aydın.. Savaş yıllarında savaş muhabirliği yapmış bir adam...

— Özyaşam türü bir roman mı?

Türkolog Veralfeodova soruyu Rusçaya çevirmeden, Simonov başını salladı. Türkiye'deki tatilinde dilimizi hayli öğrendiği anlaşılıyor.

«Hayır, ben değilim. Ben savaş yıllarında 26 yaşındaydım. Romanın kahramanı 46 yaşında.. Aydın gözüyle savaşı anlatacağım. Devrimden önceki gençlik, sonra savaş.. Bazı sorunları ortaya koymaya, aydınla savaş devrim ilişkilerini anlatmaya çalışacağım.»

Konstantin Simonov'a bir de yazarların, ozanların özel yaşamıyla ilgili ayrıntıların yazılması konusunda ne düşündüğünü sordum. Bu sorumu soyutlayarak yanıtlayacağını belirtti:

«Ben Mayakovski'yi destekliyorum. Biliyorsunuz Mayakovski şöyle der: Ben şairim ve şair yanımla ilginçim. Bence yaratıcılığı etkileyen ayrıntılar yazılabilir. Örneğin Tolstoy'un eşiyle çok zor yaşamı vardı. Bunu biliyoruz. Ama ben, (Savaş ve Barış) kitabını seviyorum. Bu kitabı okumadan o zor yaşamı okumanın bir anlamı yok.»

Simonov bu konuyu «Mitlere de antimitlere de karşı olduğunu» söyleyerek bitirdi.

(Cumhuriyet 7 Ekim)

⊙

BAŞKAN AZİZ NESİN TYS'NİN ÇALIŞMASINA İLİŞKİN BİLGİ VERDİ

Türkiye Yazarlar Sendikası'nın geçtiğimiz aralık ayındaki II. Genel Kurul toplantısı sonunda seçilen yeni yönetim kurulunun geçen bir aylık süre içinde yaptığı çalışmalar ve yapılması düşünülenler hakkında genel başkan Aziz Nesin basına bilgi vermiştir.

Türkiye Yazarlar Sendikası'nın şu anda çalışmakta olan dört komitesi var: Hukuk Komitesi, Yayın Komitesi, Dış İlişkiler Komitesi, Gelir Komitesi. Komitelerden ikisi, şu sıralarda ortak bir çalışma yürüterek Yazarlar Sendikası'nın gelirini arttıracak ilk faaliyeti uygulama alanına getirecekler: Kitap yayınları. Aziz Nesin'in verdiği bilgiye göre, «Birinci kitap hemen hemen hazırlanmış durumda: Toplatılan Kitaplardan Seçmeler... Bu kitapta Millî Eğitim Bakanlığının, okul kitaplıklarında zararlı görülen kitapları toplatma kararı, Yazarlar Sendikası'nın karara olan tepkisi, basın toplantısının tutnakları, dış dünyadan gelen tepkiler yer alacak. Ayrıca yasaklanmış kitaplar hakında edebî açıdan, hukukî açıdan incelemeler ve toplatılan bütün kitaplardan birer bölüm de bulunacak bu kitapta. Böylelikle hem kitap toplatma sorunu açıklığa kavuşturulacak, hem de sendikaya mali destek bulunacak.»

Yayın hazırlıkları sürdürülen ikinci kitap ise, «Sabahattin Ali'nin Bilinmeyen Yazıları.» Bu kitapta Sabahattin Ali'nin özellikle Marko Paşa dergisinde yayınlanmış olan yazıları yer alacak.

Yazarlar Sendikası'nın önümüzdeki günlerde gerçekleştirmeyi düşündüğü diğer çalışmalar ise her ay bir bülten yayınlamak, Karikatürcüler Derneği ile ortaklaşa sergiler açmak, Sartre, Peter Weiss gibi yabancı yazarların katılacağı toplantılar düzenlemek ve mayıs ayı içinde sendikanın kuruluşunun üçüncü yıldönümü nedeniyle kutlama töreni yapmak.

Aziz Nesin, Türkiye Yazarlar Sendikasının politik tavrı, doğrultusu konusunda da şunları söylemiştir: «Türkiye'nin bugünlerde içinde bulunduğu duruma gelince. Bu konu üzerinde yeni ve özgün görüşler getirme olanağı yok. Gayet belirgin bir durum bu. Faşizmin tırmanışı. Ben bu durumda iki olasılık görüyorum. Birincisi faşizmin herhangi bir baskınla iktidarı alma yolunda iken kendi başını yemesi. İkincisi ise iktidarı baskınla ele geçirme şansına sahip olursa çok kısa bir süre içerisinde, çok daha feci olarak yine kendi başını yemesi. Biz her ikisinin de olmasını istemiyoruz. Bunun için de hükümeti, kamuoyunu sürekli olarak uyarıyoruz. Her iki olasılık da çevresine büyük ziyan getirecektir. Benim görüşüme göre bugünkü koşullarda Türkiye'de müzminleşmiş bir faşizm yürüyebilir ama klasik bir faşist iktidar olanağı yoktur..»

(Cumhuriyet - 3 Şubat)

TYS'NİN YENİ YÖNETİCİLERİ 25 ARALIK 1975'TE SEÇİLDİ

YSY'nin II. Genel Kurulu 25 Aralık 1975'te yapıldı. ve yeni yöneticiler belli oldu. Kongrede Başkan Yaşar Kemal'in kesin olarak bu dönem görev alamayacağını açıklamasından sonra yapılan seçimlerde Yönetim Kurulu şöyle oluştu: Aziz Nesin, Bekir Yıldız, Adnan Özyalçınar, Orhan Apaydın, Kemal Sülker, Ataol Behramoğlu, Haşmet Zeybek. Aynı gün yapılan görev bölümünde de Başkanlığa Aziz Nesin, Başkan Vekilliğine Bekir Yıldız, Genel Sekreterliğe Adnan Özyalçıner, Genel Saymanlığa Haşmet Zeybek seçildiler.

YENİ ÇALIŞMA PROGRAMI OY BİRLİĞİYLE SAPTANDI

TYS Yönetim Kurulunca bir çalışma programı hazırlanması kararlaştırılarak üyelerin önerilerini hazırlamalarından sonra yapılan toplantılarda çalışma programı tasarılarından sonra şu ortak karara varıldı: Yazarlara bir asgari ücret saptanması ve yazarların bugünkü yasalarda yer alan haklarının ve yazarlar yararına konulmuş hükümlerinin neler olduğunun araştırılıp bir raporla Yönetim Kuruluna sunulması için avukat Cevat Akgönül ile Kemal Sülker görevlendirildi. Böylece yasal haklarımızın incelenerek bir yaptırıma bağlanması, var olan yasaların yazarlar çıkarına değiştirilmesi yolunda çalışmalar yapılacaktır. Ayrıca, yazarların yayıncılara karşı haklarının korunması amacıyla bir yayın kooperatifinin kurulması çalışmalarının yapılması uygun görüldü. Bu arada güncel bir konu olan TRT sorunu üzerinde duruldu. Yazar — TRT ilişkilerinde yazarın ekonomik çıkarını ve yazarlık haklarını korumak amacıyla:

a) TRT işyönetmenliğindeki antidemokratik maddelerin değiştirilmesi için hukuksal çalışmalar yapılmasına,

b) TRT Yönetim Kurullarında TYS'den bir üyenin bulundurulmasının sağlanmasına,

c) Sanat ve edebiyat programlarında TRT ile TYS'nin işbirliği kurarak bu programlara katılmasının sağlanmasına,

d) TRT'nin taban fiyat konusunda ONK ajansı yönetmeni Osman N. Karaca ile görüşme yapılmasına, sonucun TYS Yönetim Kuruluna bildirilmesine karar verildi.

Hukuksal çalışmalar sürmektedir. Osman Karaca ile yapılan görüşmeler konunun daha belirginleşmesine yardım etmiştir.

YAYIN KOOPERATİFİNE BAĞLI OLARAK ÜÇ AYLIK BİR DERGİ

Yönetim Kurulu, sendikanın tüm ilerici yazarların örgütü olabilmesini sağlamak için yazarlara bir ön çağrıda bulunulmasını uygun gördü. Böylece yeni üyeler kazanıldıktan, hazırlanan gelir sağlayıcı çalışmalar beklenen sonuçları verdikten ve yayın kooperatifi gerçekleştikten sonra TYS üç aylık bir dergi çıkaracaktır. Dergide Türkiye'deki fikir ve sanat gelişmeleri örnekleri, yazarların çalışmaları ve yapıtları üzerine bilgiler verilecektir. Bu yoldaki girişimler hem yeni üyeler kazanılması, hem de sendikaya gelir sağlanması açısından gelişmeler göstermiştir.

SABAHATTİN ALİ'Yİ ANMA GÜNÜ SORUNU

Çağdaş hikâye ve romancılığımızın ünlü öncüsü Sabahattin Ali'nin Şubat 1976'da doğumunun 70. yılını anma günü yapılması kararlaştırıldı. Anma Günü'nü düzenlemek için geçici bir komite kuruldu. Komiteye Başkanı Aziz Nesin ile Ataol Behramoğlu, Nihat Behram ve Haşmet Zeybek seçildiler. Bu çalışmalar sürerken TYS Yönetim Kurulu üyesi Kemal Sülker, Sabahattin Ali'nin doğum tarihinin, nüfus tezkeresine göre 1323 olduğunu, bazı tarihçilerin Sabahattin Ali'nin 20 Şubatta doğduğunu ileri sürdüğünü, 20 Şubat 1323'ün de 4 Mart 1908'e rastladığını açıkladı. Sabahattin Ali'nin öldürülmesi üzerine açılan adlî soruşturmayı yöneten sorgu yargıcının «Son tahkikatın açılmasına dair kararında Sabahattin Ali'nin hüviyet cüzdanının da bulunduğunu ve doğum tarihinin 1322 olarak belirtildiğini bildirdi.

Bu açıklama üzerine TYS, Sabahattin Ali'nin doğum günü şenliklerini gelecek yıl yapmaya karar verdi. Bu arada TYS, gelecek yıl Sabahattin Ali'nin kitaplarında yer almayan ve bilinmeyen yazılarından, Sabahattin Ali'yi tanıyanların anılarından oluşacak kitaplar hazırlamayı da kararlaştırdı ve çalışmalara geçildi.

YENİ KOMİTELER SEÇİLDİ

TYS, kararların olumlu biçimde sonuçlandırılması için komiteler kurulmasını yararlı buldu. Bunun üzerine Yayın Komitesi kuruldu ve Komiteye Kemal Sülker'in sekreterliğinde Osman S. Arolat, Alpay Kabacalı, Tomris Uyar, Murat Belge, Barış Pirhasan'ın çağrılmasına karar verildi.

Gelirler Komitesi de kurulması kararlaştırıldı ve Başkan Aziz Nesin'in sekreterliğine kurulan Gelirler Komitesine Genel Sayman Haşmet Zeybek ve üyelerden Onat Kutlar, Sennur Sezer, Ali Özgentürk, Dursun Akçam seçildi. Hemen çalışmalara geçildi.

Dış İlişkiler Komitesi de Genel Başkan Vekili Bekir Yıldız'ın sekreterliğinde, Ataol Behramoğlu'nun katılmasıyla oluştu.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI'NIN YASAK KİTAP LİSTESİ VE TYS

Millî Eğitim Bakanlığı'nın, haklarında herhangi bir mahkeme kararı olmadan okul kitaplıklarından ve genel kitaplıklardan kaldırılmasına karar verdiği kitaplarla ilgili olarak TYS'nin gerekli girişimlerde bulunması için yapılan görüşmelerden sonra şu kararlara varıldı: Başkan Aziz Nesin'in bir basın toplantısı yapmasına, toplantıya kitapları yasaklanan yazarların da davet edilmesine, olayın çağımızın ünlü düşünür ve yazarlarına da duyurulmasına karar verildi.

Karar uyarınca Başkan Aziz Nesin ve yapıtları yasaklanan yazarlardan K. Bilbaşar, O. Akbal, Ç. Altan ve A. Ilgaz 17 Ocak günü bir basın toplantısı yaparak konuyu açıkladılar ve Bakanlığı suçladılar. Bakanlık eyleminin tam anlamıyla ırkçı ve faşizan bir girişim olduğu belirtildi. TYS'nin yasaklanan kitaplara karşı gösterdiği tepkiyle ilgili olarak Fransız Yazarlar Birliği'nden, J. P. Sartre ve Vercors'dan, İstanbul Belediye Başkanı Ahmet İsvan'dan sendikayı destekleme mesajları alındı.

TYS, ayrıca yasaklanan kitaplardan seçmeler yaparak bunların yazarları hakkında bilgi verilmesine ve bu çalışmaların bir kitapta toplanması, kitaba TYS'nı destekleyen mesajların ve Başkan Aziz Nesin'in basın toplantısındaki konuşmasının, olayın gelişiminin, yasak kitaplar konusunda basındaki yankıların da eklenmesi uygun görüldü. Kitabın basımına geçildi. Yakında TYS'nın ilk kitabı olarak yayımlanacaktır.

ORHAN KEMAL SOKAĞI

İstanbul Belediyesi, ünlü hikâyecimiz ve romancımız Orhan Kemal'in adının bir sokak veya caddeye konulacağını bildirmiş, TYS'nin hangi sokağı önerdiğinin bildirilmesini istemiştir. Sendikamız, Orhan Kemal'in uzun yıllar yaşadığı ve tiplerini yapıtlarına geçirdiği Cibali Fırın Sokağı'na ya da yeni açılan caddelerden birine Orhan Kemal adının verilmesini önermiş ve Belediyenin bu girişimini içtenlikle kutlamıştır.

HALİKARNAS BALIKÇISININ EVİ MÜZE HALİNE GETİRİLMELİ

Bodrum'da yazar Halikarnas Balıkçısı'nın (Cevat Şakir Kabaağaçlı) kendi eliyle yaptığı ve içinde yıllarca yaşadığı evin bir müze haline getirilmesinin Bodrum Belediyesince kararlaştırıldığı, bir yazı ile TYS'na bildirildi. Sendikamız bunu memnunlukla karşıladı ve sendika olarak yapılacak müzeye elindeki bütün olanaklarla katkıda bulunacağını açıkladı. Halikarnas Balıkçısı'nın evi Belediyece satın alınıp müzeye dönüştürülürken TYS burada neler yapabileceğini ve sendikanın buna ne gibi katkılarda bulunacağını somut olarak bildirecektir.

TYS'NİN ÜÇÜNCÜ YIL ŞENLİĞİ

Başkan Aziz Nesin'in sekreterliğinde çalışmalarını sürdüren Gelirler Komitesi, mayıs ayı içinde Spor ve Sergi Sarayı'nda, sendikanın üçüncü yıldönümü şenliğinin yapılmasını önerdi. 7 Mayıs cuma günü akşamı için yapılan bu öneri ve Gelirler Komitesinin hazırladığı program, Yönetim Kurulu kararıyla kesin biçimini alacaktır.

YAZARLARIN İMZA GÜNLERİ

Yönetim Kurulu, hem yazarların okurca tanınmasını, hem de kitap satışlarından Sendikaya gelir sağlanmasını kararlaştırdı. İlk imza gününün kirli ellerce Öncü Kitabevi'nin yakılmasını protesto etmek amacını da içermesi kararlaştırıldı ve uygulamaya geçildi. 23 Şubat günü başlayan ve beş gün süren bu imza günlerinde, TYS üyesi 40 yazar, geniş bir okur kitlesine kitaplarını imzaladılar. 23 Şubat'ta imza gününe

Başkan Aziz Nesin'in basın toplantısıyla başlandı.

TYS'nin ikinci imza günü, «Kitaplara Özgürlük Haftası» adıyla 1 Nisan tarihinde Karikatürcüler Derneği'nde yapılacaktır.

İŞÇİ KİTAPLIKLARI

DİSK'e bağlı bazı işyerlerinde işçilerin kurmaya başladıkları kitaplıklara TYS'nin yardımı kararlaştırıldı. Kitaplık kuran işçiler, TYS'na başvurduklarında kendilerine piyasa fiyatından düşük kitap alımı yapılacak ve kitaplığın açılışında sendikayı temsilen yöneticiler de hazır bulunarak işçilerle görüşecekler. Bu ilkeye uygun olarak Beko fabrikasında kurulan işçi kitaplığına sendikamız yazarları kitap bağışlamış ve 17 Şubat günü yapılan açılışta TYS'nı temsilen Başkan Vekili Bekir Yıldız ile Ataol Behramoğlu bulunmuş ve konuşmalar yapmışlardır.

ANTOLOJİLER VE YAZARLARIN HAKLARI

Bazı kişi ve yayınevlerinin düzenledikleri antolojilere yazarlarımızın yapıtlarını aldıkları, fakat hiç bir telif ücreti ödemedikleri anlaşılmaktadır. TYS, bundan böyle yayımlanacak antolojilere sendikamız üyelerinin eserlerinin sendikayla yapılacak anlaşmayla alınabilmesine, aksi halde antolojilerde yer alacak eserler için telif hakkı istenmesine, anlaşmasız hiç bir eserin antolojilere alınmamasına karar verilmiştir.

YAZARLARIN VERGİ BAĞIŞIKLIĞI İÇİN YAPILAN GİRİŞİMLER

Yazarların vergi bağışıklıklarının on bin lira olarak saptanması uzun süreden beri şikâyet konusu olmaktadır. TYS. Bülent Ecevit'in başbakanlığı döneminde Maliye Bakanlığına başvurmuş, yeni bir ayarlama gerektiğini, on bin liranın yaşam ve ücret koşulları karşısında çok düşük kaldığını bildirmiş. Bakanlığın bunu artırıcı bir girişimde bulunmasını istemişti. Maliye Bakanı Baykal da TYS'na gönderdiği bir yazıda, bu isteme uygun bir çalışma yapılacağını belirtmişti.

TYS, geçen ay Mecliste küçük esnaf ve küçük üreticilerin vergi bağışıklıklarının yüz bin liraya kadar çıkarıldığını görünce, hemen ilgililere başvurmuş ve yazarların vergi bağışık-

lıklarının on bin lira olarak bırakılmasının sosyal adalete ve vergi ödeme eşitliğine aykırı olduğunu belirterek Meclis ve Senato Başkanlıklarına, CHP Meclis Grup Başkanvekilliklerine, bazı gazeteci milletvekillerine mektuplar göndererek yazarların vergi bağışıklıkları sınırının yükseltilmesini ve günün koşullarına uydurulmasını istemiştir.

Ayrıca TYS Başkanı Aziz Nesin de, yaptığı konuşmalarda bu konuya değinmiş, yazarların vergi bağışıklığı sınırının günün koşullarına uymadığını, bu yolda bir yasal değişiklik yapılması gerektiğini belirtmiştir.

KİTAP TOPLATMA GENELGESİNİN İPTALİ İÇİN GİRİŞİMLER

Milli Eğitim Bakanlığının okul ve sınıf kitaplıklarındaki bazı kitapların toplatılmasına ilişkin genelgesinin iptali için Danıştay'a başvurulabileceği anlaşılmıştır. TYS bu yolun denenmesine ve Danıştay'a başvurarak Bakanlık genelgesinin Anayasal ilkeler ve yazarlık hakları açısından iptalini istemeyi kararlaştırmıştır.

NASRETTİN HOCA GÜLMECE ÖYKÜSÜ YARIŞMASINDA TYS'NİN TEMSİLİ

Her yıl Akşehir'de yapılmakta olan Nasrettin Hoca Gülmece Öyküsü Yarışması seçiciler kuruluna, Derneğin isteği üzerine TYS'den bir temsilci bulundurulması kararlaştırılmıştır. TYS Yönetim Kurulu, bu seçiciler kurulunda TYS'yi İkinci Başkan Bekir Yıldız'ın temsil etmesine karar vermiştir.

ASYA - AFRİKA YAZARLAR BİRLİĞİ'NİN TOPLANTISI

Asya-Afrika Yazarlar Birliği Yürütme Kurulu, bu ay içinde Irak'ın başkenti Bağdat'ta toplanacaktır. TYS Başkanı Aziz Nesin'in bu toplantıda TYS'nı temsil etmesi kararlaştırılmıştır. Toplantıda TYS'nın Asya-Afrika Yazarlar Birliği'ne üye olma koşullarının ve örgüt statüsünün niteliği hakkında bilgi edinmesi de uygun görülmüştür.

GELİRLER KOMİTESİ'NİN ÇALIŞMALARI GELİŞİYOR

Başkan Aziz Nesin'in sekreterliğinde çalışmalarını sürdüren TYS Gelirler Komitesi üyeleri, mayısın ilk haftasında yapılacak TYS Üçüncü Kuruluş Yıldönümü Şenliği için girişimlerde bulunmuştur. Gerek sunucu, gerekse katılacak sanatçı ve edebiyatçıların, gecenin bütün anlamı ile bir sanat ve edebiyat şöleni olması için bütün teknik hazırlıklar planlanmıştır. Gecenin programı, bir «Program Dergisi» şeklinde bastırılacaktır.

MC HÜKÜMETİNİ İSTİFAYA ÇAĞIRDIK

MC iktidarının başını çektiği gerici güçlerin başta işçi sınıfı olmak üzere emekçi halkımız üzerindeki baskı ve terör uygulamalarını artırdığı, provokasyonların kaygı verici boyutlara ulaştığı bir dönemde yaşadığımızı saptayan ilerici kuruluşlar ortak bir bildiri ile MC hükümetini istifaya çağırmışlardır. TYS adına Genel Sekreter Adnan Özyalçıner'in de imzaladığı bildiriye TÖB-DER, TÜTED, TÜM-DER, Karikatürcüler Derneği, İlerici Kadınlar Derneği, TÜD-DER, on altı meslek odası adına İstanbul şubeleri Koordinasyon Sekreterliği, Türk Tabibler Birliği ve TÜMAY temsilcileri imza koymuşlardır. Bildiri şöyle sona ermektedir:

«Kapitalist ekonominin bunalımın gizlemek, bunalımın tüm yükünü emekçi halkımızın üstüne yıkmak için, hâkim sınıflar, açık faşist diktaların özlemi içindedirler. Biz aşağıda imzaları bulunan demokratik kuruluşlar, toplumun diğer ilerici, yurtsever, demokrat güçleriyle birlikte hâkim sınıfların faşist özlemlerine karşı sonuna kadar mücadele edeceğimizi bildiririz. Bu yüzden, halkımızın geleceği ile kumar oynayan, faşist saldırıların tek sorumlusu MC hükümetinin derhal istifasını talep ederiz»

HANENDE MELEK'İN TV'DE GÖSTERİLMEMESİ YERİLDİ

Metin Erksan'a hazırlatılan beş hikâyeden Sabahattin Ali'nin Hanende Melek adlı hikâyesinden yararlanılarak yapılan filmin TV'de gösterilmemesi üzerine İkinci Başkan Bekir Yıldız bir demeç vererek özetle şunları belirtmiştir:

«Biz TYS olarak, Metin Erksan'ın halkımızın parasıyla,

kendi beğenisine uygun filmler yapmış olmasını, seçtiği hikâyelerdeki içeriğin, toplumumuza olumlu yönde iletilecek hiç bir mesaj olmadığını saptadığımızdan bu yolda Türk edebiyatı adına bir protesto yapmak üzereydik. Şimdi devrimci yazar Sabahattin Ali'nin isminden ötürü uygulandığını sandığımız bu yasaklama kararı karşısında alacağımız tavır, yeni bir boyut kazandı: Metin Erksan'ın halkımıza ters düşen seçimi, seçiminden çok anlatım biçimi ve sanat anlayışı dolayısıyle TRT'nin ta başından beri Metin Erksan'ı kapı dışarı etmesi gerekirken devrimci yazar Sabahattin Ali'nin ismini bile yasaklamaya kalkışmış olmasını protesto ediyoruz.»

Bu demecin yayımlandığı 8 Ocak 1967'den sonra Hanende Melek filmi TV'de gösterildi.

KİTAPLARA ÖZGÜRLÜK HAFTASI BAŞLIYOR

1 Nisan'da açılacak «Kitaplara Özgürlük Haftası»na Ankara ve İzmir'de bulunan üyelerimizin de katılmasını bekliyoruz. 1 Nisan'da Tepebaşı'nda, Karikatürcüler Derneği salonlarında başlayacak olan Kitaplara Özgürlük Haftası'nda kitaplarını okurlara imzalamak isteyen İstanbul dışındaki üyelerimizin yapıtlarını 1 Nisan'a kadar çarşamba, perşembe ve cuma günleri TYS Merkezinde görevli bulunan arkadaşa teslim edebileceklerdir.

ÜYELERİMİZDEN BİR İSTEK

Üyelerimizin de, bu bülten aracılığıyla saptamış olacakları gibi, TYS büyük bir çalışma içindedir ve ilk amacı TYS'nin bütün gereksinmelerini karşılayabilecek bir binaya sahip olmaktır. Bu nedenle gelirlere büyük ihtiyaç duyulmakta ve o yolda hızlı bir çalışma yürütülmektedir. Üyelerimizin bunu gözeterek aylık ödentilerinin ödenmemiş bölümlerini en geç nisan sonuna kadar ödemelerini diliyoruz. 1967 ödentilerini de 240 TL olarak toptan ödeyebileceklerini hatırlatmak isteriz.

ÖNEMLİ BİR İSTEK DAHA

Üyelerimizin yanıtlarından seçilecek bir kitap hazırlamak istiyoruz. Bu kitapta yazarlarımızın geniş biyografilerini ve yazarlık anılarından bir ikisini de okurlara duyurmayı arzuluyoruz. Bu nedenle yazarlarımızın geniş bir yaşam öyküsünü

ve yazarlıklarıyla ilgili bir iki anısını mayıs ayı sonuna kadar TYS Genel Sekreterliğine ya da Basın-Yayın Komitesi Sekreteri Kemal Sülker'e vermelerini rica ediyoruz.

TYS'nin Ekim - Kasım Bülteni

TYS GENEL BAŞKANI AZİZ NESİN'İN MEKTUBU

TYS üyesi arkadaşlarımız!

Yedi üyelik yönetim kurulumuz hiçbir toplantı gününü aksatmadan, birbirine bağlı olan sendikal ve politik çalışmalarını sürdürmektedir.

Yapmamız gerekip de yapamadığımız, yapmayı başaramadığımız işlerimizin pekçok olduğunu biliyoruz. Çalışmalarımızda gönlümüzce başarı elde edemeyişimizin birçok nedenleri arasında başlıcası, Sendikamızın bütün görevlerinin yedi kişilik Yönetim Kurulu'nun omuzlarına yüklenmiş olmasıdır. Olanakları yok denilecek denli az olan TYS'nın, büyük örgütlü ve kalabalık üyeli zengin sendikalar gibi çalışmakta olduğuna, sizler de tanıksınızdır. Yönetim Kurulu'nuzun yedi üyesi, haftanın enaz birbuçuk-iki gününü sendika çalışmalarına verdikleri halde, Sendika'nın işlerini yeterince yapmaya ve izlemeye yetişememektedirler. Bu bakımdan, Yönetim Kurulu'nda bulunmayan üye arkadaşlarımızın da, Sendika'mızın çalışmalarına yardımcı olmalarını diliyoruz. Sendika'mızın önümüzdeki Kurultay'ında, açıklamaya çalıştığım bu zorluk gözönünde tutularak, Yönetim Kurulu kadrosunun genişletilmesi ve iş bölümü yapılması kararının alınacağını umarım.

Sendikal çalışmalarımızın başında, Sendika'mıza toplantılarımızı yapabileceğimiz, hergün üyelerimizin görüşmek için toplanabilecekleri konferanslar ve açık oturumlar düzenleyebileceğimiz sürekli bir yer sağlamak işi gelmektedir. Aylardanberi böyle bir yer sağlama girişimindeyiz. Çok yakında TYS'nın, değerine layık sürekli bir yerin sahibi olduğu müjdesini sizlere verebileceğimi umuyorum.

Sendikal çalışmalarımızın önemli bir bölümü de, TYS'na, üyelerin ödentileri dışında gelirler sağlamaktır. Bunun üzerinde de çalışılmaktadır.

TYS'nın bugün 80.000 lirası bankada durmaktadır. Paramızı yeterli düzeye çıkardıktan sonra, TYS için bir yer satın alınması düşünülmektedir. Üye sayımız az da olsa, sendikamızın bir yer sahibi olmasından daha da başka özdeksel varlıklar da kazanacağımıza inanmaktayız.

Yazarlarımızın dış ülkelerden çağrılmalarını ve dış ülke gezilerine gidişlerini, gelişigüzellikten kurtarmak ve bir düzene sokmak, genç yazarlarınıza da, başka ülke yazar örgütleriyle ilişki olanakları sağlamak için çalışmaktayız. Bunun için başka ülkelerin yazarlar örgütleriyle, resmi sözleşmeler çerçevesi içinde, anlaşmalar yapmaktayız. Sovyet Yazarlar Birliği, Avusturya Yazarlar Örgütü, Hollanda Yazarlar Örgütü, Bulgaristan Yazarlar Birliği ile sözleşmeler imzalamak için, bu örgütlerle karşılıklı girişimlerde bulunduk. Daha başka ülkelerin yazarlar örgütleriyle de değiniye geçmeyi tasarlıyoruz.

TYS'nın, gerekli ve uygun görülen uluslararası örgütlerin üyesi olması düşünülmektedir. Örneğin, Sendika'mızın Asya-Afrika Yazarlar Birliği ile Avrupa Yazarlar Birliği üyesi olması önerimiz vardır. Yönetim Kurulumuz bu iki öneriyi de Sendika'mızın önümüzdeki Kurultay'ında genel kurula sunacak ve genel kurulun onayını almaya çalışacaktır. Üyelerimizden Murat Belge, bu arada, Asya-Afrika Yazarlar Birliği'nin, Eylül sonunda Taşkent'te düzenlenen Genç Yazarlar Sempozyumuna, Sendika'mızın temsilcisi olarak gönderilmiştir.

Bu kış çalışmalarımız arasında «1940 Kuşağı» için, bu kuşağın onurlu savaşımına layık bir gece düzenlemeyi tasarlıyoruz. Bu gecenin başarılı olabilmesi için, bütün üyelerimizin yardımlarını beklediğimiz gibi, özellikle 1940 kuşağı yazıncılarının bize destek olmalarını, öneriler getirmelerini, öğütler vermelerini diliyoruz.

Sendikamızın politik çalışmalarını, gazete haberlerinden gözlemekte olduğunuzu sanmaktayız. Bugünün ağır toplumsal koşulları gereği, çalışmalarımızın ağırlığı, zorunlu olarak, politik yönde olmaktadır. Basın toplantılarıyla, bildiriler, duyurular, sokak ve alan toplantılarıyla, baskı ve yıkıma uğrayan kitabevlerini desteklemek için okurlarımıza kitaplarımızı imzalayarak, başka demokratik örgütlerle işbirliği yaparak, faşistçe baskılara gerici saldırılara karşı durmaya ve bu yönde halkımızı uyarmaya çalışmakta, demokratik hak ve özgürlüklerimizin elde edilmesi ve savunulması yolunda uğraşmaktayız. Pekçok toplumsal ve politik çalışmalarımız arasında en belirgin olarak, 1 Mayıs İşçi Yürüyüşüne katılmamızı, Eğitim Bakanlığı'nın okul kitaplıklarından kimi kitapları toplatma gerici davranışına karşı çıkışımızı, 1 Eylül Dünya Barış Günü düzenlemesindeki katkımızı, DGM'ne karşı eylemlerimizi gös-

terebiliriz.

Ünlü ve değerli usta yazıncılarımızdan, özellikle deneyimleri zengin olan önceki kuşaktan —yani benim kuşağımdan— kimilerinin TYS'na dahaca üye yazılmış olmamaları bizi üzmektedir. Bu ustalara, Sendika'mıza üye olmaları için çağrı mektupları gönderilmiştir. Bu yolda yine de çaba harcanacaktır. Üye arkadaşlarımızın da, dahaca Sendika'mıza üye olmamış bu yazıncıları Sendika'mıza çekmeye çalışmalarını dileriz. Bu önceki kuşağın ünlü ve değerli yazıncılarıyla, TYS daha da güçlenecektir.

Üye arkadaşlarımızdan bir başka dileğimiz de, eksikli gördükleri eylem ve davranışlarımızı bize bildirmeleri ve değerli eleştirilerinden bizleri yoksun bırakmamalarıdır. TYS'nın, yazında tek yanlı bir görüşün tekelinde olmaması ve etkisinde kalmaması dileğindeyiz. Bu nedenle, üyelerimizin düşüncelerinden yararlanmak istiyoruz.

Daha sıkı işbirliğiniz ve yardımlarınızı dilerim.
Sevgi, selam, saygılarımla.

Aziz Nesin

SENDİKAL SORUNLARIMIZ

Orhan APAYDIN

TYS, «İş kolları Yönetmeliği» nin 31 sıra nosunda yazılı «Güzel sanatlar» işkolunda kurulu bir meslek örgütüdür. Sahne, perde ve benzeri gösteri sanatları, müzik, resim, heykel, dekorasyon sanatları ile birlikte edebiyat alanında çalışanlar, aynı işkolunda sayılmışlardır. TYS, bu iş kolunda yarattığı ürünleri yayın sözleşmesine göre yayımcıya bırakmayı meslek edinmiş bulunan düşün emekçilerini temsil etmektedir. Bu durum, sendika üyelerinin ortak ekonomik, sosyal ve kültürel yararlarını korumak ve geliştirmek savaşında izlenmesi gereken yolu belirlemektedir.

1) Ekonomik savaşında, Sendika'nın karşısında belirli işyerleri ve sermaye sahipleri yoktur. Emekçiler, hizmet akdile değil, genellikle yayın sözleşmesile çalıştıklarından, bir işyeri toplu sözleşmesi yapmak olanağı bulunmamaktadır. Ancak, işkolunda çoğunluğu temsil ettiği takdirde sendika, telif ve çeviri yapıtlar için örneğin forma başına asgari ücretleri ve diğer çalışma koşullarını saptayacak «İşkolu toplu sözleşmesi» yapabilecek durumdadır. Örgütümüz sermaye karşısındaki

ekonomik savaşımında üyelerine yararlı olabilecek bir işkolu toplu sözleşmesinin yapılması için çalışmalarda bulunmaktadır.

2) Üyelerimizin ülkenin bugün içinde bulunduğu ortamda ana sorununu düşünce ve sanat özgürlüğünü sınırlamayı amaçlayan faşist baskılara direnme oluşturmaktadır. Sermaye iktidarının uyguladıkları baskılar, sanatçı'nın serbestçe ürün yaratmasını engellemeye yöneliktir. Sendika'nın politik nitelikteki antifaşist savaşımı bu nedenle, çalışmalarının önemli bir bölümünü almaktadır. Özgürlük ortamının gelmesine kadar da bu politik savaşımın sendikal çalışmaların gündeminde birinci sırayı almasını doğal karşılamak gerekir.

3- Sendika'larda genellikle üye sayısı, güçlenmenin başta gelen koşuludur. Ancak TYS'nın gücü sayıdan değil, üyelerinin niteliklerinden gelmektedir. Bu bakımdan üye sayısını arttırmak gibi bir sorunumuz olmamakla birlikte, sömürücülerin hizmetinde olmayan bütün yazarların üye olmasının sendikamızın gücünü arttıracağı da açıktır.

Kurulu bulunduğumuz işkolunda çalışan, sahne, perde ve benzeri gösteri sanatları ile müzik, resim, heykel, dekorasyon sanatları alanlarında çalışanların örgütlerile federasyon düzeyinde birleşme, kuşkusuz ki, sendikal savaşımın daha başarılı yürütülmesini sağlayabilecektir. Fakat asıl amaç, Türkiye işçi sınıfı ile bütünleşmek olmalıdır. Bu da konfederasyon düzeyinde gerçekleşebilir.

TYS, bugüne kadarki çalışmalarında, Türkiye işçi sınıfının gerçek temsilcilerle yakın işbirliğinde bulunmakla, bütünleşmeyi pratik alanda gerçekleştirmeye çalışmıştır.

SENDİKAMIZDAN HABERLER

Kemâl SÜLKER

Telif hakkı sorunu

Telif haklarının tümüyle ele alınmasını gerekli gören TYS telif ücretlerinin alt sınırının saptanması için bazı çalışmalar yapmıştır. Bu arada bazı yayıncıların çevirmenlere çok düşük ücret verdiğini saptamış, yayıncılarla yapılan görüşmelerden sonra bazı çeyirmen üyelerimizin aldıkları ücretin yükseltilmesini sağlamıştır. Sendika, çevirmenlerin kendilerine özgü sorunlarını ele almayı kararlaştırmış ve Ekim ayı içinde çevirmenlerle özel bir toplantıya karar vermiştir.

Bu arada Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun 42. maddesinde öngörülen Yazarlar Birliği örgütü üzerinde durulmuş ve yasal açıdan bu örgütün geçerli olup olmayacağı araştırılmıştır. Sonunda 274 sayılı Sendikalar Yasası çıkarıldığı için artık böyle bir dernek kurulmasının söz konusu olamayacağı sonucuna varılmıştır.

Telif hakları için konulan 10 bin liralık bağışıklığın bu ortamda hiç bir ekonomik önem taşımadığını saptayan TYS, konu Mecliste görüşülmeden önce milletvekili ve bazı parti genel başkanlıklarına bildirimde bulunmuş, yazar telif hakkı bağışıklığının yükseltilmesini istemiştir.

Kitap toplatılması ile ilgili genelgenin iptali

Millî Eğitim Bakanlığının okul ve sınıf kitaplıklarından bazı kitapların toplatılması için yayınladığı genelge incelenmiş ve bunun Anayasada yer alan fikir özgürlüğü ve dilediği gibi düşünce ve düşündüklerini yayma ve daha başka demokratik hakları yok edici niteliğinde görmüştür. Bunun üzerine TYS, adı geçen genelgenin iptali için Danıştay'da dava açılmasına karar vermiştir. Sendika kitapları okul ve sınıf kitaplıklarından toplatılan üyeleri adına Danıştay'da dava açılmıştır. Ayrıca M. Eğitim Bakanlığı aleyhine dava açılması için Avukat O. Apaydına yetki verilmiştir.

Nasreddin Hoca Gülmece Öyküsü Yarışması

Her yıl düzenli olarak yapılan Nasreddin Hoca Gülmece Öyküsü yarışmasına bu yıl TYS Başkan vekili Bekir Yıldız'ın yarışma Seçiciler Kurulu'na katılması kararlaştırılmıştır. Yıldız, görevini yerine getirmiştir. Bundan böyle Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği'nce düzenlenecek yarışmaya TYS adına bir üyemiz Seçiciler Kurulunda temsil edilecektir.

Asya - Afrika Yazarlar Birliği Toplantısı

Sayılı yazarlar örgütlerinden olan Asya-Afrika Yazarlar Birliğinin bu yıl Bağdat'ta 13 Martta yapılan Yürütme Kurulu toplantısına TYS Başkanı Aziz Nesin TYS'nı temsilen katılmıştır. Ayrıca Aziz Nesin'in bu Birliğe TYS'nın da üye olma konusunu incelemesi ve ilgililerle görüşmesi de kararlaştırılmıştır. TYS, bu örgüte katılmayı uygun görmüş, ancak kararın kongrede alınması gerektiğinden konu TYS Genel Kuruluna sunulacaktır.

Yılmaz Güney in durumu

Sinema sanatçısı Yılmaz Güney'in çeşitli nedenler ileri sürülerek bulunduğu cezaevinden başka yere nakledilmesini sanatçıya baskı niteliğinde gören TYS Yönetim Kurulu, Güney'in cezaevinin değiştirilmesini protesto etmiştir.

Yılmaz Güney'in duruşma sonunda hapis cezasına çarptırılması üzerine de sanatçıya TYS'nin bu mahkumiyet nedeniyle üzüntülerini bildiren bir telgraf çekilmiştir.

I Mayıs İşçi Bayramı

Bu yıl ilk kez 1 Mayıs İşçi Bayramının görkemli bir toplantıyla anılması ve kutlanmasını kararlaştıran DİSK'in bu kararına TYS da katılmıştır. Kutlama kararı üyelerimize bildirilmiş ve 300.000 kişinin katıldığı Taksim'deki 1 Mayıs Şenliğine TYS yöneticileri ve üyeleri kendi sendika bayrakları altında ve hazırlanan dövizlerle katılmışlardır.

Saldırı ve cinayetler

MC iktidarınca hoşgörüyle karşılanan bazı saldırgan grupların üniversite öğrencilerine yapageldiği saldırı ve öldürmelerin son zamanlarda işçi sınıfına da yöneldiğini saptayan TYS son olarak Haziran ayında Bursa'da DİSK üyesi Türkiye Maden-İş Sendikasına mensup bir işçinin öldürüldüğünü öğrenmiştir. Bu cinayet üzerine TYS, DİSK ve Maden-İş Genel Başkanlıklarına başsağlığı telgrafı göndermiştir, bu faşist girişimlere karşı yapılacak her yasal mücadelede TYS'nın kendine düşeni yapacağı bildirilmiştir.

Yarımca Festivali

Her yıl 24 Temmuz'la 2 Ağustos arasında Yarımca'da yapılan Festivale bu yıl sohbet toplantısı ve konuşmalar yapmak için TYS'dan da katkıda bulunması istenmiştir. TYS yönetim kurulu Yarımca Festivaline sendika adına Aziz Nesin, Kemal Sülker, Hasan İzzettin Dinamo, Kemal Özer ve Ataol Behramoğlu'nun katılmasını kararlaştırmış ve karar uygulanmıştır.

Sovyet Yazarlar Birliği ile TYS arasında anlaşma

Sovyetler Birliği Yazarlar Birliğince çağrılı olarak Moskova'ya giden TYS Genel Başkanı Aziz Nesin'in iki örgüt ara-

sında işbirliği yapma olanaklarını araştırması kararlaştırılmış ve Nesin, gerekli ilişkileri kurup ön anlaşmalar yaparak İstanbul'a dönmüştür. Nesin, iki sendika arasında işbirliğini amaçlıyan bir Anlaşma metninde birleşen iki örgüt yetkililerinin ön tasarısını TYS Yönetim Kurulu onaylamıştır. İşbirliği anlaşması törenle imzalanacak ve uygulamaya geçilecektir.

DGM'ye karşı direniş

DİSK'in demokratik hakları ve özgürlükleri yok edici ve sıkıyönetimsiz bir sıkıyönetim düzeni getirici nitelikteki DGM tasarısına karşı eyleme geçme kararı TYS'na bildirilmiştir. TYS da, DİSK Genel Başkanlığına gönderdiği bir mektupta DİSK' in DGM'lerle ilgili direniş kararının sendikamızca desteklendiği bildirilmiştir. TYS ile ayrıca DGM'nin niteliği hakkında 13 Temmuzda TYS Başkanı Aziz Nesin'in bir basın toplantısı yapması kararlaştırılmıştır. Basın Toplantısı yapılmış ve ilerici basında geniş ölçüde yer almıştır.

Yapıt gelirlerinin TYS'na bağışlanması için ilke

TYS, bazı yazarların yapıtlarının gelirlerini TYS'ye bırakmak istemesi ve bir yazarımızın bu yolda bir bağışta bulunması üzerine Yönetim Kurulu bir ilke kararı almıştır. Buna göre, TYS'nın üyesi, ya da üyesi olmayan herhangi bir yazar, ya da kuruluş'un, yayımlanan bir yapıtının gelirini TYS'ye bağışlaması ve basın yoluyla bunu kamu oyuna duyurması, sendika Yönetim Kurulu'nun izin ve kararına bağlı olacaktır.

Sansür'e karşı tepki

MC iktidarının hazırladığı yeni Sansür Yönetmeliğinin Danıştaya gönderildiği ve yönetmeliğin pek çok antidemokratik hüküm getirmekte olduğu saptanmıştır. Bunu değerlendiren TYS Yönetim Kurulu adı geçen yönetmelikle ilgili dokuz örgütün, TYS öncülüğünde ortak tavır almasına karar vermiştir. Bunun üzerine Sinematekten Onat Kutlar, Yeni Türk Sineması gazetesinden Atıf Yılmaz, TYS'dan Orhan Apaydın'ın sansür tüzüğüne karşı bildiri hazırlamaları için görevlendirilmiştir. Konu ile ilgili olarak da 25 Ağustos'ta basın toplantısı yapılmıştır. Filmciler Derneği, Yeni Türk Sineması Gazetesi sorumluları, Oyuncular Derneği, Görüntü Yö-

netmenleri Derneği, Film ışıklandırma yönetmenleri derneği, Sinematek, Film seslendirme Derneği, Yönetmenler Derneği ve Sanatçılar Birliği ile TYS gerekli çalışmaları sürdürmektedirler.

Barış Günü Toplantısı

1 Eylül'de bütün dünyada kutlanan Dünya Barış Günü toplantısına ilk kez bu yıl Türkiye'deki bazı örgütlerin katılması ve bildiri yayınlaması kararlaştırıldığı öğrenilmiştir. İlerici Kadınlar Derneği'nin TYS'nı da aynı konuda işbirliğine çağırması üzerine TYS adına Orhan Apaydın ve Haşmet Zeybek'in düzenlenen toplantıya katılmasını kararlaştırmıştır. TYS aynı gün DİSK tarafından düzenlenen şenliğe katılma kararı da almış ve Şan sinemasında yapılan şenliğe katılmıştır.

Güney Koreli şaire özgürlük

Hapiste bulunan Güney Koreli Şair Kin Chi'nin kurtarılması için demokratik örgütlerce yapılan özgürlük çağrısına TYS'da katılmış ve bir bildiri ile bu devrimci ozanın salıverilmesi istenmiştir.

Nevşehir'de baskı

Sanatçı Ruhi Su ve arkadaşlarının Nevşehir ilinde yapacakları sanat gösterisine valinin izin vermemesi ve sanatçı ve arkadaşlarını ile'e sokmaması üzerine TYS Nevşehir Valisine bir kınama telgrafı göndermiştir. Telgraf metni basına da duyurulmuştur.

«ÖNCÜ» ve «ARKADAŞ» Kitapevlerinde imza günleri

Öncü kitapevinin geçirdiği yangın üzerine TYS, yeniden düzenlenen kitapevinde beş gün süreyle kitap imzalama eylemiyle yakılan kitapevine maddi ve manevi destek sağlamayı amaçlamıştır. Fındıkzade'de Ülkü Ocakları Komandolarının yaktığı «Arkadaş» kitapevinde de TYS üyesi yazarlar, yapıtlarını okurlarına imzalamışlardır.

Devlet Güvenlik Mahkemeleri konusunda Yeni girişimler

DGM yasasını protesto konusunda demokratik ve sendikal örgütlerle geniş bir dayanışma içinde eylemini sürdüren sendikamız, 5 Ekim Salı günü, ülkemizin önde gelen Yazar ve Sanatçılarının katılmasıyla, yerli ve yabancı basın üyelerine bir basın toplantısı düzenlemiştir.

Murat Belge, Asya - Afrika Genç Yazarlar Kurultayı'na katıldı

Alma-Ata'da düzenlenen, Asya-Afrika Genç Yazarları Kurultayına, Sendikamız delegesi olarak eleştirmen-çevirmen Murat Belge gönderilmiştir.

TYS rozetleri hazırlandı

TYS üyeleri için rozet hazırlama girişimimiz sonuçlanmıştır. Üyeler için hazırlanan rozetler dışında, konuk yabancı yazarlara ve jübileleri yapılacak yazarlara armağan olarak verilecek özel rozetler de yaptırılmıştır.

Sendikamızın üye sayısı artıyor

Sendikamıza geçtiğimiz günlerde üye olan yazar arkadaşlarımızın adları aşağıdadır:

Hakkı Gümüştaş, Mehmet Kemal, Neriman Hikmet, Halim Uğurlu, Rasih Nuri İleri, Nevzat Üstün, İrfan Yalçın, Tahir Abacı, İ. Günay Dal, Kerim Korcan, Mehmet Önder, Kandemir Konduk, Pars Tuğlacı, Süleyman Yağız, Mehmet Türkkan, Nezih Coş.

Böylece Sendikamızın üye sayısı 117'ye ulaşmıştır.

Mustafa Baydar'ı yitirdik

Üyelerimizden yazar, araştırmacı Mustafa Baydar'ı yitirdik. Kederli ailesine ve Sendikamız üyelerine başsağlığı dileriz.

Devlet Güvenlik Mahkemeleri yasa önerisine karşı TYS'nın basın toplantısı konuşması (5 Ekim)

Arkadaşlar,

Anayasa mahkemesinin iptal kararı gereğince bu hafta sonunda ortadan kalkacak olan DGM'leri yeniden yasallaştırmak çabalarına karşı giderek yoğunlaşan ve yaygınlaşan demokrtik karşı koymanın etkisini azaltmak amacıyla, bu kuruluşların gerçek niteliklerini gizlemek isteyenler kamuoyuna yanıltıcı savlar ileri sürmektedirler. DGM'lerin kuruluşunun anayasal bir zorunluk olduğu, bunların trafik, iş, döviz ve ticaret mahkemeleri örneği, uzmanlık mahkemeleri niteliğini taşıdıkları, işçi haklarıyla ilgilerinin bulunmadığı, demokratik ülkelerden bu arada Fransa'da bu tür mahkemelerin varlıklarını sürdürdüğü ileri sürülen savlar arasındadır. Bu savların gerçeğe uymadığı, DGM'lere karşı koyan demokratik güçlerin yasal savaşımını bertaraf etmek amacıyla ileri sürüldüğü herkesçe bilinmektedir. Ancak DGM'lerin anayasa karşısındaki durumunu, niteliğini, işçi haklarıyla ilgisini ve kimlerin yararına kimlere karşı durulmak istendiğini bir kez daha kamuoyuna açıklamakta yarar görüyoruz.

1. DGM'ler anayasal bir zorunluk olarak değil, insan haklarına dayalı demokratik anayasal düzeni ve hukuka bağlı devlet ilkesini ortadan kaldırmak amacıyla kurulmak istenmektedir.

Hukuka bağlı devlet ilkesi, insan haklarına dayalı demokratik düzenin temelini oluşturur. Hukuk devletinde ise yargı yetkisinin, yasama ve yürütme dışında ve siyasal iktidara karşı bağımsız mahkemelere verilmesi vazgeçilmez bir koşuldur. Bu nedenle insan hakları Evrensel bildirisinde ve Avrupa İnsan Hakları Roma sözleşmesinde, bağımsız mahkemelerde ve tarafsız yargıçlar önünde yargılanmak temel insan hakları arasında gösterilmektedir. Bu sözleşmeler altında imzası bulunan Türkiye Cumhuriyetinin Anayasasında yargı organının bağımsızlığı ilkesi açık ve kesin kurallara bağlanmış ve ayrıntılı olarak güvençler altına alınmıştır.

12 Mart rejiminde 1961 Anayasasının demokratik niteliklerini ortadan kaldırmaya yönelik değişikliklerle fikir suçlarının ve işçi sınıfının ekonomik, demokratik ve siyasal savaşımı niteliğindeki eylemlerin yargılanmasında siyasal iktidara bağımlı, olağan dışı, yarı-askeri özel mahkemeler türünden DGM'lerin kurulmasına olanak tanıyan anayasa değişikliği de yapılmıştır. Diğer andidemokratik anayasa değişiklikleriyle birlikte DGM'lerin kuruluşuna dayanak oluşturan değişiklik de geçerli değildir. Çünkü anayasamız 9 ncu maddesinde,

2 nci maddesinde nitelikleri gösterilen Cumhuriyet biçiminde değişiklik yapılmasını ve hatta değiştirme önerisi verilmesinde olanak tanımamakta, yasama organı da içinde olmak üzere, hiçbir makama ve güce bu yetkiyi vermemektedir. Kaldı ki, 12 Mart'ın olağanüstü ortamında yapılan bu değişikliklerin, Parlamentonun serbest iradesinin ürünü olduğu da ileri sürülemez.

Açıkladığımız nedenle, DGM'lerin kuruluşuna dayanak yapılmak istenen 12 Mart'ın getirdiği anayasa hükmü geçersiz ve yok sayılmak gerekir.

2. DGM'lerin, iş, trafik, ticaret ve döviz mahkemeleri türünden uzmanlık mahkemeleri olduğu savı da gerçeğe aykırıdır. Bağımsız yargı organı içinde iş bölümü yapmak amacıyla kurulu bu mahkemelerin yargıçların atanmasında siyasal iktidar söz sahibi değildir. Bu kuruluşlarda genel yargılama usulleri uygulamaktadır. DGM'ler ise, bir uzmanlık mahkemesi olarak değil, siyasal iktidara ters düşen düşünceleri ve kişileri, bağımsız yargı organı dışında, hükümetlerin seçtiği ön yargılı yargıçlar önünde yargılamak için kurulmaktadır. Siyasal iktidar bu kuruluşlarla siyasal suçlarda ceza adaletini eline geçirmekte, kişinin bağımsız mahkemelerle yargılanmak hakkını ortadan kaldırmaktadır.

3. DGM'ler egemen sınıflar yararına ezilen ve sömürülen sınıfların demokratik haklarını ortadan kaldırmak amacıyle kurulmak istenmektedir. Bu bakımdan DGM'lerin işçi haklarıyla ilgisinin bulunmadığı savı da gerçek dışıdır. DGM'lerin kuruluşunu düzenleyen iptal konusu yasada olduğu gibi, parlamentoda görüşülmekte olan yasa önerisinde de toplu iş sözleşmesi ve grev yasasında yazılı suçlar bu mahkemlerin görev alanına bırakılmaktadır. İptal edilen 1773 sayılı yasanın 9/B-3 fıkrasında 275 sayılı yasada yazılı suçlar DGM'lerin görev alanında gösterilmektedir. Parlamentoda görüşülmekte olan 73 sayılı yasanın 9/B-3 fıkrasında 275 sayılı yasada yazılı suçlar DGM'lerin görev alanında gösterilmektedir. Parlamentoda görüşmekte olan 73 sayılı yasa önerisinin 9/B-3 fıkrası da aynı hükmü içermektedir. Faşist İtalyan Ceza Yasasından alınan, antifaşist düşünce ve eylemleri yasaklama amacını güden ünlü 141 ve 142 nci maddelerde DGM'lerin görev alanındadır. Türk Ceza Yasasının 201 nci maddesiyle birlikte 141 ve 142 nci maddeleri uygulanmak suretiyle işçi sınıfının özgür sendikal kuruluşları ve diğer demokratik kuruluşlar DGM'lerin uygulanmasında yasa dışı örgütler sayılabilecek, işçiden

ve halktan yana yazarlar sanatçılar ve bilim adamları bu mahkemelerde yargılanacaklardır.

4. DGM'lerin demokratik rejimlerle yönetilen ülkelerde örneğin Fransa'da örneklerinin bulunduğu savı da gerçeğe aykırıdır. Devlet Güvenliği Mahkemesi adıyla Fransa'da bulunan kuruluşun yargıçlarının atanmasında siyasal iktidar söz sahibi değildir. Bu mahkemelerin yargıçları Fransız yüksek hakimler kurulunca seçilmekte ve yargılama usullerinde Türkiye'de olduğunu aksine savunma hakkı kısıtlanmamaktadır. Türkiye'de kurulmak istenen DGM'lerin modeli faşist İtalya'da vardı. 1926 yılında Mussolini'nin kurdurduğu DGM'ler Türkiye'ye gatirilmek istenmektedir. Günümüzde ise bu tür mahkemelere ancak Faşist İspanya'da Endonezya'da, Şili'de ve İran ile Suriye'de rastlanmaktadır.

DGM'lerin yasalaşması durumunda Türkiye'deki siyasal rejimin demokratik niteliği tüm olarak ortadan kalkmış olacaktır. Bu nedenle ülkenin bütün demokratik güçleri DGM'lerin karşısında yer almışlardır. Bu halkı savaşımı engellemeye ve tüm anayasal düzeni yıkmaya yönelik MC kışkırtmalarına karşı uyanık olmak tarihsel bir görev sayılmalıdır.

Türkiye Yazarlar Sendikası
Genel Başkanı
Aziz Nesin

DGM konuşmasında Türkiye Yazarlar Sendikası'nın Türk ve dünya kamu oyuna duyurusu :

Devlet Güvenlik Mahkemelerini, yargı organı içinde iş bölümüne dayalı uzmanlık mahkemeleri türünde bir kuruluş olarak açıklama çabası «aldatmaca»dan öteye bir anlam taşımaz. MC. İktidarının başı, iş ve ticaret mahkemelerine benzeterek, DGM'lerin gerçek niteliği konusunda Türk ve Dünya kamu oyunu yanıltmak istemektedir. Yargıçların siyasal iktidarca seçildiği, işlemesinde savunma haklarını hiçe sayan yarı askeri nitelikte kuruluşların bağımsız yargı organı içinde ve demokratik hukuk devletinde yerleri yoktur. De Gaulle'ün otoriter yönetiminde Fransa'da kurulan Devlet Güvenliği Mahkemesinde yargıçlar siyasal iktidarca değil, bağımsız Yüksek Hakimler Kurulunca seçilir. Fransız DGM'sinin işleyişine, bizdeki kuruluşun savunma hakkını tanımayan kuralları yoktur. Fransız DGM'sinin görev alanında fikir ve fikre dayalı örgütlenme suçları da bulunma-

maktadır. Türkiye'de kurulu ve yeniden kurulması istenen DGM türü mahkemelere Avrupa kıtasında sadece Faşist İspanya'da rastlamak olanağı vardır. 12 Mart faşizminin milliyetçi cephe adlı bugünkü uzantısını oluşturan güçler gerçekte, DGM'lerin yeniden kuruluşunda ülkemizde sermaye sınıfının diktasını pekiştirmek, parlamenter kurumlarla örtülü faşist bir yönetimi sürekli yerleştirmek amacını gütmektedirler. Türkiye Yazarlar Sendikası bu mahkemelerin, insan onurunu, temel insan hak ve özgürlüklerini hiçe sayan bir uygulamada başta gelen güçlü bir silah niteliğini taşıması yönünden oluşturduğu tehlikeye Anayasal direnmede demokratik güçleri, işbirliğine ve dayanışmaya çağırmayı kendisine görev bilmiş ve bu görevini uzun süredir yerine getirmeye çalışmış bir örgüttür. Üç ay sonra varlığı sona ermesi gereken bu mahkemelerin yeniden kurulması için MC iktidarının giriştiği çabaların yoğunlaştığı bugünlerde TYS, Türk ve Dünya kamuoyuna bir kez daha seslenerek DGM'lerin insan hak ve özgürlüklerine karşı oluşturduğu tehlikeyi belirtmeyi zorunlu saymaktadır.

I — Türkiye Avrupa Konseyine üye bir devlettir. Diğer konsey üyeleri gibi Türkiye de imzaladığı insan hak ve özgürlüklerini korumaya dair Roma sözleşmesinde tanımlanan hak ve özgürlükleri, ülkesindeki insanlar için tanımaya söz vermiştir. Roma sözleşmesinin 6. maddesinde «bağımsız, tarafsız ve yasal mahkemeler önünde yargılanmak hakkı» yer almaktadır. 1961 Anayasasının 7. maddesi de bu temel hakkı, Anayasal bir ilke niteliğine dönüştürmüştür. Bu Anayasal ilkeye göre yargı erki, ancak bağımsız mahkemelerce kullanılır. Bu mahkemenin bağımsız olmasının onsuz olmaz (Sine Pou Non) koşulu ile, yargıçlarının siyasal iktidarca seçilmemesidir. 12 Mart'ın faşist yönetimi Türkiye'nin altında imzası bulunan uluslararası bir sözleşmede yer alan taahhüdüne ve Anayasal ilkeye aykırı olarak, iktidardan yana olmayan düşünce ve düşüncelere dayalı örgütlenme suçlarını yargılamak için, yargıçlarının siyasal iktidarca seçileceği DGM'leri kurmuş ve bunların meşruiyetini sağlamak için bir yama gibi Anayasaya hükümler eklemiştir. Bu eklenen hükümlerin diğer Anayasa değişiklikleri ile birlikte meşruiyeti kuşkusuz ki tartışma konusu olabilir. Ancak kesin olan bu kuruluşların Roma sözleşmesinde BM insan hakları bildirisinin 10. maddesinde yer alan temel bir insan hakkına aykırı olduğudur.

II — Yargıçlarının siyasal iktidarca seçildiği DGM'ler,

sermaye sınıfının egemenliğine karşı ezilen ve sömürülen sınıfların çıkarlarını savunan, sömürüye dayalı kurulu düzenin değiştirmeye yönelik örgütlenme ve düşünceleri yasaklayan faşist İtalyan Ceza Yasasından ağırlaştırılarak Türk Ceza Yasasına aktarılan 141 ve 142. maddelerde yazılı suçları yargılamakla görevlidir. Böylece düşünce ve düşünceye dayalı örgütlenme suçları, Ceza Yasaları dışında, iktidara bağımlı mahkemelerde görülecektir. İşçi sınıfının sendikalaşma hak ve özgürlükleri de Türk Ceza Yasasının 141 ve 142. maddelerinin geniş yorumlanması ve 12 Mart döneminde 201. maddeyle yapılan değişikliğin uygulanmasıyla bu mahkemelerce yok edilecektir. Ezilen ve sömürülen sınıfların yazarları, sanatçıları ve toplumsal gerçekleri ortaya koyan bilim adamları DGM'lere gönderilerek, peşin yargılı yargıçlar önünde yargılanacak, zindanlara kapatılarak, susturulacaklardır.

DGM'leri bu yönleriyle de Roma Sözleşmesinin 9. ve 10. maddelerinde yer alan Düşünce ve Düşünceleri açıklama hak ve özgürlüklerine aykırı bir nitelik taşımaktadır.

III — DGM'lerin işleyişini düzenleyen kurallar da insan haklarına aykırıdır. Şöyle ki:

1 — Roma Sözleşmesinin 6/3-a maddesine göre her sanık kendisine yöneltilen suçlamanın nitelik ve nedenini en kısa zamanda öğrenebilmelidir. Oysaki, DGM uygulamasını göz altı süresi 13 gündür. Kollukta 15 gün süre ile insanlar sorgusuz sualsiz işkende altında tutulabilmektedir.

2 — Sanıklar duruşmada bulunmak haklarından yoksun bırakılabilmekte ve yokluklarında hüküm verilebilmektedir.

DGM'lerin yukarıda açıkladığımız özellikleri temel insan hak ve özgürlüklerine, çoğulcu demokratik anlayışa aykırı niteliklerini kesinlikle ortaya koymaktadır. Milliyetçi Cephe hükümetinin seçeceği yargıçların önünde bu kuruluşların ülkemizde faşizmin yerleşmesinde etkin bir silâh durumuna geleceğinden kimse kuşku duymamalıdır.

Gerçeği Türk ve dünya kamu oyuna bir kez daha açıklıyoruz.

Türkiye Yazarlar Sendikası
Genel Başkanı
Aziz Nesin

«HÂNENDE MELEK» OLAYI

TRT'NİN «UFAK - TEFEK» TAŞLARI

Mustafa R. GÜRSEL

Metin Erksan'ın TRT için hazırladığı 5 hikâyeden biri olan Hanende Melek, Televizyon Dairesince yasaklandı. Oysa, film, yetkili denetim kurullarınca seyredilmiş ve «yayınlanır» raporu almıştı. Hanende Melek hikâyesini okumuş olanlar eserde cinsel ya da «ideolojik» bir sakınca bulunmadığını biliyorlardı.

Peki, denetimden geçtiği halde neden yasaklanmıştı Hanende Melek? Hanende Meleği Sabahattin Ali yazmıştı da ondan. Şaban Karataş gibi politik eğilimleri belli olan bir kimsenin yasal olanaksızlıklara rağmen Genel Müdür olması olasılığından söz edildiği şu günlerde Sabahattin Ali gibi «tehlikeli» bir imzanın hikâyesini yayınlamayı televizyon yöneticilerinin gözü yememişti. Hayatı boyunca egemen çevrelere karşı kahırlı bir mücadele veren Sabahattin Ali'nin adı, ölümünden hemen hemen otuz yıl sonra hâlâ birtakım kimselerin yüreğine korku salabiliyordu.

Her dönemin adamı olmaya çalışan TRT'nin bazı «ufak tefek taşları» yaranmak istedikleri güçlere ters düşmemek için geçen hafta denetimce «yayınlanmaz» kararı verilen Birleşen Yolları çeşitli yollarla programa sokarken, denetimce «yayımlanır» raporu olan Hanende Melek'i yayından kaldırabiliyorlardı.

Sabahattin Ali'nin adından bile bu kadar ürken bu bürokrat yöneticilerin çağdışı tavırlarını belgelemek amacıyla Hanende Melek öyküsünün tam metnini yayımlamayı bir görev sayıyoruz.

(Politika - 11 Ocak)

30 YIL SONRA YENİDEN YARGILANDI

Metin Erksan'ın televizyon için gerçekleştirdiği beş hikâyeden, Sabahattin Ali'nin Hanende Melek adlı hikâyesi yasaklandı. Gerekçe, öz ve biçim açısından sakıncalı olması. Bu konuda ortaya çıkanlara bakılırsa, sorun filmin özü ya da biçimi değil. Hikâye yazarının Sabahattin Ali olması gösteriliyor iptal nedeni olarak.

Geçtiğimiz Salı gecesi televizyonda bir film gösterildi: «Birleşen Yollar» filminin yönetmeni MSP ve MHP'ye yakın görüşleri ile bilinen Yücel Çakmaklı idi. Filmin gösterilmesinden sonra Ülkü Ocakları televizyonun yöneticilerine buket buket çiçek gönderdi. İliştirdikleri kartlarda «Birleşen Yollar filmiyle televizyonda ilk defa millî değerlerimize saygılı bir film seyrettik. Teşekkürler. Ülkü Ocakları Sosyal ve Kültürel Faaliyetler Kolu.» yazılı idi.

Sabahattin Ali Devlet Konservatuvarında öğretmenlik yapmakta ve birbiri ardısıra sayısız eser vermektedir.

Nihal Atsız, sahibi sorumlusu olduğu Orhun dergisinde «Başvekil Şükrü'ye Açık Mektup» başlıklı iki yazı yazdı. Bu yazılarda Sabahattin Ali'yi 1 numaralı vatan düşmanı olarak ilân etti.

Sabahattin Ali hakkında bir iftira kampanyası açılmıştı. Tan başyazarı M. Zekeriya Sertel'in dediği gibi «ona artık ne konservatuvarda ne de dışarda rahat çalışma fırsatı vermiyorlardı. Hakkında bir sürü iftiralar uyduruyorlardı. Sol fikirlerinden dolayı komünist sayılıyordu ve bu yüzden konservatuvardan çıkarıldı.»

Atsız ve arkadaşları dilediklerini yapmışlardı.

Sabahattin Ali'nin «İçimizdeki Şeytan» adlı romanı ırkçı ve turancı çevreyi iyice kızdırmıştı. Birtakım kişilerin romanda değişik adlarla tanıtıldığını söylüyordu Nihal Atsız. Bu nedenle ırkçılar, turancılar, Sabahattin Ali'ye veryansın ettiler.

Atsız'ın Başbakan'a yazmış olduğu bir mektup, sabahattin Ali'ye hakaretlerle dolu idi. Sabahattin Ali, Atsız aleyhine bir hakaret davası açtı.

Nihal Atsız'ın avukatı Hamit Şevket İnce idi. Önceleri bu davayı bir millî dava olarak gördüğünü açıklayan Hamit Şevket İnce, davayı ve Atsız'ın kişiliğini anlayarak Nihal Atsız'ı müdafaa etmemeye kadar verdi.

Sabahattin Ali Nihal Atsız davası 9 Mayıs 1944 günü

karara bağlandı. Karara göre; «Sabahattin Ali'ye vatan haini diye tecavüzde bulunmak caiz değildir. Atsız'ın bütün savunması mesnetsiz, muallel ve kabule şayan görülmemektedir.» dendi. Nihal Atsız altı ay hapis ve 100 lira para cezasına çarptırıldı.

VE SABAHATTİN ALİ BİR KEZ DAHA YARGILANDI

Yıl 1976. Televizyon yöneticileri Sabahattin Ali'nin «Hanende Melek» adlı hikâyesini yayından kaldırdılar. Ülkü Ocaklarından teşekkür çiçekleri alan yöneticiler Sabahattin Ali'yi yayından kaldırırken, O'nu bir kez daha yargılamış olmadılar mı?

(Politika 11 Ocak)

⊙

TİYATRO YAZARLARI TRT'Yİ KINADI

İSTANBUL Tiyatro Yazarları Derneği, Metin Erksan tarafından TRT televizyonuna uygulanan Sabahattin Ali'nin Hanende Melek adlı hikâyesinin sansürü üzerine TRT Genel Müdürlüğüne aşağıdaki telgrafı çekti:

«Beş Türk hikâyecisinden oluşan ve Metin Erksan tarafından televizyona uygulanan hikâye dizisinin ilk üçü televizyonda gösterildikten sonra, sıra Sabahattin Ali'nin Hanende Melek hikâyesine geldiğinde dizinin programdan kaldırılması üzüntü ile karşılanmıştır. Çünkü, kurumumuzca daha önce yapılan anlaşma üzerine Hanende Melek filme alınmış, denetleme kurulundan da geçmiştir. Bu aşamada, dizinin programdan kaldırılması, tam bir sansür niteliği taşımaktadır.

TRT gibi özerk bir kuruluşun, işi sansürcülüğe dökmesi ise, sadece Anayasayı değil, kamu vicdanını ve sanat özgürlüğünü de hiçe saymaktır.»

(Politika 12 Ocak)

⊙

TRT'NİN «BEŞ ÖYKÜ» DİZİSİNE KOYDUĞU SANSÜRÜN TEPKİLERİ

BEKİR YILDIZ

«Metin Erksan'ın çevirdiği Müthiş Bir Tren filmini izlediğimde içim cız etti. Sait Faik Hikâyecilik anlayışı belki bugüne yetmiyordu. Ama Metin Erksan, Sait Faik'i kendi bulunduğu yerden de gerilere götürmüştü. Demek istediğim, Sait Faik hikâyeciliğini yansıtan eser Müthiş Bir Tren olamazdı. Bu hikâyenin seçilişinde bir kurnazlık vardı. Salt derme çatma biçim oyunları ile Sait Faik hikâyesi halkımıza yanlış tanıtılıyordu. Filmin sonunda dinleyici yaşlı kahramanın sorusu anlamlıdır. «O gün de yağmur yağıyor mu idi?» Böylece belki de somut olan tek şeyi, yağmuru anlatmaktadır kahraman. Onun gerisinde kalan her şey bir hiçliktir âdeta. Şimdi Metin Erksan'a sormak gerek: O yağmurdan önce neyi anlattın?

Sonra ikinci ve üçüncü filmleri izledim. Bu kez içime bir korku düşmeye başladı, Türk hikâyesinin bu değerli ustasını bakalım nasıl yiyecek diye düşünmeye koyuldum. Sabahattin Ali'nin en değerli hikâyesini de ele alsa onu da çarpıtacaktı. Metin Erksan'ın elinden çıkmış bir Sabahattin Ali hikâyesinin gösterilmemesine belki de sevinmek gerekir.

Bu filmlerin yaptırılmasında başlıca etken olan o günkü TRT yöneticilerinin bugünkü tavırları da ilginçtir. Acaba yapmak istedikleri şey. Sabahattin Ali'yi bahane ederek gene Metin Erksan'ı mı kurtarmaktır? Vaktiyle «Kemal Tahir'in dışında Türk yazarlarının eserleri kese kâğıdı bile olmaya lâyık değildir» diyen Metin Erksan'ın amacı, yaptığı filmlerle izleyici gözünde bu savını kanıtlamaktan ibarettir.»

AZİZ NESİN

«Ben bütün yasaklamalara karşıyım. Ancak Metin Erksan'ın yaptığı filmlerin televizyonda gösterilmesine de karşıyım. Erksan'ın yaptığı filmlerdeki hikâyeler yanlış seçilmiş. Seçilen hikâyeler yanlış yorumlanmış. Yapılan filmler karamsar ve kötümser bir mesaj getiriyor. Gösterilecek olan filmlerin yasaklanmasına gelince, bunun nedeni Metin Erksan'ın kötü filmler yapması değildir. Sıranın Sabahattin Ali'ye gelmesidir. Ben esas bunu protesto ediyorum..»

LÜTFÜ AKAD

«Filmin yasaklanmasının öğrenilmesinden sonra verilen bazı demeçlerde bu kararın haklı olarak gösterilmesi yanlıştır bence. Türkiye Yazarlar Sendikası gibi sanat ve fikir özgürlüklerini savunması gereken bir örgütün yasaklanmayı haklı gösterir beyanlarda bulunması utanç vericidir bence. Metin Erksan'ın filmlerinin güzel olup olmaması çeşitli açılardan tartışılabilir. Ben şahsen beğeniyorum.»

DEMİRTAŞ CEYHUN

«Bu kararı terbiyesizlik olarak nitelendiriyorum. Karar filmlerin kalitesi ile ilgili değildir. Sanat özgürlüğüne vurulan bu darbeyi protesto ediyorum. Bu karar Sabahattin Ali ve Ahmet Hamdi Tanpınar'a, dolayısiyle düşüncelere karşıdır. Metin Erksan'ın filmlerinin tartışılması TRT'ye düşmez. Metin Erksan'ın burada savunulması gerekir. Metin Erksan da bir sanatçıdır. Çektiği filmlere istediği yorumu getirmek kendi hakkıdır. Bu hakkı savunulmalıdır.»

VEDAT TÜRKALİ

«Bu ülkede yasaklama olaylarından bıktık. Bu konuda da karşıyım yasaklanmaya elbette. Filmleri tutmasam da yasaklanmasına karşıyım.»

YAVUZ ÖZKAN

«Metin Erksan'ın yayınlanan üç filmini beğenmedim: 1 — Özü bakımından beğenmedim. 2 — Seyirciyi sıkacak, bunaltacak kadar temposuz olması yüzünden beğenmedim. Ama, beş hikâyeden kalan ikisinin yasaklanmasına şiddetle karşıyım. Ve yasaklanma kararının sanki önce gösterilen üç filmin başarısızlığı ile ilgili imiş gibi gösterilmesini kınıyorum. İnanıyorum ki yasaklama kararının alınmasının tek nedeni Sabahattin Ali hikâyesi olmasıdır.

Gerçi, yönetimi bakımından zaten yasa dışı işlemekte olan bu kurumda böyle kararlarla her an karşılaşacağımızı beklemek gerekir. Ama bu kararlara tavır koymak da gerekir.

Ben bütün antidemokratik yasaklamalara karşıyım.»

(Cumhuriyet 13 Ocak)

ŞİMDİ DE SABAHATTİN ALİ

Yalçın URAZ

Olay, ihmal, taktlrslzlik, basiretsizlik değildir. Bir kasıtla karşı karşıyayız. Birkaç gece önce televizyonda yayınlanan Sanat Programında Nazım Hikmet'in oyunundan sahnelere geniş yer verilmiş, oyunda rol alan bu sanatçı bazı metinleri okumuştur.

Belki bu metinlerde açık veya gizli bir komünist propagandası yoktur. Bu işi düzenleyenler, bu şekilde savunma yapacaklardır.

İşi bu yönüyle değil, Nazım Hikmet'in kişiliği bakımından ele almak gerektir. Devlet televizyonu, memleketini kaçmak suretiyle terk eden, Sovyet vatandaşı olan, ismini bile değiştiren bir adamın eserlerine yer verebilir mi?

Verebilir deniliyorsa, diyeceğimiz yoktur. Ama denebilir olmak için biraz vicdan gerekmez mi? Daha önce de yazılarımızda bu sanat programının bilinçli olarak bazı gayelere tevclh edildiğini belirtmiş ve ilgililerin dikkatini çekmiştik. Uyarılarımız dikkate alınsaydı, bu programın üzerinde iyi bir denetleme kurulsaydı bu durum meydana gelmezdi.

Sabahattin Ali kimdir? Bir hikâyeci ve öğretmen. Rahmetli Nihal Atsız, onun belgeli bir komünist olduğunu ortaya koymuştur. Komünistlikten mahkumiyet kararı vardı. Sonra af yasalarından birinden yararlanarak, tekrar öğretmenliğe dönmüştür. Atsız, CHP'nin Millî Şef döneminde bu konuyu dile getirmiş, o devirde komünistlere karşı bir cihat açmıştır. Neticede o devrin yöneticileri Sabahattin Ali'yi korumuşlar, Atsız ve arkadaşları tabutluk işkencelerine tabi tutulmuş, devleti yıkmaya matuf gizli örgüt kurmakla itham edilmiş, aylarca suçsuz olarak hapishanelerde yatırılmıştır. Sabahattin Ali ise devrin hükümetlerinin himayesinde melanetlerini sürdürmüştür. Sonra netice ne olmuştur? Bir gün Sabahattin Ali de komünist cennetine kaçmaya karar vermiştir. Hududu aşarken vurulup öldürülmüştür. Sabahattin Ali'yi kimin öldürdüğü meçhul kalmıştır. Şayet kaçmayı başarsa idi, o da Moskova'da Nazım Hikmet gibi bir Sovyet kahramanı olarak ilân edilecektir.

Bizim TRT ne yapmış biliyor musunuz? Vatanından kaçarak Sovyet Rusya'ya sığınmak istiyen bu adamın bir hikâ-

yesini filme aldırmış. Şimdi yayınlanması yasak edilen filmler arasında Sabahattin Ali'nin bu hikâyesi de var. Biraz daha geç kalınsaydı, Sabahattin Ali'nin eserini de seyredecektik.

Görülüyor ki, TRT'de sorumsuzluk bütün hızıyla devam etmektedir. Kaç yüz bin lira çıkmıştır TRT'nin kasasından bu iş için bilemiyoruz. İki, iki buçuk milyondan bahsediliyor. Bunu resmen açıklayacak bir ağız yok mu?

Devletin parası deniz, yemeyen domuz zihniyetine ne zaman son verebileceğiz?

Bu manzaralar gösteriyor ki, Şaban Karataş'ın tayinini geciktirmek için çaba sarfedenler, bu halin devamını istemektedirler. Çünkü Karataş yapacağı işleri vaktinden evvel açıklamıştır. Yalçıntaş Nevzat beyle, aynı metodu kullanmayacağını, kadrosunu kendi kuracağını ifade etmiştir. TRT'deki bohçaları dürülecekler şimdi bunu önlemek için Karataş'a karşı çıkmaktadırlar. CHP ile tam bir işbirliği halindedirler. Sayın Cumhurbaşkanında, kararnamenin imzası için tededdütler uyandırmaya çalışmaktadırlar.

Bir an evvel görüş birliğine varılmalıdır. İster Karataş, ister Ali, İhsan, Doğan, Moğan, Hasan, Hüseyin biri, ama milliyetçi biri bu görevi devralmalı ve TRT'deki anarşi sona ermelidir.

(Son Havadis 13 Ocak)

«MÜTHİŞ BİR TREN» OLAYI

ÖZERDİM, «MÜTHİŞ BİR TREN, SAİT FAİK'İN DEĞİL, BİR MACAR YAZARININDIR» DEDİ

Nilgün TARKAN

Sait Faik'in «Müthiş Bir Tren» adlı öyküsünün aslında bir Macar yazara ait olduğu öne sürülmüştür. Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın ve Yayın Yüksek Okulu öğretim görevlisi, yazar Sami N. Özerdim, öyküyü Macar yazar Ferenc Hertzeck'in 1863 1954 «Bujdoso Emleykek» adlı yapıtından «Göçen Hatıralar» adıyla çevirdiğini bildirmiştir.

Özerdim, çevirdiği öykünün 1 Mayıs 1953 tarihinde Ankara'da çıkan «Arayış» adlı dergide yayınlandığını açıklamış, ayrıca bu öykünün İmece Dergisi'nin 1964 de çıkan «7 Metelik» adlı antolojisinde yayınlandığını ifade etmiştir.

Özerdim, öykünün daha sonra Sait Faik'in «Az Şekerli» adlı kitabına konduğunu bildirmiştir. O sırada Amerika'da bulunduğu için kitabı ilk çıkışında okuyamadığını, kaçırdığını belirten Özerdim, «Sait Faik sağlığında bu öyküyü kitabına almamış, demek kendisi de benimsememiş» şeklinde konuşmuştur.

Özerdim, «Müthiş Bir Tren»in konusunun «Bujdoso Emleykek» ile çok benzer olduğunu söylemiş ve şöyle konuşmuştur:

«Asıl öykü Rus hududunda geçmektedir. Orada da kullanılmayan bir hatta tren giriyor, kimse ilgilenmiyor. O sırada bir kompartmanın kapısı açılıyor. Bir kadın ve çocuk beliriyor. Bunlar adamın karısı ve çocuğudur. Genç, hemen trene atlıyor. Vagonları dolaşıyor, bir kompartmanda babasını

elinde gazetesi ile görüyor. Bir subay arkadaşını görüyor, bu kişi asıl öyküde düelloda ölmüştür, Sait Faik'in öyküsünde ise Çanakkale'de ölmüştür. Karısı ve çocuğunun bulunduğu kompartmanı görüyor, vuruyor, kapıyı açmıyorlar, dışarıya çıkıyor, kondoktör bulmak için. Ama tren o sırada kalkıyor. Görüldüğü gibi öykü çok ufak değişikliklerle aynıdır.»

Özerdim, filmi görünce çevirdiği öyküyle benzerliğini hemen farkettiğini söylemiş, TRT yöneticilerine de durumu duyurdum. «Ancak, aman kimse duymasın cevabını verdiler» demiştir.

EDEBİYATÇILAR NE DİYOR?

Özerdim'in bu iddiası üzerine görüşüne başvurduğumuz edebiyatçılar, şöyle demişlerdir:

OKTAY AKBAL: «Sait Faik, Hürriyet gazetesinin ilk çıktığı günden itibaren bir ay kadar süreyle her gün bir hikâye yayınlamıştır. «Müthiş Bir Tren» bunlardan bir tanesidir. Bu hikâyelerin büyük bir bölümü çeviri, ya da adaptasyondu. «Müthiş Bir Tren»in de böyle olduğu kanısındayım. Nitekim Sait Faik, daha sonra yayınladığı kitaplarından hiç birine bu öyküyü almamıştır. Yazarın ölümünden sonra, Yaşar Nabi, Sait Faik'in dergi ve gazetelerde yayınlanmamış hikâyelerini derletirken bu hikâyeyi de kitaba almıştır. Bu bakımdan «Müthiş Bir Tren»in Sait Faik'e alt olmaması doğaldır.»

RAUF MUTLUAY: «Sait Faik'in bildiğimiz hikâyeleri içinde, Müthiş Bir Tren hikâyesinin okuduğumu hatırlayamadım. Filmi, ilgiyle seyrettikten sonra bu konuda bir araştırma yapma olanağını bulamadım. Hikâyeyi ve ilk yerini saptamaya fırsatım olmadı. Yine de şunu söyleyeyim, konu alınmış olabilir. Ancak sanatçı için önemli olan konu değil, onu işlemektir. Bu açıdan hikâye, Sait Faik'in olabilir. Bu konuda kesin birşey söyleyecek durumda değilim.»

HİLMİ YAVUZ: «Sait Faik'in hikâyesiyle diğer hikâye arasında konu benzerliği olabilir. Esinlenmiş de olabilir. Çünkü Sait Faik, Fransızca bildiği için Fransız hikâyecilerini okuma olanağına sahiptir. Ancak bu, kesinlikle bir «intihâl» değildir. «İntihâl»de sadece yer ve kişi isimleri değiştirilir, bunun dışında noktası, virgülü aynı kalır. Burada öyle birşey söz konusu değildir. Ama bir esinlenme olabilir.»

(Milliyet 18 Ocak)

Sami N. Özerdim'in 18 Ocak tarihli mektubu :

Sayın Aziz Nesin,

Yıllığı aldım. Bu büyük hediye için pek çok teşekkür ederim.

Bu vesile ile, bugün Milliyet'te çıkan haberin Yıllığa da alınacağını düşünerek, bir açıklamada bulunman gerekiyor. Haberde ufak tefek noksan söylemediklerimin de söylenmiş görüneceği bellidir. Yazıyı yazan, eski bir öğrencimdir; dikkatli bir genç kızdır. Ama, gazeteye yansımada ne olsa aksaklıklar oluyor.

Öyküyü Sait Faik'ten önce çevirmedim. Ya da çevirdim de onunki yayımlandıktan sonra yayınladım. Bunu şimdi saptayamam. Ne var ki, Hungaroloji Enstitüsü'nde bulunan kitabın içindeki öyküyü 1950'den önce okumuş olmam ve çevirmem daha olanaklıdır. 1945'te askerden döndükten sonra bir süre Enstitü'ye kitap almaya gittim. Sonra, elimdeki anahtarı aldılar. Ne olursa olsun, Sait Faik'in öyküsü 2 Mayıs 1948'de Hürriyet'te yayınlandı; ben de bunu bibliyografyamda saptadım.

Amerika'da bulunduğum sırada çıkan Az Şeker'lideki öyküyü okumamışım. Sait Faik'i baştan sona okuduğumu sanıyordum. Öyle değilmiş; öyle olsaydı, öykünün ayırdına varırdım. Müthiş Tren filmi başlayınca anladım; ertesi gün, Az Şekerli'yi de okuyarak Sait Faik'i tamamladım.

Bu olaydan ancak eşe-dosta söz ettim. Hatta, konuyu açıklığa çıkarmasını, Sait Faik uzmanlarından Muzaffer Uyguner'e emanet ettim. Dedikodu yayılmış, TRT'ye değin gitmiş; oradan «Aman duyulmasın!» demişler. Ben TRT'ye duyurmadım. Gazeteye bu da başka türlü geçmiş.

İntihal sözünü de kullanmadım. Bence, en uzak olasılık 'tevarüd', biraz daha yakında esinlenme, daha akla yakını ise adaptasyondur. Hürriyet'in 2 Mayıs 1948 sayısına bir kez daha bakmalı; belki adapte edilmiştir kaydı vardır da atlamışımdır. Bence, gazetenin koymamış olması daha uygun... İki öykü, ayrıntılarına değin tıpkıdır. Hilmi Yavuz'un yorumu erkendir. İki öyküyü de okumadan yargıya varılamaz. F. Ferczeg büyük bir yazardır. Türkçeye üç kitabı çevrilmiştir. Üç öyküsü de benim Yedi Metelik adlı küçük kitabımdadır. Mavi Tilki'si filme bile alınmıştı, yanılmıyorsam. Fransızca da çevrileri bulunduğu kesindir. Sait Faik de oradan almıştır. Acaba, Ferczeg'in öyküsü mü, yoksa Sait Faik'in öyküsü

mü daha ustacadır? Buna da yazıncılar karar versin! Çevirimin iyi olduğunu söyleyemem. Aslı yanımda olmadığı için yeniden işlemek olanağım da yok! Eğer Sait Faik, yazara üstün bir esinlenme ile yazdıysa!... Bilemem, ama Sait Faik gibi büyük bir öykücünün buna gereksemesi yoktur. Kendisine saygım, sevgim var; bibliyografyasını hazırlamışım; bu olay, onun lehinde görünmüyor. Ben de, edebiyattan uzakta bir kimse değilim.

Kitabın mevcudu yok! Gerekirse, öyküyü kopya eder, yollarım.

Saygı ve sevgilerimle.

SAMİ ÖZERDİM

Sami N. Özerdim'in bir sonraki mektubuna ek

Önceki mektubumda, Sait Faik'in Müthiş Bir Tren öyküsü sorununa ektir:

Milli Kütüphane'de baktırdım. Öykü, 2.8.1948 günlü Hürriyet'te «nakleden» kaydı ile çıkmış. Ben bu kaydı bibliyografyaya aktarmayı unutmuş, ya da atlamışım. Bu, benim suçum. Ama, Az Şekerli kitabına alınırken bu kaydı koymamışlar.

«MÜTHİŞ BİR TREN» ÜZERİNE

Oktay AKBAL

«Müthiş Bir Tren» müthiş bir gürültü kopardı sanat dünyamızda!.. Erksan'ın TV'ye yaptığı filmi beğenenler de oldu, hiç mi hiç beğenmeyenler de... Eksan'ı kimi sağcı basın «antikomünisttir» diye övdü, kimi «Filmi Kızıltoprak'ta çekti, kızıldır» diye yerdi. Sonunda Sabahattin Ali ile Tanpınar'ın öykülerine ait filmler yasaklandı. Bunca yasaklama arasında doğaldır. Erksan sağcı mı, solcu mu, nasıl belli değilse, Türkiye'nin işleri de öyle, nerdeyiz, nereye gidiyoruz, ne olacağız, hiç biri belli değil!.. Her gün dalgalanan bir denizde bata çıka gidiyoruz, ne puslâ var elde, ne de dümeni tutan kişi bu işi bilen biri, tayfalarsa ordan burdan derleme, gemideki yolcular kendilerini yazgıya bırakmışlar!..

«Müthiş Bir Tren» Sait Faik'in bir öyküsü diye oynandı TV'de. Oysa değildi, Sait Faik'in bir çevirisiydi bu öykü. Daha doğrusu bir adaptesi... Yani bu öyküyü almış Türkçeleştirmiş, adları, yerleri «bizim» yaparak... Kimse farkında değildi bunun. Edebiyat tarihçilerimiz bile'.. TV'ciler nerden bilsin? Dostum Sami Özerdim «Milliyet»e yaptığı bir açıklamada «Müthiş Bir Tren»in Macar yazarı Ferenç Hertzeck'in öyküsü olduğunu bildiriyor. 1 Mayıs 1953'te bu öyküyü «Göçen Hatıralar» adıyle çevirip bir dergide yayımlamış. İki öykü arasında benzerlik şaşırtıcı. İki yazarın «aynı» öyküyü yazmaları olanaksızdır elbet. Burada akla gelen, Sait Faik'in bu öyküyü yabancı bir kitapta okuyup yeniden yazmış olduğudur.

Sait Faik 1948'de, yeni çıkmaya başlayan «Hürriyet» gazetesine 1 mayıs'la 25 mayıs arasında on bir öykü yayınlamıştır. Bunların içinde kendi yazdıkları olduğu gibi, çevirileri de vardır. «Müthiş Bir Tren» de bunlardan biridir. Sait Faik bu «öykü»yü, 1948-54 arasında yayınladığı «Lüzumsuz Adam», «Mahalle Kahvesi», «Kumpanya», «Havuz Başı», «Son Kuşlar», «Alem Dağında Var Bir Yılan» adlı kitaplarına almamıştır. Bu da gösteriyor ki «Müthiş Bir Tren» Sait Faik'in «yazdığı» bir öykü değildi, bir çeviriydi. Yazarın ölümünden sonra gazetelerde, dergilerde kalmış öyküleri «Tüneldeki Çocuk», «Mahkeme Kapısı», «Az Şekerli» adlı kitaplarında bir araya getirilmiştir. «Müthiş Bir Tren» öyküsü de «Az Şekerli»dedir. Bu kitapta yazarın son öyküleri olan «Battaniye», «Az Şekerli», «G...», «Hikâye Peşinde», «Kalinikhta»nın yanı sıra eski öykülerinden birkaçı ve iki röportajı bulunmaktadır. Bu «eski öyküler» Sait Faik'in «Hürriyet»te çıkan yarı telif, yarı çeviri niteliği taşıyan yazılarıdır. «Müthiş Bir Tren», ayrıca «Fındık», «Gümüş Saat», «Bardaklar», «Bir Aşk Hikâyesi» adlı öykülerin de Sait Faik'e ait olmadığını söylemek mümkündür. Nitekim 1948 mayısında Hürriyet gazetesinde çıkan öteki öyküler kitaplarına girmemiştir. Bunların üstünde «çeviren» sözcüğünün bulunduğunu sanıyorum. «Müthiş Bir Tren»in üstüne «çeviren» sözcüğünün eklenmemiş olması bu yanlışlığa yol açmıştır.

«Müthiş Bir Tren»in Sait Faik'in bir «Adaptesi» olduğunu ben 1965 yılında «Varlık» dergisinde yazmıştım. 1967'de yayımlanan «Günlerden» adlı kitabımın 102. sayfasında yer alan «27 ocak perşembe: Bir yanlışlık» başlıklı parçayı okurlarıma olduğu gibi sunmak isterim. Edebiyat tarihimize incelemecilerimize yararlı olacağı umumuyle...

«Sait Faik'in bütün yapıtları «Varlık Yayınların»da tamamlandı. Son kitapta Sait'in bütün yazılarının adları, nerde, ne zaman çıktıkları yer almış. Yazar için dergilerde, gazetelerde yayınlanan yazılar, eleştirilerin başlıkları. Benim de birkaç yazım var. Ama hepsi değil. Sait Faik için inceleme yapacak kimselerin öteki yazılarımı da arayıp bulmasını isterdim. Sonra Sait Faik'in öyküleri, arasına karışmış bazı «çeviri»ler de var. Bunu önce de yazmıştım. Etkilememiş hiç. «Korkunç Bir Tren» öyküsü Sait'in bir «çevirisi»dir. Hürriyet'te çıkan bir öykü. Bir zamanlar, Sait, Hürriyet gazetesinde hemen her gün bir öykü yayınlardı. Hürriyet'in ilk çıktığı yıl... Her gün bir öykü yazılır mı? Çoğunun üstünde «çeviren» sözcüğü vardı, ama bazılarında unutulmuş, yalnızca «Sait Faik» adı kalmış. Gazetelerde olur böyle şeyler! Ölümünden sonra da bir derleyici, o öyküleri Sait'in sanmış. Ben «Korkunç Bir Tren»in bir Amerikan yazarının öyküsü olduğu kanısındayım. Çevirisi de yayınlanmıştı. Sait'in yapıtı arasına karışan böyle başka «çeviri»ler de var mı? İncelemeye değer. İşe bakın ki Sabri Esat da bu «Korkunç Bir Tren»i Fransızcaya çevirip yayınlamış! Küçük bir yanlışlık nasıl sonuçlar açıyor!»

Yanlışlıktan kaçmak olanaksız!.. Bakın ben de «Müthiş Bir Tren»i «Korkunç Bir Tren» diye yazmışım! Öykünün de bir Amerikalı yazara ait olduğunu söylemişim! Gerçek edebiyatsever inceleyiciler, «sahici» edebiyat tarihçileri nerde? Herşeyin başında edebiyata tutkuyla bağlı olanlar, edebiyatı sevenler!.. Kendilerini değil, ün kazanmayı, caka satmayı değil, edebiyatı, sanatı sevenler!.. Özerdim, «Bu öyküyü ben çevirdim» diye ortaya çıkmasa kimse farkına varmayacaktı bu yanlışlığın... Bu, bir tek örnek, bir tek...

(Cumhuriyet 21 Ocak)

⊙

ESKİDEN İNTİHAL DENİRMİŞ, ŞİMDİ NE DENİR?

Azra ERHAT

«Müthiş Bir Tren»i TV'de izlerken bir yandan canım sıkılıyor, bir yandan da «Bu Sait Faik değil, nedir?» diye çırpınıp duruyordum. Ne oluyordu bana? Rahatsızlığımın nede-

nini şimdi anladım. Oktay Akbal 21 Ocak 1976 günü «Cumhuriyet»teki fıkrasında şöyle diyor: «Müthiş Bir Tren» Sait Faik'in bir öyküsü diye oynandı TV'de. Oysa değildi. Salt Faik'in bir çevirisiydi bu öykü. Daha doğrusu bir adaptesi... Yani bir öyküyü almış Türkçeleştirmiş. Adları, yerleri «bizim» yaparak... Kimse farkında değildi bunun. Edebiyat tarihçilerimiz bile!... TV'ciler nerden bilsin? Dostum Sami Özerdim «Milliyet»te yaptığı bir açıklamada, «Müthiş Bir Tren»in Macar yazarı Ferenç Hertzeck'in öyküsü olduğunu bildiriyor. 1 Mayıs 1953'te bu öyküyü «Geçen Hatıralar» adıyla çevirip bir dergide yayımlamış. İki öykü arasında benzerlik şaşırtıcı. İki yazarın «aynı» öyküyü yazmaları olanaksızdır elbet. Burada akla gelen, Sait Faik'in bu öyküyü yabancı bir kitapta okuyup yeniden yazmış olduğudur.»

Kimin olursa olsun bir öyküyü film diline çevirmek herkesin hakkıdır. Metin Erksan'ın Sait Faik'in bildiği, ya da sandığı bu yazıyı kendi sinema anlayışıyla bir daha yaratması olagandır, bir yorum getirmiş, bir film yapmıştır. Yorum kendinin tartışma götürürse, kendi sanatı ile ilintili bir tartışmaya yol açar. Ne var ki, TV'de gösterilen bir filmin bunca gürültü koparması herhalde seyircinin öyküye uygulanan yorumun dışında, arkasında başka bir şey sezindiğinden ötürü olacak. Neyi sezinleyip, neden tepki gösterdiği de şimdi çıktı ortaya. Öykü Sait Faik'in kendi esininden değildi, bildiğimiz dünya görüşünü yansıtmıyor, bütün öbür öyküleriyle bir çeşit çelişki içinde bulunuyordu. Metin Erksan da sağlam bir tabana basmamanın verdiği kayganlık içinde bir yapıt ortaya koymuş oldu. Bu yapıtın elbette ki bir rahatsız edici yönü vardı. Çünkü Kızıltoprak mı nerede geçerse geçsin, filmde devinen kişiler istediği kadar Türkçe adlar taşısın, olay istediği kadar bizim ülkemizin dekoru içinde oynasın, bu filmin bir yabancılık, bir yabancılık izlenimi vermesini önleyemiyor, bir sanat eserinde aranan gerçekçilik ve güvenlik niteliğini taşımıyordu. Böyle olunca da hem iki yapıt, hem de iki sanatçı güme gidiyor. Biri, yaşayan Metin Erksan kendini savunabilir, öteki Sait Faik ölmüştür ve bu filmle kendisine yapılan saygısızlığı kınayamaz. «Müthiş Bir Tren» Sait Faik'in kendi esininden çıkma bir öykü ve Metin Erksan onu sinemaya aktarırken yüzde yüz değiştirmiş, kişisel eğitimiyle tam tersine yorumlamış olsaydı, kimsenin bir diyeceği olmazdı. Bir gerçek karşıtı bir gerçeği doğurabilir, ama gerçek olmayandan hangi yorumla olursa olsun gerçek bir değer ortaya çıkarılamaz sanırım.

Oktay Akbal bu tuhaf olayın nedenlerini daha da açıklıyor yazısında; bir zamanlar öyküler gazetelerde yalnız çevirmenin adıyla yayımlanırdı. Hem yalnız öyküler mi, koca romanlar, tefrikalar kimi zaman nerden, kimden alınma oldukları belirtilmeden yalnız çeviricisinin adı gösterilerek verilirdi, onunla da kalınmaz, yazının çeviri olduğu bile söylenmeyip yalnız alanın -marifet yapıyormuş gibi- Türkçeleştirenin adı belirtildi. Korkunçtu o dönem. Bir düşünce ve bir beceri ürünü olan yapıta bu denli saygısızlık olsa olsa uygarlığın en alt basamağına bile erişememiş olmanın sonucudur. Oysa yayıncılar, gazete sahipleri bu tutumu körükler, iteler gibiydiler. Nedeni açık: Yapıtın asıl yaratıcısına telif hakkı vermemekti amaçları. Neler, ne aşırmalar, ne düzensizlikler, ne yasa çiğnemeleri yapıldı o zamanlar, tâ ki fikir eserleri koruma kanunu diye, sözüm ona bir kural kondu konmadı ülkemizde. Ben anımsarım, bir İstanbul gazetesinin Paris muhabiri iken, patronum benden haftada beş öykü çevirisi isterdi beş miydi, altı mıydı, tam bilemiyorum ama gerçekleşmesi olanaksız bir sayıydı Fransız gazetelerinden bulup Türkçeleştirecektim bu öyküleri. Oysa, anlat anlatabilirsen, Paris gazetelerinde öykümsü bir şey çıkmaz, ikinci üçüncü sınıf gazetelerde öykümsü bir şey gördün mü, mal bulmuş mağribi gibi üstüne atılıp çevirirdim, yazarın adını belirtmeye de özen göstererek yollardım çevirimi İstanbul'a. Ama ne yapsam, ne etsem, tatmin olmazdı gazete, daha daha ister, gelişi güzel kırparak ve kimi zaman yazarın, ya da benim takma adımı koymayarak yayımlardı öyküleri. Koca Fransız basınında öykü bulamamam da acemilik, beceriksizlik diye alay konusu olurdu, onunla kalmaz patron: «Aman efendim, ne bu titizlik, kendi adınıza yazın olsun bitsin!» gibi önerilerde de bulunurdu. Ne çektiğimi ben bilirim.

Ben çekmişim çekmemişim bir şey değil, benim gibi yazarların da ne baskılar altında direttikleri, ya da diretemeyip aşırmaca yoluna gittikleri bir yana bırakılabilir, ama gözden kaçırılmaması gereken nokta bu tutumun ne denli aşağılık bir ruh haletinden gelip ne korkunç sonuçlar doğurduğudur. Korkunç tren asıl odur kanımca. Batı edebiyatına yöneldiğimizde ilkin Batının üçüncü, dördüncü derecede yazarlarına öykündüğümüz herkesçe bilinir. Bunları çala kalem Türkçeleştirmek, nerede anlaşılması güç bir yer varsa, onu yokmuş gibi atlamak, kimi yerleri düçünce ve deyimleri dil bilgisizliği yüzünden çarpıtarak aktarmak günlük olaylardandı. Otuz kırk yıl öncesi çeviri yanlışları fıkra niyetine an-

latılırdı aydınlar, yazarlar toplantılarında. Belleğimde kalmaz ama Ataç bunlardan inciler dizmiş, kahkahayla güldürürdü bizleri. Bunun tabanında, kökeninde bizim dil bilmememiz kafamızın bir yabancı dilin yapıtlarına anlayacak ve aktaracak uygarlık düzeyine erişememiş olmamız, hiçbir zaman da erişemeyeceğimiz kanısı yatardı. Aslında çeviri pek yapılmamıştı Türkiye'de. Tercüme Bürosu kurulduğunda aslından çeviri yazmaya girişildi olanaklar ölçüsünde, ama neydi ki olanaklar, Fransızca onun ötesinde İngilizce, ya da Almanca bilenler o denli azdı ki! Bu çaresizlik karşısında, böyle akademik ve iddialı bir kurul bile, ne yapsın, ikinci elden çevirelim de çıksın bir kez eğilimine gitti. Daha iyisi daha sonra yapılır dendi. Bilemem ki daha o zamanlar çarpık gelmişti bana bu anlayış, ama kendi dar olanaklarım, Türkçe bilgisizliğimle ben mi karşı gelecektim koca kurula? Tercüme kurulu-na korkunç yanlışlarla dolu çeviriler gelirdi, okunur düzeltilmeğe çaba gösterilir, daha iyisi elde edilene dek çevirmene gider gelirdi çeviriler. Ama bu titizlik başka hangi kurulda, hangi yayıncıda vardı. Hele gazetelerde hiç yoktu. Gel zaman git zaman bu bir gelenek halini almıştır ne yazık ki, bugün de bunca çok çeviri çıkmasını kuşku ile karşılamaktan başka yol görüyorum ben. Çoğu çeviriler okutmuyor kendini, hoş okutmasa daha iyi olurdu, daha kötüsü var. Çeviri, benim bildiğim, yazı kadar emek isteyen, çoğu kez yazı yazmaktan daha güç gelen bir uğraştır. Yazıda özgürsün çünkü eninde sonunda, bir fikri şu yoldan dile getiremedin mi. Ya başka bir yoldan söylemeğe çalışır, ya da hiç olmadı mı vazgeçersin dile getirmekten. Çeviri için öyle mi? Ama öyle yaptılar ve korkarım bugün de yapmaktadır çevirmenlerimizin bir bölüğü. Yoksa bu denli bir çeviri bolluğu kapsar mıydı kitap piyasasını? Tuhaf olaylara da tanık oluyoruz: çevirmenin biri günde 10-14 sayfı çeviri yapabiliyor, en kötü koşullar içinde bile, bir bakıyorsunuz, yorulup da kitabı bırakınca başka bir çeviriciyi koşuyor işe. Kitap isterse 400, isterse 500 sayfa olsun çıkıveriyor bir iki ay içinde. Ne yapsın çevirmen, ekmek parası! Kitapların kalite düşüklüğü ile kalsa gene de yanmam, üstünkörü aktarılan bir düşünce derine gitmeyen bir etki yaratır. Uygarlığın en büyük öğretilerini biz böyle özensiz bezensiz ve düşüncenin özü ile ayrıntısına saygısız çevirilerden öğreniyoruz. Bu yoldan kavram kargaşasına ve adı üstünde «anarşiye» vardığımıza hiç şaşılmaz. Kitap yasa-

ğına elbette ki karşıyım, ama bir kitabın olur olmaz biçimde çevrilip piyasaya sürülmesine de karşıyım. Titizliği, doğruluğu aslına saygıyı bir düzeye kadar koruyamayan yalan yanlış bir çeviri yasak edilse kötü olmaz kanımca. Yoksa onun doğuracağı zararlar ortada. «Müthiş Bir Tren» hikâyesi bunun yalnız masum bir örneği.

(Mart - Varlık)

1976'da NELER YAPTILAR. 1977'ye NELER HAZIRLIYORLAR?

Sorular :

1 — 1977 yılı içinde neler yazmayı, neler yapmayı, hangi kitapları hazırlamayı tasarlıyorsunuz? Halen üstünde çalışıp da 1977'de bitecek çalışmalarınız nelerdir? 1977'de basılacak kitap yada kitaplarınız var mı? Bu kitap yada kitaplarınızın konusunu, okura ulaştırmak istediğiniz bildirinizi açıklayabilir misiniz?

2 — 1975 yılından 1976'ya hangi çalışmalarınız devrolmuştu? Bunlardan hangilerini bitirebildiniz? 1976'da yapmayı tasarladıklarınızın ne kadarını gerçekleştirdiniz ya da gerçekleştiremediniz? (nedenleriyle)

Soran : SENNUR SEZER

ADALET AĞAOĞLU

1. Elimdeki romanı bitirebilmeyi.

Bu roman, «Gazi Koşusu» ile «Teşekkür Ederim» adlı hikâyeler.

1976'nın sonuna yetişmezse, 1977'nin başında «Kendini Yazan Şarkı», ilk baskısı yıllar önce tükenmiş bulunan «Evcilik Oyunu» ile birlikte tek ciltte Remzi Kitabevi'nce yayınlanmış olacak. Yeni romanım da, bitirince hâlâ seviyorsam, 1977 sonlarında yayınlanabilir. «Fikrimin İnce Gülü»nün, sanıyorum en geç 1977 başlarında ikinci baskısı çıkacak.

Yeni çalışmalarımın konusunu, bildirisini hiç açıklayamam. Bir edebiyat yapıtı zaten gerçekten anlatılamayan bir şeydir. İyi niyetle deniyorum, hep bazı şeyler ya fazla, ya eksik söylenmiş bulunuyor. Üstelik yapıtlar, okur eline geçmemiş, seyirci karşısına çıkmamışsa hiç açıklanmaya, anlatılmaya kalkışılmamalı. Bir yapıt üstüne tek yanlı açıklama ile o yapıt üstünde yayımından sonra açılabilecek tartışmayı birbirinden ayırmalıyız. Yapıt ortaya çıktıktan sonra olsa olsa ancak «şunu amaçladım...» diyebiliriz, diye düşünüyorum.

2. Yazar çalışmalarını yıllık takvimlere bölmek çok güç. «Fikrimin İnce Gülü», 1975'den 76'ya devrolmuş bir çalışmaydı. 1976'da da yayınlandı ama, ondan çok önce başladığım roman yıldan yıla devrolup duruyor. Tasarıların tasarı olma yılları tam tamına nasıl bilinebilir ki? Bu sorularınızı yanıtlarken bir iki noktaya da değinmek istiyorum

Şu ya da bu nedenle dersini çalışamamış, ödevini hazırlayamamış öğrenci, kendisini derse kaldıran öğretmenine — gerçeği söylese daha çok azarlanacağından korkarak — çoğu kez kendi gerçeğidışı kem küm «mazeretler» sıralamaya başlayınca, sınıfta da hemen

«Ben çalıştım öğretmenim! Ben yaptım öğretmenim! Ben hazırım öğretmenim!...» diye zırt-pırt parmak kaldıran bir sevimli küçük ukalâ mutlak çıkar. Birincinin bıraktığı boşluktan, onun zayıflığından yararlanmaya çabalayan bu minik faşistleri «mazeretli» öğrenci gibi bütün sınıfa da örnek diye gösteren öğretmenler de hiç eksik değildir hani.

Bizler de ne kadar çalıştık, neden çalışamadık, neden şu çalışmayı o yıldan bu yıla aktarmak zorunda kaldık; öteki yazar arkadaşlarsa nasıl bu denli çok tasarıyı gerçekleştirdiler; bütün bunlar açıklanırken nedense gözümün önüne hep yukarda değindiğim sınıf tablosu gelir.

Yazarlarımızın çalışma koşullarını yansıtmak bakımından elbette büsbütün de yararsız değil bu türden soruşturmalar. Ama, bir yapıtın, yazarının hangi koşulları altında gerçekleştirildiğinin ya da gerçekleştirilemediğinin bilinmesinin yapıtın kendisi ile bir ilintisi olmadığını da biliyoruz. Türkiye'de yazarlık etmek başlı başına bir çile. Ama, bu çileyi çekmek için de kendimizden gayrı kimsenin bize bir ricada bile bulunduğu yok. Birkaç yazarımız dışında, hiç birimizin «ekmek parası» bile değil bu. İnsan seve seve seçtiği bir uğraşın hesabını nasıl çıkarır, gerçekten bilemiyorum.

OKTAY AKBAL

— Hep yazıyoruz. Yazdıklarımızı da zamanı gelince kitaplarda topluyoruz. Şu yıl bu yıl diye bir ayrım yapılmaz ki! Gelecek, hep umutla, güzellikle doludur. Öyle sanılır! Oysa bakarsın zaman geçmiş hiç bir şey yapamamışsın! 1976'ya girerken romanlarımı bitireceğimi sandım, yenisine başlayacağım! Biri bile olmadı. Kısa bir romanım var, yalnız o bitti bitecek durumda. Gazetede yayınlanacak, sonra da kitap biçimini alacak. Bu kesin. Öyküler var bitmiş, bitmemiş. Bitmişleri, yayınlanmışları bir kitapta toplayacağım. Gazetede çıkmış yazılarımdan deneme ya da öykücük niteliğini taşıyanları ayrı kitaplarda bir araya getireceğim.
Bu satırları ekim ortalarında yazıyorum. 'Kirli Ayna', 'Yaşasın Edebiyat', 'Zaman Sensin' adlı üç deneme kitabım 1976 sonunda ya da 1977 içinde çıkacak. Tükenmiş güncelerim 'Geçmişin Kuşları' adıyla yayınlanmış olacak. İkinci, üçüncü, dördüncü, beşinci baskıları yapılacak romanlarım, öykülerim var. 'İlkyaz Devrimi' adlı öyküler kitabımı 1977'de yayınlayacağım. 'Düş Ekmeği' romanımı da...

Dedim ya, her gün yazıyorum. Roman, öykü çalışmalarıma az zaman kalıyor çaresiz... Güncel konular, alışılmış deyimle politika konuları, gazete yazarı da olduğum için, epey zamanımı alıyor. Bu bir görev. Hem iş görevi, hem yurttaşlık görevi.
Roman ve öykülerimle okura ulaştırmak istediğim bir bildiri mi? Birkaç sözcükle nasıl anlatılır bu? O zaman niye yazdım o öyküleri, o romanları? Niye yazıyorum, yazacağım daha da

Niye? Çok basite indirgemek olmaz mı, şunun için bunun için yazıyorum demek?..
2 — Roman çalışmalarım bitmedi. Öykülerim bitmedi. Çoğu bitmedi. Siyasal, toplumsal konulu gazete yazılarımı bir araya toplamak istedim, bir türlü sekiz on yılın koleksiyonlarını tarayamadım.
Çok dağınık bir yaşamımız var. Biz, Türk yazarları, çok yanlı bir savaşım veriyoruz. Sanatla, edebiyatla, öte yandan toplumla, en beteri de siyasal iktidarla... Bu yüzden dağılıyoruz, parçalanıyoruz, gücümüzü dağıtıyoruz. 1976'da yapmayı tasarlayıp da bir türlü yapamadığım işler, uğraşlar pek çok. Sanırım bu yıl da böyle olacak.

DURSUN AKÇAM

Tasarılardan söz açmamak daha iyi. Söylersin, yapamazsın, sonra da zor durumda kalırsın okuyanlara karşı. İşi salt yazmak olan, yazdıklariyle yetinen, geçinen kişiler değiliz çoğunlukla. Toplumsal çalkantılar, umulmadık olaylar, her gün kapıyı çalan güncel kaygılar alıp götürüyor bir yerlere istemimiz dışında. Yazamadıklarımızın sancılariyle kıvranır kalırız bütün bir yıl.

Öykülerimi yakında «Haley» adlı bir kitapta toplayabileceğimi umuyorum. Hazır röportajlarım var. Yer yer öykü unsuru da taşıyan bu yazılardan yapacağım derlemeyi de «Çanlar Can Derdinde» adı ile yayınlamak düşüncesindeyim.

Üstünde çalıştığım iki ayrı roman var. Olanaklarım elverdiği ölçüde bu çalışmalarımı sürdüreceğim. Bir engel çıkmazsa birisini tamamlayabilirim 1977'yi tüketmeden.

GÜLTEN AKIN

1) 1977'de «Seyran» adlı destanım basılabilir. İki bölüm olarak yazılmıştı. Araya bir geçiş bölümü eklemeyi düşünüyorum.

Konusunu, bildirisini daha önce açıklamıştım.

2) 1975 yılından 76'ya «Ağıtlar ve Türküler» gelmişti. Kasımda basılacak.

Yarım çalışmalarımdan, uzayıp giden tasardılarımdan sözetmek istemiyorum.

MAHMUT ALPTEKİN

1 — 1977 yılı içinde bir roman, bir şiir, bir de öykü kitabı yayınlamak istiyorum. Buna ek olarak başladığım, ne var ki

bitiremediğim bir de röportaj dizisi var. Bu çalışmalarımın 1977 yılı içinde biteceği kanısındayım

Yapıtların bitmesinin yanı sıra, yayınlanmaları da ayrı bir sorun doğal ki. 1977'de bitecek yapıtlarının hangileri gün ışığına çıkar, çıkabilir, bilmiyorum. Editörlerin tutumuna, ilgisine bağlı bir sorun bu da... Bu konuya Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı 1976'daki soruşturmada değinmiştim. Editörlerimiz, yayınlıyacakları kitapları seçerlerken para getirip getirmiyeceğini düşünmekteler. Onlar da kendi yönlerinden haklıdırlar kuşkusuz. Editör, kitap basarken, bir yatırım yapmaktadır. Zararlı çıkacağı bir işe niye girsin? Ancak şu durum da var Editörlerimiz, kimi zaman da, para getirmiyecek, ancak edebiyata yararlı olabilecek kitapları da basmalıdırlar. Yayınevlerinin durumuna göre, saptıyacakları bir plan çerçevesinde bunu uygulamaları yararlı olacaktır kanısındayım. Buna uyan yayınevleri de var kuşkusuz. Sayısal bakımdan yeterli değildir bunlar.

Yapıtların yayınlanma koşulları yönünden sözünü açtığım bu durum nedeniyle, gün ışığına çıkamamış nice yapıt biliyorum. Tür sıralamasına göre, şiir, deneme, öykü kitapları... Çoğu kişi bilir ki, son zamanlarda ilgi hep romandadır. Yayınlanacak kitaplar seçilirken, — bu durum göz önüne alınıp — tür yönünden bir denge sağlanamaz mı?

1977 yılı içinde yayınlamayı düşündüğüm kitapların bildirilerini açıklamanın bir yararı olacağını sanmıyorum. Bildirilerin okura ulaşması «yapıt» yoluyla daha uygun olmaz mı?

2 — 1975'ten 1976'ya devrolan çalışmalarım vardı. Bunlardan ilki Sait Faik incelemesiydi. «Bir Öykü Ustası/Sait Faik Abasıyanık» adıyle 1976'da bitirip yayınladım. Ötekiyse, bir romandı. 1977 başlarında biteceğini sanıyorum. 1976'da yapmayı tasarladıklarımdan ancak bir bölüğünü gerçekleştirebildim. Bunun da nedeni, geçim için başka bir işte çalışma zorunluğundan geliyor. Çoğu yazarlarımızın durumu da bu... Ülkemize özgü bir gerçek.

HİKMET ALTINKAYNAK

1 — Kısa bir süre önce bitirdiğim 1940 Kuşağı, 1977'de yayınlanacak. Bu incelemeyle toplumcu Türk şiirini öğrenmek, topluca ortaya koymak için giriştiğim yoğun çalışmaların ilki tamamlanmış oluyor. Sonra bu kuşakla benzer özellikler taşıyan 12 Mart olayının edebiyata yansımasını konu edineceğim. Bunlara da 12 Mart Kuşağı denilebilir, kanısındayım. Bu Kuşa-

ğın şairleri kimlerdir, sanatçı kişilikleri nasıldır, hangi kitapları çıkarmışlar, hangi dergilerde yazmışlar, hangileri hapse girip çıkmıştır... 1940 Kuşağı'nda olduğu gibi, bunda da şairlere sorular yöneltip karşılıklar almak yöntemiyle incelemeye özgün bir karakter vermeye çalışacağım.

İşte, 1977'de kitaplaşacak tek yapıtım 1940 Kuşağı'dır. Bununla birlikte Orhan Kemal incelemesinin de yayınlanabileceğini umuyorum.

Tüm bunların dışında gazete ve dergilere kısa inceleme, kitap yazısı ve eleştiri yazmayı da sürdürmek istiyorum.

2 — 1975'ten 76'ya yukarıda andığım ve Asım Bezirci'yle ortak hazırladığımız Orhan Kemal incelemesi devroldu. Kanımca 1977'de bu da kitaplaşır.

TALİP APAYDIN

1 — Birkaç yıldır üstünde çalıştığım Kurtuluş Savaşı'mızı konu edinen üç cildlik bir dizi roman var. Toz Duman İçinde, Vatan Dediler, Köylüler... İlk ikisini yazıp bitirdim. Toz Duman İçinde kitap oldu. Vatan Dediler bir gazetede tefrika edildi. Bu yıl kitap olarak yayınlanacak. Köylüler'e henüz çalışıyorum. 1977'de bitirmeye gayret edeceğim.

Elimde yirmiye yakın öykü var. Çeşitli dergilerde yayınlandı. Onları da toplayıp bir kitap yapmak istiyorum. Ayrıca yeni bir çocuk öyküleri kitabım yayınlanacak.

Bazı kitaplarımın yeni baskılarını yaptırmağa çalışacağım.

2 — 1975 yılından 1976'ya Kurtuluş Savaşı'nı konu edinen romanım devrolmuştu. Büyük çalışma isteyen uzun bir roman. Hem öğretmenlik hem yazarlık, bir arada zor yürüyor. Tasarladıklarımın hepsini zamanında gerçekleştiremiyorum. Yıllardır yazmayı düşündüğüm romanlar var. Başladım başlıyacağım diye avunur dururum. Bir türlü olmuyor. Bir kasabanın yaşamını anlatmak istiyorum. Çeşitli insanlar, politik baskılar, devrimciler, gericiler... Epeyce yazdım. Sonra bıraktım. Elimdekini bitirip onu yazacağım. ,

Ayrıca oyunlar düşünüyorum. Bazı sahnelerini kafamda canlandırıyorum. Onlara da sıra gelecek elbet.

Fakat bu cek cak'ların ne değeri var? Kimi politikacıların vaadlerine benziyor bu. Yapacaklarımız değil yaptıklarımız önemli. Çalışmak, ortaya birşeyler koymak, hepsi bu.

OKTAY ARAYICI

Geçen yıl yapacağımı umduğum çalışmaları gerçekleştiremedim. Olmadı. Sağlık yönünden sıkıntılı bir yıl geçirdim.

Gündüzlerimi yazıcılığıma ayıramamaktan, çocuklardan, ev düzeninden gelen bazı engeller etken oldu bunda. Başka engeller de etkin olabilirdi. Ayrıca önemli bir durum var, genel planda. Toplumsal değişim ve gelişim, edebiyatın, sanatın önünde gidiyor ülkemizde. Bir yıl önce düşünülen şey, bir yıl sonra aşılmış oluyor. İrdelemek istediğimiz, aktarmak istediğimiz bir düşünce, edebiyat dışı, düşünsel tartışma planında ya da siyasal düzeyde toplumun gündemine gelmiş oluyor. Bu da sanatçının gündemini değiştirebiliyor. Bunları bizde sanatçının çalışmalarını programa bağlamasındaki güçlükleri belirtmek açısından söylüyorum.

77'de, 76'da bitirebileceğimi umduğum ve edebiyat izleyicisine açıkladığım roman çalışmamı sürdüreceğim. Ulusal Kurtuluş Savaşı'na değgindi konusu. 76 için programladığım oyunum da — üç kâğıtçılıkla iktidar olma üstüne idi konusu — sanırım 77'de kâğıda inecek. 77 için tasarılarım bunlar. Ama araya başka tasarılar girebilir mi? Bilemem.

76'daki tek çalışmam 75'den devreden ve Şehir Tiyatroları repertuarında bulunan oyunum «Alova» ile ilgili oldu. Sahnelenmesi gecikince yeniden ele aldım. Yeniden yazdım da diyebilirim. Adı değişti. «Sorgu» adıyla oynayacak bu yıl Harbiye Tiyatrosu'nda. Karar alıp kamu oyuna açıkladılar. Kasımda provaya girecekler. Konusunu 1960'lardan alan ama gelecekte oynanan ve de günümüzü yansıtan, değişik biçimde bir oyun bu. Bir olayın oluş nedenlerini bilimsel açıdan irdeliyor.. Bu arada özel tiyatrolarımızdan birinden istek var. Bir tasarımı anlattım, beğendiler istiyorlar. Daha iki ay var önümüzde, bakarsınız 76'da çıkıvermiş ortaya.

Tiyatro yapıtlarının basılma şansı biliyorsunuz zayıf. Ama 77'de, ya «Sorgu» ya da «Seferi Ramazan Beyin Nafile Dünyası»nın basılma olanağını bulacağını umuyorum.

M. SUNULLAH ARISOY

«Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı 1977» için, geçen yıl olduğu gibi, düzenlediğiniz soruşturma mektubunuzu alınca, «geçen yıl neler dedim ki?» sorusu aklıma düştü, açtım Yıllığı baktım.
Doğrusu, bu sorularınız bir çeşit sınav oluyor benim için. Bir yıl önce dediklerini, tasarladıklarını yapamamışsa, gerçekleştirememişse kişi, okur önünde de, size karşı da yalancı çıkmış gibi oluyor. Aslında bu tümcedeki «gibi..» gereksiz!
Gerçi, geçen yıl çok kesin şeyler söylememişim; «düşünüyorum», «dileğindeyim», «yapabilirsem» türünden biraz da ka-

çamaklı karşılıklar vermeğe çalışmışım. Bunda, dediğimi yapamazsam bir savunma yanım da olsun diye mi düşünmüşüm? şimdi bilemiyorum.

Doğrusunu söylemek gerekirse, geçen yıl söyleyip de gerçekleştirmek istediklerimi önümüzdeki yıl, hiç olmazsa birkaçını, gün yüzüne çıkarabilirsem, elbette önce ben sevineceğim.
Biliyorsunuz, uzun yıllar şiir bile yazamadım. Oysa — iyi, kötü — şiir her ozan gibi benim de bir yaşama nedenimdir. Yazamamanın tedirginliğini yaşamak da, bir bakıma şiire durmaktır ama bireyseldir, gözle görülmez, elle tutulmaz, başkasına aktarılmaz, yazılmamıştır çünkü.
Geçen yılın sonlarından buyana yeniden şiire durabilmenin, yazabilmenin, ne yalan söyliyeyim, sevincini duyuyorum.
Yayımlanan şiirlerim oldu, yayımlanacaklar var, tezgâhım boş değil, çoğalıyor gittikçe..
Sanırım 1977 içinde de bu çalışmalarım sürecek, sürsün istiyorum.. 77 sonuna doğru bir kitapta toplanabilir mi? İsterim de, şimdiden kesin birşey söyliyemem.
Siz de bir ozansınız, demeğe çalıştıklarımı, en iyi siz değerlendireceksiniz. Bakarsınız, koşullar elverir, gençlik yıllarımın üretkenliğine de ulaşabilirim.
Bu mektubumu, sorularınızın bir yanıtı olarak kabul eder misiniz?

BURHAN ARPAD

1 — Küçük hikâyeler. Önce tek tek yayınlayıp sonra kitap biçiminde bastıracağım. May Yayınları arasında basılmakta olan «Burhan Arpad'ın Bütün Eserleri Dizisi»nde şimdiye kadar beş kitabım çıktı. İkisi ilk basım, üçü yeni basım. Yeni hikâyeler kitabım bu dizinin 6. kitabı olacak. Tiyatro yazılarım ve gezi yazılarımın yeni baskıları da bu dizinin 7. ve 8. kitabı olarak basılacak. Kırk yılı arkada bırakıp 'Hesaplaşma'yı da yayınlayınca, eski yeni kitaplarımı bir dizide toplamak daha yararlı geldi bana. Kendimi bir bütün olarak görmek, ilerde ve günümüzde araştırma yapacaklara kolayca belge sağlamak bakımından.

Alman Dili Edebiyatların 1945-1975 arası son otuz yılı ürünlerinden hazırlamakta olduğum Çağdaş Alman Edebiyatı Antolojisi'nin de 1977'de çıkacağını umuyorum. Bu antolojide: Federal Almanya, Demokrat Almanya, Avusturya ve İsviçre yazarları yer alıyor. Daha çok kısa hikâye türünde düz yazı örnekleriyle.

Türk tiyatrosu tarihinde belirli bir türü ele alan bir araştırmam da var. Yıllardır takıldım kaldım. Geçenlerde bir gözden geçirdim. Hemen hemen bitmiş bir çalışma. Amma, değişik ve daha canlı bir anlatımı olsun diye yeniden yazmak istiyorum. 1977'de bilmem çıkar mı? 1976 sonlarında çıkan Hesaplaşma'yı da 1977'de çıkmış sayabiliriz.

Bu arada film çalışmalarım olacak. Senaryosu sansürde bekliyen bir eserimin diyaloglarını yazacağım. Ayrıca, İstanbul'un belirli ve özgünç bir semtini beyaz perdeye aktaracak yarım saatlik bir dokümanter filmin konusunu ve anlatım sözlerini yazacağım. Dergi ve gazetelerde Türkiye'nin konularını eski bir gazeteci görüşüyle ele alan yazılarımı daha sık yazmayı düşünüyorum.

2 — 1975'te, 1976'ya aktarılmış kimi çeviri kitaplarımın yeni baskıları var. Bunlardan kimisi daha önce Millî Eğitim Bakanlığında çıkmıştı. Aramızda yakın ilişkiler bulunan bir editör yeni basım için öylesine istekli çıktı ki, Bakanlığa noterle protesto gönderip yeni basım hakkımı geri aldım. Editörüm de 1975 mart ayında satışa çıkarmak üzere anlaşma imzaladı ve çeviri paramı ödedi. Fakat hâlâ çıkmadı. Bilmem 1977'de çıkar mı?

Türkiye'de son yıllarda basım ve yayın işleri alabildiğine ölçüsüz bir çoğalma durumunda. Durmuş oturmuş eski yayınevleri bile bocalıyor. Yayınevlerinin belirli bir kültür politikasından yoksul bulunması, durumu büsbütün karıştırıyor. Editörler esen rüzgâra göre yön tutup suyun üstünde kalabilme çabasında.

Bir de Çapek çevirim tiyatroda sıra bekliyor. Antimilitarist bir oyun. Yıllardır beklerim. Umarım 1977'de onu da birlikte görürüz.

SELÇUK BARAN

1 — Şu sıralarda çalışma tasarılarının temelini yazık ki «yayın sorunu» oluşturmakta. Üç yıldır bir türlü yayımlanamayan bir hikâye kitabı elimdeyken, bir başka hikâye kitabımı kabul edecek yayınevi ararken şöyle bir durup «ben ne yapıyorum, ne yaptığımı sanıyorum?» sorusunu sormaktan ve doyurucu bir cevap bulamadıktan sonra çalışmalarımı sürdürmenin anlamsızlığını duymaktan kendimi alamıyorum.
1977 yılı içinde üç yıl önce bitirmiş olduğum SARMAŞIKLAR adlı hikâye kitabının yayımlanacağını umuyorum. Ayrıca

1976'da başlayıp bitirdiğim ÖĞLE SONU adlı roman ve 1975'-de bitirdiğim PORSELEN BEBEK adlı çocuk hikâyeleri (Arkadaş Kitapları'ndan) yayımlanacak.
1977 yılı içinde daha önce başlamış olduğum üç roman üzerinde çalışacağım. Ayrıca yeni çocuk hikâyeleri yazmayı da düşünüyorum.

Yazdığım kitaplar üzerinde herhangi bir açıklama yapmakta yarar görmüyorum. Açıklamayı okuyucu nasıl olsa kendi kendine yapar.
Ben şu kadarını söyleyebilirim: Aslında hikâyeci olarak kalmayı istiyordum; romana yönelmem bir tür zorunluluk oldu. Önce hikâyeler uzamağa başladı, yirmi-otuz sayfalık hikâyeler yazıyordum. Sonra kendimle ilgili bir gerçeğin farkına vardım. Hikâye küçük çözümlemeler demekti aslında ve ben düşünce dünyamda da boyuna çözümlemeler yapmaktaydım. Peki hiç senteze, bileşime gitmeyecek miydim? Bileşimi romanda gerçekleştirmeyi başardım. Tabii bunlar benim vardığım bileşimlerdi; okuyucu için bir başlangıç olabilirlerdi pekalâ.
2 — 1975'den 1976'ya devrolan üç roman, 1977'ye de birtakım gelişmelerle devroldu. Çok sınırlı, kısıtlı bir yaşama biçimimiz var; tek çevrenin insanıyız. Öte yandan bir hastaneye, bir fabrikaya ya da herhangi bir kuruluşa gidip «ben yazarım; sizleri çalışırken, iş başında görmek, birbirinize, hastanıza, müşterinize nasıl davranırsınız, nasıl şakalaşırsınız, nerede yemek yersiniz, bilmek istiyorum; sizlerle dostluk kurmak istiyorum» demek kolay değil. İki yüz sayfasını temize çektiğim bir roman bu yüzden ilerlemiyor. Herhangi bir rastlantı olmazsa belki 1978'de de bitmez. Ya da sonunda yazar olmaktan utanmamayı öğrenir, hiç değilse bir okul ödevinin gerektirdiği araştırmayı yapmak zorunda olan bir öğrencinin yürekliliğiyle olsun, tanımadığım kişilere sokulmayı başarırım.

FAKİR BAYKURT

«Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı» daha işin başında yararlı olmağa başladı. Bir «özdenetim» getiriyor sanatçılar üzerine. «Ne yapacaktım, ne yaptım, yeteri kadar verimli çalışabiliyor muyum?» diye düşündürüyor. İnsanın gevşediği, işten kaçtığı zamanlar oluyor. Yılda bir bu soruşturmalarıyla etkili oluyor.

Ben güya çalışkan, verimli bir yazar olarak bilinirim. Bu yıl öyle olmadı. Yaptım bir şeyler ama, gönlümce değil. Gönül çok istiyor, o çok'ların da iyi olmasını istiyor. Bir de dö-

küp değerlendiriyoruz ki, az, az'ın da azı. Bu yıl öyle oldu benim.

Tasarladıklarımdan, eğitim, öğretim ve yurt sorunları üstüne yazdığım makalelerden seçmeler yapmak vardı, bunu «Şamar Oğlanları» kitabımla gerçekleştirdim, basıldı. Bu arada gördüm ki, daha bir o kadar daha makalem var, onları da okuyup ayıkladım, uygun bir fırsata saklıyorum.

Bir çocuk kitabı yazınam gerekiyordu, tamamlayıp verdim, yayını biraz aksadı. Şimdiye basılması gerekiyordu.

Üzerinde biraz daha çalışmam gereken bir roman vardı, çalıştım, bir doyuma varamadım, bıraktım, önümüzdeki aylarda yeniden çalışacağım.

«Pıtrak» yada «Tonguç Baba» gibi, her gereci hazır romanlarımdan birini ele aımak istiyordum, olmadı, başka bir romanımı ele aldım, onun da tasarlanması bitmişti, tâ 1962'den beri her gereci birikip geliyordu, onu ele aldım ve yazdım. «Yılanların Öcü», «Irazca'nın Dirliği» romanlarımın süreği olan bir roman bu, Irazca'nın torunu «Kara Ahmet»in yaşamını ele alıyor. O dizinin üçüncüsü olacak. Böylece ben de bir «üçlü» yapmış oluyorum. Adını «Kara Ahmet Destanı» koydum.

1977'de neler yapacağım? Uzun boylu söylemeyeceğim. Pek iyi gelmiyor bana. O yarım romanı sonuçlandıracağım. Bu sonuçlandırma, her şeyi yeni baştan ele alıp yazarak olacak. Bir de, genellikle üniversiteyi konu alan bir romanım var, bir «yayla»da geçiyor, onu yazacağım. Her gereci hazır olan romanlarım kalacak gibi. Ama belli olmaz, bunları bırakır, onların birini yazmağa koyulurum belki. Konunun zorlaması da var. Belli olmaz...

CENGİZ BEKTAŞ

1. a/ «Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü» çalışınam 1976'da da bitemedi. Yeni inceleme gezileri, çalışmalar, bunun nedeni... 1977'de biteceği umudundayım.
   b/ Mimarlık üzerine denemelerimin, yeniden elden geçirilerek, «Türkiye Mimarlığı» adı altında bir betik olması konusunda syn. Oğuz Akkan'la anlaştık. Cem Yayınevi 1976 yılı sonunda bekliyor benden bu betiği.
   c/ Ankara'da Yaprak Yayınevi'nin isteğiyle, yapmış olduğumuz anlaşma sonucu, mimarlık ürünlerimi bir araya getirecek bir betiğin çalışmaları başladı. Öyle sanıyorum ki ancak 1977 içinde bitip yayınlanabilir.
   d/ 1976'da şiir betiği yayınlamadım. Dergilerde yayınlamak-

la yetindim. 1977'de yayınlamayı düşündüğüm bir betiğim bitti. Gene dergilerde şiirlerimi yayınlama işini sürdüreceğim.

e/ Çocuklar için, yapı söylencelerini, öykülerini işleyen bir betiğimin çalışmaları sürüyor; 1977'de bitecek.

2. a/ «Halk Yapı Sanatı» üzerine çalışmalarım, tasarladığımdan, umduğumdan daha verimli oldu 1976'da. «Bodrum Evleri» çalışmam, İstanbul'da, Ankara'da, İzmir'de sergilendi, buralarda konuyla ilgili konuşmalarım oldu. Selmin Başak'ın hepsi birbirinden güzel fotoğrafları, titiz çalışmasıyla, ikimizin ürünü olan bir büyük betik oldu, Bodrum Evleri... Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu basımına girişti. Akdeniz Kıyılarında Mimarsız Mimarlık konulu çalışmam, Peysaj Mimarları 15. Uluslararası Kongresi'ne sunuldu. Değişik dillerde çoğaltıldı. «Denizli Evleri» çalışmam deprem nedeniyle aksadı. Ancak 1977'de sonuçlanabilecek.

b/ «Bedri Rahmi Nakışlı Bir Deneme» 1955'de bitmişti. Cem Yayınevi şu günlerde basım işlerini bitirdi. Ekim ayı içinde dağıtılacak sanıyorum.

c/ Syn. Azra Erhat'la birlikte, daha önce hiç tasarlamadığımız bir çalışmayı 1976'nın ilk yarısında bir coşkuyla yaptık bitirdik. Sappho çevirilerimizi ve söyleşilerimizi içeren bu betik, Cem Yayınevi'nce şu günlerde dizgiye veriliyor. 1976 yılı içinde yayımlanma olasılığı var.

d/ 1976'da Amerika Birleşik Devletleri'ne yaptığım bir gezinin izlenimlerini, önümüzdeki kasım ayı içinde, anlaşmamız gereği, «Politika»da yayınlamağa başlıyacağım. Bu gezide, Yüz Yıllık Çağdaş Mimarlık Sergisi'ni gördüm, Şikago'yu, New York'u, bütün önemli yapılarıyla inceledim. Mimarlığın somut ürünleri aracılığıyla topluma bir başka açıdan bakmağa çalıştım. 1977'de bu da bir betik olabilir.

e/ Arkadaşlarımın isteğine uyarak «Mimarlık» dergisinin sanat bölümünü yönetmeyi üstlendim. İlki, bir-iki hafta sonra çıkıyor yeni biçimiyle Mimarlık dergisinin... Bu bölümde, Mimarsız Mimarlık konusunda da çok şey yapılabileceği umudunu taşıyorum. Ayrıca, değişik günce ve dergilerde, mimarlık yazılarımı yayınlamayı sürdüreceğim.

Bunların dışında mimarlık uğraşılarım sürecek doğal olarak. 1976'da Denizli'de, görenlerce çok ilginç bulunan Babadağlılar Çarşısı, Ankara'da T.D.K. Toplantı Yeri kullanıma açıldı.

T.D.K. yapısı 1977'de bitecek, 1976'da bitirdiğim gecekondu çalışması, çözüm önerisi, 1977'de yayınlanacak.

İLHAN BERK

I — 1977'de yayımlamayı düşündüm, şimdilik adına: KÜL ya da BİR YÜZÜN TARİHİ dediğim bir şiir kitabım var. Büyük bir bölümü dergilerde yayımlandı bunların, yayımlanmayanlarsa oldukça kabarık. Kitap beş bölümlük olacak: Eliyle Kül - Mezar Taşları - Berk Sözlüğü Bir Yüzün Tarihi. Değişik evrelerimin insan, kent, nesne, doğa, olaylar tarihi. Kimi kitaplarım gibi tek konu bütünlüğünden çok, çeşitli konuların, kendi aralarında kurdukları bir bütünlük içeriyorlar. Acılar, seviler, burukluklar, doğa vb. elealınan. Hepsinde vuran benim elbet. Benim acıya, sevince, umuda, umutsuzluğa, doğaya, insana bakışım. Bunlar içindeki bir insanın yaşamı. Kitabı okuyanlar beni bulacaklar.
1977'de yayımlanacak birkaç arkadaşımla birlikte yaptığımız bir kitap daha var: **Ezra Pound'dan Seçme Kantolar.** Bir çeşit demirleblebi olan bu kantoların Türkçede yayımlanmasını ne zamandır istiyordum. Çoğu toplumsal konuları işleyen bu kantolar, bizim şiirimizin pek bilmediği bir çizgi getiriyorlar. Ezra Pound asıl bu kantolarında adını genişletti ve dünya şiirini etkiledi. Bu yüzden bizdeki karşılanışını merakla beklemek gerek.
II — 1976 ortalarında yayımlanan ATLAS sanırım pek az okuyucunun eline geçti. İki nedenden, önce dağıtımın birkaç yerin dışında yapılmaması, ikincisi de kitabın lüks bir baskı olması, bunun sonucunda da o ölçüde pahalı olması. Ben alçakgönüllü bir baskıyı daha severdim, böylece de daha ucuz ve dağıtım olanaklarının daha geniş olmasını isterdim. ATLAS benim belki de başkitabım. Geniş bir evreyi kapsıyor. Büyük yaşam kesitlerini içeriyor. Benim coğrafyam. Necatigil'in dediği gibi de okuyucunun hazırlıklı olmasını gerektiren bir kitap. Bugün yazılan şiirin de karşısında. Parıltısını sanırım daha çok Şiir Tarihi içinde simgeleştirecek soydan bir kitaptır ATLAS.

RECEP BİLGİNER

1 — Yıllar, bir sınır taşı gibi, çalışmaları kesmediği için, 1976'dan 1977'ye devrediyor bazı çalışmalarım. 1977 yılında, yeniden, neleri yazmaya başlayacağını bilmiyorum ama, bitecek, yani bitmesini planladığım çalışmalarım var.

Üzerinde birkaç yıldır, ayrı ayrı çalıştığım iki piyes, 1977 başında bitmiş olacak. Birincisi, üzerindeki çalışmalar daha eski olanı «Bu şehrin insanları» adını taşıyor. Müzikli bir oyun. Kutsal kitaplara göre Kadın-erkek ve seks ilişkilerini işliyor. Bugün yasak olan ve günah sayılan bu tür ilişkilerin çoğunun kutsal kitaplarda yasak ve günah sayılmadıklarını, hatta, peygamberlerin bile bu tür ilişkileri sürdürdüklerini gördüm incelemelerimde.

Öteki piyesin adı: Ben Kimim? İnsanın kendini arayışıdır bu. Kendini ve kendi kökenini. İlk insan balçıktan, öteki insanlar da ilk insan olan Âdem'den yaratıldı, ya da Maymun soyundan geldiği düşünceleri dışında, oyun, insanın başlangıcını, toplum içindeki yerini belirlemesine bağlıyor.

İki piyes de bitmiş durumda ama, henüz basılmadı. İkisi de, evde koca bekleyen genç kızlar gibi, ramp ışığına çıkmayı bekleyecek. Gerçi tiyatrolarımızın pek âdeti değildir, yazarlara «Bitmiş piyesi olup olmadığını» sormak.

Bugünedeğin oynanmış yedi piyesim var, bunlardan ikisi kitap halinde çıktı. İsyancılar ve Ben Devletim. Ötekiler basılmadı. Bir iki yayınevi piyeslerimi basacak oldular, sonra bir ses çıkmadı. Nedeni, piyeslerin satışının çok yavaş gitmesi. Böyle diyor yayınevi sahipleri dostlarımız. Oysa, benim basılan iki kitabımın satışı da hızlı gitti ve tükendi. Yayınevleri, basılır basılmaz, önemli bölümü hemen satılan bastıkları, yani bunu yeğledikleri için, piyes basımına ilgi göstermiyorlar. Eskiden, Devlet tiyatrolarında oynanmış piyesleri Milli Eğitim Bakanlığı basardı, şimdi, o da yapmıyor bu işi.

Ben de, bu durum karşısında, yeni piyesimi iki cilt halinde, kendi olanaklarımla bastırma hazırlığındayım.

Ayrıca, çalışmakta olduğum Politika gazetesinde, bir süredir «Şimdi ne yapıyorlar?» adıyla, sanatçılarımızla röportajlar yapıyorum. İlginç şeyler söylüyor sanatçılarımız. Bunları bir kitapta toplayacağım. Diğer bir hazırlığım da, gene Politika'da yayınlanan «Geçmişten günümüze» başlığı altındaki gazetecilik ve politika anılarım yayınlanacak. Adı «1945 - 1960 Demokrat Parti'nin doğuşu ve batışı» olacak.

2 — 1975'ten 1976'ya devrolan çalışmalarım, yukarda sözünü ettiğim iki piyesim ve «Ayak Sesleri» adındaki romanımdır. Bu roman hâlâ bitmedi. Ama, yayınlanması için sözlü bir anlaşma yaptığım bir yayınevinin dürtüsüyle, 1977'de bitireceğimi umuyorum.

Aslında, çalışmaların, insanın kafasında planladığı süre-

de bitmeyişi, çevreden geliyor. Çevremizi saran, her türlü bozuklukların savaşımından yorgun düşmek diye nitelendirebilirim bunu.

KEMAL BİLBAŞAR

1-2) 1976 yılında tamamlamayı düşündüklerim arasında Çöken Dama Payanda romanı vardı. Bu roman tamamlandı. Tekin Yayınevi'nce 1977 başında yayımlanacak. Adı Kölelik Dönemeci olacak. Çöken Dama Payanda bir bölüm başlığı olarak kalıyor. UNESCO tarafından çevirtilen Cemo-Memo bir cilt halinde Peter Owen Yayınevi tarafından 1976 sonunda yayımlanıyor. Sözleşmesi yapıldı.

1976'da başlanan Zühre Ninem ve Öğretmen Olacağım adlı iki çocuk romanının 1977'de yayımlanacağını umuyorum. Bir de seri halinde yazılacak ayan ailesinin romanı Kölelik Dönemeci'nin ikinci cildi yazılacak. Taslağını hazırlıyorum. Kölelik Dönemeci, 18. yüzyıl sonunda merkezî idarenin bozulduğu, sancak beylerinin ve kadıların yerlerine naipler göndererek gelirleriyle Istanbul'da sefahat içinde yaşadıkları; tımar topraklarını zembile düşürdükleri (sattıkları), Rumeli ve Anadolu'da mantar gibi ayanlıklar türediği o bozuk düzen içinde Osmanlı Padişahın Kırım'ı kurtarmak ve çöken dama payanda koymak üzere Kafkasya'ya gönderdiği Ferah Ali Paşa'nın talihsiz Soğucak seferi anlatılmakta. O dönemdeki çerkezlerin yaşamları, tüm geleneksel yapısıyla gösterilmektedir. Adıga ve Abhaz çerkezlerinin yaşamları ve müslümanlaştırılmaları anlatılıyor, sanırım en ilginç eser o olacak. Dilimizde ilk.

ADNAN BİNYAZAR

1 — Geçen yıl söz konusu ettiğim geniş oylumlu yapıtın çalışmaları bu yıl da sürecek. İyi de yol aldığım kanısındayım. En azından, yapılacaklar belli oldu. Ayrıca 1977'de «Türk Yazınında Deneme» adlı incelememi bitireceğimi sanıyorum. Bu inceleme, denemecilerimizi tanıtırken, düşünsel gelişimimizin tarihini de çizmeye çalışacaktır. Başka türlerde — ileriki yıllarda — bu çalışma sürdürülecektir. Sanırım, önemli bir romancımızı tanıtmayı amaçlayan bir kitabı da bu yıl bitireceğim. Yazınsal anlatımcılığı özgün biçimde vurgulayacak bu kitap, Hüseyin Rahmi Gürpınar üzerine olacak. Yazarlar (özellikle romancı ve öykücüler) üzerine eleştirileri içerecek olan «Eleştiri Yazıları» adlı kitabım da, ya bu yılın sonunda ya da

1977'nin başında yayımlanacak. Şu günlerde de «Dedem Korkut» adlı geniş oylumlu incelememin ikinci baskısı yapılıyor. «Dedem Korkut'un kısa sürede ikinci baskıya varması benim için sevindirici oldu. Söz konusu ettiğim bu yapıtta, roman ve öykümüzü besleyen anlatımsal ve insansal kaynakların gerçeğini bulmaya çalışmıştım. Zaman el verirse «Türkülerimiz»in toplumsal değerini de bu yıl araştırmaya çalışacağım. Bunda özellikle insanımızın beğenisini ve değer yargılarını yansıtma amacı güdülmektedir. İyi bir çalışma olacağını düşünüyorum. Denemelerimi de «Ağıt Toplumu» adı altında toplamak istiyorum 1977'de.

2 — Baskısı bitmesine karşın «Toplum ve Edebiyat»ın ikinci baskısı yapılamadı. «Âşık Veysel» de öyle. Yukarıda da söz konusu ettiğim gibi, «Dedem Korkut» bu sıralar basılıyor.

AYHAN BOZFIRAT

1. 1977 yılında, vereceğim ürünlerde, çocuk edebiyatına ağırlık tanımak istiyorum. Bunun nedeni, daha önceki yıllarda yazdığım çocuk romanlarının, umduğumdan çok ilgi görmesi. Kentlerden uzakta bile, öğretim kesiminde yankılar bulması beni bir tür toplumsal sözveriye iteledi. Ta baştan, çocuk edebiyatı büyük edebiyatı konusunda kesin bir ayırım kabul etmediğim için, böyle bir girişime isteye isteye katılacağım.
Bundan başka, daha önce çeşitli dergilerde çıkan hikâyelerimle üstünde çalışmakta olduğum hikâyelerimi, tamamlayıp kitap halinde yayınlamak istiyorum.

Gene 1977'de tiyatro yazarlığı konusunda çalışmalar yapmak amacındayım.
Sorduğunuz «bildiri» konusuna gelince :
Toplumcu bir yazarın bildiri saydığı bir görevi, yerine getireceğimi umarım. Tüm toplumcu yazarların bildiri saydıkları ögeyi, özetleyip burada tekrarlamak istemiyorum.
2. 1975 yılında, edebiyat dışı bir takım incelemeler oldukça geniş zamanımı almıştı. Bunlar 1976 yılına da sarktı. Bu nedenle de, 1976'da daha önceki bir sürenin ürünü olan «Dört Yol Ağzındaki Ev» adlı romanımdan başka bir yapıtı, okurlara ulaştıramadım.

Aslında 1976 yılını da tümüyle edebiyata ayırmadığım için, tasarılarımın gerçekleşip gerçekleşmediği söz konusu değildir.
Özetlersem, 1976 yılı yeni bir hikâye kitabının tamamlanması çalışmalarıyla birkaç radyo oyunundan ibaret kaldı. Radyo

oyunlarım, aynı zamanda yukarıda da sözünü ettiğim, tiyatro yazarlığına bir hazırlık niteliğindeydi.

ERAY CANBERK

1 — 1977 yılı içinde öncelikle, arkadaşım Afşar Timuçin'le birlikte kurduğumuz yayınevine kitap hazırlamak zorundayım. Bilim ve Felsefe dizisi için Paul Nizan ve Yves Lacoste'tan birer yapıt ve Roman dizisi için de Senegalli yazar Şeyh Hamidu Kane'den bir roman çevirmem gerekiyor. Toplumcu şiirlerimizle ilgili bir inceleme kitabı için bana düşen dört şairimizi inceleyip hazırlayacağım. Bütün bu çalışmalardan zaman artırablirsem çok sevdiğim ve yıllardır çevirmeyi istediğim bir çocuk kitabıyla yine çok sevdiğim bir Fransız ve bir İspanyol şairini çevirmek istiyorum. Amacım; aydınımıza, okurumuza tanımadığı ve sudan gerekçelerle, daha çok da ticarî kaygılarla tanıtılmaktan kaçınılan yabancı yazarları tanıtmak, aracılık etmek.

2 — 1976 yılına, değil 1975 yılından, çok daha önceki yıllardan devrolan çalışmalarım var. Bir çevirmen olarak yayıncı-çevirmen ilişkilerini yakından tanıdım. Bu ilişkinin genellikle belli ilkelere bağlanmaması çalışmaların yarım kalmasına neden oluyor. Bu tür yarım kalmış yada bitip de basılmamış çevirilerden başka masal denemelerim var. «Çağımıza Yaraşmayan Masallar» adını verdiğim bu masalları okur önüne çıkacak duruma getirmeye çalışacağım. Bu arada çeşitli etkilerle beklenmedik çalışmalara da girebilir insan... diyorum.

EDİP CANSEVER

1 — 1977 yılında yeni bir şiir kitabı hazırlayacağımı umuyorum. Notlar alıyorum, yolculuklar tasarlıyorum, her şeyden önce ülkemi çok yakından tanımak istiyorum. Bitirip bitiremiyeceğimi kesin olarak söyleyemem.

1976 yılında bitirdiğim, 1977'nin ilk ayında yayımlanacak olan bir şiir kitabım var: **SEVDA İLE SEVGİ**. Otuz kadar şiir var içinde. Sevda kişisel yakınlaşmayı, sevgi ise daha geniş, insancıl bir yakınlaşmayı simgeliyor diyebilirim. Gene de bir bireşimdir bu ikisi. Sevde sevginin, sevgi ise sevdanın birimidir bir anlamda. Kapsamlı bir açıklamayı gereksiz buluyorum. Okuru tek doğrultuda düşünmeye, duygulanmaya zorlamak istemiyorum da ondan.

2 — 1975 yılında, **BEN RUHİ BEY NASILIM** adlı şiir kitabım

bitmiş, 1976 yılında yayımlanmıştı. Yukarda da söylediğim gibi, SEVDA İLE SEVGİ'yi 1976'da yazdım, bitirdim. Şiirlerimi kitap olarak tasarlıyorum. Roman gibi, oyun gibi.. Biri bitmeden de bir başkasına geçemiyorum. Kısacası böyle çalışmayı seviyorum.

Eksik kalmış hiçbir çalışmam yok. Ama yazmayı istediğim bir yığın şiir var elbette.

AHMET CEMAL

1 — Bir çevirmen olarak 1977 yılı için yaptığım programın hayli yüklü olduğunu söyleyebilirim. Hazırlamayı düşündüğüm kitapların başında, Brecht üzerine, başta Walter Benjamin olmak üzere, çeşitli eleştirmenlerce kaleme alınmış yazılardan oluşturmak istediğim bir derleme geliyor. Ülkemizde adının sahnede ve sahne dışında bunca geçmesine karşın, gerek Brecht, gerekse onun epik tiyatrosu yeterince köklü bilinmiyor kanımca. Bunun da başlıca nedeni, kaynak eksikliği. Brecht'in bizimkisi gibi bir topluma verebileceklerinden sonuna değin yararlanabilmek için, salt birkaç oyununun oynanması, bu oyunlar üzerine bir şeylerin yazılması yeterli değil. Brecht ne yazdıysa, ve onun üzerine ne yazıldıysa, tümü elinin altında olmalı Türk aydınının.

Tanınmış tiyatro bilimcisi Martin Esslin'in tiyatro üzerine denemelerini içeren kitabı, 77'de çevirmek istediğim ikinci yapıt. Doğrudan doğruya tiyatro çevresinden gelen uzman kişilerle yaptığım konuşmalar, yapıtları bugüne değin yurdumuzda — kimi zaman birkaç kez — sahneye konmuş olan bazı tiyatro yazarlarının sözünü ettiğim kitapta değinilen görüş ve yorumlarının henüz bize yabancı olduğunu kanıtladı. Bu nedenle böyle bir çeviri çalışmasının yararlı olacağına inanıyorum.

Bu tasarıların yanı sıra, 1977 başında bitecek ve aynı yıl içinde yayınlanacak bazı çalışmalar da var. Bunların başında, Hermann Hesse'nin yaşamı boyunca çeşitli yazarlar ve yapıtlar üzerine kaleme aldığı yazıların toplanması ve tarih sırasına konmasıyla oluşturulmuş ilginç bir yazın tarihi var. Şu anda son bölümü üzerinde çalıştığım bu yapıt, sanırım önümüzdeki yılın ilk yarısında çıkmış olacak. Hesse'nin edebiyat üzerine denemeleri de ya bu kitaba eklenecek, ya da ayrı bir kitap olarak çıkacak. Masamda daktilo edilmeyi bekleyen Thomas Mann'ın «Değişen Kafalar» adlı uzun öyküsü de 1977'nin kitaplarından.

Bir sanat dergisinin önerisi üzerine hazırladığım «Çağdaş Dünya Edebiyatı Ansiklopedisi», iki aydır fasiküller halinde yayınlanmağa başladı. Türk yazarlarıyla yabancı yazarları birlikte içeren bu yapıtta büyük çağdaş akımlar ve önemli kavramlar da var. Sanırım 1977 sonunda ancak biter ve ciltlenmiş olarak ta çıkar.

Okura ulaştırmak istediğim bildiriye gelince, benimkisi bildiriden çok bir tür yakarı olacak; daha kırk milyonluk nüfusa karşın iyi bir kitabın kısa sürede üçbin adet satmasının başarı, hem de büyük başarı sayıldığı bir yayın ortamında yaşıyoruz. Onun için her gerçek okur, bir okur yetiştirmeyi amaç edinsin! Önemil bu konu, çünkü ancak «işine yarayacak kadar» — ne biçim bir ölçü ise bu! — yabancı dil öğrenmek merakında olan bir kuşağın yanı sıra, bir de foto roman - ucuz roman - resimli roman kuşağı yetişmekte! Okumak için «vakit yok» diyebilen bir kuşak!

2 — 1975'ten 1976'ya devrolan en önemli çalışmam, Stefan Zweig'ın ünlü «Erasmus'un Yaşamı» adlı yapıtıydı. 1976'da beni en sevindiren olay da bu kitabın çevirisini bitirip yayınevine verebilmem oldu. Önümüzdeki aylarda sanırım çıkmış olacak. Brecht'in kuramsal yazılarının bir bölümü, Kayahan Güven ile yaptığımız ortak bir çeviri çalışmasının ürünü olarak bu yıl «Sosyalist Gerçekçilik ve Toplum» adıyla çıktı. Aynı yazarın kuramsal yazılarının ikinci kısmı, bu kez Mehmet Tim'le yaptığımız bir çalışmanın ürünü olarak, bu yılın sonuna değin çıkmış olacak.

Ünlü Alman kadın yazar Anna Seghers'in «Yedinci Şafak» (Almancadaki asıl adıyla: Yedinci Haç) adlı antifaşist yapıtının çevirisini tamamlayabilmek, benim için başlı başına bir mutluluk kaynağı oldu. Çünkü bu romanı en azından beş yıldır çevirmek istiyor ve uygun bir fırsat kolluyordum. Anna Seghers'in en önemli yapıtı sayılan roman, Seghers-Lukacs arasındaki bir tartışmanın ürünü olması açısından da önem taşıyor.

1976'da tamamlayamadığım çalışma, Avusturyalı yazar Elias Canetti'nin dünya klâsikleri arasında yer alan romanı «Die Blendung» oldu. Üçte ikisini bitirmiş olmama karşın, yapıtın mesajını gereğince yansıtabilecek olgunlukta olduğumdan kuşku duyuyordum. Kuşkum sürdüğünden, bu çeviri biraz daha bekleyecek.

METİN DEMİRTAŞ

1-2) 1976 Aralık ayı içinde Cem Yayınevi'nce **«Hazırol Kalbim»** adlı şiir kitabım yayımlanıyor. İlk kitabım **«Görüşme Yeri»** (1968). İkinci kitabım, birinci kitaptaki şiirlerle «12 Marttan» sonra yazıp Yansıma Militan'da yayımlananların bir araya gelmişidir. Ayrıca Muzaffer Erdost kitabıma şiir üzerine genel bir «Önsöz» yazdı.

HASAN İZZETTİN DİNAMO

1976'da yapmayı planladığım işlerin pek çoğunu yapamadım. Yazılacak üç romandan Keçi Çıngırakları, Bir Vatan Haini, Hergün Bir İyilik'ten hiçbirini yazamadım. Ben, kitaplarımı, genellikle, yazın, doğa içinde, biraz da Vergilius okuyarak yazmayı görenek edinmişimdir. Bol oksijen içinde, bol iyodlu deniz havası içerek daha kolay düşünür yazarım. Oysa, bu yaz, ilkyazdan başlayarak havalar, içinde bu yaşlı yazarın çalışması için hiç de elverişli geçmedi. Kuzeyden, batıdan saldıran yüksek basınçlar, İstanbul'umuzun güzel doğası üzerinde cirit oynayıp durdu. Evlere, dam altlarına kapanıp Teokritos'la Vergilius'un çobanlarının sevgilisi koyu karaağaç gölgelerini düşlemekten başka bir şey yapamadık. Hapisanelerde doğanın özlemini öyle çok çektik ki, hiç olmazsa bacaklarımızdan zincirli olmadığımız şu günlerde doğanın, karaağaçların ölümsüz, serin şiiriyle başbaşa kalmayı çok isterdik. Kısacası, kötülükler, kötüler yerine iyilerle iyilikleri Pandora kutusuna kapamağa hevesli iktidarların gözünden biraz uzakta oturup onların dövüp durduğu zincirleri kısaltmak uğruna yazacağımız kitapları, bu kez, doğa da bize çok gördü. Ancak, bizim Kutsal Barış'ın altıncı, yedinci ciltleriyle Gecekondumdan Şiirler adlı şiir kitabımı, gecekondu gerçeğini genişliğine, derinliğine yansıtmağa çalışan Koyun Baba, Musa'nın gecekondusu romanlarımı yayınevimizde bastırmayı başardık. 1976 yılının son günleriyle 1977 içinde geçen yıl yazamadığım romanları yazmağa çalışarak daha önce yazdığım iki romanımı, Kaldırım Mühendisi ile İnsan ve Cennet'i yayımlamağa çalışacağım. Bu arada, yayınevimizin olanakları elverirse çok uzun yıllardır birikmiş şiirlerimden birkaç kitap daha yapmak istiyorum: Vaktiyle bastırıp dağıtamadığım, böylece çarçur olup giden Karacaahmet Senfonisi adlı şiir kitabımla Çoban Şiirleri, Düşünmek Kahramanlığı, Kahır Şiirleri vb. hazır şiir kitaplarımın yayımlanmasına çalışacağım.

MEHMET H. DOĞAN

1. 1977 yılı içinde gazete ve dergilerde inceleme, eleştiri yazılarını sürdüreceğim. «Nâzım'ın Şiirlerinde Kurtuluş Savaşı» konulu bir incelemeyi kuruyorum kafamda nicedir.

Yıllar önce başladığım ama henüz biteremediğim «Voznezenski'den Şiirler» yine bu yıla kaldı. Bakalım biter mi bu yıl?!

Bir de İlya Ehrenburg'un, «İnsanlar, Yıllar ve Yaşamlar» adlı anılarının sanat ve edebiyatla ilgili bölümünün tamamını çevirmeyi düşünüyorum.

2. 1975 yılından 1976'ya bir çeviri devrolmuştu: György Lukacs'ın «Avrupa Gerçekçiliği Üzerine İncelemeler». Onu bitirdim bu yıl. Bugünlerde yayımlanmak üzere.

1976 yılı inceleme ve eleştiri yazıları yönünden yoğun bir yıl oldu benim için. Yine de, ikinci işim (aslında birinci demek gerek) nedeniyle bütün düşündüklerimi yaptım diyemem. Bu yıl ne getirecek bilinmez!

FERİT EDGÜ

1./ Planlı, programlı, düzenli çalışan bir yazar değilim.
Yıllar boyunca tutulmuş notlar, zaman zaman üstünde çalışılmış taslaklar dosyalarda uyur. Sonra bir gün onlardan biri bende uyanır. Üstünde çalışmaya başlarım.
Genellikle, aynı anda, tür olarak birbirine pek benzemeyen iki eser üstünde çalışırım. 1976'da da böyle oldu.
1975'ten değil de, 1965'lerden kalan, ilk notları alınmış bir roman üstünde çalıştım.
Bu, Kimse'nin doğurduğu bir romandı. Ama ne Kimse'ye benziyor, ne de daha önce yazdıklarıma.
Kimse'yi bitirdiğimde, «Bu benim son kitabım» diye not düşmüştüm. Yeni romanımı bitirdiğimde, bu notun doğruluğunu daha iyi gördüm.
Şu sıralarda (Ekim Sonu) 1977 başlarında yayımlanacağını umduğum bu romanın son rötuşları üstündeyim.
1977'de, gene geçen yıllardan kalan, ve bu yıl üstünde çalışmak olanağı bulduğum, «Ders Notları»mı yayımlamak istiyorum. Adından da anlaşılacağı gibi, çeşitli konularda (yazmak, çizmek, felsefe, politika, ahlâk, cinsellik vb.) sürüp giden bir öğrencilik döneminde çiziktirilmiş notlardan oluşan bir kitapçık bu.
1977'de gün ışığı görecek kitaplarımdan biri de, yıllardır kendime sakladığım, ama artık yayımlanabilir bulduğum yetmiş

kadar şiirimi bir araya getiren «Ah Minel Aşk» adlı kitabım. Sevdiğim bir sanatçı, Avni Arbaş resimliyor.
Bu arada verilmiş bir sözü yerine getirmem, Yüksel Arslan'ın gene 1977 başlarında yayımlanacak kitabını '76 sonuna değin düzenlemem ve dostumun kişiliği ve sanatı üstünde önsöz niteliğinde bir yazıyı kaleme almam gerekiyor.
1976, yazarlık açısından benim için verimli bir yıl oldu.
Yazarlığımın en verimli ve beni en memnun eden yılı.
2./ Birinci cevabımda da belirttiğim gibi, yalnız '76'dan değil, çok eski yıllardan kalan tasarılarım, taslaklarım var. Bunlardan biri, notları alınmış, temeli atılmış, ancak henüz çatısı kurulmamış bir roman: «Babamla Geçen Günler» Kuşaklar arasındaki uçurumu dil düzeyinde ele alan (elimden geldiğince alaycı) bir kitap olacağını umuyorum.
Şu sıralarda yazmak istediğim her şeyde bir coşku ve büyük usta Rabelais'ninki gibi bir kahkaha olsun istiyorum.

METİN ELOĞLU

— Şiirle resim yanyana gidiyor yıllardır; ne ki, birine fazlaca eğilikliğim, öbürünü tavsatıyor epey.. Aradaki YUMUŞAK G'yi saymazsak, DİZİN'den bu yana birikmiş 100'e yakın şiirimi RÜZGÂR EKMEK adlı bir kitapta toplıyacaktım bu yıl, olmadı; 1977 ilkyazına kaldı. Oğuz Tansel'le tümlediğimiz BEKTAŞİ DEDİKLERİ'nin genişletilmiş yeni basısı da öyle... Birkaç yıldır, oyun'lar yazmaya çalışıyordum; baktım olmuyor; gereğince özenemediğimden midir nedir, caydım. Yırtıp atmadım da, duruyorlar şimdilik. 1942'den beri aşnalık, dostluk ettiğimiz ölü-diri pek çok sanatçıyla ilginç anılarım var, onları notluyorum, günün birinde kitaplaşır belki.. Bu yıl resim, daha doğrusu süsleme türünden çalışmalar ağır bastı, şiir tutkumu değerince örnekliyemedim; 1977'nin işleri bakalım nice/nite olur!

AZRA ERHAT

İzin verirseniz iki sorunuzu karıştırarak yanıtlayayım
1976 yılında emekli oldum ve böylece kendimi büsbütün yazılarıma, kitaplarıma verebildim. Bunun sonucu çok bence çok büyük, beklemediğim kadar bir ürün çıkarabildim. Şu anda 5 kadar kitabım yayımlanmayı beklemektedir. Biri Cem Yayınları'nın başlatmakta olduğu bir eğitim dizisi için Homeros tanıtısı. Bunun arkasından Sokrates'i gençlere canlı bir

biçimde tanıtmak istiyorum. Yine Cem Yayınevi'ne Cengiz Bektaş'la yaptığımız bir Sapho çevirisi var. Sonra Sabahattin Eyuboğlu'nun Pir Sultan seçmesi benim bir sunuş yazım, Prof. İlhan Başgöz'ün bir önsözüyle çıkacak. Çağdaş Yayınları'na Sevgi Yönetimi adıyla 1971'den beri yazdığım yazı ve denemeleri toplayıp verdim. Şu anda «Yazılarıyla Halikarnas Balıkçısı» adıyla bir kitap hazırlamaktayım. Mavi Yolculuk üzerine 50-60 sayfalık bir yazımı Mobil-Oil şirketi hazırladığı bir Türkiye kılavuzuna fotoğraflarla ekleyecektir. Bu tür çalışmalar bittikten sonra asıl gerçekleştirmeyi dilediğim Karya adlı bölge romanıma geçeceğim. Bunun hazırlanmasının birkaç yıl süreceğini sanıyorum.

Çalışmalarımın bildirisine gelince, Sayın Bülent Ecevit'in son şiir kitabında« şiirin özellikle bir bildiriyi amaçlıyamıyacağı» belirtiliyor. Benim de çalışmalarımda özel bir amaç yoktur diyebilirim ama elbetteki yıllardır kendini yaratıcılığa adamış bir insanın söyleyeceği çok şey vardır. Bu konuda Halikarnas Balıkçısı'nın, Mavi Sürgün'ün ilk satırlarında canlandırdığı saburluk imgesini anımsıyorum. Saburluk iyi insan gibidir der. Hayattan aldığını fazlasıyla hayata verir. Benim de programım bundan ibarettir. Sanıyorum hayattan çok şey aldım. Özellikle Halikarnas Balıkçısı ve Sabahattin Eyuboğlu gibi ustalarımdan o kadar çok şey aldım ki onları vermeye ömrümün yetmeyeceğini sanıyorum. Ve harıl harıl çalışıyorum.

1975'te hazırlanıp da yayımlanmayan tek kitabım var. O da Kaynak Anadolu adıyla Türk Tarih Kurumu'na verdiğim kitap. Onun da bu yıl çıkacağını sanıyorum.

Bir de şu var, ben yolumu çiziyorum ama siparişler yolumu saptırıyor. Ama bunlardan iyi şeyler de çıkıyor. Hem beni yazmaya zorluyor hem de belli başlı kitap oluyor. Karya romanımın hazırlıklarından çıkan Mavi Gezi notları gibi.

FÜRUZAN

1977 için, Batı Berlin'de bulunduğum sürece düşünüp kimi zaman notlar aldığım bazı çalışmalarım var. Bunları şimdiden olmuş bitmiş saymayı ve adlarını vermeyi sakıncalı buluyorum. Bir kitabın nasıl değiştiğini roman'ken hikâye olduğunu, kimi zamanlarda ilk düşünülenî geçip önde yerini alıveren başka bir çalışmanın filizlendiğini biliyorum. Çünkü; benim düzenim ve alışkanlığım içinde bitirmediğim hiç bir çalışmayı varsaymak cesaretim yoktur.

976'da yayınlanması için bitirmekte olduğumu söyliyebileceğim tek çalışmam «1976 Federal Almanyası» ve bizim işçilerimizle ilgili röportaj araştırma diyebileceğim kitap olacak. Elimi çabuk tutabilirsem 76 bitmeden yayınlıyabileceğimi sanıyorum.

NACİ GİRGİNSOY

1. Şu ara kendimle yine bozuştuk. Verip veriştiriyoruz birbirimize. Öyle olur. Ateş kes süresini uzatmaya çalışırız. Gerilim önce usulca, sonra çağıltılı akar, tedirginlik çoğalır, birikir; engelleri yıkar. Bir fiske yeterlidir bardağı taşırmaya. Bir küçük neden. Mektubunuz, sorularınız büyük neden oldu kavgamıza. «Neler yapacaktın, neler yaptın » Yaşam dilimlerinde küskünlüğümüzün baş nedeni bu. İkimizin de, «ha, işte oldu!» diyeceğimiz bir yapıtım çıktı mı ortaya, barış, şenlik.

1977'de, ilk yazımı bitmiş, romanımı tamamlamayı tasarlıyorum. Bir küçük kentte, bir küçük çocuk büyür. Kentle birlikte. İç göç dalgalarıyla kent, daha çabuk büyür, uzar, yayılır. Devleşir. Birlikte büyüdüğü çocuğu da, tüm çocukları da yutar. Yetmez. Doğaya, erişkinlere el atar. İştahlıdır. Yeşili, maviyi yer. Sevgiyi, dostluğu, insancıl ilişkileri hırpalar, yozlaştırır. Yorgun insanın içindeki çocuk şaşkın, buruk, izler olayları, sonucu. Kent, yabancılaşmıştır ona, insanları da. Yaşadım bunu ben. Yaşıyorum. Yansıtmaya çalışacağım.

Öykülerimi kitapta toplayacağım. Gözden geçiriyorum, özellikle dili yönünden. Denemelerimin bir bölümünü de. Gazete, dergi yığınlarından çekip almalı, elemeli, değerlendirmeli. Yaşam kazandırmalı; yaşama güçleri varsa elbet. Bildirisi tek tümünün: özgür insanı, mutlu insanı, bugününe-yarınına güvence içinde bakan insanı, seven insanı, kendi için sağladığı olanakları toplum içi de sağlama uğraşındaki insanı aramak, anlatmak, oluşturmak.

Başarabilecek miyim Günün en verimli zamanını bir somun uğruna harcamaktan arta kalan kısıtlı saatlerde, gücüm yerinde olursa, yine hastalanmazsam (üç yılda üç ameliyat) başarmaya çalışacağım.

2. Saydığım yapıtlarımdan bir bölümü 1975'den 76'ya sarkmıştı. Şimdi 77'ye uzuyor. Çokça yakınmaya hakkım yok. Ekmek parası uğraşım dışında gazete-dergi yazılarını aksatmadım. 21 yıldır tek başına çıkardığım İşletme gazetesini sürdürdüm. Gözüm hep saatte, takvimde, yayın dünyamızı yakından izlemeye çalıştım. Özlediğim o geniş zaman soluğunda kotar-

mayı umduğum öykü, roman, oyun notları aldım. Taslaklar kurdum. Yayınlanmış öykü, deneme birikimleri sağladım. Hiç değilse bu birikimlerin 1977'de kitaplaşmasını beklemek, kitaplaşacağını söylemek bilemem yanıltır mı yine beni?

Yapacaklarımı değil, yaptıklarımı söylemeyi ne kadar isterdim. Baskıya hazır yapıtlarımı bir bir saymayı. Dün'ü gereğince değerlendirmeyi, bugün'ü gönlünce kendime, yapıtlarıma saklamayı. Sonra değil, şimdi demeyi. Umutlarımı yarına bırakmamayı. Yarın'ı kesinlikle bilmiyorum. Var mıyım, yok muyum? Varsam, nasıl varım? Soluk alıp da gerçekte var olmayan bunca kişi yaşıyor.

Okur, yapıt ister; lâf, özür değil. 1977'de yapıt vermeye çalışacağım.

VEDAT GÜNYOL

1977 yılı içinde, bu yıl yazmaya başladığım **Uzak Yakın Anılar**'ımı tamamlamayı düşünüyorum. Bu anılar, daha çok, genci yaşlısıyla bütün yurtsever aydınların acı çektiği bir yüzler karası dönemin yaşamıma yansıyan bir kesitini içeriyor, bazı çağrışımlarla gerilere dönüşler yaparak. Bunun yanında, belki bir ayrı bölüm olarak, tanıdığım sanatçı ve aydınlarla olan anılarımı tazelemeye çalışacağım. 1977 yılında, Çan Yayınları'nda çıkarmayı tasarladığım bölük pörçük eleştiri yazılarım elde hazır bekliyor. Bunlar, **Yücel** ve **Yeni Ufuklar**'da çıkan yazılardan oluşuyor çoğunlukla. Kitabın adı **Çalakalem**.

Saint-Just'den yaptığım çeviri, **Devrimle Gelen** adıyla çıkacak 1977'nin eşiğinde. Onun ardından, David Shub'dan yapmakta olduğum çeviri gelecek. Bu, Lenin'in, devrim ateşine tutulduğu gençlik günlerinden Birinci Dünya Savaşı'nın eşiğine kadar uzanan dönemdeki düşünce ve eylem serüvenini, pek az bilinen aşklarını belgeleriyle yansıtan bir eser. Son günlerde başladığım bir çeviri daha var: Chesterton'un **Bay Perşembe** adlı mizah romanı. 1977'de **Ada** Yayınları'nda çıkacak, büyük üslûpçu yazarın o kök söktüren, humour dolu dilinin hakkını verebilir de bitirebilirsem eğer.

Son olarak, Auguste Blanqui'nin yazılarından seçerek yapmakta olduğum çevirimi **Çan Yayınları**'nda çıkarmak niyetinde ve kararındayım.

MUZAFFER HACIHASANOĞLU

1/ 1977 yılında bir ya da iki roman üzerinde çalışmayı düşünüyorum. Konusu kuşaklar arası ilişkilerle ilgili bir oyun tasarım var.

Beş dosya dolusu öykü birikimim var, gazetelerde yayınlanmış romanlar da ayrı. 1977 yılında kitap yayınlayacağımı sanmıyorum.

Yazmayı sürdüreceğim: Roman, öykü, deneme...

Okura seslenirken baştanberi, dünyanın güzelliğini, toplumun düzensizliğini, aydınlık, özgür, emeğin hakkının verildiği bir düzenin gerekliliğini savunmuşumdur. Bu yıl da aynı yolda olacaktır yazdıklarım.

2/ 1976 yılında yazmayı düşündüğüm romanı yazamadım. Tasarladığım 10 öykünün 10'unu da yazdım. Bunlardan 7'sini, «Topal Karga», «İnsaf Gelin oluyor», «Beklemek», «Hüsniye Hanım», «Son Koca», «Üçgen Oturuş», «Sıddı'nın Çiftliği» değişik dergilerde yayınladım; üçü «Bülbül», «Yürümeyle...», «Meydanlar, Güller» yayınlanmak üzere bekliyor.

Deneme Makale - Kitap Tanıtma türlerinde 35 yazı yazmışım. Bir iki de şiir var, yayınlanmış.

Daha hızlı çalışamıyorum. Bu yapım belki benim. Tam bir çalışma huzuru içinde olduğumu da söyleyemeyeceğim. Kişisel sorunlar.

Önümüzdeki yıllarda daha çok çalışacağım. Herkese bol ürünlü yıllar...

RUŞEN HAKKI

1) Daha 1976'nın ekimindeyiz. Daha üç ay var yeni yıla. Bu üç ay içinde neler olur biter, kestirmek güç. Onun için, 1977 yılında şunları yapmayı, şunları yazmayı düşünüyorum, diyemem ki... 1968 yılından buyana yazarlar, ozanlar, çizerler hep güncelin, olayların, patlamaların etkisindeler. Doğrusu da bu: Çağının tanığı olmak. Önümüzdeki günlerde, aylarda hangi olaylara tanık olacağız? Bence önemli olan bu.

Tek tek öykülerin, masalların, şiirlerin dışında, üstünde çalışıp da 1977'de bitecek kitabım yok. Daha önceki aylarda, yıllarda bitirdim yazacaklarımı, basıma hazırladım. Bir engel olmazsa, 1977 yılında dört kitapla görünmek istiyorum. Bunlardan biri şiir (Halkım Ne Eylerse Güzel Eyler), biri kısa öyküler (Sokağın Ucu Deniz), biri uzun öykü (Umudun Çiçeklendiği Yıllar), biri de çocuklar için yazılmış bir uzun öykü (Ak Güvercinli Adam).

Son şiir kitabım (Hüznün Dalgın Kuşları) 1968 yılında yayınlanmıştı. Aradan 8 yıl geçti. Vurdulu kırdılı, işkenceli coplu yıllar yaşadık. Sıkıyönetimlerden geçtik. Bunlar çok şeyi değiştirdi şiirimde. Halkım ne eylerse Güzel Eyler adlı şiir kitabım bu 8 yılın verisi.

Sokağın Ucu Deniz, 1963'den buyana yazdığım öykülerin toplamı. Yükün çoğu çocuklarda, dargelirlilerde. Çoğunlukla ikişer sayfalık öyküler.

Umudun Çiçeklendiği Yıllar bir uzun öykü. Düşlerle zenginleşen, sincapların, kuşların, köpüklerin konuştuğu, karıncaların işkenceden geçirildiği bir masal da diyebiliriz bu uzun öyküye. Konu Çin'de geçer. Neden Çin'de? demeyin. Ne vahşet, ne devrim tekelci değildir.

Ak Güvercinli Adam. bir uzun çocuk öyküsü. 12 Mart'ta babası tutuklanan 7 yaşındaki bir kızın acıları, düşleri... Bir yayınevinden geri döndü bu kitap. Gerekçe olarak da şunu gösterdiler: Çocuklar acıyı, işkenceyi, kitap kıyımını, ölümü bilmezlermiş. Tüm bunlara kıyı durmaları gerekirmiş. Yalnız biz mi geçtik 12 Mart'tan? Ya çocuklar? Çocuklar birtakım olaylardan bizden daha çok yara aldılar ve bunu biliyorlar. Bilmeleri de gerekli.

2) Ta 1973'den 1974 yılına, 1974 yılından da 1975 yılına devredilen bir kitabım var: Dağlama. Bu kitabım 1975 yılında da kitapçılara dağıtılmadı. Birtakım nedenler yüzünden 1976 yılına kaldı. 1976'nın ekimindeyiz ya, gene de kuşkuluyum Dağlama'dan. Ama yayıncı arkadaş söz verdi. Öyle sanıyorum ki, bu ayın sonunda olmasa, kasımda mutlaka çıkar.

Dağlama, Yemen Savaşı'nda 12 Mart'a uzanan bir olaylar dizisini içeriyor. İşçinin de, köylünün de, aydının da seveceği bir şiir kitabı oldu bu. Halkım Ne Eylerse Güzel Eyler, Dağlama'dan önce çıkacaktı, ama bilerek engelledim bu çıkışı, istedim ki, Dağlama daha önce çıksın. Olmadı. Bu olmayış öbür kitaplarımı da etkiledi. Bir kitabın zamanında çıkması güzel şey. Bu güzellik belki 1977 yılında gerçekleşir.

AYDIN HATİPOĞLU

1977 yılında yeni bir şiir kitabımın yayınlanmasını istiyorum. Adı «Gürül gürül» ya da «Beynim yüreğim» olacak. Elimde kitaba yetiştirmeyi amaçladığım birkaç şiir var. Ben öyle çok verimli bir yazar değilim. Ama herhalde kitaptan sonra da yeni şiirler yazacağımı umuyorum. Bu arada gerekli gördüğüm konularda sanat anlayışım doğrultusunda düz yazılar da yazmayı sürdüreceğim.

Şiir kitabım yine ve elbette topluncu gerçekçilik yolunda, biçimine özen gösterdiğim çalışmalarımı kapsıyor.

Kendi yaptıklarım üstüne söz etmek, onları açıklamaya çalışmak genellikle gereksiz geliyor bana. Sanatçı yapıtını orta-

ya koyar. Söylemek istediklerini, yapmak istediklerini yapıtlarında sergiler. Eğer istediklerini yapıtlarına yansıtamamışsa onun dışında söylenecek teorik doğrular kaç para eder.

Bununla birlikte şunları belirteyim: özellikle umudun yanında yer almayı seçtim. Çünkü birey olarak zaman zaman yaşanan umutsuzluk ve bunalımları yapıtlarıyla yaygınlaştırmaya hakkı yok gibi geliyor bir toplumcu ozanın.

Bir de küçük burjuva sapmalarına kapılarımı kapamaya çalıştım. Coşkuların, öfkelerin akla baskın gelmemesine özen gösterdim.

Sınıflaşma süreci içindeki toplumumuzda köylülükten işçiliğe geçişin yarattığı sorunların beni özellikle ilgilendirdiğini belirtmek isterim.

2.

1973 yılında yayınlanan «Hoyrat» adlı şiir kitabımdan dört yıl sonra 1977'de yayınlanacak kitap dördüncü şiir kitabım olacak.

Bu arada 1975'de kitap haline getirdiğim «Hazreti İbrahim» adlı alegorik oyunumun salınelenme olanağı bulması umudumu da hâlâ taşıyorum.

1976 yılında beni en sevindiren olay DİSK'in benden bir marş yazmamı istemesi olmuştu. Arif Erkin'in bestelediği bu marşı yazma görevini nerdeyse bir ödül gibi kabul ettim.

AYHAN HÜNALP

1/ Yıllarca öncesinden yüreğimin dibinde yaşadığım bu yılların güncel konularını, hani sabah evlâtlarımızın martılarla birlikte koltuklarının altındaki kitaplarıyla evlerimizden fırlayıp da akşamları morglarda ya da müteferrikalarda olup-olmayacağını bilemediğimiz acılı, olmazolası, yokolası olarak yaşadığımız günlerimiz var ya, işte bunları işleyen, bir süredir «Cumhuriyet»in sanat sayfasında çıkan toplumsal ağıtlarım, balladlarım «Sözleşmesiz Irgatlar Grevi» adıyla, önceki şiir kitaplarım «Üçotuz Para» ve «Bir Martı Öttü»den de yaptığım seçmelerle baskıya hazır olarak duruyor. Aziz dostum Said Maden kapağını bile hazırlamış durumda. Ancak kiliklerine, kulislerine girmediğim, ömrümce de girmeyeceğim hangi yayınevi ile bir işbirliği sağlayarak onu gün ışığına çıkartacağız? Türk sanatçısının en büyük çilesi, mutsuzluğu biraz da bu yargımda yatar. Ancak bunu millet kasıntı yüzünden benim gibi açık-seçik ortaya koyamaz. Kitap çıkartamamak da birşey mi? Biz gene iyi kötü yazılarımızı orada burada yayınlayabiliyoruz. Bu olanakdan da yoksun bir yığın da sanatçı yok mu?

Yanıtımı yayınladığınız günlerde «Şarkısız Dünyaların Orkinosları» adındaki romanımın Cumhuriyet'deki tefrikası bitmek üzere olacaktır. Kitap olarak kim yayınlamak isterse, dağıtımını yapmayı, namuslu ve efendi bir dağıtım yapmayı kim kabullenirse derhal, onun gün ışığına ulaşmasını sağlayacağım.

2/ 1973 yılından buyana üzerinde çalıştığım «Islak Kanatlı Kuşlar» romanım var. İçinde çeşitli buluşmalarımızdaki söyleşilerimizi de aldığım Korutürk de var. O Çankaya'daki bir büyük yalnızdır. Benim anladığım kadarıyla sağa kapalı, sola açık dürüst bir aydındır. Bu benim izlenimlerim, kişisel yargılarım olduğu için bir yazar olarak işlemem de suç olamaz. Hiç şüphesiz bu tema romanımın ellide biridir. Geriye kalan ellide kırkdokuzluk bir büyük bölüm de vardır. «Islak Kanatlı Kuşlar» gerçekte toplumumuzdaki kıvrılışları, iniş-çıkışları, insanların kaypaklığını vermektedir. Örneğin ben işverenden daha kötü işçi temsilcileri, sendika şarlatanları görmüşümdür. Sarı sendikacılar görüp kusmuşumdur. İğrenmişimdir onlardan. Tazminatımı vermeyen, yıllık kıdemlerimden çalan «Türkiye Madeni Eşya Sanayicileri Sendikası»ndan, «Türkiye Matbaa Sanayii İşverenleri Sendikası»na, «Türkiye Tekstil Sanayii İşverenleri Sendikası»na kadar «Allah korkusunu patentlerine almış» gerçekte Allah'tan korkmayan bir yığın düzenbazı tiril-tiril teşhir etmekte, onları gün ışığında alçaldıkları yerlere vurgulayarak yüreğimde çöreklenen, her geçen gün daha da artan nefret ve kinimi belgelemekteyim.

Aziz Nesin benden çok iyimser olarak; «Anneler artık yaşamadan ölmeyecek/Böyle gelmiş/Ama böyle gitmeyecek» desin istediği kadar. Ben daha birçok annenin yaşamadan ölmesinden vazgeçtim, doğmadan öleceğine inanıyorum.

Aynı yatak odasında kocasının üzerine çıkacağı kumasına yatak seren, elinde su ile kapıda bekleyen, erkeğinin arkasından yürüyen, sofrada ondan artanı yiyebilen, kocası eşekte giderken, eşeğin taşıyamadıklarını da omuzlayan kadından; karaborsa satışlar önlenmesin diye Zeytinburnu gümrüğünde çürütülen ithal traktörlere kadar, otuzüç yıllık gazeteciliğimin gözlemciliğiyle herşeyi çok değişik yöntemlerle sergiliyorum. Sonra bir yere ulaşarak soruyorum: «Allah hıristiyanları müslümanlardan çok mu sever? Aya onlar gider, Venüs'e onlar. Telefonu, televizyonu, atomu, nükleer gücü onlar bulur.» Bir de şaşmayan, değişmeyen bir yargıya vararak diyorum ki, «Çocukluğumuzda yalnızca tapu dairelerinde rüşvet varmış. Şimdi-

lerde rüşvetin, kalleşliğin girmediği bir yer varsa söyleyin, yangeliri olmayan birisini gösterin!» diyorum. İşte özel ve sonuç olarak 4. romanım «Islak Kanatlı Kuşlar» romanımın bildirisi.

HASAN HÜSEYİN

1-a) Gazeteciyim. Çalışıyorum. Artan zamanımı, 1977 eylülü içinde yayınevine teslim etmeyi düşündüğüm yeni şiir kitabıma vereceğim. Ayrıca: çocuk kitapları yazacağım, oyun ve roman da var programımda. Bazı dergi ve gazetelerde yazılarım sürecek. Kitaplarımın yeni basımlarıyla uğraşacağım. Çeşitli türlerde hazırladığım kitaplarımdan bazılarını güvenilir yayınevlerine vermeyi de düşünüyorum. Belki plâk işini 1977 içinde gerçekleştiririm.

b) Çeşitli türlerde sürekli çalışırım. Nelerin 1977 içinde biteceğini bilemem.

c) Ekim 1976'da yayınevine teslim ettiğim yeni şiir kitabım var; 1976 bitmeden de basılabilir, 1977 başlarında da, birşey diyemem. Kitaplarımın yeni basımları yapılacak. Ayrıca, sözünü ettiğim kitaplardan bazıları da 1977 içinde basılabilir.

d) Tür olarak kitaplarım: mizah, taşlama, fıkra, inceleme, sanat-yazın üstüne yazılar, atasözleri, araştırma... Yeri gelmişken söyliyeyim: Yazar vardır, daha başlamadığı yapıtını davul-zurnayla dünyaya ilân eder; yazar vardır, biteli yıllar olmuş yapıtlarını yayınevlerine verme girişiminde bulunmaz, bekler ki, yayınevi kendisinden yapıt istesin. Ben, bu ikinci kümedenim. Bitmiş birçok yapıtım var, bekliyorum. Bugün verecek olsam, 1977 içinde yedi, sekiz, on kitabım birden çıkabilir. Bilgı Yayınevi'ne yalnızca şiirlerimi veriyorum, öbür çalışmalarım bekliyor. Dosyaları çantama doldurup, yayınevlerinin kapısını çalmak zor geliyor bana. Çevirilerle oyalanan, ara-sıra da yerli yapıt basma hevesine kapılan yayınevleri ise, girişimi yazardan bekliyorlar, istiyorlar ki yazar başvursun kendilerine. Bilinmeyen bir yazar için belki doğrudur bu tutum ama, tanınmış yazarlar için de böyle düşünmek, herhalde doğru olmasa gerektir? Yeni kurulmuş, anamalı sınırlı, dağıtım gücü kuşkulu birtakım yayınevlerinin bazı yazarlardan yapıt istediğini zaman zaman görüyorsak da, bunu yeterli saymamız olanaksızdır. Oturmuş, tutunmuş, güvenilir yayınevleriyle yazarlar arasında dediğim gibi bir ilişkinin kurulduğu gün, yayıncılığımız Batı öl-

çülerine yaklaşmış olacaktır. Bugünedek, yazar-yayıncı ilişkisini, hemen hemen hep, yazarın girişimiyle kurulmuştur. Bir yazarın açılması, daha güçlü yapıtlar için kolları sıvaması, bana kalırsa, yazdıklarının günışığına çıkmasına bağlıdır. İkinci bir sorun da, yayınevlerinin «yapıt seçici» veya «danışman» olarak çalıştırdığı kimselerle yazar arasındaki ilişkinin, olumluluk olumsuzluk yönünden, yayınevince gözönünde tutulması gerektiğidir. Danışman veya yapıt seçici olarak çalışan bu kimseler, isterlerse, herhangi bir yazarı o yayınevinin dışında bırakabilirler. İnce bir noktadır bu!

2-a) Çocuk kitapları, oyun, roman... '76'da bunlardan bir bölüğünü gerçekleştirebilirim sanmıştım ama, olmadı; araya yakınlarının hastalıkları girdi ve başka engeller. 1975 eylülünde yayınevine teslim ettiğim «Koçero Vatan Şiiri» adlı kitabım, ancak 1976 mayısında basılabildi. 1976, ekim ayına kadar, şiir çalışarak, gazetecilik yaparak, dergi ve gazetelere yazarak geçti. Bir de, basılmayı bekleyen kitaplarımın gözden geçirilmesiyle... «Oğlak»ın üçüncü basımının — kitap, ekim içinde çıkıyor piyasaya — çalışmalarını da buna ekliyebilirim. Ardından, öbür bazı kitaplarımın yeni basımları geliyor.

b) Yürekte var, bilekte yok! Tasarı varsıl, olanak dar! 1976'da yapmayı tasarladıklarımın yarısını gerçekleştirebildim, diyebilirim. Güç koşullar altında çalışıyoruz. Yazarlık değil bizimkisi, kahramanlık! Başka işlerde çalış, yapıtına yedir; böyle rezalet görülmüş mü başka ülkelerde!
Aslında ben, önceki Yıllık'ta da belirttiğim gibi, takvimli bir yazar değilimdir. Bende çalışma, çeşitli türlerde, süreklidir. Şimdilik yalnızca şiir kitaplarım çıkıyor; yakında herhalde öbür çalışmalarım da çıkar günışığına; bekliyorum. «Elinde pekmezin bulunsun da, sineği bilmemnerden gelir!» demişler.

AFET ILGAZ

I — 1977'de bir romanım Okar Yayınları'nda basılacak. Yalnız bu kitap yedi yüz daktilo sayfası oldu. Bilmiyorum yayıncılar buna ne gibi bir çare düşünecekler. Bana beş yüz sayfayı geçirmemem rica edilmişti ama olmadı, romanın uzamasına engel olamadım. Belki aradan birkaç bölüm çıkarılır belki de iki cilt yapılır. Bu kitabın mart-nisan arası yayınlanması düşünülüyor.

Hiçbir şey yapmayı düşünmüyorum. Koşullar her şeyi değiştirir mi, bilemem ama edebiyat öğretmenliğim doğallıkla sürecek — çünkü sözleşme var — ve üç çocuklu anne olmam durumu da herhalde değişmiyecek. Para kazanarak; öğrencilerime çağdaş Türk edebiyatını öğreterek ve onlara kitap okuma sevgisi aşılayarak, eski edebiyatı da, eski edebiyatın hakkını yemeden özümlemelerine yardım ederek, elimden geleni yapmaya ve onları iyi, aydın insanlar olarak yetiştirmeye çalışacağım. Bu işi her yıl yapmaya çalışırım. Her yıl da bu arada kendimi, öğretmenliğimi, kültürümü, hatta tuhaf gelecek, insanlığımı onlarla birlikte yenilediğimi duyarım. Bütün bu koşullar içinde şaşılacak bir biçimde gitgide canlanan yazma sevgimle roman, öykü ve öteki türden yazılar — hatta şiir — yazmayı sürdüreceğim. Şimdi bunları yazarken bütün bu işleri yapabilmek, bana bile imkânsız görünüyor ama değil. Yaşama ve insan gücü kimi zaman öyle sınırsız oluyor ki...

Bu arada yeni bir romana başladım. Sanırım o da Okar Yayınları'ndan çıkacak. Bu nasıl bir tür olur bilemiyorum, nasıl karşılanır; ama en uygununu seçtim, öyle yazıyorum: Günlük biçimde bir roman. Günlük olaylardan yola çıkıp yakın ve uzak çevreyi, yakın ve uzak geçmiş zamanı da içine alarak gelişiyor.

Okar Yayınları'na iki çocuk romanı vermiştim. İkisi de geçen yıl çıkacaktı. Biri 1976'da, bu önümüzdeki aylarda çıkıyor, öteki sanırım 1977'ye kaldı. Bu iki romanın da dört beş yıl önce yazılmışlardı. Gelecek yıl çıkacak çocuk romanının adı «Değişen Sevgiler» olacak. Bu kitapta üvey babalı bir evdeki iki çocuğu anlatıyordum. Üvey baba sorununa ılık ve olumlu bir yaklaşımla bakmıştım bu romanda.

II — 1975'ten 76'ya kalan öteki çocuk romanıdır. Ulusal savaş yıllarında Anadolu erkeklerinin dışarda savaşırlarken kadınların ve çocukların da içerde sürdürdükleri savaşı anlatmıştım. Anamın, ninemin köyünde geçmiştir olaylar. Çanakkale'yle Edremit arasındaki bir köyde... Öteki romana gelince: Şu yediyüz sayfa olan; bunu ben 1969'dan beri yazarım. Tam dört kez yazdım. Konuya ayrı ayrı açılardan baktım her seferinde de. Ama kişiler ve konu pek değişmedi. Kadının özgürlüğü sorununu işlemek istedim. Geçende Milliyet Sanat Dergisi'nde Attila İlhan'ın bir yazısını okudum bu konuda. Çok hoşuma gitti. Kadının özgürlüğü sorunu elbette ki sınıfsal bir çözüm istiyen bir sorundur ama iş bununla bitmiyor. Neden gerçekleri görmezden geliyoruz. Henüz feminist aşamaları bile yapamamış olan ülkemiz kadınlarının — burjuva özgürlük-

lerine bile sahip değilken — devrime nasıl katılacaklarını, devrim saflarında, duygusal bağımlılıklarını içlerinde taşırlarken nasıl yer alacaklarını anlıyamıyorum. Oysa bilindiği gibi hiçbir devrim kadınsız yapılmaz. Bunun için de devrime hazırlık süreci içinde, toplumsal çelişkilerin yanında doğal çelişkileri, kadın-erkek çelişkilerini de önemle elden geçirmeliyiz diye düşünüyorum. Kadınlarımız ne denli tutumsal özgürlüklerini kazanmış görünseler de, kazanmış da olsalar, kadın-erkek doğal çelişkisinden ve toplumun ahlâkının ve öteki üstyapı kurumlarının binlerce yıllık etkisinden kolay kolay kurtulamıyorlar. Bunu işlemeye çalıştım romanımda. Yazmakta olduğum da aşağı yukarı aynı konuya bağlıdır. Birincisinin adı — bu yıl çıkacak olanın: «Mutluluğa Doğru». İkincinin adı — yazmakta olduğum: «Küçük Şeyler».

TARIK DURSUN K.

— Bu yıl bir yeni hikâye kitabına (adı «BENİM ADIM KERİM» olacak) onun yanı sıra da bir romana (adını henüz koyamadım, bağışlayın) yetişmeye çalışacağım. Bu ikisi de 1977 içinde kitaplaşacak.

Hikâye kitabında yer alacaklar, bir tür «Bahriyeli Çocuk»un sürdürücüsü hikâyeler. Romansa dörtlü bir sevi çıkmazındaki insanları konu ediniyor.

— Türk Demir Döküm Fabrikası'ndaki ünlü beş günlük işgal olayını anlatan romanım «İŞGAL»i 1975'den 1976'ya devrettim, hem de yazımı ve gözden geçirimi de son bulduğu halde. Belki o da bu yıl (yani 1977 yılında) yayınlanır diye düşünüyorum.

Bir tiyatronun isteği üzerine bir taşlama oyunu yazmıştım, sonra anlaşamadık o tiyatro ile, elimde kaldı. Araya bizim Yılmaz Gruda girdi, o kendine bir tiyatro kuracak ve bu oyunla perdesini açacaktı, n'aptı bilmiyorum. Ayrıca birlikte «İnsan Kurdu» romanımı oyunlaştırmıştık, yedi yıldır Devlet Tiyatrolarında, üç yıldır da İstanbul Şehir Tiyatrolarında bekleyip duruyor. Belki tozlar altında görünmezleştiler de kimselerin farkına vardıkları yok. Belki de sahneye koyucularca pek «makbul oyun» sayılmıyor, ne bileyim!

ÜMİT KAFTANCIOĞLU

1. Ben, açıkça şu gerçeği kavradım, tasarı gerçeğin yolu değil, temeli değil. Hiçbir tasarım gerçekleşmiş değil de onun

için böyle diyorum. Gene de bitirmek, kotarmak zorunda olduğum iki tasarım var. Bunları 1977 yılı içinde ortaya çıkarmam gerek. Bitireceğimi söyleyebilirim.

Şu anda üstünde durduğum bitmiş durumda üç romanım var. Bunların biri 1974 yılının çalışması, biri 1975'in, diğeri 1976'nın. Yayınlansın yayınlanmasın, iyi olsun kötü olsun, her yıl bir kitabı ben kendi açımdan yazmalıyım, bitirmeliyim. Bunlar böyle bir kararın sonucudur.

Bu üç romanın özetini şöyle sıralayabilirim.

«TEK YATAK» adını verdiğim ve bir kadının çağdaş yalnızlığını mı desem yoksa çözük bir toplumun hazırladığı yalnızlığı mı desem... işte böyle bir yalnızlığı anlatmaya, vermeye çalışır. Belki bu yalnızlığı ele alışımda kendi yalnızlığım da etkendir, fakat gerçek o ki, çağ; insanı yalnızlığa doğru itiyor. Bu gerçeği belirtmek için yazdım.

«DEMİRKESER» adını verdiğim hacimli romanım bir başka konuyu işler. Yukardakinin tersine yalnızlığı değil, toplumu, topluluk içinde yaşamanın kaçınılmazlığını. Önce «kendi aşım, kendi başım» diye kurtuluşu kendinin huzurunda arayan başkişi neden sonra yalnızlığın yetmezliğini görür. Sonra dışaaçılır, çevresini genişletir, toplu hareketlere girişir. Böylelikle adını da, ününü de duyurur. Küçümsenmeyecek bir başarıya da erer...

Adını yazmaktan kaçındığım bir başka romanım daha var. Buna daha çok güveniyorum. Hacimsiz sayılabilir. Ne var ki içeriği olan, kolay okunabilecek ölçüde. Bunu umarım ki yakında yayınlarım, yayınlatırım.

2. 1975 yılından değil, 1974 yılından aktarmalarım bile söz konusu. İşte geçen yıllardan 1976 yılına aktarılan çalışmalarımı yukarda belirttim.

1975 yılı içinde tasarladığım tek öykü kitabım ÇARPANA yayınlandı. Romanlarımdan bir veya ikisini de yayınlayabileceğimi sanıyordum. Ancak, ikisi hakkında bazı kuşkularım var. O nedenle ortaya çıkamadım daha. Şu anda bu kararsızlık içinde olduğumu da belirteyim. DEMİRKESER adlı roman için tek kuşkum bir bölümün biraz ağırca oluşu, izlemek için okuyucunun konsantre olması gerektiği. Okuyucudan bu çağ içinde böyle bir eforu, böylesi bir sıkıntıya katlanmayı da bekleyemeyiz. Bu neden ortadan kalkarsa yayınlarım.

LÜTFİ KALELİ

1977 yılında bir kitap olacak denli biriken öykülerim üzerinde yeniden çalışmak ve kitaplaştırmak istiyorum. Halen

üzerinde çalıştığım «Vakarlı Mamo ile Güççük Haççа» adlı romanım sanıyorum ki dört ay sonra biter. Bunu da 1977 yılında bastırmayı düşünüyorum.

«Vakarlı Mamo ile Güççük Haççа» adlı romanım, içinde bulunduğumuz çarpık ekonominin yarattığı sonuçları, — küçük bir aile düzeni içinde — yansız bir gözlemle vermeye çalışmaktadır. Üç bölümden oluşan bu romanın ilk bölümünde taş arabacılığı yapan ve az da olsa geçime yetecek denli para kazanan bir erkeğin kadın üstündeki egemenliği ve saygınlığı; ikinci bölümde, kadının Tarikatçılığa başlamak suretiyle erkeğine karşı tavır alması, ancak Tarikatçılığı kavrayamadığı için sapıtması; üçüncü bölümde, erkeğin at ve arabayı satıp işsiz kalması, para getiremediği için kadın üstündeki egemenliğini; zor çalışma koşulları altında ezildiği ve yaşlandığı için de cinsel gücünü yitirmesi karşısında bu kez kadının üstünlük kurması acımasız biçimde sergilenmektedir.

1975 yılından 1976 yılına devrolan «Kardeşlerin Kini» adlı romanım vardı. Bitirdim. Şu anda dizgide. Suda Yayınları arasında ilk Türk romanı olarak Kasım ayında çıkacak.

«Kardeşlerin Kini»nde, Türkiye'de gelişen sınıf kavgasını çarpıtmak isteyen egemen güçlerin yarattıkları Alevi-Sünni çatışmasının sınıf kavgasıyle içiçeliği verilmeye çalışılmaktadır.

1976 yılında yapmak istediklerimi yaptım. Aslında çok şey gündeme alıp hiçbirşey yapamamak durumuna düşmemek için bir iki konuyu gündeme alıp onları bitirmek prensibine bağlıyım.

YAŞAR KEMAL

1) Çocuk romanı olan Kırmızı Sakallı Topal Karınca, İğnenin Yıldızı ve İnce Memet 3 1977'de yazılacak romanlar. Hepsi de bu yıldan devir.
2) Yalnızca «Al Gözüm Seyreyle Salih» 1975'den devrolmuştu. Diğer yayınlanan romanlar 1976 yılı içinde yazıldı. Gerçekleştiremediğim bir şey olmadı. Başladığımı bitirdim.

HASAN KIYAFET

Oldum olası sözünde durmayanlardan hoşlanmam. Edebiyat Yıllığı'na yazılanlar, bir söz veriş, yük altına giriş oluyor bence. Oraya geçilenleriri gerçeklenmesi gerekiyor. Oysa içinde yaşadığımız üretim ilişkileri, değil söz noter senedini bile hiçe sayıyor... Olmadık engeller çıkıyor insanın önüne. Yapa-

yım diyor da yapamıyorsun. Bu nedenle yıllığa yazı yazmak çok güç geliyor bana..

1976 yılı için yapacağım diye söz verdiğim kitaplardan, ancak ikisini güç belâ gün ışığına çıkarabildim. Bunlardan birisi: «Başlayan Kavga» adlı bir roman, ikincisi de, «Çingene Çocuğu» diye bir çocuk romanı.

1975-1976 yılı benim için röortajlar dönemi oldu desem yeridir.

— Kondular, «Ayrıntılı Haber» gazetesine,

— Abdallar, Büyük İflâs, Sermayenin Kıskacında Öğretmen, «VATAN»a olmak üzere röportaj çalıştım.

1977 yılı için şu hazırlıklarım var

— RADAR, bir öykü kitabı. Basılacak...

— Uy Karadeniz, bir roman bitmek üzere... «Bu roman için Karadeniz'i gide gele yol ettim. Bir türlü işin içinden çıkamadım. Olaylar öyle hızlı gelişiyor ki, romanın teorik yönünü yalpalatıyor. Bu benim teorik yetersizliğimden de olabilir...

— Dişi Kurt, bir çocuk romanı.

— Cin Top, bir çocuk öyküsü, umarım bu yıl ikisi de basılacak.

— Taa 12 Mart fırtınasından kalma bir çevirim var. Bulgaristan'ın yaşayan tanınmış yazarlarından, KAMEN KHALCHEW'in eseri. Oldukça güzel. Devrim öncesi, dahası devrim arafesi bir çocuk gözüyle anlatılıyor. Bizim şu günümüze tıpatıp uyuyor. HABORA Kitabevi yakında yayınlayacak...

Evdeki hesap çarşıya uyarsa, yukardakiler olacak... Eğer olmazsa sayın okurlar suçu istediklerine yüklesinler...

SAMİM KOCAGÖZ

1 — 1977 yılında, 1976'da başladığım yeni bir romanımın çalışmasını sürdüreceğim. 1977'de bitirebileceğimi sanmıyorum. Birkaç yıl bu romanım için çalışmalarım sürecektir sanırım. 1977'de bir öykü kitabım yayınlanacak. 1967'de yayınlanan 'Yağmurdaki Kız' adlı öykü kitabımdan sonra yazdığım öykülerdir bunlar. Bir seçme yapacağım. Bir yandan da bu kitabıma koyacağım büyük bir öykü üzerinde çalışmaktayım. Bu kez öykü kitabım bir hayli kalın — çok sayfalı — olacak sanırım. Çünkü T.D.K. öykü ödülü kazanan 'Yağmurdaki Kız'dan (1968) sonra çok öykü yazdım. Öte yandan yıllardır çıkmış, mevcudu hiç kalmamış öykülerimin ikinci baskıları, kimi romanlarımın ikinci baskıları 1977'de gerçekleşebilir. 1976'da yayınlanan 'Tartışma' adlı romanın bile geçtiğimiz yıl içinde çok çabuk bitti, kalmadı gibi piyasada.

1976 yılı içinde 'Onbinlerin Dönüşü' adlı romanım, Sovyetler Birliği, Bulgaristan'dan sonra Macaristan'da da yayınlandı. 1977'de 'İzmir'in İçinde' adlı romanım da Romanya'da yayınlanacak. 'Tartışma' adlı romanımla Polonyalılar ilgileniyor, bu romanım da Polonya'da yayınlanabilir.

Bunca yıllık bir yazarın okurlara bildirisi sorulur mu? Okurlara bildirim, yapıtlarımdadır.

2 — Birinci sorunuza verdiğim karşılıktan anlaşılacağı gibi, 1976'dan 77'ye bir roman, bir de büyük öykü kitabının hazırlıkları devrolmaktadır. Elbette tasarladığım yeni öyküler, iki de oyunum var. Bizim yörelerde köylümüz bir söz eder; 'İREŞBERİN karnında gelecek kırk yıl vardır' diye.. Yazarlar da böyledir. Tasarılar çok.. gerçekleştirme başka oluyor. Bir kez her tasarı yazarca gerçekleştirilemiyor, seçme söz konusu. Seçilen tasarılar için de uzun uzun düşünmek, hazırlanmak gerek. Sonra oturup çalışmak. 1976'da altmışıncı yaş yılımı doldurdum. Eskisi gibi sürekli çalışamıyorum sağlık nedeniyle. Günde artık üç saatten fazla yazı yazamıyorum; yoruluyorum. Yazdıklarımı da zor beğenir oldum kendi kendime. Müzmin bir ülser, mide rahatsızlığım var. Ne yolculuk edebiliyorum, ne toplantılara katılabiliyorum. Bu da uzaktaki dostları — yazar dostları — sık sık görebilmeme engel oluyor. 1977'de, belki daha önce hep ertelediğim bir ameliyatı da gerçekleştirmem gerekecek galiba (!) Elbette bu işi de doktorlar yapacak...

KERİM KORCAN

Yenice yazmaya başladığım, yeni romanımı 1977'de sağ olursam mutlaka bitireceğim. 30 forma olacağını sanıyorum. Cumhuriyetin belli bir döneminde İstanbul Polis Müdüriyeti'nden geçen bir gencin hayatını anlatacak bu kitap. İsmini henüz kararlaştırmadım. ATEŞ KÖPRÜSÜ, ya da sadece ATEŞ KÖPRÜ olabilir. Bitirinceye kadar konuya uygun düşen daha başka bir isim bulabilirsem, belki daha değişik bir kitap adıyla çıkarım okuyucularımın karşısına.

Ama benim aklım ATEŞ KÖPRÜ'de, insanın inançlarının kanlı bir silindirden geçirildiği anlar başka nasıl isimlendirilebilir? Bizde köprüler çeşit çeşit: Taş Köprü, Demir Köprü, Tahta Köprü. Bunlarla bir alıp vereceğim yok benim bir yazar olarak. İster taş, ister demir, ister tahta köprüden geçsin insanlar. Bir var ki ateş köprü'de, ateş köprüyle hesaplaşmalıyız. Yanmadan değil de, ölmeden, inançlarından olmadan o köprüden geçilebileceğini anlatmak istiyorum yeni kitabımda.

Bunun dışında 1977 tiyatro sezonunda İDAMLIKLAR ya da KANLI AYANDON isimli oyunlarından birini, ya da her ikisini seyirciye sunmak istiyorum. Her iki oyunda şu anda bir rejisör arkadaşın tetkikindedir. Olumlu bir sonuç alacağımı sanıyorum. 1976 kış sezonunda sergilenmeye başlanan Tatar Ramazan isimli oyunum, İstanbul belediyesi şehir tiyatrolarında oynandı ve kırk bin kişi tarafından izlendi, yeni oyunlar için cesareti buradan alıyorum.

Tatar Ramazan isimli hikâye kitabımın yeni baskısı (e) Yayınları'nda hazırlanıyor, bu yılın sonuna varmadan okuyucuya sunulacak.

CAHİT KÜLEBİ

1) İstemek başka, yapmak başka. Şiir olarak, düzyazı olarak yapmaya özendiğim çok şey var. Buna karşın hiç bir şey yazamıyacağımı biliyorum. Örneğin 10 şiirim var. 15 şiir daha yazabilseydim, belki bir kitap olabilirdi. Ne var ki, 15 şiir yazabilmem için en azından 6-7 yıl geçmesi gerek, bu gidişle...

1977 Ekim yada Kasım ayında, Cem Yayınevi eski beş kitabımı «Sıkıntı ve Umut» adıyla basmış olacak. Adamın Biri, Rüzgâr, Yeşeren Otlar, Atatürk Kurtuluş Savaşında ve Süt bu kitapta bulunuyor. Kendi açımdan bu şiirlerde bildirimin niteliği belli. Türkiye'nin coğrafyası, insan yaşantısı, acılı tatlılı günlerden renkler, dilekler, saptamalar.

2) Böyle bir çalışmam yok.

ERCÜMENT BEHZAD LAV

1 — Geçen yıl Aziz Nesin Yıllığı'nda 76'da çıkarmayı düşündüğüm «Alman Çeşmesi Süper Sonik Yedek Parça Derebeyliği» adlı kitabım 1878'den 1975'e kadar olan bir dönemi ele aldığı için uzadı ve ekler yapılması gerekli oldu. Bu bakımdan bu kitap belki bu yıl çıkabilecek. Bir de Akıl İskeleti adlı soyut somut karışımı bir kitapla Ay-Kadavra adlı yapıtı hazırlıyorum. Bunların tümü şiir türünde. Ay-Kadavra ve Akıl İskeleti ileri çağlara dönük bir yazımsal uğraşımın ürünleridir. Okur bu kitabı izlerken içeriği ve düşünsel yapısı bakımından zorlanabilir. Soyut, somutun bilinçte ters yansıması olduğuna göre belirli bir yazınsal eğitimi gerektirir.

2 — Tasarılarının tümünü gerçekleştirdim. Yalnız basıma verilme olanaklarını sağlayamadım daha.

MAHMUT MAKAL

1) 1977 yılında, adı henüz konmamış olan iki kitap üzerinde çalışacağım? Bunlardan birinin mutlaka biteceğini ve basılacağını ümit ediyorum. 1977'de daha önce yayınlanmış kitaplarımdan iki ya da üçünün yeni baskılarının yapılması için bir yayıneviyle anlaşmam var. Bir aksilik çıkmazsa, bu anlaşmanın uygulanması gerekir.

Üstünde çalışacağımı söylediğim kitaplardan birinin konusu bir köy çocuğunun yaşantısı, ikincisininki de onun Köy Enstitüsü yılları. Bu konuların kabak tadı verdiği söylenebilir. Bunu yazanlar da oldu. Ama ben öyle düşünmüyorum. Çünkü «yazın» işlerinde önemli olan hiç de konu değil, bu önemli gerçek «Edebiyat dostları» yan çizseler de değişmez bu gerçek...

Bildirisi içindedir aslında yazın yapıtlarının. Ama şunu söyleyebilirim: Bilinmeyen ya da az bilinen «dünyamızı» anlatmayı sürdürmüş olacağım.

2) «Tanrının Gölgesinde» adlı bir kitap üzerinde çalışıyorum yıllardır. 1973'de tamamlanması gerekirdi. Araya zorunlu memurluk girdi ve yarım kaldı. Onu bu yıl ele aldım. 1976 yılıyla birlikte biteceği kanısındayım. Ortam bulunursa 1977'nin ilk aylarında da yayımlanabilir.

NEZİHE MERİÇ

1 — 1976'da pek çok işi derleyip toparlayacağım sanmıştım. Olmadı. Yirmi yıl yaşadığım bir kentten, Ankara'dan Istanbul'a göçmeye kalktık. Ancak onun gerçekleşmesini yaşamayı, anlamaya çalışmayı başarabildim. Benim için kolay olmadı. Bu arada Arkadaş Yayınları arasında bir çocuk romanım yayınlandı: Alagün Çocukları. 1. cildi çıktı. 1977'de 2. cildini yazmayı çok isterim. Olur mu bilmem. 1976'da Cem Yayınları arasında yeni hikâyelerim çıkacaktı. Kitabı tamamlayacak olan üç büyük hikâyenin ancak birini yazabildim. O yüzden sanırım 1977'de gerçekleşecek o da.. Bu arada üç eski kitabımın aynı yayınevi tarafından yeniden basılması 1977'ye devroldu. Çünkü derim ki önce yeni hikâyelerim çıksın sonra eskileri basılsın. Belki tersi de olabilirdi ama, «benim usuma ille böyle olsun» diye takılmış nedense.

İlk oyunum olan Sular Aydınlanıyordu. Üsküdar Şehir Tiyatrosu'nda sahneye konuyor. Yeniden sıkı bir tiyatro çalışmasına girdim. Bu heyecandan ve ele geçirdiğim ortamdan

faydalanıp, yıllardır hazır olan adı konmamış bir oyunumu çıkarıvermek istiyorum.

Dili yaşamaya, onun gelişmesi, değişmesi için de işimi ayakta tutmaya çalışıyorum. Bu çabayı okura iletebilmeyi umut etmekten başka ne bildirim olsun.

RAUF MUTLUAY

1 — Üç yıl önce bitirip yayınevine teslim ettiğim «Türk Hikâye Tarihi ve Antolojisi»ni yeniden düzenleyip basıma hazırlayacağım. Vaktinde doğmayan her eser gibi onunla arama büyük bir soğukluk girdi; aylardır elime bile almak istemiyorum. Oysa onda yıllar sürmüş bir seçim ve ayıklama işinin, hemen bütün hikâye kitaplarını okumuş olmanın emeği yatıyor. Sanırım iştahla yeniden işe girişmek için uygun günler yakındadır. Aslında ilk yılki yayım plânı aksamasından sonra yayınevi benden süreklilikle istemişti bu eseri. Bir kusuru var sayılamaz. Ne var ki bir kez gözümden uzaklaştı konu, yeniden döneceğim. İkinci çalışmam, Türk romanının başlıca kahramanlarını, sorunları ve özellikleriyle tanıtan bir yazı dizisiyle romanımızın tarihini vermek amacını güdecek. On yıl önce başladığım, bazı parçaları yayımlanmış olan bu dizi de sanırım 1977 içinde kitaplaşabilir; söz verdiğim yer var. Gördüğünüz gibi, öncelikle dikkatimi çeken konular, çağdaş edebiyatımızın gelişimidir. Aynı çerçeveyi işlemiş olan iki ayrı kitabım, belki yöntem ve sunuş açısından biraz değişerek, daha tutarlı bir toplama erişebilir. Edebiyatın tarihini izlemek, pek kolay bir yol değil. Engelleri yenmeye çalışacağım.

2 — Cumhuriyet'te süreklilikle yazdığımı bildiğinizi sanırım. Hem günü izlemek, hem kitaplar dünyasının güncel eleştirisini yüklenmek sevdiğim bir iş. 1969'dan beri süren bu gazete yazılarının deneme-söyleşi niteliklerini en çok taşıyanlarından biri seçme, 1976'da yayımlanacak sanmıştım; sandırılmıştım. Büyük bir dosya birikimi bu. Şimdi yirmi formalık bir derleme dizgiye verilmek üzere. Herhalde 1976'nın son aylarının ürünü değil, 1977'nin ilk aylarının ürünü olabilir «Bende Yaşayanlar». Bu ad, tasarladığım başka bir kitabındı. Gördüm ki gazetelerde çıkmasını benim yeğlediğim bu yazılar benim ana işim olmuş zamanla. Geçimim yazarlıktan değil yalnızca; profesyonel olmaya elverişli değil çalıştığım türler. Emekli olmama karşın ev devini gene öğretmenlik emeğiyle karşılamak zorundayım; «külfetim» ağırdır. Geriye de pek faz-

la zaman kalmıyor araştırma çalışmaları için. Gene de uğraşacağım doğallıkla. Emekleri yıllar öncesine dayanan iki kitap çıkarsa 1977'de azla yetinmiş sayılmam. İlginize teşekkürle iyilikler dilerim.

BEHÇET NECATİGİL

Azizem Sennur Sezer, lütfettin, bana da yolladın Nesin Vakfı 1977 Edebiyat Yıllığı için anket sorularını. Fakat, özür dilerim, bu tür sorulardan artık hiç hazzetmiyorum. Çünkü söylenen şeylerin gerçekleşmediğini, çok zaman da nâmevcut yapıtların basıma hazır ilân edildiklerini çok gördüm. Birdenbire ve sessiz görünmeler (sonra da dikkati çekmeden silinip gitmeler) daha iyi. Bağışla beni, listeden sil beni!

ÖZDEMİR NUTKU

1. 1977 yılı içinde, her şeyden önce Ege Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi'nde açılmış olan Tiyatro Kürsüsü'nü tam kadroyle çaşılır duruma sokmak istiyorum. Ayrıca, Tiyatro Bölümü'nün Repertuvar Tiyatrosu'nu hem gezici hem yerleşik olarak bir an önce halka açmak dileğindeyim. Hazırlamakta olduğum kitaplar arasında biri kültür tarihi ile ilgili olan II. MAHMUT ŞENLİKLERİ, öbürü de çeşitli yerli oyunların incelemelerini kapsayan YANSIMALAR'ın birinci cildi. Her iki kitabı da 1977 yılı içinde yayımlamayı düşünüyorum.
2. 1974 başından beri MEDDAHLIK VE MEDDAH HİKÂYELERİ adlı kitabım üzerinde çalışıyordum. Bu kitap 1976'nın ilkbaharında tamamlandı ve İş Bankası tarafından basılmak üzere alındı. Piyasadaki dalgalanmalar ve İş Bankası Yayınları'nın fazlalığı yüzünden 1976 sonunda piyasaya çıkması gereken bu inceleme kitabım 1977 başında tamamlanabilir. Ayrıca, Tiyatro 76'nın bastığı TÜRKİYE'DE BRECHT adlı kitabım Kasım 1976 içinde çıkacak. Çağdaş Yayınları'nda YAŞAYAN TİYATRO adlı kitabım basılıyor. Bu kitabım da tiyatro üzerine daha önce basılmış çeşitli inceleme, eleştiri yazılarını kapsıyor. Bir de 1972 yılında, Tarih Kurumu için Orta Almanca'dan çevirmiş olduğum, 1530 yılında, Kanunî Sultan Süleyman'a Kıral I. Ferdinand tarafından gönderilen Elçi'nin günlüğünü tutan Benedict Krupeçiç'in gezi notları var. Bu kitap da sanırım 1977 yılının başlarında yayımlanmış olacak.

TURAN OFLAZOĞLU

Bu sorulara cevap vermeyi gereksiz buluyorum. Yayıncılar sözlerini tutmuyorlar ki... Ama yalnız Türkiye'de mi, dışarda da öyle.

BERTAN ONARAN

1 — 1977'de, 1976'da başladığım büyükçe bir inceleme yayınlanacak sanırım: Wilhelm Reich'ın **Bedensel Boşalmanın İşlevi.** Son üç yıldır, arada yazın ya da düşün dünyasından başka yapıtlar çevirmeme karşın, düzenli olarak Reich üzerinde çalışıyorum. Payel Yayınları'nda üç incelemesini yayınladık, dördüncüyü de oraya yapıyorum. Elimdekini bitirdikten sonra, temel yapıtlarından birini daha aktarmak istiyorum, 1977-78 yayın dönemine. Reich, Freud'la Marx'ı çok iyi öğrenmiş, sindirmiş, birleştirmiş bir ruhçözümcü ve toplumbilimci. **Cinsel Ahlâkın Boygöstermesi, Cinsel Devrim** ve **Faşizmin Kitle Ruhu Anlayışı** adlarını taşıyan, bugüne dek aktardığım yapıtlarında parmak bastığı büyük sorunu, cinsel sevisel, coşkusal arzuları baskı altına alınan bireyin kuzulaşmasını, yetkeye hiç karşı koymadan boyuneğmesini, bu köpeksiliğinin acınısıyla umulmadık patlamalarla, saldırganlıklarla, ruh hastalıklarıyla çıkarmasını irdeliyor **Bedensel Boşalmanın İşlevi**'nde. Freud'un öne sürdüğünün — sürmek zorunda kaldığının — tersine, kendi alanında harcanmayan cinsel enerjinin (yaşama enerjisinin) insanoğlunun beynindeki ve bedenindeki tüm yetenekleri allak bullak ettiğini, sağlıklı düşünüp davranmasını engellediğini, dolayısıyla Marx'ın **«tarihin öznel etkeni»** diye nitelediği bireyin kolayca buyurulan, kendinden zayıfı yakaladığı an buyurmaya bayılan kişi haline gelişini hem kuramsal, hem kılgısal bilgileriyle gözler önüne seriyor. Kendilerini olmuş bitmiş sayan kişilere bir diyeceği yok: henüz kireçlenmemiş — hangi yaşta olursa olsun — körpe beyinlereyse müthiş yararı dokunacağına inanıyorum.

2. Yayıncıların önce büyük bir heyecanla ısmarlayıp sonra aklımın ermediği nedenlerle erteledikleri birkaç çalışmam var yıllardan yıllara kalan. Bunlardan Zola'nın **Germinal**'ini en sonunda Cem Yayınevi basıyor, 1976 sonunda, ya da 1977 başında çıkmış olur umudundayım. Yıllanmış birkaç kitabın dışındaki 76 tasarılarını bütünüyle gerçekleştirebildim. Darısı 77'nin başına.

1 — 1977 yılı içinde, «Arkadaş Pavli» adını düşündüğüm, notları, düzenlemesi hazır bir çalışmamı bitirmeyi düşünüyorum. Ne var ki bir yönden elim kolum bağlı, içinden çıkamıyorum. Nedeni şu; Pavli yaşıyor ama başka bir ülkede. Bana yazdığı mektupları, yaşamını, mektuptaki görüş ve düşüncelerini açıklarsam dostumun başı derde girecek! Yaşadığı ülkenin adını açıklamasam yazacaklarımın hiçbir anlamı kalmayacak! Tek çıkar yol, Pavli'yi yeniden Türkiye'ye getirmek, o hazır ama eşi ve yaşlı kayınvaldesi başka uyrukta, zaten buradan gitme, gitme değil de sağlam dişi nasıl sökerler, öylesine söküp çıkarmışlar bu sevdikleri topraklardan. Çok tuhaf, yazmayı düşünüyorum, ama kimin önce öleceği belli değil, Pavli mi önce yoksa ben mi? Ben, Pavli arkadaştan önce ölürsem kitap da yayınlansa yine zararı olacak arkadaşıma, ol nedenle tek çıkar yol, Pavli'nin ölmesi! Adını değiştiremem, şırp diye bulur polisler, bu işle görevliler, yazdıklarını inceleyip bulurlar bunları kimin yazdığını. Oysa Pavli'yi kardeş gibi seviyorum... Siz hiç bir kitabın okurlara sunulmasının Tanrı'ya kaldığına tanık oldunuz mu?

Çoktan tükenen ve çok aranan «Hû Dost»a, «Âşıka Bağdat Sorulmaz» yazı dizimi ekleyip Gide Gide 16 olarak alıcısına sunacağım. 1977 için yazı olarak başka hiç bir programım yok 1976 yılının Ekim ayının 11'inde.

2 — 1975'den 76'ya devir olmadı, gerçekleşti. 1976 yılının Nisan ayında «Karasevdam Anadolum» basıldı ve Eylül ayında tükendi. Yine 1976 Nisan'ında Çocuk romanım «Can Arkadaş» basıldı. Karasevdam Anadolum'u yayınlayan Çağdaş Yayınları bu yapıtımın hemen tükenmesi üzerine «Mayınlı Topraklar Üzerinde» yani Gide Gide 15'i aldı, Aralık ayında piyasaya sunmak üzere. 1976 için ne tasarladıysam bir eksiğiyle gerçekleşti. Bu bir eksik Yemen röportajlarıydı, vize alamadım ondan. Uğraşıyorum, gideceğim ve yazacağım babamın ve anamın yaşam öyküsünü, orada ölüp kalanları, yaşıyanları, çocuklarını, torunlarını. 1976 yılında tasarladığım, İzmir, Ankara ve İstanbul resim ve fotoğraf sergilerini gerçekleştirdim, üstelik hesapta olmayan Ankara sergimi de açtım. Hesap durumum şöyle: Çağdaş Yayınları'ndan 10 bin lira telif hakkımı kitabın çıktığı gün tastamam aldım, bu hayatımda ilk oldu, takınaksız! Keza çocuk romanının. Ama Arkadaşım Orhan Kemal ve Mektupları'nın Orhan Kemal'in mezarı için ayırdığım ve O'nun hakkı saydığım 5.000 lira payını alamadım, buna isyan ediyorum, gerisi fasarya.

AYSEL ÖZAKIN

1. 1977 yılı içinde bir roman yazmayı tasarlıyorum. Çalışmaya başladım, ne zaman biter bilmem. 1977 yılında bir hikâye kitabım, bir romanım yayınlanacak. Okura ulaştırmak istediğim bildiriyi açıklamak bana zor geliyor, hem de sakıncalı görünüyor. İnsan bu gibi konuşmalarda yapabildiğinden fazlasını söyleme tehlikesiyle karşı karşıya kalıyor. Bir ürünü ortaya koyduktan sonra ben de ona okurlar gibi bakmak isterdim. Yani ben de yazdığımın okuru, eleştirmeni olmak isterdim.

2. 1975 yılıyla 1976 yılında önümüzdeki aylarda yayınlanacak olan hikâye kitabıyla roman üstüne çalıştım. Bitirdim ikisini de.

KEMAL ÖZER

1) Hazırlıklarını yıllardır sürdürdüğüm, 1976'da yazmayı ertelediğim «Kavga Ozanı Nâzım Hikmet» adlı incelememi bitirirsem 1977 içinde yayınlayacağım. Onun dışında, ikinci basımı da tükenmek üzere olan «Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya» adlı şiir kitabının üçüncü basımını yapmak söz konusu. Bu arada ilk ve ikinci basımları tükenirse yeni basımlarını yapmayı istediğim üç kitabım var. (Kavganın Yüreği, Yaşadığımız Günlerin Şiirleri, Nasrettin Hoca)

Tasarı olarak, çoğu şiir ve sanat üzerine yayınlanmış yazılarımı bir araya toplayıp geliştirmeyi düşünüyorum. Yazıları olduğu gibi alıp aynı konuda yeni söyleyeceklerim varsa ardına notlar, soru-yanıt, özet, açıklama vb. yollarla ekleyerek.

Birkaç yıldır yaptığım konuşmaları, «Sanatçılarla Konuşmalar» adı altında toplamayı da isterim. Bu konuşmalardaki sanatçılarla ya da onların değindiği konularla ilgili yazılar yazıp onları da bu kitaba katmayı düşünüyorum.

Başlanmış bir uzun şiirim var. Haliç adını taşıyor. Altan Yalçın'ın çektiği Haliç üzerine belgesel film için yazıyorum.

2) 1976'da yazmayı ve yayınlamayı düşündüğüm Nâzım Hikmet'le ilgili incelemeye başlamadım. Önümüzdeki dönemde onun hakkında birçok yapıtın yayınlanacağını duymam bu girişimi ertelememe yol açtı. Onları da gördükten sonra, yapacağım işin daha eksiksiz olacağını düşündüm.

Şiir alanında da istediğim çalışmaların çoğunu yapamadım. Diyebilirim ki 1976 yılı benim için daha çok şimdiye değin yazdığım şiirlerin yayılmasına yol açan girişim ve etkinliklerle geç-

tl. İmza günleri, açık oturumlar, toplantılarda şiir okumalar vb.

İstediklerimi gerçekleştirmeme, köklü bir atılım için bekleyiş ve araştırma dönemine girmem de engel oldu. diyebilirim.

IŞIL ÖZGENTÜRK

1 — 1977 yılı içinde 1976 yılından devrolan, romanımı bitirmeyi umuyorum. Günümüz Türkiye'sinde, kendisi için sınıf olmaya başlayan, bunun mücadelesini yapan işçi sınıfını, sorunlarını, sevgisini, mücadelesini, kısaca yaşama biçimini anlatan bir roman bu. Çalışma dışında, gene 1977 yılında İsveç Televizyonu için, bir dizi program metni hazırlayacağım. Dizide Türkiyeli çocuk anlatılacak.

2 — 1976 yılı içinde, ayrı dallardaki iki çalışmayı bitirebildim. Bir oyun ve çocuklar için bir masal kitabı. «BİR İŞÇİ ÖLDÜ...» adlı oyunum 15-16 Haziran olaylarını ve olaylar sırasında ölen Mehmet Gıdık'ın hikâyesini anlatıyor. Oyunun belgesel yanı ağır basıyor. Bu konuda Mehmet Gıdık'ın ailesinin, arkadaşlarının büyük yardımlarını gördüm. Çocuklar için hazırladığım masal kitabı, sekiz masaldan oluşuyor. Adı «DÜNYA'YA MASALLAR». Çocuklar, şu karmaşık dünyamıza bakıp, boylarından büyük lâflar ediyorlar. Kendi masallarını kendileri yazıyorlar, söylüyorlar.

Ekmek parası için çalışma zorunluluğu. (Başka işlerde). İstanbul kentinin zaman yiyen hızlı temposu, her an değişen ve ileri giden toplumsal ve sosyal olaylar, hep tasarıları bir sonraki yıla ertelememe neden oluyor. Gene de 1977 yılı umutlu bir yıl olarak görünüyor.

HAKKI ÖZKAN

İç açıcı olmayan güncel olaylar ne plan ne program bırakıyor, her an altüst oluyor insan. Geçen yıl da az gelişmiş bir ülkenin sanatçısıydım bu yıl da maalesef. Siyasiler istedikleri kadar: «Böyyük Türkiya» desinler. Sürüp gidiyor herşey eskisi gibi: tutuklamalar, kitap yakmalar, yasaklamalar, kitap evleri yakmalar, bombalamalar, mahkemeler, ölmeler, öldürülmeler, suistimaller, sömürmeler, hırsızlıklar arasında susup durmuyorum elbette, bütün karamsar tabloya rağmen, gene de, aydınlık, faydalı, olumlu bir şeyler yapmaya çalıştım geçen yıldan bu yana. Ama gönlümce olmuyor çalışmalarım

ekmek parası peşinde koşmaktan. Sanatsa hayat istiyor insandan, çok iyi bir şey ortaya koymak için.

Milliyet Gazetesi Roman Yarışması'nda derece alan Greve Sonra adlı romanım yayınlandı bu yıl.

On ciltten fazla olacağını sandığım Okyanus Çocukları'nın ikinci cildini yazıp verdim, diğer ciltler için çalışmalar yapıyorum, bu arada bir masal kitabı da yazdım.

Yayınlanmış yayınlanmamış bir yığın hikâyemden kocaman bir kitap hazırladım, basacak yayınevi arıyorum.

Piyesim bu yıl da oynanmadı, umudum gelecek yıllarda.

Farelerle ilgili romanı bitiremedim, başka işler yapmak zorunda oluşum yüzünden, yıllarca önce yazmaya başlamıştım oysa. 24 saat yetmiyor bana. Yazarlık aslında benim birinci işim, ancak onu sürdürmek için çok daha ağır başka bir işi yapmak zorundayım. Gene de durmadan okuyup yazdım. Hele Türk yazarlarına daha çok önem, öncelik vererek. Bu kaosun, bu ateş çemberinin içinde olanakları zorlayıp güzele, faydalıya, gerçekçi sanata yönelmiş olanlara, her türlü baskıya boşvermişlere saygı duyarak.

Yeni bir romana başladım, onu bu yıl bitireceğim.

Yeni hikâyeler yazıyorum, dergiler, gazeteler gereği kadar hikâyeye yer vermeseler de.

Birinci baskıları tükenmiş roman ve hikâye kitaplarım yeniden gün ışığına çıkacakları günü bekliyorlar köşelerinde.

1976 yılı daha bitmedi, birkaç gün ya da saat bile kalsa. Neler olacağını kestirmek olası değil. Geçen yıldan daha hareketli bir yıl daha yaşadık her bakımdan. Baskılar, gitgide artan şiddet hareketleri, skandallar, anarşik hareketler, çatışmalar, insanı bunaltan ne varsa daha çok oluyor, bir yıl öncesinden. İktisadi bunalımlar geçen yıldan beter, enflasyona yetişebilene aşkolsun. Siyasi ortam, sömürü düzeni soluk alamayacak hale getirdi herkesi. Hele sanatçı büsbütün açmazların içinde olunca...

Varoluşlarını sokağa bağlamış siyasiler, gerçekçi sanattan, kültürel çalışmalardan hoşlanmadıkları gibi onları susturmak için ellerinden geleni yaptılar bu yıl da.

Her yıl bir öncekinden daha hızlı yaşıyor, ayakta durma mücadelesi veriyoruz. Geçen yıl olduğu gibi bu yılki yazımın başında da söylediğim gibi, bu korkunç bunalımlar, patlamalar içinde gelecek yılın planını, programını yapmak, yazacağım şeyleri önceden söylemek, gerçekleştirmek oldukça güç. Hele yazar katıksız gerçekçi olursa... Yani haksızlıklara, adaletsizliklere, sömürü düzenine kafa tutacak yüreği varsa yandı de-

mektir. Her türlü belâ sarmıştır çevresini. Böylesi cehennemî bir ortam içinde gelecek yıl gerçekleştiremediğim çalışmalarımı bitirmek, yeni romanlar, yeni hikâyelerle sanat dünyasında görünmek dileğindeyim. Eğer bombalanmazsak, tutuklanmazsak, kitaplarımız toplatılmazsa, bir iftiraya kurban gitmezsek, başımıza kötü bir şey gelmezse... Gene de acılardan, ilgisizliklerden aydınlık yapıtlar ortaya koymaya çalışacağım. Bakırı altın yapmaya çalışan ilmî simyacılar gibi...

ATİLLA ÖZKIRIMLI

Aslında bu konuda konuşmak güç. Hazırladığınız bir kitap çeşitli nedenlerde basılmayabiliyor; ya da siz, söz verdiğiniz halde bitiremiyorsunuz. Söz gelimi, yıllardır üstünde çalıştığım bir «Türk Edebiyatı Ansiklopedisi» var. Basımı ertelendikçe gözden geçirmek zorunda kalıyorum.

Kitap çalışmaları açısından 1977 dolu bir yıl olacak benim için. Bir kez önceki yıllardan devreden ansiklopedi var. Bu yıl çıkacak. Ama aynı şeyi gelecek yıl da söyleyebilirim.

Yeni çalışmalar ise şunlar:

Tevfik Fikret ve Yakup Kadri'yi tanıtan iki inceleme... Fikret bu yıl kesinlikle yayımlanacak (Cem Yayınevi). Yakup Kadri'yi bilemiyorum.

Ahmet Rasim ve Hüseyin Rahmi'den çocuklar için derleme... Ocak'ta yayınevine vermiş olacağım.

Kavram Yayınları'nın hazırlattığı «Toplumcu Türk Şiiri Antolojisi»ne önsöz yazacağım: 1923 Sonrası. Öncesini de bildiğime göre Asım Bezirci yazacak. Ayrıca altı ozanımızla ilgili inceleme de yazmam gerekiyor.

Bir başka çalışma da Yakup Kadri'nin yapıtlarıyla ilgili. Romanlarının yeni basımlarının edesyonunu yüklendim. Her romanına bir önsöz yazacağım, ayrıca hakkında çıkmış yazılardan seçmeler ve bibliyografya ekleyeceğim.

Bütün bir yılımı alacak, önemsediğim bir başka çalışma da Yaşar Kemal incelemesi olacak.

Türkiye Yazarlar Sendikası için de Sabahattin Ali'yi tanıyanların anılarını toplayacağım. Kitabı bu büyük sanatçımızın ölüm yıldönümüne yetiştireceğim.

Şimdilik bu kadar. Hadi hayırlısı diyelim...

ADNAN ÖZYALÇINER

1-2) 1977 için neler hazırladığımı, daha doğrucası neler tasarladığını açıklamak istemiyorum bu yıl. Geçen yıl açıkladım

ne oldu? Bir beklediğini söylediğim Andriç çevirim kitap olarak çıktı 1976'da. «Anika Yaşarken» olarak tasarladığım adını «Irgat Siman» diye değiştirerek. Bir de çocuk kitapları yazacağım demiştim. Ama tasarladığım, düşündüğüm çocuk kitaplarını değil de 5 Türk masalından oluşan «Kırmızı Çini Kâse»yi yazdım. Arkadaş Kitaplar'da basıldı. Yine tasarladıklarımın dışında Doğu Anadolu'da geçen bir çocuk öyküsünü Nebi Dadaloğlu'nun çocuk yayınları için yazdım. Hikâye kitabım bitti. «Baskın» diye açıklamıştım adını geçen yıl. Basımı 1976'dan 1977'ye devroldu. Baskın adını değiştirdim. Yeni adı konusunda da ikircikliyim. «Gözleri Bağlı Adam» ya da «Bozgundakiler» olacak. Genellikle uzun olan 7 hikâyeden oluşuyor kitap. Faşist baskıların günlük yaşamımızdaki acı sonuçları hikâyelerin ana konusu.

Şimdi elimde yıldan yıla devreden bir hikâye kitabı varken, çocuk kitabı deyip, düşündüğüm, tasarladığım çocuk kitapları yerine başkalarını yazmışken 77'deki programım, planım şöyle şöyledir desem doğru mu söylemiş olurum. Sanmam. Ben program, plan yapsam da programsız, plansız bir ülkede nasıl gerçekleştirebilirim, düşündüklerimi sorarım size. Düzenli bir ülkede yaşıyoruz da ondan mı planlı, programlı yazarlar isteniyor. Bozuk düzenin koşulları, sorunları yazarı etkilemiyor, engellemiyor mu sanıyorsunuz. Bütün baskıların, ekonomik koşulların, yaşam koşullarının dışında keşiş gibi dağbaşında mı yaşıyor yazar.

Birincisi, yazarlık, benimki gibi, adamın ikinci işi olunca gümrükten mal kaçırır gibi yazı yazmak zorunda kalıyorsun. Hangi işte olursa ol, patron senin posanı çıkarmadan, evine göndermiyor artık. Çünkü toplu sözleşmende çeşitli haklar tanımış sana. Karşılığını istemek de onun hakkı.

Biz karı koca yazar olduğumuz için, ikimiz de yazarlığımızdan vererek çocuk büyütmeyi, evi çekip çevirmeyi yüklenmek zorundayız. Bunaltılarımızı, sıkıntılarımızı da öyle.

Durum genel ve özel olarak böyle olunca yazardan plan, program istenmesi yanlış. Ben şunları yazmadan evimi ısıtmak için, Sultanahmet'teki bir benzinciden, bir saat kuyrukta bekledikten sonra, iki bidon gaz yüklenip Aksaray'daki evime getirdim. Kollarım koptu. Kalemi güç tutuyor parmaklarım şimdi.

Bu özelin özeli bir durum. Ama bozuk düzenin sonucu iş buralara varınca, ben diyorum ki, yazara geçtiğimiz yıl içinde neler yaptığı sorulsun, yeter. O da yapabildiklerini anlatsın. Yangından kurtarabildiklerini yazarı, okuru karşısında

sözünü tutamamış duruma düşürmeye hiç hakkımız yok. Onun için, önce yıllığın yönetıcileri size, sonra soruşturmayı düzenleyen karım Sennur Sezer'e, daha sonra soruşturmaya karşılık veren bütün yazar arkadaşlarıma öneriyorum bunu. Cevabım budur benim işte.

ÖMER POLAT

1) 1977 yılında bir roman bir de oyun çalışmam var. 1977 yılında yayınlanacak oyun 804 İşçi adını taşıyor. Konusu Türkiye - Irak ham petrol hattında çalışan 804 işçinin direnişi. Alman işverene karşı direnen bu işçiler hem kendi ekonomik mücadelelerini hem de Türk halkının onurunu koruyorlar. İşçi - köylü ittifakının nasıl gerçekleştirildiği anlatılıyor. Romanda ise Ağrı ve Dilan isyanlarını konu aldım. Geçmişte bir halk üzerine uygulanan jenosit uygulamalarını, halkı parçala ve yönet politikasını anlatıyor. Günümüzde yine aynı oyunların oynanmak istendiği göz önüne alınırsa güncelliği de var.
2) Yalnız Dilen adlı romanım devrolmuştu. 1976 içinde yayınlandı. 1976 içinde bir oyun ve bir roman yazmayı düşünmüştüm. İkisi de tamamlandı. Dilan yayımlandı. Aladağlı Muho oynanıyor.
Tasarılarım içinde yazmak istediğim bir Kürt halk masalı vardı: Tyabent ile Hacé. Çocukluğumu etkileyen bu masalın birkaç varyantını topladım. 1977'de çalışmaya başlayacağım.

ALİ PÜSKÜLLÜOĞLU

1. Geleceğe dönük tasarıları kişi her vakit yerine getiremiyor. Birtakım tasarıları oluyor insanın, ama bir de bakıyor ki, tasarlamadığı bir şeyi gerçekleştirmiş. Bir de şu var: Yapacağı çalışmadan söz edince kişi, onu yapıp bitirmiş gibi bir duyguya mı kapılıyor ne, bir türlü sonuçlandıramıyor. 1977'de neler yapacağım? «Günümüzü satmışsınız, geceden, sağlığınızdan çalacağınız zamanla, ne çıkarabilirseniz onu» derseniz, benim gerçeğimi söylemiş olursunuz. Şiirler, yazılar olacak bu yıl. Türkçeyle ilgili kimi çalışmalar. Geçen yıl iki baskısı yapılan «Öz Türkçe Sözlük»ün yeni baskısı ile «Efsaneler»in ikinci baskısı yapılacak bu yıl içinde.

2. Geçen yılki sorunuza, 1976'da bir şiir kitabım basılacak demiştim, basıldı: «Unutma Onları». On yılı aşkın bir sürenin ürünleri var içinde. Tasarladıklarımın geri kalanları ise, başlanmış olarak kaldı; gün gelir onlar da biter... «Ömür biter, yol bitmez» dediğince, çalışma biter mi?

OKTAY RIFAT

1) 1977'de çıkarmayı tasarladığım bir kitap yok, şiirler yazacağım.
2) 1975'le 1976'da bir roman bir de şiir kitabı hazırladım. İkisinin de 1976 sonunda çıkacağını umuyorum. Romanın ismi «Bir Kadının Penceresinden» Şiir kitabınınsa «Çobanıl Şiirler».

FETHİ SAVAŞÇI

1 — 1977 yılı içinde bir roman bir de hikâye kitabı üstünde çalışmalarım olacak. Her iki kitabı da yıl sonuna kadar bitirebileceğimi umuyorum.

Öte yandan «Almanya Gurbeti» adı altındaki Almanya mektuplarım 1977 yılı başında kitap olarak yayınlanıyor. Bu kitap hakkında azıcık bilgi vereyim

Türkiye'de yetişmiş, Avrupa toplumu içinde yitmemiş bir sanatçıyla, yitmek üzere olan bir sanatçıya mektuplar bunlar. Kır kesiminden gelen, büyük kentlerde ekmek yaşamını sürdüremiyen, Alman toplumunda yaşamaya ekonomik nedenlerden zorunlu bırakılan bir yazarın gözlemleri de diyebiliriz.

Ayrıca kır kesiminde yazarın gelişmesini etken olan nedenler üzerinde ayrıntılı duurlması, sanırım bizde ilk kez oluyor. Okuyucumun ilgisini çekeceğine inanıyorum.

Yine bu yıl içinde güz aylarında üzerinde çalıştığım ikinci Almanya romanımı kitabevine teslim edeceğim. Bu tarih daha önce de olabilir. Çünkü iyi gidiyor.

2 — 1975 yılından 1976'ya bir şiir kitabı «Nâzım Hikmet'in Tesbihi» bir de şimdilerde yayınlanan «Almanlar Bizi Sevmedi» adlı romanım devir oldu.

Yapmaya tasarladığım bir kitap hazırlığım vardı. Dörtte üçünü de bitirdim sayılım. Hikâyelerimi yeni bir kitapta toplamak istiyorum. Daha adını koymadım. Bu yıl bu işi gerçekleştiremediğim için çok üzgünüm. Nedenleri de şu bu gecikmelerin

İki kez üst üste hastalandım. Kitaplarım aylarca kitapevlerinde kâğıtsızlık, ilgisizlik, sorumsuzluk, çok ünlü yazar olamamanın getireceği ticari düşünce, baskı, dizgi, kâğıt, mürekkep, kapak çizerlerin nazlılığı daha başka nedenler. Bunların getirdiği tür üzüntüler.

Öyle sanıyorum ki hızlı bir çalışmayla geçmişin boşluğunu doldurabileceğim. Gecikme nedenlerinin başında yazma di-

siplininin sarsılması da geliyor. Sekiz saatlik yorucu fabrika işçiliğinden sonra yorgun argın kalemi ele alıp yazı yazmak zor. Cumartesi pazar günleri de sendikal ve toplumsal eylemler saatlerimi, günlerimi yiyip bitiriyor. Süreyi iyi ayarlamak gerek. Ama toplumcu olan, bu işi seven yazarlar ona birşeyler katmak zorundadırlar. Toplumumuz ancak ona bir şeyler katmakla yücelir. Bu sorumluluk duygusundan dolayı, açık kapalı oturumlar, seminerler, anma günleri, konferanslara katılıp üstüme düşeni yapmaya çalışıyorum.

Bir de mektuplar var.. Her geçen gün dünyanın her yerinden mektuplar geliyor. Beni tanımıyanların ortak sorusu şu: «Nasıl oluyor da bir fabrika işçisi yazar olabiliyor?» Her birine severek yazıyorum. Tüm Gorki'yi, Istrati'yi, Jack London'u, Orhan Kemal'i iyi okumalarını, bunların benden daha az yazma süreleri olduğunu, daha çetin koşullar içinde, yazarlıklarını sürdürüp bugünedek geldiklerini yazıp duruyorum. Bu mektuplardan bir bölüğünü de önümüzdeki yıllarda yayınlamayı düşünüyorum. Ama henüz bizde daha bu işe merak eden editör pek yok.. Batıda var. Hem de çok var... Bu dost sıcak mektuplar da olmasa, yalnızlıktan çatlıyacağım bu Almanya gurbetinde. Ama bu ayrı bir konu. Kısacası mektup yazmak ta götürüp gidiyor. Buyüzden de kitap yazma verimi düşüyor biraz. Ama deyiş bileniyor, yazma alışkanlığını yitirmiyor insan.. Kazancı da var kayıbı da. Bu konuda da diyeceklerim bu kadar..

ABBAS SAYAR

1 — 1977'ye karışık bir düzenle giriyorum. İlk kez bir Piyes denemesine gireceğim. Başarı payımı bliemem. Çünki çok acemiyim bu türde.. Ama deneyeceğim.

«RÜŞVET BAKANLIĞI» adlı bir yapıt oluşturmaya çalışacağım...

Ayrıca iki Roman taslağım var. Us'umda iyice taslağını hazırladığım iki Roman.

Bütün bunların çalışmasına 1976'nın son ayında gireceğim.

«Rüşvet Bakanlığı» yapıtımda olagelen rüşveti Bakanlığa ve kanuna bağlayacağım.. Romanının birinde «Tek atlı bir arabadan dünyadaki isteklerinin sonu olan bir Faytona kavuşmuş kişinin Taksi çıkışı karşısında bitikliğini, perişanlığını, bütün ters oluşlara rağmen direnişini sergliemeye çalışacağım.

İkinci roman ise seks yüzünden çok yakını genç bir kıza sulanan bir orta yaşlının Kenti terkedip İstanbul'da gizli bir

yaşama girmesi.. Bir arkadaşıyla mektuplaşarak dünyasını yansıtması...

2 — 1976 yılına iki yapıtla girdim. Bu günlerde CEM Yayınevi'nden dört hikâyeden oluşan «YORGANIMI SIKI SAR» adlı bir yapıtla birlik «DİK BAYIR» adlı, bugünedek yazdığım en soluklu bir roman çıkacak...

Ben her gün eline kalem alan bir Yazar değilim. İşim gücüm ötesinde, yılın on ayında avara avara gezerim.. Kalem, kâğıt hiç yanıma yaklaşmaz. Sonra bir hal olur. On-yirmi gün kapanırım odama.. Sıyırır atarım bir Romanı.. Hep böyle oldu bugünedek..

Üstelik küçük dünyamızdaki yaşamımızı bozdular. Adımız Romancıya çıktı. Biz de «El içinde vasiyet ettik, ölmeyince olmaz» diye bir yol tutturduk. Sonu hayra yorula..

MEHMET SEYDA

«Emeklilik, çalışma tempomda herhangi bir değişikliğe yol açmadı. Daha iyi oldu; yazabildiğim oranda okuyabilme olanağına kavuştum. Yazarın emekliliğini konusunda Salâh Birsel de güzel bir örnek, behce. Bu güzel örneklere Necatigil'le Mutluay'ı da ekleyebilirim.

1977'de herhalde «SAYIN PİNTİ» ve «TAHRİRAT KÂTİBİ» adlı romanlarım üzerinde çokça durma olanağım olacak.

1976'da, ikinci baskısına hazırladığım «YAŞ AĞAÇ», yılın yarısını aldı götürdü. O benden kurtuldu, ben ondan kurtuldum.

«Ünlü Pehlivan HIRTOĞLAN Masalları»nı da yeniden gözden geçirip bir yayınevine verdim.

«Ölümsüz Dostluk» adlı çocuk romanı, kendisini resimlendirecek kişinin Almanya'da işi savsaklaması nedeniyle bu yıla ertelenmişti. Geçende, bir gazetede, editör, 1976 sonlarına yetişemezse, 1977'de basılacağını söylüyordu.

1976'da yeni üç kitabım yayınlandı: «ÇİKOLATA» (Çocuk hikâyeleri), «BANA KARŞI BEN» (Mizah hikâyeleri), «GERÇEK DIŞI» (Roman).

Gene 1976'da, onar binlik baskılar üzerinden, «BİR GÜN BÜYÜYECEKSİN»in ikinci, «ŞEYTAN ÇEKİÇLERİ»nin üçüncü kez yayınlanması, tabii sadece benim açımdan, kayda değer. «Bir yazar, ne de olsa, böyle şeylerden mutluluk duyuyor.»

VEDAT SAYGEL

1)Benim müzminleşen biyografik romanımı bu yıl içinde bitirmeyi umuyorum. Halen üstünde çalıştığım bir öykü kitabı var 30 hikâyelik. Bu ikisinin 1977'de yayınlanacağını sanıyorum. 2) 1975'den 1976'ya biyografik roman devredildi. 1976'dan 1977'ye yine onunla giriyorum. İnsanın kendinden söz etmesi zor oluyor. Uzaması da bu nedene bağlı. 2. Dünya Savaşı yıllarıyla ilgili bu romanın adı: Vesikalı Yıllar olacak.

KEMAL SÜLKER

1 — 1977 yılında yazmayı planladığım kitaplar şunlardır:

1 — Nâzım Hikmet'in Gerçek Yaşamı, c. 3
2 — Nâzım Hikmet'in Gerçek Yaşamı, c. 4
3 — Başlangıcından günümüze kadar Türkiye'de Sendikacılık
4 — Sendikacılarla 30 Yıl (Kitap halinde).

Bu yapıtlardan ilk ikisi, bu yıl yayınlanan ve yıl sonunda 2. cildi yayınlanmış olacak Nâzım Hikmet'in Gerçek Yaşamı dizisinin 3. ve 4. kitapları olacak, bunları 1978'de son iki cilt izleyecektir. 1977'de yayımı plânlanan 3. ciltte Nâzım Hikmet'in 1933-1935 yılları içindeki yaşamı, çalışmaları, duruşmaları, özel hayatı ve Türk edebiyatındaki yeri anlatılacaktır. Yine gelecek yıl yayınlanacak 4. ciltte ise, bundan öncekiler gibi yeni malzeme, yeni bilgiler, belgeler, gözlemlerle 1935-1938 yıllarına ait yaşam dile getirilecektir.

Üzerinde çalışmakta olduğum ve gelecek yıl basılması plânlanan «Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye'de Sendikacılık» kitabı teknik bakımdan tek cilt olamayacaksa iki cilt halinde yayımlanacaktır. Özellikle 1946-1947 yılları işçi örgütlenmeleri, 1962'den başlıyarak hızlanan bilinçli eylemlere en yeni bilgiler, başka bir yerde bulunması olanak dışı belgeler ve gözlemler de eklenerek sendikacılığımızın doğuş, gelişme ve vardığı aşama istatistikler, çizelgelerle dile getirilecektir.

Bu yıl bir gazetede bir bölümün yayınlanmasında anlaşma yaptığım (Sendikacılarla 30 Yıl, ya da Sendikacılar, Anılar) yayınlanmayan bölümleri de kapsayacak ölçüde kitap olarak basılacaktır. 1946 Kasımından bu yana ara vermeden sendiklar içinde görev yapan bir gazeteci-yazar olarak bu anılarda kişilerin iç dünyalarını, görünen olayların perde arkasını dile getireceğim.

Bu arada yetiştirebilirsem DİSK 10 Yaşında başlığıyla ve

Şubat 1977'de okurlara sunulacak şekilde basılacak bir incelemem de olacaktır.
2 — 1975 yılından 1976'ya devrolan çalışmalarımın tümü kitap olarak yayımlanmıştır. Bunları sıralayabilirim

1 — Şair Nâzım Hikmet
2 — Nâzım Hikmet'in Gerçek Yaşamı, c. 1
3 — İki Konfederasyon (Türk-İş ve DİSK)
4 — Türkiye'de grev hakkı ve grevler
5 — Şu 1941 Yılında (Nâzım Hikmet'in bu şiirinin yazılışı ve 1941 yılında Nâzım'ı meşgul eden konuları içeren özgün bir giriş yazısı)
6 — 100 Soruda İşçi Hareketleri'nin genişletilmiş, yeniden elden geçirilmiş 3. basımı.

Bu yıl için plânladığım tüm çalışmalarımı bitirdim. Çünkü çalışma plânını yaparken gerçekçi hareket ettim, arkadaş sohbeti gibi çok tatlı bir ilişki, buluşma ve görüş alış verişini feda etmeyi kararlaştırdığım için yazmaya vakit ayırdım bolca. «Yeterince gezdim, tozdum, içkili lokanta sohbetlerinde bulundum, artık yaş ilerledi, ömür geçiyor, yazmaya bak Sülker» diye kendime yaptığım öğüdü yerine getirdim.

Bu yılın son iki ayını, gelecek yılın sekiz-on ayını da böyle geçireceğim. Buna hem üzgünüm, hem de bundan kıvanç duyuyorum.

OSMAN ŞAHİN

'AĞAÇ' adıyla yayınlamayı düşündüğüm yarım kalmış bir roman çalışmam var elimde. 1977 yılında bu çalışmamın süreceğini umuyorum. Daha önce 1976 yayın mevsimine hazırlayacağını söylediğim öykü kitabım da yeterince hazırlanmış değil henüz. Çalışıyorum. 'Karıncalı Kaya' adlı bir de öykü kitabım var elimde, çocuklar için yazdığım. Yayına hazır.

1971'lerde iki baskı yaptıktan sonra biten Kırmızı Yel'i, nihayet dört yıl sonra tekrar yayınlayabilme olanağı buldum. MAY Yayınları arasında çıktı. Acenta Mirza'nın bunu izleyeceğini umuyorum. 1977 yılında 'Kanboğazı' adlı öykü kitabımla, Karıncalı Kaya yayınlanacak. Tasarılarım sadece bunlar değil. Yeni öyküler peşindeyim. Bir de röportaj hazırlığım var.

1975 yılından 1976 yılına bir öykü ile bir roman çalışmam devrolmuştu. İkisine de yeterince eğilemediğim ortada. Aslında 1976, verimli bir çalışma yılı olmadı benim için. Daha çok okudum. Ayrıca okul işi, sırtta eşofman, haftada otuz saate varan Bedeneğitimi öğretmenliği fazla can koymuyor adamda.

ÜLKÜ TAMER

Geçen yıl da aynı soruyu sormuştunuz. Yeniden baktım, «Üç çocuk kitabı; Faulkner'dan **Kırmızı Yapraklar**'ın ikinci baskısı; bir de, ilgilenecek bir tiyatro bulursam, **Atları da Vururlar,**» diye cevap vermişim.

Bugüne kadar (13 Ekim 1976) bu tasarıların hiç biri gerçekleşmedi. Nedenlerini söyleyeyim

Atları da Vururlar: Bu oyunla «ciddî» biçimde ilgilenecek bir tiyatro bulamadım.

Kırmızı Yapraklar: İlk baskısı, sanırım 1959'da çıkmıştı. Yeniden ele adığımda gördüm ki, çok kötü çevirmişim. Bu yüzden, aynı öyküleri bir daha çevirmek zorundayım. Yeni öyküler de ekleyeceğim. Ancak 1977'de bitecek.

Üç çocuk kitabı: **Tatili Nasıl Geçirdiniz?** adlısının iki öyküsü içime sinmedi. Yeniden yazıyorum. 1976'da tamamlanacak. **Yunus ile Çimçim** adlı bir çocuk kitabım daha var; o da sanıyorum 1977 Ocak'ında biter. Üçüncü çocuk kitabını ise, gerçekleştiremedim.

Bu arada, 1976'da üç başka kitap bitirdim: **Fizikçinin Duası** (Olcas Süleymanov'dan şiirler, yayımlandı); **Sürgünden Şiir** (Rafael Alberti'den şiirler, yayımlanmak üzere); **Ne Biliyorum?** (İlkokul öğrencileri için bir «yardımcı kitap», yayımlanmak üzere).

Gördüğünüz gibi, evdeki hesap çarşıya pek uymamış. Yine de, 1977 için tasarladıklarımı söyleyeyim :

Bir şiir kitabı: **Sıragöller** kitabımdan sonraki şiir çalışmalarımı derleyeceğim; ya ilkbaharda ya da sonbaharda yayımlanır.

Bir çocuk kitabı **Yunus ile Çimçim** kitabımdaki kişilerin yeni serüvenleri.

Bir çeviri Bir yayınevinin yöneticiliğini yapmaya başladım; bu yüzden çeviriye vakit ayıramayacağım artık. Sadece bir tek kitap çevireceğim : **Edita Morris**'in son romanı, **Bir Dilenci Öldür.** Latin Amerika'yı anlatan nefis bir roman. Dünyada, önce Türkiye'de yayımlanacak.

HALDUN TANER

1/ Her yıl yapmayı tasarladıklarını gerçekleştiren mutulardan değilim. Bunun iki nedeni var :

Birincisi, hep hedeften biraz yukarı nişan alma huyum. Tasarılarım gerçek gücümü aşıyor çoğu zaman.

İkincisi, gerçekleştirebileceğim kadarını da gerçekleştiremiyorum. Çünkü yan engeller, beklenmedik ya da beklendik, çeşitli işler elimi yavaşlatıyor.

1977'de gerçekleştirmeye çalışacağım işler şunlar

Bir roman, bir hikâye kitabı, Devekuşu Kabare'nin onuncu yılı için hazırlayacağım skecler, Münich televizyonunun istediği bir program, Macarcaya çevrilen Keşanlı Ali Destanı'nın çevirmeni ile çalışmalar.. Hamburg'taki Merian dergisi için yeni yazılar. Anılarım için ilk hazırlık.

2/ 1975'den 1976'ya devrolan çalışmalarım, sözünü ettiğim roman ve hikâye kitaplarım.. Bunun dışındakileri iyi kötü gerçekleştirdim.

AFŞAR TİMUÇİN

1-2)

Edebiyat çalışmalarım

Üçüncü şiir kitabım **Savaşçı Türküleri**'ni, ikinci romanım **Kıyılar Durunca**'yı, birinci hikâye kitabım **Denizli Pencere**'yi yavaş yavaş yazıyorum. Bunları bitirmekte ve yayımlamakta acelem yok. **Denizli Pencere** 1977 sonlarına doğru bitebilir ve 1978 başlarında ortalığa çıkabilir. Öbürleri epeyce gecikecek sanırım. Öte yandan, gazete ve dergilerde yayımlamakta olduğum düşünce ve sanat yazılarımın bir bölümünü kitap yapmaya başladım. Ne var ki, seçtiğim yazılar tek kitaba sığmayacak. Her kitabı ayrı bir ad altında yayımlamak büyük karışıklık. Şöyle bir şeye niyetlendim: bu kitapları tek ad altında, örneğin **Tartışmalar** adı altında cilt cilt yayımlamak.

Felsefe çalışmalarım :

Aristoteles Felsefesi adlı çalışmamı 1976 yazında bitirip yayımladım. Aristoteles'in eldeki bütün kitaplarını (ikincil önem taşıyan birkaçı dışında) ve Aristoteles üzerine yazılmış birçok kitabı inceleyip değerlendirmek çok vaktimi aldı, ne var ki yazdığım kitap içime sindi. Bu çalışmamda bana Füsun Aynuksa arkadaşım büyük yardımcı oldu. Bu arada asıl adı **Descartes'cı Bilgi Kuramının Temellendirilişi** olan ve **Descartes** adıyla yayımlanmış olan doktora tezimin ikinci baskısını düzenledim; ikinci baskının birinci baskıya göre daha anlaşılır olmasını sağlamaya çalıştım. Ayrıca, şu sıra Türkiye'de kesinlikle okunması gerekir diye düşündüğüm bazı kitapları arkadaşlarımla dilimize aktarmaya çalışıyorum. Mehmet Sert arkadaşımla birlikte, Lucien Goldmann'ın **Diyalektik Araştırmalar**'ını çevirdik. **Diyalektik Araştırmalar**'ın bizleri pek ilgi-

lendirmeyeceğini sandığımız bazı makalelerini dışta bıraktık. *Descartes da, Diyalektik Araştırmalar* da en geç 1977 başlarında yayımlanmış olacak. Şu sıra arkadaşım Mehmet Sert'le Lukacs üzerinde çalışmaya başlamak üzereyiz. Arkadaşım Füsun Aynuksa ile iki çalışmamız sürüyor: birincisi, Goldmann'ın **İnsan Bilimleri ve Felsefe** adlı kitabını dilimize çeviriyoruz, sanırım bu kitap en geç 1977 martında çıkmış olur; ikincisi, uzun zamandır terimlemesini sürdürdüğümüz, henüz yazmaya başlamadığımız **Felsefe Sözlüğü**. Sözlük çalışmamızın iki yıldan önce biteceğini sanmıyorum. Bu arada ben, Lucien Goldmann'ın **Kant Felsefesine Giriş**'ini çeviriyorum, 1977 başlarında yayımlamak üzere. Goldmann çalışmalarımız bu kitapla son bulacak. Bu arada iki telif çalışmamı tezgâha koymak üzereyim: birincisi, **Ortaçağ'a Kadar Ahlâk**; öbürü, **Felsefede ve Sanatta Varoluşçuluk**. Birincinin tek satırı yok ortada, ikincinin taslağı ve özeti hazır.

Bazı ufak tefek ya da iyi belirlenmemiş tasarılarım daha var, ama burada onların adını anmak istemiyorum.

ÖMER FARUK TOPRAK

1 — Yıl sonunda, böyle bir döküm yapmak beni korkutuyor. Okura hesap verirken, geçen yıl tasarladığım çalışmaları yapmamış ya da bitirmemiş olmak gibi bir durum çıkıyor insanın karşısına. Oysa yürek diyor ki: «Haydi, tasarladıklarını bitir, çok zamanın kalmadı.» Ben de yanıt olarak, «O kadar aceleye gelemem!» diyorum. Bir yıldır el sürmediğim roman, bir yıldır içimi oyup duruyor. Yarım gün şiirler (sonnet)ler düşünüyorsam, bir yarım gün de roman biçimlenip gelişiyor belleğimde. 1946 ile 1950 arasında Ankara, bir değişim geçirir. Aynı parti içinde sağ ve sol güçler birbirine girer. Dişliler bir öyle, bir böyle döner. Bir genç kız öğretmen olmak için çırpınır. Ağlara takılır. İnançlar kırılır gibi olsa da yenilmez. Sonunda «tarih böyle istiyor» der yaşlı hoca. Sonra gene 1946 ile 1950 arasında Ankara kapalı bir toplum yaşamından, açık topluma geçme savaşımı verir. O zaman diliminde Ankara'nın doğası bile bozkır rüzgârı ile kurumuştu. Ankara halkı, 1946'da hem baskı döneminden usul usul sıyrılıyor, hem de doğa bozkırdan silkiniyordu, bir bakıma. Büyük bir değişime geçmişti Ankara, o sıralar. Bu değişim, zikzak'lar yaparak sürdü. Bu roman, ne zaman tamamlanır bilemiyorum.

Sait Faik üzerine yazdığım anı-inceleme kitabını, 1977 başında bitiririm sanıyorum. Aynı türden bir iki kitap daha yazmayı çok istiyorum.

1977'de baskıya hazır kitaplarım var ama, hangileri çıkar bilmiyorum. **Âşık Garip** öyküsünü Bakü'de bana verilen metne göre yeniden yazmıştım. Bir yayınevi, bu yapıtı benden bir yıl önce satın aldı. Ama hâlâ yayınlamadı. 1976 sonuna kadar yayınlamazsa, anlaşmayı geçersiz sayacağım ve başka bir yayıncı ile anlaşacağım.

1976 sonunda ya da 1977 başında, tükenmiş olan şiir kitaplarımdan **Dağda Ateş Yakanlar** ve **Susan Anadolu,** ikisi bir arada basılacak.

Gene 1974'den beri mevcudu olmıyan **Tuz ve Ekmek** adlı romanının ikinci baskısı, 1977 yılında yapılacak.

2 — 1976 başında, 4 sosyalist ülkeye ilişkin gezi kitabım tamamlandı. Yayınevleri, gezi kitaplarına karşı pek istekli görünmüyorlar. Temas ettiğim iki yayınevi aynı kanıda birleşmişler gibi, bana şöyle dediler: «Melih Cevdet Anday'ın gezi kitabı on yıldır tükenmedi. Yeni bir denemeye girmek güç.»

Oysa gazetelerde, okura en ilginç gelen yazılar, gezi izlenimleridir. Acaba suç, yazarlar da mı, yayınevlerinde mi? Araştırılmaya değer.

Bir yayınevi, tükenmiş bütün şiir kitaplarım ile yeni şiirlerimi bir arada basmak istiyordu. Bunu, şimdilik erteledim. Bağımsız yeni şiir kitabım çıksın istyorum.

Sözün kısası, şimdiden ne desek, tutmıyabilir. Akılda olmıyan, yeni bir çalışma, yeni bir yapıt gündeme girebilir.

SAADET TİMUR ULÇUGÜR

1-2. Geçen yılki soruşturmaya yanıtlarımı «Ben yine de avuncamı bulmuşum: sürekli öyküler yaşıyorum; sonra oturup yazıyorum» diye bitirmiştim. Bunu sürdürüyorum, yaşamımın bir parçasıdır.

1970'lerden çok önce hazırlanıp 1976'ya aktarmak zorunda kaldığım öykülerimi kitaplamak isteğim, şimdi de «1977'ye ertelendi» diyorum. Öyleyse «Dosyalanmış Öyküler» kitaplanacak.

Uzun süreden bu yana ön çalışmalarını yapmakta, belgelerini toplamakta, biriktirmekte olduğum romanın, şimdi de savaşım bölümünü, direnme evresini yaşamaktayım — roman konusuyla ilgili bir yaşam süreci olarak — ve böylesi bir çalışmanın bugün, içinde bulunduğum koşullar altında sergilenmesi en azından «ivecenlik» sayılabilir; aslında «yiğitlik» demeli.

Ne var ki bu roman tasarısı beni, «öykü dosyam» kadar

iter oldu artık: «İşi bırak; iş, benim.», «Bağımsızlığı seç; bağ, benim!» der oldu.

Bunların arasında, pek yakında geçirdiğim, sağlığımı sorunlaştıran, bir «kriz» bende tam egemenlik kurmadan bana işi bıraktıracak, bağımsızlığı seçtirecek gibi görünmüyor da değil. Bu olursa, sözünü ettiğim, bence, belgesel roman, 1977'-de biter. Hem artık bir yayınevi de aramıyacağım; alın size benden hiç beklenmeyecek bir balon :

Yayınevi, beni arayacak. Nedeni de romanın içinde olacak yine.

İş umuda kaldıktan sonra...

Umut güzel şeydir!

TOMRİS UYAR

1 — 1977 başlarında, bir süredir «Soyut» dergisinde yayımlanan «Gündökümü» kitap olarak çıkacak. Hürriyet Yayınları için çevirdiğim «Aç Kaplan Yılları» (John Gordon Davis) ile Milliyet Yayınları'ndan çıkacak «Petersburg-Cannes Ekspresi»-ni (Hans Koning) de önümüzdeki yılın ürünlerine katabiliriz.

Sinan Fişek ile birlikte bir Çağdaş Amerikan Hikâyeleri Antolojisi'nin hazırlıklarını yapıyoruz. Geniş kapsamlı bir antoloji olacak sanıyorum. Tanıtma yazılarıyla sunulacak hikâyeciler, günümüze kadar uzanıyor. Ülkemizde adları hiç duyulmamış önemli yazarlar da var aralarında.

Bu arada iki önemli çeviri de söz konusu. Bunlara bir de hikâye çalışmalarını eklersek, sanıyorum verimli bir yıl var önümde. Sorulmadan söyleyeyim: çocuk kitabı hazırlamıyorum.

2 — Tasarladıklarımızla gerçekleştirdiklerimiz arasında ister istemez büyük bir boşluk oluyor. Yayın hayatının çetin koşullarının yanısıra kişisel nedenlerden ötürü de dilediğim hızla çalışamıyorum, ürün veremiyorum. Yalnız şu kadarını belirteyim ki, iyi bir çeviri çıkarmak, güzel bir yazı yazmak beni mutlu etmeye yetiyor. Çok yazıp, kendi kendimden usanç getireceğime okura ufak mektuplar iletmek bende her zaman daha ağır basan bir kaygı.

Okura ulaştırmak istediğim bildiriye gelince... yazdıklarımdan anlaşılmıyorsa, soruşturma yanıtlarında açıklamak boşuna bence.

Soruları alınca düşünmeye başladım.

Tasarladıklarımla, uygulayabildiklerim!..

Tasarı ve uygulama. Öğreti ve uygulama, düşünmek ve uygulayabilmek...

Sanırım çağımızın sorunlarından biridir bu. Bir yazar olarak bunun dışında nasıl kalacaksın. Her yıl ya da her yılın ortasında tasarlıyorum. Bir yığın şey var aklımda. Bir yıl içinde, iki yıl üç yıl içinde, bir ay iki ay içinde, gelecek hafta...

Kendime tanıdığım süre bitince bakıyorum arkama. Yapamadıklarıma değil, yaptıklarıma bakıyorum. Ben gerçekte bunları tasarlamışım, diyorum. 1977 yılı içinde ayrı tasarlarım yok. Elimdekiler sürüp gidecek. Bu yıl yazarlığımın yani ilk kitabımın çıkışının otuzuncu yılı, bu yıl biraz daha çok çalışmam gerektiğine inanıyorum. Otuzuncu yıl olmasından değil, otuz yıl geçmiş olmasından. Önümdeki zamanın azalmasından ötürü böyle bir kaygı düşüyor içime.

Bu yıl bir roman bitirmiş olmalıydım. Dörtte birini anca yazdım. 1977'de biter sanırım. 1977 için şiir kitabım hazır. Türkiye'deki Amerika'nın, Çıplak'ın ve öteki kitaplarımın genişletilmiş yeni baskıları var ortaya çıkacak.

1976'da, basılacak olan yani basılmakta olan «Alareis» adlı öykü kitabımın gelecek yıla kalmamasını istiyorum.

Okurlarıma kitaplarımın konusunu, bildirisini açıklamayı burada çok da gerekli bulmuyorum. Şimdiye kadar ne ise, şimdiden sonra da o'nun benimle birlikte gelişen tavrı olacaktır.

İnsanı tümü ile kavrayabilmek, yaşanmış olanı yazmak, ama nedir ki, yaşanmış olan. İnsanın bütün yönleridir bence. Ruhsal yapısı da, ekmekle ilgili davranışları kadar önemli.

Korkmadan şunu söylemeliyim, tek yanı abartılmış bir toplumculuk anlayışına hep karşı çıktım. Aç insan'dan değil, insanın tümünü içeren bütün yönlerini ele alan, açlığını, sömürülmesini, cinselliğini, davranışlarını, tavrını ortaya koyan bir yazı anlayışı içindeyim. Sloganlara hemen hemen hiç saygı duymuyorum. Sanat, esnek bir gövdedir. Dogmalarla, bağnazlıkla, kurulu düzenle birlikte yürüyemez. İnsanda var olan tüm «şey»leri kapsar. Tek yanı üstünde durup, abartma işlemine girişti mi, yok olur. Neden mi yok olur!... Çünkü kendi yapısının tersine bir tutum içine girmiş olur da ondan. Nar'ın, elmalaşması gibi.

Bir gemi yaptığımızı düşünelim.

Elektrikçi yalnız elektrikle uğraşır. Uskuru yapan, uskurla. Güverteyi döşeyen uskurdan anlamaz. Bacaları yerine oturtan da motordan anlamaz. Ama, gemiyi çizen o'nun bütününü düşünmek zorundadır. Uskurundan başaltına kadar. Yazar, yalnızca uskurla uğraşmaya başladı mı, uskurcu olup çıkar.

İnsan gemisini biçimlendirme, anlama, anlatma çabasıdır yazarın işi. Kimi zaman küçücük bir kayık, kimi zaman da kocaman bir şilep olur bu. İster bir kayığı, ister bir açık deniz gemisini anlatmış olayım. Tümünü anlatma, tümünü ele alma isteğidir benim isteğim.

Açlığı ile, cinselliği ile, ruhsal ve siyasal yapısı ile, sınıfsal durumu ile, güçsüz ve güçlü yanları ile bir bütünü anlatmak...

●

1975 yılından 1976'ya kalan tasarılarım oldu. Tamamladım diyebilirim onları. «Alareis» onlardan biridir.

İRFAN YALÇIN

1) 1976'da başladığım, 1977 içinde biteceğimi umduğum bir roman çalışmam var. Konusu Zonguldak kömür çevresiyle ilgili. Yeni yılda yayımlanıp yayımlanamıyacağını bilemem. Bütün çabam, çevremdeki ve içimdeki insan gerçeğini, çarpıtmadan, namuslu biçimde sanatsal bir ürün olarak oluşturmak.
2) Yukarıda sözünü ettiğim romana yıllardır çalışıyorum. 1975'den 1976'ya devrolan tek çalışmam bu. Yalnız başıma yönetmeye çalıştığım bir kitabevinin koşulları içinde, tasarladığım çalışmaların yarısını bile gerçekleştiremiyorum.

NİHAL YEĞİNOBALI

1-2) 1977'de yayımlanacak çevirilerim Dickens'in Büyük Umutlar, D.H. Lawrance'nin Oğullar ve Sevgilileri. Tasarladıklarımsa Edgar Allan Poe'dan düz yazılar, W.B. Yeats'den şiir ve oyun çeviriledi.

Bir de yıllar önce yazdığım telif romanlarım Genç Kızlar ve Eflatun Kız'dan sonra üstünde çalıştığım bir telif romanım var. Ama ekmek paramı çeviriler yüzünden tamamlayamıyorum. Bunun dışında ısmarlanan işlerin hepsini yaptım.

BEKİR YILDIZ

Geçen yıl verdiğim yanıtta, bu yıl için üç kitaptan söz etmişim: Röportaj, masal, öykü. Birisi yayımlandı. İkisi de, birkaç haftalık çalışmayla tamamlanabilir. Ama, açıkcası, böylesi söz vermeleri, bu yıl saçma bulmaya başladım. Nedeni şu: Sanki yazmamız için herşey düzenli de, biz bu düzenlilik ortamında gücümüzü ölçüp şunları yazabiliriz diyoruz. Kanımca, yazar ne denli düzenli çalışırsa çalışsın, onun çabasını bozan, politik ortamı hiç düşünmüyoruz. Bir yıl içinde neler oldu ülkemizde? MC İktidarı'nın her geçen gün artırdığı baskılar, bu baskılara karşı demokratik kuruluşların giriştiği eylemler nasıl etkilemez yazarı-çizeri?... Geçen yıl şu, şu kitapları yazacağım dediğimde, okul kitaplıklarından çıkarılacak kitaplarımızı, bugünkü sansürün bile yetersiz bulunup yeni bir yönetmeliğin hazırlanacağını, D.G.M. lerinin yeniden yasalaştırılmak istenecceğini, orta öğretimde başlanan tek kitap uygulamasını, nasıl bilebilirdik. Öyle bir iktidar yönetiyor ki ülkemizi, yarın neler olabileceğini varsayımlardan öte kim söyleyebilir?...

Durum böyle olunca, yazmayı zaman birimi olarak değerlendirmenin yanlış olacağı ortada. Bu yılın, yazarı etkilemiş, olumlu ya da olumsuz olaylarını nasıl geçen yıl bilememişsek, önümüzdeki yıl da neler olacağını, şimdiden nasıl bilebiliriz. Demem o ki, hızlı değişen toplumumuzda, yazılacak olanlar yığılma, taşma, ayıklanma, değişme, hattâ silinmelere uğrayabiliyorsa, yazacaklarımızdan söz etmek yerine, yazdıklarımız üzerine konuşmak daha doğru olur kanısındayım.

ALİ YÜCE

Ben bir memur sanatçıyım. Sanat çalışmalarımı geçimliğimi sağladığım birinci işimden kurtulan zamanlarda yürütürüm. Nedir birinci işimden kurtulan zamanlar? Tatiller, dinlenme ve uyku saatleri. Zihin motorunu sabahtan akşama dek çalıştırıp iyice yorduktan sonra ikinci bir işe koşacaksınız... Kimi memurluklar vardır ki akşam olunca daireye kilitleyip gelemezsiniz. Üzerine yedi kilit vursanız, duvarları delip arkanızdan yetişir, gittiğiniz yere gider. Kimi geceler yatağa bile girdiği olur sizinle. Benim birinci işim, işte bu tür işlerden. Haftada otuz saat ders, öteki yan görevler, dışardan bakıldığında benim gibi görülen zamanlarının büyük bir bölümüne el koyar. Yakınmak için söylemiyorum. Aslında iyi bir öğret-

menlik için günde 24 saat bile azdır. Bizi yönettiklerini sanan kimi «Böyüklerimiz» zaman zaman öğretmenlerin çok boş zamanları olduğunu ileri sürerek aldığımız gülüncün de gülüncü ders ücretleriyle oynamaya kalkarlar. Kötü niyetten değilse, bilgi ve ilgi eksikliğinden doğan bir göbüklüktür bu. Gülüp geçerim.

Hasan Hüseyin benim gibi memur-sanatçıları ayakları bağlanıp eşeğin semerine asılarak pazara getirilen, yol boyu sallana sallana sersemleşip, ayakları çözüldükten sonra bile bir süre kımıldayamıyan tavuklara benzetiyor. «Memur, egemen sınıf çıkarlarına göre biçimlenen devletin bir çivisi, bir dişlisidir. Sanatın buyruğuna kulak veren kişi, devletle olan bağlarını kopartmak zorundadır» (1) diyen Hasan Hüseyin, memur-sanatçının sağlam bir yapıt ortaya koyamıyacağını, sağlam gibi görünen yapıtında mutlaka gözden gizlenmiş bir eksiklik bulunabileceğini ileri sürüyor. Çünkü memur-sanatçı eşeğin semerine asılarak pazara getirilen tavuk örneği, devletin buyruğunda sersemleşmiştir. İlk anda insanın Hasan Hüseyin'e «Arkadaş, sen ne hakla bana tavuk-sanatçı diyorsun!» diye çıkışacağı geliyor. Biraz düşününce de duruveriyorsunuz. Bu savı yüzde yüz benimsediğimden mi? Memur-sanatçıların hepsi de bu saptamaya tıpatıp uyar mı? Sağlam yapıt ortaya koymak için memur olmamak yeter bir nitelik midir? Bu sorular daha da çoğaltılabilir, tartışılıp irdelenebilir. Ancak Hasan Hüseyin'in çok önemli bir konuya çok ilginç bir yaklaşım yaptığını da görmemek edemiyor insan. Yalnız Hasan Hüseyin öteki tavuk türlerine hiç değinmemiş. Örneğin memur olmadığı halde öyle tavuk-sanatçılar vardır ki makinalı tüfek gibi yumurtlarlar. Başka işleri güçleri yoktur. Yemleri ve zamanları boldur. Yalnız doğurdukları yumurtaların hepsi cıktır. Bu yumurtaları devlete satıp karşılığında çuval çuval arpa alırlar. Devlet bu kokmuş yumurtaları kavurup kavurup gövdeye indirir. Devletin ağzı kokar mı, kokmaz mı, bunu devlete komşu olanlar bilir.

Benim çalışma planıma gelince. Ne yalan söyliyeyim, ben sanat çalışmalarımı hiç bir zaman bir plana, belli bir zaman çerçevesine uygun olarak yürütemedim, yürütemiyorum. Nedenlerini daha çok sayıp dökerek yanıtımı uzatmak istemiyorum. Sorduğunuz için şöyle kısaca özetliyeyim :

Onbeş yıl önce yazdığım **ŞEYTANİSTAN** adlı romanım

---

(1) Hasan Hüseyin, SANATTA KİLİT, Sanat Dergisi, Haziran 1976/190

1976'da Milliyet Yayınları arasında çıktı. Yirmi yıldır yazdığım şiirlerin büyük bir bölüğünü içeren BOYUNDAN UTAN DARAĞACI da gene 1976'da Bilgi Yayınevi'nce yayınlandı.

1977'de üzerinde çalıştığım iki kitabım var. Biri şiir, öteki roman. Şiir kitabının çerçevesi aşağı yukarı belirlenmiş sayılır. Çalışmamı daha çok roman üzerinde yoğunlaştıracağım sanıyorum. Bu nedenle yeni şiirler yazmayı aksatacağımdan gizli gizli korkuyor, üzülüyorum. Ben nedense bir zaman dilimi içinde iki tür sanat üzerinde çalışamıyorum. Birine yöneldim mi, ötekinden kopuyorum. Neyse, benim en sonunda dönüp dolaşıp geleceğim yer gene şiirdir.

Yeni şiir kitabının özü ve bildirisi önceki şiirlerimde ne ise o olacaktır. Sanatın estetik mayasını gözüm gibi koruyarak, öz ve biçim dengesini bozmadan, toplumcu gerçekçi doğrultudan ayrılmıyacağım. Bu konuda verilen cici teyze reçetelerine saygıda kusur etmeden elbet.

Romanım ağzı leş kokan bir düzenin çöküş sürecinden bir kesit verecektir. Gülmeceyi, gerçeği ve söylenceyi birbirine iyice karıştırıp bir kokteyl, bir halk romanı yapmaya çalışıyorum. Dil, anlatım, dünyaya bakış ve olayları ele alış yöntemim halkça olacaktır. Başarabilirsem sevineceğim. Bu kitaplarımı ne zaman bitirebileceğimi, hele ne zaman bastırabileceğimi, hepimizin bildiğimiz nedenlerle söyleme olanağım yoktur. Ülkemizde sanatçı emeği it etinden daha ucuzdur. Bir futbolcunun diz kapağındaki ufak bir incime kitlelerin gönlünde bir sanatçının ölümünden daha büyük yankılar yapar. Anamalcı düzenin anayasası gereğidir bu.

TAHSİN YÜCEL

1. 1977 yılında yazınsal çalışmalara daha çok zaman ayırabileceğimi, böylece 1976 içinde bitirmeyi düşünüp de bir türlü ele alamadığım bir romanla çoktandır tasarladığım birkaç öyküyü bitirip yayımlayabileceğimi umuyorum. Ama yeni yıl içinde yayımlanacağını umduğum yapıtlarım arasında benim için en önemli olanı, Fransızca bir inceleme: **Coordonnées narratives (Anlatının koordinatları)**. Son gelişmeleri de kapsayacak bir biçimde yeniden gözden geçireceğim **Dil devrimi** adlı incelememin yeni basımı da 1977 içinde gerçekleşir sanıyorum.
2. 1976'da, zamanımın büyük bir bölümünü yukarda sözünü ettiğim araştırmaya ayırmak zorunda kaldım. Altı büyük romancının yapıtları üzerinde yoğunlaşan bu çalışma, gerek yöntem, gerekse içerik açısından ikide bir yeni sorunlar çıkarı-

yordu karşıma. Bu yüzden hem bu kitabın tamamlanması gecikti, hem de öbür tasarılarımı gerçekleştirmeme olanak kalmadı. Bu arada, dostların önerisiyle, hiç hesapta olmayan bir kitap yayımladım: **Yazın ve Yaşam.**

HAŞMET ZEYBEK

1977 yılında daha çok dergi hikâyeciliği yapmak istiyorum. Dikkat çekenleri «Sıkı Hikâyeler» adı altında toplamayı düşünüyorum.

1975'de başlayan dergi yazarlığımı sürdüreceğim. Bir kısmını «Halk Tiyatrosuna Doğru» adı altında toplayacağım. «Sayın Pompalı Kardaşlarımız» adlı uzunca bir mizah hikâyem basıma hazır. Konusunu bir yerel seçimden almaktadır.

Geçen yıl «giriş» bölümü yayınlanmış olan «Düğün yada Davul» isimli oyunumun ikinci bölümü olan «gelişme», üçüncü bölümü olan «sonuç»u bitirdim. Bu sezon oynanıp yayınlanabilir. Bunda amacım, seyirciyi üç gün üç gece işgal etmek, birinci oyunu görünce ikinciyi, ikinciyi görünce sonucu meraklanmasını ve de üzerinden üç gün geçmesini istiyorum.

Önümüzdeki sezon üç günlük-haftalık nehir oyunlar çalışacağım. «Köy Enstitüleri», «Köroğlu» bu çalışmalardan olacak. Sonuçlanmamış çalışmalar sürüp geliyor, ta ki seyirci (okuyucu) karşısına çıkana dek. Uzun süredir üzerinde çalıştığım romanlar var. Bu yıl da biteceğini sanmıyorum. Nedeni; tiyatro çalışmalarımın ağır basması, en önemlisi diyalogdan anlatıma geçmedeki zorluk.

Geçen yıllardan bir hayli oyun taslağım kaldı. «Düzenbaz», «Karagöz ve Arkadaşları», «Üç Kızkardeş» ve «Genel Grev» başlıcaları.

EDEBİYATÇILARIMIZI ANMA YAZILARI, TÖREN VE TOPLANTILARI

Ölümünün 26. yıldönümünde Orhan Veli Kanık
Ölümünün 1. yıldönümünde Bedri Rahmi Eyüboğlu
Ölümünün 1. yıldönümünde Naci Sadullah
Ölümünün 1. yıldönümünde Arif Nihat Asya
Ölümünün 3. yıldönümünde Sabahattin Eyüboğlu
Ölümünün 14. yıldönümünde Ahmet Hamdi Tanpınar
Ölümünün 30. yıldönümünde Ömer Bedrettin Uşaklı
60. yaşdönümünde Aziz Nesin
Ölümünün 15. yıldönümünde Hasan Âli Yücel
Ölümünün 3. yıldönümünde Aşık Veysel
Yazarlığının 50. yıldönümünde Yaşar Nabi Nayır
Ölümünün 5. yıldönümünde Cevat Fehmi Başkut
Doğumunun 100. yıldönümünde Ziya Gökalp
Doğumunun 70. yıldönümünde Sabahattin Ali
Ölümünün 20. yıldönümünde Mithat Cemal Kuntay
Ölümünün 2. yıldönümünde Hasan Âli Ediz
Ölümünün 3. yıldönümünde Kemal Tahir
Ölümünün 430. yıldönümünde Zâti
Ölümünün 30. yıldönümünde Sadettin Nüzhet Ergun
Ölümünün 6. yıldönümünde Orhan Kemal
Ölümünün 5. yıldönümünde Cahit Irgat
Yazarlığının 40. yıldönümünde Burhan Arpad
Doğumunun 150. yıldönümünde Şinasi
Ölümünün 4. yıldönümünde Orhan Seyfi Orhon
Ölümünün 61. yıldönümünde Tevfik Fikret
Ölümünün 20. yıldönümünde Cahit Sıtkı Tarancı
Ölümünün 20. yıldönümünde Reşat Nuri Güntekin

«YAPRAK» DÖNEMİNDE ORHAN VELİ

Mehmet H. DOĞAN

Sanatçı yaratışa tanınması gerekli özgürlük konusunda çok şeyler söylenmiş, çok yazılar yazılmıştır. Birbirini yineleyen, birbirine karşıt bir sürü şey... Kimileri, sanatçının bir propagandacı olmasını isterken, kimileri de onun çağının, toplumunun dışında bir "güzellik" yaratıcısı, "zevk" ustası olarak kalmasını istiyor. Bazıları, bir aşk şiiri yazmış olan şairi vurdumduymazlığından ötürü kınarken, bazıları da toplum içindeki bazı güçleri şiirleriyle destekleyen bir şairi "kendini satmış" olmakla, kölelikle suçluyor. Siyasa ile uğraşan sanatçının sanatçılığını yitirdiğini söyleyenler de var, siyasaya karışmış sanatçının bundan güç kazandığını söyleyenler de...

Bütün bu suçlamaların, övgülerin ortak yanı, sanatçıya, siyasacısına, düşünürüne, bilim adamına tanınan insan olma, çağı ve çevresi içinde yaşayan, çağından ve çevresinden etkilenen bir insan olma özelliğini ve hakkını tanımamış olmalarıdır. Sanatçıdan, her zaman her şey olması beklenir, istenir.

Sanata, sanatçıya verilen önemin, sanatçı görevin büyüklüğünü gösterir bu gerçi, ama toplum yapısından, tarihsel gidişten kopuk böyle bir görev duygusu havada kalır, verimsiz bir kısır döngüye götürür insanı.

Her dönemde, her ülkede kendi etkinlik alanını sanatçı kendisi bulur. Bunu belirleyen de, yaşadıkları çağın ve toplumunun insanı olma bilinci. Bu yüzden bir şaire, bilincini pekiştirmesi, çevresine daha bir sıkı bağlanması söylenebilir, hatta ondan istenebilir de bu, ama ona "daha iyi bir şair ol" öğüdü verilemez.

Toplumsal yapıya, tarihsel gidişe bağlı, onun tarafından

belirlenen bir görev, dedim. Bir bakıma, belli bir dönemde toplumun sanatının, şiirinin oluşum serüvenini belirleyen de budur.

Kendi toplumumuzda bunu doğrulayan bir örnek arayacak olursak görürüz ki, Avrupa toplumlarındakine benzer bir gelişim geçirmemiş, gelişim çizgisi onlarınkinden başka bir biçimde yürümüş ve bu yüzden birtakım temel kavram ve kurumların - örneğin, bilim ve özgürlüğün, siyasal partilerin - yüklü bir anlam gücü kazanamamış olduğu toplumumuzda bu durum, özellikle sanatın çalışma alanını kesin ve aşılmaz duvarlarla sınırlayıcı bir etki yapmıştır. Tarihçinin, ekonomistin, toplum bilimcinin, hatta bir yerde siyasacının gerek özgürlüksüzlük, gerekse yeteneksizlik yüzünden görevini yapamadığı zamanlarda sanatçının yapması istenmiştir bunu. Herkesin sustuğu, susturulduğu bir toplumda özellikle şairlerin "haykırması" istenmiştir örneğin. Toplumda haksızlıkları, özgürlüksüzlüğü dile getirmek sanatçının biricik ve baş görevi haline gelmiştir. Yakın tarihimizde bilim adamlarından çok şairin bulunuşu da bunu göstermez mi?

Oysa, oluşumu gereği, çelişkilerin temel yapısına inmeye, nedenlerini bulmaya ve bu çelişkileri çözmeye dönük çalışmalara elvermeyen bir toplumda, ne denli gözü pek, ne denli uzak görüşlü ve sezgili olursa olsun sanatçı da belli bir düzeyin üstüne çıkamaz; o toplumun insanı olmaktan kurtulamaz yani. Bunun için, şairlerimizin yüz yıldır yazdığı özgürlük şiirleri, özgürlüğü arayış çabaları yüzeyde kalmış, yaşamımızın üst kabuğunu delip daha derinlere inememiştir. Namık Kemal:

Ne efsunkâr imişsin âh ey dîdâr-ı hürriyet
Esîri aşkın olduk gerçi kurtulduk esâretten

derken, soyut, cansız bir özgürlük anlayışını dile getiriyorsa bu, onun şair olarak yeteneksizliğinden değil, bir yanıyle Divan edebiyatına yaslı oluşundan, öte yanıyle gelecek özgürlüğün nasıl bir şey olduğunu, topluma neler getireceğini bilmemesindendir.

Fikret'te de aynı yüzeyselliği, aynı bilinçsizliği buluruz, o ve ondan sonraki dönemin bütün şairlerinde de.

Bunun dışına çıkan, bu çok dar sınırı aşıp çalışma alanını toplum yapısının ve "insan"ın ilk bakışta görülemeyen derinliklerine indiren ilk Nâzım olmuştur. Kendinden öncekilerden ayrı olarak belli bir dünya görüşüne bağlı bilinci, kendini ve içinde yaşadığı toplumun özel koşullarını aşarak evrensele varmasını sağlamıştır onun.

Bunun yanında toplum sözcülüğü görevini yüklenmediğini, kökenleri gereği toplumun kenarında yaşadığını ama yukarda açıkladığımız nedenlerle insanın da derinlerine inmediğini, o alanda da yüzeyde kaldığını gördüğümüz bazı sanatçılar da olmuştur. Tanzimatla başlayıp günümüze kadar gelen Batı öykünücülüğü de bir destek olmuştur bu sanatçılara. Düşün yaşamımızı uzun yıllar ciddi ciddi uğraştıran, "sanat sanat için midir, yoksa toplum için midir?" tartışmaları bundan sonra başlar.

Orhan Veli'ye gelinceye kadar çok kavgası edilmiştir. Bunun. Nerdeyse bir anlaşmaya da varılmıştır: Sanat, toplum için de olsa açık bir propaganda değildir. Örneğin, Orhan Veli bunu, sanatını yapmak istediği toplum katının "zevkini arayıp bulmak" olarak tanımlar.

Oysa yeni bir oluşum içindeyizdir o günler (1945). Toplumdaki kaynaşma hiç kimseyi dışında bırakmayacak gibidir. Orhan Veli'nin toplum sorunlarına ve toplum içinde her şeyi ile canlı, yaşayan insana utangaç yaklaşma girişimleri, bu kaynaşma yoğunlaştıkça eski çekingenliğini yitirecek, 1945-50 döneminin oluşturduğu yeni bir şiir anlayışı içinde onu "Karşı"ya, "Delikli Şiir"e, "Pireli Şiir"e getirecektir.

Sanatçının toplum sözcülüğü işi bir kez daha, ama bu kez daha bilinçli olarak ortaya çıkacaktır. 1949'da şairin "çağımıza yaraşır bir dünya görüşüne bağlanması" gereğini ileri süren Orhan Veli'nin bu döneminin Yaprak dergisi içinde oluştuğunu görüyoruz.

Sanatından ödün vermemekte bu kadar titiz bir şair, bu tehlikeli görevi, şairliğinden yitirmeden nasıl ve ne derece yerine getirebildi?

Çok daha gerilerden almak gerek, ta 1937'den:

"Sanat, hiç bir zaman itikadların dellâllığını yapmak işiyle tavzif edilemez. Yahut yeni de olsa birtakım ideolojilerin söylediklerini bilinen kalıplar arasına sıkıştırmak yeni bir şey yapmış olmak demek değildir." (1)

Ya da ilk *Garip* bildirisinden :

"... Mesele bir sınıfın ihtiyaçlarının müdafaasını yapmak olmayıp sadece zevkini aramak, bulmak, sanata onu hâkim kılmaktır." (2)

İlk yılların Orhan Veli'si böyle düşünüyordu; sanatla si-

---

(1) Orhan Veli, Ulus, 30.12.1937, bkz. Bezirci, Orhan Veli, s. 17.
Ya da ilk Garip bildirisinden:
(2) Orhan Veli, Garip önsözü.

yasa ayrı ayrı şeylerdi, birbirine karıştırılmamalıydı, birbirinin hizmetine konulmamalıydı.

Oysa sorun böyle konulunca ilginç bir durum çıkıyordu ortaya: Sanatçı ile "dellâllığı yaptığı itikadlar" ve "ihtiyaçlarının müdafaasını yaptığı sınıf" ayrı ayrı şeylerdir. Daha açıkçası, sanatçı inanmadığı halde herhangi bir "itikadın dellâllığını" yapmaktadır; ya da "menfaatleri" kendisini ilgilendirmeyen bir sınıfın "ihtiyaçlarının" savunmasını yapmaktadır. Şuna varıyoruz en sonunda: Yukardaki işleri yapan sanatçı, sanatını inanmadığı şeylerin hizmetine koymuştur, yani satılmıştır.

Bu durumda ortada sanat diye bir şey kalır mı, böyle de sanatçı olur mu, diye sormadan işin öteki yüzüne bakalım. Yine Orhan Veli'nin diliyle konuşursak: Ya "dellâllığını yaptığı itikadlar" sanatçının kendi öz inancı ise? Ya, "ihtiyaçlarının müdafaasını" yaptığı sınıftan geliyorsa, ya da kaderini o sınıfın kaderiyle özdeş görüyorsa sanatçı? Bu durumda ne olacak? Sanat eseri saymayacak mıyız ortaya çıkan şeyi? Sanatçıyı, gerçekten sanat ölçüleriyle değerli bir yapıt ortaya koymuş olan sanatçıyı, yapıtının özü yüzünden suçlayacak mıyız? Yapıtın sanat değerini, yaratış değerini değil de sanatçının inançlarını, düşüncelerini mahkûm etmek olmaz mı bu?

Bu tür düşüncenin gerçek sanat değerlendirmesiyle, estetik ölçüyle uzaktan da olsa bir ilişiği olamayacağı açıktır. Nitekim, benim de niyetim Orhan Veli'yle bir hesaplaşmaya girişmek, onu suçlamak değil, burada. Orhan Veli, kısacık yaşamı içinde kavgasıyle, ortaya koyduğu şeylerle o ilk "safdil" düşünceleri aşmış, onları çok geride bırakmıştır. Daha çok, sorumsuz ve kaçak bir sanat anlayışına bel bağlayanların ikide bir ısıtıp ısıtıp önümüze sürdüğü bu baş aşağı düşünceyi, sanatında ve yaşamında hep namuslu kalmasını bilmiş bir insanın uzun zaman sürdürmesi beklenemezdi zaten. O hiç bir zaman sorumsuz duymamıştır kendini. Nasıl duyabilirdi ki, sanat serüveni bir şeye karşı çıkmakla, onu yıkma çabasıyle başlamıştı.

Orhan Veli'nin yanlışı, daha önceki bölümlerde de izlediğimiz (3) gibi başlangıçta tam ters yönde soyut bir sanat anlayışından hareketle "zevk"in "sınıf ihtiyaçlarıyle" olan bağını görememesindedir.

---

(3) Bu yazı M.H. Doğan'ın Orhan Veli adlı uzun incelemesinin 5. bölümüdür.

En büyük öğretici: Yaşam, onu birdenbire bir iki yol ağzına getirmemiş, gün gün, olay olay aydınlığa çıkarmıştır. Ve bir aydın sorumluluğunu, bir sanatçı sorumluluğunu yüklenmek gerektiği zaman da hiç zorsunmadan omuzlarını uzatmıştır o yükün altına Orhan Veli. Şiirleri, sanat yazıları çevirileriyle eksik kaldığını, işe daha bir sıkı girişmek gerekliliğini duyduğu anda *Yaprak*'ı çıkarmaya başlamıştır. *Yaprak* dergisi, Orhan Veli'nin eylemci yönünü açığa çıkaran başlı başına bir İŞ'tir, kişisel yaşamında mutsuz, ama edebiyatımızda mutlu ve parlak bir dönemdir.

Gerçekten de, *Yaprak*'ın çıktığı yıllar (1940 - 50), hatta daha öncesi (1945-49), yurdumuz siyasa ve düşün yaşamına çoktandır unutulmuş bir canlılık, bir hareketlilik getirmiştir. Değil yalnız büyük kentlerde, en uzak köylerde bile yeni yeni konular tartışılıyor, toplumun sertleşmiş kabuğu çatlıyordu. Garipliği, tersliği nice olaylardan sonra, nice yıllardan sonra anlaşılacak bilinçsiz, bilgisiz bir sağduyu ile yanlar tutuluyor, insanlar suçlanıyor, insanlar kahramanlaştırılıyordu. Türkiye, on yıl sürecek bir karanlık döneme, ne gariptir, en kızgın tartışmalarla giriyordu. Tarafsız kalınamazdı bu ortamda. O yılların havasını yine *Yaprak* dergisinin 1 mart 1950 tarihli sayısında yayımlanan "Tarafsızlar" başlıklı yazı verecektir bize:

"... Tarihin öyle bir devrine geldik ki, artık isteseniz de tarafsız kalmanıza imkân yoktur. Hakikatın nerede olduğunu bilmiyorsanız, araştırıp bulmak ve bulduktan sonra da bütün varlığınızla onun tarafına katılmak zorundasınız; yoksa bütün hayatınız boyunca hiç durmadan aldatılır, ezilirsiniz..."

İşte *Yaprak* dergisi böyle bir ortamda çıkmaya başlıyor. 1 ocak 1949'da ilk sayısı yayımlanıyor. Tek yapraklı bir fikir, sanat dergisi. Biz dergi diyoruz ama başlığın hemen sağında şu yazıyı okuruz:

YAPRAK

Her ayın biriyle onbeşinde çıkar
Fikir, Sanat Gazetesi
Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden
Orhan Veli Kanık
15 Kuruş

Melih Cevdet, *Yaprak*'ın çıkışını, Orhan Veli'nin ölümünden sonra "arkadaşları tarafından bir defaya mahsus olmak üzere" çıkarılan *Son Yaprak*'ta şöyle anlatıyor:

"*Yaprak*'ı çıkarmaya karar verdiğimiz geceki sevinci gö-

zümün önünde. *Yaprak*'ın gerilikle savaşacağını düşünüyor, bu savaşın lüzumuna inanıyordu."

Yine aynı derginin başyazısında şöyle deniliyordu:

"*Yaprak*'ı şöhret kazanmak için çıkarmıyordu; onun şöhreti *Yaprak* okuyucularını çoktan aşmıştı. Orhan Veli, *Yaprak*'ı doğru bildiği düşünceleri savunmak için çıkarıyordu."

Ve dergi, halka dönüklüğünü, çürümüş, sahteliği ortaya çıkmış şeylerin karşısında gerçek değerleri: Halkın değerlerini tuttuğunu belirten bir başşiirle, 1 ocak 1949'da çıkıyor:

ALIŞVERİŞ

Bülbül verir serçe alırız
Halı verir kilim alırız.

Garipçilerin, konuşulan dille, "alelâde" insanın şiirini yazma, şiiri halka mal etme çabaları toplum ve siyasa sorunları içinde de temellerini bulmaya başlamıştır artık. Dergi, giderek siyasal bir eylem kazanır. Gerçekten de, Melih Cevdet ile Oktay Rifat'ın toplumsal yanı ağır basan şiirleri bu yıllarda Yaprak'ta yayımlanır. Orhan Veli'ninse, şairliği yanında kavga adamı kişiliği iyice belirir. *Yaprak*'ta yazdığı yazılarda, "din"le, "nutuk"la halkı aldatanları, "cahil bırakanları" acımasız bir mizahla yerden yere vurur. Edebiyat deyip edebiyatın, dil deyip dilin canına okuyanlarla, işçiye sendikalaşma hakkını çok görenlerle alay eder; yaklaşan seçimlerin, parti konuşmalarının yorumunu yapar. Partisizdir ama tarafsız değildir. Nâzım'ın hapisten çıkarılması için açılan kampanyaya katılarak (O. Rifat ve M. Cevdet'le birlikte) üç günlük açlık grevine yatar. İstanbul'daki gazetecileri dolaşıp *Yaprak*'ı satmamalarını söyleyen, adamları tehdit eden «bazı üniversiteli gençlere» açık mektuplar yazar.

Ne yaptığını bilmektedir. Ordan burdan yazı, şiir, çeviri bedeli olarak eline geçen üç beş kuruşla çıkardığı, yürütmeye çalıştığı *Yaprak* onun kavga silâhıdır. Adnan Veli, Orhan Veli'nin o günlerini şöyle anlatıyor.

Derginin yazılarını hemen kendi yazar, mürekkebini, kâğıdını kendi tedarik eder, mizanpaj, punto ve tashih işleriyle kendi uğraşır, dergiyi kendi dağıtır, parasını kendi toplar, abonesinin ambalajını kendi yapar, postaya kendi gö-

türür verirdi. *Yaprak* dergisi, 28 sayı süren yayın hayatında, Orhan'a beş kuruşluk bir gelir bile sağlamamıştır. (4)

Ama mutludur Orhan Veli. Yoksul da olsa, peşinde polis de dolaşsa, eski dostlukları, arkadaşlıkları yitirse de mutludur. Çünkü savunduğu şeylerin doğruluğuna inanmaktadır.

Neydi Orhan Veli'nin savunduğu şeyler?

Yazdığı yazılarda savunduğu, açıklamaya ya da yıkmaya çalıştığı düşünceleri bugünkü değer ölçülerine vurursak çok basit ve safdilce görünebilir bize. Hatta aralarında birtakım yanlış yargılara da rastlanabilir. Oysa o günlerin, 25 yıl öncesinin siyasal havası şöyle bir anımsanacak olursa, bu yazıların her biri vazgeçilmez bir değer kazanacaktır gözümüzde. Önemli olan, incelememizin başından beri göstermeye çalıştığımız gibi, bu yazıların, Orhan Veli'nin düşün örgüsündeki gelişimi gösteriyor olmasıdır.

Orhan Veli'nin bir yazısındaki yanlışı başka bir yazısında düzelttiği, kendini aştığı çok görülür. Örneğin, derginin 2. sayısındaki, "cahil halkı avlamak isteyen fikir madrabazlarının onun geri taraflarını alabildiklerine sömürmelerine" karşı çıkan "Yanlış Bir Yol" adlı yazısında, bir ülkede eğitimin, o ülkedeki siyasal ve ekonomik düzenin işleyiş doğrultusunda yürütüleceğini bilmeksizin şöyle yazıyor:

"Cami yerine okul yaptırarak, mızraklı ilmihâl yerine hayat bilgisi öğreterek kalkındırılacak köylü sınıfı, belki bugün için, bu işlerden hoşnut kalmayabilir. Ama yarın öbür gün, okumuş, müreffeh, şuurlu bir millet meydana geldiği zaman, halkın gönlünü, birtakım dolaplar, oyunlarla değil, iş görmüş, memlekete faydalı olmuş insanların alın aklığı ile kazanılacaktır.

Böylelikle demokrasi davasının gerçekleşmesi yolunda da esaslı bir adım atılmış olur."

Eğitim yoluyle köy kalkınması deyip gülümsemeyelim hemen. Bizden çok önce, nisan 1950'de, Orhan Veli'nin kendisi

---

(4) Yaprak'ın ilk sayısından başlayarak yazıları devamlı yayımlanan M. Fırtınalı adına sonradan başka bir yerde rastlamadığım için bu adı Orhan Veli'nin takma adlarından biri sanıyordum ben. Bir gün sayın Anday'a bunu sorduğumda, M. Fırtınalı'nın Orhan Veli olmadığını, ayrı bir kişi olduğunu söyledi ama kimliği üzerinde fazla bir bilgi de vermedi.

gülmüştür kendi sözlerine. Makal'ın *Bizim Köy* adlı kitabının yarattığı hava içersinde gerçeği apaçık görmüştür. *Yaprak*'ın 23. sayısında yayımlanan «Birbirine Bağlı İşler» adlı yazısında, köy enstitüleri ve eğitim konularında bugünkülere yakın bir gerçekçiliğe ulaşmıştır. Yıllar süren bir eğitim savaşından sonra

«Neden Makal bunca emeğine, gayretine rağmen kitabını: 'Bir çare bulunsun közünün yaşına, bir merhem sürülsün bu masal kahramanının kel başına' duasıyle bitirmek ihtiyacını duyuyor?» diye soruyor ve hemen arkasından cevabını kendisi veriyordu

«Çünkü Makal ve arkadaşları, azgın bir selin ortasına düşmüş tekneler gibi, geri bir ekonomi nizamı, geri bir eğitim sistemi içinde ileri bir köy dâvası gütmek ödevini yüklenmişlerdir. Oysaki, 'geri köyü ileri köy, hastalıklı köyü sıhhatli köy, yıkık köyü bayındır köy yapmak ve bu işlerin kahramanlarını bulup yetiştirmek, ancak memleketin genel politikası bu işleri başarmağa elverişli bir istikamete yönelmişse mümkün olur. *Çünkü eğitim, politikadan bağımsız değil, onun bir parçası, bir görünüş şeklidir. (...) Köy ağalarının ekonomik egemenliğini perçinleyen toprak kanunları dururken, köylünün eğitim yoluyle yaşayışı değiştirilemez.*»

Ülkedeki siyasal hava ısındıkça, tartışmalar kızıştıkça *Yaprak*'ın başyazılarının da daha çok siyasal bir yön kazandığı, yaklaşan 1950 seçimleriyle daha çok ilgilendiği göze çarpmaktadır. Örneğin, 1 aralık 1949'dan sonra hemen her sayıda da *Yaprak* ya da M. Fırtınalı imzalı (5) bir politik yazı yer almaktadır. Bu yazılar, enikonu güzel, doğru yazılardır. Bugün bile herhangi bir politika dergisinde yadırganmaksızın yer alabilecek değerdedir.

Özellikle «halk» kavramı, daha önceki bölümlerde de belirttiğimiz gibi bir açıklık kazanmış, romantik anlamını yitirerek tarihsel ve yerli koşullara uygun bir gerçeklik kazanmıştır. Öyle ki, 15. sayıda yayımlanan «Halk İçin» adlı yazı, gerçek halk idaresi konusunda şu yargıya varmaktadır:

«... Gerçek halk idaresi, memleketin bütün maddi imkânlarını büyük çoğunluğun refahı, hayati menfaatleri için kullanır, onu daha yüksek bir yaşayış seviyesine eriştirmek için bilimin ve tekniğin bütün icaplarından faydalanır, bilgi, kültür ve sanat kaynaklarını doğrudan doğruya halkın hizmeti-

---

(5) bkz. 4 sayılı dipnot.

ne koyar; toplumun yaşama ve ilerleme gücünü köstekleyen geri kuvvetlere yüz vermez; şahıs ve zümrelerin hasis menfaatlerine, âlet olmaz; kısacası, halkın gerçek menfaatleri için ve halkın devamlı kontrolü altında çalışır.»

Derginin bir tek yaprak üzerinde gittikçe yoğunlaşan yayınının hedef aldığı, kıyasıya eleştirdiği baş konu ise, gericilik, o günkü adıyle irticadır, din yobazlığıdır. Orhan Veli, daha çok ikinci sayfaya yazdığı kitap, dergi eleştirileriyle, kısa kısa yazılarla bu yobazlar çevresine karşı çıkmaktadır. Güldürü gücünü adamakıllı geliştirdiği bu yazılara, *Sebilürreşad* gibi dergiler, *Rüya Tâbirnameleri*, «Millî Kalkınma Partisinin yayınları ile Necip Fazıl'ın, Peyami Safa'nın yazıları» kaynaklık etmektedir. Bir fikir ve sanat dergisi için, hele tek yapraklı bir gazete için kimi zaman ağırlıkça çok hafif bulduğumuz bu yazıların bazen bütün sayfayı kapladığı oluyor. Arka sayfanın, baştan başa, siyasa konusunda küçük küçük değinmelere bırakıldığı oluyor. Ama genel havaları içinde, o günlerin büyük ve yaygın yanılgısı ile bütün umudu yeni kurulan partide bulan yazıları değildir bunlar. Olsa olsa, belli bir ortalama aydın tipinin düşün düzeyini aşamadığı, «devrimci kafa», «ilerici fikirler», «bilim yolu» gibi yuvarlak sözlerden öteye gidemediği söylenebilir. Derginin ön yüzünde yayımlanan daha bilimsel yazılarda bile toplumun tam bir tablosu çizilememektedir bazen. Yazıların çoğuna konu olan, mutluluğu uğruna çalışan «halk» somut olarak tanınmamaktadır. Yönsemeleri, uyanışı bilinmemektedir. Bu siyasal partiyi neden devirip, öbürünü neden başa getirdiği ise birçoklarınca şaşılacak bir konudur o günler.

Kısacası, Yaprak serüveni, Orhan Veli'nin içindeki kavgacı, ödün vermez kişiliği, namuslu aydın kişiliğini bütün kesinliğiyle ortaya çıkarmış, fakat baştan beri şiirini yapmak istediği «halk» a yaklaşmasına, onu tanımasına yol açmamıştır. Namuslu bir orta aydın kavgası vermiştir Orhan Veli 28 sayılık dergisiyle.

Daha 1948'de, «Ama ne yazık ki biz o insanları tanımıyoruz. Girmişiz burjuvanın içine yuvarlanıp gidiyoruz» demesi boşuna değildir.

*
* *

Orhan Veli'ni *Yaprak*'ta pek şiir yayımlamadığını görüyoruz. Yayımladıkları da o güne kadar ulaşmış olduğu düzeyi aşan şiirler değil. Örneğin bir «Dalga», «bir «Ahmetler»,

bir «Rahat» daha önceki şiirlerinin yanında göz doldurmuyor. Yalnız, bir yanları var ki önceki şiirlerden iyice ayırıyor onları; söyleyeceğini en kestirmeden, en alaycı, en sivri biçimde söyleyen, acelesi olan bir insanın şiirleri bunlar. Yapacak işi vardır da bir an önce onu yapabilmek için «hele şiiri bir kenara bırakalım şimdilik» der gibidir Orhan Veli.

Onun bu dönemdeki şiirsel oluşumu yalnızca buna bağlanamaz elbet. Kişisel yaşamı, çeşitli olanaksızlıklar içinde bulunuşu... vb. daha birçok neden vardır ama Orhan Veli bütün bunların bir an önce bitmesini, yıktığı şiir anlayışı karşısında kendi şiirini kurmayı bekliyor, özlüyor gibidir. «Rahat», bir bakıma kendisinden başlayan, sonunda dışa dönük bir yergi oluveren bir şiirdir.

Şu kavga bir bitse dersin

derken içtendir o. İnandığı gerçekler üzerinde küçük güldürü fıkraları yazmak değil, onların çevresinde şiir kozasını örmek istemektedir. Ama birden bu isteğin saçmalığını anlar. Kavga bitmeyecektir, kavga bitmez. O kozayı bile bu koşullar içinde örmesi gerekmektedir. O zaman bir toplumsal yergiye döner şiir

Acıkmasam dersin,
Yorulmasam dersin,
Çişim gelmese dersin,
Uykum gelmese dersin;
Ölsem desene!

«Ahmetler», «Vatan İçin», «Kuyruklu Şiir», «Cevap» hep bu tür bir kızgınlığın, öfkenin, iç kabarmasının ürünleridir.

Başta söylediklerimize dönecek olursak, toplumumuzun 1940 sonrası serüveni, o güne kadar gelmiş olan cansız, yüzeysel, insandan ve yaşamdan uzak şiir anlayışını yıkmış, daha gerçekçi, doğayla, insanla, insanın mücadeleleriyle bağları daha sıkı bir şiire yolu açmıştır. Ama yine yerli gerçeklerimizi, insanımızı, sorunlarımızı bilimsel bir değerlendirmeye vurup ondan doğru sonuçlar çıkaracak organik ve kültürel koşullardan yoksun olan toplum, şiirlerimizi bir kapı ağzına getirip bırakmıştır. Sanki, noksan gereçlerle bir yapı kurmaları istenmektedir onlardan. Noksanları arayıp bulmaları, kendilerini boyuna aşmaları istenmektedir. Şairlik bunun için zordur bizde başka yerlerdekinden.

Bu arayış 1950'den, Orhan Veli'nin kaldığı yerden günümüze kadar sürdü. Hâlâ da sürüyor. İnsana daha yaklaş-

mış, onu çeşitli durumlarda, çeşitli yanlarından irdeleyen bir şiirimiz var bugün. İnsana acımak gibi bir garipliğe düşmüyor artık şairlerimiz, onu tanımaya uğraşıyor.

Bu gelişme, birçokları arasında Orhan Veli'nin de bir tutam tuz kattığını söylemek, kadirbilirliklerin haklısı olacaktır.

(Türk Dili - Aralık 1975)

ORHAN VELİ'DEN BİZE KALAN

Afşar TİMUÇİN

İlk şiirleri bir yana, Orhan Veli bir şiir ustası olmaktan çok bir düzyazı ustasıdır. Zaten, şair olarak yükümlülüğü de, şiirimizin geleneksel şiirselliğini kırmak, şiire şiirsel olmayan bir yeni şiirsellik, yeni bir şiir söyleyiş biçimi getirmekti. Kısacık şiirleri, bazı yerlerinden yok yere kırılmış cümlelerden oluşuyor. Meyhane şiirini alın örneğin, bu şiirde cümle parçacıkları alt alta yazılmasaydı ne değişecekti? «Madem ki sevmiyorum artık, o halde her akşam onu düşünerek geçtiğim meyhanenin önünden ne diye geçeyim?» Orhan Veli, sanırım, geleneksel şiirselliği silip yerine yeni bir şiirsellik koymaya çalışırken tüm şiirselliği yoketti. İlk şiirinde bir nesneye bir eylem ulanmasıyla elde edilen simgeci yönetim yerini, sonraki şiirlerinde en basit durumların ya da en kolay şeylerin sıradan bir biçimde anlatılması tutumuna bırakınca, şiir söylemek, karikatür çizmeye, fıkra uydurmaya yaklaşan bir buluşçuluk anlamı kazandı. Orhan Veli böylece ünlü ve etkili oldu, önemini de böylece yitirdi. Şakacılıktan yeni bir duygusallığa geçiş çabası da erken bir ölümle kesiliverince, şairimiz Türk şiirinin en «değişik» şairi niteliğini kazanarak tarihe katıldı.

Sorunlara en alt düzeydeki insanın gözüyle bakarsanız, dünya bir yandan kolaylaşır, bir yandan da karmaşıklaşır. Kolaylaşır, çünkü o durumda herşey en basit ve en görünür yanıyla ele alınmaktadır. Karmaşıklaşır çünkü insan yaşamı ancak, belli bir düşünsellik düzeyinde kavranabilecek kadar yoğun ve engebelidir. Orhan Veli, inatla, herşeyi en alt düzeydeki insanın gözüyle görmeye özen gösteriyordu. Onun insanı sorunlarıyla bunalan, sorunlarıyla cebelleşen, sorunlarıyla çöküntüye uğrayan ya da direnişe geçen insan değil, ama

sorunlarına alışmış, sorunlarına yerleşmiş, sorularıyla uyuşmuş, sorunlarını dondurmuş ve çarpıtarak gülünçleştirmiş insandır. Böylece, onun şiirinde, toplumculuğu hafife alan bir toplumsallık, sorunlarını duymayı ve çözmeyi düşünmeyen insanın yüceltilmesine dayanan bir insancılık geçerli kılınmıştır. Onun şiirindeki enaz toplumculukda bir ikinci Dünya Savaşı tedirginliği olarak ortaya çıkıyor ve bundan öteye geçemiyordu. Gene de Orhan Veli'nin en güzel şiirleri bu şiirlerdir. (Tereyağı, Bizim Gibi, Gangster, Karanfil).

İnsanı kapısından içeri sokmayan, kapısında zevk için bekleyen bir şiir değildir onun şiiri ama, içinde gönül ferahlığıyla, sevgili rahatlığıyla dolaştığımız bir şiir de değildir. Kravatsız bir şiirdir bu; daha doğrusu kravat takması gerekirken kravat takmamış, kravat takmamış olmak için kravat takmamış bir şiirdir. Alaycıdır, hattâ küçültücüdür, bu arada eğlendiricidir. Hoş sohbettir. Herşeyden anlar, ama çelebice. Güngörmüş şiirdir, görmüş geçirmiş şiirdir. Acı bile çekmiş olabilir. Sokağı çok sever; hattâ serseridir biraz. Ne kendi yarınını ne başkasının yarınını önemser. Dünde hele hiç gözü yoktur. Ancak efendidir, olay çıkarmaz. Kimsenin sırtından geçinmeyi düşünmez, işçinin emeğinde, yetimin lokmasında, öksüzün umudunda gözü yoktur. Ama insan için kendini ortaya koyduğu da söylenemez. Kısacası, kendi halinde bir şiirdir bu, kendi çocukluğunu, kendi dağınıklığını, kendi bohemliğini, kendi özentilerini yaşar. Bir de görevi vardır: İnsanlara gerçek yaşamın büyük süslerden, büyük görünüşlerden, büyük palavralardan, aşırı duygusallıklardan uzakta olup geçtiğini öğretir. Öğrettiği birşey daha vardır: Siyasete uzak kalma siyaseti, siyasetlerin en siyasisidir. İnsanlar inançlarından ötürü ve dolayısıyla eylemlerinden ötürü suçlu sayılırken bile.

Ne olursa olsun onun şiirini kolay kolay suçlayamazsınız. Bu şiir olsa olsa suç işlememek suçuyla suçludur, bu da suç sayılmaz onun toplumunda. Ve yaşam, küçük sorunlu sıradan insanlar arasında, sezgisine güç varılan bir oyun gibi, bir çocuk oyunu gibi olur geçer. Herşeyin şakaya indirgenebildiği bir dünyada bütün ciddî sorunlar çocuksulukla sakatlanmıştır. Hitler bile sevimli olacaktır neredeyse, bıyıklarıyla. Sanki silâhlar oyuncaktır. Dünya oyuncaktır. Yaşamak oyun oynamaktır, seven insan için de, inanan insan için de. «Yaşam rezillik aslında» der Kafka, Orhan Veli «yaşam gırgır aslında» der gibidir; «ne diye onu daha da bulandırmalı» der Kafka, Orhan Veli «ne diye onu ciddiye almalı» der gibidir.

Ne olursa olsun, Orhan Veli'nin şiiri özgün bir şiirdir. Diliyle özgün, söyleyişiyle özgün, getirdiği insan yorumuyla özgün. O kadar özgündü ve o kadar kolaydı ki, tutularak olsun tutulmayarak olsun, hemen halka ulaştı, hatta en alt kültür düzeyindeki insanlara kadar. O zaman bir yudum rakı bulmakta güçlük çekenler de rakıda yıkananlar da rakı şişesinde balık olmak istediler. Orhan Veli, şiirimizin ağdalı geleneğini yıkmıştı böylece, ama yerine özgün bir şiirsellik getirememişti, geleneğe katılabilecek özgün bir şiirsellik getirememişti. Bu yüzden daracık yapıtıyla yaptığı büyük ün çabucak sönüverdi, yarına birşey bırakmamacasına. Geriye kalan, bugün bizim andığımız bir «hoş seda» dır ki ancak edebiyat tarihçisini ve edebiyat meraklısını ilgilendirir.

(Politika - 14 Kasım)

⊙

Ölümünün 1. yıldönümünde Bedri Rahmi:

BEDRİ REİS'İ ANARKEN

Prof. Turan GÜNEŞ

Bu satırları yazan, Reis'in ne resmi üzerine, ne de şiiri üzerine konuşacak adam değil.

Eyüboğlu'nun resmine sade insan olarak baktı, şiirini de amatör olarak okudu. Bu satıların yazarı Eyüboğlu ile «dostluk» üzerine çalıştı. Şimdi de dostların anısını dile getirmeye çalışıyorum.

BANA KIZMIŞTI

Eyüboğlu ile dostluğumuz onun bana kızması, bu kızgınlıkla bir de şiir döktürmesi ile başlar. Paris'te öğrenciyim, sakallı bir öğrenci. Ne Eyüboğlu'nu ben tanırım, ne de o beni. Bir akşam nice Türk öğrenci kuşaklarının gelip geçtiği Sürpiğin Lokantasında Adnan Öztrak'la yemek yiyordum. Yandaki masada Eren'le Bedri, galiba bir de Arif Kaptan oturuyorlar.

O günlerde Türkiye'de en çok tartışılan konu da Mahmut Makal'ın «Bizim Köy»ü., Zavallı Makal'ın başına gelen kalmamıştı. Aydınlar da tabii kitaba hayran. Bu arada o zamanki Başbakan Yardımcısı da Makal'a arka çıktı. «Ben Türk köyünü Makal'ın kitabından öğrendim» deyiverdi.

AZGIN MUHALİF

Ben de o zamanlar hükümetin, kendime göre, azgın bir muhalifiyim. Adnan Öztrak'a, «Şu halimize bak! Adam Başbakan Yardımcısı olmuş, Mahmut Makal'ın kitabı olmasa Türk Köyünü bilmeyecek. Ne var Makal'ın kitabında bilinmeyecek» demişim. Reis ise Makal'ın âşığı; lâfımın sonunu duymuş, sanmış ki, Makal'ı küçümsüyorum. E, ne düşünür Paris'te sakallı bir sersesi öğrenci babasının parasını yiyor. İşte «Aferin oğlum Ahmet, bu yolda devam et» şiiri de bunun sonucudur.

Sonradan Reisle ahbap olduk, dost olduk. Bir gün: «Yahu, Reis ben sana bir zamanlar çok kızdım, şiir yazdım, yanılmışım» dedi, okudu. Bol bol güldüydük.

AFERİN OĞLUM AHMET

İyi ki yazmış. Şimdi gece gündüz sesi kulaklarımda: Aferin oğlum Ahmet, bu yolda devam et! Hey gidi Reis hey! Biz dediğin gibi yolumuza devam ediyoruz. Ama senin cıvıl cıvıl, ışık ışık hayat yolun ne de kısa imiş. Biz tulum peynirinin tadını da, kilimdeki nakışın güzelliğini de, o senin yolunda öğrenmiştik biraz da!

HER ŞEY ÇÜRÜR MÜ?

Bir şiirinde şöyle söylersin

Her şey çürüyor bu dünyada canım kardeşim
Hatıralar bile
O hatıralar gel demeden gelir, git demeden giderler
Nur topu gibi açıldıkları olur bazen.

Çürür mü dersin o hatıralar? Seni sevenler çürütmesin senden kalanları. Senin için değil, kendimiz için! Onlar çürürse biz de çürümüş olmaz mıyız?

(Cumhuriyet 27 Aralık)

Ölümünün birinci yıldönümünde :

NACİ SADULLAH

Fethi SAVAŞÇI

Naci Sadullah'ın ölüm haberini gazetelerden öğrendim. İçim bir anda acılı bir özlemle eridi gitti. Demek artık bir daha bir masada oturup politikadan, çok sevdiği Halikarnas Balıkçısı'ndan konuşamayacak, o işlek kaleminin ucuna takıverdiği hırsız belediye başkanlarının valilerin, milletvekillerinin, bakanların iç yüzlerini anlatan yazılarını heyecanlanarak okuyamayacağız. Demek artık önce sözünü ettiğimiz kişiler, gazaba gelip mahkemelere dilekçe veremeyecekler. Oturduğu gazetesini yakmaya çalışmayacaklar. Naci Sadullah da bunları görüp, ertesi sabah daha da ateşli yazılarını yazamayacak. Kalem savaşıyla geçen o koskoca yaşam, o daracık tabuta nasıl sığdı ki diye düşünüyorum.

Okşar gibi sigara taktığı siyahlı beyazlı ağızlığı da yok artık. «Ya Hazret-i Naciii!... Neredesin be yahu?» diye top gürültüsü gibi gürleyerek, Kemeraltı meyhanelerine dalıveren Balıkçı da yok, Balıkçı'yı gülen gözleriyle, dik oturuşuyla, tatlı diliyle okşaması da yok.

Naci Sadullah İzmir'de günlük bir gazetede fıkra yazarlığı yapmaktadır. Halikarnas Balıkçısı (Cevat Şakir) Bodrum'dan sürgünden dönmüş, İzmir'e yerleşmiştir. Yurdumuz İkinci Dünya Savaşı'nın en karanlık günlerini yaşamaktadır. Gaz, şeker karaborsadadır; ekmek de karneyle verilmektedir. Elindeki yarım litrelik gazyağı şişesiyle Halikarnas Balıkçısı, Naci Sadullah'ın çalıştığı gazeteden içeri girer:

— Yahu Naci'm, yarım okka gazyağını nereden bulacağız?

Naci Sadullah, içinden güler, belli etmez. Sanki yerini biliyormuş gibi:

— Üstad, karaborsa sokağında var!..

— Bu karaborsa sokağı denilen meret sokak, hangi semttedir ya Nacii?

— Şurada hemen, Kemeraltı'nda...

Halikarnas Balıkçısı, elinde gazyağı şişesi, büyük bir umutla Kemeraltı'nın daracık karanlık sokaklarına dalar, önüne gelene Karaborsa sokağını sormaya başlar. Sivil polislerden birine de Karaborsa sokağının yerini sorunca, sivil polis çeker tabanca-

sını, Balıkçı'yı karakola götürür. Oradan da karaborsayı teşvik ve propaganda suçundan, suçüstü mahkemesini boylar.

Durumu haber alan Naci Sadullah pişman olur ama elinde boş gaz şişesiyle mahkeme koridorunda, iki bekçi arasında boynunu bükmüş, Balıkçı'yı da zor kurtarır.

Uzunboylu, saçları geriye düz taranmış, insanın fotoğrafını çekercesine bakan, davranışları, hareketleri en ince ayrıntılarına kadar izleyen, çok sigara içen, kırk yaşlarında, o İzmir'in yakıcı sıcaklarında, yazlık giysisi üstünde, boyunbağı, cep mendili bulunan, tek tek konuşan, cümlelerinin etkisini üç dört kişinin üstünden aldıktan sonra, yer, tarih, belge adları veren, tüm inandıran havasıyla karşılaştık.

Girdiğim kitapçı dükkanında birden sözünü kesince, oturanlar ve kitapçı tanıştırdı. Kaynaşıverdik birden sanki, çok eskiden tanıyormuş da, onu hiç aramamışım havası vardı üstünde. Sözünü sürdürdü, saatlerce. İlgiyle izlendi, notlar alındı kimileri tarafından.

On beş yıl sonraydı, Kumkapı'da bir güzel meyhanede içerken anlattı. Kitapçının kapısını hızla açıp kapadığımdan, öfkeli bir insan havasını vermişim ilk bakışta. Öfkeli insanlar, hınçlarını kapıları hızla kapatmaktan çıkarırlarmış. Dakikalarca gülmüştük, yoksul Samim Akay'la birlikte.

Yazdığı gibi konuşan, konuştuğu gibi yazan, ender kalem çalışkanlarından biriydi. Günlük gazete yazılarını, eski Türkçe yazıp, ayak meyhanelerinden gazeteye gönderdiği çok olmuştu. O sıralar eski yazı bilen mürettipler çoktu İzmir'de. Düzgün, işlek bir el yazısı vardı. İstanbul'da doğmuştu ama, tüm İzmirli kalmıştı. Yanına bir İzmirli yanaşsa, deniz, balık, Kemeraltı meyhane anılarını anlatmaktan haz duyardı. Kalın çerçeveli gözlüklerinin arkasındaki, iri gözlerinin kıyıcığındaki, özlem yaşlarını usulca, duyurmadan, o güzelim parmaklarıyla silerdi.

Ege ilçelerinden illerinden İzmir'e gelmiş edebiyata heveslı gençleri karşısına alır, saatlerce eleştirir, tatlı bir dille çıkış yollarını gösterir, önerilerini birkaç kez tekrarlamaktan bıkmazdı.

Kendisine mektup yazan okurlarının mektuplarını, dikkatle birkaç kez okur, ertesi günkü makalesinde bu mektuptan söz eder, ayrıca mektup yazan okuyucusuna cevap vermeye üşenmezdi.

Bir özlemciği vardı içinde; Fransa'yı doyasıya gezmek istiyordu. Maddi olanaksızlıklar nedeniyle bu özlemi gerçekleştiremediği için üzgündü. Bu ülkeye değgin ne bulursa okumaya

başlamıştı son zamanlar. Eline Fransızca gazete, dergi, kartpostal, mektup geçti mi, günlerce heyecanını arkadaşlarıyla paylaşmaktan kıvanç duyardı.

Naci Sadullah, Tan gazetesinde fıkra yazarlığı yaparken, gazeteden çıkınca, gazetenin kapısında bekleyen bir sivil polis peşine takılırmış. Bir gün Naci Nasullah, polise bir oyun etmeyi düşünmüş. Az ötede Sirkeci kavşağında trafiği düzenleyen, resmi giysili polise yanaşmış, gazetecilik kartını göstermiş.

— Polis efendi şu peşimden gelen adam, benim cüzdanımı çarpmak istiyor. Öyle sanıyorum ki yankesicidir der demez, trafik polisi görevini bırakıp sivil polisin yakasına yapışmış, sivil polisin hüviyet göstermesine fırsat bırakmadan Hüsnü Melek kahvesine sokmuş. (Şimdi yerinde otel var.) Naci Sadullah da tramvayla uzaklaşmış oradan. Bu olayı önceki kış, Mehmet Akif pasajındaki, Sağlık Alemi dergisi yönetim odasında ayaküstü içerken anlatmıştı.

— Peki, sonra n'oldu? dedim.

O güzel iri gözlerini geçmişin derinliklerine doğru dikti.

— Hiç, bir başka sivil polisi diktiler yerine. Ama bu yenisi gazetenin kapısında beklemiyordu, karşı kaldırımdan çaktırmadan takip etmeye çalışıyordu, dedi.

Türk basını bir çalışkan kalem erini daha yitirdi. Son yolculuğunda uğurlayamadığım için çok üzgünüm.

(Milliyet Sanat Dergisi - 2 Ocak)

⊙

ARİF NİHAT'I ANIŞ

Ahmet KABAKLI

5 Ocak 1976, şiirlerini ve insanlığını, nüktelerini ve karakterini özlediğimiz merhum Arif Nihat Asya'nın birinci ölüm yıldönümü idi. Milletimiz, maneviyetimiz, tarih ve sanatımıza âşık şairi, kendi mısraları ile anmak çok daha güzel olacak. Eşi Servet Asya hanımefendiye teşekkürler ederim. Şairin, —hiçbir yerde çıkmamış— kendi «Şeb-i arus»unu vefat kavuşma gecesi ve başka duygularını anlatan birkaç parçasını göndermek lutfunda bulunmuş. Yayımlıyorum:

«Yıkanıp süslenip tabutlanmak;
Halka i'lândır cülusumuzu...
Sonra her yıl bizim de kutlayacak
Çıkar elbet şeb-i arus'umuzu.»

DOST adlı şu şiirinde de (hicri 604) tarihi çıkıyor:

«Bu dünyada
Var nice dost;
İçlerinde
Sen yüce dost!»

Şu zarif kıt'a ise âşık Kerem'in gerçek, İlâhi aşkını dile getiriyor. Tıpkı kendi gönlü gibi:

«Gidiş bahçeye, yalıya değil
Ve aşkı o ipek saçlı'ya değil
Yoktu «Aslı» diye bir kadın... Kerem
Aslı'na âşıktı, Aslı'ya değil.»

(Tercüman 7 Ocak)

⊙

Ölümünün 3. yıldönümünde Sabahattin Eyüboğlu

EYUBOĞLU'NUN DÜŞÜNCESİ

Azra ERHAT

Sabahattin Eyuboğlu'nun düşüncesi çok yönlü olduğu kadar, özgün kökenlere dayanan ve bu kökenler üstünde tutarlı bir gelişme yaşamış bir düşüncedir. Eyuboğlu'yu andığımız birinci ölüm yıl dönümünde Yaşar Kemal «yaşayarak düşünmek» kavramını ortaya atmış bu tanımı, birden aydınlığa ermiş insanın coşkusunu içinde Eyuboğlu'nun yaşamındaki birçok alanlara uygulayıp sermişti gözümüzün önüne. Üçüncü anma yılı olan 13 ocak 1976 günü Yaşar Kemal bu kez «Köylü Kökenli Düşünce» diye ikinci bir kavram dile getirdi: «Sabahattin Eyuboğlu Batı düşüncesini öykünmeden benimseyen, Türk köylüsüne özgü baş kaldırıcı ve atılımcı tutumu batılı akılcılıkla birleştiren bir düşünürdü» dedi. Böylece Eyuboğlu'nun eşine pek rastlamadığımız özgünlüğü ile Anadolu'nun köylü geleneğine olan eğilimine ışık tutmuş oldu.

Bu tanımların ikisi de doğrudur: Eyuboğlu, düşüncesini sapına kadar yaşamış ve yaşatmıştır. Ölümünden üç yıl sonra bugün de, daha birçok yıllar sonraki yarınlarda da bu düşüncenin yaşayacağına inanıyorum. Biz dostları Eyuboğlu'nu sağlığında yaşadığımız gibi bugün de yaşıyoruz. Her birimiz yaşayarak düşünmenin ne olduğunu sürü ile örnekler ile vererek anlatabiliriz, ama Eyuboğlu, bugün dünyadan göçmüş düşünürün arı ve mutlu yaşamını sürdürmektedir. Geçmişin belleğimizde az çok tozlanmış, ya da çarpıtılmış anıları ile onu tanımlamak, incelemek yakışık almaz artık. Kendi dili, kendi sözü, kendi edimiyle kendisini konuşturmak zamanı gelmiştir. Düşüncesini en ufak ayrıntılarına dek, duygusunu tüm renkleriyle ortaya sermiş, insan yaşamının türlü çeşitli halleri karşısında tutum ve davranışını tam bilinç ve amaçla saptamış bu düşünürü elbette ki birkaç sayfalık bir yazıda kapsamak olanağı yoktur. Sabahattin Eyuboğlu üstüne çok kitaplar yazılacağını biliyorum. Bunun bugün değil, yarın olacağı da şurdan belli ki bu yıllık anısına hazırlanması düşünülen kitap gerçekleşememiştir. Bir kitaba sığmaz çünkü Sabahattin Eyuboğlu. Benim burada yapabileceğim, ilerdeki incelemelere kaynak olabilecek yazılarına parmak basmaktır.

Karşımızda iki toplu yapıt duruyor: biri yaşamı sırasında Şükrân Kurdakul eliyle hazırlanmış «Mavi ve Kara», ikincisi ölümünden sonra eşi Magdi Rufer ve dostu Vedat Günyol emeğiyle düzenlenmiş «Sanat Üzerine Denemeler» adlı kitabı. Bu iki kitabı gözden geçirirken şöyle bir gelişim çizgisi saptanabilir.

1. Yazımsal - düşünsel dönem: 1935-1939/40
2. Edimsel eğitsel dönem: 1940-1947
3. Siyasal toplumsal dönem: 1947-1973.

Eyuboğlu'nun düşüncesindeki bu üç aşama yaşantısına koşut olarak izlenebilir. Birincisi yazınsal - düşünsel diye nitelediğim evre Fransadan döndüğü 1935 yıllarında başlar. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde doçenttir ve aldığını kuruşu kuruşuna vermek çabasındadır: Genel kültür sorunlarını insancı bir görüşle inceler, batılaşma ve batılaşma süreci içinde ulusal değerleri koruma, değerlendirme ve işlemeyi dil, edebiyat ve sanat konularında gerçekleştirir. Özellikle eski yeni çelişkisini tartışarak, şiirin gelişmesine ışık tutar, Ataç'la birlikte ve ondan daha olumlu bir davranışla yeni Türk şiirinin doğumuna öncü olur.

EYUBOĞLU'NUN MUTLU DÖNEMİ

1939 yılı sonlarında Talim ve Terbiye üyesi olarak Ankara'ya gelir. Köy Enstitüleri girişiminde düşünce birikimini kendi toprağı üstünde kendi insanına uygulamak fırsatını bulur. Aynı zamanda ulusal geleneği yaşayarak filiz verme yollarını arar ve bulur. Bu dönem Sabahattin Eyuboğlu'nun yaşadığı en mutlu dönemdir, kendi kişiliğinin ve kendi halkının özüne, bilincine varır, batılı yöntemleri uygulayarak Anadolu insanını eğitme ve özgün bir gelişmeye itelemeyi başarır. Yaşayarak eğitmenin uygulamasını da felsefesini de o dönemde gerçekleştirir. Mutlu dönemdir, çünkü kanımca Eyuboğlu ömrünün sonuna kadar bu dönemin özlemini çekmiş, başka yollardan o mutlu uygulamayı denemeden hiçbir zaman vazgeçememiştir: «Mavi Yolculuk», «Pazartesi Toplantıları» da gerçek uygulamadan kopmuş insanın daha dar çevrede de olsa gerçekleştirmeğe çalıştığı bu eğitsel uğraşın belirtileri sayılmalıdır. Film gibi geniş kitlelere seslenen bir sanata gönül vermesi de ondandır.

TÜRK DÜŞÜNCESİ

1947'de kara ve gerici güçlerin bir bıçak vuruşuyla sona erdirdikleri bu dönemden sonra Eyuboğlu'nun düşüncesi siyasal toplumsal niteliğe bürünür: kültürün, sanatın, edebiyatın ve eğitimin siyasal toplumsal içeriği, değeri, mavi ve karası üstünde durup düşünür Eyuboğlu. Bir kavram onun ülküsünün odak noktasıdır: HALK. Ama yukarda saydığım yazın ve sanatla ilgili çabaları durmuş değildir, asıl verimli evrelerini yaşar. Türk aydınının ilk görevi bildiği Batı düşüncesini aktarma, düşün yöntemlerini uygulama, uğraşı çeviri çalışmalarında doruğuna ermiştir bu dönemde. Eğitsel girişimleri de tutarlı bir gelişme içinde yetkinleşip filizlenmektedir. Bizi şaşırtan ve çoğumuzun bugün bile anlayamadığı fırıldak yapmaya kadar varan yaratıcılığı, insana mutlu olmayı el becerisiyle öğretme, sanatla şiiri her düzeyde, her yaşta, her inanıştaki toplumsal güçlere yayma çabası ile ortaya çıkmaktadır. Bu ülküsü sapasağlam solcu, özgürlükçü, halkçı ve evrensel olduğu kadar ulusal bir taban üstüne kuruludur. Bence Sabahattin Eyuboğlu'nun düşüncesi bu ögeleriyle Atatürk devrimlerinden doğma Cumhuriyet döneminin aynası olan Türk düşüncesinin ta kendisidir.

ÖĞRETİMİN KURUCUSU

Bu düşüncenin zenginliği içinde bir niteliğine daha parmak basmak isterim: Sabahattin Eyuboğlu bir öğreti adamı değildir, ya da sıkı kalıplar aşan, yalnız ulusal ve toplumsal gerçeklere dayanan gerçek, özgür ve özgün öğretinin kurucusudur. Herkesin hoca bildiği bunca kuşaklara yaşamın her alanında aydın kişi olmanın sırrını açtığı bu büyük insan öğreticilikten kaçınır, tiksinir, derslerinden hiçbirinin «ders» niteliği taşımamasına önem verirdi. Onun düşüncesi öyle doğal, öylesine candan, gönülden kopma ögelerle yoğurulmuştu ki, bir sevgi merhabasından öteye gitmez gibi görünür, bu nedenle içimize işler, yalnızca insan, özgür, mutlu olmamızı sağlardı.

(Cumhuriyet 17 Ocak)

⊙

ANADOLU DESTANI

Sabahattin BATUR

Sabahattin Eyuboğlu kendini bütün yaşam ile insanların ve doğanın güzelliklerine adamıştı. Ta ilk kaynaklardan günümüze değin, özgün ve güçlü düşünürlerden, sanatçılardan çeviriler yapmış, yakınlarına, dostlarına yolladığı mektuplarda şiirler yazmış, resimler «hat»lar çizmişti. Kimi mektupları ise, günün sorunları üzerine deneme niteliğindeydi.

Köy Enstitülerini yaparken öğretme ve öğrenme imecesi içinde bulmuştu kendisini. O kadar severek tutulmuştu ki işine, başdöndürücü bir uğraş, sevgili ve saygılı yaşamın tek anlamı olmuştu.

Tarih bilinçi, doğa ve insan sevgisi nerelerden, hangi uzak kaynaklardan beslendiğimizi bilmek değildir sadece, Onlara herkesin eğilip yaklaşmasını sağlamaktır belki de. Sabahattin Eyuboğlu'na uygun düşen tutum ve davranıştır bu. Sezdiği doğruya yaklaşma, güzele varma yollarını, yakınlarına uzaklarına cömertçesine açıp göstermek ister. Sinema bunun için en elverişli bir araçtır. Üstelik yitirdiklerini bir başka açıdan, bir başka yönden kazanmak çabası uğraşına kalkışır böylelikle. Nice hazırlık aşamalarından sonra bilgisine ve beğenisine güvendiği arkadaşı Mazhar Şevket İpşiroğlu ile birlikte yola çı-

karlar. Kendi deyimi ile, «kader birliği» ederler. Anadolu'nun geçirdiği çeşitli uygarlık devirlerini göstermek isterler. Ve 1954 - 1955 yıllarında yoğun bir biçimde çalışmaya başlarlar.

Sabahattin Eyuboğlu, «Anadolu Destanı» diyerek adlandırdığı, bu sanat tarihi konularını şiirsel bir biçimde, sinema dili ile işlemeyi koymuştu aklına. Yepyeni ve olanakları alabildiğine elverişli bir alanda çalışmak sevinci yüreğini ısıtıyor, içini aydınlatıyordu. Anadolu'nun türkülerine sinmiş, kilimlerine renk ve biçim vermiş, duygusuna, düşüncesine girmiş, uygarlıklarıydı üzerinde çalışılacak alan... Akla gelmez zorluklarla karşılaşılsa bile böyle bir işin içinde olma sevinci, mutluluğu hepsini yeniyordu.

Sanat tarihinin çerçevesinde, üstünde yaşadığımız toprakların geçirdiği çevreler yaprak yaprak, dilim dilim verilmeye başlandı.

1955-1956 yıllarında yapımı biten ilk filmin adı «Hitit Güneşi»dir. O güne gelinceye kadar kısa süreli, belgesel film denemeleri olmasına karşılık sonuç umulanların bile üstüne oldu. Nitekim, 1956 yılında bu filme katıldıkları «Berlin Film Festivali»nde «Gümüş Madalya» ödülünü kazandılar. Bundan sonra, 1958-1959 yıllarına değin M.Ş. İpşiroğlu ile çevirdikleri «Siyah Kalem», «Surnâme», «Göreme Karanlıkta Renkler» ve «Anadolu'da Roma Mozaikleri» adlı filmlerin yapılmaları bitirilerek seyirci önüne çıkarıldı.

1960 günlerinde ulusça alkışlanan, sevinçle karşılanan bir «Ak Devrim» gerçekleşti memleketimizde. Özellikle aydın kesimi coşkudan kanatlanıp uçmakta, mutluluklar içinde yüzmekteydi. Hele Sabahattin Eyuboğlu'nun sevincini, coşkusunu anlatmak güçtü. Coşkunlar içinde geleceğin kapıları çelenklerle süslenedursun, mutluluk türküleri birbirini susturakosun, birdenbire yarasa gibi bir söylenti dolaştı dillerde: Sabahattin Eyuboğlu da 147'ler içindedir. Bu da ne demekti? Nasıl olurdu? Neydi ellerindeki ölçüt? Herkes suspus olmuştu. Bulunamadı bu soruların karşılığı.

Ama yılmadı, yıkılmadı bizimki. Ulus korkunç bir uçurumdan kurtulmuştu ya, sen ona bak. Olsa olsa bunda bir yanlışlık vardı. Gün olur, eğriler de düzelir.

İnanılmaz bir şeydi bu. Sabahattin Eyuboğlu kendisine bu oyunu oynayanları nerede ise savunuyordu. Aslında ikinci kez bütün varlığı ile tutunduğu dal eline gelmişti. İçinde ta derinlerde yeniden bir yerleri kırılmış, kopmuştu. Ama hiçbir biçimde yenilginin uydusu, tutsağı olmak istemezdi. Sonsuz alçak

gönüllülüğü içindeki kendine güveni ile yine o bitmez tükenmez türkülerini söyledi, fırıldaklarını yaptı, yaptı, yele tuttu...

Elbet o günler de geçti. Anlaşıldı bir yanlışlık yapıldığı ve yeniden kürsüsünün, işlerinin başına çağırıldı. Fakat, uymadı bu çağırıya, dönmedi eski yerine. Yalnız Teknik Üniversitedeki görevi başında kaldı. Öyleyken başlanmış işleri sürdürmeye çalıştı. Bu defa Macit Gökberk'in desteği ve Aziz Albek'in yardımcılığı ile bırakılmış yerden başladı işe. 1962-1963'den 1972 yılına değin sürdürülen çalışmalarla dört kısa süreli belge filmi daha kazandırdı Türk kültürüne: «Nemrut Dağı Tanrıları», «Eski Antalyanın Surları», «Ana Tanrıça», «Karagözün Dünyası» bu aradaki çalışmanın ürünüdürler. Bunlardan sonuncu film olan «Karagözün Dünyası» 1972 yılında Madrid Film Festivalinde «Gümüş Kuğu» ödülünü kazanmıştır.

Eczacıbaşı İlâç Fabrikasının hazırladığı «Yaşamak İçin», «Renk Duvarları» adlı filmlerin yapımında da yardımcı oldu. Bütün belgesellerde düşülebilecek bir açmaza elden geldiğince düşülmemiştir bu filmlerde. O da kör gözün parmağına, öğretici (didaktik) olma açmazı ve korkusudur. Üniversitenin çalışma alanı içinde olup da bundan kaçınmak büsbütün güçtür. Alçak gönüllü, uysal başlı, yumuşak bir davranış biçimi ile bu güçlükler yenilebilmiştir. Yoksa, büyük harflerle yazılmış ders kitapları, kalın gözlüklü, davud sesli öğretim üyeleri, müzelerin tozlu ve karanlık camekânları arasında öğretimsel çaprazlara girilebilirdi. Bereket versin imece sihirbazımız, beğenisini çalıştığı herkesle bölüşmesini bilen ustamız, bütün bu olumsuz etkenleri ortadan kaldırmasını bilmiştir.

Filmler, Anadolunun kimi kır kıraç, kimi bir tutamlık çalı çırpı diplerine gizlenmiş yapıtların çevresinde, oldukları yerlerde çekilmiştir. Artık tarihin karanlıklarına karışmış, bitmiş tükenmiş sandığımız yaşama biçimleri, inançlar, beğeniler ve uygulamaların bugün üzerinde yaşayanlarca hala saklanmakta olduğu vurgulanmıştır. Geçmişin derinliklerinden aktarılagelen bu benzer davranışlar filmlerin akışı içinde en güzel bir biçimde verilmiştir. Öyle, başına kakarcasına «bilmiyorsan öğren» dercesine değil... Usulcacık ve sözü uzatmadan.

Kırda bayırda, yarı toprak üstünde, yarı toprak altında yapıtlarda, kalıntılarda gösterilenlerden o yörenin doğası, doğal güzellikleri, bitki örtüsü, ürünleri ve hayvanları arasındaki uyuma, benzerliklere geçilerek içten ve dıştan bir devingenlik (dinamizm) sağlanmış olur. Böylelikle kısa süreli belgesel filmlerin çoğunlukla düştükleri bir donukluğa ve durukluğa düşülmemiş olur.

Bütün bu çalışmalara bakarak Sabahattin Eyuboğlu'nun bir sinema ustası olup olmadığı konusunda tartışmaya girecekler bulunabilir. Biz de saygı ile eğilir bakarız bu arada söylenenlere. Ama, daha kimseciklerin denemediği, örnekler vermediği bir alanda şaşılacak bir anlayış ve sezgi ile bu denli yaklaşımlara vardığını, ustalık düzeyinde yapıtlar verdiğini de kimse yadsıyamaz. Bir olanak bulabilse, salt sinema dilini kullanarak bir kaç film denemek niyetindeydi... Düşüncelerini dost toplantılarında oluşturup duruyordu. Bunlardan birisi «Hamalın Sırtındaki Ayna», öteki de «Sırtındaki Küfesi ile Gezinen bir Fırıldakçı» idi. Bunlar onun gerçekleşmemiş düşleri olarak kaldı.

(Cumhuriyet 17 Ocak)

⊙

Ölümünün 14. yılönümünde Ahmet Hamdi Tanpınar:

OLAĞANÜSTÜ BİR ÖĞRETİCİ, ŞAİR, HİKÂYECİ VE ROMANCI...

Atilla ÖZKIRIMLI

Öldüğü günü hatırlıyorum. Koridorlarda dolaşıyor hocanın yolunu gözlüyorduk. Daha gelmemişti. Ocak ayındaki dersleri de hemen hemen boş geçmişti zaten. İyice üşütmüştü. Son gördüğümüzde öksürüyordu. Bir söylenti dolaştı o sıra: «Hoca dün Kurul'da fenalık geçirmiş.» Ardından kara haber patladı «Tanpınar ölmüş. Kalp... Haseki'deymiş.» Aylardan ocaktı, 24 ocak 1962; günlerden de çarşamba.

Haseki'yi de hatırlıyorum. Kapıdan bırakmadılar bizi. Yapılacak bir şey yokmuş artık. Hastanenin morgundaymış. Sonra kızarmış gözler... Cenaze töreninin düzenlenişi... Süleymaniye'den alınıp Rumeli'ne götürülüşü... Hocası, dostu Yahya Kemal'in yanına gömülüşü...

SIRADAN BİR ÖĞRETİCİ DEĞİLDİ

Bir öğretici olarak öylesine uzaktı bizden ve öylesine erişilmezdi ki... Babacan görünüşlüydü, büyüklenmezdi, seminerlerde sigarası ağzından düşmezdi, kimi zaman çakırkeyif olurdu. Ama öyle şeyler anlatırdı ki, tek kelimesini anlamazdık. Ahmet Midhat diye başlardı derse; bir de bakardık Balzac'tan,

Dostoyevski'den söz ediyor. Ya da Madam Bovary'nin bir davranışını, söz gelimi çocukken şapkasını havaya fırlatışını anlatıyor, bu davranışının nedenlerini açıklıyor. İşte erişilmezliği buradaydı. Coşuyor, kendinden geçiyor, dersi unutuyordu. Onun sıradan bir öğretici olmadığını, kuralları çiğnediğini, basmakalıbı yıktığını seziyorduk. Ama bu sezgi, bilinçli bir kavrayışa dönüşemiyor, dönüşemediği sürece de onu olağanüstü kılıyordu. Bu olağanüstülük bir bilgi deposu olmasından değil, engin bir kültürü bütün benliğiyle yaşamasından geliyordu.

Bütün hayatı, 1942 46 yılları arasındaki milletvekilliği dışında, öğretim kurumlarında geçmişti. Babası kadı olduğu için ilk ve orta öğrenimini değişik illerde yapmış, deyim yerindeyse, «çocukluğu imparatorluğun sınırları içinde» dolaşmakla geçmiş, Baytar Mektebi'ndeki bir yıllık denemeden sonra da Edebiyat Fakültesi'ne girmişti. Fakülte'yi 1923'te bitirdi. Erzurum, Konya ve Ankara liselerinde Gazi Terbiye'de, Kadıköy Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği yaptı. Ahmet Haşim ölünce (1933) de Güzel Sanatlar Akademisi'ne, ondan boşalan yere atandı. Sanat tarihi, mitoloji ve estetik okuttu. Daha sonra Hasan Ali Yücel tarafından Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Yeni Türk Edebiyatı profesörlüğüne getirildi (1939). Kırk altı seçimlerinde CHP'ince aday gösterilmedi. M.E.B. müfettişliğine atandı. Çok geçmeden Akademi'deki derslerine döndü. 1949'da da bir kararnameyle ölümüne kadar sürdüreceği Edebiyat Fakültesi'ndeki eski görevine getirildi.

SANAT ANLAYIŞI

Tanpınar, incelemelerinden şiir, hikâye ve romanlarına kadar yansıyan sanatçı kişiliği ve yapıtlarına egemen olan sanat anlayışı üzerine şunları söyler: «Musul'da 1916'da bir tesadüfle Haşim'in birkaç şiirini, bilhassa Şi'r - i Kamer'leri okumuş ve onun garip, akıcı, maddesiz hüznü içime çökmüştü.» Bu ilk etki Yahya Kemal'le bütünlenir: «Yahya Kemal'in üzerimdeki asıl tesiri şiirlerindeki mükemmeliyet fikri ile dil güzelliğidir.» Antalyalı Genç Kıza Mektubunda da asıl estetiğinin Calery'yi tanıdıktan sonra oluştuğunu ve bu estetiği rüya sözcüğüyle «şuurla çalışma fikirleri» çevresinde toplamanın mümkün olduğunu belirtir. Ya da «musiki ve rüya.» Sonra şiir anlayışını tanımlar: «En uyanık bir gayret ve çalışma ile dilde rüya hâlini kurma.» Bu anlayış, kuşkusuz bir biçim disiplinini gerektiriyordu. Tanpınar da heceye yönelir.

Çünkü amacı, bizim kendimize özgü sesi yakalayabilmektir. Yine ona göre, «kendi benliğimiz, hayat tecrübemiz» bu sesle dile girmektedir.

ŞİİR SUSMA İŞİDİR

Önce bir şairdir Tanpınar, hikâye ve romanları şiirlerini izler: «Şiir, söylemekten ziyade bir susma işidir. İşte o sustuğum şeyleri hikâye ve romanlarımda anlatırım. Onun için mümkün olduğu kadar kapalı âlemler olmasını istediğim şiirlerimin anahtarlarını roman ve hikâyelerim verir. Mamafih roman anlayışım şiir anlayışımdan fazla ayrılmaz. Orada da rüya kelimesi için söylediğim şeyler, hatta rüyanın nizâmı hâkimdir. Şu farkla ki, şiirde dolayısıyle kendimin, hikâye ve romanlarımda kendimle beraber mümkün olduğu kadar hayatımın ve insanların —kendimden başkalarının— peşindeyim. Ve başkalarına ait zamanın peşinde...»

Böylece hikâye ve romanlarında insanın iç dünyası, psikolojisi, nesneyle ilişkileri zaman ve rüya temlerinin güdücülüğünde kimi zaman bilinçaltına yönelen bir anlatımla verilir. Anlattığı insanı toplumdan soyutlamaz; onu toplumsal bir çerçeve içine yerleştirir. Onda her şey biraz da «tecrübe» dir. Hikâyelerini de, romanlarını da kendi hayat tecrübesinden çıkarır. Kendisiyle, kendi dışındaki hayatla hesaplaşır bir bakıma. Selâhattin Hilâv, onun «her şeyden önce, bilinç, düşünce ve duygu hayatını dile getirmek isteyen bir romancı olduğunu» söylerken haklıdır.

Tanpınar'ın ilk şiiri Celal Sahir'in çıkardığı Altıncı Kitap'ta yayımlanır (Musul Akşamları, 1920). Bunu 1921'de Dergâh'taki şiirler izler. İlk makalesi Görüş (Şiir Hakkında, 1930), ilk hikâyesi de Ağaç dergisinde yayımlanır (Geçmiş Zaman Elbiseleri, 1936). Önce Tan'da ve 1938'den başlayan Cumhuriyet gazetesinde sürekli yazıları çıkar. İlk kitabı ise bir monografidir: Tevfik Fikret, 1937. Romanı 1944'te gelir, ama Ülkü'deki tefrika tamamlanmaz (Mahur Beste).

BÜYÜK BİR ROMANCIDIR DA

Önceleri şiir, deneme, eleştiri ve incelemeleriyle kendini kabul ettiren Tanpınar'ın hikâye ve romanları, uzun süre belli bir okuyucu sınırını aşamamış, aydınların dikkatini çekmemiştir. Oysa ölümünden on yıl sonra Huzur'un ikinci basımı ilgiyle karşılanır ve değişik çevrelerde tartışma konusu olur.

Onu bir romancı olarak değerlendirenlerin hepsi, temelde ayrı düşünceler öne sürseler de bir noktada birleşirler: Tanpınar, Türk edebiyatının gelmiş geçmiş en büyük romancıları arasındadır.

Bu yargı ne yanlıştır, ne de şaşırtıcı. Ama bir yanlışlığın altını çizdiği için ilginçtir: Önyargıların ve toptancı genellemelerin yanlışlığıdır bu. Romancı Tanpınar 1972'de anlaşılabilmiştir. Ne yazık ki üslupçu oluşu, dil yoluyla bir büyüye ulaşmak istemesi, tefrika olarak kalan romanlarını yeterince işleyememesi, okurla bağlantı kurarak yaygınlaşmasını önleyen en önemli engeldir. Anlattıklarıyla yaşadığı dönemi aşan Tanpınar, diliyle günümüzün gerisine düşmektedir.

(Cumhuriyet 24 Ocak)

⊙

BİR DÜŞÜN ADAMI OLARAK A. H. TANPINAR

Hilmi YAVUZ

Bir düşün adamı olarak Ahmet Hamdi Tanpınar'ın önemi, Türk kültürünün tarihselliği konusunda öne sürdüğü tezlerin özgünlüğüne bağlı olduğu kadar, bu tezlerin, oluşturulup açıklandığı dönemin politik koşulları açısından, çok şaşırtıcı olmalarından ileri gelir. Kültürümüzün tarihsel gelişiminden kesin bir «kopma»nın yürürlüğe konulduğu, Türk toplumunun geleceğini belirleyecek yaşam biçimlerinin ancak bu «kopma»yla gerçekleşeceği düşüncesinin egemen kılındığı politik bir ortamda Tanpınar, bu «kopmanın» ortaya çıkardığı temelli sorunlara yaklaşma cesaretini gösterir. Tanpınar'a göre «bir medeniyet, herşeyden evvel derin bir mâziden gelen bir kültür yığılması, bir kültür toplanmasıdır» (1). Tanpınar, kültürümüzün tarihselliğinin bir «devam ve bütünlük fikrine» dayandığını (2), Tanzimat'tan sonra bu «devam ve bütünlüğü» yitirdiğimizi saptayarak işe başlar. Batılılaşmanın Türk toplumuna özgü «hayat şekilleri»nde meydana getirdiği «kopma», işte bu «devam ve bütünlük fikri'nin kay-

---

(1) A. H. Tanpınar: «Yaşadığım Gibi»; Türkiye Kültür Enstitüsü Yayınları; İstanbul 1970; sayfa: 181.

(2) A. H. Tanpınar: a.g.e; sayfa: 27.

bolmasıyla kendini belli etmektedir ona göre. Tanpınar şöyle der:

«Selçuklular devrinde Anadolu kapılarını zorlayan insanlar, yeni vatanı benimseyen ilk kurucu nesiller, Osmanlı fâtihleri, bütün siyasî düzensizliklerine rağmen bize Itrî'nin dehâsını ve Nailî'nin dilini veren, zevkimizin o tam inkişaf ve istikrar devri onyedinci asır sonunun insanı elbette birbirlerinden çok farklıydılar. Fakat aynı zamanda birbirlerinin devamıdırlar da. Vâni Efendi'de Zembilli Ali Efendi, Zembilli Ali Efendi'de ilk İstanbul Kadısı Hızır Bey, Bursalı İsmail Hakkı'da Aziz Mahmud Hüdai, Hüdaî'de Üftâde, Üftâde'de Hacı Bayram, onda Yunus Emre, Yunus'ta Mevlânâ aynı ocağın ateşiyle devam ediyordu.»

Batılılaşma ile gerçekleşen dönüşüm, bir «medeniyet değişmesi» sorunu ortaya çıkarır. «Bir medeniyetten öbürüne geçmemizin getirdiği» bu ikilik, Tanpınar'a göre, «evvelâ umumî hayatta başlamış, sonra cemiyetimizi zihniyet itibariyle ikiye ayırmış, nihayet ameliyesini derinleştirerek ve değiştirerek fert olarak da içimize yerleştirmiştir». Tanpınar, bu ikiliği, bir mektubunda da «çift maksatlı yaşamak» olarak deyimlendirir ve bu anlamda, kültür sorunumuzu daha sonraki yıllarda benzer bir yaklaşımla ele alan Kemal Tahir'le tanılamada (teşhiste) birleşir. (Kemal Tahir'in, Batılılaşmadan sonraki Türk toplumunu «çift gerçekli toplum» olarak deyimlendirdiğini, bu arada, anımsayalım).

Tanpınar, önce «umumi hayatta» başladığını, daha sonra da insanda bir iç bölünmesi biçiminde kendini gösteren bu ikiliği, Türk toplumunun «aklileşememesine» bağlar. Galiba Tanpınar'ın düşüncesinin özgün yanı da buradadır. Bildiğimiz gibi, «aklileştirme» Fransızca deyimiyle, «rasyonalizasyon», Alman toplumbilimcisi Max Weber'in Batı toplumlarına özgü gelişme dinamiğini açıklamakta kullandığı kuramsal bir kavram, Rasyonalizasyon, insanların birbirleriyle ve çevreleriyle olan ilişkilerini gözönünde tutarak, yaşamın, iş bölümü ve faaliyetlerin koordinasyonu yoluyla daha büyük bir etkinliğin ve üretimin sağlanması doğrultusunda örgütlenmesi demek (3). Weber'in «rasyonalizasyon» kavramını tanımlarken, insanların birbirleriyle ve çevreleriyle olan ilişkilerini vurgulayarak insan faaliyetlerini daha etkin kılan bir üretimin gerçekleşme-

(3) Julien Freund: The Sociology of Max Weber; Vintage Books; New York, 1969; sayfa: 18.

sinden söz etmesi, Tanpınar düşüncesinin açıklanması bakımından önemli. Çünkü Tanpınar, «istihsal» (üretim) kavramını tamamı tamamına Weber'in kullandığı anlamda kullanır. Weber sisteminde yaşamın, daha üst düzeyde bir üretimi sağlayacak biçimde örgütlenmesi anlamına gelen rasyonalizasyon kavramı da Tanpınar'da bu anlama gelir. Tanpınar şöyle der: «Hülâsa biz, Comte'un tasnifinde dinî devreden çıkmış değiliz. Ben bu meselelerde kendime göre bir hal çaresine vardığım için, o kadar şaşmıyorum. Bizi ancak çalışma şeklimiz değiştirebilir. Türkiye sanayileşecek ve aklîleşecek. Yeni köy, yeni ev, yeni iş şekli, yeni insan.» (4)

Tanpınar'ın bir yandan, kültür bütünlüğünün ve devamlılığının birbirinden farklı «Hayat şekilleri»nde somutlaştığını belirtirken, öte yandan «Yeni İnsan»dan söz etmesi, ilk bakışta, çelişik görülebilir. Oysa, Tanpınar düşüncesinde bu, bir çelişme değildir. Şöyle: Ona göre, birbirinden farklı olmasına rağmen, bu «Hayat Şekilleri», aynı zamanda «birbirinin devamıdır da.» Demek ki, gerçek «kopma», batılılaşmadan sonra ortaya çıkan farklı «Hayat Şekilleri»nde, bunların iç insana yansımasında değildir; asıl «kopma», bu farklı «Hayat Şekilleri»nin kendisinden öncekilerin bir devamı olmamasındadır.

Tanpınar, bu kesiklik karşısındaki çözüm yolunu, yani batıdan alınan «Hayat Şekilleri»ni, Türk kültürünün tarihselliğine bağlanmanın yolunu, «aklileşme» de bulur. Onun «Hayat Şekilleri» dediği ideolojik yapı, ancak aklileşmenin getireceği «yeni köy, yeni ev, yeni iş şekli»nde bu devamlılığa ve bütünlüğe kavuşabilir. Tanpınar'ın burada sanayileşme ile aklileşme arasında kurduğu karşılıklı bağıntı önemli. Sanayileşmeyi, ancak, Türk toplumuna özgü «Hayat Şekilleri» içinde gerçekleştiği ölçüde, «aklî» bulur Tanpınar. Başka bir deyişle, sanayileşme, Tanpınar'da, ancak geleneksel Türk toplumunun yapısına uygun bir tarzda gerçekleştiği ölçüde, aklî (rasyonel) olacaktır. Yâni Tanpınar, kültürde ve tarihte bütünlük ve devamlılığın sağlanmasını, kopukluğun ortadan kalkmasını sanayileşmeye bağlarken, bunun geleneksel ideolojik yapısı, belirli bir tür ve Türk toplumuna ters düşmeyecek bir sanayileşme olduğunu savunur.

Bu, ancak bir çeşit sanayi korporasyonu idealidir. «Huzur» romanında halka dayalı bir üretim, büyük ve planlı bir iş ha-

---

(4) A. H. Tanpınar'ın Mektupları (hazırlayan: Zeynep Kerman); Kültür Bakanlığı Kültür Yayınları; Ankara 1974; sayfa: 274.

yatı açılması konusunda İhsan'ın dile getirdiği düşünceler, Fransız yazarı Charles Maurras'ın, bu yüzyılın başında, Action Française'de savunduğu düşüncelere tıpatıp uyar. Maurras'a göre, devlet yönetiminde merkezi hükümetin yetkileri iyice kısıtlanmalı ve «yeni bir yönetici sınıfın ortaya çıkmasını sağlamak için büyük toprak işletmeleri ve sanayi korporasyonları» kurulmalıdır. Maurras'ın Fransa'da sanayileşmenin getirdiği derin toplumsal sarsıntılar karşısında, bu sarsıntılardan sorumlu tuttuğu burjuva sınıfının yerini alacak bir «cemaat ideali» ardında olduğunu unutmamak gerek (5). Tanpınar da, Türk toplumuna özgü bir sanayileşmenin, yani «aklî» (rasyonel) bir sanayileşmenin, ancak ortaçağ Türk - İslâm esnaf loncaları doğrultusunda gerçekleşirse, kültürdeki «devamlılık ve bütünlük» düşüncesinin, koptuğu yerden yeniden bağlanacağı kanısındadır. Maurras'ın «Sanayi Korporasyonları» tasarısı, bu yüzden, Tanpınar için ideal bir sanayileşme biçimidir.

Görülüyor ki Tanpınar, kültürün devamlılığı ve bütünlüğü, aklîleşme ve sanayileşme arasında temelli karşılıklı bağıntılar bulunduğunu ortaya koymaya çalışan bir düşünür. Ama o, tarihin nesnel gelişme yasaları içinde irdelemiyor kültür sorunlarını. Tarihin nesnel evrilmesinin getirdiği toplum biçimlerinin yerine, «İdeal bir cemaat» düşüncesini koyarak, sorunu ahlâksallaştırıyor. Ama, gene de, ilginç ve önemli bir düşünür Ahmet Hamdi Tanpınar.

(Cumhuriyet 24 Ocak)

⊙

AHMET HAMDİ TANPINAR'IN ŞİİRİ

Şükran KURDAKUL

Ahmet Hamdi Tanpınar, ilkin Dergâh dergisi (1921-23) nde yayımladığı şiir denemeleriyle yolunu arayan bir şair kimliğinde göründü. Yahya Kemal'in de belirttiği gibi, dergide Mustafa Şekib (Tunç, 1886-1958) in felsefe yönteminin izleyicisi durumunda olan yazarlar, şairler toplanmıştır. (1) Musta-

---

(5) Hilmi Yavuz: Felsefe ve Ulusal Kültür: Çağdaş Yayınları; İstanbul 1975; sayfa: 41 ve devamı.

1 — «Son neslin feylesofu Mustafa Şekib Bey ki, biz bu mecmuada usûl-i felsefesinin peyreviyiz.» (Dergâh, 20 mart 1922, Edebiyata Dair, sf. 121, 1971).

fa Şekib, Fransız düşünürü Bergson (Henri, 1859-1941)'un görüşlerine dayanan bir felsefe anlayışını yerleştirmeye çalışıyordu.

Yüzyılın başlarında felsefe ve edebiyat adamları üzerinde özellikle Marcél Proust) etkisi görünen Bergson, «Madde ve Bellek» adlı kitabının başında Berkeley'in adını anmadan dünyanın ancak bilincimizde mevcut bir imgeden ibaret olduğunu yazmıştı. «İdealizminin temeli, saf ve maddî olmayan bir süre kavramına dayanıyordu. Süre bilgisi ise ancak sezgi yoluyle elde edilebilirdi. Mustafa Şekib'in de Dergâh'taki yazılarında, Bergson gibi, «ruh»un yalnız «Zekâ ve akıldan ibaret olmadığı» savını felsefesine temel aldığı görülür.

Zekâ ya da aklı «Ruhun katılaşmış bir tabakası» olarak tanımlar. «Ruh yalnız akıldan ibaret değildir ve bu kabuğun altında her dakika kaynayan ve her an değişmeden yaşayamayan bir ateş bulunur. Ruh temelini oluşturan bu ateşten yoksun kalırsa zekânın da var olma gücü kalmaz.» (Ruha Bir Dikkat, Dergâh, sayı 4)

Ahmet Hamdi'nin de, hocası Yahya Kemal gibi, gelişimi içinde şiirini Bergson idealizmine dayanan bir düşün dünyasında aradığını söyliyebiliriz: Yahya Kemal'in şiirlerinde «ruh» kavramının geniş ölçüde işlenerek sonsuzluk ve ölmezlikle özdeşleştirilmeye çalışıldığı görülür. Ahmet Hamdi'yse zaman kavramını işler.

«Bergson'un zaman kuramının bütünüyle zamanı aradan kaldıran bir kuram olduğu» görüşünde birleşilmiştir. (B. Russel) Bu, Ahmet Hamdi'nin şiirine «Ne içindeyim zamanın — Ne büsbütün dışında» (Şiirler sf. 7) biçiminde yansımıştır. Bergson, süre bilgisinin ancak sezgi yoluyle elde edilebileceğini söyler. Bu, Ahmet Hamdi'nin şiirinde, «Kökü bende bir sarmaşık — Olmuş dünya sezmekteyim.» (sf. 7) biçiminde görülür. Her Şey Yerli Yerinde şiirinde (sf. 41) ise «Eşyayı tılsımlı bir uykudan» «aksetmiş gibi» varsayarak idealizme bağlılığını ortaya koyar. Öte yandan şiirlerinde sürekli bir rüya ortamı yaratmaya çalışmıştır Ahmet Hamdi:

«Bir garip rüya rengi» (sf. 7), «Başucunda her rüyanın» (sf. 12), «Sarışın buğdayı rüyalarımızın» (14), «Akşamın mercan dalları gibi - Suda olgunlaşan rüyası» (17), «Rüya işçiliğinde» (24), «O üst üste rüya» (26), «Bittiği an bu rüyanın» (31), «Ben her rüyayı zamana taşıyan yıldız kervanı» (33), «Belki rüyalarındır bu taze açmış güller» (42), «Rüyası ömrümüzün çünkü eşyaya siner» (42), «Ruyasiyle sanki kanlı bir çi-

çek» (50), «Bir rüyadan arta kalmanın hüznü» (59), «Belki de rüyası büyük cedlerin» (61), «Ölülerin rüyası» (63), «Sırrın gecesinde rüyaya daldık» (64).

Bu örneklere bakarak 37 parçadan oluşan bu kitapta düşe bağlı temaların işlendiği şiirlerin sayı yönünden de büyük oranlara vardığını düşünebiliriz. Bu düşsel ortam, doğaya bakarken de, nesnelerin bile «Bir garip rüya rengiyle» değiştiği sanılarına götürür Tanpınar'ı. Buradan itibaren, «İklimler dışında ezeli bahar» ve «Mevsimler içinde tükenmez yarın» (sf. 14) varsayımına kapılarak, «Yıldızların altın bahçesinde», «ebediyetinle geldik biz dize» (sf. 15) avuntusunu yaşam görüşü haline getirmek kaçınılmaz olur.

Belki bu nedenle çok dar bir şiir dünyası içinde kapanmış, bireysel duyguları işlerken bile duyumları genişliğe ulaşamamıştır. Kullandığı sözcükler arasında, zaman, rüya, hülya, ateş, güneş, bahçe, ufuk; yıldız; masal; mevsim çabuk dikkati çeker. Bu sözcüklerden birinin geçmediği şiir yok gibidir. Benzer temalara düşkün olmasından gelir bu durum. Buna bağlı olarak tamlamalar da birbirine çok benzer. «Sükûtun bahçesi» «Yıldızların altın bahçesi» (sf. 14), «Yosun bahçeler» (sf. 27), «Yaz bahçeleri» (sf. 36), «Küçük bahçe» (sf. 43). «Siyah Bahçe» (sf. 64), «Zaman bahçeleri» (sf. 74),.. «Ömrümün sabahı» (sf. 25), «Ömrüm çemberi» (sf. 23), «Ömrüm gecesi) (sf. 26), «Ömrüm gecesinde» (sf. 49), «Ömrüm gecesinde ve kader rüzgârında» (sf. 55).

Kolayca çoğaltılabilecek olan bu gibi örneklere bakarak tekrarların şairi diyebileceğimiz A. Hamdi, düşsel imgelerin bolluğuna karşın yalnız bir şiirde (Bursa'da Zaman) gerçeğe yakınlaşmaya çalışmıştır.

Şair, «Bursa'da» sözcüğüyle başladığı bu şiirde «Mekân» çiziminde gerekli olan ögeleri kullanırken, bu ögelerin tarih içindeki yer ve anlamlarını daha önce kimliğinde duyan bir kişinin alışkanlığı içindedir. Bu nedenle ilk kez karşılaşmanın olağanüstü coşku halleri yoktur. Aksine olağan bir duyarlığı yaşarken, «cami avlusu», «küçük şadırvan», «Orhan zamanından kalma bir duvar», «yüzlerce çeşme» gibi insan yapısı öğelerin «ovanın yeşili, göğün mavisi» dizesiyle, doğadaki yerini belirler. Yaşanmakta olanla, yaşanmış olanı birlikte duyarak, aşama aşama artan bir ilgiyle «geçmiş zaman» algılamaya başlar.

«Bir zafer müjdesi burda her isim
Sanki tek bir anda gün, saat, mevsim
Yaşıyor silirini geçmiş zamanın

Hâlâ bu taşlarda gülen rüyanın
Güvercin bakışlı sessizlik bile
Çınlıyor bu sonsuz devam vehmiyle.»

Eski kent, bir türbenin, cami ve çeşmelerin yarattığı çağrışımlarla şairin gözünde tarihle özdeşleşmiş, «bir mucize» değeri kazanmıştır. Üç beş sözcüğün anlam ve ses birliğinde bir olağanüstülüğü sergileme becerisi gösterir.

«Su sesi ve kanat şakırtısından
Billûr bir avize Bursa'da zaman.»

Şiirin ikinci bölümündeyse şair, yaşama hevesli olma çağında, «çinilere sinen kur'an seslerini» duyarak, «havayı dolduran uhrevi ahenkle» etkilenir. Ama,

«Bir ilah uykusu olur elbette
Ölüm bu tılsımlı ebediyette.»

dizeleriyle sonsuza ulaşmak ister. (2) Sonsuzluk kavramı, Raks, Yavaş Yavaş Aydınlanan, Bendedir Korkusu gibi şiirlerine yansımıştır.

A. Hamdi, üç dört şiiri dışında dört'lü kuruluşlarda rahat eden bir şairdir. Genellikle hecenin 6-5 ve 4-4 kalıplarını kullanırken ölçüye sığınmaz. Sözcüklerdeki sesli harflerin uyumunu gözönünde tutarak içten içe bir musikinin peşine düştüğü bellidir. Kendi deyişiyle, «Dilin asil ve saf oyunları»na aykırı gördüğü engellerden, pürüzlerden kurtulmaya çalışır. Sabırlı bir sözcük arayıcısıdır. Uzun deneyler, yazıp bozmalar sonunda okuyanlarda, «hayret ve heyecan çığlığı» koparacak düzeyi bulduğu kanısına varana kadar sürer çalışması. Bu nedenle kitabındaki birçok şiiri, dergilerde çıktıktan sonra, düzeltmelerden geçirmiştir. Kimilerinin adlarını bile değiştirir. «Bendedir Korkusu» ilk çıkışında «Yılan» (Varlık dergisi, sayı 31, 15 ekim 1934), «Uyanma» ilk çıkışında «Bahar» (Varlık dergisi, sayı 51, 15 ağustos 1935), «Yavaş Yavaş Aydınlanan» ilk çıkışında «Sfenks» (Varlık, sayı 22, haziran 1934), «Dönüş» ilk çıkışında «Bülbül» (Oluş dergisi, sayı 9, şubat 1939) adlarını taşıyordu.

---

2 — İlkin 1944'te çıkan Bursa'da Zaman şiirini Tanpınar kitabına 7 dizesini değiştirerek almıştır. «Sanki bir hâtıra sessizliğinden — Yüzlerce çeşmenin serinliğinden» (8. dize); «Yekpare bir anda gün saat mevsim — Sanki bir tek anda gün, saat, mevsim» (12. dize) yanında «Bir bahar uykusu olur elbette» dizesini «Bir ilâh uykusu olur elbette» biçimine getirerek, «bahar uykusu» yerine «ilâh uykusu» gibi çok değişik bir anlama götürmüştür.

Ahmet Hamdi'nin şiirlerinde uyaklar çoğunlukla özgündür. Anlamı bozmadan, kendisinden önce kullanılmamış uyaklar bulmaya özen gösterir.

Faruk Nafiz'de belli bir düzeye gelen hece ölçüsü, Ahmet Hamdi'de evriminin daha yüksek aşamalarına ulaşmış, özellikle Ahmet Muhib, Cahit Sıtkı gibi şairlere örnek olmuştur.

(Cumhuriyet 24 Ocak)

⊙

14. ÖLÜM YILDÖNÜMÜNDE TANPINAR

Şükran KURDAKUL

Ahmet Hamdi ve yaşıtları ilk geçliklerini I. Dünya Savaşı yıllarında yaşadılar. Savaşı, yenilgiyi, işgal edilmiş İstanbul'u gördüler. Daha birey olma kavgasını vermeye başladıkları yıllar, toplumsal kaynaşmaların, patlamaların ortasında buldular kendilerini. Geleneklerle yaşanan günlerin getirdiği değerlerin çeliştiği bir ortamda bireysel güçlerine inananlar (Nâzım Hikmet, Kemalettin Kamu vb). Anadolu'nun yazgısında yeni bir gelecek yaratma kavgasına karıştılar.

Ahmet Hamdi, Darülfünun'da öğrenci olduğu Mütareke yıllarında Yahya Kemal'in çevresinde toplanan Mustafa Nihat (Ozön), Necmettin Halil (Onan), Ahmet Kutsi (Tecer) gibi yetenekleri Dergâh dergisi sayfalarına yansıyan- gençlerden biriydi. Cumhuriyet onu lise öğretmeni olarak buldu. Sonra Gazi Eğitim Enstitüsü'nde edebiyat, Güzel Sanatlar Akademisi'nde estetik okuttu.

Kurulu düzenle çelişkisi olmayan olsa bile ürünlerine yansımayan- edebiyat adamlarındandı Ahmet Hamdi. Bir yazısında açıklıkla söylediği gibi, «rüya nizamının hâkim olmak istediği bir estetik» kurmaya çalışırken, kendini yaşadığı dönemin uzağına çekme gereksinmesini duyuyordu.

Tek parti döneminde profesörlüğe (1940), milletvekilliğine (1942) atanmıştı, ama, aradığı düş düzeninde de kalmıştı. Şiirlerinde, daha delikanlı yaşlarındayken bile dünya misafirliği hemen bitecekmiş havasındaki bir insanın yorgunluğunu yansıtıyordu. Evrene bakışında bile yabancılık ve korku vardı sanki. Hep düş uzaklığı içinde, gerçekle gerçekmiş gibi gelenin arasındaydı:

«Ne çıkar, sonu bir neş'e ve hüznün / Açılmış bir kapı

ümit boşluğa / Ölüm şifasıdır her üzüntünün / Sükût defne dalı her yorgunluğa.» (Defne Dalı).

Şiirlerinde zaman, rüya ve ölüm kavramlarına bağlı düşünüler bir yaşam felsefesinin ögeleri olarak ağır basmaya başladıkça «rüya nizamı» biçiminde ifade ettiği şey, giderek yaşamına da, sanatına da egemen oldu Ahmet Hamdi'nin. Gezerken, dolaşırken düşlerde gibiydi. Sanki gerçekte bile düşlerin dünyasını arıyordu:

«Ben her rüyayı zamana / Taşıyan yıldız kervanı» (Bir Gül Bu Karanlıklarda).

Belki evrenle kendini bütünleştirme avuntusu içinde, nesnelerin bile «bir garip rüya rengiyle» değiştiğini sanarak, çoğu kez gerçeği düşle, düşü gerçekle karıştırmaya başlamıştı.

«Belki rüyalarındır bu taze açmış güller / Bu yumuşak aydınlık dalların tepesinde / Bitmeyen aşk türküsü kumrulların sesinde / Rüyası ömrümüzün çünkü eşyaya siner.» (Herşey Yerli Yerinde).

Çocukluğu, ilk gençliği, ergin yaşları ülkenin büyük sarsıntılar geçirdiği yıllara rastlayan Ahmet Hamdi'yi, benim de sık sık şiirler yayımladığım - «İstanbul» dergisinin (1943-46) yönetim yerinde tanıdığım zaman milletvekiliydi. Bizler savaşı, yenilgiyi görmemiştik ama, Ege adalarına kadar inen Nazi ordularını, toplama kamplarını, binlerce insanın bir anda yok edildiği gaz odalarını, ölüm fırınlarını biliyorduk. Erich Maria Remarque elimizden düşmüyordu. Yaşıtlarımız Avrupalı gençlerin süngü ucundaki yaşamları duyarlıklarımızda yaralar açmıştı. Fırınların önünde, elimizde ekmek karnesi, iki dilim arpa ya da mısır karışımı ekmek alabilmek için beklemekle algıladığımız sorunlardan giderek toplumu, dünya işlerini, ülkemizin durumunu, öğretileri, hapisteki Nâzım Hikmet'i düşünür olmuştuk

Bir gün derginin yönetmeni Neş'et Halil Atay:

«Bak Hamdi», dedi. «Sana İstanbul'un gençlerinden birini tanıtayım.» Kafamdaki dizeleriyle, o günlerde İstanbul dergisinde çıkmakta olan «Emirgân'da Akşam Saati»nden satırlar, birbirine karışmış, resimler çiziyordu.

O kırkını çoktan aşmış, I Dünya Savaşı yıllarının adamı biz daha yirmilere bile varmamış II. Dünya Savaşı çocuklarıydık.

Demek müennes bildiğimiz şair, müzekker çıktı» dedi gülerek. Hiç öyle şiirlerindeki gibi «azapta bir ruh» havasında görünmüyordu.

Sordu:

«Hangi şairleri seviyoruz?»

«Yahya Kemal'la Nazım Hikmet'i,» dedim içtenlikle.

Durgunlaştı.

«Yahya Kemal ve Nâzım.» dedi.

Dudaklarında bile beliren üç nokta»nın anlamını kavrayamamıştım o zaman.

1958'lerde Gümüşsuyu'nda oturuyordu. Bizim Ataç Kitabevi'ne uğradığı her defasında, omuzlarına sanki yaşadığı yıllardan daha fazlası bindiren yorgun Ahmet Hamdi'ye baktıkça hep 1945'lerdeki «üç nokta»yı anımsıyordum.

Yahya Kemal ve Nâzım... Kaç sanatçıyı hem görkeme, hem bireysel kaygılara, hem sevince, hem acılara sürükleyen bu iki yol açıcıdan biri hocası, öteki yaşıtıydı. İçe dönük kişiliğiyle hocasının şiir dünyasına, oradan da geçmiş severliğine kapılan Ahmet Hamdi, Nâzım'da yaşayan geleceği biliyordu.

(Milliyet Sanat Dergisi - 30 Ocak)

⊙

75. doğum yıldönümü

TANPINAR, EDEBİYAT ARAŞTIRMALARI DAHİL TÜM YAPITLARINI ŞİİR GİBİ TİTİZ BİR İŞÇİLİKLE OLUŞTURURDU

Konur ERTOP

Şair, hikâyeci-romancı, deneme yazarı, edebiyat tarihçisi Ahmet Hamdi Tanpınar, 14 yıl önce aramızdan ayrılmasaydı yirmi üç haziran çarşamba günü 75 yaşına basmış olacaktı. Bu yıldönümünde belki onun sanatını ve düşüncesini büyük ölçüde etkileyen hocası Yahya Kemal için 65. doğum yıldönümünde yapılan büyük tören gibi, öğretim üyelerinden olduğu İstanbul Üniversitesi'nde bir tören düzenlenecekti. İlerici gerici, solcu sağcı, devrimci gelenekçi iki ayrı topluluk meydana getiren yakınları böyle bir yıldönümünde onu iki ayrı gözle görüp değerlendireceklerdi. Tanpınar'ın 75. doğum yıldönümüne dek yaşaması, ancak ölümünden sonra kitap biçiminde yayınlanan «Sahnenin Dışındakiler», Mahur Beste» romanlarına, «Bütün Şiirleri» kitabına, «Yahya Ke-

mal» adlı incelemesine, «Edebiyat Üzerine Makaleler» ve «Yaşadığım Gibi» adlarını taşıyan deneme inceleme kitaplarına, «Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Mektupları» kitabına, daha yeni ciltler de eklenmesine olanak verecekti. Fakat böyle bir yıldönümünde bu ilginç kalem sahibinin aramızda bulunmasının asıl önemli yanı, kendisini birbirine taban tabana aykırı iki açıdan beğenen, tutan, savunanlar karşısındaki tutumu olacaktı!...

Makalesini, hattâ edebiyat tarihi araştırmalarını ve elbette hikâyesiyle romanı da şiiri gibi çok titiz bir işçilikle meydana getiren bir yazardı Tanpınar. Böyle olduğu halde hiç de verimsiz sayılmazdı. Ne var ki, onun sanat anlayışına göre bir mısraa mücevher yontar gibi son biçimini vermekte gösterilecek büyük özen bir kitabın hazırlanmasında da söz konusuydu. Ölümünden sonra derlenerek yayınlanan «Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Mektupları»nda küçücük «Şiirler» kitabının basımı için ne kaygılar çektiğini, nasıl duraksamalar gösterdiğini okuyoruz. Bu tutumu yüzünden ancak 7 kitabı çıkmıştı sağlığında: Abdullah Efendi'nin Rüyaları (hikâyeler, 1943), Beş Şehir (deneme, 1946), XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi (1949), Huzur (roman, 1949), Yaz Yağmuru (hikâyeler, 1955), Şiirler (1961), Saatleri Ayarlama Enstitüsü (roman, 1961). Ölümünden sonra bunların yeni yeni basımları yapılırken onun imzasını taşıyan daha başka yapıtlar da ilk kez kitaplaştı: Yahya Kemal (inceleme, 1963), Edebiyat Üzerine Makaleler (1969), Yaşadığım Gibi (denemeler, 1970), Sahnenin Dışındakiler (roman, 1973), Mahur Beste (roman, 1975), Bütün Şiirleri (1976).

Bıraktığı karalamalardan belki daha başka kitaplar da oluşturulacaktır. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi'nin, yazarın anısına sunulmuş 31 aralık 1962 tarihli sayısında Ömer Faruk Akün'ün kaleme aldığı yaşam öyküsünde sanatçının, ölümüne yakın dönemde «Karşıkarşıya» adlı bir roman, «Aydaki Kadın» adlı büyük hikâyesinden oluşturulacak başka bir roman, «Mağara» adlı bir hikâye kitabı ve edebiyat tarihinin 2. cildi üzerinde çalışmalar yaptığı bildiriliyordu. Bu çalışmalardan elde olan bölümlerle dergi ve gazetelerde kalmış daha başka yazıların da kitap haline getirilmesi olasılığı vardır.

Tanpınar'ın eserine karşı ölümünden sonra gösterilen ilginin bütün yazı hayatında topladığı ilgiyi kat kat aştığı gözlenmektedir. Şu var ki, ölümünden sonra kitaplarını yayım-

layan kuruluşların, kitabevlerinin hemen tümünün tutucu hattâ gerici nitelik taşıması onun bu dönemde yeniden kazandığı okuyucunun da aynı niteliği taşıdığını düşündürebilir.

«Sahnenin Dışındakiler» romanına Prof. Mehmet Kaplan'ın yazdığı sunuşte «Edebiyatın politik ve sosyal gayelerin emrinde bir propaganda vasıtası olmasına karşı çıkmış» yazar portresinin canlandırılması; «Bütün Şiirleri»nde gene Prof. Kaplan'ın «Kendisini seven bir dostlar halesiyle çevriliydi. Fakat sanat ve cemiyet anlayışı onlarınkine uymuyordu» yolundaki saptaması, CHP Maraş eski milletvekili Tanpınar'ı devrimci ve ilerici kültür ve sanat anlayışından uzak bir kimliğe sahip gösterecek nitelikte işaretlerdendir.

Oysa ölümünden sonraki bu dönemde Tanpınar'ın eserine devrimci yazarlar geniş çapta övgü yöneltmiş, hattâ bu eserin nasıl ilerici bir düşünceyle temellendiğini göstermişlerdi.

Tanpınar'ın eserine bu tür yeni yaklaşımlardan en önemlisinin Selâhattin Hilâv tarafından yapıldığı hatırlanacaktır. Hilâv'ın, önce Yeni Ortam'da tefrika edilen daha sonra Hilmi Yavuz'un eleştirilerini yanıtladığı «Kuruntuya Dayanan Eleştirme» başlıklı yazısıyla birlikte Yeni Dergi'nin temmuz 1973 sayısında yeniden yer verilen «Tanpınar Üzerine Notlar» başlıklı araştırmasında «Batı Doğu sorununu derinlemesine yaşayan ve düşünen», «biricik konusu (...) Türk toplumunun yüz elli yıldır yaşadığı bunalım, maddî manevî değer kaybı (olan)» Tanpınar'ın resmî ideolojik reçetelere nasıl kanmadığını, «kapitalizmin darbesi altında ufalanan geleneksel Asyaî Osmanlı Türk toplumunun maddî ve manevî parçalanışına, bir kültür yokluğuna (karşı)» nasıl çareler aradığı ortaya konmuştu. Yazıda Tanpınar'ın ekonomik ve toplumsal koşullara ne kadar büyük bir önem verdiğini, maddevi bir tarih ve kültür felsefesine nasıl yaklaşıldığı kanıtlarıyla gösteriliyordu. Tanpınar'ın «Batı ile Doğu'nun, yeni ile eskinin çatıştığı yerde, bunlardan sadece birini seçerek çözüm yolu bulunacağına» inanmadığı, «Yeni bir yaşama tarzının, dolgun ve anlamlı bir hayatın, sadece geçmişe ve değerlerine dönüşle, ya da sadece yeninin yüzeyinde kalan bir taklitle değil, ekonomik ve sosyal şartların köklü bir değişime uğratılmasıyla; manevî dünyanın ve kültürün, eski ve yeni unsurları kapsayan bir senteze ulaşmasıyla mümkün olacağını» ileri sürdüğüne dikkat çekiliyordu.

Aynı türden bir yaklaşım «Hikâyemizde Bekir Yıldız Gerçeği» adlı inceleme kitabının sahibi, genç yazar Mehmet Ergün'ün «Mahur Beste» romanı için Soyut Dergisi'nin kasım 1974 tarihli sayısında yayımladığı tanıtma yazısında da şu sözlerle dile getirilmekteydi: «(Tanpınar'ın) batılılaşma çabalarıyla düzende oluşmaya başlayan yabancılaşmaya karşı olduğunu ve muhtevasını ayrıntılı bir biçimde belirleyemediği bir sentezin peşinde koştuğunu ileri sürebiliriz.», «(Tanpınar) batılılaşma çabaları içersinde yozlaşan Osmanlı İmparatorluğu'nun değerlerini topyekûn inkâr ederek, ithal malı değerlerle yeni bir insan oluşturmaya çalışan batıcıların karşısına diyalektik anlamda inkâra yaslanarak dikilir.», «Ülkenin içerisine düştüğü -veya düşürüldüğü- derin açmazı görmüş, bu açmazın yarattığı acıları etinde kemiğinde hissetmiş, ve onları ısrarla dile getirmeğe çalışmış bir sanatçı olan Tanpınar (...) kalıplaşmış düşüncelerle değerlendirilemeyecek kadar büyük ve ileriye dönük bir sanatçıdır.»

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserinin ölümünden sonra karışlaştığı yeni değerlendirilme döneminde onun sanatının eskiden beri en çok tanınan dalı olan «şiir»in yerine «roman»ın geçmesi, Doğu-Batı etkileri, geçmişler hesaplaşma gibi konulardaki görüşlerinin makale ve deneme yazılarından çok romanlarından çıkarılmak istenmesi sanatçının bu daldaki çalışmalarının Türk roman sanatı içinde tuttuğu önemli yeri vurgular. Nitekim Selâhattin Hilâv yukarda andığımız notlarında sanatçının «belki de en başarılı eseri» diye tanımladığı «Saatleri Ayarlama Enstitüsü» romanı üzerinde özellikle durarak, «Fransızların çok sevdikleri ve sık sık kullandıkları külyutmazlık -lucidite- kavramı açısından ve ayrıca resmî ideolojinin ötesine geçip, kendinin bilincine ulaşmak, dünyaya mizah duygusu açısından bakma ve eleştirme konusunda Tanpınar kadar başarı göstermiş Türk yazarlarının sayısı iki ya da üçü geçmez» demiştir.

Başka bir toplumcu yazar, Fethi Naci de Tanpınar'ın bir romanı için, «Huzur, Türkçe'de okuduğum en güzel aşk romanı.» demektedir. Fethi Naci, sonradan «Edebiyat Yazıları» (1976) kitabına da aldığı incelemesinde bu romanın «aşk» tema'sıyla birlikte içerdiği öteki sorunlara da değinir: «Aşk romanı... Bir bu değil, elbette Huzur. birtakım sorunların özellikle tartışıldığı, temel sorunun Batı Doğu çatışması biçiminde görüldüğü bir tarihsel dönem içinde gerçek bir huzursuzluğu yaşayan bir aydın kuşağının (Cumhuriyetin yetiş-

tirdiği aydınlar olmasalar da bunlara, görüş ufukları bakımından, «Cumhuriyet aydınları' denebilir, bence) kendilerince bir yeni bileşime varmak çabalarının çok belirgin olduğu ğu bir roman...»

Bu değerlendirmeler Tanpınar'ın sanatının birbirini tamamlayan ve zenginleştiren iki önemli yanını ortaya koymaktadır. Onun eserinde sanatçı ile düşünür kişiliği, güzellik kaygısıyle gerçeği araştırıcı ve eleştirici nitelik, düşlere, bilinçaltına, sevgiye yönelen tema'larla toplumsal tarihsel geçmişin, geleneğin değerlendirilmesi sorunu birarada kendini gösterir.

Tanpınar'ın şiiri dil ustalığına, anlatım yoğunluğuna ve biçim titizliğine dayanır. Şiir tema'ları arasında sevgi, zaman, sonsuzluk, ölüm, güzellik, doğa, düş... Geniş yer tutar. Benzetmeler, istiareler çok sayıdadır. Söz oyunları ile birlikte sembol ve alegorilere yer verilir. Onun tema'ları ve anlatım özelilikleri bugünkü şiirimizin yabancısıdır. Fakat onun tarihe bakışını dile getiren, geçmişin değerleriyle içinde yaşanan hayatı birleştiren ünlü «Bursa'da Zaman» şiiri, kusursuzluğu arayan estetiğinin ürünü. Ne İçindeyim Zamanın, Selâm Olsun, Hatırlama, Bütün Yaz, Mavi Maviydi Gökyüzü... gibi şiirleri onun kaleminin çok okunan ürünleri oluşlarını sürdürmektedirler.

Bugün Tanpınar'ın eserleri arasında şiirlerine göre ön plâna geçmiş olan romanlarından üç cildi, «Mahur Beste», «Satleri Ayarlama Enstitüsü», «Huzur», ilk kez bizim değinmiş olduğumuz biçimde, bir trilogya (üçleme) oluşturmaktadır. Bu dizi geçen yüzyılın ortasından İkinci Dünya Savaşı'na kadar uzanan dönem içinde ve ortak kahramanlar çerçevesinde gelişir. Doğu uygarlığından Batı uygarlığına gelişimizi, parçalanmaya yüztutmuş İmparatorluğun yıkıntıları arasından yeniden toparlanışımızı, geçmişle hesaplaşmalarımızı ele alır. Bu toplumsal içerik Tanpınar'ın hikâyelerinde daha geniş ölçüde karşılaşılan psikolojik gözlemlerle birleştirilir.

«Saatleri Ayarlama Enstitüsü toplumumuzu, inançlarımızı, geleneklerimizi, saplantılarımızı dikkate değer biçimde eleştirir. Tanpınar'ın belli başlı tema'sı olan geçmişle hesaplaşma, bu romanda ince bir yergi arasından verilir. «Saatleri Ayarlama Enstitüsü» onun eserini geçmişe bağlılığı anlatıyor diye benimseyenlerin de çok ustalıkla yapılmış bir yergisidir.

—Burada bu çok ilginç kitaba Tanpınar'ın belki de giriş

olmak üzere yazdığı bir açıklayıcı metinden söz etmek yararlı olacaktır. Romanın kahramanı Hayri İrdal hakkında gene romanın kahramanlarından Halit Ayarcı'nın, Dr. Ramiz'e mektubu biçiminde kaleme alınmış bu metin, Turan Alptekin'in «Bir Kültür Bir İnsan Ahmet Hamdi Tanpınar ve Edebiyatımıza Bakışlar» kitabında yayımlanmıştır. Romanda «Türk insanının içtimaî bir devir yaşadığını ve meselelerimiz içinde boğulduğunu» vurgulayan metnin, Saatler... kitabının yeni baskılarına mutlaka eklenmesi gereğini hatırlatalım.—

75. doğum yıldönümünde Tanpınar'ın eserinin toplumsal içeriğinin ön plâna geçtiği görülmektedir. Zengin fakar karmaşık dili, söz oyunlarına aşırı biçimde yer verilen anlatımı yüzünden bu eser yeni edebiyatımıza örnek alınacak ve onu besleyecek nitelikte sayılmamaktadır. Ama Doğu Batı kültür ve uygarlıklarının karşılaştırılması, geçmişimizin değerlendirilmesi, gelenekten nasıl yararlanılacağının araştırılması gibi konularda Tanpınar'ın saptama ve çözümlemeleri diriliğini ve günümüz için de geçerliliğini korumaktadır.

30. ÖLÜM YILINDA Ö. BEDRETTİN UŞAKLI «MEMLEKETÇİ» HECECİLERDEN BİRİ

ATİLLA ÖZKIRIMLI

Her dönemin, her edebiyat akımının bir öncüsü ya da öncüleri, bir de izleyicileri vardır. Tıpkı bir savaşa giren ordu gibi. Savaşın kahramanları orduyu yönetenlerdir. Ötekiler, Mehmetler birer adsız kahramandırlar. Ömer Bedrettin de öyle. Bir edebiyat neferi o kadar.

Hece artık kullanılmıyor bugün. Daha doğrusu egemen bir biçim kuralı olma niteliğini yitirdi. Tanpınar'dan, Tarancı'dan başka kim anımsanıyor hececilerden? Kim, kaç kişi bir iki dize mırıldanabilir Uşaklı'dan. Ders kitaplarının, antolojilerin dışında adına rastlanmaz oldu. Son elli yılı kapsayan bir ansiklopedide ise anılmıyor bile. Oysa bir zamanlar, hecenin ve «memleketçi» şiirin temsilcilerinden sayılıyordu. Baki Süha Ediboğlu'na göre, «Şiirlerinde gerçek bir Anadolu çocuğunun sesi ve ruhu yaşıyordu. Türkçesi arı ve yalındı. Gücünü halk şiirinden alan mısralarında insanı hemen sa-

rıveren bir sıcaklık bir özdenlik vardı. Kolay gibi görünen Anadolu tasvirleri kendinden evvel gelmiş olan hece şairlerininki gibi çiğnenmiş sakızlardan değildi. Yapmacıktan hoşlanmayan bir gerçekçiliği vardı.» (Bizim Kuşak ve Ötekiler).

Duygusal yargılardır bunlar. Seven ve dost bir yüreğin içten övgüleri... Gerçi yaşadığı dönem açısından düşünülürse bir gerçek payını da içerirler. Ama şu dizelerde de görüldüğü gibi yüzeysel bir tasvircilik, kısır bir imge anlayışı, Uşaklı'nın şiirinin geleceğini daha doğduğu gün karartır

Gümüş bir dumanla kapandı her yer;
Yer ve gök bu akşam yayla dumanı!
Sürüler, çimenler, sarı çiçekler.
Beyaz kar, yeşil çam yayla dumanı!

Şiire girdiği yıllarda (Millî Mecmua, 1925) Millî Edebiyatçılar egemendi; hece, savaşı kazanmıştı. Ama Ahmet Haşim aşılabilmiş değildi. Yahya Kemal; geleneğe yaslanarak yeni bir bileşime ulaşmıştı. 1904 doğumlu Ömer Bedrettin, heceden yola çıktı. Şiiri, bir bakıma içine kapanık kişiliğinin, Anadolu'da geçen görev yıllarının sonucuydu.

Doğduğu, soyadı olarak seçtiği Uşak'ta geçti çocukluğu. Babası kadıydı. Orta öğrenimini Sivas'ta ve İstanbul Kabataş Lisesi'nde yaptı. Mülkiye'yi bitirdiğinde yıl 1927'ydi. Önce Bursa maiyet memurluğuyla göreve başladı. Mudanya, Manavgat, Ünye, Şevşat, Artvin, Edremit kaymakamlıklarında bulundu, mülkiye müfettişi oldu (1938). Kütahya'dan milletvekili seçilene kadar (1943) Anadolu'da geçti yaşamı.

Şiirini nitelemek amacıyla kullanılan, Anadolucu, memleketçi, pastoral gibi sıfatlar, Anadolu'da geçen ve doğaya bağlanan bu yaşamın sonucudur işte. Buna bir de, Baki Süha'nın deyişiyle, «inse yapısı, hassas tabiatı ile, klâsik şair tipi»ni ekleyin, Ömer Bedrettin şiirinin kapısını aralarsınız. Ufuk ve deniz özlemi, sonsuzluk temi hep bu duygulu, çocuğunun ve annesinin ölümüyle yıkılan kişiliğe bağlanabilir.

Anadolu ise bir resim olmaktan öteye gitmez şiirlerinde. Dağları, ovaları, ormanlarıyla parlak bir resim... Kartpostala öykünen bir manzara resmi tıpkı. İnsana rastlamaksa olanaksızdır. Gerçek bir Anadolu'yu, Anadolu'nun gerçekliğini değil, bir coğrafyayı yansıtır yalnız. Bunun içindir ki, gününü aşamaz. Onun şiirine yakın olan Baki Süha bile, «İtiraf etmek lâzımdır ki, bu temiz yürekli Anadolu şairi, sanatta bir

noktaya gelmiş, orada kalmış, yeni şiiri sevip benimseyememiş, üstelik eski tarzda ve eski havasında ısrarla yazmaya devam etmişti.» demekten kendini alamaz.

Aslında Ömer Bedrettin'in yazgısı, memleketçi şiirin yazgısıdır. Yanlış koşullanmış memleketçi şiirin... Salt doğayı görüp, doğanın güzelliğini dile getiren; Anadolu'nun ezilmişliğini, insanlarının gerçek dünyasını değil de, dağlarını, ovalarını yansıtan bir şiir ne ölçüde başarı kazanabilirdi ki? Hele bu şiir,

Rüzgârların sesinde ağlar iniltileri
Titrek damarlarında insan ruhu dolaşır.
Kimisi hasretiyle yakar baktığı yeri;
Kimisi senelerin derdiyle kamburlaşır...
Birbirine bağlanır.
Ufuklara uzanır;
Ovaya sıralanır
Telgraf direkleri.

gibi çağrışımlarla,

Yine duman kapladı zindanımda her yeri
Çoruh'a savuruyor yaprakları sonbahar,
Nerdesiniz ey sabah ve akşam güneşleri,
Nerdesiniz atımı koşturduğum ovalar?

benzeri yüzelsel imgelerle kurulmuşsa. Nitekim 1946'nın 24 şubatında öldürdüğün, ardında bıraktığı üç kitap, «Deniz Sarhoşları» (1926), «Yayla Dumanı» (1934), «Sarıkız Mermerleri» (1940), şiirinin yaşamasına yetmez.

Yine de haktanır olalım, Türk şiirinin gelişiminde bu da geçilmesi gerekli bir dönemdi diyelim.

(Milliyet Sanat Dergisi - 20 Şubat)

⊙

1975, AZİZ NESİN İÇİN, ALTMIŞ YIL SÜREN KAVGANIN ZAFERLE NOKTALANDIĞI YIL OLDU

Atilla ÖZKIRIMLI

1975 yılı Aziz Nesin bakımından ayrı bir önem taşıyor. Ne daha önceki yılların verimlerini aşan yeni yapıtlarının yayımlanmasından, ne de kazanılmış uluslararası ödüllere yenilerini eklemesinden doğuyor bu önem... Onun için 1975, altmış

yıl süren kıyasıya bir yaşam kavgasının zaferle noktalandığı yıldır. Evet, 1915 doğumlu Aziz Nesin Yaşar Kemal'in deyişiyle «yedi kollu dev gibi, yedi yönde hem yazar, hem kişi olarak» döğüşe döğüşe geldiği 1975 yılının son ayında altmışıncı yaş dönümünü kutladı.

İlk hikâye kitabı «Geriye Kalan»ın (1953; 2. bas. 1975) ilk basımına yazdığı önsözü şu cümlelerle başlıyor. Aziz Nesin: «On beş yıl oluyor, Babiâli yokuşuna aşk şiirleriyle girdim, öbür baştan ellerim kelepçeli çıktım. Sekiz yıllık kalem ve dört yıllık zindan hayatının içine sıkışmış olan, hiç palavrasız bir ömürdür.» İşte bu palavrasız ömür, bütün engelleri, bütün güçlükleri aşarak, ardında 62 kitapla günümüze ulaştı. Kuşkusuz, bu sayıya yenilerini ekleyerek daha da yaşayacak.

Yoksul bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geliş; parasız okuma olanağı bulabildiği için Kuleli Askeri Lisesi'ni, Harp Okulu'nu bitiriş (1937); bir süre subaylıktan sonra ordudan ayrılış; çeşitli gazetelerde kalem işçiliği (1944); Markopaşa ve süreği olan mizah gazetelerini çıkarış (1946); yazılarından dolayı hapse giriş, sürgün ediliş; işsizlik, kendi adıyla yazılarını yayımlayamadığı için takma adlarla geçim savaşını sürdürüş; ama sonuna dek ödün vermeden ve boyun eğmeden yazarlıkta ve inandığına yazmada direniş; yurt dışı yarışmalarda kazanılan başarılar, sonunda halkını sevdiği, kalemini halkının kurtuluşu uğruna kullandığı için yine halkı tarafından ödüllendiriliş ve kitaplarının üst üste yeni basımlar yapışı... Altmış yıllık bir yaşamın kısa özeti bu. Ama kuşkusuz, sözcüklere sığmayan olağanüstü bir yaşamın.

Şiirler ve hikâyelerle yazı hayatına giren Aziz Nesin'in sanatını, yazarlığını değerlendirmek hem bu yazının amacı değil, hem de kısa bir tanıtma yazısında böylesi bir işe kalkışmak olanaksız. Ama bu derginin okurlarınca yılın sanatçıları arasında yer almaya değer görülen Aziz Nesin'in yazarlığının mizah sözcüğüyle nitelenmesinin, onun sanatını açıklama amacını güttüğünü belirtmeliyim. Yazarın dünyaya, olaylara, insanlara bakış açısı da diyebiliriz buna. Sözün gerçek anlamıyla bir sanatçıdır o, hikâyelerinin en belirgin özelliği mizah olan bir hikâyeci. Mizah onda düzene yöneltilmiş bir eleştiridir; toplumsal bozuklukların en açık, en vurucu biçimde sergilenmesidir; okurla bağlantı kurmanın ve etkileyici olmanın en kestirme yoludur. Siyasal bir tavrı olan, yazdıklarıyla siyasal bir kavgayı sürdüren yazarın, kuruluğa, belli bir düzeyin altına düşmemesi, aslında idealizmin başka bir çe-

şidi olan slogan edebiyatına kapılmayışı, mizahı bilinçli olarak kullanmasının sonucudur. Aziz Nesin'i büyük, erişilmez yapan da budur.

Çok yönlü bir sanatçıdır o. Şiiri, görünürde bırakmıştır; ama şiir yazmak vaz geçemediği bir tutkudur onun için. «Biraz Gelir misiniz?», «Bir Şey Yap Met», «Çiçu», «Tut Elimden Rovni» gibi oyunlarında onu, somut toplumsal sorunları bir yana bırakmış, insanın durumuna ve bireysel dünyasına yönelmiş bir tavır içinde görürüz. Oysa yanıltıcıdır bu görünüş. Çünkü Aziz Nesin, soyutlamalarla da olsa, insanın durumuna, bireysel dünyasına eğilirken, toplumcu bakış açısını korumakta, soruna bu açıdan yanaşmaktadır. Her toplumda, değişik biçimlerde de olsa her zaman var olan, insanlığın hangi çağına gidilirse gidilsin elle tutulurcasına görülen bir insanlık durumu, bu durumun değişik yönleridir söz konusu oyunlarında işlediği.

Daha neler, neler söylenemez ki Aziz Nesin üstüne... İki bini aşkın hikâyesiyle dünyada eşine rastlanamayacak bir rekor kırdığı mı? Yabancı dillere çevrilen hikâyelerinin sayısını kendisinin bile bilmediği mi? Hikâyelerinin yanısıra oyunlarının da dış ülkelerde ödüller kazandığı, sahnelendiği mi? Yoksa yine dış ülkelerde yapıtlarıyla incelemelere, mezuniyet ve doktora tezlerine konu olduğu mu?

Kuşkusuz bunların hepsi. Ama bunlar kadar önemli başka bir şey daha var: Yazarın, kimsesiz çocukları barındırmak, eğitmek, iş sahibi yapmak amacıyla 1972'de kurduğu «Nesin Vakfı». Halkından aldığını halkına vermek isteyen yüce bir yüreğin anıtlaşmasıdır bu. Şimdilik yalnızca kurucusunun yapıtlarının gelirine dayanan Vakıf, elli bin metrekarelik dört arsası, biri bitmiş öteki yarım iki yapısıyla gerçekleşme yolunda ilk aşamayı 1975'te geçirdi. Artık Aziz Nesin, Vakıf için yaşıyor, Vakıf için yazıyor, Vakıf için gelirler düşünüyor. «Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı»da bu çabanın ürünü.

Yazımı, yine Yaşar Kemal'in sözleriyle bağlamak istiyorum: «Ne iyi, Aziz Nesin altmış yaşına gelebilmiş. Aziz Nesin kendisiyle birlikte altmıştan çok Aziz Nesin yapıtı da getirmiş. Altmış yaşındaki altmış kitaplı Aziz Nesin'e bize armağan eylediği Aziz Nesin için teşekkür etmeliyiz.»

(Milliyet Sanat Dergisi - 2 Ocak)

AZİZ NESİN'İN 60. YAŞ GÜNÜ MOSKOVA'DA KUTLANDI

Erdal ÖZ

Sovyet Yazarlar Birliğinin çağrılısı olarak Sovyetler Birliği'ne bir süre önce bir gezi yapan Erdal Öz, geçtiğimiz yılın son günlerinde 60. yaşını kutlayan Aziz Nesin için Moskova'da aynı gün düzenlenen toplantıya katılmış. Nesin'le ilgili bir konuşma yapmıştır.

Aşağıda Erdal Öz'ün bu anma günüyle ilgili izlenimlerini sunuyoruz:

«Az önce Nâzım Hikmet'in mezarındaydım şimdi de, bu salonda, yaşayan bir başka büyük Türk yazarı için, onun altmışıncı yaş gününde düzenlenmiş bir kutlama törenine tanık oluyorum. Çok heyecanlıyım. Bağışlayın. Çünkü ilk kez Nâzım Hikmet'in bu kadar yakınında oldum. İlk kez Aziz Nesin için konuşuyorum.»

Sovyetler Birliğinin başkenti Moskova'da, Doğu Dilleri Enstitüsünün konferans salonunda, 20 aralık 1975 günü, Aziz Nesin'in Altmışıncı yaş günü dolayısıyla düzenlenen törende yaptığım konuşmama böyle başlamıştım.

Onbeş gün için, Sovyet Yazarlar Birliği'nin özel çağrılısı olarak Sovyetler Birliğine gitmiştim. O geceyi Leningrad - Moskova treninde geçirmiştim. Moskova garına sabaha karşı girmiştik. Soğuk, sıfırın altında eksi otuz dolaylarındaydı.

Aziz Nesin'in Altmışıncı yaş günü dolayısıyla Moskova'da Doğu Dilleri Enstitüsü'nün salonunda bir kutlama töreni düzenlemişler. O gün benim orada olacağımı daha önceden bildikleri için, konuşmacılar arasında benim de adımı duyurmuşlar.

Dinleyicilerle dolu salona girdiğimde tedirgindim. Çünkü hiç bir ön çalışma yapamamıştım. Vakit yoktu.

Toplantının açış konuşmasını Bayan Svetlana yaptı. Daha sonra, bu toplantı için o sabah Leningrad'dan gelmiş olan Bayan Nathalie Yakovleva kürsüye geldi. «Aziz Nesin'in yaşamı ve yapıtları» konusundaki bu konuşma, sanırım Aziz Nesin'in bile kolay kolay anımsamayacağı ilginç ayrıntılarla, şaşırtıcı bilgilerle doluydu. Nâzım Hikmet'in yakın arkadaşı ve onun şiirlerinin titiz derleyicisi sayın Ekber Babayef, kulağımın dibinde, fısıltıyla, konuşmaları bana Türkçeleştiriyor-

du. Bay Haybullah Kamilef de «Aziz Nesin'in oyunları ve dramaturjisi» konulu bir konuşma yaptı. Sanırım günün en uzun konuşması da bu oldu. Daha sonra bayan Nathalie Ayzenştayn konuştu. Onun getirdiği konu çok daha ilginçti; «Aziz Nesin ve hümanizma.»

Yapacakları konuşmalar üzerinde bunca çahşmış olan bu konuşmacılardan sonra, sıra benimdi. Hazırlıksız oluşum, tedirginliğimi arttırıyordu. Ama benim bir başka üstünlüğüm vardı: Aziz Nesin'in ülkesinden geliyordum. Onun yaşattığı kişilerin, onun ustaca çizdiği çelişkilerin ülkesinden geliyordum. Onu kendi öz dilinden okumuş biriydim. Üstelik de onu yakından tanıyordum. Bu özellikleri, bu üstünlükleri iyi kullanabilirsem, dinleyenlerle aramda sımsıcak bir kandolaşımı sağlayabilirdim.

Ve kürsüye çıktım. İnandığım yazarımı, inandığım doğrultuda, eksiksiz anlatmaya çalıştım. Yarım saati aşkın konuşmam bittiğinde ummadığım şeyler oldu. Dinleyiciler, altmışıncı yaş gününde, benim kişiliğimde, büyük Türk yazarı Aziz Nesin'i ayakta alkışlıyorlardı. Kürsünün çevresini bir anda sarıverdiler. Öpenler, benimle daha yakından konuşmak isteyenlerle sarılmıştım.

Orta yaşlı incecik bir hanımın ellerime sarılışını unutamıyorum. Açık, güzel bir Türkçeyle, elimi uzatmamı söyledi. Şaşkınlıkla uzattım elimi.

«Yanımda daha değerli bir şeyim olmadığı için ancak bunu verebiliyorum. Konuşmanızla Aziz Nesin'i sanki buraya getirdiniz. Lütfen alın kabul edin bu küçük armağanımı.» dedi.

Çok heyecanlıydı. Parmağından çekip çıkardığı Ural Taşıyla süslü bir yüzüğü parmağıma geçirmeye çalıştığını gördüm.

Ona da, oradaki sevgi dolu dost insanlara da söyleyecek yeni sözler bulmakta çok güçlük çektim.

Günlerden 20 Aralık 1975'ti. Moskova'da, Aziz Nesin'in altmışıncı yaş gününu kutlama toplantısında.

(Cumhuriyet - 12 Şubat)

HASAN ALİ YÜCEL'İ 15 YIL ÖNCE YİTİRMİŞTİK

17 aralık 1897'de doğan Hasan Ali Yücel, Posta ve Telgraf Müfettişliğinden emekli Ali Rıza Bey'in oğludur. Vefa Lisesi son sınıf öğrencisiyken seferberlik ilân olununca (1915) askere alındı; üç buçuk yıl sonra mülazım rütbesiyle terhis edildi. Öğrenimini Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünde sürsürdürdü, Darülmuallimin-i Aliye'ye (Yüksek Öğretmen Okulu) girdi. İlk görevi Edebiyat Fakültesi inzibat memurluğuydu (1921). Bir yıl sonra İzmir Öğretmen Okulu Edebiyat Öğretmenliğine atandı. Ertesi öğrenim yılında İstanbul'a alındı. Darülfünun Coğrafya ve Tarih müzeleri memurluğu yaptı, Kuleli ve İstanbul Liselerindeki felsefe ve edebiyat öğretmenliğini Galatasaray'da sürdürdü, Millî Eğitim Bakanlığı Müfettişliğine getirildi. Bakanlık tarafından incelemelerde bulunması için Paris'e gönderilişi (1930) bu görevi sırasındadır. Bir yıl sonra dönüşünde Gazi Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü yaptı, Ortaöğretim Genel Müdürlüğüne atandı (1933 — 35), bunu İzmir milletvekilliği izledi. Celâl Bayar'ın kurduğu hükümette Millî Eğitim Bakanı olarak görev aldı (1938), Bakanlığı 1946'ya kadar sürecek, bu dönemde Türk kültürü ve eğitimi alanlarında birçok önemli girişim başlatılacaktır.

O sıralar İlköğretim Genel Müdürü olan İsmail Hakkı Tonguç'un Köy Enstitülerinin kuruluşunu (1940) gerçekleştirmesinde, kuşkusuz Bakan Hasan Ali Yücel'in payı büyüktü. Bir yıl sonra Millî Eğitim Bakanlığına bağlı olarak kurulan Tercüme Bürosu da onun eseriydi. Cumhuriyet'in ilânından sonra ilk kez plânlı bir çeviri çalışmasına girişiliyor. 1946'ya kadar dünya klasiklerinden 500 yapıtın Türkçeye kazandırılması programlanıyordu. Türk ve İslâm ansiklopedilerinin yayımı da başlatılmıştı.

VE EGEMEN GÜÇLER RAHATSIZ OLDU

Hasan Ali Yücel'in kültür ve eğitim alanlarındaki çalışmaları bu kadarla kalmaz. Ankara Fen ve Tıp Fakülteleri, İzmir Yüksek Ticaret ve İktisat Okulu, Balıkesir ve Edirne Ortaöğretmen Okulları onun döneminde açılır; Yüksek Mühendislik Mektebi, Teknik Üniversite'ye dönüştürülür; Üniversite Kanunu çıkarılarak bilim ve kürsü özgürlüğü sağlanır.

Ama egemen güçleri rahatsız eden çalışmaları, çıkar çevrelerinin gerek mecliste gerekse kamuoyunda onu yıpratmak için yoğun bir uğraşa girmelerine yol açar. Ağustos 1946'da görevinden ayrılmak zorunda kalır. 1950'de ise seçimi kazanamaz ve İstanbul'a yerleşir. Bir bakıma köşesine çekilmiştir. Cumhuriyet'te «Köşemden» başlığı altında çeşitli konulara ilişkin haftalık yazıları yayımlanır. İş Bankası Kültür Yayınları yöneticiliği de 1955-60 yılları arasındadır. UNESCO Millî Komisyonu Genel Kurul üyeliğine seçilir (1958). Kurucu Meclis'te görev alır (1961). Prof. Tevfik Sağlam'ın evinde geçirdiği bir kalp krizi, bu, yurdunun eğitim ve kültürünün gelişmesine adanmış hayata son verir (26 şubat 1961).

Hasan Ali Yücel, yalnız devlet adamı ve eğitimci olarak değil, sanatçı kişiliğiyle de bir düşünür, dilci ve edebiyatçı olarak tanındı. Türk Ocağı, Halkevleri, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu gibi örgütlerde emeği geçmiş; mesleki kitapları dışında şiir, deneme-eleştiri, edebiyat tarihi alanlarında eser vermiştir. İlkin Dergâh ve Yarın'da yayımlanan (1921 22) şiirlerinde önceleri aruzu denerse de, sonra heceye yönelir. Ama asıl, şiirlerinden çok düzyazılarıyla anılır.

Bir yazısında, «Bugün anlaşılmıştır ki, Türkçe, kendi öz unsurlarını kullanarak, üreyebilir, türeyebilir. Türk kültürü, ancak batılı bir anlayışla, sırasında ve lüzumunda bu kaynaklardan da faydalanarak millileşir.» diyen Hasan Ali Yücel için, «Tonguç Yolu» adlı kitabında şunları söylüyor M. Başaran: «Öğretmenliği, kitapları, devlet adamlığı efsaneleştirmişti Hasan Ali'yi. Bir çağı dolduruyordu eğitim tarihimizde. Yüzümüzü ağartan bir çağdı. Onu asıl tanıtan «Dava»sı oydu. Kim onun kadar yalnız bırakılmış, öylesine hesap vermiştir ulusu önünde?»

(Cumhuriyet 28 Şubat

HAYATTA BEN EN ÇOK BABAMI SEVDİM

Hayatta ben en çok babamı sevdim.
Karaçalılar gibi yardanbitme bir çocuk
Çarpı bacaklarıyla — ha düştü, ha düşecek —
Nasıl koşarsa ardından bir devin,
O çapkın babamı ben öyle sevdim.

Bilmezdi ki oturduğumuz semti,
Geldi mi de gidici —Hep, hep acele işi!—
Çağın en güzel gözlü maarif müfettişi.
Atlastan bakardım nereye gitti,
Öyle öyle ezber ettim gurbeti.

Sevinçten uçardım hasta oldum mu,
40'ı geçerse ateş, çağırırlar İstanbul'a,
Bi helâllaşmak ister elbet, diğ'mi, oğluyla!
Tifoyken başardım bu aşk oy'nunu,
Oh dedim, göğsüne gömdüm burnumu,

En son teftişine çıkana değin
Koştururken ardından o uçmaktaki devin,
Daha başka tür aşklar, geniş sevdalar için
Açıldı nefesim, fikrim, canevim.
Hayatta ben en çok babamı sevdim.

CAN YÜCEL (Bir Siyasinin Şiirleri'nden)

⊙

HASAN ALİ YÜCEL, EYLEM ADAMI OLDUĞU KADAR ZENGİN İÇ DÜNYASINA SAHİP BİR EDEBİYATÇIYDI

Behçet NECATİGİL

Sağlığında kitaplar çıkmış Hasan Ali üzerine. Behçet Kemal Çağlar (1937) ve Murat Uraz (1938) hazırlamışlar, hayatı ve eserlerinden seçmeler konulu bu tanıtma kitaplarını. O tarihlerde Millî Eğitim Bakanlığı'nın yüksek kademelerinden Parlâmentoya geçmiş ve İzmir milletvekili olmuştur Hasan Ali. Yedil yıl, yedi ay süren Millî Eğitim Bakanlığı da 1938'de başlar. Sonra yazar ve sanatçı yanı unutuldu, bir politika konusu oldu sadece. Lehte aleyhte, bu alanda da kitaplar yazıldı onun için: «Hasan Ali Yücel ile Hesaplaşma» (Necdet Sancar, 1947), «Hasan Ali Yücel'in Masalı» (M. Raif Ogan, 1950) «Hasan Ali Yücel» (Mehmet Emiroğlu, 1967), (Eğitimimizde ve Köycülüğümüzde İki Anıt: Hasan Ali Yücel, Hakkı Tonguç» (S. Edip Balkır, 1969).

Ölümü üzerinden on beş yıl geçtiği halde, şiir, makale ve denemelerinden oluşan, toplu ve tarafsız bir kitabın yayınlan-

mamış oluşu, yazımın ilk cümlesinde andığım o iki tanıtma kitabının da samimiyetsiz, inançsız düzenlemeler olduğunu düşündürüyor bana. Bunlar bazı çıkarlar uğruna piyasaya acele sürülmüş kitaplardı gibime geliyor.

Köy Enstitülerinin kurulması (1940), dünya klâsiklerinin Bakanlıkça çevirtilip yayınlanması (1941 vd.) gibi, toplum ve kültür kalkınmalarımıza bunca katkısı olan Yücel'in, eylem adamı kişiliği yanında bir de edebiyatçı tarafı vardır ki bu, ölümüyle birlikte yok oldu, gitti. Oysa o da bir şairdi, bir deneme yazarıydı, sanat ve edebiyat dünyamızı yakından izler, günün değerleri, sanat olayları üzerine yazılar yazardı. İkbaldeyken, günün adamıyken iyiydi Hasan Ali Yücel; şair olarak antolojilere alınıyordu (Baki Süha Edipoğlu, Türk Şiirlerinden Örnekler, 1944; Orhan Burian, Kurtuluştan Sonrakiler, 1946, vb). Öldükten sonra adı sanı kalmadı edebiyatçı olarak.

Bence o, bir edebiyatçı doğdu, edebiyatçı öldü. Bir edebiyatçı için de en azından bittikçe tekrarlanacak bir anma kitabı, bir seçmeler kitabı, galiba, asıl, ölümlerden sonra gerekli. Politika, karşıt görüşler katında, kişinin sanatçı yanını da inkâr kapısı oluyor. Hasan Ali buna örnektir.

Dergâh (1921 1922) dergisi şairlerindendi, yani Necmettin Halil Onan, Ali Mümtaz Arolat, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Ahmet Kutsi Tecer'in ilk şiirlerini bulduğumuz derginin şairlerinden. Millî Mecmua'ya da (1923 vd.) şiirler verdi, estetik ve edebiyat yazı ve sohbetleri yazdı. Necip Fazıl'la, Ömer Bedrettin'le, Halide Nusret'le beraberdi Millî Mecmua'da. Dergâh kadrosu da Millî Mecmua'ya geçmişti.

Ama ilk şiir kitabını çok sonra çıkardı: «Dönen Ses» (1933). Yapraklarını çevirdikçe karşımıza Rıza Tevfik, Yunus Emre, saz şairi koşmalar ve tasavvuf çıkıyor. Hece aruz birlikte çıkıyor. Altında 1924 33 tarihli, «Üç Telli Saz Şairine» başlıklı bir şiir çıkıyor. Bu şiirin, işlediği konu ve yaptığı îmâlarla Nâzım Hikmet'in «Bana bak, hey avanak!» diye başlayan «Orkestra» (1921) şiirine bir cevap olduğu, Nâzım'ı yerli ve millî olmaya çağırdığı görülüyor. Sonra «Yurt Sesleri» bölümünde «Anadolu», «Şehitlerimizi Anış» şiirleri, tek ke şiirinin nefes'leri ve üç şarkı (Biri «Sen bezmimize geldiğin akşam neler olmaz» nakaratlı, ünlü şarkı).

Hasan Ali Yücel'in lirik mistik yönü, son şiir kitabında (Allah Bir, 1961) artık kesin, ihlâs ve inanca dönüşüyor. Arada «Dinle Benden» (1960) adında bir şiir kitabı daha vardır ki, «Tonguç'un ruhuna armağan» edilmiştir ve kafiye dü-

zeni hikâyeye uygun olarak beyit beyit, birkaç bölümden oluşur, 88 sayfadır. İlk mısraında 1947'de yazıldığı şiirlerinde görülenden çok ayrı, yalın ve hemen hemen basit bir dille, şairin özgeçmişini, yurt ve dünya sorunları üzerine düşünceleri ni, kendisine yöneltilen hücumları cevaplayışını kapsar.

«Dinle Benden» kitabı arkasındaki listede, basılmış eserleri otuz beşi buluyor; bir kısmı okul kitabı, birkaçı milli eğitim örgütleri üzerine. Mevlâna'nın rübâilerini de çevirmiş (1932), «Goethe, Bir Dehânın Romanı» (1932) incelemesi için, Alman Kültür Bakanlığı ona Goethe Madalyası vermişti. «Türk Edebiyatı Nümuneleri» (1926) bir antolojidir, Almancayada çevrilmiş «Türk Edebiyatına Toplu Bir Bakış» (1932), «Fazıl Ahmet» (1937) ve «Edebiyat Tarihimizden» (1957) isimli eserleri ise birer monografi.

Makale ve denemelerini toplayan «Pazartesi Konuşmaları» (1937) peşpeşe sıralanacaktı, 320 sayfa tutan ilk ciltte kaldı. Bunda yazarın «Sınıf Edebiyatı Yok, Millî Edebiyat Vardır», «Mektepten Memlekete», «Halkçı Edebiyat» yazıları; «Şiir ve Şair», «Sanatkârın Istırabı» başlıklı denemeleri özellikle kaydadeğer. Kitabın son bölümünde Nedim, Abdülhak Hâmit, Samipaşazade Sezai, Tevfik Fikret, Halit Ziya, Mehmet Akif, Gorki, Kipling ve Puşkin gibi şair ve yazarların tanıtılması yer alıyor. Gerek bu kitaptan, gerekse «İçten-Dıştan» (1938) kitabından bugün için de değerli ve geçerli pek çok örnek seçmek mümkün.

Hasan Ali Yücel, zengin bir iç dünyaya da sahipti. Bu renkli, bu nakışlı çevre, zamanın hoyrat ellerinde tez epridi, çabuk eskidi, işe yaramaz şeyler arasına atıldı. Seçme ve anma kitaplarının azlığından; değer bilenlerin, sahip çıkanların bulunmayışından oluyor bu.

(Milliyet Sanat Dergisi - 27 Şubat)

Üçüncü ölüm yıldönümünde

AŞIK VEYSEL, HALK ŞİİRİ GELENEĞİNİN ÇAĞDAŞ USTALARINDAN BİRİYDİ

Aşık Veysel üç yıl önce, 21 mart 1973'te ölmüştü. Sanat Dergisi, ölüm yıldönümünde, şair ve eserleri üzerine bir tartışma getirmek, Veysel'in yaşamının ve şiirlerinin incelenip temel-

lendirilmesini sağlamak amacıyla, Adnan Binyazar ile Cahit Öztelli'nin bazı yönlerden birbiriyle çelişen yazılarını sunuyor

Adnan BİNYAZAR

Veysel, halk şiiri geleneğinin çağımızdaki ustalarından biriydi. Eskinin gezgin ozanları gibi, sazla çalıp söylüyordu şiirlerini. Böylece yurdun dört bir yanını dolaşıyordu. Bu nedenle yurdumuzun taşında toprağında, çoluğunda çocuğunda Veysel'den ezgiler, dizeler vardır. Bunda Veysel'in köklü bir halk şiirinden gelişinin etkisi büyüktür.

Veysel, şiiriyle, bir yandan halk şiiri birikimlerinin yarattığı bir dünyadan beslendiğini koyuyordu ortaya, bir yandan da çağımızın gerçeklerine çeviriyordu şiir antenlerini. Çok ilkel düzey de de olsa, günümüze bir şiir yorumu getiriyordu. Eskinin birikimleriyle, insanımıza neler söylenebilir, nasıl söylenir, bunun örneklerini veriyordu Veysel. Toplum olarak şiir kökeninden kopmamış insanımız için de bunun önemi büyüktü. Tazminat'tan bu yana bizim şiirimizin ne olduğunu tartışılmıştı. Zaman zaman halk şiiri günümüzün beğenisiyle biçimlendirilmek istenmişti. Karacaoğlan gibi söyleyince halka seslenen bir şiir yaratılacağına inanılıyordu. Ne ki bu deneyler biçimselin katı sınırlarını aşamıyordu bir türlü. Halk şiiri Veysel'in dilinde bir doğallık kazanıyordu. Yunus gibi, Karacaoğlan gibi, Pir Sultan gibi şiirler söylüyordu Veysel. Hattâ bir tek şiirinde bile bu ozanların tümü gibi söylüyordu. Eski'nin bir yorumuydu Veysel'in şiiri. Halk katında bunun için saygınlık kazanıyordu. Öyle ki, aydınlar hattâ bürokratlar, Türk toplumsal şiirini temellendirmek için Veysel'in şiir dünyasına eğiliyordu. Özellikle sanatın Anadolulaşmasını isteyenler, Veysel'in şiirini bu gelişimin öncüsü sayıyorlardı. Nitekim kültürü, Anadolu'da oluşan düşünsel ve sanatsal ürünlerin bir toplamı olarak yorumlayan Sabahattin Eyuboğlu, Bedri Rahmi Eyuboğlu gibi yazarlar Veysel'in dünyasını ve şiir ortamını anlama ve anlatma yolunda büyük çabalar göstermişlerdir. Bu değerlendirmeyle Veysel, «eski» ile «yeni» arasında bir denge olmakla birlikte, şiirsel birikimleri yaşanılan çağa yansıtmayı başaran bir öncü sayılmaktadır. Başta da belirttiğim gibi, Veysel'in şiiri, eski şiir ortamının geniş bir yorumu olmaktadır. Bu yorumda çağa uzanan şiirsel yatırımlar da söz konusudur.

Görmez gözlerinin yerine yürek gözünü koyan Veysel, kendi şiirine özgü bir beğeni (estetik)'nin yaratıcısı olmuştur.

Şiirini çağımıza bağlayan etkenlerin başında da bu beğeni gelir. Modaakımların biçimci etkisinde şiiri bilmeceleştirenlere doğan tepki, Veysel'in şiirinde rahat soluk almaktadır. İmgelerindeki geleneksel yapı ve deyişindeki doğallık, toplumu daha da ısındırmıştır şiirine. Veysel'in Köy Enstitüleri ortamında yer bulması da bununla açıklanabilir. Köyden gelen insan şiiri Veysel'de bulurken, Veysel de çağdaş dünyanın varlığını bu ortamda duymuştur. İnsanımıza kendi birikimleri ve yaratımlarıyla, Köy Enstitülerinde bir varlık gösteriyordu. Köy Enstitüleri nasıl insanımızın gerçeğine dönüktü ise, Veysel de şiirsel geleneğimizin kaynaklarına dönüktü. İkisi de, gizli kalmış birikimlerimizi yaşatmayı amaçlıyorlardı. Bu nedenle Veysel bu devrimci kurumlarda kendine rahat bir ortam bulmuştur. Böyle bir ortamda Veysel, şiirini gelenekten koparıp çağdaşlaştırma yolunda büyük çabalar göstermiştir. Ne var ki, onun çağdaşlık saydığı şey gerçekleştikçe şiiri de özgürlüğünü yitirmiştir. Nitekim bürokrasinin etkisinde kalarak yazdığı görevsel şiirleri, Aşık Veysel şiirinin öldüğü noktayı çok iyi belirler. Ancak, hangi dönemde olursa olsun, halk şiiri geleneğine bağlı kalarak yazdığı şiirlerde her zaman bir özgünlük, bir doğallık vardır. Özellikle buluşlar ve dize güzelliğinde.

Bugün çağdaşlaşma yolunda, geleneksel halk şiirimizin yozlaştığını da görüyoruz. Âşık İhsani, Mahzuni gibi ozanlar şiirine toplumcu bir vuruculuk katarken, kimi ozanlar da radyolarda, televizyonlarda merinos koyunu yetiştirmeye, kooperatifçiliğe şiirler düzmektedirler. Yani şiirlerini öğreticiliğin bir aracı yapmaktadırlar. Bu durum, halk şiirinin can çekiştiğini gösteren kanıtlardan biridir. Nitekim Veysel de zaman zaman bu yola girmiş şiirini yapaylaştırmıştır. Oysa halk şiiri, uyarlamadan çok, yorumu gerektirir. Kendine özgü imgeler yönünden Veysel bunu başarmıştır. Bu yönüyle Veysel, Yunus'un, Karacaoğlan, hatta kimi tekke ozanlarının bir yorumcusudur. Veysel'i de günübirlik uyarlamalardan çok, bu yorumsal şiirleriyle değerlendirmek gerekir.

Veysel'de bir yandan Yunus'un, bir yandan Karacaoğlan'ın bir yandan da Pir Sultan Abdal'ın, Dertli'nin, Dadaloğlu'nun etkilerini görüyoruz. Yunus'taki «birlik» (vahdet-i vücut) anlayışı, Veysel şiirinin temel düşüncelerinden biridir. «Birlik» düşüncesi Yunus'ta felsefi bir dünya görüşüne dönüşürken, Veysel bu düşünceyi Karacaoğlan'ın «güzellik» duygusuyla kaynaştırmayı başarır. Pir Sultan Abdal'ın topluma seslenen yüreğiyle, Dadaloğlu'nun dağlar dolusu sesi, Veysel şi-

irinin beğenisini ve düşünsel yönünü oluşturur. Ama Veysel'in yöneldiği ana kaynak Yunus'tur. Bizim toplumda Yunus şiirinin köklü geleneği etkisini yitirmediği içindir ki, Veysel'n şiirlerini bağrına basıvermiştr halkımız.

Veysel'n ilginçliği, bir de, imgelerine kazandırdığı zenginlikten gelmektedir. Bir bakıma Halk şiiri de Divan şiiri gibi, kişisel yaratım öğelerinden çok, ortak imgelere dayanır. Kavramlar duyguda biçimlenmiştir. Neyi anlatırken neyi kullanacağını kestirebilmektedir ozan. Halk şiirinin bu belli söyleyiş özelliklerine (mazmunlara) Veysel'de de sık sık rastlıyoruz. Ancak Pir Sultan Abdal'da, Karacaoğlan'da Meslekî'de, Dertli'de olduğu gibi, Veysel'in de kimi zaman bu imge dünyasını aştığı görülüyor. Saydığım ozanlarda bir kendine özgülük vardır. Bu onların, dünya görüşlerinden çok, imgelerine kazandırdıkları zenginlikten gelmektedir. Bir ölçüde Veysel için de geçerlidir bu yargı. Bunun dışında, özellikle, çağdaş konuları işleme yönünden, ondan öncekileri aşmış bir ozan değildir Veysel. Hattâ şiirleri olanlarınkinden güçlü de değildir. Ama onları, «bugün»de yaşatacak imge ve deyiş gücünü gösterebilmiştir. Yunus'un «birlik» düşüncesinin geniş alanını bulamayız Veysel'de, Karacaoğlan'ın güzelliği yeniden var eden imgelerini de bulamayız. Pir Sultan Abdal'daki geniş soluk da yoktur onda. Kuşkusuz, Dadaloğlu'nun o dağlar aşan, yürek dolusu türkü olan deyiş gücü de. Veysel'in önemi olanların yarattığı bu geleneği ve şiirsel birikimi canlı tutmasından gelmektedir. Toplum, Aşık Veysel'in şiirinde çağın gerçeğini. duyarlığın yeni bir biçimini görmedi, halk şiir geleneğinin bir yorumunu, şiir tarihi içindeki «anı»yı yaşadı. Örneğin; Yunus'un «Bir ben vardır bende benden içeri» anlayışına dayanan «birlik» düşüncesi Hayyamcı bir mantıkla birleşir Veysel'de: «Aslıma karışıp toprak olunca/çiçek açar mezarımı süslerim» Doğadaki madde tanrısallık duygusu, Veysel'de daha bir madde değişimi, «birlik»i simgeleyen bir oluşumu yansıtır: «Ne zaman toprakla birleşir cismim / Cümle mahlûk ile bir olur ismim.» Burada da görüldüğü gibi, sonsuz tanrısallık duygusu, Veysel'de daha bir maddeleşmiştir. Ama gene de, Yunus'la şiirleşen her zerrede Tanrı'yı bulma düşüncesi temel kaynaktır.

Şiirlerindeki doğa ve insan sevgisinde aynı etkiyi görüyoruz. Veysel ağacı, çiçeği «motif» olarak kullanmıştır kuşkusuz, tüm halk ozanları gibi. Ancak ağaçtan, çiçekten çok, onu besleyen ana kaynağı, «toprak»ı yansıtmak gereksinimi duymuştur. Sadık «yâr»i saydığı toprak, ürün veren, emeği, can-

lılık katarak değerlendiren tanrısal bir güçtür. Dağlarca'daki gibi, tam bir «Toprak Ana»dır. Her şey onunla başlamıştır, her şey onda sona erecektir, ya da yeniden var olacaktır. Tanrısal düşünce, ürün olmuştur, «çekirdek» olmuştur, «bostan» olmuştur Veysel'de.

Veysel'in şiirlerini besleyen «güzellik» anlayışı da yukarıdaki ilişki ile açıklanabilir' Karacaoğlan'ın «Ben güzele güzel demem / Güzel benim olmayınca» düşüncesi Veysel'in şiirinde hemen hemen özgünlüğünü korumaktadır. Ozan, güzelliğin yaratıcısıdır: «Güzelliğin on par'etmek / Bu bendeki aşk olmasa / Eğlenecek yer bulaman / Gönlümdeki köşk olmasa». Bu yönüyle güzelliği bir imgeler ilişkisinden kurtarmaktadır Veysel. O, ozanın var ettiği bir yaratımdır. Düşünülen, imgelenen bir yaratık olmaktan çıkmış, tanrısalın topraklaştığı gibi, güzellik de insanlaşmıştır. «Kuş olsan da kurtulmazdın elimden / Eğer görsem idi göz ile seni» diye seslenir sevgilisine. Ama gene de düşlerde yaratılan o masalsı sevgili bütün canlılığıyla güzelliğini yitirmemiştir.

Bütün bunlara karşın, Veysel. günübirlik konuları, aşınmış, «içi boşalmış anlam kalıplarıyla» süsleyince düzeyi çok düşük şiirler yazmıştır. Hele «gaipten haber verici» bir bilgelik hevesine kapılınca şiirleri öğreticiliğin yapaylığından kurtulamamıştır. Bunlar arasında propaganda şiiri sayılabilecekler bile vardır. Hatta şiirlerinin çoğu bu türdendir. Öbür şiirlerinde de daha çok bir dize vuruculuğu söz konusudur. O güzel dizelerin yanında doldurma sözler çoğunluktadır. Ama «Dağlar çiçek açar Veysel dert açar», «Kuş olsan da kurtulamazdın elimden / Eğer görsem idi göz ile seni», «Güzelliğin on par'etmez / Bu bendeki aşk olmasa», «Uzun ince bir yoldayım / Gidiyorum gündüz gece», «Ben gidersem sazım sen kal dünyada / Gizli sırlarımı âşikâr etme» türünden dizeleriyle Veysel, kendine özgü imgelerle, geleneksel halk şiirinin bir uzantısıdır. Halkımızın tarihsel duyarlığını yansıtma yönünden de Türk şiirinde bir olaydır. Onun görmez gözleriyle gördüklerini, bir çokları görür gözleriyle görememişlerdir. Bu göremeyiş, Türk şiirini halkın dışına itmiştir. Halkla bağlantısı olmayan şiirimiz, zaman zaman nerdeyse bir bilmeceye dönüşmüştür. Bu bilmececiler. anlamıyor diye de halkı kınamışlardır. Nâzım, Dağlarca, Külebi gibi, halk deyişine bir yorum katan, onların tarihsel duyarlığından kaynaklanan ozanların varlığı göz önüne getirilirse Veysel'in dar sınırlar içindeki küçük çabaları daha iyi anlaşılır. Sanırım günümüz şiiri bugün bir noktada tıkanmıştır. Halkın soluğu tarihsel

duyarlığı, deyiş gücü aranıyor genç ozanlarca. Şiirsel güzellikleri, toplumun tarihsel duyarlığıyla kaynaştırmaya çalışıyorlar ozanlar. Veysel de bu gerçekten, yerel söyleyişten etkilenmişti. Daha açıkçası, yüreğine dolan deyiş güzelliğiyle insanımıza seslenmeyi amaçlıyordu. Ne ki, işlene işlene kalıplaşan deyiş tekdüzeliğinden, belirli imgelerden tümüyle kurtaramamıştı kendini. Bu olanaksızdır da. Yine de kendi ölçüleri içinde, —küçük de olsa— Türk şiirine bir adım arttırmıştır. Şiirin küçük adımı, halkın büyük adımıdır. Bu nedenle Anadolu'nun dağında taşında, çoluğunda çocuğunda Veysel'den deyişler, ezgiler vardır. Veysel gitmiş, adı kalmıştır. Türk insanı, Türk şiiri anacaktır onu hep.

(Milliyet Sanat Dergisi 19 Mart)

VEYSEL, GERÇEKTEN DEĞER TAŞIYAN BİR ŞAİR DEĞİL, ŞİŞİRİLMİŞ BİR BALONDU

Cahit ÖZTELLİ

Ölümünden sonra daha da ünlendi... Bir büyük tirajlı gazete günlerce reklâmını yaparak Gülhane Parkı'na heykelini diktirdi... Cenaze törenine resmî kişiler de katıldı, yarı resmî törenle gömüldü... Radyo ile TV'de özel programlar düzenlendi... Sanat dergileri özel sayılar çıkardılar... Kitapları yeniden basıldı... Geceler düzenlendi...

Sözün kısası, düşünülen her şey onun için yapıldı... Halk ozanlarının son halkası denildi onun için... Halk şiiri geleneğini sürdüren o idi dendi... Veysel için söylenmedik övgü kalmadı... Adına bir de dernek kuruldu... Bu gidişle hayranlık, övgü fırtınası yıllarca süreceğe benzer...

Âşık Veysel Cumhuriyet döneminin bir halk ozanı idi. Bu dönemde nice nice değerli ozanlar göçmüştü aramızdan. Ama, hiç birine bu denli gösteriş yapılmadı. Hattâ, Yahya Kemal gibi Türk edebiyatının gelmiş geçmiş en büyük şairine bu denli ilgi gösterilmedi ölümünden sonra... Bırakınız halk ozanlarını, çağ açmış, çağ kapatmış nice daha büyük geldi geçti Cumhuriyet döneminde... Hiçbirine böyle genel bir anma yapılmadı, kamu oyunda böyle yankılanmadı.

Âşık Veysel gerçekten bir şöhret oldu... Buna bir şey de-

nemez. Ama, her şöhret kesinlikle bir değer taşır mı? Gerek tarihte, gerek sanat dünyasında nice büyük şöhretler vardır ki, değer ölçüleri bakımından hiç de öyle değildirler. Halk ozanları içinde on yedinci yüzyılda yetişmiş bir Âşık Ömer vardır Bu ozan gerçek halk zevkini bozmuş, Divan edebiyatını taklit etmekte son kertede ileri gitmiştir. Bu taklit çığırını son kertede geliştirmiş, bu yüzden büyük ün kazanmıştır. Kendinden sonra gelenler üzerinde bu kötü yolda çok etkili olmuştur. Halk ozanlarının piri sayılmıştır. Yirminci yüzyıla kadar bu ün sürmüştür. Ama, gerçek sanat ölçüleri içinde. değil birinci sınıf bir ozan, ancak ikinci sınıfta yer alabilirdi ve bugün unutuldu...

Âşık Veysel'in sanat yönü üzerinde hiç durulmuyor. Hükmü de hep işin amatörleri veriyor. Gazetelere, dergilere süs malzemesi yapıyorlar... Onu, geçmiş yada yaşayan ozanlarla karşılaştırma yapılmıyor. Her söylediği değerli görülüyor.

Bu üne Veysel nasıl vardı? Veysel gerçekten bu üne değer ölçüde bir ozan mı idi? Artık bu soruların karşılığının verilme zamanı geldi.

Bizce Veysel'i üne kavuşturan birkaç neden vardır. Bunun başında gözlerinin görmeyişi gelir. İçimizde bir tuhaf acıma duygusu ile bakardık ona... Bu duygu bizi peşin ve iyi hükümlere götürürdü... Ünü için ikinci öge, tam kırk yıl ülkeyi baştan başa elinde sazı ile dolaştı. Büyük toplantılara katıldı, okullarda konserler verdi... İlkokulundan üniversiteye dek... Daha sanat filizleri yeni yeni yeşermeğe başlayan gönüllerde, kafalarda Veysel bir değer olarak yerleşti, küçükler büyüdü; Veysel çocukluk anısı olarak yaşadı, tam kırk yıl...

Başka bir neden de Veysel, başka halk ozanları gibi aydın çevrelerden uzak kalmadı. Aydın şair çevrelerine kolaylıkla girdi, içki sofralarının vazgeçilmez süsü oldu. Başta, merhum Ahmet Kutsi Tecer, Behçet Kemal Çağlar gibi koruyucular buldu. Onlar ellerinden geldiği ölçüde yeni bir halk ozanı yaratma çabasını gösterdiler. Devrimlerin propagandası için yurdu gezmesinde aracı oldular.

Bu arada yeni Ankara Radyosu kuruldu. Halk şiirine de geniş yer verilmeye başladı. Veysel'in sesi sık sık duyuldu oralarda da... Veysel Cumhuriyet devrimlerinin en civcivli, ateşli döneminde sahneye çıkmıştı. Artık o köyden kopmuş, şehirli olmuş, şehirlilerin emrine girmişti. Sesi ile sazı ile bir propagandacı olmuştu. Bu davranışı kınanamazdı. Ama, sanat-

tan kopmuştu, halktan uzaklaşmıştı, halk zevki şiiri unutmuştu. Aslında da esaslı bir sanat eğitimi yoktu. Görmediği için de okuyamıyordu. Usta malı da dinlemiş değildi.

Şehir yaşantısı onun sanat yeteneğinin yönünü değiştirdi.. Şehirli aydınlar ona arasıra konu da veriyorlardı. Isınarlama şiirleri günün modasına uyduruyordu. Bu şiirlerden birisi de «Toprak» idi. Çok beğenilmişti bu şiir... Halk şiirinde toprak konusu yoktu, hiç görülmemişti. Bu şiirin sanat yönü tartışılmaya çok uygun düşerdi. Ama, kimse işin bu yönüne eğilmedi. Öyle ya, Veysel büyük şöhretti. Ona nasıl olur da dil uzatılabilirdi. Bunu yapan saldırıya uğrardı, korkulu bir işti onu eleştirmek... Hâlâ da öyledir ya, neyse, geçelim.

Aradan yıllar geçti. O, başkaları gişi yaşlanınca köşesine çekilmedi. İşin maddî yanı da fena değildi. Köyünün hatırı sayılır zenginlerinden olmuştu, hayır işleri de yapıyordu oldukça... Ölümüne dek şehirlerden, aydınlar çevresinden uzaklaşmadı, bu ucuz şöhret tatlı idi, alışınıştı bir kere... Filmi bile çevrilmişti.

O, Cumhuriyetin ozanı oldu... Hiç değişmedi... Dünya değişti, demokrasi geldi.. Halk uyanışı oldu... Köy türlü açıdan uyandı, kendisinin gerçekten «efendi» olduğunu anlamaya başladı, devlet yönetimine katılmaya başladı.

Bu konuları işleyen birçok halk ozanları ortaya çıktı. Ama, Veysel bunlardan habersizmiş gibi hiç oralı olmadı... Bu tehlikeli kıyılara hiç mi hiç yanaşmadı. Bu davranışı, ne sağı, ne solu gücendirmeme mantığına dayandırdı. Oysa, nice nice onu geride bırakan ozanlar da yetişti 1950'lerden sonra... Bakınız bu ozanlardan birisi, heykelinin açılışında onu nasıl kınıyor: Çok dokundu mızrap ile tellere/Bozuk per deleri görmedi Veysel/Ağıt yaktı bülbül ile gülleri/Dikene elini sürmedi Veysel. Ağlayıp sızladı, derdini döktü/Vurdular başına, boynunu büktü/Çobandı, ağanın koynunu güttü/Ver benim hakkımı, demedi Veysel. Balta sapı için çattı hırsıza/Dur, demedi, sömürücü arsıza/Vatandaş muhtaçken ekmeğe. tuza/Bunun nedenini sormadı, Veysel. Der, Zamani, Veysel büyük ozandı/Halkın değil, kendi kendin yazandı/Sözü hançer iken kaçıp saklandı/Zalimin başına vurmadı, Veysel.

Şimdi, bir edebiyat tarihçisi olarak görüşümüzü söylemek görevimizdir. Bunu, duygulara kapılmadan, peşin hükümlere dayanmadan, gerçekleri ortaya koymaya çalışacağız.

Edebiyat tarihi içinde bir ozanın, bir sanatçının yerini önce zaman belirler. Nice sanatçılar, ozanlar yaşarlarken baş tacı edilmiş, bir yıldız gibi parlamak mutluluğuna ermiştir.

Ama, aradan kısa bir süre geçince arkalarından hiç bir iz bırakmadan, kuyruklu yıldız misâli, süzülerek eriyip gitmişlerdir.

Bir sanatçıda her şeyden önce sanat gücüne bakılır, değeri ona göre biçilir. Konuları ne olursa olsun, söyleyiş biçimi, diline, sazına güzelliği getirişine bakılır. Bu bakımdan Veysel'e güçlü ozandır demeye hak kazandıracak yanı çok azdır.

Sanat yanı oldukça zayıftır Veysel'in. Şiir yapısına, sesine, zevkine kulak yolu ile ancak yaklaşılabilen Veysel, gerçekte kurudur, içtenlikten yoksundur. Benzetmeleri sarıcı, yeni buluşlar değildir. O, kulaktan ne kapabilmişse onunla kalmış, kimi konuları da aydın dostların tavsiyesi ile ele almıştır.

Onda ne Karacaoğlan'ın canlılığı, ne Seyrani'nin şaşırtıcı buluşları, ne Köroğlu'nun mert, erkek sesi, ne de hemşehrisi Sümmani'nin düşünce ve dile hakimiyeti vardır. Veysel'in şiirlerinin ağır yanı kuruluktur. Bir ahlâkçı gibi öğüt vermek şiir söylemek değildir. O, bu tür söylediklerini, toplum içinde kendisine verilmiş bir görev saymıştır. Bu da bir iştir, bir becerîdir kuşkusuz, ama şiir değildir. Bunlar şair olmak için yeterli değildir.

Eğer bir rastlantı ile Sivas'ta yapılan (1931) Âşıklar Bayramı olmasaydı Veysel'in adını kimse duymayacaktı. Oysa, sanat gücü olan âşıklar nerede olursa olsun sesini duyurur, toplumu uzaktan da olsa etkiler. İşte Dadaloğlu, bir aşiret ozanı olduğu, büyük kentlerden uzak kaldığı halde yüz yıldan beri sesini duyurmağa devam ediyor.

Veysel doğuştan da şair değildir. Öyle olsaydı, gözünün yokluğunun verdiği iç acılarıyla ne duygusal şiirler verirdi. Oysa, hiç bir içlilik (lirizm) onun şiirini sarmamıştır.

Veysel'in sanatının başka bir yönü de hiç bir konuda derin olmayışıdır. Ne acılarında, ne sevinçlerinde, ne aşklarında şiirin sarıcı, sarsıcı lirizmi vardır. Hep kuru bir mantık vardır onda. Bu kuruluk yanında kültür ve öğreni yokluğu büsbütün sıkıcılık yaratmaktadır.

Veysel'de bazı bazı bir parıltı görülür. Fakat, bunlar bir anda yanar ve söner, devamlılık göstermez. Bu pırıltılar, uzun yıllar «kafiye avı» peşinde koşan her kişide görülebilir.

Veysel'de saz da bir değer taşımaz. Saz onun elinde bir zaman kazanma ve konuyu yoluna koyma, düzene sokma aracıdır. Saz da ayrı bir öğretim ve eğitim ister. Bunun yanı sıra

onda ses de bozuk ve okşayıcılıktan uzaktır. Besteci yanı da yoktur. Okudukları hep birbirinin aynı tonda. aynı ritimde olup sözleri bir parça uzatıp kısmaktan öteye geçmez. Hiç bir özel beste sahibi olamamıştır, kendine has bir ses bırakmamıştır.

Bütün bunlardan sonra bu büyük şöhret nasıl doğdu? Edebiyat tarihi için incelenecek bir konudur bu yanı işin. Nedenini yukarlarda anlatmaya çalıştık. Halka doğru döneminin verdiği heyecanla, dostlar aracılığı ile bir değer olarak sunulan çabalarla bu sonuç doğmuştur. Halk kendisine verilen her değeri ölçüp biçme, değerlendirme yapamaz, yapmaz. Sunulanı kabul eder. Ne yazık ki, koca bir şöhret göçerken arkasından yarına kalacak bir şey bırakmadan gitti.

Asıl hükmü gelecek yıllar verecektir. Bakalım ondan neler kalacak... Şimdiden söyleyelim: Yalnız büyük ün, o kadar..

Onun dostlarına bu yargılar belki acı gelecektir. Ama, ne yapalım ki, gerçek budur. Veysel, çok şişirilmiş bir balondu. Dostlar beni affetsin.

(Milliyet Sanat Dergisi 19 Mart)

⊙

YAZARLIĞININ 50. YAYIMCILIĞININ 43. YILINDA YAŞAR NABİ İLE BİR SÖYLEŞİ

Behzat AY

— *Yazarlığınızın 50. yılındasınız, yazmaya başladığınızda kaç yaşındaydınız? Öğrenim durumunuz neydi?*

— Çocuk dergilerinde, özellikle hocam Ahmet Halit Yaşaroğlu'nun çıkardığı Çocuk Dünyası dergisinde yayınlanan şiirlerimi saymazsak, ilk ciddi şiirim Servet-i Fünun'da 1926 yazında çıktı. O sırada Galatasaray Lisesi dokuzuncu sınıf öğrencisiydim, yaşım 18'di.

— *Şiir, oyun, öykü, roman gibi edebiyatımızın çeşitli dallarında çalışmalarınız oldu. ürünler verdiniz; bugün geriye baktığınızda bu çalışmalarınız konusunda neler söylemek istersiniz? Bu dallarda yayımlanan yapıtlarınızda bugün de beğendiklerinizin adlarını söyler misiniz?*

— İlk şiirimden sonraki yıllarda çıktı başlıca yapıtlarım.

Bunlar birer çalışmadan çok birer denemeydi benim için. Her türde yazabiliyordum. Hangisinde karar kılacağıma karar vermek için her edebiyat türünü deniyordum. O yıllarda yayınladığım kitapların hiçbirinin önemi yok bugün. Aile koşullarım daha Galatasaray'ın son yılında beni çalışmaya zorladı. Ondan sonra sıkı bir çalışma dönemi başlar benim için Ancak yıllık tatillerimde bir şeyler yazmak ya denemek olanağı bulabiliyordum. Banka ve gazetelerdeki çalışmalarım edebiyatla uğraşmaya pek vakit bırakmıyordu. Üstelik 1933'-ten başlayarak bir de Varlık dergisinin hem yönetim, hem yazı işleri sorumluluğunu almıştım sırtıma. Bu yıllarda çıkmış olan saydığınız türlerdeki yapıtlarım hep aceleye gelmiş, vakitsizlikten üstlerinde yeterince durulmamış ilk gençlik çabalarıdır. Yayınlanmış olan iki romanımı üç dört haftalık kısa süreler içinde tamamlamak zorunda kalmıştım. Yakup Kadri, Reşat Nuri gibi iki büyük yazarımızı bir yana bırakırsanız o yılların verimleri de bir amatörü ürkütecek, onu derlenip toparlanmaya zorlayacak önemde değildi. Bir yokluk denizinde yüzüyor gibiydik. Hüseyin Cahit Yalçın, «Âdem ve Havva» adlı romanım için teşvik edici sözlerle dolu bir eleştiri yazmıştı. Oysa ben, yazık yayınladıktan sonra hiç beğenmiyordum yapıtlarımı. Bu acceleye getirilmiş denemeler için en acı eleştirileri kendim yapıyordum içimden. Yeterince hazırlanmadan, yüklü tecrübeleri olmadan bir gencin bu alanda temelli bir şeyler ortaya koyamıyacağına inanmıştım. Oysa hazırlanmak ve yaşamak için yeteri kadar vaktim yoktu. Ailemi geçindirmek için çok çalışmak zorundaydım. Bir yandan gazetede çalışırken bir yandan da bütün boş kalan zamanları çeviri yapmaya ayırıyordum. O sıralarda telif yazıları, gazetecilik dışında para getirmezdi. Yazarlar kendi şiir kitaplarını, romanlarını kendi keselerinden finanse etmek zorundaydılar. Dar bütçeli yazarlar için, bir yabancı dili iyi biliyorlarsa, ceplerinden harcayarak telif yapıtlar vermek yerine yabancı kitapları dilimize çevirerek bütçesine beş-on kuruş eklemek çekicilik taşıyordu. 1950'ye kadar çıkan kitaplarının bugün için tarihi birer anı olmaktan öteye bir değeri yoktur benim için.

— *Edebiyatımızda Yedi Meşale'cilerden birisiniz; böyle bir grup oluşturmakta amacınız neydi?*

— 1928'de «Yedi Meşale» adı altında bir ortak kitap yayınlayan genç şair ve yazarlar o tarihlerin hemen tek sürekli edebiyat dergisi Servet-i Fünun da tanımışlardı birbirlerini. Böylece aralarında bir dostluk oluşmuştu. Aslında bu grubu

oluşturan genç heveslıler ayrı ayrı yönelimlerde kişilerdi. Ama birbirlerinden etkilendikleri için aralarında birtakım ortak ilkeler belirmişti. Karşılıklı öğüşmelerden ileri gelen bir kendilerini dev aynasında görme psikozuna kapılınışlardı da denilebilir. Aslında ortaklaşa bir kitap çıkarma dışında bir amacımız yoktu. Ama günün edebiyat alanındaki büyük boşluğu içinde Yedi Meşale lehte aleyhte büyük yankılar uyandırdı. Umudumuzu çok aşan yankılar. Sonradan bu grup içinde birleşenler herbiri alıp başını bir başka yana gitti ve böylece kapandı bu konu.

— *«Haykır, Şairim, haykır ellerin kederini» dizesinde yansıdığı gibi, «Kahramanlar» (1929) adlı şiir kitabına giren şiirlerinizde Tevfik Fikret'i benimsediğiniz, toplumsal konulara önem verdiğiniz; ikinci şiir kitabınız «Onar Mısra» (1932) da toplumsal konulu şiirlerden yavaş yavaş sıyrıldığımız görülüyor. Bu değişiklikte, edebiyatımızın öteki dallarını denemenizin etkisi oldu mu?*

«Kahramanlar»da yer alan toplumsal konudaki şiirlerin lirik yönden zayıf kaldığı o sırada çıkan bazı eleştirilerde ileri sürülmüştü. «Onar Mısra»da daha yumuşak ve lirik bir söyleyiş araştırmasına girişmemde bu eleştirilerin etkisi bulunabilir. Üstelik o sırada bir sevi tutkusu içinde bulunmamın da payı vardır.

— *Varlık dergisi, Türkiye'de yayımlanan ve önemini yitirmeyen en uzun ömürlü edebiyat dergisidir; bunun sırrını açıklar mısınız?*

— Varlık dergisini, daha önce de birkaç kez belirttiğim gibi, Sabri Esat ve Nahit Sırrı'nın yardımlarıyla, birlikte çıkarmıştık. Oysa daha ilk sayısından başlayarak bütün sorumu ve yükü benim omuzlarımda kalmıştı. Çok güç koşullar içinde çalışmama, birçok defalar masraf açığını cebimden karşılamak zorunda kalmama rağmen onu yaşatmayı bir çeşit namus borcu saydım kendim için. Sanırım bunun dışında bir sır aramaya gerek yoktur.

— *Size gelen yazar mektuplarından bir bölümünü «Dost Mektupları» adıyla yayımladınız. Çeşitli yazarlardan gelmiş bu kadar çok mektubu saklamanız, dostluğa bağlılığınızdan mı, yoksa, o günlerde, ilerde kitap olarak yayımlarım düşüncesinden mi kaynaklandı?*

— Hayır, günün birinde bu mektupların kitap haline geleceği hiç aklımdan geçmemişti. Önemli yazarlara, sanatçılara saygım beni onların önemli saydığım mektuplarını saklamaya zorlayan tek neden olsa gerek. Bu arada Halit Ziya'-

dan almış olduğum, edebiyat tarihimiz açısından önemi büyük bazı uzun mektupları içinde sakladığım zarfın kaybolması beni çok üzmüştür. Bu mektupların adını andığınız kitapta yer alması, onun değerine çok katkıda bulunacaktı.

— *Türkiye'de yığınlarca insana okuma alışkanlığı kazandıran ve yazarlarımızın çoğunluğuna yazma alanlığı yapan, yani bir çeşit okul olan Varlık dergisinin ve yayınlarının topluca ilerde bir kitaplık olarak kurulup korunması konusunda bir tasarınız var mıdır?*

— Yalnız Varlık dergisi ve yayınlarının değil, kütüphanemde yer alan bütün kitapların bir araya getirilerek okurların yararına açılması çok yerinde olur bence. Devlet ya da belediye kitaplıklarından biri bana bu düşüncemi gerçekleştirme olanağını verirse seve seve katılırım bu girişime.

(Cumhuriyet 20 Mart)

ÖLÜMÜNÜN 5. YILINDA CEVAT FEHMİ BAŞKUT

Haşmet ZEYBEK

Tiyatro yazarı Cevat Fehmi Başkut beş yıl önce, 15 mart 1971 de ölmüştü. Yirmi sekiz yılda yazdığı yirmi üç oyunla sürekli olarak toplumun aksak yanlarını eleştiren Başkut, özellikle «Paydos» oyununun sahnelenmesinden sonra aranılan bir tiyatro yazarı olmuştu. Aşağıda, tiyatroyu geniş kitlelere sevdirme yönünden hizmetlerde bulunan Başkut üzerine bir yazı sunuyoruz.

27 şubat 1943 cuma akşamı İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları Yeni Komedi bölümünde oynanan «Büyük Şehir» oyunuyla oyun yazarlığına başlayan Cevat Fehmi ölümüne değin düzenli ve verimli bir çalışma sürdürdü. 12 Mart muhtırasından üç gün sonra bir kalp krizi sonucu öldüğünde, 23 oyun bıraktı kendisini yaşatacak. Bugün sondan bir önceki oyunu İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları Bayrampaşa bölümünde «Ölen Hangisi» adıyla oynanmaktadır.

Bu 23 oyun 28 yıllık bir orta sınıf çizgisini gözler önüne serer. Burada, üyesi olduğu toplumun değişen ahlâk ve değer yargılarının bireysel çözümlenmesi vardır.

Cevat Fehmi'nin oyunlarında tek partinin, çok partinin,

demokrasinin, 27 Mayıs ve sonrasının sürekli eleştirileri vardır. Ancak bu eleştiriler aile ilişkileri içinde düşünsel, ahlâksal zıtlaşmalardan verilir. Değişen değer yargıları başlıca gülmece öğeleridir. Bu bakışla en güncel, en can alıcı konulara eğilmesine rağmen sağında ve solundaki geniş kitleler tarafından sevildi, beğenildi.

Yapıtlarında yer alan zıtlaşmalar çoğu zaman da köylü - kentli, batılı-doğulu, yönetici-halk, eski-yeni kuşaklar arasında olurdu. Batılılaşmayı en fazla yerdiği oyunu «Ayarsızlar» dır. Batılılaşmanın eleştirisini getirirken batılılaşmaya karşı değildir Cevat Fehmi. O, batılılaşmaktan ileri görüşlü olmayı, teknolojik gelişmeyi anlar. (Kapitalizme değil, kapitalizmin ahlâkına karşıdır). Bizdeki batılılaşmayı yüksek sosyetenin soysuzluğu (balo, dans, kumar, flört) ve yozluğunu yerer.

Cevat Fehmi bu tür yaşama biçimini parası hazır kazanılmış zümrenin bitişi tükenişi olarak yorumlar. Geleneklerden kopmaya, törelere yabancılaşmaya karşı çıkar.

«Murtaza Hanım bilmem hatırlar mısın, Meşrutiyet sırasında iki yüzlü saatler çıkmıştı. Evet. İki yüzlü... Bir yüzü alaturka saati gösterir, öbür yüzü alafranga saati. Bizim aile işte bu Meşrutiyet saatlerine benzer... Bir tarafımız alaturka, öbür tarafımız alafrangadır...

— Onlar alafrangadır, biz alaturkayız. Onlar zengindirler, biz fakiriz. Onlar meşhurdurlar, biz meçhulüz. Onlar bizden başka türlü yaşar, başka türlü konuşur ve başka türlü düşünürler.»

(Perde I, Sahne I)

Cevat Fehmi biçimsel batı hayranlığının eleştirisini diğer oyunlarına da taşır. «Makina» isimli oyunu bu eleştirisini en yoğunlaştırdığıdır:

«Hamdi — Yani, insan bu memlekete dönüp de halimizi gördükten sonra yeise kapılıyor kayınbirader. Biz Avrupa'dan 500 sene geriyiz.

Muazzez — Ne 500 senesi... 5.000 sene geriyiz... O Paris'teki parfümleri biz 5000 sene sonra da yapamayız.

Hamdi — O kadınların güzelliği, o yemeklerin, içkilerin güzelliği...»

(I. Perde S: 8)

Cevat Fehmi aynı eleştirileri Amerikan emperyalizminin gelişiyle «biçimsel» Amerikan hayranlığına karşı da gösterdi. Kucaktan kucağa dolaşan işbirlikçi büyük burjuvazi ve çömezleriyle «Harputta Bir Amerikalı» adlı oyununda kıyasıya

alay eder. Harput'ta doğmuş, Amerika'da milyoner olmuş ve Harput'a kardeşini aramaya gelmiş milyonerin çevresindeki yalancı dolandırıcı, kardeşi olup kendine çıkar sağlamak isteyen dalkavuklar, sözde milliyetçileri özde vatansızları işledi. Oyun İstanbul'da Hilton Oteli'nde başlar; Harput'ta biter.

«Ahmet Hamlet — Amerika, büyük hürriyet memleketi... Servet diyarı, şöhret diyarı, sanat diyarı, ilim ve irfan diyarı Amerika, selâm sana...»

(I. Perde)

«Celile — Ben Amerikan terbiyesi almış bir kadınım efendiciğim. Kızım gibi kolejde okudum. Cikleti bu memlekete ilk önce ben getirdim. Amerikan egzantrik danslarını bütün İstanbul'a ben öğrettim. Ada Kulübü'nde ayakkabılarımı çıkarıp dans ettiğim zaman bütün erkekler hayran kalırlar, bütün kadınlar hasetlerinden çatlarlardı. İyi otomobil kullanır, bütün Amerikan markalarını, kaç silindirli olduklarını bilirim. Evim Amerikan evleri gibi süslenmiştir, sigara olarak yalnız Amerikan sigarası, içki olarak yalnız viski içerim. Soda ile değil su ile... Her Noel'de ağaç donatırım. Amerikan millî bayramlarında mutlaka parti veririm, Amerikan müziğine hayranım.

(I. Perde)

Garpla ve Garplılarla temasım çocukluk yaşlarında başlar. Daha o yaşta onlara hayrandım. Babam eski Mabeyincilerdendi. Konağımız mütareke seneleri boyunca bütün İngiliz, Fransız, İtalyan zabitlerine açık kaldı. Sonra Amerikan kolejine devama başlayınca Amerikalıları, hepsinden fazla sevdim...»

(I. Perde)

«Harputta Bir Amerikalı» oyununun tanıtma yazısı şöyle:

«Asırlarca evvel Acem hayranlığı ile başlayan bilâhare Garba dönüp bu asrın başlarında Fransa'da karar kılan, Birinci Dünya Harbi'nde Alman, İkinci Dünya Harbi sırasında Amerikan hayranlığı olarak kendisini gösteren kötü iptilâmızın hicvi.»

(Türk Tiyatrosu 1955, Sayı 292)

Çok partili döneme geçişle siyasî parti çekişmeleri, oy avcılığı, çıkar sağlamak için kurulan partiler, çevrilen dolaplar; dalkavukluk, fırsatçılıklar «Sana Rey Veriyorum» adlı oyunda işlenmiştir. Dalavereci vurguncu zenginler karşısında

namuslu ticaret erbabı zarar eder; bunlara karşı koyamaz. Rüşvetçi memurun karşısında dürüst memur yaşayamaz. Düzene ayak uyduramayanları düzen ezer. Bunlara karşı kurtuluşu kentten göçmekle, yaşamlarını zıt bir yaşam biçimine zorlamakta bulur. (Büyük Şehir, Küçük Şehir, Göç, Paydos, Soygun, Ölen Hangisi bu tür oyunlarındandır). Ancak, bu konular oyunda yan örgülerdir; oyunun özünü aile sürtüşmeleri, karı-koca geçimsizliği, kuşak çekişmeleri, görüş ayrılıkları oluşturur. Ün, para, cinsel doyum isteyen kadınlar, yumuşak başlı kalender erkekler (Üzüntüyü Bırak, Emekli, Tablodaki Adam).

Cevat Fehmi sadece güzel konuları eleştiren bir yazar olarak kalmamış, düşünceerini eğlendirici bir biçimle sunmayı da bilmiştir. Sorunlara «bozulan ahlâk» açısından «kötülük iyilik» açısından baktığı için, ezilenlere karşı sevgiden öte bir dünya görüşü getiremediğinden, eleştirilen çevrelerce de hoş karşılanmıştır. Bugünkü yaygınlığının, profesyonel, amatör okul tiyatrolarınca sürekli oynanmasının bir nedeni de bu yaklaşım biçimidir.

(Milliyet Sanat Dergisi - 26 Mart)

⊙

Edebi Hâtıralar

CEVAT FEHMİ BAŞKUT

Adile AYDA

Pürüzsüz bir fikrî dostluğun bir insanın hayatını ne kadar süsleyebileceğini bana anlatan ve hissettiren bir kaç kişiden biridir Cevat Fehmi. Halbuki ahbaplığımız bir anlaşmazlıkla, daha doğrusu aksilikle başladı. Hep derdi kendisi sonraları: «Kavga ile başlayan dostluklar sağlam olur» diye.

1946 yılının sonbaharında, aracıya ve tavsiyeye lüzum görmeden, sırf doçentlik sıfatıma güvenerek, Cumhuriyet gazetesine Ahmet Hâşim'le ilgili bir yazı götürdüm. Her birinde bir kişinin yazısı üzerine eğilmiş bulunduğu dört beş masalı bir odaya girerek ve adını bile bilmediğim Yazı İşleri Müdürüne kendimi tanıtarak, yazıyı basmalarını rica ettim.

— Bırakın, inceleyelim. Uygun görürsek basarız, dedi.

On gün kadar bekledim. Yazının çıktığı ettiği yok. Yi-

ne Cağaloğlu'nun yolunu tuttum. Bu defa ismini öğrendiğim Yazı İşleri Müdürüne sordum :

— Yazıyı beğenmediniz mi? Basmayacak mısınız?

Muhatabım sorumu bir başka soru ile karşıladı:

— Sizde yazının sureti var mı?

Doğrusu sinirlendim.

— Var veya yok. Ben yazının iadesini rica ediyorum.

— Yazıyı bulamıyoruz da...

— Ne demek bulamıyoruz?

Karşımdakinin «Şeyyy» den ötesini söyleyemeyerek yutkunduğunu görünce:

— Demek kaybettiniz... Mühimsediğiniz yazıları kaybetmiyorsunuz her halde. Teşekkür ederim.

Ve «Allah'a ısmarladık bile demeden çıktım gittim görüldüğü gibi, Cevat Fehmi Bey'in ağzından nezakete aykırı ve kavgaya benzer bir tek kelime çıkmamıştı.

Ertesi akşam evime bir telefon

— Burası Cumhuriyet gazetesi. Ben Yazı İşleri Müdürü Cevat Fehmi. Dün akşamki durumdan dolayı çok üzgünüz. Yazının suretini getirirseniz hemen basarız.

Ben biraz zalim olmak ihtiyacını duydum:

— Ya yine kaybolursa?

— Kaybolmaz, çünkü hemen dizdireceğim.

— Peki, getiririm.

İşte Cumhuriyet'te yazı yazınam böyle başladı. Gelgelelim aksilikler bu kadarla kalmadı. İlk iki yazıda beni çok üzen dizgi yanlışları çıktı. Eski ve tecrübeli bir yazar için böyle yanlışlar önemsizdir amma, yazı hayatına yeni başlayan biri için trajik bir nitelik alabilir. Telefonu açtığım gibi yine çattım Cevat Fehmi Beye. Dedi ki

— Bazı yazarlarımız son provayı gözden geçirirler. Siz de, gelebilirseniz, saat dokuzdan sonra buyurun, son provayı görün.

Böylece, üçüncü yazım için, kalktım gazeteye gittim. Ancak 9 da prova hazır değildi. Saat 9.45 e kadar beklemeğe mecbur oldum. Yazı İşleri Müdürü bekleme sıkıntısını hissettirmemek için, arada hiç bir tatsızlık geçmemiş gibi, bana nazik sualler soruyordu: Daha önce bir yerde yazı neşretmiş miy mişim? Edebiyat Fakültesinde ne okutuyormuşum? Fransız Edebiyatı okuttuğum halde, Türk Edebiyatına ilgi duymam nereden geliyormuş? Sualler bitince kendinden bahsetmeğe başladı. Babası Fransızca öğretmeni imiş. Öyle olduğu halde, kendisi bir türlü Fransızca öğrenememiş. En büyük üzüntüsü bir yabancı dil bilmeyişi imiş.

Baktım, bayağı sempatik adamdı bu Yazı İşleri Müdürü... Prova kolonları gelip de, ben düzeltmeleri bitirdiğimde, saat onbire geliyordu. Ayrılacağım zaman: «Bu saatte korkmaz mısınız?» dedi. Gülümsemekle yetindim.

Daha sonraki yazımın düzeltmelerini bitirdiğim zaman, saat onbiri bile geçiyordu. Ben ayrılmağa hazırlandığımda, Cevat Fehmi Bey de kalktı. Dedi ki

— Ben sizi evinize bırakayım. Bu saatte bir genç kadın yalnız çıkamaz. Esasen işimi de bitirdim.

Otuzüç yaşında idim, kendimi yaşını başını almış bir insan sayıyordum. Gelgelelim, bunu nazik ve centilmen Yazı İşleri Müdürüne anlatamadım. Bu saatte korunmağa ihtiyacım olduğu hususunda ısrar etti. Ve bu böylece gelenek halini aldı. Benim yazımın dizildiği geceler, elini daha çabuk tutar, erkenden gereken emirleri verir, yardımcılarına talimat bırakır ve beni taksi ile evime kadar götürürdü. Tabiî, Cağaloğlu'ndan Osmanbey'e en azından yarım saat sürdüğü için, yolda konuşuluyordu. Konuşuldukça, bir ahbaplık havası kuruluyordu.

Cevat Fehmi Başkut uzun boylu, geniş omuzlu, geniş alınlı bir insandı. Yüzünün çizgileri çok belirgindi, yani: büyük gözler, büyük burun, büyük ağız, yüksek numaralı ve kalın çerçeveli gözlük takardı. Arada bir gözlüğünü çıkardığı zaman, yumuşak, âciz, ürkek bakışlı bir adam olurdu... Ben insanların statik kişiliğini beğendiğim halde, dinamik kişiliklerinde, yani hareketlerinde, oturup kalkışlarında, en ufak bir şey hoşuma gitmezse, buz gibi soğurdum. Cevat Fehmi Beye hayretle bakıyordum. Bu adamın hiç bir hali bana batmıyordu.

Gittikçe gelişen karşılıklı sempatiyi bir aile ahbaplığına dönüştürmek için, benim teklifimle, eşlerimizle tanışmağa karar verdik. Önce ben onları bir akşam yemeğine davet ettim. Fakültedeki derslerim yüklü ve çocuklarım küçük olduğu halde, o yıllarda benim için yemek, ziyafet vermek problem değildi. Yüksek ücretle tuttuğum, yani bütün maaşımı kendisine teslim ettiğim görgülü ve becerikli bir Alman kadını ev işlerimi görüyordu. Ortaokula giden kızı da bizde oturuyor ve annesine yardım ediyordu. Öğle veya akşam yemeğine şu kadar misafir getiriyorum' diye, iki saat evvelinden, dışarıdan telefon etmek kâfi idi. Yemeğin menüsünü kendi tertip eder, malzemesini kendi alır, sofrayı kendisi kurar, mükemmel bir yemek çıkarırdı. Frau Klara'nın bende çalıştığı dört yıl ha-

yatımın en rahat seneleridir. Nerede ise, en mutlu seneleri diyeceğim geliyor...

Bizdeki yemekten iki üç hafta sonra, eşimle birlikte Cevat Fehmi Beylerin Lâleli'deki küçük evlerine yemeğe gittik. Annesi sağdı ve müjdesini bir kaç gün öncesinden aldığım bir Rumeli yemeği, yani Edirne böreği yapmıştı. Cevat Fehmi Beyin hanımı ile benim aramda, bizim evde başlayan samimiyet büsbütün ilerledi. Çok güzel yüzlü, fakat kısa boylu ve tombul, beyaz pembe, tatlı bir kadındı.

Cevat Fehmi o zamana kadar Büyük Şehir, Ayarsızlar, Hacı Kaptan, Küçük Şehir ve Koca Bebek piyeslerini yazmıştı. Tabiî, bana hepsinden birer tane verdi. Bir müddet sonra da, piyesleri nasıl bulduğumu sordu. Ben edebî hükümlerimde sözümü sakınmadığım için, dedim ki

— Birinci perdeler güzel.

— Öteki perdeler çirkin mi?

— Değil amma, ilhamınızı hep birinci perdelere dökmüşsünüz. Sonradan da, üç perdelik bir eser meydana getirmek için kaleminizi zorlamışsınız.

Güldü, düşündü ve «Belki de haklısınız» dedi.

1948'in başında İnönü ödülleri dağıtıldı: Şiir ödülü Yahya Kemal'e, Roman ödülü Halide Edib'e, Tiyatro ödülü de Cevat Fehmi'ye. Bu münasebetle «İnönü Tiyatro Mükâfatı» başlıklı bir yazı yazdım. 9 Şubat 1948 günü yayınlanan bu yazının bir yerinde şöyle diyordum:

«Muhtemeldir ki, İnönü devrinde yazılmış tiyatro eserleri içinde Cevat Fehmi'nin piyeslerinden daha kusursuz olanlar vardır. Fakat bu sönük kusursuzluğa Cevat Fehmi'nin komedilerindeki kusurlu cazibeyi tercih etmemek elden gelmiyor.»

Cevat Fehmi o sırada «Paydos»u yazmakta idi. Bir gün dedi ki

— Nasıl olsa sonradan piyesin kusurlarını yüzüme vuracaksınız. Bari sonradan söyleyeceğinize önceden söyleyin. Size okursam, dinler misiniz piyesi?

— Memnuniyetle.

Piyesin okunması bir kaç hafta sürdü. Osmanbey'deki «sefer tası» evime haftada bir, bazen iki ile dört arasında gelirdi. Cevat Beyi pek beğenen ve, zannedersem, kendisinden bol bahşiş de alan Frau Klara çatpat Türkçe konuştuğu halde, Almancamı ayakta tutmak için kendisi ile Almanca konuşurdum. Cevat Beyin geldiği günler, kapıyı açıp salona buyur ettikten sonra yüzü gülerek bana gelirdi:

— Der Herr Dramaturg ist da (Piyes yazarı Bey geldi.)

Güldürücü tipler, güldürücü durumlar ve tepkiler dışında, Cevat Fehmi'nin komedilerine değer kazandıran şey toplumsal gerçeklerimizle bu gerçeklerin ortasında didinen belirli kahramanların romantikliği veya idealizmi arasındaki çarpıcı çelişkidir. Yazarın bazı piyeslerinde bu iki unsur arasında ahenkli denge vardır. Bazılarında ise, seyirci hissediyor ki yazarın uzun romantik tiradlara eğilimi fazladır ve bu eğilim çok defa piyesi melodrama sürüklemektedir. İşte yazarın bana «Paydos»u okuduğu sırada eleştirilerimi başlıca bu açıdan yaptım. Kendisini kırmak pahasına, söylediklerim şöyle oldu:

— Bu tiradi yarı yarıya indirelim... buradaki son iki cümleyi kaldıralım... Bu dört cümle yerine tek cümle olursa, daha kuvvetli olur... Bu kısım daha evvelki sahnede söylenenlerin tekrarıdır, çıkaralım...

Cevat Bey bazen çekingen, bazen şiddetli protestolarda bulunuyordu:

— Bunu çıkarmasak olmaz mı?.. Bu cümle de mi gidiyor?... Yapmayın, ben bu tiradı gece yarısı kalkıp yazdımdı... Peki amma, bu sahne kuşa dönecek...

Protesto etmesine ediyor, fakat dediğimi kuzu kuzu yapıyordu. Piyesi iyice kırptık, yonttuk. Belki üçte ikiye indirdik. İyi mi ettik, fena mı ettik, bilmiyorum. Fakat bana kalırsa eser denge ve ahenk kazandı.

Senesini bilmiyorum (Cumhuriyet kolleksiyonlarından çıkarmak kolay) bir gün Cevat Bey bana dedi ki

— Bugünkü Şehir röportajını gördünüz mü? Bizim bahçıvan yaptı.

— Bahçıvan mı? Anlamadım.

— Dediğim gibi işte. Bundan iki ay kadar evvel patronlar bahçeyi tanzim etmeğe karar verdiler. Bahçıvan arıyoruz diye ilân verdik. Gelenler arasında temiz pâk giyinmiş bir genç vardı. Bütün şartlarımızı kabul ediyor, bizim verdiğimizden daha az ücrete razı oluyor, işe alınmak için ısrar ediyordu. Biz de aldık. İki aydır mükemmel bahçıvanlık yapıyor. Geçenlerde bana yazdığı hikâyeleri gösterdi. Hiç de fena değil. Bir de bir röportaj denemesi yapmak için ısrar etti. Ben de fırsat verdim kendisine. İşte bugün ilk röportajı basıldı bahçıvan Yaşar Kemal'in.

Cevat Fehmi piyeslerini yazmak, daha doğrusu tamamlamak için yıllık izinlerini kullanırdı.

— Piyesi kâğıda dökerken çok sinirli olurum, etrafıma

bağırıp çağırırım. Evdekilerden her biri bir köşeye siner, derdi.

Fakat ben bu kibar adamın bağırıp çağırmasını gözümün önüne getiremiyordum.

Her sene bir piyes yazardı. Cumhuriyet devrinde, zannedersem, Cevat Fehmi kadar verimlilik göstermiş bir başka yazar yoktur. 1942 ile 1967 arasında, yani yirmi beş yıl içinde yirmi üç eser yazmıştır.

Cevat Fehmi'nin hayatındaki ilk darbe, 1950 de milletvekilliğine adaylığını koyup da kaybedişi oldu. Fakat bu yenilgiye karşı gerçek bir sanatçı tepkisi gösterdi. Hayal kırıklığının bir iki hafta süren etkisinden sonra, «Sana rey veriyorum» piyesini yazmak suretiyle, seçimle de, seçimde kaybedenlerle de, kazananlarla da alay etti.

Fakat kendisi için asıl darbe Basın Kanununun 1954 yılında yapılan tadili oldu. Cevat Beyde bu tadile göre Yazı işleri müdürlerinde aranan tahsil şartları yoktu. Söz konusu kanun yürürlüğe girince, «Cumhuriyet»in sahipleri gerçi Cevat Fehmi'yi işten çıkarmadılar amma, başka Yazı İşleri Müdürü aldılar. Cevat Fehmi, daha önce Yazı İşleri odasında. dört beş yardımcısının arasında saltanat sürerken, ücra bir odaya sürüldü. Tek başına, görevi belirsiz bir durumda kaldı. Hayatının sonuna kadar da bu darbenin altından kalkamadı. eski neşesini, eski kişiliğini bulamadı.

Yine senesini bilemeyeceğim bir gün, fakat 1950 den hayli sonra, bana dedi ki :

— Paydos'u İngilizceye ve Fransızcaya tercüme ettiriyorum. İngilizcesi bitmek üzere. Fransızcaya çevirtecek birini arıyorum.

Ve ilâve etti:

— Size sır olarak bir şey söyleyeceğim: Bu çeviriler yapılıp da Paydos bu iki dilde basılırsa belki Nobel Mükâfatını alacağım.

Birdenbire aklını mı oynattı diye, yüzüne hayretle baktım. Şu açıklamayı yaptı:

— Bunu Yaşar Kemal sağlayacak. Biliyorsunuz karısı Musevidir. Kayınbiraderi de Amerika'da tanınmış münekkit. Adam İsveç'teki münekkitlerle münasebet halinde. Yaşar Kemal'in dediğine göre, onların da çoğu Musevi imiş. Yayınevi sahipleri de. Esasen, Nobel Mükâfatının kime verileceği o meşhur akademide değil, dışarıda, münekkitlerle yayınevleri tarafından kararlaştırılırmış.

Zayıf bir kanaat ve zayıf bir sesle «İnşallah» diyebildim.

Piyes yazarı olarak Cevat Fehmi'yi lanse eden Ertuğrul

Muhsin olmuşmuş. Bu sebeple, ona minnetle bağlı idi. Ertuğrul Muhsin'in ve onun çevresindekilerin Cevat Fehmi'yi etkilemeğe, onu «millet» kavramından «halk» kavramına doğru çekmeğe çalıştıklarının farkında idim. Cevat Fehmi de koyu milliyetçi olduğunu bilirdi. Bu konuları tartışmazdık.

Benim Cevat Fehmi'nin sanatı üzerinde, hiç değilse bir piyes üzerinde nasıl etkim olmuşsa, onun da yazı hayatım ve hatta meslek hayatım üzerinde etkisi olmuştur. Zaman zaman ona Üniversitedeki klik faaliyetlerini, entrikaları, Üniversiteler Kanununun boşluğundan istifade edilerek yapılan yolsuzluk ve haksızlıkları anlatıyordum. Bir gün, 1956 yılının başında bana dedi ki

— Bütün bunları bir yazı halinde anlatın.

— Şu şöyle yaptı, bu böyle yaptı diye nasıl yazarım?

— Siz Üniversiteler Kanununu ele alarak, bu kanunun boşlukları ve kusurları yüzünden şunlar şunlar yapılıyor değil de. yapılabilir diye yazın. Bildiğiniz vakaları sıralayın...

Cevat Fehmi'nin dediğini yapmak gafletinde bulundum. Kıyametler koptu... Ne ise, bu konuyu bırakalım... Ancak yazının doğurduğu neticelerden dolayı bir türlü teselli bulamazdı. Derdi ki: «Sizin bana faydanız, benim size zararın dokundu.»

Toplumlarda ve her halde Türk toplumunda sınıflar bulunduğuna inanmıyorum amma, ruhî nitelikler bakımından insanların sınıflara ayrılabileceğini düşünüyorum. Bu bakımdan Cevat Fehmi en soylu insanlardandı, aristokrat sınıfına mensuptu. Ruh asaleti ve duygu inceliği bakımından, tanıdığım insanlar arasında, ona benzetebileceğim bir kişiye daha rasladım. O da ressam Nuıman Pura'dır.

1961 ile 1963 yılları arasında, Belgrat'ta bulunduğum sırada Cevat Fehmi'nin hançere hastalığına tutulduğunu ve yapılan ameliyat neticesinde sesini kaybettiğini haber aldım. Memlekete döndükten bir müddet sonra kendisini İstanbul'da Basın sitesindeki evinde ziyaret ettim. Başına gelen felâketi alaya alınağa çalışıyor, gülümsüyor fakat hırıltı halinde konuşuyordu. Ancak dudaklarının hareketine bakarak söylediklerini anlamak mümkündü. Hanımı hiç değişmemişti, fakat solgun ve mahzundu. Cevat Beyin konuşma çabalarına üzüntü ile bakarken, onsekiz yıl öncesini hatırladım: Bir akşam, beni evime bırakmak için taksi ısınarlamıştı. Taksinin gelmesi gecikince de şöyle demişti:

— Fena mı olurdu kendi arabam olsa da, sizi arabamla

evinize bıraksam? Hayattan çok şey istemiyorum. Bir evim, bir de arabam olsun yeter.

Şimdi işte evi de, kapının önünde arabası da vardı. Fakat...

1967 yılında, oğullarından birinin işini takip etmek için Ankara'ya geldiğinde, beni Dışişlerindeki makamımda ziyaret etti. Tatlı tatlı eski günleri andık. Bu son görüşüm oldu.

1971 yılının Mart ayında, Romada bulunduğum sırada, Cevat Fehmi'nin ölümünü gazetelerden öğrendiğim zaman, tam çeyrek yüzyıl sürmüş ve hep seviyeli ve mesafeli kaldığı için hiç gölgelenmemiş, pürüzlenmemiş olan bu dostluğun, bu dostluk senfonisinin çeşitli safhaları, çeşitli parçaları gözümün önünden geçti.

İşte bir hâtıra! Ya da hikâye...

(Hisar - Ağustos)

GÖKALP 100 YAŞINDA

Prof. Dr. Cavit Orhan TÜTENGİL

Diyarbakır'da 23 mart 1876 günü Memedin Mahallesinde doğan Mehmet Ziya'nın 48 yıllık yaşamına sığdırdığı çalışmaları onu ülkemizin büyük bir sosyoloğu ve düşünürü, doğduğu konağı da «Ziya Gökalp Müzesi» haline getirdi. Birinci Meşrutiyetle yaşıt sayabileceğimiz Ziya Gökalp, düşünce ve eylemlerinin bedeli olan tutuklanma, hapis ve sürgünlerle oluşmasına katkıda bulunduğu İkinci Meşrutiyet'in ilânından sonra dikkatleri üzerinde toplamaya başlar. 1910 yılında Türkiye'de «ilim-i içtima» (sosyoloji) öğretimini başlattığı Selânik Sultani Mektebine verdiği «resmi hal tercümesi»nde zor günleri şöyle özetlediği görülür:

«Baytar Mektebi'nin Üçüncüsü Senesinde iken, politika meselesinden taht-ı tevkife alınarak, on ay Taşkışla'da ve iki ay da Mehterhane'de bâirade malıbûs kaldıktan sonra, mahall-i vilâdetim olan Diyarbekir'e nefyedildim».

Mercimekörtmesi Mahalle Mektebinde başlayan resmi öğrenimi, Diyarbekir İdâdisinden sonra, 1895 - 1896 öğretim yılında Istanbul'da, o zamanın biricik yatılı yüksek öğretim kurumu olan Mülkiyet Baytar Mektebinde yeni bir aşamaya ulaşır. Daha birinci sınıf öğrencisi iken, Tıbbiyelilerin kurduğu «gizli» bir cemiyete girer, 1898 yazında son sınıfa geçmiş iken Diyar-

bakır'a döndüğünde Istanbul'daki gizli cemiyetin bir şubesini de burada açar, ayrıca «Bahar» adlı gizli bir gazete çıkarır. 1898 temmuzunda «evrak-ı muzırra ve kitab-ı memnua» okudukları için arkadaşları ile birlikte tutuklanıp evlerinin aranmasına tanık oluruz. Öğretim yılı başında okula gittiğinde, aleyhinde düzenlenen «jurnal» ondan önce yerine ulaştığından, «hakkınızda ihbar ve takibat vardır» gerekçesiyle okula alınmaz. Istanbul'da kalmakta olduğu otelden 1899 martında polisler tarafından alınarak götürülecektir. Taşkışla ve Mehterhane «mahpus»u Zaptiye Tevkifhanesinde tanıdığı «Naim Bey ismindeki ihtiyar inkılâpçı»yı konu aldığı «Pirimin Vasiyeti» adlı yazısında onun şu sözlerini aktarır: «Beklediğimiz güne kadar, daha on sene kadar bir zaman var. Siz gençler bu on sene zarfında geceli gündüzlü okuyarak, düşünerek aramalısınız. Bu milletin tehlike ve selâmet noktalarını tayin ve tesbit etmelisiniz. Bu millete, her şeyden evvel hangi fikirleri, hangi duyguları, hangi idealleri telkin etmek faidelidir? Hangi fikirler bu milleti, dalmış olduğu derin uykudan uyandırabilir, hangi fikirler onu yeni bir tekâmül istikametine doğru yürütebilir, hangi umdeler onu medeniyete doğru yükseltebilir? İşte bütün bu noktaları arayıp tarayıp keşfetmelisiniz. Hülâsa, milletimizin uyanması ve yükselmesi için lâzım gelen vazıh program elinizde hazır bulunmalı! Tâ ki Meşrutiyet ilân edilince, başkaları gibi şaşırıp kalmayasınız. Ne yapacağınızı ve hangi fikirleri neşredeceğinizi vazıh bir surette bilesiniz». (Küçük Mecmua, Sayı 19, s. 3-4, 9 ekim 1922).

Aile çevresinin, özellikle amcası Hacı Hasip Efendi'nin, öğretmenleri arasında da Belediye Hekimi Yorgi Efendi'nin etkisinde Doğu ve Batı kültürlerine küçük yaşta duymaya başladığı ilgi, sonradan yapacağı sentezin ilk adımı sayılabilir. Bildiği diller konusunda «resmi hâltercümesi»nde de belirttiği gibi, «Fransızca kadar Farsî ve Arabi lisanlarına da vukufu» olduğu kadar, «Elsine-i Kürdiye'den Kirmanca lisanında tekellüm ve tahrire de iktidarı» vardır. Bir oto-didakt olan Ziya Gökalp, düzenli ve sürekli okumalarıyle kendini yetiştirdiği gibi, gerçekçi gözlemlerle çevre sorunlarına da eğilmeyi bilmiştir.

Durgun, hattâ sakin görünüşü altında zamanı geldiğinde lavlar ve alevler saçmaya hazır bir yanardağ gibidir. 1891 yılında yazdığı bir manzumede «Ey Sultan sen çekil, hükümran biziz» diyen Ziya Gökalp, 1894 yılında da «Padişahım çok yaşa» yerine «Millet çok yaşa» diye bağıranlar arasında bulunduğu için ahlâk notu 10'dan 7'ye düşürülecektir. 1894 yazında

geçirdiği bir bunalımın onu intihara kadar sürüklediği görülür. 1895 yılında Londra'da yayımlanan ilk manzumesi ise «Halkı ezen mezalime karşı kıyam edin» dizesiyle sona erer. (İstikbal gazetesi, Sayı 31, s. 2-3, 23 eylül 1895), «Telgrafhane Olayı» olarak adlandırılan 1905 ve 1907 yıllarındaki Diyarbakır Postanesinin silâhlı halk tarafından işgal edilmesinde öncülük yapar. İbrahim Paşa'nın çevre köylerindeki yağmalarını protesto için girişilen bu olaylar, yayımlanan ilk kitabına da konu olmuştur: Şaki İbrahim Destanı, Diyarbekir 1324 (1938).

Ziya Gökalp'ın oluşumunda kişisel nitelikleri kadar, içinde yaşadığı Diyarbakır, Istanbul ve Selânik kentlerinin kültürel birikimleri de büyük ölçüde etkili olmuştur. Batı kültürünü ve yayınlarını, öğrenimini Avrupa'da yapanlardan iyi tanımış ve izlemiş, doğup büyüdüğü Diyarbekir kentinin Doğu kültürüyle bağlantıları ve etnik yapısı onu gerçekçi çözümlere yöneltmiştir. 1908 yılında yayımladığı ilk kitabında karşılaştığımız «Din farkını aramamak hepimizin emeli», «Bir Allahtır insanlara İncil ve Kur'an veren» «Din başkadır, vatan başka, bunu ayırt etmeli» ve «Bir vatanın evlâdıyız mezhep bizi ayırmaz/Acem bizi esirgemez, Firenk sizi kayırmaz» dizelerini de içeren «Uhuvvet Şarkısı» bunun önemli kanıtlarından biridir.

«Diyarbekir» ve «Peyman» gazetelerindeki ilk yazı hayatından sonra (1894 1909) Selânik'te yayımlanan «Genç Kalemler» dergisinde «yeni lisan»ın savunucuları arasında yerini alır, kültür ve tarih anlayışını simgeleyen «Turan» adlı manzumesini yayımlar, İttihat ve Terakki Fırkası içindeki, arka planda kalmaya özen gösterdiği, danışmanlık çalışmalarının yanı sıra İstanbul'da yoğun bir yayın faaliyetine girişir. İçtimaiyat Müderrisi olarak İstanbul Darülfünunda 1913 yılında başlayan öğretim hayatı, 30 Ocak 1919 tarihindeki tutuklama gününe kadar sürer. Malta'ya sürülünceye kadar Türk Yurdu, Halka Doğru, İslâm Mecmuası, İktisadiyat Mecmuası, Millî Tetebbular Mecmuası, İçtimaiyat Mecmuası, Yeni Mecmua gibi dergilerle Tanin gibi kimi gazetelerde yüzlerce makalesi ve manzumesi yayımlanmıştır.

Limni ve Malta Adalarında İngilizler tarafından 26 Mayıs 1919 — 19 Mayıs 1921 tarihleri arasında sürgün hayatı yaşatılan Ziya Gökalp, Türkiye'ye dönünce, bir süre kaldığı Ankara'dan Diyarbakır'a geçer, «Küçük Mecmua»yı 33 sayı çıkarttıktan sonra «Telif ve Tercüme» Heyeti üyesi olarak Ankara'ya yerleşir, sonra da Diyarbakır Mebusu olarak Millet Meclisine katılır. Ölümü, 25 ekim 1924 günü İstanbul'dadır.

UNESCO'nun, doğumunun 100. yılında anılmasını önerdi-

ği Ziya Gökalp'ın 48 yıllık yaşamının kısa özeti budur. Osmanlı İmparatorluğundaki üç köklü akım arasında yaptığı bağdaşmayı veren «Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak» (19-18), ulusçuluk görüşlerini sistemleştirdiği «Türkçülüğün Esasları» (1923) ve Türk kültürüne yönelen «Türk Töresi» (1923), «Türk Medeniyeti Tarihi» (1925) adlı araştırmaları, şiir kitaplarının yanı sıra, Gökalp'ın fikir hayatımıza katkılarıdır.

Gökalp, kendi oluşu ve gelişmesi içinde çok katlı bir manzara gösterir. Politik koşulların öncelik kazandırdığı değer yargıları ve yorumlar bir yana bırakılacak olursa, olgunluk çağında savunduğu görüşlerin tohumlarını Beysanoğlu'nun biraraya getirdiği «Ziy Gökalp'ın İlk Yazı Hayatı»nda (1956) bulmak olanaklıdır. Özellikle 1923'te «Yeni Türkiye» ve 1924'te «Cumhuriyet» gazetelerinde yer alan yazıları, onun toplumsal görüşlerinin ulaştığı son aşama olarak değerlendirilmek gerekir. Ziya Gökalp'ı 100 yaşına getiren de, bunlar gibi gerçekçi, canlı ve sosyal adalete yönelik görüşleridir. Pek çok «büyük adam» gibi çağına ters düştüğü, onunla bağdaşmadığı, düşünce ve eylemleriyle çağını aştığı için kahırlara uğramış olan Ziya Gökalp, tutuklanma, hapis ve sürgünlerin bir «bedel»i olarak doğumundan 100 yıl sonra da saygıyle anılmakta, bazı düşünceleriyle bugün de yaşamaktadır.

(Cumhuriyet 23 Mart)

⊙

Doğumunun 70. yıldönümünde Sabahattin Ali

42 YILLIK YAŞAMIN ÖYKÜSÜ

1906 Gümülcüne/İğridere'de doğdu (12 şubat).
1921 Edremit İptidaisini bitirdi.
1926 Balıkesir'de çıkan Çağlayan dergisinde ilk şiir ve hikâyeleri yayımlandı.
1927 İstanbul Muallim Mektebini bitirdi.
Yozgat Cumhuriyet İlkokuluna atandı.
1928 Maarif Vekâletince yabancı dil öğrenmek üzere Almanya'ya gönderildi.
1930 Aydın Ortaokulu Almanca öğretmenliğine getirildi.
İlk toplumsal gerçekçi hikâyeleri Resimli Ay'da yayımlandı. Aynı dergide düzeltmen ve sekreter olarak çalışan Nâzım Hikmet'l tanıştı.

1931 İhbar sonucu yıkıcı propaganda yaptığı gerekçesiyle tutuklandı. Üç ay tutuklu kaldıktan sonra beraat etti. Konya Lisesi'ne atandı.

1932 Bir eğlenti sırasında okuduğu taşlamayla Atatürk'e hakaret ettiği ihbar edilince tutuklandı. Bir yıla hüküm giydi.

1933 Cumhuriyet'in onuncu yıldönümü nedeniyle cezasının bitimine birkaç ay kala bağışlandı.

1934 «Eski kanaatlerini değiştirdiğini» kanıtlaması koşuluyla devlet görevine alınacağı bildirildi. Önce Neşriyat Müdürlüğünde, ardından Talim Terbiye'de görevlendirildi. Dağlar ve Rüzgâr adlı ilk şiir kitabı yayımlandı.

1935 Değirmen adlı hikâye kitabı çıktı. Aliye Hanım'la İstanbul'da evlendi.

1936 Kağnı adlı hikâye kitabı yayımlandı. Askere alındı. Çavuş çıkarılacakken Saffet Arıkan'ın aracılığıyla yedeksubay oldu.

1937 Ses adlı hikâye kitabı çıktı. Kuyucaklı Yusuf romanı kitap olarak yayımlandı.

1938 Musiki Muallim Mektebi (Konservatuar) öğretmeni oldu.

1940 Savaş nedeniyle yeniden askere alındı. İçimizdeki Şeytan romanı yayımlandı. Türkçülerin tepkileriyle karşılandı. Yazarına karşı yıpratıcı bir yayına başlandı.

1943 Yeni Dünya adlı hikâye kitabı yayımlandı. Kürk Mantolu Madonna adlı romanı çıktı. İgnazio Silone'den Fontamara'yı çevirdi.

1944 Kendisine yayın yoluyla hakaret eden Nihal Atsız'ı mahkemeye verdi. Atsız suçlu görülüp dört ay hapisle cezalandırıldı. Buna karşın kendisi de Bakanlık emrine alındı.

1945 Konservatuar'daki görevinden ayrıldı. İstanbul'a gelerek gazeteciliğe başladı. Tan olayı üzerine işsiz kaldı.

1946 Aziz Nesin ve Rıfat Ilgaz'la birlikte Marko Paşa'yı çıkardı.

1947 Marko Paşa sıkıyönetimce kapatılınca, Malûm Paşa, Merhum Paşa adlarıyla yeniden çıkarıldı. Adı geçen gazetelerdeki yazılarından ötürü üç dâva açıldı. Sırça Köşk (masallar) yayımlandı. Ama kitap Bakanlar Kurulunca toplatıldı.

1948 M. Ali Aybar'ın çıkardığı Zincirli Hürriyet'teki bir yazısından ötürü kovuşturmaya uğradı. Önceki dâvalardan biri de kesinleşince üç ay Paşakapısı'nda yattı. Hapisten çıkınca kamyonculuğa başladı.

16 haziranda ölüsü Kırklareli'nin Sazara köyü yakınlarında bulundu. Teşhis edilemedi.
28 aralıkta, İstanbul polisinin Bulgaristan'a adam kaçıran bir şebekeyi izlediği sırada yakalanan Ali Ertekin'in, Sabahattin Ali'nin katili olduğu açıklandı. Cinayeti «millî duygularla» işlediğini (2 nisan) söyleyen katilin sabıkalı olduğu, bir süre emniyet örgütünde görev aldığı anlaşıldı.

1950 Katil Ali Ertekin dört yıla hüküm giydi. Aynı yıl çıkarılan Af yasasından yararlandı.

SABAHATTİN ALİ'Yİ UNUTTURMAMAK

Aziz NESİN

Sabahattin Ali için istenilen yazıyı kolay yazabilirmişim gibi geldi. İki yazı yazdım, olmadı. Olmadı, çünkü Sabahattin'i doğum yıldönümünde anacaktık; anma yazısı da başka türlü olmalıdır.

Sabahattin Ali'nin yapıtları üzerine incelemeler, değerlendirmeler, yorumlar, eleştirmeler her zaman yapılabilir, on yıl sonra da, kırk yıl sonra da... Ama Sabahattin Ali'nin kişiliğini ortaya çıkaracak yazılar her zaman belgelere dayanılarak yazılamaz. Bir zaman gelir ki, elde Sabahattin Ali'nin kişiliğini tanıtacak hiçbir belge kalmamış olur. O zaman, edebiyat tarihçileri, yazılarından kişiliğini çıkarmaya çalışırlar çok kez yapıldığı gibi. Bir yazarın kişiliği, özgeçmişi, yaşamı, ilişkileri ayrıntılarıyla bilinmedikçe de, o yazarın yapıtları gereğince ve bütünüyle anlaşılamaz. Yazarların günlük ya da anılar yazmalarının bir nedeni de budur. Hattâ içlerinde Gide, Genet, Adamov gibi yaşamlarının gizli ayrıntılarını bile sergileyenler, bunu yapıtlarıyla daha iyi anlaşılmak için yaparlar. Bunun bir yararı da o yazarı yanlış yorumlardan ve «Mythe» olmaktan kurtarmaktır.

Ne yazık ki, Sabahattin Ali'den bize günlüğü, anıları, özyaşam öyküsü, mektupları kalmadı. Oysa çok iyi biliyorum, yeşil mürekkepli dolmakalemiyle günlük tutardı. Ölümünden sonra, Savcı'nın bize tanımamız için gösterdiği terekesi arasında bu not defteri de vardı. Ne oldu bu defter? Kırılmış pi-

posu, parçalanmış gözlüğü, damalı spor giysisi nerdedir? Eşinde olabileceğini hiç sanmıyorum.

Kişiliğini, ilişkilerini, yaşamını bize anlatacak Sabahattin Ali'den anı, günlük, mektup gibi belgeler kalmadı. Hattâ şimdi Sabahattin Ali'nin soyadını sorsam, bilenin pek çıkacağını sanmıyorum. Oysa Sabahattin, soyadını titizlikle kullanır, yanlış söyleyenlere de kızardı. Yirmiyedi yıl önce öldürülmüş yazarımızın soyadını bile bilmiyorsak, yaşamını, kişiliğini, ilişkilerini bilmediğimiz için o'nun yapıtlarını da bütünüyle değerlendirip anlamış olamayız. İşte bu eksikliği, Sabahattin Ali'yi yakından tanıyanların anılarını toplayarak gidermek olanağı, bugünler için vardır. Yıllar geçtikçe bu olanak da kalmayacaktır. Nitekim Sabahattin Ali'yi çocukluğundan beri çok iyi tanıyanlardan Esat Adil Müstecaplı, Mansur Tekin, dostu ve yakını olmuş bulunan Emin Eliçin, Adalet Cimcoz o'ndan hiçbir yazılı anı bırakmadan ölmüşlerdir. Mehmet Ali Aybar, Müzehher Vanu, Zekeriya Sertel, Sebati Ataman, Mediha Esenel, Cevdet Kudret, Pertov Boratav, Ayvalık'ta Diş Hekimi Muhlis, Niyazi Berkes, Muvaffak Şeref, Niyazi Ağırnaslı Mehmet Ali Cimcoz, Samet Ağaoğlu, Halûk Yetiş gibi Sabahattin'le yakın olmuş, ilişki kurmuş kişilerden Sabahattin'e değgin anılarını, hatta yargılarını, düşüncelerini toplamak gerekir. Önemli olan tek yanlı değil, gerçeklikle anıların anlatılabilmesidir. Bu anılar arasında elbet çelişkiler de olacak, ama edebiyat araştırmacıları, tarihçileri, doğru olanı — kendilerine göre doğru olanı — bu toplam içinde arayıp bulacaklardır. Düşünelim ki, bugün Sabahattin Ali'nin kitapları yayınlanıp satılıyor, telif hakkı da getiriyor, ama bugüne dek eşi bile Sabahattin için bir anısını yazmış, bir yazara anlatmış değildir. Ayrıca, Sabahattin Ali'yi yakından tanıyanların da neden bugüne dek Sabahattin'e ilişkin anılarını yazmamış oldukları üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur. Oysa tanıyanlar bilirler ki, Sabahattin Ali'nin çok geniş — hattâ gereğinden de geniş — çevresi vardı.

Sabahattin Ali'nin öldürülmüş olduğu resmen açıklandıktan sonra, hemen bütün gazeteler, ağız birliği etmişçesine, en ağır aşağılamalarla, öldürülmüş olan Sabahattin Ali'ye saldırıyorlardı. Lehinde tek satır bile çıkmadı. Bu saldırgan yazarların hepsi de Sabahattin'in tanıdığı, çoğu da arkadaşlık ettiği kimselerdi. Şimdi burada pek kolay anlatılamayacak öyle ağır bir hava estirilmişti ki, eşi Aliye Hanım'ın bile, Sabahattin Ali'nin kitaplığından yakınan gereksiz sözleri gazetelerde çıkmış, bu sözler bizi üzmüştü.

O günlerde BAŞDAN adlı bir haftalık dergi yayınlamaktaydım. Bu saldırganlara karşı arkadaşım Sabahattin'i savunmak, O'nu değeri olduğu oradan değerlendirmek namus borcu olmuştu. Başdan'ın bir sayısını Sabahattin Ali özel sayısı olarak yayınlamayı düşündüm. Sabahattin'in dostlarından bu özel sayı için yazı istedim. Çok renkli, zengin bir sayı çıkarabileceğimizi düşünüyordum. Ama hiç de öyle olmadı. Yazı için başvurduğum Sabahattin'in dostlarından kimisi açıkça yazamayacağını, kimisi dahaca durumun aydınlığa kavuşmadığını, ölüm nedeninin kesin olarak bilinmediğini söyledi, kimisi de yazmamak için bahaneler ileri sürdü. Bu durumda, 18 ocak 1949 tarihli Başdan'ın Sabahattin Ali özel sayısında yalnızca Rıfat Ilgaz'ın, Mustafa Uykusuz'un, Yusuf Ahıskal'ın, Sabri Soran'ın, Aziz Nesin'in yazıları yer alabildi. Bu özel sayıya koyduğum bir ilânı buraya aktarıyorum:

Sabahattin Ali'nin Dostlarına

Sabahattin Ali, geniş bir arkadaş ve dost kadrosu içinde yaşayan bir insandı. Sabahattin'in şahsiyetini, edebi hüviyetini ve hatıralarını belirtecek olan yazılara, gazetemizin sayfaları açıktır. Bilhassa hayatında ona yakın bulunanların bunu vazife sayacaklarını umarız.

Başdan

Bu yazı çağrımıza hiç kimseden yanıt gelmedi. Başvurmaların üzerine Sabahattin için yazmaya sözverenler oldu. Yine Başdan'ın bu özel sayısının birinci sayfasında şu ilânımız vardı :

Gelecek sayıda

Esat Adil Müstecabi, Abidin Nesimî ve Kerim Sadi'nin, Sabahattin Ali hakkındaki yazılarını okuyacaksınız.

Ama ertesi sayıda, Sabahattin Ali üstüne Abidin Nesimî'den başkasının yazısı yoktu.

Çocuklara anlatılmaz ölçüde aşırı sevgim vardır. Ölümüne yakın döneminde gittikçe artarak çokça içmeye başlamış olan Sabahattin bir gece cebinden çıkardığı deri cüzdanı içindeki kızı Filiz'in resmini bana gösterdikten sonra öptü, ağladı. Birkaç gece sonra yine Filiz'in resmini öpüp ağlamıştı. Birçok anılarım var Sabahattin'le, ama bende en derin iz bırakan bu çok yalın anıdır.

Tehlikeden paniğe kapılıp kaçmanın yararı olmayacağını çok iyi bildiğimden bütün yaşamımda, kuru gürültüye hiç papuç bırakmadım, tehlike sanılan gürültünün hep üstüne üstüne gittim. Gözdağları beni hiç yıldırmadı. Sabahattin Ali'nin öldürülmesi üzerine de öyle bir kuru gürültülü tehlike havası

yaratılmıştı ki, birdenbire ve kendiliğinden Sabahattin Ali bir yasak konu olup çıkmıştı. Yasal bir yasaklama yokken kitapları ortadan kaldırılmış ve yayınlanmaz olmuştu. Bu durumda bana göre, bu kuru gürültülü tehlikenin üstüne üstüne gidip Sabahattin'in kitaplarını yayınlamalıydık. Ve ben bunu salt Filiz için yapmak istiyordum. Sabahattin'in, kızının resmini öperek ağlayışını, belki de çocuklara aşırı sevgim yüzünden hiç unutamıyordum. Sabahattin Ali üstüne yapılacak bir çalışma anılarının toplandığı, öykülerinin değerlendirildiği bir kitap çok satılır ve Filiz için bir gelir olabilir diye düşündüm. Belki yapılması gerekenin en iyisini yapamazdık, eksik ve yanlış yapardık, ve biliyorum hiçbir şey yapmayıp susanların ağır eleştirilerine de uğradık, ama o dönemde yapılabilecek olanı yapmış olur, herşeyden önce Sabahattin'in kitaplarını yasal olmayan yasaktan kurtarırdık. İşte bu nedenle Başdan'ın 18 ocak 1949 tarihli Sabahattin Ali özel sayısına şu ilânı koymuştum :

Sabahattin Ali ve Hikâyeleri

Pek yakında «Sabahattin Ali ve Hikâyeleri» isimli bir kitap neşredeceğiz. Bu kitapta Sabahattin Ali'nin hayatı ve edebi şahsiyeti belirtilecek ve seçme hikâyeleri bulunacaktır. Kitaptan elde edilecek menfaat, Sabahattin'in arkada bıraktığı yavrusuna terkedilecektir.

Bu çalışmaya başlamıştım bile. Ama hemen söylenti yayılmıştı ve bu söylenti Ankara'dan Sabahattin'in çok yakınlarından geliyordu: Aziz Nesin, Sabahattin Ali'nin sırtından para kazanacak. Nice büyük olursa olsun, düşmanımdan gelebilecek kuru gürültülü tehlikenin üstüne üstüne gitmişimdir de hep yaşam boyu, ama dost olmaları gerekenlerden gelen kötü sözlere karşı hep küskün ve suskun kalmışımdır. İyi de yapmış olduğumu şimdi çok iyi anlıyorum. Zaman, beni hiç utandırmadı.

Yirmi yıl, hiçbir yasal yasaklama olmadığı halde, kendiliğinden konulan panik yasaklamasıyla Sabahattin Ali'nin kitapları çıkamadı.

Başdan'ın Sabahattin Ali özel sayısındaki yazısında Rıfat Ilgaz şöyle yazmıştı

«... Aziz'le bilfiil çalıştığımız Gerçek gazetesi sıkıyönetimce kapatıldığı günlerde yeni neşriyat plânları çiziyorduk. Unkapanı köprüsünü yayan geçtiğimiz geceler Markopaşa isimli bir mizah gazetesi de bu tasavvurlar arasındaydı. Aziz, bu gazetenin tutacağına hepimizi ikna etmiş bulunuyordu. Fakat

hiçbirimizde yalnış bu işi destekleyecek değil, günlük nafakamızı temin edecek para yoktu. Dedim ya, Unkapanı köprüsünü yayan geçiyorduk. Hastalığım dolayısıyla arkadaşlarıma yük olduğumu anlayınca, imkân bulursam öğretmenliğe döneceğimi yakınlarıma bildirdim. Yol paramı denkleştirerek beni Ankara'ya yolladılar. Tayinimin neticeleneceği akşamdı. Sabahattin'e rastladım. Yanında bizim vekâletin ileri gelenlerinden bir arkadaş vardı. Beni bir kenara çekerek «Aziz'le anlaştım, Markopaşa'yı çıkarıyoruz. Göreceksin, nasıl tutunacak..» dedi. Ben tasdik edince çok memnun oldu. Yanındaki zata benim durumumu anlattı. Telefonla tayinimin neticesi soruldu. Encümen toplanmış, muallimliğe dönmemde bir mahzur görülmemişti.

Bizim hocalık çok sürmedi. Markopaşa familyasından çıkan gazetelerde çalışmaya başladım. Aziz cezaevindeydi. Sabahattin Ankara'ya gidip geliyor, biz kör topal sürümünü kaybetmiş gazetelerimizi yürütmeye çalışıyorduk.

Bir gün habersizce Ankara'ya döndü. «Yeni bir hamle lâzım, Ali Baba isimli bir mizah gazetesi çıkaracağız» dedi. Uzun uzun izah etti: Kırkharamilere karşı Ali Baba! Uykusuz'a resimler, yazılar ısmarlandı. Masanın üstüne oturarak, hadi, dedi, seninle bir manzume yazalım, Kırkharamilere karşı olsun!.. İki kıtasını ben yazdım, bir kıtasını da o çırpıştırdı. Tamam, dedi, çok güzel. Bu manzumenin adını birinci sayfaya manşet vereceğiz. Bir iki defa okudu. Çok beğenmişti.

Ali Baba çıkmış, gazetenin tenkidini Aziz cezaevinden göndermişti. Evvelâ işe manzumeden başlamıştı. «Nedir o manzume yahu! Karagöz'e benzettiniz gazeteyi!» diyordu. O aldırmadı, «Aziz ne anlarmış şiirden...» dedi geçti.»

Sabahattin Ali'nin doğum yıldönümü dolayısıyla, bu anma yazımda, Markopaşa günlerimizden gelişigüzel bir kesit vererek şunu anlatmak istiyorum: Salt kitapları üzerinde çalışarak değerlendirmelere, yorumlara gidenler de elbet önemli iş yapıyorlar, ama bugün için hiç zaman yitirmeden Sabahattin Ali'nin kişiliğini, özyaşamını, ilişkilerini ortaya çıkaracak anıları, belgeleri toplamak, bence çok daha önemlidir ve gereklidir.

(Cumhuriyet - 14 Şubat)

«SABAHATTİN ALİ KAÇTA GELECEK?..»

Rıfat ILGAZ

Asmalımescit'te, Çinili apartmandaki işyerimizde bana sorulan en zor sorulardan biri de buydu; «Sabahattin Ali kaçta gelecek?...»

Soruların gerisi, gelir de gelirdi:

— Kaç bin basıyorsunuz Marko Paşa'yı?

— Sabahattin Ali Ankara'dan geldi mi?

— Aziz Nesin yazılarını hapishaneden nasıl gönderiyor?

— Marko Paşa kapanırsa yeniden hangi adla çıkaracaksınız?

— Neden yavaş gidiyorsunuz bu günlerde? Korkuyor musunuz?

Ardı arkası kesilmezdi soruların. Yalnız Uykusuz'un karikatürlerinde imza olduğu için, yazıları kimin yazdığını da çok merak ederlerdi. Yazıları pek doğaldı ki, sorumlu müdür yazardı. Hele suçlanan yazılar mutlaka sorumlu müdür tarafından yazılmış olurdu.

Gün sektirmeden, sabahın sekizinden akşamın sekizine kadar tekkeyi beklemek, benim görevlerim arasındaydı. Bu yüzden soruların karşılığını bulmak da bana düşüyordu. Uykusuz'la başlayan cezaevi nöbeti, Aziz Nesin'e atlamış, sonradan Sabahattin Ali de aranmaya başlamıştı. Sorular karşısında uyanık olmam gerekirdi daha çok...

Daha sonra resmileşen soruların yanıtları tutanaklara geçmiş, ben de beş sene, beş ay, yirmi beş günlük faturayla siyaset pazarında yerimi almıştım. Aziz Nesin'in serüveni de benimkinden ayrı değildi. Ne var ki, Paşakapısı'nda üç aylık cezasını doldurup hesaplarını temizleyen Sabahattin Ali, özel olarak cezaların en büyüğüne çarptırılmış, aramızdan dönmemek üzere uzaklaştırılmıştı...

Sanatoryumdan daha yeni çıktığımdan olacak, beni ağır yükün altına sürmezlerdi ilk aylarda. Yazı evimizde oturup, geleni gideni ağırlama işi de benim üzerimdeydi. İş yerimize şık biri dadanmıştı o günlerde. Esmer, uzun boylu, biryantinli, kapkara saçlı, iyi giyinen, paralı görünen, taşra kent soylusuna benzeyen bir güneyli... Adı mı? Remzi... diyeceğim, ama, olmayabilir. Bu kentsoylunun Sabahattin Ali'yle daha çok geceleri arkadaşlık ettiğini bilirdim. Bilirdim de, bu arkadaşlığı her ikisine de yakıştıramaz, bu yakışıksız yakışıklıya soğuk

davranırdım bu yüzden. Klâsik sorulardan ancak birini sorar, sorularını benden alacağı karşılığa göre değiştirdi. Hızla girerdi içeriye aradığı kişi göremeyince, «Sabahattin Ali kaçta gelecek?» der, ancak sorusundan sonra bakardı yüzüme. Kaçta geleceğini bilsem de, öfkemi bastırmağa çalışır, «Bir şey söylemedi çıkarken» derdim...

— Yani Ankara'ya gitmedi, öyle mi?

— Böyle birşey demedi.

— Bana da birşey demedi de...

— Öyleyse buradadır, akşama doğru çıkar ortaya...

Şimdi git de, akşam gelirsin, demek istediğim halde, dikilirdi bir süre; masaların üzerine ayrıntılı bir göz atar; eğer Mim Uykusuz yerindeyse, tepesinde durup, çizdiği karikatüre bakar, Şerif Hulusi'nin yeni aldığı Fransızca kitapları eller, benim ne yaptığımı gördüğü halde, «Sen ne yapıyorsun?» diye sorar, «Yazı yazıyorum» desem, «Ne yazıyorsun» diye soracağını çok iyi bildiğim için, «Hiiiç...» derdim, gülmeğe çalışarak.

Altına bir sandalye çeker, oturur, bir de sigara tüttürür karşımda, bana tabakasını uzatmadan.

Bir gün hem felsefe asistanı, hem yazar arkadaşımız Hasan Tanrıkurt gelmiş, şuradan buradan konuşuyorduk. Bizim bu kentsoylu da lâfa karıştı hemen. Hasan, o günlerde işlettiği yurttan ötürü adı çok geçen bir arkadaşı görüp görmediğimi sorunca, kısa kesmek için «tanışmayız» demek zorunda kalmıştım. Hasan da anlamış, konuyu uzatmamıştı. Ama bizim meraklı evirip çevirip lâfı, adı geçen kişiye getiriyor, bilgi toplamak için soruyor da soruyordu... Bu sohbetten pek hoşlanmayan Hasan kalkıp gitmişti, ama ben aynı konuyla ilgili soruların dolambaçlı yollardan da olsa, sorulmasından adam akıllı bunalmıştım. Sabahattin Ali gelir gelmez, onun daha «Ne var ne yok?» demesine vakit bırakmadan, kuşkumu belirttim. «Evet» dedi. «Tam düşündüğün gibi»...

— Nasıl olur, bildiğin halde...

«Boşuna telâşlanma, dedi, beni ondan akılsız mı sanıyorsun sen?»

— Öyle ama, bu adam tek başına değil ki...

Umursamazlıkla gülüyordu. Uzun zamandır kızdığım halde yanında ağzımdan neler kaçırdığımı düşünüyordum. «Keşki önceden ne biçim adam olduğunu söyleseydin bana», dedim. O beni yumuşatmak için gülüyor, şakalar yapıyordu: «Canım, diyordu, sen de benden aşağı kalmazsın akılda. Kaçın kurasısın sennn!... Ergeç anlardın neyin nesi olduğunu.»

Diyelim ki Paşakapısı'ndan tanıdığı Edirnekapılı bir ber-

ber Hasan var.. Hadi bir Mehmet Ali Ertekin de var.. Koskoca Sabahattin Ali bunlardan mı çekinecek? Bunlar mı kaçırmak için ona kılavuzluk edecek? Kargaların kılavuzluğuna inanacak bir adamın Sabahattin Ali olacağına herkes inanabilir ama, kırkiki yaşındaki bir Sabahattin Ali'yi yakından tanımış, onunla bir masada yazı yazmış, bir sofrada yemiş içmiş kişilerin inanması zor.. Güçlü kişiler, gücünün sınırlarını da bilen kişilerdir. Hele Sabahattin Ali ayarındaki romancılar insanları, çevresini tanıyan kişilerdir. Nasıl olur bu?

Aziz Nesin'le Marko Paşa'yı yeniden çıkardığımız yıldı. Sahibi ve sorumlu müdürü olduğum için Cerrahpaşa Hastahanesinin Başhekimi taburcu etmişti beni. Parayla yatmama bile izin vermemişti. Adı Esat Duru olan bu Başhekim, Halk Partisinin il başkanıydı. Haklıydı bir bakıma, hastane için yazdığım Çürük Yumurta yazıları bile atılınam için sağlam belgelerdi.

Marko Paşa'dan kazandığımız paraya güvenerek yatacak yer arıyor, bulamıyordum. Ateşimin otuzdokuzlarda gezindiği bir gün kalktım, Valiliğe gittim. Sıra bekleyenlerden geçilmiyordu. Ama ne de olsa, «Teşrifatçı» adımızı yazmak zorundaydı. Öğle zili çalıp da herkes dağılırken omuzuma dokundu Teşrifatçı bey.

«Vali bey sizi görmek istiyor» dedi.

Ben içerde Lütfi Kırdar'ı ararken, masanın arkasında kısacık birini gördüm. Resimlerinden tanımıştım hemen. Emniyet Müdürlüğü, Emniyet Genel Müdürlüğü yapmış olan Halûk Nihat Pepeyi idi. Meğer Valiye vekillik ediyormuş o günlerde. Yer gösterdi oturdum. Zaten ayakta duracak halim de yoktu. Hâl hatır sormadan.

«Nedir bu Marko Paşa, böyle... dedi. Nedir sizin zorunuz?»

«Ortada.. dedim. Zorumuz neyse yazıyoruz. Beni sorarsanız paramla bile almıyorlar hastaneye. Şu anda en az otuzsekiz ateşim var.»

Başlıklı mektup blokuna sarıldı. Sağlık Müdürüne birşeyler yazarken başını birden kaldırdı, «Sabahattin Ali'nin ölümüne ne dersin?» diye sordu.

Böyle bir soru beklemediğim için şaşırmıştım. «Beni kanlı elbiselerini göstermek için bile çağırmadılar. Ne diyeyim» dedim.

Ne demek istediğini bugün bile anlayamadığım şu sözler çıktı ağzından: «Şunu bil ki... bizim parmağımız yok bu işin içinde».

.....

Katili olarak gösterilen Mehmet Ali Ertekin aftan yararlanıp verilen dört yılı bile doldurmadan çıkmıştı. Tan matbaası henüz infilâk etmemişti. Marko Paşa'da bizim de idare işlerimize bakan Halûk Yetiş'in odasındaydık. Bu sırada içeriye işçiyle memur arası görünümünde biri girdi. Elindekini idare müdürü olan Halûk Yetiş'e uzattı, okur okumaz «iş yok dedi. Adamlarımız tamam».

Adam dışarı çıkarken, bir an önce tanımam için:
«Tanıdın mı, dedi. Mehmet Ali Ertekin».

«Şaşılacak şey, dedim. Adam hâlâ karşımıza çıkıp senden iş isteyebiliyor.»

Pepeyi'nin yazdığı mektup işime yaramamıştı. Bu mektupla dispanserden geçip hastanelerde sıraya girecek, yedi sekiz ay bekleyecek durumda değildim. Ne yapıp yapıp Marko Paşa'nın parasıyla Heybeli'ye yatmıştım.

Basın Savcısı Hicabi Bey, peşimi bırakmamış, bir biçimine getirip dâva açmış, yargılamalar tutuklu olarak başladığından Cezaevine aktarmıştı. Marko Paşa kapandığından, nasıl olsa taksitleri veremeyecek. Heybeli'den kapıdışarı edilecektim.

Sabahattin Ali, «Sen kaçın kurasısın?» dediği zaman, ben otuzyedi yaşındaydım, o da kırkiki.. Yaşının benim bugünkü yaşıma gelmesi için yirmiüç yıl daha yaşaması gerekirdi. Ben bu çürük ciğerle yaşadığıma göre, çelik gibi adam haydi haydi yaşardı. O çalışkanlıkla en azından on kitap yazardı bu süre içinde. En olgun çağında yazılacak on kitap... Bu varsayımı, eceliyle ölmüş biri üzerine değil, güçlü, dayanıklı bir yaratıcı üzerine kuruyorum. Kaybımızın büyüklüğünü belitmek için yapıyorum bu hesabı. Kayıp, Türk edebiyatı kadar dünya edebiyatı için de önemli, yerinin doldurulup doldurulmaması da ayrı bir sorun. Yerini dolduranlar, onun yaşadığı çağda başardığı görevi nasıl başaracak? Kaç kişi vardır çağının sanatçısı olabilme üstünlüğüne erişmiş, yürekli sanatçı olarak aramızda. Çağında çağ dışı olmuşları gördükçe Nâzımlar gibi, Sabahattin Ali'leri de bir başka türlü değerlendiriyor, büyüklükleri karşısında saygıyla susuyoruz. Çok yaşayanların eriştiği mutlulukların en başında, gelip geçen değerli sanatçıları tanıma olanağı da bulunuyor. Onların anılma günlerinde, doğum, ölüm yıldönümlerinde anımsanma mutluluğu...

Gene bana: «Sabahattin Ali kaçta gelecek?» diye sorulsa, söyleyeceğim hiç değişmez: «Sabahattin Ali'ler zor gelir bir daha.»

(Cumhuriyet - 3 Nisan)

⊙

BİR DARBE, BİR DARBE SONRA BİR DARBE DAHA...

Kemal SÜLKER

«İstikbalin edebiyatı, muhakkak ki, bizde bugüne kadar görünenlere benzemeyen bir çehre arzedecektir. Gelecek büyük sanatkârın içtimaî tarafları çok kuvvetli olacaktır. Bizim istikbaldeki edebiyatımız bu gayelere — kitlede daha insanî olmak, daha iyi bir hayata varmak için yollar gösterecek kadar yükselmiş yeni yeni birer devir açacak olan büyük değerler yetiştirmiş olursa o zaman biz de dünyanın edebî orkestrası içinde mevkiimizi almış bulunuruz.»

Sabahattin Ali 1938'de Behçet Yazar'a gönderdiği anket karşılığında böyle diyordu. Geleceğin edebiyatı toplumcu olacaktı. Sabahattin Ali bu doğrultudaki yapıtlarıyla gerçekten dünyanın ilerici edebî orkestrasında yerini alacaktı. Ama «içimizdeki Şeytan» uzantılarından gelen etkilerle geçmişin edebiyatında, geleceğin çizgilerini belirterek kaldı.

«Kitle ile anlaşmak ve birleşmek için yapılan her hareket güzel ve doğrudur» diyen Sabahattin Ali, kitlenin nabzı damarlarında atarken ve Marko Paşa'lar büyük bir bilinç verirken kitleden uzaklaşma yolundaki baskıların itelemesiyle adımlarını yanlış attı. Emekçi halk kitlelerinin hakları için kalem savaşı verirken mahkemeden mahkemeye, hapishaneden hapishaneye sürüklenmesi 1938 ve 1939'ların Türkiye'sinde etrafında nefes alınmaz bir basınç yaratmıştı. Polis izlemesinden, işsiz bırakılmasından, çalıştığı gazetelerin birbiri üstüne kapatılmasından öylesine bunalmıştı ki, bazı «yeni dost»ların Türkiye'den kaçması biçimindeki kendilerince çekici olan telkinlerine kolayca kapıldı. «İnsanları daha iyiye, daha doğruya, daha güzele yükseltmek, insanlarda bu yükselme arzusunu uyandırmak» amacını güttüğü için, bunaltıcı baskı rejiminden kurtulmak ve amaçladığı yönde yapıtlar vermek isteği, kaçış eğilimini güçlendirdi. Çevresinde kümelenen «baylı bayanlı, sosyete sosyalist kalabalık»tan gelen «kaç, git» önerilerini kur-

tarıcı ve uygulanması kolay bir iş saymaya başlıyordu. Marko Paşa'da toplumsal yergiler, somut eleştiriler, çekici güldürmeceler giderek daha çok okuyucu buldukça Sabahattin Ali daha da yalnızlık çekiyordu. İzlenme korkusu, yakalanıp tutuklanma saplantısı güçlenirken Sıkıyönetim kararıyla gazetelerin kapatılması, o sosyete sosyalistlerinden yapılan «kardeşâne uyarıları»nın haklılığını kanıtlıyordu sanki. Malûm Paşa, derken Merhum Paşa, sonra yine kapanış... Sabahattin Ali, masallarını Sırça Köşk'te toplayıp yayınlayınca arttığını hissettiği «gece gündüz takip»ten bıkmışken Bakanlar Kurulu'nun kitabı toplatma kararı, karamsarlığını derinleştirdi. Bu ortamda Zincirli Hürriyet'teki bir yazısı koğuşturmaya uğradı. Bunun şaşkınlığı geçmemişken daha önce hüküm giydiği yazısı için verilen cezanın kesinleştiği haberi geldi ve tutuklanıp Üsküdar'daki Paşakapısı Cezaevine gönderildi.

İşte ne olduysa bundan sonra oldu.

Hapishanede berber Hasan Tural adında bir göçmenle tanıştırıldı.

Berber Hasan, Sabahattin Ali'ye Bulgaristan'a kaçmayı önerdi. Hapisten çıkınca bunu sağlayacağını vaadetti. Sabahattin Ali'nin üç aylık mahkûmiyeti bitince, daha önce tahliye edilen Hasan Tural'ı bulup vaadin uygulanmasını istedi. Bu işi, Ali Çavuş üstlenecekti. Ali Çavuş Yugoslav göçmeniydi. 1925'te Türkiye'ye gelmiş, iskân edildiği Kars'tan İstanbul'a yerleşme iznini almıştı. Gedikli Erbaş Okulundan mezun olup çavuş rütbesiyle görevdeyken bir süvari filintasını çalmış, satmıştı. 20 gün hapis yatmış ve askerlikle ilişiği kesilmişti. Arkadaşları hâlâ Ali Çavuş diyorlardı; bu Ali Ertekin'di...

Bir varlıklı hanımın yardımıyla kamyon alıp nakliyecilik yapmaya başlayan Sabahattin Ali ile Ali Ertekin, berber Hasan Tural'ın yardımıyla anlaşmıştı. Para karşılığında Bulgaristan'a kaçırılacaktı. Kaçırılma işinde kamyon bir yere kadar araç olarak kullanılacaktı.

31 mart 1949 günü Sabahattin Ali, Edirnekapı asfaltında Ali Ertekin'i kamyona almış Kırklareli'ne yönelmişlerdi. Saat 13 sıralarında Kırklareli'ne gelmişlerdi. Tütün deposu yanında Ali Ertekin, güya, peynir alımı için kamyondan inmiş, kamyon da Park durağında bırakılmış. Sabahattin Ali ve şoförü bir kahvede tavla oynamaya koyulmuşlardı. Saat 18 sıralarında, Ali Ertekin'le buluşulacağı için, «Peynirciyi getiremedi her halde» deyip, kahveden çıkılmış, kamyona binilmiş, Vize'ye doğru hareket edilmişti. Yolda belli yerde Ali Ertekin bekliyordu. Kamyona almışlardı. Kızılcıkdere köyünü geçtikten son-

ra Kırklareli'nin 10-12 kilometre ilerisinde bir yerde durmuşlardı. Güya buradan peynir pazarlığı yapacakları bir çiftliğe gideceklerdi. Sabahattin Ali, kamyon şoförü Salim'i Kırklareli'ne göndermiş, Ali Ertekin'le yaya yürümeye başlamışlardı.

Gün alaca karanlıktan koyu karanlığa dönüşürken Üsküp ile Yündolan köyleri arasından Sazara'ya doğru yol aldılar.

Üsküp nahiyesi üzerindeki tepeden Sazara yoluna çıktılar. Ali Ertekin, Sabahattin Ali'yi öldürmeyi kafasına koymuştu. Sazara'ya gidecek yerde yanlış bir yoldan dereye indiler. Karşıda Hedye köyü ile Sazara görülüyordu. Ali Ertekin, geceyi burada geçirmeyi önerdi. Ateş yakıp öyle yattılar.

Ertesi sabah Üsküp merası ile Sazara merasını ayıran derenin Üsküp merası mevkiindeki yamaçta gürgen fundalıkları arasında bir yere oturdular. Sabahattin Ali çantasını açtı. Almanca bir kitap çıkardı. Ceketini yere serdi. Kol saatini çıkarıp yanına koydu. Sırtüstü uzandı. Geceyi bekliyorlardı. Gece gelince aylardır süren bunalımdan kurtulacak ve karşıya geçecekti. Ama Ali Ertekin, güya Sabahattin Ali'yi, «Türk milletine fenalık için harice kaçmak isteyen bir canavar»ı (!) kaçıramazdı. Onu öldürmeliydi. Ali Ertekin, bundan sonrasını şöyle anlattı yargıca

«Heyecanım teessüre inkılâp etti. Titremeye başladım. Elimde sopa vardı, ayağa kalktım, gezinmeye başladım. Her geçen saniye âsabımı bir kat daha sarsıyordu. Gözlerim kararır gibi oldu. İşte bu millî düşünce ile birdenbire irademi kaybederek elimdeki sopa ile, kitap okumaktan iken kafasının sol tarafından yüzüne doğru şiddetle vurdum. Suratı, gözlükleri, kulağı kan içinde kalmıştı. Arkasından aynı yere şiddetle bir daha vurdum. Bu iki darbeden sonra Sabahattin Ali sağ tarafına doğru yere yıkıldı. Ağzından burnundan kanlar boşandı. Dikkat ettim, hafif hafif nefes alıyordu. Bu dafa üçüncü bir darbeyi ensesine vurunca nefesi tamamen kesildi. Ölmüştü.»

Ali Ertekin, bu suçtan dolayı dört yıl hapse mahküm edildi. Aynı yıl çıkarılan Af yasasından yararlanarak serbest bırakıldı.

(Cumhuriyet - 3 Nisan)

⊙

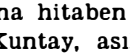
Ölümünün 20. yıldönümünde

MİTHAT CEMAL KUNTAY

Romancı ve şair Mithat Cemal Kuntay'ın ölümünün 20. yılında Sander Kitabevi, yazarın «Üç İstanbul» adlı romanının

yeni basımını yapmıştır. İlk kez 1938 yılında yayımlanan «Üç İstanbul», değerli edebiyat tarihçisi Cevdet Kudret'in deyişiyle «bir kişinin çevresinde kümelenmiş olaylar ve türlü tipler yoluyle üç devrin (II. Abdülhamid, Meşrutiyet ve Mütareke devirlerinin) toplumsal yapısı çizilmek istenmiş, imparatorluğun bu çöküş yıllarında toplumun özellikle üst kat insanlarının korkunç ahlâk bozukluğu gösterilmeye çalışılmış» tır.

Şair ve romancı Mithat Cemal Kuntay, 1885 yılında, İstanbul'da doğmuştur. Vefa İdâdisi'nde ve Mekteb-i Hukuk'da okumuş, çeşitli adliye görevlerinde bulunduktan sonra Beyoğlu 4. Noterliğini yapmıştır. Kuntay'ın ilk yapıtı «Çanakkale Hakkında Manzum Tiyatro» notuyla ve «28 Kânunuevvel» adıyla 1918 yılında yayımlanan manzum tiyatro oyunudur. Bununla birlikte Kuntay, ilk kez, II. Meşrutiyet.ten sonra Mehmet Akif'le birlikte İran Şahına hitaben yazdığı bir şiirle dikkatleri üzerine çekti. Ama Kuntay, asıl ününü, Kurtuluş Savaşı yıllarında yazdığı kahramanlık şiirlerine borçludur. Birinci Büyük Millet Meclisinde verdiği söylevlerden birinde (30 Ağustos Zaferinden önce) Atatürk'ün, Mithat Cemal Kuntay'ın «Vatan Hisleri» adlı şiirinden bir bölümü okuması Kuntay'ın ününün yaygınlaşmasına yol açmıştır.

«ÜÇ İSTANBUL»U YENİDEN OKUMAK

Hilmi YAVUZ

TARİHİN ALGILANMA TARZI DEĞİŞTİKÇE, EDEBİYATIN DA ALGILANMA TARZI DEĞİŞMEKTEDİR.

Ölümünün 20. yılında Midhat Cemal Kuntay'ın «Üç İstanbul'»unu, yakın tarihimizin yeniden değerlendirilmesiyle edindiğimiz bilinç perspektiflerinden bir kez daha okuma gereği var. Tarihin bilimsel temellere dayandırılarak yeniden yazılması, tarihi bir roman öznesi olarak ele alan yazarların yeniden okunmasını gerektirir. Böylece tarih bilimsel olarak yeniden yazıldıkça, bazı romanların yeniden okunması zorunluğu kendiliğinden ortaya çıkar. Bu «yeniden okuma», tarihin, bilim-öncesi diyebileceğimiz ideolojik evresinde, edebiyat dışında tutulmuş romanların gerçek yerlerine oturtulmaları anla-

mına da gelir. Bu yüzden bazı romanların edebiyat dışı nitelikleri, göreli ve geçicidir. Tarihin algılanma tarzı değiştikçe, edebiyatın da algılanma tarzı değişir. Bu anlamda tarih, edebiyatı belirleyici bir işleve sahiptir.

Mithat Cemal Kuntay'ın «Üç İstanbul»u, 1938 yılında yayımlanmıştır. Romanın yayımlandığı yıllarda yakın tarihimizin temelli sorunlarına yaklaşınada egemen olan ideolojik tavrın, «Üç İstanbul» u ister istemez edebiyat dışına itmesi doğaldı. Ama bu anlamda edebiyat dışına itilmiş olmanın, romanın sosyolojik bir olgu olarak taşıdığı potansiyeli ortadan kaldıramadığını biliyoruz. Bilim-öncesi tarih anlayışının «resimleşmesi»yle birlikte bu tür romanlar, bir tür «alt edebiyat» ('sub literature') meydana getirirler. Nitekim 1938'den 1970'lere kadar «Üç İstanbul», Tanpınar'ın bazı romanları (örneğin, «Sahnenin Dışındakiler», «Mâhur Beste») ve Nahit Sırrı Örik'in «Sultan Hamid Düşerken» i ile birlikte, bu «alt edebiyat»ın önemli yapıtlarından biri olarak kalmıştır.

Mithat Cemal Kuntay'ın edebiyatçılığı da bu resmi tarih görüşü bağlamında değişik bir görünüm kazanır. Mithat Cemal'in «Vatan Hisleri» gibi romantik kahramanlık şiirlerini içeren, ama «Üç İstanbul» gibi çok önemli bir romanını dışarda bırakan bir görünümdür bu. Çok dikkate değer olan durum, Mithat Cemal'in hem resmi tarih anlayışı dediğimiz doğrultuda, hem de bu tarih anlayışıyla çelişir doğrultuda yapıtlar ortaya koyan bir edebiyatçı olmasıdır. Cumhuriyetin ilk yirmi yılında yapıtlar vermiş edebiyatçılarımızın, çoğunda görülmeyen bir ikili tavır, Mithat Cemal'in tipik özelliğidir. Mithat Cemal, bir yandan «Vatan Hisleri» gibi epik manzumeler yazarak ideolojik tarih görüşünün duygusal ve idealist yorumlarını getirirken, öte yandan tarihin, bilimsel değil ama, tanıklığa dayanan ampirik ve gerçekçi bir irdelemesine girişir. Mithat Cemal, «Üç İstanbul»da, yakın tarihimizi bir tür kısaltılmış kronik biçimde romanlaştırmış olsa bile, bu durum, romanın tanıklık ettiği gerçekliğin tarihselliğini zedelemez.

Mithat Cemal Kuntay'ın «Üç İstanbul» unun yazıldığı dönemde gereken değerlendirmelerle karşılanmamış olmasında nasıl şaşılacak bir yan yoksa, bu alandaki ilk önemli değerlendirmenin, ancak 1970 yılında Fethi Naci tarafından yapılmış olmasında da şaşılacak bir yan yoktur. (bkz. Fethi Naci On Türk Romanı: sayfa: 16-27; Ok Yayınları; İstanbul 1971) Yukarda da belirttiğimiz gibi tarihin algılanma tarzı değiştikce, edebiyatın da algılanma tarzı değişmektedir. Nitekim «Üç İstanbul» da Osmanlı İmparatorluğunun birbirini izleyen üç

döneminin (İstibdat, Meşrutiyet ve Mütareke dönemlerinin) birey ve toplum kesitlerinde ortaya çıkardığı çöküşün niteliğini, ancak romanı, tarih bilincimizdeki dönüşümün gerektirdiği bu «yeniden okuma»yla kavrayabiliriz.

«Üç İstanbul»u bu doğrultuda yeniden okuma, Osmanlı İmparatorluğunun çöküşünü hazırlayan olguları, dağınık işlenmemiş ve organik bir biçimde, bütünselleştirilmemiş birer gözlem «hammaddesi» olarak algılama olanağını verecektir. Mithat Cemal'in deyişiyle, «Osmanlı İmparatorluğu denen bu uşak odası»nı yöneten şapkaların (reji, yönetici, Ramber'in, Düyûn-u Umumiyeci Berje'nin ve şimendiferci Hugnen'in), gerçekte, emperyalizmler arasındaki zıtlıkların da Osmanlı İmparatorluğunda niçin doğrudan bir emperyalist el koymayı engellediği ancak, bu doğrultuda bir «yeniden okuma»yla kavranabilir. İmparatorluğun çöküşüyle insanda ve toplumda gözlemlenen çöküş arasındaki paralelliklerin, bütünsel bir yaklaşımla algılanabilmesi, «Üç İstanbul» u yeni bir tarih kavrayışıyla okumayı gerektirir. Denebilir ki, «Üç İstanbul»da sergilenen insana ve topluma ilişkin bu gözlem yığışması, tarihin bilimsel algılanmasının getirdiği bir yeniden okuma'yla, (bu yeniden okuma, bir tür «bricolage» sayılabilir) bir olgular yığını olmaktan çıkarak, yapısal bir bütünlük kazanabilir.

(Politika - 2 Nisan)

⊙

H. EDİZ'İ ANARKEN

Oktay AKBAL

Öğleleri birlikte çıkardık. Sultanahmet çeşmesinin yanından geçer, Ayasofya'nın önünden Yerebatan'a doğru yürürdük. Daha çok o konuşurdu, hep anlatacak bir şeyleri olurdu. Yüklüydü anılarla... Tiyatro, edebiyat, daha çok Rus yazarlarıydı konusu. Politika daha sonra gelirdi. Belliydi; yanıktı politikaya çok genç yaşta katılmaktan, ya da katıldı sanılmaktan. Yıl 1947 - 50 arası, CHP iktidarının son yılları. Durum sağa kayıyordu. CHP içinde. Sola karşı bir politika yürütülüyordu Eğitim Bakanlığında. Klasiklerin hızı kesilmişti, Köy Enstitülerine düşmanlık başlamıştı. Bakanlık içindeki aydınlar, yazarlar «temizleniyordu».

Hasan Ali Ediz, Ziya Osman Saba ve ben yürürdük ağır

ağır. Milli Eğitim Basımevinden Cağaloğlu'na doğru... Ediz, «Son Posta»ya giderdi sık sık. Tiyatro eleştirmeleri yazardı orda. Saba, bir küçük lokantada yemek yiyecekti. Bense atlayıp bir dolmuşa Beyoğlu'na... Ya bir sinemaya, ya arkadaşlarla buluşmaya... Bakıyorum yazarlar sözlüğüne kırk üç yaşındaymış o günlerde, Saba 37, ben 24... Masal gibi bir şey! Bu yaşlarda ne denli yaşlı duyar kendini kişi! Saba'nın dizilerinde hep ölüm vardı, «yaşam»a koşut bir sözcüğü ölüm. Yaşam dolu bir kişiydi oysa. Ekimin 29'unda bile Moda'dan denize giren bir ozandı Saba. Yürümeyi severdi, ta Sultanahmet'ten Karaköy'e hızlı hızlı gider gelirdi. Güzellikleri seven bir insan... Hasan Ali Ediz ise yazılarında da, yaşamındaki gibi canlıydı, toplumun içindeydi. Hep hareket halinde, hep konuşkan, hep gülen, hep arayan, okuyan, yazan, çeviren, düşünen...

Devlet Kitapları'nda görevliydi Ediz. Oradan emekli oldu. Sanırım Yücel'in Bakanlığı sırasında devlet görevine girmişti. Bir yandan da «Cumhuriyet»e, «Son Posta»ya yazılar yazardı. Bu arada sayıları epey yüksek olan çeviriler çeviriler: Gogol, Puşkin, Dostoyevski, Gorki, Ehrenburg vb.. Bizler Rus edebiyatını Ediz'in çevirileriyle öğrendik, tanıdık, sevdik. Hemen hemen «tek» Rusça çevirmeniydi o günlerde. Daha sonra Nihal Yalaz çıktı, ama Türkçenin tadı Ediz'in çevirilerindeydi. Titiz bir yazardı çünkü, Türkçeye önem veren bir kişi. Dilin ayrıntılarına inerdi çevirirken, sözlükler karıştırır, bir sözcüğün değişik anlamlarından hangisinin yakıştığını anlamak için saatler harcandı.

Gazetede bir haber: Hasan Ali Ediz'in kitaplığı İstanbul Belediye'sine verilmiş. Sayın eşi Leman Ediz «Evimizde kapalı kalması yerine sayfalarının daima çevrilmesini istedim, eşimin arzusu buydu» demiş o binlerce kitap için... Bir de ödül kuruluyor, Ediz adına, en güzel çeviriyi yapana verilecek bu ödül her yıl. Ediz'in çevirilerinden gelen para bir bankada biriktirilecek, bu işe ayrılacak... Birdenbire 1947 temmuz ayında duydum kendimi, bizim o Sultanahmet'teki yürüdüğümüz öğle saatlerinde... Hasan Ali Ediz bizim kuşakça «Sosyalist» diye tanınırdı. Tıb öğrencisi iken bu işlere atılmış, başı dertlere girmiş, sonra bir kenara çekilip politikadan uzaklaşmıştı. Ama sağcı basında ne zaman bu konularda bir yazı çıksa onun adına rastlanırdı. Yıllardır yalnızca yazan, çeviren bir aydın olmaktan başka bir eylemi yoktu, ama bir fırsatta Ediz'i «azılı solculardan biri» sayanlar çıkıyordu yine de!..

Açtım Mehmet Seyda'nın «Edebiyat Dostları» adlı kitabını. Bakın Ediz nasıl anlatıyor o eski günleri: «Tıp Fakültesi

sınavlarını kazandıktan sonra yarışma ile Askeri Tıbbiye'ye girmiştim. Memleketimizdeki sosyalist akımlarla ilgilenişim bu yıllarda başlar. Daha doğru herkeste rastlanıldığı gibi, bende de bunun bir ön hazırlığı, bilinçsiz birikimi olmuştur. Daha önce, acı dolu dört yıllık bir savaştan geçilmiş, babamın yolladığı beş lirayı dört gözle beklerken, ailece, han üstüne han, apartman üstüne apartman kuranları çok görmüş, duvara atsan duvarda oyuk açacak süpürge tohumundan ekmeği gevelemiştik. Yukarda Rusya'da bir devrim olmuş, yarım yamalak da olsa buna değin haberler gazetelerde yayımlanmıştı... İstanbulda yaşayan birisi için bu toplumsal dengesizliği görmemek, acısını duymamak mümkün değildir.» «Ediz «Aydınlık» dergisini, Haydar Rıfat'ın 1911' de yayımlanan «Sosyalizm» çevirisini okumuş, yabancı dergilere abone olmuştur. Ama tıbbiyenin dördüncü sınıfına geçtiği günlerde tutuklanır, mahkemeye çıkarılır. Sonra aklanır, Rusya'ya gider öğrenimini sürdürmeye... Rus dilini iyice öğrenip yurda döner çeviriler yapmaya başlar. Yıl 1937'dir. O günden ölene dek, yani 1972'ye dek sürer bu çeviricilik... Yüzlerce kitap, sayısız yazı...

«Ediz Çeviri Ödülü»nü yararlı bir girişim sayıyorum. Bu ödülün seçiciler kurulu büyük bir sorumluluk taşıyacaktır. Gerçi TDK'nun da bir çeviri ödülü var, ama o daha çok yapıtın Türkçe başarısına bakılarak verilir. Oysa çeviri ödülünde, hem asla uygunluk, hem de Türkçede anlatım başarısı aranmalıdır. Her halde Ediz Ödülü bu iki niteliği de taşıyacak, bu ödülü kazanan yapıtlar gerçekten çeviri alanında üstün başarılı yapıtlar olacaktır. Sayın Leman Ediz'in eşinin anısını yaşatmak için yaptığı bu girişim övgüye değer.

(Cumhuriyet - 9 Nisan)

ÖLÜMÜNÜN 3. YILINDA KEMAL TAHİR İÇİN NELER DEDİLER?

AZİZ NESİN

«Tanıdığım çağdaşlarım olan yazarlar içinde, roman ve romanın ne olduğu üzerinde en çok ve derinlemesine düşüneni Kemal Tahir'dir. Ölümüne dek süren arkadaşlığımız sırasında, Kemal Tahir'in roman anlayışında üç aşama gördüm. Bilmiyorum, edebiyat tarihçileri bu üç aşamayı saptayabilecekler mi? Çünkü Kemal Tahir'in düşüncelerini belirten yazıları pek

az olduğu için, söyleşileri çok önemli idi. Roman anlayışını da söyleşilerinde açıklamıştı. Son döneminde Kemal Tahir'in yakınında olanlar, onun ancak roman anlayışındaki son aşamayı görmüş oldular. Edebiyat tarihçilerine de, romanlarını yorumlayıp değerlendirerek bu aşamaları saptamak düşüyor. Örneğin, Sağırdere Körduman, Yorgun Savaşçı, Devlet Ana. Kemal Tahir'in üç ayrı roman anlayışının ürünleri idi.

Kemal Tahir'in kişiliğini de, roman sanatını da anlamanın anahtar sözünü yine kendisi söylemişti.

«Evinin kapı numarasından bile şüphe edeceksin. Değiştirdiler mi, duruyor mu diye... Çıkıp kapıya bakacaksın kendi kapının numarasını öğrenmek için.»

Bence bu söz, Kemal Tahir'i bütünüyle anlamanın kapısını açan anahtardır.»

HADUN TANER

«Kemal Tahir Türk insanını ekonomik, toplumsal ve tarihsel background' u ile en iyi tanıyan ve köklü yazar, yaşamı boyunca türlü çekememezliklere, baltalamalara, iftiralara, kendini küçümseyen ve küçümsetmek isteyen kötü niyetli meslektaş çelmelerine karşın arı gibi durmadan çalıştı. Onun değeri ve düşmanlarının değersizliği yarın daha belli olacak.»

HALİT REFİĞ

«Kemal Tahir, Türk edebiyatında Yakup Kadri'nin öncüsü olduğu sosyal ve siyasal roman türünü dünyadaki örneklerinin çok üstüne çıkarmayı başarmıştır. Dünya edebiyatında, Kemal Tahir kadar çok sayıda büyük eser vermiş başka bir romancı yoktur. Kemal Tahir bir taraftan Türk dili ve edebiyatının en süzme özelliklerinden, halk hikâyelerinin sürükleyiciliğinden, Yunus Emre'nin, Dede Korkut'un dilinden, Evliya Çelebi'nin mizahından, Naima'nın, Ahmet Cevdet Paşa'nın tarih bilincinden yararlanırken; öbür taraftan dünya büyük roman geleneğinin vardığı en uç noktaları aşmaya çalışmıştır. Bu bakımdan Kemal Tahir'in eserlerindeki traji-komik Cervantes; romanlarının geniş ölçülü kapsamı, karakter panayırı ve olay zenginliği Balzac, insanlarını ele alıştaki acı eleştiri ile birbirine karışan derin merhamet duygusu Dostoyevski; kitaplarının karmaşık yapısı, anlatım özellikleri Faulkner ile boy ölçüşen değerdedir. Kemal Tahir yakın tarihimizin düşünce ve sanat hayatında, hem eserleri, hem de kişiliğiyle üzerinde en çok tartışılan ve etkisi en geniş alanlara yayılan bir önem kazanmıştır.»

LEYLÂ ERBİL

«Bence Kemal Tahir gün geçtikçe büyüklüğü anlaşılan ender yazarlardandır. Bu büyklüğü ise reklamlara, şuna buna değil, sadece ortaya koyduğu Kemal Tahir düşüncesine borçludur. Batılılaşma ihaneti üzerine, Batı hümanizminin «rezilliği» üzerine getirdiği apaçık doğrular, hâlâ birçok yazarca aşılamadı. Devlet anlayışı üzerinde tartışılabileceğini sanıyorum. Ne ki henüz ne romancı, ne de araştırıcı yanı eksiksiz bir eleştiri ile sunulamadı. Kendi adıma düşünce namusu, aydın namusu denildiğinde aklıma gelen güvenebileceğim iki üç dosttan biriydi.»

METİN ERKSAN

«Bin yıllık Türk düşüncesinin en özgün, en bilimsel, en gerçekçi, en namuslu düşünürü Kemal Tahir'dir. Bin yıllık Türk düşüncesi Kemal Tahir'le en yüksek noktasına varmıştır. Kemal Tahir'in Türk düşüncesine getirdiği düşünme dizgesinin (sistem - yol) temelinde Marksist düşünce dizgesi olmakla beraber, Kemal Tahir büyük dehası ile, Marksizme hiç ihanet etmeden, bu düşünce dizgesini, kendi ülkesinin siyasî, ekonomik, toplumsal, kültürel sorunlarını, bilimsel, namuslu, gerçekçi ve özgün bir biçimde çözmede, büyük düşünürlere özgü bir davranışla kullanmıştır. Kemal Tahir kendi ülkesinin sorunlarına bakarken, kullandığı düşünce yöntemi kendini Marksist sanan bir yığın kulaktan dolma veya sonradan olma düzmece solcunun Türkiye sorunlarına nasıl yabancılaştıklarını da kesin olarak açığa çıkarmıştır. Kemal Tahir dünya düşüncesinin de uç noktalarından birisidir.»

(Politika 20 Nisan)

⊙

ALDATMACALARIN ÜZERİNE YÜRÜMEK

Selâhattin HİLÂV

Kemal Tahir'in söylediklerinin çoğu, daha önceleri de doğrulanıyordu. Ama açıkça görülmüyordu bu doğrulanma ya da gözden kaybettirilebiliyordu. Ne var ki, 1971'den bu yana, gerçekler daha da açıklıkla ortaya çıktı. Kurtarıcı olduklarını ileri süren zümrelerin ve savundukları ideolojinin iflâsı elle tu-

tulur hale geldi. Hukümet darbesi, daha sonraki darbe girişimleri, yönetimde ekip değişikliği, demagoji, vurgunculuk ve işkence... On beş yılın tablosundaki ana çizgiler bunlar. Bir başka deyişle, ülkeyi doğru dürüst yönetmekten âciz zümrelerin, bir tarih mirasının çürümüş yanlarından yararlanarak egemenliklerini zorbalıkla yürütmeye çalışmaları; inanılmaz bir gülünçlük ve saçmalık söz konusu.

Tarihle hesaplaşamazsanız; yalın kat iddialarla ve yalanla tarihi örtmeye ve kendinizi olduğunuzdan başka biçimde göstermeye kalkarsanız, (ister bunun bilincinde olun ister olmayın), sonunda yine tarih gerçek yüzünüzü ortaya serer. Bağımsız bir burjuvaziyi oluşturamamış, bir ülkede, dışa bağımlı sermaye çevrelerinden ve bürokratlardan başkasına yararı dokunmayacak bir «içeriksiz milliyetçilik» yaparsanız, nesnel gerçekler, eninde sonunda sizi yalanlar. Sınıf kökeninden ve kültüründen yoksun milliyetçiliğiniz, kendi onurunu bile koruyamaz; içerde gaddarlığa ve yağmaya, dışarda onun bunun kuyruğuna takılmaya, yardım dilenmeye varır. Giderek, elinizi kana bulamak zorunda kalırsınız.

Bir zamanlar, bu ülke, kendi geleneksel ve özgün yapısı içinde bir bütünlük gösteriyordu. Üretim yapısı, bu yapı içinde yerine oturmuş sağlıklı etkinlikler gösteren insanları ve üstyapısıyla, güçlü bir toplumsal oluşumdu. Tarihsel koşullar, bütün öteki oluşumlar gibi, belli bir süre sonunda, onun da miyadını doldurmasına yol açtı; geri dönülemezdi; başkalaşım gerekliydi. Yaşayabilirliğini yitirmiş bu eski dünyanın, Batı'da ortaya çıkan yeni toplum düzeninin darbeleri altında ayakta durması olanaksızdı. Çözülmek, dağılmak, çürümek ve acı deneylerden geçerek yeniden doğmaya çalışmak zorunluydu. Ama, bu geleneksel toplumun kendine özgü yapısı içinde bir ölçüye kadar haklı görülebilecek sınıf egemenliğini yani bir toplumu gerçekten yönetebilecek nitelikler taşıyan zümrelerin egemenliğini, Batı'dan ithal edilmiş «lâf u güzaf» la, uydurma çözümlerle ve insanla geçmiş arasındaki bağı keserek sonunda kendini de inkâr eden bir ideolojiyle yeniden kurmaya kalkışmak boşunaydı. Toplumu, «Batılılaşma», «Çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırma» sözlerinin altında, hiç bir ekonomik (maddî) temel yoktu; bu sözlerin gerçek ve somut bir öz kazanabilmesini sağlayacak gerçek devrim yapılmamıştı; korkunç boşluğu kapamak için «birçok devrim» gerçekleştirilmişti. Ama toplum kendi içine zorla kapalı tutulduğu sürece içyüzünü ve aldatıcılığını bir ölçüye kadar koruyan bu ideoloji, «demokratik» denilen hayata geçilince yarasının deşil-

dlğini gördü. Bugün akan irin, Tanzimat'tan bu yana girişilen beyhude ve anlamsız zorlamanın irinidir. Neşter vurulmadıkça da, bu irin akıp duracaktır. Neşterin ilk başta, Batıcı aldanmayı ve aldatmayı özetleyen ve köke el atmadan üstte çalışarak iş görmeye kalkışan; ekonomik ve toplumsal gerçeğin ruhsal gerçeği belirlediğini ama ruhsal gerçeğin de ekonomik gerçeğe yakın önem taşıdığını bir türlü kavrayamayan ya da kavramak istemeyen «Batıcı - alafranga bürokratik ilerici ideolojiye» vurulması gerekiyor. Başka bir deyişle, geçmişsiz bir geleceğin yaratılacağını sanan ve bundan ötürü, üzerinde yaşadığımız toprakların yeni bir dünyaya dönük geleneklerini ve birikimini hiçe sayan herkesi, her düşünceyi sigaya çekmek gerek.

Yüz elli yıllık gelişim başka türlü de olabilirdi; yönetici zümreler aldandı ya da aldatıldı diye düşünmek ve bir tarih romantizmine kapılmak da gülünç. Çözülmeye mahkûm bir toplumsal oluşumun mirasına sahip çıkanların kimliği ve başka nesnel koşullar, bu işin üstesinden gelinmesini olanaksız kılıyordu. Mirasa sahip çıkanlar yapayalnızdı ve bir başlarına kalmak hırsı içindeydiler. Mirasa hak talep edecek başka sınıflar da henüz yoktu ortada.

Burada önemli olan nokta, mirasa sahip çıkanların «yaptıklarını sandıkları iş»le, gerçekten «yaptıkları iş» yani toplumsal etkinlikleri (praksisleri) arasındaki büyük aykırılığı ortaya koymak ve ideolojilerinin iç yüzünü göz önüne sererek onun yerine bilimsel doğruları geçirmeye çalışmaktır. Kısacası, olayların, özellikle son yıllarda açıkça gösterdiği gerçeklere dikkat etmek, bilimsel çözümlemeye yönelmek ve külyutmamak önemli. Sağlıklı bir sol düşünce yani ayağı yere basan marksist bir irdeleme, resmî ideolojinin aldatıcı «ilerici - gerici» karşıtlığını aşarak, kültürden politikaya kadar bütün alanlarda kendini oluşturmak zorunda. «Ortaokulda öğretilenler»le ne geçmişi, ne bugünü ne de geleceği kavrayabiliriz.

Bilmem aldanıyor muyum? Kemal Tahir, o eşsiz irdeleyici zekânın düşünce ürünleri ve derine inen sezgisinin sanat verimleriyle, bize bunları açıklıyor ve duyuruyordu. Bugün de devam ediyor görevine ve de her an yeniden doğrulanıyor söyledikleri.

(Politika - 20 Nisan)

KEMAL TAHİR VE ROMAN GELENEĞİMİZ

Oğuz ATAY

Bütün sanatlar gibi roman sanatı da bir geleneğin üzerine kurulur. Bu gelenek yalnız roman geleneği değildir; toplumun kültür geleneğini yaratan bütün davranışların tarihidir. Sanıyorum Kemal Tahir Türk tarihine eğilirken, zengin kültür geleneğimizden esaslı bir biçimde yararlanmanın gereğini duyan ilk romancımızdır. Daha uzun yaşasaydı, «Devlet Ana» ile başlayan ve Timur'la yarım kalan çalışmalarını sürdürerek uzak geçmişimizin romanını da yazacaktı. Kültür geleneği her millet için farklı yollar izler; sanatçı da bu değişik yolu bulamazsa başka kültürlerin taklitçiliğinden kurtulamaz. Kemal Tahir bunu çok iyi anlamıştı; belki de bunu gerçek anlamıyla kavrayan tek romancımızdı. Roman geleneği ise daha farklı özellikler taşıyor bir bakıma: Bütün sanatların evrenselliği gibi roman sanatı da bütün insanlığın malıdır, dolayısıyla roman geleneği de bütün romancıların malıdır. Kemal Tahir bu gerçeği de bütün derinliğiyle sezmiş ve benimsemiştir. Türk roman geleneğinin uzun bir yaşantısı olmadığını düşünerek bizim talihsizliğimize üzülenler, roman ve kültür gelenekleri arasındaki bu temel ayrımı göremeyenlerdir. Her şeyi birbirine karıştırma geleneğinin usta temsilcileri olan birtakım aydınlarımız, bizde Dostoyevski yok, Balzac da Fransa'da yaşadı diye ümitsizliğe kapılırlar elbette bir yandan da Batının ikinci sınıf yazarlarını taklitten geri durmazlar. Kemal Tahir sohbetlerinde, roman geleneğinin ve bununla ilgili olarak romanın temel sorunlarının üzerinde önemle dururdu. (Sanıyorum yakında romanla ilgili notları da derlenerek yayımlanacak.) Kemal Tahir, bütün dünya roman geleneğine sahip çıkabileceğimizi görmüştü: Bir zamanlar moda olan «en çok beğendiğiniz on roman» sorusuna verdiği karşılık (aklımda kalan adlar) Robinson Crusoe (Defoe), Don Kişot (Cervantes), Manon Lescaut (Abbe Prevost), Tehlikeli Alâkalar (Laclos) gibi eserlerle elbette Balzac, Tolstoy, Dostoyevski ve Gogol'ün romanlarını kapsıyordu. Bir gün roman kahramanının temel sorunundan söz ederken, onu «Madame Bovary gibi, herkesin kolayca içinden çıkabileceği bir meselenin içinde bocalayan ve hatta bu yüzden hayatını kaybeden biri» olarak tanımlamıştı. Sanıyorum böylece romancının temel sorunlarından biri olan, 'moral' sorunu da belirlemiş oluyordu. Nitekim romanlarında bu sorun bütün önemiyle ve diyalektik gelişimiyle her

zaman karşımıza çıkar, çünkü moral sorun, aynı zamanda roman geleneğini oluşturan en önemli elemanlardan biridir.

•

Kemal Tahir, Batı roman geleneğini bütün ayrıntılarıyla kavramış bir yazardı, ama roman malzemesinin ve felsefesinin Türk kültürüne dayanması gereğini de aynı kuvvetle duyuyordu. Zaten Batı roman geleneğini gerçek anlamda bilmek, sanıyorum bir romancıyı bu doğal sonuca götürür. Ne yazık ki ülkemizde kavram kargaşası yüzünden aslında Batının kötü taklitçisi yazarlar ulusal romancı sanılırken, Batı'nın roman geleneğine sahip çıkmak durumunda olanlar da Batı hayranı olarak tanımlanıyorlar. Elbette Kemal Tahir eserinin bütünlüğüyle bu tartışma alanının üstündedir; ama Kemal Tahir ayrıca kendi kültürüne sahip çıkmak istediği için (elli-altmış yıllık değil bütün kültürünün mirasçısı olduğu için) aynı kafası karışıklar tarafından Osmanlı hayranı olarak nitelendiriliyor. Ne olacak yani? Roman gibi derin imkânları olan bir sanat, elli yılın duvarları arasında kalacak. Kemal Tahir'in bu gibi saçmalıklarla geçirecek zamanı olmadığı için, Türk roman geleneğini geliştirme yolunda kendisine nereden ne gerekmişse çekinmeden almıştır ve o romanı, kendi üstün yeteneği ve diyalektik geliştirme yöntemiyle çok ileri bir aşamaya getirmiştir. Sağlığında on beş roman yayımladı. İlk dönemlerinde yazdığı üç romanı daha ölümünden sonra yayımlandı; sanıyorum başka romanları da çıkacak. Roman geleneği ile Türk kültür geleneği arasındaki gerçek ilişkiyi bulduğu için bu kadar verimli olmuştur Kemal Tahir. Burada Türk roman geleneği ile ilgili bir söz eklemek de romanımız için iyimser olmayanlara bir aydınlık getirir diye umuyorum: Kemal Tahir gibi ben de 'Bizde daha çok adam bulunur' diye düşünüyorum: Roman geleneğimizin Halit Ziya, Abdülhak Şinasi Hisar, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi ustalarının canlandırılması soruna yeni boyutlar kazandıracaktır. Bu konuya titizlikle eğilenler ayrıca Osman Cemal, Mithat Cemal gibi adları da ekliyorlar. Araştırmalar bize özellikle malzeme değeri taşıyan daha birçok eseri yeniden kazandıracaktır. Merak edilmesin, Kemal Tahir roman geleneğini herkesten iyi biliyordu ve Kemal Tahir gibi, Osmanlı diye tanımlanmaktan korkmadan (aslında hiç aldırmadan) Türk kültürü üzerine gerçek bir yaklaşımla eğilmesini bilenler zengin kaynaklar bulacaklardır. Koparılan bütün gürültüye rağmen bunun olumlu belirtileri görülüyor. Kemal Tahir büyük bir geleneğin ada-

mıdır. Bizi taklitçiliğe ve kendisini taklide değil, özgünlüğe götüren bir yolun sanatçısıdır.

(Politika 20 Nisan)

⊙

KEMAL TAHİR VE FAŞİZM

Selim İLERİ

Kemal Tahir, daha romancılığının başlangıcında çok geniş bir dönemi kapsayan, çok yönlü, tarihî perspektife sahip bir dünya kurmuştur. 1955 yılında yayımlanan «Sağırdere» Orta-Anadolu insanının toplumsal yaşama biçimini deşer. Yazar, bu yapıtında «betimsel» kalmayı yeğlemiş gibidir. Gurbetçi Mustafa'nın serüveni «Sağırdere»yle bitmez ama; yazar kişileri aracılığıyla olaya, duruma, toplumsal koşullara, zaman içinde yeniden dönüp bakar. «Körduman»la «Bozkırdaki Çekirdek» böyle bir gereksemenin sonucu yazılmıştır.

Kemal Tahir romancılığının ilgi çekici bir niteliğidir bu. Romanlar, tek başına bir bütün kurdukları gibi, kendi aralarında da sorunsala bir bütünlük çerçevesinde yaklaşırlar. Hatta değişik yazma tutumları görülür Kemal Tahir'de. Betimsel olanı bırakıp tarihî zamanı yaşatmaya da yönelmiştir. Yazarın ülkemiz okuruyla dolaysız bir ilinti kurmak için çaba harcadığını sanıyorum. Bu yüzden de Kemal Tahir'in romanları öz-biçim uyumu açısından, «salt» romana yaklaşmamış, yaklaşmaktan kaçınmış ürünlerdir. Kemal Tahir'i on dokuzuncu yüzyıl romancısı gibi değerlendirenler, yazarın niçin böyle yazdığı sorusu üzerinde hemen hiç durmamışlardır. Bu konuda okuma olanağını bulduğum ilk incelemeyi de açıklayayım. Hilmi Yavuz, yeni bir yazısında Kemal Tahir'le Ahmet Mithat romanı arasındaki benzerlik izlenimi de uyandıran büyük ayrıma değiniyor. Böylelikle yazarın kurcalanmamış, irdelenmemiş romancılık anlayışına açıklık getiriyor. O yazının yakın bir gelecekte tartışma ortamı yaratacağına inanıyorum.

Kemal Tahir'e yöneltilen eleştirilerden biri ve belki de başlıcası batı düşmanlığıdır. Eleştiriler, kimi kez, odak noktası değiştirerek suçlamaya dek varmıştır. Kemal Tahir, Osmanlılığı savunmakla, batı kültürünü yadsımakla suçlanmıştır. Dikkat edilirse, yazar, çözüme ulaşabilmek için tez'le anti-tez arasında boyuna düşünmüştür. Yapıtlarında şu ya da

bu yargıya kesinlikle bel bağlamamıştır. Karşı çıktığı tek şey, faşist dünya görüşüdür diyebiliriz.

Batı kültürünü savunan, Batı kültüründen edindiklerimizi ortaya koyan nice yazısı var Kemal Tahir'in. Ben, henüz yayımlayamadığım uzun bir konuşmasından ilginç bir değerlendirmesini aktaracağım «Sabahattin Eyuboğlu önemli adamdı. Çok önemli adamdı. Sabahattin Eyuboğulları Türk toplumuna incelik dediğimiz şeyi getirmişlerdir. (...) Sabahattin Eyuboğlu ölmedi, adamı öldürdüler. Bayağı öldürdüler. Çünkü rezil şartlarda yaşayamayacak bir kültürden geliyordu.» Bu sözlerin üzerinde epeyce durmak gerekir sanıyorum...

Yazar, Türkiyeli insanın evrensel bir dünya görüşünde nasıl var olabileceğini saptamak istemiştir. Tarihe, Osmanlı İmparatorluğu'na, Cumhuriyet dönemine bakışında hep bu kaygı söz konusu edilebilir. Ayrıca Kemal Tahir, düşüncelerini tartışmaya açık tutmuştur. Yapıtlarını, düşüncelerini «övenler» ise, açık söyleyeyim, Kemal Tahir'i anlamaktan uzağa düşmüşlerdir. Övgünün yerine eleştiriyi beklemiştir yazar. Eleştirsel bakışlar ise yeni yeni beliriyor bence.

Nasıl bir düzeni yüzde yüz savunmuştur Kemal Tahir? İnsanın insana köle olmadığı bir toplumsal düzenden yanadır, bu meselede kıyasıya eleştiricidir. Şu sözleriyle dediğimi kanıtlayayım: «İnsanları toptan sevdiğini söylemek, namusuyla namussuzu, ihanet edenle etmeyeni ayıramama zavallılığındandır. Bütün insanları toptan sevdiğini ileri sürmek, sevilmesi gereken namuslu adamların sevgi payına, hiç de hakkımız olmadığı halde namussuzları ortak etmektir. Göz açıcı bir örnek vereyim... Bütün insanları sevmek genellemesinin içinde Hitler canavarıyla, onun, yağından sabun yaptığı bedbaht çocukları hiç birbirinden ayırmadan sevelim namussuzluğu yatar.»

«Yol Ayrımı»ndan bir parça. «Biz gerçek emperyalizmle er-geç hesaplaşmak zorundayız... Bunu gerçekten yapmadıkça, Batıya hizmet teklif etmekle belâyı başımızdan defedemeyiz...» Bütün bunlar yok sayılarak Kemal Tahir ele alınamaz. Kemal Tahir'in büyük kavgası, bana kalırsa, doğu-batı arasındaki uzlaşmazlıkta odaklanmıyor. Yazar, doğu-batı ayrımı diye tek bir söz etmemiştir. Ayrım ise, toplumsal düzende kendini gösterir. Emperyalizmin batıdan bize yönelmesi, doğunun yüceltilmesini ya da Osmanlılığın savunulmasını gerektirmez «Hayır,» diyor Kemal Tahir; «Osmanoğulları hiç gelemez artık... Çünkü Osmanoğulları Ankara'ya yenildi... Devlette tö-

kezledin mi, hele, var gücünle, ölümü göze alıp çabalamadın mı, gitti gidersin...»

Kemal Tahir'in roman kişileri, genellikle, büyük çatışma anlarında birbirleriyle hesaplaşırlar. «Kurt Kanunu»nda Emin Bey, kızkardeşi Perihan'ı, kıstırılmış bir adama sahip çıkmak uğruna, ilk kez, yıllarca oynadığı sevgicil oyunu bozarak eleştirir. «Yol Ayrımı»nda gazeteci Murat'la Şükran hanımın ilintisi de böyledir. İnsanın insanı harcamaya, tüketmeye kalkıştığı nokta, Kemal Tahir'in bakışında karşı çıkılması gereken dönemeçtir. Faşist eğilimlere, faşist özlemlere yönelik her şeyi sınırsız bir tiksinmeyle karşılamıştır. Bugün sağ kesimin Kemal Tahir konusunda sessiz-sedasız davranmasının tek nedeni de budur. Hitler taslaklarının güle-oynaya dolaştığı ve cinayetlerden sorumlu tutulmadığı bir toplumsal düzen, kuşkusuz, Kemal Tahir'in dünya görüşünde kendi isterlerine hiç bir cevap bulamayacaktır.

Kemal Tahir, sanırım, asıl faşizm karşısındaki tutumuyla bugüne ışık tutmaktadır. Doğu-batı üzerine söylediklerini de bu çerçeveden değerlendirmekte yarar var.

(Politika 20 Nisan)

⊙

BİR DÜŞÜNÜR OLARAK : KEMAL TAHİR

Kemal Tahir'in roman kuramına ilişkin düşüncelerini anlatmak istiyorum. Ama, roman kuramcısı olarak Kemal Tahir'den söz edebilmek için, onun genel anlamda dünya görüşünü belirlemek gerekiyor. Çünkü, roman konusundaki kuramsal görüşleriyle Kemal Tahir'in dünya görüşü bir bütünlük gösterir. Kemal Tahir'in romancılığı, onun dünyayı algılayış tarzından soyutlanarak düşünülemez.

Kemal Tahir, «Devlet Ana» romanı ile Türk toplumunun tarihselliği üzerine giriştiği açıklamalarla bu dünya görüşünü temellendirir. Dikkat edilirse Kemal Tahir'in bu dünya görüşünü temellendirme girişiminde çıkış noktası, Türk toplumunun ve insanının somut gerçeklikleridir. Kemal Tahir, bu gerçeklikleri gözlemlemiş, sonra da bu gerçekliklerin belirli yapısal karakteristikler gösterip göstermediklerini araştırma gereğini duymuştur. Gözlem öznesi olan somut gerçekliklerin tarihselliğini saptama, Kemal Tahir'in düşünce sistema-

tiğinin ikinci aşamasıdır. Önce, tikel ve somut gerçekliklerin, bugünün zaman ve mekân kategorileri içinde eşzamanlılığı (senkronisi) algılanmakta; sonra da bu gerçekliklerin tarihsel gerçeklik karakteri taşıyıp taşımadıkları, yani çokzamanlılıkları (diakronisi) irdelenmektedir. Kemal Tahir'in düşünce sistematiğinde tikel somuttan yapısal (tarihsel) somuta geçiş, senkroni'den diakroni'ye geçiştir.

Somut gerçekliğin tarihselliğinin saptanması Kemal Tahir'de bilim düşüncesini ön plana çıkarır. Somut gerçekliğin tarihselliği, Kemal Tahir'e göre, ancak çok yönlü bir bilimsel okumayla gerçekleştirilebilir. Türk toplumu ve insanının somut gerçekliğinin tarihsel bütünlüğü içinde kavranabilmesi, ancak bilimsel yöntemle sağlanabilir. Kemal Tahir «böyle tarihin belli bir döneminden hareket ederek, o dönemdeki köklerden bugünün insanını belirlemeye çalışan ve gelecekteki insanın nasıl davranabilir olduğunu araştırmaya çalışan bir yazar için» bu doğrultuda bir bilimsel temellendirmenin kaçınılmaz olduğunu belirtir. Demek ki, bugün gözlemlediğimiz tikel ve somut gerçekliklerden hangilerinin bizim toplumumuza özgü yapısal ve tarihsel bir karakteristik taşıdığını ortaya koyabilmek için, başta ekonomi olmak üzere tarih, sosyoloji, antropoloji, psikoloji gibi, genel anlamda insanbilimlerin verilerinden yararlanmamız bir önkoşul olarak karşımıza çıkıyor.

Görüldüğü gibi Kemal Tahir'in düşünce sistematiği, bütünüyle bilimseldir. Yani, somut gerçekliğin tarihselliğini saptamada uyguladığı yöntem, bilimsel yöntemdir. Kemal Tahir bu doğrultudaki irdemelerinde bundan sonra şu noktaya varır: bilimsel temellendirmeler, Türk toplumuna ve insanına ilişkin somut gerçekliklerin Batıdakinden çok daha farklı koşullarda tarihsellik kazandığını göstermiştir. Yani, Batı toplumu ve insanında «tarihsel» olanla, Türk toplumunda ve insanında «tarihsel» olan, birbirinden çok farklıdır. Kemal Tahir, bu düşüncesini somut dinsel olguyu örnek vererek şöyle özetler: «Din anlayışı ki batıda insanı yapan, ferdi yapan, ferdi büyük problemlere düşüren meseledir, bizde tamamen ayrı yasalara dayanır, aramızda büyük ayrılıklar vardır. Ayrıca onların fert ve toplum anlayışıyla bizimki, tarihsel gelenek bakımından, toplumla kişi ilintisi bakımından ayrı kanunlar gösteriyor.» Buraya kadar bir özetleme yaparsak, Kemal Tahir şunu demektedir: 1) Somut ve tikel gerçeklikler gözlemlenmeli; 2) Bu somut ve tikel gerçekliklerin bugünü değil, ama dünü ve geleceği içeren yapısal ve tarihsel karakteristikler taşıyıp taşımadıkları bilimsel verilerle irdelenmeli;

3) Batı toplumlarındaki somut ve tarihsel gerçekliklerle karşılaştırılmalıdır; ki bunun sonucunda da, bizim tarihselliğimizin Batı'dakinden farklı olduğu görülecektir.

Kemal Tahir bundan sonra, tarihsel ve yapısal karakteristikler gösteren somut gerçekliklerimizin nasıl temellendirileceği üzerinde düşünmeye başlar. Bilim düşüncesi bizce somutun, kuram yoluyla yeniden üretilerek temellendirileceğini gösteriyor. Doğayı ve tarihi, bütünsel olarak yeniden üretecek bilimsel kuram ise, Marksizmdir. Tarih, sosyoloji, antropoloji bize Batı toplumlarının somut gerçekliklerinin Türk toplumundakinden farklı gelişmeleri belirlediğini ortaya koyuyor. O halde, yapılması gereken şudur: **Somutu kuram yoluyla yeniden üretmekle yetinmeyerek, kuramı somut yoluyla yeniden üretmek.** Marksçı düşüncede Asya Üretim Tarzının önemli ve kuramsal anlamda ayrıcalıklı yeri buradadır.

Marx, batılı somut gerçeklikleri kuram yoluyla yeniden üretip temellendirmiş, ama doğu toplumlarının somut tarihsel gerçekliklerinin, kuramın temel kategorileri içinde zihinsel olarak yeniden üretilmelerinin mümkün olmadığını görmüştür. Asya Üretim Tarzı kategorisi, bu yüzden, kuramın somut yoluyla yeniden üretilmesinin marksçı düşünceye getirdiği önemli bir katkıdır. Kemal Tahir'in marksçı düşüncenin bu yanı üzerinde durması, onun marksçı problematiği herkesten daha iyi kavradığını gösteriyor. Nitekim marksçı düşüncede kuramla somut arasındaki ilişkinin, kuramın somutu belirlemesi doğrultusunda tek yönlü olmadığını, bu ilişkinin 'karşılıklı bir belirleme' ilişkisi olduğunu Türkiye'de ilk vurgulayanlardan biri Kemal Tahir olmuştur. Kemal Tahir düşüncesinin bir 'sapma' olduğunu öne süren, dolayısıyla da, kuramla somut arasındaki ilişkiyi tek yönlü bir ilişki olarak alanlar, marksçı düşüncede kuramın da somut yoluyla yeniden üretildiğini görmezlikten gelerek, sistemin batılı varyantını Türk gerçekliğine uygulamakta direnenler olmuştur. Kemal Tahir, marksçı düşüncede kuramla somut arasındaki ilişkinin bir karşılıklı 'belirleme' ilişkisi olduğu konusundaki problematiği derinden kavramış bir düşünürdür. Bu problematik de bize, somutun kuram yoluyla yeniden üretilmesi kadar, kuramın da somut yoluyla yeniden üretilebildiğini gösteren bir problematiktir. Dolayısıyle, Kemal Tahir, Türk toplumuna ve insanına özgü somut tarihsel gerçekliğin, ancak bu gerçekliği bütünsel olarak kapsayan Asya Üretim Tarzı kategorisine göre yeniden üretilmesi gerektiğini savunurken, hem kurama, hem de somuta bilimsel bir nesnellik içinde bakmış olmaktadır.

Önümüzdeki haftalarda bir roman kuramcısı olarak Kemal Tahir'i irdelemek istiyorum.

(Politika 23 Nisan)

⊙

BİR ROMAN KURAMCISI OLARAK KEMAL TAHİR

Hilmi YAVUZ

Geçen haftaki yazımda Kemal Tahir'in romana ilişkin kuramsal düşüncelerinin, onun dünyagörüşünden soyutlanarak belirlenemeyeceğini söylemiştim. Gerçekten de Kemal Tahir'e göre roman sorunu, onun deyimi ile «çok derinlere giden, bilim, felsefe ve tekniğe dayalı; dünyadaki bütün meseleleri içine alabilen ve kullanabilen geniş bir edebiyat türüdür.» Kemal Tahir, gerçekçi romanı böyle tanımlar. Gerçekçi roman, ona göre, «kendi yasaları içinde, salt tarihte, sosyolojide, felsefede, ruhbilimde değil, fizik, kimya gibi deneye dayanan bilimlerde bile bilimin vardığı son çizgileri, gene bu bilimlerin gelişme kanunlarının imkânlarıyla aşmaya çalışmak zorundadır. Yoksa, Zola'nın natüralizmi gibi bilimin ardı sıra sürünür, onun bulup ispatladıklarını, yeniden aynı sınırlar içinde ispatlamak zorunda kalır.» Demek ki Kemal Tahir, insana ve toplumu ilişkin somut ve özgül gerçekliklerin tarihsel ve yapısal karakteristiklerini ortaya koymakta bilimin verilerinden yararlanılması gerektiğini belirtirken, düşünce sistematiğinin dışına çıkmıyor. Ama romancı olarak, Türk romancısı olarak, bu yararlanma işinde önemli bir güçlük vardır: Bir kere Türk toplumunun tarihçi, ekonomik ve toplumsal koşullarını derinlemesine ve genişlemesine incelenmemiştir. Oysa Batı toplumlarında romancının işi kolaydır, çünkü bu alanlarda temelli ve geniş kapsamlı araştırmaları romancı, kolayca bulabilir. Buna karşılık, «bizim gibi tarihine, ekonomisindeki özel koşullarına ve sosyal hayatına pek az eğilinmiş, hatta tersine gerçekleri altüst edilmiş, gözden saklanmak istenmiş toplumlarda ise» bu iş romancıya düşmektedir. Görüldüğü gibi Kemal Tahir, Türk gerçekçi romancısına ikili işlev yüklemektedir: Toplumumuza ve insanımıza ilişkin somut ve tarihsel gerçekliği bilimsel olarak temellendirme zorunluluğu ve bu gerçekliği roman malzemesi olarak, bilgi olarak kullanabilme zorunluluğu...

Kemal Tahir'in somut tarihsel gerçekliği nasıl temellendir-

diğini gördük. Şimdi de somut ve tarihsel gerçekliği, roman malzemesi olarak nasıl kullandığına, kullanmak istediğine bakalım.

Mehmet Seyda, Kemal Tahir'in «Devlet Ana»sı dolayısıyle düzenlenen açık oturum tutanaklarını yayımlarken yazdığı önsözde, çok dikkate değer bir konuşmayı aktarıyor: Seyda diyor ki, «Bu açık oturumu düzenlemeden önce Kemal Tahir'le görüşüyorduk. Dedi ki: «Roman sanatı eski olan Fransa'da bugün toplumsal sorunları işlemiş bir yığın roman daha önce yazılmış olduğundan bunun Fransız edebiyatında geniş bir birikimi olduğu için, roman başka alanlara dökülebilir. **Roman Pure** yazılabilir. Biz yazamayız. Daha o birikim yok bizde, o aşamaya gelmedik.»

Sordum, diyor Mehmet Seyda: 'Yâni hâlâ bir çeşit Ahmet Mithat Efendi mi olmak gerekiyor?' Seyda'nın bu sorusu üzerine Kemal Tahir şu yanıtı vermiştir: 'E ne yapalım, biraz öyle.'»

Bu konuşmada Kemal Tahir, bir roman kuramcısı olarak önemli bir noktaya getiriyor sözü. Türk gerçekçi romancılığı açısından, ne Türk toplumuna ve insanına ilişkin somut tarihsel gerçeklikleri işlemiş bir **roman geleneğimiz**; ne de, tarihimize, ekonomimizdeki özel koşullara eğilmiş, toplumsal hayatımızı derinlemesine ve genişlemesine incelemiş bir **bilim geleneğimiz** vardır. Türk gerçekçi romancısı bu iki işi birden üstlenmek durumunda kalınca, ortaya nasıl bir roman çıkacaktır? Seyda'nın dediği gibi, bir tür Ahmet Mithat Efendi romanı mı?

Kemal Tahir'in bu soruya olumlu karşılık vermesi, çok düşündürücüdür. Ahmet Mithat Efendi romanı ama, nasıl bir Ahmet Mithat Efendi romanı? Kemal Tahir, bu soruya ne yazık ki bir açıklık getirmiyor. Onun yerine biz, onun düşüncelerine bağlı kalarak, bu romanın niteliklerini saptamaya çalışalım.

Ahmet Mithat Efendi romanında bilgi'nin bilimsel bilginin kullanılışı, bilindiği gibi, raslantısal ve ilinekseldir (arızi); belirli bir sistematikten, romanın organik yapısına bağımlı olmaktan yoksundur. Sözgelimi roman kahramanı eğer gemiye bindiyse, Ahmet Mithat Efendi, geminin buhar kazanının nasıl çalıştığını anlatır. Bu bilgi aktarımının raslantısal oluşu, ilineksel oluşu, roman kahramanı'nın gemiye binmesinden ileri gelir. Yani kahraman gemiye binmese, bu doğrultuda bir bilgi de aktarılmayacaktı anlamınadır raslantısallık.

Şöyle de diyebiliriz: Ahmet Mithat Efendi romanı bir tür «hikâyeleştirilmiş bir ansiklopedi» olarak algılar.

Kemal Tahir'de ise, romanla bilimsel bilgi arasındaki ilişki, basit ve dolaysız bir bilgi aktarımı doğrultusunda değildir. Topluma ve insana ilişkin somut tarihsel gerçekliğin roman malzemesine dönüştürülmesi doğrultusundadır, bu aktarım. Yani, somut gerçekliğin bize özgü'lüğünü, dolayısıyle, tarihselliğini belirleyen bilimsel verilerin, romanda ortaya koyan insan tiplerinde ve yaratılan durum ve eylemlerde özümsenmesidir. Kemal Tahir'de bilgi aktarılmaz; bilgi, tiplerde ve durumlarda özümsenir. Tip ve karakterlerde, durum ve eylemlerde bilgi, Kemal Tahir romanında bir tür, deyim yerindeyse **«gizlenmiş betimleme (tasvir)»** niteliği taşır. Tolstoy yada Balzac romanında, eşya ve doğal çevre betimlemeleri, romanın insansal ve toplumsal bağlamıyla organik bir bütünlük gösteriyor, bu tiplerin insansal konumlarının daha iyi algılanmasına dinamik bir katkıda bulunuyorsa, Kemal Tahir romanında da bilgi, böylesine bir işleve sahiptir. Yani bilimsel bilgi, romanın insansal ve toplumsal bağlamının daha iyi algılanmasında dinamik bir özellik taşır.

Kemal Tahir bilgiyi bir tür «gizlenmiş betimleme» olarak kullanırken, tiplerin ve durumların tarihsel ve insansal konumunu daha iyi belirlemeyi amaçlar, dedik. Bu insansal ve tarihsel konum, somut gerçekliğin tarihselliğidir. Dolayısıyle Kemal Tahir, **roman gerçekliği ile tarih ve toplum gerçekliğini,** bu yoldan bütünler. Tarih ve toplum gerçekliğinin tiplerden, durum ve eylemlerden, **kendiliğinden** ortaya çıkmasını, Kemal Tahir bu tür bir bilgi özümsemesiyle gerçekleştirir. Kemal Tahir'in bilgiyi, bir tür «gizlenmiş (ya da, özümsenmiş) betimleme» olarak kullanma gereğini duyması onun Türk romanında henüz **'roman pure'** birikimine ulaşılamadığını düşünmesindendir. Batılı roman yazarı için, roman tiplerinin ve durumlarının insansal ve toplumsal bağlamını, bilimsel bilgiyle belirlemek zorunluluğu yoktur. Çünkü, bu bilimsel bilgi, deyim yerindeyse, romanın prehistoryası («tarih öncesi») olarak vardır. Batı'da bilimsel bilgi, romandan önce geldiğinden; romancı batılı romancı, romanın insansal ve toplumsal bağlamını belirleyebilmek için bilimsel bilgiyi, bir roman malzemesi olarak kullanma gereksinmesiyle karşı karşıya değildir. Bu yüzden de batıda, bilimsel bilgiyi roman dışında tutarak salt **edebî metin** özelliği gösteren, roman pure yazılabilir. Kemal

Tahir'in «bizde biraz da Ahmet Mithat Efendi olmak gerekir» sözünün eğer yanılmıyorsam, anlamı budur.

(Politika - 30 Nisan)

⊙

Ölümünün 430. yıldönümünde :

ÇEŞİTLİ YÖNLERİYLE DİVAN ŞAİRİ ZÂTİ

Behçet NECATİGİL

Bugünlerde 430 yıl öncelerden bir şairleyim: Koca Zâtî. Pürtüklü yanları, kılçıklı ayrıntıları bile, kayıplardan sonra güzelliğe dönüşmüş eski bir dostluğun, hafızada sürüp gitmesi gibi gerçek-hayal arası keskin bir ışıkta Zâtî'yi yaşıyorum

Fakir, cahil bir çizmecinin oğlu. Asıl adı: İvaz. Doğduğu Balıkesir'de, baba mesleğini sürdürüyor uzun zaman. İri yarı, hantal bir adamdır, çirkindir, otuzunu geçmiştir, II. Bayezid devrinde (1481-1512) İstanbul'a geliyor. 35 yaşında tahta çıkmış padişah da şair ve hattat. Çevresindeki diğer şairler gibi Zâtî de kasideler sunuyor padîşaha. ve câizeler alıyor.

Osmanlı İmparatorluğu için bir çeşit «Fikir ve sanat eserleri kanunu»dur câize. Divan edebiyatının töresidir, yasasıdır, edebiyatçının sosyal sigortası bir çeşit. Bugün dergilerde, gazetelerde basılan yazılara, şiirlere, yayınevlerinde çıkan kitaplara ödenen telif ücretlerinin yerini tutuyor câize. Yani bir emeğin karşılığı. Şairine göre değişir, belli bir baremi vardır iyi esere çok câize verilir, şöyle böyle olanına ona göre. Şair, devlet büyüklerine sunduğu kaside (ve gazel)lerde kalem gücünü gösterir, sanatını gösterir ve hünerini parasal, malsal (nakdî, ayni) karşılığa dönüştürür. Padişah, vezir, devletin diğer önemli kişileri, bu kasideleri, içlerinde abartmalar, gerçek dışı yakıştırmalar olduğunu bile bile, sırf bir eser, bir yaratı olduğu için değerlendiriyorlardı. Şiirlere verilen câizeler (paralar, türlü ihtiyaç maddeleri) Cumhuriyet rejiminin ilk dönemindeki elçilikler, şirketlerde bankalarda yönetim kurulu üyelikleri, vatana hizmet tertibinden maaş bağlamalar gibi kayırmaların yerini tutar. Yoksa o câizeleri veren devlet erkânını övgü düşkünü ve şairleri de onların dalkavuklukları diye küçültmeye kalkmak, en azından cahillik ve insafsızlık olur. Şair yazıyor, başarısı oranında da ücretini alıyor, geçimini bu-

na göre ayarlıyor, yarı yarıya kalemiyle sağlıyordu.

Hemen her Divan şairi gibi, Zâtî de kaside yazmayı geçimine katkı aracı olarak kullandı. Latifelerini derleyen yazmada bu durumla ilgili şunları söylüyor (Zâtî'nin Letâyifi, Mehmed Çavuşoğlu, Türk Dili ve Edebiyatı dergisi, XVIII, 1970, s. 41)

«Merhum ve mağfur Sultan Bayezid zamanında yılda üç kaside verirdim; birini nevruzda, ikisini iki bayramda. Baharda iki bin akçe, bayramlarda bir yüzü çuha kaftanlar verirlerdi. Giymezdim kemha olduğu için, satardım. Sof cübbe talebettim, bu kıtayı dedim: «Ben ey erkân-ı devlet kulzum-i dürr-i maâniyim/Sipâh-ı ceng-cûya yaraşır yeşil kızıl kemha/ Bana pürmevc mâî sof lütfeylen desin gören/Nesîm-i lütf-i şah ile bugün mevc vurdu bu derya» — Dîvâna ilettim, Ali Paşa merhum vezîriâzam idi, okuyuverdim. Defterdara ayıttı: Bizim Molla Zâtî'ye bir mavi sof cübbe ver, bir yüzü kızıl iskerlet çuha olsun! Defterdar ayıttı: Şairlere sof cübbe verilmez, mollalara verirler. Ben ayıttım: İşte Paşa hazretleri Molla Zâtî diye yorur, bunların şehâdetiyle bir şehir almak olur, değil cübbe. — Defterdar ayıttı: Bunlar sana Molla dedikleri bir gözsüz herife gözlüce demek gibidir, zıddıile söylerler, yoksa molla değilsin! — Ben ayıttım: Niçün molla değilim, Edirne'ye, Bursa'ya, İstanbul'a kadı nâibi olmak elimden gelir. Defterdar ayıttı: Sana bir sual edeyim, cevaba kadirsen mollasın! — Ben ayıttım: Hoş! — Ferâiz'in bir müşkil yerinden sual etti, gördüm bildiğim yer değil, yürü büyük kaziyye! dedim. Defterdara, Ali Paşa ayıttı: Çelebi, mollalık mukarrer oldu, cübbeyi ver! — Bir latif sof cübbe verdiler.»

Hele Zâtî mecburdu geçimini bu yoldan sağlamaya. İstanbul'a geldikten sonra çizmecilik de yapamamış, harâbat âlemlerine dadanmış, edindiği dostlar, hovarda şairlerle kendini içkiye kaptırmıştı

«... Kadri efendi o zaman dânişmend ve mülâzım idi. Onunla beraber işret eder, birbirimizin kederini, sevincini paylaşırdık. Kadri efendi Ayasofya hücrelerinde, ben de Şeyh Vefa dergâhında otururduk. Toplandığımız yer Tahtakale'de bir meyhane idi. Ağayokuşu'nda bir çeşme ve gölgeli bir ağaç vardı. Oraya Mihnet Sonu Rahat adını vermiştik. Oraya gelince sanki Kevser havzına ve Tûbâ ağacı gölgesine ermiş gibi olurduk. Oradan beraber Tâcîzâde'ye gider, onu bir selâmlardık. Bizi karşılar, taltif eder, bazan götürdüğümüz şiirleri ona okurduk. O da bunları beğenir, metheder, bazan bizi yemeğe

alıkor, oradan çıkıp evli evine yahut cânânemizin bulunduğu yere giderdik..» (Şair, hayatını dostu Âşık Çelebi'ye anlatmıştır, Âşık Çelebi Tezkiresi'nden naklen Prof. Ali Nihad Tarlan, Zâtî Divanı, Gazeller Kısmı, I, 1968, s. XI).

Bir gün gene padişahın isteği üzerine devrin şairleri yeni yazdıkları gazelleri toplayıp saraya verirler, ihsanlar alırlar. Bu şiirler, huzurunda okunurken Zâtî'nin bir gazelinde «Geldi ol zühd libâsını kaba ettirici/Câhidâ başını çek hırkaya mânend-i keşef»/Sofuluk esvabını kaftan ettirici geldi. Ey zâhit, başını kaplumbağa gibi hırkanın içine çek!) beytini duyunca, Sultan II. Bayezid başını kaldırır, şunları söyler: «Allah'a kasem ederim, bak, dünyada mânâ tükendi derler, mânâ katiyyen tükenmez, hüner onu bulmaktır.»

Padişahın bu takdiri, kuvvetli bir öğrenimi olmadığı halde, Zâtî'ye gene de bir kadılık sağlayabilirdi. Kapıağasının padişahtan aldığı, Zâtî'ye bir memuriyet verilsin emri, ne yazık ki vezirlerce yerine getirilemedi. Çünkü kulakları ağır işitiyordu Zâtî'nin; sağırlığı kadı olmasına engeldi. Vezirler, Bursa'da yirmi otuz akçalık bir tevliyet (vakıf işlerine bakma görevi) vermeyi uygun gördüler, ama Zâtî bunu istemedi: «Baktım ki İstanbul'da padişahın yıllık ihsanı, büyüklerin verdikleri paralar bundan fazladır. Bir de dostlardan ayrılmak lâzım gelecek. Mütevelliliği kabul etmedim.»

Şiirle kazanacaktır hayatını, fakat yetmez bu. Şiirine engel olmayacak bir iş daha bulmalı. Zâtî böyle bir iş buldu: Yapımı 1500-1505 yılları arasında tamamlanmış Bayezid camii avlusundaki dükkânlardan birini kiraladı. Remil döküyor, fala bakıyor, muska yazıyordu burada. Hayal gücü elverişliydi buna, bu hünerini şairliğinde zaten isbat etmişti. Dükkândan da üç beş kuruş sağlıyor, şiirde işlerin kesat gittiği dönemlerde dükkânda müşteri bekliyordu. Şiir piyasasının hararetlendiği günlerde ise, ilham zaten her zaman hazırdır.

Zâtî'yi koruyan devlet büyüklerinden biri de sadrâzam Ali Paşa olmuştu. Şair, Ali Paşa ile tanışmasını şöyle anlatıyor: «Ali Paşa merhum bir gün ben fakir ve hakîrin birkaç dane gazelin görmüş, hoş gelmiş, niçün bize gelmez demiş. İşittim, birkaç dane gazel yazdım, dîvânına varıp sundum. Şikâyet kâğıdı sandı, yazıcıya verdi. İbrahim Paşa oğlu İsa Bey yanında otururdu, ayıttı: Sultanım, bu molla Zâtî'dir, size gazeller getirmiş. Beni dahi Paşa görmemişti, yüzüme baktı, ayıttı: Zâtî güzelce değilmiş. Ammâ kendisinden çirkin-şekil yoğ idi. Ben ayıttım: Sultânım, yiğit yiğidin âyinesidir. Paşa çün

bunu işitti, kahkaha ile güldü. Gazelleri aldı, pek çok bahşiş eyledi.» (Mehmed Çavuşoğlu, a.g.y., s. 41).

«Sultan Bayezid'in son zamanlarında zuhura gelen karışıklık neticesi Ali Paşa şehit, Müeyyed-zâde ve Tâcî Çelebi de azledilip malları yağma edildi. O zamanlar ben kimsesiz kaldım, fakir düştüm ve remil sayesinde geçindim. Sultan Selim (I. Selim, Yavuz) padişah olduğu zaman (nisan 1512) kendisine bir kaside takdim ettim. Kasideyi beğenen padişah benim sâlyânemi (yıllık maaşımı) tâyin ve câizemi artırdılar..»

«Müeyyed-zâde vefat etti, Tâcîzâde Cafer Çelebi öldürüldü. Ben gene kimsesiz kaldım, fakirliğe düştüm. Sultan Süleyman (Kanuni) zamanında gene kasideler verdik, câizeler ve sâlyâneler aldık..»

Zâti'nin bu kendi beyanları, dostu Âşık Çelebi'nin Tezkire'sinde kayıtlı. Zâtî, hayatının belli başlı olaylarını Âşık Çelebi'ye anlatmış uzun uzun. Korkular, yaşama kesikliği, bir ömrü ayakta tutacak güvencelerden mahrumiyetle dolu bir hayat. Kanuni'nin, Pîrî Mehmed Paşa'nın azlinden sonra iş başına getirilen (1523), ikinci sadrâzamı Makbul İbrahim Paşa, din konusunda hür düşünceleri olan, hattâ sarayının önünü heykellerle donatan, sanatsever-aydın bir devlet adamıdır. Çevresindeki şairlerden biri de, Zâti'nin rakibi Hayâlî. İki şair hiç geçinemezlermiş. Zâti'nin bu konuda Âşık Çelebi'ye anlattıkları ilginç şeyler: «İbrahim Paşa zamanında şair Keşfî'nin kardeşi Hasbi, İbrahim Paşa'nın gazabına uğrayıp hapsedilmişti. Keşfî'nin ısrarı üzerine ben, Basîrî, Kandi ve Keşfî ve diğer bazı şairler, toplanıp Paşa'nın huzuruna çıktık ve Hasbi'nin affını rica ettik. İbrahim Paşa buna gücendi. İkinci defa Hayâlî, Kandi'nin şekerci dükkânını taşa tutup şişelerini kırması üzerine tekrar toplanıp Paşa'ya gittik. Bu sefer Paşa iyice gücendi ise de, biz gene evvelce olduğu gibi, kasideler veriyor ve câizeler alıyorduk. Bu sırada Paşa'nın çok gözdesi ve yetiştirmesi olan Hayâlî, bizim aleyhimize veziriazâma telkinatta bulunmaya başlamış ve kendisini yetiştirdiği için Paşa'yı sevmediğimizi, zâhiren kasideler verip dualar ediyorsak da hakikatte ona düşman olduğumuzu söyler dururmuş. Paşa'nın düğünü münasebetiyle yazdığım kasideyi götürüp okuduğum zaman: «Kasideyi şöylece söyleyin!» diye Hayâlî'nin o düğünde Padişah'a takdim ettiği kasideden şu beyti okudu: «Ne tozlar kim koparmıştır semend-i tab'-ı mevzûnum/Gözüne tûtiyâ eyler Safâhan'da Kemal ânı» — Ben de «Böyle değildir!» dedim. «Ya nasıldır?» dedi. «Böyledir» deyip şu beyti okudum: «Ne tozlar kim koparmıştır semend-i tab'-ı Zâti'nin/

Gözüne tûtiyâ eyler Safâhan'da Kemal ânı» — Paşa: «Ah, şairlerin bu huyları olmasa, rakiplerini yerecek bir şey bulamasalar, tevârüd dâvası ederler.» dedi. Orada susmalı idim amma fırsat elime geçmiş iken intikamımı alayım dedim ve: «İçinde bu beyit bulunan bu kasideyi ben Padişah hazretleri tahta geçtikleri zaman yazdım ve İskender-i Sâni terkibini tarih düşürdüm. Ayakları toprağına verdiğim bu kaside, aynen Padişahımızın hariminde mevcuttur. Hayâli, bu kasidesini daha dün yazmıştır» deyince Paşa daha fazla gücendi ve artık bir nasip elde etmek ümidi mahvoldu. Yine remil dökerek maişetimi temine başladım. Gittikçe ihtiyarladım, zayıf düştüm. İbrahim Paşa vefat edip yerine Ayas Paşa veziriâzam ve Mahmud Çelebi de defterdar olunca yıllık gelirlerimiz kesildi...»

Sadrâzam İbrahim Paşa, makbul iken maktul olmuş, öldürülmüş (1536), tarihlere göre siyasi entrikalara kurban gitmiştir. Zâti 65 yaşlarındadır, kocamıştır. Remilci dükkânı Bayezid camii avlusunda, ama evi Fatih'te Sarıgüzel semtinde. Her gün yayan gidip gelemez olmuş dükkâna. Elinde bir asâ, çamurda karda kışta ona dayana dayana yürürmüş. Âşık Çelebi, bir gün yolda rastladığı Zâti'ye hüzünle bakar uzaktan: Çok halsizdir Zâti. Kendi kendine bir şeyler mırıldanmaktadır. Yaklaşır: «Bu ne hal?» diye sorar Âşık Çelebi. Zâti, şu beytini okur: «Yiğitlik cevherin elden düşürdüm hasretâ kanı/Eğilip ararım şimdi bulamam neyleyem anı».

«Az zaman geçti. Dükkâna gidemedi. İhtiyarlık za'fı onu çökertti. Evine yakın Koca İbrahim Paşa hamamı yakınında bir dükkân tuttu. Yine remil atarak maişetini temine koyuldu. Dükkânı yine şairlerin toplantı yeri idi. Üç dört ay bir zaman böyle devam etti. Nihayet 953 senesi ramazanının ikinci yarısında vefat etti. Ağırca hasta olduğu bir gün bütün dostlarını isimleriyle yâdetmiş ve danişmend Selîki ile haki (Âşık Çelebi) bilhassa anmış. Gidip namazını kıldık ve Edirnekapısı haricinde Keşfî, Basîri ve daha birçok şairlerin mezarları sahasına defnettik...»

ZÂTİ'NİN ŞİİRLERİ

Gazellerinin sayısı galiba 1700 kadar. Bu rakamı Âşık Çelebi, şairin kendisinden naklen veriyor. Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan, sekiz yazma nüshayı karşılaştırarak Zâti Divanı'nın Gazeller Kısmı'nı bastırmaya başlamıştı, iki cildi çıktı (1969-1970); bu baskıda son gazel 1003 sayılı olduğuna ve her ciltte beşer yüz gazel bulunduğuna göre, üçüncü ciltle birlikte,

Âşık Çelebi'nin verdiği rakam gerçekleşeceğe benziyor. 400-500 kadar da kasidesi varmış Zâti'nin. Diğer birkaç eseri de ayrı.

Zâti'nin şairliğini «Zâti'ye şi'r Hüdâ dâdıdır/Şuarâ pîri ve üstadıdır»/Şiir Zâti'ye Tanrı vergisidir. Şairlerin pîri ve üstadıdır O/ beytinde özetleyen ve şiiri üzerine olumlu yargılar da veren Âşık Çelebi, onu Şeyhî, Ahmet Paşa ve Necati'den gelen altın zincirin bir halkası olarak görür. Necati'yi Baki'ye ulaştıran bir köprüdür Zâti. Yalnız Âşık Çelebi değil, kendisiyle tanışmış, tanışmamış öteki tezkireciler de (Sehî Bey, Latîfî, Ahdî, Beyânî, Riyâzî vb.) Zâti'nin üstadlığında birleşiyorlar.

Şiir redifli iki gazelinde belirttiğine göre, Zâti için şiir, görenin okuyanın bir bülbül kesildiği, rengârenk mâna güllerîyle dolu bir bahçedir. Sanatçı, edebiyat ülkesini şiirle fetheder, gönül ülkesine şiirin mücevher kakmalı kılıcıyla girer. Zevksiz ve cahil kişilerle bir alışverişi yoktur şiirin; onun alıcısı ârif kimselerdir, bu işten anlayan kimselerdir. Şiir, İsa sözleri gibi ölüleri diriltir, fakat okumasını, yorumunu bilmek gerek. Sevgi konusunda yazıldı mı bir tatlı ve nazik dost, gönül hastası âşıklar için usta bir hekim; onları hemen iyi eder. Zalim sevgililer, durumunu anlarım da merhamete gelirim diye divanını alıp okumazlar âşıkın; çünkü şiir insanı değiştirir. Âşık şair bir gazel yazsa bütün beyitler birer nazlı nazik sevgili gibidir; her beyti şiir olur. Şair büyücüye benzer, pamukla ateşi yan yana koyar; gönül pamuktur, şiir ateş. Şairin ustalığı oradadır ki yanıp yok olmaz bu iki zıt şey. Zevk sahipleri birer şiir sarrafıdırlar. Önlerine sürülen hokkada hangi elmasın, hangi incinin eşsiz ve üstün olduğunu bilirler.

ZÂTİ'NİN LÂTİFELERİ

Hayatının bütün acılarına rağmen iyimser, nüktedan, şakacı bir adammış Zâti. Doçent Mehmed Çavuşoğlu'nun tek yazma nüshasına dayanarak yayınladığı (1970) «Zâti'nin Letâyifi», biyografi ve anı türlerinde 16. yüzyıl gündelik hayatından tablolar çizmesiyle hem değerli, hem de pek çok bir edebiyat yadigârı. Şair Zâti, sayısı altmış kadar bu latifelerde, nasılsa öyle, riyâsız kaçırmasız gösteriyor kendini. Çağdaşı şairlere takılmaları, tatlı çekişmeleri, bazıları açık saçık hazırcevaplığı, altta kalmayışı, yeri geldi mi sözünü esirgemeyerek taşı gediğine koyması ile, yergilerinde bazan ölçülü-edepli, ba-

zan da aşırı ve küfürbaz Zâtî, kendi kaleminden çıkma bu anılarında, fıkralarında; gazellerinin hayal evreninde değil, gerçekler arasındadır. Bu latifelerin dili, şairin bir divan efendisi olmayıp halktan birisi olduğunu kanıtlıyor. İşte birkaç örnek

● Mevlâna Keşfî evvel evlendikte bu fakir ü hakîre buluşup evlilikten ziyade şikâyet eyledi. Ayıttı: «Mevlânâ Zâtî, bu evlilik ne güç imiş, bağrımızı karardıp belimiz büktü.» Bu sözü işitince kendimi tutamadım, oracıkta bu beyti dedim: «Karardıp bağrını bükmüş belini evlilik Keşfî/Görenler benzedir seni iki boynuzlu bir yaya».

● Bir gün yârân ile Galata nâcîbine seyre gitmeli olduk; Keşfî dahi beraber idi, ayıttı: «Hava sıcak. Ancak, gideceğimiz yerde bir yârimizin karlığı vardır, tekellüfümüz yoktur, hemân benimdir, ol cânibe varalım ki hararet gidermek için karlıca su içelim,» dedi. Fakir işidecek hemân bu beyti dedim: «Öte yakada karlığın var imiş/Varalım Keşfiyâ karın döğelim».

● Bir zamanda İstanbul'da remmâl idim. Leb-i deryaya seyre vardım. Deryanın, mümin gönlü gibi, için sâfî, gamlı gönülleri açmaya dışı kâfi, kızmış bedenlere suyu şâfi (şifa verir) idi. Temâşa ederken bir hoşsohbet, şakacı, adı Pîrî, konuşmada yok nazîri, bir gözü akmış bir herif var idi, beyaz gözü gibi ansızın çıka geldi, gördü ki denizi seyrederim, ayıttı: «Mevlânâ Zâtî, remilden vazgeçmişsin gibi suya bakıcılığa başlamışsın.» — Ben de ayıttım ki: «Remilde insanın kızıl mangır ile gözünü bozardılar, ola ki bunda ak akça ele gire ve hem baklacılık da eylesem gerektir, müşteri bulunmaya mı? Çürük baklanın kör alıcısı olur.» — Bunu işitince adam gülerek sıvıştı.

● Bir zamanda Sarmaşık derler bir zarif herif var idi, ziyade nazik yar idi, ben fakir ü hakîre üleşir dolaşır idi. Bir gün ayıttı: «Be mevlânâ Zâtî, seninle latife etmeyip sana dolaşmadan duramam, bilmeyiz hikmet nedir?» dedi. Hemân bu beyti dedim: «Bize dolaştığın bu sarmaşıksın/Ağaçsızdın ağaca dolaşırsın».

● Babam merhumdan kalmış bir bağım var idi, üzümünün her dânesi bir şişe şekker şerbetine benzerdi, İskender anı görse Âb-ı Hayat aramaya gitmezdi. İki herif var idi, birine İt İskender, birine Kuş Kasım derlerdi. Yolları ol bağa uğramış, çok üzüm yemişler, geldiler, benden helâllığın istediler. Ben ayıttım: «Anın ne helâllığın istemek gerek, anı babam merhum diktiği vakit it yesin, kuş yesin demiştir.» — Bu latifeyl işitip gülüşerek gittiler.

● Bir şair var idi, Benli Hasan derlerdi, mahlası Âhî idi. Husrev ü Şîrîn'e nazire yazmak dilemiş. Bir gün bir nazik, o dediği kitaptan bir haber getirdi, gördüm, ben ayıttım: «Söz yok!» — Ol yâr varıp Âhî'ye ayıtmış: «Senin dediğin, yazdığın kitabı Zâti beğenmedi.» — Âhî dahi bize selâm vermez oldu. Bu kıtayı dedim, gönderdim: «Bize iller sözüyle şive vü naz eyleme Âhî/Götürme sözlerinden anların âlemde nazik çok/Bana bir cüz getirdiler kitabından anı gördüm/Dediler nice şu billâhi Zâti ben dedim söz yok».

ZÂTÎ'YE SELÂM

Zâti, 75 yaşında, yoksulluk içinde ölmüştü, nasıl öleceğini bilmiş de söylemişti: «Şu denli bikes olmuştur ki Zâtî ölicek anı/Bulutlar su koyup bârân yuyup yeller götürmüştür».

Orhan Veli, Sait Faik ve Cahit Sıtkılarla yaşamalıydı Zâtî. Şiirlerindeki hayalleri, latifelerindeki rind havayı onlar iyi anlarlardı. Dünya cümbüşünde dostları onlar olur, onlar yalnız bırakınazlardı onu.

Çağdaşı Sehi Bey, şöyle demişti: «Tutubdur şi'ri cümle kâinatı/Cihan üstâdı yâni Molla Zâtî».

(Milliyet Sanat Dergisi 30 Nisan)

⊙

SADETTİN NÜZHET ERGUN 30. ÖLÜM YILINDA ANILDI

Öğretmen, edebiyat tarihçisi, yazar ve kütüphaneci Sadettin Nüzhet Ergun 29 nisanda İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü'nde düzenlenen bir törenle anıldı.

Ayrıca, ölümünün 30. yıldönümü nedeniyle anılan sanatçının eserlerinden oluşan bir sergi de düzenlendi.

⊙

Ölümünün 6. yıldönümünde

ORHAN KEMAL ANILDI

Orhan Kemal'i anma günü nedeniyle 2 haziran çarşamba akşamı saat 20.00'de Birlik Sahnesi'nde yapılan toplantıya çok sayıda sanatçı ve Orhan Kemal'in dostları katıldı.

Toplantıda ilk konuşmayı yapan İstanbul Belediye Başkanı Ahmet İsvan, sanatçı, aydın ve halk ilişkilerinin tarihî gelişimi üzerinde durarak, sanatçı-halk tanışma ve kaynaşmasının hapisanelerde başladığını belirtti. İsvan konuşmasını Orhan Kemal'i, halkını en iyi tanıyan ve halkıyla en iyi kaynaşabilen bir yazar olarak nitelendirerek bitirdi.

Belediye Başkanından sonra söz alan Çetin Altan, yazarların bir fırıncıya benzediğini, Orhan Kemal'in, halkını doyurmak için, içinde sürekli kendini yaktığı fırında kendisi için bir kurabiyecik bile pişiremediğini söyleyerek sözlerini «Cenazesi için bir cenaze arabası dahi vermeyen yönetim ile bir sanatçıyı anma toplantısına katılan Belediye Başkanının bulunduğu yönetim arasındaki aşama, snatçıların uğraşı sonucudur» diyerek bitirdi.

Bulgar Yazarlar Birliği adına konuşan Bulgaristan Halk Cumhuriyeti Kültür Ataşesi ise Orhan Kemal'in fırınının sıcaklığının Bulgaristan'a kadar ulaşarak, Bulgar toplumunun da gönüllerini ısıttığını söyleyerek sözlerine başlamış, Orhan Kemal'in yapıtlarının Bulgarcaya çevrildiğini, dolayısiyle Bulgar halkının Orhan Kemal'i çok iyi tanıdığını sözlerine eklemiştir. Ataşe geceye çağrıldığından dolayı teşekkür ederek sözlerini bitirdi.

Orhan Kemal'in sinema çalışmaları konusunda söz alan Hülya Koçyiğit, Yeşilçam'ın Orhan Kemal'e hiçbir şey veremeyip onu sürekli sömürdüğünü belirterek, genç sinemacılara Orhan Kemal'in senaryo tekniği üzerine yazmış olduğu kitabı tavsiye etti. Hülya Koçyiğit'ten sonra söz alan Mehmed Kemal, Orhan Kemal ile askerliğini yaparken Adana'da tanıştığını belirterek, sözlerine çeşitli anılarını anlatarak devam etti.

Orhan Kemal Roman Ödülü 1976 Seçiciler Kurulu Başkanı Rauf Mutluay, ilk kez halkın seçtiği bir başkanın, halkın sanatçısı Orhan Kemal'i anma toplantısına Belediye Başkanlık makamını getirmesinden sanatçıların kıvanç duyduğunu belirterek sözlerine başladı. Orhan Kemal Ödülü'nün başlangıcından bugüne kadar olan gelişmelerini anlatan Rauf Mutluay daha sonra Roman Ödülü'nü kazanan yazar Vedat Türkali'yi sahneye çağırdı. Orhan Kemal'ın eşi Nuriye Öğütçü'den ödülünü alan Vedat Türkali ise şunları söyledi: «Sadece bir roman karalayan bir sanatçı olarak Orhan Kemal'in edebî kişiliği üstüne konuşmak haddimi aşmak olur. Yalnız çok sayıda yazdığım film senaryoları nedeniyle bir diyalog yazarı olarak Orhan Kemal'in olağanüstü diyalog ustalığından ve ondan çok şeyler öğrendiğimden söz etmek isterim. Orhan Ke-

mal, kalemini para hizmetinde kullanmayıp, halkının yediğinden, giydiğinden bir fazlasını hiçbir zaman beklememiş, istememiştir. O, gerçek ve tek halk sanatçısıdır. Ödülüne lâyık olmaya çalışmak, en büyük uğraşım olacaktır.»

(Cumhuriyet 5 Haziran)

⊙

Beşinci ölüm yıldönümünde

CAHİT IRGAT VE ŞİİRİNİN EVRİMİ: HEP EZİLEN İNSAN İÇİN ÇARPAN BİR YÜREK

Asım BEZRCİ

1916'da Lüleburgaz'da doğan Cahit Irgat, toplumcu şiire 1940'larda gelir. Daha önce, 1935'lerden başlayarak, Varlık (1935-39), Serveti Fünun (1936-44), Gündüz (1936-37), Yücel (1936), Ses (1939-43) dergilerinde Cahit Saffet imzasıyla bireyci şiirler yazar. Heceyle düzenlenen, romantik ve egzotik bir hava taşıyan, hayal ve duyguyla beslenen, yer yer Cahit Sıtkı çizgisine özenen şiirler... sonra, 1939'larda değişmeğe başlar: Garipçilerin şiir anlayışı ile toplumcuların dünya görüşünü birleştirmeğe yönelir. Ses (1941-43), Yürüyüş (1943), Varlık (1942-47), İstanbul (1944), Pınar (1945), Söz (1946), Gün (1945-46), Yığın (1946), Fikirler (1949), Yirminci Asır (1947-48), Genç Nesil (1948) dergilerinde bu yönelişe yaslanan, özgür koşukla yazılmış, gerçekçi şiirler yayımlar. Halktan kişilere, küçük insanlara, askerlere, sıvacılara, garsonlara derin bir dostluk gösterir. Ama yalnızca onları, yoksulları değil bütün insanları sever. Dolayısıyla savaşı, insanın insanı öldürmesini istemez. Barıştan yana çıkar. Savaşın kötülüklerini ortaya koyar. Özgürlük, adalet ve kardeşliğin hüküm sürdüğü mutlu bir dünya tasarlar. Bu dünyanın kurulması için durmadan çalışmak, her türlü acıya göğüs germek gerektiğini bilir:

Değer mi deme
Bu çektiğimiz?
Böyle yaşamanın da kahrı çekilir
Güzel günler uğruna
Böyle yaşamanın da.

1945'te basılan «Bu Şehrin Çocukları» hem toplumcu, hem de bireyci döneme özgü şiirleri bir araya toplar. 1947'de çıkan «Rüzgârlarım Konuşuyor» ise salt toplumcu örnekleri içinde alır. Cahit Irgat bu eserinde artık kişisel sorunlarını bir yana bırakır, gözlerini topluma çevirir: İkinci Dünya Savaşı'nın cephede doğurduğu felâketler ile istilâ görmüş şehirlerdeki insanların çektiklerini anlatır. Esirlerin, askerlerin, işçilerin, memurların, mahpusların, sürgünlerin dertleriyle kahırlanır. Açların, işsizlerin, yoksulların üzüntülerini paylaşır. Savaşın getirdiği yıkımlarla faşizmin amansız baskısına karşın umut ve direncini yitirmez. Gelecek güzel günleri düşünerek hayata ve insanlara dört elle sarılır. Yüreği barış, özgürlük, kardeşlik özlemiyle çarpar.

Cahit Irgat «Rüzgârlarım Konuşuyor» da romantizmden gerçekçiliğe doğru kayar. Belki bu kayış henüz gereken genişlik ve derinliğe varamaz, sayılı tem ve düşüncelerin, sınırını pek aşamaz, hattâ arasıra bazı tekrarlara, çoğaltımlara yol açar, ama kendi içinde bir bütünlük ve tutarlık sağlamaktan da geri kalmaz. Genellikle anlatımın yoğunluğu ve yalınlığı da buna yardım eder. Deyişteki öfkeli burukluk ve içtenlik, yerinde kullanılan imgelerle birleşince etkili bir hava doğar. İlk eserinde görülen ironi ile sürprizin kalkması ve seyrek de olsa imgelere baş vurulması Cahit Irgat'ı «Garip» çizgisinden belirli bir ölçüde uzaklaştırır. Daha doğrusu, onu Garipçilerin 1949'da Yaprak dergisinde sürdürecekleri çizgiye yaklaştırır. («Ortaklık»ta bu yaklaşma iyice su yüzüne çıkacaktır.)

1950 - 1960 DÖNEMİ:

Cahit Irgat Yaprak (1950), Yeditepe (1950-66), Yeni Dergi (1951), Yeryüzü (1951-52), Beraber (1952 53), Yeni Ufuklar (1954), Dost (1957 - 65), Yelken (1959) dergilerinde çıkan şiirlerinden bir bölüğünü «Ortalık»ta (1952) toplar.

«Ortaklık», daha önce de açıklandığı gibi, Garipçilerin Yaprak dönemindeki çizgisine yaklaşan şiirleri içine alır. Gerçi bu çizgiye uymayan örnekler de vardır kitapta, ama uyanlar çoğunluktadır. Gelgelelim, bu uygunluktan taklit anlamı çıkarılmamalıdır. Evet, Cahit Irgat Yaprak'ın şiir anlayışına yakınlık duyar, ama bu hiç bir zaman taklit kimliğine bürünmez. Öyle ki, Yaprak'çılara en çok yaklaştığı şiirlerinde bile ayrı bir kişilliği olduğunu ortaya koyar. Aslına bakılır-

sa, Garipçilerin bu dönemdeki şiirlerinde dahi biçimli kalıntılar eksik değildir. Çünkü onlar biçimci bir şiirden özcü (toplumcu) bir şiire gelmişlerdir. Cahit Irgat ise ilk kitabından beri özcüdür. Ayrıca, onlarda başından beri alaycı (ironik) bir yan vardır, o ise başından beri ciddi, kekremsi, hatta öfkelidir.

Cahit Irgat, bundan önceki eserlerinde ölçüyle uyağa, başka bir deyimle, müziğe fazla önem vermezdi. Bu eserinde ise ses uyumlarına bayağı özen gösterir. Bunun için, yalnızca ahenkli uyaklar dizmekle yetinmez, ses ve sözcük tekrarlarından, halk deyimlerinden, tekerlemelerden de yararlanır. Eskiden olduğu gibi kendini inancın ve yaşantının etkisine bırakmaz. Daha ölçülü, daha hesaplı kitaplı davranır. Biçim üzerinde daha titizlikle durur. «Ağaç» şiiri bunun bir örneğidir. Şiirde özgürlüğün değeri anlatılıyor. Ama, dikkat edilirse, bu anlatış ilk iki eserdekine pek benzemiyor. Şair özgürlükle ilgili düşüncelerini eskisi gibi «doğrudan doğruya» değil, «dolaylı bir yolla» dile getiriyor. Bunun için «ağaç» sözcüğünü bir simge, bir araç olarak kullanıyor. Aynı davranışa yer yer kitaptaki öbür şiirlerde de rastlanıyor.

«Ortalık»ta savaş ve barış konusu artık ele alınmaz. (İkinci Dünya Savaşı faşizmin yenilgisiyle sona ermiştir.) Buna karşılık, şairin kendisiyle, çocuğuyla, tabiatla ilgili şiirleri çoğalır. Ne var ki, bu çevit şiirlerini dahi bir yerinden toplumsal duruma bağlamadan edemez.

Cahit Irgat toplumsal sorunlara, ülkücül temlere artık çoğunca dolaylı ve tatlı biçinde yanaşır. Öfkeli, açık seçik söyleyişin yerini imgeler aracılığıyla, kesik kesik söyleyiş alır. Böylece, kimi şiirler tek anlamlılıktan çıkar, değişik yorumlara, elverişli bir özellik kazanır. Örneğin, «Yaşamak» böyle bir şiirdir.

«Ortalık» savcılıkça toplatılır, fakat yargılama Cahit Irgat'ın beraatıyla sonuçlanır.

1960 - 1970 **DÖNEMİ :**

Cahit Irgat'ın Dost (1957...), Yeditepe (1950...), Sosyal Adalet (1963), Yön (1966 - 67), Türk Solu (1968), Papirüs (1969), Yeni Edebiyat (1970), Güney (1970), Türk Dili (1970) dergileri ile 1970'te Ulus, Cumhuriyet ve Yeni Gazete'de şiirleri basılır. 1969'da çıkan «Irgat'ın Türküsü» şairin önceki

eserlerinden yapılmış seçmeler ile son yıllarda yazdığı şiirleri kucaklar.

Cahit Irgat son dönem şiirlerinde çevresinden çok kendisiyle uğraşır. Kendini toplumda yalnız, yorgun ve mutsuz duyar. Yöresine karamsar gözlerle bakar. Güvendiği dostlar yüzüstü, boşlukta bırakmışlardır onu; iyilik ettiği kimselerden kötülük görmüştür:

Oyuncum benim, dertli oyuncum
Yıktı kötülükler, küstüm
Küs günler geceler dolaştım,
Açtım,
Dostları gördüm kustum,
Sustum.

Gerçi karamsardır, ama kötümser değildir. Çünkü, bütün bunaltılarına karşın, yaşamayı ve dünyayı sever. Gözyaşlarının bir gün dineceğine inanır. Gelecek güzel günleri umutla bekler:

.....
Sevgiden sırılsıklam
Yangınlanacak aşklar
Çok yakında bir gün
İnsanlar insan gibi yaşayacaklar.

«Irgat'ın Türküsü»nde, az da olsa, çevreyle ilgili şiirlere de rastlanır. Bunlarda yoksul insanların çileli yaşayışı ve şairin onlara duyduğu sevgi yansıtılır.

Bunun için, bazı tipler seçilir, onların aracılığıyla bütün bir sınıfın acıklı durumu ortaya konur. Sözgelimi, «Çorba» şiirinde sabah akşam işkembeciye giden bir işçi çocuk tasvir edilir:

Dert taşmış kirpiklerine
Kara kara, iğri büğrü
Anası çalışır, kendi çalışır
Babası bildi bileli hapiste.

«Bacak» şiirinde, kışın odunsuz kaldığı için, tahta ayağını yakmağı düşünen bir kişiden söz edilir. «Sevmek» şiirinde şairin halk sevgisi ve yarın inancı dile getirilir.

«Irgat'ın Türküsü»nde anlatım iyice yalınlaşır, yoğunlaşır. İmgeye de, edebî sanatlara da çoğun boş verilir. Ancak uyaklara, ses uyumlarına özen gösterilir. Sözcük ve mısra tekrarlarına baş vurulduğu olur. Şairin buruk, kesik kesik bir

söyleyişi vardır. Mısraları üzünçlü, hatta bazan yarı alaycı bir hava kaplar. Bütün bu özellikler şiirlere etkileyici bir kimlik kazandırır.

Bir soruşturmaya verdiği cevapta Cahit Irgat şiir anlayışını şöyle açıklar:

«Benim şiir açım «insan»dır. Toplumu kuran, yapan, ezilmiş insan, bunalmış insan, yenilmiş insan. Bu insana aynı temel üzerinden özgürlük gerek, ekmek gerek, yaşamak gerek. Yarı aç yarı tok değil, insan gibi yaşamak gerek. Dünyayı bir çiçek gibi koklarca.»

«İnsanı insan formu içinde insan etmek. İnsana insanlığını, yaşamayı öğretmek. İnsan hamurunu yoğurup fırınlamak, ona vermek, yedirmek.»

Cahit Irgat yazarlık hayatında hep bu görüşe bağlı kaldı. Yüreği insan için çarptı. O kadar ki, 5 haziran 1971'de dünyaya gözlerini kaparken bile hâlâ insan için mısralar diziyordu...

(Milliyet Sanat Dergisi - 18 Haziran)

⊙

CAHİT IRGAT

Erol GÜNAYDIN

Bir tren sesi
Ağlatır beni...
Boşu boşuna
Pisi pisine
Yirmi beş yıllık aktörün
Susmuş dilleri
Susmuş gözleri
Boşu boşuna
Pisi pisine...

Yıl 1956, Ankara Gençlik Parkındaydık baba Cahit Irgat'la.

«Çaya bak» dedi önümüzdeki semaveri göstererek, «Ankara'ca demleniyor.» Anlamadım:

«Nasıl yani Cahit ağabey?» dedim. O hiç bozmadan devam etti. Politikacısı gibi yani:

«Nefis bir çayım, diye ıslık çalıp fısıldıyor ama, ben çay kokusu duymuyorum. Ama sen yine de şu bardakları doldur. Ben de sana yazdığım şiiri okuyayım» dedi. Ve yukarıdaki şiirini okudu. Cahit ağabeyimle çok daha öncesinden tanışırdım ama, ilk yakın dostluk burada başladı.

İkimiz de Küçük Tiyatro'nun karşısındaki Yeni Otel'de kalıyorduk. O, 325 kuruş veriyordu odasına günde, ben 165 kuruş. O pahalı odayı seçmişti. Nedenini sordumdu:

«Cahit ağabey, zaten maaşımız az. Niye yüz altmış beş kuruşluk odada yatmıyorsun? Üç yüz yirmi beş kuruş günde çok para...»

Cahit ağabeyim şöyle müstehzi bir gülüşle:

«Benim odada yılarca önce Abdülhak Hamit kalmış. Bırak da bu şerefli oda üç yüz yirmi beş kuruş etsin,» dedi...

Akşamları tiyatro dönüşü odasında oturup yemek yer içerdik. Çünkü odası gardroplu ve masalıydı. Hemen her gece içerdik. Bir keresinde ben geç gelmiştim. Cahit ağabeyin odasına uğradım. Gürültüler geliyordu. Misafirleri vardı.

İçeri girince :

«Nerdesin be!» diye çıkıştı bana. «Bak, votkamız kalmadı,» dedi. Masada bir büyük votka şişesi boş duruyordu. «Peki ağabey, alayım,» dedim.

Fırlayıp Ulus'daki açık barlardan birinden votka alıp geldim. Yine bitti, tekrar votka almaya çıktım. Döndüğümde otelci beni kapıda bekliyordu; burun buruna geldik.

«Yarın Cahit beyle otelden çıkın gidin.» dedi. «İspirto kokusundan geçilmiyor. Süt içip yatan müşterilerimi de sarhoş ettiniz. Yeter...» Perişan halde odaya geldim. Cahit ağabey,

«Ne var?» dedi.

Şişeyi masaya koydum

«Cahit ağabey, kovulduk otelden.»

«Sahi mi söylüyorsun?» dedi. Misafirlerine döndü:

«Gördünüz mü baylar, sizin yüzünüzden bizi otelden kovdular. Ne anlayışsız misafirlersiniz. Nezaketimizden kovamıyoruz. İnsan birazcık anlayış gösterir. Kalkar gider. Kaçıncı votkayı bitirdiniz, hâlâ geç oldu, gidelim, demiyorsunuz. Sizi kovsaydık biz kovulmayacaktık. Şimdi özür dileyin de bizim yerimize siz defolun gidin.»

Hemen her gece mektup yazardı Muhsin Ertuğrul beye. Sabah olunca da ben postacı görevini yapardım. Mektupları Mefkûre hanıma bırakırdım. Sonra döner, odada Cahit ağabeye tekmil verirdim:

«Mektupları verdim, ağabey.»
«Ne yaptılar, okudular mı?»
«Okudular.»
«Ne dediler?»
«Hiç.»
«Nasıl hiç?»
«Güldüler.»
«Niye hiç diyorsun, bak gülmüşler. Peki nasıl güldüler böyle mi, yoksa böyle mi?»

Başlardım gülmeye, çeşitli gülme taklitleri yapmaya karşısında. Çocuk gibi kızar, sonunda bir tanesine karar verirdi...

Bir de kırk ikindi yağmurlarını sevmezdi Ankara'nın. Pırıl pırıl güneşli hava birden kapanır, sağnak gibi yağmur boşalırdı gökten. Islanırdık. Saçak altına kaçtığımız zamanlar hep şöyle derdi :

«Mübarek başkentin havası bile saat gibi çalışıyor. Bilirsin, hiç bir saat diğerine uymaz.»

Çok şık gezerdi Ankara sokaklarında. İnsanlar dönüp dönüp bakarlardı ona. Ben fısıldardım.

«Cahit ağabey, herkes dönüp sana bakıyor.»

«Elbette bakacaklar,» diye cevap verirdi. «İlk defa aktör görüyorlar. Yapmacıksız kendileri gibi...»

Sonra yavaş sesle bana o gün yiyeceğimiz yemeğin listesini yazdırırdı

«Yaz: Beyaz peynir. Domates.. Ekmek... Kaşar...
«Kaşar ne kadar abi?»
«Yavaşşşş be!.. Duyacaklar parasızlığımızı!»

Bir yıl dayandık Ankara'da. Sonra İstanbul'a döndük. Ben Küçük Sahne'de çalışmaya başladım. Cahit ağabey işsizdi. Huzursuzluk çıkartır diye iş vermiyorlardı ona. Kendini içkiye vurdu...

Sokaklarda, meyhanelerde ağlayıp döküldü tiyatro için...

İşte böyle gecelerinden birinde Sarayburnu'nda bulduk kendimizi. Bence bu kadar güzel bir sabah olmamıştı İstanbul'da... Başlarımız dönüyordu. Cahit ağabey Atatürk heykelinin önüne geldi. Birkaç arkadaştık. Çağırdı bizi yanına

«Gördünüz mü?» dedi. «Atamızın heykeli tozlanmış. Hadi hep birlikte temizleyelim.»

Arkadaşlardan biri, yok dedi. Çok yakınımızda temizlik işçileri var. Onları alıp getirelim ve temizletelim. Hep birlikte gidip temizlik işçilerini alıp geldik. Atamızın bronz heykeli beş dakika içinde pırıl pırıl parlamaya başlamıştı. Cahit ağa-

bey birden heykelin karşısına geçti, saygı duruşunda bulundu. Sonra ağlayarak yüksek sesle dert yandı:

«Gördün mü Atam, sana bakmıyorlar. Seni içimde yaşattığım için bana da bakmıyorlar...»

Bir Karadeniz turnesinde Karadenizlinin biri şöyle demişti ona:

«Oy gidi Koca Cahit. On dönüm adamsın, lâkin üzerinde bir tane bitmemiş.»

Baba Cahit de şöyle cevap vermişti:

«Nasıl bitsin. Irgat toprağıyım ben. Ağa toprağı değil. Bende bitse bitse gelincikler biter.»

Gerçekten de baba Cahit'in mezarında gelincikler bitiyor. Nur içinde yatsın.

(Milliyet Sanat Dergisi 18 Haziran)

⊙

BİR YAZARLIĞIN KIRKINCI YILINDA

BURHAN ARPAD

Oktay AKBAL

Kırk yıl... 1936'dan 1976'ya. Atatürk'ün son yıllarından MC iktidarına dek geçen zaman. Duyan, düşünen, gören, anlayan bir insan, bir aydın, hele bir yazar olarak yaşamak bu yılları. Yaşam serüvenini bin bir savaşımla geçirerek... Bu arada da öykü, roman, deneme, inceleme, fıkra türlerinde ürün vere vere...

İster istemez kendimi düşündüm. Benim de ilk yazım 1938'de çıktı, bir çocuk dergisinde, ertesi yıldan sonra da sürekli olarak gündelik gazetelerde, magazinlerde, sanat dergilerinde... Daha ortaokul sıralarında başladı bu çaba. Demek iki yıl sonra benim de kırkıncı yılım doluyor! Hiç farkına varılmadan geçip gidiyor zaman!. Bakmıyor, farkında mıyız değil miyiz? Günler birbiri ardına doğup batıyor. Sen birşeyler yapmışsın yapamamışsın, doğanın umurunda değil. Seni eskitiyor, içten dıştan, tüketiyor, tanınmaz hale koyuyor!

Dostum Burhan Arpad yazarlık yaşamının kırk yılını geride bırakmış. 2 temmuz cuma günü Esentepe'deki evinin bahçesinde kendine bir jübile tertip etmiş! Başka ülkelerde

bu işi devlet yapar, dernekler yapar, kültür, sanat kuruluşları yapar, ama bizde bir yazarın, hele ilerici, aydın, uyanık, bilinçli bir yazarın yazması, yaşaması pek özlenen bir şey değildir! İsterler ki, zamanından önce sönüp gitsin, yok olsun. Sonradan, yani bu dünyadan çekip gittikten sonra, belki övülür, sayılır, kitapları elden ele geçer. Sait Faik'in, Orhan Veli'nin yaşarken gördükleri kayıtsızlık, ilgisizlik nerde! Ölümlerinden sonra sağcı, solcu, ortacılarca gösterilen saygı, sevgi nerde!. Türkiye'de siyasal iktidarla ölü yazardan, sanatçıdan yanadırlar. Yaşamayan, yapıt vermeyen, ses çıkarmayan, karşı koymayan...

Ben Burhan Arpad'ı 1940'dan beri okurum. «Şehir» adlı ilk kitabından bu yana... O yıl, Dr. Dosdoğru ile birlikte «İnanç» dergisini çıkarıyordu. «İnanç» kaç sayı çıktı bilmem, ya üç, ya dört, ama güzel baskılı bir dergiydi. Arpad'ın dokuz tablo halinde sunduğu öyküleri de ilgi çekiciydi. Arpad, «Şehir»deki tutumunu sonuna dek sürdürdü. Her öyküsü gerçekçi birer tablo gibidir, ama bu tablolar ölü, donuk, edilgen değildir, canlıdır, yaşam doludur, anlamlıdır. Boşuna yazmaz öyküleri Arpad, bir duyguyu, bir anıyı, bir gözlemi dile getirmekle yetinmez öykülerinde, toplumun gösterilmesi, göz önüne serilmesi gereken bir kesitidir o, insanlarımızın bir acısı, bir sorunudur. «Şehir», lise çağımın severek okuduğum sayılı kitaplarından biri oldu böylece...

Sonra birlikte çalıştık uzun zaman... «Vatan»da ben gece kadrosunda çalışırken, düzeltme, sekreter olarak, o da muhabirdi. Kent haberleri ardında koşardı, siyasal liderlerle gezilere çıkardı. Bir yandan da çeviriler yapardı. Birbiri ardına yayınlanan Remarque çevirileri nasıl unutulur? Almanca'dan yaptığı birbirinden değerli başka çeviriler... Bir kaç karpuzu birden taşıyordu kolunun altında, yazarlık, çevirmenlik, gazetecilik, tiyatro eleştirmenliği, bir ara kitapçılık... 1956'dan sonra ikimiz de gündelik yazılar yazmaya başladık. Onunki 1963'e dek sürdü, sonra bıraktı fıkra türünü, kendini daha çok incelemeye, çeviriye verdi. Gazete yazarlığı geçici bir ün sağlar kişiye... Yazmadınız mı adınız unutulur. Arpad birbiri ardına yapıtlar vererek yazarlık ününü sürdürdü, genişleterek, sağlamlaştırarak... «Perde Arkası», «İlk Gece», «Operet Sekiz Tablo», «Oyun Altı Tablo» gibi kitapları en kalıcı yapıtları arasında gelir bence... Öykü yazar gibi yazdı tiyatro anılarını, izlenimlerini. Bir Cemal Sahir'in, bir Naşit'ın öyküsü tüm gerçek yanlarıyla yaşar onlarda, daha daha başka sanatçılar da...

Şimdi yeni bir kitabı çıkacak «Hesaplaşma»... Bunda, kendi yaşamının, kırk yıllık yazarlığının öyküsünü anlatıyor. Hesaplaşıyor, çevresiyle, dostlarıyle, kendisiyle, toplumla, edebiyat dünyasıyle... Bir kaç parçasını okudum, çok ilginç bir kitap olacağını sanıyorum. Ne mutlu, yarım yüzyıla yaklaşan bir yazarlık çağını sürekli bir verimlilikle sürdürebilen kişilere... Gençliğin bir nüfus kâğıdı sorunu olmadığını da kanıtlayarak... Dostum Burhan Arpad'ın kırkıncı yazarlık yılını okurları, dostları olarak yürekten kutlarız. Nice yıllar, nice yeni yapıtlar dileyerek, bekleyerek...

(Cumhuriyet 27 Haziran)

⊙

BİR YAZARIN KIRK YILI : BURHAN ARPAD

Selmi ANDAK

Burhan Arpad, geçenlerde tüm dostluklarla kutlanan 40 yıllık yazarlık hayatında hikâyeci, gazeteci, romancı, eleştirmen ve dünya ve toplum sorunlarına değinen klâsik ve çağdaş ilerici yazarların birçok ünlü yapıtlarını edebiyat ve sanat dünyamıza kazandıran çevirileri, antoloji ve edebiyat tarihleri, tiyatro dünyamızda etkiler yapan yazı, inceleme ve eleştirileri, ayrıca Ahmet Hisarlı takma adıyla yayınlanan çevirileri ve diğer değerli çalışmalarıyla tanınır. Türk edebiyatında ve toplumsal sorunların içinde sağlam diyalektiği ve güçlü yazarlığıyla büyük yararlar sağlamıştır Burhan Arpad...

Burhan Arpad'a soruyoruz :

● **Yazarlık yaşamınızda, sizce kırk yıldan bu yana şimdi önemle değerlendirdiğiniz ve yargılara vardığınız ana konular ve dönemler nelerdir?**

«Yazarlık aslında hep yargılara götürür, sonuçlar ve yargılar gerektirir. Yazmak, birşeyler söylemek demektir. Kırk yılı aşkın bir süredir yazdığıma göre genel olarak böyle davrandım diyebilirim. Edebiyatta hikâye ve bütün düz yazılarımda, gazete yazılarımda ve Alman dili edebiyatlarından çevirilerimde hep bunu yapmağa çalıştım. Kendi adımı taşıyan 18 kitap ve çağdaş Alman dili edebiyatçılarının kırkı aşkın çeviri hep bu çabanın ürünüdür. Yazarken ve çevirirken topluma yararlı olmağı baş ilke bildim. Gerçekleştirmede başarı oranını zamana ve okura bırakıyorum.»

● **Edebiyatçı, gazeteci ve çevirici olarak neler yapmayı dilemiştiniz ve neleri gerçekleştirebildiniz?**

«Okur-yazar yığınların aydın kişi niteliğine ulaşmasına yazılarım, edebiyat ürünlerim ve edebiyat çevirimlerimle katkıda bulunayım istedim. Her okur-yazarın aydın kişi sayılamayacağını, söylemem gerekir mi, bilmem! Okur-yazarların aydın kişi niteliğine ulaşmasına katkım olsun istedim. Bu isteğimi, bu amacımı pek az gerçekleştirebildiğimi sanıyorum. Özellikle son on yılda pek çok yazılıp konuşulduğu, hemen her kafadan bir ses bir düşünce, bir dünya görüşü değil - yükseldiği halde ortak kavramlara varmış olmaktan çok uzaklarda bir dönem yaşamaktayız. Bu durumdan bütün Türk yazar ve edebiyatçılarının büyük sorumluluk payı vardır. Sorumluluk bilinci taşıyan edebiyatçı ve yazarın, gerektiğinde genel eğilime karşı çıkması, ters yola sürçmelere engel olması gerekir.»

● **1940 yılları hikâyeci kuşağı içinde toplumcu gerçekçi anlayışınız ne idi?**

«Edebiyat incelemelerinin 1940 nesli — kuşak sözünü ben kullanmıyorum, zira kuşak sözünde nesil ve géneration sözlerinin devamlılık anlamını bulmuyorum — diye tanımladığı benim neslim — aslında 1905 - 1915 doğumlular — hikâyecilerinin ortak ve ilginç bir yanı vardır. Türk edebiyatında daha öncelerin «Servet-i Fünun», «Fecr-i Ati», «Yedi Meşale» edebiyat akımlarında olduğu gibi belirli bir dergi çevresinde toplanmış değillerdir. Ortak bir manifest de yayınlamış değillerdir. Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş yıllarında çoğu hayata atılmış ve değişik işlerde çalışan, pek azı da yüksek öğrenimini sürdüren bu arkadaşlar, özellikle onuncu Cumhuriyet yılından sonra patlak vermeğe başlayan toplum aksaklıklarını konu edinen ve bunu toplumcu gerçekçi açıdan ele alan hikâyelerde ortaya çıkarlar. İkinci Dünya Savaşı yıllarının sıkıyönetimli, karartmalı, gazete ve kitabevlerine saldırılı bunaltıcı faşist havasında daha bir belirgin olurlar. Kitapları toplatılır, tutuklanırlar, yasaklanırlar. 1946-1950 arası bu durum sürdürür. 1950 mayıs seçimlerinin sözde demokrasi değişimi, Türk toplumunun yapısında ters yönde bir değişme getirir. Yığınlar, kendilerini sömürenlerden yana oy kullanırlar. Demokrat Parti hükümetleri aydınlara baskıyı değişik yollardan sürdürür. Yeni yeni yazmağa başlayan Türk edebiyatçıları Fransız özentisi bir bunalım ve gerçeküstü modasına ayak uydurmağı daha bir kolay ve kendilerinde belki daha bir yenilik sayarlar. Benim hikâyeci neslim, 1933'lerde

başladığı, 1940 - 1950'lerin en bunaltıcı karanlık havasında yürüttüğü toplumdan yana gerçekçilik anlayışını sürdürür. Sayımız on beş-yirmiden gittikçe azalarak üçe, beşe inse de.»

● **Edebiyatçı ve çevirici olarak günümüzün Türkçeleşme akımı üzerine düşünceleriniz?**

«Yazıdan önce söz vardı. İnsanoğlu önce konuştu, sonra yazmağı öğrendi. Bilinçli ilk davranışı Gökalp ve arkadaşlarında bulabildiğimiz Türk edebiyatçısının Türk diliyle yazması ilkesi, Ömer Seyfettin, Refik Halit Karay, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Osman Cemal Kaygılı, Reşad Nuri Güntekin ve daha bir çok Türk edebiyatçısının başarılı eserleriyle gerçekleşegelmiştir. Atatürk'ün Türk Dil Kurumunu ve Türk Tarih Kurumunu kurmak gibi çok olumlu iki davranışı bu yolda çalışmaları ve çabaları daha da verimli kılmalıydı. Fakat son yıllarda ve özellikle gazete ve radyolarda — her alanda görülen sorumsuzluk, başıboşluk ve kargaşa örneklerine ayak uydurmak ister gibi — tam bir kargaşaya yöneldi. Yerleşmiş halk deyimleri, halkın bunca yıldır kullandığı, üretiği, yakıştırdığı güzelim Türkçe sözler bir yana itiliyor ve her aklına esen dil bilgini olarak dilediği gibi kıyıyor dile. Türk dilinin grameri, anayapısı hiç umursanmadan. Bir çok örnek vermekle sözü uzatmak istemiyorum. Sözcük ve geçtiğimiz örneğiyle yetineceğim. Bildiğiniz gibi türkçede cük ve cuk, küçültme, acınma ve sevgi belirtisi ekidir. Zavallıcık, yavrucak, Mehmetçik gibi. Birinin aklına esip kelime karşılığı sözcük diyor, ileriden yana kişiler, sözcük diye yazıveriyor. Oysa Almanlar ve İngilizler, pek çok zengin dillerine rağmen, tek bir Das Wort ve The Word'la her iki anlamı da karşılıyorlar. Kendimizi bildik bileli kullandığımız geçen deyimi de birden geçtiğimiz oluveriyor. Kimse düşünmüyor, haftanın, ayın, günün içinden geçilmediğini. Aylar, günler, haftalar arkada bırakılır. Yaşıyan bütün kültür dillerinde de, halk türkçesinde de böyledir.

Başlangıçta söylediğimi açıklayım. Dil önce konuşuldu, sonra yazıldı. Bu bilinci taşıyan edebiyatçı yazar, kullandığı ana dilin uyumuna, müzik yanına büyük özen göstermelidir. Yirmi yıldan aşkın bir süre önce bu görüşü bir yazımda ilk ileri sürdüğümde Nurullah Ataç Musicalite ne demek diye o sivri kalemiyle beni alaya almıştı. Dilde musicalite vardır. İtalyanca ve Romence dillerine bir kulak verin, İbranice ile Yunancayı dinleyin, Avusturyalı ve Alman ülkesi Almancalarını karşılaştırın, müzik yanı ağır basan dil kavramını da-

ha iyi anlarsınız. Bütün yazılarımda ve çevirilerimde dil kaygumu hiç bırakmadım. Türk Dil Kurumu'nun 1963 gezi ödülünü jürinin yedi oyuyla kazandığım halde Kurumun çıkardığı ikl antolojiye «Türk Diline Emeği Geçenler) benden hiç bir örnek alınmaması, benim bu kanımı değiştirmez.

● **Yeni çıkacak kitabınıza «Hesaplaşma» adını vermenizin nedeni?**

«Yetmişe yaklaşan bir ömrün kırk bu kadar yılını yazar olarak arkada bırakırken ister istemez bir geriye bakış gerekiyor. Yeni kitabım «Hesaplaşma» da bunu yaptım. Bir altmış yılın bende bıraktığı sivri ve belirgin olay, dönem ve kişileri sadece bir on bölümde sıraladım. Bunu yaparken alışılagelen otobiyografi kitabı yazar gibi davrandım. Belirli olay ve dönemleri, gerektiğinde geriye giderek birbirinden bağımsız görünen yazılarda gözden geçirdim. Birinci Dünya Savaşı, Mütareke, Onuncu Yıl ve sonrası, İkinci Dünya Savaşı ve sonrasından 27 Mayıs 1960 ötesi ve günümüze kadar. Edebiyat, politika, sanat diye bir ayrım da yapmadım. Kişi adlarını elden geldiğince kullanmadan yazdım. Kimseyi ayırmak istemediğim için.»

● **Daha başka hazırlıklarınız var mı?**

«Yazar, yazabildiği süre yazar, yazmak zorundadır. Fizyolojik bir aksaklığı, pslyatrik bir bozukluğu yoksa. Şimdilik böyle bir durumum olmadığı için yazınağı ve çevirmeği sürdürüyorum. Hesaplaşma'dan sonra, son otuz yılda Alman düzyazı edebiyatı antolojisini hazırlayacağım. Çok önce başladığım ve hâlâ bitiremediğim bir tiyatro araştırmam var elde. Bunu da 1977'de yayınlanmış görmek istiyorum. Bir de yeni hikâyeler kitabım. Şimdilik bunlar.»

(17 Ekim - Cumhuriyet)

⊙

Doğumunun 150. yılında Şinasi

EDEBİYATIMIZDA VE DİLİMİZDE AYDINLATICI ZEKÂNIN UYANIŞI, ŞİNASİ'YLE BAŞLAMIŞTIR

Refik DURBAŞ

Türk edebiyatının, yüzyıllardır süren Doğu'ya bağlılığını kırarak, yeni bir dünya görüşüyle, Batı'ya yöneltilmesini sağlayan Şinasi'nin doğum yılı sorunu kesin bir açıklığa ka-

vuşmamıştır. Ebüzziya Tevfik, İbrahim Necmi Dilmen, Mustafa Nihat Özön, Gündüz Akıncı, Refik Ahmet Sevengil, Ömer Faruk Akün gibi yazarlar, onun Bolulu bir topçu subayının oğlu olduğunu belirtirlerken, Mahmut Cevat ve Mehmet Süreyya, soy bakımından Bitlisli ve ilk adının da Ali olduğunu söylerler. Hikmet Dizdaroğlu'na göre, Bolu'nun Aşağısoku köyünden; Faik Reşat, İbnülemin Mahmut Kemal ve Murat Uraz ise Şinasi'nin Taşköprülü olduğunu ileri sürüyorlar. Kesinlikle bilinense, Şinasi'nin İstanbul'da Tophane yöresinde doğduğudur. Daha 2-3 yaşlarındayken babası, Osmanlı Rus savaşı sırasında 1829 Şumnu kuşatmasında ölmüştür. Bu yüzden Ebüzziya Tevfik, yazarın doğum yılı olarak 1240 (1824 1825), 1242 (1826) yıllarını ileri sürer. Bunların dışında Şinasi'nin doğum tarihini kesinlikle saptayabilmemize yarayacak tek belge, yazarın ölümünden bir gün sonra Basiret gazetesinde yayımlanan bir yazıdır. Bu yazıda, «... San'at-ı tab'ıca pek çok hizmetleri sebk eylediği gibi birtakım muallefât ve tasnifât-ı müfideye dahi muvaffak olmuş olduğundan böyle bir zât-ı hemiyyet-sıfatın genç yaşında yani henüz kırk beşi tecavüz etmemiş olduğu halde... ölümü büyük üzüntü yaratmıştır.» (30 cemaziyelâhır 1288, sayı: 470) denildiğine göre, Şinasi'nin doğum tarihini 1826 olarak almak doğru bir görüş olsa gerektir. Son yıllarda Mustafa Nihat Özön, Hikmet Dizdaroğlu ve Gündüz Akıncı'nın yaptıkları araştırmalara göreyse yazarın doğum tarihi, 5 ağustos 1826'dır.

Hangi ayın hangi gününde doğduğu tartışmalarını bir yana bırakırsak, yapılan son araştırmaların ışığı altında, Şinasi'nin 1826 yılında doğduğunu gerçek olarak kabul edebiliriz. Bu da bize, içinde bulunduğumuz yılın, Şinasi'nin 150. doğum yıldönümü olduğunu göstermektedir.

Küçük yaşta babasını yitiren Şinasi, annesi Esma Hanım ve akrabaları tarafından büyütülür. İlk öğrenimini Tophane'deki bir mahalle okulunda yapar. Okulu bitirdikten sonra Tophane Müşiriyeti Mektubî Kalemi'ne yazıcı olarak girer. Bugünün orta öğretim kurumları düzeyindeki bu Kalem'in Şinasi üzerinde iki türlü etkisi görülür. Burada bir yandan İbrahim Efendi adındaki bir kişiden Farsça ve Arapçayla yazı yazma kurallarını, bir yandan da asıl adı Chateauneuf olan, sonradan Reşat Bey adını alan bir Fransız subayından Batı bilimlerini ve Fransızcayı öğrenir. «Son Asır Türk Şairleri»nde İbnülemin Mahmut Kemal'in yazdığına göre de Hersekli Arif Hikmet'le Bursalı Şeyh Zaik'den, ayrıca Farsça dersleri alır.

Şinasi'nin edebiyatla ilk ilgilenişi bu dönemdedir. «Karaköy Köprüsü», «Tophane Çeşmesi» ve «Adile Sultan» şiirlerini bu sıralarda yazar. Tophane Kalemi'nde önce memurluğa, daha sonra da hulefalığa kadar yükselen Şinasi, devlet tarafından Avrupa'ya gönderilen öğrencilere tanınan olanaklardan yararlanmak ister. Ve 23 yaşındayken, 1849 yılında, okumak için Paris'e gönderilir. Bu olayı Ebüzziya Tevfik, «Nümûne-i Edebiyat-ı Osmâniyye» adlı yapıtında duygusal bir biçimde şöyle anlatır: Sıkılgan bir yaradılışta olan Şinasi, Avrupa'ya gitme isteğini önce, kendisinden Fransızca öğrendiği Reşat Bey'e duyurur. Reşat Bey de, padişah'ın Tophane'ye geldiği bir gün, isteğini dile getirmesini söyler. Ve padişah geldiğinde Şinasi, padişahın da görebileceği bir yerde, Tophane Müşiri Ahmet Fethi Paşa'ya Arapça ve Farsça bildiğini, Fransızca öğrenmeye çalıştığını, bilgisini artırmak amacıyla Avrupa'ya gitmek istediğini duyurur. Bu konuşmaları işiten padişah, Şinasi'yi yanına çağırarak kendisiyle görüşür. Bundan sonra da Şinasi'nin Avrupa'ya gitmesi kararlaştırılır.

Kenan Akyüz'ün «Şinasi'nin Fransa'daki Öğrenimi ile İlgili Bazı Belgeler»deki açıklamalarına göre ise Şinasi Avrupa'ya gitmek için önce Ahmet Fethi Paşa'ya bir dilekçe sunar. Fethi Paşa, bu dilekçeyi destekleyen bir yazıyı 10 ocak 1849'da sadrazamlığa iletir. Sadrazam Reşit Paşa yine bu yazılarla birlikte, Şinasi'nin Avrupa'ya gönderilmesini ve annesine 300 kuruş aylık bağlanmasını isteyen bir yazıyı 19 ocak 1849'da padişaha verir. Böylece, Şinasi'nin Parise gitmesi uygun bulunur ve kendisine 5000 kuruş yolluk verileceği bildirilir. Şinasi de, büyük yardımlarını gördüğü Reşit Paşa için ilk kasidesini yazar. Şaban 1287 (kasım 1870) yılında «Tasvir-i Efkâr gazetesinde basılan «Müntehabat-ı Eş'âr»ın 15. sayfasında yer alan bu kaside 68 beyittir. Kasidenin baş tarafında şu ibare bulunmaktadır: «Üslûb-u kadîm üzre inşâd edildi. Fî 1265. vasatından iki beyit mahzuftur. Vezir-i müşarünileyh için.»

Şinasi'nin Paris'teki yaşantısıyla ilgili belgeler pek azdır. Annesine ve kendisini koruyanlardan Ziver Bey'e yazdığı mektuplar varsa da, bunlar oradaki yaşantısıyle ilgili ipuçlarını, çalışmaları hakkında yeterli bilgileri vermekten yoksundur. Yine de bunlardan, ilk çalışmalarının Fransızcasını ilerletmek olduğunu, bir bilim dalında çalışmak istediğini, bu yüzden ekonomi, matematik, tarih gibi konularla ilgi duyduğunu öğrenebiliyoruz. Paris'ten yazdığı mektupların asıl öne-

mi ise, Şinasi'nin özel yazışma diline getirmiş olduğu yalınlığı ve içtenliği göstermesidir. 11 şubat 1851'de annesine yazdığı «Efendim, benim canımdan aziz olan valideciğim» diye başlayan mektuptan alınan ve hiç bir sözcüğü değiştirilmeyen şu satırlarda bu özelliği açıkça görebiliriz: «Geçenki aldığım mektubunuzda bir yıldan beri hasta olduğunuzu bildirmiş idiniz. Lâkin bundan anlaşılacağına göre, canınızla uğraşır mertebeye gelmişsiniz. Öyle ise efendim, niçin bu zamana kadar bildirmediniz? Eğer bildirmiş olsaydınız tahsilin arkasını alıp şimdiye dek Asitane'ye gelirdim; çünkü bundan mukaddem daha kolaylıklar var idi. Her ne ise şu günlerde işimi bitirmek üzereyimdir.»

Fransızcasını yeterince ilerlettikten sonra Şinasi, İstanbul'dan gelen buyruk üzerine devletin gelir ve giderlerini yönetme konusunda bilgisini artırmak için ekonomi alanında çalışmaya başlar. Gösterdiği başarı üzerinde ödüllendirilir ve 1851 yılında aylığı artırılır. Bu auğraşıları sırasında edebiyatla ilgisini kesmez. Bir yandan doğubilimci De Sacy ve Renan'la ilişki kurarken, bir yandan da Lamartine'in toplantılarını izler. Pavet de Courteille ve Littré gibi dilbilimcilerle tanışır, Pierre Bayie, Fontenelle gibi akılcı düşünürlerin yapıtlarını okur. 1851 yılında Société Asietique'e üye alınır.

Paris'te kaldığı bu dönem içinde Şinasi, «Durûb-ı Emsâl-i Osmaniyye»yi hazırlar. Önsözünde kendisinin de belirttiği gibi, bu yapıtı, 1851'de Paris'te bulunduğu dönemde düzenlemiştir. 1863 yılında yapıt, Tasvir-i Efkâr basımevinde kendisi tarafından basılarak kitap haline getirilir. Bu ilk baskı 229 sayfadır. İçinde 1500 atasözü, 300 kadar deyim vardır. Kitabın başına atasözlerinin değerini ve yapıtın hazırlanışında gözetilen yöntemi belirten kısa bir açıklama koyar. Atasözlerinin halkın bilgeliğini gösterdiğini, çıkmış oldukları ulusların düşünsel niteliklerini belirttiklerini, bu kitabına kaba söyleyişler dışında kalan Osmanlı atasözlerini alfabetik bir düzenle aldığını söyleyerek açıklamasını şöyle sürdürür: «Arapça, Farsça ve Fransızca bazı karışıklıkların çevirileriyle birlikte aldığım gibi, atasözü niteliği gösteren birtakım Türkçe beyitlerle, düzyazı ile yazılmış deyimleri de bağımsız olarak ekledim.» 1870'te yapılan ikinci baskısında ise kitaba yeni ekler yapar. Sayfa sayısını 329'a çıkarır. Bu basımında 2000 atasözü, 400'den çok deyim vardır. Sıralamada, yine alfabetik yöntem gözönünde tutulmuştur. Yapıt genel anlamda Şinasi'nin halk kültürüne eğilişinin bir belgesidir.

Paris'ten döndüğünde, bir süre Tophane'deki eski görev

yerinde çalışır. Daha sonra padişahın buyruğuyle Meclis-i Maarif üyeliğine atanır. Bir ara Reşit Paşa, onu, 1848 - 1849 yıllarında Eflâk ve Boğdan'da bulunmuş Osmanlı ordusunun gelir giderlerini incelemekle görevlendirir. Gordlevsky'ye göre Şinasi, bu sırada yönetim alanında yapılacak düzenlemeler konusunda tasarılar hazırlar, hattâ devlete görevli yetiştirmek için özel okul açılması konusunda Reşit Paşa'ya bir de tasarı sunar. 1856'da Reşit Paşa'nın sadrazamlıktan azli üzerine, ikinci kasidesini yazar. Bir süre sonra da, Reşit Paşa'nın yakını olduğu için, Ali ve Fuat Paşalar kendisini görevden alır. Fakat, Reşit Paşa'nın 23 ekim 1857'de yeniden Sadrazam olmasıyle yine eski görevine döner. Bu iyiliğin karşılığı olarak da ünlü «Kaside-i Raiyye'yi yazar. Konu, yine Reşit Paşa'dır.

1859 yılında Fransız ozanlarından yaptığı çevirileri bir araya getiren «Tercüme-i Manzüme» adlı yapıtı yayınlanır. «La Presse d'Orient» basımevinde «Fransız Lisanından Nazmen Tercüme Ettiğim Bazı Eş'âr» adıyla basılan yapıtın ilk baskısı bugün elimizde değildir. Yapıt daha sonra 1870 aralık ayında, adı «Tercüme-i Manzüme» olarak değiştirilip Tasvir-i Efkâr basımevinde ikinci kez basılır. Şinasi, bu yapıtıyla Türkçeyc Batı şiir örneklerini getirir. Şinasi'nin Racine, Lamartine, Lafontaine, Gilbert ve Fenelon'dan yaptığı çevirilerden oluşmuştur kitap. Şinasi çevirilerinin doğruluğunu göstermek gereğiyle, karşılarına Fransızcalarını da koyar. Tanpınar, yapıtın «Lamartine'in Souvenir'inden çevirdiği dört kıt'anın kafiye sistemi ve şekliyle, sonra da tek bir hissin derinleşinesinden doğmuş hayâlleri ve örgüsüyle dilimizde ilk yeni manzume olduğunu» söyler. Tanpınar'a göre ilerde Hamid'in üzerinde de etkisini gösterecek olan bu çalışmalar, aslında Şinasi'nin kendi şiirinin yörüngesini çizen ileriye dönük bir başlangıçtır. Gerçekten, Racine'in Athalie'sinden çevirdiği dizeler, «Münâcât» ve «İlâhi»sini: Lafontain'den çevirdiği «Kurt ile Kuzu» hikâyesi de «Eşek ile Tilki» yi hazırlar.

1860 yılında Agâh Efendi'yle birlikte «Tercümân-ı Ahvâl» gazetesini çıkarır. Şinasi'nin edebiyatta yapmak istediği yenilikler, bir anlamda gazetecilliğinde yansımıştır. 22 ekim 1860 ta ilk sayısı çıkan «Tercüman-ı Ahvâl» ile başlayan Şinasi'nin gazeteciliği, kendisinin çıkardığı «Tesvir-i Efkâr'da olgunluğuna yaşar.

«Tercüman-ı Ahvâl», Türkçe olarak çıkan ilk siyasa ve düşünce gazetesidir. Başyazıda iç ve dış haberlere, eğitim,

ekonomi, ticaret gibi konulara yer verileceğini, «Halka kolaylıkla anlayacağı bir dille sesleneceklerini» açıklayan Şinasi, gazetenin halkçı niteliğini de ortaya koyar. «Şair Evlenmesi» de bu yılların ürünüdür. 1860'da, yapıtını önce «Tercüman-ı Ahvâl» gazetesinde tefrika eder, sonra kitap olarak yayınlar. Tefrikanın başındaki nottan anlaşıldığına göre, oyunu iki perde olarak yazmış, sonra birinci perdeyi kaldırmıştır. Kitabın sonundaki notta ise, oyunun halk diliyle yazıldığını özellikle belirtir. Oyunun konusu oldukça yalındır: Bir şair iki kızkardeşten güzel olan küçüğüyle evlenip gerdeğe girecektir. Fakat bu işe aracılık eden tellâl kadın, yaşlı, çirkin ve kambur olan büyük kızı gelin diye getirir. Amaç, kimsenin almadığı bu kıza bir koca bulmaktır. Damat şaşkınlık içindedir. Yenge kadın da, «nikâh bozulmaz» çığlıklarıyle bütün mahalleyi ayağa kaldırır. Başta imam olmak üzere bütün mahalleli, şairi büyük kızla evlendirmek ister. Bu sırada şairin arkadaşı yardıma koşar. İmamın cebine biraz para sıkıştırarak onun küçük kızla evlenmesini sağlar. Aracı ile evlenmenin insanı nerelere götüreceğini anlatan oyunun iki önemli özelliği dikkati çeker: Biri, edebiyatımızın o güne kadar yabancısı olduğu gerçekçiliğin kapısını açması; ikincisi, bunu yapmak için halka inerek ortaoyunu, meddah hikâyeleri gibi yerel sanatlardan yararlanması. Ayrıca, oyun kişilerinin adlarıyla görevleri arasında anlam bakımından ilişki kurulmuştur. Ve bu kişiler, sokağın, halkın diliyle konuşurlar. «Şair Evlenmesi»nin bir özelliği de, Şinasi'nin müzikle olan ilişkisini ortaya koymasıdır. Ebüzziya, Şinasi'nin musiki bildiğini, armonika çaldığını söyler. «Şair Evlenmesi»ndeki şarkıyı da, notasıyle birlikte yayınlamıştır. Şinasi. Fakat, bunu kimin bestelediği belli değildir.

26. sayısı çıkacağı sırada Şinasi, «Tercüman-ı Ahvâl'den ayrılır. 27 haziran 1862'de kendi adına «Tasvir-i Efkâr»ı çıkarır, ilgiyle karşılanır. «Tercüman-ı Ahvâl»de ileri sürdüğü görüşleri burada daha yoğun olarak uygulama olanağı bulur. Gazete, biçim bakımından iki bölümden oluşur. Birinci bölüm genel olarak iç ve dış haberlere, ikinci bölüm bilgice birbirinden ayrı yapıtların yayınlanmasına ayrılmıştır. İç haberler «Payitaht» ve «Eyâlât» başlıkları altında, dış haberler ise kıtalara göre verilir. Öz olarak da, kullanılan dil en olgun aşamasındadır. Cümleler kısadır ve süslerden arınmıştır. Yeni kavram ve görüşler tartışma alanına getirilir. Böylece, gazetenin çevresinde yenilikçi gençler toplanır. Çıkışından bir süre sonra Namık Kemal de gazeteye katılır ve burada yeti-

şir. Hattâ Şinasi, ikinci kez Paris'e giderken yönetimi Namık Kemal'e bırakır.

Şinasi'nin ikinci kez Paris'e gidişi 1865 yılına raslar. Paris'e gidiş nedeni bilinmemekle birlikte, günün siyasal olaylarıyle bu gidiş arasında bir ilişki olduğu açıktır. Ebüzziya, «Yeni Osmanlılar Tarihi»nde, Şinasi'nin Paris'e gitmeden önce, Âli Paşa'nın kendisini Meclis-i Vâlâ üyeliğine getirmek istediğini, tam bu sırada eski arkadaşı Said Sermedi'nin Âli Paşa'ya bir kıyınç düzenlemesi ve yakalanarak sürgün edilmesi üzerine, kuşkulanarak Paris'e kaçtığını ileri sürer. Paris'teki geçimini Mustafa Fazıl Paşa aracılığıyle sağlayan Şinasi, Jean Pietri eliyle de Namık Kemal'le mektuplaşır. Kendisini siyasal ortamdan uzak tutmaya bakar. Genç Türklerle ilişkisini keser. Bütün çalışmasını sözlük yazma yolunda yoğunlaştırır. Sözlükçü Littré ile yakınlık sağlar. 1867'de Abdülâziz'le Avrupa gezisine çıkan Fuat Paşa'nın güvencesiyle İstanbul'a dönen Şinasi, Fuat Paşa'nın kendisine İzmir valiliğini önermesiyle işlerini düzenlemek için yeniden Paris'e gider. Paris'e bu üçüncü gidişinde iki yıl kalır. Bu sırada da sözlük çalışmalarını yürütür. Fuat Paşa'nın ölümünden sonra, 1869 sonbaharında kesin olarak İstanbul'a döner. Yaşamının bundan sonraki dönemi İstanbul'da geçer. Yapıtlarını yayınlamak için Babıâli'de bir basımevi açar. Yaşantısı sönük ve içine kapanık geçmektedir. Kimseyle görüşmek istemez. Zamanını basım işleri alır. Sözlüğünü basmak için çalışmalarda bulunur. Fakat, çok geçmeden hasta düşer. Mustafa Fazıl Paşa kendisiyle yakından ilgilenirse de tüm çabalar boşa gider ve 13 eylül 1871'de hayata gözlerini kapar.

«Edebiyatımızda ve dilimizde aydınlatıcı zekânın uyanışı» diye tanımlanan Şinasi'nin kişiliğini belirtirken, yaşadığı dönemde Batılılaşma eğilimiyle toplumsal düzenin çelişkisini, Fransız edebiyatının onun üzerindeki etkilerini ve bunlara bağlı olarak ruhsal kişiliğinin özelliklerini gözden uzak tutmamak gerekir.

Şinasi'nin yaşamı, imparatorluğun parçalanmaya gittiği, toplumsal parçalanmaların yoğunlaştığı bir dönemde geçer. Önceleri, askerlik alanında Osmanlının Batı'dan geri kaldığı görülmüş, daha sonraları ise, Batılılaşma sonrunu bir yönetim ve kültür yönünden ele alınarak, Avrupa'ya benzeme, oradaki kurumları toplıuma uygulama anlayışıyla varlık kazanmıştır. Bu açıdan, Tanzimat fermanı yeni görüşler getirir. Aslında, devletin özünde büyük değişiklikler yapılmamış, yalnızca üst yapı kurumlarının değiştirilmesi amaçlanmıştır. Ama,

Tanzimat dönemi gene de yeni bir insan yaratır. Kendi özünü araştıran, kaynaklarını irdeleyen, kendisini eleştiren bir insandır bu. İşte Şinasi, bu insanın gücünü ortaya çıkarmaya, çelişkilerini kavramaya çalışır. Avrupa'ya öğrenci gönderme işleminin de Şinasi'nin kişiliğini belirtmede etkisi olur. Batı bir bütündür. Teknik ve yönetim alanlarında başlayan Batı etkisi, doğal olarak, kültür alanında da kendini gösterecektir. Tâ 16. yüzyıldan başlayan Osmanlı Fransız ilişkileri, Tanzimat'tan sonra kültür sorununu da içine alacak ve Şinasi gibi öteki Tanzimat yazarları da Fransız edebiyatından yararlanacaklardır.

Şinasi'nin sanatının tabanında Doğu Batı sentezi yattığından, dil ve düşünce yönünden eski edebiyatımıza kesin bir çıkış beklenemez. Yüzyılların dondurup kalıp haline getirdiği bir edebiyat geleneğini hemen başka bir çığıra dönüştürmek pek kolay olmasa gerekti. Bu yüzden, Şinasi'nin düz yazıda yaptığı yeniliği günümüz Türkçesiyle karşılaştırırsak bir sonuca ulaşamayız. Öte yandan, her ne kadar Batı kültürüyle ilişkili olsa da, kök bakımından Doğu geleneği içinde yetiştiği için ondan, Batı'da etkisinde kaldığı Fransız romantiklerinin coşkun bir anlatımla beslenen dil zenginliğini de bekleyemeyiz. O yalnızca, Türkçeye dil ve hayal bakımından yalın ve şiirsel ögelerden arınmış bir cümle yapısı getirmiştir. Yeni bir dünya görüşü oluşuyordu. Yeni kavramlar, terimler bulmak gerekiyordu. Düzyazı geleneğinin kısırlığı gözönüne alınırsa, bu yeni kavramları yaşayan dilin yapısı içinde eritmek olası değildi. Eskiyi yıkarak, yeni bir dünya görüşünün sınırları içinde yeni bir edebiyat anlayışının yöntemini çizmek yolundaki uğraşısı dikkatten uzak tutulmazsa, Şinasi'nin kullandığı dilin, açık anlatımı ve yapısı bakımından yeni olduğu hemen anlaşılır. Açıklığına karşın anlatım kurudur, duygusal ögelerden yoksundur. «Tercüman-ı Ahvâl»in ilk sayısındaki «Mukaddime»de de belirttiği gibi, «Tarife hâcet olmadığı üzre kelâm, ifâde-i meram etmeğe mahsus bir nevhibe-i kudret olduğu misillü, en güzel icad-ı akl-ı insanî olan kitabet dahi kalemle tasvir-i kelâm eylemek fenninden ibarettir.» Şinasi, herkesin anlayacağı biçimde yazma uğraşısı yanında cümle içindeki gereksiz sözcükleri de atar, -erek ekiyle birbirine bağlanan uzun cümleleri içten kırarak «ki» ile biten cümleler kurmak suretiyle, uzun cümle anlayışına kesinlikle son verir: «Gürûh-ı mekrûh-ı mülga» yerine «yeniçeriler», «uhdesine rütbe-i sâlise tevcih ü ihsaniyle beyne'l-akrah muazzez-i muharrem olarak» yerine «bir aralık rüt-

be-i sâlise nâil olarak» gibi kısa ve özlü sözcükler kullanır. Şiirinde de yalın bir dil arar. İlkel görünme pahasına da olsa. eski hayal dizgesini yadsıyarak, yeni ve somut bir hayal dizgesi kurmaya çalışır. Yeni bir uyak anlayışı, yeni bir şiir biçimi getirir. Evde, sokakta konuşulan Türkçeyle şiirler yazar.

Şinasi'nin yapıtlarını kısaca şöyle sıralayabiliriz:

TERCÜME-İ MANZUME İlk kez, «Fransız Lisânından Nazmen Tercüme Ettiğim Bazı Eş'âr» adı altında 1859 yılında İstanbul'da taşbasması olarak yayımlanır. Bu baskı kaybolmuştur. Şinasi daha sonra, adını «Tercüme-i Manzûme»ye çevirip, aralık 1870 yılında Tasvir-i Efkâr yayınevinde ikinci kez basar bu kitabı.

ŞAİR EVLENMESİ Bu yapıtla ilgili ilk bilgileri «Tercümân-ı Ahvâl» gazetesinin ilk sayısından öğreniyoruz. İkinci sayısından başlayarak beş sayı art arda gazetede yayımlanır. 1860 yılında da kitap olarak basılır. Basımın sonunda, yapıtın halk diliyle yazıldığı özellikle belirtilir.

MÜNTEHABAT-I EŞ'AR 1862 yılında basılan ilk nüshası kaybolmuştur. Kasım 1870'te yapılan ikinci baskıda, Şinasi, bazı yerleri yeniden düzenler ve yeni şiirler ekler. Yapıtın içeriğini şöylece özetleyebiliriz: Tahmid, münâcât, ilâhî, tehlîl, tevekkül, beyt-i murassa, müfret, kasâid, gazeliyat, şarkiyyat, medhiyyat, müfredât, mesâri, tevârih, hikâyat, hezliyyât ve hicviyyât.

DURUB-I EMSÂL-İ OSMANİYYE Atasözlerinin bir araya getirme çabasının bir ürünü olan yapıt, ilk kez Tasvir-i Efkâr basımevinde kendisi tarafından 1863'te basılır.

MAKALELER Bunlar Şinasi'nin yenilikçi yönünü belirleyen, «Tercümân-ı Ahvâl»le «Tasvîr-i Efkâr»da yayınladığı yazılardır. Şinasi bunları sağlığında bir kitapta toplamamıştır. Ölümünden sonra, Ebüzziya üç cilt halinde yayımlar: 1) Müntehabât-ı Tasvir-i Efkâr: Siyasiyât, Kitaphâne-i Ebüzziya nr. 3, 9, 1885 1894; 2) Mübahasât-ı Edebiye: Mes'ele-i Mebhusetü Anha, nr. 23, 24, 1885; 3) Edebiyat, 1895).

TEZKİRE-İ HATİMETÜ'L-EŞ'AR: 1885 yılında taşbasması olarak yayınlanan «Fatin Tezkeresi»ni, Şinasi, 1864'te birçok düzeltmeler yaparak ve dilini arılaştırarak yayımlamaya başlar. Yapıtın adını da «Tezkire-i Şu'arâ» olarak değiştirir.

BAŞKA YAPITLARI: «Tasvîr-i Efkâr»ın 257. sayısından öğrendiğimize göre Şinasi, Arapça bir dilbilgisi de yazmıştır, fakat bu yapıt ortada yoktur. Yine, Ebüzziya'ya göre, ya-

zarın Meclis-i Maarifçe yayınına izin verilmeyen bir yığın makalesi ve «Sarf u Nahv-i Türki» adlı bir yapıtı daha varsa da bunlar günümüze kadar gelememiştir.

Özetlersek, Şinasi, Tanzimat döneminde ortaya çıkan uygarlaşma sorununa çözüm arayan ilk yazardır. Edebiyatımızda gerçek insan onunla başlar. Dilde arılaşmanın gerekliliğini yapıtlarıyla belgeler. Dil, ondan sonra bir sorun olmaya başlar. Halkın aydınlanması için gazete çıkarır, yeni kavramların toplum önünde tartışılmasına olanak sağlar. Sanatı halk yararına kullanmak, dilin zenginliğini halk kaynaklarında aramak ister. Geleneksel kurumların soysuzlaşmış yönlerini göstermek amacıyla ilk yerli tiyatro yapıtını yazar. Tanpınar'ın deyişiyle, «Eski şiiri kapatmakla, yahut hayatın dışına atmakla kalmaz, İlâhi'si ile, Lamartine tercümesi ve masalı ile, öbür tecrübeleriyle yeni şiirin kapısını açar. Tiyatro onunla gelir. Şark edebiyatlarının en büyük noksanı olan nesir ise, doğrudan doğruya onun eseridir. Türk cemiyetinde fikir, yine onunla başlar.»

(Milliyet Sanat Dergisi 30 Temmuz)

⊙

ORHAN SEYFİ ORHON BUGÜN ANILIYOR

Gazetemizin fıkra yazarlarından üstad şair Orhan Seyfi Orhon, ölümünün dördüncü yılında bugün törenle anılacaktır. Türkçe'nin en başarılı şairlerinden olarak bilinen büyük şair ve milliyetçi yazar, eski İstanbul Milletvekili Orhan Seyfi Orhon'un Zincirlikuyu'daki kabri başında bir tören düzenlenmiştir. Saat 10.30'daki törene merhum üstadın dâva arkadaşlarının, AP'lilerin ve Ülkücü gençlerin katılması beklenmektedir.

Orhan Seyfi Orhon, 1890 yılında Çengelköy'de doğmuştur.. Henüz 22 yaşında «Hecenin Beş Şairi» nden biri olarak edebiyat dünyasında kişiliğini kabul ettirmiştir. Üniversiteyi bitirdikten sonra çeşitli liselerde ve Harp Akademilerinde edebiyat öğretmenliği yapmıştır. Uzun yıllar parlamentoda görev alan üstad Orhon, 1965 de Meclis Başkanlığı da yapmıştır.

Şiirleri en son, Milli Eğitim Bakanlığının «1000 Temel Eser» yayınları arasında «Şiirler» adıyla yayınlanan Orhan Seyfi 22 Ağustos 1972 yılında vefat etmiş, Zincirlikuyu Kabristanında toprağa verilmiştir.

(Son Havadis - 22 Ağustos)

⊙

ORHAN SEYFİ'Yİ ANARKEN

Tekin ERER

Vefatından bu yana dört yıl geçti. Ama, o birgün olsun aramızdan ayrılmadı. «*Bir Bakıma*» başlığını taşıyan sütunu hafızalarımızda bütün canlılığıyla duruyor. «*Son Havadis*» okuyucuları da bir gün olsun onu unutmadılar.

Biz ona «*Hoca*» diye hitap ederdik. Bu «*Hoca*» sıfatında çok şey saklıydı. O, gerçek bir hoca olduğu kadar iyi ve mükemmel bir insan olmanın bütün vasıflarını taşıyordu. Onunla otuz yıla varan bir tanışıklığın ve yakın arkadaşlığın verdiği unutulmaz hatıraları ve dostluğu hayatımın en büyük zenginliği kabul ediyorum. Aziz Hocam, bir gün olsun aklımdan çıkmıyor. Bu öylesine bir yakınlık ki, bir türlü tarifini yapamıyorum. O, öldükten sonra kendimi yalnız hissediyorum. Yalnız kalmış bir kimse gibi görüyorum. Eşsiz bir dost, eşsiz fikir yoldaşım idi.

Büyükada'da Anadolu Kulübünde kalıyordu. Son ziyaretimde bütün günü refikaları Müfide Hanımefendi de olmak üzere ne kadar tatlı geçirmiştik. Ricalarıma rağmen beni bahçe kapısına kadar geçirmişti. Israrla tekrar gelmemi istiyordu. Fakat beş gün sonra acı haberiyle vurulduk.

*

Cenazesinde en çok gözyaşı dökenlerden biri Faruk Nafiz Çamlıbel'di. Camiden ayrıldı. «*Daha fazla dayanamayacağım*» dedi. Bir müddet sonra «*Hisar*» dergisinde şu satırlarını okuduk

«*Aziz Orhan Seyfi'yi kaybettiğimizde beri kendime gelmiş değilim. Bu ölüm karşısında edebiyat gibi, benim de nasıl öksüz ve yalnız kaldığımı bütün acılığıyla duyuyorum.*»

Sonra hecenin beş şairinden biri olan Faruk Nafiz, diğer beş şairinden biri arkadaşı Orhan Seyfi için şunları yazıyordu

«*Ziya Gökalp'in büyük davetine «Peri Kızı ile Çoban Hikâyesi» ve ondan evvelki şiirleri ile ilk cevap verenlerin başında hakiki üstadımız ve en samimi şairimiz bulunmuştu. Yarım asırdan fazla geçmişi olan bu seçme eserler, fikir, zevk ve lisan bakımından henüz koparılmış bir meyve kadar tazedir. Şiirleri dışında kalan fıkra, tenkit ve hikâyeleri de zekâ ve zerafetin emsali nâdir örnekleri idi.*

Aziz üstad ve paha biçilmez dost Orhan Seyfi, kadir ve kıymetini zaten hayatında kabul ettirmişti. Onu anlamak için

musalla taşına kadar bekleyenler varsa kendi talihsizliklerine ağlasınlar.

Rahmetle, büyük şairle şiir, siyaset ve içtimaî hayatımızda tam bir «Efendi» kaybetmiş oldu.»

Kaderin acılığına bakınız ki, bu yazıdan birkaç ay sonra, Faruk Nafiz Çamlıbel de rahmete kavuştu.

*

Aziz dostumuz, arkadaşımız, ağabeyimiz, hocamız üstad Orhan Seyfi Orhon'u radyo ve televizyonumuz istese de istemese de her gün hatırlatıyor. Bir gün olsun Türk Müziği programı geçmiyor ki, güftesi ona ait bir eserini terennüm etmesin. Bestelenmiş kırktan fazla şiiri Türk Müziğinin en güzel sözlü eserleri olarak bugün değil, nice asırlar boyu tekrarlanacak değerdedir.

Ziya Gökalp'in başlattığı «*Milli edebiyat*» cereyanının en faal şairlerinden olan Orhan Seyfi temiz Türkçenin en güzel örneklerini vermiş, öncülük yapmıştır. «*Çınaraltı*» mecmuası ile gençleri «*Türk Milliyetçiliği*» fikrinde birleştirmede büyük hizmet görmüştür. Sanatta, edebiyatta, fikirde doldurulmaz yeri vardır. Fakat hepsinin üzerinde onun insanlığını, efendiliğini, arkadaşlarına dostluk ve vefasını saymak gerekir.

*

Gönlümüz onun sevgisiyle dolu olarak hocamızı dördüncü ölüm yıldönümünde derin saygıyla anıyoruz. Nur içinde yatsın. Allah rahmetini üzerinden eksik etmesin. Ona kendi mısralarıyla sesleniyorum

Hâlâ o uzak yol, o yeşil çam
Hâlâ o senin gittiğin akşam..
Gökler, yine bak eski biçimde
Yıllar birikip kalmış içimde!.

(Son Havadis 22 Ağustos)

⊙

TEVFİK FİKRET'İ ANDILAR (!)

Celil OKER

19 Ağustos tarihli gazetede şu haber vardı: «ŞAİR TEVFİK FİKRET BUGÜN ANILIYOR» İstanbul, Servet-i Fünun şairlerinden Tevfik Fikret ölümünün 61. yıldönümü nedeniyle bugün saat 15.00 de müze haline getirilen Aşiyan'daki evin-

de törenle anılacaktır. «Tevfik Fikret'i Sevenler» ve İstanbul Belediyesi Kütüphaneler ve Müzeler Müdürlüğünce ortaklaşa düzenlenen törene, edebiyatçılar, profesörler, yazarlar, sanatçılar ve basın mensupları katılacaktır. Aşiyan'da Tevfik Fikret'in kabri başında yapılacak konuşmalarda hayatı, eserleri, edebiyatımıza ve şiirimize getirdiği yeni akım belirtilecektir.» Bu haberi o gün kaç kişi okudu bilemiyorum ama, öğleden sonra kıyıdan yukarıya doğru uzanan zorlu yokuşu, törene dinleyici olarak katılmaya gelen yalnız üç kişi tırmandı.

Tevfik Fikret'i anmayı beceremediler. Türk şiirinin ilk maddeci şairi, toplumsal endişelerle şiir yazan bu dava adamını bırakın onun gibi bir döneme damgasını vurmuş şairi; sıradan, önemsiz, kopyacı bir sanat adamına bile yakışmayacak, suni, özensiz, dikkatsiz, yasak savma endişesiyle düzenlenmiş, en iyimser deyimle «hafif» bir törenle andılar. Oysa geçen yıl toplumcu kültür ve sanat adamları ellerinden geldiğince sahip çıkmışlardı ona, onu ve şiirini kendi çağının içine sağlıklı bir biçimde oturtup, olumlu yönlerini, olumsuz yönlerini nesnel bir tavırla incelemişlerdi.

Zaman, tören için ilân edilen saati çoktan geçmeye başlamıştı. Ev sahiplerimizden umudu kesip bu sıcakta taa buralara kadar gelen gerçek vefalı Fikretseverlere yöneldim. Onlarla konuştum. Fikret'i neden sevdiklerini, törene onları neyin çektiğini, bu tenha törene ne dediklerini öğrenmek istedim. Dinlediklerim, bir üniversite öğrencisi ve biri yeni emekli iki öğretmenin, gerek Fikret konusunda, gerek genel olarak sanat ve kültür konusunda, anma toplantısı düzenleyen bu gruptan fersah fersah bilgili, bilinçli, konunun önemini kavramış, kuru lâfa, boş duygusallığa değer vermeyen, gerçek aydınlar olduğunu gösterdi. Onların Fikret için dediklerini kısaca aktarıyorum:

Genç, sarışın bir Dişçilik Fakültesi son sınıf öğrencisi: «Mesleğimin şiirden, edibayattan son derece uzak olmasına rağmen, Fikret'i çok seviyorum. Onu sevdiğim için geldim buraya. Ama düş kırıklığım büyük oldu. Hani nerede edebiyat âlimlerimiz, profesörlerimiz, edebiyat tarihçilerimiz? Fikret'e gelince onu herşeyden önce şiirlerini yazdığı biçimi, yani aruzu çok iyi, çok başarılı bir biçimde kullandığı için seviyorum. Belki eğitimimden olacak, şimdi şiirler yazan yeni kuşak şairlerini pek iyi tanımıyorum. Dil engelini güç aşınama rağmen Fikret bugün de beni çekiyor kendisine, onda beni ilgilendiren güzellikler buluyorum. Şiirlerinin içeriğinin, 1976 yılında bize neler söylediğine gelince, o konuda pek fazla bir

şey söylemeyeceğim.»

Yanında kızını da getirmiş, Anadolu'da görev yapan bir hanım öğretmen: «Fikret'i gerçekten çok sevdiğim için geldim törene. İstanbul'a geldikçe, fırsat buldukça gelirim Aşiyan'a. Geçen yıl yapılan törenleri seyretmiştim. LCC'de öğretmenlik yapan Ayla Algan sanıyorum ve bazı tiyatro sanatçıları, öğrencileri ile birlikte güzel bir gösteri yapmışlardı. Fikret'in şiirlerini dramatize bir biçimde canlandırmışlardı. Bu seneki duruma şaştım. En azından Yazarlar Sendikasının bu işe eğilip, birşeyler yapması gerekirdi.

Geçen yıl emekli olmuş bir yabancı dil öğretmeni. Şimdi zamanının tümünü çeşitli çeviriler yapmaya ve Heraklitus hakkında bilimsel bir inceleme yapmaya harcıyor: «Tevfik Fikret bu günkü devrimci şiirimizin temel taşı bence. Bakıyorum da bugünkü şiirimizde ondan gelmesi gereken bir çok özellikler buluyorum. Kavgacı, yılmayan bir yanı var. Üstelik yazdıklarını burun demenin, yıldız demenin yasak olduğu bir dönemde yazmış. O yüzden onu pasifizmle suçlamak pek doğru olmaz sanırım.

Biz bunları konuşurken ötedeki grup sohbeti kesti. Saat dörde gelmişti. H. N. Bey, sayısı on kişiyi aşmayan kalabalığı Fikret'in mezarının önüne topladı. Bir dakikalık bir saygı duruşunda bulunduk. Sonra Sayın H. N. cebinden çıkardığı kâğıtlara bakarak, her sayfa bittiğinde nerede olduğunu şaşırarak, kısa, bilimden, çağdan uzak, ama aşırı duygulu, zaman zaman sesini yükseltip alçaltarak, ağlamaklı bir suratla konuşmasını yaptı. Konuşması bitince yine cebinden çıkardığı ufak kâğıt parçalarına bakarak Rıza Tevfik ve Faik Ali'nin Fikret için yazdıkları iki şiiri, elini kolunu sallayarak okudu. Terbiyeli terbiyeli alkışladık H. N. Bey'i. Şimdi ne olacak, der gibi biribirimize bakarken müdire hanım ortaya çıkarak bir ağıt ta kendisinin okuyacağını söyledi. Ali Vecdi Bingöl adındaki bir şairin Fikret için yazdığı, çok ama çok kötü bir şiiri okudu. H. N. Bey kimseden ses seda çıkmayınca şiirin ne kadar güzel, duygulu olduğunu bir kaç kez tekrarladı. Sonra Sayın Munar hanımdan şiirin bir kopyasını kendisine vermesi istedi ayaküstü. Belediyeden görevlendirilmiş fotoğrafçıya poz verip günün hatıra fotoğrafını çektirdikten sonra, müdire hanımın çağırısıyla müzeyi gezmek üzere Aşiyan'a yöneldik. Her kapıda «Buyrun efendim, rica ederim siz buyrun, çok istirham ederim efendim, buyrun efendim» sesleri arasında müzeyi gezdik. Gezi bittikten sonra da herhalde programda

biraz da sohbet vardı ama, dayanamadık, Heraklitus'u inceleyen emekli öğretmenle birlikte orayı terkettik.

Daha neler oldu, elim varıp yazamıyorum. Bütün bu ilgisizliğin, bilgisizliğin, kayıtsızlığın sorumlusu kim, kimler bilemiyorum ama, ne kadar eski kültüre sahip çıkmaktan, kültür birikiminden söz etsek de, bizlerin, devrimcilerin, ilericilerin bu olaydan biraz alınmamız gerektiği bir gerçek.

(Vatan - 23 Ağustos)

CAHİT SITKI'NIN ŞİİRİ GEREK DUYARLIK, GEREK BİÇİM YÖNÜNDEN BÜYÜK DALGALANMALAR GÖSTERMEZ

Adnan BİNYAZAR

Geleceği bilmiş gibi, Cahit Sıtkı Tarancı, «Benim senden pek büyük ümitlerim vardır.. Bu ümitlerimin boşa çıkmamasına gayret et, hayatta her şeye gül, neşeli ol, insan ol...» diyen babasına şunları yazar: «Benim de çizilmiş bir mefkûrem vardır. Ben her şeyden evvel yaşamış olduğuma delil olmak için bir eser meydana getireceğim. Namınızı, memleketinizi ve namımı yükselteceğim. Gelecek nesiller bir Pirinççizade ailesinin var olduğunu bilecekler ve bu ismi hürmet ve takdirle anacaklardır.» Mektubunu, «Siz haldeki saadetten mesulseniz, ben istikbaldeki şöhretimizi hazırlamakla meşgulüm» diye sürdüren 19 yaşındaki Cahit, özellikle, babasının «insan ol» deyimi üzerinde duracaktır. «Maddî şeylerden haz almadığımı, sahtekârlıktan, dolandırıcılıktan, yalancı hedefler için didinmekten zevk almayacağımı anladım. Benim için yaşamak bir saadet değil, mütemadi bir sa'y ve gayret (emek ve çaba) demektir. Mektepteki sevmediğim derslere çalışmak değil, mefkûremin esrarını anlayabilmek için sarfedeceğim gayrettir. Zannedersem ne deliyim ne de çocukça şeyler düşünecek bir yaştayım. Vaktinden evvel acı bir surette pişmiş bir meyveyim ki varlığımda toplanan lezzeti, şiirin ilâhî kalbinde göstereceğim» dedikten sonra, onların (anasının ve babasının) gönlünü hoş etmek için, «Babacığım, oğlunuzun insan olmasını istiyor musunuz? Merak etmeyiniz, arzunuz yerine gelecek. Anneciğim, oğlunuzun gülmesini istiyor musunuz? Gülecektir ve bu sefer samimî olarak gülecektir» diye bağla-

yacaktır mektubunu. Ama o, «insan olma»yı ve «gülme»yi başka biçimde anlamaktadır. Yaşamında bu iki şeye de kendi anladığı anlamı vermiştir.

O günün ölçülerine göre «insan olmak», kesintisiz bir öğrenimini sürdürüp yetkili bir «bürokrat» olmaktır. «Gülmek» ise, Cahit Sıtkı'nın şiirinin temelini oluşturan «karamsarlık»tan kurtulmaktır. Oysa onun «insan olma» ya verdiği anlam, «şiir yazmak»la özdeşleşmiştir. Şiir neyi gerektiriyorsa onu yapacaktır. Bu nedenle Cahit Sıtkı'nın yaşamını şiirinden, şiirini yaşamından ayırmak olanaksızdır.

Bu şiirle bütünleşen yaşam 2 ekim 1910'da Diyarbakır'ın Camlıkebir mahallesinde başlıyor. Babası Bekir Sıtkı, anası Arife Hanım'dır. Babası Sıtkı Bey, Hüseyin Cahit Yalçın'ı o dönemin örnek kişilerinden saydığı için oğlunun adını da Cahit koydu. Bu ad'a, dede adı Hüseyin de ekleniyordu: Hüseyin Cahit.

Hüseyin Cahit önce, Diyarbakır'da Nümune-i İptidai'ye verildi. Bir yıl sonra Mekteb-i Sultani'nin iptida bölümüne geçti. Böylece ilkokulu bitirdi. Oradan İstanbul'a gelip Saint-Joseph Lisesi'ne girdi. Daha sonra Galatasaray Lisesine nakletti. Galatasaray Lisesini bitirdikten sonra Mekteb-i Mülkiye'ye giriş, oradaki başarısızlık, oradan Yüksek Ticaret Okulu'na yazılış, küçük memurluklar... Ve Cahit Sıtkı'ya Paris yolu görünüyor. Cahit Sıtkı, Paris'te Sciences Politiques'te okuyacaktır. Bir yandan derslerini yürütür, bir yandan da Paris Radyosu'nda Türkçe yayınları spikerliği yapar. Ne var ki, savaşın patlak vermesi, ozanın İstanbul'a dönmesine yol açar. Askerlik, başka memurluklar...

Bu yaşam sınırları içinde asıl gelişen, Cahit Sıtkı Tarancı'nın şiiridir. Şiirini dönem dönem geliştirmiştir yargısını ileri sürmek için söylemiyorum bunu. Bana göre, Cahit Sıtkı'nın şiiri başta ne ise, sonra da o olmuştur. Başta yazdığı da bu şiirdir, son dönemlerine getirdiği de bu şiirdir. Gerek duyarlık, gerekse biçim yönünden büyük dalgalanmalar göstermez Cahit Sıtkı'nın şiiri. Tersine, bir tekdüzelik gösterir. Sanki aynı şeyleri söylüyormuş gibi bir kanı da uyandırır. Ancak, zaman zaman koyu bir karamsarlık içinde boğulursunuz bu şiirleri okurken, kimi zaman da «berrak» bir sabahla karşılaşırsınız. Cahit Sıtkı'nın kişiliği de şiiri gibidir. Kimi zaman bir aile yuvasına sığınma isteği, kimi zaman yalnızlığı yaşama güdüsü yoğunluk kazanır. Aynı durum, şiirine de yansır. Var oluşla yok oluş arasındaki gizi çözümlemeye çalışır. İnsanın varlığına inanması ve yokluğunun bilincine varması

ikilemi, Cahit Sıtkı'nın şiirinin temelini oluşturan ana öğelerden biridir. Sevinçlerinde de karamsarlıklarında da bu ikilem, hiç etkisini yitirmemiştir. Bir yandan cıvıl cıvıl bir «bahçe»nin imgesi yaşama sevincine dönüştürürken, bir yandan da bu cıvıl cıvıl bahçeyi «mezarlık» çağrışımı ile bütünlemeye çalışır. Daha doğrusu, böyle bir imge bütünlüğü içinden çıkaramaz kendisini. Onun düşüncesine göre ömür bir oyalanmadır, sanki zaman insanla alay eder gibidir. Cahit Sıtkı'yı en çok ezen de bu alaydır. Bir türlü yaşamın doğallılığına dönüştüremez bu alayı. Doğu gizemciliğinin çağdaş düşünceyle uyuşumundan doğan gerçekçi düşünce, onun şiirinde düşkırıklığına dönüşür. İlk kitabının birinci şiirinde görürüz bunu

Çıngıraksız, rehbersiz deve kervanı nasıl,
İpekli mallarını kimseye göstermeden,
Sonu gelmez kumlara uzanırsa muttasıl,
Ömrüm öyle esrarlı geçecek ses vermeden.

Hep sonsuzluk, boşluk içinde yitip giden bir «zaman» sürecidir ömür. Geçişi sonsuz bir gizlilik içindedir. Bunu kimileri «ölüm korkusu» diye nitelendiriyorlar. Bence Cahit Sıtkı'nın şiirinde — hemen her şiirinde — beliren, ölüm korkusu değil, var oluşun gerçeğidir. Ondaki ölüm, ölümün kendisinden öte, yaratılan bir duygu dünyasıdır. Ölümün şiire dönüşümüdür. Ölümün karşısına coşkuyla koyduğu yaşam, sanki ölüme dönüş sürecidir. «Ne gün aslına dönecek bu ten?» diye sorar bir dizesinde. «Ten»in aslı taş, toprak, çiçek, su veya madendir. Gizemcilerin «varlık birliği» görüşü, Cahit Sıtkı'da, şiirleşen bir öğedir. İnsan, sürekli dönüşümün (devri daim) bir «zerre» sidir. Cahit Sıtkı'nın şiiri, bu «zerre» oluş bilincine varan bir şiirdir. Ozanın zaman zaman işlediği yalnızlık, karamsarlık, sığınma duygusu, yaşam sevinci... gibi thème'ler hep bu temel amaçtan kaynaklanır:

Ve böylece bu ömür, bu ömür her dakika,
Bir buz parçası gibi kendinden eriyecek.
Semada yıldızlardan, yerde kurtlardan başka,
Yaşayıp öldüğümü kimseler bilmeyecek!

Semada yıldızların yarattığı bir boşluk duygusu, toprağın yarattığı sonsuz bir bilinmezlik, Cahit Sıtkı'nın (duygu değişimlerinde olduğu gibi) şiirlerindeki gerçeği vurgular. Dış

dünyanın bilmezliği, gerçekleri duymaması karşısında yok olup giden bir varlığın evrensel sonsuzluğu sözkonusudur. Bu iç düşünce, varlığın bilincini kavrama karşısında, içinde «sanki sesten bir orman» yaşatmaktadır. Ölüm, «aynada zifirî bir gece»dir. Hem aynaya vuran, hem de zifirî karanlığıyle onu kararan...

Cahit Sıtkı'da o büyük yalnızlığı yaratan işte bu duygudur.

«Yalnızım diye hayıflanmıyasın.
İğilmiş üstüne gökyüzü masmavi»

diyor bir şiirinde. Ölümün dışındaki yalnızlıktan kurtulmak öyle güç bir şey değildir. Ne ki, yalnızlıktan kurtulup sığındığı yer de gökyüzüdür, yani sonsuz boşluktur. Sığındığı ana kucağı da gök'tür, ya da göğe benzer bir şeydir. Nitekim, üstüne eğilmiş masmavi gökyüzünü «Bir anne şefkatine müsavi» tutarken, *«Tavan bir anne gibi eğilmiş üzerime»* der. Bu nedenle, ozanın sığındığı yerler, insanın acıma duygusu, koruyucu gücü, tümüyle insanın gücü değildir, sonsuz boşluklardır. Belki ölümün bile küçücük kaldığı evrendir.

Cahit Sıtkı Tarancı'nın şiirlerinde çok işlenen kavramlar arasında «ayna» ve «rüya» başta gelir. Ama bu kavramlar Ahmet Haşim'de olduğu gibi, imgesel öğeden çok, gerçeği vurgulayan soyutlamalardır. Örneğin Ahmet Haşim'in,

«Seyreyledim eşkâl-i hayâtı,
Ben havz-ı hayâlin sularında;
Bir aks-i mülevvendir onunçün,
Arzın bana ahcâr ü nebâtı»

dizelerinde görünüm, yani sözcüklerin betimleme değeri önemlidir. Cahit Sıtkı ise, sözcüklerin gizemci, yani felsefel değerleri üzerinde durur. Aynadaki aksi, gölgesi ve kendisiyle bir tutar. Varlığı, var olup olmadığını da bu üçüyle birlikte düşünür Cahit Sıtkı. Ayna, ona insanlığını hatırlatan bir yansıtaçtır, içiyle dışını bir devle bir cüce gibi gösterir. Ölümü de, yansımayla açıklar ve aynanın gerçeğine sığınır:

«Ha olmuş ha olmamış penceremiz;
Akar suda aksimizden eser yok.»

Gene insan temizliğini ve «şeffaflığını» aynada (suda) bulur:

«Bir havuz kenarında yanyana oturmuşuz;
Bu su bizim gölgemiz, biziz şeffaf ve temiz»

Simgecilerde olduğu gibi simgeyle gerçeğe varma, kuşkusuz, Cahit Sıtkı'da da sözkonusudur. Ama onlardan ayrılan yanı, Cahit Sıtkı'nın sözcüklere aşırı ölçüde değer ver-

mesidir. Başta da görüldüğü gibi, Haşim'de renk olan, ses olan, daha başka şeyler de olan sözcükler, Cahit Sıtkı'da anlamı yoğunlaştıran bir öğedir. Ona göre sözcük, «annedir, dosttur, kadehtir, hasrettir, hayaldir, yani bir mânası, bir tedaisi, bir gölgesi, hatta bir rengi ve tadı olan nesnedir.» Bu nedenle şiir başka bir dile çevrilemez. Çevrilince sözcükler ses ve çağrışım değerini yitirir.

Zaman zaman bu boşluk duygusunun yaşama sevincine dönüştüğünü görürüz. Ama, gene de şiirsel bir hüzün vardır hepsinin temelinde. Sevgiyi yüceleştirme, sevgili karşısında duyulan tapınç düzeyindeki coşkulanma hep bu hüzünle bestelenir.

«Ancak sen tazelikte gül yaraşır pencereme;
Uykusuz gecelerimde kokusunu duyduğum.»

dizelerinde sevgilinin ne denli yüceleştirildiğine ve sevgiliden uzaklığın yarattığı hüzne tanık oluruz. Oysa o, öldükten sonra bile sevgi gücünü yitirmeyecektir. Sevgilisinin güzelliğini kabirde böceklere ezberletecektir. Malışer günü sesi duyulunca da, «Ortalığa düşmüştüm seni arıyorum» diyecektir. Gizlisiz saklısız bir coşkuyla şöyle seslenir

Ben aşk adamıyım,
Sevmeye geldim insanları,
Gönlümle, elimle, kafamla sevmeye;
Hesapsız, karşılıksız,
Ayrılık gayrılık gözetmeden.

Bu sevgi öyle düzeylere ulaşır ki, şiirimizin şu en güzel dizeleri dökülür. Cahit Sıtkı'nın dost dilinden

Öyle dalmışım ki, bu akşam üstü,
Komşu arsadır gözümde gökyüzü.

Koşun çocuklar, koşun komşu kızlar,
Avuçlarıma sığmıyor yıldızlar.

Gündüzün aldatıcı gerçekliği yerine, gecenin, aynanın, rüyanın sonsuzluğunu koyar. Umut oradadır. Şu dizeler de bunu kanıtlıyor :

Güneşe kavuşabilmek için çocuk,
Gündüzün boş yere çırpınır durur.
Nihayet, nihayet geceleyin çocuk,
Koynunda güneşle beraber uyur.

Cahit Sıtkı Tarancı koynunda güneşle girdi toprağa. Bir çocuk gibi. Şiir güneştir bir bakıma. Güneş toprağa can ve-

rir, şiir insana. Toprak ürünüyle topraksa, insan da duyarlığıyle insandır. Cahit Sıtkı yeni bir duyarlık yaratıcısı olmuştur şiirimizde. Gökyüzünün başka renginin de olduğunu, taşın sertliğini o göstermiştir. İnsanın dışsal değişiminden çok içsel değişiminin büyüklüğüne o çekmiştir ilgiyi. «Ömrümde Sükût», «Otuz Beş Yaş», «Düşten Güzel» ve «Sonrası»nda toplanan şiirleri tek bir şiir gibidir. Özellikle insandaki ikilemi, duygusal dalgalanmayı, insanın iç gerçeğiyle dış ,gerçeği arasındaki uyumu (ya da uyumsuzluğu), insanın evrensel anlamdaki varlığını, karamsarlık yaşama sevinci arasındaki gelgitleri duyurması yönünden. Bütün bunlar, ozanın yarattığı o büyük insan sevgisinde odaklaşmaktadır. Mahşer günü, sesimizi duyar duymaz ortalığa düşmüş bizi ararken görürsek Cahit Sıtkı'yı, hiç şaşmayalım.

⊙

ARKADAŞLARININ ANILARINDAN CAHİT SITKI TARANCI

Sabahattin Kudret AKSAL

Öyle günler vardır ki bizde onlardan belirgin çizgileriyle resimler kalır. Denilebilir ki, o resimler sadece çizgiler de değildir, yansıttıkları zamanın renklerini, kokularını, seslerini de korurlar. Cahit Sıtkı'yı tanıdığım akşamdan da usumda böyle bir resim kaldı, hiç de solmadı. Bunun bir nedeni, belki de, o resmin benim çocukluk günlerimin geçtiği görünümleri kapsamasıydı. Çocukluğumuzun mahallelerini, sokaklarını, o gün için çok olağan buluruz, ama uzun bir zaman geçtikten sonra görürüz ki onlar masalsı bir kimliğe bürünüvermişlerdir. Şimdi uzaktan bakıyorum da, Cahit Sıtkı'yı ilk gördüğüm 1938 ilkyazının bir akşamında Beşiktaş çarşısı bana öyle görünüyor. O gecenin Beşiktaş çarşı meydanından bende kalan izlenim yoğun bir aydınlıktır. Balıkçıların, manavların, sebze ve meyve tezgâhlarının kümelendiği çarşı meydanı, loş köşelerden, sokak aralarından bakılınca bol ışıklı bir tiyatro sahnesi gibiydi. Kuşkusuz bu aydınlık ne sokak lambalarıyla, ne de vitrinlerden yansıyan ışıklarla sağlanmıştı. Satıcılar, dükkânlarının önünde, tezgâhlarında yaktıkları sayısız mumla, karpit lambalarıyla çarşının gecesini gündüze çevirmişlerdi. Bir de oracıkta, kapısıyla camları açık, dar,

uzun bir meyhane. Dışarıya, sokağın ortasına dek insanın içini bayıltan bir anason kokusu vuruyordu. Uzaktan vuran anason kokusunu çocukluğumdan beri sevmiştim. Rakıların baygın kokusu on metre öteden duyulurdu. Rakılar daha bozulmamıştı. Daha sonra, bir bozulma döneminin başladığını Oktay Akbal bir kitabının adıyla ne güzel vurgulayacaktı: Önce Ekmekler Bozuldu.

Meyhanenin önünde duran Cahit Sıtkı'yı hemen tanıdım. Üstünde bir pardesü vardı, yakasına da bir papatya iliştirmişti. O gün Cumhuriyet'te Papatya adlı bir öyküsü yayınlanmıştı. Benim hısımım, onun da Mülkiye'den sınıf arkadaşı olan ortak bir tanıdığımız bizi tanıştırdı. O, ünü günden güne yayılan genç bir ozan, bense sadece bir şiir okuruydum. Şiir yayınlamaya yeni yeni hazırlanıyor, özeniyordum. Nitekim birkaç ay sonra da ilk şiirim onun aracılığıyla yayınlanacaktı. O gece Cahit Sıtkı'yla kırk yılın tanışığıymışız gibi söze girdik. Zaman geçtikçe, yeni tanıdığı genç ozanlara gösterdiğini saptadığım yakın ilgiyi gördüm. Konuşmamızdan anımsadığım, şiirde yoğun bir anlatımın, dizeyi düzgün söylemenin üstünde durduğuydu. Sözü döndürüyor dolaştırıyor, bu kavramlara getiriyordu. Dize, sözcüklerin sıkıştırılmış bir düzeni olmalı bir solukta söylenmeli, diyordu. Orhan Veli'nin, Melih Cevdet'in, Oktay Rifat'ın ölçüsüz uyaksız, imgeden arınmış, yalın bir anlatıma yönelmiş şiirleri yeni bir aşamaydı şiirimiz için, ne düşündüğünü öğrenmek istedim. O şiirleri ilginç buluyordu ama benimsediği birimlere uymadığını saklamıyordu. Kısa bir süre sonra bu ozanları çok seveceği de bir gerçektir. Cahit Sıtkı için o yıllarda biçim, ölçünün uyağın sınırlamasıyla vardı. Ondokuzuncu yüzyılın Fransız şiiriyle kişiliğimi oluşturmuştu. Aradan birkaç yıl geçince, o da ölçüsüz uyaksız yeni bir anlatımı şiirinde denemek istedi. Ama bu denemeden kazançlı çıktığını da söyleyemem. Diyebilirim ki Cahit Sıtkı ölçüyle uyağın yasağından yararlanarak duygusallığını önleyebilen, ancak bu yasaklarla yoğun dizeye ulaşabilen ozanlardandı. Bu yargıyı bir kınama sözü gibi anlamamak gerektiğini, ozanın kendine özgü bir tutumunu belirtmekten başka bir anlama gelmediğini eklemek isterim. Kendisi de bunu anlamış olmalı ki, bir serüvenlik zamandan sonra, şiirini ölçüyle uyağın sınırlarının ardına çekti. Gerçekten de öyle, Cahit Sıtkı'yı ölçülü uyaklı şiirleriyle düşünmek gerekir. Şimdi, aradan bunca zaman geçtikten sonra, en özgün, en yoğun, alışılmış duyarlıkların uzağında kalan, güçlükleri yenmeyi en çok denemiş şiirleri hangileridir diye dü-

şünüyorum? Şiirimizden seçmeler yapsaydım ondan hangi şiirleri alırdım? Söyleyeyim: Sanatkârın Ölümü, Allahı Ararken, Şubat Günü, Gençlik Böyledir İşte, Serenad, Nedim'e Dair, Mezarlık adlı şiirleri olurdu.

Ayrılırken, «Avni Atasoy'u tanıyor musun?» diye sordu. «O da Beşiktaş'da oturuyor. Hikâyeci.» Avni Atasoy'u tanıyordum ama hikâye yazdığını bilmiyordum. Bize bir aşırı sokakta oturuyordu. Bildiğim sadece, serkeşçe bir çocuk olduğu ve öğrenimini yarıda bıraktığıydı. Sonra Serseri adlı bir öykü kitabı çıkardı. Çok erken, birkaç yıl sonra da öldü. İki üç gün sonra, bir pazar sabahı, Avni bana o gün Vişnezade parkında Cahit Sıtkı'yla buluşacaklarını, benim de gelmemi istediklerini söyledi. Öğleden sonra üçümüz buluştuk. Çok ılık bir nisan günüydü. Ara sokaklardan Ihlamur yoluna indik. Dikilitaş, Mecidiyeköyü'nün Beşiktaş'a bakan arka sırtları fulya tarlası ve dutluklardı. Pazar günleri, ilkyazda, buralarda gezmeye çıkılırdı. Eski İstanbul'un küçük, tahta evlerinin sıralandığı sokaklardan geçtik. İki üç ev arayla gene büyük bahçeler vardı. O sokakların apartmanlarla dolduğunu görmek için en azından daha yirmi beş yıl beklemek gerekiyordu. Yangın yerleri bile biraz salkım, erguvan kokardı. Dikilitaş'a, fulya tarlasına, dutluklara doğru yöneldik. Ağır, basınçlı hava üçümüzü de yormuştu. Dönüşte bizim eve geldik, oturduk. Söz, o gün nerden açılırsa açılsın, şiirde düğümlendi. O güne dek, kısa bir süre için okulda öğretmenim olan ve sık sık ders dışı, edebiyat üstüne sorular sorup yanıtlar aldığım, bir öğrenci özlemiyle küçücük tartışmalara girdiğim Ahmet Hamdi Tanpınar'ı bir yana bırakırsanız, bir ozanla konuşmamıştım. Cahit Sıtkı da genç kuşağın önde gelen adlarından biriydi. Hangi ozanları beğendiğini merak ediyordum. Sordum. Düşünmeden Ahmet Muhip'in adını söyledi. Sonra, tümcesine bizim arkadaşlardan da diye başlayarak bir iki ad daha saydıysa da o anımsamaların, bir dostluk yansıması olduğunu sezdim. Ahmet Muhip'in «*Vakit Dar Olsa Gerek*» adlı şiirini okudu. O şiiri bilmiyordum, çok sevdim. «*Daha eskilerden de, Ahmet Haşim, elbette Yahya Kemal.*» dedi. Yahya Kemal'in adını duymak beni şaşırttı. On sekiz yaşındaydım. Şiirin sadece yeni imgeler, gerçeğin değiştirilmiş bir düzeninin yansıması, önerilen yeni dünyalar, belki de ne adına olursa olsun yenilik ardında koşmak olduğunu sanıyordum. Biçim benim için bir kavram değil, bir sezgi, bir sağduyuydu. Yahya Kemal'in şiiriyse olağan bir gerçeğe yaslıydı. Şiirimizin yüzyıllarından bu yana süzdüğü, yenileştirerek sün-

duğu sesi duyamıyordum. Düşüncemi Cahit Sıtkı'ya söyledim. Cahit Sıtkı biçim kavramına erken ulaşmış bir ozandı. Bana Yahya Kemal'in şiirinin biçim yetkinliğinden söz etti. Böylece zaman yitirmeden benim usumda da biçim kavramının bir soru olarak belirmesine, kendi kendime bu soruya yanıtlar aramama yardım etti. Şiirin bir sorununu çözebilmek için çoğu kez soyutlama yetmiyor, kendi şiirimizden bir örnek gerekiyor. Cahit Sıtkı'nın uyarısıyla Yahya Kemal gerçeğini anladım, Yahya Kemal'le de biçim kavramı somutluğa kavuştu.

Her ozanın şiirinin kendine özgü nitelikleri vardır. Şimdi Cahit Sıtkı'nın şiirinin niteliklerinden en belirgininin hangisi olduğunu düşünsem ne diyebilirim? Öyle sanıyorum ki, önce, o şiirin doğanın gerçeğiyle uyumlu olduğunu, bu nedenle mantığın düzenini koruduğunu söylemek gerekir. Gerçeğe büyük bir duyarlıkla öykünür, böyle olduğu için de okurunu şaşırtmaz. Ahmet Haşim'le başlayan bizim yenilikçi şiirimizde bu türden bir ozan ya yoktur, ya da çok azdır. Ama Batı'da da, bizde de, özellikle yenilenme döneminde, şiirin okurunu şaşırtması, sarsması diyelim dilerseniz, ondan beklenen bir nitelik değil midir? Cahit Sıtkı'nın şiirinin gene de şaşırtıcı bir niteliği vardır. Bence o, başarıya en çok ulaştığı şiirlerinde, yukarda adlarını saydığım, şimdi adlarını anımsayamadığım kimi şiirlerinde erdiği yetkinliktir.

FAZIL HÜSNÜ DAĞLARCA

Cahit Sıtkı Tarancı'yla, Cumhuriyet gazetesinde, Peyami Safa'nın odasında tanıştım. Peyami Safa, o sıralarda «Kültür Haftası» adlı bir dergi çıkarıyordu. Dergiye şiir vermek üzere gittiğim bir cumartesi günü resimlerindeki Cahit Sıtkı'yı koltukta oturur buldum. Birkaç dakika sonra birbirimize kardeş gibi ısınmıştık. Peyami Safa'nın odasından birlikte çıktık.

Cahit Sıtkı'yı sık sık eski evlerinde görmeye gider, tek başına oturur bulurdum. Yine bir gün Nektar'da (Beyoğlu'nda, Balıkpazarı sokağına girerken sağda, şimdi ayakkabı mağazası olan yer) caddeye bakan bir pencerenin önünde otururken gördüm, yanına gittim. Bir iki mezeyle yarım şişesini içiyordu. Önünde, dört santim eninde uzunca bir kâğıt parçası vardı. Yazdığı dizeleri okudu. Birlikte içmeye başladık. Cahit, şiir yazmak için yer seçmezdi. Orada da çalışmalarını sürdürüyor, arada bir önündeki kâğıdı alarak bir sözcüğü ya

da bir dizeyi değiştiriyordu. Şiir yazarken en çok dilin geleneksel sağlığını gözettiğini seziyordum. Bir sözcüğün bunca yıldan beri nerelerde kullanıldığını, nasıl kullanıldığını araştırıyor, o dil esenliğini bulmak istiyordu.

Bence, Cahit Sıtkı'nın şiirdeki gerçek başarısı budur. Belki otuz içkievinde, onun yukarda anlattığım biçimde şiir yazdığını görmüşümdür.

Ölümünün 20. yıldönümünde, rahmetli kardeşimi sevgiyle anarım.

MEHMET KEMAL

Ankara'da Ulus'un yavrusu sayılan bir «Akşam Haberleri» gazetesi çıkardı. O günlerin parasıyla sanıyorum ya bir kuruşa, ya iki kuruşa satılırdı. Dairede işini bitiren Cahit Sıtkı Tarancı, Posta caddesindeki meyhaneye gelirken bu gazeteden bir tane alır, önce haberleri okur, sonra bilmeceyi çözümlerdi. Pencereye yakın köşeye bakanlar Cahit Sıtkı'yı önünde kadehi bu gazete ile başbaşa görürlerdi.

Hüseyin Şahsuvar, İstanbul'un tanınmış bir gazetecisiydi. Askerlik dolayısıyla yolu Ankara'ya düşmüştü. Bir yandan askerliğini yaparken, bir yandan da bu «Akşam Haberleri» gazetesinde çalışıyordu. Cahit Sıtkı'yla dost olmuşlar, akşamları birlikte demleniyorlardı.

Cahit Sıtkı, kendisini usta bir bilmece çözümcüsü sayıyor ya, Hüseyin Şahsuvar'la, gazetedeki bilmeceyi sen mi erken çözeceksin, ben mi erken çözeceğim diye bahse tutuşuyorlar. Bilmeceyi geç çözen, erken çözene bir duble içki ısmarlayacak... Her gün bu bahis sürdürülüyor. Her seferinde de Hüseyin Şehsuvar kazanıyor, Cahit'in her akşam bir kadeh içkisini içiyor.

Günlerden bir gün Cahit Sıtkı, Akşam Haberleri gazetesinde çalışan bir arkadaşa dert yanıyor.

«Yahu», diyor. «Şehsuvar'la bahse tutuşuyoruz. Her seferinde o kazanıyor. Ben de bilmece ustasıyım ama, Şehsuvar kadar olamadım.»

Gazeteci arkadaş gülüyor.

«Ne gülüyorsun?» diye soruyor Cahit.

«Gülüyorum» diyor. «O bilmeceleri kim yapıyor, biliyor musun?»

«Bilmiyorum.»

«Hüseyin Şehsuvar yapıyor.»

Cahit donakalıyor.

CAHİT KÜLEBİ

Cahit Sıtkı'yle 1945 yazında birkaç gün için Ankara'ya gelişimde tanıştım. Birkaç ay sonra da Ankara'ya temelli geldim. Bir süre yalnız yaşadığımdan geceleri çıkma olanağım vardı. Bu durum o günün sanatçıları çevresine girmemi oldukça kolaylaştırdı. Kaldı ki, Ankara'ya gelmek isteyişimin başlıca nedeni çoğunu uzaktan izlemek zorunda kaldığım sanatçı arkadaşlarla daha yakın olma hevesiydi.

O sırada en etkili dostluk çemberini oluşturan Orhan Veli, Cahit Sıtkı, Şahap Sıtkı, Necati Cumalı — başlangıçta alttan alta küçük bir direnme göstermekle birlikte — kısa sürede beni aralarına almış oldular. Hepsinin de şiirlerimi sevmeleri, ilgilerini bizlerden esirgemeyen Sabahattin Eyuboğlu ile Sayın Nahit Fıratlı'nın her zaman kapılarının çemberimize açık olması da bu dost oluşun güçlenişinde etki yaptı.

Kimilerimizle daha da yakından ilişkili olmakla birlikte, her zaman aramızda bulunmayan Oktay Rifat, Ahmet Muhip, Melih Cevdet ve daha sonraki arkadaşlar da bu çembere katılırlardı. Erol ve Dora Güneylerin, Bayan Roji Szabo'nun, Hikmet Birant ile Kadri Yörükoğlu'nun da ayrı bir yeri vardı. Ataç ise, her yerde hazır ve nazırdı.

Bir de, yalnızca Yeşil Fıçı'da, Şükran'da, Kürt Mehmet'te, oraların sürekli olarak «mihmanı» olan ve her gidişimizde karşılaştığımız dostlar vardı. Bunların başında iri kıyım gövdeleri, pos bıyıkları ve babacan davranışlarıyla birbirlerine çok benzeyen Fahir (şimdiki ressam Aksoy) ile soyadını bilmediğim Rıza, Galatasaray'dan Cahit'le arkadaş olan şimdi adını unuttuğum Verlaine burunlu biri, gece yarısına doğru uğrayıp merhaba diyen Şinasi (Nahit Berker) ve bir iki yıl sonra yakından tanıyıp dost olduğum Mehmet Kemal ile Salim Şengil anımsadığım arkadaşlar.

Cahit ile Oktay, Paris'ten ve savaş yıllarından gelme bir bağlantıyla birbirlerini çok severlerdi. Necati Cumalı ile ise bir süre aynı odada kalmıştı.

Cahit Sıtkı, dış görünüşüyle her zaman iyimser ve neşeli, dokunmayıcı biçimde şakacı ve herkes için iyilikseverdi. Ufak tefek, zayıftı. Bir uzak doğuluya benzeyen yüzü her zaman çok temiz ve güzeldi. Oldukça «harâbati» olan böyle birinin o denli temiz oluşuna gerçekten şaşardım. Peyami Safa'da ve onun hayranlarında da görüldüğü üzere Fransızca deyimler kullanmaktan hoşlanır, içkiyi sanki ilâçmış gibi

her derde deva sayardı. Örneğin ben zayıftım. Bunun her akşam içmeyişimden ileri geldiğini söylerdi. Genellikle herkes yeni şiirlerini birbirlerine okurdu. Gerekli gördüğü ya da kendi şiir tutumuna uymayan noktaları belirtmekle birlikte, özellikle, kendini henüz kabul ettirmemişlerin her yazdıklarını beğenirdi. Bunun çok iyi yürekli oluşundan ileri geldiğini sanıyorum. Kendisinin dergide çıkmış bir şiirinden söz edersem, (belki de bu yönde bana güvensizdi) «Adaş» hiç olmazsa bir mısraını söyle» diye üstelerdi. Birimiz şiirini okursa, ya da bir öyküden söz edilirse, ince bir espriyle karşılardı. Örneğin, «Mehmet Ali» şiirimi sık sık okuturlardı. Şiirin sonu şöyle bitiyor:

«Zeytinyağı ve ekmek kadar
Kıttu hürriyet memlekette,
Büyüdüğü zaman akranları Mehmet Ali'nin,
Her şey bol olur elbette«.

Şiiri bititrirken Cahit'in ne diyeceğini bilirdim. «Elbette adaş!», diye bağırırdı, «Elbette!»..

Herkesin bir tür şiir okuyuşu vardı. Orhan'ın şiirleri insanın utanıp sıkılmadan okuyacağı türden olduğu kadar, kendisi de bunları ağır ağır şiirselliğe kaçmadan, küçük bir alaycı bakışla ve o güzel sesiyle okurdu. Yeri düşmüşken belirteyim ki, Orhan Veli, şiirlerinde ve düzyazılarında vermeye çalıştığı izlenimin tam tersine, tanıdığım insanların en düzenlisi, akıllısı ve kibarıydı. Necati, gözlerini yumarak okurdu. İçimizde en gencimiz oydu. Cahit ona «macuncu!» demekten hoşlanırdı. Ben bir «marifet» işlemiş gibi sırıtarak okuduğumdan, arkadaşlar, «Külebi, ölümden söz ederken bile gülüyor» derlerdi. Ya Cahit nasıl okurdu: Dili o denli seven, kimi sözcükleri dua gibi yineleyen Cahit, bugün anımsadığıma göre, okurken abartmazdı. Ama, ibadet eder gibi belli belirsiz bir duygulanma ile ve her zaman üstüne basa basa okurdu. Ne duygusaldı, ne gülünç.

Cahit'le anılarımız bunlardan ibaret değil elbette. Ne var ki, Oktay Rifat ve Necati Cumalı'nın anıları oranında zengin de değil sanırım. Çok iyi kalpli, cömert ve neşeliydi. Hiç kimseyle dargın olduğunu, hattâ olabileceğini sanmıyorum. Her zaman parasızdı, ama kendi çevresinde onurlu ve iyi yaşardı. Şiirlerinde kötümser, yaşamında iyimserdi. Bekârlığın yoksunluğunda temiz giyinir, eli yüzü temiz gezerdi. Meyhanelerin onun için iş yerinden daha ciddiye alınır olduğu kanısındayım.

Atatürk Bulvarında bir odada oturduğu sırada bir gece, Orhan, Necati ve ben Ulus'tan, Zafer Meydanı'na dek yürüdük. Orhan herkesi çağırıyor, duvar diplerine «çelenk» yapalım diye.. Ben çekiniyorum. Orhan bir 35'lik rakı daha aldı. Cahit ev sahibinden korkuyor. Üstelik de eli titrediği için kapıyı açamıyor. Birimiz açacak olduk, ama Orhan «Ne diye kapalı yere gidiyoruz, gelin şurada parkta içelim» dedi. O sıradaki koşullarda daha fazla gecikmeyeceğimden ben gittim. Onlar çektiler yine kafaları.

Necati ile bir odada kaldıkları sırada, bir pazar sabahı gittim. Necati hem gülüyor, hem üzülüyor. Cahit gece eve gelirken bir taksiye binmiş, inerken bakmış parası çıkışmıyor. Kolundan Zenith altın saatini çıkarıp şoföre vermiş, «Bunu getir, paranı al» diye. Bekledi, durdu. Biraz utangaç, bir parça şaşkındı, ama, fazla aldırdığı da yoktu.

Evlenmeye, çoluk çocuk sahibi olmaya çok özenirdi. İkinci çocuğum olacakken, «Adaş» dedi. «Kız olursa adını ben koyayım, ister misin?» Çok sevindim. Heyecanla bekledik. Oğlan oldu. Telefon edince inanmadı. «Ne koyacaktın?» dedim. Bütün zorlamalarıma karşın söylemedi. «Kendi kızım için saklıyorum» dedi. Bilindiği gibi evlendi ama, çocuğunu göremedi.

Cahit'in evlenme öyküsü hazindi. Bir bayana vurgun. Evlenmek istiyor. Ne var ki, kızın babası da vezinsiz şiirler yazan, bu nedenle de «solcu» (!) olması gereken birine kız vermek istemiyor. Ataç'ın yardımıyle o sıradaki Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri, Emniyet Genel Müdürü Halûk Nihat Pepeyi'den Cahit'in «solcu» olmadığını açıklamasını rica ediyor. Kızın babasına haber veriliyor. Adam gelmiyor, «Gelsin, söylesinler» yanıtını gönderiyor. Emniyet Genel Müdürü ise, «Ben adamın ayağına nasıl giderim» diye gitmemekte direniyor. Sonunda işi hallettiler. Cahit evlendi. İçkiye de tövbe etti.

Bir cumartesi, o gençlik günlerinde son mekânımız olan Buket'in bahçesinde oturuyordum. Baktım, Cahit geliyor. Masaya oturdu. Bir kadeh içti. Bir de 35'lik Yeni Rakı getirtti. Her zamanki alışkanlığınca, hesap pusulasını özenle imzaladı. Gitti. Haftada bir içecekmiş.

Cahit'le ilk karşılaşmamızda «Otuz Beş Yaş» şiirini CHP şiir yarışması için yazıyordu. O sırada, Ahmet Muhip'in «Ağrı»yı yine bu amaçla hazırlarken bana karşı tutumu, benim yarışmaya girmekten ürküşüm, bunlar ayrı bir konu. Yalnız,

Muhip özenerek yazdığı o şiiriyle yarışmaya katılmadı. Cahit ise, her dizesini ayrı ayrı bildiğimiz şiirini tamamlayarak yarışmaya girdi ve birincilik ödülünü aldı. Bugün düşünüyorum da, 59 yaşımda olduğuma bakıyor ve 35 yaşındaki Cahit'ten bir bakıma utanıyorum. Ne kadar genç ölmüş, oysa ki, o şiirde hep yaşlılıktan söz etmiş ve öbür şiirlerinde sürekli olarak yineleyişinin tersine yetmiş yıl yaşayacağını ummuştu.

HALDUN TANER

Cahit Sıtkı, Galatasaray'da bizden dört beş sınıf yukardaydı. Rahmetli Vedat Dicleli akrabası oluyordu. Alt sınıflara onu görmeye gelirdi. Biz de o zaman kendisini görürdük. Okulun, Yaşar Nabi, Ziya Osman Saba ile birlikte dergilerde şiirleri basılan üç isminden biriydi. Ufacık tefecik, zarif, çok efendi bir hali vardı. Hani teneffüste ayağına bir top çarpsa, çamurlanmasın diye ayağının ucuyla dokunan tipler vardır ya, onlardandı. Spor mipor yapmazdı. Tertemiz giyinirdi. Küçücük zarif ayakları ve hep boyalı iskarpinleri vardı. Gel zaman git zaman, Diyarbakırlı Cahit, Türkiye'nin en ünlü şairlerinden biri oldu. CHP'nin mi başka resmi bir kuruluşun mu, şimdi hatırlamıyorum, açtığı bir şiir yarışmasında onun «Otuz Beş Yaş» şiiri birinciliği kazanmıştı. Yıl sanırım, 1940'lar hanesinde idi. Cahit Sıtkı o tarihten sonra dillerden düşmedi. Hele «Otuz Beş Yaş» şiiri edebiyat dışı bir yaygınlığa bile erişti. Ankara'da oturduğu, yine o alçakgönüllü çelebi kişiliğini sürdürdüğü, kendini içkiye kaptırdığı duyuluyordu. Bu içki merakı, sanırım, onun aşırı duygululuğunu biraz frenlemek, uyuşturmak için başvurduğu bir araç olacaktı. Rakı masası uzmanları, Cahit Sıtkı'nın çok içemediğini, iki üç kadehten sonra bazen masanın kenarına yığıldığını anlatırlardı.

Kısa ömrü boyunca Türkçenin tadını çıkaran, akıllarda kalan güzel şiirler yazdı. Cumhuriyet gazetesinde hikâyeleri de çıktı. Rainer Maria Rilke'yi ansındıran bir inceklikte ve duygulukta idi bunlar. Hele çirkin, çok çirkin bir kızla flörtünü yansıtan, çirkinliğin şiirini çıkaran nefis bir hikâyesi vardı ki, bakın aradan otuz yıl geçtiği ve arada hiç okumadığım halde, bugün bile net olarak hatırlıyorum. Müstesna incelikte, bütünüyle kendini şiire adamış bir insandı. İnsan onun hesap yaptığına, günlük alelâde şeyler konuştuğuna inanamazdı. Belki de bunlardan çok uzaktı. En yakın ruhdaşı ve kafadaşı, Ziya Osman Saba idi. Bir keresinde onunla

bahse girip Galatasaray Lisesi'nin arkasındaki yardan mahalle çocukları gibi aşağı inip yukarı çıkmış, bu tehlikeli serüven sırasında zavallı Ziya Osman'ı heyecandan öldürecek durumlara sokmuştu. Yaşamının tek yaramazlığı belki de bu olmuştur. Yıllar sonra Cahit Sıtkı hastalandı, boğazına bir felç geldi. Her şeyi anlıyor ama konuşamıyordu. Türkiye'de uzun tedaviler fayda vermedi, o zaman DP'nin hatırlı şeflerinden ve galiba Çalışma Bakanı bulunan Samet Ağaoğlu hemen harekete geçti. Politika dağdağası içinde bile sanatçılığını, sanat adamları ile yakınlığını kaybetmeyen Ağaoğlu, talihsiz şaire elini uzattı. Onu devlet kanalıyla Viyana'ya tedaviye gönderilmesini sağladı. O yıllar Viyana'da bulunuyordum. Sefaret başkâtibi şimdiki Pekin Büyükelçimiz Adnan Bulak'ın Cahit Sıtkı ile iki ortak yanı vardı. O da Galatasaraylıydı. O da şairdi. Bunun dışında da her Türk aydını gibi Cahit Sıtkı'nın şiirlerine hayrandı, saygısı vardı. Bu saygı, sevgi ve vefa ile Cahit Sıtkı klinikte kaldığı sürece bir kardeşi gibi onunla ilgilendi, ziyaretinde, saygısında kusur etmedi. Cahit Sıtkı başlangıçta ufak bir umut verdi ise de, orada da iyileşemedi. Viyana'da vefat etti. Cenazesini hava alanından Adnan Bulak'la birlikte uğurladık. Uçağı havalandı. O zaman Varlık'a yazdığım bir yazıyı, «Uçağın arkasından uzun uzun gözden kaybolunca kadar baktık, o uçak hiç yere inmesin istiyorduk» diye bitirmiştim.

İşte, bugün, bir çırpına ansıyıp söyleyebileceklerim bu kadar.

(Milliyet Sanat Dergisi - 8 Ekim)

⊙

ANILARIMIN CAHİT'İ

Vedat GÜNYOL

1922 yılı, çok, ama çok gerilerde kaldı. Diyarbakır'da, Dağkapısı'nda, Dicle'nin durmadan akan, zaman zaman taşkın, bulanık, zaman zaman duru dupduru süzülen sularına bakıyordu yüksekçe bir yerden, iki katlı, geniş bahçeli lise binası. Lisenin ilkokul bölümünde, son sınıftaydım. İstanbul'dan, Erenköy ilkokulundan kopup gelmiştim buraya. Babam, Diyarbakır ilçelerinden Silvan'da görevliydi kaymakam olarak. Beni Diyarbakır'da alıkoymuştu Ömer Dayım, anneannemle birlikte.

Lisenin ilkokul son sınıfı iki şubeli olmalıydı. Sınıfımız hayli kalabalıktı. İki yakın arkadaşım vardı: Biri, bir subay oğlu Kâzım, öbürü, bir doktor oğlu Kenan. Kâzım sıra arkadaşım, Kenan'da gönül yoldaşımdı. Okul saatleri dışında, Kenan'la sürerdi arkadaşlığım. Kâzım, sırada buluşup sırada ayrıldığım, iyi huylu, ama asker çocuklarına özgü bir üstten bakma, bir kendine aşırı güven besleme tarafları ile, okul dışına taşırtmazdı yakınlığını.

Cuma günleri, Kur'an dersinden sonra, mescit binasının önündeki musluklarda abdest almaya götürürlerdi bizi cumbur cemaat. Sonra mescide girer, namaza dururduk. İtmeli kakmalı, hocanın gözünden uzakta, çocuk saflığıyla gülmeli gülüşmeli, yatıp kalkmalı geçerdi, namazı, vaazı içeren kısacık zaman dilimi.

Cahit Pirinççi'lerdendi, ben de Cemilpaşalardan. Kız alıp verme, baba, dayı, amca görüşmelerinde, bir yakınlık, bir akrabalık kurulmuş olmalıydı, arada. Cahit benim sınıfımda mıydı, pek ansamıyorum. Onunla, bikaç kez, bahçede buluşup konuştuğumuzu ansıyorum sadece. Sonradan, 1934-1935'lerde, Beşiktaş'taki evimizde bir gün kapımızı çalıp, bir uzak akraba, ama bir yakın dost sıcaklığıyla karşıma çıktığında, uzaklarda kalmış, çocuk belleklerimizde yer almış o sayılı günleri tazeledik, kılı kılına birbirini tutan ayrıntılarında.

Cahit'le dostluğumuz, Beşiktaş, Yıldız sırtlarındaki evimizde, haftanın en az üç akşamında, yemek öncesi yemek sonrası saatlerinde pekişti. Cahit, o zaman, Yıldız'daki Siyasal Bilgiler Okulunda okuyordu. Şair yaradılışı, sıkıya gelmiyen, ezbere, ezberciliğe kafa tutan, asık suratlı, kara cüppeli, kara kitaplı öğreticilerden çekmediği kalmamış bir genç adamdı. Şimdilerin «Siyasal Bilgiler Fakültesi» olan Mülkiye Mektebi'nde okuyordu. Okul Yıldız'daydı. Dört yıl süren ağır aksak, kör topal, engelli zorlamalı bir öğrenciliğin sonlarına varmış, ama İdare Hukuku denilen o yenip yutulmaz, asık suratlı dersin çıkmazında açmazında zınk diye kala kalmıştı. Dersin hocası Sıddık Sami'ydi, notu kıt, hoşgörüsü hepten yok, sanatla ilgisi, şiire kapısı kapalı bir insan, bir bilgin. Aşılmaz bir engel, bir karakancalos olup çıkmıştı Cahit'in karşısına. Sınav üstüne sınav, sıfıra sıfır elde var sıfırdı sonuç. Kendini veremiyordu Cahit o derse bir türlü. Verebilse, işten miydi onun gibi aydınlıklarla dolu bir kafa için sınavı geçmek? Neyse, baktı olmayacak, ayrıldı okuldan eski deyimiyle, bir ders yüzünden «terk-i tahsil» etti, varlıklı bir babanın,

bir anda paradan puldan, yardımdan, ilgiden uzak düşüvermiş, varlıksız desteksiz bir evlâdı olarak.

Yıldız'daki evimizin kapısını çaldığı günler (ki, 1934 yılı olmalıydı), daha, baba desteğinin, ağır aksak da olsa, sürüp gittiği, sınav ürkütüsünün düşlerine girip uykularını kaçırdığı, umutlu umutsuz günlerdi. İlk şiir kitabı Ömrümde Sükût'u, ürke, sıkıla uzattığında «Vedat Bey kardeşim» diye sesleniyordu bana. Yıllar sonra, «kardeşim Vedat Günyol», sevgili Vedatcığım'a dönüştü, karşılıklı sevgi ve saygımızın gelişiminde.

O günlerde ben, Hukuk Fakültesine daha yeni girmiştim. Cahit'se, üç yıllık yüksek öğrenim öğrencisiydi. Ben, oniki sınıflık Fransız okulunda, hazırlık sınıflarında yitirdiğim (aslında kazandığım) iki üç yıllık bir gecikmenin sancısında, aşağılardan bakıyordum. Cahit'e, ulaşılmaz bir insan gözüyle. Cahit'se, Fransız okulundan ayrılan Galatasaray'a girmiş hazırlık döneminin zaman kaybını kapatmıştı.

Ama, onun alçak gönüllü, sevecen tutumunda, hele hele Baudelaire'e olan ortak tutkumuzda, silinivermişti, öğrenim durumumuzun üstlüğü, altlığı. Kimi zaman, elinde Baudelaire'in Elem Çiçekleri ile çıkagelir, akşam havalarında fırdönen seslerde kokularda, çocuk tenleri gibi yumuşaklıklarda içlenir duygulanırdık. Kimi zaman, Yahya Kemal'den dizeler okur, onda bulduğu yetkinlikleri bana aşılamak isterdi. Kimi zaman da, Yunus Emre'nin arı duru dilinde, iç dünyasına çekerdi beni. Ona göre, şairliğin ilk koşuluydu derin bir iç dünyası olmak.

Sonra sonra, Cahit daha seyrek görünür olmaya başladı. Yıl 1936'lara ulaşmıştı. Kimi zaman evin zilini çalar, içeri girmek istemez, beni alıp, biraz ötelerdeki kahveye götürürdü. Evimiz Abbasağa yokuşunun başındaydı. Sonradan, bu Abbasağa, bir şiirinde Abbas adını alıvermişti, bir sihirbaz, mesafeye zamana hükmeden bir görünmez güç oluvermişti, Beşiktaş'tan ilk sevgiliyi getirmesi istenen.

Cahit'in ölümünden sonra öğreniyordum o da, bir rastlantıyla, Şahap Sıtkı'ya bir içki sofrasında döktüğü içinin temiz derinliklerinde yatan o ilk sevgili'nin kız kardeşim olduğunu.

Kendi içinde başlayıp, orada gizliden gizliye beslenen, karşılık bulamamak korkusuyla o temiz içinin derinlerinde yıllar yılı sakladığı bir umutsuz, bir umarsız sevgiydi Abbas şiirini ona yazdırtan. Ne bana, ne kızkardeşime, ne şuna, ne buna sezdirmemişti bu temiz sevgiyi. Onu içinde beslemiş

beslemiş, sonra bir kurtuluş yolu olarak Abbas şiirini patlatıvermişti. Bize olan büyük saygısı, hele kızkardeşime olan saygısı, duyulursa mahvolurum, yüzüme bakmazlar, bir daha semtlerine uğrıyamam kaygısında, kapımızı daha seyrek çalar olmuştu.

Buna bir türlü anlam veremiyordum. Veremezdim de. Kız kardeşim dünyanın en temiz insanlarındandı. Bir ağabey gözüyle baktığı, bir kardeş yakınlığıyla karşıladığı, güler yüz gösterdiği (ki herkese gösterirdi) bir insanın böylesi bir tutkusu karşılık veremiyeceği için yıkımlara sürükliyebilirdi onu.

Yıl 1938. Aylardan temmuzdayız. Paristen yurda yeni dönmüşüm, yaz tatili için. Bir gün kapımız çalınıyor. Cahit karşımda. Beni, Abbasağa yokuşunun başındaki kahveye çağırıyor. Gidiyorum. Başı dertte Cahit'in. Fransa'ya gitme özlemleri içinde. Benden bilgi almak istiyor. Cahit, nicedir gazetelerde yazı yazarak, roman çevirerek geçimini sağlamakta. Paris'e nasıl atabilir kapağı, onun kaygısında. Yüreklendiriyorum onu. Darı darına bir yaşantıdan, kıtı kıtına bir yaşantayı atlamakta ne sakıncan olabilir, diyorum ona, Kendimi örnek veriyorum. Bir buçuk yıldır, babadan, kardeşten devşirme 48 lirayla Paris'te yaşadığımı, yaşayabildiğimi öğrenince, kararını veriyor. Bir gazeteye Paris mektupları yazarak, yola çıkabilecek durumda.

Bir iki ay sonra, Cahit'le Paris'te karşı karşıya geldik. Mutluydu. Aldatmamıştım kendini. Devlet hesabına okuyanların 110 lira aldıkları bir dönemde, 48 lirayla da, insan gibi yaşanabiliyordu, pekâlâ.

Haftada bir, Quartier Latin'de, Sürpik'in lokantasında buluşuyorduk. Zaman zaman, Oktay Rifat'ın da şenlendirdiği sofrada, Paris'te yaşamanın mutluluğunu paylaşıyoruz...

Cahit, çok içki içerdi, daha doğrusu içermiş. Sonradan öğrendim, Ankara'da, içki sofralarında, kafasını bulup, efendiliğin sınırını aşmadan, serserpeliğe ulaştı mı, masaların altına kayıp, kadın bacaklarının hoşgörüsünde uyuklarmış. Paris'teyken de, bir gece geç saatlerde kendini kaybetmiş, Saint-Germain kavşağında, polisin hoşgörülü kahkahaları karşısında, şeyini çıkarıp uluorta, elâlemin önünde sidik torbasını boşaltmış asfaltın üzerine. Ertesi sabah kendine geldiğinde, büyük bir utanç duygusuyla sarsılıp, yalavarmış eşine dostuna, ne olursunuz Vedat duymasın, diye. Öylesine bir saygıyla bağlıydık birbirimize.

Yıl 1939. Hitler yıldırılar yağdırmakta sağa sola. Savaş ha patladı ha patlayacak. Yurda dönüyorum apar topar.

Cahit'se kalıyor Paris'te, binbir serüvenden geçip, Fransa'nın güneyine kapağı atarak.

Aynı bölüğe düşmüşüz. O dönemde, lise çıkışlılarla üniversite çıkışlıları birarada. Bölüğün çavuşları, iri gövdeli, şişkin pazılı gençlerden oluşuyor. Hepsi de lise çıkışlı. Zart zurtlarından geçilmiyor. Eziyorlar biz üniversite çıkışlıları. Genel bir homurtu sonunda, aklı başında bir üsteğmenin girişimiyle liseliler saf dışı ediliyor ve çavuşluğa bizler getiriliyoruz. Dört çavuştan biri de ben kulunuz. Olacak şey mi? Nöbet saatlerinde, koca bölüğe sahip çıkacağım. Ben kendime sahip çıkmasını bilmezken nasıl becerebilirdim bu işi? Görev görevdir. Sarıldık dört elle, fire vermeden, bıyığın altını üstünü kollamaya çalışarak. Benim çavuşluğum asıl kime yaradı biliyor musunuz? Cahit'e. Cumartesi günleri Ankara'ya salıverilen öğrenciler soluğu meyhanelerde alıyorlardı. Akşam yoklamasında, bir kaçını ara ki bulasın. Cahit bu kaçakların başında geliyordu. Ne olursun Vedat, idare et beni diye yalvarmaz mı, elim ayağım tutuluyor, bir şey söyliyemez oluyordum. Öylesine seviyordum herifi.

Bir nöbetimde, geç saatlerde, nöbetçi subaya tekmil vermeye gidiyorum. Radyo başında oturmuş genç subay. Komutanım, bölük mevcudu tamam diyorum. Şöyle bir alaylı alaylı bakıyor yüzüme ve «eşşek herif, bana mı yutturuyorsun. Çek git» diyor, bir babacan hoşgörüyle. Ertesi sabah, yalvarıyorum Cahit'e, ne olursun bir daha geceleme dışarıda, diye. Para etmiyor. Seviyorum ya onu, o da seviyor ya beni, sürüp gidiyor bu böylece.

Üç yılı bulan bir askerlik görevinde, Cahit Edremit'te, ben Eskişehir'de, mektuplaşıyoruz birbirimizle. Basılmamış şiirlerini gönderiyor bana, beğenime sunarak. O nefis mektuplarından, ne yazık yalnız bir tanesi kalmış bende. O da şöyle:

«Sevgili Vedatçığım,

Birbirimizi görmlyeli nerdeyse bir buçuk sene olacak. Bu arada seni hatırlamak, muhabbet ve hasretle yadetmek için muhtelif vesileler zuhur etmedi değil, bilhassa Edremit'te bizim Abdurrahman Okumuş ile buluştuğumuz zamanlar. Fakat gelgelelim adresini bilmiyordum. Bereket versin bu yıl başında şeytana uyarak, — bazan şeytana uymak iyidir — İstanbul'a kaçtım, mesut bir tesadüf eseri olarak Melek Tiğrel'i — İhsan Beyin kızını — gördüm, senden konuştuk ve bu münasebetle Mersin Deniz Harpokulunda öğretmenlik yaptığını öğrenebildim. Senin hesabına sevindim doğrusu, zira Eskişe-

hir'de takım subaylığında bir hayli tatsiz vakalarla karşılaşmış olduğun kulağıma çalınmıştı. Herhalde bu yeni vazifenden, hiç değilse rahatlıktan yana memnunsundur.

YÜCEL bir nüsha çıktıktan sonra, tekrar görünmez oldu. Bana iki nüshası geldi, tabii senin himmetinle. Tam şiir yollamaya hazırlanıyordum ki, bizim Ziya Osman, Yücel'in kapanmış olduğunu bildirdi. Bu askerlik birçok güzel projelerimin tahakkukuna mani oluyor. Terhisi sabırsızlıkla beklediğimi anlıyorsundur. Benim askerliğim pek rahat geçiyor. Sahil Muhafaza taburunda emir subayıyım, Edremit'e pek yakın bir yerde. Okumak yazmak için bol vaktim var. Vaktimi hüsnü istimal ettiğimi söyliyebilirim. Kim bilir şimdi sen de ne istifadeli kitaplar okumakta ve ne olgun, güzel yazılar hazırlamaktasın? Mektubumu cevapsız bırakmıyacağına, sanat vadisindeki projelerinden beni haberdar edeceğine, yani dolayısiyle sevindireceğine emin olmak isterim. Hoş eminim ya! Son şiir tecrübelerim hakkında bir fikir edinmek için henüz neşredilmemiş birkaç yazımı sana yazmak zevkinden kendimi mahrum etmek istemiyorum, başını ağrıtmak pahasına bile olsa, zevkine güvendiğim bir arkadaşın fikirlerini öğrenmek beni aydınlattığı nisbette memnun edecek bir keyfiyettir.

Aklıma gelmişken söyliyeyim, Mersin'de benim teyzemin oğlu Abdülkadir İskenderoğlu vardır. Kendisi Singer kumpanyası müfettişlerindendir. Görüp tanışmak fırsatı zuhur ederse, selâmlarımı söylersin. Sizinkiler İstanbul'da mı? Zannedersem Sedat Samsun'da. Hepsine sıhhatler ve saadetler dilerim. Seni de muhabbetle kucaklar, mektubunu beklediğimi tekrarlarım canım kardeşim.

Cahit Sıtkı»

Cahit Sıtkı'yı 1950'lerden sonra bir daha göremez oldum. O Ankara'da, ben İstanbul'daydım. Sonra yurt dışına çıktım. 1953'lerde yurda döndüm. Bir yıl sonra Cahit hastalandı. İki yıl, yatağa saplı, gözleri fıldır fıldır, ağzı kenetli kala kaldı öylece. Kafasında oluşturduğu dizeleri içine göme göme, gözlerinde yaşlar, bağrında ateşler, çekip gitti bu dünyadan, hepimizin geçip gideceğimiz bu rezil, bu kahrolası, ama bu zor vazgeçilir dünyadan.

Cahit Sıtkı, Diyarbakır topraklarında kopup İstanbul'lara kanat açmış, Türk şiirine soluk katmış, taze deyişler getir-

miş. Bir büyük, bir içten şair olarak kalacak, gelecek kuşakların belleğinde.

«Ayva sarı, nar kırmızı sonbahar»

dizesindeki yoğunlukta, bir sonbahar düşüncesinin hüznünü, acısını kim verebilmiştir bugüne değin, böylesi güzel bir anlatımla, dünya yuvarlağında, batısı doğusuyla dünya yuvarlağında?

Cahitcik, o çelimsiz bedeninin, çıbanizli yüzü, o altı parmak boyun ötesinde, ağzını açtı mı, dizelere sarıldı mı, dünyanın en güzel insanı oluveren Cahitçik, sende doğup sende yaşamak istiyorum. Bilesin.

(Politika - 13 Ekim)

YALNIZLIĞIN VE ÖLÜMÜN ŞAİRİ : CAHİT SITKI TARANCI

● **«Cahit Sıtkı Tarancı, ölümü umut yapacak kadar kaçmıştır bu dünyadan. Yalnız dünyadan değil, biraz da kendinden kaçıyordu. Kendi olanaklarıyla yaşamını kurar gibi, öylesine titiz, kendi olanaklarıyla yaşamını tüketiyordu.»**

Afşar TİMUÇİN

Cahit Sıtkı'nın işlediği başlıca tema ölüm temasıdır. İnsanın ölümlülük yazgısı, ölüm karşısında duyulan tedirginlik, yaşamın güzelliği ve vazgeçilmezliği, insan ömrünün kısalığı onun şiirinin başlıca konularıdır. Ölüm, Cahit Sıtkı'da hemen her an kendini duyuran bir kötü ruh gibidir.

«Ey hergün gölgesini omuzumda duyduğum el,
Gölgesi kendisinden bin kere beter ölüm.
Her gece karanlıkta karşıma çıkan heykel,
Herkes gibi bana da bir gün mukadder ölüm.»

(Obsession.)

«Suyun ve ateşin ötesinde üstün
Bir şey var ki hayattan daha güzel!»

(Davet)

Dese de, ölümden sonraki güzelliğe pek inanmaz,

«Her mihnet kabulüm, yeter ki
Gün eksilmesin penceremden!»

(Gün eksilmesin penceremden) diyecek kadar bu dünyaya bağlıdır.

«Yaşadığım iyi kötü günler
Değişmem hiç bir cennet masalına.»
(İnsanoğlu)

Sanki durdurabilecektir ölümü, sanki ayak direyebilecektir ölüme, ölüm karşısında öylesine dikbaşlı bir tutum alır:

«Kapımı çalıp durma ölüm,
Açmam.
Ben ölecek adam değilim».
(Ben ölecek adam değilim).

Bu tutumuna bakarak sanırsınız ki enine boyuna yaşıyor, yaşamı bütün dolgunluğuyla içiyor, bütün güzellikleriyle tadıyor. Bu noktada biraz durmanız gerekir.

«Kadehler daha yavaş içilmelidir;
Çok daha uzun sürmeli öpüşler»
(Muhabbet faslı)

der ama, kendisi, besbelli, bu yavaş içilen kadehlerde, bu uzun sürmesi gereken öpüşlerde yoktur. Dünya iyi kötü kendini döndürürken, o, bu dünyanın dışında, hiç değilse kıyısında, tedirginlikler içinde yalnızlığını çirkinliğiyle ya da çirkinliğini yalnızlığıyla yaşıyor gibidir. Aynalardan söz eder ikide bir (Aynalar, Bir Lâhzam, Dar Kalıp) Ayna onun çirkin bir yüzle, çekinik bir yürekle, bir başına kalışını, simgeler gibidir. 1933'de yazdığı Kuyu şiirinde ve 1934'-de yazdığı Eşya şiirinde örtülü bir biçimde anlatılan bu yapayalnızlık, daha sonraki şiirlerde yoğun bir bunalımın tek nedeni olarak apaçık ortaya konur (Şaşırdım kaldım, Gün olur ki).

Sonuda herşey bir kaçışa bağlanacaktır. Baudelaire gibi o da uzak yerler düşleriyle örülü kaçış şiirleri yazacaktır (Düşündüğüm yer, Her günkü şarkım, Rönesans, Robenson, Bahar Sarhoşluğu, Memleket isterim). Ne var ki kaçış duygusu bizi bu dünyada alıp götürmeye yetmez, biz gene ölüm kapısına açılan bu uzun koridorda kendi yazgımızla buz gibi eriyerek yokolma yazgımızla (Ömrümde Sükût) başbaşa kalırız. Ölüm korkunçtur ama, yaşam da zordur. Zaman, gün olur, bir türlü bitmeyen bir uzunluk olarak algılanır (Zaman bir kuşak gibi). Hiç bitmeyen bir uzunluk, kendi üstüne sarıldıkça sarılan bir kuşak.

Kaçışın insanı kurtarmaya yetmediği yerde, geriye dönüş duygusuna çağrı çıkarılır. İnsan geriye dönebilmeli, yeni baştan yaşama hakkını alabilmeli ve daha güzel bir yaşam kurmayı başarabilmeli (Çocuk Bahçesinde Gezerken). Ama

rahmine dönüş duygusunu andırır bir duygu, çocukluğuna dönme duygusu ortaya çıkar o zaman:

«Ne güzel dönüyor çemberim,
Hiç bitmese horoz şekerim.»

(Çocukluk)

Ancak, çocukluk çok gerilerde, ulaşılamayacak kadar gerilerde kalmıştır. Eskinin gerçekmiş gibi yaşanılmasıyla yetinilecektir o zaman; böyle birşeyin olamayacağını bile bile (Yalan). Ve ara ara, umutlanmalara sığınılacaktır: Ölümlü dünyada elbet bizi de bir seven olur, diyerek (Sevsen beni çocuğum).

Cahit Sıtkı Tarancı, ölümü umut yapacak kadar kaçmış tır bu dünyadan. Yalnız dünyadan değil, biraz da kendinden kaçıyordu. Kendi olanaklarıyla yaşamını kurar gibi, öylesine titiz, kendi olanaklarıyla yaşamını tüketiyordu. Cahit Sıtkı, yokoluşuna dikkatli davranmış biridir. «Ölüm bahsinde ümit insanlara mahsustur» (Teselli tarafı). Ölüm konusunda umut Cahit Sıtkı'ya özgüydü. Hep gözden kaçırmışızdır, o gerçek bir varoluşçuydu, bilmeyerek: Bunalım'ı, umutsuzluk'u insan etkinliğinin orta noktası durumuna getirmişti, insan sorunlarına öznellik düzeyinde çözüm aramaya çalışmıştı. Çekinikti, ama yüreklileri, yürekliliklerl seviyordu besbelli, yaşamı tehlikeli ve insana adanmış bir oyun haline getirmiş onları seviyordu.

(Politika - 13 Ekim)

20. ölüm yılında Reşat Nuri Güntekin

GERÇEKÇİ HİKÂYE VE ROMANIMIZIN EVRİMİNDE BİR DÖNÜM NOKTASI

Refik DURBAŞ

«... İlk Mütareke'de, üniversite profesörü olmaktan başka bir hırsım olmadığı bir zamanda, bir gün Darülbedayi'de İzmir' in meşhur Buldanlı Veli'si ile karşılaştım. İzmir'den babamın arkadaşı idi. Perde arasında, oynanan piyes hakkında bilmem neler söylüyordum. Veli, bunları enteresan bulmuş olacak ki, söylediklerini benim gazeteye yaz, dedi. Kendisi o zaman, Maarif Nazırı maslup Şükrü Bey'in çıkardığı «Zaman» gazetesinin başyazarı idi. Olur mu diye tereddüt ettim. Olur, olur dedi. Sahlydi ve oldu. İki seneye yakın bir zaman muntazaman her hafta tiyatro kritikleri yazdım. Sonra kendim de piyesler

yazmaya heveslendim. Bunlar pek fena karşılanmadılar. Artık yolumu bulmuştum.»

Birinci Dünya Savaşı'nın son yıllarında, sanat hayatına tiyatro yazıları ve eleştirmeleriyle giren, Cumhuriyet'ten sonra özellikle romanları her sınıf halk arasında yayılan ve geniş bir okur kitlesince okunan, döneminin en doğurgan yazarlarından Reşat Nuri Güntekin, 25 kasım 1899'da İstanbul'da doğdu. Babası, görevi gereği Anadolu'nun çeşitli kentlerinde dolaşırken yanında ailesini de sürüklemiş askerî doktor Nuri Bey; annesi, Erzurum Valisi Yaver Paşa'nın kızı Lütfiye Hanım'dı. İlk öğrenimini Çanakkale'de mekteb-i idadide gördü; daha sonra 1,5 yıl Çanakkale İdadisi'nde, bir süre de İzmir Frére'ler Okulu'nda okudu. Fakat bu okulu bitirmeden ayrıldı.

Reşat Nuri'nin edebiyata yönelmesi Çanakkale'de geçen çocukluk günlerine dayanır. Edebiyat merakı önce lalasının anlattıklarıyla başlamış, kış geceleri evlerde düzenlenen okuma geceleriyle gelişmiş ve sonunda yabancı dil bilen, Türkçe, Fransızca yapıtlardan oluşan kitaplarını gittiği her yere götüren babasının kitaplığını karıştırarak yetkin bir düzeye ulaşmıştır.

1909 yılında yarışma sonucu girdiği İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi'ni 1912'de bitirdi. Ertesi yıl Bursa Sultanisi'ne Fransızca öğretmeni olarak atandı. Buradaki yaşantısından bazı izlenimler sonraları romanlarına yansıyacak, pansiyoner olarak kaldığı evdeki dostları, «Çalıkuşu» romanında olumlu bir tavırla anlatılacaktır. 1916 yılında yeniden İstanbul'a döndü. Vefa Sultanisi, Erenköy ve Çamlıca kız liseleri, Kabataş, Galatasaray, İstanbul erkek liselerinde, edebiyat, felsefe, eğitbilim dersleri okuttu; bir ara Fatih Vakıf Mektebi müdürlüğünde bulundu. 1923-1924 yılları arasında Mahmut Yesari ile birlikte «Kelebek» adında bir mizah dergisi çıkardı. Öğretmenlik yaşamı ise 1931 yılında Millî Eğitim müfettişliğine atanana dek sürdü. 1939-1943 döneminde Çanakkale milletvekilliğine seçildi. Müfettiş olarak 12 yıl Anadolu'nun çeşitli yörelerini dolaştı. Bu gezilerinden edindiği izlenimleri, tip, çevre, töre öğelerini romanlarında yansıttı. 1947'de Atatürk devrimlerini savunmak amacıyla «Memleket» adında günlük bir gazete çıkardı. Bir süre sonra gazeteyi başkasına devrederek gene müfettişliğe döndü. Bu görevi sürerken Paris Kültür Ataşeliği'nde bulundu, UNESCO İcra Konseyi Türkiye Temsilcisi oldu. Fakat 65 yaşını doldurunca emekliye ayrıldı (1954). Yaşamının son yıllarında İstanbul Şehir Tiyatroları Edebi Kurul üyeliğine getirilen Reşat Nuri, çok geçmeden akciğer kan-

serine yakalandı. Tedavi amacıyla gittiği Londra'da 7 aralık 1956'da öldü. 13 aralık 1956'da Karacaahmet mezarlığına gömüldü.

Romanlar, hikâyeler, oyunlar, gezl notları, tiyatro eleştirileri yazmasına, çeviriler yapmasına karşın Reşat Nuri, daha çok bir roman yazarı olarak tanındı. İlk romanı 1920'de «Dersaadet» gazetesinde tefrika edilen «Gizli El»di. Fakat roman o dönemin nazırlarına sataştığı gerekçesiyle sansürce engellenmiş, daha sonra Reşat Nuri'nin üzerinde yaptığı değişikliklerden sonra yayınlanmıştı. Reşat Nuri, 1924'te «Gizli El»i kitap olarak yayınlarken önsözde bu olayı anlatacak ve romanında idari mekanizmayı eleştirmek istediğini belirtecektir.

Fakat, Reşat Nuri'nin ilk büyük romanı «Çalıkuşu»dur. 1922'de Vakit gazetesinde tefrika edilmeye başladığı zaman her sınıf halk arasında büyük ilgi gören bu roman, o sıralarda bezgin ruhlara yeni bir şevk, yeni bir hava getirdi. İlkin «İstanbul Kızı» adıyla ve oyun olarak yazılan yapıt, bütün bir Cumhuriyet kuşağını etkiledi ve yazarı daha sonraları başka tutumda yapıtlar vermesine karşın hep «Çalıkuşu yazarı» olarak tanındı ve anıldı. Ana çizgileriyle, yitirdiği sevginin yerini doldurmak için hayatını Anadolu insanına adayan bir genç kızın öyküsü olan «Çalıkuşu», aşırı duygusallığı, geleneksel halk hikâyelerinden motifler taşıması her sınıftan halkın anlayabileceği bir dille yazılmış olması gibi nedenlerle kalabalık yığınlarda olduğu kadar o dönemin aydınları arasında da etkisini yıllarca sürdürdü. O zamana kadar ancak Ömer Seyfettin ve Refik Halit'le İstanbul dışına çıkabilen Türk edebiyatı, «Çalıkuşu» ile kendini Anadolu'da buldu. Bir anlamda «Çalıkuşu», Cumhuriyet döneminde başlayacak yani bir edebiyat eyleminin dönemeç noktası oldu.

Çalıkuşu'nun okur önünde bunca etkin olması, gördüğü geniş ilgi, yazarın aynı duygusal havayı sürdürmesine, aynı tipi başka başka çevrelerde yinelemesine neden oldu. Bu, bir yerde yazara zarar da verdi denebilir. Bunun farkında olan Reşat Nuri, bir gün şöyle diyecektir: «Çalıkuşu, bana büyük bir şöhret sağladı ama zararlı da oldu. Başka hangi mevzua, hangi teze dokunmak istediysem, geniş okuyucu kitlesi, bunu daima yadırgadı, böylece tam aradığım yolu bulmakta daima müşkilât çektim.»

Genel bir çerçeve içinde Reşat Nuri'nin romanları iki bölükte toplanabilir. «Çalıkuşu» ile başlayan ilk bölümde duygulu-romantik öğeler ağır basar, fakat toplumsal ilişkiler ve

yurt sorunları da bir fon olarak kullanılmıştır. Bu bölüme «Çalıkuşu» dışında, «Damga» (1924), «Dudaktan Kalbe» (1923), «Akşam Güneşi» (1926) gibi romanları sokulabilir.

1928 yılında yayınladığı «Yeşil Gece»yle romancılığının doruğuna ulaştı. Bundan sonraki romanlarında toplum sorunları ağırlık kazandı, olayları eleştirel gerçekçi bir gözle ele almaya çalıştı. Duygulu-romantik romanlarının kökeninde nasıl Halit Ziya'nın izlerine rastlarsak, bu türde yazdığı romanlarda da Emile Zola'nın etkilerini görebiliriz. Ahmet Hamdi Tanpınar'a göre «son yirmi yılın en iyi romanı» olarak değerlendirilen bir tez romanı diyebileceğimiz «Yeşil Gece»nin ardından Zola'nın «Hakikat» romanını çevirip yayınlaması dikkati çekicidir.

Zola, «Hakikat»ında, papazların ve papaz okullarının batı toplumundaki yoz durumlarını ele alırken, Reşat Nuri de «Yeşil Gece»sinde sarıklıların ve medresenin Türk toplumu içindeki olumsuz tutumlarını dile getirdi. İki yıl sonra yayınladığı «Yaprak Dökümü»nde Tanzimat'tan beri sık sık ele alınan batılılaşmanın yanlış anlaşılması tema'sını, yürütülmeye çalışan batı özentisi hayatla gelir arasındaki dengesizlik yüzünden bir ailenin çöküşünü göstererek işledi. 1946'da «Miskinler Tekkesi» ile dilencilerin dünyasına girdi. Bunlardan başka, «Kızılcık Dalları» (1932), «Gökyüzü» (1935), «Eski Hastalık» (1938), «Ateş Gecesi» (1942), «Değirmen» (1944), «Kan Davası» (1960), «Kavak Yelleri» (1961), «Son Sığınak» (1961) olmak üzere, hepsi de toplum sorunlarını irdeleyen romanlar yazdı.

Reşat Nuri'nin romanları gibi hikâyelerini de iki bölümde incelemek gerekir. Gerçi o, romancılığının ikinci döneminin başlamasıyla, yani 1928'den sonra, küçük hikâyeye dönmemiştir ama, yazın hayatının başlangıcında zamanının ünlü bir hikâyecisi olarak biliniyor ve tanınıyordu. Kendi adıyla yayınladığı ilk roman «Gizli El»in tefrika edileceği «Dersaadet» gazetesinin duyurusunda onun için şöyle denmektedir: «Genç ve zeki hikâye-nüvisimiz (hikâyecimiz) Reşat Nuri Bey'in «Gizli El» ünvanlı millî hikâyesini (romanını) yarından itibaren tefrika suretiyle derce başlayacağız.»

İlk dönemde Reşat Nuri, şaşırtıcı sonuçlu, mizah öğeleriyle yüklü, magazin hikâyeleri yazdı. Bu hikâyelerini «Şair», «Nedim», «Büyük Mecmua», «İnci» gibi dergilerle «Diken» adlı mizah dergisinde ve Hayrettin Rüştü takma adıyla «Dersaadet» gazetesinde yayınladı. Bundan sonra zamanın gazete ve dergileri bu tür hikâyeleri basıp yayınlamayı bir gelenek

haline getirdiler. Bu arada Alphons Daudet, Georges Courteline, Guy de Maupassant. Tristan Bernard, Leon Frapier gibi yazarlardan hikâyeler çevirdi. Bu hikâyelerin de bizdeki mmagazin hikâyeciliğine büyük katkıları oldu. İlk hikâyelerini «Recm» (1919), «Roçild Bey» (1919), «Eski Ahbap» (1919) adlı kitaplarında, magazin hikâyeleriyle çeviri hikâyelerini de 1930'da «Olağan İşler»de topladı.

Reşat Nuri, ikinci dönemde yazdığı hikâyelerinde ise, eleştirel bir gözle araştırmalara, gözlemlere yaslanarak toplum sorunlarını dile getirmeye çalıştı. Bu döneminin en yetkin örneği, başkalarının sırtından geçinen «cer hocası» tipini anlattığı «Tanrı Misafiri»dir. Bu düzeydeki hikâyelerine «Sönmüş Yıldızlar»la «Leylâ ile Mecnun»u da ekleyebiliriz.

Reşat Nuri'nin tiyatroya eğilimi de çocukluk yıllarına dayanır. Onun yazı hayatına tiyatro eleştirileriyle başladığını biliyoruz. Tiyatro tutkusu ölümüne değin sürdü. 1918-1919 yıllarında «Zaman» gazetesinde eleştiriler yazarak başladığı tiyatro yaşamı, Darülbedayi'de oynanan «Hançer» (1920), «Eski Rüya» (1921), «Taş Parçası» (1923) gibi oyunlarla sürdürdü. Bir ara romana ağırlık verince tiyatrodan elini çekti. Fakat Bursa'daki öğretmenliği sırasına yeniden tiyatroyla ilgilenmeye başladı. Bu dalda da yetkin örnekler verdi.

Ünlü oyunlarından «Hülleci»de, gericiliğin taşlamasını yaptı. Devrimlerle olan değişimi, tutucu ortam ile değerler çatışmasını ele almaya çalıştı. Oyun, ölümünden on yıl sonra oynandığı zaman bile tepki ve saldırılarla karşılaştı. 1965 yılında Ulvi Uraz Topluluğu'nun sahnelediği «Hülleci», Konya'da yetkililerce yasaklandı. 1966'da Kırıkkale'de tiyatro taşlandı; yine aynı yıl Ordu Valisi, topluluğun oynayacağı sahneyi vermedi. 1969'da Erzurum'da temsillere engel olundu. 1970'de Elâzığ'da gerici gazetelerin kışkırtmasıyla bir kısım halk tiyatroyu taşladı, sanatçılara saldırdı.

1953'te yayınladığı «Balıkesir Muhasebecisi»nde, kişilerin toplum içindeki yerlerine göre sorumsuzluklarını ele aldı. «Tanrıdağı Ziyafeti»nde (1955) çok partili rejimde kendini gösteren yalancı, iğreti, ikiyüzlü siyasal değerleri taşladı. «Eski Şarkı»da kocasını anlamayan, yabancılaşan bir kadını, «Gözdağı»nda ataerkil bir babayı temellendirdi. «Yaprak Dökümü»nde değişen durumlara ayak uyduramayan kişileri işledi. Kurtuluş Savaşı sırasında İstanbul'un işbirlikçi, yozlaşmış çevresiyle Anadolu'nun yurtsever insanları arasındaki karşıtlıkı veren «İstiklâl ile Ümit Mektebinde», «Bir Kır Eğlencesi» gibi küçük okul piyeslerinin yanı sıra, «Hakiki Kahramanlık», «İhtiyar

Serseri», «Bir Gece Faciası», «Çifte Keramet» adı altında oyunlar adepte ederek Türkçeye kazandırdı. Ölümünden sonra Necati Cumalı, «Çalıkuşu'nu; Turgut Özakman da bir öyküsünü «Sarıpınar 1914» adıyla tiyatroya uyarladılar.

Birinci cildi 1936'da, ikincisi 1966 yılında yayınlanan «Anadolu Notları»nda çocukluğu ve ilk gençliğinde bulunduğu Çanakkale, İzmir ve Bursa'daki yaşamı ile Milli Eğitim Müfettişi olarak Anadolu'nun çeşitli yörelerini gezerken edindiği izlenimleri yansıttı. Cumhuriyet sonrasında ulaşım yetersizliğinden oldukça ağır geçen bu geziler, Reşat Nuri'nin Anadolu coğrafyası ve insanı üzerinde derin gözlemler yapmasına olanak hazırladı. Bu yapıtlarda güçlü bir gözlem ve sıcak, duru, yalın bir deyişle otel, kahve, şoförler, kadınlar, çocuklar, köylüler, kısacası Anadolu'nun her kesiminden halk, gerçekçi bir gözün odağından verildi. «Anadolu Notları»ndan başka Reşat Nuri'nin «Paris Hatıraları» adında bir gezi kitabı daha olduğu söylenir.

40 yıla yaklaşan yazarlık yaşamında 19 roman, biri uzun olmak üzere 8 hikâye kitabı, 32 oyun veren Reşat Nuri, ayrıca 3 ciltlik «Fransız Edebiyatı Antolojisi», Carlyle'den «Kahramanlar», Emile Dermenghem'den «Muhammed'in Hayatı», J.J. Rousseau'dan «İtiraflar», Emile Zola'dan «Hakikat», Albert Camus'den «Yabancı» adlı yapıtları çevirdi, bir bu kadar da oyunu Türkçeye adapte etti.

Tahir Alangu'nun deyişiyle, «Türkiye'nin sorunlarına ve Anadolu insanının gerçeklerine yönelmesi bakımından Reşat Nuri'nin eserlerinin taşıdığı değer sanıldığından fazladır.» Bu bakımdan Reşat Nuri'nin «İkinci Dünya Savaşı yıllarında yeniden hızlanan gerçekçi hikâye ve romanımızın evriminde, hem yeni yönelmeler, hem de hazırladığı geniş okuyucu kitlesi bakımından taşıdığı önem çok büyüktür.»

(Milliyet Sanat Dergisi 10 Aralık)

1976'da TÜRKİYE'YE GELEN EDEBİYATÇI KONUKLARIMIZ

Dr. WOLFGANG KRAUS

JEANNIE EBNER

STURE KALLBERG

KALTAY MUHAMMEDCANOV

KONSTANTİN SİMANOV

İNGMAR BJÖRKSTEN

VASSİLİ VASSİLİKOS

XENİA CELNAROVA

JULİEN GREEN

FRİTZ HOCHWAELDER

MARİYA PRİLEJAYEVA

VLADİSLAV BRHREVSKİ

AKİM YAKOV

SWETLENA UTURGAURİ

Dr. WOLFGANG KRAUS'UN TÜRKİYE ZİYARETİ

Avusturya Edebiyat Kurumu Başkanı ve Dış İşleri Bakanlığı Müsteşarı Dr. Wolfgang Kraus, yazar ve yayımcılarımızla tanışmak, Türkiye ile Avusturyalı yazarlar arasında işbirliği olanaklarını araştırmak üzere 6 ocakta İstanbul'a geldi.

«Yeni Bir Sınıf Aydınlar» ve «Kültür ve İktidar» adlı kitapların yazarı olan Dr. Kraus, felsefe ve edebiyat doktoru olup, başkanı bulunduğu Avusturya Edebiyat Kurumu'nun kurucusudur. Başlangıçta yalnızca Avusturya edebiyatını geliştirmek, Avusturyalı yazarları çeşitli açılardan desteklemek amacıyla kurulan bu kurum, kısa sürede çalışmalarının kapsamını genişletmiş, her yıl her ulustan yazarların ve düşünürlerin toplandığı bir kültür forumu haline gelmiştir.

İstanbul'da 7. ocak akşamı Avusturya Kültür Temsilcisi Konsolos Prof. Kappser'in verdiği akşam yemeğinde ve 8 ocak günü Avusturya Kültür Ofisindeki kokteylde çeşitli yazar ve yayımcılarımızla tanışan Dr. Kraus, 9 ocak günü Yaşar Kemal'i evinde ziyaret etmiş, aynı gün Altın Kitaplar Yayınevinin yöneticisi Dr. Turhan Bozkurt'un verdiği bir yemeğe katılmıştır.

Temaslar, Dr. Kraus'un 12 ocakta Türkiye'den ayrılışından sonra da sürmüş, bu arada Avusturya Edebiyat Kurumu ile Türkiye Yazarlar Sendikası'nın işbirliği olanakları araştırılmıştır. Ayrıntılar, Türkiye Yazarlar Sendikası Başkanı Aziz Nesin'in Viyana'yı ziyaretinde, Dr. Kraus ile yapacağı görüşmelerde saptanacaktır.

JEANNIE EBNER, ÜLKEMİZE GELDİ

Tanınmış Avusturyalı kadın yazar Jeannie Ebner, konferanslar vermek ve Türk yazarları ile tanışmak üzere nisan ayında İstanbul'a gelerek bir hafta kaldı. Ozanlığının, öykü ve roman yazarlığının yanı sıra İngilizceden yaptığı çevirilerle de gerek ülkesinde, gerekse Almanya'da büyük ün kazanmış olan Jeannie Ebner, biri Avusturya Kültür Ofisinde, biri de İstanbul Edebiyat Fakültesi Alman Filolojisi bölümünde olmak üzere iki konferans verdi ve yazarın yapıt yaratması konusunu ele aldı. 19 nisanda gelen Jeannie Ebner, 27 nisanda ülkemizden ayrıldı.

İSVEÇLİ KALLBERG: «TÜRKİYE'DE YAZARLIK ETKİN BİR UĞRAŞ. BİZDE BU ETKİNLİK KALMADI»

Demir ÖZLÜ

Tanınmış İsveç yazarlarından ve İsveç Yazarlar Birliği yöneticilerinden Sture Kälіberg, İstanbul'a geldi ve bir ay süreyle incelemelerde bulundu; sanat-edebiyat çevreleriyle tanıştı. Aşağıda Källberg'le yapılan konuşmayı bulacaksınız.

— Önce kendi yapıtlarınızdan söz eder misiniz?

«İlk kitabım Çin üzerine bir röportajdır. Yazarlığa böylece başladım. 1964 yılında yayınlandı. İsveçce adı: «Kamrat med 700 miljoner 700 Milyon Yoldaş» diye çevrilebilir.»

— Çin'de ne kadar kaldınız?

«Karım ve çocuklarımla, bütün aile, aşağı yukarı iki yıl Mao Çin'inde kaldık. Bir İsveç işçi gazetesinin muhabiri olarak. 1961 1963 yıllarıydı. Çin çok dengeli bir dönemindeydi, çok eşitlikçi bir toplumdu. Çin'de ve 1962 yılında gezdiğim Laos'da ve Vietnam'da gördüğüm eşitlikte bir toplum düzenini başka bir ülkede görmedim. Tabii Laos'un ve Vietnam'ın o dönemdeki sosyalist kesimlerinden söz ediyorum. Fakirlik ve aşırı zenginlik yoktu. Laos'da, demokratik koalisyon dönemiydi. Hanoi'de, Ho Şi Min'le görüşme olanağım vardı. Bu olanağı kullanmadığıma hâlâ çok üzülüyorum.

Çin üzerine ikinci gözlemim, bütün çalışma gücünü harekete geçirmiş olmasıydı. İşsizliği toptan önlemişlerdi, tüm çalışma gücü kullanılıyordu. «Halk Komünleri» dahice bir buluştu. Çin'in iç politikasıyla dış politikası arasında büyük bir fark vardır. Bu kalkınma halindeki toplumlara özgü özel bir durumdur. Pekin'de kaldık, yirmi beş yabancı gazeteci biraradaydık.»

— Sonra?

«İkinci kitabım «Uppror Budapest 1956» yazıldığından on yıl sonra yayınlandı. Macaristan'da ve Bulgaristan'da kaldım. Budapeşte'de her gün günlük tuttum.. Doğu dünyasını da, batı dünyasını da görmek olanağım vardı. İki dünyada da, bir öteki için, birçok uydurmalara başvuruluyor. Örneğin, Macar ayaklanması için Doğu'da, gerici faşist bir ayaklanma dendi. Batı'da da bu ayaklanma sosyalizme karşı bir ayaklanma olarak gösterildi. İkisi de değil. Aslında, kendiliğinden (spontané) bir ayaklanmaydı. Rejimin katılığından, beceriksizliklerinden doğuyordu. İnsanlara, halkına güvenmeyen bir yanı vardı rejimin. En kötü rolü de gizli polis örgütü oynamıştı... Sosyalist devrimden sonra, elbette, polisin etkinliğine çok dikkat etmek gerekliydi. Bunları yazdım. Demokrat Gençlik Örgütü temsilcisi olarak Macaristan'da bulunuyordum. 1956 yılıydı. Bir yıl kaldım orda. İsveç demokrat gençliğini temsil ediyordum.»

— Başka neler yazdınız?

«1967 yılında «Ho Chi Minh'i urval» adlı yapıtım yayınlandı. «Ho Şi Min'den Seçmeler». Bu büyük liderin söylevlerinden seçmeleri kapsıyor kitap. Küçük bir kitaptı ama hazırlaması çok zordu. Çünkü Ho Şi Min, hayatı boyunca, özellikle devrimden önce, yirmi beş değişik adla yayınlamıştı yazılarını. Hangi yazının Ho Şi Min'e ait olduğunu bulup çıkarmak zordu. Örneğin, kendisi, 1920 yıllarında Tayland'da, bir budist rahip kılığında dolaşıyordu.

Başka ülkeler üzerinde yazdıktan sonra, kendi öz ülkem, İsveç üzerine yazdım. 1969 yılında «Rapport frain medelsvensk stad: Vasteras - Orta İsveç'de bir Kent: Vasteras Üzerine Rapor» Endüstrileşmiş bir İsveç kentini anlatıyordu. Elektrik ve maden endüstrisi gelişmiş bir kenti. Bu kitabım İngilizceye çevrildi.»

— Bu kitapla neyi göstermek istediniz?

«Kır kesiminden endüstrileşmeye geçişin insanda yarattığı etkileri. On iki insanı konu olarak aldım. Çalışmam yedi ay sürdü. 120 sayfa not almıştım. Kitap 200 sayda oldu. Ayıklandı notlar. Üç kuşak ele alınıyordu. Hayatta olan üç kuşak. İsveç toplumu, üç kuşağın hayatından daha kısa bir süre içinde bir sanayi toplumu olmuştu. Ama, sanayileşmeye ve buna bağlı kentleşmeye karşın İsveç insanı köküne bağlıydı, yani kıra, köye. İsveç hâlâ bir köylü toplumudur... Kentlerin büyümesine karşın kafa yapısı fazla değişmiyor. Şimdi tarım kesiminde İsveç nüfusunun sadece yüzde 5'i var ama İsveç halkı hâlâ köylü bir halktır. Gerçek proleteryayı ben İngiltere'de,

Fransa'da, Almanya'da gördüm. En çok da İngiltere'de.»

— İsveç'de köylüler küçük burjuva, bağımsız köylülerdi, aynen kent küçük burjuvazisini teşkil ettiler, deniyor?

«Unutmamak gerek. Sanayileşmeden önce, çok topraksız köylü vardı İsveç'de. Çok fakir bir ülkeydi. Çocuklara, okullarda bedava yemek verilmesine 1938 yılında başlanmıştır. Çocuklara bedava yemek verilmesi yüzünden, kuzeyin çocukları eğitim yüzü gördüler. Bu durum 1936 37 yıllarındaki Sosyal - Demokrat Parti ile Köylü Partisi koalisyonunun bir sonucudur. Sosyal - Demokratların tutulmasında da en büyük neden bu oldu.

1970'de, «Marx och Engels till vardags» adlı kitabımı yayınladım. (Gündelik Hayatta Marx ve Engels). O dönemde yaşamış insanların Marx ve Engels üzerine anlattıklarını toparladım. Amacım, Marx'la Engels'in gayet normal insanlar olduklarını göstermekti.

1972 yılında, ilk edebî eserimi yazdım: «Ackord». Bir hikâyeler derlemesi. Denemelerimden çıkardığım hikâyeler, hayat deneylerim. Aslında ben işçi sınıfından geliyorum. Ruh' dan çok az sözettim, çalışma hayatını anlattım. On beş yıl, tarımda ve fabrikalarda çalıştım. Ancak 8 yıl okula devam edebildim. 13 yaşında da çalışmaya başladım. Sekiz yıl eğitim iyi bir eğitimdi. Orada, sadece okumak, yazmak gibi gerekli şeyleri öğrenmiş oldum. Beynim yıkanmadı.

Bu sonbaharda da ilk romanım yayınlandı: «Agnarna i Vinden». Bu adı başka bir dile çeviremem. Çok zor. İsveç'in 1939-40 dönemini anlatıyor. Henüz tamamen yitmemiş toprak aristokrasisi ve yeni insanlar. İsveç'de köylülerin özgürlüğü toprakların ve ormanların genişliğinden gelir. Feodalden bıkan bir köylü, ormanlara gidip, bağımsız bir orman köylüsü olabiliyordu.»

— İsveç'de işçi sınıfı yazarları geleneğinden sözedilir? İki yıl önce Nobel Ödülü verilen yazarlar da bu geleneğin temsilcileriydi.

«1930 yıllarında, İsveç'te proleter yazarlar geleneği, daha çok kendi öz-yaşamlarının anlatımı olarak görülür. Ruh'dan çok çalışma hayatına ağırlık verirler. Birçok kitap nasıl işçilikten, yazarlığa geçildiğini anlatır. Bunlar kötü romanlar, hikâyelerdir demek istemiyorum. İlk işçi sınıf romanları, yüzyılımızın başlangıcında işçilerin yaşamını egzotik bir dünya olarak karşılıyordu. 1930 yıllarında, büyük işçi sınıfı yazarları dalgası geldi. Aralarında, iki yıl önce Nobel Ödülü'nü alan, Harry Martinsson ile Eyvind Jonsson da vardı. Ama bu

geleneğin en büyük yazarları bence onlar değillerdi. Ivar Lo-Johansson, Josef Kjellgren, Jan Fridegard, Wilhelm Moberg, Moa Martinsson, Artur Lundkvist'dir. Bu yazarların bir bölümü sonradan sınıf değiştirdi.»

— Hangisi hayatta bugün?»

«İvar Lo-Johansson.»

— Nobel Ödülü niye ona verilmedi?

«Halldor Laxness, Nobel Ödülü için yalnız onu aday gösterir. Ama Nobel'i kabul edip etmeyeceği belli değildir. Birkaç ay önce yetmiş yaşına bastı. Nâzım Hikmet gibi, bir çok sanatçıyı etkilemiştir.

Yukarıda andığım yazarlar, işçi yazarlar geleneğinin tipik temsilcileridirler. Kitapları çok baskı yaptı. O dönemde de «Folket'i Bild» gazetesi yayınlanıyordu. Şimdi aydınlarca yeniden diriltildi. Kitaplar, fabrikalarda, işçi mahallelerinde dağıtılıyordu. Özel bir dağıtım sistemi vardı. İşçi şenliklerinde de kitaplar kuraya konurdu. Hiç kitapla karşılaşmamış insanlar böylece ilk olarak bir kitapla karşılaşırlardı. İşçi sınıfının etkinliğine dayanan bu dağıtım yöntemi, o zamanın 6 milyonluk İsveç'inde bir kitabın 35 bin satılmasını sağlıyordu. Şimdi bu durum yoktur. Ama o dönemde 85 binle 115 bin bin arasında satan yazarlar Allan Eriksson üzerine bugün tek bir söz bile söylenmiyor. Çünkü o gerçek bir işçiydi. Edebiyat Tarihini yazmak, sözlükleri düzenlemek burjuvazinin eline geçmiştir bugün.»

— Türk edebiyatı olarak İsveç'de hangi yazarları tanıyorsunuz?

«Şimdi Yaşar Kemal'i bir ölçüde tanıyoruz. Bir de Nâzım Hikmet tanınıyor. Ama Nâzım Hikmet, eskiden de, sol çevrelerce tanınırdı. Hepsi bu. Başka bir şey bilmiyor.»

— Siz İsveç Yazarlar Birliği yöneticilerindensiniz. Kaç üyeniz var?

«1500 üye. Çevirmenler de dahil. Yazarlar Birliği büyük bir güçtür İsveç'de. Yirmi yönetici var. Ben de onlar arasında yer alıyorum. Yazarlığı bırakanlar da üye olarak kalır, birliğimizde.»

— Yazarlara şu «ünlü» devlet yardımından söz eder misiniz?

«Evet. İsveç'de çok halk kütüphanesi vardır. Pek çok sayıda. Yazarların yayınlanan kitapları oraya konur. Halk onları alır, okur. İsveç'de, halk kütüphanelerinden, bir yılda 80 milyon kitap ödünç alınıp okunuyor. Bütün bunların karşılığında, halk eğitimi ile ilgili sayılıp, devlet, kütüphaneler yo-

luyla Yazarlar Birliği'ne bir fon ayırır. Her ödünç alınan kitap başına verilen para, bir fonda birikir. Bunu halk ödemez, devlet öder. Bu fon, her yıl 15 milyon krondur.

— Türkiye'de yazarlara devlet yardım etmez. Birçok yazar hapishanede yatmıştır.

«Bence en büyük burs da budur. Bu, Türkiye'de yazarlığın etkin bir uğraş olduğunu gösteriyor. Bizde, bu etkinlik kalmadı. Yazarın etkinliği, nötralize edildi.»

(Milliyet Sanat Dergisi 2 Mayıs)

«FUJİYAMA»NIN YAZARI CANOV, TÜRKİYE'DE

Cengiz Aytmatov ile birlikte yazdığı «Fujiyama» oyunu, dünya çapında ün kazanan ve hem Amerika'da hem Avrupa' da oynanan Kırgızyazar Kaltay Muhammed Canov, İstanbul'a gelmiştir. Canov ve eşi, Türkiye'ye gelmek için vize almak üzere uzun süreden beri Moskova Türk Büyükelçiliğinden cevap bekliyordu.

Muhammed Canov ve eşi ülkemizde 15 gün kalacaklardır. Yazarlar Sendikası üyelerince ağırlanan Kırgız yazar ve eşi Park Otel'de kalmaktadırlar.

(Cumhuriyet 11 Ağustos)

⊙

KAZAKİSTANLI BİR YAZAR : KALTAY MUHAMMEDCANOV

● **Türkiye Yazarlar Sendikası'nın çağrılısı olarak ülkemize gelen oyun yazarı ve eleştirmen Muhammedcanov'un, Cengiz Aytmatov'la birlikte yazdığı «Fuji-Yama» büyük ilgi gördü.**

Bir süre önce yurdumuza gelen Sovyetler Birliği oyun yazarlarından ve eleştirmen Kazakistanlı Kaltay Muhammed Canov'la bir kaç kez görüştüm. Bir hafta sonunda bütün bir gün birlikte olduk. Sovyet Kültürü, Sovyet Sanatı ve edebiyatı üstüne konuştuk. Türkiye Yazarlar Sendikasının çağrılışı olarak ülkemize gelmesi nedeniyle aramızda bulunan Muhammed Canov'la Sovyetler Birliği'nde ve Türkiye'de ortak tanıdıklarımızı andık. Kimilerini eleştirdik, kimilerini eksiksiz övdük.Dostça tartıştık. Oyun yazarı oluşu, eleştirmenlik yapışı aynı düzeyie birleşmemize yardımcı oluyordu. En önemlisi,

Rus ve Sovyet Tiyatrosu ile ilgili anılar ya da izlenimlerde daha rahatlıkla birleşebiliyorduk.

Rus-Sovyet Tiyatrosuna kendimizi kaptırdıkça, bu satırlara sığdıramayacağım denli adları belleklerimizle yanılmamacasına sayıyorduk. Tiyatro eğitimini yaptığı Moskova'daki Lunaçarski Tiyatro Enstitüsünün özelliklerini, çalışma düzenini yakından incelemiş olduğum için onu iyi anlıyordum. Enstitünün sınavlarını, öğrencilerini, profesörlerini biliyorduk. Büyük Lenin'in Kültür Komiseri Anatoli Lunaçarski Enstitüsü'nde seminerler, dersler, sınavlar izlemiştim Muhammed Canov yıllarca öğrencilik yapmıştı burada. Bununla birlikte anılar süzgecinde iri pirinç tanelerini yakalıyorduk yine de. Okul arkadaşı gibi kimi geçmiş anıları yaşıyorduk. Aslında bana Sovyet Tiyatrosu üstüne tarihsel ve çağdaş bilgiler veren bu köklü ve soylu enstitünün görkemli yaşamıydı. O, burada beş yıllık öğrenimini tamamlamıştı. Stanislavski de, Nemiroviç Dançenko da, Pavel Markov da, Aleksey Civelegov da, Stefan Makulski de, Mihail Morozov da birlikte okuyan iki öğrenci gibiydik. Müzikle, baleyle, operayla, edebiyatla bağlantı kurduk mu, tiyatro denen bu büyük tutkunun sonu gelmeyen kalıcılığında mutluluk duyuyorduk. Dünya görüşüyle sanat anlayışını paylaşmanın verdiği bir yalınlıktaydık. Sanat sorunlarına baktıkça, estetiğin güzelliğine doymuyorduk. Yeniköy'ün mavi sularında güneş batmasaydı, güzel maviliklerde Nâzım Hikmet'i ve Yesenin'i belki de sabaha dek anıp duracaktık. Zaman uçup gidiyordu, tıpkı nisan yaşamı gibi.

Daha bir hafta önce, aynı duygu ve düşüncelerin belki de en katmerlisini; Elena Vinokurova, Katerine Şavrine, Mihail Kotyar ve İslam Rızaev'le konuşup yaşamıştık. Sanat insanları birbirlerine ne çok yaklaştırıyordu.

İşte «GITIS» denen, bütün gösteri sanatlarının Sovyetler Birliği'ndeki en büyük enstitüsünde anılar nasıl zincir gibi birbirine bağlanıyordu..

Cengiz Aytmatov'la birlikte yazdıkları son sahne yapıtı olan «Füji Yama», 1972 de Moskova'nın en ünlü üç dört tiyatrosundan biri olan «Sovremenik-Çağdaş» Tiyatrosunda oynanmış, büyük ilgi görmüştü. Bu tiyatroyu örneğin çok yakından tanıyordum. Oyunu, Galina Voiçek sahneye koymuştu. Oynayan oyuncuları, ışıkçıları, her yönünü çok iyi bildiğim Moskova'daki otuz profesyonel tiyatrodan biriydi. Bu tiyatroyu arkadaşlarıyla kuran Oleg Yefremov'tu ve Galina Volçek te onun ilk yardımcısıydı. 1969-70 döneminde Yefremov, Kültür Bakanlığınca «MHAT» denen Moskova Sanat Tiyatrosuna

atandı. Ondan sonra bu güçlü tiyatrcyu Galina Volçek yönetmektedir. Sovyetlere ilk gittiğim 1967 yılında, Moskova'da ilk gördüğüm oyun, Albee'nin «Küskünler Kahvesi» ydi. Volçek ve bütün sanatçılar olağanüstü düzeyde bir oyun veriyorlardı. «Füji-Yama» nın sahnelendiği tiyatronun bütün sanatçıları Moskova Sanat Tiyatrosu çıkışlıydılar. Bu Sovremenik Tiyatrosu, otuz yıldız oyuncudan oluşmuştu. Biletleri üç ay öncesinden bitmektedir. Buradaki başarının ardından, «Fuji-Yama» dokuz yabancı ülkede oynandı. Washington, Stokholm, Kanada, Demokratik Alman Cumhuriyeti olmak üzere diğer sosyalist ülkelerde. Batı Almanya'da kitabı çıktı. Bizde de Cem Yayınlarında çıkan kitap sanırım ilgi görecek. Oyunu okuyan Beklan Algan, bu yılın repartuarına aldı. Etkili bir oyun bu «Fuji-Yama». Sosyalist bir toplumda insanın eğitimi, yetiştirilmesi ve toplumla olan ilişkilerini irdeleyen bir sahne yapıtı.

Son yıllarda sosyalist toplumlarda bireylerin problemleri işlenmektedir. Romanlarda, hikâyelerde ve sahne yapıtlarında çokça örneklerini gördüm. Bu soy bir oyun ama. Getirdiği bildiriyle konunun özgünlüğü ilginç, tartışmalı bir oyun. Son yılların yapıtlarını incelerken, özellikle tiyatro ve edebiyatta sayısız örneklerini gördüm sosyalist ülkelerde.

Bilindiği gibi, Japonya'da her Budist «Fuji-Yama» da günah çıkarır. Japon inançlarına göre. Aytmatov'la Muhammed Canov'un «Fuji-Yama» sındaysa sosyalistler günah çıkarıyorlar. Simgesel açıdan kuşkusuz. Sosyalistlerin bir hesaplaşması var oyunda. Başarısı da burdan geliyor oyunun. Kazakistan'daki «Göktepe» de altı kişi toplanırlar ve marksist-leninist bir topluma göre birbirlerini eleştirirler. Eskilerin« vicdan muhasebesi» dedikleri türden bir hesaplaşma. «İnsan nasıl bir insan olmalıdır?» yanıtını buluyorsunuz oyunda. Aslında soru tartışılır, yanıtını seyirci bulur, ya da okur.

Biraz da özgeçmişinden söz etmeliyim Kaltay Muhammed Canov'un. 24 aralık 1928'de güney Kazakistan'ın «Sır Derya» kasabasının sol kıyısından 60 km. uzakta bir köyde doğmuş. Babası Kolhozcu ve Medrese eğitimi görmüş. Nurekeyev'dir. (1888-1937) Bu yörelerde de kule yıkıntıları görülürmüş. Cengiz Han'ın askerleri yıkmış buraları. «Bunlar, savaşın ne denli yıkım olduğunu anlatır» diyor Muhammed Canov.

«İşte halkım bu ülkede hayvancılıkla geçinirmiş ihtilâlden önce. Büyük çoğunluğu savaşta can vermişler. Cengiz Han'a karşı ve kulaklara karşı direnirlerken. Çocukluğumda toprak ağalarına karşı sınıflı bir savaşım verdik. İlk klasikleri yine babamdan öğrendim. Kazakistan halk edebiyatını, halk

şairlerini ondan öğrenmiştim. Abay Kunabayev'in Puşkin ve Goethe'den yaptığı çevirileri okudum. Annem Şaripa'nın (1903-1975) eleştirdiği ilk şiirleri köyümde yazdım. Şiirlerimi dinledikçe anam görkemli bir şair sanırdı beni. Oysa hiç bir şiirim bölge gazetelerinde bile yayımlanmadı. Yeteneksizliğim daha ağır bastı o zaman. Şair olamadım. Tiyatroyla uğraştığı zaman yazdıkları için yine anası: «neden eskisi gibi güzel şiirler yazmıyorsun,? Bu yazdıklarını hiç anlamıyorum» derdiniş. Kuşağım 2. Dünya Savaşı'na katılmadı ama bütün ağırlıklarını yaşadı. Savaş yetişmemizi etkiledi. Erken çalışmaya başladım. Kolhoz çobanlığından başlayarak her türlü emekçiliği yaptım. Savaş bitene dek sürdü bu yaşam. 1951'de gazete ve dergilere eleştiriler yazdım. Yericiydim hep. Anamın övgüleri beni fena etkilemişti. 1953 de Lunaçarski Tiyatro Enstitüsüne girdim. 1958'de ilk oyunumu, «Volçonok-Pod Şapkoy-Şapka Altındaki Kurt Yavrusu» nu yazdım. «Auezov»- Kazakistan Akademik Dram Tiyatrosunda sahnelendi. Şimdiye dek yedi oyun ve iki film senaryosu yazdım. Bütün yazdıklarım Sovyetler' de ya da yabancı ülkelerde oynandı. Rusçadan Kazakça'ya çeviriler yaparım. İki oğlum bir kızım var. Eşim çocuk doktoru Feride Muhammedcanova ile birlikte Türkiye'ye geldik. Büyük oğlum hukuk, ortancası mühendislik öğrenimi yapıyorlar. Kızım da Lunaçarski Enstitüsüne bu dönem girdi.»

(Politika 21 Ağustos)

ÜNLÜ SOVYET YAZARI SİMONOV 15 EYLÜLE DEK TÜRKİYE'DE KALACAK

Geçtiğimiz hafta bir yayınevinin çağrılışı olarak ülkemize gelen ve halen İstanbul'da bulunan çağdaş Sovyet yazarlarından Konstantin Simonov ile bir görüşme yaptık. Konuşmayı aşağıda sizlere sunuyoruz:

«Bu Türkiye'ye üçüncü gelişim. İlk gelişimden sonra bir Sovyet edebiyat dergisinde izlenimlerimi yansıttım. Her iki ziyaretimde de yazarlar ve gazeteciler ile ilginç görüşmeler yaptım. Ülkenizin kültürünü hissetmek benim için çok önemli.

Bu kez önümüzdeki günlerde birkaç kitabımı yayınlayacak yayınevinin davetlisi olarak Türkiye'de bulunuyorum. Birçok yazar ve ozan ile bu arada Yaşar Kemal, Bekir Yıldız gibi edebiyat adamları ile görüştüm. Önümüzdeki günlerde de Aziz Nesin ile görüşeceğim.

Filmlerimle ilgili olarak sorduğunuz soruya gelince, iki filmim Leipzig'de Büyük Ödül kazandı. Bunlardan bir tanesi savaş sırasında Vietnamlı çocukların durumunu, diğeri ise İkinci Dünya Savaşı'nda çarpışan askerlerin yaşamını yansıtmaktaydı. Ancak film çalışmalarım edebiyatın yanında ikinci planda kalıyor. Bu iki filmde dökümanter bölümlere ağırlık verilmiştir.

Türk Sovyet edebiyat ilişkilerine gelince en önemli sorun olarak karşımıza, gerçekleştirilen yapıtların okunabilmesi geliyor. İlişkiler üzerine konuşmak yetersiz. Sürekli okumak gerekiyor. Tercümeler de çok kısıtlı olarak yapılabiliyor, gerek Sovyet yazarlarının, gerekse Türk yazarlarının kitapları ülkelerimizde çok az çevriliyor. İşte bugün olduğu gibi bu tür buluşmalarımız buna yardımcı oluyor. Ancak son yıllarda daha fazla Türk yazarının kitabı dilimize verilmeye başlandı, bundan çok memnunuz.

Türkçeye son olarak çevrilmiş iki kitabım var: «Savaşsız 20 Gün» ve «Lopatin'in Notları». Öte yandan son dönem içinde Moskova'da bir dergide yayınlanmış bir romanım var. Bu hem İstanbul'da, hem de Moskova'da aynı zamanda kitap halinde yayınlanacak. Tahmin ediyorum ki sene sonuna piyasaya çıkar. Ben halen Türk nesri üzerine çalışmalar yapmaktayım.»

Eşi ve kızı ile birlikte halen İstanbul'da bulunan ünlü Sovyet yazarı 15 eylül'e dek ülkemizde kalacak, çeşitli edebiyatçılar ile tanışarak çalışmalarını sürdürecektir. (ASA)

(Cumhuriyet 2 Eylül)

⊙

SOVYET YAZARI KONSTANTİN SİMONOV, TÜRK YAZARLARİYLE TANIŞACAK

Ülkemizde konuk olarak bulunan ünlü Sovyet yazarı Konstantin Simonov, bu gün Harbiye Şehir Tiyatrosu salonunda saat: 17-19 arasında Türk yazarlariyle tanışacaktır.

Türkiye Yazarlar Sendikasının düzenlediği bu tanışma toplantısına bütün yazarlar çağrılıdır.

(Cumhuriyet 13 Eylül)

KONSTANTİN SİMONOV, İSTANBUL'A GELDİ

Sanatçı eylül ayı ortasına kadar kentimizde kalarak edebiyatçılarla çalışmalar yapack.

İstanbul'da bulunan çağdaş Sovyet yazarlarından Konstantin Simonofe 15 eylül'e dek ülkemizde kalacaktır. Simonef bu ziyaretiyle ilgili olarak şunları söylemiştir:

«Bu Türkiye'ye üçüncü gelişim. İlk gelişimden sonra bir Sovyet edebiyat dergisinde izlenimlerimi yansıtmıştım. Her iki ziyaretimde de yazarlar ve gazeteciler ile ilginç görüşmeler yaptım, ülkenizin kültürünü hissetmek benim için çok önemli.

Bu kez önümüzdeki günlerde birkaç kitabını yayınlayacak bir yayınevinin davetlisi olarak Türkiye'de bulunuyorum. Birçok yazar ve ozan ile bu arada Yaşar Kemal, Bekir Yıldız

gibi edebiyat adamları ile görüştüm. Önümüzdeki günlerde de Aziz Nesin ile görüşeceğim.

Türk-Sovyet edebiyat ilişkilerine gelince en önemli sorun olarak karşımızda, gerçekleştirilen yapıtların okunabilmesi geliyor. İlişkiler üzerine konuşmak gerekiyor. Çeviriler de çok kısıtlı olarak yapılabiliyor. Gerek Sovyet yazarlarının, gerekse Türk yazarlarının kitapları ülkelerimizde çok az çevriliyor. İşte bugün olduğu gibi, bu tür buluşmalarımız buna yardımcı oluyor. Ancak son yıllarda daha fazla Türk yazarının kitabı dilimize çevrilmeye başlandı, bundan çok memnunuz.

Türkçeye son olarak çevrilmiş iki kitabım var; «Savaşsız 20 Gün» ve «Lopotin'in Notları». Öte yandan son dönem içinde Moskova'da bir dergide yayınlanmış bir romanım var. Bu hem İstanbul'da hem de Moskova'da aynı zamanda kitap halinde yayınlanacak. Tahmin ediyorum ki yıl sonunda piyasaya çıkar. Ben halen Türk nesri üzerine çalışmalar yapmaktayım.»

Eşi ve kızı ile birlikte halen İstanbul'da bulunan ünlü Sovyet yazarı 15 eylül'e dek ülkemizde kalacak, çeşitli edebiyatçılar ile tanışarak çalışmalarını sürdürecektir.

(Politika 30 Ağustos)

İSVEÇLİ YAZAR, EDEBİYATÇILARIMIZLA TANIŞMAK İÇİN ÜLKEMİZE GELDİ

İsveç'te yayınlanan «Svenska Dagbladet» gazetesinin kültür sayfası sorumlusu İngmar Björksten, kentimize geldi. Björksten, aynı zamanda gazetenin makale yazarı. Sanatçı, ilk kez Yaşar Kemal'in yapıtlarıyla tanıdığı Türk edebiyatını daha yakından öğrenmek, Aziz Nesin ve Çetin Altan'la görüşerek gazetesinde onları İsveç toplumuna tanıtmak üzere İstanbul'a gelmiş. Şöyle diyor Türk edebiyatı için:

«Yaşar Kemal İsveç'te çok tanınmış bir yazar. Bir çok yapıtı dilimize çevrilmiş. Bir yapıtı da, dramatize edilerek tiyatroya uyarlanmış. Kontenburg'da sahnelenen oyun, Türkiye hakkında büyük bir ilgi uyandırdı.

«Bunun üzerine, acaba Türkiye'de Nazım Hikmet ve Yaşar Kemal tek mi, yoksa başkaları da var mı? diye düşünmeye başladım. Nâzım da ülkemizde tanınan ve yapıtları İsveççeye çevrilmiş bir yazar. Peki dedim, başka? Başka hangi edebiyatçılar var Türkiye'de? Bu şekilde de, Aziz Nesin ve Çetin Altan'ın yapıtlarını tanıdım.

«Bu üç yazar da, Türkiye'deki toplumsal durumu yeterince yansıtıyorlar. Aziz Nesin ile Yaşar Kemal, Türkiye'deki halk adamını kır adamını konu alırken, Çetin Altan da kentlinin sorunlarını dile getiriyor. Hem Nâzım Hikmet, hem de Altan. Kemal ve Nesin, Türkiye'deki düzeni de gayet cesur bir şekilde eleştiriyorlar. Zaten edebiyatın görevi de bu olmak gerekir

«Edebiyat, sorunları sergileyip durumu eleştirdikten sonra, aynı zamanda çözüm yolunu da işaretler. Ancak bunu, sezgilere bırakır, tam bir açıklıkla ifade etmez. Büyük Avrupa edebiyatı, yıllar içinde, bütün insan gruplarının yaşam ve özlemlerini yansıtan bir ayna olmuştur.

Toplum düzenini eleştiren bir edebiyata sahip olan ülke, zengin ülkedir.

«Büyük Avrupa edebiyatı insanlığın içinde bulunduğu tüm koşulları, tüm açıları ve boyutlarıyla ve aynı zamanda eleştirerek ortaya koymuş bir edebiyattır.

Svenska Dogbladet gazetisinin makale yazarı ve kültür sayfası yöneticisi Björksten, 6 tane de kitap yazmış. Bu kitapların birinin konusu Avustralya, ikisinin ise Amerika üstüne. Patrick White ile bir İsveçli film yönetmenin de birer biyografisini yazmış olan Björksten'in altıncı kitabı, modern yaşam ve bunun kişilere verdiği acıları anlatıyor. Björksten, ülkemize ilk kez geliyor.

(Politika 1 Eylül)

●

VASSİLİ VASSİLİKOS'LA BİR SÖYLEŞİ

Cahit DÜZEL

Geçtiğimiz günlerde, Türk-Yunan dostluğunun Yunanistan'daki en etkin savunucularından biri olan ünlü yazar Vasili Vasilikos, hafta tatilini geçirmek üzere İstanbul'a geldi. Bazı Türk yazarlarıyla tanıştı, birkaç gazeteciyle görüştü ve eşiyle birlikte sessiz sedasız ülkesine döndü. Türk-Yunan uyuşmazlığının çözümünde, aynı günlerde İstanbul'da bulunan boks şampiyonu Muhammed Ali'den medet uman iktidar çevreleri Türkiye halkının bu önemli dostunu görmezden geldi. Çünka Vasilikos, filmi iktidar tarafından «sakıncalı» görülerek yasaklanan «Ölümsüz Z» adlı romanın yazarıydı... Aşağıda, arkadaşımız Cahit Düzel'in Vasilikos'la yaptığı bir söyleşiyi sunuyoruz.

Türkiye ile Yunanistan'ın yakın tarihlerindeki benzerlik konusunda ne düşündüğünü sorduğumuzda Vasilikos şöyle cevap veriyor:

«Türk ve Yunan halkları Amerika'nın dümen suyunda giden iktidarlar altında ortak bir kaderi paylaştılar. Tarihte uzun yıllar iç içe yaşamış iki ülkenin yaşam biçimleri kadar, siyasî tepkileri de birbirlerine benziyor. 1968, 1969 yıllarında, Türkiye'de 6. Filo'ya karşı yapılan gösterileri Yunan halkının yakından ve sempatiyle izlediğini hatırlıyorum. Yaratılan bütün suni sürtüşmeler bir yana, ben her zaman Türkiye ile Yunanistan'ı, birlikte yaşama durumunda olan bir karı-koca gibi görmüşümdür.»

«Z» romanının birçok dilde yayınlandığı halde, en çok iki ülkede yankı yaptığını söyleyen Yunanlı yazar: «Bunlardan biri Çekoslovakya, diğeri ise Türkiye'ydi.» diyor. «Bütün bu nedenlerle yakın dostum, yönetmen Kosta Gavras «Sıkıyönetim» adlı filmini çekmeye karar verdiğinde, konu olarak kendisine

bir Latin Amerika ülkesi yerine yakın komşumuz olan bir ülkeyi, Türkiye'yi seçmesini önermiştim. O da bunu çok istedi, ancak, Allende'nin filmin çekiminde büyük maddi olanaklar sağlaması nedeniyle filmin konusu ister istemez Latin Amerika oldu.»

1967-1973 yılları arasındaki askeri cunta yönetimi sırasında Fransa'da bir sürgün hayatı yaşayan Vasili Vasilikos, 1967 nisan darbesine rastlayan günlerini şöyle anlatıyor:

«Büyük bir şans eseri, askeri darbeden kısa bir süre önce eşimle birlikte çağrılı olarak İsveç'e bir toplantıya gitmiştik. Gene büyük bir şans eseri, Yunanistan'a uçakla değil de trenle dönmeyi seçtik. Trenimiz Almanya'nın Nurnberg kentine geldiğinde elimizdeki transistörlü radyodan darbe haberini aldık ve Zagrep'te trenden inerek Fransa'ya döndük. Paris'e geldiğimizin ertesi günü yayınlanan Le Monde gazetesinde, Yunanlı birçok yazar ve aydının yanı sıra kendimin de tutuklanarak happse atıldığını okudum. Bu haber tabii ki doğru değildi ama Yunan gizli polisinin darbenin olduğu gün bastığı ilk evleri arasında benimki de vardı. Evimizin kapısını kırarak içeri giren polis, içeride yazılı ne bulduysa alıp götürmüştü. Aynı Le Monde'da bir bildiri yayınlayan 60 kadar yazar benim serbest bırakılmamı istiyorlardı. Bu yanlışlığı düzetmek için, «Z» yi Fransızcaya çeviren arkadaşımı arayıp durumu anlattım. «Aman sakın, ha» dedi arkadaşım. O sırada «Ölümsüz Z» Fransa'da yayınlanmak üzereydi. «İki ay kadar Paris'ten uzak dur, ortalıklarda görünme, yoksa basmazlar kitabını.»

Vasilikos, ülke dışında geçirdiği sürgün hayatı süresince Yunan cuntasına karşı demokratik direnişte aktif görevler almış; Fransız gazetelerine yazılar yazarak yürüyüşlere mitinglere konferanslara katılarak. «İşte bu eylemlerden birinde,» diye anlatıyor Vasilikos. «Türk-Yunan halkının nasıl kaynaştığını gördüm». 1971 nisanında Batı Berlin'de Yunan cuntasına karşı bir gösteri yürüyüşü düzenlenmişti. Bu arada yürüyüş dolayısıyla çok sayıda Yunan gizli polisinin Berlin'e geldiğini, katılanları fotoğraflarla saptayacaklarını öğrendik. Berlin'deki anti-faşist Yunan işçilerinin Yunanistan'da bulunan yakınlarına bir zarar gelmemesi için şöyle bir taktik izlemeye karar verdik. Yürüyüşe, Yunanlı işçiler yerine, başka milliyetten işçiler katılacaktı. Sonuçta, yürüyüş kolunun ilk üç sırası Yunanlılardan, geri kalan 20 sıra Berlin'deki Türk işçilerinden oluştu, en arkadaki iki sırada ise gene Yunanlılar yürüyordu. Yunanlı işçiler, kendileri yerine yürüyüşe katılmalarını isteyecek kadar yakın hissettikleri işçiler, Türkler olmuştu.»

Yunan cuntasının devrilmesinden sonra ülkesine geri dönen Vasili Vasilikos, Atina'da yayınlanan 300 bin tirajlı «Ta-Nea» gazetesinde köşe yazarlığı yapıyor. Türk-Yunan ilişkileri konusunda yazdığı yazılar yüzünden çeşitli çevrelerden eleştiriler geldiğini söyleyen yazar kendisinin «sık sık Türk tarafını tutmakla» suçlandığını belirtiyor. Vasilikos, ilk zamanlarda yazdığı yazıların, gazete tarafından sansüre uğradığını, bazılarını hiç basmadıklarını şöyle anlatıyor «Bu yazılarımdan birinde, Almanya'da çalışan biri Yunanlı, diğeri Türk iki işçinin tatillerini geçirmek üzere ülkelerine geri dönüşlerni anlatıyordum. İki dosttan biri Bulgaristan'dan Yunan sınırına, diğeri Türk sınırına giriyordu, birbirlerine veda ederek. Sonra izinleri bitiyor ve gene sınırda buluşarak Almanya'ya geri dönüyorlardı. Türk ve Yunan hükümetlerinin birbirlerine karşı savaş tehditleri savurdukları bir dönemde yazdığım bu yazıyı gazete basmayı reddetti, ben de yerine bir başka yazımı verdim. Ama bunlar ilk zamanlardaydı. Şimdi Yunanistan'ın üç büyük gazetesinden birinde günlük yazılarım, ikincisinde bir romanım diğerinde ise çeşitli makalelerim yayınlanıyor. Yani artık gazete patronları yazılarımı kolay kolay geri çeviremiyorlar.»

İstanbul'a gelmekten amacının gerçekten Türkiye ile Yunanistan'ın dostluğunu isteyen iki ülke aydınları arasında bir bağ kurmak olduğunu belirten Vasili Vasilikos, bu diyaloğun şimdiye kadar yeterince kurulmamış olmasından yakınıyor. Yunanlı yazar «Ölümsüz Z» romanının İstanbul'da sahneye konulacağını ve bunu izlemek için yılbaşında gene Türkiye'ye geleceğini söylüyor.

(Politika 6 Ekim)

⊙

VASSİLİ VASSİLİKOS : «TÜRK YUNAN EDEBİYATLARI ARASINDAKİ ORTAKLIK AYNI SORUNSALDAN DOĞUYOR»

Tanınmış Yunan yazarı Vasili Vasilikos geçen hafta birkaç günlüğüne İstanbul'a geldi. Ülkemizde özellikle «Z» (Ölümsüz) adlı romanıyla geniş bir ilgi uyandıran Vasilikos'la Sanat Dergisi için yapılan konuşmayı sunuyoruz.

Türkiye'de birkaç basım yapan «Z» (Ölümsüz) ile ve «Fotoğraflar» adlı romanınızla tanınıyorsunuz. Bu iki eser dışındaki çalışmalarınız üzerine bilgi verir misiniz?

İlk kitabım, on dokuz yaşımdayken yazdığım, konusunu mitilojiden alan bir eserdi: «Jason». Bundan sonra otuz dört kitap daha yazdım. Yani otuz beş kitabım var. Biri şiir kitabı, ötekiler düzyazı.

Bunlar birçok dile çevrildi...

«Z» adlı romanım otuz iki dilde çıktı. «The Plant», «The Well» ve «The Angel» (Bitki, Kuyu ve Melek) adlarını taşıyan üçlü yirmi iki dile çevrildi. «Fotoğraflar» on beş dilde, ötekiler beşer altışan dilde yayımlandı. Son romanın bugünlerde Yunanistan'da yayımlandı: «The Coroner» (Adlî Tabip). Bu romanın Türkiye'de basılması konusunda bir yayıneviyle bu gelişimde anlaşmaya vardım.

Yunanistan'daki baskı rejimi sırasında uzun süre Fransa'da kaldınız. Fransızcayı da, İngilizceyi de iyi biliyorsunuz. Doğrudan doğruya Fransızca, ya da İngilizce olarak yazdığınız eser var mı?

Hayır. Bütün eserlerimi Yunanca yazarım.

Türk edebiyatı ile Yunan edebiyatı arasında bazı ortak noktalar var mıdır sizce?

Elbette.

Nelerdir?

Bunlar aynı sorunsaldan doğuyor; Yaşama biçimi, başka bir deyişle kırsal alanda yaşayış; göçmen işçilik yani Almanya'da çalışma ve plutokrasi. Daha somut birşey söyleyeyim: Yaşar Kemal gibi bir insanın yanında kendimi ülkemdeymişçesine rahat hissediyorum.

İki ülkenin edebiyatları arasında işbirliği sağlamak için bugüne kadar yapılanlar sizce yeterli midir? Değilse neler yapılmalı?

Yeterli olması bir yana, hiçbirşey yapılmış değil. Çünkü işbirliğinin hükûmetler arasında sağlanması gerekir. Oysa şimdiye değin birtakım kişisel ilişkiler dışında herhangi bir yaklaşım sağlanamamıştır.

Ne gibi ilişkiler?

Sözgelimi Türk aktörleriyle Yunan aktörleri karşılıklı olarak birbirlerini çağırıyorlar; ilişkiler bu düzeyde kalıyor. Sözgelimi Selanik Film Festivali'nde Nâzım Hikmet'le ilgili bir film gösterildi: Kimi aktörler, Nâzım Hikmet'in şiirlerini okuyorlar; yapımcı da bunları görüntülemiş. İki saatlik bir film hazırlanmış. Bu kadarla kalıyor. Oysa her iki ülkede birer komite kurulmalı, karşılıklı olarak edebiyat eserlerinin çeviril-

mesine başlanmalı. Bir ülke, böylece öteki ülke üzerine daha çok şeyler öğrenebilir. Ne yazık ki şu anda Yunanistan'da, Tahiti konusunda Türkiye üzerine bilinenlerden çok daha fazlası biliniyor. Ancak burada «Yunan şovenizmi» ni de unutmamak gerek: Bugün Yunanistan'da köklerini ta «Megalo İdea» dan alan bir şovenizm var. Ve bu, şimdiki kuşak tükenene kadar, aşağı yukarı beş yıl daha sürecek. Ardından yeni bir yaklaşım dönemi başlayacak. Bu konuda Karamanlis'le Demirel, yine de babalarından daha ileri düzeydeler. Önümüzdeki dönemde Ecevit ile Papandreu sorunları toplumcu bir şekilde çözecekler. Ve yirmi yıl sonra da hem Yunanistan, hem de Türkiye halk demokrasisine geçecek. İşte o zaman bugün bizim göğüs germek zorunda kaldığımız sorunlara her iki ülke halkı da gülecek.

İki ülkenin siyasal konumları ve siyasal olayları arasındaki koşutluğun edebiyatlarına da yansıması üzerine söyleyecekleriniz var mı?

Her iki ülke de birer işkence döneminden geçti. Böylece her iki ülkede de işkence konusunda kitaplar yazıldı. Öte yandan, her iki ülkenin de Amerika'ya karşı çıkış dönemleri var ki, bu edebiyata antiemperyalizm olarak yansıyor. Bir zamanlar Amerikan askeri Türkiye'ye ayak basamıyordu; bu konuda bir şiirin var...

Edebiyatın barışın sağlanmasına katkısı ne yolda ve ne ölçüde olabilir?

Gerçeği yansıtması yoluyla... Bu gerçek, politik demagojinin tam tersi olan bir gerçektir. Bu gerçek, küçük bir azınlığın ekonomik çıkarlarının dışında, ona karşı bir gerçektir. Edebiyat turizme benzer: Gerçek ,bir yere vararak, o yeri görerek, ancak orada öğrenilebilir. Aiskhiolos'un «Persler» adlı oyunu, benim için bu konuda çok iyi bir örnektir: Kendi yazdığı eser yoluyla karşısındaki düşmanı tanıyıp anlıyor böylece düşman diyalektik bir şekilde ortaya çıkarılmış oluyor.

(Milliyet Sanat Dergisi 8 Ekim)

BİR ÇEK TÜRKOLOĞUNUN EDEBİYATIMIZ ÜSTÜNE GÖRÜŞLERİ

Kemal ÖZER

Prag'daki Karl Üniversitesinin Türkoloji Bölümü'nü bitiren Xenia Celnarova çağdaş Türk edebiyatı üstünde çalışmalar yapıyor. Yaşar Kemal'in romanlarını konu alan tezinden sonra şimdi de Orhan Kemal ile ilgili bir çalışma yapan Celnarova ile konuştuk.

Daha önce iki kez yurdumuza gelen Çekoslovak Türkoloğu Xenia Celnarova, geçtiğimiz günlerde İstanbul Üniversitesinde düzenlenen İkinci Uluslararası Türkoloji Kongresi'ne katıldı. Bratislava Bilimler Akademisi'nde Şarkıyat Enstitüsü'nde çalışmakta olan Celnarova'nın Prag'daki Karl Üniversitesinin Türkoloji Bölümünü bitirdiği, çağdaş Türk düzyazısı üstünde çalışmalar yaptığı, ayrıca Türk halk edebiyatıyla ilgilendiği biliniyor. Bu bilimsel Türk yazarlarından Çekçeye çeviriler yaptığı da.

Türkoloji bölümünde «Yaşar Kemal'in Romanları» konulu bir tez yapan Celnarova, daha sonra «Avrupa Halk Edebiyatında ve Yakındoğu Edebiyatında Eşkiyalık Konusunda Benzer Çizgiler» adlı doktora tezini hazırlarken de Köroğlu gibi, Çakırcalı Mehmet Efe gibi örneklerden yararlanmış, çağdaş edebiyat örneği olarak da «İnce Memet» i almış. Şimdi Orhan Kemal'le ilgili bir çalışma yapıyor.

«Daha önceki gelişlerinizden Orhan Kemal üzerine çalıştığınız biliniyor. Son bir yıl içinde bu çalışmanızda ne gibi gelişmeler oldu?»

«Orhan Kemal üstüne yaptığım çalışmayı sürdürüyorum. Yalnız konuyu biraz değiştirdim. Biliyorsunuz, daha önce «Orhan Kemal'in Romanlarında Gerçekçilik» ti seçtiğim konu. Şimdi biraz daraltım ve «Orhan Kemal'in İnsana Bakışı» yap-

tım. Çünkü en güçlü romanlarını ele almayı uygun görüyorum., bu da beni daha geniş kapsamlı ilk konumdan uzaklaştırdı.»

«Çalışmanın niteliği hakkında bilgi verir misiniz?»

«Dört bölümden oluşuyor bu çalışma. İlk bölümde yaşam öyküsüne dayanan romanlar var. Sonra Murtaza üzerinde duruyorum, traji-komik tip olarak. Üçüncü bölümde 72. Koğuş, Bereketli Topraklar Üzerinde, Eskici ve Oğulları bulunuyor. Biliyorsunuz bunlardan son ikisinde sınıf değiştiren insanlar vardır. Köylülükten işçiliğe ve esnaflıktan işçiliğe geçişin zorlukları anlatılır. Son bölümse mizah romanlarına yer veriyor, Üç Kâğıtçı ve Müfettişler Müfettişi gibi.»

«Son bir yıl içinde çeviriler de yaptınız mı Türk edebiyatından?»

«Yaptım. Sadri Ertem'den Çıkrıklar Durunca'yı çeviriyorum. Bir de Yılmaz Güney'in Boynu Bükük Öldüler romanını çevirdim, önümüzdeki yılın ilk yarısında yayınevine vereceğim. Sanırım 1978'de yayınlanmış olacak. Ayrıca gelmeden bir hafta önce, Doğu Öyküleri Antolojisi yayınlandı. Burda Ömer Seyfettin ve Refik Halit'ten iki Türk öyküsü vardı. Enstitümüz bu antolojinin ikinci cildini de hazırlıyor. İkinci ciltte son dönemden örnekler yer alacak, Sait Faik ve Yılmaz Güney'den birer öykü. O da 1978 de çıkacak. Bu arada «Dünya Edebiyatı» dergisi Yaşar Kemalden uzun bir öykü ya da romanlarından parça istiyor, gelecek yıl hazırlayacağım.»

«Türk edebiyatını nasıl izliyorsunuz?»

«Dergiler dışında Türkiye'den haber almam olanaksız. Sürekli izlediğim dört dergi var: Varlık, Türk Dili, Yeni Ufuklar ve Militan. Özellikle bunlardaki kitap tanıtma yazılarını okuyorum. Ancak genel çizgileriyle izliyor sayılırım.»

«Türk edebiyatının son dönemi üzerine düşünceleriniz? Önceki kuşakla son kuşak yazarları arasında ne gibi ayrımlar var?»

«Türk edebiyatında toplumsal sorunlar ön sırada yer alıyor genel olarak. Kanımca 1955-65 arasında bir bunalım dönemi geçirdiniz. Batılı modernist akımlar etkin oldu. İçe kapanış eğilim halini aldı. 1965'ten sonra yeniden toplumsal sorunlar ön sıraya çıktı. Ama bu bunalım dönemi deneyleri de yararlı oldu. Ele alış, işleyiş yöntemleri bakımından çağdaş estetik düzeyde ilerlediniz. Bir örnek vereyim, izlediğim dergi-

lerden Militan'da genç bir öykücünün yapıtını okudum. Aysel Özakın'ın Kazaya Uğrayan Mutluluk adlı öyküsünde trajik bir olay anlatılıyordu. Yan tutmayan biri gibi bakıyordu bu olaya yazar, ama yine de yan tutuyordu, her cümlenin bütün içinde işlevi vardı. Şunu demek istiyorum ki en gençlerle daha öncekiler arasında, gerçekliği ele alış bakımından ayrım var.»

«Sizden başka Türk edebiyatından çeviri yapanlar da oldu mu son bir yıl içinde?»

«Dr. Voyteh Kopçan, Evliya Çelebi'den seçmeler çevirdi, yayınevine verdi. Gelecek yıl çıkacak. Ludek Hrebicek, Necati Cumalı'dan şiirler çevirdi, dergiler de yayınlandı yıl içinde. Tomaş Lane, Ömer Seyfettin'in bir öyküsünü çevirdi. Orhan Kemal'in Önce Ekmek kitabından birkaç öykü çevirdi. Dünya Edebiyatı dergisinde çıktı.»

Türkiye'yle Çekoslovakya arasında kültür anlaşması olmadığı için çağrılı olarak yurdumuza gelemediğini söyleyen Celnarova, bu kez de kendi olanaklarıyla Türkoloji Kongresi'ne katılmış. Ancak çağrılı olmadığı için bildirisini okutmamışlar.

(Cumhuriyet 16 Ekim)

XENİA CELNAROVA

Necati GÜNGÖR

— Bize günümüz Türk edebiyatı üzerine düşüncelerinizi, yargılarınızı açıklar mısınız?

— Benim izlediğim Yakındoğu edebiyatları içinde en gelişmiş olanı, en ileri çizgide bulunanı kuşkusuz ki Türk edebiyatıdır. Bugün çok değerli yazarları var Türk edebiyatının. Bu yargı, özellikle şiir, nesir, oyun alanlarında geçerli.. Yeni Türk nesri ilgi çekici. Bir örnek vereyim: Orhan Kemal. Bu büyük Türk yazarı üzerine bir çalışmam var. Sanıyorum kitap olarak da yayınlanacak: «Orhan Kemal'de İnsana Bakış» Yalnız bu çalışmada, Orhan Kemal'in hikâyelerini ele almadım. Çok önemli romanları üzerinde durdum. Adlarını da vereyim: Otobiyografik romanları olan «Babaevi», «Avare Yıllar», «Cemile». Güçlü Yapıtlar bunlar. Sonra «72. Koğuş», «Murteza», «Bereketli Topraklar Üzerinde», «Eskici ve Oğulları», «Müfettişler Müfettişi» ve «Üç Kâğıtçı» gibi..

— Orhan Kemal dışında üzerinde durduğunuz Türk yazarları var mı?

— Var.. Sadri Ertem'in «Çıkrıklar Durunca» sı, Yılmaz Güney'in «Boynu Bükük Öldüler»i, Necati Cumalı'nın da «Susuz Yaz» ı ile «Uzun Bir Gece» adlı uzun hikâyeleri bir başka çalışmamın konusu olacak.

— Türk şiiri hakkındaki düşüncelerinizi de öğrenebilir miyiz?

— Divan edebiyatıyla bugünkü şiiri karşılaştırırsak içerik ve biçim olarak büyük bir değişiklikle karşılaşırız. Özellikle Nâzım Hikmet ve ondan sonraki toplumcu ozanların şiirleri dikkat çekiyor.

— Nâzım'dan sonra dikkati çeken ozanlar, dediniz, sizce kimler?

—— Fasıl Hüsnü'yü beğendim. Behçet Necatigil'in şiirleri

entellektüel; ama, toplumsal konulardan uzak değil. Küçük burjuva insanların dünyasına giriyor kimi şiirlerde. Önemli bir şey. Çünkü Türkiye toplumunun önemli bir bölümüdür o insanlar. Küçümsenemez. Yüksel Pazarkaya'nın şiirlerini de okudum. Almanya'daki Türk işçi çocukları için yararlı şeyler yapıyor. Bu alanda değerli çalışmaları var. «Ağaca Takılı Uçurtma» gibi. Kemal Özer'in şiirleri de dikkat çekiyor. Türkiye'de «ikinci yeni» çıkınaza girdi. Yeni Türk şiiri doğru yolda. Nesir için de söyleyebilirim, bunu. Bunalım edebiyatı iflâs etmiştir. Bu sevindiricidir.

— Biraz da hikâye üstüne konuşalım isterseniz...

— Eski kuşaklardan Orhan Hançerlioğlu'nu beğeniyorum. Bugünkü kuşaktan Demirtaş Ceyhun başarılı. Füruzan, Afet Ilgaz... Afet Ilgaz, önemsizmiş gibi görünen gündelik sorunların içindeki insanı yazıyor. Bir de genel olarak Türk hikâyesinde biçim, çok yüksek bir düzeye geldi.

— Batı'yla karşılaştırırsak?

— Batı'yla karşılaştırırsak... Türk hikâyesini, Amerikan ve Sovyet hikâyesiyle karşılaştırabiliriz. Batı'ya uygun bir gelişim içinde. Yani o düzeyde demek istiyorum. Halka daha yakın; ama primitif değil. İnsana yakın.

— Bize, biraz da kendi edebiyatınızı anlatır mısınız?

— Doğrusunu söyleyeyim: Türk edebiyatıyla ilgilenmekten, bizim edebiyatımızı pek izleyemez oldum. Ancak, bizde ve Slovakya'da romanın gerilediğini söyleyebilirim. Oyun yazarlarımız daha başarılı.. Oyun yazarlarından Ian Soloviç önemli bir yazar... Ladislav Novomeski ünlü bir ozandır. Nesir alanında Vladimir Minoş başarılı... Soloviç'in televizyonda dizi oyunları var. Halk çok tutuyor. Devamını istiyorlar, izleyenler. O da günümüz insanının sorunlarını işliyor. Ve ilgi topluyor.

— Türk edebiyatıyla ilgili başka tasarılarınız var mı?

— Türk halk edebiyatıyla da uğraşıyorum. Türk halk edebiyatı zengindir. İlk çalışınam da bu konuda oldu. Sürekli uğraşıyorum.. Özellikle yeni Türk nesriyle ilgileniyorum. Bizde Türk edebiyatına karşı merak var. Kitaplar soruluyor benden. Türk edebiyatını tanıtıcı kitaplar hazırlamak niyetim var.

(Politika 19 Ekim)

FRANSIZ YAZARI JULIEN GREEN İSTANBUL'A GELDİ

Fransız edebiyatının yaşayan en büyük yazarlarından biri olarak tanınan Julien Green, bir süre dinlenmek üzere Türkiye'ye geldi. İstanbul'u çok sevdiğini söyleyen sanatçının, dilimizde yayınlanmış üç yapıtı var: «Adrienne Mesurat», «Çılgın Kız» ve «Yeryüzünde Bir Yolcu».

Julien Green, Fransa'ya yerleşmiş Amerikalı bir ailenin oğludur. 1900'da Paris'te doğdu. Onsekiz yaşında Katolik mezhebini seçti. Bu olay, Green'in düşünce dünyasını da etkiledi. Birinci Dünya Savaşı sırasında çeşitli cephelerde sağlık elemanı olarak bulundu. Bundan sonra üç yıl Virginia Üniversitesinde okudu ve Paris'e döndü. İlk yazılarını o yıllarda takma bir adla yayınlamaya başlayan J. Green, İkinci Dünya Savaşında Fransa'nın düşmesiyle yeniden Amerika'ya gitti. 1945'ten beri Paris'te yaşamaktadır.

Julien Green, Cocteau, Gide ve Malraux gibi yazarların yakın dostu olarak bilinmesine karşın, hiç bir akıma bağlanmamıştır.

İstanbul'da kısa bir tatil yapan Green, hafta içinde Fransa'ya dönecektir.

(Politika 26 Ekim)

HOCHWAELDER İKİ KONFERANS İÇİN KENTİMİZE GELİYOR

Avusturya'nın ve Çağdaş Avrupa edebiyatının en ünlü oyun yazarlarından biri olan Prof. Fritz Hochwaelder önümüzdeki günler içinde İstanbul'a gelecektir. 16 Kasım Salı günü saat 18.00 de Harbiye Şehir Tiyatrosu'nda, «Çağdaş Tiyatro Oyun Yazarlığı» ve 18 Kasım Perşembe günü saat 18.00 de Fatih Şehir Tiyatrosu'nda «Tiyatroda Tarihsel Konu, Güncel Konu» konulu iki konferans verecek olan Hochwaelder 1911 yılında Viyana'da doğdu. Bir usta olan babasının yanında duvar kâğıdı kaplama ustası olarak yetişen ünlü oyun yazarı annesiyle babasının toplama kamplarında öldürülmesi üzerine Zürih'e kaçtı ve İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra da orada kaldı.

1943 yılında kaleme aldığı «Kutsal Deney» adlı oyunu, Hochwalder'e önce Avrupa'nın bütün ülkelerinde, daha sonra da Avrupa dışında çok büyük ün kazandırdı. Yazar bu oyununda Paraguay'daki cizvitleri konu almıştır. İktidar ile insanlık duyguları, buyruklara baş eğiş ile vicdan arasındaki çatışmaları çok usta bir biçimde irdeleyen yapıt, gerek seyirci kitleleri, gerekse oyuncular ve yönetmenlerce her oynandığı yerde «yakın geçmişin aynası» olarak nitelendirilmiştir.

Oyunlarında çoğunlukla kollektif suç, sorumluluk ve adalet gibi konulara yer veren Hochwaelder bir yanıyla büyük bir dramatik tiyatro ustası, öteki yanıyla da tiyatroyu ve onun sürekli değişen yasalarını sezgi yoluyla kavrayan güçlü bir sanatçıdır.

«Savcı» ve «Perşembe» gibi oyunların da yazarı olan Hochwaelder'in «Kaçak» ve «Han» adlı oyunları Türkiye'de oynanmıştır.

(Politika 18 Kasım)

ÜNLÜ OYUN YAZARI HOCHWAELDER OYUN YAZARLIĞI ÜZERİNE KONUŞTU

Avusturya ve çağdaş Avrupa edebiyatının önde gelen yazarlarından Fritz Hochwaelder, ülkemizde ilk konuşmasını yaptı.

1911'de Viyana'da doğan Hochwaelder anasıyla babasının toplama kamplarında öldürülmeleri üzerine Zürih'e kaçtı, savaştan sonra da oraya yerleşti.

İlk oyunu «Kutsal Deney» de, Paraguay'daki cizvitler devletinin çöküşünü dile getirdi. Bu oyunuyla ünü Avrupa sınırlarının dışına uzandı. Oyunları «yakın geçmişin aynası» olarak nitelendirilen Hochwaelder, büyük bir tiyatro ustası olduğu oranda, insanların dünyasını sezgi yoluyla kavrayan ender sanatçılardan biridir.

«Kutsal Deney»den sonra «Savcı» ve «Perşembe» adlı oyunlarıyla günümüz tiyatrosunun özgün bir yazarı olduğunu kanıtladı. Hochwaelder'in «Kaçak» ve «Han» oyunları yurdumuzda da oynandı.

Fritz Hochwaelder, Türkiye'deki ilk konuşmasını geçtiğimiz salı günü saat 18'de Harbiye Şehir Tiyatrosu'nda «ÇAĞDAŞ TİYATRO'DA OYUN YAZARLIĞI» üzerine yaptı.

İkinci konuşması da bugün saat 18'de Fatih Şehir Tiyatrosu'nda «TİYATRODA TARİHSEL KONU — GÜNCEL KONU» adını taşıyacak.

Ünlü Avusturyalı oyun yazarı Prof. Fritz Hochwaelder, «Çağdaş Tiyatroda oyun yazarlığı» konulu bir konferans veriyor. Yarın saat 18'de Harbiye Şehir Tiyatrosunda izlenebilir. Hochwaelder'in konferanslarından ikincisi ise 18 kasım günü, saat 18'de Fatih Şehir Tiyatrosunda.

Ünlü Avusturyalı oyun yazarı Prof. Fritz Hochwaelder, ilkini bugün vereceği konferanslardan ikincisini 18 kasım Perşembe günü saat 18.00'de Fatih Şehir Tiyatrosunda veriyor. «Tiyatrodaki Tarihsel Konu, Güncel Konu» üzerine konuşacak olan Hochwalder'in konuşması Türkçeye çevrilecektir.

(Cumhuriyet 18 Kasım)

«ÇOCUK KİTAPLARI HAFTASI NEDENİYLE ÜLKEMİZE ÇAĞRILI OLARAK GELEN SOVYET YAZARLARIYLA HİÇ BİR BAKANLIK İLGİLENMEDİ»

Geçtiğimiz hafta içinde başlayan «Çocuk Kitapları Haftası» nedeniyle Kültür Bakanlığı tarafından ülkemize davet edilen üç Sovyet çocuk kitabı yazarıyla hiç bir bakanlık yetkilisi ilgilenmemiştir. Bu durumun karşısında büyük bir şaşkınlık içinde kalan üç yazar ve çevirmenleri Türkoloğ Svetlana Uturgauh Türkiye Yazarlar Sendikası'na başvurarak kendilerine yardım edilmesini istemişlerdir.

Olayı üzüntüyle karşılayan Türkiye Yazarlar Sendikası yetkilileri bir açıklama yaparak durumu kınamışlar ve hükümetin kültür politikasının ne olduğunun somut olarak gözler önüne serildiğini ve bu konuda fazla birşey söylenmesinin gereği olmadığını belirtmişlerdir.

«Çocuk Kitapları Haftası» nedeniyle ülkemize gelen ve halen İstanbul'da bulunan üç Sovyet yazarı şunlardır: Çocuk hikâyeleri yazarı Mariya Prilejayeva, çocuk romanları yazarı Vladislav Brhrevski ve çocuk şiirleri yazarı Akim Yakov.

Sovyetler Birliği'nde halen 214 çocuk edebiyatı yazarı olduğunu ve salt Moskova'da 217 çocuk kitapları yayınevi bulunduğunu belirten Sovyet yazarlar, Aziz Nesin'in de Sovyetler Birliği'nde çok sevildiğini ve kitaplarının bir çok kez basıldığını söylemişlerdir. Bazı çocuk kitaplarının 3 milyon adet basıldığı halde piyasada bulunmasının gene de zor olduğunu sözlerine ekleyen yazarlardan Akim Yakov da Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın şiirlerini Rusça'ya uyarladığını belirtmiş ve bu şairimizin şiirlerinin de Sovyetler'de çok beğenildiğini söylemiştir.

Türkiye Yazarlar Sendikası'nın hazırladığı program çerçevesi içinde hergün ayrı bir yayınevini ziyaret eden Sovyet yazarları önümüzdeki günler içinde İzmir'e gideceklerdir.

(Politika - 24 Kasım)

YAŞDÖNÜMLERİNDE EDEBİYATÇILARIMIZ

Bu bölümde yaşdönümlerinin yuvarlak yıllarında bulunan edebiyatçılarımızla konuşmaları okuyacaksınız. 1976 yılında, 80 yaşında iki, 70 yaşında dört, 60 yaşında oniki, 50 yaşında ondört edebiyatçımız var. Bunlardan bulabildiklerimizle ve bize fırsat verenlerle yaptığımız konuşmaları sunuyoruz.

80 yaşında :

Mustafa Nihat Özön
Eflatun Cem Güney

70 yaşında :

Mükerrem Kâmil Su
İlhami Bekir Tez
Nurullah Berk
Semiha Ayverdi

60 yaşında :

İlhan Berk
Hüsamettin Bozok
Peride Celâl
Enver Naci Gökşen
Bekir Sıtkı Erdoğan
Samim Kocagöz
Behçet Necatigil
Orhan Hançerlioğlu

Celâl Çumralı
Nüzhet Erman
Mehmet Fuat
Zeki O. Özturanlı

50 yaşında :

Sabri Altınel
Talip Apaydın
Mehmet Başaran
Turhan Doyran
Ata Karatay
Ümit Yaşar Oğuzcan
Mehmet Önder
Hakkı Özkan
Sabih Şendil
Kâmran Şipal
Saadet Timur
Nevzat Yalçın
Kâmran Yüce
Can Yücel

MUSTAFA NİHAT ÖZÖN İLE

Konuşan KONUR ERTOP

— Edebiyat konularıyla ilgilenmeye nasıl başladınız?

— Babam okumaya meraklıydı. Düzenli bir öğrenim görmemişti, gümrük memuruydu. Ama evde bir kitaplık vardı. Bu kitaplıkta «Evliya Çelebi Seyahatnamesi», Kamus-ül-Âlâm», «Tarih-i Yemen ve San'a», «Rus-Japon Seferi» gibi kitaplar bulunuyordu. Annemle teyzem okumaya düşkündü. Çeviri romanlar okurlardı: «Çavuş Reno», «Paris Esrarı» gibi kitapları okuyor, tefrika romanları izliyorlardı. İkdam'da Hüseyin Rahmi'nin bütün romanlarını okumuşlardı. Vecihi'yi, Saffet Nezihi'yi okur, gözyaşı dökerlerdi. Rumelihisarı'na gittiğimiz zaman Şehitliğe çıkar, «Zavallı Necdet»in mezarını ararlardı. Refik Halid'in «İstanbul'un İçyüzü» romanının kahramanlarını filân hatırlarlardı. İkinci Meşrutiyet'in ilânından sonra gazetelerin tufan gibi çoğaldığı sırada ben de okuma merakına kapılmıştım. Abdullah Zühtü'nün Yeni Gazete'sinde Mahmut Sadık'ın fıkralarını okuyordum. «İki Çalgıcının Seyahati» o zaman çıkmıştı. Aynı kitabevinin «Bahrimuhit Yolcuları» da forma forma yayınlanmıştı. Asır Kütüphanesi'nin kitapları, Jülvern'ler okuduklarım arasındaydı. «Hâli Ada» diye bir kitap vardı. ... Davutpaşa Rüştiyesi'nden sonra Gelenbevi İdadisi'ni bitirdim. Babam, Buhur Efendiden özel Fransızca dersleri aldırdı.

— Edebiyat Fakültesini nasıl seçtiniz?

— Sefilliğin ve kolaylığın etkisiyle... Askere alındık: Yedeksubay çıkar çıkmaz da doğuya, cepheye gönderildik. O sırada babam öldü. Cepheden dönebilenler seyrek olmuş, onlar da işsizlikle, açlıkla karşılaşmıştı. Üniversiteye yazıldım. 4-5 kız, 7-8 erkek öğrenciydik. İstanbul işgal edilince, fakültenin bulunduğu Zeynephanım Konağı boşaltıldı, daha küçük bir yerde öğrenim gördük. İlk öğrenci hareketleri o zaman görüldü. Kurtuluş Savaşı'na karşı çıkan hocalar istifaya davet edildi. Ali Kemal bunlar arasındaydı. Hüseyin Daniş'e yazılan mektubu kendisine ben götürdüm.

— Dergâh dergisini çıkardınız... Mütareke döneminin bu ünlü yayın organını anlatır mısınız?

— Fakültedeki derslerin dışında, Nuruosmaniyedeki İkbal Kıraathanesi'nde otururduk. Kadri Yörükoğlu, Halil Vedat, Ahmet Hamdi Tanpınar, bizden daha eskilerden Agâh Sırrı Levend, Davutpaşa'da bir tekkenin şeyhinin oğlu ve daha sonra da aynı tekkenin şeyhi olan Enver Hoca... Bir dergi çıkaralım, dedik. Ün kazanması, değer verilmesi şaşırtıcıdır. Adını bulmak için öneriler yapıldı, upuzun bir liste oldu. Yeditepe

adı da vardı tasarlananlar arasında. Yazacak olanların mutlaka Üniversite çevresinden olmasını şart koştuk. Bir düşünce hareketi olacak, bir insan değişimi olacak, bunları düşünmemiştik. Zaten yalnız İstanbul'da satıyordu, bir de Bursa'da. Satışı gittikçe düşünce 42. sayıda kapattık. İşgal İstanbul'unda yayın izni almak zor olmuştu. Reşat Nuri Darago, Dışişlerinde görevliydi, Yahya Kemal ona gönderdi, Fransızlarla resmî işlemde onun yardımı oldu. Dergâh'ta Yahya Kemal'in, onun aracılığıyla Yakup Kadri'nin, Mustafa Şekip, Hasan Âli, Necip Fazıl, Nurullah Ataç gibi yazarların imzaları vardır. Anadolu'daki kurtuluş hareketine bağlılık gösterilmiştir.

— Tanzimat'tan Cumhuriyet'in başlangıcına kadar gelen «Son Asır Türk Edebiyatı» adlı kitabınızı nasıl yazdığınızı, bu kitapta gözettiğiniz ilkeleri anlatır mısınız?

— Ankara'da lise öğretmenliği yaparken ek görev olarak Basın Yayın Müdürlüğü'nde de çalışıyordum. Hattâ Cumhuriyet'in ilân edildiği gece Meclis'teydim. Zatürree geçirerek İstanbul'a geldim. Üsküdar Lisesi'nde öğretmendim. Mihran Efendi'nin Cihan Kütüphanesi için bir antoloji tasarlamıştım. Kitap listeleri, yayın organlarıyla ilgili notlar eklemek istiyordum. Gustave Lanson'un, Fransız edebiyatının ürünlerini konularına göre ayıran, üniversite düzeyindeki çalışmasını biliyordum. «Notre Litterature Etudiee par le Textes» adlı bir okul kitabından da büyük ölçüde yararlandım. Bizdeki kitaplar, edebiyatı yalnız şiir, hikâye, roman... diye ele alıyordu. Ben ilk kez tiyatro, gazetecilik, söylev... gibi türleri konu edinerek planımı düzenledim. Tiyatro bölümünü yazarak Bakanlığa gönderdim. Talim-Terbiye'de Emin Erişirgil, incelemesi için Gazi Eğitim'e yollamış. Ahmet Hamdi Tanpınar, uygundur demiş, kitabı tamamladım. Kitabımda kısa anlatımlarla yoğun bilgi verilmeye çalışılmıştır. Eskiden beri belge toplamaya meraklıyımdır. Her derginin bir sayısından oluşan bir kolleksiyonum vardır. Basın-Yayın'ın çıkardığı Ayın Tarihi'nde Takvim-i Vakayi'nin 100. yılı dolayısıyla 7-8 yazılık bir incelemem çıkmıştı. Eski kitapları aldıkça arkalarından kitabevlerinin yayın listelerini inceler, bilgi toplardım. Edebiyat tarihimde bu hazırlıklardan ve uzunca süren kitaplık çalışmalarından yararlandım.

— Özellikle Tanzimat yazarlarının kitaplarının notlu, açıklamalı yeni basımlarını hazırladınız. Bu çalışmalarınız sırasında nasıl bir yol izlediniz?

— Fransızcada bu yolda birçok kitap görmüştüm. «Chroniquer'ler» diye bir dizi vardı: Metni olduğu gibi veriyor, de-

ğişen anlamları, yazış biçimlerini ayraç içinde gösteriyordu. Bilen okuyucu yeni karşılıkları atlayarak metni izleyebilir, bilmeyen notlardan yararlanabilir. Ancak şunu da eklemeliyim: Eskileri anlamak, onların dünyasına girmek sorunudur. Kelimelerin karşısına tek tek yeni kelimeleri korken çok dikkatli olmalıdır.

— Klasik yazarlarımızın bugünün insanına seslenebilecek yönleri hangileridir? Bu yapıtlar bize ne kazandıracaktır?

— Hiç, hiç!.. Edebiyat tarihçisi için malzeme olarak gerekli olurlar belki....

— Yeni çalışmalarınız var mı?

— Çağdaş yazarlardan aldığım örneklerle bir Yeni Deyimler Sözlüğü hazırlıyorum. Kelimelerin anlamları, deyimler zaman içinde durmadan değişmiştir. Anlam kaymaları olmuştur. Günümüz yazarları da kendi düşüncelerini daha iyi anlatabilmek için yeni kelimeler türetiyorlar, yeni sözler kuruyorlar. Yeni deyimler oluşuyor... İlhan Selçuk, Çetin Altan gibi yazarların yazılarını tarayarak dilin yeni kazandığı deyimleri derlemeye çalışıyorum.

EFLATUN CEM GÜNEY

Konuşan: PERİHAN TOK

— Cumhuriyetten önce ve sonra folklor araştırma çalışmaları ne durumdaydı yurdumuzda?

— Binlerce yıl ötesindenberi Türk toplumunun yüreğinden doğarak birikmiş olan folklor mahsülleri halk arasında sözlü bir gelenek halinde yaşıyordu. Ayrıca, (Âşık) dediğimiz ozanlar da halkın güzellik zevkini, gönül dünyasını dile, tele

getiriyordu. Yazık ki eski çağların apayrı edebiyat anlayışı yüzünden edebiyattan sayılmıyordu. Tanzimattan sonra ufak tefek sezişler olmuş, bu halk ürünlerinden söz edilmişti ama, aldırış eden olmamıştı. Ancak 1908 Devrimi'nin getirdiği özgürlük havası içinde kendimizi bulunca, dil ve edebiyatta da kendimizi aramaya başlamıştık. İşte o zaman bu folklor ve halk edebiyatı bir ışık demeti gibi göründü ve rahmetli Ziya Gökalp: «İşte aradığımız edebiyat, bizim asıl edebiyatımız bu...» dedi ve folklorun değerini bilimsel bir görüşle belirtmeye çalıştı.

O zamana kadar dağınık araştırmalarla bir türlü yolunu bulamayan (Millî Edebiyat Akımı)na da en kestirme yolu gösterdi: Folklor kaynaklarına doğru.. O günün genç şairleri de kaynaklardan özellikle halk şiiri geleneğinden yararlanarak şiirlerini lirizme ve uyuma kavuşturdular. Böylece edebiyatta kendimizi bulmaya başladık. Bu yolda daha başka çalışmalar da yapılmadı değil. Ancak bunlar ya geçici bir hevesle gelişi güzel yapılmış derlemeler ya da meyvelerini daha sonra verecek olan özlü çalışmalardı. Folklorumuzun asıl derlenmesi, değerlendirilmesi Cumhuriyet dönemine nasip olmuştur. Gerçekten bu büyük devrimden sonra İstanbul Üniversitesi'nde Türkiyat Enstitüsü, Ankara Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde Halk Edebiyatı kürsüleri, her yerde halk evleri, bir çok illerde de halk bilgisi dernekleri kuruldu, dergiler çıkarıldı. Bu kuruluşlar da ışık tuttu yol gösterdi. Yurt ölçüsünde bir arama ve tarama çabasına girişildi.

Eskisi gibi gelişi güzel değil derleme kılavuzlarına göre daha düzenli olarak... Bu bilimsel metotlarla derlenip toplanan folklor ürünleri elenip elekten geçirilerek boy boy kitaplar halinde ortaya konuldu. İşte bir zamanlar halk arasında kendini göstermeden yaşayan folklor ve halk edebiyatımız böyle bir derleme ve değerlendirilmeyle gün ışığına çıkarak halktan aydınlara geçti, güncel yaşantımıza karıştı, yaşanılan bir hayat ve yaşayan bir edebiyat oldu. Bu gün herkes bu eserlerde kendi dilini, kendi kalbini, kendi kalbinin gülen, ağlayan tellerini buluyor. Kısaca her gözün çırası, her gönlün yaylası, ve bir güzellik dünyası bu şiirler. Bu masallar, bu hikâyeler ve öteki folklor cevherleri...

— Folklor yaşayan edebiyata kaynak olmalı mıdır? Edebiyatı nasıl besleyebilir folklor?

— Folklorumuz bir kültür ve sanat kaynağıdır. Bu kaynak ifade özelliği ve konu zenginliği ile günümüz edebiyatını umulandan çok besleyebilir. Dünyanın büyük tanınmış yazarları bile yeni konular bulmak ve sözlü anlatımın yollarından ya-

rarlanmak için halk kaynaklarına eğilmiş, oradan aldıkları ve buldukları ile kendi edebiyatlarını daha da zenginleştirmişlerdir. Biz de bunlardan faydalanmasını bilmeliyiz. Folklor eserlerimizin anlatış özellikleri, incelikleri usta kalemlere geçerse, bir kat daha güzelleşerek günümüz edebiyatını zenginleştirir, üstelik folklorumuz bir konu kaynağı, bu konular da bir ilham kaynağıdır, yeni yeni konular uyandırır sanatçılarımızda.

İmdi o sözlü anlatış özelliklerinden başka, bu özlü konulardan da yararlanılırsa, edebiyatçılarımızın yaratma gücü artar, edebiyatımız da gelişir derinleşir, toplumun gönül yaylasına erişir.

— Folklor araştırmacılığınız nasıl başlamıştı?

— Ben masal analarının dizi dibinde büyüdüm. İlk iz derindir, derler; tadı damağımda kalmıştı bunların... Aktan karadan anlamaya başladıktan sonra bu masalların, bu hikâyelerin ve öteki halk verilerinin bir sanat değeri olduğuna inandım. Bu inanışla 1918'de Konya'da hocalığa başladığım zaman folklor araştırmalarına da başladım. Çalışmalarım iki safhadan geçti; biri derleme ve tarama, biri de işleme ve değerlendirme.

— Halk masal ve hikâyelerini toplarken kullandığınız yöntemler nelerdi? Yazılı kaynaklar ne durumdaydı?

— Masalların asıl tadı anlatılışındadır. Usta masalcılardan dinlenirse tadına varılır. Ağızlarından bal akar, dilleri de kaymak çalar balın üstüne.. Oysaki yazıya geçen masallarda bu tadı bulamıyoruz, en usta kalemlerden çıkmış olsa bile.. Neden mi?

Ocaktan yetişme masalcıların yüzyıllar boyunca işleye işleye geliştirdikleri sözlü bir anlatış tarzı, bir masal üslûbu var. Konuşma dilinde yaşayan sözcük cevherleri ve halk deyimleri ile yoğrulmuş, türlü motifler nakışlarla bezenmiş, nesirden çok şiire yakın secili bir üslûp.. Birbiri içinden çıkan, birbirini besleyen cümleciklerin öyle bir kırılışı, öyle bir bağlanışı var ki, anlatamam sanırım; yazı dilimizde yok böylesine bir söz yapısı...

İşte sanatçılarımız masalları bu masal üslûbu ile değil, kendi üslûplarıyle, kendi zamanlarının yazı diliyle kaleme aldıkları için güzellikleri kayboluyor, dillerinde halk dilinden bir tad, ne de duygularında duyguya benzer bir kanat kalıyor, ne olurdu, ya söz ustalarının kalemi olsaydı, ya yazı ustalarının dilleri olsaydı! Ben bu anlayışla bir insanın masal ustası olmadan, masal yazarı olamıyacağına inandım ve bu anlayışla kendimi yetiştirmek, ipin iki ucunu bir araya getirmek için çalı-

şıp çabaladım. Bu yoldaki çalışmalarımı, birkaç satır içinde özetleyebilirsem, derleme ve değerlendirmedeki yöntem ve kaynaklarım hakkında bir fikir verebilir sanırım: Ben halk masallarını, halk hikâyelerini ocak başlarında öz kaynaklarından dinliyerek, el yazması cönkleri ve taş baskısı kitapları göz nuru pahasına gözden geçirerek derleyip topladım. Topladıklarımı da sözlü gelenekteki anlatış tadıyla kaleme alarak yazılı bir edebiyat payesine eriştirmeye özendim. Bir zamanlar da bunları — radyo başını ocak başı yaparak — anlatmaya yeltendim. Az çok başarabildimse, millî kültürümüze küçük bir hizmette bulunmuş olmanın mutluluğunu duyacağım...

— Devletin ilgili makamları çalışmalarınızda sizi teşvik edici yönde miydi?

— İnsanın kendinden bahsetmeye dili varmıyor. Ne diyebilirim? Kadir bilir kalemler cevahir dolu sözlerle teşvik ettiler beni. Millî eğitim bakanlarımızdan da zaman zaman takdir yollu yazılar aldım. Yaş haddi dolayısıyla emekliye ayrıldıktan sonra, yapabileceğim işlerle de görevlendirildim, yazabileceğim şeylerle de... Özellikle ebedî Atatürk'ün ölümünün 25. yıldönümünde yayınlanan Atatürk serisinden birini hazırlamak şerefi de bana verilmişti. Folklorumuzun eğitimle olan ilişkilerini belirtecek bir etüt istenilmişti. Bu da Talim ve Terbiye Dairesi Başkanının önsözüyle bir kitap halinde yayımlandı. Arkasından da (Folklor ve Halk Edebiyatı)mızın özelliklerini ve sözlü geleneklerini tanıtan eserciğimi ulaştırdım. Gözlerimin çırası bu kitabın son satırları üstünde söndü.

7 Aralık 1971'de Ankara'da ilk kültür bakanımızın başkanlığında toplanan Folklor Danışma Kurulu tarafından bana da «Devlet Kültür Armağanı» verilmesi kararlaştırılmıştı ama, kısa bir süre sonra bakanlığın kaldırılması yüzünden kaldı yoksa..

Bütün bunlar bir teşvik vesilesi sayılmaz mı? Elbette teşvik, insanın çalışma şevkini artırır ama, yaptıkları işe gönülden bağlı olanlar, çevrelerinden bir şey beklemezler. Ben, tali'imi rahatsız etmemek için kimseden bir şey ummadım. Er geç gözlerimi kaybedeceğimi söyledikleri halde, gene kalemi elimden bırakmadım. Göz nuru bahasına işlediğim eserler, Türk Halkına, Türk çocuklarına armağan olsun.

— Türk folklorunu zengin buluyordunuz. Bunu nelere bağlıyorsunuz?

— Türk folkloru engin ve zengin bir folklordur. Derinliği tarih öncesi çağlara kadar iniyor. Genişliği de halka ait her

şeyi içine alıyor. Halk oyunlarından tutun da halk müziğine kadar bir çok dalları var. Folklor edebiyatı da bu dallardan biri. Bunun da çeşitli türleri var: Kökü milli destanlara dayanan destan yollu hikâyeler, halk hikâyeleri, halk masalları, halk fıkraları, halk bilmeceleri, halk türküleri, halk manileri ve atasözleri..

Bu derinliği ve genişliği bir yana, folklor edebiyatımızın asıl zenginliği, halkın duygu, düşünce ve hayal gücüyle ortaklaşa yaratılmış olmasından ileri geliyor. Elbette daha ilk başta bunları dizip koşan biri vardır. Ancak bu masallar, bu hikâyeler, bu türküler, bu maniler ve öteki sözlü halk ürünleri toplumun arasına yayıldıktan sonra, ilk yapıp yakıştıranların dilinden, telinden çıktığı gibi kalmamış, zamanla geçtikleri çağların, yayıldıkları çevrelerin sesleriyle, hisleriyle beslenerek değişmiş, yeni yeni katmalarla büyüyüp gelişmiş; böylece çeşitli varyantları ortaya çıkararak daha da zenginleşmiştir.

Hele sahipleri unutulduğu için topluma mal edilen bu (Folklor Edebiyatı) ürünlerine, bir de Yunus Emre'ler, Karacaoğlan'lar gibi sahipleri bilinen (Halk Edebiyatı) mahsülleri katılırsa, bu iki edebiyat birbirini tamamlıyarak daha zengin bir kültür ve sanat hazinesi sayılmaz mı?

— Gelecekle ilgili tasarılar?

— Yıllar tüketmedi, şu kalem tüketti beni. Söyleyecek yeni bir şeyim kalmadı, yazacak, söyleyecek şeyi olanlara bizden selâm olsun.

— Seksen yaşına varmak mutluluğuna erişmişsiniz, bu konuda söyleyecekleriniz?

— Karlı bir ömür dağının doruğundan ağır ağır iniyorum. Dişbudak değneğime dayanarak. Günler kısalıyor. Bu yol ne zaman bitecek? Orasını bir Allah bilir. O kadar da yoruldum ki, bir sabah uyanamazsam hoşça kalın dostlarım hoşça kalın.

MÜKERREM KÂMİL SU

Konuşan : PERİHAN TOK

— Yirmi roman yayımlamışsınız, en çok tutulan hangisiydi?

— Yirmi üç. En çok tutulanı «Sevgim ve Istırabım» adlı ilk romanımdır. On dört baskıdan sonra daha ne kadar basıldığını bilmiyorum. Bu basit bir aşk hikâyesidir.

— Konularınızı nasıl seçerdiniz?

— Çevremden, uzak yakın tanıdıklarımın hayatlarından seçerdim. Hani değişik bir tip yaratmak isteyen bazı sanatçılar vardır. Birinin burnunu, birinin gözlerini, bir başkasının ağzını falan alır, bir araya getirirler. Benim de romanlarım biraz buna benzer. Parçalı bohça gibidir. Bir arkadaşının ızdırabı, bir yakınının uğradığı hayal kırıklığı, bir başkasının yaşama düzeni birbirine karışmış, eklenmiş roman böylece bütünleşmiştir. Bu arada aldığım mektuplarda verilen konular, benim hayatım başlı başına bir romandır, diye bana başvuranlar da biraz romanlarıma ya temel olmuştur ya da ayrıntı...

— Bir romanı ne kadar sürede yazardınız?

— Yazış sürem değişiktir. Önce konu kafama yerleşir. Günlerce aylarca o konuyla yaşar gibiyimdir. Zaman içinde konu duygularımla oluşur. Bir gün yazmalıyım artık der, kaleme sarılırım.

İlk romanlarımı çok kolay ve çabuk yazmışımdır. Sonra sonra konuyu seçmemde, düşüncelerimde, görüş açımda değişiklikler olmuş, yazacağım şeyi kaleme almada ağırlaşmışımdır. Ve şimdi diyorum ki, bu günkü aklım olsaydı yazmazdım. Çünkü bu romanlarla topluma yeni bir ses mi getirdim, bir çığır mı açtım? Yok böyle bir şey... Hepsi de bir yaz yağmuru gibi geldi geçti işte..

— Yazarlıkta öğretmenliği birlikte sürdürürken güçlükleriniz oldu mu?

— Pek bir sıkıntım olmadı. Öğretmenliğim önde gelirdi. Onu başarıyla yürüttüğümü sanıyorum. Bu benim kıvancımdır. Romancılığıma gelince, kendimi daima amatör saydım. Yürürken, ütü yaparken, çamaşır, bulaşık yıkarken hep seçtiğim konuyu, romanının kahramanını düşünür, kafamda ve kalbimde onlarla kaynaşırdım. Bu bir ön çalışma, bir hazırlık olurdu. Yazmam kolaylaşırdı. Romancılık bir ek görevdi bir bakıma.

— Yazarlık, iş ve toplumsal çevrenizde neler sağladı size?

— Yazarlığımı iş çevreme yansıtmamağa çok dikkat ettim. Çünkü esas mesleğim öğretmenlikti. Öğretmen arkadaşlarım, her biri benim için büyük değerler taşıyan sevgili öğrencilerim bu dikkatime saygı gösterdiler. Hiç bir zaman okullarda yazı hayatım dile getirilmedi. Topluma gelince romancılık bana çok büyük ilgi sağladı. İş yerlerinde, hastanelerde,(yurdun neresinde bulunsam adım beni duygulandıran bir ilgi ve

sevgiyle karşılandı. Bu konuda çok güzel unutulmaz anılarım vardır.

— Bir roman yazmak mı, bir çocuk doğurmak mı? Hangisi daha çok mutluluk verdi desem?

— İkincisi... Ama bu mutluluğu şimdi çok pahalıya ödemekteyim. Tanrı bana iki evlat verdi, sevindirdi. İkisini de aldı, bana dünyayı zindan etti.

— Romanlarınızda genellikle aşk ve ihtiras konularını işlediğinize göre o konudaki düşünceleriniz?

— Evet o konuları işledim. O zaman aşkı, Tanrı'nın kullarına en büyük armağanı olarak olağanüstü bir duygu kabul eder, bu duyguya saygı duyardım, şimdi aşk ve ihtiras üstüne de bir şey düşünemiyorum.

— Beğendiğiniz kadın romancılar kimlerdir? Genç kadın yazarlarımızı okur musunuz?

— Öğrenim yıllarımda, Halide Edip Adıvar'a hayrandım. Onun gibi bir romancı olmayı amaçlardım. Zamanının bütün kadın romancılarını beğenir, eserlerini dikkatle izlerdim. Bu günün genç yazarlarını daha gerçekçi ve daha başarılı buluyorum.

— Başka türlü yaşasaydım daha çok yazardım, diye düşündüğünüz oldu mu?

— Daha çok yazardım değil de, daha başka iyi yazabilirdim diye düşündüğüm olmuştur. Şimdi bunu da düşünemiyorum. Artık benim için hayat ve her şey, bir varmış, bir yokmuş...

SAMİHA AYVERDİ

Bu bölümde yayınladığımız edebiyatçılarımızla konuşmaları hazırlayan Perihan Tok, Samiha Ayverdi'yle konuşmasını şöyle yazdı:

Samiha Ayverdi ile yapabildiğimiz telefon görüşmesi şöyle oldu:

— Samiha hanım, Nesin Vakfı Edebiyat yıllığı için, yuvarlak yaşlarına gelmiş yazarlarımızla röportajlar yapıyoruz. Siz de yetmişinci yaşınıza varmışsınız bu yıl.

— **Kim çıkarıyor?**

— Aziz Nesin,

— Ben solcu dergilere yazı yazmam.

— Biz solcu - sağcı ayrımı yapmadık. Bütün yazarlarımızı bu ülkenin yazarı olarak düşünüyoruz,

— Ben solcuları bu memleketin yazarı saymıyorum.

— Öyle mi? O halde teşekkürler. Rahatsız ettik.

— Ben de teşekkür ederim.

İLHAN BERK

Konuşan : PERİHAN TOK

— Ozanlıkta kırkıncı, yeryüzünde altmışıncı yaşam yılınıza vardınız. Yaşlılığı nasıl karşılıyorsunuz?

— Kırk değil sanki yüz yıldır yazıyormuşum gibi geliyor bana. Yazmak bir yaşama biçimiymiş gibi; oysa herkes gibi benim de yazmadığım zamanlar olmuştur. Yazmak diye bir şeyi düşünmeden yaşadığım zamanlar. Aslında böyle süreler olmamıştır gibi geliyor bana: Yazmak cehenneminden kurtulduğum herkes gibi deniz kıyılarına gittiğim, bir sokakta salt

bir sokakta olmak için olduğum, durupdururken bir çocuğu okşadığım, bir ağaca tırmandığım, bir evin penceresinden baktığım, bir karpuzu elime alıp oynadığım, bir limonu sıktığım vb. olmamıştır sanki. Hep bu yazma eylemi içinde olduğum için de zamanı anlamadım. Böylece de gençlikti yaşlılıktı gibi sorular dışımda kalmıştır benim. Bunun için: 'Yaşlılığı nasıl karşılıyorsunuz?' tümcesi salt bir tümce benim için.

— Bir yerde şiir anlayışınızı açıklarken şöyle demiştiniz. «... boyuna kendimi ararım, kendimi dinlerim, kendimi araştırırım. Şiirim bu yüzden bir aramadır da...» bu anlayış sürüyor mu?

— Ben yazmayı öğrenmedim dersem, bu arayışın sürdüğü anlaşılır sanırım. Yazmak öğrenilir bir şey değildir, öyle olsaydı okulu olurdu; ya da bu benim için böyle. Ben akşamla ölen, sabahla doğan kimi sarmaşıklar gibiyim. Yazmak hep değişik biçimler koymuştur bende. Her sabah aynı biçimde uyanmadığım için olacak. Yazış bir bulgu, biçim değildir benim için. Tek düze anlatışlar sıkar beni. Her şiir bir anlatış biçimidir. Yinelenemez. Anlatılar, değişik anlatıldıkları için değişik değildir: şöyle söyliyeyim: değişik şeyler anlatmak değişiklik değildir, anlatım biçim aynı kaldıkça. Değişik anlatıldıkları için değişiktirler. Yazmayı ben böyle anlıyorum.

— Neden Berk Sözlüğü yazıyordunuz?

— Berk Sözlüğünü kendimi daha iyi anlatmak için yazıyorum. Kimim ben? Neleri severim, neleri sevmem. Bu dünyaya bakışım nasıldır. Kısaca, bana tanıklık etsin diye. Dünyada olmaktan korkunç seviniyorum. Bu da bilinsin istiyorum. Berk Sözlüğü'nü bunun için tutuyorum. Dahası, benim kurduğum bir dünya da bilinsin istiyorum. Evlerini benim sözcüklerimin, yollarını, ağaçlarını çiçeklerini, su yollarını, sınırlarını benim çizdiğim, benim yaptığım sözlüğün bir dünyası olsun istiyorum. Gökyüzüne, ağaçlara, evlere sulara, geceye, gündüze bakarken beni anlayasınız diye... Dedim ya yaşadığımın çılgınca bilinmesini istiyorum.

— En çok satan kitabınız kaç adet basılmıştır, son kitabınızın numaralanması düşüncesi sizin mi?

— Benim hiç bir kitabım çok satmamıştır. Dahası, pek az satmıştır. Atlas'ın numaralanmasına gelince, bu benim dışımdaki bir olaydır. Yayımcının bir anlayışıdır. Ben ancak kitabın daha ucuza çıkmasını, böylelikle de daha ucuza satılmasını isterdim. Numaralanması beni ne yüksündürmüş, ne de gönendirmiştir.

— Daha çok anlaşılmak ve daha çok kişi tarafından okunmak isteği duymaz mısınız?

— Çok. Kendisinin bu dünyada yaşadığının bilinmesini isteyen biri nasıl olur da daha çok kişi tarafından okunmasını, bilinmesini istemez. Ama, benim elimden gelen bu. Bunu istedim ama, bunun için bir girişimde bulunmadım. Yapı sorunu bu. Ben böyleyim: Çok kişinin kendisini okumasını isteyen, ama elinden gelenle yetinen. Ben azınlığın bir ozanı olduğumu biliyorum, buna yüksünmüyorum da.

— Neden şiirden başka hiç bir edebiyat türüyle uğraşmadınız?

— Bir zamanlar oyunlar yazdım, ama sonra ilgilendirmedi beni, şiir bana yetiyor. Niçin başka türleri de denemedim? gibi bir soruyu kendi kendime hiç sormadım.

— Bu yıl beğenerek okuduğunuz bir ozan?

— Cavafis ile Ritsos'u okudum durdum bu yıl. Bir de Necatigil. İki yıldır da Can Yücel'in yazdıkları beni ilgilendiriyor.

— Genç ozanlar ve şiirimizin geldiği yer üstüne söyleyecekleriniz?

— Genç ozanlar içinde beni en çok ilgilendiren Refik Durbaş'ın bu yakınlarda okuduğum **Kampana** şiiri oldu. Yine İzzet Yaşar ile epeydir şiirlerini yayımlamayan ama benim okuduğum şiirleriyle Mustafa Irgat en çok ilgimi çekenler arasında. Erol Çankaya'nın yırtıcı şiiri de sevdiğim bir şiir. Bunlara daha eskilerden Berfe'yi de eklemek isterim.

Şiirimizin bu gün geldiği yer üstüne söyleyeceklerime gelince: Tek çizgili bir şiirin sürdürüldüğü olacaktır bu. Şimdilerde tekdüze bir şiir yazılıyor, diyorum. Hep bir ağızdan söylenen bir şiir. Bana kapalı bir şiir yani.

— Bundan sonrası için tasarılar?

— Bundan sonrası? diye bir soruyu sorduğum olmamıştır kendime hiç.

— Böyle bir söyleşide size ne sorulsun isterdiniz?

— Hiç bir şey.

— Altmışıncı yaş dönümünüz dolayısıyle hem kendi yaşamınız, hem de çevreniz üstüne sizinle konuşmak istedik. Bu altmışıncı yaşta, yazı hayatınızın kaçıncı yılı dolmuş oluyor?

— Nüfus kâğıdım 1916 yılının 20 şubatında doğmuş olduğumu yazıyor. Demek, altmış dolmuş. Bense, 1936 yılının ağustos ayından beri, sürekli olarak Babıâli'deyim. Demek, o da kırkı tamamlamış Bu tarihten önce, bir iki yerde birkaç yazım «Hüsamettin Mustafa» imzasıyle çıktıysa da, onları bir çocukluk hevesi saymak daha doğru olur.

— Edebiyatla ilgilenmeğe nasıl, ne zaman başladınız?

— Ortaokulda iken en sevdiğim ders coğrafya idi. Lisede beni büyük sürprizler bekliyordu. Bu bakımdan çok şanslı sayılırım. O zamanlar Aksaray'daki Pertevniyal Lisesi yeni yapılmıştı. Üzerinde «Valde Mektebi» yazan bu yerin biz, Davut Paşa Ortaokulu'ndan gelen ilk öğrencileri idik. Zamanın en seçkin öğretmen kadrosu orada toplanmıştı. Benzetme yerinde olacaksa buna bir milli takım görünümü demek yerinde olur: Bir öğrenci için lisede üç yıl Nurullah Ataç'tan Fransızca okumanın ne demek olduğunu bilenler bilir... Şimdi liselerde gençler, örneğin Fransızca dersinde ne yapıyorlar, bilmiyorum. Ama biz, kara tahtaya Pascal'dan, La Bruyère'den, La Rochfoucauld'dan yazılan seçme sözleri harıl harıl Türkçeye çeviriyorduk... Yalnız Pertevniyal'de miydi, yoksa başka liselerde de öyle miydi, şimdi bilmiyorum, ama biz, haftada beşer saattan iki yabancı dil okuduk. Almanca hocamız, Viyana'dan yeni getirilmiş, civa gibi bir genç, Dr. Heiz Kristinus idi. Hepsini saymaya gerek yok. Emin Âli (Çavlı) den tarih nosyonunu, Reşat Ekrem (Koçu) den tarih zevkini, Faruk Nafiz'den Divan edebiyatını doyasıya tattık. Soyadı Kanunu henüz çıkmamıştı, Fransızca hocamız o zamanlar Nurullah Ata diye anılıyordu, bize ilk edebiyat zevkini aşıladı. Derslerinde bol bol Ahmet Haşim'den, Yahya Kemal'den, o zamanlar vazgeçilmez bir şair olan Necip Fazıl'dan ve Nâzım Hikmet'ten durmadan şiirler okur, bizi büyülerdi.

— Kişiliğinizin, dünya görüşünüzün oluşmasında kimlerin etkisi, katkısı oldu?

— Annem, babam cahil kimselerdi. Okuma yazma bile bilmezlerdi. Ondokuzuncu Yüzyıl sonlarında uzak bir Anadolu köyünden Istanbul'a gelip yerleşmişlerdi. Bunları uzun uzadıya Mehmet Seyda'ya anlattım, o da «Edebiyat Dostları» kitabında yazdı. Annemin babamın tek tutkuları, benim okumam onlar gibi ümmî kalmamamdı. Annemin, dar aile bütçesini

zorlama pahasına da olsa beni Avrupalara göndermek, oralarda okutmak ısrarlarına kulak asmadığıma hâlâ yanarım. Bu bakımdan, hayatta ne yaptımsa hep kendi çabamla yaptım. Okudum, durmadan okudum.

— Peki, 1936 yılında Babıâli'ye gelişiniz nasıl oldu?

— İsmail Hakkı Baltacıoğlu, 1932'de Üniversite reformu yapılınca, kadro dışı kalmış, küskünlüğünü belirtmeden teselliyi bir dergi çıkarmakta aramıştı. Çıkardığı haftalık «Yeni Adam» dergisi, çağın ilerisini görebilen, özgür düşünceye açık bir yayın organı idi. Edebiyat ve kültür hareketlerine yer vermekle yetinmiyor, günlük politikaya da düşünce planında bol bol değiniyordu. Dikkatle izlenen bir dergiydi. İlkin, birkaç kısa yazı gönderdim. Basıldı. Daha sonra uzun yazılar göndermeğe başladım, onlar da basıldı. Bu beni iyice yüreklendirmişti. Şimdi çok iyi hatırlıyorum, Carl von Ossietzky adında bir Alman gazeteci üstüne bir yazı göndermiştim. Bilindiği gibi, Nazilere karşı kahramanca direnen bu yazar, Hitler rejiminde hapse atılmış, bir yıl yattıktan sonra da üç yıl toplama kampına konmuştu. Daha sonra Nobel Barış Ödülü'nü de kazandıydı... İsmail Hakkı Baltacıoğlu, yazımı Yeni Adam'a uygun bulmuş olacak ki, eğer resmi varsa kendisine getirmem için bir mektup yazdı. D ü n y a l a r kadar sevindim. Yabancı bir dergiden kesmiş olduğum fotoğrafı alıp kendisine götürdüm. Beni genç bir arkadaş gibi karşıladı. Masasına oturttu. Çay ısmarladı. Orada bulunan Hüseyin Avni (Şanda) ile tanıştırdı. Onun bu içten davranışı bana kırk yıl boyunca bir örnek olmuştur. Genç bir yazara, bir hevesliye elimden geldiğince böyle yaparım, böyle davranınağa çalışırım... Ne diyordum, «Yeni Adam»ın kapısından giriş, o giriş! Artık her akşam oraya gidiyor, yeni yeni kimselerle tanışıyor, Üniversitedeki derslerimden de yavaş yavaş kopuyordum.

— «Yeni Adam»da ne kadar çalıştınız? Neler yazdınız?

— İtalya-Habeş savaşı bitmişti. İnsanlık tarihinin kanlı bir lekesi olarak yürekleri sızlatırken İspanya İç Savaşı başladı. Coşkulu yıllardı. Doğal olarak da yazılarımız hep günün ateşli olaylarına değiniyordu. Ben de, dergi sayfalarında, Dolores Passionaria'dan Henri Barbusse'e, İlya Ehrenburg'tan André Malraux'a kadar birçok kimseden yazılarımda söz ediyor, çeviriler yapıyordum. Ehremburg'un İspanya röportajları «No Passaran»ı baştan başa Türkçeye çevirdim, «Yeni Adam»da yayımlandı. Sanırım bunlar, Türkçede ilk Ehrenburg çevirileridir.

— Bu çalışmalarınız ne kadar sürdü?

— Sonra, akıbet geldi dayandı. Baltacıoğlu'na, o zamanki Matbuat Umum Müdürü Emin Kıcıman'dan resmî bir yazı geldi. Alman Dışişleri Bakanlığı bizim Dışişleri Bakanlığı'na yazdığı bir mektupta, benim «Yeni Adam»da çıkan bir yazımı kınıyormuş... Matbuat Umum Müdürlüğü de İçişleri Bakanlığı'nın «Yeni Adam»ı süresiz olarak kapatma kararını tebliğ ediyordu... Aradan uzun bir zaman geçti. «Yeni Adam» yeniden çıkınağa başladı. Ben, uzun süre, Baltacıoğlu'na yazı işlerinde yardımcı oldum, dergisini yönettim. Açık düşüncelerinden, geniş çevresinden bol bol yararlandım.

— «Yeni Adam» dönemiyle ilgili ilginç bir anınız var mı?

— Dergi o zaman, Dördüncü Vakıf Hanı'nın asma katında, küçücük bir odada yönetiliyordu. Oda aslında, Baltacıoğlu'nun yakın bir akrabasının borsa işleri yaptığı yazıhanesi idi. Gündüz o gelip çalışıyordu. Akşam üstleri de biz çalışıyorduk... Buraya sık sık genç bir kadın geliyordu. Yanında da sekiz on yaşlarında sevimli ve yaramaz bir çocuk bulunuyordu. Ziyaret uzadıkça çocuk, güneş görmiyen bu odada sıkılıyor, sızıldanıyor, kendisine tekrar tekrar çay ısmarlanıyor, simit getirtiliyordu. Kısa bir süre sonra bu ana oğulun kimliklerini öğrendim. Genç kadın, Baltacıoğlu'nun ilk eşinin akrabası olan Piraye Hanım, çocuk da, şimdiki değerli dostum Memet Fuat idi... Nâzım Hikmet o sıralarda içerdeydi.

— «Yeditepe»ye nasıl başladınız?

— Buna cevap vermeden önce biraz da Server İskit'ten ve «Aylık Ansiklopedi»den söz edeyim. Çünkü olaylar iç içe. «Yeni Adam» serüveninden sonra bir süre gündelik gazetede, «Son Posta»da muhabirlik yaptım. Bir yandan da, Fen Fakültesi'nden aldığım sertifikaya dayanarak, Sarıyer Ortaokulu'nda matematik öğretmenliği yapıyordum. Bu öğretmenlik faslı, askerlik görevinden sonra, üç yıl Haydarpaşa Lisesi'nde kimya öğretmenliği biçiminde sürdü. Bu yıllarda, bir yandan da edebiyat dergilerine yazılar yazıyordum. 1940 kuşağının içine iyice girmiştim. Genç yazar ve şairlerle ahbaplık ediyor, günlerimi onların çevresinde, hep birlikte geçirliyordum. Bir gün büyük dostum Hasan Âli Ediz beni Server İskit'le tanıştırdı. Hayatımda beni etkileyen, beni oluşturan iki kişi varsa biri İsmail Hakkı Baltacıoğlu, biri de Server İskit'tir. Server İskit metotlu çalışmasını bilen, iş ahlâkı olan, dürüst, sağlam bir insan görünümündeydi. Ve bence hep öyle kaldı. Mes-

lek hayatımda ondan çok şey kaptım, çalışma disiplinini ondan öğrendim... Server İskit, «Aylık Ansiklopedi»yi çıkarıyordu. Bu, bir örneği Paris'te yayımlanan «Larousse Mensuel» tipinde aylık bir dergiydi. Sayıları bir araya gelince modern bir ansiklopedi oluyordu. İlkin burada ansiklopedi maddesi yazmakla işe başladım. Yavaş yavaş, hem «Aylık Ansiklopedi»nin, hem de İskit Yayınevi'nin çıkardığı öteki dergi ve sözcüklerin yöneticisi oldum. Bu sıralarda, sanatçı dostlarım beni hep bir dergi çıkarmağa zorluyorlar, bu işin tekniğini bildiğimden, bunu yaparsam ancak benim yapacağımı söylüyorlardı. Böylelikle «Yeditepe» doğdu. 1950 yılının nisan ayında. İlkin Metin Eloğlu'nun «Düdüklü Tencere» adlı kitabını bastık. Sonra fiilen Yeditepe Yayınları doğmuş oldu.

— «Yeditepe» dergisini niçin kapattınız?

— Dergi hiç aksamadan yirmi dört yıl çıktı. Ancak son yıllarda parasal sorunlar benim gücümü aşacak bir düzeye ulaştı. 1974 yılının haziran ayında, 408 sayı çıkardıktan sonra paydos dedik.

— Peki şimdi ne yapıyorsunuz?

— Yeditepe Yayınları devam ediyor. Son çıkan kitabımız 225 rakamını taşıyor. Bunların yüzde doksanı Türk yazarlarınındır. Büyük bir çoğunluğu da ya şiirdir, ya da şiirle ilgili kitaplardır.

— Ya Yeditepe Şiir Armağanı?

— Yeditepe Şiir Armağanı'na 1954 yılında başladık. İlk seçiciler kurulunda Ahmet Hamdi Tanpınar, Sabahattin Eyuboğlu, Azra Erhat, Memet Fuat, Vedat Günyol... vardı. Sonradan kurula Adnan Benk, Oktay Akbal, Tahir Alangu, Fethi Naci, Behçet Necatigil, Edip Cansever vb. katıldılar. Bu armağanı on üç yıl sürdürebildik. Araya birtakım engeller girdi, uzun bir zaman küller altında gömülü kaldı. Geçen yıl, dostların yardımıyle yeniden canlandırdık. Sanırım, hiç aksatmamaya büyük çaba göstereceğiz.

— Yayımcılığın yanı sıra daha neler yapmayı düşünüyorsunuz?

— 1950'lerden bu yana çok okuma fırsatı buldumsa da pek az yazabildim. Yaşamının bir çeyrek yüzyılı, matbaa köşelerinde kolon tashihi yapmakla, ya da dergi katlayıp pul yapıştırmakla geçti. Dergicilik, öyle uzaktan göründüğü gibi tatlı

bir iş değil. Meşakkatini çekenler bilir. Onun için pek az yazabildim. Ama bundan sonra, hem daha çok okumak, hem de daha çok yazmak istiyorum.

— **Ya anılarınız?**

— Bir gün bir dostumla konuşurken, «Sen Topkapı Sarayı avlusundaki büyük çınara benziyorsun, önünde çok olaylar oldu, çok kişiler geçti...» kabilinden bir şeyler söylemişti. Evet kırk yılı bulan basın hayatımda çok şeyler gördüm, çok insan tanıdım. Birçokları gözlerimin önünde birer genç istidat iken parlak birer ün oldular, sanatlarının doruklarına ulaştılar. Evet bunları yazmak lâzım.

PERİDE CELÂL

Konuşan: PERİHAN TOK

— İlk romanı kaç yaşında yazdınız? Kaç kitabınız yayımlandı bugünedek?

— Birçokları gibi şiirle başladım işe. On üç, on dört yaşlarında. Ne yapacağını ne olacağını bilmeyen, yalnız durmadan okuyan küçük, romantik bir kızın tekerlemeleri. Sonra hikâyelere başladım, yirmi yaşımda ilk hikâyem «Ak Kız» Yedigün Dergisi'nde çıktı. Sonra yüzlerce hikâye. Önce Son Posta gazetesinde, sonra Cumhuriyet gazetesinde. Arkadan ilk roman «Sönen Alev» Son Posta gazetesinde. Yirmi beşe yakın romanım var, çoğu basılmış kitap halinde, birkaçı gazetelerde tefrika edilip kenarda kalmış. O zamanlar tefrika başına para verirdi gazeteler. Durmadan yazmam gerekirdi geçimimi sağlamam için. Bu yüzden «Küçük Hanım Romancısı», «Popüler Romancı» damgaları uzun zaman yapıştı kaldı sırtımıza...

— Öykündüğünüz, etkilendiğiniz kadın romancılar, erkek romancılar?

— Edebiyat ya da başka alanda kadın-erkek ayrımı yapmak neden? Bana kalırsa ya iyi ya da kötü yazar vardır. Benim eskilerden sevdiklerim arasında Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, daha birkaç kişi var. Etkilendiğimi sanmıyorum. Yeteneklerine saygı duyarım ama, beni etkileyen yazarlar daha çok yabancılar oldu. Chekhov, Katherine Mansfield, Moravia, Kafka, Dos Passos yalnız romanları ile değil, yayımlanan mektupları, anıları, yaşamları ile içli dışlı olduğum, kendime çok yakın duyduğum yazarlar. Colette de çok sevdiğim bir yazar, yazıları ve erkeklere taş çıkartan özgür, coşkun yaşamı ile. Balzac başta, daha ne çok okunacak büyük yazar var! Sırasında yazmayı bırakıp yalnız okumanın benim için en doğrusu olduğunu düşünürüm! Sait Faik'i unutmuşum, çok sevdiğim bir yazar daha işte.

— Aileniz ve çevrenizden destek gördün mü, yazar olurken?

— Hiç bir yardım görmedim. Bir yakınımın arkadaşı olan Peyami Safa'ya başvurmuştum romana başladığımda. Bende yetenek olup olmadığını açıklamasını istiyordum romancı olmak için. Hikâyelerimden birini de verdim ona. Okudu. «Bırakmayın, devam edin, kendinizi de yetiştirin bir yandan.» dedi. Yoksa başımı alıp gidecektim yokuştan. Biraz Fransızcam vardı, yokuşta bir çoklarına Fransızca ders vermiş bir ermeni vardı — adını unuttum — ekmeğimden ayırıp haftada beş lira ödeyerek öğrencileri arasına katıldım. Adamı iyilikle anarım, hep çok şey borçluyum ona. Bir sürü güzel yapıtı okuyup anlayarak gözlerimi yepyeni bir dünyaya açabildiysem onun emeği ile oldu. Kadın olmam, gazete kapılarını zorlarken ayağıma dolaşan en büyük engeldi. Onurumu, inancını koruyarak işi başarmak için o Cağaloğlu yokuşunu yüreğim çarparak inip çıktığım zor, çok zor günlerim oldu. Sonunda işi başardım kimseye ödün vermeden. Bu arada hiç bir ard düşünceye saplanmadan bana dostça davranan iki kişiyi her zaman sevgiyle anarım: Bunlardan biri Cevat Fehmi Başkurt, öbürü Doğan Nadi'dir.

— Kolay mı, zor mu yazarsınız? Çok çalışır mısınız?

— Eskiden haftada üç hikâye çıkardığım olurdu. Romanlar da öyle. En çok iki ay yeterdi yazmaya konuyu bulduktan sonra. Çok kolay yazardım. O yıllarda yazdıklarıma roman, hikâye denir mi bilmem!..

Akılsızlığım onları ikinci bir ad kullanarak yazmamış olmamdır sanırım. Sonraları okumak, öğrenmek, kendimi ye-

tiştirmek için daha çok zaman bulabildim. Son romanım «Üçüncü Yirmi Dört Saat»ı on ayda yazıp bitirdim. İki roman var tezgâhta. İki yıldır onlara çalışıyorum. Bir başka yeni romana başladım. Bu üç roman dört beş yılımı alır sanırım. Ondan sonrası okuyacak kadar yaşarsam, sabahtan akşama kadar oturup okumak istiyorum. Yazmak ya da okumak, bu ikisinin dışında başka şey yok benim için dünyada, sevdiklerimin dışında.

— Erkek tipleri de kadın tipler kadar kolay mı yaratırsınız?

— Romanlarının kişilerini iyi belirleyip tanımayı başarırsam, kadın-erkek sorunu ortadan kalkar. Gene de en çok kadınları anlattım romanlarımda. Tezgâhtaki romanlardan birinde erkekleri aldım daha çok ele. Romanın temel kişisi Rahmi bey adında yaşlıca eski bir gazeteci. Bakalım başarabilecek miyim?

— Beğenmediğiniz bir romanı yayımlatır mısınız?

— Başlangıçta evet. İlk romanım, «Sönen Alev» tuttuğunda uzatmamı istediklerini ve şişirip uzattığımı anımsıyorum. Hem de ne sevinçle Tefrika uzadıkça elime daha çok para geçmesiydi bunun nedeni. Son on-onbeş yıldır adımı koymaktan utanmayacağım romanlar ve hikâyeler yayımladığıma inanıyorum. Bütün istediğim bir gün, sevdiğim birkaç hikâyemi bir araya getirip kitap halinde çıkarmak.

— Kitaplarınızın satışından sağladığınız kazanç geçiminizi rahatça karşılayabilir mi?

— Benim yazmaya başladığım yıllarda, edebiyat sanat kollarında çaba gösterip yaşamını sürdürmek, daha doğrusu böyle uğraşlara bağlamak olanaksızdı. Bunu başarmış olanlar varsa, parmakla gösterilirdi.. Orhan Kemal örneğin... Bir yandan yazıp bir yandan çalışmak zorunluğu. Bir yazar için bundan güç, bundan acı, yıpratıcı şey yoktur sanırım. O zamanlar benim gibi bir çok yazar, bu iki yanlı çalışmanın çilesini çekmiştir. Şimdilerde işler değişti mi pek bilmiyorum. Yalnız yapıtları ile geçinen birkaç yazar tanıyorum; Aziz Nesin, Yaşar Kemal, Fakir Baykurt... Bana gelince başlangıçtaki verimsizliğimi, iki yanlı çalışmama, geçim derdine yükleyip kendimi savunmaya çabalıyorum belki de!

— Papüler bir romancı oluşunuzu nasıl açıklıyorsunuz?

— Bana popüler romancı, küçük hanım romancısı demelerine, bu küçültücü damgalamalara eskiden çok alınır, aşağılık duygusu içinde ezilirdim. Namlı bir yazar anımsıyorum, bana

vurmak için bir toplantıda şöyle demişti: «İlk gençliğimde, kızgın, ergenlik çağlarımda sizin romanlarınızı nasıl yutarcasına okurdum bilemezsiniz.» Böylece bana bir güzel vurduğu için de dört köşe gülüyordu. Sırasında «yazdıklarınızı yaşadınız mı» gibilerden edepsizce sorular... Bizim aydınlar, — belki başka ülkelerde de öyledir — yüzyüze gelince birbirlerini yağlayıp, uzaklaşınca hemen arkadan vurmaya bayılırlar. Yokuşta bunun çok örneklerini gördüm. Bu yüzden de aralarına karışmaktan çekindim, ürktüm her zaman. «Popüler romancı» olmama gelince Eugene Sue, Alexandre Dumas gibi kavga kılıç, serüven yazarlarına «popüler» denir, kanımca. Bunu hangi anlamda sorduğunuzu anlayamadım. Halk tarafından tutulan sıradan bir yazar anlamına mı? Kendimi böyle yazarlar arasında görmüyorum. Hangi eleştirmen beni topluca okumuş da — romanlarım, hikâyelerimle — bu yargıya varmış, bizde gerçek eleştirmen kaç kişi var? Ayrı ayrı kliklere dönük daha çok kendi adlarının namlanmasını sağlayan, eleştirmenliği ek, önemsiz bir uğraş olarak edinmiş birkaç kişi hepsi bu! Bir Nurullah Ataç nerede örneğin? Popüler olmak da o kadar kötü değil şimdilerde. Halktan yana, halk için yazmak değil mi amaç? Bununla birlikte ne popüler, ne şu ne bu, ne de «kadın yazar», yalnızca yazar olduğuma inanıyorum ben.

— Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü kitabında Behçet Necatigil sizin için «Yurdumuzu yakından tanıması ve gerçekçi tutumuyla dikkati çekmişti» demiş, bu tanıyış nasıl olmuştu?

— Yurdumuzu gerçekten tanıdığımı sanmıyorum. Üzülerek açıklıyorum bunu. Anadolu'da geçen beş-on yılım yazık ki çocukluk yıllarıma raslar. Daha başka nedenlerle de — anlatılması uzun aile sorunları — o yıllarım verimsiz geçmiştir. İstanbul özlemi, çevreme bakmama, insanlarımı tanımama, sevmeme büyük engeldi belki de. Çocukça denemeler, bir sürü şiir, hikâye ve boşuna geçmiş ilk gençlik yıllarım! Yazdıklarımı oralardan sanat dergilerine yollardım. En çok Muhit dergisine. Haklı olarak hepsi kâğıt sepetini boylardı. Anadolu'da geçen hikâyelerimi İstanbul'da yazdım. «Yedigün»de çıkan «Ak Kız» ve daha birkaçı. Bir-iki romanımda köye, kasabaya değinen motifler vardır. Daha çok büyük kent romancısıyım. Gerçekçiliğim, bu kentin insanlarını özellikle bir çevrenin orta kesimdeki burjuvaziyi tanıyıp anlatmamdan mı ileri geliyor? Son yıllarda kişilerimi ve konularımı gerçek yaşamdan seçmeye çabalıyorum. Genede benim için önemli olan, yan tutup güdümlü sanat yapmak değil, roman yazmaktır. İnsanları seviyorum. Onları gözlemeyi, anlamayı, yüreklerine girmeyi amaç-

lıyorum. Yaşamın güçlüğünü hele kadınlar için. anlatmaya çabalıyorum. «Bireyci» diyeceksiniz bana. Toplumu yaratan birey olduğuna göre!

— Romancının en önemli malzemesi olan gözlemleri bir ölçüde yaşantısıyla zenginleşir. Kadın yazarlar erkek yazarlara göre bu bakımdan daha sınırlıdırlar. Bütün büyük romanların erkekler tarafından yazılması bu iddiayı doğrular bence. Bu konuda görüşünüz?

— Eskiden evet, ama artık kadın-erkek arasında bir çok sınırlar kalktı, ya da kalkmak üzere gibi geliyor bana. Bunu gerçekleştirmek de kadınların işi olmalı, aydın kesimdekilerin. Öbür soruya gelince, doğru. Her romancı bir parça katar kendinden yapıtına. Yalnız süte fazla su katmak gibi, bunu abarttığında işin tadı kaçar. Gözlemciliğini sezişini, bir de anlatım ustalığını öne alırım ben bir yazarda. «Amma da bayat bir örnek» diyeceksiniz ama, Flaubert'e Madam Bovary'nin kim olduğunu sorduklarında «benim» demesini anımsıyorum. Yazar kadın ya da erkek olsun bence önemli olan anlattığı kişinin kılıfına kolayca girmesini bilmektedir ustalığı. Yazarları kadın-erkek diye ikiye ayırmak yersiz artık çağımızda. Bir çok ülkelerde çoğunca öyle. Yalnız bizde «Kadın romancımız» diye başında ayırım yaparlar. Bir Nathalie Saraute, Simone de Beduvoir Virgina Wolf —ilk kalemde aklıma gelenler— daha bir çoğu erkek yazarlardan neden daha aşağıda olsunlar! Virginia Wolf'un dediği gibi kadın yazarlar için eksik olan «Une chambre à soi» kendisini dışardan, evcil işlerden, şundan bundan koruyan sessiz bir köşecik. Bu yüzden birçok büyük, üstün yetenekler, doğarken ezilmiş, kaybolmuş, bilinmemiş, harcanmış değil midir? Evleri, çocukları, kocaya tutsaklıkları ile sanatları arasında eriyip kaybolmuş çoğu. Şimdi öyle değil, işler değişmeye başladı. Bu yüzden sizin kuşağın mutluluğu kıskandırıyor beni doğrusu. Erkeklerin bütün sanat alanlarında önde gittiği bir gerçek. Başlangıçta her şeyi kendilerinin yapabileceğine bizi inandırdıkları için belki de.. Ama artık kadın olmaktan utanıp dert etmeyeceğimiz günler yakın sanırım.

— Kadınlığınızı yazarlığınızla bağdaştırmakta güçlük çektiğiniz oldu mu?

— Evliyim Yazarlığımla evliliğimi bağdaştırmak çok güç oldu benim için. Zaman kaybı önde geliyor her zaman. Yazmaya başladığım ilk yıllarda da daha özgür değildim, zamanımı kullanmakta. Çalıştığım için. Üstelik yazılarımı gazetelere,

dergilere götürdüğümde aşağılık duygusu yüreğimi oyardı. Yazılarıma önem vermediklerini, yalnızca kadınlığımı gördüklerini kurardım karşımdakilerin. Bu yüzden yıllarca inip çıktığım yokuştan nefret etmişimdir. Bir çok yazar tanıdım yıllar boyunca. Hiç biri ile dost olamadım bu yüzden. Gözlerinde gördüğüm ya beğeni, ya da yarı acıyan bir alaydı sanki. Belki de benim ard düşüncem, kuruntum. Dostluk kurduğum, inandığım yazarlar üç-dört kişiyi geçmez.

— Okurlarınızdan ilginç mektuplar alır mısınız?

— Az olmakla beraber ilginç mektuplar aldığım olur. Sırasında telefon ederler. Adresi öğrenip evime gelirler. Daha çok kadın okuyucum olduğunu sanıyorum. Çoğu öğretmen, aydın burjuva kesiminden. Bunlardan çoğu kitaplarımda kendilerini, çevrelerini bulduklarını söylüyorlar. Bana kıvanç veren aralarında gerçekten aydın kişilerin öğretmen ve üniversite öğrencilerinin çok oluşu.

ENVER NACİ GÖKŞEN

Konuşan : PERİHAN TOK

— Yaşamınızın altmışıncı, yazarlığınızın kırkıncı yılında hikâye ürünlerinizi sayıca yeterli buluyor musunuz?

— Yalnızca hikâye üzerinde çalışmak istediğim halde kimi gereksinmeler ve istekler karşısında başka edebiyat türlerinde yazmak zorunda kaldım. Ama yine de yazdıklarımın ağırlığını hikâyeler oluşturmaktadır. Yazı hayatına hikâye yazmakla başladım, yine onunla son bulacaktır sanırım. Bu görüşmenin çıktığı sıralarda yayımlanmış olacağını sandığım «Korkuluk» adlı kitaptan sonra da hikâye yazmayı sürdüreceğim. Bütün ürünlerini yeterli ve dilediği düzeyde görmeyen her yazar gibi ben de daha iyi ve beğenilen hikâyeler vermek isterim elbet?..

— Bölünmeseydiniz daha çok yapıt verecektiniz?

— Pek sanmıyorum. Çünkü yazar ne yapar yapar ağırlığını belli bir tür üzerine koyar. Başka türlere eğilmem, hikâyecilikte daha ileri gidemeyişimden geliyor demektir.

— Okurumuzun kimlerden oluştuğu üstüne bir düşünceniz var mı?

Hiç kestiremiyeceğim. Meraklılar, yazdığım dergileri izleyenler kimler. Beni sevenler, tanıyanlar, özellikle eski öğrencilerim, diyebilirim.

— Hikâyelerinizde öğreticilik çabası göze çarpıyor?

— Başka yazılarımda olduğu gibi hikâyelerimi de yarı yüzyıla yaklaşan öğretmenliğimin etkisinde görmek yanlış olmaz. Daha çok eğitsel-ruhsal-toplumsal konular üzerinde durmamı doğal saymak gerekir. Hikâyelerimde «öğreticilik» niteliği görülüyorsa bundandır sanırım... Yoksa böyle bir iddiam yok. Bilirim ki, öğretmek zor bir iştir. Kişi isterse, benimserse bir şey öğrenebilir. Hikâyede öğreticilik taslamak bir çeşit ukalâlık olur. Bence öğreticilik sanatla bağdaşmayan tek şeydir.

— Hikâye anlayışınızı açıklasanız..

— Hikâye kişiye bir şey söylemeli, ama ukalâlaşmadan. Hikâyede tutulan yol, teknik ne olursa olsun, önemli olan olgular aracılığıyla bir görüşü, bir düşünceyi, insanın bir yanını ortaya koyabilmektir. Hikâyeci şiirden, masaldan, olaylardan ya da imgeden yararlanabilir. Yeter ki, sergileyebilecek bir şeyi olsun... Ve de hikâye, kafamızda bir yer edinebilmeli, daha okunup bitirilmeden unutuluvermemelidir. Gerçekte de hikâye ve benzeri türde olanlar, kişilerin olay dinleme ve anlatma gereksinmesinden doğmamış mıdır? Hikâyenin doğuşuna ve gelişimine bir göz atmak yeter. Kimi hikâyelerin yaşa-

ma gücü nereden geliyor? Yoksa modern, yeni olmak düşüncesiyle birtakım sayıklamaları, sağduyudan uzak lâfları bir araya getirmek sanat adına yapılmış bir gösteriden başka nedir ki?

— Bir yerde yazına bir boşalma işlemidir diyordunuz?

— Yalnız hikâye değil bütün sanat yapıtları, içimizde biriken düşünce ve duyguları anlatım durumuna getirmek olduğuna göre, genellikle yazma, bir boşalma eylemidir diyebiliriz

— Hikâyeciliğimizin bugünkü durumu için neler düşünüyorsunuz?

— Hem öz, hem sayı bakımından çok umut vericidir. Tıpkı şiirimiz gibi. Hikâye bugün sanat çevrelerinde ve edebiyat beğeni ve kültürü olan okuyucular arasında lâyık olduğu değeri ve önemi kazanmıştır. Yeni aşamalara ulaşma yolundadır Hikâyecilerimizin yabancı ülkelerde tanınması için yapılan çeviriler, düzenlenen antolojiler buna bir kanıt sayılamaz mı?

— Çok beğendiğiniz bir yerli ve yabancı bikâyeci adı istesem?

— Vaktiyle G. de Maupassant'ı çok sever ve okurdum. Üzerimdeki etkisini yadsıyamam. Bugün de hemen her hikâyeyi abartmadan ya da küçümsemeden okurum. Doğrusu Sait Faik Abasıyanık'ı çok beğenirim. Bu noktaya da H. Ziya Uşaklıgil, Ömer Seyfettin ve Osman Cemal Kargılı'dan sonra ulaştığını söylemek isterim.

— Uğraştığınız diğer yazı türleri için söyleyecekleriniz.

— Son zamanlarda çalışmalarım çocuk yayınları ve edebiyatı üzerinde toplanıyor. Çocuk edebiyatına eğilmem, uzun yıllar bu konunun öğreticiliğini yapmamdan, okuyan, edebiyat beğenisi ve kültürü olan kimselerin yetişmesi için çocuk edebiyatına önem vermemiz gereğine inandığımdan ileri geliyor...

REKİR SITKI ERDOĞAN

Konuşan PERİHAN TOK

Şairle Heğbeliada'daki yazlık evinde görüştük. Albay, edebiyat öğretmeni emeklisi. Yazbaşında gelir, sonbahara kadar kalıp, sonra İstanbul'daki kışlık evlerine dönerlermiş. Yazın şiirle uğraşmaz, günlerini deniz, balık avı, okumak ve yaşamakla geçirirmiş. «İyi denizci» olduğunu söyledi. Yıllığın Aziz Nesin'e ait olduğunu öğrenince «Boşuna konuşmuş olmayalım, basmaz herhalde» dedi. Görüşeceklerimin adlarını Aziz Nesin'in verdiğini anlattım. Çok sevindi, duygulandı ve teşekkür etti.

— **Askerlik mesleğini isteyerek mi seçtiniz?**

— Karamanlıyım. O zamanlar Karaman'da üç-dört alay vardı. Askerleri görürdüm. Heves edişim öyle başladı. Tabii imkânların kıtlığı da rol oynadı. Ortaokuldan başka okul yoktu.

— **Babanızın işi?**

— Esnaftı.

— **Ailenizde şair var mıydı?**

— Dayım şairdi. Akşamları evde şiirler okurdu. Sonra hocam M. Ali Gencoğlu şiiri sevdirdi bana. Şairleri tanıttı. Yahya Kemal ve Faruk Nafiz ustalarımdır.

— **İlk şiirlerinizi kimler destekledi?**

— Şiirlerim Lisedeyken Mehmet Kaplan'ın yönettiği **İstanbul** dergisinde çıkıyordu. Harb Okulu'nda Behçet Kemal Çağlar, Yusuf Ziya Ortaç dergileri **Çınaraltı** ve **Şadırvan**'da şiirlerimi yayımlarlardı.

— **Başka uğraşlarınız?**

— Müzik, hattatlık. Hem ney üflerim, hem saz çalarım. Hattatlığı eski yazıyla değil yeni yazıyla yapıyorum. Dağıldığım zaman hattatlığa dönüyorum.

— **Yalnızca iki kitap yayımlamışsınız.**

— Şiiri yazıncaya kadar ölesiye bir tutkuyla uğraşıyorum. Ama yazdıktan sonra onu neşretmek, göstermek büyük heves olmuyor benim için. Şiir zor sanat. Yeni yazdığım şiiri katiyen neşredemem. Üç-dört yıl bekler o şiirler. Bu sanat saygısından geliyor. Şiir yazarken duyduğum mutluluğu bana hiç bir şey veremez. Kitap basmak ve dağıtmak mesele oluyor. Bu işler bana göre değil.

— **Hem aruzla hem hece ölçüleriyle yazıyorsunuz.**

— Aruzla şiir yazınca divana yakınım, divanın çıraklığını yapıyorum. Hece ile yazdığım zaman halk edebiyatı içersinde olgunlaşmaktayım. Serbest nazımda ise ikisinin sentezini yaparak amacıma varmaya çabalıyorum.

— Vezin ve kafiye için de diyeceğiniz?

— Şiirde vezin ve kafiye, müzikteki notaları andırır. Şiirde lirizmin bir yönü ahenk ya da ritm denilen unsurla gelir. Her şeyin bir ambalajı, sunuluş şekli var. Şiirin de kendine yakışan bir kabı vardır. Bu da vezin ve kafiyedir. Duygular uçucudur. Yayın organlarının az olduğu dönemlerde vezin ve kafiye şiire kol-kanat, teker olmuştur.

Sol sanatı daima bir reklam, propaganda vasıtası yapar. Halbuki öyle değildir. Ancak yurdun ve ulusun tehlikeli günler geçirdiği dönemlerde, heyecanlar, milli konulara yönelmiş, sanattan moral yüceltici bir fayda sağlanmıştır. Sanatın bütün faydası güzellliğidir.

— Solun yaptığım söylediğiniz şeyi biraz açıklar mısınız?

— İçinde mesaj olan bir şiir istiyorlar. Ama sol propagandası yapacak bir mesaj olacak bu. Halka yönelik hizmet, halka yönelik sanat, halka yönelik şiir diyorlar. Eğer bunu içtenlikle benimsiyorsak, ben bir yerde kendimi başarılı sayıyorum. Halka yönelmek demek, halkın duygularına tercüman olmak demektir.

— Divan şiiri ile nasıl bağdaştırıyorsunuz?

— Ben kendimi devamlı şekilde Türk edebiyatının bir çırağı olarak görüyorum. Bütün amacım, bin yıllık Akdeniz uygarlığı içinde Rönesansını yapmış olan Türk şiirine ulaşmak. Yıllardır varmış olduğum şu oldu ki, Türk edebiyatı çevresindeki milletlerin estetiğinden örnekler alarak kendi şiir sanatını Ziya Gökalp'in dediği gibi bir tehzip'ten geçirmiş ve şiirde bugün varacağı rönesansa varmış. İran, Arap, Yunan sanatları etkilemiştir.

— Nasıl esinlendiğinizi anlatır mısınız?

— Duyguların odaklaştığı noktada şiir doğar. Güneş ışığı elbisenizi yakmaz ama görüntüsünü odağa düşürürseniz yakar. Güneşin görüntüsünü odağa düşürmek elimizde ama duygularımızın odaklaşması elimizde değil. Bu doğal bir şeydir. Yani esin, ilham doğaldır. O bakımdan istediğimiz zaman şiir yazamıyoruz.

— Cumhuriyet'imizin Ellinci Yıl Marşı söz yazarısınız bir de.

— Ben yarışmaya katılmıyacaktım, bunları gençler yazsın diye müsabakaya girmedim. Tahir Karauğuz hasta yatağında benim yazmam için adeta vasiyet ediyor. Cumhuriyet'e bu bağlılık beni çok heyecanlandırdı. Ve katıldım. Bunun üzerine bir manzume yazdım. Anlamsız şiirle uğraşanlardan hiç biri

katılmadı bu yarışmaya. Sonradan duydum ki ellinci yıl marşını da sağcılara kaptırdık demişler.

— **Kimler?**

— Solcular. Ben ne fanatik düşüncelerle sağ, ne de fantastik düşüncelerle sol bir kişiyim. Ben Atatürkçüyüm. Atatürk'le Türk'ün gideceği yer çizilmiştir.

— **Ellinci yaşınıza geldiğiniz bu yıl defterlere geçirdiğiniz şiirleri kitap yapmayı düşünüyor musunuz?**

— Üç yıldanberi **Çile Çiçekleri** adlı rübailerim Hisar dergisinde çıkıyor. **Mutlu Çağ** daktilo edilmiş hazır bir kitap. Bu kış bir kitaplık **Çağdaş Senfoni** adlı uzun bir şiir yazdım. Toplumdaki kaynaşmaları konu alıyor. Kitap yapmak istiyorum.

— Teşekkürler.

SAMİM KOCAGÖZ

Konuşan PERİHAN TOK

— Kimi zaman, 'yaşlandın artık, otur yaşam öykünü yaz' diyen eşinize, 'Sanatımda daha son sözümü söylemedim, hayat öyküme sıra gelmedi...' karşılığını verirmişsiniz. Sanatta son söz söylemek nasıl oluyor? Altmışıncı yaşam yılınızda, son söz zamanının yaklaştığını düşünüyor musunuz?

— Bizim yörede, 'İreçberin karnında, kırk tane gelen yıl vardır..' denir. Hani bu yıl iyi ürün alamadık, gelen yıla... Benimkisi umut olsa gerek. Aslında son söz, sanatçının ölümünde, ardında bıraktığı yapıtlarının tümüdür. Yaşım aklıma geldikçe, bir atlet gibi bitiş çizgisine — ipine — rekor kırmak için daha dikkatli, daha hızlı koşmak istiyorum. Belli bir düzeye gelmiş bir atlet gibi, belli br düzeye gelmiş bir yazar da her an kendi rekorunu yenileyebilir.

— Yaşam öyküniiz ve anılarınız, yapıtlarınıza ne ölçüde yansınıştır?

— Her yazar gibi ben de yaşam öyküm ve anılarımdan yapıtlarımı ortaya koyarken çok yararlandım. Zaten yazar, yapıtlarındaki kişiliği ile kendi kişiliğinden soyutlanamaz. Ne ki yazar, hikâye ve romanlarındaki tipleri ile okurlarının arasına, kendisi girmemelidir. Girdi mi, anılarını, kendisini yazmış olur. Bu konuda çok ölçülü, dikkatli olduğuma yapıtlarım tanıktır.

— Kendinizi kahramanlardan biri olarak anlattığınız romanınız yok mu? 'Tartışma'daki avukat örneğin.

— Bir yazarın önce söylenecek bir sözü vardır her yapıtında. Bu söylenecek sözün nedeni, gelişi; örneğin bir romanda yazarı, bir biçime, bir yapı kuruluşuna götürür; tiplerini öylece yaratır. 'Tartışma'daki avukat Ekrem Mutaf, benim bir dönemde gördüklerimi, öğrendiklerimi tarafsız olarak ortaya koyan bir tiptir. Romancının — benim — yorumum, romanın tamamındadır. Farkındayım, biliyorum, bu romanım, söylenecek sözümün gereği, biraz kuru bir anlatımla ortaya çıktı. Bunu, bu yapıtımda bilerek yaptım. Söylemek istediğim, böyle bir tutumu gerektiriyordu. Ama 'Tartışma'daki avukat ben değilim. Görgü tanığı olduğum belgelerdir. Ben olsaydım, kimbilir.. daha bir ne belâ konuşurdum!

— Köklü, kültürlü, zengin bir alleden gelmenizin sanatınız ve sanatçı kişiliğinizin oluşumunda ne tür bir etkisi olmuştur?

— Eskiyi bırakalım. Son yüz yıllık edebiyatımızı, edebiyat tarihçilerimiz, toplum ve kültürümüzün gelişmesi açısından dönem dönem ayırır. Tanzimattan bu yana ben de edebiyatımızı şu dönemlere ayıracağım: a) Edebiyatçıların PAŞA oldukları dönem. (Ahmet Vefik Paşa, Ziya Paşa gibi) b) Edebiyatçılarımızın ZADELER oldukları dönem. (Recai Zade Mahmut Ekrem, Sami Paşa Zade Sezai, Uşaki Zade Halit Ziya gibi). c) Edebiyatçılarımızın sadece BEY oldukları dönem. (Reşat

Nuri Bey, Yakup Kadri Bey, Halide Edip Hanım gibi). d) Edebiyatçılarımızın (ELKAB)dan, hani lâkablardan, rütbelerden yoksun kaldığı dönem (!) Sabahattin Ali, Sait Faik, Orhan Kemal, Cevat Şakir (Halikarnas Balıkçısı), Nâzım Hikmet vb. gibi.

Eğer bu son edebiyatçılarımıza, ilk dönemlerde olduğu gibi birer lâkap, rütbe eklenseydi Halikarnas Balıkçısı, Şakir Paşa Zade Cevat (!) Nâzım Hikmet, Nazım Paşa Zade Nazım (!) olurdu. Sait Faik de, Abasıyanık Zade Sait. Ötekiler kendi yeteneklerini ortaya koyabilecekleri koşulları elde edebildikleri için, Namık Kemal Bey gibi, Ahmet Mithat Efendi gibi, bey, efendi olarak anılırlardı. Toplumumuzun ekonomik yaşantısı gereği, çoğunlukla edebiyatçılarımızın yetişmesi, gelişmesi belirli olanaklara sahip olmakla gerçekleşebilmiştir. Olanak bulamayan nice yetenekler, yitip gitmiştir, yitip gitmektedir. Ben de (Söke Eşrafından Kocagöz Zade Ahmet Ağanın torunu, Şükrü Beyin oğluyum!) Ne ki hiçbir yazar, dünya yüzünü şereflendirmeden önce, Tanrıya dilekçe verip, ailesini seçemez, olanak dışı... Varlıklı, kültürlü, diyelim köklü ailelerden gelen edebiyatçılarımız, bu durumlarından elbette yeteneklerini ortaya koyabilmek için yararlanmışlardır. Yabancı edebiyatçılardan bir de Kont Tolstoy'u bir düşünelim.. Kontluğu bir yana, yazarlığı bir yana!

— Ne için ve kimin için yazıyordunuz ve yazıyorsunuz?

— Bu sorunun değişik karşılıkları olabilir. Diyelim bir toplumda sanat niçin ve kimin için yapılıyorsa, ben de onun için yapıyor, yazıyorum. Bu toplum adına bir sözcülük, ayrıca kişisel bir tutkudur.

— Sanatçının verimliliğini hangi koşullara ve etkilere bağlı görüyorsunuz?

— En başta yetenek, sonra bilgi, daha sonra da çok çok çalışma.

— Yaşamını parasal sıkıntılardan uzak geçirmiş şanslı Türk yazarlarından biri sayıldığınıza göre, yetenek ve yaratıcılığınızın tümünü kullanabildiniz mi?

— Bir yazarın, yetenek ve yaratıcılığının tümünü ortaya koyabilmesi, kullanabilmesi için, sadece parasal sıkıntılardan uzak kalması yeterli değildir: İçinde yaşadığı toplum ve bu toplumun kültür, uygarlık düzeyi söz konusudur. Edebiyatta da her sanatta olduğu gibi, sanatçının zengin bir geçmişe — mirasa — sahip olması çok önemlidir tüm yeteneğini ortaya koyabilmesi için. Yazarlar da ne denli yetenekli olurlarsa olsun-

lar; (Kuşlar gibi dal ister konacak). Bir ayrım yapmaya gerek yok: Bizim kuşağın, paralı parasız yazarları, (Babalarımızdan bir adım ileri, oğullarımızdan bir adım geriyiz...)

— Eleştirmenlerin hakkınızdaki yargılarında çok haksız ve aykırı bulduğunuz noktalar var mı? Murat Belge, 'İzmir'in İçinde' romanınızda, toplumsal olaylara bakışınızın yanlış olduğunu söylemişti.

— Kırk yıla yaklaşan yazarlığımda, eleştirmenlerin hakkımda — yapıtlarım için — yazdıkları, üç büyük dosya halinde dolabımda saklıdır. Olumlu, olumsuz eleştirilerin hepsine saygılıyım. Sorduğunuz için söyleyeyim: Sayın Murat Belge'nin uzaktan yakından edebiyatla bir ilgisi, ilişkisi yok. Belki de belli bir amaç için yazıyor. Bu amacının da edebiyat ürünlerini değerlendirmek olduğunu sanmıyorum...

— Bir yanıtınızda toplumsal ve tarihsel yaşantımız hakkında bilimsel araştırmaların yetersiz olduğunu, bu bakımdan romancının kafasının aydınlanamadığını, bu tür roman yazmaya kalkan romancının araştırmaları kendisinin yapmaya giriştiğini ve yanılgılara düştüğünü söylüyorsunuz. Son romanlarınızdan birinde, 27 Mayıs devrimini, diğerinde 12 Mart darbesini yorumluyorsunuz. Bu konuda neler söylersiniz?

— Toplumsal, tarihsel yaşantımız hakkında bilimsel araştırmaların yetersizliği, bugün de geçerlidir. Ben, 27 Mayıs devrimi içinde yaşadım; 27 Mayıs'ı gördüm. Yaşayan ve görenleri yakından tanıdım. 'İzmir'in İçinde' romanımı öyle yazdım. 12 Mart darbesini de mapusanelerde geçirdim. 'Tartışma'yı öyle yazdım. Kurtuluş Savaşımızla ilgili 'Kalpaklılar-Doludizgin' romanımı da yazarken, çocukluk anılarımdan, bu savaşın içinde yaşayan tanıklardan dinleyerek, anılarını okuyarak, Büyük Nutuk'un çizdiği (manzara-i umumiye)den yararlanarak yazdım. TARİHSEL BELGELERİN TEMELİ, GÖRGÜ TANIKLARIDIR. Belgeler, tanıklar çok yakın, yeni olursa, romancı az aldanır yorumlarında; elbette taraf tutmazsa... Benim eksikliğini söylediğim toplumsal, tarihsel yaşantımız hakkındaki bilimsel araştırmaların eksikliği, daha çok Meşrutiyet, Birinci Dünya Savaşı'ndan geriye doğrudur. Bu eski yaşantımız için ortaya çıkarılamamış belgelerle birlikte, belki de daha çok toplumsal ve tarihsel yaşantımız hakkında bizi doğru yorumlara götürecek, romancıya destek olacak kitapların, bilimsel çalışmaların yetersizliğidir. Altı yüz yıllık Osmanlı İmparatorluğu'nun toplumsal ve tarihsel yaşantısını bize inanabileceğimiz bir yorumla yansıtabilen bir kitap adı, ya da kitapların adını ve-

rebilir misiniz? Bu gibi çalışmalar, yeni yeni başlıyor. Bu konuda romancının sıkıntısını bir örnekle verebilirim: Usta romancı Kemal Tahir, yukarıda saydığım nedenlerden ötürü, 'Esir Şehrin İnsanları', 'Esir Şehrin Mahpusu' romanlarında ne denli başarılı olmuşsa; 'Devlet Ana'da o denli başarısız olmuştur Kendisi toplumsal ve tarihsel araştırmalara girişti. Hiçbir bilimsel araştırması, yorumu yapılmamış 13. yüzyıla uzandı. Kendisinin bu devir için yaptığı yorum — herkesi karıştırmayayım — benim için çok kuşkuludur. Bana çok çarpık gelmiştir yorumu, fikirleri. Bu hızla Kemal Tahir, tarihinin bilimselliğini unutarak, 'Yorgun Savaşçı' adlı romanında, kendisini tarihçi sanıp — ya da taraf tutup — aykırı yorumlar yaptı. Ta Mustafa Kemal'i İngilizlerin adamıdır dedirtecek denli ileri gitti, İttihatçıları savunacağım diye. Oysa Mustafa Kemal'in taktik gereği, Anadolu'ya geçebilmek için İngilizlerle ilişki kurduğunu aklı başında İttihatçılar da biliyordu. Bunu romanında belirtebilirdi. İşte romancıyı bilimsel araştırma yaptım, yapıyorum sanısına düşmek böyle yanıltır. Sanat, bilim değildir. Bilgisiz sanat yapmak da çok zor, olanaksızdır. Bilinmez, bir romancının içinde yaşadığı devrimlerin, darbelerin de günün birinde bilimsel — bilinmeyen — yorumları da ortaya çıkarsa, yanılacağını varsayabiliriz. Ne ki kör kör parmağım gözüne gitmez bir romancı.

— Bir dönem T.İ.P. yöneticilerinden olduğunuzu biliyoruz. Edebiyat ve politika ilişkisi, sanatçı ve sanatçının politik tavrı üstüne neler söylersiniz?

— Genellikle sanatçılardan çok çok az politikacı çıkabiliyor. Diyelim ki politikacı, konuşurken düşünebilen bir kişi; yazar ise yazarken düşünebilen bir kişi... Ben, denedim, politikacı olamadım. Rahmetli Yakup Kadri'nin 'ZORAKİ DİPLOMAT'lığı gibi, benimkisi de zoraki politikacılık oldu. Ne var ki bir ara politikaya girmem, bana çok şeyler öğretti; deney sahibi oldum. Güncel politika neymiş öğrendim. Zaten yazarlar, bir bakıma politika eleştirmenidir, öylece kalmalıdır bence. Bu yaratılış, yetenek sorunu... Bir yazar olarak bundan böyle benim için, bir partiden, bir fikirden yana olmak, evet. Ama politikacı olmak, hayır!

— Türk edebiyatındaki yerinizi siz nasıl değerlendiriyorsunuz diye sorabilir miyim son olarak?

— Doğrusunu söylemek gerekirse, bizim Söke ilçesinden Milli Futbol Takımına girebilen bir Fuji Mehmet çıktı; Milli Edebiyat Takımına girebilen de bir ben çıktım (!) Top oynadığım gençlik yıllarındaysa hep futbol Milli Takımına girmeye özenirdim.

BEHÇET NECATİGİL

Konuşan PERİHAN TOK

— Yetenek ve yatkınlığınızın dışında ozanlığınızı hazırlayan raslantılar var mıydı?

— Yetenek ve yatkınlık, çoğu zaman çocukluk tarlalarında boy atan delicelerdir. Yabanidir, zehirlidir tohumları. Güzel görünür, bir işe yaramaz. Az zamanda anlaşılır fosluğu. Yeteneğe güvenmek aldatır. Uzun bir çaba, sabır ve dönüştürme gerekir. Islâh edecek, uğraşacaksınız! Gür su, kanal düzenine, baraja sokulmazsa, boşuna akar gider. Raslantıya da her zaman inanmışımdır. Ama sanat hayatımda, başlangıçta ve bir ömür boyu, bende yazma ihtiyacı yaratan şeyler, daha çok kişisel (Kişisel dedim ya, kişinin sınırları nerde başlar, nerde biter?) algılar, acılar oldu.

— Aileniz ve içinden geldiğiniz toplumsal sınıfın sanatçı kişiliğinize biçim veren özellikleri nelerdir sizce?

— (İlk soruya bağlıyorum.) O yüzden kendimde ve yakınımdaki çevrelerde gördüğüm, yaşadığım yitikler, hastalık-

lar, mutsuzluk ve uyumsuzluklar, benim dünyamı biçimlendirdiler. İnandığım kadarınca, sağlam biçimlenme kalıplarıydı bunlar. Olumlu şartlanmalar. Çünkü sanatta esas insansa benim de şiirlerimde insan pazarları görülür. Belirli yerlerde belirli günlerde sabah kurulup akşam dağılan pazarlar gibi — belki gürültüsüz, ama kalabalık, alışverişli — pazarlar. Filem, torbam hemen hep bu pazarlarda doldu. Lüks mağazalarda, süpermarketlerde işim yoktu benim. Şikâyetçi değilim.

— Gençlik dönemlerinizde o günün toplumsal değerlerinden hangileriyle çatışmanız oldu? Üzerinizde ağırlığını duyduğunuz baskı ve sınırlamalar?

— Ben kavga adamı değilim. Çatışacağımı anladığım anda bırakır, çekilirim. Geçer bütün tozkoparan fırtınaları. Çünkü her sanatçı ayrı bir ağıt yakar hayata (içtenlik sahibiyse!).

— Şiir dünyası sığınağınız mıdır?

— Öyledir. Kendi tutarlığımda yazıyorum, koroyu bozuyorum diye içerleyenler oldu. Oysa ben de çağın tanığıyım. Sığınakta da faydalı işler yapılır.

— Kırk yıldır şiir yazabilmeyi neyle açıklıyorsunuz?

— Ben yazarım. Ne yaman söylemiş Dağlarca: «İçimizden dışımızdan geçer vakit zâlim zâlimâne». Vaktin zulmüne karşı yazmak gerek. Çünkü gözlerimi ne içime kapadım, ne dışıma. Dışa bakışım bir büyülteç bakışı ya da bir petekgöz (terim yerinde değil, yâni çok sayıda façetalarla her yana yetişmek isteyen göz demek istiyorum) bakışı değildir. Kendi açımdan, kendi bakışımla bakmak. Türk bakışıyla bakan şairlerimiz. Yüzyılların az çok ortak bakışı. Sanat yenileşmeler çevresinde tekrarlamalar toplamıdır. Hemen her şair, kendince önemli şeyleri bıktırıncaya kadar tekrar eder. Bezmişlere kurtuluş kapısı açık: Hür meydanlar, temiz hava.

— Şiirin yeri ve öneminin gelişmiş ülkelerde azaldığını söylüyorlar?

— Gelişmiş ülke, bir yanıyla tükenen ülkedir. Sorunsuz ülke açmaz beni. Bizim kişisel, toplumsal sorunlarımız var. Yani bizim yazacak şeylerimiz henüz tükenmemiştir. Bunlar bitti mi işte ancak o zaman oyun başlar, kireçlenme başlar. Hem sonra acaba gelişmiş ülke dediğiniz ülkelerde de yalnızlığı, ölümü, kişisel-çevresel ilişkilerde bocalama ve yanılmaları, akan nehrin yolunu kesen her türlü engel ve engebeleri tam

düzlemişler, çözümlemişler mi? Şiir, havasını ortamını her zaman bu tür olgular ve durumlarla bulur, buluyor.

— «Çağımızın parçalanmış, dengesini yitirmiş, iyice yabancılaşmış yaşamının..» (bu sözler sizin bir söyleşinizden alınma) kurtuluşunda şiir ve edebiyatın işlevine inanıyor musunuz?

— Şiir ve edebiyatımızın katı, hainee, şarlatan olmadığı ölçüde; insanlık, ahlâk, uzlaşma, kaynaşma, beraberlik erdemlerini duyurduğu ölçüde hayatı düzenleyeceğine, güzelleştireceğine tabiî inanıyorum. İnsanlarda o erdemleri gerçekleştirme atılımlarını sağlarsa şiir sağlar, edebiyat sağlar.

— Bir yerde «Ben toplumcu, realist bir şairim» demiştiniz. Toplumcu realist şiiri nasıl anladığınızı ve kendinizi her döneminizde de bu tür bir şair sayıp saymadığınızı öğrenmek istesek?

— Nerde, ne demişim izlemişsiniz! Sizden korktum! Nasıl başladımsa öyle gidiyorum. Özde, içerikte değişemem ben. Toplumcu realist şiiri nasıl anladığıma gelindikte: günümüzün maddeci dünyasında eskimiş sayılan kelimelerdir ya, sormak isterim: Kanaat nedir, feragat nedir, hakkına razı olmak nedir? İşini, görevini, faydalı, vicdanlı, hakkıyla yapmak nedir? Yani bütünüyle «Ethik, Ethos» nedir? Bunlar tam yerine getiriliyor mu? Reralizm benim için biraz da dürüstlüktür, onurdur. Yırtıcı, bencil, keyfine düşkün olmamak ve çıkarı için, yaranmak için, ard niyetlerle sanatı bir maşa gibi kullanmamaktır. Kuzu postunda, mağdur pozunda kurt ve acımasız, insanları harcamamak da realizmin şânındandır. Sizin deyişinizle ben «her dönemimde» kendimi belki küçük, fakat toplumsal-yaygın realite ve yaşantıların şairi saydım.

— En çok satan şiir kitaplarınızdan biri kaç adet basılmış ve satılmıştır, söyleyebilir misiniz?

— Hiç bilmem. Merak da etmedim hiç. Kendimi önemsetmek için büyük rakamlar mı yazınam gerek? Bazı kitaplarım yıllar önce tükenmiştir, ne yapar eder yeniden bastırabilirdim. Beklerdim, sonraki baskılar da tükenirdi. Fakat gerekli mi? Hep yenisine bakalım! Değeri baskı sayısıyla ölçmem ben! (Affedersiniz, övünmek mi bu?)

— İstediğiniz ölçüde anlaşılıp okunuyor musunuz acaba?

— «Okunmak» sözü de görece bir söz. Hele şiir, sanat spekülasyonlarıyla alçalıp yükselen bir para borsasıdır. Nice kalp akçenin, sanat sarraflarının pazarlama dümenleriyle ayarı tam sikke gibi kapışıldığı çok olmuştur. Böylesine kandırmaca okunmak istemem. Osmanlı kantarlarında hilesiz tartılmak! Eşler-

de dostlarda sevildikten, düşmanlarda hasutlarda ölüp gittikten sonra, çok ilerde, biz artık yokken, yüreklere belleklere buruk tortular olacak mıyız? İnce eleyip sık dokuyan yazılara, eleklere dolgun konular olacak mıyız? Gerçek okunma, değerlendirilme budur. Meydan okur gibi mi konuştum? Yoo, hayır, beni düşünmeyin! Ben sağlığımda istediğim ölçüde okundum, anlaşıldım. Bulup da bunamayalım! Bulunmaz Hind kumaşı değiliz hiç birimiz!

— Altmışıncı yaşınızda yaşlılık ve sanatçı yanınızın bu doğal olgu karşısındaki durumu üstüne neler söylersiniz?

— Bir iki şiirimizden hatırladıklarımı: 1) Birazdı vardı çok denendi/Geldiler almaya diyebiliyor musunuz:/Geç bile kaldı. 2) Çekilen bir teyel/Olur gider daha olmadı. 3) Taş taş uzaklaş her şey yola gidiyor. 4) Şimdi senin önünde bir takvim durmuyorsa/Yılların takvimi, hattâ yalnız kendin/Neyi çıkaracaksın şu yazdıklarımdan 5) Yaşlanmak, o her şeyin biraz biraz yettiği.

Vesaire vesaire. Benden de size bir soru!

— Buyurun!

— Başka sorunuz var mı?

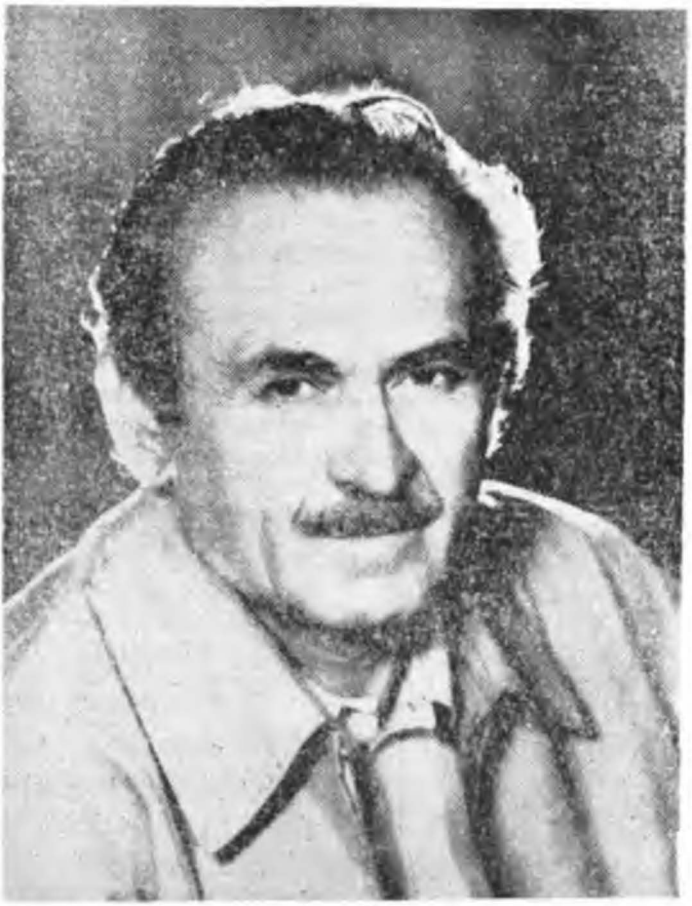
— Sıkıldınız galiba! Başka ne olsun?

— İyi! O halde benden de iyilik sağlık ve huzur dilekleri. Teşekkürler! Her şey sizin de gönlünüzce olsun!

Necatigil, Fuzuli'den bir beyit okudu ve sustu: «Cife-i dünya değil kerkes gibi matlûbumuz/Bir bölük ankalarız Kaf-ı kanaat bekleriz.»

TALİP APAYDIN

Konuşan : PERİHAN TOK

— Ellinci yaşam yılınızda sanatınızda geldiğiniz çizgi üzerine neler söylersiniz?

— Ellinci yaşa geldiğimi düşünmemiştim bile. Daha işin başında gibiyim. İlk şiirlerimi, yazılarımı yirmi yaşımda falan yazmıştım. Demek otuz yıl geçmiş aradan, hayret...

— Yazmak istediklerimde, yazış biçimimde elbet değişiklikler oldu. İnsan yerinde kalmıyor. Şundan anlıyorum, ilk yazdıklarımı şimdi yazsam öyle yazmazdım. Gençliğinde insan heyecanlı oluyor, hırslı oluyor, ama acemiliklerden de kurtulamıyor. Her yazdığım güzel oldu sanıyor. Şimdi daha güç yazıyorum. Daha çok eleyip tartıyorum.

— Geldiğiniz yer varmayı amaçladığınız yer olabilmiş midir?

— Olmadı elbet. Gençliğimde ülkemizin önemli yazarlarından birisi olmayı düşlerdim. Zor işmiş. Yaşam koşullarım da elvermedi. Hem öğretmenlik, hem yazarlık çelişik durumlar yarattı. Birisini terkedemedim. İkisini bir arada yürütmenin zorluklarını yaşadım.

— Diğer uğraşlarınız yazma uğraşınızın zamanını sınırlıyor mu? Yoksa bugün daha çok zaman ayırabiliyor musunuz?

— Sınırlıyor elbet. Yalnız zamanı değil başka durumları da sınırlıyor. İnsan tek bir iş yapsa, bütün gücünü dikkatini ve zamanını ona verse herhalde daha başarılı olur. Benim yazarlığım amatörce bir çalışma. Öğretmenlikten artakalan zamanımı değerlendiriyorum.

— Yapıtlarınız istediğiniz ölçüde ilgi görüyor mu? Eskisine göre farklı mı durum?

— İstediğim gibi ilgi görüyor diyemem. Ortakarar bir yazarlık benimkisi. Yazmak kadar yazdıklarımızın sergilemesini yapmak da önemli. Bazı arkadaşlar bu konuda pek başarılı oluyorlar. Çevre edinmek, dostluklar kurmak, reklamını yaptırmak bir başka iş. Ben uzun yıllar taşrada kaldım. İçine kapalı bir kişiyim. Yayın dünyası ile genişliğine ilişkim yok. Bir iki yayıncı ile tanışırım. Kitaplarımı bir mektupla gönderirim. Bazıları evet der, bazıları cevap vermez. Öyle gider... Gene de fena değil. Az buçuk ilgi görüyor.

— Şiirle başladığınız edebiyatın diğer türlerine yönelmenizi nasıl açıklarsınız?

— Şiirle başladım. Şiir gençlik edebiyatıdır. Şiire ilgi duymayan genç yoktur. O ilgiyi sürdürebilmek gerçek ozanların işidir. Ben bir yaştan sonra şiir yazamaz oldum. İçimden gelmedi. Zorlamak da istemedim. Zorla şiir yazılmaz. Öyküye, romana geçtim. Anlatmak istediğim konulara o türler daha uygun geldi.

— Bir uğraşınız da müzikti. Acaba daha erken ve geniş olanaklarla başlasaydınız müzik, edebiyatın yerini alır mıydı yaşamınızda?

— Ben müzik öğretmeniyim. Köy Enstitüsü'nün son yıllarında müzik eğilimim başladı. Yüksek Kısımda üç yıl müzik okudum. Keman çalıştım. Arkadaşlarım arasında iyi bir keman öğrencisiydim. Hatta asistan kalacağım söz konusu idi. Ama o yıl bilinen nedenlerle Yüksek Kısım kapatıldı. Önce köy enstitülerinde, sonra ortaokullarda çalıştık. Böyle olunca müzik sanatını geliştirmek, tek başına ilerlemek olanak dışıdır. Bıraktım, ama içimde bir ah kaldı. Koşullar uygun olsaydı keman çalışmalarımı sürdürürdüm. Çok seviyordum. Şimdi bir dinleyiciyim sadece. Keman konçertolarının plakları var, sık sık koyar dinlerim.

Yazarlığımın yerini müzik alırdı demek istemiyorum. O ayrı bir tutku bende. Yazarlığı gene sürdürürdüm.

— Ödüllerin üzerinizdeki etkisi ne oluyor? Özellikle son ödül için...

— Fazla önemli bulmuyorum. Ödül alsam da almasam da yazarım. Belki gençler için önemli. Onları özendirmek, çabuk üne kavuşturmak gibi yararları var. Ama bunu zaten iş edinmiş kişi için, fazla bir etkisi yok. Bu sözlerimle ödülleri küçümsemiyorum elbet. Ama her ödül alan değerli, ödül almayan değersiz demek değildir.

— Köy romancılığı konusundaki tartışmalara ne diyorsunuz?

— Hiçbir şey demiyorum. Bu tamamen yapay bir tartışma. Kimseye köy romanı yazma, şehir romanı yazma diye birşey söylenemez. Zaten hiç bir yazar, köy romanı yazıyorum diye roman yazmaz. Yazar iyi bildiği çevreyi, yakından tanıdığı insanları, kendisini en çok ilgilendiren konuları yazar. Bu en doğal hakkıdır.

— Kent romanı yazmak, köyü anlatmak kadar kolay olabilir mi sizin için?

— Olabilir. Nitekim kentte geçen öykülerim var. Define adlı romanımın ikinci bölümü kentte geçer. Biz kent romanı yazmayız diye bir sözümüz yok. Yazacağız da durun bakalım...

— Dünya edebiyatında beğendiğiniz köy romancıları var mı? Bu konuda söyliyeceklerlniz?

— Dünya romancıları içinde köy romanı yazanlar diye bir sınıflandırma yoktur. Köyü de yazar, kenti de yazar adam. Bu bir değerlendirme ölçüsü değildir. Ben birçokları içinde örne-

gün Knut Hamsun'u severim. Kırları, ormanları, köylüleri ne güzel anlatmıştır. Çehof da Steinbeck de, Gorgi de ... daha birçokları da kendi ülkelerinin köylerini yazmışlardır. Bundan doğal ne olabilir?

— Bundan sonrası için tasarılarınız?

— Kurtuluş Savaşımızı konu edinen üç cildlik dizi romanımın son cildi üstünde çalışıyorum. Bir taşra kentinde geçen devrimci aydınlarla gericilerin çatışmasını anlatan bir roman tasarlıyorum. Notlar alıyorum. İçimde geliştiriyorum. Ayrıca öykülerim, oyun tasarılarım var. Fırsat buldukça yazacağım.

— Teşekkür ederim.

MEHMET BAŞARAN

Konuşan : PERİHAN TOK

— Yaşamınızda öğretmen ve toplumcu bir kişi olarak verdiğiniz kavga şiirle verdiğiniz kavgadan daha fazla yer tutuyor galiba?

— Böylesi iri lâfları bırakalım isterseniz. Şiirim eylemimdir benim, yaşamımdan ayrı düşünülemez hem. Toprağımıza sağlam basan, gerçeklerimize yaslanan, bize özgü bir devrimci

eğitim imecesinde yoğurulduk. Üretim yaşamını değiştirecek, hakça bir düzen kuracak etkinlik ve yetkinlikte insan yetiştirme eylemiydi öğretmenlik bize göre. Dört duvarla sınırlanamazdı. Bilgilice üretme, insanca yaşama, hakça bölüşme savaşımı içinde değil miyiz hep? Gücümce omuz verdim böyle bir savaşıma. Hepsi bu. Ne var ki 1946 yıllarında egemenlerin tepkisi büyük oldu. Tek parti yönetiminden yeni kurtuluyorduk. Rusların istekleri vardı (Kars, Ardahan). Bir yandan da özel girişimciliğe açılıyor, Amerika'ya yanaşıyorduk. Yarı feodal bir tarım ülkesiydik. Emekçiler örgütsüzdü. Köy Enstitüleri, köylü yığınlarının üretici eğitimden geçmeleri büyük tehlike sayıldı bu ortamda. İsyan bastırırcasına yüklendiler Enstitülere. Bir çeşit 12 Mart'tı bu. Başka havalardaydı zamanın basını, aydınları. Rahatça salladılar balyozlarını... 1960'lara değin Enstitüler üzerinde yoğunlaştı baskılar. Hak bellediğimiz eylemi dişimizle, tırnağımızla, yazımızla, şiirimizle sürdürmeğe çalıştık.

Diyeceğim: doğal, toplumsal çevreyle etkin ilişkilerin ürünüdür, böyle bir yaşamın direnç türküsüdür şiirim. Ezilenlerin, kıyılanların, sürülenlerin yanındadır. Kayseri'nin Alemdar sinemasında toplanan TÖS kongresinde gericilerce yakılmağa çalışılmıştır yedi yüz öğretmenle. Yüzbinlerle boykota girmiştir İnsanı İnsana Yanlış Belletmeye Son adlı şiirim. Sürgünler, otuz bin kişiye seslendi Büyük yürüyüşte... Nisan Haritası, Köy Enstitülerinin destanını vermeğe çalıştı. Böylesi bir yaşamın duyarlığı, bilinç içeriğidir şiirlerimin yükü. Üretim yaşamının içindedirler hep, kan ter içindedir sözcüklerim de.. Köy Enstitüleri Dergisi'nde mayalanarak uzayan çizginin ana niteliğidir bir bakıma bu. Halkımızı, yurdumuzu tanımada, öz kaynaklarımıza açılmada, Türk yazınında gerçekçiliğin güçlenmesinde, halklaşma aşamasının başlamasında etkili olmuştur. Yazın coğrafyamızı genişletmiş, taze bir kan getirmiştir dilimize, anlatımımıza...

1947'de Yedek Subay'dan süngülüler arasında cezaevi arabasına doldurulanlar arasında ben de vardım. İşimizden kitabımızda koparıldık üç yıl boyunca. Basılı yazı, ne basılı yazısı, denetlenmemiş mektup okuyamadık. Dil-Tarih Rektörü'nün saldırıya uğradığı, Tan Matbaası'nın yakılıp yıkıldığı, Sabahattin Ali'nin öldürüldüğü yıllardı. «Mehmet» imzasıyla çıktı YÜCEL'de şiirlerim. Maşa müfettişlerin üzerimize çullandıklarında H. Meran, F. Deniz, Mehmet B. adlarıyla karşı çıktım eğitimi yozlaştırmalara, yabancı uzmanlar güdümüne. Övünmek gibi olmasın Barış gönüllülerine karşı çıkan ilk yazı benimdir, Amerikalılarca uğraşılınıştır bu yazıyla. 1950-1960 dö-

neminde «ikinci yeni» sapağında oyalanırken benim Ahlat Ağacı'nı, Karşılama'yı, Çarığımı Yitirdiğim Tarla'yı, Kocakent'i vermem o günlerin koşulları içinde değerlendirilmeli. Şöyle demiştim yıllar önce

Bir Temmuz sabahı alnımda
Anamın çatlak dudağı gezinmiş
Saçıma başak kokusu
Tenime buğday lezzeti sinmiş

Ben tarlada doğmuşum
Toprağa düşmüş ilk gözyaşım
Sütün kadar ak olmalı bahtım
Değil mi ana?

Türkülerden, masallardan, halk şiirinden (Yunus'tan, Karacaoğlan'dan, Dadaloğlu'ndan, Pir Sultan'dan, Köroğlu'ndan) özsu alan, «yazgı»yı kendisi yazmağa çalışan bir eylemdir şiirim.

— Köy Enstitülü yazar olarak egemen çevrelerin gözleri üzerinizde değil artık eskisi kadar sanırım?

— 1961 Anayasası hayli soluk aldırdı ülkemize, bu yüzden «lüks» sayıldı ya zaten. Özgür düşüncenin, temel yapıtların önüne çekilen baraj kalktı (141'i unutmamak koşuluyla). Çalışanlar örgütlenmeğe başladı. Grevler, boykotlar, öğrenci hareketleri geldi. Yeni boyutlar kazandı bilgilice üretme, insanca yaşama, hakça bölüşme savaşı. «yazı»dan, «şiir»den daha ürkütücü egemenler için bu. Değil bana, bizlere, Nazım'a bile ses çıkarmıyorlar pek. Gene de yoksun bırakmazlar ilgilerinden «Pasaport yasasının 22. maddesini uygularlar örneğin». Bu konuda Danıştaya açtığım dava da olumsuz sonuçlandı 1974'de.

— İlk şiir kitabınız AHLAT AĞACI ilgi ve övgüyle karşılanmış. Siz de bir dergiye verdiğiniz yanıtta bunu «yazınımızın tanınadığı bir öz'le yüklü olmanıza bağlıyorsunuz. Bu «öz»ü açıklar mısınız?

— Gerçekten ilgi gördü Ahlat Ağacı, övenler de oldu, yere batıranlar da.. Kimileri «Biçimi zayıf, bir inancı yayma çabasından, öz'den başka bir şey yok» dedi. Kimileri de; 1954 başlarında toplumcu şiire katkı saydı. Doğanın yaman ağacıdır «ahlat», boz toprakların derinlerinden emmeğe çalışır suyunu kökleri; dayanmada, direnmede üstüne yoktur bu köklerin. Zengin, bakımlı bahçe topraklarında yaşayan eşlerinden

dostlarından çok ayrı, çok zorlu bir yaşam savaşı verir kırlarda, dağbaşlarında. Köylü halidir hali. Yarık tabanları, patlak avuçları, öfkesi özlemleriyle yazınımıza kendi giren köylüdür yani. Köy çocukları Enstitülerde yığın halinde eğitilmeğe başlanınca, onlarla gelen halk ekini de yeni bir mayalanmaya durdu. Derinlerden güç aldı, halklaşma yoluna girdi yazınımız. O güne değin ikinci elden anlatılanlar, en ırak köşelerden çarığıyla çapuduyla yürüyüp geldi. Kişiliğimin dokusunu besleyen, oluşturan kökenimden gelen «özsu»ydu, devrimci eğitim imecesiydi yönlendiren. «Jandarma», «tahsildar», «toprak», «su», «ekmek», «ter», «gurbet», «elektrik», «makina», «harç», «tuğla» vb. sözcükler ta canevime salmıştır kökenlerini. Bir kentlinin, kentsoylunun anlıyamıyacağı denli yüklüdürler benim için. Kanımla canımla yaşamışımdır onları. Ömrü yük taşımakla geçmiş Azap Ali'nin bir eşek edinebilme özlemini, yorganını çaldıran, işsiz ortalarda kalan gurbetçiyi, sesine güneşi takıp erken öten horozu, ezilen insanımızın çarpıcı gerçeğini getiriyordu Ahlat Ağacı... Süleyman Efendinin «nasırının, konuşma dilinin yazınımızda yenilik sayıldığı, D.P. iktidarının baskısıyla anlamsızca, ikinci yeniye yönelindiği yıllarda Sözcüklerin ortak çağrışımlarına, duygu tonlarına duyarlıydı şiirim. Doğanın, toprağın sıcaklığını üstleniyor, öylesi bir yalınlığa, içtenliğe ulaşınağa çalışıyordu. Acılarından özlemlerinden süzülüp geliyordu halkın. Kendimce bir coşku içeriği, davranışıydı yüküm. Toplumcu aydınlar, sanatçılardı ilgiyle karşılayanlar.

— O zamanın şiir akımlarından herhangi bir etki almamış mıydınız?

— Hiçbir sanatçı, «Ben kimseden etkilenmedim» gibi bir sav öne süremez. Dili düşüncesi, beğenisiyle dönemin, çağının ürünüdür çünkü. Orhan Veli şiiri egemendi o yıllar. Pek az okuma olanağı bulabildiğimiz toplumcular vardı bir de. Uğultularla akan, ancak tenha bir dönemeçte gizlice parıltısını görebildiğimiz yeraltı ırmaklarınca şairler vardı H.İ. Dinamo gibi, Nazım gibi... Bizim şansımız egemen güçlerin koşullandırmalarına, beğenilerine bulaşmadan yetişme olanağına kavuşmaktı. Sabahattin Eyuboğlu'nu, Vedat Günyol'u, Orhan Burian'ı, Saffet Korkut'u tanımaktı...

— Sizi şiir yazmaya yönelten nedenler, etkiler? Ana-babanızın gizli kalmış şair yeteneği taşıdıklarını düşünür müsünüz?

— Okuyamamanın acısını çeken, az topraklı yoksul bir köylüydü babam. Yedi nüfusu geçindirmeğe çalışıyordu iki el-

le. Balkan bozgununu, seferberliği, Yunan işgalini yaşamıştı. Destan gibi bir yaşamı vardı. Anamın da öyle. Güzel konuşur, ağzına baktırırdı babam, bir anlatma ustasıydı. Çok masal, ilâhi bilir, başladı mı, birbirine ular giderdi yanık Rumeli türkülerini anam. İlk öğretmenlerimdi ikisi de. Anamla, köyümüzde vurulan biri için ocak başında ağıt düzmeğe uğraştığımızı; babamla bana okuma olanağı sağlasın diye Edirne paşasına ciğerlerine işleyecek bir mektup yazmağa çalıştığımızı ansıyorum. Ama ah o bize gücümüzü duyuran Enstitü yılları!.. Değişmenin, değiştirmenin «Yeni bir ateş yakmanın» sevincini duyuran çalışmalar... Yakıcı kavurucu susuzluklardan, geceli gündüzlü çalışmalardan sonra 175 metre derinlikten bir ışık fışkırtısı halinde suyun yükselişini görmek Kepirtepe'de bir gün... Bedir köyünün bin yıllık karanlığında elektrikleri parlatmak ellerimizle... Barınaklarımızın harcını karmak, tuğla pişirmek yüzbinlerce.. Halkımızı içinden canlandırabilmenin coşkusunu duymak... Elbet türkülerdi, halk şiirleriydi, serbest okuma saatlerinin güçlendirdiği okuma tutkusuydu, sonra da o hava, etkenler. Tonguç'un, öğretmenlerimizin sıcak ilgileri. Hünerlerimizi özgürce sergileyebildiğimiz, alkışlandığımız cumartesi akşamları...

— Köylü yazarlara ve köy edebiyatına yöneltilen eleştirilere ne diyorsunuz?

— Ne diyeyim, eleştiri derim. Hem, yeni de değil bu. Ataç'la başladı ilk. Hoşlanmıyordu «köylüden», tüm halkın okutulmasından «Tuba ağacı» teorisine inanıyordu. Bir başka oluyor kentsoylu okumuşun eleştirmenliği, toplumculuğu... Yeni Osmanlıca Kemal Tahir de toplumculuk adına vurmağa çalışmıştı Köy Enstitülerini. Elbet bir bildikleri vardır bunların da; öyle olmasa «köy yazını», «kent yazını» ayrılamasına giderler mi? Bir bütün olarak bakarlar yazına, akıl hocalığına kalkmazlar. Sabahattin Eyuboğlu'nu anma toplantısında güzel bir lâf etmişti. Aziz Nesin ustamız, onu anmanın tam yeri: «Boşuna telâşlanmasın kimse, herkese yer vardır Türk yazınında; yeter ki birşey konsun ortaya...»

— Ellinci yaşınızda edebiyat dünyamızın ve okurların sizi yeterince değerlendirebildiğini sanıyor musunuz?

— Yok öyle bir tasam. Bir güzel horon başlamış yazın alanında, kafamla yüreğimle katılmışım ben de, soluğum kesilene dek sesimle devinimlerimle sürdüreceğim. Önemli olan benim yeterince iyi görmem işimi.. Horonu aksatmaz şöyle, ya da böyle değerlendirme...

— Kitaplarınızın yeni baskılarını çıkarmakta güçlüklerle karşılaşıyor musunuz?

— Kitabını bastırmak, bitince yeni baskılarını yaptırabilmek hemen her ozanın, yazarın sorunu olmuştur ülkemizde. Kimi şairlerimizin (hem de ünlü) kırk yıl önce basılmış kitaplarının halâ tükenmediğini yazmıştı Ömer Faruk bir yazısında. Çok çeşitli, nedenler... Şiirde, öyküde hele. Yeni yeni değişmeye başlıyor durum... Yeniden basılan, basılmayı bekleyen kitaplarım var benim de...

— Çocuk edebiyatı çalışmalarınız ve sonrası için tasarılarınızdan söz eder misiniz?

— Dili, içeriğiyle çağdaş, sağlam beğeni ürünleriyle sağlıklı bir düşünce ve duyarlık eğitimi verilebilir. «Çocuk» olunca söz konusu, geleceğin insanını yoğurma sorumluluğu demektir bu. Salt kazanma amacıyla yazılanlar, çevrilenler uzak düşüyor gerçeklerimizden, yozlaştırıcı oluyor. Öğretmenliğim süresince gördüm, yaşadım bunu. Düşündüğüm doğrultuda birşeyler yapmak istedim. Köy öğretmenliği, Gezicibaşöğretmenlik yıllarımda oyun, masal tekerlemelerini, bilmeceleri derledim, öğretmen arkadaşların yardımıyla değişik bölgelerden masallar derledim. Bu çalışmaların ürünüdür Kuş Dili, Akça Kız, Evvel Evvelken Deve Tellalken, Yağmur Gelini. Sonuncusu, masallardan damıtılmış şiirlerdir diyebilirim.

Yarsalar,: «Kırk tane gelecek yıl» çıkarmış çiftçinin karnından. Yıl uyar, umutları gerçekleşirse, yüzgüldürücü hasatlar kaldıracağını, altın tınazlar savuracağını düşlermiş hep... Ozanlar yazarlar da, çiftçi gibi yeni hasatlar ardındadır. Dilin, sanatın altın tınazlarını savuracaklardır uyarsa... Bazı kitaplarının yeni baskılarını yapabilmek (Ahlat Ağacı, Pıtraklı Memleket, Zeytin Ülkesi), hazır olanları yayımlayabilmek (Yüreğin Sesi, Domuz Boyunduruğu). Ağır aksak oluşanları tamamlayabilmek bir de... Tasarılarım bunlar...

50 YAŞIN BİTİMİNDE ÜMİT YAŞAR'LA KONUŞMA

Konuşan ULUFER ŞAHİN

Ümit Yaşar bu yılın 22 Ağustosunda 50 yaşını bitirdi. Aynı yıl şairlik hayatının da 35 yılını dolduran şairimize Nesin Vakfı Yıllığı için aşağıdaki soruları sordum :

— 50 yaşınızı bitirirken sanat hayatınızın bir özetini yapar mısınız?

— Şiire çok küçük yaşlarda başladım. Bu 10-11 yaşlarına kadar gidiyor. İlkokul üçüncü sınıftayken, Yankı adlı bir duvar gazetesi vardı okulumuzun. İlk şiir denemelerim orada yayınlanmıştı. Sonraları basılı olarak çıkan ilk şiirim Eskişehir'de rahmetli Faruk Şükrü Yersel'in çıkardığı Kocatepe Gazetesi'nde yayınlandı. Yıl 1941. Kitap halinde çıkan ilk eserim İnsanoğlu (1947).

O zamandan bu yana, 34'ü şiir olmak üzere 50 kitabım yayınlandı.

— 50 yıl içinde yaptıklarınızdan memnun musunuz? Bir başka deyişle 50 yılda yaptıklarınız yeterli mi sizce?

— 50 yıl içinde ne dilediğim gibi bir yaşamım ne de, gönlümce bir sanat çalışmam oldu. Başka bir çizgide başka bir Ümit Yaşar olarak, ama yine mutlaka Ümit Yaşar olarak yaşamak ve bu yaşantının tümünü sanata ayırıp, çok daha güçlü eserler vermek isterdim.

— Neden bu denli kötümsersiniz?

— Sanatın yapısı kötümser, sanatçının kaderi kötümser. Üstelik benim kişisel yaşantım da tüm iyimserliklerimi tüketti sanırım.

— 50 yıl içinde yaptıklarınızdan sizi en mutlu eden şey nedir?

— 50 yaşının en mutlu olayı bence ikinci bir 50 yaşa başlamamdır. En mutsuzu da dünyaya gelmiş olmam.

— Neden?

— Nedeni bütün şiirlerime sinmiş olan acılarda, yıkıntılarda, aldanışlarda, yokluklarda ve upuzun karanlıklarda gizli.

— Öyleyse bize şiirinizi anlatır mısınız?

— Şiirim tam anlamıyla tüm yaşam öykümdür benim. Ben sanatıma hayatımı, hayatıma sanatımı koymuş bir şairim. İkisini birbirinden ayırmak, ayrı ayrı değerlendirmek olanaksız. Şiirimde ne var benim? Söyleyeyim. Bir Anadolu çocuğunun ilk gençlik yıllarından, yaşamının Eylülüne kadar süregelen acıları, isyanları, çaresizlikleri, sevgileri, tutkuları ve toplumun düzensizliği, insanların vefasızlığı karşısında duydukları var. İstedikleri var. Daha iyi bir vatan, daha iyi bir dünya için umutları var.

— Bu yıl başlayan ikinci 50 yılınızda neler yapmak istiyorsunuz?

— Benim için uzunca sayılabilecek bir susuştan sonra, 51. yaşım bambaşka ilhamlarla, yepyeni şiirlerle geldi. Durmadan onları yazmağa çabalıyorum. Yetişemediğim zamanlar da, oluyor. Belki de ilham beni ya da zamanımı aşıyor bir yerde. En

büyük dileğim onları ve anılarımı dilediğimce yazabilmek şimdi.

— 1977'de yayınlanacak eserleriniz var mı?

— 35 yıllık şairliğimin seçmeleri, 1977'de «Acılar Denizi» adı altında bir yayınevi tarafından çıkarılacak. Bir başka yayınevine 5 yıl öncesi «Mihribana Mektuplar-Şiirler» kitabının üçüncü baskı hakkını satmıştım. Galiba o da aynı günlerde çıkacak. Bunların dışında 3-4 aydır «Ben Bir Eylül, Sen Haziran» adını vermeyi düşündüğüm yeni bir şiir kitabının hazırlıkları içindeyim. Sanırım o da 1977'nin ilk altı ayı içinde biter. Gelecek yılın özel hayatımdaki önemli bir yeri çalıştığım müesseseden emekli olma durumumdur. O zaman şiire ve anılarımı yazmaya daha çok zaman ayırabileceğim.

— Bu kararınızı okurlarınız adına sevinçle karşılar ve size ikinci 50 yılınızda da sağlık ve başarı dileğiyle teşekkür ederim.

HAKKI ÖZKAN

Konuşan : PERİHAN TOK

Hakkı Özkan, Türkiye'nin ilk proleter yazarı olduğunu söylüyor. İstanbul sokaklarında hayat, karamela satarak çocuk yaşta çalışmaya başlamış. Bugün de matbaa işçisi. Belediye matbaasında başmakinist olarak çalışıyor. İlk bakışta halktan biri, işçi olduğu anlaşılıyor. Elli yaşında, otuz altı yıllık işçi ve yirmi altı yıllık yazarmış. Yayımlanmış otuz kitabı var, «Babıâli'ye iki yaşımda anamın kucağında gelmişim» diyor.

— Babanız da işçi miydi?

— Hayır, her işi yapan insandı. Her işi de doğru yapamıyan insandı.

— Öğreniminiz neden yarım kaldı?

— Ana baba ayrılığından. Ailemiz parçalandı. Çalışıyordum.

— Kitap sevgisini nasıl kazandınız?

— Mahallede çok okuyan bir arkadaş vardı, ondan alırdım kitapları.

— O dönemde okuduğunuz birkaç kitap adı.

— Hazreti Ali Cenkleri, Kerem ile Aslı, sergilerde bugün dahi satılan halk kitapları. Bunu üzülerek söylüyorum. Bu kitaplar halâ satılmamalıydı. Gelişme çizgisi daha da aşılmalıydı. Ama olmadı. Okuma, eğitim seferberliği gereği gibi işlemedi.

— Peki romancı olma isteği nasıl doğru?

— Mahallede bana kitap veren arkadaşım roman, şiir yazardı. Beni imrendiriyor etkiliyordu. Ondört yaşımda ilk romanımı yazdım. Şiirler de yazardım.

— Şiir yazmıyan yok zaten. Arkadaşınız da romancı olabildi mi?

— Hayır. Dokuma işçisidir. Arkadaşlığımız halâ sürüyor. Onlar da bizim gibi Balkan Türklerindendir.

— Bir işçi-yazar olarak edebiyat dünyasma girişinizde zorluklarınız oldu mu?

— Evet. Kitaplarımı güçlükle bastırdım.

— Yazar ve sanatçılarımızdan 'arkadaşım' dediğiniz kimler var?

— Bekir Yıldız, Adnan Özyalçıner, Vedat Saygel. İşçi çevresinden bir yığın arkadaşım var, onlar beni Hakkı Usta olarak bilirler.

— Eleştirmenlerin size karşı tutumları için diyeceklerıniz?

— Eleştirmenler genellikle kusur aramak için okuyorlar kitapları. Ve dostlarını kayırıyorlar. Çoğu kere yazdıklarımı görmezden geliyorlar. Haksız yargıları var.

— İşçi arkadaşlarınız nasıl karşılıyorlar sanatçı kişiliğinizi?

— Arkadaşlar kendi sorunlarının anlatılmasını istiyorlar da yazılmasını istemiyorlar. Aralarından çıktığım için beni hazmedemiyorlar. Çünkü edebiyatı kendilerine göre yukarda sayıyorlar.

— İşin dışında günde kaç saat yazıyor, okuyorsunuz?

— Her gün altı yedi sat edebiyata ayırabiliyorum. Şimdi

işim uygun, daha çok zaman bulabiliyorum. Yazdıklarımı önce arkadaşlara okurum. Onlar «şurası şöyle, burası böyle» derler. Bazı yerlerini beğenir, bazı yerlerini beğenmezler, öyle geliştiririm yazdıklarımı.

— Gezilere çıkar mısınız?

— Eskiden her yıl çıkardım ama şimdi gidemiyorum. En çok istediğim şeylerden biri Jack London, Panait Strati gibi zengin yaşantıya sahip olmak. Onlar gibi çok gezip görmek.

Yazar kendisine bir soru yönelttiğimde kısa kısa cevaplar veriyor da kendisi rasgele anlatmaya başlayınca bir konudan öbürüne geçerek durmadan anlatıyor. Sıkıntılarla geçen bir yaşamın sonunda, yakınlarda, işçilik ve yazarlık kazancıyla bir daire almış. Bodrum katı.

— Okurlarınızdan sizi arayanlar oluyor mu?

— 4-5 yıl önce bir bayan telefon etti. Kitaplarımı okuduğunu, beğendiğini söyledi. Ve tanışmak istedi. Ben de ona benim filmlerde görülen batılı yazarlar gibi araba, sekreter, uçak ve villalar sahibi olmadığımı, bir Türk yazarı olduğumu söyledim. Bir daha aramadı.

— Edebiyat size ne gibi bir doyum veriyor?

— Benim hiç bir şeyim yok. Hayatımda çocuk, kadın, zenginlik gibi şeyler yok. Bir kedim, köpeğim, kuşum bile yok. Kendimi yalnız duyuyorum. Yazı yazmak mutluluk veriyor, bütün hayatımı dolduruyor. En çok acısını ve yokluğunu duyduğum şey bir çocuğum olmamasıdır.

Evinden söz ederken, «yeni eşyalar da aldım, bazıları açılmadan duruyor» demişti. Nedeni «çekip çevirecek kimse»si yok. Karısı uğraşamıyacak kadar hasta. Özel yaşamıyla ilgili sorularıma karşılık bir sürü şey anlattı, ama yazmamı istemedi. Ben bir ölçüde yazmak için ısrar edince izin verdi.

Onaltı yaşında kendisinden onsekiz yaş büyük birini seviyor. Yıllarca süren ilişki, kendisi yirmi sekiz yaşına gelince evliliğe dönüşüyor. İşte Özkan'ın yaşamındaki tek eşi. «yeniden ayni şeyi yaşarım» diyor.

— İşçi yazarsınız ama, işçi olmak başka, işçi sınıfının yazarı olmak başka şey tabii. Kendinizi işçi sınıfının yazarı sayıyor musunuz? Bundan ne anlıyorsunuz?

— Ben çevremdeki küçük insanları anlatıyorum. Ezilen, horlanan, sömürülen insanları yazıyorum. Zaten onları yazdığıma göre gerçekçi yazarım. İşçi sınıfının yazarıyım. Ben sosyal gerçekçi bir yazarım.

— Teorik kitaplar okur musunuz? Klasik öğrenim görmemiş olmanız bir zorluk yarattı mı bu konuda?

— Evet, okurum. Klasik öğrenimin eksikliğini önceleri duydum, ama eksiğimi tamamlamak için gerekli çalışmayı yaptım.

— Romanlarınızdaki sürükleyicilik ve dialog ustalığını nasıl açıklarsınız?

— Devamlı çalışmayla. Bir romanı birkaç kez yazıyorum. Drama düşmüş insanı anlattığımıza göre gerilim kendiliğinden geliyor. Konularımı gerçek yaşantıdan çıkarıyorum. Dialoglarım için söylediğinize gelince, halkımı iyi tanıyorum. İnsanları yakından dinliyorum. İnceliyorum.

— Kendinizi hangi Türk yazarları çizgisinde görüyorsunuz?

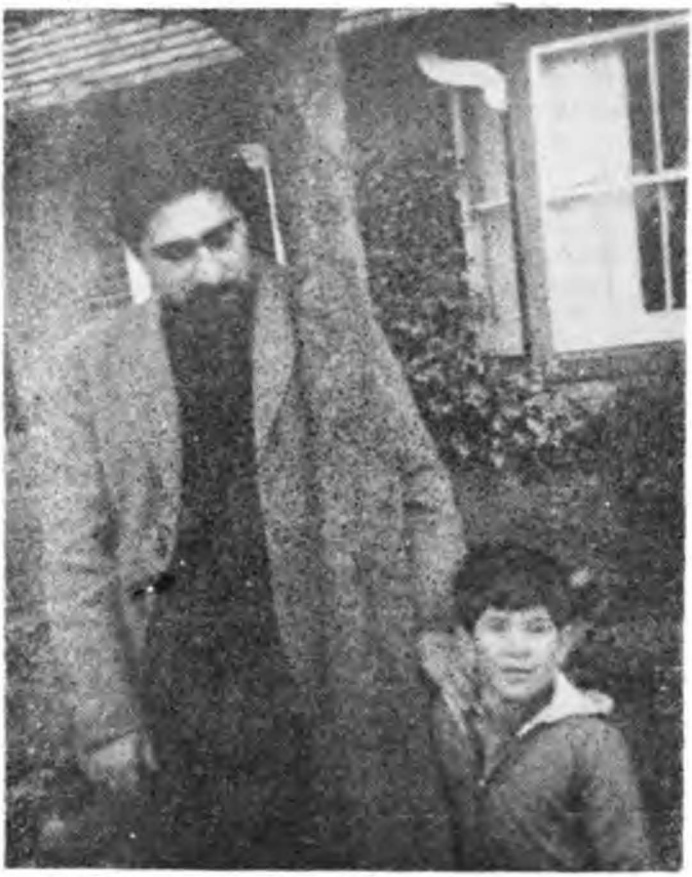
— Daha çok Orhan Kemal, Sabahattin Ali çizgisinde.

— Ustalarınız, etkilendiğiniz yazarlar?

— Gorki, Strati, Çehov, London. Yerli yazarların hepsini severim. Ustam yok. Sevdiğim yazarlar var.

CAN YÜCEL

Konuşan : PERİHAN TOK

— Politik şiir ozanı denilir mi sizin için?

— Ben politik şiir yazmıyorum, şiir yazıyorum. Ama politik bir hayvan olduğumu bilerek.

— Şiirin işlevini nasıl anlıyorsunuz?

— En iyisi ne olmadığını anlatmaktır. Şiir düzyazı değildir. Yoğun bir söz söyleme tarzıdır. Onun için de şiir sanatları denen, bir takım yolları ve teknikleri olan bir şeydir. En

önemlisi teşbihtir, benzetmedir. Yani bir şeyi bir şeye benzeterek, yahut bir şeyin yerine başka bir şeyi koyarak söylemede bir bütünselliğe gitme, yoğunlaşma yoludur. Bu bütün ülkelerde ve çeşitli çağlarda yazılmış şiirlerde ortak temel bir özelliktir. O halde şiirin işlevi dendiği zaman bu temel özelliğin içinde bir işlem söz konusudur. Yoğunluk dediğim zaman ille de sadelik dışı bir şey anlamıyorum ama bu temel yoğunluk özelliğini yitirici bir işlev de şiir için söz konusu değildir. Elbette politik şiir vardır, lirik şiir olduğu gibi, ama şiir olarak.

— Bir de politik eylemcilikle ozanlığı zıt kutuplara koyuyorlar..

— Politika aslında insanın her yaptığı işte söz konusudur. Şiirde olmaz olur mu? Yalnız, politikacının arada sırada şiir yazması başka şeydir, şair olmak başka bir şey. Şairlik bir meslektir.

— Ellinci yaşınızda mesleğinizi istediğiniz gibi yapabilmiş sayıyor musunuz kendinizi?

— Şöyle denilebilir, insan Türkiye'de ne kadar marangoz olabiliyorsa ben de o kadar şair olmuş sayılabilirim.

— Sanat dünyamızda tam hakkı verilmemiş sanatçı demişti bir yerde Cemal Süreya.

— Böyle bir duygu yok içimde. Bu kadar hakkı yenmiş adam varken bunların arasında kendimi hakkı yenmiş saymaya hakkım yok.

Demin meslek meselesi dediğim şu: İnsan yaptığı işle biçimlenir, üretim aracıyla biçimlenir. Olmak istediği adamı yaptığı işle gerçekleştirmeye çalışır. Bu da o üretim aracını vücudunun bir parçası haline getirmekle kabildir. Öyle ki zaman zaman piyasaya şiir sürmemiş olma, verimli olmama, temel sorun değildir. Temel sorun şair olmak isteyen adamın şairliğe karar vermesidir. Ve bu karar çerçevesinde çalışmasıdır. Çünkü bu karar, başarıyı olduğu kadar başarısızlığı da içerir.

— Bir kitabınızın başında «... olsa olsa küçük kent soylu ızdırabı..» diye dile getirdiğinizi anımsıyorum işinizi?

— Onu o kitabın geç çıkışı için söylemiştim. Elbette ben bir küçük kent soylu kökenden geliyorum. Bu kökenden kalkarak değişmem söz konusu, o zaman geride bıraktıklarımı elbette yerine koymak zorundayım. Belli ölçüde beğenmediğimi de anlatmış oluyorum.

— Şiir anlayışınızda başlangıçtan bu yana büyük değişimler oldu mu?

— Onbeş yaşımdanberi otuzbeş yıldır yazıyorum. Yalnızca benim değil, bütün Türk şiiri büyük değişiklikler geçirdi. Şiirimde değişmemiş bir özellik varsa o da, ben hep okunmak için değil, kulakla dinlenmek için şiir yazdım. Bir başka özellikte şu olabilir. Ben kişiliğimdeki değişiklikleri şiirden kaçırmadım, olduğu gibi yansıtmaya çalıştım. Denilebilir ki, ben şiir yazarak şair olmaya çalışan bir adamım. Şairlik bir meslek olduğuna göre, bu toplumun içinde bir uğraş olduğuna göre elbette bu şair olmaya çalışış toplumun politik yönelmeleriyle karmaşmıştır. Dediğim gibi, bugün herkes gibi ben de, Türkiye'de kendimde yeni bir insan yaratmaya çalışarak dövüşüyor ve bu toplumda yaşıyorum.

— Şiirinizde ironi özelliği için diyecekleriniz...

— İroni meselesi, bıyık altından gülme bu değişme sürecinin içinde yeri var. Bir adam olduğu yerden, olduğu noktadan, az sonra o noktadan kalkacaksa o noktaya karşı hem bir sevgisi hem de eleştirisi vardır. İşte bu sevgi ve beğenmezlik yanyana yer aldığında ironi bir bakış tarzı haline gelebilir. Ama benim her yazdığımda ille ironi vardır demek doğru olmaz. Çünkü bu dediğimiz yer değiştirme işlemi, her zaman bu dediğim hızla yer alıyor değildir. Nitekim tek tek hepimizde bu eleştirisel davranışın yanı sıra büyük öfkeler, büyük sevgiler de ağırlığını koymaktadır. Yani insan zaman zaman en soğuk adamda bile, fevri çıkışlar olabileceği gibi, bir ironinin de dobra dobra bir sevgi ve öfke beyanına dönüştüğü zamanlar vardır. Ama ironi Türk toplumu gibi acele sevgi ve öfkeye açık bir toplumda gerek düşünsel bakımdan, gerek mizacca kişiyi bir disipline sokma bakımından yararlı oluyor kanısındayım. Böylece akıllı bir heyecan yöntemi bulunabilir gibime geliyor. Yani aklıyla duyma, yüreğiyle düşünme paradoksuyla biraz abartılarak dile getirilebilir.

GEÇEN YIL YİTİRDİĞİMİZ EDEBİYATÇILAR

ŞEVKET SÜREYYA AYDEMİR

MUSTAFA BAYDAR

SEVGİ SOYSAL

GEÇEN YIL YİTİRDİĞİMİZ EDEBİYATÇILAR

Sami N. ÖZERDİM

1975 sonu

24 Kasım 1975. Gazeteci, halkevci, milletvekili Ferit Celâl GÜVEN öldü. Halkevleri'nin *Ülkü* dergisinde yayımlanmış, ama kitap haline getirmediği öyküleri ve son yıllardaki deneme yazıları ile yazında yer almıştır. (Doğumu: 1894)

11 Aralık 1975. Daha çok Türk tarihi üzerindeki araştırmaları ile, aşırı milliyetçilik alanında yayın ve savaşımlarıyle tanınmış Nihal ATSIZ öldü. *Atsız Mecmua, Orhun, Orkun, Ötüken* gibi dergilerin de hem incelemelerini, hem de savaşımını vermiş; *Bozkurtların Ölümü* (1946), *Bozkurtlar Diriliyor* (1949), *Deli Kurt* (1958) romanları, *Yolların Sonu* adlı şiir kitabı (1946), *Ruh Adam* (1973) başlıklı yapıtı, tamamlanmamış Türk edebiyatı tarihine ilişkin kitabı, başka incelemeleriyle Türk yazınına da girmiştir. (Doğumu: 1905).

17 Aralık 1975. Ozan İdris Ahmet PURA öldü. 1930'larda dergilerde görülen, *Güneşli Sağanaklar* (1934) adlı ilk şiir kitabını zamanla birkaç küçük kitabı daha izleyen ozanın, yaşam öyküsü kitaplarında adına raslanmıyor.

28 Aralık 1975'te ölen, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Profesörlerinden Dr. Bülent Nuri ESEN'in şiirler, gençliğinde şarkı sözleri yazdığı biliniyor. (Doğumu: 1911).

18 Aralık 1975'te ölen Nebil OTMAN'ın adını da, Millî Eğitim Bakanlığı Dünya Edebiyatından Tercümeler dizisinde, Fransız klâsiklerinden çevirdiği yazınsal yapıtlar nedeniyle burada anmalıyız. (Doğumu: 1911)

1976

18 Şubat 1976. İbrahim SEVİN öldü. Daha okul sıralarında iken İzmir'de iki şiir kitabı yayımlamış olan, kitaplarının üzerinde bir de «Şeyda» adı bulunan Sevin, son yıllarında

spor kulüpleri koruyucusu olarak yazın dışında tanınmıştı. (Doğumu: 1919).

10 Mart 1976. Ozan Basri GOCUL öldü. Türk destanı üzerinde çalışmış, örneklerini küçük kitaplarla yayımlamıştı. (Doğumu: 1910).

19 Mart 1976. Ozan Şükrü Enis REGÜ öldü. Şiir kitapları: *Buğu* (1942), *Yağmur* (1944), *Canım Dünya* (1945), *Elma Ağacı* (1971). Son kitap çocuklar içindir, çocuklara bir de yaşamöyküleri kitabı hazırlamıştı: *Onlar da Çocuktu* (1972). Son yıllarda çocuk yayınlarıyle uğraşıyordu. (Doğumu: Çankırı 1925).

20 Mart 1976. Tarih yazı ve kitaplarıyle tanınmış sanat doktoru, «*İki Devrin Perde Arkası*» adlı kitabın yazarı Samih Nafiz TANSU öldü. (Doğumu: 1905).

25 Mart 1976. Şevket Süreyya AYDEMİR öldü. Aydemir'in, yakın tarihimizle ilgili yaşamöyküsü kitaplarında, yazılarında, onu yazın dünyasına getiren bir anlatım gücü vardır. Kendi yaşamöyküsü olan *Suyu Arayan Adam'ı* (1961), *Tek Adam* (Atatürk, 1963 - 1965), *İkinci Adam* (İnönü, 1966 - 1968), *Makedonya'ya. Enver Paşa* (1970 - 1972) adlı üçer ciltlik kitapları, Menderes için, 27 Mayıs ihtilâli için iki kitabı izledi. *Toprak Uyanırsa* (1963) bir roman denemesidir. Yeniden basılan *İnkılâp ve Kadro* (ilk basımı: 1932), denemelerini içeren *Kahramanlar Doğmalıydı* (1974) ile hemen bütün kitapları bir araya gelir. (Doğumu: 1897).

29 Mart 1976. İstanbul Konservatuvarı eski müdürlerinden Yusuf Ziya DEMİRCİOĞLU öldü. Eski yıllarda yayımlanmış, halk masalları, türküleri gibi derlemeleri içeren kitapları vardır. (29 Mart, ölüm duyurusunun yayımlandığı gündür. Doğumu: 1313/1897).

31 Mart 1976. Son yıllarda, yakın tarihe değinen romanlar yayımlamış olan gazeteci Barbaros BAYKARA öldü. (Doğumu: 1933).

20 Nisan 1976. Şiirler de yazmış bir Ankara Caddesi çilekeşi olan Daniş Remzi KOROK öldü. (Doğumu: 1905).

20 Haziran 1976. Portreler (1972) adlı kitabında yazar ve tiyatro sanatçılarını tanıtan, gazetesi Hâfi Kadri ALPMAN öldü. (Doğumu: 1908).

15 Ağustos 1976. Türk Dil Kurumu uzmanlarından, Türk ve Doğu yazınları uzmanı Dr. İbrahim KUTLUK öldü. Kutluk'un basılmamış incelemeleri arasında Naili Divanı, Türk Tarih Kurumu'nun basmakta olduğu şuara tezkireleri anılabilir. (Doğumu: 1917).

20 Ağustos 1976. Mustafa BAYDAR öldü. Atatürk, Türk devrimi üzerinde kitapları ötesinde *Yeni Türk Hikâyeleri Antolojisi* (1965), *Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar?* (1960); ayrıca: *Ahmet Mithat* (1954), *Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Anıları* (1968) gibi yayınları var. (Doğumu: 1920).

1 Ekim 1976. A. Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi eski profesörlerinden Abdülkadir İNAN öldü. A. İnan, Türk dili, destanları, etnoğrafya ve folkloru üzerinde pek çok inceleme yazmış, bunlar Türk Tarih Kurumu'nca *Makaleler ve İncelemeler* (1968) adı ile yayımlanmıştır. Türk Tarih Kurumu, onun: *Tarihte ve Bugün Şamanizm* (1954) adlı yapıtını da basmıştı. 1938'de, M. Şakir Ülkütaşır ile birlikte ilk formasını yayımladıkları *Türkoloji Ansiklopedisi Üzerine Bir Kalem Deneyi* adındaki büyük girişimi ise bu tek formadan ileriye gidememişti. (Doğumu: 1889).

23 Kasım 1976. Romancı ve hikâyeci Sevgi Soysal'ı pazartesi günü, bir süre Londra'da tedavi gördükten sonra döndüğü İstanbul'da, yitirdik.

Tutulduğu amansız hastalıktan kurtulamayan sanatçı 1936 yılında İstanbul'da doğmuştu. Ankara Kız Lisesi'ni, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Klâsik Filoloji Bölümü'nü bitiren Sevgi Soysal 1957-1958 yıllarında Almanya'da Göttingen Üniversitesi'nin arkeoloji ve tiyatro bilimi derslerine devam etti. 1965-1971 yıllarında TRT Kurumu'nda program uzmanı olarak çalışan Soysal'ın sanat hayatı 1960 yılında başladı.

İlk yazılarında Nutku, daha sonraları Sabuncu soyadını kullanan Sevgi Soysal'ın telif ve çeviri yazılarının yayımlandığı dergilerden bazıları Dost, Değişim, Ataç, Yelken, Yeditepe, Papirüs, Yeni Dergi ve Türk Dili'dir.

Hikâye kitapları: Tutkulu Perçem, Tante Rosa, Barış Adlı Çocuk.

Romanları: Yürümek (1970 TRT başarı ödülü), Yenişehir'de Bir Öğle Vakti (1974 Orhan Kemal Roman Ödülü), Şafak.

SUYU ARAYAN ADAM

Nadir NADİ

Bugüne dek bir çok değerli insanla tanıştım, dost oldum. Bunlardan çoğunu nerede, nasıl tanıdığımı unutmuşumdur. Şevket Süreyya için öyle değil. Onunla ilk görüştüğüm günü hâlâ bugünmüş gibi anımsarım: İkinci Cihan Savaşının sonlarına doğru, kasvetli bir güz akşamı idi, matbaada beni görmeye geldi. Cıvıl cıvıl zekâ fışkıran mavi gözleri, pembe yanaklariyle, orta boylu, tombulca bir adam. Ziyaret nedeni hakkında hiç bir açıklama yapmaya gerek duymaksızın, sanki kırk yıldır ahbapmışız gibi doğrudan konuya girdi. Yurdumuzun geri kalmışlığı Şevket Süreyya'yı üzüyordu. Başka ülkeler dev adımlarıyle ilerlerken bizim santimetre hesabı yerimizde sayar durumumuz gelecek için tehlikeli bir işaretti. Ne yapıp edip silkinmeli, çağdaş uygarlık düzeyine bir an önce yetişmeliydik. Ekonomik kalkınmanın itici gücünü devletin önderliğinde aramalıydık. Toplumsal çıkarları her şeyin üstünde tutan iyi yetişmiş ülkücü bir kadro devlet yönetiminde görev alırsa kısa sürede başarıya ulaşmamız olanaksız değildi.

Heyecanlı ama yumuşak bir sesle, âdeta vaaz eder gibi konuşuyordu. Böylece bir saat kadar içini dökdükten sonra ayrıldı gitti. Şevket Süreyya'nın davranışında beni şaşırtan, belki daha çok da sevindiren, tanımadığı birine gelip ona hiç bir istekte ve öneride bulunmaksızın sadece yurt sorunları üzerinde kaygılarını, düşüncelerini açıklamış olmasıydı. İlk görüşmemizin bir daha çıkmamasıya belleğime çakılıp kalması da her halde bundan ötürüdür.

Sonraları onunla çok buluştuk, çok sohbet ettik. Yaşlandıkça mavi gözlerinin cıvıltısı biraz buğulanır gibi oluyor, tombul yanaklarının pembesi giderek soluyor, sesi titrek bir hal

alıyordu. Ama ele aldığı konuları aynı yumuşak heyecanla savunuyor, karşı düşünceleri sinirlenmeden, kızmadan, ancak gerçek bilgelerde rastlanır büyük bir hoşgörü ile dinliyordu.

Şevket Süreyya tam anlamiyle bir eylem adamı değildi. Gerçi çocuk denecek bir yaşta Turancılığa heveslenmiş, yüreğini yakan o ateşle gönüllü olarak savaşa katılmış, daha sonra yüz seksen derecelik bir dönüşle marksist dünya görüşüne bağlanmıştı. Ülkücü bir gencin ruhsal depremleri diyebileceğimiz bu bir uçtan bir uca kayış uzun sürmemiştir. Deprem erken durulmuş ve Şevket Süreyya'nın düşün adamı kişiliği su yüzüne çıkmıştır. Ondaki yapıcı, olumlu cevheri ilk keşfeden Atatürk oldu. Bir köşeye itecek yerde ona görevler verdi. O da verilen görevleri alnının akı ile başardı, ayrıca, ömrünün sonuna değin yazdığı sayısız makaleler, cilt cilt kitaplarla ulusal kültürümüze değerli katkılarda bulundu. Marksizmden aldığı diyalektik yöntemi kimi zaman kişisel bir anlayışla uygulaması Şevket Süreyya'nın yapıtlarına özel bir renk katmazsa da arada bir onu hafif çelişkilere düşürdüğü de olur. Olayları kalın çizgileri içinde irdeleyip kısa yoldan kesin yargılara varmaktan hoşlanmadığı için ayrıntılara uzanması, belki de bir takım yanılgılarının başlıca nedeni sayılabilir. Şevket Süreyya dört büyük yaşam öyküsü yazmıştır. Iler biri ayrı bir değer taşıyan bu yaşam öykülerinin en ilginci bence (Suyu Arayan Adam)dır. Bu, Şevket Süreyya'nın kendi yaşam öyküsüdür. Burada (Su) sözcüğünü mutluluk anlamına alıyorum. Evet mutluluk. Ama Şevket Süreyya'nın değil, toplumunun mutluluğu. Ülke sorunları üzerine kafa yoran genç kuşaklara bu kitabı okumalarını yürekten salık veririm.

(Cumhuriyet - 28 Mart)

⊙

TOPRAĞA DÖNÜŞ

Rauf MUTLUAY

Bir ölüm haberinin çağrıştırdığı kolayından bir benzetme değil bu başlık; önce benim olmadığı için, «Toprağa Dönüş», Şevket Süreyya Aydemir'in, «Bir ömrün hikâyesi içinde bir çağın tarihi»ni anlatan «Suyu Arayan Adam»ının (1961) son bölümünün ara başlığıdır. Altında aynı sözleri taşıyan bir de resim yer alır orda. Bir elinde ayva dolu sepet, ötekinde bir

meyve hevengiyle kasketli, çizmeli, külot pantolonlu «emekli» Şevket Süreyya Aydemir. Şöyle söyler: «Gecelerimin çoğunu ve bana kalan günlerimin hepsini çiftliğimde geçirirdim. Toprağımla aramızda çetin bir savaş vardır. Burası bir yarı bataklıktı, bir yeşil vâha oldu. Bir hayaldi, bir hakikat haline geldi. Şimdi toprağımla ben, birbirimizin, hem esiri, hem efendisiyiz. Zaman zaman onun serin kucağına uzanırım; toprağın tatlı ve ebedî serinliğini sırtımda hissederim. O vakit ruhumun kasvetleri, rüzgârların görünmez kanatlariyle yıkanır. Kaygılarım toprağın derinliklerine süzülür gider. İçimden birtakım mutluluk duygularının kabardığını, ruhumun bir başka âleme açıldığını duyarım. O zaman kollarımı açar, çiçek, çimen örtüleri arasından taze toprağı avuçlarım. Bu toprak hem serin, hem ılıktır. Mavi gök, toprağımla beni okşayıcı kanatlariyle örter. Ve bir gök Tanrıçası, sanki bir ninni gibi, rüzgâra fısıldar: — Avuçlarındaki toprak var ya? Senindir!» (519)

«Güzel ve ruhu kuvvetlendirici» diye nitelediği bir görevden Bakanlar Kurulu kararıyla uzaklaştırıldığı gündedir (1950 den sonra bir gün, 507): «Memleketi baştan başa geziyordum. Büyük ölçüde problemler içinde yoğurulmak, yer altında ve yer üstünde iş ve inşa dâvalarının canlandırıcı havasını teneffüs etmek, bütün vatan toprağı üstünde insanla tabiatın devler savaşına katılmak, ancak efsanelerdeki kahramanların duyabileceği engin hızlar veren bir şeydi. Kaldı ki, henüz daha yıllarca çalışabilecek bir yaştaydım..» der. Eski alışkanlığıyla uzun bir kır yürüyüşüne çıkar. Kendi kendisiyle hesaplaşmakta, içinin isyanlarını, kabullerini yoklamaktadır. Kayaş vadisine kadar uzanır. Öfkesine, umutsuzluğuna yenilmek üzeredir: «.. Kırgın ve kötümserdim. Öyle ki, yürüdüğüm yol, bana sanki şu her zaman geçtiğim Kayaş vadisi yolu değil de, hayat yolunun kendisi gibi geliyordu ve sanki bu yol artık bir sona varıyordu. Boş, değersiz ve maksatsız bir sona.. Evet, bu yolun artık sona ermesi lâzımdı. Bu yolculuğun artık gayesi kalmamıştı. Zaten aslında da hiç bir zaman mânasını bulamadı. Evet, aslına bakılırsa benim hayat yolculuğum, her zaman rüzgâra tabi bir bocalayış oldu. Hattâ buna bir yolculuk bile denemezdi. Bu yolculukta ben, kâh o yana, kâh bu yana çarpa çarpa sürüklenip durmadım mı? Hem de daima meçhule doğru, daima iradem haricinde..» (508).

Şevket Süreyya Aydemir'in en sevdiği, en çok kullandığı, en fazla konu edindiği kavram «kahraman»dı sanırım. Elimdeki son kitabının adı bile: «Kahramanlar Doğmalıydı» (Çağdaş Yayınları, 1974). Yorgun ve kararsız Halk Partisi iktidarı

sırasında Genel Sekreter Memduh Şevket Esendal, Şevket Süreyya ile mebusluğu için görüşmektedir. Sanayiin ve sanayi medeniyetinin düşmanı, ortaçağ loncalarının hasretlisi olan bu babacan adama Aydemir, yeni sanayileşme planlarından söz açıp Sovyetler Birliğinden örnekler vermek isteyince Esendal'ın cevabı şöyledir: «— Rusya'ya bakma. Artık Rusya yok. Rusya'nın adını artık en az otuz sene işitmiyeceğiz..» (501). Oysa Şevket Süreyya her zaman bir atılım ve inanç adamı olmuş, yaratıcı insan gücünün üstünlüğüne, Fikret'in «Rabb-i Mümkinat» dediği irade ve azim enerjisine inanmıştır. Emekliye ayrıldığı gün bu yüzden bunalıma düşer: «İçimden gelen bir ses şöyle fısıldıyordu:

«— Eğer bağlandığın cemiyet, bugün olduğu gibi, seni birden ve hiç sana sormadan sevdiğin işlerinden ayırır, kendi dışına iterse, artık bu yol üstünde sen, kendini kendi iradesiyle hareket eden bir yolcu sayabilir misin? Elbette ki hayır!» (509)

İlk basımı 1932'de yapılmış «İnkılâp ve Kadro»yu (2. basım 1968, Bilgi Y.) bir yana bırakırsak, Şevket Süreyya Aydemir'i hem bir düşünür, hem bir edebiyatçı yapan çaba yılları işte asıl bu emeklilik döneminde ürün vermiştir. Önce «Gecenin içinde diğer bir gece olan bu kötümser ruh karanlıklarıyla yoğurularak» kim bilir ne kadar zaman yitirir. Epiktetos'un Kandili adını verdiği bir zeytinyağ ışığının yanında kendi kendisiyle hesaplaşır. «Toprağa Dönüş», işte bu kararsız ve karamsar iç bocalayışlarından sonra eriştiği dirliğin adıdır. «Şimdi artık bir emekliyim» diye başladığı sayfalarda kendi kendisiyle baş başa kaldıktan sonra Epiktetos'un bir ilkesine sarılır: «Allahın bize verdiği en büyük nimet, malik olduğumuz halde, malik olduğumuzu bilmediğimiz kuvvetleri bir gün kendimizde bulmak kudretidir.» «Suyu Arayan Adam», 523. Son sayfasının son hatıralarıyla şöyle biter: «Huzurun bir pahası vardır. Evet onu ödemek lâzım. Benim ödediğim paha, hayatının hepsidir. Ama bundan üzgün değilim. Ödediğim bedel, ulaştığım kaynak için çok değildir. Çünkü bu kaynağın başında ben, yıllar yılı kaybettiğim en değerli şeyi, yani kendimi buldum.»

Ama bu yol o kadar uzun ve dönemeçlidir ki, Edirne'nin bir muhacir mahallesinde Balkan göçünün artığı bir ailede başlayan (1897) bu ömür, o kadar karışık düğümlerle yaralıdır ki. İmparatorluk masalları içinde büyümüş, Ergenekon kurtuluşu ve Turan rüyalarıyla gençliğe erişilmiş, «Hepiniz

öleceksiniz!.. Hepimiz öleceğiz!... Vatan kurtulacaktır» söylevleriyle orduya girilmiş. Bilinmeyen Anadolu'da gerçekle karşılaşınca şaşırılmış, gene de Turan kapılarında «Aydemir» ülkücülüğüne kavuşulmuş, galip gelindiğinin sanıldığı günlerde mütareke mağlûpluğuna boyun eğilmiş, Azerbaycan kurtuluşuna hizmet adanmıştır.. Sonrası Bakû kurultayı, Enver Paşa'yı tanıma, ihtilâlcilik dönemi, Moskova öğrenimi, Cumhuriyet İstanbuluna dönüş, «Aydınlık» dergisinde çalışma ve öğretmenlik, İstiklâl Mahkemesinde on yıla hükümlülük, Afyon cezaevi yılları, 1926 Cumhuriyet bayramında kavuşulan aftan sonra «İnkılâbın Emrinde» sanayi çalışmalarına emek katımı, ülkücü Necati'nin coşku çevresinde adanışlar, «Kadro» yazıları, Atatürk'e yürekten bağlanış, yüksek memurluklar... ve emeklilik.

«Suyu Arayan Adam»ın başlangıcı çok ayrıntılı, bu son dönemi kısa ve kestirmedir. Çünkü bir başka kimlik aynı kişiliğin içinden ayrılıp bağımsızlık kazanmakta, yeni bir yazar doğmaktadır. Çok doğru bir arıtma ile Şevket Süreyya, önce kendi özyaşamını açıklayarak paslarından kurtulur, kişisel ayak bağlarından, dedikodulu fısıltılardan, geçmişindeki yoldaşlarla onlardan kopuşundan... itiraflarla ayrılır. «Emeksizköy Öğretmeninin Hâtıraları» alt başlığını taşıyan «Toprak Uyanırsa», (Remzi K. 1963), işte bu emeklilik yıllarındaki toprak zaferinin otobiyografisidir. Bundan sonrası rüzgârları kendi yaşamını etkilemiş «kahramanlar»ın biyografileri olacaktır: Tek Adam (üç cilt, 1963 - 1965, Atatürk), İkinci Adam (üç cilt, 1966 - 1968, İnönü), Menderes'in Dramı (1969), Makedonya'dan Orta Asya'ya (Enver Paşa, üç cilt, 1970-1972).

«Malik olduğu halde malik olduğunu bilmediği kuvvetleri bir gün kendisinde bulmak kudretine» erişen Şevket Süreyya Aydemir, altmış beş yaşından sonra düşünür ve yazar olarak inandığı her şeyi açıklıkla yazdı. Sonuna kadar insanın yüceliğine inanan kahramanlık ruhuyla ülkücü ve inançlıydı. «Eğer toplum soy bir toplumsa ve zaman kahramanlara gebeyse kahramanlar doğar» ilkesinin doğrultusunu hayatında görmüştü. Bu yüzden «İhtilâlin Mantığı»nda (Remzi Kitabevi, 1973) 27 mayıs hareketini yerli yerine oturttu. Sanırım kendisi de bir kahramanlık özleminde, bu çabanın izindeydi. Toprağında yarattığı uyanış gibi çevresini inandıran bir ülkücülüğün sözcülüğünde hiç durmadan yaşadı ve yarattı. Ölüme alışılamaz; Cumhuriyet, «aramızdan ayrıldı» diye başlık koymuştu. Doğru. Gidişi toprağa dönüş için...

(Cumhuriyet - 28 Mart)

ŞEVKET SÜREYYA AYDEMİR : «SUYUN BULANMASI, GALİBA YOLUN YİTİRİLMESİ PAHASINA OLDU» DEMİŞTİ

Mete TUNÇAY

Tanınmış yazar ve düşünce adamı Şevket Süreyya Aydemir, 25 mart günü Ankara'da öldü. 1897 yılında Edirne'de doğan Aydemir, siyasal yaşamımızda oynadığı çeşitli roller ve aldığı görevler dolayısıyle aynı zamanda ilginç bir tarihi kişi idi. Aşağıdaki yazıda Mete Tunçay, Aydemir'in bu yönüne ışık tutarken, «Kadro» hareketi içerisinde birlikte çalıştıkları İsmail Husrev Tökin de bu yazısında «Kadro» cu yanını tanıtıyor.

Yirmisinden yetmişine her kuşakta, Şevket Süreyya Bey'in dostu olmakla övünebilecek insanlar çoktur. Kendimden iki kat yaşlı bir insanı «dostum» diye düşünmeyi yadırgamakla birlikte, ben de onlardan biriyim. Gençleri severdi. Oldukça yeni dostlarından sayılırım. Kendisini on beş yıl kadar önce tanıdım. Bahçelievlerdeki apartmanının yerinde, eskiden küçük, sevimli bir evi vardı. Şevket Süreyya Bey'in semaverinden ilk çaylarımı o evde içmiştim. (O zaman bile ellerinde bir titreme vardı, ama herkesin çayını kendisi koymakta ısrar ederdi. Sonraları, «kendiniz koyun» demeğe başladı.) Birçok akşamüstleri Bahçelievlerdeki evine gittim, gün oldu, beraberce Kayaştaki eski çiftliğinde piknik yaptık, gün oldu, onu Umurbey'de ziyaret ettim, pişirdiği yemekleri yedim.

Şevket Süreyya Bey'in dostu çoktu. Bana göre, gereğinden çoktu. Ona telefon edip de görüşmek isteyen hiç kimseyi geri çevirmezdi. Zamanının nasıl idare ederdi bilmem? Galiba, konuklarını kabul ettiği saatleri sınırlamıştı. Birçok ziyaretçiyi birden ağırlardı. Bu oturumlarda ne türlü bir fikir alışverişi olduğunu söylemek güçtür. Daha çok, Şevket Süreyya Bey cömertçe verirdi. Siz başka bir şey sorsanız bile, kendi söylemek istediği şeyi söylerdi. Onun her zaman anlatacek — belli bir entellektüel düzeyin altına düşmeyen — bir fikri olurdu, onu anlatırdı. Nadiren alırdı. Bu, almak istediği, araştırmalarıyla ilgili bir noktaydı, çoğucası.

Haklarında uzun uzun yazdığı büyüklerin, biyografi kitaplarından öğrenemeyeceğiniz gerçek havasını, onun evin-

de anlattıklarından sezerdiniz. Örneğin, Afet Hanım'ın Atatürk'ün yaşamındaki yerini, insanca bir bakışla görmeyi, ben Şevket Süreyya Bey'in bu konuşmalarından öğrendim. (Afet Hanım'ı eskisinden daha çok sevdim.) Bir devlet adamının «hususiyet»ine ait bilgilerden çok daha önemlisi, onun sunduğu, insanın doğasına ilişkin derinlemesine bir kavrayıştı.

Bazan, başbaşa kaldığımızda, kendisinden söz ederdi. Olduğu herşeyi sahiden olmuştu. Sakarya'da döğüşülürken, Karadeniz dağlarında gözlemle görevli bir partizandı. Daha sonra, Aydınlık'a yazarken, Rumeli göçmeni bir köylü kılığına girer, pek güzel becerdiği şive taklidiyle kahvehanelerde propaganda yapardı.

«Türkiye'de Sol Akımlar»ın tarihi üstüne kitabımı yazarken, Şevket Süreyya Bey'in 1932-34'te yarattığı Kadro Hareketi'nde 1925 öncesindeki çizgisinden sapmadığını gözlemlemiştim. Gerçekten, Kadrocular hakkında dillere dolanan «dönüş» hikâyesi pek doğru değildir. Asıl, görüşünü değiştiren parti olmuştur. (Kitabımda Ankara hükümetinin de bu arada nitelik değiştirmiş artık kapitalist olmayan bir yola sevkedilemeyecek kadar burjuvalaşma yoluna girmiş olabileceğine işaret ederim.) Cumhuriyetin ilk yıllarında TKP, Komüntern'in en çok ulusal bilinç gösteren seksiyonudur. Bunun sevabı ya da günahı, geniş ölçüde Şevket Süreyya Bey'indir.

TKP içinde, Komüntern'in isteklerine uygun hareket ederek, onu ve arkadaşlarını alteden Dr. Şefik Hüsnü Değmer olmuştu. Şevket Süreyya Bey doktorun eline fırsat geçseydi, Stalin gibi çok sert bir diktatör olacağına inanıyordu. Fakat onun yeteneklerini takdir ederdi. Kadro'yu çıkartırlarken, Viyana'dan imzasız bir mektup almış. Bunu, Dr. Şefik Hüsnü Bey'in yazdığına emindi. «İleride, sana gösteririm, okursun» demişti, «Kadro üstüne, ortodoks marxist açıdan en iyi eleştiri odur.» Ama bir türlü bu mektubu bana okutmadı. Belki fazla beğenirim diye endişe ediyordu.

Türkiye'de 1960'dan sonraki solun yeniden canlanışı içinde, Şevket Süreyya Bey'in etkisi, en çok Yön Devrim çizgisinde görülür. Fakat bu kanadın gelişmesinin bütün sorumluluğuna onu ortak etmek haksızlıktır. Belki, bu hareketi bir Yeni-Kadro saymak eğilimindeydi. Fakat 30 yıl önceki koşullarda geçerliği kuşkulu bir yaklaşımın, sınıf ayrımları iyiden iyiye belirginleşmiş 1960'lar 1970'ler Türkiyesinde ne kadar ters tepebileceğini doğru dürüst düşünmemişti sanıyorum.

Şevket Süreyya Bey'in eskiden yazdığı kitaplardan, en çok «Inkılap ve Kadro» bilinir. Bu, zaten Kadro dergisinde çıkan başyazılarıdır. Yazar olarak ün kazandığı son dönem yapıtları ise, 1959'da yayınlanan Suyu Arayan Adam'la başlar. Bütün insanlık tarihinin en ilginç dönemlerinden birinin - Sovyet devriminin ortasında kendi yaşamını anlattığı bu kitap, onun şaheseridir. Konularına yer yer orijinal katkılar getiren ama yer yer de fazla bir şey söylemeden uzayıp giden 10 ciltlik biyografik tarih kitapları (3 Makedonya'dan Orta Asya'ya + 3 Tek Adam 3 İkinci Adam + 1 Menderes'in Dramı), «Suyu Arayan Adam»ın derinliğine erişememiştir. O da bunu biliyor ve böyle olmasını doğal buluyordu. Yıllardır yazmayı tasarladığı «Kırmızı Mektuplar»ı yayınlanabilecek bir duruma getirebilmiş miydi, acaba? Kendi payıma, benim en az hoşlandığım kitabı «İhtilâlin Mantığı» oldu. Kamuoyunda değeri en çok tartışılan kitabı ise, «Toprak Uyanırsa» adlı ütopik köy romanıydı. Bu kadar çok övülen ve bu kadar çok yerilen bir edebiyat eseri zor bulunur. Bence onu hiç yazmasaydı daha iyi ederdi.

Bir çok kereler, ona «hocam» derken yakaladım kendimi. Sahiden hocam olmamıştı. Ama daha genel bir anlamda. hiç kuşkusuz «hocam»dı. (Bu mesleki dil alışkanlığının, kendi muhatap olduğum bir başka örneği, aklıma geldikçe gülümserim. Yıllar önce, bir arkadaşım, Sivrihisar'da konuşurken, komünizm propagandası yapma suçu işlediği iddiasıyla Ankara'da tutuklanmıştı. Sivrihisar hapishanesine gitmesi gerekiyordu. Onu arabamla ben götürdüm, yanımıza iki de sivil polis verdiler. Arkadaşımı yatırdık, dönerken ahbaplığı ilerlettiğim polisler dalıp da benimle şefim şefim diye konuşmaya başlamazlar mı).

Şevket Süreyya Bey'in, neredeyse umursamazlık denecek kadar geniş bir hoşgörüsü vardı. 1967 yılında olacak, bir gün, Sosyalist Kültür Derneği'nde Türk solunun tarihi üstüne bir konuşma yapmaya çağrılmıştım. Kafamda SKD üyelerinden birçoğunun «sosyalizm» anlayışı hakkında pek olumlu sayılamayacak bir izlenim olduğu için, paralel bir düşünüş diye gördüğüm Kadro'ya çatarak aşırtma endaht bir eleştiri yapmaya hazırlandım. Doğrusu, Şevket Süreyya Bey'in de toplantıda hazır bulunacağı aklıma gelmemişti. Oysa, yanıbaşıma oturuverdi. Ben de hazırladığım konuşmayı öylece okudum. En ufak bir tedirginlik, göstermedi. Hatta toplantı dağılırken, beni bir yana çekip, «Bu gece ziyaretçilerin olabilir, hazırlıklı bulun» demeyi de ihmal etmedi.

Şevket Süreyya Bey'in en sert saldırılar karşısında bile

sarsılmayan hoşgörüsü, yıllardır kişiliğinin bir parçası haline getirmeyi başardığı özeleştiri alışkanlığının bir sonucuydu. Onun özeleştiri gücünün en güzel örneği, gençlik arkadaşı Vâ-Nû'ya armağan ettiği «Suyu Arayan Adam»ın iç kapağına «galiba suyun bulunması, yolun yitirilmesi pahasına oldu» gibilerden bir ithafiye yazmasıdır.

Şevket Süreyya Aydemir'in ölümüyle, Türkiye iyi bir aydın, meraklı bir araştırıcı, değerli bir yazar, ciddi bir devrimci ve gerçek bir insan kaybetmiştir. Şu avuntumuz var ki, kitaplarını okuyarak onunla dostluğumuzu daha yıllarca sürdürebiliriz.

(Milliyet Sanat Dergisi 2 Nisan)

⊙

ŞEVKET SÜREYYA VE «TEZADSIZ BİR MİLLET» AMACI GÜDEN KADRO HAREKETİ

İsmail Husrev TÖKİN

43 yıl önce büyük fikir ve siyaset adamı rahmetli Ağaoğlu Ahmet Bey, «Devlet ve Fert» adlı eleştiri eserinde şöyle yazmıştı: «Onda taze ve temiz bir havanın serinliğini duyuyorum. Çünkü o, hem ciddidir, hem heyecanlıdır. Çünkü memleketin ciddi meseleleri ile uğraşıyor. Varsın benim duygularıma ve düşüncelerime uymasın. Bunun ehemmiyeti yoktur. Elverir ki tazelik olsun, hayat olsun, fikir olsun, hareket olsun».

Ağaoğlu Ahmet, bu sözleriyle Kadro Hareketini kastediyordu. Liberal düşünceleriyle onun fikriyâtını eleştirmekle beraber, hareketin ruhunda bulunan ciddiliği, heyecanı beğenmişti.. Türkiye Cumhuriyet devriminin fikir tarihinde Kadro Hareketi adıyle yer almış olan bu hareketin ilkeleri, Kadro mecmuasında savunulmaktaydı. Hareketin fikir binasının mimarı ve hareketin önderi bugün artık ebediyete göçmüş olan Şevket Süreyya Aydemir'di. Bu fikir adamı. dört arkadaşı ile bu binanın temelini atmış, ona benzeri bulunmayan yepyeni bir şekil vermişti. Hareketin dayandığı fikirler, münhasıran Şevket Süreyya Aydemir'den gelmişti. Öteki arkadaşları da bunları benimsemişler, aynı çizgi üzerinde yürümüşler, henüz bizde rastlanmamış bir düşünce beraberliği ve birliği içinde her biri ayrı bir yönden hareketin nazari ilkelerini işlemişlerdi (1).

Hareket, yurt içinde ve dışında büyük yankılar yaratmıştı. Atatürk, mecmuaya bir yazı ile özel iltifatlarını göndermişti. İsmet İnönü, devletçilik hakkındaki görüşlerini Kadro'da yayınlamıştı. Kadro'nun ilkeleri, Cumhuriyet Halk Partisi'nin programını da etkilemişti. Dışarda çeşitli memleketlerde Kadro hareketi hakkında bugün dahi hâlâ devam eden değerlendirmeler yapılmış ve yapılmaktadır. Her etkili fikir hareketi gibi, Kadro hareketi de eleştirilere uğradı. Özellikle komünist cephe, Kadro hareketine hem içeride, hem dışarıda şiddetle saldırdı. Asıl garip olan taraf, bazı iç çevreler... Kadro'yu... eşit saydılar.

...ro'nun devletçiliği hareketi, nasıl bir fikir sistemi getirmişti? Şevket Süreyya Aydemir fikirlerini ilk önce çeşitli gazetelerde, sonra da Kadro mecmuasında yayınlamıştı. Son olarak bunların bir bölümünü, ikinci kez 1968 yılında «İnkılâp ve Kadro» isimli kitabında bir araya getirmişti.

Şevket Süreyya Aydemir, fikir sistemini bina ederken dünya ekonomisinde Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra karşılaşılan üç büyük temel görüşten hareket etmişti:

1. Dünyanın taksimi konusunda büyük sanayici ülkeler arasında bir kavga vardı. Bu emperyalizm'di. Bir çelişkiydi.

2. Sanayiin merkezleştiği batı ülkelerinde ise sermayeyi ellerinde tutanlar ile işçi sınıfı arasında bir kavga vardı. Ve kapitalizmin doğuşundan beri sürmüş olan bu kavga gittikçe şiddetleniyordu.

3. Ama bunlardan daha önemli ve bütün dünyanın kaderini değiştirecek ve çağımızın milletlerarası yapısına yeni bir şekil verecek üçüncü bir çelişki daha vardı. O da sömürge ve yarı sömürge halindeki ülkeler ile sanayii ve dünya egemenliğini elinde tutan ülkeler arasında milli kurtuluş hareketi şeklinde kendini gösteren çelişkiydi. Bu milli kurtuluş hareketlerinin o zamanlar öncüsü, önderi ve zaferlerinin müjdecisi Türkiye idi. Türkiye, dünyada ve dünya tarihinde bütün dünyanın yarınını haber veren bir büyük hareketin, bir kutsal kurtuluşun mücahidi ve bayraktarıydı. Türkiye, bütün sömürge ve yarım sömürge milletlerine kurtuluş savaşlarında örnekti. İşte Kadro hareketi, bu büyük müjdenin, bu dünya ölçüsünde uyanışın ve yarınki sömürgesiz dünyanın tarihsel, sosyal ve ekonomik ilkelerini izah için ortaya atılmıştı.

Aslında Birinci Dünya Savaşı'nı izleyen dönemlerde yukarıda sözünü ettiğimiz ikinci çelişki, yani batılı sanayici memleketlerde sınıf kavgalarının şiddetlenmesi, sömürge ve yarı sömürge ülkelerin kurtuluş, uyanış savaşlarının bir sonucu idi. Sömürge milletlerin uyanarak ekonomik, politik bağımsızlıklarına kavuşmaya başlamaları, batıda endüstri ülkelerini pazarsız bırakmakta, iş olanaklarının bu yüzden daralması ile sınıf kavgalarının şiddetlenmesine etki yapmaktaydı. hareketleri [illegible] Aydemir, modern çağda milli kurtuluş Tarihin akışına sınıf kavgaları [illegible] şu sonuca varmıştı. ve tarihe milli kurtuluş hareketleri yön vermekteydi. [illegible] Marks'ın bir temel doğmasına karşı çıkılmış oluyordu. Marksist düşünce, tarihin hareket ettirici faktörünü yalnız sınıf kavgasında görmekteydi.

Kadro, bu görüşü ile dünya komünist partilerinin merkezî organı olan Komintern'in bir görüşüne de karşı çıkmıştı. Komintern'in ikinci kongresinde (1920 milli kurtuluş hareketleri, dünya proletarya devrimi açısından komünist hareketin ancak bir peyk'i, bir uydu'su, bir yardımcı hareketi olarak ele alınmış ve bu görüşün bütün komünist partilerince bu şekilde kabul edilmesi emrolunmuştu. Halbuki Kadro, milli kurtuluş hareketlerini bir uydu, proletarya devriminin bir yardımcısı olmaktan çok uzak görüyordu. Ona göre, bu hareket bağımsızdı. Dünya tarihinin gidişine yön veren sınıf kavgalarının dahi kaderini belirleyen bir hareketti. Bu bakımdan Kadro hareketi, savunduğu fikirler ile yalnız anti-koloniyalist değil, aynı zamanda anti-komintern bir hüviyet taşımaktaydı. Bu bakımlardan ileri bir milliyetçiliği temsil ediyordu.

Bağımsızlık savaşında en olgun başarıyı Türk milleti göstermiş olduğundan onun tecrübelerinden çıkarılacak ilkeler bütün milli kurtuluş hareketlerinin ideolojisi olmalıydı. Bu ideolojiye göreğ sömürge ve yarı sömürge memleketlerdeki orta çağın köhne sosyal, ekonomik ve kültürel yapıları da tasfiye edilmeliydi. Bu memleketler, uzun yüzyıllar sömürülmekten dolayı milli bir sermaye biriktirememişlerdi. Bu ülkeler, bağımsızlığa kavuştuktan sonra bütünlüklerini, bağımsızlıklarını, kalkınmalarını ancak plânlı, kontrollü bir devlet ekonomisi içinde gerçekleştirebilirlerdi. Kadro hareketi, ileri bir teknolojiye, plânlı bir ekonomiye sahip ve bütün köhne kurullardan yıkanmış, tezadsız bir millet yaratmak, milli kurtuluş hareketlerinin amacı olmalıdır kanısındaydı.

Bu düşünce bakımından Kadro hareketi, millî kurtuluş ve devrim hareketinin fikriyatını benimsemiş bir kadronun da yaratılmasını ve memleketin yönetiminin bu düşünce temeli üzerinde yetiştirilmiş bir kadroya tevdi edilmesini savundu.

Şevket Süreyya Aydemir, Kadro'daki çalışmalarından sonra günümüze kadar gelen süre içinde bir çok değerli biografya ve edebiyat eserleri yayınladı. Çeşitli gazetelerde makaleler yazdı.

Kadro fikir sisteminin kurucusu bugün artık aramızda yoktur. Ondan önce iki arkadaşı da (Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Burhan Belge) bizi terketti. Ancak anıları ve eserleri kaldı. Tanrı, her üçüne de rahmet eylesin.

(1) — 1932 yılından 1935 sonuna kadar Kadro mecmuasını yayınlamış olanlar: Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Şevket Süreyya Aydemir, Vedat Nedim Tör, Burhan Belge, İsmail Hüsrev Tökin.

(Milliyet Sanat Dergisi 2 Nisan)

AYDEMİR'İ DEĞERLENDİRME...

Melih Cevdet ANDAY

Geçenlerde yitirdiğimiz Şevket Süreyya Aydemir üstüne gazetelerde çıkan övgü yazıları okudukça kıvrandım; yurdunu düşünen, kafasını bu uğurda içtenlikle yoran bir aydının ölümü uygar bir toplumda elbette böylesi bir yankı uyandırmalıdır. Ancak ilginin ölüm günlerine özgü kalmaması, ölen o aydın kişinin ortaya attığı düşüncelerin bundan yararlanarak daha bir eşelenmesi, tartışmalar varsa, olmuşsa, onların bir çözüme bağlanması da gereklidir. Madem uygar toplumları ölçü diye aldık, öyleyse daha da ileri gitmeliyiz. dahasını da istemeliyiz; aydın kişileri, ölümlerini beklemeden değerlendirmeliyiz, hem de bu değerlendirme kızmayı ya da sevmeyi araya katmadan yapılabilmelidir. Çünkü duygulanma; yargılarımızı etkiler, aklın ölçülerini sarsar, bu yüzden nice değer güme gider. Şevket Süreyya Aydemir'e bu açıdan bakarsak ne göreceğiz, bir deneyelim.

Şevket Süreyya Aydemir, anlaşılmayı inceleyicilerin çabasına pek de bırakmayan yazarlardandı, ne olduğunu bir

kitapta anlatmıştı, bize bu konuda kolaylık sağlamıştı. Burada onun «Suyu Arayan Adam» adlı ünlü kitabını yeniden anlatacak değilim, o kitap çok okundu sanıyorum, yazarının ölümü dolayısiyle çıkan yazılarda da ondan çok söz edildi; övüldü o kitap. Gerçekte iyi bir yapıttı, ilgiyle okumuşumdur; yalnızca bir kişinin düşün ve eylem serüveni değil, bir dönemin genel görünüşü de çıkıyordu ortaya o yapıttan; Osmanlı İmparatorluğunun batışını, Türkiye Cumhuriyeti'nin doğuşunu içeren bir döneındi bu; topluma dışardan yamanmış sözüm ona bir ülküye, Asya Türklerini birleştirme ülküsüne kendini adamış genç bir subay, yenilginin, düş kırıklığının getirdiği çöküş içinde başka bir ülkü bulur, enternasyonalci olur...

Buraya değin iyi de, bundan sonra o kişinin (artık bir roman kişisi gibi alalım yazarı) ülkeye dönerek kendini yeni bir ideolojiye adaması, yeni bir ideoloji kurmaya kalkması bence Suyu Arayan Adam'ın üzerinde en çok durulacak yanıdır ve Şevket Süreyya Aydemir adı çevresinde geçen tartışmalar burada toplanır. Ben o kitabın en zayıf yeri olarak enternasyonalci ülkeden dönüş bölümünü bulurum. Gösterilen gerekçeler doyurucu değildir de ondan. Sanki yazar istememiştir bunu bize açıklamayı. Acaba Stalin'le birlikte enternasyonalci ülküden partinin vazgeçmesi midir neden? Bırakalım bunu, çünkü benim bu sözlüğü koru edinmek istediğim bu değil, biraz daha ilerleyelim: Şevket Süreyya Aydemir, Afyon Cezaevinde kaldığı günler, Türkiye Cumhuriyetinin kurulması tarihsel olayını bir dünya görüşüne oturtma yönünde kafasını yorarken, Komintern kuramları ile hesaplaştığını anlatmaktadır. «Gelişmeler ve çalışmalar bana meselâ Türkiye'nin bir ihtilâle gitmezden ve memlekette kapitalizmin Avrupa'da görülen çatışmalarına yani sınıf mücadelesine sürüklenmeden cihanda müstakil ve eşit bir devlet olduğu kadar iktisaden de bir bütün olabileceği görüşünü verdi... O zaman çağdaş nizamın dünya ölçüsünde bir değil, iki dünya çatışmasının mevcudiyetini sezmemek kabil değildi, bu çatışmaların biri, kapitalizmin ilerlemiş olduğu memleketlerde proleterya ile burjuvazi arasındaki çatışmaydı; öteki de sömürge ve yarı sömürgelerle metropoller, yani sanayice gelişmiş ileri memleketler arasındaki çatışmaydı.» Oysa Kominternci görüş, dünyadaki bütün çelişkilerin, işçi sınıfı ile burjuvazi arasındaki sınıf kavgasında gelip düğümlendiği noktasında toplanıyordu, büyük devrim sonunda sömürge ve yarı sömürgeler de kurtulacaktı.

İşte Şevket Süreyya Aydemir'in Kadro dergisi ile 1932-34

yıllarında önayak olduğu düşün akımı, ulusal kurtuluş savaşlarını, dünya sosyalist hareketinin bir parçası değil, ona koşut, bağımsız bir hareket olarak görüyordu. Sayın İsmail Hüsrev Tökin'in Sanat dergisinin son sayısındaki yazısını okursak, Aydemir, «Tarihin akışına sınıf kavgaları değil, aksine sınıf kavgalarına ve tarihe millî kurtuluş hareketleri yön vermektedir» inanışındaydı ve böylece «Marx'ın bir temel doğmasına karşı çıkılmış oluyordu», çünkü «Komintern'in ikinci kongresinde (1920) milli kurtuluş hareketleri, dünya proleterya devrimi açısından komünist hareketin ancak bir peyki, bir uydusu, bir yardımcı hareketi olarak ele alınmış ve bu görüşün bütün partilerce kabul edilmesi emrolunmuştu. Halbuki Kadro milli kurtuluş hareketlerini bir uydu, proleterya devriminin bir yardımcısı olmaktan uzak görüyordu.»

Kadro dergisini, Yeni Türkiye'nin anlamını öğrenme tutkusu içinde bir lise öğrencisi olarak ne denli coşku ile okuduğumuzu hiç unutmam. Dünya ve tarih ölçüsünde bizim Kurtuluş Savaşımızın yeri ne idi? Sosyalizm elbette düşlerimizi sarmıştı, ondan bağımsız ya da ona yardımcı olma nitelikleri arasındaki ayrım bir yana (ikisi pekâlâ bağdaşabilirdi), bizim Ulusal Kurtuluş Savaşımız sol ve uluslararası anlam taşıyan bir eylemdi.

Derken Kadro, sert eleştirilerle karşılaştı. Sol onu faşist bir akım olarak gördüğünü duyurdu; sınıf savaşını unutturmak, sindirmek amacını güdüyordu bu akım, demek öncüleri bir takım döneklerdi, kuramı yadsıyorlardı. Nazım Hikmet, Gece Gelen Telgraf adlı kitabında «Cevap No. 4» başlığı ile bir şiir yayımlamıştı, şiirin üstünde şu satırlar vardı: «Bu şiir gizli bir din halinde bir nevi neofaşist bir ideoloji yaptıkları halde bunu ikrardan sakınanlara aittir. Böyle bir halt karıştırmıyoruz diyenler üzerlerine alınmayabilirler» ve arkasından şiir geliyordu. işte ondan bir parça:

Kardeşler onlara sokakta rastlarsanız eğer
Ölümü görmüş gibi çevirin başınızı
Kirpiksiz sarı gözler gözünüze bakarken
Arkanızdan sırtınıza
Bir bıçak girebilir.

Fakat Kadro dergisi sol baskılar sonucunda kapanmadı elbet, Şevket Süreyya Aydemir ve arkadaşlarına dergilerini kapatmaları yukardan söylendi. İsmail Hüsrev Tökin, «Asıl garip olan tarafı, bazı iç çevreler büyük bir anlayışsızlık içinde Kadro'yu komünistlikle suçladılar. Kadro'nun devletçiliğini komünizme eşit saydılar» diye yazıyor. İşte Kadro olayı böy-

lece örtüldü gitti. İktidarca ya da egemen çevrelerce solcu, solun gözünde faşist bir olay olarak.

Hangisi doğruydu? «Doğru, bakışa göre değişir» diyebilir miyiz? Buradaki yargı, bir değer yargısı mıdır? Dünya devrimi ve proleterya diktatoryası kavramlarının uğradığı yeni yorumlara göre ele alınabilir mi konu? En önemlisi, aradan yıllar geçtikten sonra neye bağlandı o tartışma?

Aradan yıllar geçti; Doğan Avcıoğlu'nun yönettiği Yön dergisi, bir sayısında Aydemir'le yapılmış uzun bir konuşma yayımladı. Aydemir, Kadro olayını bütün ayrıntılarıyle anlatıyor ve böylece toplumun yeniden güncel konusu durumuna geliyordu. Yine son Sanat Dergisi'nde Mete Tuncay, Aydemir'in «Bu hareketi bir Yeni Kadro sayma eğiliminde» olabileceğini ileri sürüyor. Ülkemizde, yönetimi, belli bir kadro ile yukardan yürütmek eğilimi hiç bir zaman eksik olmamıştır ve bunun hep halkın yararına olacağına inanılmıştır. Kadro'nun en azından «döneklik» ile suçlandırılması, onun işçi sınıfının bilinçlenip yönetime ağırlığını koyacağı bilimsel gerçeğini bir yana iterek, toplumu bir aydınlar kadrosu ile yönetme düşüncesini gerçekleştirmek istemesi ile açıklanabilir. Atatürk'ün eylemi ise bunların hiç birine benzemez; onun Marksizmle bir hesaplaşması yoktu, ülkeyi kurtaran asker niteliğini taşıyordu her şeyden önce, ayrıca kültür devrimlerinde halkın sağduyusuna dayandığını söylüyor ve bunda haklı çıkıyordu. Kendimizi onunla kıyaslama konusunu başka bir yazıda inceleyelim. Burada şuncasını söyleyeyim, Mustafa Kemal tepeden inmeci değildi, büyük işini en aşağıdan başlayarak tamamladı.

Yön dergisinde Şevket Süreyya Aydemir'in görülmesi üzerine Cumhuriyet gazetesinde «Açıklığa Doğru» başlıklı bir yazı yazmış, Kadro'da savunulan «Sınıf mücadelesini tasfiye» ilkesinin ancak sömürülenlerin susturulması anlamını alacağını söylemiştim. Fakat benim Kadroculuğa, tepeden inmeciliğe, aydın-asker anlaşması gibi görüşlere aklım yatmıyordu. Tartışma kurallarına uygarca bağlı kalarak yazdım bunları. Şevket Süreyya Aydemir'den bir mektup aldım bunun üzerine, yanıtını Cumhuriyet'te yayımlayıp yayımlayamayacağını soruyordu benden. Ayrıntısını unuttum, yanıtı çıkmadı gazetemizde. Fakat yıllar önce ağır biçimde suçlanan Aydemir'in, yeniden değer ve saygı kazanması olayı, o zamandan beri bir sorun olarak kalmıştır belleğimde. Yeni sol, eski suçlamalara boş mu veriyordu? Hiç kimse kalkıp da bana, «Bu çeşit suç-

lamalar eskiden doğruydu ama artık koşullar değişti» diyemez, hem bıktım bu «koşullar» sözünden, hem de hiç bir koşul bu kadar kısa bir süre içinde bir gerçeği ters yüz edemez. Yanılmak da bütün insanlar içindir.

Sonuca geleyim; demek Şevket Süreyya Aydemir'in Kadro dergisinde beliren siyasal davranışı bir daha tartışma konusu olmadı artık, koşullar değişmişti, kadroculuk düşüncesi saygı kazanmıştı, ona bir daha faşist diyen çıkmadı, araştırmacı bir düşün adamı olarak hep saygı gördü o. Şimdi düşünüyorum da, demek bizim toplumumuzda hiç bir konu ciddi olarak ele alınmıyor, bütün düşünler, bütün davranışlar bir kızgınlık ya da hayranlık dalgası içinde eriyip gidiyor. Yüzlerce örneği var bunun. Ama Aydemir başını kaldırsa da «Ölümüm üzerine yazılan yazılara bakıp seviniyorum, ama bu toplu saygıya kavuşmam için ille ölmem mi gerekliydi?» diye sorsa, ne yanıt veririz?

(Cumhuriyet 9 Nisan)

⊙

AYDEMİR'İN ÖLÜMÜ

Mustafa Şerif ONARAN

Şevket Süreyya Aydemir erken öldü. Yaşlıydı, karaciğeri bozuktu, şekeri vardı. Ölümü, beklenen bir sonuç olmak gerekirdi. Ama yaşından umulmayan bir canlılık içindeydi. Çalışkan bir yazardı. Hiç kimse böyle birdenbire öleceğini düşünemezdi.

Son on beş yıldır Aydemir'i oldukça yakından tanıdım İlkin İlhan Tarus'la gitmiştik ona. O zamanlar bahçeli bir evde otururdu. Bir yaz günüydü. Serin, gölgeli bir ev olduğunu anımsıyorum. Aydemir, İlhan Tarus'un eşi Aliye Hanım'ın ticaret lisesinden öğretmeniymiş. Ayrıca Tarus'la yazar olarak arkadaştılar.

İlhan Tarus, o kendine özgü rahat, babacan davranışıyle içki istedi. Aydemir içki kullanmazdı. Eskilerden kalma bir şarabı varmış. Tarus'un pek hoşuna gitmişti. O ilk tanıştığımız günün anısı böyle.

Araya zaman girdi. İkinci kez Ahmet Küflü tanıştırınca İlhan Tarus'la kendisine geldiğimizi anlattım. O da anımsadı bu ilk tanışmayı. Sağlam bir belleği vardı. Tanıdığı insanları unutuvermezdi.

Sonraları o bahçeli evin yerine bir apartman yapıldı. Birinci katta çalışma yeri, bir üstünde asıl evi vardı. Her zaman beş çayına konukları olurdu. Yandaki odada semaver kaynardı. Konuşmalar sürüp giderken masaya geçilirdi. Çoğu zaman çayları ben koyardım.

Konuşmayı severdi. Daha çok onu dinlerdik. Bir yerde kendisi de bunun farkına varır.

— Yahu çocuklar, ben çok konuşuyorum, yaşlılığıma verin, derdi.

Mavi gözleri vardı. Yüzlerimizde, kitaplarda biraz dalgın, biraz dağınıktı bakışları; az dinliyormuş izlenimi verirdi. Oysa iyi dinler, hemen anlardı. İnce, titrek bir sesi vardı. Anlatışı duyguluydu, heyecanlıydı. Sorunlara kendine özgü bakışı, değişik çözümler getirişi dikkati çekerdi. Bu yetmiş dokuz yıllık yaşam, nice deneyimlerden geçmiş, katı bir öğretiden gelmiş, dünya görüşü, insan anlayışı duygusal bir sıcaklıkla yumuşamış, dolu bir yaşamdı.

Günümüzü anlamak için son yüz yıllık tarihimizi bilmek gerektiğine inanırdı. Enver Paşa'dan 27 Mayıs devrimine dek uzanan döneme bu nedenle eğilmişti.

Çoğu yaşlılar gibi erken uyanırdı. Günün bu sessiz saatlerinde çalışmayı severdi. Birkaç kitabı bir arada okurdu. Evinde ilk gözünüze çarpan kitaplar olurdu. Bütün odalar, belki odaların bütün duvarları sıra sıra kitaplarla kaplanmıştı. Köşelerde, kıyılarda da öbek öbek kitaplar yığılıydı. Yaprakları kıvrılmış, tersine çevrilmiş nice kitaplar yeni okunuyor izlenimi bırakırdı.

Kapı mı çalınıyor? Bir koşu hemen kapıdaydı. Telefondaki sesi tanırdı. Sözü edilen kitabı rafın bir yerinden bulur, çıkarır, ilgili bölümün sayfasını açardı.

Böylesine canlı, kıpır kıpır bir insandı Aydemir. Bu nedenle erken öldü diye düşündüm.

Ülkemizde sınıf bilincinin daha belirgin bir biçimde ortaya çıkışını demokrasinin sağlıklı oluşuyle açıklardı. Şu son yıllardaki okuma hızını da toplumdaki patlamaya hazır birikimlerin kaynağı olarak görürdü.

Kadro eylemi için düşündüğü şu sözlere kulak verelim:

Fikir hareketi ancak yaşama ve yaratma kabiliyetinde olan toplumların işidir. Fikir hareketi vermeyen, fikir hareketinden korkan durgun bir toplumun havasında ancak soysuzlaşma ve dağılış unsurları gıda bulabilirler...

Bu sözler yalnızca Kadro eylemine gösterilen tepkiye kır-

günlük taşımıyor. Günümüze kadar gelen düşünce zincirinde fikir özgürlüğüne yapılan baskıların geçersizliğini, yanlışlığını da belirtiyor.

Toprakla uğraşmayı severdi. Ayağında külot pantolon, çizmeler, ata binmeyi. Kayaş'ta bir çiftliği vardı. Hafta sonları çiftliğine gitmeyi, oradaki çiftlik evinde dinlenmeyi severdi. Çiftlik üzerinde bazı işletmeler kurmak istedi. İyi gitmedi işler, bir sürü borca girdi.

Ama hep toprakla uğraştığı günlern özlemi vardı gözlerinde. O günleri anlatırken başka türlü duygulanırdı.

Neden özen göstermezdi diline? Birkaç kez karışacak oldum. Anlamak istemedi. Anlatımı sürükleyiciydi, rahattı. Yazıları kolay izlenirdi. Öyle sanıyorum ki bu yetiyordu ona.

Daha yalın bir dile varabilmesi için anlatımını değiştirmesi gerekecekti. Oysa kolay değildi bu işi yapmak. Belki de bu nedenle biraz dağınıktı yazıları.

Sonra kitaplarındaki gereksiz yinelemeler. Üçer kitapta anlatılanları birer kitaba sığdırmak olanağı yok muydu? Belki de gevşek bir anlatımla, belli yerlerdeki yinelemelerle daha kolay okunduğuna, daha iyi anlaşıldığına inanıyor, yoğun anlatımlardan kaçıyordu.

Son yüz yıllık tarihimizi, öykü tadı duyarak onun kaleminden izlemek okurlara çok şey kazandırmıştır.

Kırmızı Mektuplar'ı tamamlayacaktı. Kadro Hareketi'ni yeniden ele almak istiyordu. Bunlar ilk ağızda yapacağı işlerdi. Vakti yoktu ölmeyi düşünmeye.

Sabahları telefonum erken çalınca «O muydu?» diye bir duygu geçer içimden. Ne iyi arkadaşımdı o benim! Hocamdı, dostumdu, ağabeyimdi.

Kendisini yenileyen, kendisini aşan bir yazardı. Bunu görmek istemeyenler, işlerine geldiği için önyargıya varanlar bir yana; değişik görüşteki nice kişilerin ondakl renkli dünyayı öğrenmeye geldiklerine tanık oldum.

İnönü için söylediği bir söz vardı. O hiç kimseye bağlanmayan insandı. Atatürk'e bile, derdi. Bu sözde kişiliğini kurtarmış insanların belli ilkelere inanan sağlam davranışını görürüz. Aydemir de böyleydi.

Günümüzde de kimseye bağlanmayan insanlar var. Çıkarları uğruna en sevdiklerinden kopan, kendilerini satan insanlar. Kişilikleri böylesine bozulmuş insanları düşünürken mavi gözleri dalar, umutsuzluğa düşerdi.

Çile çekmiş bir ermişti belki de. Aramızda kendisini belli etmeden yaşadı. Gözlerimize şöyle bir baktı. İçimizden şöyle bir geçti.

Şevket Süreyya Aydemir erken öldü.

(Türk Dili - Mayıs)

ÖLÜMDEN SONRA ÖLMEK

Oktay AKBAL

Gemlik'te çıkan haftalık «Körfez» gazetesinden bir haber: «Ünlü yazar Şevket Süreyya Aydemir'in ölümünden sonra Umurbey'de bulunan dinlenme evi ve içindeki eşyalar oğlu tarafından adeta yağmalanmıştır. Yaz aylarında Umurbey'deki evinde dinlenen ve bu ara çalışmada bulunan ünlü yazarın ani ölümü üzerine büyük oğlu O.A. evindeki bütün eşyaları ve babasının değeri parayla ölçülemeyecek kitaplarını kilo ile satmış, yetmezmiş gibi de evin kapı, pencere çerçevelerini, lâvabolarını, çeşme mermerlerini de sökerek satmıştır. Ünlü yazarın büyük bir özenle yaptırdığı evi kısa zamanda viraneye döndüren evlâda Umurbeyliler «Âllmden zalim olursa böyle olur» demektedirler. Olay ünlü yazarı tanıyanlar tarafından üzüntü ile karşılanmış durum eşine bildirilmiştir.»

Bir haber. Belki haber bile değil. Her gün yığınla insan ölüyor, evini barkını eşyalarını kâğıtlarını, kitaplarını, parasını pulunu bırakıp gidiyor. Ardından ne olacak ne bitecek, nerden bilsin! En acıklı görünüş, bir aydının, bir yazarın; bir bilim adamının ardında bıraktıklarıdır. Hele onlar değer bilmeyen kişilerin eline geçmişse!.. Hukuk derler şunu derler bunu derler, kimseye el sürdürmezler, kaldırıp atarlar, satarlar dünyalar değerindeki bir takım anıları; belgeleri; eşyaları... Oysa o adam nasıl yıllarını vermiştir, nasıl göz nuru dökmüştür, nasıl umutla hazırlamıştır bütün bunları...

Şevket Süreyya Aydemir Türk toplumunun yetiştirdiği önemli aydınlardan biriydi. Kişiliğiyle, yaşam serüveniyle; yapıtlarıyla; yazılarıyla etkiledi yığınları. Çok şey öğretti genç kuşaklara... Yıllardır Umurbey'de kendi beğenisine göre yaptırdığı bir köy evinde yaşıyordu. Gerekmedikçe kente inmiyordu. Yazılarını ordan yazıp yolluyordu gazeteye. Herkes tanıyordu onu orda, seviyordu, gurur duyuyordu. Yaşı seksene geldi. Her işin bir sonu vardır, yaşam denen serüvenin de... Bir

gün öldü. Ardında bıraktığı değerli belgeler, notlar, resimler, mektuplar bir bilim kurulunun aylarca çalışarak elden geçirmesi gereken şeylerdi. Sık sık aklıma gelirdi, ne olacak bu kitaplar, belgeler, notlar diye, herhalde diyordum varisleri bütün bunları üniversiteye ya da bir bilim kurumuna bağışlarlar.

«Körfez» gazetesindeki haberi büyük üzüntüyle okudum. Sizler de bu üzüntüyü duyacaksınız elbet. Bir zamanlar tarihçi Faik Paşa, Atatürk'ün, doğu illerinde ordu komutanıyken yazdığı bir genelgeyi bir kese kâğıdı biçiminde nasıl bulduğunu yazmıştı... Böyleyiz biz, ölenin ardından hiç de anısına yakışacak biçimde davranmayız. Niyedir? O ünlü ölüden nerdeyse öç alırcasına tüm eşyalarını, kitaplarını, notlarını dağıtır, yok eder, ortadan kaldırırız. Geçenlerde yazmıştım büyük öykü yazarımız Memdut Şevket Esendal'ın yazdığı romanların el yazmaları bir türlü bulunamıyor. Kimde, ne oldu, bilinemiyor. Bunun gibi daha nice acı olay anımsanabilir.

Aydemir'in evi bir müze olarak, bir kitaplık olarak kalabilirdi. Hem bunu Gemlik Belediyesi düşünmeliydi. «Körfez» gazetesi böyle bir girişimde bulunmalıydı. Hiç biri yapılmamış, Aydemir'in evi yasal varislerine teslim edilmiş. Ünlü bir ölünün sahipleri yalnız onun varisleri midir? Bir insan ulusal bir değerse, ulusal planda kendini benimsetmiş biriyse, onun üzerinde toplumun da vazgeçilmez hakları yok mudur? Toplum sahip çıkmalıdır o kişiye... Çıkmazsa işte böyle olur, değil kitapları, yazıları, evinin muslukları, kiremitleri bile sökülerek satılır...

«Körfez»deki haberin doğru olmamasını isterdim. Ama bir gazete durup dururken adıyla sanıyla yalan haber yayınlamaz. Öyleyse Umurbey köyündeki ev, içindeki kitapları, belgeleri, resimleriyle, anlaşmış eşyalariyle ortadan kalktı ya da kalkmak üzere... Ben derim ki Gemlik Belediyesi vakit geçmeden bu konuya el atmalı, Aydemir'in evi daha tümüyle yok olmamışken, eşyaları daha dağılmamışken -bu da bir umut!- ne kurtarabilirse onları kurtarmalı... Bizleri de bir saygısızlığın utancından, acısından...

(Cumhuriyet - 8 Kasım)

⊙

AYDEMİR'DEN KALAN

«Ölümden Sonra Ölmek» başlıklı yazım üzerine Şevket Süreyya Aydemir'in eşi Leman Aydemir'le oğulları Ertuğrul ve Selçuk Aydemir'den aşağıdaki mektubu aldım;

«Cumhuriyet Gazetesinin 8.11.1976 tarihli nüshasında «Evet — Hayır» sütununda yayınlanan makalenizi okuduk. Önce, rahmetli babamız Şevket Süreyya Aydemir için, gösterdiğiniz ilgi ve hassasiyete teşekkür ederiz.

Makalenizde belirttiğiniz hususlarda hakikat payı olmakla beraber, çok önemli bazı konuların da aydınlatılmasında yarar görüyoruz. Gerçi, rahmetli babamızın rahatsız bulunan büyük oğlu ve ağabeyimiz O. A. ile onun zaafından yararlanan etrafındaki bir takım kimseler tarafından, Umurbey'deki evine büyük ölçüde zarar verilmiş ve bundan bilahare haberimiz olmuştur. Ancak kendisinin manevi değeri yüksek eşyaları ile tüm kitaplığı ve dosyaları, not ve hatıraları, muhafaza ettiği ve yararlandığı belgeler ve nihayet şahsi eşyası bir zarar görmemiştir.

Zira babamız hayatta iken, bahsi geçen kitaplığını ve eşyalarını, 1938 yılından beri oturmakta olduğu Ankara Bahçelievler'deki evinde muhafaza etmiştir. Bir ara yaz aylarında gittiği ve çok sevdiği Umurbey'e çalışmak için kitap ve dosyalarının küçük bir kısmını götürmüş ise de, sağlık durumu nedeniyle daha hayatta iken bunları bizzat Bahçelievler'e geri getirmiştir. Ölümünden sonra da bizler Umurbey'deki evinde bulunan bu çeşit eşyayı Bahçelievler'dekilerin yanına taşımış bulunmaktayız. Bu bakımdan, gerek okurlarınızın, gerek yazar Şevket Süreyya Aydemir'i seven ve okuyan muhterem kişilerin bilmesinde yarar gördüğümüz aşağıdaki hususların açıklanmasında fayda bulunmaktadır.

1 — Babamızın çalışma dairesi olarak kullandığı Bahçelievler'deki kat muhafaza edilmektedir.

2 — Bu daire kendisinin vefat ettiği andaki durumunu aynen taşımaktadır. Bir tek eşyanın, kitabın, resmin veya hatıranın yeri değişmemiştir.

3 — Bu daire aynı zamanda, sayın Ankara Belediyesinin büyük kadirşinaslık göstererek, babamızın ismini verdiği, Şevket Süreyya Aydemir Caddesinde bulunmaktadır.

4 — Rahmetlinin büyük değer verdiği kitaplığı, toplayıp yararlandığı belgeler, tanzim ettiği dosyalar elbette ki sadece ailesinin değil, yakın ve muhterem dostlarının ve aziz milletimizin malıdır. Bu bakımdan ne şekilde hareket edeceğimiz hususunda sükûnetle karar verme durumundayız.

5 — Babamızın bahsi geçen ve bir mabet gibi muhafaza ettiğimiz dairesini, kendi elleriyle düzenlediği şekliyle ve tüm hatıralarıyla, her zaman görebilir ve acımızı paylaşabilirsiniz.»

Aydemir ailesinin babalarının anısına karşı gösterdikleri ilgi beni duygulandırdı. Bir gün Aydemir'in Ankara'daki evini görmek isterim. Ölümden sonra bir kez daha ölen nice büyük kişilerimiz var! Nice yazarlarımızın ardından bütün kitapları, yazıları, notları ortadan kaldırılmış, acımasız, değerbilmez kimselerin eliyle yağmalanmıştır. Aydemir tümüyle böyle bir yıkıma uğramamış. Buna sevindim. Ne var ki Umurbey'deki evin, o evdeki bir takım eşyaların, kitapların yok edildiği, satıldığı da acı bir gerçek...

«Körfez» gazetesinde Kadri Güler, bu konuda bakın ne yazmış: «Geçen hafta Umurbey'deki talan olmuş evini gezerken hep o babacan kişiyi düşündüm. Evinde büyük bir kitaplığı varmış. Şimdi Orhangazi'de bakkallarda ve bir kitapçıda... Büyük bir çoğunluğu da yağmalandı. O anı dolu ev hayırsız bir evlât tarafından acınır bir duruma getirildi. O büyük kişiye bir parça saygı gerekirdi oysa. Yakınlarından hep ilgi bekledik, ama el uzatan olmadı. Umurbey'e Bayar kitaplığının yanında bir de Şevket Süreyya kitaplığı veya müzesi yapılamaz mıydı?»

Umurbey'deki eşyalar, kitaplar, yazılar, belgeler, Orhangazi bakkallarında ve kitapçılarında imiş!.. Neyse, yine de sevinmemiz gerek hiç değilse Ankara'da bir evi, bir kitaplığı duruyor diye.. Değerbilirlik örneği veren eşler, hayırlı evlatlar da var diye... Bu da bir avuntudur. Aydemir ailesine yazıma gösterdikleri ilgiden ötürü teşekkür ederim.

(Cumhuriyet - 15 Kasım)

MUSTAFA BAYDAR

Ahmet KÖKLÜGİLLER

Bir yazar; «Ölüm eski bir konudur, fakat herkes için yenidir.» der. Bu özdeyişin ne kadar doğru olduğunu insan bir yakınını, dostunu yitirince anlıyor. Mustafa Baydar'ın ansızın aramızdan ayrılması (20.8.1976), birçok dostları gibi beni de sarstı.

1920 doğumluydu. Daha genç sayılırdı. Bir yazar için en verimli olabilecek bir dönemdeydi. Elinde birikmiş, hep ileriye bırakılmış, kitaplaşmayı bekleyen dosyalar, zengin bir malzeme bolluğu vardı. Bütün ümidi «emekli» olmakla kazanacağı zamandaydı. Birkaç yıl önce buna da kavuşmuş, yoğun bir çalışma içine girmişti.

Titiz, kılı kırk yaran cinsinden bir araştırma yöntemine sahipti. Bu alışkanlığa nasıl vardığını, bir konuşmamızda şöyle anlatmıştı:

«Üniversite öğrenciliğimin ilk yıllarında okuduğum bir gazete makalesi beni yazarlığa yönelten en büyük bir etken olmuştur. Diyebilirim ki, 1940 yılında bir sabah gazetesinde yayınlanan ve «Not Tutma Tekniği» adını taşıyan bu yazı, benim için bir üniversite öğreniminden daha etkili ve verimli olmuştur. Bu makalede aşağı yukarı bir yazarın, ilgilendiği her konu için bir dosya açması ileri sürülüyordu. Ben o tarihten başlayarak merak ettiğim her konu için bir dosya tuttum. Bugün aradan 34 yıl geçtikten sonra bu dosyaların sayısı 650'ye ulaşmış bulunuyor. Böylece, hemen hemen bütün tarihi ve edebi şahsiyetler, tarihi ve edebi olaylar, bazı felsefi kavramlar, basın konusu ve bunlara ait kaynaklar, yargılar, görüşler, notlar bir araya getirilmiş bulunuyor. Aşağı yukarı bir ömür sürmüş böyle bir emeğin ürünü, benim için en güvenilir ve en zengin bir kaynak olmuştur. Özellikle yazı hayatına atılacaklar için böyle bir yazı arşivini zorunlu bulmaktayım.»

Baydar, bir yazarın bağlı olduğu toplumun kültür düzeyini yükseltici çalışmalar yapması gerektiğine inanırdı. Yazar olarak çabalarını, kültürel konulara yöneltmişti. Ona göre Türk kültürünün en büyük düşmanı «bağnazlık»tı. Bu düşmanın yok edilmesi de ancak eğitilmiş kafalarla olabilirdi. Bu nedenle eğitimin yaygınlaşmasına özel bir önem veriyordu. Meydana getirilen her önemli yapıtın bir eğitim görevi yaptığı inancındaydı.

Atatürkçülük, baş uğraşlarından biriydi. Sağlığında gerçekleştirebildiği çalışmalarının çoğu Atatürk'le ilgilidir. Örneğin Varlık Yayınları arasında çıkan ve kısa zamanda tükenip yeni baskıları yapılan «Atatürk Diyor ki» kitabı bunların başında gelir. İş Bankası yayınları arasında çıkan sonkitabı «Atatürk ve Devrimler» özgün bir çalışma örneğidir. Kitabın, özellikle «laiklik» bölümü, şimdiye dek yazılanlardan ayrılır. O bölüm için çok inceleme yaptığını, çağımız için en doğru yorumlar getirebilmek için ne denli uğraştığını yakından biliyorum. Çünkü, Atatürkçülük Türk yazarları için bir «şaşmaz bir pusula» idi. Laiklik, ona göre Atatürkçülüğün baş ilkesiydi. Laikliğin yozlaşması, bağnazlığın topluma egemen olması demekti.

Yeri gelmişken, Baydar'ın Atatürkçülük konusundaki düşüncelerini biraz daha açmak, görüşlerini topluca özetlemek isterim. Ona göre Atatürkçülük:

- Zamana uymak, uygar ve ileri bir insan olmak,
- Milletin gerek içerdeki, gerekse dışardaki çıkarcı zümreler tarafından sömürülmemesi,
- Herkesin seviyesi ve emeği oranında, ulusal gelirden payını alması,
- Millet yararına onurlu, bağımsız ve kişiliği olan bir siyasa izlemek,
- Din sömürücülüğü ile milleti aldatmayı, uyutmayı ve birbirine düşmeyi büyük bir vatan ihaneti saymak demekti.

Yazarlık, bizde henüz «karın doyuran bir meslek» durumuna gelmiştir. Yazı yazmak, hep «ikinci bir iş» durumundadır. Gece çalışacaksın, cumartesi, pazarı bekleyeceksin. Bayramlardan, yıllık izinlerden yararlanacaksın! Baydar'ın yazı yaşamı da bu ortam içinde geçti. Ölümünden az önceki görüşmemizde yorgunluktan yakınmıştı. Ben de, bir süre sessiz bir köşeye çekilip dinlenmesini söyleyince şu yanıtı vermişti: «Ah, o olanak nerde kardeşim! Ellialtı yaşındayım, daha ellialtı gün dinlenme fırsatı bulamadım!» Doğruydu, yıllarca süren öğretmenlik ve gazetecilik işinden sonra eline geçen

emeklilik fırsatından yararlanmak istiyordu. Ama bir başka doğru daha vardı: İnsan beyni, henüz doğa yasalarına karşı direnecek güce erişmemişti. Belli bir yorgunluktan sonra büsbütün zorlaşıyordu direnmek...

(Varlık - Ekim)

⊙

MUSTAFA BAYDARLARA SELÂM

İhsan AKAY

Öğretmen, yazar, gazeteci Mustafa Baydar'ın 20 Ağustosta öldüğünü gazetelerden öğrenince cız etti yüreğim, bir şeyler yıkıldı içimde. 1946 yılı kış mevsimi 23 ncü dönem Yedek Subay Okulu 7 nci Topçu Bölüğünde başlamıştı ahbaplığımız Dönem sonu kura çekiminde ikimiz de «Çanakkale Müstahkem Mevkii»ne yönelmiş, ayrı bataryalarda da olsa, aynı Topçu Alayının Seddülbahir kesiminde sık sık buluşup yazından, sanattan söz açmıştık. Terhisten sonra bir daha karşılaşmak kısmet olmadıysa da bu tertemiz ülkücünün izini hiç kaybetmedim. Varlık'taki yazılarını okuyor, İstanbul'dan geçişte Yaşar Nabi'ye uğrayışlarımda onu da sormayı unutmuyordum. Son yıllarda Yaşar Nabi'den aldığım cevaba göre, İstanbul'da kalmak için öğretmenlikten ayrıldıktan sonra Cumhuriyet gazetesinin gece servisinde düzelticilik görevini kabullenmişti.

Mustafa Baydar için İstanbul'da kalmak kolay ve eğlenceli bir yaşantı sürmek amacına değil, memleketin büyük kültür merkezinden uzaklaşmayıp yazın ve yazarlarla daha sıkı bir ilişki kurabilmek amacına yönelik olabilirdi ancak.

Edebiyat öğretmeni olmak üzere yetişmişti. Güzel yazılara tutkunluğu yüzünden öğretmenlikten çabuk ayrılıp İstanbul'a yerleşmekte tereddüt gösterıneyince Cumhuriyet gazetesinde gece düzelticisi olarak günlük ekmeğini kazanırken, boş vakitlerini gazetelere, dergilere yazılar, röportajlar yetiştirmekle değerlendiriyordu.

Tanıştığımız sıralarda, yabancı bir dildeki yazın ürünlerini aslında okuyabilecek kadar başka bir dili, hele fransızcayı bilmeyişine üzgündü. Yoğun ve yıpratıcı yaşantısında bu açığı sonraları kapatma olanağı bulduğunu hiç sanmıyorum. Divan şiirinden çok yenilik edebiyatımıza ilgi duyuyor, özellik-

lu toplumcu şair Tevfik Fikret'e büyük hayranlık besliyordu. Yalnız ve yalnız türkçe ile yetiştiği halde, batının eleştirici düşüncesinin nasibini bol bol almıştı. Kanılarının, inançlarının aksak ve eksik yanlarını düzeltmesini ve tamamlamasını biliyordu. Duraklamak istemiyen işlek bir beyni vardı.

Ahmet Köklügiller'in Ekim 1976 tarihli Varlık'ta çıkan yazısından öğrendiğimize göre Mustafa Baydar, 20 yaşından bu yana, merak sardığı her konu için dosya açarak 34 yılda 650 dosya tutmuş.

Sistemci ve metodcu batı çalışmasına sırt çevirip her sorunu Tanrı zekâsı ile çözmeye alışık olanlar gülümsiyebilirler bu davranışa. Mülkiye'de iken Profesörlerimizden biri (Sayın Nihat Erim) şöyle açıklamıştı, o zamanlar bilim alanında uluslararası üne ulaşan tek bilginimiz Fuad Köprülü'nün başarısı sırrını: uğraşılan konular için fiş tutmak, fiş düzenlemek, Fuad Köprülü genç yaşta doldurduğu bu fişler sayesinde yayınlamış kendisine ün veren incelemelerini. Hiç kimseye, en yakın yardımcılarına bile göstermezmiş fişlerini, aynı yöntemi uygulayarak kendisine rakipler türemesin diye.

Seddülbahir'deki sohbetlerimizde Mustafa Baydar'a nakletmiştim sanırım Fuad Köprülü olayını. Dosyalarından söz açtığını anımsamıyorum nedense. Yorucu ve yıpratıcı yaşamı fiş kutuları düzenlemesine olanak sağlamadı belki de. Ancak dosyalar açmaya vakit bulabildi. Galatasaray'danberi, fransız öğretmenlerden belledığim şu şaşmaz kuralı tekrarlamanın tam sırası: En kötü sistem, en kötü metod bile sistemsizlikten ve metodsuzluktan daha iyidir.

İşte 1920 Gümülcine doğumlu Mustafa Baydar, çetin yaşamında, mayasındaki kutsal ışıkla, batının tek üstün yanı olan sistemci ve metodcu eleştiri düşüncesini benimsiyerek Voltaire'in Kandid'deki deyişiyle «kendi bahçesini yetiştirmek»le uğraşıp durdu. Böylesine sağlıklı bir düşünce, eğitim alanında Atatürkçülükten başka bir yöne götüremezdi sahibini. Mustafa Baydar, Atatürk'e, daha doğrusu Atatürk devrimlerine gönül bağlayan bir düşünce eri oldu. Biliyordu ki, içinde yaşadığı toplum Atatürk devrimlerinden uzaklaşırsa ileriye değil geriye doğru yol alacak, aydınlıkları karanlıklar basacaktı.

Mustafa Baydar yalnız değil, yalnız olamaz devrimci ülkü yolculuğunda. Benim tanımadığım nice Mustafa Baydar'lar

var eğitimcilerimiz, yazarlarımız arasında. Onlar da 60'a varmadan sıfırı tüketerek göçüp gitmeseler bari. Ben yarınlarımızın sağlam harcını herşeye tepeden bakan lâf ebelerinin palavralarında değil, uyanık, çalışkan, alçakgönüllü eğitmen Mustafa Baydar'ların metodlu ve sistemli çabalarında görenlerindenim. Tanıyıp sevdiğimiz Mustafa Baydar'ın yaşama gözlerini erken yumuşuna üzülmemek elde değil. Aynı yolun yolcusu sayısız Mustafa Baydar'lar sevindirecek onun ruhunu ve onun dostlarını. Selâm Mustafa Baydar'lara.

(Varlık Aralık)

SEVGİ SOYSAL'I ANMA TOPLANTISI DÜZENLENDİ

Geçtiğimiz günlerde Ankara Sanat Tiyatrosu'nda (AST) Sevgi Soysal'ı anma toplantısı düzenlenmiştir.

Sevgi Soysal'ın Türkçeye çevirdiği «Dimitrov» adlı tiyatro oyununun sergilenmesinden önce düzenlenen toplantıda, Soysal'ın yakınları, arkadaşları ve sanatçılar bulunmuştur.

Anma toplantısında yazar Uğur Mumcu, TÜMADDER Başkanı Armağan Anar ve İşçi Kültür Derneği Başkanı Ömer Polat Sevgi Soysal'la ilgili anılarını anlatmışlardır. Daha sonra Sevgi Soysal ve depremde ölenlerin anısına saygı duruşunda bulunulmuştur.

Bu arada, Ankara Sanat Tiyatrosu çalışanları da arkadaşları Sevgi Soysal'ın ölümü dolayısıyla bir bildiri yayınlamışlardır. Soysal'ı anma toplantısında okunan bildiri şöyledir:

«Bağımsızlık, demokrasi ve özgürlük kavgamızda kalemini Türkiye işçi sınıfının ve halkının aydınlığına adayan Sevgi Soysal arkadaşımız, romanı, hikâyesi ve çevirileriyle bu mücadelemizde dosdoğru olabilmenin neferi olarak yaşadı.

12 Mart faşizmi karanlığında nice yurtsever arkadaşlar gibi tutuklanıp karanlığa itilmek istenen Sevgi Soysal arkadaş yılmadı, umutla, güçle faşizmi karşı kalemini seferber etti...

Tante Roza, Tutkulu Perçem, Yürümek, Yenişehir'de Bir Öğle Vakti, Şafak, Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu, Barış Adlı Çocuk isimli yapıtları verdi ve yüce devrimci Dimitrov'un faşistleri yargılayan oyununu Türkçemize kazandırdı.»

Dimitrov oyunundan sonra da Sevgi Soysal'ın, BBC'de yayınlanan son konuşması banttan dinlenmiştir.

Sevgi Soysal'ın, İngiltere Radyo Televizyon Kurumu (BBC) de Türkiye'ye dönmeden kısa bir süre önce yayınlanan konuşması, sanatçının İstanbul'da toprağa verildiği gün olan 23 Kasım'da tekrar yayınlanmıştır.

(Politika 20 Kasım)

SEVGİ'Yİ YİTİRMEK

Örsan ÖYMEN

Bizim çevrenin kırk yaş kuşağı fena halde kıyıma uğradı bu yıl...

Sevgi'yi de yitirdik...

Biliyorduk, Azrail'e verdiği bono'yu biraz daha uzatmak için nasıl bir yaşam savaşı sürdürdüğünü...

Eşi Mümtaz Hoca'ya en son rastladığımda, apar topar Londra'ya uçuyordu...

Mümtaz Hoca ve Sevgi...

12 Mart, yarı faşist döneminde «İnsan sevgi»sini yitirmek üzere olduğumuz günlerde unutmadığım dört okka iki yürek...

TRT'den Sevgi ile birlikte kovulmuşuz...

Mümtaz Hoca'yı son verdiği «Anayasa» dersinin hemen ardından askerî hapishaneye kapatıyorlar...

Ardından «Hukuk» adına kara yapraklar dolduran bir dava...

Yargıtay bozuyor, dışarı çıkıyor, Ali Paşa Mahkemesi içeri alıyor...

— Mahkûmiyet, beraat, mahkûmiyet, beraat, tahliye, tutuklama, tahliye, tutuklama, tahliye...

Bu kez eşi Sevgi'yi tıkıyorlar, kadınlar koğuşuna...

Orduya hakaret iddiasıyla... İki ajanın raporuyla...

Bir yıl cezaevi, bir yarım yıl Adana'da sürgün...

Otel odasındaki hücresinden her akşam karakola taşınma...

Bir dost ziyaretinde baskın... Örgütçülük iddiasıyla müteferrika...

Polis Müdürlüğünde aşağılık bir sorgulama...

Bitmek bilmeyen bir çile...

Son romanlarından «Şafak»ta okumuştum, usta kalemiyle çizdiği «Şalcı demokrasi» döneminin karanlık tablosunu...

Sevgi ile, Sevgi'nin eşi ile uğraşanlar, sadece 12 Mart döneminin Ali Paşa kafalıları mıydı? Savcıları mıydı? Polisleri miydi?

Bir bütçe komisyonunda sabaha kadar...

Bir İsmail Cem oturumunda saatlerce...

Romanından pasajlar alıp, «Müstehcen»lik edebiyatı ardına sığınan parlamenterlerin şehvetengiz konuşmalarını da izlemiştik....

— Bu hayasız, bu ahlâksız kadııııınnn...

— Edebiyat adınaaaaaaa...

Edebiyatın e'sinden nasipleri olmayan politikacılar...

İdam kararlarını uygulatmak için ellerinden geleni geri koymayanlar....

Nereden anlayacaklardı Sevgi'yi.

Yüreklerinde insan sevgisinin dirhemini taşımamış olanlar...

Sevgi'ye gelince...

Yenişehir'de bir öğle vakti... Yaşam savaşının sona erdiği haberi duyulduğunda... Tüm dostları biliyorlardı ki:

— O, insan sevgisini de birlikte taşıyordu tertemiz yüreciğinde...

Son yolculuğunda...

Kanserin yendiği ise, sadece nüfuz kütüğündeki Sevgi idi...

Yüreciğindeki «sevgi» değil...

(Milliyet - 24 Kasım)

HÜZÜN MÜLKÜN TEMELİDİR

Fethi NACİ

Ölüm haberini alınca, farkında bile olmadan, Londra'dan yazdığı mektubu yeniden okumağa başladım. Mektubun sağ üst köşesinde «12 Ekim, Londra» yazıyor. Sağlık durumu hakkında ayrıntılı bilgi verdikten sonra şöyle diyordu: «Sağlığım konusunda yazdıklarım sana karamsar görünmesin. Burada oldukça bilinçli ve de tuzlu bir tedavi altındayım.» Daha ilerde de şöyle: «Çok şükür, ben kendisini ölümsüz sanan, ve hep başkaları öldükçe, kendi ölümlülüğünü de hatırlayıp gözyaşı dökenlerden değilim.» O koşullar içinde de çalışmayı düşünüyor, çalışmayı sürdürüyordu Sevgi Soysal: «Bir kez, yeni roman üstünde çalışmak için, burada daha çok zaman bulabileceğim.»

O mektubu yazalı aşağı yukarı kırk gün olduğuna göre Sevgi Soysal yeni romanı üzerinde çalışmak için gerekli zamanı bulamadan öldü.

Sevgi Soysal'ın ölümünü herhangi bir ölüm değil; 12 Mart'la, 12 Mart döneminin hapisleriyle, sürgünleriyle birlikte anılacak bir ölüm. Bunun bilincinde olan Sevgi Soysal, ölümünden

önce yayımlanan iki kitabında, «Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu» ile «Barış Adlı Çocuk»ta, 12 Martı insanî açıdan ele alıyor ve bütün gayriinsanîliğiyle gözler önüne seriyordu. 12 Mart'ın insanları ne hale getirdiğini en iyi o iki kitap, yavaş yavaş ölüme yaklaşan bir insanın yazdığı o iki kitap açıklar.

Yaşama sevinciyle dolu bir insandı Sevgi Soysal; yaşama sevinci, espri makinesi gibi işleyen bir zekâ, pırıl pırıl bir akıl ve tertemiz bir yürek... Alışılmış yargılara, hazır doğrulara aldırmayan, herşeyi yeniden araştırmak gereğini duyan bir yazardı Sevgi Soysal... Kendisinden «...dı» diye söz etmeye alışmak çoğumuza çok zor gelecek bir yazardı...

«Yürümek» romanını düşünüyorum. TRT başarı ödülünü alan o roman için neler çektirmişlerdi Sevgi Soysal'a! Oysa Sevgi Soysal, hiçbir romancımızın göze alamadığı bir gözü peklikle, kadın-erkek ilişkilerini inceliyordu bu romanında. «Yürümek»in arkasından «Yenişehir'de Bir Öğle Vakti» gelmişti. Sevgi Soysal'a Orhan Kemal Roman Armağanı kazandıran bu roman, özellikle gençlik eylemlerine getirdiği olumlu eleştiri ile dikkati çekiyordu. Sevgi Soysal, toplumsal roman yazmak savıyla ortaya çıkmadığı halde toplumsal sorunları çok ilginç bir biçimde gözler önüne seriyor ve doğru saptamalarda bulunuyordu. Son romanı «Şafak» ise, herşeyden önce, Sevgi Soysal'ın artık sağlam bir roman yapısına vardığını gösteriyordu. Sorular getiren bir romandı «Şafak»: Yaşamanın içinden gelen ve kişilerin başkalarına değil kendi kendilerine sordukları sorular; yakın geçmişin özeleştirisi ile gerçeğin sorumluluğundan çıkan, yaşamak kadar gerçek sorular.

«Sevgi Soysal» adı, Sevgi'yi yakından tanımayanlar için, hep başarılı bir roman ve hikâye yazarını anımsatacak. Oysa Sevgi'yi yakından tanıyanlar için, onun dostluğunu, arkadaşlığını, sohbetlerini bilenler için «Sevgi Soysal» adı, romanlarının, hikâyelerinin ötesinde bir anlam taşır. Onu hep saygılı bir sevgiyle anacağız.

Bugün 23 Kasım. Dışarda kül rengi bir gökyüzü ve usul usul yağan bir yağmur. Ve ben sabahtan beri ünlü bir cümleyi değiştirerek tekrarlayıp duruyorum: «Hüzün mülkün temelidir».

(Politika - 24 Kasım)

SEVGİ'YE SEVGİ...

Abdi İPEKÇİ

Kendisine yapılan tüm kötülüklere ve haksızlıklara rağmen gencecik yüreğindeki insan sevgisini yitirmeyen, o sevgiyle çağdaş Türk yazınına sonsuzlaşan yapıtlar kazandıran Sevgi Soysal'ı yitirdik.

İnsanlar gibi ecel de ona haksızlık yaptı. Sevgi'nin aramızdaki yaşamına henüz kırkıncı baharında son verdi. Oysa o daha mutlu bir insanlık, daha insancıl bir insanlık için savaşıyordu. Türk yazınına daha iyi ürünler vermeye hazırlanıyordu.

Çaresiz hastalığı da, yaşamında uğradığı haksızlıklar gibi serinkanlılıkla karşılamış, o haksızlıklar gibi bununla da akıl almaz bir azim ve bilinç ile savaşmıştı. Ve o savaşı sürdürürken insanlara dağıttığı sevgiyi bir an azaltmamış, çoğaltmıştı.

Bu direnişinde en büyük desteği eşi Mümtaz Soysal idi. Mümtaz, yüreğini kavuran acıyı orada hapsetmiş ne Sevgi'sine, ne de en yakın dostuna acılı gösterilerde bulunmuştu. Kendini avutmak isteyenleri o avutmuştu. Oysa Mümtaz ile Sevgi birbirlerine karşı sevginin, saygının doruklarında idiler. Birbirlerinin üzerinde titrerdiler. Ve Mümtaz, Sevgi'nin çaresiz sona karşı azimli, bilinçli savaşını aynı azim ve bilinçle desteklerken insanüstü bir çabayı daha gerçekleştirmiş, MİLLİYET'teki köşesini bir tek gün boş bırakmamıştı. Haftalardır yurttan binlerce kilometre uzaklıkta, gittikçe eriyen eşinin başında yapayalnız çektiği acıya rağmen...

Mümtaz, Sevgi'sinin son nefesini yurtta almasını sağlayabilmek için ölümün yaklaştığı anda onu alelacele yerleştirdiği uçakta gelirken de bu görevini ihmal etmemişti. Bir insanın yaşayacağı en büyük dramı yaşarken bile, okuyucularına görevini düşünmüştü.

Yazısını sadece bir tek gün, Sevgi'sini toprağa verdiği gün yazamadı. Ve Sevgi bu dünyada hakettiği birçok iyiliklerin yanı sıra, Mümtaz gibi bir insanın kendine verdiği mutluluğa doyamadan gencecik yaşında gitti.

İki mükemmel insandan birini yitirdik. Tanrı ikincisine uzun ömür versin.

(Milliyet - 24 Kasım)

SEVGİ SOYSAL

Yapıtı Kişiliği Erken ölümü

HİLMİ YAVUZ

Sevgi Sosyal'la bir ya da iki kez karşılaştım; onunla uzun boylu bir tanışıklığım, ya da yakın dostluğum olmadı. Ama hikâyeci ve romancı Sevgi Soysal'ı, ilk yazdıklarından sonuncusuna kadar yakından izlediğimi söyleyebilirim. Sevgi Soysal, çağdaş Türk romancılarının en iyilerinden biridir. «Yürümek»te, aydın bir kadının bireysel hesaplaşmasını yapmıştı; «Yenişehir'de Bir Öğle Vakti» ve «Şafak»ta ise bu hesaplaşmayı toplumcu bağlamda sürdürdü. Bence, Sevgi Soysal'ın bir romancı olarak tipik özelliği, bu bireysel ya da toplumsal bağlamda giriştiği bu hesaplaşmalarda, kendini dışarda tutmaması, bu hesaplaşmanın trajiğini kendi deneyiminde yakalamasıdır. Sevgi Soysal'da romanla yaşam arasındaki organik, sahih ve gerçekçi ilişkiler, Sevgi Soysal'ın romanda kendi yaşamını yeniden üretmesinden gelir.

YAŞAR KEMAL

Sevgi Soysal hayranlık verici bir dille yazıyordu. Türkçesi zengin ve renkliydi. Romanlarında, hikâyelerinde getirdiği yenilik, epeyce yalın kalmış edebiyatımızda bir zenginlikti. Gittikçe de ustalaşıyor, ustalaştıkça insanın derinliğine varma çabası gelişiyordu. Onun hapishane anılarını daha yeni bitirdim. Şaşkınlık verici bir kitaptı. Bu yazılar belki de edebiyatımızın en içtenlikli yazılarıdır.

Sevgi Soysal insanları, hayvanları, eşyayı, doğayı aynı sıcaklığın tığıyla örüyordu. Her yapıtı, bir öncekinden daha başka, daha ustalıklı, daha içtenlikli oluyordu. Hele son yapıtlarında, okunu hiç boşa atmıyordu. Çok genç öldü. Yaşasaydı çok daha iyi şeyler yazabilirdi demek gelenek olmuş. Sevgi, edebiyatımızın unutulmayacak adlarından birisi olarak kalacaktır. Bir de 12 Mart faşizminin yiğit, dirençli, gözüpek, yürekli bir aydını olarak her zaman anılacaktır.

MEMET FUAT

Çok üzgünüm, başka birşey söyleyebilecek durumda değilim.

BEHÇET NECATİGİL

Sevgi Soysal, bende, hep «Tante Rosa» kitabındaki romantik ironisiyle devam etti. Fotoğraflarında da gene o kitaptaki duygulu, ince, hattâ biraz muzip, afacan genç kız çizgileriyle gülümser. Hep de hayatın gerilerde gizli, gölgeli şiiriyle ilgilenirdi gibi bir izlenim var içimde. Hayatı bütün verleriyle algılıyor, yaşıyor, ama galiba fazla ciddiye de alınıyordu. Çok erken kayan yıldızın bıraktığı bir ışık, kamaşmış gözlerimizden kolay silinmez. Sanatının en güzel çağında oyun oynar gibi çekildi, gizlendi. En olgun eserlerini vereceği çağda demeyi, anısına hakaret sayarım. Bıraktıkları zaten güçlü başarılardır.

RAUF MUTLUAY

Sevgi Soysal'ın yaşamı ve sanatında çağdaş Türkiye'nin önemli dramlarından birini görebiliriz. O da, şu ki, yetişmesi ve yeteneği oranında kişiliğini erkence ispatlayan sanatçı, toplumun karşıt kuvvetlerince baskıya alınmaktadır. Bütün ülkücülükleri gibi kalemini ve yaratı gücünü, halkının mutluluğu uğrunda kullanan kişiler, bugünlük topluma egemen olan güçler tarafından ezilmeye çalışılmaktadır. Sevgi Soysal'ın genç ölümü, kesinlikle bir raslantı değildir. Mikrobu bulunamamış olan kanser hastalığı, etkileri bilinen güçler tarafından, insan özgürlüklerine uygulanan baskılar sonucunda, belki de insanın kendi üzüntülerinden var ettiği bir bunalımın sonucudur. Çok zeki, çok ince gözlemli; çok açık sözlü bir yazar olan Sevgi Soysal çağına tanıklık yapan dürüstlüğünden ötürü vakitsizce yok edildi kendi toplumunca.

«Yürümek» romanındaki içten tanıklığı, «Şafak» takı kişisel serüveni, son anılar kitabındaki etkili anlatımı, bir dönemin yok etmeye uğraştığı bir yazarlığı simgelemektedir.

Sevgi Soysal'ın ardından en gerekli yasları tutarken, ona yakışan bir yüreklilikle uğraşmamıza devam etmeliyiz derim.

DOĞAN HIZLAN

Sevgi Soysal, romancılığımıza ve öykücülüğümüze gerçekçilikle ironinin usta bir birleşimini getirdi. Ayrıca Sevgi'nin öykü ve romanlarındaki karakterler, kendilerini çevreleyen toplumun koşullarının simgesi olurlarken, bireysellik dünya-

ları da en usta bir biçimde yansıtıldı. Soysal, olgunluk döneminin yapıtlarını vereceği sırada aramızdan ayrıldığı için edebiyat ortamı adına da çok üzgünüm.

KONUR ERTOP

Köy romanının kendi işlevini yerine getirmesi ve çıkmaza girmesinden sonra yeni bir roman hareketi meydana gelmiştir. Bu roman, bir aydın çevre romanıdır. Kent çevresini konu edinir. Politik içeriği vardır. Sosyalizmin Türkiye'ye uygulanma biçimini tartışma konusu yapar. Cinsel koşullar üzerine de aşırı gerçekçi biçimde yürür. Sevgi Soysal bu hareketin romancısıdır. Onun yapıtında Cumhuriyet Türkiyesi aydın çevrelerinin geniş bir eleştirisini bulunuruz. Demokrasiye artık bel bağlayan, sosyalizme inançlı, faşizme cephe alan, yerleşik ahlâk koşullarına karşı savaş veren bir yazardı. Sanatımızın ve toplumumuzun çalkantılı bir döneminin derin izlerini taşıyan kitapları iyi bir yapıtın hazırlık çalışmaları gibiydi. O kadar...

AYŞEGÜL DORA

İri kır çiçekleri götürmüştüm ona. Sevinmişti. İsimlerini düşünmüştük birlikte, bir türlü de bulamamıştık. «Çok severim kır çiçeklerini» demişti. Hastahaneden çıkalı bir hafta olmuştu. Oturma odasında divanda uzanıyordu. Kız kardeşi de evdeydi. Ama çiçekleri görünce dayanamadı, kalktı uzun sarı saçlı genç kızdan vazo istedi. Onları kırdı, büktü evin her bir yanına dağıttı. Öylesine eline çabuktu ki... Hastalığında bile öylesine sıcak, öylesine kadınca yapardı ki her işi «Erkek gibi» derlerdi.

Gülerdi Sevgi. Pırıl pırıl, ışıl ışıl gülerdi. 12 Mart döneminde tutukluyken 2 kez hapishaneye ziyaretine gitmiştim. Bir seferinde görüştürmediler. İstanbul'dan Ankara'ya sık sık gidemiyordum. Çok görmek istemiştim razı olmadılar. İçimi hınç bürüdü. İkinci gidişimde daha bir yumuşamıştı ortalık. Bir kaç dakika görüştük. Gülmüştü, «Boşver geçecek hep, hem bak biz burada adamları deli edip gülüyoruz. Bir eğleniyoruz ki onlar kızınca gel keyfiin gel, siz dışarda daha çok sıkılıyorsunuzdur» demişti. O dönemde dışarda kalanlar bir eziklik duymuştu içinde, Sevgi benim üzerimden onu atmaya çalışıyordu.

Son gidişimde de gülüp söylemiş, iki üç saat ben onu oya-

lıyacağıma o beni oyalamıştı. Tutuktum oraya giderken. Onu hasta görmeye dayanamam sanmıştım. Oysa ne güzel, nasıl pürüzsüz halledivermişti her şeyi. Tante Roza'yı anlatmıştı bana o gün «Sen bilmezsin ne müthiş bir kadındır bizim Tante Roza.»

Sonra hastalığını anlatmış, küçük kızına sarılıp «İyi ki doğurdum şu veletleri. Güzel şeyler değil mi» demişti. Gözlerimin ıslandığını çaktırmayayım diye küçük kızı kucağıma alıp oynamaya başladım. Anlamıştı, «Üzme canını boşver geçecek» demişti. Doymak bilmez bir halde konuşuyordu. Bir şeyler anlatıyor, canınının acıdığını belli etmemek için işi maskaralığa vuruyordu. «Gece bizde kal» dediydi. Oysa İstanbul'a dönüyordum o gece, Ve, aslında bencillik etmiştim. Dayanamamıştım. Bir an önce sokağa çıkıp haykıra haykıra ağlamak gelmişti içimden. Ve öyle yaptım. Sokağa çıkıp Kızılay'a kadar hem yürüdüm hem ağladım. Sevgi olsa yapmazdı biliyorum. Ama onun kadar dayanıklı olmak elimde değildi...

Londra'dan iyilik haberlerini aldıkça umutlanmıştık. «Yeni bir roman yazacağım orada. Bütün hazırlıklarını yaptım, kafamda toparladım. Bütün bir yıl yazacağım» demişti. İnanmıştım ona. Sevgi ilk kez kandırdı bizi. Öylesine umutlu, öylesine hayat doluydu ki, «Nasılsa bunu da yener gelir» demiştik. İlk kez yenildi Sevgi. O canlı, o yaşam dolu kadını öldürdüler.

(Politika - 2 Aralık)

⊙

SOYSAL

Altan ÖYMEN

Bu bayramı, Sevgi Soysal'ı yitirmiş olarak geçirdik. Onu anarken, 12 Mart döneminde onun etrafını saran ilkellik aklıma geliyor.

Tante Rosa'dan sonra 1970 te bir roman yazmıştı: Yürümek.. 1940'tan sonraki Türkiye'de, çocukken, gençken edindiği izlenimleri anlatıyordu. O dönemin insanlarını ve insanlarının sorunlarını, çok az rastlanan bir sosyolojik ve psikolojik yaklaşım gücüyle ve tam bir gerçekçilikle yansıtıyordu.

Yürümek, TRT'nin roman ödülünü aldı. TRT'de 12 Marttan önce sanat gibi konularla da uğraşılırken, bir yarışma düzenlenmişti. Soysal'ın kitabı bu yarışmayı kazandı.

Ve kazandıktan sonra da hemen, önce gazete polemikleriyle, sonra bir takım politikacı ağızlarıyla saldırılara uğradı. Nedeni gerçekçiliğiydi.

1971'in 12 Martından sonra ise «Yürümek», TRT'nin «komünist» liğini ispat etmek için kullanılan «delil»lerden biri oldu. Sevgi Soysal TRT mensubuydu. Bu romanı yazmış ve TRT, ona ödül vermişti.. Bu «rezalet», parlamentoda kurulan bir komisyonda günlerce konuşuldu. Hayatlarında roman bir yana, 16 sayfalık broşür okumamış bazı vatan kurtarıcıları, bu konuda uzun nutuklar attılar.

Roman bu arada toplatıldı. Sevgi Soysal da, hiç ilgisi olmayan bir iddia ile bir süre göz altına alındı. Sonra tabii TRT deki işinden çıkarıldı.

Bu, 12 Mart döneminin onunla uğraşmasının daha başlangıcıydı. O sırada bir suç daha işleyip Mümtaz Soysal'la evlendi. Hem de Mümtaz Soysal hapisteyken..

12 Mart kahramanlarından birinin bu evlenmeden sonra etrafına tebliğ ettiği bir «karar» vardır:

— Onları bir araya getirmeyeceğiz. Bir evde yaşatmıyacağız.

Nitekim Bâki Tuğ'un savcılığındaki mahkemenin hükmü Yargıtaydan dönüp de Mümtaz Soysal bir süre için serbest bırakıldıktan hemen birkaç gün sonra, Sevgi Soysal yeniden içeri alındı. Bu defa başka bir tertiple..

Yedi sekiz ay yattı. Birkaç ay sürgünde kaldı. Bu arada sıra tekrar Mümtaz Soysal'a gelmişti. Bâki Tuğ mahkemesi kararında ısrar edip onu tekrar hapse soktu.

Ve «Onları bir araya getirmeyeceğiz» kararı böylece, hiç olmazsa uzun bir süre için gerçekleştirilmiş oldu.

12 Mart dönemi, ilkelliğin zirvelerinden birine, Sevgi Soysal Mümtaz Soysal olayıyla çıkmıştır.

Bu ilkelliğin daha birçok ayrıntısı vardır. Yazılacak olsa. İnsan psikolojisini röntgen ışını gibi izleyen büyük gözlem yeteneğiyle, en iyi Sevgi Soysal yazabilirdi.

Sonraki eserlerinde bunların sadece bir bölümünde dolaylı olarak değindi. O da, bir film kamerası objektifi gibi.. Kinle ve ön yargılı kesin genellemelerle değil. Hatta bazen biraz da insan sevgisinden gelen bir müsamaha ile...

«Barış Adındaki Çocuk», onun 12 Mart ilkelliğine en güzel cevabıdır. Hikâyede sevimli görünen kişi, bir kadın polistir. Anlayışsız ve katı görünenler, Sevgi Soysal'ın hapishanedeki koğuş arkadaşlarından bazıları.

Bu koğuşla ilgili başka anılarında, bir başka kadın polisin sevimsizliğini, komplekslerini, gülünçlüklerini anlatmıştı. O kadın polis başkaydı. Bu kadın polis başka. İnsan olaylara sınıfsal açıdan da baksa, bunun bazen böyle olabileceğini görebilmeliydi.

Tabii o bunları böyle, yorum yaparak söylemiyordu. Olay anlatılıyordu. İzlenim anlatılıyordu. Yorumu okuyucuya bırakıyordu. Bunlar da benim yorumum.

Bunu özellikle belirtiyorum. Yoksa Sevgi Soysal:

— Ben böyle bir şey demiyorum ki.. Ben hikâye yazıyorum.. diyebilir.

Sıkıyönetimin bir mahkemesinde duruşması yapılırken, ben tanık olarak, bir arkadaşım avukat olarak konuşmuştuk. Hakkındaki tertibin haksızlığını, hükümsüzlüğünü, mantıksızlığını belirtmeye çalışıyorduk. Bu yolda hukuksal girişimlere geçiliyordu.

Hapisten çıktıktan çok sonra bize

— Neydi o haliniz diye takıldı. Sanık olan bendim. Dâva benim üzerime dönüyordu. Size ne oluyordu? Lâf söylüyordunuz. Bana bir şey soran yoktu. Ben kadınım tabii. Benim davamla ilgili de olsa, ne yapılacağına siz erkekler karar vereceksiniz.

Toplumda erkeklerin geleneksel önde gidişlerine tepki duyardı. Son yayınlanan gazete yazısında, Ankara'daki analar mitingini anlatırken, kadınların saldırılara karşı erkeklerden daha cesur olduğunu yazmıştı.

Bu tümden doğru mudur, bilmem. Ama bu söylediğini kendi kişiliğinde ispat ettiği şüphesizdir. Bütün o dönemde kendisine yönelen düşmanlıkların sonucuna yiğitçe katlandığı gibi, başkalarına yönelen düşmanlıklara karşı da nerede ne yapılabilirse onu yapmış, imza kampanyalarına, Türkiye'de olup bitenin duyulması, belgelerinin bulunması, yazılması yolundaki çalışmalara, en aktif biçimde katılmıştır. Tertiplere hiç bir zaman yenilmediği gibi, onların etkisinde kalıp, insanlara ve olaylara gülümseyerek bakan tavrını değiştirmemiştir.

Yenildiği tek şey galiba kanser oldu. Londra'da son hastahaneye yatışından az önce buradan telefonla konuşmuştum. Kanserle de alay ediyordu. Neredeyse onu da yenecekti.

Sevgi Soysal'a gecikmiş bir «güle güle» derim. Zaten ölümün karşısında da mutlaka gülerek çıkmıştır.

(Cumhuriyet 6 Aralık)

SEVGİ SOYSAL'IN ÖLÜMÜYLE EDEBİYATIMIZ KENDİNİ BİLİNÇLE DEĞİŞTİRMEYİ BAŞARMIŞ BİR YAZARINI YİTİRDİ

Mehmet H. DOĞAN

12 Mart döneminde kendisine copla «tecavüz» edildiğini anlatan Sema'ya Oya'nın söylediği sözlerdir bunlar:

«Unut, böyle bu. Aslında basit bir dövme aracı o. Kendi çirkinliklerini yüklemişler bu araca, ama çirkinlik copu tutan ellerde kaldı.» (Şafak, s. 111).

Evet, bütün çirkinlikler, 12 Mart faşizmini yürüten ellerde kaldı. Bu faşizmin hedefi olan: Tutuklanmış tutuklanmamış, işkence görmüş görmemiş, sorguya çekilmiş çekilmemiş, ama o günlerin bütün acılarını yaşamış insanlardaysa, kötü anılarla birlikte, o günlerin öğreticiliğinin kazandırdığı bir yaşantı (tecrübe) zenginliği kaldı. Bir de, bir de en iyi örneğini Sevgi Soysal'da bulan, o günlerin bilinçlendirdiği yazarlar, sanatçılar.

Bütün çirkinlikler, bütün âdilikler ve gayri insanilikler onlarda kaldı; bizdeyse, 12 Mart'ın en azgın günlerinin korkunç yaşantısından geçmeleri sonucu birer birer aramızdan ayrılan insanların acıları. Sevgi Soysal sonuncusu bunların.

O eller unutabilir yaptığı çirkinlikleri, ama biz, ama bizim çocuklarımız, onların çocukları, gelecek kuşaklar, Sevgi Soysal'ın hikâyelerinde, romanlarında her gün yeniden okuyacağız bunları.

Sevgi Soysal'ın 1968'den, «Tante Rosa»'dan son hikâyelerine kadar gösterdiği değişim ve bilinç düzeyindeki gelişme, toplumsal olayların içinde, onları tartarak, değerlendirerek, kendini yargılayarak, düzelterek yaşamanın insanı nasıl değiştireceğinin çok öğretici örneğidir. Sevgi Soysal, toplumumuzun '68'den bu yana yaşadığı olayları doğru bir biçimde değerlendirerek sağlıklı bir bireşime ulaşmıştır.

Acısı henüz çok tazeyken, henüz inanılmamış, sindirilmemişken, Sevgi'nin arkasından söylenmiş duygusal sözler olarak alınmasın bunlar. Gözü yaşlı duygusallıkla hep alay etmişti o hikâyelerinde, romanlarında. Duygusallık, çözüm getirmeyen bir hastalıktı onun için.

Onun için asıl olan şey, tek gerçek davranış, kendisi de içinde olmak üzere tüm dünyaya, tüm yaşama eleştirel bir gözle bakmak, onda ayıklanacak, düzeltilecek yanları görmekti.

1974 Orhan Kemal Roman Ödülünü aldığı gün, törende yaptığı konuşmayı anımsayanlar hak verecektir bu sözlerime. O gün, heyecanını gizleyemediği konuşmasında, Orhan Kemal'in kendisinden ve hikâyelerinde, romanlarında anlattığı insanlardan nasıl farklı bir ortam ve toplumsal sınıftan geldiğini anlatmış, eski günleriyle ince ince alay etmişti: «Yabancı dili mürebbiyelerden öğrenmiş, sokaktaki kaka çocuklarla oynamasına izin verilmeyen, önce acıklı sevda romanlarıyla, üniversite yıllarındaysa Camus, Sartre varoluşçuluğuyla, moda bunalım edebiyatıyla beslenmiş çocuklardanım ben» demişti. Orhan Kemal'in insanlarını tanımadan büyüdüğünü, onları ancak yeni yeni tanımaya başladığını eklemişti sözlerine. Ödülü kazandığı için sevinçliydi, olumlu yönde değişiminin kanıtı sayıyordu bunu.

Ödülü kazanması üzerine, kendisiyle bir konuşma yapan Milliyet Sanat Dergisi'nin, «Tutkulu Perçem» den, «Yenişehir'de Bir Öğle Vakti»ne kadar keskin virajlardan mı, yoksa olağan bir gelişimden mi söz edileceği sorusuna verdiği karşılıkta aynı açık yürekliliği buluruz:

«İlerlemek için dönemeçlerden geçilecekse, niçin geçilmesin? Elbet ben de dönemeçlerden, dar, sıkışık yollardan geçtim.» (Sanat Dergisi, 31.5.1974).

Bu dönemeçler o kadar keskin olmadığı gibi, Sevgi Soysal'ın gerek sanatçı, gerekse insanî kişiliğinde bir kopuştan da söz edilemez. Söz konusu olan, dünyaya bilinçle, eleştirel bir gözle bakışın kazandırdığı birikimlerin sonucu devamlı bir gelişimdir. Uçlardan uçlara gidişler, âni kopmalar yoktur Sevgi Soysal'da. Yaşamın bütün olumlu etkilerine açık, bütün olumsuz etkileri bir yana itmesini, yenmesini bilen, gelişmeye, değişmeye hazır bir yazardı Sevgi Soysal.

Son romanlarında, son hikâyelerinde çeşitli konularda ulaştığı düşünce düzeyi. ilk hikâyelerinde belli belirsiz, yeşermeye hazır tohumlar olarak vardır. Örneğin, kadın sorununa, toplumda kadının ezilmişliği, özgürlüksüzlüğü sorununa yaklaşımı ilk hikâyelerinde neyse, son yazılarında, son romanlarında da odur. Bir farkla: İlk hikâyelerdeki kolay, alışılmış düşüncelere bağlanmayan, sorunu kadınsal yönden değil, insanî ve toplumsal yönden kurcalayan külyutmaz yazarın yerini, son yazılarındaki, soruna (Murat Belge'nin dediği gibi) bir «kadın yazar» olarak değil, bir «yazar» olarak bakan bir insan almıştır. 1963 aralığında «Dost» dergisinde yayımlanmış olan «Dönemeç» adlı hikâyesinden okuyacağımız şu parça

«Yenişehir'de Bir Öğle Vakti»ndeki, «Şafak»taki özgürlük sorunlarının henüz bilincinde olmayan, erkeğin sultasında, savunmasız, ama yine de insanlığını koruyabilmiş (Sevgi nasıl sevgiyle yanaşır bu kadınlara!) kadınların 13 yıl önceki çizilişi değil midir?

«... Bırakalım bu kadınları elleri temizdir. Yetersizlikleri, yenilgileriyle kendini yuğmuş, varlığı olumsuz yer için tek tek kum torbalarını atmış biri.

Biçimlendirmeye, bildiği güzele biçimlendirmeye kendini gücü olmayan, ama yine de yenilmeyen kendine, kendisiyle, çevresiyle olumsuz savaşlardan yorgun biri. Bütün bunları sizlerin (erkeklerin, M.D.) dışında yayan, sizlere benzemek için asla. (...) Sizlerden ona fayda gelmeyeceğini, ona verebilecek bir şeyiniz olmadığını bilen, mutluluğunu kimselere bağlamayan, mutluluk aramayan nasıl olsa.»

Dahası, burdaki kırgın, öfkeli, umutsuz anlatımın yerini, son yazılarındaki sakin, umutlu, yaşam sürecinin getireceği değişme olasılıklarına açık, sevgi dolu bir hava almıştır.

«Tante Rosa»'daki insanlar, toplumumuza yabancı, çevremizde rastlayamayacağımız tipler olarak değerlendirilmişti o hikâyelerin yayımlandığı günler. Belki de insan ve yer adlarının yabancılığına dayanan bir önyargıyla.

«Tante Rosa»daki hikâyelerde, yaşamın sonradan sinsice konmuş bütün kurallarına, kısıtlamalarına sınırlandırmalarına başkaldıran, içinden gelen dürtülere daha çok inanan bir insanı anlatır Sevgi Soysal. Tante Rosa, daha çocukken, gönderildiği rahibeler okulunda, çocukluğun gereği şeyleri yaptığı için koştuğu, durup dururken su içtiği, kısacası «arzularına gem vuramayan bir kız olduğu» için kovulur. «İçinde uyanan kendi hayvanını sevdiği» için, içindeki hayvan sandığı Hans'la yatar ve «namusu kirlenmiş» bir aile kızı olmamak, «zavallı bir piç kurusu doğurmamak için» onunla evlenir. Sevgisi, ev içi yaşamının tekdüzeliğinde, «o yırtıcı, özgür, orman hayvanlarından» kedi, köpek, tavuk gibi evcil hayvanlara döner; herşey «kevgirden süzülen su gibi akıp gider ve Tante Rosa, kevgirin deliklerinden dünyaya bakınaya başlar.» Bir gün, çocuklarla, kaz kızartmalarıyla, pazar ayinleri, ev işleriyle geçen tekdüze, sonsuz yaşamı, her pazar öğleden sonra koynuna giren kocayı bırakıp kaçtığı için katolik kilisesince aforoz edilir. «Gemi düdükleri, fabrika düdükleri, birbirinin ayağına basıp ne pardon, ne günaydın, ne merhaba demeyen insan kalabalığına» karışır. Hikâyeci, «Hiç bir şey midir yok-

sa, hiç bir şey midir bu?» diye sorar. Tante Rosa'nın yoksul, sefil, ama kendince mutlu sonu ne olursa olsun, aynı soru yıllarca sonra «Yürümek» romanının sonunda yine sorulur:

«Yürümek, dönüp bakmamak arkaya. Arkada ne var? Yanyana asılı duran resimlerin korkutucu düşlerle yüklü can sıkıcı renklerinden başka?»

Ama yıllar önce sorulan bu sorulara verilen bilinçli, sağlam, şaşmaz karşılık, «Barış Adlı Çocuk'taki «Mal Ayrılığı ve Şampanya Kovası» ile «Eskici» hikâyelerindedir. Artık ne Dönemeç'teki umutsuzluk, ne Tante Rosa'nın umarsız çılgınlığı, ne Elâ'nın kuşkuları. Yerini, kimliğini, ne yapabileceğini bilmenin rahatlığı, güçlülüğü yalnızca:

«Karşıdan karşıya geçecekken kırmızı yandı trafik lâmbası. Lâmbanın çok yakında yeşil yanacağını bilerek, sabırsız günün son anda verdiği sabırla bekledi.»

Dünyaya, toplumsal olaylara bakışı, yerel tarihsel koşulların kaçınılmaz bir sonucu olarak entelektüel başkaldırısıyla, alayla, aldırmazlıkla sınırlı bir hikâyeci, '68'deki öğrenci olaylarıyla başlayıp 12 Mart'ın karanlık günlerinden geçtikten sonra bugüne kadar uzanan çok hızlı, çalkantılı toplumsal değişimi, yapıtlarında en bilinçli bir biçimde değerlendiren gerçekçi bir yazar olmuştur. Sevgi Soysal'ın, 40 yıllık kısacık ömre, 15 yıllık yazarlık yaşamına sığdırdığı büyük hikâe budur.

Önceleri bireysel doyumu, kaçışı, başkaladırıyı çözüm yolu olarak gören kahramanları, daha sonraki hikâye ve romanlarında sorunun özünü anlamaya çalışan, bunu yaparken hatâlar işleyen, hatâlarıyla değişen, bir tek sözcükle canlı, yaşayan tipler olur. «Bir Yürümek»teki Elâ'yı, bir de «Şafak»taki Oya'yı düşünelim. Elâ, yürümeyi, arkaya dönüp bakmadan kaçmayı öneriyordu. Bir ölçüde bireysel bir güven oluyordu kendine. Yalnızlıktan şikâyetçi değil gibiydi. Adana'daki sürgününü bitirip evine dönmeye hazırlanan Oya ise, «Özgürlük düşündürücü şu an» diyor «Bir şey var, açık ve seçik bir yanlış.» Oya'yı bundan sonrası için böyle kuşkular içinde bırakan. Her şeyin kendine bağlı olduğunu sanması. Kendine tanıdığı özgürlük. Burada yanlış, korkutucu olan.

«Aslında kendi dışında oluşan nedenler yüzünden içine düştüğü koşullar ortadan kalkınca da onu zorlayan, kavga ve direnme gücünü kamçılayan bir şeyler olmalı. Bağımlılıklar, onu savaşa, direnmeye zorunlu kılan daha somut şeyler. Biliyor bunu, bu sorumluluk ve bağımlılık halkasına nasıl ve ne biçimde katılacağını kestiremiyor ama.» (Şafak, s. 276)

Sorunun, kavganın, ne kadar güçlü olursa olsun kendi bireysel dünyasının dışında olduğunu; asıl, bu kavganın dışında kalırsa bireyliğini yitireceğini, özgürlüğün ancak toplumsal planda gerçekleştiği an özgürlük olduğunu anlayan bir insanın düşünceleridir bunlar.

Yine aynı romanda Mustafa, işkencede ele verdiği kişilerin arkadaşları değil işçi Aliler, Maraşlılar olduğu bilincine ulaşır. Gerçek devrimciliğin, kavganın, sorunun kişisel bir sorun, küçük burjuva coşkuları, atakları sorunu değil, işçi sınıfının dâvası olduğuna inanmakla başladığını anlar.

Küçük burjuva devrimciliğine karşı aynı işçi sınıfı örgütü vurgulamasını «Yenişehir'de Bir Öğle Vakti»nde de buluruz. Romanın olumlu kahramanı Ali, Sanayi Çarşısına «İşçi bilinçlendireceğiz» diye gidip sonunda esnaftan dayak yiyen heveslilerin karşısındadır; partide çalışır, Doğan'ı, Olcay'ı bu yönde bilinçlendirmeye çalışır.

Anlattığı çevrenin sınırları genişledikçe, sorunlar gerçek yerlerine oturdukça, üslûbunda, anlatımında, hatta dilinde bile değişimler görülür Sevgi Soysal'ın. Çevresindeki insanları daha inandırıcı bir gerçeklikle çizmeye başlar. Eski tutuk, dolambaçlı, biraz da özentili üslûbun yerini rahat, sade kolay anlaşılır bir üslûp alır. Humor hiç eksilmeyecektir yazdıklarından ama, simge merakı («Yürümek»te, olayların arasına yerleştirilmiş, hayvan yaşamına ve doğaya değgin betimlemeler, «Yenişehir» kavak simgesi... vb.) yavaş yavaş kaybolacaktır.

Tiplerin gerçek tipler haline gelişi önce üst tabakadan kişilerden başlar, küçük burjuvalara ve daha aşağılara iner. «Yenişehir»deki öğretmen Hatice Hanım mirasyedi Necip Bey, hele hele Profesör Salih Bey ve karısı Mevhibe Hanım, çocukları Doğan ile Olcay, büyük bir ustalıkla çizilmiş, yaşayan tiplerdir. Sevgi Soysal'ın ince gözlem gücü, esprili anlatımı, unutulmaz roman tipleri yapmıştır onları. Buna karşılık, bir işçi çocuğu olan Ali ve ailesi, özentili, idealize tipler olarak çizilmiştir, kandırıcılıktan uzaktır. Yazarın halktan kişilere karşı duyduğu sevginin, onlara sevgiyle yaklaşışının bir sonucu olan bu idealize etme merakını, boyacı Necmi'nin ve çingeneler çevresinin çizilişinde de görürüz.

«Şafak»ta ise çok daha gerçekçi bir romancıyla karşılaşırız. Yalnız büyük-küçük burjuvalar değil, işçi sınıfından ama henüz sınıf bilincine ulaşmamış kişiler de (Ali, karısı Gülşah, Ziynet, Zekeriya.. vb.) daha gerçekçi olarak çizilmişlerdir. Sev-

dışı kahramanları idealize etme tutkusu kaybolmuştur; tersine, onları bütün iyi-kötü yanlarıyla, bütün yanlışlarıyla yani değişim süreçleri içinde vermeye çalışır artık. Bunun için de daha bir canlılık, inandırıcılık kazanır tipler.

Özün değişimiyle, doğru bir şekilde yakalanışıyla biçimde de gözle görülür bir değişiklik olur. «Şafak», «Yenişehir'de Bir Öğle Vakti»nden daha çok romandır. «Yenişehir»deki bölümler arasındaki konukluk, romandan çok hikâye anlatımı yoktur «Şafak»ta. Tipler, olaylar arasındaki organik bağa daha sıkı tutulmuştur. «Şafak», Sevgi Soysal'ın üç romanından en başarılı olanıdır.

Son hikâyelerini toplayan «Barış Adlı Çocuk»un özellikle son hikâyeleri, Sevgi Soysal'ın hikâyede de aynı gerçekçilik düzeyine ulaştığını gösterir bize. İnsanları, bir yazar olarak yargılamaktan çok, bütünlükleri içinde çizip, yargılamayı okura bırakır. 12 Mart hapishane yaşamını anlatan «Bir Görüş Günü», «Barış Adlı Çocuk», «Zulmet Sevinci» adlı hikâyelerde adi mahkûmlar, çeşitli kliklerden gelen genç siyasi tutuklular, polisler, gardiyanlar, hep aynı gerçekçi titizlikle, hep aynı bütünsellikle anlatılırlar. Bu gerçekçi anlatımın sonucu bazılarına yakınlık duyarız, bazılarını iteriz. Örneğin, siyasi tutukluların bağlı olduğu kliklerin yalnızca adları verildiği halde, onların davranış tarzlarından, konuşmalarından, bizi 12 Mart'a getiren olayların içindeki sorumluluk paylarını (ya da sorumsuzluklarını) çıkarabiliriz. Kısa bir betimlemeyle, tipleri bir iki cümleyle konuşturarak yapar bunu yazar.

Sevgi Soysal'ın gelişiminde dönemeçler olduğunu, fakat bunların sanıldığı kadar keskin olmadığını söyledik başta. Gerçekten de, «Barış Adlı Çocuk»taki hikâyeler, örneğin «Cellât Fusch», «Nasıl Öğreteceğim Köpeğe Aport'u», «Yapı», «Ayı Boyamak» adlı hikâyeler, eski günlerin, yeniden ama bu kez daha doğru bir yaklaşımla ele alınmış temaları gibidir. Sevgi, bunlarla, bir başka tür hikâyede de başarılı olmasını ve yeni kalmasını bilen bir hikâyeci olduğunu kanıtlar bize.

«Bir Ağaç Gibi» ve «Zulmet Sevinci», Sevgi'nin hiç unutulmayacak hikâyelerindendir. Pek az yazar, yazarlık serüvenini böyle güzel, böyle korkusuz, böyle yiğitçe cümlelerle noktalamıştır

«Şimdi sadece yarından konuşmalı. Kuru dallardan, kurumaya yüz tutmuş, öz suyunu tüketmiş uzantılarından budanmış bir ağaç gibi yenilenmeye bakmalı. Kozası içinde bekleyen tırtıl, bir ipekböceğine dönüşüyorsa bu durmak değildir.» (Bir Ağaç Gibi).

«Sonra, öğleden sonra voltasında, dikenli telin dibinde bitivermiş çiçeğe sevineceğiz. Koğuş arkadaşlarım bekler şimdi beni. Şimdi yalnız onları sevip özleyebilirim. Ortak zulmeti, telin dibinde açan çiçeği, zulmet sevincini». (Zulmet Sevinci)

Yazdıklarıyla, bize bıraktıklarıyla yetineceğiz artık, Sevgi'nin bir gün dönmesini özleyerek, ama dönmeyeceğini de bilerek.

Sevgi Soysal'ın ölümüyle edebiyatımız, pek sık görülmeyen bir sanatçı tipini, kendini yüreklilikle, bilinçle eleştirmeye, değiştirmeye hazır ve bunu bugüne kadar kusursuz bir biçimde başarmış bir yazarını yitirmiştir.

(Milliyet Sanat Dergisi - 3 Aralık)

⊙

SEVGİ SOYSAL, YARATICILIĞINI İNANCI UĞRUNA HARCAYAN BİR SANATÇIYDI

Haldun TANER

André Malraux, insanın doğmak, yaşamak, sırası gelince de ölmekle yetinmesini insanlığın onuruna aykırı bulurdu. İnsanoğlunun, insan olma yazgısını ancak, inandığı bir amaç uğruna birtakım tehlikeleri göze alabilmek, yaşamına böylece bir anlam kazandırmakla aşabileceğini savunurdu. «İnsanlığın Yazgısı» adlı romanının kişilerinden biri, Kyo'ya sorar :

— İnsanlığın onuru derken neyi kastediyorsunuz?

Kyo cevap verir :

— İnsanı küçük düşüren her şeyin tam tersi.

Başka bir eserinde :

— İnsan eylemi ile ölçülür, diyor. İnsanoğlu, eylemlerinin toplamı demektir. Ne yapmışsa, ne yapabilecekse, odur.

Geçen hafta biz de, insanlık yazgısını aşan, inandığı bir amaç için kendini tehlikelere atan, soydan yürekli ve yetenekli bir kızımızı yitirdik. Sevgi Soysal, salt iyi bir öykücü ve romancı değil, aynı zamanda tüm yaratıcılığını inandığı bir amaç için seferber eden eylemin ta içinde bir sanatçı idi. Kısa yaşamı boyunca dürüstlüğü ve yürekliliği ile öne çıktı. Hele yurdun tepesine bir balyoz gibi inen 12 Mart faşist baskısına ilk başkaldıran ve yiğitçe diklenenlerden biri oldu. Bu gözüpek insan, kalemini hep ezilenleri savunmak için kullan-

dı. Bunu yaparken de başkalarının kolaylıkla düşebileceği sloganculıktan, kuru militanlıktan kaçındı; gerçek bir sanatçıya özgü sanat diliyle, hem etkili, hem seviyeli somutlaştırmalarla aktardı görüşlerini.

Yaşamı boyunca her şeyi soylu ve iyi yapmak titizliği, yaratılışından olduğu kadar, aldığı köklü batı kültüründen de geliyordu. Yakın sonunu önceden sezmişcesine şu son yıllarda büyük bir hızla art arda romanlar, öyküler, makaleler, eleştiriler yazdı. Bu hız, onların kalitesine en küçük gölge düşürmedi. Binlerce aydına ve eşine karşı yapılan akıl almaz iftiralara ve onları dört duvar arasına kapayan kaba kuvvete karşı dişi bir sırtlan gibi savaştı. Adeta toplumun miskin pasifliğini tek başına telâfi etmek ister gibi, bu lâf anlamaz, bu hak hukuk dinlemez zihniyeti yola getirmeye çalıştı. Bu yüzden hapislere girdi. Orada da durmadı. Geceyi gündüze katıp durmadan yazdı, hızına halel getirmeden, hatta hızına hız katarak mücadelesini sürdürdü ve işte galiba en çok o sıralar kendini helâk etti. O metin ve enerjik görünüşü altında bünyesi tepeden inen bu belâlardan kahırlandı, yıprandı. Malraux'nun 'inandığı dava uğruna kendini yakmak' dediği şey galiba buydu.

Ben onu ilk gençliğinden beri hep bu atılganlık, hep bu bükülmezlik içinde gördükçe bazı yönlerden Kurtuluş Savaşı sırasındaki Halide Edip'e benzetirdim; o da onun gibi gözüpek, o da onun gibi kültürlü, yetenekli ve kendine güvenli idi. O İngilizceyi ve İngiliz kültür dünyasını, Sevgi Almancayı ve Alman kültür dünyasını avucunun içi gibi biliyordu. Üstelik Sevgi, Halide Edip Adıvar'dan daha çok çağının içinde ve önünde gidiyordu. Halide Edip'in daha sonraki çelişkilerine ise hiç düşmeyecekti. Onu ille birine benzetmek gerekirse. belki, Rosa Luxemburg daha yakın bir örnek olabilirdi.

Sevgi'nin en yürekli eylemlerinden biri de eşi Mümtaz Soysal'la hapishanede evlenişi idi. Bir kadın, budala bir baskı gücüne bundan güzel bir tokat atamazdı. Soysal çifti, o günden sonra kara günlerde, kardeşçe, insanca dayanışmanın en etkin simgesini verdiler. Mümtaz Soysal, genç kuşağın en sağlam karakterli, en yetenekli bir bilimadamı olarak, kendisine yapılan haksızlığı tam Stoisyen bir olgunluk ve rahatlıkla göğüslemişti. Sekiz yıl hapse mahkûm edildiği ve dostlarının teessürden ağızlarını açamadığı gün, o, neşesine halel getirmeden eşofmanlarını giymiş, «Ben voleybol oynamaya gidiyorum» demişti.

Soysal çifti, ortak belâyı işte böyle elele, birbirlerine hak-

kın, gerçeğin zaferine inanarak göğüslediler. Sonra faşist baskı geriledi. Onlar da özgürlüklerine, mutluluklarına kavuştular. Türkiye'de üç gün hapiste kalanın kolayca efsaneleştirildiği bir ortamda, Mümtaz Soysal, tam tersine bunu önemsizleştirdi. Mağdurluğunu sürdürmek, sömürmek tenezzülünde bulunmadı. Sevgili kürsüsüne dönmekle yetindi. Yürekli çift, bu mutluluklarını iki yavru ile perçinlediler. Kısa yıllar, ama yoğun mutluluk içinde yıllar yaşadılar. Gösterişten kaçarak, asıl akıllılığın, günü efendice yaşamak olduğunu bilerek, her dakikalarına sevgiyi, saygı gerçek tutkusunu yayarak. Bu mutluluğun yaşlılıklarına kadar sürmesi, böyle de insanlar varmış, böyle de örnek dayanışmalar varmış dedirtmek bakımından da ayrıca hayırlı olacaktı. Olamadı.

Soysal çifti, son felâkette de örnek bir dayanışma içinde hep elele oldular. Son ayrılışları bile, çok mahrem, olgunca, sessizce, bilgece, bir ağırbaşlılık içinde oldu.

Sevgi Soysal edebiyat tarihimizden kısa ama yoğun ve unutulmaz bir şarkı gibi geçti. Yapıtları her aydının ama, yapıtlarından da çok yürekli ve atılgan kişiliği nice genç kızın, nice genç kadının belleğinde uzun yıllar eskimeyecek.

(Milliyet Sanat Dergisi 3 Aralık)

TÜRK EDEBİYATI ve EDEBİYATÇILARI YURT DIŞINDA

Aralık

● «Literature East and West» adlı Amerikan edebiyat dergisi, yeni sayısını Türk edebiyatına ayırmıştır. Özel sayının konuk editörlüğünü Talât Sait Halman yapmıştır. 130 sayfa tutan özel sayıda Orhan Kemal, Sait Faik, Samim Kocagöz, Aziz Nesin ve Kemal Tahir'den birer hikâye, Yaşar Kemal'den bir roman bölümü, Mahmut Makal'ın «Bizim Köy»ünden parçalar, Nâzım Hikmet'ten 9, Fazıl Hüsnü Dağlarca'dan 17, Melih Cevdet Anday'dan «Göçebe Denizin Üstünde», Orhan Veli Kanık'tan 12, Necati Cumalı'dan «Karakolda», Oktay Rıfat'tan 3, Edip Cansever, İlhan Berk, Salâh Birsel, Asaf Halet Çelebi, Ahmet Muhip Dranas, Metin Eloğlu, Attila İlhan, Behçet Necatigil, Ümit Yaşar Oğuzcan, Cemal Süreya, Ülkü Tamer, Cahit Sıtkı Tarancı, Nevzat Üstün ve Turgut Uyar'dan birer şiir yer almaktadır. Halman, özel savıya «Türk Edebiyatı: Yenileşme Türleri» başlıklı bir Önsöz yazmıştır.

Çeviriler Nazmi Akıman, Taner Baybars, Wyndham Deedes, Güngör Dilmen, David Garwood, Thilda Kemal, Bernard Lewis, Richard McKane, Nermin Menemencioğlu, Anıl Mericelli, Murat Nemet-Nejat, A. Turan Oflazoğlu, Mesut Önen, Maxime Salamon, Bedia Turgav-Ahmad, Mina Urgan, Tunç Yalman ve Talât Sait Halman tarafından yapılmıştır.

● Kanada'da yaşayan Tülin Erbaş'ın «Canadian Council» tarafından seçilen şiirleri 1971 Volvox, 1973 Prisme International, 1974 Polished Pebbles, 1975 Canadian Poetri'de yayınlanarak 5 Aralık 1975'te «Babe Dewar Poetry» ödülünü aldı.

Ayrıca 1972-1974'te de Kanada yazarları tarafından yılın özel ödülü verilmişti.

● Birleşik Amerika'nın en önemli edebiyat dergilerinden biri olan **Chelsea**, 1975 sonbaharı sayısında, Fazıl Hüsnü Dağlarca'dan 14 şiire yer vermiştir. Şiirlerin hepsinin çevirilerini Talât Sait Halman yapmıştır. Aynı sayıda, Eluard, Arrabal, Paz, Cendrars, Arghezi'den de çeviriler vardır. 1958'den beri yayınlanmakta olan **Chelsea**'de ilk defa olarak bir Türk şairinden çeviriler çıkmaktadır.

Ayrıca, Amerika'da yakınlarda yayınlanan üç kitapta, Dağlarca'dan birer şiire yer verilmiştir. Kitapların adları, **Small Planet, The Languages of the World** ve **Flight Plan**'dır. Bu çevirileri de Talât Sait Halman yapmıştır.

● Haldun Taner'le yapılan bir röportaj Avusturya'nın Gratz Radyo ve Televizyonunda Aralık ayı başında yayımlanmıştır.

İstanbul'da Haldun Taner'in evinde yapılan röportajda Taner, genel olarak Türk Tiyatrosu ve epik tiyatro üstüne konuşmuştur.

● Amerika'da yayınlanan «Encyclopedia of World Literature in the 20th Century - 20. Yüzyılda Dünya Edebiyatı Ansiklopedisi»nin yeni cildinde dört Türk edebiyatçısı, Halide Edip Adıvar, Melih Cevdet Anday, Nâzım Hikmet ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu hakkında Talât Sait Halman'ın yazdığı makalelere yer verildi.

Ocak

● **Contemporary Literature in Translation**

(Çevirilerle Çağdaş Edebiyatı) adlı Kanada dergisi, 22 numaralı yeni sayısını bütünüyle Türk edebiyatına ayırmıştır. Özel sayıda, Talât Sait Halman'ın bir tanıtma yazısından sonra, Fakir Baykurt'un «Kaplumbağalar»ından bir bölüm, Ahmet Arif'ten uzun bir şiir, Nâzım Hikmet, Cemal Süreya ve Behçet Necatigil'den şiirler, Samim Kocagöz'den bir hikâye, İlhan Berk ve Ataol Behramoğlu'ndan şiirler, İlhan Tarus'tan bir hikâye, Bekir Yıldız'ın «Kaçakçı Şahan»ı, Nüzhet Erman, Melih Cevdet Anday, Asaf Halet Çelebi, Gülten Akın, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Orhan Veli Kanık, Metin Eloğlu, Oktay Rıfat, Edip Cansever ve Ahmet Oktay'dan şiirler yer almaktadır.

Özel sayının konuk editörlüğünü Princeton Üniversitesi Türk dili ve edebiyatı profesörü Talât Sait Halman yapmıştır. Özel sayıda yayınlanan şiir ve hikâyeler, derginin daimî editörleri tarafından Halman'ın verdiği yüzlerce örnek arasından seçilmiştir.

Türk edebiyatı sayısının kapak resmi, Mustafa Aslıer'in bir gravürüdür.

● Romanya'nın ünlü 'Luceafarul' edebiyat dergisi Erdal Öz'le bir konuşma yayımlandı. Konuşmayı hazırlayıp yayınlayan Erem Malike Roman'dır.

● F. H. Dağlarca'nın «Kuş Ayak» adlı çocuk şiirleri beti-ği Yakup Akim tarafından Rusçaya çevrilmiş, Moskova «Detskaya Literatura» (Çocuk Edebiyatı Yayınevi'nce) 100.000 tirajla, Aralık 1975'te yayınlanmıştır.

● Yeni Zelanda'nın «Cave» (Mağara) adlı uluslararası edebiyat dergisi, son iki sayısında Türk şiirine geniş yer vermiştir. Derginin 1975 sonunda çıkan bir sayısında Ceyhun Atuf Kansu'dan iki şiir ile Talât Sait Halman'ın birçok kısa şiiri yayınlanmıştır. 1976'nın ilk sayısında ise, Behçet Necatigil'den altı, Ahmet Hamdi Tanpınar'dan, Turgut Uyar, Tahsin Saraç, Ülkü Tamer, Ahmet Oktay'dan birer şiir yer almıştır. Cave, daha önceki sayılarından birinde, Nüzhet Erman, İbrahim Minetoğlu ve Talât Halman'dan şiirler yayınlanmıştı. Bütün çeviriler, Halman'ındır.

Cave dergisi, uluslararası yazı kuruluna Talât Halman'ı üye seçmiştir.

● Münih ve Viyana'daki «Jugend und Volk» (Gençlik ve Halk) yayınevi bir yıl önce, Almanca konuşulan ülkelerin yayınevlerince çıkarılan ilk Türkçe kitabı «Ağaca Takılan Uçurtma» adıyle sunmuştu. Kitap, bu ülkelerde ana-babalarıyle yaşıyan Türk çocuklarına ve gençlerine, okuma gereksinmelerini bir ölçüde karşılamaları için, adanmıştı. Otuz kadar çağdaş Türk yazarının, bir bölümü doğrudan bu kitap için yazılmış, yapıtlarından oluşan bir antoloji olan bu kitabı, yayınevi şimdi olduğu gibi Almancaya çevirterek yayınladı.

Türkçe aslını derleyip yayına hazırlayan Yüksel Pazarkaya, kitabı aynı zamanda Almancaya çevirdi.

Kitapta Melih Cevdet Anday, Asaf Halet Çelebi, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Bedri Rahmi Eyuboğlu, Rıfat Ilgaz, Orhan Veli Kanık, Cahit Külebi, Nâzım Hikmet, Behçet Necatigil, Oktay Rıfat, Yüksel Pazarkaya, Ziya Osman Saba, Tahsin Saraç, Ülkü Tamer, Oğuz Tansel, Cahit Sıtkı Tarancı, Kemal Yerdelen ve Nihat Ziyalan'dan yüz kadar şiir (bu arada Orhan Veli ile Pazarkaya'dan üç Nasreddin Hoca uyarlaması); Fakir Baykurt, Meral Çelen, Sadık Fehmioğlu, Afet Ilgaz, Ümit Kaftancıoğlu, Samim Kocagöz, Mehmet Seyda, Oğuz Tansel'den birer ve Aziz Nesin'den iki olmak üzere toplam on öykü; ayrıca Aziz

Nesin, Orhan Asena ve Yüksel Pazarkaya'dan birer oyun yer almaktadır. Bölüm başlarında Atatürk'ten seçme sözler motto olarak bulunuyor.

Tanınmış ressam Orhan Peker kitabı özel olarak resimlendirdi; Peker'in resimleri Almanca baskıyı da süslüyor ve kitaptaki metinlere katkıda bulunuyor.

● Bulgaristan'da «Bulgar Yazarlar Birliği»nin denetimi altında büyük Türk şairi Nâzım Hikmet'le ünlü romancı Orhan Kemal'in sesleri plak halinde yeniden yayınlandı.

Otuz üç devirlik olarak hazırlanan plağın bir yüzünde Nâzım Hikmet'in kendi sesiyle çeşitli zamanlarda banda okuduğu «Varna», «Kerem Gibi», «Türk Köylüsü», «Ben Bir Ceviz Ağacıyım Gülhane Parkında» ve «Barış Şarkısı» adlı şiirleri yer almaktadır.

Şömizinde iki sanatçının Türkiye'de bilinmeyen fotoğraflarının yer aldığı plağın arka yüzünde ise Romancı Orhan Kemal, kendi sesiyle Şair Nâzım Hikmet'le 1940 yılında Bursa mapusanesinde ilk kez karşılaşmasını hikâye etmektedir.

● Sovyetler Birliği'nde yayınlanan «Asya Edebiyatlarında Gerçekçilik» adlı geniş bir inceleme eserinde Türk yazarlarının eserleri de ele alındı.

Kalina Belova'nın «Türk romancılığı ve hikâyeciliğinde gerçekçilik» i konu alan yazısında Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Bekir Yıldız, Yusuf Ziya Bahadanlı, Necati Cumalı, Erdal Öz ve Ömer Faruk Toprak'ın eserleri inceleniyor. Tevfik Melikov'un «Türk şiirinde gerçekçilik» incelemesinde ise şiirimizin son dönemi üzerinde duruluyor.

● Bir süredenberi DAAD (Deustcher Akademlscher Austauschdienst) bursuyla Berlin'de bulunan tanınmış öykücülerimizden Füruzan için Berlin'in Kreuzberg semtindeki Bethanien Künstlerhaus Stüdyo II'de bir edebiyat gecesi düzenlendi. Bu gecede İngeborg Drewitz, Füruzan'ın Almancaya çevrilen öykülerini okudu. Füruzan da kendi sanatı üzerine konuştu ve orada bulunan Türklerle söyleşide bulundu. Alman edebiyat çevrelerinde ilgiyle karşılanan bu edebiyat gecesi için Türkçe ve Almanca olarak bastırılan afişlerde Füruzan'ın «Sanatın ileri, adaletli ve daha iyi bir dünya için araç olması gerektiğine inananlarla yazdıkları üstüne konuşacağı» belirtiliyordu.

Alman basını da Füruzan'a oldukça geniş bir yer verdi. Alman kadın yazar ve gazeteci Hedwig Rohde, Füruzan'la

yaptığı görüşmeyi ve izlenimlerini, Berlin'de çıkan 15 Ocak 1976 tarihli «Der Tagesspiegel» adlı gazetede yayınladı.»

● Barbro ve Güneş Karabuda'nın Yaşar Kemaliin hikâyelerinden uyarladıkları «Bebek » ve «Beyaz Pantolon» filmleriyle yazarın yaşamını canlandıran «Sen Babamı Bilemezsin» adlı dokümanter, yeniden İsveç Televizyonunda gösterildi.

● 24 Ocak 1976 Cumartesi günü, New York ve çevresine yayın yapan «Kanal 68» TV istasyonu, 10 dakikalık bir «Orhan Veli Programı» sunmuştur. Programda Talât Sait Halman Orhan Veli'nin sanat kişiliğini ve Türk şiirine getirdiği yenilikleri anlatmış, Orhan Veli'nin birçok şiirlerini okumuştur. Halman'ın programda okuduğu Orhan Veli çevirileri, 1971 de, New York'ta yayınlanmış olan I am Listening to İstanbul: Selected Poems of Orhan Veli Kanık (İstanbul'u Dinliyorum: Orhan Veli Kanık'tan Seçme Şiirler) adlı ingilizce kitapta çıkmıştı.

● Talât Sait Halman'ın «The Humanist Poetry of Yunus Emre» (Yunus Emre'nin Hümanist Şiirleri) adıyla 1972'de yayınladığı İngilizce kitap, Ordu diline çevrilerek Pakistan'da yayınlanmıştır. Kitapta, Halman'ın Yunus Emre'de hümanizma konusundaki uzun araştırmasıyla Yunus'tan kırk kadar şiirin çevirileri yer almaktadır. Halman'ın İngilizce kitabını R.C.D. Bölgesel Kalkınma için işbirliği teşkilâtının Türkiye'deki Kültür Enstitüsü yayınlamıştı. Orduca çeviri aynı kuruluşun Pakistan bölümü tarafından çıkarılmıştır. İran bölümü, «Yunus Emre'nin Hümanist Şiirleri» kitabının Farsçasını yayınlayacaktır.

● «Bugünkü Asya ve Afrika» dergisi, Aralık 1975 sayısında «Edebiyatta Doğu Kadını» başlığıyla hikâyeci Leyla Erbil'i tanıttı ve yazarın «Çekmece» adlı hikâyesinin Rusça çevirisini yayınladı. Hikâyeyi Rusçaya Sovyet Türkoloğları S. Uturgairi ve K. Sverçkaya çevirdi. Bilindiği gibi aynı dergi geçen yıl Erbil'in «Gecede » kitabı üzerine Sevtlana Uturgauri'nin bir çalışmasını yayınlamıştı.

Şubat

● Polonya'da Yurupa yayınevince, «Török Elbeszenok» «(Türk hikâyeleri) adlı bir antoloji yayınlandı. Kitapta, Cumhuriyetten günümüze, yirmiyedi Türk hikâyecisinin yapıtları yer alıyor. Halide Edip ve Ömer Seyfettin'den Sabahattin

Ali ve Sait Faik'e, bu arada günümüz hikâyecilerine de yer veren antoloji ilgiyle karşılandı.

● Üsküp'te on yıldan beri yayınlanan ve Türk edebiyatını tanıtma amacı güden «Sesler» dergisi 100. sayıya ulaştı. Türk edebiyatı için özel sayılar da düzenleyen «Sesler»in bu son sayısında İLHAN BERK ile SENNUR SEZER'in şiirlerine yer verildi. Öte yandan, yine Yugoslavya'da, Priştine'de çıkan «Tan» gazetesi de AZİZ NESİN'in «Böyle Gelmiş Böyle Gitmez» adlı eserinden bir parça ile BEDRİ RAHMİ DAĞLARCA ve CENGİZ BEKTAŞ'ın şiirlerini yayınladı.

● Rıfat Ilgaz'ın «Hababam Sınıfı» adlı kitabı Macaristan'ın Artisyus firması tarafından Macarcaya çevirtildi ve on iki bin adet bastırıldı.

● Türkiye Yazarlar Sendikası üyesi işçi yazar Fethi Savaşçı'nın hikâyeleri, Bulgarcadan sonra, İngilizceye de çevrilmiştir.

Fethi Savaşçı'nın geçen yıl çıkan «Taş Ocağında» adlı hikâye kitabı üzerine, Amerika'da yayınlanan «Books Abroad» dergisine bir inceleme yazan Talat Sait Halman, Savaşçı'yı «Türklerin ilk işçi yazarı» olarak tanıtmaktadır.

Halman, Savaşçı'nın hikâyelerini de ingilizceye çevirmiş; Türk kırsal kesimiyle, kent yaşamının çeşitli bölümleri içinde yetişen Fethi Savaşçı'nın Almanya'da fabrika işçiliği yapması üstünde de ayrıca durmuştur.

● Romanya'da yayınlanan haftalık gençlik dergisi «TRİBUNA» Türk şiirine ayırdığı özel bir sayfada Kemal Özer'den beş, Fethi Savaşçı'dan, iki, Sait Faik, Ülkü Tamer ve Nihat Behram'dan birer şiir yayınladı. Sait Faik'in şiiri dışındakileri daha önce Türkiye'ye ilk kez gelen ve Bülent Ecevit'in Sanat Dergisi'ndeki Brankuş'la ilgili yazısını da Romenceye çevirmiş olan Valeriu Veliman çevirdi.

Mart

● Asya Afrika Yazarlar Birliği Yürütme Kurulu bu ay içinde Irak'ın başkenti Bağdat'ta toplanmıştır. Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Başkanı Aziz Nesin Bağdat Toplantısına katılmış ve bir konuşma yapmıştır.

● Üç yıldan beri Yugoslavya'nın Priştine şehrinde yayınlanan «Çevrem» dergisinin son sayısında Türk yazarlarına geniş bir yer ayrılmıştır.

Dergide yer alan yazarlar şunlardır: Pertev Naili Boratav (Türk Edebiyatı Üzerine Öndeyiş), Rauf Mutluay (Metin Eloğlu üzerine bir yazısı), Halit Aksu (Ömer Faruk Toprak'ın şiiri), Ö. Faruk Toprak, Tahsin Saraç, Nevzat Üstün ve Metin Eloğlu'nun şiirleri, Adnan Özyalçıner'in «Yağma» adlı hikâyesi.

● Nazım Hikmet'in «Bir Ölü Evi» adlı oyunu Kuzey Yunanistan Devlet Tiyatrosu Yeni Sahnesinde oynanmaktadır. Nazım Hikmet'in Yunanistan'da sahnelenen bu ilk oyununu Stelios Mayapulos çevirdi ve oyun Papadakis'in ortak yönetimiyle sahnelendi.

● Nazım Hikmet'in şiirlerinden derlenmiş, «Postacı'nın Şarkısı» adlı oyun özellikle sahneye koyuş biçimiyle, Fransa'da ilgi uyandırdı. «Theatre Desdeux portes» (İki kapılı Tiyatro) da oynanan ve Organon grubu tarafından sahnelenen oyun üzerine Fransız radyosunda bir tartışma yayınlandı. Radyo, Organon Grubu sanatçılarıyla yapılan konuşmayı yansıtırken, Nazım Hikmet'in şiirleri okundu, ve grubun plak haline getirdiği şiirlerin öyküleri anlatıldı. Sanat eleştirmenleri oyunun epik ve lirik özelliklerini övüyor, yalnız, tiyatro sanatı açısından sahnede çok az insan görünmesini «fazla ileri atılmış bir adım olarak» nitelendiriyor. «Postacı'nın Şarkısı» oyununun plağı da satışa çıkarıldı.

● Sofya'da yayınlanan aylık «Bülten» dergisi, ÖMER FARUK TOPRAK'ın «Fal» adlı hikâyesini Yordanka Stefanova çevirisiyle yayımladı. Toprak'ın «Tuz ve Ekmek» adlı romanı ise, Agiemin Baubek tarafından Romenceye çevriliyor.

Nisan

Nisan ayında Amerika'da yayınlanan «The Contemporary World Poets» (Çağdaş Dünya Şairleri) adlı antolojide Fazıl Hüsnü Dağlarca'dan 8 şiire yer verilmiştir. Şiirlerin hepsini İngilizce'ye Talât Sait Halman çevirmiştir.

● UNESCO'nun Türkçe de içinde olmak üzere on altı dilde yayınlanan dergisi «Courrier», Nisan sayısını «Mizahın çağdaş yaşamdaki yeri» konusuna ayırdı.

Kapağında da bir Nasreddin Hoca desenine yer veren dergi, önsözünde mizahın sınırları aşabilme özelliğinin bir kanıtı olarak Nasreddin Hoca'yı gösteriyor ve 34 sayfasından 8'ini Yugoslav yazarı İvan Sop'un «Nasreddin Hoca'nın binbir marifeti Müslüman mizahının efsanevî kahramanı» başlık-

lı, Hoca'nın çeşitli ülkelerde hangi adlarla tanındığını ortaya koyan yazısına ayırıyor. Dergide ayrıca Hoca'nın fıkraları ve bunlar için yapılan desenlerle karikatürler bulunuyor.

● Sovyet Türkoloğu Kalina Belova, «Asya Edebiyatlarında Gerçekçilik» adlı bir kitap yayınladı. Moskova'da basılan bu kitap geniş bir önsöz ile örneklerden oluşuyor.

Türk Edebiyatı'nı ilgilendiren ayrı bölümün yer aldığı kitapta «Gerçekçi Türk düz yazısında bazı yeni konular ve kahramanlar»ın incelendiği yazıda, özellikle genç ve orta kuşağın 1972'ye kadar çıkmış yazıları, eserleri ele alınıyor. Gerçekçi Türk edebiyatına ayrılan bu bölümde, Yaşar Kemal, Orhan Kemal ve Kemal Tahir'in sanatlarına değinildikten sonra sırasıyla şu yazarlar inceleniyor: Bekir Yıldız, Dursun Akçam, Tarık Dursun K. Yılmaz Güney, Yusuf Ziya Bahadınlı, Macit Cevat ve Adnan Özyalçıner. Örnekler bölümünde de Tarık Dursun K.'nın «Denizin Kanı» , Yusuf Ziya Bahadınlı'nın «Güllüceyi Sel Aldı» romanlarından parçalar ve Adnan Özyalçıner'in «Grev Bildirisi» hikâyesi yer alıyor.

Kitapta gençlik olayları ile baskılardan da edebiyatımıza yansıyan yönleriyle genişçe söz ediliyor.

Mayıs

Çevirmen Ahmen Cemal, Avusturya Edebiyat Kurumu Başkanı Dr. Wolfgang Kraus'un daveti üzerine, 1 Mayıs 1976 günü Viyana'ya giderek bir ay kaldı. 26 Mayıs günü Avusturya Edebiyat Kurumu'nda «Türkçe'de Avusturya Edebiyatı ve Türkiye'de çeviri edebiyatının sorunları» konulu bir konferans veren Ahmet Cemal, konuşmasında ülkemizde çevirinin ve çevirmenin sorunlarıyla, Türkiye Yazarlar Sendikası'nın plânladığı çalışmalara ilişkin ayrıntılı açıklamalarda bulundu. Çevirmen, Avusturya'da kaldığı süre içersinde Avusturyalı yazar ve çevirmenlerle tanıştı, yayınevlerinin çeviri edebiyatını ele alış biçimlerine ilişkin incelemelerde bulundu.

● 18-21 Mayıs arasında New York'ta bir edebiyat ve kültür semineri düzenlenmişti. Amerikan PEN derneğiyle Princeton üniversitesi tarafından. Konu «Edebiyatta Yakın-Doğu toplumu» idi. Yakın Doğu ülkeleri arasında Türkiye'den çağrılan yazar ve şairlerden dördü hazır bulundu bu toplantıda. Bunlardan ikisi konuk yazar olarak yol ve ikâmet harcamaları ödenerek gitmişlerdi: Yaşar Kemal ile Ülkü Tamer. Öteki ikisi: Cengiz Bektaş ve Tarık Buğra kendi olanaklarıyla katıl-

mıştılar. Toplantıya Amerikalı tanınmış romancı ve Pen Dünya örgütü eski başkanlarından Arthur Miller başkanlık ediyordu.

Konuşmalarında Yaşar Kemal edebiyatın halkın hizmetinde olması gerekliğini savunurken Tarık Buğra da «Sanat sanat içindir» kuralının her yerde küçümsenmesi yüzünden yeni bir tarif bulmak gerektiğini savundu. Ülkü Tamer ile Murat Nemet Nejat Türkçe ve İngilizce şiirler okudular. Prof. Fahir İz ile İlhan Başgöz'ün konuşmaları iyi bir etki bıraktı ve Türk heyeti böylece ağırlığını ortaya koymuş oldu.

● Ünlü şairimiz Fazıl Hüsnü Dağlarca, yapılan bir çağrıya uyarak Almanya'ya gitmiş ve 25 Haziran günü Batı Berlinde Lesungesine Künstlerhaus Bethavien kültür kurulunun şerefine düzenlediği bir toplantıda Türk işçilerinden kalabalık bir dinleyici topluluğuna şiirlerini okumuştur. 26 Haziran günü de Türk ve Almanlardan oluşan bir toplantıda da Dağlarca şiirlerini türkçe okumuş, bir şiiri dergimizde yayınlanmış olan Gisela Kraft şiirlerin Almanca çevirilerini okumuştur. Dağlarca'nın şiirleri bu Kurumca yakın bir tarihte kitap halinde yayınlanacaktır.

ERDAL ÖZ'ÜN YAZISI

«Birkaç gün önce, Baku'da Sabiha Sertel'in mezarını gidip gördüm. Az önce de Nâzım Hikmet'in mezarındaydım. Mezarında olsun ona bir demet kırmızı karanfil sunabildiğim için çok mutluyum. Benim o yaralı, ulu ozanımı barındıran, bu ülkede, şimdi de, bu salonda, yaşayan bir başka büyük Türk yazarı için, onun altmışıncı yaş gününde düzenlenmiş bir kutlama törenine tanık oluyorum. Çok heyecanlıyım. Bağışlayın. Çünkü ilk kez Nâzım Hikmet'in bu kadar yakınında oldum. İlk kez Aziz Nesin için konuşuyorum. Ve bunları, devrim yapmış bir büyük ülkenin başkentinde yapıyorum. Nâzım Hikmet, Aziz Nesin ve devrim. Bu üç adın, bu üç büyük kavramın bir araya gelmiş olması, inanın bir raslantı değildir.»

Sovyetler Birliğinin başkenti Moskova'da, Şarkiyat Enstitüsünün konferans salonunda, 20 Aralık 1976 günü, Aziz Nesin'in altmışıncı yaş günü dolayısiyle düzenlenen törende yaptığım konuşmama böyle başlamıştım. Benden önce üç Aziz Nesin uzmanı konuşmuştu, Aziz Nesin'in değişik niteliklerine değinmişlerdi. Onlar Rusça konuşmuştu. Bense kendi dilimle konuşuyordum. Konuşmam Rusçaya çevrilmiyordu. Çünkü Türkçeyi bilenlerin önündeydim. Salon doluydu. Ko-

nuşma sırası bana gelince, salonun arka sıralarındakiler, sessizce, öndeki boş yerlere gelip oturdular. Türkologlarla, Türkoloji öğrencileriyle, Türkçemizi bilenlerle dolu bu yabancı ülkenin bu yabancı salonunda, bunca yabancının karşısında, kendi öz dilimle konuşuyordum; kendi öz dilimin büyük bir ustası hakkında konuşuyordum. Yine de, anlaşılmamak kaygısıyla olacak, ağır ağır konuşuyor, sözcükleri tek tek söylüyordum. Çıt yoktu salonda.

O geceyi Leningrad Moskova treninde geçirmiştik. Moskova garına sabaha karşı girmiştik. Soğuk, sıfırın altında eksi otuz dolaylarındaydı.

Aziz Nesin'in altmışıncı yaş günü dolayısiyle Moskava'da, Şarkiyat Enstitüsü salonunda bir kutlama töreni düzenlemişler. O gün benim orada olacağımı daha önceden bildikleri için, konuşmacılar arasında benim de adımı duyurmuşlar.

Dinleyicilerle dolu salona girdiğimde tedirgindim. Çünkü hiç bir ön çalışma yapamamıştım. Vakit yoktu.

Toplantının açış konuşmasını Bayan Svetlan yaptı. Daha sonra, bu toplantı için o sabah Leningraddan gelmiş olan Bayan Nathalie Yakovleva kürsüye geldi. «Aziz Nesin'in yaşamı ve yapıtları» konusundaki bu konuşma, sanırım Aziz Nesin'in bile kolay kolay anımsamayacağı ilginç ayrıntılarla, şaşırtıcı bilgilerle doluydu. Nâzım Hikmet'in yakın arkadaşı ve onun şiirlerinin titiz derleyicisi sayın Ekber Babayef, kulağımın dibinde, fısıltıyla, konuşmaları bana Türkçeleştiriyordu. Bay Haybullah Kamilef de «Aziz Nesin'in oyunları ve dramaturjisi» konulu bir konuşma yaptı. Sanırım günün en uzun konuşması da bu oldu. Daha sonra bayan Nathalie Ayzenştayn konuştu. Onun getirdiği konu çok daha ilginçti: «Aziz Nesin ve hümanizma.»

Yapacakları konuşmalar üzerinde bunca çalışmış olan bu konuşmacılardan sonra, sıra benimdi. Hazırlıksız oluşum, tedirginliğimi arttırıyordu. Ama benim bir başka üstünlüğüm vardı; Aziz Nesin'in ülkesinden geliyordum. Onun yaşattığı kişilerin, onun ustaca çizdiği çelişkilerin ülkesinden geliyordum. Bayıldığım bir yazardı. Onu kendi öz dilinden okumuş tanıyordum. Bu özellikleri, bu üstünlükleri iyi kullanabilirsem, dinleyenlerle aramda sımsıcak bir kandolaşımı sağlayabilirdim.

Ve kürsüye çıktım. İnandığım yazarımı, inandığım doğrultuda, eksiksiz anlatmaya çalıştım. Yarım saati aşkın konuşmam bittiğinde ummadığım şeyler oldu. Dinleyiciler, altmışıncı yaş gününde, benim kişiliğimde, büyük Türk yazarı

Aziz Nesin'i ayakta alkışlıyorlardı. Kürsünün çevresini bir anda sarıverdiler. Sarılanlar, öpenler, benimle daha yakından konuşmak isteyenlerle sarılmıştım.

Orta yaşlı incecik bir hanımın ellerime sarılışını unutamıyorum. Açık, güzel bir Türkçeyle, elimi uzatmamı söyledi. Şaşkınlıkla uzattım elimi.

«Yanımda daha değerli bir şeyim olmadığı için ancak bunu verebiliyorum. Konuşmanızla Aziz Nesin'i sanki buraya getirdiniz. Lütfen alın kabul edin bu küçük armağanımı» dedi.

Çok heyecanlıydı. Parmağından çekip çıkardığı Ural Taşıyla süslü bir yüzüğü parmağıma geçirmeye çalıştığını gördüm.

Ona da, oradaki sevgi dolu dost insanlara da söyleyecek yeni sözler bulmakta çok güçlük çektim.

«Günlerden 20 Aralık 1976'ydı. Moskova'da. Aziz Nesin'in altmışıncı yaş gününü kutlama toplantısında.

(Cumhuriyet 27 Mayıs)

● Oslo'da yayınlanan Basar dergisinde «Yeni Türk Öykücülüğü»ne de yer verildi. Bernt Brendemoen. Fakir Baykurt (Sınırdaki Ölü), Füruzan (İskele Parklarında) ve Aziz Nesin'den (Altı Kişiye Bir Kadın) birer öykü çevirdi, ayrıca bir de inceleme yazdı.

Haziran

AMERİKA'DA TÜRK EDEBİYATI

Ahmet **SEYREK**
New York'tan yazıyor.

Amerika'da 18-21 Mayıs arasında önemli bir edebiyat toplantısı yer aldı. Princeton Üniversitesi ile Amerikan P.E.N. kulübünün ortaklaşa düzenledikleri toplantının özelliği Ortadoğu ülkelerinin en tanınmış sanatçıları ile, Amerikan yazarlarını ve Amerika'da bu bölgenin sanat ve edebiyatını okutan bilim adamlarını bir araya getirmesi idi. Yaşar Kemal, Ülkü Tamer, Tarık Buğra, Şeyfettin Başçıllar, Cengiz Bektaş, Murat Nemet Nejat Türkiye'den katılan sanatçılardı. Amerika'daki Türk kültürünü okutan profesörlerden Talat Halman, konferansın düzenleyicisi Tunç Yalman, Kathleen Burrill, İlhan

Başgöz, Kemal Karpat, Fahir İz de konuşmacı olarak konferansa katıldılar. Arap dünyasının en tanınmış şair ve hikâyecilerinden Abdul Vahhab El Bayati (Irak), Adonis (Suriye), Yusuf İdris (Mısır), Halim Bereket (Lübnan), Yehia Hakkı Mısır) konferansa gelmişti. İran'dan Ahmet Şamlı, Mesut Ferzan, aslı Azeri olan ve Amerika'da sürgünde bulunan Rıza Barehani vardı. İsrail'den Haim Guri ve Aharon Megged vardı. Üç gün süren ve sanatçıların kendi dillerinden eserlerini de okudukları ve çeşitli konularda bildirilerin sunulduğu bu toplantıda ilginç tartışmalar ve olaylar oldu.

İlk gün Talat Halman'ın hoş geldin konuşmasını ARTHUR Miller'in açış konuşması izledi. Miller genel sözler etti. Ancak Amerikan yazarlarında ortak bir karamsarlığı da belirtmekten geri kalmadı. «Şiir toplumda bir şeyi değiştirmiyor» dedi. Buna en uygun cevap Yusuf İdris'ten geldi. Ömrünun önemli bir kısmını hapiste geçiren bu doktor yazar, «Söz sanatını etkisiz görmenize şaşıyorum. Öyle olsaydı sizin eserinizi evimde buldukları için beni hapsederler miydi? Sizin sözlerinizi okuyorum, diye bana işkence edilir mi idi? Beni sizin sözleriniz değiştirdi» dedi. Aynı gün yemekte Amerikalı yazar Kurt Vonnegut kısa ama çok candan bir konuşma yaptı. «Sizlere imreniyorum» dedi «Toplumunuz sizi ciddiye alıyor. Okunuyorsunuz. Seviliyor yahut nefret ediliyorsunuz. Bizi Amerika'da o kadar ciddiye almıyorlar ki hapse bile koymuyorlar. Söylediklerimizi yirmi sene sonra dinleyen çıkarsa ne mutlu. Biz de ancak kendi kendimizi okuyarak yavaş yavaş zehirleniyoruz.»

O gün Yaşar Kemal «Binboğalar Efsanesi»ni kısaca özetledi» Anadolu'nun edebiyat geleneğinin özelliklerini belirten bir konuşmasının İngilizcesi de, Hacettepe Üniversitesi profesörlerinden Ahmet Evin tarafından okundu. Bu konuşmada Yaşar, Ferhat ve Şirin hikâyesindeki sevgi ve halka faydalı olmak temlerini kendi hikâyelerindeki efsanelere bağlayan bir yorum yaptı. Fakat asıl bombayı öğleden sonra patlattı. «Kapitalist sistem, sistemlerin en kötüsüdür. Çünkü yalnız insanı değil, doğayı da sömürüyor» dedi ve ekledi «Öyle olmasaydı Vietnam'da bir avuç pirinç uman halka Amerikan gökten bomba yağdırır mıydı?» Yaşar Kemal'in bu sert çıkışı bilhassa Amerikalı dinleyiciler tarafından hoş karşılandı. Öğleden evvel ve sonra okunan hikâye ve şiirlerle toplantı sona erdi. Türkiye'den Ülkü Tamer bir şiirin Türkçesini, Nemet Nejat İngilizcesini okudu. Tarık Buğra kısa konuşmasında dünyanın küçülmesi ile dışardan gelen tehlikenin de arttığını, hedefi barış ve

dostluk olan edebiyatın kavga sözcülüğü yapmasını anlıyamadığını söyledi. Sanatçının gayesinin kendi kendini tanıma ve geçme olduğunu ileri sürdü.

Toplantının ikinci gününde, sabahleyin Profesör Fahir İz, Türk Edebiyatının Batı ile ilgileri üzerinde duran kısa bir konuşma yaptı. Asıl hareketli toplantı öğleden sonra oldu. İlk konuşmacı İlhan Başgöz'dü. Halk edebiyatı ile, toplumsal değişim arasındaki ilgiyi araştıran Başgöz, iki konuyu tezine destek olarak kullandı. Biri âşık edebiyatımızda yeni gelişmeler, öteki Ortadoğu'da siyasi fıkralar ve hikâyeler. Ona göre bu iki konu sadece sosyal değişimi yansıtmakla kalmıyor, onu etkiliyordu, değişimi hızlandıran bir öğe oluyordu. Konuşma günün bütün tartışmalarının merkezi halini aldı. Tebliğleri takip eden açıklamalar hep bu konu üzerinde yapıldı. Panel adına bütün soruları Başgöz cevaplandırdı. Konunun uyandırdığı büyük ilgi kuliste de devam etti. Yaşar Kemal, Kemal Karpat'ı bir köşeye sıkıştırmış, sıtma görmemiş sesi ile bağırıyordu. «Dönüşte Demirel'e söyleyeceğim, adamı folklor kongresinden çıkaracaklarına, İlhan Başgöz'ün heykelini diktirsin. Hiç kimse Türkiye'de basın hürriyetinin varlığını Başgöz'ün konuşması kadar burada müdafaa etmemiştir.» Yaşar Kemal'in bu çıkışına sebep, konuşmasında Başgöz'ün, «İran ve Mısır'da siyasi fıkraların dili daha sert, tenkitleri daha acı.. Türkiye'de basının özgürlüğü sebebiyle, aydınlar siyasi protestolarını başka yollarla da ifade edebiliyorlar. Bu yüzden siyasi fıkralar Türkiye'de ekonomik güçlüklere ve bir Cumhurbaşkanının kişiliğine yönelik. Öteki memleketler kadar sert ve acı değil» gibi bir yorumda bulunması idi.

Bu tartışmanın en renkli ve tatlı tarafını kongre başkanı Talat Halman hazırladı. Konuşmaların bir yerinde «Profesör Başgöz'ün sözünü ettiği âşıkların eserlerini Yaşar Kemal iyi bilir. Rica ediyoruz bize bir Türkü okusun.» Yaşar nazlanmadı. Bir de baktık işlenmemiş fakat tatlı sesi ile tutturdu:

Bir Allahı tanıyorum
Ayrı gayrı bu din nedir? dost, dost, dost
Senlik benliği nidelim
Bu kavga döğüş kin nedir, dost dost dost.

Daha Yaşar ağzını açar açmaz yanında oturan Ülkü Tamer, Cengiz Bektaş, Seyfettin Başçıllar katılıverdiler. Hâlâ mikrofonun başında duran Başgöz de kendini tutamadı, o da katıldı. Salon bir anda Türkiye'den esen bu dostluk mesajı ile doluverdi. Sözler İngilizceye tercüme edilince bir alkıştır koptu. Kuru bilim kongrelerinde heyecan dalgalarına tanık olma-

yan Amerikalılar, eli sopalı bildikleri Türklerden ve bir Müslüman âşıktan gelen bir barış ve dostluk bildirisini uzun uzun alkışladılar.

O gün bizi ilgilendiren 2'inci konuşmayı Columbia Üniversitesi profesörlerinden Kathleen Burrill yaptı. Bu hanım profesör Amerika'daki ««Türk imajı'nı inceledi. Basın'da, televizyonda, edebiyatta Türklerin ne kadar yanlış tek yanlı ve kötü tanıtıldığını örneklerle açıkladı ve Yaşar Kemal'le yapılan bir mülâkatı okudu. Söylenenler Yaşar'a tercüme edilince Yaşar yerinden Türkçe bağırmaya başladı: «Bu herif benim söylediklerimin tam tersini yazmış. Bir daha hiçbir Amerikalı gazeteciye mülâkat vermiyeceğim.» Konuşma biter bitmez de Yaşar yerinden fırladı, profesör Burril'i kapının dışında yakaladı ve başladı şapur şupur öpmeye. Bu sıcak ilgi pek sevindirmişti onu.

O gün yemekten sonra sanatçıların hikâye ve şiirleri, hem kendi dillerinden, hem tercümelerinden okundu. Cengiz Bektaş, Ülkü Tamer, Seyfettin Başçıllar, Tarık Buğra, Yaşar Kemal, kendi eserlerini sundular. Yaşar Kemal bu kongrenin en renkli kişisi idi. Nereye girse orada hemen çevresi ile kaynaşırdı, bir sevgi ve hayranlık havası yaratıyordu. Hikâyesine başlamadan dedi ki «Ben istiyorum ki eserlerimi okuyanlar döğüşmesinler, sevişsinler, birbirlerini ve doğayı sömürmesinler. Yetmiş iki millete ve dine bir göz ile baksınlar.. Konuşma uzundu ve Yaşar nokta koymadan söylemişti. Bu yüzden çevirici Ahmet Evin tamamını aklında tutamamıştı. Bu kasıtsız tercüme eksikliği ona söylenmiş olmalı ki biraz sonra Yaşar, İlhan Başgöz'ü yemek masasından yakalamış, mikrofona sürüklerken gördük. Mikrofonda Yaşar bağır bağır bağırıyordu «Bak koca İlhan, söylediklerimin bir virgülünü atlarsan bundan sonra sana İstanbul'a ayak bastırmam.» Her cümleden sonra Yaşar sustu, söyledikleri tercüme edildi. Bitince salon alkıştan çınladı.

Toplantısının son gününde Profesör Kemal Karpat'ın Türk Edebiyatında toplumsal tem'in gelişmesi adlı konuşması vardı. Profesör Karpat tanzimattan bu yana, edebiyatımızda sosyal tem'in gelişmesini etraflıca inceleyen konuşmasını özetlerken ilginç bir şey oldu. Karpat tam Yaşar Kemal'den söz ediyordu. Cümlesine «Yaşar Kemal came» — Yaşar Kemal geldi — diye başladı devam edecekken konferans salonunun ön kapısı açıldı, Yaşar Kemal içeri girdi. Girmesi ile beraber bir alkış koptu. Zavallı Yaşar şaşırdı. Karpat dondu kaldı, alkışı kahkahalar takip etti. Ve Karpat, devam etti «Yaşar Kemal geldi ve görüyorsunuz ne oldu» diye sözünü sürdürdü.

O akşam Princeton Üniversitesi'nin öğrencileri çoğu Türk tabii, Yaşarı dinlemek istemişler, bir toplantı hazırlamışlar, Yaşar orada sanat, toplum gelişmesi ve tarih üzerine açıklamalar yaptı. İçkili mi idi, heyecanlı mı idi bilinmez. Dinleyenler, nasıl olup da, Türkçenin şiir dilini bu kadar güzel kullanan Yaşar Kemal'in doğru dürüst iki Türkçe cümle söyliyemediğine şaştılar.

Toplantı Türk takımının pek başarılı bir deneyi oldu. Halman toplantıyı görülmemiş bir düzenle yürüttü. Türk konuşmacılar ve sanatçıları iyi hazırlanmışlardı. Birlik içinde hareket ettiler. Hele renkli kişiliği ve iri bedeni ile Yaşar Kemal toplantının en sevilen kişisi oldu. Girdiği yere canlılık, dostluk ve sevgi taşıyordu.

Son günün en ilginç olayı, Mobil Gaz Şirketi'nin bir edebiyat ödülü koyma kararını açıklaması oldu, Mısırlı Romancı Yusuf İdris bu karara cevap verdi: «Ben Nobel mükâfatı almaktansa, Mobil mükafatı almak isterim. Çünkü sizin bütçeniz benim devletimin bütçesinden büyük. Ama biz gene de sizi tenkit etmeye devam ederiz. Çünkü, eğer baskımızı üstünüzden eksik edersek siz canavar gibi bizi yutarsınız.» dedi.

Toplantının kapanış konuşmasını yapan Profesör Başgöz'ün son sözleri şöyle idi: Bu tip toplantılarda genellikle biz bilim adamları bir araya gelir, konuşur tartışırdık, konu, motif, çevre, nazariye gibi şeyler üzerinde konuşurduk. Her toplantıdan sonra bir şeyin eksikliğini duyardık. Bunun ne olduğuna bize sanatçı misafirlerimiz öğretti. Onlar bize sevgi, kızgınlık, umut ve umutsuzluklar halinde ifade edilen insan sesini getirdiler. Kendimizi bu yüzden daha mutlu hissediyoruz. Bir daha bize öğrettiler ki gerçekten, Hafız'ın dediği gibi «Bütün insanlar bir vücudun azaları gibidir.. (Beni - âdem âzayı yekdiğerest.)

Toplantı'nın Türk Edebiyatını temsil etmek bakımından elbet eksikleri vardı. Başka değerli sanatçılar da davet edilmeli idi. Ama, buna rağmen bir husus açıkça belli oluyordu. Türkiye, Amerika'da tanınmak istiyorsa Amerika'daki Türk bilim adamları ile Türk sanatçılarını bir araya getirmenin yolunu bulmalı idi. O vakit Hariciyemize ihtiyaç bile duyulmayacaktı. Nitekim, bu toplantıda Türk hariciyesinden kimse yoktu. Ama bütün toplantı Türk takımının büyük bir başarısı oldu. Toplantının düzenleyicisi profesör Halman ne kadar öğülse, bu yaptığı iş için, değer...

(Politika 1-2 Haziran)

● 1 Haziran 1976 günü yapılan genel kurul toplantısında, P.E.N. adlı Amerikan yazarlar birliği, Talât Halman'ı üçüncü defa olarak yönetim kurulu üyeliğine oybirliğiyle seçmiştir. Yönetim Kurulu üyeleri arasında, Edward Albee, Jerzy Kosinski, Arthur Miller, Jonh Upkide ve başkaları da vardır. Yönetim kuruluna ilk defa 1974'te seçilen Halman, Birliğin Yugoslavya'da, İsrail'de ve Paris'te yapılan uluslararası P.E.N. Kongrelerinde başdelegeliğini yapmıştır. Kendisi 1976 Ağustosunda başdelege olacaktır.

Halman, 1800 üyeli Amerikan P.E.N. Birliği yönetim kurulundaki tek yabancı uyruklu yazar ve derneğin 55 yıllık tarihinde bu görevde bulunan ilk ve tek Türk ve müslümandır. Halman, bu yıl Mayısta New York ve Princeton'da yer alan «Orta Doğu edebiyatları kongresi»ni P.E.N. ve Princeton Üniversitesi adına düzenleyip sunmuştu. Kendisi daha önce, uluslararası P.E.N. Kongresinin kabul ettiği «Uluslararası Af yılı» tasarısını hazırlamıştı.

● Aziz Nesin'in «Şimdiki Çocuklar Harika adlı yapıtı Erem Melike Roman tarafından romenceye çevrilerek Albatros yayınları arasında yayınlandı. Aziz Nesin yabancı dillere en çok çevrilmiş Türk yazarı rekorunu kolay kolay başkasına kaptıracak gibi görünmüyor.

● Aziz Nesin, Sovyet Yazarlar Birliği Kurultayı'na çağrılı olarak Moskova'ya gitti.

● Sovyetler Birliği'nde Türkolog Grigori Aleksandrov'un hazırladığı bir «Ortadoğu Hikâyecileri Antolojisi» yayınlandı. Antolojide Vedat Saygel, Muzaffer İzgü, Hasan Hüseyin Korkmazgil, Nevzat Üsttün, Bekir Yıldız ve Hüseyin Ulaş'tan da ikişer öykü yer alıyor.

● Türk yazarı Osman Necmi Gürmen'in Fransızca yazdığı «L'Echarpe d'İris» (Gökkuşağı) adlı roman Gallimard yayınevi tarafından yayınlandı. Roman hakkında Fransız basınında övücü yazılar yer alıyor. Le Nouvelles Litteraires dergisinde şöyle deniyor: Necmi Gürmen, iki kültür arasında bulunduğunu biliyor. Durumun çelişkilerinin de farkında. Üstelik mizah duygusunu elden bırakmıyor. Gürmen, Doğu Anadolulu bir aşiret çocuğu. İş hayatına atılmış. Bodrum'da otelcilik yapıyor. Ama aynı zamanda Saint-Jacques sokağında yaşamış bir Parisli aydın. Dilimizi, Fransız Mürebbiyesinden, küçük yaşta öğrenmiş. Yazar, uzun zamandır şiirler, nesir parçaları yazdığını, notlar aldığını söylüyor.

«Le Nouvel Observateur» dergisinde Gürmen'in romanı konusunda yayınlanan tanıtma yazısında özet olarak şöyle deniyor: «Yazarın imge gücü insanı şaşırtıyor. Fransa'da yaşamış ve Türkiye'ye dönmüş kişilerin yaşamı mizah duygusuyla ve başarılı bir biçimde dile getiriliyor.

(Gürmen'in eseri hakkında ayrıca Le Monde gazetesinde de uzun bir tanıtma yazısı çıkmıştır.)

● Tanzimat'tan bu yana İstanbul'un kozmopalit çevrelerinde büyümüş, tatlısu frenkleriyle çokça bir arada bulunmuş, yaşamının büyük bir bölümünü Paris'te geçirmiş ve ülke gerçeklerinden uzak bazı sanatçılar çıkmıştır.

Türk sanatında ve edebiyatında önemli bir yere sahip olduğu halde zorunluluklar nedeniyle ya da bulduğu imkânlardan ötürü yabancı ülkelerde yaşayan yazarları elbette ayrı tutulmalı, Son günlerde Fransa'da yayınladığı bir roman nedeniyle adından söz ettiren Osman Necmi Gürmen'in birincilerden olduğu kuşkusuz.

Yaygın Türk edebiyat çevrelerinde Türk okurunun, hiçbir yapıtını tanımadığı, zaten yapıtlarını Fransızca olarak yazan Osman Güren'i daha çok Türk asıllı bir Fransız olarak saymak gerekir.

Bir Fransız gazetesinde Gürmen'ın «Echarpe d'İris» adlı kitabı için şöyle diyor:

«Türkiye'de doğan Osman Necmi Gürmen öğrenimini Paris'te yapmış tamamiyle bizim kültürümüz etkisi altında kalmıştır. Burada ülkesinde kendine yasaklanan birçok şeyi kolaylıkla elde edebilmiştir. Kısaca anlatmak gerekirse Gürmen'in kitaplarını Fransızca olarak yazması bize bu gerçeği en açık şekliyle yansıtabilir.» (ASA)

(Vatan - 22 Haziran)

● Münevver Andaç'ın çevirisiyle Mayıs ayının 20'sinde satışa çıkarılan Yaşar Kemal'in «İnce Memed II» adlı kitabı, Fransa'da tüm edebiyat eleştirmenlerinin geniş ilgisiyle karşılandı.

Fransa'nın en önemli yayınevlerinden biri olan Gallimard, bir yıl önce, Mayıs 1975'te İnce Memed'in birinci cildini de yayınlamıştı.

«Mehmet le Faucon» (Şahin Memed) adıyla yayınlanan İnce Memed II, Yaşar Kemal'in dünya edebiyatında daha da önemli bir yer kazanmasını sağlayacak yeni bir adım oldu.

Fransa'nın en önemli gazete ve dergilerinde çıkan olumlu yazılarının yanı sıra, Gallimard Yayınevi, Yaşar Kemal'in kişiliğini ve eserlerini tanıtmak amacıyla önümüzdeki günlerde önemli bir kampanyaya girişecek, Bu kampanya aracılığıyla Le Figaro gazetesinin her cumartesi günü çıkan edebiyat ekinde Yaşar Kemal'e geniş bir yer ayrılması sağlanacak. Gallimard Yayınevi, Yaşar Kemal'in bu yeni kitabını daha geniş okuyucu kitlelerine tanıtabilmek için ayrıca ufak boyda afişler de hazırladı. Afişte, «Şerefli Bir Haydudun Serüvenleri» başlığıyla Fransız ressamı Alain Le Foll'un çizdiği bir İnce Memed portresi de bulunuyor.

Fransız eleştirmenlerine göre, bugün yabancı dildeki romanlarda en güçlü akımı İngiliz edebiyatı oluşturmakta, Bu akımın yanı sıra, Alman edebiyatı, — tüm Latin Amerika ülkeleri içinde olmak üzere — İsyanyol akımı ve Fransa'nın doğuşunda bulunan ülkelerde gelişen yeni edebiyat mozayiği de gitgide önem kazanıyor. Bu doğu ülkeleri mozayiği arasında, en güçlü yazarlardan biri Yaşar Kemal.

Edebiyat eleştirmenleri, Yaşar Kemal ve İnce Memed II üzerine özetle şunları yazıyorlar:

«Yaşar Kemal'in eseri gerçek bir romanın tüm niteliklerini taşıyor. Hatta basit tanımlamaların çok daha ilerisinde Yaşar'ın İnce Memed'i. Şahin Memed, Avrupa'da bilmediğimiz, yaşamadığımız koşulların insanı. Ancak, Yaşar Kemal'in eseri her zamankinden fazla bugünün öyküsü. Şahin Memed'i okuyarak bir insanı, bir halkı, bir ülkeyi tanıyacak ve öğreneceksiniz, yalnızca dış kalıplarıyla değil.»

UNESCO'nun yayın organına göre, Yaşar Kemal, «Militan bir halkçılığa ve salt öğreticiliğe kaçmadan köylü sınıfının savaşını dile getiriyor. Bu eserdeki güçlü anlam, bir halkın köklü değişimler isteme yolundaki büyük iradesi.»

UNESCO, Gallimard'ın Mayıs 1975'te bastığı İnce Memed I'i «Dünya edebiyatını temsil eden temel eserler» dizisine de almıştı.

Yaşar Kemal'in kitabından Fransız radyosunda da söz edildi: Geçen yıl Çetin Altan'ın «Büyük Gözaltı»sı ve Yaşar Kemal'in «İnce Memed'inin Fransızcaya çevrildiği, bu yıl da yine Yaşar Kemal'in İnce Memed II'sinin yayınlanmasıyla üç Türk romanının Fransa'da tanındığı belirtiliyor. Radyonun edebiyat eleştirmenine göre, bu üç roman, «Özgürlük için üç çağrı» oluşturuyor...

Kerem TOPUZ Paris

(Milliyet Sanat Dergisi 18 Haziran)

● Romanya'nın Cluj kentinde yayınlanan edebiyat dergisi «Tribuna», yönetmeni ünlü edebiyatçı Dumitru Radu Popescu'nun etkisiyle olacak, öteden beri Türk edebiyatı ile yakından ilgilenen bir kültür organıdır. Derginin 1 Temmuz 1976 sayısı tam bir sayfasını Türk şiirinden çevirmelere ayırmış.

Bu sayfada Valeriu Veliman'ın çevirisiyle Orhan Veli Kanık'tan 15 şiir yer almıştır. Ayrıca Al. Covaci'nin çevirisiyle Yaşar Nabi'den bir ve Ahmet Haşim'den iki şiir de yer alıyor bu sayfada. Aynı sayfada Orhan Veli'nin yaşam ve sanatı hakkında Veliman'ın kısa bir açıklaması da var.

● Temmuz başında, Birleşik Amerika'da, Talât Sait Halman'ın hazırladığı Modern Turkish Drama adlı antoloji yayınlanmıştır. Kitapta, A. Turan Oflazoğlu'nun Deli İbrahim, Necati Cumalı'nın Susuz Yaz, Güngör Dilmen'in Midas'ın Kulakları ve Haldun Taner'in Keşanlı Ali Destanı piyeslerinin İngilizce çevirileri ile Halman'ın «Türk Tiyatrosunun Gelişimi» konulu uzun incelemesi yer almaktadır. Antolojinin genel editörlüğünü yapan Halman, geniş kapsamlı bir bibliografya ile yazar ve çevirmenlerin biografilerini de eklemiştir. Deli İbrahim'i Murat Nemet-Nejat, Midas'ın Kulakları'nı Carolyn Graham ve Susuz Yaz ile Keşanlı Ali Destanı'nı Nüvit Özdoğru İngilizceye çevirmişlerdir. 415 sayfa tutan bu kitabı, Bibliotheca Islamica Yayınevi çıkarmıştır.

İnternational Theatre Annual dergisinin yeni sayısında «Türk Tiyatrosunda Komedi Anlayışı» başlıklı uzun bir araştırma da yayınlayan Talât Halman, yine Amerika'da çıkacak olan ikinci bir «Türk Oyunları Antolojisi» daha hazırlanmaktadır.

Temmuz

● Yüksel Pazarkaya'nın «Aya Uçan Minare» adlı sahne oyunu, Münih ve Viyana'daki «Jugend und Volk» yayınevinin Türkçe ve Almanca olarak iki ciltte çıkardığı, «Ağaca Takılan Uçurtma» antolojisinde yer almıştı. Alman radyolarının isteği üzerine radyo oyunu biçimine sokulan «Aya Uçan Minare», Frankfurt, Stuttgart ve Saarbrücken radyolarının ortak yapımı olarak, 6 Haziran pazar günü ilk kez yayınlanacaktır.

Ayrıca Hür Berlin Radyosu, Yüksel Pazarkaya'nın Almanca'ya çevrilmiş şiirlerinden seçmeleri 12 Temmuz günü dinleyicilerine sunacaktır.

●Romanya'da yayınlanmakta olan Lücefarul sanat gazetesinin Türk şiirine ayrılan köşesinde Behçet Necatigil'in,

Bedri Rahmi Eyüboğlu ve Necati Cumalı'nın birer şiiri yer alıyor. Şiirleri Romenceye çeviren de bir Türk: Erem Melike Roman. Köşede ayrıca Demir Anadolu'nun bir gravürü de yer alıyor.

● Çağdaş Türk Edebiyatı ile ilgili yapıtlar uzun bir süreden beri Bulgaristan'da büyük ilgi görüyor. Şimdiye dek Nazım Hikmet, Sabahattin Ali. Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Aziz Nesin, Melih Cevdet Andaç ve Mahmut Makal gibi birçok tanınmış Türk yazarının kitapları Bulgaristan'da yayınlanmış ve büyük ilgi görmüştür. Geçtiğimiz günler içinde Bulgaristan «Narodna Kultura» Yayınevi Necati Cumalı'nın «Acı Tütün» ve «Susuz Yaz» adlı yapıtlarını «Acı Tütün» başlığıyla bir kitap olarak yayınlamıştır.

● Nazım Hikmet'in Şiirlerinden derlenen «Postacı'nın Şarkısı» adlı tiyatro eserinden sonra, oyunu sahneleyen Organon Grubu tarafından aynı adla plağı da piyasaya çıkarıldı. Plağın büyük ilgi uyandırması yıllar önce Yves Montand'ın içinde Nâzım'ın şiirleri bulunan bir plağının yeniden piyasaya sürülmesine neden oldu. Böylece bir yanda bir tiyatro gurubunun zengin müziği öte yandan Yves Montand'ın sesi Nâzım Hikmet'in şiirlerini bir kez daha Fransızca olarak Fransızlara duyuruluyor.

● Hollanda'nın Rotterdam şehrinin De Doelen salonlarında düzenlenen Dünya Şairleri Haftası büyük ilgi topladı; her akşam 6 şairin dinlendiği gecelerden görüntüler, televizyon programlarında da gösterildi.

İlk gece üçüncü olarak kürsüye çıkan şairimiz Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın programı 20 dakika sürdü ve şiirlerini Hollandalı tercüman Jan de Hartogh Hollandaca olarak okudu. Genellkile şairimizin esprili şiirleri, 700'ün üzerinde olan Hollandalı dinleyiciler tarafından alkışlarla sık sık kesildi.

Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın biyografisini en ince ayrıntısına kadar anlatan spiker, şairimizin 1914 yılında İstanbul'da doğduğunu, 15 yıl Türk ordusunda subay olarak görev aldığını, kendi isteğiyle ordudan ayrıldıktan sonra bir kitapçı dükkânı açtığını ve genellikle iki haftada bir vitrinine yeni şiirlerini astığını, hele bir defasında yeni şiiri birkaç hafta gecikince, bir hayranının dükkâna kızgın bir şekilde girerek kendisine «İki haftadan beri yüzlerce kilometre kat ederek buralara geliyorum, yeni şiirin hâlâ asılmamış.» diye çattığını anlattı. Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın genellikle kısa ve esprili şiirleri çok beğenildi.

Hollanda'da yapılan «Dünya Şairleri Haftası'ndan sonra

gerek basında ve gerekse televizyonda yapılan kritiklerde genellikle Türk şairi Fazıl Hüsnü Dağlarca'dan söz edildi, bu arada «1976 Şiir Kitabı» diye yayınlanan bir kitapta Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Hollanda diline çevrilmiş 20'ye yakın eseri de yayınlanarak satışa çıkarıldı.

Ağustos

● Sovyetler Birliği'nde «Önce Ekmek» adıyla Türk öykücülerinin yer aldığı bir antoloji yayınlandı. Birer öyküleri çevrilen sanatçılar şunlar: Orhan Kemal, Mahmut Özay, Haldun Taner, Mehmet Seyda, Sabahattin Kudret Aksal, Necati Cumalı, Zeyyat Selimoğlu, Oktay Akbal, Kâmuran Şipal, Muzaffer Buyrukçu, Cengiz Yörük, Bilge Karasu, Tarık Dursun K., Bekir Yıldız, Tahsin Yücel, Demirtaş Ceyhun, Adnan Özyalçıner ve Füruzan, Öyküleri Rusçaya Vera Feonova çevirmiş, Türk öykücülüğünü tanıtan bir de yazı yazmış. Antolojinin tirajı yüz bin.

● 3-5 Ağustosta 6-12 kanallarda 8.30 da Tülin Erbaş Türk Edebiyatı ve son çalışmalarıyla ilgili olarak hazırlanan programda konuştu. Bu arada Kasım ayında Türkiye'ye yollanacak olan «Çağlar Memorial Trophy» (for poetry)'yi açıklayarak Behçet Kemal Çağlar'la Bülent Ecevit'ten sözetti.

Bu yaz yayınlanan Spirit of Canada ve Canadian Fiction-da yer alan Tülin Erbaş'ı Kanada basını ön sayfada başlık vererek anlattı.

● Dünya Mukayeseli Edebiyat Kongresi, 12 Ağustos'ta Macaristan'ın başşehri Budapeşte'de toplanmıştır. Türkiye'yi bu kongrede İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Öğretim üyelerinden Prof. Abdülkadir Karahan temsil etmiştir. İlmi Kongre 8 gün sürmüş, çeşitli ülkelerden 1700 edebiyatçı katılmıştır.

Prof. Karahan kongreye; «Mevlâna'nın Türk, İran ve Ürdün Edebiyatında Etkisi» adlı bir bildiri sunmuştur.

● «İnostrannaya Likratura» (Yabancı Edebiyat) dergisi, Sovyetler Birliğinin yazın alanında en önemli aylık yayın organlarından biri. 600.000 trajlı ve büyük boy 18 formalık (288 sayfa) dergi, aynı zamanda öncü bir yayın organı olarak tanınıyor. Dünya edebiyatının çağdaş ve geçmiş yıllara ilişkin yapıtları, kitap olarak yayınlanmadan önce, «İnostrannaya Literatura» da yayınlanıyor genellikle, Derginin her sayısında (kimi zaman bir kaç sayıda verilen) bir roman, öyküler, şiir-

ler, denemeler, eleştiriler ile dünya sanat ve edebiyatına ilişkin haberler yer alıyor. Örneğin, Faulkner'in «Ses ve Öfke»si, bir kaç ay önce, iki sayıya bölünerek yayınlanmıştı.» Inostrannaya Literatura da. Ve her bölüm, dergide dörtte bire yakın bir yer kaplamıştı. «İnostrannaya Literatura»'nın öncü niteliği ve kapsamı konusunda bir fikir verebilir bu örnek.

«Uluslararası Edebiyat» dergisinin devamı olarak 1955 yılından bu yana yayınlanmakta olan «İnostrannaya Literetura»nın sayfalarında, çağımızın belli başlı pek çok yazarının, bu arada Türk yazarlarının özellikle şairlerin, yapıtları da yayınlandı. Nâzım Hikmet, Orhan Veli, Fazıl Hüsnü Dağlarca, dergide topluca şiirleri yayınlanan şairler arasında. Ayrıca, dergide, Sovyetler Birliğini ziyaret eden Türkiyeli yazarlarla konuşmalar ve Türkiye edebiyatı üstüne yazılar da yayınlanıyor.

Derginin 1976 Ocak sayısında, Dostlar Tiyatrosu üstüne geniş bir haber var. Haberde, Dostlar Tiyatrosu'nun sanat yönteminden, işçi - abone siteminden söz ediliyor, «Alpagut Olayı», «Kerem Gibi», oyunları konusunda geniş bilgi veriliyor.

1976 Haziran sayısında, Hasan İzzettin Dinamo'nun «Sürgün Şiirleri» adlı kitabının yayınlanışı dolayısıyla, kitaptan ve Dinamo'dan söz eden bir haber-yazı var. «Sürgün Şiirleri» dolayısıyla, «bir çeyrek yüzyıl önce yazılmış olmalarına rağmen bu şiirler güncelliklerinden bir şey yitirmemiştir» deniyor.

Yine bu yılın Temmuz sayısında, Türkiye Yazarlar Sendikası'ndan ve sendikanın kitap yasaklanmaları konusundaki protesto eyleminden söz eden bir haber yazı yer alıyor. Yazıda, Türkiye Yazarlar Sendikasının protesto bildirisinden bölümler var.

Derginin bu yıl yayınlanan sayılarında, bu haber-yazılar dışında, Orhan Kemal üstüne R. Fish'in uzun bir incelemesi ve 1974 yılında yayınlanan «Genç Türk Şairleri» adlı antoloji dolayısıyla Tamara Jirmunskaya'nın bir tanıtma yazısı yer alıyor. Antolojideki şiirlerden bölümler aldığı yazısının biryerinde Tamara Jirmunskaya şöyle diyor: «Hatta doğadan, aşktan söz eden bir şiirde bile, kendini unuturcasına ve tüm benlikleriyle ülkelerinin acısını özümseten bu genç insanların yapıtları önünde saygıyla dolmamak olanaksız.»

● İsveç'te yaşayan Türk yazarı Mahmut Baksı'nın Mart 1976 da Türkiye'de yayınlanan yapıtı «İsveç İsveç dedikleri» geçtiği-

miz günler içinde «Hörru/Du» adı altında İsveç'te İmmigrant Enstitüted (Göçmen Enstitüsü) tarafından yayınlandı.

Diyarbakır doğumlu olan genç yazarımız Baksı 1970 yılında Almanya'ya göçmüştür. Daha önce Türkiye'de 1968 yılında yayınlanmış «Mezra Botan» adlı bir romanı vardır. 1971 yılında Alman yazarı Günter Gras'ın aracılığıyla İsveç'e yerleşen Mahmut Baksı aynı zamanda İsveç Yazarlar Birliği'nin de üyesidir. İsveç'te son yapıtı «Hörru/Du» dan önce başka yapıtları da yayınlanmıştır.

Bunlar arasında 1975 yılında yayınlanan «Sma Slavar» (Küçük Köleler), İsveç'te çalışan Türk işçilerinin çocuklarının eğitim ve yaşama sorunlarını dokunaklı bir dille anlatır. Yapıt İsveç'te büyük yankılar yaratmış, İsveç'in 500 binden fazla trajlı «Dagens Nyheter» gazetesinde ve televizyonda tartışmalara neden olmuştur.

Ağustos ayı içinde yayınlanan «Hörru/Du» İsveç diline Elin Clason tarafından çevrilmiştir. Elin Clason İsveç'in Marksist haftalık gazetesi «Ny Dag'ın yazarı ve raportörlerindendir. Kitabın önsözü gene Clason tarafından yazılmış, İsveç baskısı fotoğraf sanatçısı Abdi Yazgan'ın fotoğraflarıyla süslenmiştir.

«İsveç İsveç Dedikleri», sanayileşmiş İsveç toplumu hakkındaki resmî propagandanın doğru olmadığını, İsveç toplumunun bir yığın sorunları olan bir toplum olduğunu anlatan derleme - Anı - Röportaj türünde bir yapıttır. İsveç üstündeki ön yargıları silmek açısından da değerli ve gerçek bir tanıklık olan kitabın İsveç'te büyük ilgi görmesi beklenmektedir. (ASA)

● Onbir yıldır Batı Almanyanın Münih kentinde bir fabrikada işçi olarak çalışan şair ve hikâyeci Fethi Savaşçı, Güney Almanya radyosunda yeni Türk edebiyatı üstüne bir konuşma yaptı. Geçtiğimiz günlerde yayınlanan bu uzun röportajda ayrıca Fethi Savaşçı'nın üç şiiri de Almanca'ya çevrilerek dinleyicilere sunuldu.

Türk ve diğer yabancı uyruklu işçilerin kültürel çalışmalarıyla yakından ilgilenen radyo programları, Fethi Savaşçı'nın bir fabrika işçisi oluşunu ilginç bulduklarından, yaşamıyla ilgili bir kısa dökümanter film çekip, Münih'teki 3 No. lu Televizyon programlarında yayınlamayı düşündüklerini de kendisine açıklamışlar.

● Yaşar Kemal, Eylül ayında Belçika'nın Knokke-Heist-kentinde yapılacak Onikinci Uluslararası Şiir Yılına (Biennale) davetli olarak gidiyor.

2 - 6 Eylül tarihleri arasında yapılacak toplantının teması «Şiirin toplumsal işlevi» olarak saptanmıştır.

Öğrendiğimize göre, Yaşar Kemal sözkonusu toplantıda «Şiir ve toplum ilişkilerini» ele alan bir bildiri sunacak.

Onikinci Uluslararası Şiir Yılı Belçika Hükümeti, UNESCO vb. Belçika Kültür Kuruluşları tarafından ortaklaşa örgütlenmektedir. Yaşar Kemal ayrıca, Belçika'dan sonra Paris ve Avrupa'da da bir süre kalarak çalışmalarda bulunacaktır.

Eylül

● «Mundus Artium» adlı tanınmış Amerikan edebiyat dergisinin yeni sayısında, 16 çağdaş Türk şairine yer verildi. Dergideki bölümü Talât Sait Halman hazırladı. Editör Rainer Schulte'nin isteği üzerine, seçme yalnız elli yaşını doldurmamış ozanlar arasından yapıldı. Şairler, Kemal Özer, İsmet Özel, Abdullah Rıza Ergüven, Gülten Akın, Edip Cansever, Attilâ İlhan, Ece Ayhan, Süreyya Berfe, Erdoğan Alkan, Feriha Aktan, Cemal Süreya, Metin Eloğlu, Nazmi Akıman, Kamran Yüce, Ayhan Kırdar ve Güven Turan'dır. Çeviriler, Murat Nemet - Nejat, Nazmi Akıman, Ahmet Evin, Frederic Stark, Brian Swann ve Talât Sait Halman tarafından yapıldı.

● Yunanistan'da mizah yazarımız Aziz Nesin'den üçüncü bir kitap daha yayımlandı. «Aziz Nesin'den Güldürü Hikâyeleri» adını taşıyan ve Hermolaos Andreadis'in Yunancaya çevirdiği kitap, yazarımızın 23 öyküsünü içeriyor.

Aynı çevirmenin kasım sonlarında yayımlanması beklenen «Türk Şiir Antolojisi»nde de 61 şiirle şu şairlerimiz yer alıyorlar:

Melih Cevdet, Fethi Giray, Cahit Irgat, Orhan Veli, A. Kadir, Cahit Külebi, Ercüment Behzat, Zeki Ömer Defne, Ümit Yaşar Oğuzcan, Tayyip Uslu, Oktay Rifat, Suat Taşer, Necati Cumalı, Nazım Hikmet ve Hasan Hüseyin.

● Çetin Altan'ın «Bir Avuç Gökyüzü» adlı romanı Flammarion yayınevi tarafından Fransa'da yayınlandı.

«Une Poignee de Ciel» adıyla yayınlanan eserin arka kapağından,Fransa'da aynı yayınevi tarafından daha önce yayımlanan «Büyük Gözaltı»nın büyük yankı yarattığı belirtilip L'Express dergisindeki bir kritikten bölümler yer almaktadır.

Öte yandan yazarın ilk romanı olan «Büyük Gözaltı» Fran-

sa'dan sonra İsveç'de de «Gidlund» yayınevi tarafından bu hafta içinde piyasaya çıkarılacaktır.

Çetin Altan, romanlarının yabancı ülkelerde basılması nedeniyle 25 eylülde İsveç'e hareket edecek, daha sonra Fransa'ya geçerek üçüncü romanı «Viski»nin yayınlanması ile ilgili anlaşmaları yapacaktır.

● Ünlü hikâyecimiz Füruzan'ın «Haraç», «Ah Güzel İstanbul», «Bir Evin Dıştan Görünüşü» adlı üç hikâyesi Almanca'ya çevrilerek Avrupa Yayınevi tarafından Viyana, Münih ve Zürih'te satışa çıkarılmıştır.

Ekim

● Amerika Birleşik Devletleri'nin önde gelen sanat dergilerinden ikisi, yeni çıkan sayılarında Melih Cevdet Anday'ın uzun şiirlerine yer vermişlerdir.

«American Poetry Review» (Amerikan Şiir Dergisi) «Göçebe Denizin Üstünde»yi «New Directions» (Yeni Yönler) ise «Troya Önünde Atlar»ı yayınlamıştır. Çeviriler, Talât Sait Halman ile Brian Swann tarafından yapılmıştır.

Halman ile Swann, kısa bir süre önce, ünlü «Antaeus» dergisinde Anday'dan bir şiir çevirisi yayınlamışlardı. İki çevirmenin hazırlamakta olduğu «Anday'dan Seçme Şiirler» kitabı Amerika'da 1977'de çıkacaktır.

1974'te de Nermin Menemencioğlu ile Talât Halman, «On the Nomad Sea» (Göçebe Denizin Üstünde) başlığıyla Anday'dan seçme çevirileri bir araya getiren küçük bir kitap yayınlamışlardı.

● DAD kültür kuruluşunun çağrılısı olarak 15 aydır Batı Berlin'de bulunan FÜRUZAN, yurda döndü.

Sanatçının orada kaldığı süre içinde, «Parasız Yatılı», «Kuşatma», «Benim Sinemalarım» dan seçilerek Almanca'ya çevrilen üç hikâyesi, «Frau ohne Schleier» (Peçesiz Kadın) adlı bir kitapta toplandı. Viyana, Berlin ve Zürih'te yayımlanan kitabın, Hollanda diline çevrilmesine de başlandı.

● Mahmut Makal'ın köy notları ve gözlemlerinden oluşan kitapları son aylarda ardı ardına İtalya, Yunanistan, İngiltere ve Almanya'da basıldı.

● Mahmut Makal'ın Türkçe'de ayrı ayrı yayınlanan dört kitabı tek cilt halinde bir araya getirilerek Yunanistan'da ya-

yınlanmıştır. Makal'ın kitaplarını Yannis Michalopoulos çevirmiştir. «Bir Anadolu Köyü» adıyla yayınlanmış olan kitap, «Bizim Köy» «Hayal ve Gerçek», «Memleketin Sahipleri» ve «Kuru Sevda» yapıtlarından oluşmaktadır. Kitapta ayrıca çeşitli Anadolu resimleri yer almaktadır.

Öteyandan merkezi Almanya'nın Düsseldorf kentinde bulunan «Pro Schule Velag» adlı bir yayınevi, lise dokuzuncu sınıf için hazırlanan edebiyat kitabına Makal'ın «Bizim Köy»ünden «Kadınlar» bölümünü almıştır. Adı geçen yayınevinin, fen sınıfları için hazırlanacak başka bir ders kitabında da «Bizim Köy» den «Çocuklar» bölümünü alacağı belirtilmektedir.

● Çetin Altan'ın «Büyük Gözaltı» adlı romanının İsveç'te yayınlanması yankılar uyandırmış ve İsveç'in büyük tirajlı iki gazetesi «Dagens Nyheter» ve «Svensk Dagbladet» ile İsveç televizyonu yazara ve eserine büyük yer vermiştir.

İsveç'in en yetenekli genç gazetecilerinden olduğu belirtilen Mats Sundgren imzasıyla 600.000 tirajlı Dagens Nyheter'de yayınlanan «300 iddianame ile suçlanan Türk Yazarı» başlıklı yazıda Çetin Altan'ın sol muhalefette önemli bir yer tuttuğu belirtilip, Türkiye'nin politik bir kriz içinde olduğu anlatılmakta ve şöyle devam edilmektedir:

Türkiye'nin ünlü yazarı eserinde, Anadolu derebeyliği ve mistikliği içinde yetişen insanın öyküsünü yazmıştır. Altan, romancılığının yanısıra dünya sorunlarına hakimdir. Batı Avrupa politikasını çok iyi bilir. Olaylara getirdiği çözümler açısından Avrupalı bir aydından ayırdedilmez.

● Moskova'da, SSCB Bilimler Akademisi'ne bağlı Doğu Bilimleri Enstitüsü (Şarkiyat Enstitüsü) tanınmış Sovyet Türkoloğu, Vladimir Gordlevski'nin 100. yıldönümüne adanmış bilimsel bir toplantı düzenlenmiştir. Toplantı çalışmalarına birçok tanınmış Sovyet ile yurtdışı şarkiyatçılar katılmışlardır. Toplantıda 60'tan fazla bilimsel tebliğ okunmuştur, bunlar V. Gordlevski'nin yaratıcı, pedagojik ve toplumsal çalışmalarına değinmiş, Türk Dilini konuşan ulusların, tarih ve kültürün incelenmesinde en güncel problemleri ele almıştır.

Vladimir Kudelin'in «Yunus Emre şiirlerinde insancıllığının anlamı» ile Halûk Köroğlu'nun «Oğuz Kahramanlık Destanları» büyük bir ilgi toplamıştır. Ayrıca Svetlana Uturgauri, Türk edebiyatının çağdaş gerçekçi yönü üstüne konuşmayı sürdürmüştür. Tanınmış Sovyet Türkoloğu ve Türk Dil Tarih Kurumu fahri üyesi Andrey Kononov'un bulunduğu dilbilgisi

bölümü, Türk dilinin en güncel sorunlarını ele almıştır. Birçok tebliğde Türk edebiyatının gerek çok erken çağlardan kalma edebiyat anıtları, gerek daha geç çağlar ele alınarak araştırılmıştır. Moskova Üniversitesi Profesörü Filoloji Doktoru Elvira Grunina'nın raporu ise büyük bir ilgi ile karşılanmıştır. Raporun konusu «Erken Türk kroniklerinin dili»ydi.

Jübile sesyonuna katılanların dikkatlerini, bir de tarih bölümünden okunan tebliğler çekmiştir.

Son zamanlarda Sovyet Türkoloğları tarafından Türkiye'de toplumsal fikrin gelişme tarihçesi ele alınmış, bu konuda araştırmalar yapılmıştır. Tarih Dilimi Doktoru Aşot Petrosyan'ın son derece ilginç raporunun başlığı «Osmanlı İmparatorluğu'nun yeni zaman çağındaki toplumsal politik hayatındaki Avrupalılaşma fikirleri».

V. Gordlevski anısına adanmış toplantı için Andrey Kononov «Bu toplantı, Sovyet Türkoloğlarının yüksek, bilgi araştırma düzeyini, Türk dilini konuşan halkların tarih ve kültürlerine bağlı birçok sorunlara karşı büyük ilgilerini ortaya koydu. Yapılan tebliğler ve okunan raporlar Türkoloji bilim dalına büyük bir katkı oldu» demiştir.

ALMA - ATA TÜRKOLOJİ KONGRESİ

Prof. Dr. Talât TEKİN

27-29 eylül 1976 tarihleri arasında Kazak Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinin başkenti Alma-Ata'da «Tüm SSCB Türkoloji Kongresi» toplandı. SSCB'nin Moskova, Leningrad, Kazan, Ufa, Bakû, Aşkabat, Alma-Ata, Taşkent, Frunze, Novosibirsk, Kızıl, Yakutsk ve Çeboksarı gibi Türkoloji merkezlerinden yirmişer otuzar kişilik gruplar halinde gelen 400'e yakın Türkoloğun katıldığı bu büyük kongreye ABD'den Kar H. Menges ile İlse Cirtantas, Batı Almanya'dan Gerhard Doerfer, İsveç'ten Gunnar Jarring, Polonya'dan Edward Tryjarski, Doğu Almanya'dan Klein Michael, Türkiye'den de bu satırların yazarı konuk Türkolog olarak katıldılar.

Bu çapta bir kongre SSCB'de yarım yüzyıl sonra ikinci kez toplanıyordu. Bundan tam 50 yıl önce Bakû'da «I. Tüm SSCB Türkoloji Kongresi» toplanmış ve bu kongreye Türkiye'den Prof. M. Fuat Köprülü'nün başkanlığında kalabalık bir heyet gönderilmişti. İşte Alma-Ata Kongresi, bir bakıma, 1926'da toplanan Bakû Türkoloji kongresinin devamı ya da ikincisi niteliğinde idi.

Kongre, 27 Eylül pazartesi günü saat 10'da Kazak SSCB Bilimler Akademisi'nin konferans salonunda Akademi ikinci başkanı B. A. Tölepbayev'in açış konuşması ile başladı. Bunu SSCB Bilimler Akademisi üyesi ünlü Türkolog A. N. Kononov'un SSCB'de Türk dil biliminin bugünkü durumu ve sorunları konusundaki ayrıntılı konuşması izledi. Daha sonra, sırasıyle Kazak SSCB Bilimler Akademisi üyesi ve Dil Bilimi Enstitüsü Başkanı Smet (İsmet) Kenesbayev, Türkmen SSCB Bilimler Akademisi muhabir üyesi B. Ç. Çarıyarov, Özbek SSCB Bilimler Akademisi üyesi Ş. Abdurrahmanov ile Azerbaycan SSCB Bilimler Akademisi üyesi ünlü Türkolog M. Ş. Şiraliyev söz aldılar ve SSCB'deki Türk dillerinin Sovyet döneminde gelişmeleri üzerinde konuştular. Daha sonra söz alan SSCB Bilimler Akademisi muhabir üyesi G. İ. Lomidze «SSCB'deki çok uluslu edebiyatların gelişme yolları» adlı, Kazak SSCB Bilimler Akademisi üyesi A. N. Nusupbekov da «SSCB'deki Türk halkları tarihinin Sovyet döneminde incelenmesi» konulu bildirilerini sundular.

KAPLAN ELEŞTİRİLDİ

Sabahki genel oturumun bizim için ilginç yanı, Kenesbayev'in konuşmasının bir yerinde Prof. Mehmet Kaplan'a bir yazısı dolayısiyle çatması ve onu eleştirmesi oldu. Kenesbayev, Kazakça, Kırıgızca, Özbekçe gibi Türk dillerini dil saymıyan, bunların Türkçenin birer diyalekti olduğunu iddia eden M. Kaplan'ı bilimsellikten uzak tümtürkçü (pantürkist) bir davranış içinde olmak ve gerçekleri görmemekle suçladı.

Kongre, 27 eylül günü saat 15'ten başlıyarak üç seksiyona ayrıldı. Bu seksiyonlar şunlardı: Sovyet Türkolojisi ve SSCB'de Türk Dillerinin gelişimi, Türk Edebiyatları ve Çağdaş Edebiyatın gidişi, SSCB'deki Türk Halklarının Etnik ve Tarihi Kültürel Bağları. Türk Dilleri seksiyonunun 27 eylül öğleden sonraki oturumunda Kononov, Baskakov, Tenişev, Ubryatova, Kenesbayev ve Kaydarov gibi ünlü türkologların Türk Dillerinin tarihi ve karşılaştırmalı grameri, fonoloji ve sintaksı ile ilgili genel nitelikteki bildirileri vardı. N. A. Baskakov'un «S. S.C.B'deki Türk dillerinin alfabelerinin birleştirilmesi ve mükemmelleştirilmesi sorunu» konulu bildirisinin adı özellikle biz konuk türkologlar için son derece ilginçti. Ancak konuşma başlayınca Baskakov'un Türk dillerinin alfabelerini birleştirme değil, türkoloji araştırmaları için Latin alfabesi asıllı ortak bir yazı çevirimi (transkripsiyon) sistemi bulma konusunu işlediği görüldü.

Baskakov'un bildirisinin adı programa, her nasılsa yanlış geçmişti.

28 eylül salı kongrenin ikinci günüydü. Türk dilleri seksiyonunun 9'dan 13'e kadar süren sabah oturumunda Türk dil biliminin genel sorunları ve Altayistik ile ilgili bildirilere devam edildi. SSCB'nin türlü Türkoloji merkezlerinden gelmiş olan Türkologlar Azeri, Türkmen, Kırgız, Altay, Tatar, Başkırt, Hakas, Yakut ve Uygur dil bilimi araştırmalarının bugünkü durumu hakkında bilgiler veren bildiriler sundular. SSCB dışı ülkelerden gelen konuk türkoloklar da bildirilerini bu oturumda okudular. Alman türkologu Doerfer'in Eski Türkçe kimi sözlerin başında görülen ve «türeme» sayılan «y» sesi hakkındaki bildirisi ilginçti. ABD'li türkolog İlse Cirtautas'ın İngilizce bildirisinden önce yaptığı kısa Kazakça konuşma alkış topladı. Bu satırların yazarının Türk dillerinin sınıflandırılması konulu Türkçe bildirisi de SSCB'li bütün türkologlarca anlaşıldı.

Kongrenin bundan sonraki oturumları türlü altseksiyonlar halinde devam etti. Dil Bilimi seksiyonunda şu altseksiyonlar vardı: Sintaks (2 oturum 23 bildiri), Morfoloji (2 oturum, 22 bildiri), Dil tarihi (2 oturum, 22 bildiri), Diyalektoloji (2 oturum, 25 bildiri), Sözlük Bilimi Sözlük Yazımı ve Onomastik (2 oturum, 33 bildiri), Ses Bilgisi, Yazı ve Stilistik (2 oturum, 32 bildiri).

Türk Edebiyatları seksiyonu da genel nitelikteki 13 bildiriden sonra şu altseksiyonlar halinde çalıştı: Çağdaş Edebiyatın gidişi ve Edebiyat Teorisi sorunları (2 oturum, 30 bildiri), Edebiyat tarihi ve folkloristik (2 oturum, 29 bildiri).

Kongrenin üçüncü seksiyonu SSCB'deki Türk halklarının etnik ve tarihi, kültürel bağları adını taşıyordu. Bu seksiyonda genel nitelikteki ilk oturumdan (8 bildiri) sonra şu altseksiyonlara ayrıldı: Tarihi etnografik sorunlar (3 oturum, 26 bildiri), Etnik kültürel bağlar ve gelişimleri (3 oturum, 28 bildiri). Üç gün süren kongreye sunulan bildirilerin toplam sayısı, böylece, 317'yi buluyordu.

Kongrenin toplandığı Kazak SSC Bilimler Akademisi üç katlı büyük ve görkemli bir bina. Otuz yıl önce yapılmış. Kazak Dil Bilimi Enstitüsü Akademide kongre süresince bir Sovyet Türkoloji yayınları sergisi açtı. Bu sergide Türkolojinin kurucusu Radloff'un ilk eserlerinden en son Sovyet Türkoloji yayınına kadar yüzlerce kitap sergilenmişti. Bir masada en son yayınlardan bazılarının satışı da yapılıyordu.

DÖRT YILDA BİR TOPLANACAK

Kongre süresince sosyal etkinliklere de yer verildi. 27 eylül akşamı SSCB'li ve yabancı türkologlar Abay Opera ve Bale tiyatrosundan çok daha büyük ve gösterişli idi. Önce Şamgon Kajigaliyev'in yönetimindeki saz ve kemençeden oluşan 40 kişilik Kazak Halk Orkestrası türkologlara bir Kazak halk müziği şöleni çekti. Bu orkestranın eşliğinde okuyan Kazak opera sanatçıları Savlet Kurmangaliyeva, Sadırbek Tatubayev ve Bibigül Tuleegnova dakikalarca alkışlandılar ve tekrar tekrar sahneye çağırıldılar. On beş dakika aradan sonra genç maestro Timur Mıngbayev'in yönetimindeki Kazak Senfoni Orkestrasının eşliğinde okuyan opera sanatçıları Juldız (Yıldız) Baymulgine ile Ermek Serkebayev'i zevk ve hayranlıkla dinledik. Kazak sanatçılarının o geceki icrası Avrupa standardlarının da üzerinde idi. Daha yarım yüzyıl önce Kazak - Kırgız göçebelerinin at sürüleri ardında koştuğu Orta Asya bozkırları şimdi bilim ve sanat merkezi haline gelmişti. Bu unutulmaz gecenin biz türkologlar için en büyük sürprizi, hiç kuşkusuz, meslektaşımız genç Kazak türkologu Sadırbek Tatubayev'i sahnede görmek oldu. Filoloji bilimleri adayı Tatubayev aynı zamanda eşsiz bir tenordu ve bilimle sanatı birlikte yürütüyordu.

Alma-Ata Türkoloji Kongresi 29 eylül akşamı Kazak SSCB Bilimler Akademisi Başkanlığının Akademi yabancı konuklar köşkünde türkologlar şerefine verdiği 400 kişilik büyük ve görkemli bir şölenle sona erdi. Yemek sırasında bir delege dostum Taşkentli genç türkolog Ergaş Fazılov, bu kongrenin her dört yılda bir toplanmasını önerdi. Fazılov'un bu önerisi oybirliğiyle ve alkışlarla kabul edildi.

(Cumhuriyet - 26 Ekim)

● MOSKOVA — (İnfo-Türk) SSCB Yazarlar Birliğinden aldığımız bilgilere göre, 1958 yılından bu yana 16 yıl içinde Sovyetler Birliği'nde Türkiyeli yazarların 19 ayrı dilde toplam olarak 193 kitabı yayınlanmıştır.

Kitapların yayınlandığı diller şunlardır

Rusça 95 kez, Özbekçe 18, Gürcüce 13, Azerice 9, Ukraynaca 9, Kazakça 7, Kırgızca 4, Tacikçe 5, Türkmence 4, Litvanca 8, Ermenice 3, Tatarca 2, Moldavca 2, Buryatça 1, Başkırca 3, Estonca 2, Letonca 6, Altayca 1, Lezgince 1.

Eserleri SSCB'de yayınlanan Türkiyeli yazar ve şariler şunlardır:

NAZIM HİKMET: 14 dilde 33 kez.

Rusça 15, Özbekçe, Ukraynaca, Kazakça, Litvanca, Leton-

ca 2'şer kez, Gürcüce, Azerice, Kırgızca, Tacikçe, Tatarca, Moldavca, Buryatça, Estonca 1'er kez.

AZİZ NESİN: 11 dilde 25 kez.

Rusça 12, Özbekçe 3, Türkmence 2, Tacikçe, Azerice, Ermenice, Gürcüce, Kazakça, Ukraynaca, Kırgızca, Litvanca birer kez.

REŞAT NURİ GÜNTEKİN: 11 dilde 24 kez.

Rusça 7, Özbekçe 4, Azerice 3, Letonca ve Litvanca 2'şer, Estonca, Gürcüce, Kazakça, Tacikçe, Ukraynaca, Tatarca birer kez.

SABAHATTİN ALİ: 11 dilde 15 kez.

Gürcüce 4, Rusça 2, Kırgızca, Özbekçe, Ermenice, Litvanca, Tacikçe, Altayca, Azerice, Başkırca, Ukraynaca birer kez.

ORHAN KEMAL: 4 dilde 9 kez:

Rusça 5, Özbekçe 2, Türkmence ve Gürcüce birer kez.

FAHRİ ERDİNÇ: 5 dilde 8 kez:

Rusça 4, Özbekçe, Ukraynaca, Kazakça, Letonca birer kez.

YAŞAR KEMAL: 4 dilde 5 kez.

Rusça 2, Moldavca, Özbekçe, Ermenice birer kez.

SUAT DERVİŞ: 3 dilde 5 kez.

Rusça 3, Azerice ve Letonca 1'er kez.

ORHAN HANÇERLİOĞLU: 3 dilde 3 kez (Rusça, Ukraynaca, Gürcüce).

MEHMET TEVFİK: 3 dilde 3 kez (Rusça, Kazakça, Başkırca).

FAKİR BAYKURT: 3 dilde 3 kez (Rusça 2, Özbekçe 1)

MELİH CEVDET ANDAY: 2 dilde 3 kez (Rusça 2, Litvanca 1)

HALDUN TANER: 2 dilde 3 kez (Rusça 2, Gürcüce 1)

TEVFİK FİKRET: 2 dilde 2 kez (Rusça ve Azerice)

SAMİM KOCAGÖZ: 2 dilde 2 kez (Rusça ve Özbekçe)

CENGİZ TUNCER: 2 dilde 2 kez (Rusça ve Ukraynaca)

ÖMER SEYFETTİN: 2 dilde 2 kez (Rusça ve Kırgızca)

KEMAL TAHİR: 2 kez Rusça.

Ayrıca, Tarık Dursun (Rusça), Fazıl Hüsnü (Rusça), Nevzat Üstün (Rusça), Bekir Yıldız (Rusça), Çetin Altan (Rusça), Hüseyin Rahmi (Rusça), Dursun Akçam (Rusça), Oktay Akbal Rusça), Fethi H. (Tacikçe), Sait Faik (Rusça), Orhan Veli (Rusça), E. Talu (Rusça) birer kez yayınlanmıştır.

Bundan başka çeşitli Türkiyeli yazar ve şairlerin eserlerinden seçmeleri bir araya getiren 31 derleme de Rusça, 19, Gürcüce 3, Özbekçe 2, Türkmence, Başkırca, Lezgince, Kazakçe, Azerice, Ukraynaca ve Litvanca birer kez olmak üzere çeşitli dillerde basılmıştır.

SSCB'de en fazla basımı yapılan Türk romanı ise Reşat Nuri Güntekin'in Çalıkuşu'dur. 3 kez Rusça, 3 kez Özbekçe, 2'şer kez Letonca ve Litvanca, birer kez de Estonca, Gürcüce, Tacikçe, Tatarca basılmıştır.

SSCB'de son olarak, Türkiye'de Sait Faik Hikâye ödülünü alan hikâyecilerin eserlerinden seçmeleri bir araya getiren bir derleme Rusça olarak basılmaktadır.

● Sofya'da yayımlanmakta olan PILAMAK adlı edebiyat dergisi, yeni çıkan 8'inci sayısında dokuz Türk ozanının şiirlerine yer verdi. A. Kadir'in (Dört Pencere), Ceyhun Atuf Kansu'nun (Coşkuyla), Ömer Faruk Toprak'ın (Ay Işığı), Arif Damar'ın (İkinci Cephe), Ahmet Arif'in (Hapiste), Can Yücel'in (İkide Bir Kulak Veriyorum Yağmura), Metin Eloğlu'nun (Sofra), Gülten Akın'ın (Kestim Kara Saçlarımı), Ataol Behramoğlu'nun (Kaçış) başlıklı şiirlerinin çevirileri, Türkolog ve Bulgar ozanlarının ortak çalışmaları sonucu yayınlandı.

1976 YILINDA YAYIMLANMIŞ YERLİ YAZIN YAPITLARI

Derleyen : Öksel GÖÇMEN

Adalet Ağaoğlu: Fikrimin İnce Gülü. Roman. İst. 1976 Remzi Kitabevi 325 s. 20 TL.

Levent Ağralı: Göçük. Roman. İst. 1976 Milliyet Y. 145 s. 15 TL.

Kenan Akansu: Mutluluk Beni Arasın. Şiirler. İst. 1976 (Kendi Yayını) 43 s. 10 TL.

Oktay Akbal: Hiroşimalar Olmasın. (Gözlemler, Anılar, İzlenimler) İst. 1976 Çağdaş Y. 240 s. 20 TL.

Dursun Akçam: Kanlı Derenin Kurtları İst. 1975 May Y. 465 s. 25 TL.

Hulki Aktunç: Gidenler Dönmeyenler. Öyküler. İst. 1976 Günebakan Y. 168 s. 15 TL.

Sabahattin Ali: Kürk Mantolu Madonna. Bütün eserleri: 6 Ankara 1976 Bilgi Y. 221 s. 15 TL.

Çetin Altan: «Kahrolsun Komünizm» Diye. Diye —Yeni Bir Dönemin Yazıları— Ankara 1976 Bilgi Y. 422 s. 25 TL.

Çetin Altan: Nar Çekirdekleri. Ankara 1976 Bilgi Y. 475 s. 40 TL.

Metin Altıok: Gezgin. Şiirler. Ankara 1976 Dost Y. 47 s. 7.50 TL.

Melih Cevdet Anday: Dilimiz Üstüne Konuşmalar. Ankara 1975 Türk Dil Kurumu Y. 124 s. 10 TL.

Melih Cevdet Anday: Raziye. İst. 1975 Altın Kitaplar Y. 298 s. 20 TL.

Melih Cevdet Anday: Sosyalist Bir Dünya. İst. 1975 Çağdaş Y. 328 s. 20 TL.

Melih Cevdet Anday: Teknenin Ölüdü. Şiirler. İst. 1975. Sander Y. 138 s. 15 TL.

Mustafa Asoğlu: Ulusu. Roman. İst. 1976 Milliyet Y. 311 s. 20 TL.

Arif Nihat Asya: Bütün Eserleri. Şiirleri: 2. İst. 1976 Ötüken Y. 254 s. 15 TL.

Yusuf Ateş: Kırım, Kıyım, Kıtlık. Roman. İst. 1976 Milliyet Y. 271 s. 20 TL.

Oğuz Kâzım Atok: Duymayı Düşünmeyi Dile Getirme. Ankara 1976 (Kendi Yayını) 142 s. 20 TL.

Yağmur Atsız: Yeni Türk Edebiyatından Seçmeler (Şiir, Hikâye, Deneme) ve Çağdaş Alman Edebiyatında Türkiye İzlenimleri. İst. 1976 Sander Y. 479 s. 30 TL.

Aydınlıkçı Şair, Aydınlıkçı Yazar Nazım Hikmet. Hazırlayan: Metin İlkin. İst. 1976 Oda Y. 238 s. 20 TL.

Nihat Hayri Azamat: Fırtınayı Kucaklamak. Şiirler. İst. 1976 Yenisanat Y. 63 s. 7.50 TL.

Yavuz Bahadıroğlu: Şehzade Selim. Roman. İst. 1976 Yeni Asya Y. 222 s. 15 TL.

Selçuk Baran: Bir Solgun Adam. İst. 1975 Milliyet Y. 301 s. 25 TL.

M. Başaran: Elif Diye Bir Türkü. Öyküler. İst. 1976 Yeni Büyük Dağıtım Y. 182 s. 15 TL.

Fakir Baykurt: Şamar Oğlanları. Ankara 1976 Bilgi Y. 300 s. 20 TL.

Kemal Bayram: Biri Yer Biri Bakar. Ankara 1976 Yenigün Y. 175 s. 15 TL.

Kemal Bayram: Düşe Kalka. Ankara 1976 Yenigün Y. 152 s. 15 TL.

Nihat Behram: Dövüşe Dövüşe Yürünecek. Şiirler. İst. 1976 Militan Y. 78 s. 10 TL.

Abdullâtif Benderoğlu: Güvercinlerin Ezgisi. Şiirler. Ankara 1976 Yenigün Y. 120 s. 15 TL.

İlhan Berk: Atlas. Şiirler. İst. 1976 Ada Y. 196 s. 40 TL.

Hakkı Kâmil Beşe: Kırkkanat Öyküler. İst. 1976 Dergâh Y. 247 s. 20 TL.

Yahya Kemal Beyatlı: Bitmemiş Şiirler. İst. 1976 Fetih Cem Y. 93 s. 15 TL.

Asım Bezirci: Bilimden Yana Sosyalizme Doğru. Deneme-Eleştiri-Araştırma. İst. 1976 Cem Y. 336 s. 25 TL.

Salâh Birsel: Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu. (Edebiyat Anıları) İst. 1976 Sander Y. 316 s. 25 TL.

Salâh Birsel: Kahveler Kitabı. Olaylar-Belgeler-Anılar. İst. 1975. Koza Y. 343 s. 25 TL.

Salâh Birsel: Şiir ve Cinayet. Edebiyat ve Sanat Üzerine Seçme Denemeler. İst. 1975 Çağdaş Y. 172 s. 15 TL.

Gökcan Bozdağ: Sensizlik. Şiirler. Ankara 1976 (Kendi Yayını) 61 s. 12.50 TL.

Ayhan Bozfırat: Dört Yol Ağzındaki Ev. Roman. İst. 1976 Yücel Y. 200 s. 20 TL.

Tarık Buğra: Firavun İmanı. İst. 1976 Kervan Y. 218 s. 15 TL.

Abdülkadir Bulut: Sen Tek Başına Değilsin. Şiirler. İst. 1976 Yonga Y. 10 TL.

Şevket Bulut: Dilek Çınarı. Öyküler. İst. 1976 Türk Edebiyatı Y. 144 s. 15 TL.

Muzaffer Buyrukçu: Arkası Yarın. Günlük. İst. 1976 Koza Y. 148 s. 15 TL.

Edip Cansever: Ben Ruhi Bey Nasılım? Şiirler. İst. 1976 Koza Y. 105 s. 15 TL.

Necati Cumalı: Makedonya 1900; Birinci Kitap: Evimiz. İst. 1976 Altın Kitaplar Y. 242 s. 20 TL.

Necati Cumalı: Senin İçin Ey Demokrasi. İst. 1976 Çağdaş Y. 177 s. 15 TL.

Necati Cumalı: Zeliş. İst. 1976 (e) Y. 290 s. 20 TL.

Cumhuriyet 1976. Hazırlayan: Konur Ertop. İst. 1976 Cumhuriyet Gazetesi Yayını. 320 s. 35 TL.

Mehmet Çağlakasap: Yorgun. Hikâyeler. Kayseri 1976 Ozanca Y. 85 s. 10 TL.

Erol Çankaya: Cehennem Biziz. Şiirler. Ankara 1976 Bilgi Y. 146 s. 15 TL.

Şükrü Çeliker: Bir Yaşar ki. Roman. İst. 1976 (Kendi Yayını) 574 s. 30 TL.

İbrahim Agâh Çubukçu: Susma Bülbül. Ankara 1976 (Kendi Yayını) 64 s. 8 TL.

Fazıl Hüsnü Dağlarca: Yanık Çocuklar Koçaklaması. Şiirler. İst. 1976 Arkın K. 24 s. resimli. 10 TL.

Arif Damar: Alıcı Kuşu Kardeşliğin. Şiirler. İst. 1976 Cem Y. 133 s. 15 TL.

Zeki Ömer Defne: Denizden Çalınmış Ülke. Şiirler. İst. 1976 Millî Eğitim Bakanlığı Y. 208 s. 10 TL.

Güngör Dilmen: Ak Tanrılar (Oyun). İst. 1976 Yankı Y. 141 s. 15 TL.

Hasan İzzettin Dinamo: Gecekondumdan Şiirler. İst. 1976 May Y. 136 s. 10 TL.

Hasan İzzettin Dinamo: Koyun Baba. Roman. İst. 1976 May Y. 272 s. 20 TL.

Hasan İzzettin Dinamo: Kutsal Barış. VI - VII. Cilt. İst. 1976 May Y. 489 - 550 s. 30 - 40 TL.

Hasan İzzettin Dinamo: Musanın Gecekondusu. Roman. İst. 1976 May Y. 430 s. 35 TL.

Turhan Doyran: Ayna. Şiir. Ankara 1975 (Kendi Yayını) 46 s.

Dünden Bugüne Âşık İhsanî. Derleyen: Âşık Sinem Bacı. Çizgiler: Turhan Selçuk. İst. 1976 May Y. 228 s. 20 TL.

Dünya Mizahından 3000 Fıkra. Cilt: II. İkinci Kitap. Derleyen: Erendiz Kasnak. 527 s. 30 TL.

Bülent Ecevit: Şiirler, Şiir Çevirileri, Yazın ve Sanat Yazıları. Ankara 1976 (Kendi Yayını) 179 s. 4 planş. 20 TL.

Ferit Edgü: Kimse. (Roman). İst. 1976 Ada Y. 196 s. 40 TL.

Bekir Fikri Emek: Gerçek Yasa. İst. 1975 Varlık Y. 167 s. 10 TL.

Nazlı Eray: Ah Bayım Ah. (Hikâyeler). Ankara 1976 Bilgi Y. 174 s. 15 TL.

Fahri Erdinç: Türkiye Hikâyeleri. Öykü. İst. 1976 Koza Y. 127 s. 15 TL.

Ali Rıza Ertan: Gülle Büyüyecek Adı. Şiirler. İst. 1976 Dönemeç Y. 15.50 TL.

Müştak Erenus: Ölmeye Vakit Yok. Şiirler. İst. 1976 May Y. 7.50 TL.

Azra Erhat: Mektuplarıyla Halikarnas Balıkçısı. İst. 1976 Çağdaş Y. 296 s. 20 TL.

Osman Serhat Erkekli: Yalnızlığın 7 Rengi. İst. 1976 Matbaa 13. 30 s. 7.50 TL.

Nusret Ertürk: Köydeki Keklikler. Öyküler. İst. 1976 Yeni Büyük Dağıtım Y. 190 s. 10 TL.

Bilgây Esemenli: Aile Resmi. Şiirler. Ankara 1976 (Kendi Yayını) 80 s.

Bedri Rahmi Eyüboğlu: Tezek. Ankara 1975 Bilgi Y. 287 s. 20 TL.

Sabahattin Eyüboğlu: Şiir Çevirileri. Düzenleyen. Magdi Rufer Eyüboğlu. İst. 1976 Cem Y. 136 s. 12.50 TL.

Şükrü Gümüş: Zap Boyları. Roman. İst. 1976 Milliyet Y. 277 s. 20 TL.

Hakkı Gümüştaş: Arayış. Roman. İst. 1976 Atlas Y. 223 s. 20 TL.

Hakkı Gümüştaş: Kapan. (Öyküler) İst. 1976 May Y. 117 s. 10 TL.

Burhan Günel: Yağmurla Giden. Ankara 1976 Bilgi Y. 264 s. 20 TL.

Yılmaz Güney: Endişe. Senaryo. İst. 1976 Güney Filmcilik Y. 222 s. 20 TL.

Yılmaz Güney: Selimiye Mektupları. İst. 1976 Güney Filmcilik Y. 279 s. 30 TL.

Yılmaz Güney: Seyyit Han. Senaryo. İst. 1976 Güney Filmcilik Y. 141 s. 15 TL.

Yılmaz Güney: Umutsuzlar. Senaryo. İst. 1975 Güney Filmcilik Sanayi ve Ticaret A.Ş. Y. 10 TL.

Günümüz Dünya Hikâyeleri. Hazırlayan: Yaşar Nabi. İst. 1976 Varlık Y. 208 s. 15 TL.

Vedat Günyol: Yeni Türkiye Ardında. Denemeler. İst. 1976 Çağdaş Y. 206 s. 15 TL.

Yılmaz Gürbüz: Balkan Acısı. İst 1975 Ötüken Y. 400 s. 25 TL.

Bahadır Gürer: Parçalı Bulutlu Şiirim. İskenderun 1976 (Kendi Yayını) 32 s. 8 TL.

Nedim Gürsel: Uzun Sürmüş Bir Yaz. Hikâyeler. İst. 1975 Cem Y. 208 s. 15 TL.

Bülent Habora: Merhaba Komşu. İst. 1976 Habora K. 155 s. res. 10 TL.

Halikarnas Balıkçısı: Aganta Burina Burinata: Bütün Eserleri 1. Ankara 1976 Bilgi Y. 214 s. 20 TL.

Talât Sait Halman: Bin Bir. (Özdeyiş Şiirleri) İst. 1976 Milliyet Y. 112 s. 15 TL.

Hasan Hüseyin: Koçero Vatan Şairi. Ankara 1976 Bilgi Y. 374 s. 25 TL.

Nusret Hızır: Felsefe Yazıları. İst. 1976 Çağdaş Y. 314 s. 20 TL.

Rıfat Ilgaz: Sarı Yazma. Anı ve İzlenimler. İst. 1976 Altın Kitaplar Y. 412 s. 30 TL.

Selim İleri: Dostlukların Son Günü. Ankara 1975 Bilgi Y. 183 s. 15 TL.

Attila İlhan: Hangi Seks (Anılar ve Acılar). Ankara 1976 Bilgi Y. 302 s. 20 TL.

Ümit Kaftancıoğlu: Çarpana. İst. 1976 Remzi Kitabevi. 206 s. 15 TL.

Harun Karadeniz: Yaşamımdan Acı Dilimler. İst. 1975 May Y. 168 s. 29 s. belge. 20 TL.

Subutay Karahasanoğlu: Ateş Çiçeği. Şiirler; 1969 - 1976. Kayseri 1976 Ozanca Y. 112 s. 10 TL.

Kemal Tahir: Hür Şehrin İnsanları. 2 cilt. Ankara 1976 Bilgi Y. 764 s. 50 TL.

Ayşe Kilimci: Yapma Çiçek Ustaları. Hikâyeler. Ankara 1976 Bilgi Y. 248 s. 20 TL.

Samim Kocagöz: Tartışma. Roman. İst. 1976 Okar Y. 283 s. 25 TL.

Faik Kubilay: Küçük Köylüler. Roman. İst. 1976 Günce Y. 296 s. 20 TL.

Cevdet Kudret: Karıncayı Tanırsınız. İst. 1976 İnkılâp ve Aka Kitabevi. 295 s. 20 TL.

Mithat Cemal Kuntay: Üç İstanbul. Roman. İst. 1976 Sander Y. 648 s. 50 TL.

Şükran Kurdakul: Onların Çocukları. Öyküler. İst. 1975 Ataç Kitabevi. 93 s. 10 TL.

Pınar Kür: Yarın... Yarın... Roman. Ankara 1976 Bilgi Y. 348 s. 25 TL.

Mahmut Makal: Bizim Köy 1975. İst. 1976 Sander Y. 150 s. 15 TL.

A. Malkhassjan: Yüce Fakat Yalnız İdiler. İst. 1975 Ararat ve Eylül Y. 2 cilt 820 s. 25 - 25 TL.

Yusuf Mardin: Abdülhakhamid'in Londra'sı. İst. 1976 İş Bankası Kültür Y. 383 s. 8 planş 40 TL.

Fethi Naci: Edebiyat Yazıları. İst. 1976 Gerçek Y. 191 s. 15 TL.

Nâzım Hikmet: Dört Hapisaneden Kuvayı Milliye Destanı. Hazırlayan: Asım Bezirci. İst. 1976 Cem Y. 327 s. 25 TL.

Nâzım Hikmet: Gurbet Olümden Beter. Şiirleri: 4. Ankara 1976 Bilgi Y. 184 s. 15 TL.

Nâzım Hikmet: Kan Konuşmaz. Roman. İst. 1976 Ararat Y. 324 s. 20 TL.

Nâzım Hikmet: Kerem Gibi. İst. 1976 Özgün Y. 304 s. 20 TL.

Nâzım Hikmet: Memleketimden İnsan Manzaraları. 1. Kitap. İst. 1976 Umut Y. 464 s. 30 TL.

Nâzım Hikmet: Şiirleri 3: Sevda Ateşten Gömlek. Ankara 1975 Bilgi Y. 208 s. 15 TL.

Nâzım Hikmet: Şiirleri: 5; Bir Hazin Hürriyet. Ankara 1976 Bilgi Y. 137 s. 15 TL.

Nâzım Hikmet: Şu 1941 yılında. Şiir. İst. 1976 Koza Y. 147 s. 15 TL.

Nâzım Hikmet: Türkiye İşçi Sınıfına Selâm. Şiirler. İst. 1976 Özgün Y. 270 s. 20 TL.

Nâzım Hikmet: Yeşil Elmalar. İst. 1976 Yol Y. 293 s. 25 TL.

Nâzım ile Piraye. Derleyen: Memet Fuat. İst. 1975 De Y. 319 s. 25 TL.

Behçet Necatigil: Kareler Aklar. Şiirler. Ankara 1975 Bilgi Y. 122 s. 15 TL.

Behçet Necatigil: Sevgilerde. Bütün Şiirlerinden Seçmeler. İst. 1976 Hürriyet Y. 380 s. 45 TL.

Aziz Nesin: Böyle Gelmiş Böyle Gitmez. Cilt 2: Yokuşun

Başı; Özyaşam. İst. 1976 Tekin Y. 510 s. 40 TL.

Aziz Nesin: Hayvan Deyipte Geçme; Hayvanlara Değgin Gerçek Olaylar. Eklerle genişletilmiş 2. bs. İst. 1976 Tekin Y. 312 s. 25 TL.

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı 1976. İst. 1976 Tekin Y. 912 60 TL.

Necmi Onur: Orospu. 1. Kitap. İst. 1976: Nebioğlu Y. 616 s. 40 TL.

Fikret Otyam: Karasevdam Anadolum. (Röportajlar) Gide Gide: 13. İst. 1976 Çağdaş Y. 297 s. 20 TL.

Mehmet Önder: Aldı Sözü Anadolu. Ankara 1976 Ekonomik ve Sosyal Y. 148 s. 15 TL.

Nahit Sırrı Örik: Abdülhamit Düşerken. Roman. İst. 1976 Sander Y. 263 s. 20 TL.

Şinasi Özdenoğlu: Acısıyla Yanmak Türkiye'nin. Ankara 1975 Eroğlu Y. 192 s. 20 TL.

M. Adil Özder: Muhibbi ile Esmehan Hikâyesi. Ankara 1976 Lâle Matbaası. 74 s. 15 TL.

Kemal Özer: Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya. Şiirler. İst. 1975 Cem Y. 94 s. 10 TL.

Özgül Özgüven: Yağmur Tutan Güzellik. Şiirler. İst. 1975 Yeditepe Y. 64 s. 10 TL.

Hakkı Özkan: Grevden Sonra. Roman. İst. 1976 Milliyet Y. 287 s. 20 TL.

Demir Özlü: Bir Uzun Sonbahar. Roman. İst. 1976 Koza Y. 159 s. 15 TL.

Ömer Polat: Dilan. Roman. İst. 1976 May. Y. 213 s. 15 TL.

Ali Püsküllüoğlu: Unutma Onları. Şiirler. Ankara 1976 Bilgi Y. 158 s. 15 TL.

Sinan Sabri: Belâsına Sevdalandığım Bebek. Şiirler. İst. 1976 Komal Y. 61 s. 7.50 TL.

Sait Faik Abasıyanık. Hazırlayan: Mahmut Alptekin. İnceleme. İst. Dilek Y. 240 s. 25 TL.

Mehmet Salihoğlu: Gün Işığına Çıktıkça. (Denemeler Eleştirmeler) Ankara 1975 (Kendi Yayını) 250 s. 15 TL.

Selim Sabit Salman: Yıkım. İst. 1976 Se-Sa Y. 171 s. 12.50 TL.

Tahsin Saraç: Çağdaş Fransız Şiiri Antolojisi. İst. 1976 Cem Y. 265 s. 20 TL.

Fethi Savaşçı: Çöpçü-Türküsü. Şiirler. İst. 1976 Yeditepe Y. 96 s. 10 TL.

Ahmet Say: Koca Kurt. Roman. İst. 1976 Milliyet Y. 292 s. 20 TL.

Aclan Sayılgan: Deprem. Belgesel Roman. Ankara 1976 Tur Y. 485 s. 35 TL.

İlhan Selçuk: Sovyetler - İran Amerika İzlenimleri. İst. 1976 Remzi K. 327 s. 25 TL.

İlhan Selçuk: Yeni Krallar, Yeni Soytarılar.. Eklerle 2. bs. İst. 1976 Çağdaş Y. 319 s. 20 TL.

Mehmet Seyda: Bana Karşı Ben. Mizah Öyküleri. İst. 1976 Okar Y. 156 s. 15 TL.

Sevgi Soysal: Barış Adlı Çocuk. Öyküler. Ankara 1976 Bilgi Y. 158 s. 15 TL.

Sevgi Soysal: Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu. Öyküler. Ankara 1976 Bilgi Y. 266 s. 25 TL.

Halil Soyver: Akşamüstü Şiirleri. Ankara 1975 (Kendi Yayını) 46 s. 25 TL.

Mustafa Seyit Sutüven: Bütün Şiirleri. İst. 1976 Türkiye İş Bankası Kültür Y. 167 s. 15 TL.

Kemal Sülker: Nâzım Hikmet'in Gerçek Yaşamı: 1 - 1901-1928. Birinci Kitap. İst. 1976 May Y. 335 s. 10 planş 25 TL.

Kemal Sülker: Şair Nâzım Hikmet. İst. 1976 May Y. 360 s. 25 TL.

Cemal Süreyya: Şapkam Dolu Çiçekle. Denemeler. İst. 1976 Ada Y. 219 s. 40 TL.

Ahmet Metin Şahin: Sabrın Acı Suları. Şiirler. Ankara 1976 (Kendi Yayını) 64 s. 10 TL.

Rüştü Şardağ: Klasik Divan Şiirimiz. İst. 1976 İnkılâp ve Aka K. 416 s. 30 TL.

Erman Şener: Sinema Seyircisinin El Kitabı. İst. 1976 Koza Y. 152 s. 15 TL.

Ahmet Tufan Şentürk: İnsanlık Şarkısı. Ankara 1976 (ATŞ) Y. 96 s. 10 TL.

Rauf Tamer: Yarınlar Kimin? İst. 1975 Toker Y. 244 s. 20 TL.

Sadun Tanju: Kutsal İnekler. Ankara 1976 Bilgi Y. 227 s. 20 TL.

Ahmet Hamdi Tanpınar: Bütün Şiirleri. İst. 1976 Dergâh Y. 172 s. 20 TL.

Ahmet Hamdi Tanpınar: Yaşadığım Gibi. Hazırlayan: Dr. Birol Emil. İst. 1976 Dergâh Y. 463 s. 35 TL.

Sezer Tansuğ: Sanata Yaklaşım. Eleştiride Duyarlık Çağı. İst. 1976 Künmat Y. 316 s. 25 TL.

Sezer Tansuğ: Sanatın Dili. İnceleme. İst. 1976 Koza Y. 142 s. 15 TL.

Ata Terzibaşı: Kerkük Hoyratları ve Manileri. İst. 1975 Ötüken Y. 599 s. 40 TL.

Toplatılan Kitaplardan Seçmeler. İst. 1976 Türkiye Yazarlar Sendikası Y. 352 s. 25 TL.

Vecihi Timuroğlu: Göz Göz Olmak. (Denemeler) Ankara 1976 Doruk Y. 188 s. 15 TL.

Erol Toy: Bal Tutanlar. İst. 1976 May Y. 244 s. 20 TL.

Erol Toy: Göz Bağı. İst. 1976 May Y. 475 s. 30 TL.

Omer Faruk Toprak: Karşı Pencere. Hikâyeler. İst. 1975 Cem Y. 196 s. 15 TL.

Erol Toy: Son Seçim. Roman. İst. 1976 May Y. 423 s. 35 TL.

Vedat Nedim Tör: Yıllar Böyle Geçti. Anılar. İst. 1976 Milliyet Y. 303 s. 25 TL.

Enver Tuncalp: Güftesiz Besteler. Ankara 1976 (Kendi Yayını) 128 s. 10 TL.

Vedat Türkali: Birgün Tek Başına. Roman. İst. 1976 Cem Y. 596 s. 50 TL.

Türkiye'den Hikâyeler: 12. Antalya Festivali Hikâye Yarışması. İst. 1976 364 s. 20 TL.

Orhan Ural: Dost Elinden Gelen Turna. Erzurumlu Emrah, Hayatı - Şiirleri. İst. 1976 Hürriyet Y. 200 s. 20 TL.

Uyan Padişahım. Hazırlayan: Cahit Öztelli. İst. 1976 Milliyet Y. 688 s. 50 TL.

Tomris Uyar: Dizboyu Papatyalar. Öyküler. İst. 1975 Okar Y. 140 s. 15 TL.

Nevzat Üstün: Alamanya Beyleri ile Portekiz'in Bahçeleri. Gezi Notları. İst. 1975 Çağdaş Y. 212 s. 15 TL.

Nevzat Üstün: Boğaların Ölümü. Öyküler. İst. 1975 Var Y. 159 s. 15 TL.

Varlık Yıllığı 1976. İst. 1975 Varlık Y. 640 s. 30 TL.

Hıfzı Veldet Velidedeoğlu: İnsancı Yolcular. Denemeler. İst. 1976 Çağdaş Y. 310 s. 20 TL.

Süleyman Yağız: Berçenekli Âşık Mahzuni. İst. 1976 May Y. 220 s. 15 TL.

Yaşar Kemal: Yılanı Öldürseler. İst. 1976 Cem Y. 160 s. 20 TL.

Bekir Yıldız: İnsan Posası. İst. 1976 Cem Y. 94 s. 10 TL.

Hayati Tahsin Yılmaz: Bolluk Ülkesi İsveç. İst. 1976 Görkem Y. 184 s. 15 TL.

M. Kemal Yılmaz: Denizin Getirdiği Ölü Asker. Şiirler. İst. 1975 Gül Y. 79 s. 12 TL.

Ali Yüce: Boyundan Utan Darağacı. Şiirler. Ankara 1976 Bilgi Y. 200 s. 20 TL.

Ali Yüce: Şeytanistan. Roman. İst. 1976 Milliyet Y. 319 s. 20 TL.

Can Yücel: Ölüm ve Oğlum. Şiirler. İst. 1976 Cem Y. 119 s. 12.50 TL.

Şevket Yücel: Kendini Yenilemek. (Denemeler) İst. 1976 Çağdaş Y. 139 s. 15 TL.

Tahsin Yücel: Yazın ve Yaşam. (Denemeler Eleştiriler) İst. 1976 Çağdaş Y. 189 s. 15 TL.

Haşmet Zeybek: Irgat. İst. 1975 Koral Y. 126 s. 10 TL.

1976 YILINDA ÇEVİRİ YAPITLAR

Veselin Andreev: Özgürlük Savaşında Düşenler Ölmez. Çev. N. Sel. İst. 1976 Habora Kitabevi. 310 s. 25 TL.

Penelope Ashe: Ve Çırılçıplak Geldi O... Çev. Osman Saidoğlu. İst. 1976 (Re) Y. 287 s. 25 TL.

Cengiz Aytmatov: Bütün Eserleri III. Cilt: İlk Turnalar Fuji-Yama. Rusçadan Çev. M. Ethem Gözlü. İst. 1976 Cem Y. 223 s. 20 TL.

Ekber Babayev: Yaşamı ve Yapıtlarıyla Nâzım Hikmet. Çev. Ataol Behramoğlu. İst. 1976 Cem Y. 375 s. 30 TL.

Honoré de Balzac: Köylüler. 1. cilt. Çev. Ali Rıza Yalt. İst. 1976 Ararat Y. 301 s. 20 TL.

Honoré de Balzac: Köylüler. Çev. Zaven Biberyan. İst. 1976 Oda Y. 329 s. 25 TL.

Nina Bawden: Ben Yaşlarda Bir Kadın. Çev. Güler Dikmen. İst. 1976 Milliyet Y. 191 s. 15 TL.

Dávit Beaty: Süt ve Bal. Çev. Çiğdem Bozdoğan. İst. 1976 Milliyet Y. 184 s. 20 TL.

Pierre Benoit: Sahra (Atlantid). Roman. Çev. Refik Özdek. İst. 1976 Boğaziçi Y. 261 s. 20 TL.

Paul Berben Bernard Iselin: Kader Köprüsü Remagen. Çev. Samih Tiryakioğlu. İst. 1976 Baskan Y. 329 s. 25 TL.

Jonathan Black: Susamışlar. Çev. Semih Yazıcıoğlu. İst. 1976 Hürriyet Y. 480 s. 45 TL.

Dugmore Boetie: Yurtsuzların Ülkesi. Çev. Murat Belge. İst. 1976 Cem Y. 213 s. 15 TL.

Yuri Bondarev: Sıcak Kar. Çev. Armağan İlkin. İst. 1976 Okar Y. 520 s. 30 TL.

Bertold Brecht: Şvaykın Hitlerle Tarihi Karşılaşması. Çev. Arif Çağlar. İst. 1976 ABC Y. 142 s. 15 TL.

J. Bronowski: İnsanın Yücelmesi. Çev. Filiz Ofluoğlu. İst. 1976 Milliyet Y. 438 s. 150 TL.

Pierre Burney: Aşk. Çev. Afşar Timuçin. İst. 1976 Gelişim Y. 134 s. 10 TL.

Dino Buzzati: Bir Aşk. Çev. Yaşar İlksavaş. İst. 1976 Günebakan Y. 312 s. 25 TL.

Bütünüyle **La Fontaine Masalları.** Çev. Nükte Uğurel - Seyit Kemal Karaalioğlu - Nevzat Kızılcan. İst. 1976 İnkılâp ve Aka Kitabevi.

Enver Carim: Ertelenen Düş. Çev. Cavide Uzdil. İst. 1975 Okar Y. 222 s. 15 TL.

Carlos Castaneda: Don Juan'ın Büyüsü. İst. 1975 Hürriyet Y. 214 s. 20 TL.

Joseph Conrad: Karanlığın Yüreği. Roman. Çev. Sinan Fişek. İst. 1976 Yeni Ankara Y. 153 s. 20 TL.

Çağdaş Arap Şiiri (Güldeste). Türkçesi: Nuri Pakdil. Ankara 1976 Edebiyat Dergisi Y. 344 s. 20 TL.

Stoyan Daskolaf: Devrimden Sonra. Çev. Mustafa Bolel. İst. 1976 May Y. 423 s. 30 TL.

Simone de Beauvoir: Denemeler. Çev. Asım Bezirci. İst. 1976 Payel Y. 139 s. 10 TL.

Ovid Demaris: Kirli İşler İmparatorlukları. Çev. Lâle Burak. İst. 1976 Koza Y. 444 s. 40 TL.

René Dumont: Uçurumun Kıyısındaki Dünyamız. Çev. Samir Tiryakioğlu. İst. 1976 Varlık Y. 134 s. 10 TL.

Yovenne Duplessis: Gerçeküstücülük. Çev. Yeşim Karatay. İst. 1975 Gelişim Y. 135 s. 10 TL.

Winston M. Estes: Namus. Çev. Azize Bergin. İst. 1976 Altın Kitaplar Y. 389 s. 30 TL.

Maria Fagyas: Cellâtların Dansı. Çev. Armağan İlkin. İst. 1975 (E) Y. 476 s. 30 TL.

Federico Fellini - Tonino Guerra: Çocuk Olduğum Günler (Amarcord). Çev. Egemen Berköz. İst. 1976 Milliyet Y. 143 s. 15 TL.

Max Gallo: Melekler Körfezi. Roman. Çev. Aydın Emeç. İst. 1976 Yaygın Kültür Ortaklığı Y. 536 s. 40 TL.

Ian Gibson: Lorca'nın Öldürülüşü. Çev. Murat Belge. İst. 1976 Cem Y. 231 s. 20 TL.

E. H. Gombrich: Sanatın Öyküsü. (Başlangıcından Günümüze Sanatın Öyküsü) Çev. Bedrettin Cömert. İst. 1976 Remzi Kitabevi 498 s. 396 resim 125 TL.

Maksim Gorki: Halkın İçinde. Çev. Mustafa Balel. İst. 1976 Oda Y. 237 s. 20 TL.

Maksim Gorki: İsyancı. Çev. Osman Saidoğlu. İst. 1976 (RE) Y. 486 s. 35 TL.

Maksim Gorki: Provokatör. Roman. Çev. Oya Özay. İst. 1976 Günce Y. 245 s. 20 TL.

Maksim Gorki: Serseriler. Çev. Yurdaer Erşan. İst. 1976 Yücel Y. 222 s. 20 TL.

Antonio Gramsci: Felsefe ve Politika Sorunları. Çev. Adnan Cemgil. İst. 1975 Payel Y. 360 s. 25 TL.

Mitka Gribçeva: Seni Halk Adına Ölüme Mahkûm Ediyorum. Çev. N. Sel. İst. 1976 Habora K. 549 s. 30 TL.

Nicolas Guillen: Küba Şarkıları. Şiirler. Çev. Özdemir İnce. İst. 1976 Cem Y. 152 s. 15 TL.

Ivan Hacımarçev: Savaşıyoruz, Kazanacağız. Çev. N. Sel. İst. 1976 Habora K. 278 s. 25 TL.

Thomas Hardy: Teresa. Çev. Suna Asımgil. İst. 1976 Güven Y. 396 s. 30 TL.

Joseph Heller: Şike. Çev. Levent Denizci. İst. 1976 Yaygın Kültür Ortaklığı Y. 583 s. 40 TL.

Hermann Hesse: Siddharta. Çev. Yurdanur Salman. İst. 1976 Cem Y. 157 s. 15 TL.

Aldous Huxley: Denemeler. Çev. Ayseli Usluata. İst. 1976 Cem Y. 214 s. 20 TL.

Dolores Ibarruri «La Pasionnaria»: Faşizmi Ezeceğiz. Çev. Zehra Ağralı. İst. 1975 Konuk Y. 392 s. resimler 30 TL.

Erica Jong: Uçuş Korkusu. Çev. Armağan İlkin. İst. 1976 (E) Y. 427 s. 30 TL.

Kamen Kalçef: Proleter Devrimci Dimitrof. Çev. Burhan Arpad. İst. 1976 May Y. 296 s. 25 TL.

Nikos Kazancakis: Aleksi Zorba. Çev. Ahmet Angın. İst. 1976 May Y. 293 s. 20 TL.

Themos Kornaros: Haydari Kampı. Roman. Çev. Nevzat Hatko. İst. 1976 May Y. 250 s. 20 TL.

Dominique Laplerre - Larry Collins: Bu Gece Özgürlük. 2 cilt. Çev. Ömer Batur. İst. 1975 (E) Y. 790 s. resimli 50 TL.

D. H. Lawrence: Lady Chatterley'in Sevgilisi. Çev. Akşit Göktürk. İst. 1976 Cem Y. 418 s. 35 TL.

Siegfried Lenz: Kanlı Söylenti. Çev. Mehmet Tim. İst. 1976 Günebakan Y. 306 s. 25 TL.

Jack London: Bir Alkoliğin Anıları. Çev. Azmi Arna. İst. 1976 Yol Y. 235 s. 20 TL.

John D. McDonald: Pembe Çakal. Çev. Neşe Olcaytu. İst. 1796 Kervan Y. 232 s. 15 TL.

Philip Mackie: Napoleon ve Aşkları. Çev. Füsun Erekman. İst. 1976 Milliyet Y. 575 s. 50 TL.

Pierre MacOrlan: Sisler Rıhtımı. Çev. Afşar Timuçin. İst. 1976 Kavram Y. 122 s. 15 TL.

Markopolo Seyahatnamesi. Hazırlayan: Filiz Dokuman. 2 cilt. İst. 1976 Tercüman Kitapçılık 195 - 226 s. 10 - 10 TL. «1001 Temel Eser: 87 - 88»

Georgi Markov: Sibirya. Roman. Çev. Belkıs Çorakçı. İst. 1975 Koza Y. 408 s. 30 TL.

Gabriel Garcia Marquez: Albaya Kimseden Mektup Yok. Hikâyeler. Çev. Beril Eyüboğlu. İst. 1976 Cem Y. 152 s. 15 TL.

Guy de Maupassant: Bir Hayat. Çev. Ayda Düz. İst. 1976 Cem Y. 248 s. 20 TL.

Ikşokas Meras: Zafer Bizim Olacak. Çev. Aykut Derman. İst. 1976 Konuk Y. 172 s. 15 TL.

Kate Millet: Sokak Kadınları. Çev. Seçkin Cılızoğlu. İst. 1975 Payel Y. 136 s. 10 TL.

Eugenio Montale: Seçme Şiirler. Çev. Said Maden. İst. 1975 Cem Y. 174 s. 15 TL.

Diane Pearson: Çardaş. Çev. Perihan Filiz. İst. 1976 Milliyet Y. 694 s. 50 TL.

Luigi Preti: Gençlik Gençlik... Roman. Çev. Alıç Oskul. İst. 1976 Yaygın Kültür Ortaklığı Y. 575 s. 40 TL.

Manuel Puig: Rüya Gibi. Çev. Semiha Cein. İst. 1975 Hürriyet Y. 214 s. 20 TL.

T. Lobsang Rampa: Üçüncü Göz. Çev. Fulya Gencel. Ankara 1975 Tur Y. 310 s. 25 TL.

Wilhelm Reich: Dinle Küçük Adam. Çev. Hüsen Portakal. İst. 1976 Selkan Y. 155 s. res. 15 TL.

André de Richaud: Acı. Roman. Çev. Afşar Timuçin. İst. 1976 Kavram Y. 144 s. 15 TL.

Rainer Maria Rilke: Seçme Şiirler Çev. A. Turan Oflazoğlu. İst. 1976 Cem Y. 143 s. 15 TL.

Judith Rossner: İsterik. Çev. Özay Süsoy. İst. 1975 Altın Kitaplar Y. 392 s. 30 TL.

A. de Saint-Exupery: İnsanların Dünyası. Çev. Vedat Günyol. İst. 1976 Altın Kitaplar Y. 206 s. 20 TL.

Anthony Sampson: Petrol Oyunu. Çev. Aziz Üstel. İst. 1976 Altın Kitaplar Y. 339 s. 30 TL.

Anna Seghers: St. Barbaralı Balıkçıların İsyanı. Çev. Azmi Arna. İst. 1976 Yol Y. 112 s. 12.50 TL.

Ousman Sembene: Kara Dok İşçisi. Çev. Orhan İnal. İst. 1976 Okar Y. 183 s. 15 TL.

Atanas Semerciev: Hiçbiri Dönmedi. Çev. Ali Işık. İst. 1976 Habora K. 335 s. 25 TL.

Johannes Mario Simmel: Yalnız Değiliz. Çev. Ahmet Arpad. İst. 1975 Altın Kitaplar Y. 558 s. 40 TL.

Konstantin Simonov: Lopatin'in Notları: Pantaleyev, Levaşov, Karısı Gelmiş. Çev. M. Ethem Gözlü. İst. 1976 Cem Y. 238 s. 20 TL.

Upton Sinclair: Sanayi Kralı. Çev. Zaven Biberyan. İst. 1976 Oda Y. 271 s. 20 TL.

Frank G. Slaughter: Karartma Gecesinde. Çev. Gül Kurtulan. İst. 1976 Milliyet Y. 368 s. 25 TL.

Zaharia Stancu: Yaşayan Ölüler. Çev. Osman Saidoğlu. İst. 1976 (RE) Y. 476 s. 35 TL.

Richard Stark: Yeşil Kartal. Çev. Lâle Morali. İst. 1976 Milliyet Y. 12.50 TL.

John Steinbeck: Cennet Çayırı. Çev. Nihal Yeğinobalı. İst. 1976 Cem Y. 246 s. 20 TL.

Ludmil Stoyanov: Darbe (Aleksandr Stamboliyski'nin yaşamı). Çev. Naime Yılmaer. İst. 1976 Habora K. 349 s. 25 TL.

Anton Straşimirov: Kanlı Hora. Çev. Bülent Evren. Ankara 1976 Umut Y. 148 s. 15 TL.

Georges Suffert: Sedire yan Gelmiş Aydınlar. Çev. Dündar Devres. İst. 1976 Demet Y 196 s. 30 TL.

Olcas Süleymanov: Fizikçinin Duası. Şiirler. Çev. Ülkü Tamer. İst. 1976 Cem Y. 63 s. 10 TL.

Şolohov: Alyoşka'nın Yüreği. Çev. Rezan Alemdar Metin Alemdar. İst. 1976 Cem Y. 208 s. 15 TL.

Thukydides: Peloponnesos Savaşı. Çev. Tanju Gökçöl. İst. 1976 Hürriyet Y. 553 s. 40 TL.

Baron de Toth: Türkler ve Tatarlara Dair Hatıralar. Çev. Mehmet R. Uzmen. İst. 1976 Tercüman Kitapçılık 323 s. 10 TL. «1001 Temel Eser: 89»

Leon Uris: Armageddon. Çev. Türkân Balkır. İst. 1976 İnkılâp ve Aka K. 766 s. 40 TL.

Üç Yazardan Hikâyeler: Henry Miller Erskine Caldwell - Carson McCulless. Çev. R. Tomris. İst. 1976 De Y. 98 s. 15 TL.

Roger Vailland: Ezenler Ezilenler. Çev. Osman Saidoğlu. İst. 1976 (RE) Y. 379 s. 30 TL.

Irwing Wallace: Gizli Cennet. Çev. Zehra Türkân. İst. 1976 İnkılâp ve Aka Kitabevi. 424 s. 25 TL.

Leslie Waller: Kıskıvrak. Roman. Çev. Mehmet Harmancı. İst. 1976 Altın Kitaplar Y. 496 s. 40 TL.

Virginia Woolf: Mrs. Dalloway. Çev. Tomris Uyar. İst. 1976 Yeni Ankara Y. 236 s. 20, TL.

Emile Zola: Gerçek Yürüyor (Dreyfus Olayı). Çev. Muammer Tuncer. İst. 1976 (K) Y. 212 s. 15 TL.

NESİN VAKFI EDEBİYAT YILLIĞI 1976 için basında çıkan eleştiri, tanıtma ve değerlendirmeler

• NESİN YILLIĞI ÜZERİNE

Aziz Nesin denetiminde, 1976'da, «Nesin Yıllığı» adıyla bir edebiyat yıllığı yayınlanacak. Toplumcu edebiyatımızın bir ustasının böyle bir çabayı üslenmesi sevindirici bir şey. Fakat içinde bulunduğumuz yılın edebiyat olgularını değerlendirecekleri belirtilen adların bizde düşkırıklığı uyandırdığını gizlemeyeceğiz. Örneğin şiir kuşaklar arasındaki ayrımı bile kavramayan, ya da bunları bilerek birbirine karıştırmayı amaçlayarak en azından kafasının karışıklığını belgeleyen bir yazara 1975 yılı şiirini değerlendirmeyi bırakmak, ilk «Nesin Yıllığı» için gerçek bir talihsizlik. Aslında bir yılın bir edebiyat olgusunun değerlendirilmesini tek bir yazara bırakmak, yöntem olarak da doğru görünmüyor bize. Örneğin, çeşitli kuşakların, çeşitli eğilimlerin temsilcileri arasında düzenlenen oturumlar yoluyla yapılsaydı bu, kuşkusuz daha sağlıklı sonuçlar alma olanağı doğardı. «Nesin Yıllığı» haberini, ancak bir gazetede Aziz Nesin'le yapılan bir konuşma yoluyla ve çok geç öğrendiğimizden görüşmelerimiz bu ilk yıllık için bir öneri niteliği taşıyamıyacak yazık ki. «Nesin Yıllığı»nın yine de, edebiyatımız için olumlu, zenginleştirici bir kaynak olacağı umudundayız.

(Militan Aralık 1975)

«VARLIK» ve «NESİN VAKFI» YILLIKLARI

Ahmet CEMAL

Geride bıraktığımız yılın son günlerinde iki yıllık yayınlandı:

«Varlık Yıllığı 1976» ve «Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı 1976».

Uzun bir geleneğe dayanan Varlık Yıllığı'ndan farklı olarak, Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı, ilk kez yayınlanıyor. Ancak bu ilk kez yayınlanması gerçeği, Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığının pek çok açılardan Varlık Yıllığını çok aşmasını ve ilerisi için de umut aşılamasını engellememiş. Her iki yıllık arasındaki farklar, çeşitli noktaların karşılaştırılması sonucu aşağıda kendiliğinden belirginleşecektir. Ancak her ikisine ortak bir eksiklikten söz etmek istiyorum önce. Bu eksiklik de çeviri edebiyatına ilişkin.

Varlık Yıllığı, salt 1975 yılındaki çeviri yapıtların bir listesini vermekle yetinmiş. Bu listenin dışında, çeviri edebiyatımıza ilişkin herhangi bir genel düşünce, bir eleştiri, ya da belli bazı yapıtlara ilişkin çeviri eleştirileri yok. Hadi kötülerin yutulmasına ve yutturulmasına artık ses çıkarmaz olduk; ama bir yılın bütün edebiyat olaylarına eğildiği izlenimini vermek isteyen bir yıllık, hiç olmazsa iyiler üzerine, köşelerinde iğneyle kuyu kazarcasına, yabancı yazın yapıtlarını bize Türkçelerin en güzeli ile kazandırmakta olan bir Bertan Onaran, ya da bir Akşit Göktürk üzerine de mi söyleyecek söz bulamadı? Kısacası «Varlık Yıllığı»nı karıştırırsanız, edineceğiniz izlenim şu anda Türk çeviri edebiyatnın bir sorunu olmadığı yolundadır. Sahiplerini rahatlatıcı bir iyimserlik hiç kuşkusuz. Ama herhalde yalnızca bu yıllığın düzenleyicilerince paylaşılabilecek bir iyimserlik!

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı»nın da çeviri edebiyatına gerçekten gereğince söylenemez hiç kuşkusuz, ama en azından çok umutlu bir başlangıç yapmış. Bertan Onaran'ın «1975 te Çeviri Yayınları ve Sorunları» başlıklı, bir açık oturumdan yola çıkarak sorunların gerçekten can alıcı noktalarına değinen bir incelemesine yervermiş. Öyle sanıyorum ki Nesin Vakfı Yıllığı, ileriki yıllarda bu açıya giderek daha önem verecektir. Bir ilk çıkış için bu tek yazı bile yeterlidir.

Çevirl'nin dışında, «1975'te Roman ve Hikâyemiz» gibi toplu gözden geçirmelere değinecek olursak, eleştiriden önce bir noktanın belirlenmesi gerekiyor kanımca. Bu türden bir baş-

lık tanıyan bir toplu bakış, hiç kuşkusuz eleştirisel yöntemle yapılacaktır. Nihayet yapılan, son noktada bütün bir yılın dökümüdür. Ama bu eleştiri, elden geldiğince nesnel nitelikte olmalı. Nasıl ki bir yıllıkta salt bir yazarın yapıtına değinip geçilemezse, bütün bir yılın roman ve hikâyesi söz konusu olduğu zaman da, o toplu bakışı kaleme alacak olan kişi, salt kendi görüşlerine saplanıp kalmamalı, en azından yıllığın okuyucuna hep «ben, ben...» dediği izlenimini vermemelidir. Sorun bu açıdan ele alındığında Nesin Vakfı Yıllığı'ndakilere oranla çok daha nesnel nitelikte geldi. Örneğin Atilla Özkırımlı, «1975'te Hikâye ve Roman»ı, Varlık Yıllığında Rauf Mutluay'ın yaptığından çok daha derli toplu biçimde ele almış. Kendisi, başarılı yöntemini şöyle tanımlıyor: «İşte, 1975 yılında yayımlanan hikâye kitaplarını ve romanları değerlendirirken, kısa özetlerden oluşan bir döküm yapmak yerine, yukarda kısaca belirttiğim düşüncelerin ışığında, bütünü en iyi yansıtacağına inandığım yapıtları eleştirel bir tavırla ele aldım.» Özkırımlı, ele aldığı hiç bir yapıt hakkında iki satırla yargıya varmamış. Tümü üzerine yazdıkları, okuyucuyu «bağlamaksızın» aydınlatan birer inceleme niteliğinde, Sayın Mutluay'ın yazısı ise, kimin neden beğenildiği, ya da beğenilmediği konusunda okuyucuya inandırıcı bir gerekçe verebilmekten çok uzak. Mutluay'ın bu yazıda, yapıtları ele alırken kaç kez yıl içerisinde yayımlanmış kendi gazete ve dergi yazılarına yollama yapması, daha doğrusu onlardan alıntıları tırnaklar içerisinde sunması ve böylece kendi görüşlerinin doğruluğunu kanıtlamağa çalışması ise nesnel eleştirmen ciddiyeti ile bağdaşabilmekten gerçekten çok uzak. Nedense Mutluay'ın kendi beğendiği ve üzerine yazı yazdığı bir kitap hakkında başkalarının bir şey yazmamasına, ya da kötü yazmasına karşı «allerjisi» var; 1975 yılı Madaralı Ödülü'ne değinirken, bu tutumunu yine kanıtlamış. Oktay Akbal'ın, nice duyarlıklarla örülü güzel romanı «İnsan Bir Ormandır»ı ele alırken, kitabın edebiyat ürünü niteliğini bir yana atıp, yazarıyla roman kahramanı arasında, yazarının özel yaşamına saygı ile bağdaşmz bir karışma niteliğinde olan benzerlikler araması, üstelik bu çabasını bir yıllığa kadar getirmesi ise, ne açıdan yazın yaşamımıza yararlıdır, hiç anlayamadım.

Varlık Yıllığında «1975'te Musikimiz» başlıklı yazı, Yalçın Turan'ın imzasını taşıyor. Aydın kafalı her kişi açısından ancak «tüyler ürpertici» diye nitelendirebilecek bir yazı bence. Yazar, Türk musikisine yıllar boyu gereken ilginin göste-

rilmeyişinden, ayrıca bugün Türkiye'de sağlam bir musiki eğitiminin olmayışından yakınmış. Gerçekten doğru yakınmalar. Ama burada durum böyle diye, öte yanda Batı sanat müziğini yerin dibine batırmak neden? Birini yaşatalım diye bir başkasına mı kıyılmalı? «İthal malı sanat», «yabancı bir kültürü ürününü benimsemeye zorlama»; bunlar, sayın Yalçın Turan'ın Beethoven, Mozart, Çaykovski, Bach ve daha yüzlerce adın yarattığı, bütün dünya uluslarınca paylaşılan bir sanat ve kültür hazinesine ilişkin olarak kullandığı sözleri «Ciddi musikinin karşılaştığı ilgisizlik yalnız bizde değil», diyor yazısının bir yerinde Yalçın Tura. Batıda da öyleymiş. Buna kanıt olarak da bir takım «pespaye» örnekler vermiş. Batıdaki aşırılıklar hepimizin gözleri önünde; ama ciddi müziğin batıda da ilgisizlikle karşılaştığına gelince, sanırım yazıya imzasını koyan, uzun bir süreden bu yana batıdaki konser ve opera salonlarından, yapılan plaklardan, bunların satışından ve nihayet orkestraların turnelerinden habersiz yaşamakta. Amaç, kendimizi de, batıyı da yadsımadan bir senteze girebilmektir. O senteze ise, yukarıdaki türden görüşlerle varılamayacağı ortada. Talihsizlik olmuş Varlık Yıllığı için bu yazı.

Nesin Vakfı Yıllığı'nın özellikle «1975'te Halk Edebiyatı», «1975'te Çocuk Edebiyatımız», «Çeviri Yayınları ve Sorunları», «Edebiyat Tartışmaları», «Türk Edebiyatı Yurt Dışında» başlıklı bölümleri gerçekten ilgi çekici ve içerik açısından zengin. Bu tür konulara yer verebilmiş olmasının nedeni hiç kuşkusuz biraz da bu yıllığın, Varlık Yıllığı'ndan farklı olarak, salt edebiyata ayrılmış olması. Varlık Yıllığı, politika, toplum, düşünce ve sanat olayları gibi geniş bir çerçeveyle çıkıyor. Böyle bir çerçeve de gerekli elbet; fakat o çerçeveyi dolduracak yazılar gelecek yıllarda nesnellik ve ciddiyet açısından biraz daha titiz seçilmek koşuluyla!

(Yeni Ortam 7 Ocak)

⊙

NESİN VAKFI EDEBİYAT YILLIĞI 1976

Rauf MUTLUAY

Dostluğuyla övündüğüm, sanatına ve emeğine büyük saygı duyduğum, çabasına ve amacına hayranlık beslediğim Aziz Nesin'in yeni ve olumlu bir girişimi. Para öderken sevindiğim

güzel bir başlangıcın doyurucu ürünü. Orta boy 910 s. 60 L. (Bu yıl edinmezseniz ve satılıp tükenmezse, seksen liraya almak zorunda kalacağınızı özellikle hatırlatırım.)

Bütün kazancı Nesin Vakfı'na bırakılmış olan kitabın ilk ilkesi, yalnızca edebiyatı içermesi; başka sanat dallarını özetleyen güdük yazılardan vazgeçip bir yılın edebiyat olaylarıyla eserlerini, sorunlarıyla yankılarını bütünlüğüyle verme dikkati. Bu bakımdan birkaç gazeteyle bir iki dergiden haberi olan orta okuyucuya gerçekten zengin bir toplam sunuyor. Her yılın ilk gününde satışa çıkarılması planlanan Edebiyat Yıllığının, Aziz Nesin'in tükenmez iradesi ve vakfa yardımına gönüllü edebiyat emekçilerinin çalışmalarıyla özenle süreceğini beklerim; dilerim.

Neler yok ki içinde? Bütün bir yılın verim çeşitliliği. Eksikleriyle yanlışlarını giderecek dikkat çabuk yakalanacaktır şüphesiz. Siz şu listeye bakın şimdilik: Sunu, 1975 Edebiyat Takvimi, 1975'de şiir (Mehmet H. Doğan), Hikâye ve Roman (Atillâ Özkırımlı), Eleştiri, Deneme (Cemal Süreyya), 1975'de Halk Edebiyatı (Cahit Öztelli), Çocuk Edebiyatı (Erdal Öz), Çocuk Kitapları Semineri (M. Başaran), Radyoda yer alan edebiyat programlarının metinleri, Televizyondaki «Kitaplar ve Düşünceler» programından bir tam metin (Halûk Şahin), Çeviri yayınları ve sorunları (Bertan Onaran), 1975'de Armağanlar, Ödüller Yarışmalar (Kemal Özer), Sanatçılarla yapılmış konuşmaların tam metinleri, 1975'de Edebiyat Tartışmalarından dikkatli seçmeler (eksikler de var, 289-306), 1975'de Türkiye'ye gelen Edebiyatçı konuklarla konuşmalar (362 - 424), «1975'de neler yaptılar, 1976'ya neler hazırlıyorlar?» konusunda 80 yazarın cevapları, 1975'de Edebiyat Olayları (484 - 524), Önemli bir açık oturumun metni (525 - 550), Mavi Sürgün olayı üzerine bir araştırma (Cevdet Kudret), Kadın yılında Suat Derviş üzerine notlar (Behçet Necatigil), Yurt dışında Türk Edebiyatı ve Edebiyatçıları, 1975'de yitirdiğimiz edebiyatçılar (S. N. Özerdim), bu konuyla ilgili yazılardan seçmeler (650-722), Yaşdönümlerinde edebiyatçılarımız bölümünde 70, 60, 50 yaşlarını doldurmuş 24 yazara sorular, onların özeleştirileri (resimli bölüm, 723 - 822), Anma toplantıları (823 - 895), 1975'de yayımlanmış yerli yazın yapıtları (S. N. Özerdim - Öksel Göçmen)...

İyi bir niyetin güçlü bir imeceyle gerçekleştirilmiş seçkin bir örneği. Paranızı kesinlikle eslrgeyemiyeceğiniz gerekli ve çok yararlı bir birikim. Bütün bir yıl edebiyatla içli dışlı ol-

duğum halde meğer neleri atlamışım ben. Günlerdir karıştırıp duruyor, her bölümünü ayrı bir gereksemeyle yeniden okuyorum. Sakın ihmal etmeyin.

(Cumhuriyet - 8 Ocak)

⊙

NESİN VAKFI EDEBİYAT YILLIĞI 1976

Halis DOĞAN

Edebiyat yıllıkları bir yılın edebiyatı hakkında derli toplu bilgi vermeleri bakımından çok yararlı. Yerli çeviri kitapların bir listesini vermekten öte hemen hiç bir yararı olmayan yıllıkların yanında *Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı 1976*'nın özel bir önemi var.

Yıllık, yirmi bölüm. Sunu'dan sonraki «1975 Edebiyat Takvimi» bölümünde 4 Kasım'a dek edebiyat olayları sıralanmış, «1975'te Şiir» bir şairin uzun Şiir Kısa Şiir tartışmasında söylediklerini tartışacağına, onun uzun süre şiire karşı oluşunu, hiç uzun şiirinin olmamasıyle açıklayan bir anlayışın ürünü.

«1975'te Hikâye ve Roman» bölümünde 12 roman, 7 hikâye kitabını değerlendirmiş A. Özkırımlı. Doyurucu bir bölüm. «Eleştiri Deneme» bölümü için «neden bir eleştirmen değil?» diye sormadan edemiyor insan. Yine de Cemal Süreyya'nın eleştiri konusundaki söyledikleri tartışmaya değer. «1975'te Halk Edebiyatı»nı C. Öztelli düzenlemiş, Erdal Öz bütün boyutlarıyla Çocuk Edebiyatı'nı incelemiş. «Radyoda Edebiyat», «Televizyonda Edebiyat» kitle iletişim araçlarında edebiyata ne kadar az yer verildiğini gösteriyor. B. Onaran'ın «1975'te Çeviri Yayınları ve Sorunları» üstüne kısa bir yazısından sonra «1975'te Armağanlar, Ödüller, Yarışmalar» konusunu bütün yönleriyle Kemal Özer düzenlemiş.

«1975'te Edebiyat Tartışmaları»nın Yıllığa alınması çok yerinde. Sabahattin Ali, Sait Faik dolayısıyle açılan tartışmada «resmi münekkitlerle» işçi sınıfı biliminden yana olanlar hiç bir kuşkuya yer vermeyecek biçimde açığa çıktı. Köy romanı tartışmasının ise «Köy romanı mı? Kent romanı mı?» biçiminde konulması yanlış. Böyle bir ayırım, yapılamaz; kasıtlıdır. Baykurt'un öne sürdüğü kanıtların zayıflığı karşısında ilk bakışta söyledikleri doğru gibi görünen A. İlhan'ın tartışma seviyesi ise cümlenin malûmu. Yıllarca önce onun

tartışma seviyesi hakkında söylenen «Çamur at, izi kalır» sözünün doğruluğu bir kez daha anlaşıldı. Hatta üstadın aradan geçen yıllarda bu vadide hayli mesafe aldığı anlaşılıyor. Bu bölüme kısa bir şiir - uzun şiir tartışmasında söylenenler de alınmalıydı.

«Türkiye'ye Gelen Edebiyatçı Konuklarımız» bölümüne söz konusu edebiyatçılarla yapılan bütün konuşmalar ve onlarla ilgili bizim yazarlarımızın yazıları konulmuş. Dergimizin 8. sayısında Ankara'daki basın toplantısında Simonov'un konuşmasının ve sorulara cevaplarının tam metnini yayımlamıştık; yıllığa alınmamış.

«1975'te Neler Yaptılar, 1976'ya Neler Hazırlıyorlar?» bölümü gereksiz. Bir de edebiyatçıların ne yaptıklarını, hele ne yapacaklarını sormak sayfa sayısını çoğaltmaktan öte bir şeye yaramıyor. 1975'te Edebiyat Olaylarından sonra «İnceleme ve Araştırma» bölümünün iki yazısı Yıllıkta değil, bir edebiyat dergisinde yayımlanmalıydı. «Türk Edebiyatı ve Edebiyatçıları Yurt Dışında» bölümünün gelecek yıl zenginleşmesini diliyorum.

1975 yılında yitirdiğimiz sanatçılar için arkalarından yazılan «... Hey gidi Koçu'ların Koçu... Beni nerede, ne zaman yakalasa yemeğe götürmek âdetiydi. Ekseriya çeşnisi bol olan İstanbul lokantasına. Menüde ne varsa tadmam için adeta zorlardı...» türünden, ölene mi onun arkasından yazanın midesine mi yazık olduğu anlaşılamayan yazıları yayımlamamak, yapıtlarının toplu bir değerlendirmesini yapmak daha uygun olurdu sanırım.

«Yaş Dönümlerinde Edebiyatçılarımız» bölümüne neden gerek duyulduğunu anlamak zor. Yaşları, edebiyatçılarla konuşmak için bir neden olabilir mi? Hele 20 yıldır edebiyatla ilgilenmemiş olanla. İlginç görüşler var bu bölümde. Balzac'ı bilmeyen yazar eskileri mi, Türkiye edebiyatının «çocukça bir hal aldığını» iddia edenler mi desiriiz. A. Gölpınarlı, Orhan Veli ve Orhan Kemal'den başka edebiyatçı tanımıyor. Üstad sabahları gayet erken kalkar; namazını kıldıktan sonra başlarmış yazmaya; öğleden sonra kütüphaneye gitmişse biraz «ısınırmış»; oturduğu yerde gözleri kapanırmış.

ÖNERİLER

Gelecek yıl 1976'nın edebiyat dergileri tek tek değerlendirilmeli. Edebiyatın nabzı edebiyat dergilerinde atar. Yalnız kaybettiklerimizi değil, edebiyat dünyasına kazandıklarımızı da anmalı; olabildiğince bütün yazarlardan söz edilmeli. Asım

Bezirci'siz bir yıllık — Üstelik Nâzım'la ilgili bir inceleme antoloji yayımladığı yıl — eksik olmaz mı?

Yıllık ülkemizde düzenlenenlerin en iyisi. İyi olmanın getirdiği eksikliklerin önümüzdeki yıl giderileceğine kesinlikle inanıyorum. Bu yıllık başlı başına bir edebiyat olayıdır. Aziz Nesin'siz bir Türkiye Edebiyatı düşünülemez; bundan böyle «Yıllık»sız da düşünülemeyecek. Bu yıl, Edebiyatla ilgilenenlerin, almaları gereken ilk kitap *Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı 1976*.

(Yürüyüş - 27 Ocak)

⊙

NESİN VAKFI EDEBİYAT YILLIĞI

Varlık yıllığı uzun bir süreden beri düzenli olarak her yılın ilk gününde yayımlanıyor. Son on, on beş yıl içinde başka edebiyat yıllıkları da görüldü: Türk Edebiyatçılar Birliği'nin yıllıkları, «Memet Fuat'ın Seçtikleri», Sinan Edebiyat Yıllığı. Varlık yıllığı dışındakiler fazla yaşamadılar. Edebiyatçılar Birliği'nin yıllığı sanırsam iki kez yayımlandı. Sinan yıllığı bir kez çıktı. Bunların en uzun ömürlüsü «Memet Fuat'ın Seçtikleri» oldu: düzenli olarak on yıl kadar sürdü.

Edebiyatçılar Birliği'nin yılığında Birlik üyelerinin seçilmiş ürünleri yayımlanıyordu. «Memet Fuat'ın Seçtikleri» de temelde bir güldeste niteliğindeydi. Varlık yıllığında ise Varlık dergisine yollanmış şiir ve öykülerden ayrılmış bir bölüm, gazete ve dergilerde o yıl yayımlanmış yazılardan yapılmış ayrı bir seçmeler bölümü, konuşmalar, soruşturmalar, bir de yılın çeşitli sanat uğraş alanları için yapılmış değerlendirmelere ayrılan bir eleştiri bölümü oluyor. Gerçekte yılın sanat ve edebiyat bilançosunu çıkarma girişimi ilk kez Varlık yıllığıyla başlamıştır. Sinan yıllığı da Varlık yıllığının niteliklerini taşımaktaydı. Yalnız burda değerlendirmelere daha geniş yer vermeğe çalışılıyor, seçmeler bütün Türk edebiyatından yapılıyordu.

Bu yıl yeni bir yıllık daha çıktı: «Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı». Bu yıllığın öbürlerinden ayrıldığı nokta, bir seçmeler kitabı özelliği taşımaması, bütün bir yılın edebiyat devinimlerinin panoramasını ve değeriendirilmesini üstlenmek istemesidir. Gerçi Varlık yıllığında da her yıl oylumu genişleyen bir değerlendirme bölümü var. Ancak bu bölüm genellikle kitabın beşte, altıda biri kadar. Bu görünümüyle Var-

lık yıllığı yine de bir seçmeler kitabı niteliği taşımakta. Ayrıca siyasal bir değerlendirme bölümü, plastik sanatlarla, müzikle ilgili değerlendirme bölümleri de var. Yapılan edebiyat ürünü seçmelerinin yalnız Varlık dergisine yollanmış şiirler ve öyküler arasından yapılmış olması, yıllığın bu bölümüne, n'olsa, bir donukluk da getiriyor. Hiç değilse okurun gözleri başka şeyler de arıyor. «Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı»nın ise yalnızca bir edebiyat yıllığı olmak istediğini görüyoruz.

Aziz Nesin, «Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı»nın sunu yazısında şöyle diyor: «Bu yıllığı yayımlamaktan ilk ereğimiz böyle bir edebiyat yıllığına gereksinildiği kanısında oluşumuzdur. İkinci ereğimiz de, az da olsa Nesin Vakfı'na her yıl bir yan gelir sağlamaktır. Her yılın ilk günü satışa çıkarmayı tasarladığımız ve birincisini sunduğumuz bu yıllıklar, salt edebiyattan söz edecek, salt edebiyata ilişkin olayları, eylemleri, devinimleri kapsayacaktır. Edebiyatın, sinema, tiyatro gibi öteki sanatlarla da ilişkisi olduğundan o sanatlara bu ilişki oranında, sinemaya yalnızca senaryo, tiyatroya yalnızca oyun olarak yer verilecektir.»

Yıllık, 1975 yılı edebiyat takvimi ile başlıyor. 1975'te şiir bölümünü Mehmet H. Doğan, hikâye ve roman bölümünü Atillâ Özkırımlı, eleştiri-deneme bölümünü Cemal Süreya, Halk edebiyatı bölümünü Cahit Öztelli, Çocuk edebiyatımız bölümünü Erdal Öz, armağanlar, ödüller, yarışmalar bölümünü Kemal Özer, çeviri sorunları bölümünü Bertan Onaran hazırlamış. Bu andıklarım dışında yıllığın hazırlanmasında büyük katkıları olmuş yazarlar şunlar: Meral Çelen, Öksel Göçmen, Cevdet Kudret, Onat Kutlar, Behçet Necatigil, Aziz Nesin, Sami N. Özerdim, Sennur Sezer, Konur Ertop, Halûk Şahin, Perihan Tok. Yılın ilginç sanat olayları, tartışmalar, belli yaş duraklarına gelmiş yazarlarla, Türkiye'ye konuk gelmiş yabancı yazarlarla konuşmalar, sanatçıların 1976 yılı için tasarıları vb..

Bir yıllıktan bekleneni veriyor mu «Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı»? Bence bu ilk örnek çok vâdedici. Bugüne dek çıkarılan en iyi yıllık budur diyorum. Sanırım, gelecek yıllarda gelişecek, daha da doyurucu olacak.

Varlık yıllığının da, şiir, öykü seçmenlerindeki yöntem değiştirilirse, daha yararlı, daha etkin olacağı kanısındayım. Ama Sayın Yaşar Nabi Nayır bu önerime önem verir mi, bilemem.

(Politika - 10 Şubat)

NESİN VAKFI EDEBİYAT YILLIĞI 1976

Tekin Yayınevi, 912 s., 60 Lira..

Bir edebiyat yıllığına duyulan gereksinimi karşılamak ve Nesin Vakfı'na her yıl yan bir gelir sağlamak amacıyla yayımlanan Yıllık'ı benzerlerinden ayıran en belirgin özellik salt edebiyata yönelik olması. 1975'in şiir, hikâye ve roman, eleştiri deneme, halk edebiyatı, çocuk edebiyatı verimleri değişik yazarlarca değerlendiriliyor; Radyo ve TV'deki edebiyat programları, armağanlar, ödüller, yarışmalar özetleniyor; çeviri yayınları ve sorunları üzerinde duruluyor. Ayrıca yıl içindeki önemli edebiyat tartışmalarına, edebiyatçı konuklarla yapılan konuşmalara, önemli edebiyat olaylarına da yer verilmiş. 1975'te yaşdönümlerinin yuvarlak yıllarında olan edebiyatçılarla yapılan konuşmalar da Yıllık'ın belgelik değerini arttırıyor.

İlk olmanın doğurduğu zorunlu eksiklere karşın, niteliği ve kapsamı açısından önemli bir boşluğu dolduruyor Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı. Kaynak yapıt olmasının yanısıra, geçmiş bir yılın edebiyat birikimini de yansıtıyor.

(Cumhuriyet 28 Şubat)

⊙

YILLIKLAR ve YENİ BİR YILLIK

S. N. ÖZERDİM

Bizde yaşayamayan, kopukluktan kurtulamayan bir yayın türü de «Yıllık»tır.

1847 - 1918 yılları arasında 68 sayı çıkmış olan *Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye'nin*, Cumhuriyetten sonraki karşılığı olan: *Devlet Salnamesi* (sonra: *Yıllığı)* bile sürdürülememiştir. 1925 - 1930 arası, bir de 1944 - 1945 yıllarında çıkarılabilen bu yıllığın, 1973'te Basın Yayın Genel Müdürlüğünce hazırlanan *Türkiye Yıllığı* ile dirildiğini sanmışken, salt 50. yıla zoraki bir armağan olduğunu görerek düş kırıklığına uğradık. Devlet, 1923'te kurduğu *Ayın Tarihi* adlı aylık belgesel dergiyi 1957'de batırmakla, bu işi beceremediğini bir kez daha ispatlamıştı. Osmanlı Devletinin nezaret salnameleri de, Hamit Aral adlı (ölm. 1969) bir müdürün çabası ile, birkaç sayı çıkan *Dışişleri Yıllığı* adlı — galiba — tek örnekle

kalınıştır: Bu da, adı verilen kişinin özel çalışmasına bağlanır, onun ölümü ile her halde tarihe karışmıştır. Osmanlı Devletinin, Hicaz'a, Kosova'ya değin uzanan il yıllıklarına da çağımızda kısa süreli, hatta süresiz bir örnek var. 1967'de İçişleri Bakanlığının buyruğu ile her ilin hazırladığı yıllıklar. Bunların beş yılda bir yayımlanması da yeterdi; 1973'te, yine 50. yıl onuruna çıkan il yıllıkları korkarız ki bu kadarla kalacak.

Çokça ayrıntıya girmeyelim. Sanat yıllıklarına dönelim. Türk Dil Kurumunun 1943 - 1946 yılları arasında çıkan yıllıkları, 1953'ten beri bir incelemeler dergisi olarak, yeni adı ile sürüyor. Rahmetli Refik Ahmet Sevengil'in, 1950'de yayımladığı *Sanat Yıllığı* ile Kenter'lerin 1963'te çıkardıkları *Tiyatro 1963* birer sayı ile kalmış, *Memet Fuat'ın Seçtikleri Türk Edebiyatı*... (yerine yıl konulmuştur), 1963 - 1973 yılları arasını kapsar; orada kalır. *Sinan Yıllığı* ise 1973 sayısı ile, başlangıçta sönmüş bir denemedir. Burada, yine Yaşar Nabi Nayır'ın *Varlık Yıllığı*'nı övgü ile anmak gerekiyor. Genellikle bir sanat yıllığı olan bu yayın, yılın dünya ve Türkiye olayları ve yorumu ile, boşluğu doldurmaya çalışmaktadır. 1960'tan beri düzenli olarak basılan yıllığın, her sayısı bir gelişme gösteriyor. 16 kalın cilt, kitaplığımızda, Türkiye'de sanat hareketleri için vazgeçilmez bir belgedir.

1976 başında yeni bir yıllık kazandık: *Nesin Vakfı Edebiyat* Yıllığı. Aziz Nesin'in kurduğu vakıfça her yıl çıkarılacak. Adı, salt yazına adandığını gösteriyor. Tiyatroya oyun, sinemaya senaryo olarak yer veriyor. Kapsadığı konular, kitabın başında belirtilmiş: Sunu; 1975 yılı edebiyat takvimi; Şiir, hikâye ve roman; Eleştiri, deneme, inceleme; Halk edebiyatı; Çocuk edebiyatı; 1975 yılında dergiler; Radyoda edebiyat; TV'de edebiyat; Çeviri; 1975'te yarışmalar, ödüller, armağanlar; 1975 yılında edebiyat tartışmaları; İnceleme ve araştırmalar; Edebiyatçı konuklarımız; Türk edebiyatı yurt dışında; 1975'te neler yaptılar, 1976'da neler yapacaklar; Anmalar ve toplantılar; 1975 yılında yitirdiklerimiz; Bibliyografya (1975'te yayımlanmış yerli yazın yapıtları).

Bu 908 sayfalık, resimli yıllığın içeriğine ayrıntılı olarak girmiyoruz. Şu kadarını söyleyelim ki, konular ayrıntıları ile işlenmiştir. İleriki yıllarda gelişmeler göstereceği de doğaldır.

Yıllığa, başta Aziz Nesin olmak üzere 18 yazarın emeği geçmiştir. İstanbul'da Tekin Yayınevince bastırılmıştır.

627 sayfalı *Varlık Yıllığı*'nın: 1975'e toplu bir bakış (Türkiye ve dünya olayları); 1975'te: Roman ve hikâyemiz, şii-

rimiz, deneme - eleştirme - inceleme, dilimiz, tiyatromuz, plastik sanatlarımız, musikimiz, 1975'ler Türkiyesi ve çelişme doğrultuları, sinema, TRT... gibi toplu yazılar yanında: Soruşturma, yılın düşünceleri (gazetelerden seçilmiş yazılar), yılın olayları (kronoloji), 1975'in kitapları; şiirler, hikâyeler (ilk kez yayımlanıyor) de yer alıyor. *Varlık Yıllığı'nın* bütün sanatlara yayıldığı, bunları ana çizgileriyle vermeye çalıştığı; *Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı*'nın ise, yazın alanında derinleştiği, ayrıntılara girdiği görülüyor. (*Varlık Yıllığı* 30 lira)

Her iki yıllığın, bu alandaki kısırlığı giderecek zenginlikte olduklarını belirterek, geleceğe, sayısız ciltler halinde uzanmalarını dileyerek; sözü, yıllıklar konusunda basılmamış bir üniversite bitirme tezini anarak bağlayayım:

> Nuran Ekim (Dağlı): *Türkiye'de Yıllıklar*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü 1970. (Yazarı, bir kopyasını da bana verdi. Kitaplığımda korunuyor.)

(Türk Dili Mart)

İÇİNDEKİLER

1976 yılı Edebiyat Takvimi	5
Edebiyatçılarımızın Söyleşi ve Açıkoturumları	26
Edebiyatçılarımızın Okurlarına Kitap İmzalamaları	31
1976 da Şiirimiz	35
1976 da Öykü ve Roman	52
1976 da Halk Edebiyatı	80
1976 Yılında Çocuk Edebiyatımız	90
1976 Yılında Çeviri Edebiyatı	132
1976 da Armağanlar, Ödüller	151
Yen Bir Yıla Girerken Yayınevleri	263
1976 nın Dergilerine Genel Bir Bakış	290
İnceleme	300
Beyazperdede Türk Yazını	301
Dil Sorunu ve Dilsel Sorun	334
Donkişot'tan Hamzanâme'ye	351
Amerika'da Türk Dili ve Kültürü	376
Yılın Edebiyat Olayları	399
1976 da Neler Yaptılar	509
Edebiyatçılarımızı Anmalar	574
1976 da Türkiye'ye Gelen Edebiyatçı Konuklarımız	747
Yaşdönümlerinde Edebiyatçılarımız	777
Yitirdiğimiz Edebiyatçılar	842
Türk Edebiyatı Yurt Dışında	893
Yerli Yazın Yapıtları	925
Çeviri Yapıtlar	935
Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı için Eleştiriler	940

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nın ikincisini sunuyoruz. Birinci yıllığın arka kapağında Nesin Vakfı yapılarının 9 Ağustos 1975 tarihinde çekilmiş resmi basılıydı. Yukardaki resim, Nesin Vakfı yapılarının 2 Mayıs 1976 tarihindeki durumunu gösteriyor. Nesin Vakfı Edebiyat Yıllıklarının bütün kazancı Nesin Vakfı'na bağışlanmıştır. NESİN VAKFI EDEBİYAT YILLIĞI, her yeni yılın ilk günü yayınlanmaktadır. Bu yıllıklar her aydının kitaplığında vazgeçilmez bir başvuru yapıtı değerindedir. NESİN VAKFI EDEBİYAT YILLIĞI,, kitaplıkları zenginleştirecek niteliktedir, 25 yazarımızın çalışmalarıyla hazırlanmıştır. Fiyatı 60 lira olan 1976 yıllığı, 1977 yılında 80, 1978 yılındaysa 100 liradan satılacaktır. 1977 yıllığının fiyatı da yalnız bir yıl için 70 liradır; sonraki yıllar fiyatı yükseltilecektir.

Aziz Nesin'in kitaplarından ellibeşinin geliriyle kurulmuş olan Nesin Vakfı'nın amacı, kimsesiz çocukları barındırmak, eğitmek ve yaşamlarını kazanıncaya dek yetiştirmektir. Bugüne dek Nesin Vakfı için 4 milyon lira harcanmıştır. Nesin Vakfı'nın toplamı 75 bin metrekare olan beş arazisi vardır. Nesin Vakfı'na ilk kimsesiz çocuklar 1978 yılında alınacaktır.